שו״ת · אחרונים

ארץ צבי (פרומר) א

הרב אריה צבי פרומר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ארץ צבי (פרומר) א

הרב אריה צבי פרומר

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ארץ-צבי-פרומר-א/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 8
פתיחה 8
סימן א 26
סימן ב 62
סימן ג 67
סימן ד 76
סימן ה 80
סימן ו 95
סימן ז 98
סימן ח 104
סימן ט 110
סימן י 113
סימן יא 116
סימן יב 134
סימן יג 153
סימן יד 155
סימן טו 160
סימן טז 162
סימן יז 167
סימן יח 171
סימן יט 175
סימן כ 185
סימן כא 189
סימן כב 196
סימן כג 205
סימן כד 206
סימן כה 214
סימן כו 216
סימן כז 220
סימן כח 223
סימן כט 225
סימן ל 226
סימן לא 230
סימן לב 232
סימן לג 235
סימן לד 237
סימן לה 242
סימן לו 251
סימן לז 256
סימן לח 257
סימן לט 260
סימן מ 264
סימן מא 271
סימן מב 275
סימן מג 280
סימן מד 283
סימן מה 287
סימן מז 294
סימן מח 299
סימן מט 300
סימן נ 317
סימן נא 318
סימן נב 319
סימן נג 321
סימן נד 325
סימן נה 333
סימן נו 337
סימן נז 349
סימן נח 353
סימן נט 356
סימן ס 358
סימן סא 364

סימן סב 368
סימן סג 373
סימן סד 377
סימן סה 381
סימן סו 385
סימן סז 389
סימן סח 391
סימן סט 392
סימן ע 395
סימן עא 398
סימן עב 413
סימן עג 418
סימן עד 420
סימן עה 425
סימן עו 455
סימן עז 482
סימן עח 483
סימן עט 485
סימן פ 486
סימן פא 489
סימן פב 502
סימן פג 509
סימן פד 531
סימן פה 541
סימן פו 542
סימן פז 555
סימן פח 559
סימן פט 572
סימן צ 574
סימן צא 579
סימן צב 581
סימן צג 582
סימן צד 592
סימן צה 594
סימן צו 595
סימן צז 600
סימן צח 604
סימן צט 608
סימן ק 611
סימן קא 614
סימן קב 616
סימן קג 622
סימן קד 641
סימן קה 645
סימן קו 648
סימן קז 651
סימן קח 660
סימן קט 670
סימן קי 676
סימן קיא 679
סימן קיב 684
סימן קיג 691
סימן קיד 696
סימן קטו 700
סימן קטז 702
סימן קיז 711
סימן קיח 719
סימן קיט 720
סימן קכ 723
סימן קכא 725
סימן קכב 738
סימן קכג 739
סימן קכד 742
סימן קכה 747

סימן קכו 758
סימן קכז 765
סימן קכח 767
סימן קכט 769
סימן קל 772
השמטות 775
לוח המפתחות 788
סימן א 788
סימן ב 788
סימן ג 788
סימן ד 789
סימן ה 789
סימן ו 789
סימן ז 789
סימן ח 789
סימן ט 789
סימן י 789
סימן יא 789
סימן יב 789
סימן יג 790
סימן יד 790
סימן טו 790
סימן טז 790
סימן יז 790
סימן יח 790
סימן יט 790
סימן כ 790
סימן כא 790
סימן כב 790
סימן כג 791
סימן כד 791
סימן כה 791
סימן כו 791
סימן כז 791
סימן כח 791
סימן כט 791
סימן ל 791
סימן לא 791
סימן לב 791
סימן לג 792
סימן לד 792
סימן לה 792
סימן לו 792
סימן לז 792
סימן לח 792
סימן לט 792
סימן מ 792
סימן מא 792
סימן מב 793
סימן מג 793
סימן מד 793
סימן מה 793
סימן מו 793
סימן מז 793
סימן מח 793
סימן מט 793
סימן נ 793
סימן נא 793
סימן נב 794
סימן נג 794
סימן נד 794
סימן נה 794
סימן נו 794
סימן נז 794

סימן נח 794
סימן נט 794
סימן ס 794
סימן סא 794
סימן סב 795
סימן סג 795
סימן סד 795
סימן סה 795
סימן סו 795
סימן סז 795
סימן סח 795
סימן סט 795
סימן ע 795
סימן עא 795
סימן עב 796
סימן עג 796
סימן עד 796
סימן עה 796
סימן עו 796
סימן עז 796
סימן עח 796
סימן עט 796
סימן פ 796
סימן פא 796
סימן פב 797
סימן פג 797
סימן פד 797
סימן פה 797
סימן פו 797
סימן פז 797
סימן פח 797
סימן פט 797
סימן צ 797
סימן צא 797
סימן צב 798
סימן צג 798
סימן צד 798
סימן צה 798
סימן צו 798
סימן צז 798
סימן צח 798
סימן צט 798
סימן ק 798
סימן קא 798
סימן קב 799
סימן קג 799
סימן קד 799
סימן קה 799
סימן קו 799
סימן קז 799
סימן קח 799
סימן קט 799
סימן קי 799
סימן קיא 799
סימן קיב 800
סימן קיג 800
סימן קיד 800
סימן קטו 800
סימן קטז 800
סימן קיז 800
סימן קיח 800
סימן קיט 800
סימן קכ 800
סימן קכא 800

סימן קכב 801
סימן קכג 801
סימן קכד 801
סימן קכה 801
סימן קכו 801
סימן קכז 801
סימן קכח 801
סימן קכט 801
סימן קל 801
לוח התקון 801

הקדמה

בד" אהלל דבר, כי חסדו עלי גבר, ומיושבי בהמ"ד שם חבלי, וזיכני בד"ת לשים עמלי, ולחדש בתה"ק בפלפול התלמידים ובלוית חברים מקשיבים לקולי, והביאני עד הלום לראות פרי תנובת שדי למולי, אשר השבתי דבר ד' לשואלי, יוצאים לאור לשמחת גילי, ואודה על העבר ואתפלל על העתיד לחזה כחי וחילי, לשקוד על דלתי תורה יומי ולילי, וישים אהבתו ויראתו בקרבי, לעבדו בכל לבבי, שחרי וערבי.

ואל יפלא בעיני הקורא כי כמה פעמים יש כאן שנוי מהנוסח שכתבתי להשואל, כי לפעמים נתחדשו לי איזה דברים אחר ששלחתי התשובה, ולפעמים הוצאתי מתוכה מה שלא הוטב בעיני, גם לפעמים לא נשאר אצלי העתק מהתשובה ששלחתי ורשמתי הדברים לפי זכרוני, ולפעמים נשאלתי דין א' מכמה שואלים וצרפתי מכלם תשובה ואחת, וגרעתי והוספתי כדרך התורה (עירובין נ"ד) שכ"ז שאדם ממשמש בה מוצא בה טעם.

והנה יש בספרי תשובות לגדולים וצדיקים אשר קטנם עבה ממתני, ולבל יחשוב הקורא כי לדידי צריכי, מצאתי א"ע מחויב להודיע שהרבה שכתבו בשולי מכתב בדרך ספק כעין הכותב הערה בד"ת, או לפעמים בע"פ בסו הנ"ל, ולפעמים חנני השי"ת לפשוט הספק כתבתי להם, והעתקתים בתוך התשובות, ואינני ראוי לאותה אצטלא להיות נקרא משיב לאנשים גדולים כאלו, אך שנגררו אחר הרוב כעין שכ' הרמב"ן בסהמ"צ שורש א' ד"ה בראשונה.

וזכות אבותי הקדושים הרה"ק ר' דוב בעריש מאשפצין [גאליציען] זצ"ל והרה"ק ר' משה אבד"ק בענדין זצ"ל [גיסו של רבינו הק' בעל נועם אלימלך זצ"ל] והגאון מגיני שלמה זצ"ל, ולמעלה בקודש, יעמוד לי שלא אכשל בדבר הלכה, ושיהי' חבורי זה לתועלת להמעיינים, ודברים טובים שבו יתקבלו להלכה, ואם יש בו טעות י"ר שלא יתקבל, ויקויים בי הפסוק ואתהלכה ברחבה פירש"י הלכה מרווחת ופושטות בישראל (תהלים קי"ט מ"ה) ולא ימוש ד"ת מפי ומפי זרעי וז"ז ע"ע אמן.

דברי המתגעגע להיות בטל לעבדי ד' ולכל נקודה טובה מישראל, אסקופה נדרסת תחת רגלי חכמים הצדיקים. ארי' צבי

פתיחה

מאמר שאמרתי [שהחלותי] על חגיגת התורה כ"ח סיון תרח"ץ לפ"ק ביח"ל דבר משנה יומית גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם (הושע ח') אי תני כלהו עתה אקבצם (בב"ת ח'.)

יש לפרש לשון כלהו בב' אופנים, א' כל עם ישראל, שנית שילמדו כל אחד כל המשניות שהוא כל תושבע"פ, ויש לזה סמך בזו"ח רות דא' מתקוני התשובה ללמוד כל התורה, וי"ל טעם לזה דהנה באור החיים כ' דכל מצוה יש לה סגולה מיוחדת להוושע באיזה דבר, ואם רוצים בשמים לשלוח איזה ישועה לאדם מזמינין לו מצוה שיש לה שייכות לישועה זו שהוא צריך, ועי"ז נושע, ובכח דברי חז"ל שאמרו ד"ת עושין פירות, ובאבות שומע ומוסיף, ארשה לי להוסיף משהו דגם בתורה כן הוא, דתורה הוא אור של המצוה כמ"ש נר מצוה ותורה אור [בפרט משנה נקרא בלשון חז"ל (ברכות ה'.) "מצוה" שדרשו שם תורה זו מקרא והמצוה זו משנה, א"כ בודאי יש לה סגולת מצוה] דכל מקום מהתורה יש לה סגולה מיוחדת לאיזה ישועה פרטיות, אמנם הגאולה הוא ישועה כלליות שכולל כל ישועות הפרסיות ע"כ צריך לזה לעבור בכל מקומות שבתורה כדי לעבור בכל ישועות הפרסיות, ועי"ז יכולין לבוא לישועה הכלליות, וע"כ דוקא אי תני כלהו, [בב' הפירושים הנ"ל] עתה אקבצם.

וזה תועלת של משנה יומית, שכל בר ישראל כקטן כגדול, כלמדן כאיש פשוט, כעשיר הלומד בהרחבה כסוחר מוטרד מאוד להמציא פרנסתו, כולם כאחד יוכלו לקחת חבל במצוה הגדולה והחביבה של ת"ת דרבים כלל ישראל, ולסיים כל תורה שבע"פ באופן קל מאוד במשך ז' שנים, ובתוך אחים יחלקו נחלה, וע' רע"מ פ' בלק וי"ג:

דא' המרבה ואחר הממעיט קאי על לימוד שית סדרי משנה, וי"ר שיקוים בנו בקרוב אי תני כלהו עתה אקבצם.

ומבואר במג"א סי' תרפ"ז סק"ג ומחה"ש שם דאפי' כשאין לומדין במקום א' חשיב ת"ת דרבים עיי"ש, וכש"כ כשלומדים בחיות דחיותם מחברם אפילו כשאינם במקום א'.

לשון המאירי שבת דף ס"ה: בד"ה ממה שכתבנו, לענין מים חיים עיי"ש.

וגם לפי פירוש הפשוט י"ל כנ"ל בהקדם מה דאיתא (בחגיגה ה':) כיון שגלו ישראל ממקומן אין לך בטול תורה גדול מזה, ובארנו במק"א דכלל ישראל חשוב תורה, כמו שאומרים ותן חלקנו בתורתך ובספר חסל"א אזולאי שיש ששים רבוא פירושים לתורה נגד ששים רבוא נשמות ישראל, וי"ל דכמו שכ"מ מן התורה יש לו סגולה מיוחדת כמו"כ כל פירוש והשגה בתורה של כ"א מישראל שכ"א משיג באופן אחר, יש לו סגולה מיוחדת לישועה פרטית, ע"כ להגאולה שהוא ישועה כללית צריך שכולם אחב"י ילמדו כל המשניות שהוא תושבע"פ ועי"ז מעוררין כל הישועות הפרסיות, וע"כ זה סיבה לגאולה, וע"כ אי תני כלהו כפירוש הפשוט עתה אקבצם.

היות אני חושב עצמי היום קצת לבעל שמחה מחמת היום המשנה יומית, ואומרים בשם צדיקים דבעל שמחה יש לו כח לברך, ובכחי זה הנני לברך את הנאספים שנקהלו פה לכבד התורה ולהיות מתמכין דאורייתא, וללומדי משנה יומית בפרט, שהם מוכנים לישועה כמ"ש לעיל, ברוך אשר יקום את התורה הזאת, שיתברכו בז' הברכות שנכללו בברכת כהנים כמ"ש בספר חסל"א אזולאי כי בברכת כהנים נכללו ז' ברכות שחשבם בסי"צ חיים, שלום, חכמה, עושר חן. זרע, ממשלה.

וכלפי שכתוב בתנד"א פתחו לפני פתח בד"ת שהוא פתח גדול מכל הפתחים, הנני העני לפתוח לכל אחד מהברכות הנ"ל פתח בד"ת שהם שייכים לכל הנאספים שהם תמכין דאורייתא, [החילותי בעושר מחמת שישועה זו נצרכה היום ביותר לאחב"י כי מצוקת הפרנסה רבים מאוד ר"ל כידוע וכו' ה' ירחם] ואח"כ ממשלה שהוא היפך עבדות כדאיתא בסי"צ שהוא ישועה משעבוד מלכיות.

א). עושר. הנה בסוף קדושין ארשב"א מעולם לא ראיתי צבי קיץ וארי סבל ושועל חנוני והם מתפרנסים שלא בצער והם לא נבראו אלא לשמשני, ומה אלו שלא נבראו אלא לשמשני הם מתפרנסים שלא בצער אני שנבראתי לשמש את קוני אעכו"כ, אלא שהרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי, ואפר אני תחת רגלי חכמי הש"ס הקדושים, הנני ברשותם שאמרו בפ"ד דסנהדרין הכל מלמדין זכות, והפה הקדוש שאמר מאמר הנ"ל בקדושין הוא הפה הקדוש שאמר הכל מלמדין זכות, וגם על יסוד דברי דמ"ע מפאני ז"ל שכתב דכל ס"ד שבש"ס הוא אמת ובשם הגאון הקדוש החידושי הרי"מ זצ"ל שמעתי, שהגיד דבגלות עיקר קיומנו הוא מהס"ד שבש"ס, דכל הגלות הוא רק ס"ד, דמסקנא תהיה גאולה עכדה"ק, ובעתים הללו שהגיע מרירות הגלות וקושי השעבוד עד מרום קוצו יש לנו שייכות ביותר לס"ד שבגמ', גם כ' באור החיים הק' בהקדמה דבאגדה הרשות נתונה לומר באופן אחר מהנאמר בגמ', עכ"ז תמכתי יסדותי והנני דן בקרקע בדברי הגמ' הנ"ל באימה וביראה, די"ל דהקו"ח של הגמ' בס"ד הוא אמת, בהקדם ירושלמי רפ"ק דמגילה כרך שחרב ונעשה של גוים בסמוך לו קורין בו מבעיא, ופירש הריטב"א דבסמוך לו פשיטא דקורין אע"ג דעיקר קדושתו מפאת היותו סמוך לכרך והכרך עצמו הרי בטל מעלתו, מ"מ בסמוך לו קורין כיון שבו ליכא שום שנוי כלל וכיון דבסמוך לו קורין בו מבעיא. וכעין סברא זו יש (בשבת קט"ז.) וברש"י שם עש"ה. והנה גם בגמ' קדושין הנ"ל נרמז סברא זו, דהרי לכאורה קשה כיון דכל העולם לא נברא אלא לשמשני וזה עיקר מעלת כל הנבראים וכיון דהאדם עצמו הרע את מעשיו ואבד מעלתו עד שעי"ז קפחו את פרנסתו למה יהי' חיה ועוף מתפרנסים שלא בצער, וצ"ל

דהגמרא נחית לסברא הנ"ל דאף דעיקר מעלתם מצד האדם, ובאדם יש חסרון, מ"מ כיון דבחי' ועוף עצמם ליכא שום גרעון ושנוי בעצמותן נשארו במעלתם והם מתפרנסים שלא בצער, ועל יסוד זה י"ל דהקו"ח טוב ומה אלו שלא נבראו אלא לשמשני מתפרנסים שלא בצער אני שנבראתי לשמש את קוני אעכו"כ, ומה דפרכי' עלה בגמ' אלא שהרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי, לא תברא כהא דירושלמי ריש מגילה בסמוך לו קורין בו מבעיא.

ויש להוסיף דאפילו לפי המסקנא מ"מ לתמכין דאורייתא שייך הקו"ח כהס"ד דהש"ס בהקדם הגמ' (שבת קט"ז.) גליונין מצילין אותן מפני הדליקה או לא, מקום הכתב לא קמיבעיא לי דכי קדיש אגב כתב הוא קדיש אזיל כתב אזיל קדושתה, כי קמיבעיא לי למעלה ולמטה ובין שיטה לשיטה, פירש"י דכיון דשם ליכא שינוי אפשר דאף דמקום הכתב נמחק לא פקע קדושתן, הנה כאן מבואר ג"כ בסברא הירוש' דאע"ג דעיקר קדושת הגוילין הוא שמשתמשין למקום הכתב מ"מ אע"ג דמקום הכתב נמחק הגוילין אפשר שישארו במעלתן.

אך קשה דא"כ הול"ל ג"כ קו"ח כיון דגליונין קדשי מקום הכתב מבעיא כעין בסמוך לו קורין בו מבעיא, וצ"ל כמ"ש בספרי שיח השדה, דשאני בהא דמגילה דגם גוף הכרך יש לו מעלת הסמוך, כמ"ש רש"י (בכורות ס'.) אין לך סמוך יותר מגופו, וע"כ שפיר שייך קו"ח, ואע"ג דנשתנה גופו מ"מ כיון דאותו מעלה שבסמוך יש גם בכרך אמרינן בסמוך לו קורין בו מבעיא, משא"כ בהא (דשבת קט"ז.) דמקום הכתב אין לו מעלת גליון אע"ג דהוא שורש הקדושה ל"א קו"ח, לפ"ז בנ"ד אותן תמכין דאורייתא שמשמשין לת"ח ע"ד כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה יש להם ג"כ מעלת חיה ועוף שנבראו לשמש להצדיק העובד את ד' אע"ג שהרעו את מעשיהם מ"מ שפיר שייך קו"ח כיון דיש להם אותו מעלה שיש לחיה ועוף, ומגיע להם מן הדין, דין קו"ח הנ"ל שיתפנסו שלא בצער, ואחלה מכל הצדיקים וגדולים הנאספים פה שיסכימו לזה, ויענו כל העם ואמרו אמן כי"ר.

ב). ממשלה. בסי"צ ממשלה תמורת עבדות דהנה (בר"ה י"ז.) אחר שחשב כל מדרגות הרשעים בגיהנם, חשב בסוף אבל המינין והמסורת והאפקורסין יורדין לגיהנם ונדונין בה לדורי דורות וכו', וכ"כ למה שפשפו ידיהן בזבול, פירש"י שגרמו בעונותם להחריב המקדש, וזה חידוש עצום מאד, דרשעים אלו שיש להם עונות חמודות, מ"מ כל החומד של עונש גיהנם הוא דק בעבוד שגרמו שיחרב ביהמ"ק בעונם, אמנם לכאורה קשה ע"ז דא"כ כל הרשעים שמזמן חרבן ביהמ"ק עד עכשיו למה מגיע להם גיהנם הרי לא נחרב

המקדש בעונם, וצריך לומר דכיון דכל מי שלא נבנה ביהמ"ק בימיו כאלו נחרב בימיו, וכיון שהם עושין עברות הנ"ל שבכחם לגרום חרבן ביהמ"ק, כש"כ שגורם שלא יבנה בהמ"ק, וזה חשוב כאלו נחרב בעונם, ע"כ מגיע להם גיהנם ג"כ.

והנה במדרש דנקרא זבולון משום דכתיב בנה בניתי בית זבול לך, ביאר כ"ק אדומו"ר הגדול זצוקל"ה מסאכסשוב דע"י שזבולן הי' מבטל עצמו לישששכר וחשב את עצמו כלא נגדו, מזה נצמח אוד המקדש עכד"ק. נמצא שהנדיבי עם שבכספם מהנים להת"ח, וכל הנאספים לפה למטרה זו להיות תמכין דאורייתא גורמים שיבנה חלקם לבהמ"ק וא"כ הוא תיקון להעבירות היותר חמודות שעיקר חומר שבהם הוא שפשטו ידיהם בזבול, דהיינו שיחרב בהמ"ק, וזה תשובת המשקל לפגם זה, נמצא דכל תמכין דאורי' ראוי שינצלו מדינה של גיהנם, וה"ה שינצלו משעבוד מלכיות שהוא במקום גיהנם, ותמורת עבדות ממשלה.

עוי"ל דהנה ברש"י סו"פ קדושים ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי, אם אתם מובדלים הרי אתם לי ואם לאו הרי אתם של נבוכדנצד וחביריו, הנה דהם דברים מקבילים, ומצינו בפרשת קרח בקר ויודע ד' את אשר לו ואת הקדוש וגו' הנה דיש ב' סוגים את אשר לו, ואת הקדוש וגו', ולוי נקרא אשר לו ובחולין (כ"ד:) דשם לוי הוא ע"ש וילוו עליך וישרתיך, הנה דזה צורת הלוי שישרת לכה"ג צדיק הדור, וזה נקרא אשר לו, הנה דכל מחזיקי הת"ח ועובדי השי"ת נקראים אשר לו, ממילא אינם של נבוכדנצר וחביריו ואין לאוה"ע שליטה עליהם.

ונציע מענינא שכתב רש"י דאם אין מובדלים מאומות במאכא"ס הרי אתם של נבוכדנצר וחבריו [וכ"מ בזה"ק ח"ג (קצ"ח.) דעיקר ויתערבו בגוים בא ע"י אכילה ושתי' שלא כדת של תורה]. משמע דכל שליטת האומות על ישראל וגזרות רעות ר"ל, הכל הוא בסיבת מאכא"ס ע"כ הנני להציע לפני הרבנים שכל אחד יתקן בעירו שעל סעודת מצוה סעודת חתונה וסעודת ברית מילה, לא יאכלו בשר. כי אחר גזרות השחיטה שרבו מאוד המכשולות בדין הי' לגזור על עצמינו שלא לאכול בשר, אך שהוא גזרה שאין רוב צבור יכולין לעמוד בה, אמנם יש חילוק כי בשר שאדם. משתמש לצורך סעודת ביתו הוא דבר מועט ועדיין אפשר בו ההשגחה ואם לפעמים לא יוטב בעיניו איכות הכשרות יוכל לצוות שלא יאכלו היום בשר בביתו, לא כן כשעושה שמחה שצריך בשר הרבה יותר מהרגיל וקשה ההשגחה ביותר, וגם אם לא יסב בעיניו הכשרות לא יכול להמנע מקחת בשר והשוחד יעור, ע"כ ראוי לע"ד לעשות תקנה שבשמחה של מצוה סעודת נשואין וסעודת ברית מילה, לא יאכלו בשר ויקבלו שכד על הפרישה.

עוי"ל דהנה בפ"ק דברכות כיון דתקינו רבנן לומר השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא ואינו מובן בשלמא מה דאמרי' שם אחר הנ"ל כיון דתקינו רבנן לומר ד' שפתי תפתח כתפלה אריכתא דמיא לא ק' דסו"ס גם זה תפלה אך שאינו מכלל השמו"ע וכיון דתקינו רבנן למימר חשיב זה ג"כ כחלק מן השמו"ע אבל איך חשוב השכיבנו כגאולה אריכתא וגם מה הלשון כיון דתקינו רבנן השכיבנו ממנ"פ אם יש בו שייכות לגאולה א"כ אפילו אי לא הוי תקינו רבנן, גאולה הוא.

וי"ל לפ"מ דאי' בסופ"ק (דמגילה י"ב) במתניתא תנא לא מאסתיך בימי כשדים שהעמדת להם דניאל חמו"ע, ולא געלתים בימי יונים שהעמדת להם שם שמעון הצדיק, לכלותם בימי המן, שהעמדת להם מרדכי ואסתר, להפר בריתי אתם, בימי פרסיים, שהעמדת להם של בית דבי וחכמי הדודות, כי אני ד' אלקיהם לעת"ל, ומדאמר טעם כי אני ד' אלקיהם על כל הנך משמע דכל בית רבי וחכמי הדודות הם ממשיכים הארה מעין לעתיד לבוא שאז יקוים כי אני ד' אלקיהם לעתיד לבוא וכיון דתקינו רבנן השכיבנו ואיש הישראלי ציית לדבריהם ועי"ז יש לו אחיזה בחכמי הדורות שממשיכין הארה מן לע"ל שאז יהי' זמן הגאולה, בזה עצמו יש לו אחיזה, ע"י אמירה זו דהשכבינו בגאולה, וע"כ כגאולה אריכתא דמיא.

וממוצא דבר אתה למד דזבולן שמבטל עצמו לישכר דהיינו לחכמי הדודות ממשיך אני ד' אלקיהם מן העתיד לבא, ויוצא משעבוד לגאולה, וזה בכלל ברכת ממשלה לצאת מעבדות, כדברי סי"צ, תמורת ממשלה עבדות.

ג). חיים. קבלתי מרבותי דעיקר חיים הוא שמחה, ואקדים הפסוק השיבה לי ששון ישעך, וקשה מה השיבה לי, וכי פקדונו הוא שרוצה שישיבו לו, ותו מה ששון ישעך, הול"ל השיבה לי ישעך, שמעתי הפירוש דיש אדם שיש לו פרנסה בהרחבה ומ"מ אינו נהנה מזה מחמת שיש לו עג"נ מדבדים אחרים שמשברים את לבו, וע"ז הי' טענת המשורר דכיון דהשפיע לו טובה ש"מ שמגיע לו בדין. וכיון שאינו מוצא נח"ר בעשרו מאומה לא נשא בעמלו, וע"כ ביקש השיבה לי ששון ישעך דגוף הישועה כבר יש לו רק שרוצה גם הששון מהישועה, ועל כן כתיב השיבה לי.

והנה דבר זה אנו רואין הרבה פעמים מאד, שאדם יש לו מצד אחד טובה ורחבה, אך שאינו מוצא נח"ר בעשרו, עי' (שבת כ"ה:) וקשה באמת הנ"ל, כיון שמגיע לו למה יש לו עג"נ לעשוק ממנו הנח"ר וששון הישועה, גם קשה על מה שכ' בזוה"ק פרשת וישב דמאדם בעל בחירה א"א להנצל, וקשה הלא איתא במדרש אפילו עופא בלא שמיא לא מתציד, ואף שהוא ע"י אדם בעל בחירה, גם אמרו בספ"ג דיומא במקומך

יושיבוך ובשמך יקראוך ואין אדם נוגע במוכן לחבירו ואין מלכות נוגעת בחברתה כמלא נימא, הנה דאפילו אדם בעל בחירה א"א לו ליגע במה שמוכן לחבירו, והנה בודאי יש הרבה דרכים בזה בהדי כבשי דרחמנא שאין לנו ידיעה עד מה, מ"מ נבאר אופן אחד דרך אפשר, ואקדים מה שהקשה הרמב"ם דמי שהרג את חבירו למה חייב מיתה הלא מסתמא נגזר על זה ליהרג ומאי קעביד, ואקדים מה דילפינן כל חיוב מלקות בלאו מלאו דחסימה, ובעי שיהי' דמי ללאו דחסימה סרפ"ג דמלקות, ולמה כתיב דוקא סמוך ללאו דחסימה חיוב מלקות, ולא דבר ריק הוא, ונלע"ד בהקדם ליישב קושיא הנ"ל, ואענה חלקי אני עני דבאמת מי שהוא מושגח מהשי"ת, ובר"ה נדון לטוב ההוא א"א לשום אדם לעשקו ממנו, אך יש מי שנעזב למקרים ח"ו, וגם בזה אלפי אלפים מדריגות, עיין בהקדמת ספר אור החיים להחסיד יעב"ץ ז"ל, ואז אפשר שהטוב שיש לו הוא במקרה, אז יוכל האדם לעשוק ממנו, ויוסף הצדיק אע"ג דודאי הי' בכלל עיני ד' אל יראיו, מ"מ לענין מכירת יוסף והשלכתו לבור שהי' גז"ד. אפשר שהיה הגז"ד גם לענין זה רק לעוזבו אל המקרה, ע"כ כתב בזוה"ק דמבעל בחירה קשה להנצל.

ועתה נבא לענין מלקות, נראה דעיקר עונש מלקות אינו על פגם של החטא למעלה דע"ז לא הוי מספיק עונש למטה, אך עיקר העונש מחמת שע"י החטא גורם לסתום צנורות השפע, וזה פגם למטה, ע"כ נענש במלקות למטה, וראי' לזה מש"ס (שבת ל"א.) דבכל עבירה יש בה פגם בואהבת לרעך כמוך, ולפמ"ש יובן.

אמנם נראה, דכמו דאין אדם נוגע במוכן לחבירו במה שמגיע ע"פ השגחה פרטיות, ה"ה שע"י החטא לא יוכל הוא לקלקל השפע שמגיע לחבירו ושניתן לו בדין בר"ה, כמ"ש, אך עיקר הקלקול הוא לאותן שאין להם מצד השגחה הפרטיות רק מצד המקרה, וזה יוכל לקלקל בסיבת חטא כמו שיוכל לקלקל בפועל ממש אך לכאורה יש מקום להקשות דבשלמא אם הי' מגיע השפע לחבירו ע"פ דין ראוי לו להענש על שמקלקל השפע, משא"כ מה שאין מגיע לחבירו רק ע"ד מקרה יש לו למה יחשב מזיק ולמה יענש ע"ז, וע"ז סמך מלקות ללאו דלא תחסום שור דרוב הראשונים ז"ל כתבו דעיקר השגחה פרטיות הוא לאדם ולא לבע"ח, כמ"ש הרמב"ם בהמורה ובספר החינוך [ואע"ג דמצינו אפילו צפור בלא שמיא לא מתציד זה ג"כ מצד האדם דכל העולם לא נברא אלא לצוות לזה, כמו שיתבאר לקמן בדברינו] וא"כ כל מזונותיו ופרנסתו הוא רק ע"ד מקרה ומ"מ איכא לאו דלא תחסום, ודון מינה דאפילו לעשוק דבר שאינו מגיע לחבירו רק ע"פ מקרה ג"כ אסור, וע"כ שייך עונש מלקות, ומשום הכי סמוך מלקות ללאו דחסימה.

וכן נראה לע"ד לענין הנ"ל, דיש לפעמים לאדם עשירות ואין לו נח"ר בעשרו, זהו מי שהעושר לו דרך מקרה, אבל מי שבא לו העושר בהשגחה פרטיות ע"ז נאמר ברכת ד' הוא תעשיר ולא תוסיף עצב עמו. ועל זה אמרינן (שבת כ"ה:) איזה עשיר כל שיש לו נחת רוח בעשרו.

והנה ברמב"ן פרשה לך דהשגחה פרטיות הוא רק לצדיקים כמ"ש עין ד' אל יראיו, אמנם יש דיעות בזה כמ"ש בספר החינוך, ונלע"ד דכיון דכל העולם לא נברא אלא לצוות להצדיק ע"כ לפעמים גם הם בכלל השגחה מפאת הצדיק, וקרוב לזה כתיב בספר יד הקטנה, ונלע"ד סמך לזה ממ"ש בילקוט שמעוני פ' ראה כתוב אחד אומר עין ד' אל יראיו וכתוב אחד אומר עיני ד' משוטטות בכל הארץ, ומתרץ מתוך שעיני ד' אל יראיו ע"כ הם משוטטות בכל הארץ, הנה כמעט מפורש כנ"ל, דבאמצעות הצדיק הם משוטטות בכל הארץ, ולהנ"ל יובן היטב, ומצאתי עוד דאי' גלוי' לזה בקהלת ט' פסוק א' אשר הצדיקים והחכמים ועבדיהם ביד האלקים, וכיון דכל העולם נברא לצוות להצדיק חשיבי הכל בכלל עבדיהם, והם ביד האלקים היינו השגחתו ית' כמו הצדיק עצמו.

אמנם האדם הוא בעל בחירה וכשרוצה להיות לצוות להצדיק ולשמש ולעשות צרכיו, כמ"ש ברע"מ פרשת צו דימי החול משמשין להשבת, כן ראוי לשמש להת"ח. אז הוא כמוהו, ומושגח בהשגחה פרטיות וכל שפע פרנסתו בא בהשגחה לא בדרך מקרה, וע"כ מוצא קורת רוח בעשרו, ומתקיים בו כמ"ש בקהלת דמי שטוב לפני האלקים נותנים לו לאכול ולשתות ולשמוח בעמלו, וזהו עיקר החיים כנ"ל דעיקר חיים הוא שמחה, נמצא דכל תומכי תודה שמבטלין עצמו להת"ח יש להם חיים, וזולת זה הדבר מפורש להדיא בסוף כתובות, דמצד עצמם אין חיים רק לתלמידי חכמים מכל מקום מצאו להם רפואה מן התורה על ידי שמהנים לתלמידי חכמים מנכסיהם יש להם חיים, עיי"ש.

ואציע מענינא מה שמצינו שהצדיקים תלמידי בעש"ט זצ"ל בטלו התעניות וסגופים, ואינני כדאי לדבר בדברים כאלה, אך תמכתי יתדותי על המשנה פ"ד דסנהדרין שהבאנו בראש דברנו הכל מלמדין זכות ואקדים הפסוק שובה ישראל עד ד' אלקיך כי כשלת בעונך, דלכאו' ק' על מה שכ' הראשונים ז"ל לעשות תעניות וסגופים תשובת המשקל על ההנאה שנהנה מן העבירה. דלפי אמונת ההשגחה שא"א לאדם לקחת לעצמו משהו כבוד או תענוג יותר מן הנגזר עליו בר"ה, ואין אדם נוגע במוכן לחברו ואין מלכות נוגעת בחברתה כמלא נימא, וברמב"ן דהגזרה אמת והחריצות שקר, ואפי' הנאת העבירה א"א לאדם לקחת לעצמו רק אם הי' מוכן עבורו הנאה כזו בהיתר, וכן שמענו בשם הרה"ק

הרר"ב מפשיסחא ז"ל דאם הגנב הי' ממתין מעט דבר זה עצמו שרוצה לגנוב עתה הי' לו אח"כ בהיתר עכד"ק.

וכאשר זה דרכי אני עני המתגעגע להיות אסקופה נדרסת תחת דגלי הצדיקים להביא מקור לדברי צדיקים מן הגמ' נלע"ד מקור לדברי הה"ק ז"ל הנ"ל מגמ' (מנחות מ"ד.) אותן מצעות שהציעה לו באיסור הציעה לו בהיתר, הנה להדיא וללמדנו בא דכל מה שהי' לו בחירה מעיקרא להנות באמצעות עבירה הי' רק בעבור שאותה הנאה עצמה היתה מוכנת לו בהיתר כאשר עיננו הרואות וסוף מעשה הוכיח על תחלתו ולולא זאת לא הי' אפשר לו להנות באיסור וא"כ למה יחשב נהנה בסבת העבירה כיון דגם לולא העבירה הי' לו הנאה זו. וכעין זה בתוס' ורא"ש (בב"ק כ'.) בחצר דקיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר חשיב זה לא נהנה וזה חסר, ואע"ג שעתה נהנה מחצר זה מ"מ כיון דגם אם לא הי' חצר זה הי' נהנה הנאה זו ממש מחצר אחרת חשוב לא נהנה, ה"נ לא יחשב נהנה מן העבירה ולמה יצטרך תשובת המשקל.

אמנם התירוץ לזה לפמ"ש בתקו"ז תיקון כ"ב דכל המ"ע ענפי אנכי ה' אלקיך וכל ל"ת ענפי לא יהי' לך. ואמונת ההשגחה הוא בכלל אנכי ד' אלקיך והיפך לזה לא יהי' לך הוא כפירה בהשגחה ר"ל, וא"כ זה החוטא לשיטתו ולשטותו שבמעשה החטא עובר על לא יהי' לך אלהים אחרים שזה כפירה בהשגחה וכאלו ח"ו יוכל לקחת לעצמו הנאה נגד רצון שמים ע"כ צריך תעניות וסגופים, אמנם כאשר שב על פגם אנכי ד' אלקיך דפתיך בה בהעבירה ממילא לא צריך תשובת המשקל כלל דאגלאי למפרע שלא נהנה כלל מן העבירה, וז"פ שובה ישראל עד ד' אלקיך היינו על פגם אנכי ד' אלקיך, ואז יתברר למפרע כי כשלת בעונך חיינו שהי' מקח טעות, כי כל כוונתו בהעבירה הי' כדי להשיג הנאה, ואם הי' יודע שא"א לאדם לקחת לעצמו הנאת משהו רק מה שנגזר עליו, ומה שנגזר עליו סופו לבא אף בלי עבירה, לא היה עושה העבירה.

ומי שדבוק בצדיקים ויש לו אמונת צדיקים ממילא בא ג"כ דאמונת אנכי ד' אלקיך כידוע דשניהם אחד כמ"ש ויאמינו בד' ובמשה עבדו, ע"כ מי שדבוק לצדיקי אמת אי"צ לתעניות וסגופים, ובזה יל"פ הגמ' בא חבקוק והעמידן על אחת צדיק באמונתו יחיה, דאע"ג דמי שחטא אין ראוי לו חיים מ"מ ע"י אמונה זוכה לחיים, ובזה יובן הא דסוף כתובות הנ"ל דע"ה אע"ג דאין לו חיים ומבואר בזוה"ק יתרו (דף פ"ט:) דע"ה היינו מאן דחביל אורחי' דזה הוי כאושיד דמין סגיאין כבזוה"ק, ובמד"ר משפטים דהשופך דם אין לו חיים. מ"מ אם דבוק לת"ח יש לו חיים, ולהאמור יובן.

ד). שלום. הנה בהגדה, אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התודה דיינו, וידוע שהדבר פלא, ונראה דהנה עוד יל"ד דהול"ל קרבנו להר סיני ולא לפני הר סיני, ע"כ נראה ע"פ הגמרא (חגיגה ה':) כיון שגלו ישראל ממקומן אין לך בטול תודה גדול מזה, ביאור הדבר ע"פ דברי זוה"ק תולדות (קמ"ה:) דהנהגת השי"ת בעולם חשיב תורה וכשישראל בא"י אז הם תחת השגחת השי"ת ומונהגים ע"י ית' ע"כ חשוב תורה, אבל כשגלו, דהדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלקי, משום שנעזבו למקרים ממילא ל"ח הנהגתם תורה, ע"כ כי גלו ישראל ממקומן אין לך ביטול תורה גדול מזה, וגלות הוא פירוד, כמ"ש מהר"ל ז"ל החילוק בין גלה לגאל דה' מרמז פירוד ואלף מרמז אחדות, ואקדים דכתיב בפרשת ויחי האספו ואגידה לכם את אשר יקרה אתכם באחרית הימים פירש"י שביקש לגלות הקץ ונסתם ממנו, ובזוה"ק דסתים וגלי.

ונלע"ד הביאור עפ"ד מהר"ל ז"ל דגאולה הוא חבור ישראל וגלות הוא פירוד. וזה גילה להם שאם יתאספו יחד להיות באהבה ואחוה אז אגידה (לשון המשכה כידוע] לכם את [מן] אשר יקרה וגו' באחרית הימים, דע"י התחברות יחד ימשיכו אור החוזר מן הגאולה העתידה לתוך הגלות וזה סתים וגלי היינו דאע"ג שלא פירש הקץ עצמו מ"מ זאת גלי מ"ש לעיל, וכמו דגלו ישראל ממקומן חשוב ביטול תורה לעומת זה התקרבות ישראל יחד להיות כאיש אחד בלב אחד זה חשיב תורה, שזה גורם להמשיך אור החוזר מן הגאולה להיות מושגחים מהשי"ת שזה חשיב תודה כנ"ל, וע"כ אלו קרבנו [דהיינו שקירב את ישראל כאיש אחד בלב אחד כמו שהיה לפני מ"ת] דפני הד סיני [זה מרמז למ"ש המהרש"א (ערכין) דעיקר שלום ואחדות בא ע"י הכנעה וענוה עיי"ש, וסיני מרמז על הכנעה כידוע] דיינו, דקירוב של ישראל חשיב ג"כ כמו תודה.

ובזה יל"פ הגמ' (נדה ל"ד.) ויאסף כל ישראל כאיש אחד חברים. הכתוב עשאן כלם חברים ברגל פירש"י דבזמן שישראל נאספין חשיבי כלם חברים, ולהנ"ל יובן דבשעה שנאספין יחד הרי הם חשובין תודה, וכ"א מהם נחשב חלק מהתורה, ע"כ דינו אז כמו חבר הלומד תודה שדינו ג"כ כתורה (כקידושין ל"ג.) עיי"ש, ע"כ ע"י התחברות והתבטלות של זבולון ליששכר שמתחבר לת"ח זוכה להיות גם הוא עצמו נחשב בצד מה כחבר ות"ח שע"י אסיפה נחשבו כלם חברים ע"כ ע"י דבוק לת"ח זוכה לשלום דת"ח מרבים שלום בעולם.

וגם בפשוטו א"ש דתודה נקרא שלום כמ"ש רש"י (ברכות ח'.) בד"ה פדה בשלום, זה שעסוק בדברי שלום דהיינו תודה דכתיב וכל נתיבותי' שלום ע"כ ע"י דבוקו לת"ח שהוא נעשה עי"ז דבוק לתורה זוכה לשלום:

עוי"ל דשלום קאי על רפואה כמ"ש אין שלום בעצמי וגו' דהנה בשלהי מלקות כמה טפשאי הני בבלאי דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי גברא רבה דכתיב ארבעים יכנו ואתי רבנן ובצרי חדא, ולכאו' קשה דיש כמה דרשות כהנה שהם נגד משמעות הפשוט ומ"ש דנקט זה, נראה דהנה (בסוכה מ"ו:) ארשב"י יכולני לפטור העולם כולו מן הדין וכו' ולכאו' ק' דא"כ למה לא פטרן, אמנם התי' דצריך לבטל עצמו להצדיק ואז יוכל לעשות לאדם טובה ולהצילו מן הדין, ובמדרש מה שושנה זו לא נברא אלא לריח כך צדיקים לא נבראו אלא לישועתן של ישראל, ודון מינה דכמו שא"א להרגיש ריח השושנה רק מי שרוצה להתקרב אלי' אבל לא לעומד מרחוק כך א"א לקבל ישועה וטובה מן הצדיק רק למי שרוצה להתדבק וצהתקדב אליו, ועיקר הדביקות בת"ח הוא ע"י שמבסל עצמו אליו ומהנה אותו מנכסיו כדאי' שלהי כתובות, וזה ג"כ ענין ביטול להת"ח כמ"ש במק"א מלשון המשנה (פ"ק דפיאה) הכל לפי דוב הענו' פירש הד"ב לפי מה שהוא ותרן, ובמשנה קורהו ענו', הנה דעיקר מעלת הנתינת בדקה הוא שיהי' בביטול והכנעה שיחשוב שנותן לאדם גדול ממנו ואתייקרי מתייקר בו בהמקבל ממנו, וקו"ח שראוי שיהי' כן בשעה שמהנה לת"ח, ועיין בסוף דבדינו מש"כ מהרא"ש (פ"ה דזבים) דעיקר חיבור להת"ח הוא ע"י שבטל אליו.

ובזה נבא לדברי הגמ' מלקות דמה דכתיב ארבעים יכנו ואתי רבנן ובצרי חדא בזה נרמז שיש כח בחכמי הדורות להסיר כל חולי וכל מכה מאנשים הדבוקים בהם, וכיון דעיקר הדביקות הוא ע"י הכנעה וביטול א"כ כמה טפשאי הני בבלאי דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי גברא רבה שאין רוצין לבטל עצמן אליו, שעי"ז אין כח בהת"ח להצילו ולרפאותו ממחץ מכתו, נמצא דאותן שתומכין ת"ח ומכספם שחדו בעדם זה מביא להם רפואה ושלום.

ה). חכמה. (בשבת ל"א) חכמה זה סדר קדשים. י"ל ע"ד רמז דהיינו קדש עצמך במותר לך כי בתנדב"א (פט"ו) מבואר דכל ענין קדושה באכילה יש לאדם כח לזה מחמת שנמצא בעולם קדשים שהיא אכילה בקדושה, וזה משפיע בכל האכילות שבעולם שיהי' אפשר לאכול בקדושה דוק ותשכח. ודבר זה נקרא חכמה דהיינו שמגביר השכל על תאות החומד, ולהיפוך מי שאוכל כזולל וסובא ואינו מקדש עצמו כלל מגביר החומד על השכל וכבהמה נדמה

והנה (בחולין ק"ה.) נט"י בחולין משום סרך תרומה. ועוד מצוה, מה מצוה, מצוה לשמוע דברי ר"א בן ערך וכו', ולכאורה יפלא דעיקר מצוה משום טעמו של ר"א בן ערך כדאיתא התם ולמ"ל לומר מצוה לשמוע דברי ר"א בן ערך. יש ללמוד מזה (דהנה נט"י ילפינן

מוהתקדשתם משמע דזה פועל דמיוני וסגולה לקדש עצמו בשעת אכילה) דבאמת קדש עצמך במותר לך הוא מדרגה ול"ש דק בגדולי הצדיקים, ואיש פשוט אין לו כח לזה, אך בכח שמבטל עצמו להצדיק ונוטל ידיו משום מצוה לשמוע דברי חכמים דהיינו ד"א בן ערך עי"ז יוכל לבא למדרגה זו, לקיים קדש עצמך במותר לך, וכתבה הגמרא ב' הטעמים לנט"י אחד משום סרך תרומה, היינו כמ"ש לעיל בשם תנדב"א דמחמת שנמצא אכילת קדשים ותרומה, עי"ז יכולין לבא לאכול בקדושה גם חולין, שנית משום מצוה לשמוע דברי ד"א בן ערך דהיינו בכח ביטול לצדיקים, נמצא דע"י שזבולן מבטל עצמו ליששכר יוכל לבא לחכמה שהוא קדש עצמך במותר לך.

ובזה יתבאר מש"כ תוס' ישנים (יבמות כ"א.) דשניות היא משום סיג ועירובין ונט"י הוא חכמה ואינו מובן דכיון שאינו לסיג מה תועלת הי' בגזרה זו וגם מהו החכמה, ולהנ"ל א"ש דהתועלת הוא לבוא עי"ז לקדש עצמך במותר לך שיוכל לקדש עצמו בשעת אכילה וזה נקרא חכמה כנ"ל חכמה זה סדר קדשים, ועירובין פירשנו במק"א ואכ"מ, וביבמות (דף כ') איסור קדושה שניות מד"ס ואמאי קרי לי' איסור קדושה אמר אביי כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש אמר לי' דבא וכל שאינו מקיים ד"ח קדוש הוא דלא מיקרי רשע נמי לא מיקרי אלא אמר רבא קדש עצמך במותר לך, ולהנ"ל י"ל דשניהם א' דהמקיים ד"ח בא לידי קדש עצמך במותר לך וע"כ נקרא קדוש, ובזה א"ש הא דהוסיף משה יום א' מדעתו והק' התוס' כיון דדריש היום כמחר למה חשוב מדעתו ותירצו דלאו דרשה גמורה היא, וא"כ למה דריש, ולהנ"ל יתכן דכל פרישה הוא ענין קדש עצמך במותר לך ולזה באין ע"י מצוה לשמוע דברי חכמים ע"כ הוכרח שיהי' ההוספה מדעתו דוקא שאז יקיימו מצוה לשמוע דברי חכמים ויהי' סגולה לקדש עצמך במותר לך.

ומענין לענין אציע בהא דבטלו' לטבילותא ומ"מ אי' בכל הסה"ק אזהרות גדולות ונוראות לקיים תקנת עזרא, וא"כ למה בטלו' ונראה דכיון דתקנת עזרא הוא לצורך קדש עצמך במותר לך ראו חז"ל בחכמתם שטוב יותר לבטל התקנה ויקיימו' מעצמן, שזה גופא הוא ענין קדש עצמך במותר לך ותהי' הטבילה סגולה יותר לקיים קדש עצמך במותר לך.

עוי"ל דעיקר חכמה היא חי"ת, ובעירובין (י"ב:) למה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן מפני שהם נוחין ועלובין ומקדימין דברי ב"ש לדבריהם, ונלע"ד דהנה אמרי' כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמר למשה מסיני, אמנם מאין נדע מי הוא התלמיד ותיק שחידושים שלו אמתים ונאמרו למשה מסיני, ונראה דזה יש ללמוד מפירש"י (ברכות דף ט':) ותיקין ענוים ומחבבי מצות, הנה מזה יש ללמוד דזה חשוב תלמיד ותיק ואלו הם סימני טהרה של תלמיד ותיק, עניו וחובב מצות [ובאמת נראה דשניהם א' כי בשע"ת לר"י דעיקר ענוה

שיעשה מצות ומע"ט ולא יחשוב בעצמו שעושה מאומה, וכל מה שעושה יהי' נחשב אצלו כלא, ואיש אשר אלה לו בודאי מחבב מצות בכל לבו ונפשו, הוא אוהב מצות ולא ישבע מצות] וי"ל עוד טעם בזה דהנה ברש"י פ' נח על יקטן מתוך שהקטין עצמו זכה להעמיד כל תולדות אלו ואיתא בסה"ק דפו"ר בתורה הם חי"ת, [ונלע"ד סמך לזה בתרי"ג מצות מצוה ראשונה הוא פו"ר ומצוה אחרונה כתיבת ס"ת ונעוץ סופה בתחלתה לקיים מצות פו"ר בתורה וזה ואתם כתבו לכם וגו' שימה בפיהם לעשות מתושב"כ תושבע"פ והיינו ע"י הי"ת שזה עיקר תושבע"פ של כ"א מישראל] וכמו דבכח ענוה ושפלות זוכה לפו"ר בגשמיית כמ"כ זוכה עי"ז לפו"ר בתורה ע"כ מי שהוא עניו ומחבב מצות זוכה לחדש חי"ת ישרים ואמתים ומשיג חלקו שנאמר למשה מסיני, ע"כ מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמר למשה מסיני, ועיקר ענוה הוא להכנע לפני צדיקים ועובדי ד' ע"כ מי שמבטל עצמו לצדיקים זוכה לחדש חי' תורה ישרים וזוכה לברכת חכמה.

ו). חן, כתיב ולענוים יתן חן, ובס' שע"ת לר"י כתב דתכלית ענוה הוא לעשות מצות ומע"ט ולא יחזיק לעצמו טובה כלל ולא יתפעל מאומה ולא ירגיש שעושה עיי"ש, וזה תכלית הצנע לכת כמו שפירש בספר הקדוש נועם אלימלך בסופו שיהיה הצנע לכת אפילו מעצמו, וזה כנ"ל שלא ירגיש שעושה מאומה, ובמק"א כתבנו במה דפליגי הזוה"ק והפוסקים. הפוסקים ס"ל דגם שמונה עשרה בריך להשמיע לאזני עצמו, ומצות תפלה בלחש היינו שלא ישמיע לאחרים, ובזוה"ק משמע דאפי' לעצמו לא ישמיע. דזה הם ב' דרגין של עובדי ד' דמצות תפלה בלחש מרמז על הצנע לכת והפוסקים ס"ל דלא ישמיע לאחרים דזה פשיטו של הצנע לכת ליזהר מפניות והראות מעשיו לאחדים, וזה דרך הפוסקים, אמנם דרך זוה"ק יותר נעלה שאפילו לאזני עצמו לא ישמיע זה כדברי נועם אלימלך הנ"ל, שיהיה הצנע לכת אפי' מעצמו:

ובזבחים (מ"ח:) אותה בצפון ואין חטאת נחשון בצפון מה"ד הואיל ואתרבי לסמיכה אתרבי לצפון קמ"ל, וזה מדרש פליאה לכאורה דמה ענין סמיכה לצפון שיהי' ס"ד הואיל ואתרבי לסמיכה אתרבי לצפון, ונלע"ד דענין צפון מרמז על הצנע לכת וזה רמז דק"ק שחיטתן בצפון, אמנם זה לא אפשר רק לגדולי הצדיקים, אמנם מצות סמיכה בקרבן הרמז דכיון דחיה ועוף לא נבראו אלא לשמשנו. והוא ע"ד כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה, אחד מגדרי השימוש הוא ג"כ זה שיקבל עליו עונשו ושישחט תמורת האדם שחייב עונש זה, וכעין שכתב מהר"ל ז"ל על אין אשתו של אדם מתה אלא בעון נדרים, אמנם כמו דחיה ובהמה נבראו רק לשמש לאדם, כמו"כ באדם עצמו הגוף הנדמה לבהמה כמ"ש בס' החינוך מצוה ת"ל משמש להשכל, אמנם כשחטא ומכניע השכל

תחת הגוף אין לו כפרה עד שישוב על פגם זה, ולקבל על עצמו מהיום והלאה להכניע הגוף חלק הבהמה שלו תחת ממשלת הנשמה ועי"ז יש לו כפרה בקרבן בהמה שנבראת ג"כ לשמש לאדם. והנה בדע"מ פרשת נשא דע"ה צריך להיות כפוף לת"ח כסוסיא דרכיב עלי' מריה, הנה בזה תכלית הכפיפות והביטול ובגמ' דסמיכה שבות כמו אין רוכבין ע"ג בהמה הנה במה שהבעל קרבן סומך על הבהמה בכל כחו שוה מעין רכיבה ומראה דבהמה משועבדת לו ונכנעת תחתיו כסוסיא דרכיב עלי' מרי' וע"כ יש לו כפרה בקרבן בהמה כנ"ל.

אמנם א"א לבוא לזה עד שיקדם שהוא יקבל על עצמו להכניע גופו לשכלו, וכן בכלל שהוא יכנע לצדיקים ע"ד כל עורם לא נברא אלא לצוות לזה, אז גם הבהמה נכנעת לו ע"ד אלו לא נבראו אלא לשמשנו ולא זולת, ומי שיכנע עצמו לצדיקים יוכל לבוא למעלת הצדיקים להיות הצנע לכת, ע"כ סד"א כיון דאתרבי לסמיכה אתרבי נמי לצפון. הנה דע"י דיבוק לתלמידי חכמים יוכל לבוא למעלת הצנע לכת שזה תכלית ענוה כדברי שע"ת לר"י הנ"ל ולענוים יתן חן.

ואציע מענינא דהנה במשנה (חגיגה ט"ז.) יוסי בן יועזר אומר שלא לסמוך יוסף בן יוחנן אומר לסמוך וכו' הראשונים היו נשיאים שניים להם אב"ד נלפע"ד לפמ"ש במק"א מה דפלוגתא הראשונה הי' בענין סמיכה משום דאיתא בתקו"ז דכל מחלוקת וספיקות בתורה נצמח מחטא מי מריבה וכתיב במי מריבה שמעו נא המורים. סרבנים, שלא היה להם ביטול למרע"ה. ומצינו דאין סומכין משום שהוא בכלל שבות דאין רוכבין ע"ג בהמה, הנה דסמיכה בכלל רכיבה, ובזוה"ק (פ' נשא) דצריך להיות בטל וכפוף לת"ח כסוסיא דרכיב עלי' מרי', וטעם סמיכה בקרבן משום דחי' ועוף לא נבראו אלא לשמשני וזה ג"כ השימוש שמה שאדם חייב מיתה והוצאת דמו יהיה נעשה בהבע"ח בעבורו וכעי"ז כ' מהר"ל ז"ל על אין אשתו של אדם מתה אלא בעון נדרים וזה ג"כ בכלל עזר כנגדו שתקבל על עצמה עונש המגיע להבעל, וכיון שישראל פגמו בזה בחטא מי מריבה שלא רצו לבטל עצמם למרע"ה שזה היפך ענין הסמיכה ע"כ מחלוקת הראשונה [שבא מחמת חטא מי מריבה] הי' בסמיכה כיון שהפגם שייך במצות סמיכה יותר מבשאר דיני התודה ע"כ שלט בי' הענין מחלוקת קודם לכל ואח"כ כשרבו תלמידי הלל ושמאי שלא שמשו כל צרכן ונתפשט הפגם ביותר התפשט העונש של מחלוקת ביותר והתחיל ענין מחלוקת נם בשאר דינים.

וי"ל דמשום זה מסיים בסיפא הראשונים היו נשיאים ושניים להם אב ב"ד לרמוז ד"א שהנשיא ראוי לו תמיד להמשך בענין זה [בכ"מ שיש לצדד לכאן ולכאן] להקל. ולמעט

חיוב הביטול של שאר העם נגדו ע"ר דאמרי' בקידושין (ל"ג.) מנין לזקן שלא יטריח ע"כ היו הנשיאים נוטים תמיד שלא לסמוך, ואב"ד שהוא יותר סמוך לעם הי' תמיד אומר לסמוך היינו שבטל עצמו לפני הנשיא כי כך נאה וכך יאה שהנשיא יאמר שלא יסמוך והעם יאמרו לסמוך.

ות"א הק' דהא בסיפא שמאי אומר לסמוך הלל אומר שלא לסמוך אע"ג דשמאי נשיא י"ל דהנה בעירובין (י"ג) למה זכו, ב"ה לקבוע הלכה כמותן לפי שהם נוחין ועלובין וכו' וכיון שהלכה כמותן. י"ל שהי' גדול משמאי ומ"מ ל"ה נשיא כי הוא היה למעלה מענין זה וכעי"ז אי' שאמר הרה"ק רד"ב ממעזריטש ז"ל על הה"ק ר' זושא מהאניפאלייע שלא ינהיג עדה שהוא כבר למעלה מענין זה, וסו"ס היה הוא הת"ח שבדור ועיקר חיוב ביטול היה אליו ע"כ הוא היה נוטה שלא לסמוך ויהי רצון שלא יאמר פי דבר שלא כרצונו ית' ויתי'.

עוי"ל דסמיכה הוא פועל דמיוני להכנע לשמים בעשיית מצות ומעש"ט ולא יחזיק טובה לעצמו וכדאי' באבות במ"ח דברים שהתורה ניקנית בהם ואינו מחזיק טובה לעצמו, וזה תכלית הביטול והכנעה להשי"ת כדברי שע"ת לר"י הנ"ל וזה נלמוד מסמיכה שסומך על הבהמה להורות שהבהמה נכנעת תחתיו כסוסיא דרכיב עלה מרה כנ"ל שאין כוונתו לעצמו כלל רק לתועלת הארון, וקו"ח שהוא יכנע לשמים באופן כזה להיות נאמן [טריי] לשמים שלא יחשוב טובת עצמו רק לעשות רצון קונו ית' ומזה זוכה שההשפעות שישפיעו לו משמים יהיו במאור פנים, ובזה ימצא נח"ר בעשרו, וכתיב וצפונך תמלא בטנם גם דקדקנו לעיל בפסוק השיבה לי ששון ישעך דהול"ל השיבה לי ישעך.

יל"פ בהקדם מה שאומרים בזמר לכה דודי ישיש עליך אלקיך כמשוש חתן על כלה יל"פ לפמ"ש הגר"א ז"ל החילוק בין ששון לשמחה דששון הוא רגש השמחה בלב ושמחה הוא התפשטות והתגלות השמחה בחצונות, ומשוש חתן על כלה הוא עיקר בפנימיות הלב ולא בחיצונות מצד צניעות כמובן, ויש מי שנותנין לו השפעות ומ"מ אינו מוצא נח"ר בהם כאמור לעיל וחסר לו הפנימיות מן ההשפעות וזה נקרא ששון כנ"ל ע"כ כתיב השיבה לי ששון ישעך, וזה ישיש עליך אלקיך כמשוש חתן על כלה שינתן לו במאור פנים ואז ימצא נח"ר בעשרו וזה נקרא צפון. צפונך תמלא בטנם, היינו הפנימיות מן ההשפעות, ובאבות עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו, ע"כ ע"י סמיכה שמרמז על בטול לשמים ברצון שלם ויחוד המעשה ברעותא דלבא שלים עי"ז זוכה לצפון.

ובההוא ענינא כתבנו במק"א ליישב קו' ראב"ע על לאו דלא תחמוד דמה שייך לאו בזה ואיזה עצה יש לזה להסיר חמדת הלב, ונראה לנעוץ סוף עשרת הדברות בתחלתן ובהקדם דברי הגמ' ברכות (דף ד:) כל האומר תהלה לדוד בכל יום ג' פעמים מובטח לו שהוא בן עה"ב וכו' משום דאית בי' אלף בית ואית בי' נמי פותח את ידיך פירש"י שהוא שבח הכנת מזון לכל חי והק' מהרש"א למה לא נקיט פ' המוקדם עיני כל וגו' ואתה נותן להם את אכלם בעתו, ונראה דהנה באדר"נ פ' ל"ח שנים אוכלין מקערה א' זה טועם לפי מעשיו וזה טועם לפי מעשיו הנה דמלבד עצם המזונות שמשפיעין לאדם בר"ה יש עוד דין כמה נח"ר והנאה יהי' לו מן המאכל ודבר זה הוא יותר עיקר. ונראה דלעומת זה כל הצמחים ותבואות צריכין טל וגשם, נראה דגשם הוא נותן בתבואה גשמיות המאכל להיות נזון בגשמיות, וטל נותן בו כח השמחה ונח"ר שיש לו לאדם מן המאכל וראי' לדברינו [מדברי הפייט בתפלת טל שאמר שם שיתנו ברכה בדיצך] מדברי הזוה"ק פ' תולדות שכ' דכל הברכות שנתברך יעקב הם נגד הקללות שנתקלל אדה"ר וחושב שם כלם ברכה לעומת קללה, ולעומת בעצבון תאכלנה חושב ויתן לך אלקים מטל השמים. הנה דטל הוא שמחה היפך עצבון, ונגד זה הם ב' הפסוקים עיני כל וכו' ואתה נותן להם את אכלם בעתו זה קאי על עצם המאכל ומשביע לכל חי רצון זה קאי על נח"ר ושמחה שנצמח מכח המאכל שזה נרמז בפ' הנ"ל השיבה לי ששון ישעך. ודבר זה יותר עיקר כמובן וע"כ נקיט הגמ' משום דאית בי' פותח את ידיך ולא נקט הפסוק המוקדם דדבר זה שבח יותר.

והנה המאמין באנכי ד' אלקיך שהוא אמונת ההשגחה פרטיית בקל יוכל להנצל מלא תחמוד כי עיקר מה שאדם חומד בחפץ נאה של חבירו הוא כדי שעי"ז ישבע רצון וימצא בזה נח"ר, אבל המאמין בהשגחה וכדברי אדר"נ הנ"ל (פל"ח) שנים אוכלין מקערה א' זה טועם כפי מעשיו וזה טועם לפי מעשיו וא"כ אפי' ישיג החפץ הזה שחומד עדיין אינו בטוח שישבע רצון וימצא נח"ר מזה כי אף שהאדם משיג החפץ הנכסף יש דין בשמים מסת הנאה ועונג ונח"ר שישבע מזה וא"א לקחת לעצמו משהו הנאה או תענוג יותר על הנגזר עליו ואם יהי' רצון שמים יוכל להתענג ולמצוא נח"ר באותו חפץ שיש לו, הרבה יותר ממה שיהי' לו כאשר ישיג חפץ הנחמד בעיניו וא"כ מה בצע בהשיגו חפץ זה כיון דסו"ס הדבר מסור לרצון שמים כמה עונג ומלוי רצון יהיה לו, והמתבונן היסב בחשבון זה, הנקל בעיניו להנצל מלא תחמוד, ובזה נעוץ סופו של עשרת הדברות בתחלתו כי לפי מסת שאדם מאמין באנכי ד' אלקיך לפיהו ינצל מלא תחמוד.

ומענין לענין באותו ענין, הנה המהר"ל ז"ל בס' באר הגולה הביא מה שתמהו על משאחז"ל דיאוש באבידה קונה וכיון דאמר וי לחסרון כים יוצא מרשותו, ולמה זה, ואענה חלקי אני עני לפ"מ שהק' שם המהר"ל ז"ל דאיזה קישור יש לאדם בחפצים שלו שיהי' לו קנין בהם, בשלמא ידו ורגלו מחובר עם האדם משא"כ בקנין נפרד ממנו. ונלענ"ד לפ"מ שכ' בעש"ט ז"ל עה"פ רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף דנור"נ של האדם מעוטף במאכלים ומשקים שלו וכן בכל החפצים שלו, וע"י שאוכל ושותה ומשתמש בהם עי"ז מוציא חלקי נפשו עכדה"ק. ובזה מובן היטב קנין האדם בחפצים שלו כיון שחלקי נפשו מעוטפים בהם אין לך חבור גדול מזה, ויש להוסיף דזה לבד ל"ה מספיק ואין להם חבור עם האדם רק בשעה שמשתמש ונהנה מהחפיצים שלו וכעין שבת (מ"ח:) דל"ח חבור רק בשעת מלאכה אך בהיות דעיקר הנאה של מאכל ומשקה ושאר תשמישים אינו עצם האכילה ושתי' לבד רק עיקר הוא המלוי רצון ונח"ר שמגיע לו עי"ז כאמור.

וזה י"ל גם לפני התשמיש בחפץ כמ"ש הרא"ש (נדרים ל"ד.) דאדם נהנה ממה שיש לו מאכל ואם ירצה יהנה ממנו ע"כ חשוב שתמיד חפצים שלו משמשים אותו וממציאים לו עונג וקורת רוח וחשיב תמיד כמו בשעת מלאכה ע"כ יש לאדם חבור עמהם וזהו עיקר הקנין של אדם בממונו, וכ"ז כשיודע שנמצא אתו אבל כשאומר וי לחסרון כים ומתייאש וסובר שכבר אבד סברו ממנו וא"כ אינו מקבל הנאה ונח"ר מן החפץ שלו שוב אין לו חבור עם ממונו ופקע קנינו כנלע"ד בזה.

ז). זרע. ברש"י פרשת נח בזכות שהקטין עצמו זכה להעמיד כל התולדות האלו ועיקר הכנעה להכנע לפני השי"ת ולפני ת"ח ועובדי ד' וכן נראה מדברי שע"ת לר"י הנ"ל, ע"כ מי שמכניע עצמו לת"ח זוכה לזרע ברך ד' ועיין בגמ' (שבת כ"ב:).

ונציע מענינא מה שאמרו חז"ל שכ"א צריך לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, הגיד הרר"ב מפרשיסחא ז"ל דאין הפירוש שירצה להיות גדול כמו האבות, כי זה מעשה טפש לחשוב כן, אך יבקש שיהי' לו נגיעה עכ"פ במעשי אבות, וז"פ מתי יגיעו מעשי למעשי אבות עכד"ק, נלע"ד דמי שבטל להאבות וכן מי שבטל לצדיקים זה חשיב יש לו נגיעה במעשיהם ובתורתם ועבודתם, ומנא אמינא לה מד' הרא"ש (פ"ה דזבים משנה א') דאפי' אדם לבוש כמה בגדים חשיב אפילו בגד העליון נוגע בגוף, דבגד בטל לאדם הלובשו עיי"ש. הנה דבטול חשיב כנוגע, ומזה יש ללמוד דמי שבטל לתלמידי חכמים יש לו נגיעה בתורתם, וזוכה אתו עמו.

וכל המאמר הנ"ל יש לו שייכות לסיום המשנה יומית שהוא במס' עוקצין, כי כל מסכת עוקצין נוסדה על דין דיד מיטמא ומטמא ושומר מיטמא ומטמא ומצטרף, וא"כ יש ללמוד בקו"ח למדה טובה מרובה, דפי שהוא יד ושומר לת"ח ולעובדי ד' מיטהר ומטהר ומצטרף עמהם, ויל"פ דרך רמז הדרן עלך מסכת עוקצין וסליקא לה כל מסכייתי דהש"ס דהנה בס"ח כתב דמסכת הוא מלשון אריגה כמו עם המסכת דכתיב גבי שמשון, ויל"פ דהנה יש חילוק בין תושב"כ לתושבע"פ, דתושכ"כ נכתב על קלף של בהמה טהורה, ותושבע"פ איני נכתב על הקלף דאדם הוא הקלף, וסמך לזה מירושלמי (במס' מגילה) וזכרם הא יסיף מזרעם מלמד שקבעו לה חכמים מסכת ואין מובן הדרש, ולהנ"ל א"ש דלא יסיף מזרעם קאי דוקא על מסכת של תושבע"פ שיש לו חבור עם האדם, וזה בא ע"י שיגע בתורה ומשמש לתורה עי"ז מתאחד עם התורה וזה כעין חבור זבולן עם יששכר, וזה פירוש מסכת לשון אריגה שנארג עם האדם להיות לאחדים עמו.

ועוד רמז שכל ישראל נארגים יחד תומכי התורה עם הת"ח, זבולן עם יששכר, וזה נלמד ממס' עוקצין כאמור, וזה סליקו לה מסכת עוקצין, ועי"ז סליקו לה כל מסכייתי דהש"ס היינו כל מיני אריגות שבאים ע"י הש"ס, אחד אריגת המשנה עם הלומד אותה. ואריגת מחזיקי תורה עם הת"ח.

ובזה יש לנעוץ סוף הש"ס בתחלתה דברפ"ק דברכות מאימתי קורין שמע בערבין משעה שכהנים נכנסין לאכול בתרומתן. וצריך להבין השייכות, וי"ל דהנה בק"ש שמע ישראל וגו' ד' אחד, ובזה נכלל יחוד המעשה (כדאמרי' בר"ה ל"ב: אחד זה מלכות) שבנה נכלל הצנע לכת דלעיל (אות ו',) גם נרמז בזה קדש עצמך במותר לך שזה נכלל בפסוק בכל דרכיך דעהו לייחד כל מעשיו אפי' הנאות של דברי הרשות שיהי' הכל לצורך שמים וגם נכלל בזה אמונת השגחה פרטיית הנזכר לעיל (אות ג',) ומדריגות אלו א"א לאדם להגיע אליהם אם לא ע"י בטול לצדיקים כנ"ל.

גם יש בפ' ציצית יצי"מ ובמק"א כתבנו משום דכתיב אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. הנה זה חלק ממ"ע דאנכי ה' אלקיך שהוציאנו ממצרים, ומצות ק"ש הוא לקבל ע"ע מצות אנכי ד' אלקיך כמ"ש ברמב"ן (פ' יתרו) ובמד"ר ע"כ תקנו חז"ל יצי"מ בק"ש שהוא חלק המצו' ממצוה דאנכי ד' אלקיך, ויצי"מ הוא ממשלה תמורת עבדות שא"א לבוא לזה רק ע"י בטול לצדיקים כמש"ל (אות ב'), וזה נרמז באכילת תרומה כמ"ש בספורנו דמצות תרומה הוא כעין יששכר וזבולן דהכהן בבחי' יששכר וישראל העובד אדמתו כדי להנאות לכהן נחשב כמו זבולן.

וזה נרמז במשנה מאימתי קורין את שמע בערבין [מי שהוא בחשכות הבלי הזמן במה יזכה נער את ארחו לבוא לקבל על עצמו ד' אחר כראוי] משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן, ובאמצעות זה שהכהן עובד ד' אוכל תרומתו של זה אף ההולכים בחושך יראו אור גדול ויוכלו לקבל עליהם עומ"ש ויחוד המעשה בין בעבוה"ב בין בהנאת גשמיות שיהי' הכל כלול בלתי לד' לבדו, שוה עיקר תכלית אמירת ק"ש, ושיהיו מושגחים בהשגחה פרטיית הנרמז בד' אחד.

דרך אגב הנני מציע לפני חברים מקשיבים לקולי שכל מי שאפשר לו ילמוד ב' המשניות היומית שיהיו שגורים אצלו בע"פ, הלא מצער הוא ותחי נפשו, כי זה עיקר מצות תושבע"פ ואז חשוב הוא קלף להתורה ומתאחד עם התורה, ויש לו קנין בהתורה, וע"ז נאמר באבות קנה לו ד"ת קנה לו חיי עוה"ב, ועכ"פ יראה ללמוד מקצת משניות בע"פ ועי' זה"ק בלק (רנ"ג:) דא' המרבה וא' הממעיט קאי על לימוד משניות, וידוע מה דאיתא בסה"ק דמי שיודע המשניות בע"פ אינו רואה פני גיהנם, ומה טוב לנהוג ללמוד ב' המשניות בכל סעודה מסעודת היום ותהי' מצוה גוררת מצוה ללמוד בשעת סעודה שהחמירו בזה רז"ל באבות ובזוה"ק פ' תרומה.

יהי רצון שיתקיינו כל הז' ברכות: חיים, שלום, חכמה, עושר, חן, זרע, ממשלה, לכל תמכין דאורייתא בכלל, וללומדי משנה יומית בפרט, מחמת שאותן ז' ברכות כוללין כל הטובות והישועות כמ"ש בספר הסל"א אזולאי שאין בעולם עוד ברכה זולת אלו, וע"י לימוד כל המשניות שעוברין כל המקומות שבתורה [בפרט כשהוא בכח ת"ת דרבים זוכין לכל הישועות כאמור בפתח דברינו, אכי"ר.

ארץ צבי

סימן א

ליישב מנהג ההמון שלובשין ט"ק פחותין מכשיעור המבואר בשו"ע סי' ט"ז דלכאו' אין מקיימין מצות ציצית כלל וכבר צווחו כמה גדולים ע"ז כמ"ש הט"ז סו"ס ט"ז והציצית בשבת חשובים משא כמו היוצא בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה, גם לימוד זכות על אורך הציצית שאי"ב י"ב אגודלין אצל הרבה מן ההמון:

הנה הפמ"ג סי' י"ג בא"א אות ב' כ' דטלית קטן שאין בו כשיעור אסור לצאת בו לרה"ר בשבת דהציצית חשיבי ולא בטלי כשבת (קל"ט:) ביוצא בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה. וכעין שכ' בשו"ע סי' יו"ד ס"ז בטלית שחצי' סתום וחצי' פתוח מטילין אותו לחומרא וחייב בציצית ואין יוצאין בו בשבת עכ"ד. ויען ההמון אין נזהרין בזה כידוע

שלובשין ט"ק הקטנים מכשיעור גם בש"ק וכן מוכח בשו"ת רמ"א סי' ק"י דהי' מנהג רוב העולם ללבוש ט"ק כאלו וכ' שם דטוב לילך בהם מלילך בלא ציצית עיי"ש ומדלא הזהיר שלא ללובשם בש"ק מוכח להדי' דגם בשבת טוב לילך בהם ע"כ חפשתי ללמוד עליהם זכות (י"ל דכיון דמי שלובש הט"ק סובר שהוא מצו' דעיקר לבישתו הוא לשם מצוה ולפי מחשבתו שהוא מצוה אינו משא רק תכשיט, אף דבאמת אינו מצוה והוא משא הוי מתעסק כמו נתכוון לחתוך תלוש ונמצא מחובר הכ"נ נתכוון למלבוש ונמצא משא ודו"ק]. ולענ"ד הקלושה אין כאן בית מיחוש. והנה לכאו' דברי השו"ע הנ"ל בטלית שחצי' סתום וחצי' פתוח דאסור לצאת בציצית שבו לרה"ר תמוהין טובא דכיון דבגד זה מחוייב בציצית מס' ואסור ללובשו בלא ציצית א"כ הוא צורך הבגד ובלעדו א"א לו ללבוש הבגד ולמה לא יחשב תכשיט, וע' ר"ן פ' יוהכ"פ לענין מנעל של שעם וגמי דאע"ג דל"ח מנעל מ"מ ביוהכ"פ דאסור לצאת במנעל של עור חשוב זה דרך לבישה, הנה דמחמת איסור חשוב דרך לבישה [וע' בב"מ ט'. אלא מעתה הגבי' ארנקי בשבת ה"נ דלא קני דאין דרך בנ"א להגבי' ארנקי בשבת הנה מדמה דבר שאין דרכו בכך מחמת איסור לדבר שאין דרכו בטבע וה"ה להיפוך למשוי דרך לבישה דידיעת ההפכים א' ודו"ק, וכזה יש בפסחים (צ"ג) דפריך למ"ד דרך רחוקה כל שא"י לכנוס כל שעת שחיטה אמאי אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ הא א"י לכנוס כל שעת שחיטה ויחשב דרך רחוקה] וה"נ כיון שא"י ללבוש הבגד בלא ציצית יחשבו הציצית תכשיט, וכמו דמותר לצאת בכל טלית המצוייצת כהלכתה דחשיבי הציצית תכשיט מצד המצו', וגדולה מזו ברמב"ם פי"ט מה"ש ה"כ דטלית מצוייצת כהלכתה מותר לצאת בה גם בלילה דנוי הבגד הוא והובא במג"א סי' י"ג סק"א, ונלע"ד ראי' לזה דהנה בזבחים (י"ט) דלמ"ד לילה לאו זמן תפלין חייבי תפלין גם ביום מדבלילה חייבי ביום נמי חייבי וכ' רש"י משום דא"א שיהי' עבודות לילה חמור מעבודת היום עיי"ש וה"נ אי נימא דאסור לצאת בציצית בלילה הי' אסור לצאת גם ביום ש"ק דא"א שיהי' ליל ש"ק חמיר מיממא וידוע מזה"ק ומאר"י ז"ל דקדושת יום ש"ק עדיף מדליליא, וכ"ת דזה ל"ח חומרא כיון דביום יש טעם שאיני בלילה שאז זמן מצוה משא"כ בלילה א"כ גם בזבחים (י"ט.) לענין תפלין כן הוא דיום זמן תפלין ולא בלילה ומ"מ אמרי' דא"א דעבודת היום יהי' חמור מלילה וה"נ דכוותה אע"כ גם בלילה ל"ח משוי ומטעם שכ' הרמב"ם ז"ל דהוי נוי הבגד, שוב מצאתי מקור נאמן להרמב"ם מש"ס שבת (ס"א.) דמפורש שם שאפי' למ"ד שבת לאו זמן תפלין מ"מ ל"ח התפלין בשבת משא דדרך מלבוש עבידא הנה דכיון דבחול הוי מלבוש גמור מצד המצו' מועיל שיחשב גם בשבת מלבוש וה"ה גבי ציצית בלילה וז"ב, וכש"כ

כאן דא"א לו ללובשו בלעדי הציצית, ואף להמבואר בתוס' חולין (פ"ד:) דמצד ספיקא דאורייתא לחומרא ל"ח צורך היום ול"א מתוך [והשאג"א סי' ק"ז חולק ע"ז עיי"ש] שא"ה שאין לו צורך להמעשה רק מצד המצו' והרי אפשר שפטור וליכא צורך משא"כ כאן הרי צריך לו לגוף הלבישה וכל שאין בו ציצית אסור ללובשו מצד ספד"א א"כ הציצית הם צורך גמור אל הלבישה ודו"ק, עוד ק' לי טובא דבש"ס שבת (קל"ט:) מתעטף אדם בכילה ובכסכסי' ויוצא לרה"ר בשבת ואינו חושש מ"ש מדר"ה דאר"ה היוצא בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה בשבת חייב חטאת ציצית לגבי טלית חשיבי ולא בטלי הני לא חשיבי ומבואר בתוס' דע קר חשיבות הציצית הוא מצד המצו' ואע"ג דעכשיו אין בהם מצו' מ"מ סופו שיעשה ציצה רביעית ויהי' כלן מצו', ומה"ט כ' בט"ז רסי' י"ג דאם כל הציצית פסולין שלא נשאר בהם כדי עניבה מותר לצאת בהם בשבת דאין סופן להיות מצו' עיי"ש וא"כ כאן בבגד ס' מחוייב בציצית ממנ"פ אינם משא אם הוא מחוייב בציצית א"כ הוא מצוייצת כהלכתה ואינו משא ואם אינה בת חיובא א"כ אינו מצוה כלל ואין סופן להיות מצוה דישארו כך תלויים בבגד זה שפטור לפי האמת וא"כ ל"ח ובטלי כמו ציצית פסולים וצע"ג:

וליישב דברי מאורן של ישראל רבינו הב"י ז"ל נראה לפמש"כ המרדכי דבשבת אין איסור ללבוש בגד בלא ציצית דלא כתיב בתורה אל תלבש בגד בלא ציצית רק אם תלבש בגד תעשה ציצית ובשבת שא"י לעשות פטור, לפ"ז יש ליישב ב' קושיות הנ"ל כחדא וחדא קו' מתורצת בחברתה, דאפשר לעולם שאין טלית זה מחוייב בציצית ומ"מ בחול יש עליהם חשיבות גמור כיון דבלעדי הציצית א"א ללבוש הבגד וכנ"ל, אמנם בשבת דאין הכרח כלל להלבישה שיהי' בו ציצית דאפי' בלא ציצית מותר ללובשו היום ע"כ היום חשיב משא ומ"מ יש להם חשיבות מחמת סופו דלמחר בחול יהיו הכרח אל הבגד ודומה ממש ליוצא בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה דעיקר החשיבות מחמת סופו ועדיף מינה בצד דהתם לא יבא החשיבות אל הציצית עד שיעשה מעשה ויטיל בה ציצה ד' משא"כ כאן שמשא ממילא ערבא ועבידא דאתי חשיבות הציצית בלא מעשה, [ולכאו' עדיין יש לדון. דכמ"ש הרמב"ם דמותר לצאת בטלית מצוייצת בלילה אע"ג דעתה לאו זמן ציצית מ"מ כיון דביום זמן ציצית הוו גם עתה נוי הבגד ה"נ כיון דבחול הם צריכין לבגד יחשבו גם עתה נוי הבגד, וי"ל לפמש"כ רש"י קדושין (נ"א:) דאע"ג דקני את וחמור לא קני מ"מ מקדש אחת מב' אחיות עם אשה אחרת אותה אחרת מקודשת ואע"ג דא' מב' אחיות אינה מקודשת משום דהוי קדושין שאמס"ל מ"מ כיון דהא דל"ה קדושין הוא רק מצד ס' ואף שחזר להיות דין ודאי שאינה מקודשת מצד קשאמס"ל מ"מ כיון שסיבת

שלילת הקדושין הוא ספק ע"כ דיו להפקיע א"ע ולא לבטל קדושי האחרת שנתקדשה עמה יחד וכ"כ הרשב"א שם בשם ראב"ד ז"ל עיי"ש, וכעי"ז כ' הריטב"א יבמות (י"א) לענין ס' סוטה דאין פוטרת צרתה ואע"ג דס' סוטה כודאי מ"מ כיון שאינו אלא מצד ס' א"י לגרור צרתה ע"ש ה"נ מה דהציצית צריכין לבגד אינם רק בסיבת ס' אין בכחם לגרור את יום השבת שיחשב גם בש"ק נוי הבגד], ובשלמא בטלית מצוייצת כהלכתה מותר לצאת בשבת אף לדעת המרדכי דמותר לצאת בש"ק בבגד בלא ציצית מ"מ אם יש בהם ציצית בודאי מקיים מ"ע דאורייתא גם בש"ק דהרי מברכין גם בש"ק להתעטף בציצית ע"כ הוי נוי הבגד, משא"כ בנ"ד דלענין קיום מצוה הוי ספיקא דאורייתא ואפשר שאינו מקיים מצוה כלל בציצית אלו רק עיקר קושייתי הי' דמ"מ הוא הכרח ללבישת הבגד ובזה ליכא ספק כלל וע"ז א"ש התי' דבשבת אין הכרח לבגד כלל אליבא דהמרדכי והוא עצה עמוקה בס"ד:

ולפי"ז א"ש מנהג רוב ההמון ללבוש ט"ק פחותים מכשיעור ולצאת בהם בש"ק דכאן שוב ל"ח משא כלל כיון דאי"ב כשיעור ואין בהם מצוה א"כ ל"ח כלל ובטלי דאין סופן להיות מצוה יותר ממה שהם עתה ודומה לדברי הט"ז סי' י"ג דיוצא בציצית פסולין ל"ח משא וז"ב לענ"ד:

**)

ויען הבאתי דברי המרדכי אציע מענינא מש"כ בחי' לה' ציצית וזה לשוני בב"י ה' ציצית סימן יו"ד כ' וז"ל ויש לדקדק במלבושים שלנו שהם פתוחים מלפניהם מלמעלה למטה שהרי יש להם ד', כנפות שנים סמוך לצואר ושנים למטה סמוך לארץ למה אין מטילין בהם ציצית ומיהו במלבושים שלמטה יש לדחוק ולומר דכיון שאנו חוגרים אותם הו"ל כסתומים משם ולמעלה ודמי לקיטא וגנילא שכ' הרשב"א ורבינו שמחה שהם פטורין וכו' וכמדומה לי שעל מלבוש ההוא נתכוין הספרא שהביא מהרי"ק וכו', וכיון שמתפרש הספרא יפה במלבוש בתואר זה יש לסמוך על הספרא לפוטרו אבל הני גלימות שלנו שאנו מביאין למעלה מכל הבגדים שהם פתוחין מלמעלה למטה ונמצא שיש להם ד' כנפות למה אנו פוטרין אותה וכו'. ולי נראה שהטעם שלא נהגו להטיל בו ציצית משום דלא מיקרי כסות אלא הבא להגן על האדם מפני החום והקור והגלימא אין לובשין אותה להגן אלא לכבוד וכו', והדרכי משה תמה ע"ז דגם טליתות מצוה שלנו אין עשויין להגן, עוד כ' בב"י תי' שני וגם ע"ז תמה הד"מ, והד"מ תי' עוד תי' שלישי והוא דחוק מאד, כאשר יראה המעיין:

ולענ"ד הקלושה נראה ע"ד שכ' הב"י משום דבגד זה עשוי לכבוד אך לא מטעמי' דלעולם גם העשוי לכבוד חשוב הנאת לבישה כמ"ש התוס' רי"ד ב"ק ק"ב. לענין שעטנז דאם לובש להתנאות אות הוי ג"כ הנאת לבישה עיי"ש, וזה טעם חיוב טליתות שלנו בציצית משום דמנהג ישראל ללבוש אותו בשעת תפלה הוי כמו להתנאות דבשעת תפלה מתנאה בלבישתו, וגם כדי לקיים המצוה מכוון להתנאות ע"ד דאי' פסחים (מ"ו:) משום הפסד ממונו גמר בלבו לאכול כזית וכו', [עוי"ל קצת ע"ד דאיתא בנזיר (ב:) מידי דעבירה וקרי לי' נאה בתמיהא עיי"ש, וכיון דמידי דעבירה ל"ח נאה, מינה דמידי דמצוה חשוב נאה מה שמתנאה במצוות, דידיעת ההפכים א', ע"כ טלית של מצוה חשוב תמיד להתנאות], אמנם בגלימא שדרך ללובשה על כל הבגדים ולילך בה ברה"ר וכיון דבציצית בעי' הנאת לבישה כמ"ש התוס' נדה (ס':) וכאן עיקר הנאת לבישה שעשוי לכבוד כמ"ש הב"י ואם יעשו בו ציצית יהי' מתבייש ללבוש אותו בשווקים ורחובות, כידוע, ויתבטל ממנו עיקר הנאת לבישה שלו, וא"כ לא יקיים כלל המצוה כיון דלענין המצוה בעינן הנאת לבישה וע"י עשיית ציצית לא יהי' עשוי לכבוד דהיינו לילך בו ברה"ר דזה עיקר עשייתו וכבודו וכיון דא"א לקיים בו מצות ציצית ממילא מותר ללובשו בלא ציצית כמ"ש המרדכי לענין שבת דמותר ללבוש בו בגד בלא ציצית דלא כתיב בתורה אל תלבש בגד בלא ציצית, רק אם תלבש בגד של ד' כנפות תעשה בו ציצית, ובשבת שא"א לעשות ציצית מותר ללבוש בלא ציצית, ה"נ דכוותה דא"א לקיים בו מצות ציצית דא"כ יתבטל עיקר תכלית המכוון והנאת לבישה של הבגד דהיינו שעשוי לכבוד לילך בו החוצה לרה"ר ממילא מותר ללובשו בלא ציצית אף דעתה יש בו הנאת לבישה שעשה לכבוד, וק"ל:

והנה במנחות (מ.) סדין בציצית ב"ש פוטרין וב"ה מחייבין ופירש"י טעם ב"ש דלא דרשי סמוכין להתיר כלאים בציצית, והא דנקטו פוטרין ולא אוסרין משום דס"ל כלי קופסא חייבין בציצית, וק' לכאו' דא"כ סדין בציצית ליחייב בציצית בכלי קופסא כיון דלית בי' איסור כלאים כשאינו דרך לבישה ואי"צ לדחות הלאו, א"כ אף דלא דרשי סמוכין להתיר כלאים בציצית מ"מ בכלי קופסא דליכא איסור כלאים ליחייב, וכאן ע"כ קאי אכלי קופסא מדתני פוטרין ולא אוסרין, ונראה דאף דכלי קופסא חייבין בציצית היי"ד בבגד דכנפי בגדיהם כתי' וכיון דכלאים בציצית לא הותר לב"ש אם יעשה ציצית של צמר בסדין לא יהי' שם בגד עליו כיון דאסור בלבישה, וגדולה מזו ביבמות (ק"ד:) בנעל של חליצה דאם ל"ה עשוי להלוך בו אין שם נעל עליו ופסול לחליצה, וכש"כ כאן בבגד של כלאים דאסור ללובשו וכיון דאם יעשה בו ציצית לא יקיים מצוה ממילא פטור מציצית אע"ג דעכשיו שם בגד עליו דכ"ז שאינו עושה בו ציצית של כלאים מותר בלבישה, מ"מ

כיון דא"א לקיים בו מצות ציצית פטור מציצית כעין דברי המרדכי בשבת והוא סייעתא לדברינו הנ"ל, ונכון מאד בס"ד:)**

עוד נלע"ד דשאני הא דשו"ע סי' יו"ד סעי' ז' הנ"ל דטלית שפטור מציצית ועושה בו ציצית אסור לצאת בו לרה"ר דהתם אינו לובש הבגד בשביל הציצית רק לצרכו ודרך לבישה הוא והציצית אינו עושה רק מספק שמא חייב בציצית ואם אינו חייב לפי האמת הוי משא, משא"כ טליתות קטנים של ההמון דעיקר תכלית לבישתם הוא בעבור הציצית ואל"כ ל"ה לובשין אותו כלל כידוע וא"כ עיקר דרך לבישה שלהם הוא רק בסיבת הציצית ואם לא יעשו בו ציצית אין בו דרך לבישה כלל כמובן א"כ שפיר הציצית נוי ותכשיט אפי' נימא דאין בו מצו' כלל מ"מ לפי דעתם עיקר סיבת לבישת הבגד הוא רק בשביל הציצית, ויש להוסיף נופך דהנה בתוס' נדה (ס':) דבגד שאין בו הנאת לבישה פטור מציצית כמו בכלאים עיי"ש והנה בכלאים מצינו בגמ' ב' מיני הנאות לבישה, בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, ובתוס' רי"ד כ' דגם הנאת נוי חשוב הנאת לבישה בכלאים, והנה בט"ק דידן ודאי ליכא לא הגנה מפני החמה ולא מפני הגשמים וע' ד"מ או"ח סי' י' דאפי' בטלית גדול ליכא הנאות אלו רק הנאת נוי שעשוי לכבוד, דזה נוי ותפארת לכל בר ישראל ללבוש בגד שיהי' בו ציצית [סמך לזה בנזיר דף (ב:) דפריך מידי דעבירה וקרי לה נאה, ומינה דמידי דמצוה חשוב נאה דידיעת ההפכים א'], או בפשיטות דכיון דא"א שיתחייב בציצית רק אם יהי' עשוי לנוי מסתמא כוונתו לכך כעין פסחים (מ"ז:) משום הפסד ממונו גמר בלבו וכו' וכעין דברי הרא"ש פ"ק דקידושין לענין טבעת שאולה, וגם בפשיטות כיון שכן דרך כל איש ישראל ללבוש ט"ק ובודאי בושה הוא למי אשר בשם ישראל יכונה לילך בלא ט"ק ממילא חשוב הנאת נוי וזה כל סיבת חיוב הטלית בציצית, וא"כ כיון שרצונם לקיים בו מצות ציצית וצריך שיהי' שם מלבוש עליו, ועיקר שם מלבוש הוא מחמת הנאת נוי, וידוע דיותר בושה ללבוש ט"ק בלא ציצית משלא ללבוש ט"ק כלל וכיון דעיקר שם מלבוש שלו הוא הנאת נוי משום שבושה לילך בלא ט"ק והרי עיקר הנוי הם הציצית דט"ק בלא ציצית אינו נוי כלל ע"כ הדבר ברור לענ"ד דציצית של ט"ק שפיר חשיבי נוי ותכשיט דעיקר דרך לבישה של גוף הט"ק הוא רק בסיבת הציצית וק"ל:

אמנם בעיקר המנהג של רוב ההמון ללבוש טליתות קטנים פחותים מכשיעור דלכאו' לא מקיימי המצוה כלל וכל עמלם לריק ח"ו ובודאי לא ניחא למרייהו דנימא הכי, ובשו"ת הרמ"א סי' ק"י כ' דטוב ללבוש ט"ק פחותים מכשיעור מלילך בלא ציצית, משמע ג"כ דקצת מצוה איכא דאל"כ מה נפ"מ בין ציצית אלו למי שאינו לובש כלל ציצית ובדרכי

משה סי' ח' כ' דמש"ה מברכין על ט"ק על מצות ציצית ולא להתעטף או ללבוש בלמד משום דיש ט"ק פחותין מכשיעור ואם הי' מברך ללבוש הי' משמע דנצטו' על ט"ק זה ומקיים המצוה כהוגן ע"כ מברך על מצות ציצית היינו שמודים להשי"ת על שנתן לנו מצות ציצית עיי"ש והעתיקו הט"ז סי' ח' סק"ז, ולכאורה תמו' דאטו מותר לברך על מצות ציצית לבטלה בשעה שאינו מקיים מצוה ואם אין בט"ק כשיעור לא יברך כלל ואם יש בו כשיעור יברך בלמד, מכ"ז נראה דס"ל לאביהם של ישראל הרמ"א ז"ל דגם בט"ק מקיימין קצת מצוה אך לא מצוה גמורה כמו בטלית כשיעור, ודבריו ז"ל הרהיבוני לעיין בזה וליישב מנהגן של ישראל, וי"ל דכמ"ש התוס' חולין פ' כל הבשר וכ"כ המג"א סי' ח' להלכה דאף דטלית שאולה פטור מציצית מ"מ אם לובש טלית שאולה מצוייצת מקיים מצוה ויכול לברך עלי' כמו נשים במ"ע שהזמ"ג, ה"נ י"ל בטלית פחות מכשיעור אף דפטור מציצית מ"מ אם עושה בו ציצית מקיים מצוה, וא"ש דברי הרמ"א דשפיר יכול לברך עליו, וא"ש מנהג כל ישראל שלובשין אותו ויוצאין בו בש"ק לרה"ר דכיון דמקיים מצוה שפיר הוי נוי לטלית וזה תי' נכון בס"ד:

עוד נראה ע"ד פלפול דהנה הברכ"י חקר במי שאין לו בליל פסח כזית מצה רק חצי זית אם מצו' עכ"פ לאכול חצ"ש כעין באיסורין דח"ש אסור מה"ת משום חזי לאיצטרופי ודעת איזה אחרונים דמצו' לאכול חצי שיעור וכן נראה דעת מאור הגולה כ"ק מרנא ורבנא זצ"ל בספר הטהור אבני נזר או"ח ח"ב סי' שפ"ג (בהגה) ע"ש וא"כ י"ל דה"ה בט"ק פחות מכשיעור. עור. איברא דיש לחלק דשאני מצו' מחוייבת שכבר חל עליו חיוב גמור לאכול מצה אך שאין לו אז מחוייב עכ"פ לאכול ח"ש, אבל ציצית דאינה מצו' מחוייבת רק כשיש שיעור בבגד חל חיובא אבל באין בו שיעור י"ל דלא מצי חייל חיוב כלל:

אמנם לפנינו ית' שכ"מ בירושלמי פ"ד דחלה דאפי' לענין שיחול עליו חיוב מועיל סברת חזי לאצטרופי וקצת ראי' לדין הנ"ל ולפ"ז יהי' ראי' גם לנ"ד דהנה בחולין ר"פ אותו ואת בנו דלמ"ד שה אפי' מקצת שה חייב במתנות ואסור משום או"ב וכן בצבי אפי' מקצת צבי חייב בכיסוי. הנה דאף שאין בו רק מקצת איכות חיוב חייב. וכ"ת שא"ה דאפי' צבי קטן חייב בכיסוי וכן שה קטן חייב באו"ב ואין לו שיעור לגדלו ע"כ לא דמי לח"ש. ז"א דהנה בש"ס שבת (צ"ג:) למ"ד ב' שעשאו חייב פליגי אי שיעור א' לכלן או שיעור לכל א' וא' מייתי ראי' מצבי שנכנס לבית ונעלו שניהם חייבים ואמאי ליבעי שיעור צידה לזה ושיעור צידה לזה עיי"ש ולכאו' ק' דהתם ליכא שיעור כמה יהי' גדול הבע"ח שצד אותו ואפי' בבע"ח קטן מאד יש בו מלאכת צידה א"כ בצבי יש בו הרבה שיעורים. וע"כ

צ"ל דכיון דמלאכת צידה הוא רק בבע"ח ע"כ בעינן בע"ח שלם שיש בו חיות שלם וזה שיעורו ופחות מזה הוי ח"ש אפי' יהי' גדול כמה כיון דמ"מ אין בו רק חיות א' וחצי חיות הוי ח"ש וה"נ בכיסוי דלא משכחת לה לחיוב זה רק בבע"ח כל שאינו בע"ח שלם הוי רק חצ"ש:

עוד קצת ראי' לזה ממקרא בפ' קדושים גבי שפחה חרופה שהוא חצי' שפחה וחצי' ב"ח המאורסת לע"ע כתי' לא ימותו כי לא חופשה פירש"י ואין קדושי' גמורים ולכאו' ק' דמ"מ חלק ב"ח שבה מקודשת קדושין גמורין והרי מצינו בפ"ב דשבועות שהי' לו לפרוש בהנאה מועטת ופירש בהנאה מרובה וחייב קרבן ע"ז ומסתמא במזיד חייב כרת ע"ז וכן בחייבי מיתות חייב מיתה על ביאה כזו ואף שאין כל המעשה באיסור ואמאי בש"ח פטור ממיתה וע"כ דכיון דהבא על המתה פטור ועי' חולין (קכ"א:) וצריך לזה דוקא בע"ח כל שאין כולה בת חיובא חשובא רק בח"ש איסור וה"נ בנ"ד. **(

ואציע בזה מש"כ בענין זה בחי' עה"ת וזה לשוני. בפ' קדושים ואיש כי ישכב את אשה נחרפת לאיש וגו' פרש"י בחצי' שפחה וחב"ח המאורסת לעבד עברי הכ' מדבר בקורת תהי' לא יומתו כי לא חפשה פרש"י בקורת תהי' היא לוקה יש לב"ד לבקר על הדבר שלא להמיתה שאין קידושי' גמורים, דחק לבאר למה כתוב לשון בקורת שלא נמצא כן בשום דין מדיני התורה שיהא צריך לבקר על הדבר משמע דתליא בעומק הסברא לברר זה שחייבת מלקות ולא מיתה ומה היא הענין ז ונלע"ד דלכאו' ק' דכיון דחלק חב"ח קדושי' גמורין למה לא יתחייב על חלק זה לבד מיתה, ונ"ל דהנה בשבת (צ"ד ע"ב) איבעי' שיעור לזה ושיעור לזה או שיעור אחד לכולן ופשיט מלידת צבי אם לא יכול א' לנעלו ונעלו שנים חייבין והא ליכא שיעור לזה ולזה ולכאו' תמי' טובא דלמה ליכא שיעור צידה לזה ולזה הרי שיעור כל מלאכת שבת באוכלין כגרוגרת וכאן בצבי כמה גרוגרת יש בו ותו דאם הי' הצבי קטן ממה שהוא אפי' בחציו אטו לא הי' בו שיעור צידה וצ"ל דכיון דמלאכת צידה ל"ש רק בבע"ח צריך בע"ח שלם וחצי ממנו הוי ח"ש וא"כ ביאה דצריך ג"כ בע"ח דהבא על המתה פטור ע' חולין (קכ"א:) ע"כ חצי ממנו הוי בגדר ח"ש, אך לפ"ז יקשה דא"כ גם מלקות לא תתחייב וכן הוא באשם לא יתחייב דעל ח"ש פטור מכלום [אדרבא אפי' לר"ש דכ"ש למלקות מודה לענין קרבן דבעי' שיעור שלם] וי"ל דהנה בתוס' חולין (ע"ט.) ד"ה מה"ד אתי צד דסוס)** ומדאמרי' צבי אפי' מקצת צבי חייב בכיסוי. הנה דאפי' על ח"ש חל חיוב ומינה ראי' גם לנ"ד דאפי' על ח"ש חל חיוב חדש ודו"ק:

והא דבמנחות (מ"א.) מבואר דטלית קטן פחות מכשיעור פטור מציצית י"ל דהגמ' קאי למ"ד כלי קופסא חייבין בציצית ולא תלי' בלבישה ע"כ ל"ש בי' ח"ש כיון דלית בי' מעשה כמ"ש החו"צ (סי' פ"ו) לענין בל יראה שאין בו איסור ח"ש משום דאין בו מעשה ול"ש אחשבי' והסכים לדבריו הרב ז"ל מלאדי (בסי' תמ"ו) בקו"א עיי"ש אבל לדידן דקימ"ל דציצית חו"ג ותליא בלבישה י"ל דשייך בו חצ"ש כמו בכזית מצה, ודומה לכיסוי דתלוי נמי במעשה השחיטה כמ"ש הרא"ש פ' כיסוי הדם בשם בה"ג, [או י"ל דהש"ס מנחות קאי למ"ד ל"א שה ואפי' מקצת שה אבל להלכה דשה אפי' מקצת שה ה"ה דחצ"ש יש בו מני']

והנה השבו"י (סי' ל"י) כ' בשם הש"ך דאתרוג המורכב כשר דאמרי' אתרוג ואפי' מקצת אתרוג כמו דאמרי' שה אפי' מקצת שה והשבו"י חולק עליו, אמנם אפי' להחולקים שם היינו דהוא נתחייב ליקח אתרוג שלם וזה ל"ח רק מקצת אתרוג ע' חת"ס (סי' ר"ז), ואה"נ דאם אין לו אתרוג אחר רק מורכב יהי' מחוייב ליטלו כמו באין לו רק ח"ז מצה, אבל לפטור עצמו מחיוב שלם במקצת אתרוג ל"מ, אבל בנ"ד י"ל לכו"ע דבגד אפי' מקצת בגד חייב בציצית והוא כעין החילוק שכ' הריב"ש (סי' שמ"ז) בין טלית השותפין לסוכת השותפין וז"ל ואני אומר דהתם אמר רחמנא שלא ישתמש אדם בטלית שהוא שלו אלא בהטיל בה ציצית ואפשר שיחייבוהו בשל שותפות כיון דקצתה שלו וכו' אבל בסוכה אאל"כ דכיון שחייבתו תורה לישב בסוכה שלו ואין כאן אלא חצי סוכה כשירה וכו' עיי"ש והדברים עתיקין:

אך דבריי לא יועילו רק ליישב המנהג שלא יהי' נסתר מגמ' מפורשת במנחות (מ"א.), אך מ"מ הם נגד דברי השו"ע (סי' ט"ז) שכ' דטלית פחות מכשיעור פטור **(משתמש בצד דחמור וכו' ק"ל דלא דמי לחצי עבד וחב"ח דאסור בחצ"ש וחב"ח וכו' ע"ש ותי' התשב"ץ דשאני התם דהוי הרכבה מזגיית משא"כ חצ"ע וחב"ח הוי הרכבה שכוניית וכל אחד לחודא קאי, ונלע"ד להוסיף נופך בזה משום דא' מן ההבדלות הוא בין קודש לחול וכש"ס גיטין (ל"ח:) מקדיש עבדו יצא לחרות דלהוי עם קדוש קאמר דעבד קדוש וכיון דמבדיל בין קודש לחול אין מניחין אותו להתערב ע"כ כל א' לחודא, קאי ואולי הוא ג"כ בכלל המבדיל בין ישראל לעמים דעבד אית בי' ג"כ משום לא תחנם להרמב"ן פ"ד דגיטין הנה דדומה עדיין לנכרי וההבדלה אינה מנחת אותו להתערב:

וילה"ר לזה ממ"ר פ' תבא (פ' ז' סי' ג') ד"א מה השמן הזה אינו יכול להתערב במשקין אחרים אף ישראל אינן יכולין להתערב באוה"ע מניין שנא' ואבדיל אתכם וגו' הנה דהבדלה אינה מנוחה להתערב עם אוה"ע וברמב"ן במלחמות ב"ק (ל"ג) דבגוף אחד ל"א

האי כולא עביד ולא האי פלגא עביד על חלק אחד מגוף רק בב' גופין עיי"ש ע"כ בחצי סוס וחצי חמור חשוב כ"א חצי ועל חצי לבד א"א לומר דעביד מעשה כמלחמות הנ"ל ע"כ צריך אתה לדון על כולו יחד שעשה מעשה וכולו יחד הלא מב"מ עם השני משא"כ בחצ"ע וחב"ח חשוב כ"א בפ"ע כגוף שלם דלא מערבי מצד ההבדלה וכ"א לחודא קאי ע"כ שפיר יש לדון על כל חלק דעביד מעשה וחלקו עבדות לבדו ל"ח מב"מ עם חלק ב"ח אשר בה, וא"כ י"ל גם בנידון דידן דמהות ב"ח שבה כיון דלחודא קא לא חשוב ח"ש כיון דיש לה מהות בפ"ע ושם בפ"ע יש לכאו' קו' דא"כ תתחייב מיתה וי"ל דהבא על א"א הוא) ג"כ מחייבי כריתות דענין כרת שנכרת מקדושת ישראל וא"כ אי נימא דחייבת כרת א"כ ברגע ביאה נסתלק ממנה קדושת ישראל ואינה בכלל הבדלה דבין קודש לחול או בין ישראל לעמים ומתערבי ב' המהותים יחד ושוב חשוב רק ח"ש כיון דאין מהות ב"ח עומד לעצמה אך אם נימא דאין חיוב כרת רק מלקות גרידא עדיין לא פקע קדושת ישראל ושפיר הוי בכלל הבדלה וחייבת מלקות דלא הוי חצי שיעור וזה"פ בקורת תהי' ל' בקור והבדלה כמ"ש הראב"ע ביאור תיבת ערב ובקר ערב היינו עירוב צורות ובקר היינו ביקור הצורות והבדלתן ה"נ ל' בקורת הייני שמובדל צד חירות לעצמה ע"כ לא הוי בגדר ח"ש שפיר חייבת מלקות וע"ז נרמז בה חיוב מלקות בל' בקורת תהי' דעיקר חיוב מלקות הוא בסיבת ההבדל והביקור בין חול לקודש וגם ל' רש"י מיושב דצריך הב"ד לבקר על הדבר ולעיין היטב שלא יהי' בו חיוב מיתה דחוזר חלילה דאם נימא דחייבת מיתה א"כ נכרתו מקדושת ישראל שוב אינן בכלל הבדלה והוא דבר הדורש עומק עיון ובקורת:

ובזה יש לבאר גם פי' הב' דרש"י דבקורת תהי' אתא לומר שקורין בשעת מלקות והפלה ה' את מכותך ולכאו' יפלא למה לא נרמז דין זה דקריאה בשעת מלקות בכל הלאוין שיש בהם מלקות רק בזה, והלא ברמב"ם ז סוף פי"ט מה' סנהדרין חשיב כ"ז לוקים, ובכולם לא נאמר דין זה דקריאה רק בבא על שפ"ח, ונראה דהנה בסנהדרין (י'.) דמלקות במקום מיתה עומדת והי' מקום לומר דכ"ז שלא לקה חייב מיתה, ומיתה היא ג"כ כעין כריתה מהשורש לשעתו, אך דהמלקות פטרו אח"כ ודומה לחייבי חטאות דכ"ז שלא הביאו קרבנם חייבים כרת כמבואר בתוס' זבחים (ק"ח:) וכיון דבשעת החטא חייב כרת ונבדל מעדת ישראל ושוב ל"ה חלק ישראל שבה קודש וליכא הבדלה ושוב הוי כגוף א' ובגוף א' לא שייך האי כולה עביד וגם לא פלגא עביד כמ"ש המלחמות ב"ק (נ"ג) וא"כ א"ש לחייבה מלקות לכאו' דחוזר חלילה וע"כ רמז הכ' כאן דחייב לקרות בשעת מלקות והפלה ה', וביאור ענין הקריאה בשעת מלקות נראה דהנה הביט בתורה וברא

העולם (ובזוה"ק פ' ויקהל דף ר'. באור) וכן כל התנהגות העולם לכל פרט ופרט הכל הוא באמצעות התורה ואפי' היסורין שבאין על האדם כשהם בהשגחה [לא דרך הסתר פנים ועזיבה למקרים] הכל הוא ע"פ התורה, וכ"ז כשהוא בהשגחה אבל מי שנעזב ח"ו למקרה אינו בכלל זה שהנהגתו אינה ע"פ הש"י, וזה ענין הקריאה של מלקות להורות נתן שאינו בגדר עונש בהסתר פנים כי זה נחשב ח"ו ככריתה מן המקום כאילו הוא כעין עונש הבא בהשגחה שהוא ממקור הרחמים הגמורים ובגדר את אשר יאהב ה' יוכיח וכיון שאינו בגדר כריתה מן המקור אפי' בעודנו חייב מלקות שפיר יש לחייבה מלקות דאכתי שייך הבדלה בין קודש לחול דאע"פ שחטא ישראל הוא ושפיר הוי כגוף שלם בפ"ע, [וכעין דאי' מלקות (כ"ג) לענין פסוהמ"ק דחשוב שני גופין חלק הקודש וחלק החול עיי"ש והוא ג"כ מטעם הנ"ל, דיש הבדלה בין קודש לחול והבדלה משוי אותן לשני גופין וכיון דכאן עיקר חיוב מלקות תלוי בזה ע"כ רמז קריאת הפסוק והפלה ה' וגו' אך בשפ"ח ולא בשאר לאוין אף דהדין נוהג בכל חייבי מלקות ודו"ק:)** מציצית, הנה דאפי' לדידן דציצית חו"ג מ"מ ט"ק שא"ב כשיעור פטור מציצית, ונראה ליישב המנהג גם מן השו"ע ונו"כ ושו"ע הרב ז"ל וסידור דה"ח שהעתיקו דין זה ומ"מ לא יהי' סתירה להמנהג, ואומר דס"ל להפוסקים ז"ל דלענין דבר שהוא מתיר ל"מ חצ"ש וראי' לזה ממה דקימ"ל פ"ד דחלה דהנוטל מן הקב חלה אינו חלה והלכה רווחת דהלש פחות משיעור חלה פטור מן החלה ול"א שיתחייב מצד חצי שיעור וע"כ דא"א שיחול חיוב על ח"ש, והיינו משום דחלה אינו מצו' רק מתיר כמ"ש מג"א סי' ח' וכיון דח"ש אינו טבל ומותר ועומד הוא ל"ש חלות הפרשה שבא רק להתיר ול"ד להא דאמרי' צבי אפי' מקצת צבי חייב בכיסוי דהתם אינו מתיר רק אם שחט חייב לכסות ע"כ חל חיוב גם על ח"ש משא"כ בזה, והאחרונים ז"ל הנ"ל לא כתבו רק במצו' מחוייבת שכבר חל החיוב אז גם ח"ש יש שם מצו' עלה, ומש"ה באין לו רק ח"ז מצה צריך לאכול מה שיש לו, אמנם בציצית יש ב' ענינים, מתיר ומצו', א' שמתיר הבגד כמו שחיטה שמתיר הבשר וכמו תרומה שמתיר השירים, גם יש בו קצת מצו' עצמיית נוסף על שחיטה והפרשת תרומה, ומפורש במג"א רס"י ח' לחלק בין ציצית להפרשת חלה דהפרשת חלה מתיר ע"כ ברכתו מיושב משא"כ טלית מצוה ע"כ ברכתו מעומד, גם מפורש בהג"א סופ"ג דר"ה דברכת ציצית דינו כברכת המצוות ואע"פ שיצא מוציא, ואילו ברכת השחיטה וברכה על הפרשת תרומה חשיב כברכת הנהנין ע' ש"ך וטו"ז יו"ד סוס"י א', ומפורש במנחות דבעידן ריתחא ענשינן אעשה דציצית ולא מצינו כן בשאר מצוות שהם מתיר כגון על שחיטה והפרשת תרומה ע' רש"י גיטין (מ"ז:) דאם אינו רוצה לאכול א"צ

להפריש, או מי שיש לו כלים חדשים לא מצינו שיהי' מצו' להטבילן כדי לקיים מצו' רק אם צריך להשתמש בהם, וגדולה מזו בפסחים (קי"ג:) שבעה מנודין לשמים וכו' ומי שאין לו ציצית בבגדו ובתוס' שם ד"ה ואין לו מוכח דאפי' אינו לבוש בבגד של ד' כנפות רק משום שאינו מכניס עצמו לידי חיוב, וכן מוכח להדי' בס' אור צדיקים בעמוד התורה פרק י"ז וז"ל ד' שלא לילך ד' אמות בלא ציצית ח"ו כי הוא א' מח' דברים שהוא מנודה לשמים עכ"ל ואי נימא דקאי בלבוש בגד של ד' כנפות בלא ציצית מה איריא ד' אמות אטו היושב במקומו מותר ללבוש בגד ד"כ בלא ציצית אע"כ קאי באינו לבוש בגד של ד' כנפות ומ"מ כיון שהולך ד"א בלא ציצית הוא מנודה לשמים וכ"מ להדי' בראשית חכמה שער הקדושה פ"ו, שוב מצאתי בשל"ה ריש מסכת חולין בד"ה ענין הציצית שהוכיח ג"כ מדברי התוס' דאפי' אינו לבוש בבגד של ד' כנפות ג"כ מנודה לשמים, ובאמת כן מבואר בקרא להדי' בטעם ציצית כדי לזכור כל מצות ה' לעשותם וכן אי' בשו"ע סי' ח' ס"ח, ואטו מי שאין לו בגד של ד' כנפות א"צ זכירה, וכעי"ז אמרי' בספ"ק דקדושין אטו גברי בעי חיי נשי ל"ב חיי ומה"ט ילפי' דנשים חייבות במזוזה וה"נ בנ"ד, וע"כ דהוא מצו' עצמיית. עוד הביא שם בר"ח כמה מאמרי חז"ל דמוכח דציצית הוא מצו' עצמיית, עוד ראי' מהמג"א סי' י' סקי"ב שאין לעשות בט"ק אפי' קרסים שאין נכספין מפני מראית עין עיי"ש שכ' הרב ז"ל שם והיינו שיסברו דהקרסים משוי כסתום ופטור מציצית, וקשי' מה בכך דפטור ודוחק לומר דקאי על שבת דיסברו שפטור נמצא שחשיבי הציצית משא] הרי כל הלבישה בט"ק אינו חיוב כלל רק מידת חסידות להכניס עצמו לכלל חיוב ולמה נחוש בזה למראית עין, וע"כ דחיוב גמור לילך כל היום בט"ק ואל"כ נקרא עבריין ע"כ שפיר חשו בזה למראית עין, שיסברו שמבטל כל היום מצ"ע דציצית כיון שהט"ק בר פטור הוא והציצית שבו כליתא דמיין:

עוד הבאתי ראי' לזה דציצית עצם מצו' ג"כ משבת (קל"ג:) ואנוהו התנאה לפניו במצוות ס"ת נאה טלית נאה [לפנינו ליתא טלית נאה בשבת (קל"ג:) אך רש"י ב"ק (ט':) העתיק כן עיי"ש] ציצית נאה, וברש"י יומא (ע'.) ד"ה להראות לא העתיק טלית נאה ובכלי יקר פ' נח בפ' ויקח וגו' את השמלה, דבזכות זה זכו בניו לטלית של ציצית והק' הרא"ם דהרי אמרו ז"ל דבזכות מחוט ועד שרוך נעל זכו לחוט ציצית ותי' הכלי יקר דבזכות חוט זכו לחוט ציצית ובזכות את השמלה זכו להטלית של ציצית ומזה מוכח דגם הטלית מן המצו', ולכאו' ק' טובא דמה ענין הטלית אל המצו' הרי המצו' רק בציצית שאם יש לו בגד של ד"כ חייב בציצית והטלית דומה לבית שדר בו שצריך לקבוע בו מזוזה מ"מ אין הבית החפץ מצו' רק המזוזה, ולא מצינו שיהי' מצו' לקנות בית נאה כדי לקבוע בו מזוזה,

[ות"א תי' דשאני בית דגם לולא מצות מזוזה הי' דר בבית, משא"כ טלית מנהג העולם היום שקונין טלית כדי לקיים בו מצות ציצית ולולא המצוה ל"ה לובשין טלית כלל ע"כ היום גם הטלית מן המצו' ומה"ט כ' רש"י טלית נאה משום דגם בימי רש"י ז"ל הי' המנהג בזה כמו בזמננו ובימי הגמ' ל"ה המנהג כן רק שהי' לובשין בלא"ה טליתות כאלו שהם למצו' וזה הי' דרך לבישה אפי' אצל נכרים [דהרי העיטוף כעטיפת ישמעאלים] ול"ה עיקר לבישת הטלית מחמת המצו' ע"כ בגמ' שבת (קל"ג:) ליתא טלית נאה כי אז בימי הגמ' לפי מנהגם ל"ה הטלית מן המצו' ויפה אמר ונלע"ד להוסיף לפ"מ דאי' בסוכה (כ"ו.) דתגרי תפלין פטורין מן המצו' וכ' רש"י שכוונת התגר להמציאן להצריכין משמע דאם עיקר כוונתו למצו' אף שמשתכר בזה ג"כ מ"מ חשיב עוסק במצו' וה"נ אם עיקר לבישת הבגד הוא כדי לקיים מצות ציצית אף שנהנה ג"כ בהנאת לבישה מ"מ חשיב הלבישה מצו', וכ"ז בציצית דמשכח"ל בגדים הפטורים מציצית דהיינו כשאין להם ד' כנפות וגם לפי האמת לכל אדם דיש לו בגדים הרבה הפטורים מציצית משא"כ בסוכה לא משכח"ל דירה שתהי' פטורה ממזוזה, וע"כ אא"ל דהדירה בכלל יחשב מצו' משום מזוזה, דאפי' בלא המצו' הוא מוכרח לדור בדירה ואין לומר כלל בזה דעיקר כוונת הדירה הוא לשם מצות מזוזה ע"כ ל"ח הדירה מצו' ול"ש בזה ואנוהו וע' יו"ד סי' קל"ט סי"ג דתכשיטי הכהני' לע"ז לא יעשו מהם טליתות למצו' משום דמאיסי ע"ש, הנה דטלית חשיב חפץ מצו'], וע"כ דשאני מזוזה דאינו מצו' מחוייבת רק אם יש לו בית חייב במזוזה ע"כ אין לבית שייכות להמצו' משא"כ ציצית מצו' להכניס עצמו בחיוב ציצית וכיון דא"א לקיים מצות ציצית רק בצירוף בגד ע"כ גם הבגד מן המצו' כעין שכ' הר"ן רפ"ב דקידושין דכיון שא"א לאיש לקיים מצות פו"ר בלעדי האשה ע"כ גם האשה בכלל המצו' [לדברי הר"ן אלו העירני גם בני כמר אברהם דוד נ"י]:

עוד נלע"ד ראי' לזה דהנה בזה"ק פ' שלח דהקורא ק"ש בלא ציצית כאילו מעיד עדות שקר בעצמו ואקדים מה ששמעתי מפקפקין על מנהג העולם לקרות ק"ש בבוקר בלא תפלין דהוי כקורא ק"ש בלא תפלין דמעיד עדות שקר בעצמו ולענ"ד אין כאן בית מיחוש דלכאו' ק' למה לא מצינו כן בלימוד מצו' אחרת כגון הלומד ה' לולב בסכות ואינו אוחז לולב בידו יחשב כמעיד שקר בעצמו או הלומד ה' ק"ש בערב קודם שקרא ק"ש יחשב כמעיד שקר או הלומד ה' קידוש בש"ק קודם קידוש וכדומה הרבה, אך התי' פשוט דבכל אלו אין החיוב כלל לעשות כל היום דלולב מדאגבי' נפיק בי' וכן ק"ש סגי פ"א ע"כ ל"ח עדות שקר דהמצו' רק פ"א וזה יקיים אח"כ משא"כ תפלין בזמן הגמ' הי' חיוב לילך כל היום וכל רגע מבטל מ"ע כמ"ש הפמ"ג בכ"מ וכ"מ בתוס' שבועות (כ"ה:) ד"ה

מי איתא בלא אניח ודוק, ע"כ כשקורא ק"ש בלא תפלין חשיב עדות שקר דהמצו' גם ברגע זו והוא אינו מקיים המצו' ברגע זו, וכ"ז בזמן הש"ס אבל היום שנפסק הדין בשו"ע סי' ל"ח שאין לנו גוף נקי ואי"צ לילך בתפלין רק בשעת תפלה פ"א ביום, שוב אין איסור כלל לקרות ק"ש בבוקר בלי תפלין ול"ח עדות שקר כיון דאין חיוב רק פ"א ביום וזה יקיים אח"כ כנלע"ד ברור בס"ד, וא"כ מדכ' הזה"ק דהקורא ק"ש בלא ציצית כמעיד עדות שקר ע"כ דזה עצם חיוב לילך כל היום בציצית דאל"כ למה לא מצינו זה בשאר מצוות דהקורא ואינו מקיים אז יחשב כמעיד עדות שקר, ומש"ה אם אמנם מפאת חלק המתיר אשר במצו' זו אין מקום כלל לחייב חצ"ש בציצית וע"כ איתא בגמ' ופוסקים דבגד פחות מכשיעור פטור מציצית דלא חייל חיובא על הבגד מ"מ מפאת חלק המצו' אשר בציצית שייך חיוב גם בבגד פחות מכשיעור ונפ"מ אם לא ימצא לקנות טלית גדול כשיעור יהי' צריך לעשות ציצית בפחות מכשיעור כדי לקיים חובת גברא להתעטף בציצית אבל אין החיוב על בגד זה דוקא, וזה החילוק בין בגד גדול כשיעור לבגד קטן, דבגד גדול החיוב מצד אותו הבגד ואם לבוש באותו בגד בלא ציצית אפי' ילבוש כמה מלבושים עם ציצית מ"מ עובר בעשה מחמת אותו הבגד, אבל בגד שאין בו כשיעור אין החיוב מחמת אותו בגד רק מחמת קצת מצו' דרמי אקרקפתא דגברי וא"כ אם ילבוש בגד אחר בציצית פטור, ועוד אפי' אם לא ילבש שום בגד עם ציצית מ"מ אין עובר מחמת לבישת בגד זה דאפי' לא ילבש כלל בגד של ד' כנפות יעבור על קצת חיוב זה שמצו' ללבוש בגד של ד"כ כדי לקיים מצות ציצית ואין נפ"מ בין מי שלובש בגד זה בלא ציצית או מי שאינו לובש כלל בגד של ד' כנפות ומ"מ אם עושה בו ציצית מקיים קצת מצו' כמו אוכל ח"ז מצה בליל פסח, וא"ש מנהג העולם אף שלובשים ט"ק פחותים מכשיעור מ"מ אין יגיעתם לריק דמקיימים קצת מצו' וממילא מותר לילך בהם בשבת דחשיב נוי ותכשיט לבגד מצד המצו', ופלטי נמי מהא דאמרי' פ' התכלת דבעידן ריתחא ענשינן אעשה דציצית, ולענ"ד הקלושה הלובשים ט"ק פחותים מכשיעור מחמת דוחק פרנסה] לא מיבעי' דלא מיענשי אלא אדרבא דבר זה מעורר רחמים וחסדים, ומנא אמינא לה דהנה בברכות (כ':) אמרו מלה"ש לפני הקב"ה רבש"ע כתי' בתורתיך אשר לא ישא פנים וגו' והלא אתה נושא פנים לישראל דכתי' ישא ה' פניו אליך אמר להם וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי בתורה ואכלת ושבעת וברכת והם מדקדקין על עצמן עד כזית עד כביצה, וראיתי מקשים דמ"ש דנקיט דב"ז יותר מכל מצוות דרבנן, ובעזהי"ת מצאתי במדרש פ' נשא וז"ל ישא ה' פניו אליך וכי הקב"ה נושא פנים והלא כתי' אשר לא ישא פנים אמר הקב"ה כשם שהם נושאין לי פנים אף אני נושא להם פנים כיצד כתבתי בתורתי ואכלת

ושבעת וברכת ואדם יושב וכו' ואין לפניהם כדי שביעה והם נושאין לי פנים ומברכין וכו' משמע דעיקר הרבותא בזה משום דאין להם לחם לשובע וא"כ הי' להם להתרעם ע"ז והם לא די שאין להם תרעומת רק אדרבא מודים ומשבחים עבור מקצת זה שיש להם וזה עיקר הרבותא וא"כ לק"מ משאר מצוות דרבנן וז"ב, וא"כ גם בנ"ד מה שהרבה מהמון עם אין מקיימין המצו' כתקנה הוא מחמת דוחק פרנסה כידוע שקשה לקנות לכ"א מב"ב ט"ק כשיעור ומ"מ מקיימין המצו' בט"ק פחות מכשיעור וא"כ לא די שאין זה מעורר ריתחא רק אדרבא מעורר רחמים וחסדים ונשיאת פנים לישראל כמו בבהמ"ז על כזית וכביצה:

והנה בפ"ד דחלה משנה ד' פליגו בנוטל חלה מן הקב רעק"א חלה וחכ"א אינו חלה ויש שם סתירה בירושלמי בטעמו של רע"ק שם במקומו מסיק בטעמו דרע"ק דהוי כאומר פירות תרומה זו מחוברין יהיו תרומה לכשיתלשו ונתלשו דדבריו קיימין, ואילו בפ"ב דחלה בירושלמי מבואר דטעמו של רע"ק משום דהוי כתרם מדבר שלא נגמרה מלאכתו דחל בדיעבד, וראיתי ברי"ט אלגזי סוף ה' חלה דף (נ"ה.) מדה"ס כ' דזה תלוי בפלוגתא דר"י ור"ל לר"י דח"ש אסור מה"ת דחזי לאיצטרופי ה"ה דח"ש מצו' שם מצו' עליו ואם אין לו בפסח רק ח"ז מצה צריך לאכול, ולפ"ז גם מח"ש חלה מועיל הפרשה בדיעבד ומש"ה מדמי לה לתורם מדבר שלא נגמרה מלאכתו דהוי ג"כ חצ"ש באיכות, ולר"ל דחצ"ש מותר מה"ת ע"כ אין לדמותן רק לפירות מחוברין יהיו תרומה לכשיתלשו, הנה מבואר בדבריו ז"ל כמ"ש דכמו דח"ש שם מצו' עלה ה"ה בנוטל מקב לה שם חלה עלה, והכ"נ אם עושה ציצית בפחות מכשיעור בגד שם מצו' עליהם, ומה דחכמים חולקים על רע"ק משום דשאני חלה דל"ה מצו' רק מתיר כמ"ש המג"א סי' ח' משא"כ ציצית כמש"ל [ולקמן יתבאר שיש עוד חילוקים בין ציצית להפרשת חלה לענין פחות מכשיעור] והנה זה סמוכין לדברי:

הן אמת דהרי"ט הק' על דבריו הנ"ל מירושלמי רפ"ג דחלה עלה דמתני' כיון שנותנת את המים מגבהת חלתה וז"ל ר"מ בשם ר"ל דרע"ק הוא דתני' תמן הנוטל מן הקב חלה רעק"א חלה וחכ"א אינה חלה אר"י ד"ה הוא כיון שהיא נותנת את המים זו היא ראשית עריסותיכם וכו' ואי אמרת דלר"ל דח"ש מותר מה"ת א"א לדמותן לפירות שלא נגמרה מלאכתן וא"כ ע"כ כוונת ר"ל לדמותן לאומר פירות מחוברין אלו יהיו תרומה לכשיתלשו וה"נ הוי כאומר שיהי' חלה לאחר גלגול ובשניהם אין החלות חל עד אחר שישלם לכשיעור וכאן אחר שיתגלגל דאילו טעם חצ"ש ל"ש כאן בקודם גלגול דאין החסרון מצד קטנות השיעור וא"כ למה משיב לו ר' יוחנן ד"ה הוא וכו' משמע דבעיקר הדבר מודה

לר"ל דאפשר לתלות דין זה בפלוגתא דרע"ק ורבנן ואיככה הא לר' יוחנן לשיטתו א"כ פלוגתא דהתם מצד חצ"ש משא"כ כאן ל"ש הטעם כיון דאינו מחמת קטנות השיעור את"ד אם שאי"ז לשונו ממש, והנה מש"כ דכאן ל"ש ענין ח"ש כיון שאין החסרון מחמת קטנות השיעור הנה ברמב"ם פ"ז מה' מא"ס דחוטין וקרומין אסורין מה"ת כמו ח"ש היינו שיש להם קצת מהות חלב ומ"מ חלב גמור ל"ה, הנה דאף ח"ש באיכות הוי ח"ש, וכעי"ז כ' הרמב"ן בס' המצות סי' שנ"ג לענין קריבה בעריות דאפשר שאסור מה"ת כמו חצי שיעור והוא ג"כ ח"ש באיכות לענין ביאה וה"נ בנתינת המים לתוך הקמח הוי קצת חיבור העיסה ולא חיבור גמור עד אחר גלגול ע"כ הוי עתה כעין חצ"ש לענין חיבור העיסה המוכרח לענין חיוב חלה והוא ח"ש באיכות החיבור וע' ריטב"א קדושין (מ"ז:) שדימה פירות שלא נגמרה מלאכתן לענין תרומה לנתינת מים לתוך הקמח לענין חלה עיי"ש הנה דשניהם שוין ושקולין, וע' פ"ב דמע"ש מ"ג ד' לענין תרומת תלתן וכרשינין דהוי ח"ש באיכות אוכל עיי"ש, ומש"כ דר"ל ע"כ לאו מצד ח"ש קאתי עלה דר"ל ס"ל ח"ש מותר מה"ת גם זה יש ליישב דבירושלמי פ"ז דתרומות מודה ר"ל בעתיד להשלים דח"ש אסור מה"ת, וה"נ מסתמא עומד להשלים גלגול העיסה ובודאי לא יאכלנה כמו שהיא שלא כדרך אכילה וא"כ מודה ר"ל בזה:

עוד י"ל לפמש"כ החכ"צ סי' ע"ו דאיסור ח"ש מטעם אחשבי' והסכים לדבריו הגאון הקדוש ז"ל מלאדי בשו"ע סי' תמ"ו בקו"א לפ"ז י"ל דר"ל לית לי' בזה אחשבי' כעין סברת הר"ן פ"ק דקדושין דל"ש לדידי שוי לי רק בדבר שיש עליו תורת כסף דהיינו שו"פ רק שאין בו שיעור ה' סלעים אז מועיל לדידי שוי לי לעשות מפחות יותר אבל דבר שאינו שו"פ אא"ל לדידי שוי לי לעשות דבר שאינו ישנו עיי"ש והכ"נ פחות מכזית אי"ב שיעור אכילה כלל ע"כ ל"א אחשבי' למשוי דבר שאינו אוכל אוכל וע' שבת (קמ"ג.) דפירורין שאין בהם כזית חשיבי מאכל בהמה הנה דאין עליו תורת אוכל לאדם, וכ"ז בפחות מכזית אבל כאן לענין שיעור חלה בעושה עיסתו קב אע"ג דאי"ב שיעור תלה מ"מ כיון דיש בו כזית שוב מועיל אחשבי' שיחשב כאלו הי' בו שיעור חלה דזה דמי לשו"פ דמהני לדידי שוי לי למשוי כאלו הי' שו' ה' סלעים ע"כ בזה גם ר"ל מודה, וכיון שנסתלק דחיית הגז"ל שוב י"ל כמ"ש מעיקרא דטעמו של רע"ק דהנוטל מקב תלה הרי הוא חלה הטעם הוא מצד ח"ש, ושכן כוונת הירושלמי בפ"ב דתלה במה שדימהו לפירות שלא נגמרה מלאכתן, ולא עוד אלא שלענ"ד ב' מימרות הירושלמי שחשבן הרי"ט לסותרות זא"ז [דלמסקנת הירושלמי פ"ד דחלה דטעמו של רע"ק משום דהוי כאומר פירות ערוגה זו מחוברין יהי' תרומה לכשיתלשו לית לי' הסברא דח"ש, ולפ"ז אין התרומה חל עד

שיתוסף העיסה לשיעור חלה דהוי כאומר לכשישתלם השיעור, ואילו לירושלמי פ"ב דחלה דטעמו מצד ת"ש תל החלה תיכף ולפ"ז הק' שם הגאון ז"ל איך אזיל הירושלמי פ"ב דחלה לפי הס"ד ולא לפי המסקנא עיי"ש]:

ולענ"ד ב' המימרות אין סותרות זא"ז כלל לענין דינא ואפי' למסקנא דירושלמי פ"ד דחלה דמדמה לה לפירות מחוברין לכשיתלשו ג"כ החלה חל תיכף ומטעם חצ"ש ומה דחזר הירושלמי מהדמיון לפירות שלא נגמרה מלאכתן הוא משום דס"ל דפירות שלא נגמרה מלאכתן גרעו מח"ש והא דחל תרומתן הוא מגזה"כ כמ"ש הר"ש סופ"ב דתרומות אך בהא דנוטל מקב תלה הטעם מצד ח"ש ומטעם חזי לאיצטרופי, אך דלכאו' ק' כיון דקודם הפרשה אינו טבל רק ההפרשה חל ולענין הפרשה ל"ש חזי לאיצטרופי דאפי' יוסיף אח"כ לכשיעור לא יועיל הפרשה זו כמו לרבנן דרע"ק דאפי' מוסיף אח"כ לכשיעור ל"מ כמפורש במשנה פ"ד דחלה נמצא חומרו קולו עיי"ש ול"ד לח"ז מצה דבשעת אכילה אכתי חזי לאיצטרופי אם יאכל עוד ח"ז בתוך כא"פ משא"כ כאן, ואף דלרע"ק באמת אפי' מוסיף אח"כ לכשיעור מועיל הפרשה דמעיקרא היינו אליבא דאמת דקימ"ל דמועיל הפרשה דמעיקרא אבל אנן אהא גופא מקשינן למה יועיל הפרשה דהשתא מצד חזי לאיצטרופי הרי אם לא יועיל הפרשתו גם חזי לאיצטרופי ל"ש ואיך עושין מערכה על הדרוש דמשום חזי לאיצטרופי מועיל הפרשתו כיון דאם לא יועיל הפרשתו גם חזי לאיצטרופי לא יהי' שייך, ומשום הך קושיא מדמה לה הירושלמי לאומר פירות אלו מחוברין יהי' תרומה לכשיתלשו וה"נ בידו לומר בשעת הפרשה שיחול ההפרשה לכשיוסיף לכשיעור וכל משך תוכ"ד להפרשתו עדיין בידו לומר כן ע"כ חשיב מחמת זה חזי לאיצטרופי דאם יאמר כן יהי' חזי לאיצטרופי אבל לעולם חל הפרשתו תיכף, גם י"ל דמסקנת הירושלמי הוא אליבא דר"ל דח"ש מותר מה"ת כמ"ש הרי"ט עצמו אך כלפי שאמר בירושלמי פ"ז דתרומות מודה ר"ל בעתיד להשלים ע"כ חזר ודימהו לאומר לכשיתלשו וא"כ הוי עי"ז כעתיד להשלים ושוב גם לר"ל מועיל ח"ש בזה ולר"י אי"צ לזה, וסו"ס לכו"ע חל הפרשתו תיכף ומצד חצ"ש ואין שום סתירה בירושלמי והכל שריר וקים, וראי' לזה דהרי מטונך ממקום שבאת באומר פירות ערוגה זו מחוברין יהיו תרומה לכו"ע אינו תרומה ולא מפרשינן דהי' כוונתו לכשיתלשו וכאן מפרשים דבריו לכשישלים לכשיעור, ותו דבר"ן נדרים (פ"ה.) דאפי' למ"ד אדם מקדיש דבר שלבל"ע הנ"מ כשמפרש שיחול אח"כ אבל באומר סתם לא מפרשינן שיחול לאחר זמן וכיון דהשתא לא חייל בתר הכי נמי לא חייל וה"נ דכוותה ולפמ"ש א"ש דכאן אין הכוונה שמפרשים דבריו כן רק דהוי כאומר כן והיינו משום דבידו לומר כן מש"ה שייך בי' חזי

לאיצטרופי [אך לתי' הב' דמסקנת הירושלמי אליבא דר"ל לא יצדק זה וע' אבני נזר יו"ד סי' ת"ח סק"ח ט'] וע' בריט"א שם אות כ"ג שהק' קו' עצומה לפי מסקנת הירושלמי דאין התרומה חל עד שישלים לכשיעור ואסיק בקושי' ולפמ"ש א"ש וא"כ זה ראי' ברורה לדברי כדי שלא תקשה קו' רי"ט העצומה:

ואחרי שזכינו דטעמו של רע"ק הוא מצד חצ"ש דחזי לאיצטרופי ועי"ז חל שם תלה עלי' א"כ ה"ה אם תולה ציצית בבגד פחות מכשיעור חל שם ציצית עליהם ומקיים מצו' וכאן שייך חזי לאיצטרופי גם לאתר שתלאן בבגד פחות מכשיעור דאם ישלים אח"כ הבגד לכשיעור יהי' אותן ציצית שתלאן מעיקרא כשרים גם אח"כ כדעת הנימוק"י שהביא הב"י סי' ט"ו דאפי' נקרע חתיכת בגד שאין בה שיעור טלית ויש בה ציצית כל שיש בה שיעור כנף אינה נפסלת בכך ובשו"ע הרב ז"ל שם בקו"א סק"ב כ' דדעת השו"ע כנ"י ואף הרב ז"ל פ' שם סעי' י"א בשעה"ד כדיעה זו משמע דס"ל להלכה כן וא"כ אף דלענין תלה ביארתי דבעי' דוקא שיהי' חזי בשעת הפרשה דהיינו אם יאמר לכשישלים השיעור [ובציצית ל"ש זה דהוי תולמ"ה] מ"מ בציצית אי"צ לזה דבלא"ה חזי לאחר תליי' ואפי' לדעת הטו"ז שפ' כהתוס' דאם מוסיף אח"כ לכשיעור פסול כל של"ה כשיעור טלית מעיקרא דהוי תולמ"ה מ"מ י"ל דכוונת הירושלמי כפי' השני שכתבתי ליישב גם אליבא דר"ל דלית לי' חזי לאיצטרופי ע"כ אמר דדומה לאומר פירות אלו מחוברין יהי' תרומה לכשיתלשו שיחשב דעתו להשלים, אבל לר"י דאית לי' סברת חזי לאיצטרופי אי"צ לזה דכיון דאית בי' ח"ש ממילא בדיעבד שם מצו' עלי', אך לדעת הט"ז יש להקשות להיפך כיון דגם בטלית פחות מכשיעור אם תולה בהם ציצית שם מצו' עליהם א"כ אף כשמוסיף אח"כ לכשיעור למה צריך להתיר הציצית ולחזור ולקושרם משום תולמ"ה בפסול, הרי גם מעיקרא הי' שם ציצית עליהם ולמה יחשב עשוי בפסול, וע"ז י"ל דהנה בירושלמי סוף פ' הזורק דאם אמר חצי גרוגרות אני קוצר וקצר כגרוגרות חשיב ג"כ מתעסק ואע"ג דרש"י שבת (ע"ד.) כ' דבמלאכת שבת חצ"ש אסור מה"ת ולמה יחשב מתעסק כיון דגם ח"ש אסור מה"ת הרי נתכוון לאיסורא והנה בש"ס דילן שבת (ע"ג.) נתכוון לזרוק ב' וזרק ד' רבא אמר פטור דלא מכוון לזריקה דארבע אין ראי' לנ"ד דפחות מד"א לכו"ע לית בי' איסורא מה"ת כמבואר ר"פ מי שהחשיך וגדולה מזו ברשב"א וריטב"א שבת (ט'.) דאפי' איסור דרבנן ליכא עיי"ש אך בירושלמי מבואר כן] וע"כ צ"ל דאע"ג דגם ת"ש אסור מה"ת מ"מ ח"ש לגבי שיעור שלם כמאן דליתא דמי' וחשיב כמו מתעסק [לכאו' ק' ע"ז מכותב שם משמעון דחייב אף דלפי מחשבתו הוא רק ח"ש חצי תיבה משמעון מ"מ כיון דלפי האמת הוי שיעור חייב, אך לק"מ דהתם הוא בעצמו יודע

דשם הוא שיעור שלם רק דהוא צריך לשמעון משא"כ בנדון הירושלמי סבור לקצור חצי גרוגרות וקצר כגרוגרות נמצא הוא לא ידע דבקצירה זו יש כשיעור וז"פ] וה"נ בנ"ד אע"ג דגם בטלית פחות מכשיעור מקיים מצו' מ"מ לגבי שיעור שלם שיש בו חיוב גמור חשיב כליתא ואית בה משום תולמ"ה וק"ל, וע' תוס' ר"ה (כ"ח:) דאם נתכוון לתקוע פחות משיעור תקיעה ועלתה בידו כשיעור חשיב מתעסק ואינו יוצא אפי' למ"ד מצאצ"כ עיי"ש ואע"ג דכ' הברכ"י דגם ח"ש מצו' שם מצו' עלה ומקיים קצת מצו' וע"כ צ"ל כנ"ל, הנה נתבאר דטעמו של רע"ק דמפריש מן הקב חלה מהני מדין ח"ש, ומה דחכמים פליגי עליו משום דחלה ל"ה רק מתיר כמ"ש רש"י גיטין (מ"ז:) ומג"א סי' ח' וא"כ כל שאין העיסה טבל ובלא"ה מותר ועומד ל"ש מתיר דשרגא בטיהרא למאי אהני משא"כ ציצית דהוי מצו' כנ"ל [ותו דבס' אבני נזר יו"ד סי' שפ"א סק"ג בשם התוספי הרא"ש דציצית ל"ח מתיר משום דמותר ללבוש הבגד בלא ציצית רק אח"כ חל החיוב ע"כ הוי מצו' ולא מתיר ולפ"ז ציצית דומה ממש לכיסוי הדם דאמרי' בש"ס צבי אפי' מקצת צבי חייב בכיסוי אע"ג דאינו מצו' מחוייבת מ"מ כיון שאינו מתיר רק מצו' בעלמא אם שחט חייב בכיסוי ע"כ גם בח"ש באיכות חל החיוב וה"נ בציצית, ואף דבשו"ע סי' ט"ז פ' דטלית פחות משיעור פטור מציצית י"ל משום דבימי הב"י עדיין לא נתגלה ס' תוספי הרא"ש על יבמות ומה"ט מבואר מכל הפוסקים האחרונים ז"ל דציצית הוי מתיר כמ"ש באבני נזר שם אבל בימינו אלה שנתגלה ס' תוספי הרא"ש ובודאי אלו ראו אותו רבותינו האחרונים ז"ל הי' מורים כוותי' ולדידי' ז"ל טלית פחות מכשיעור חייב בציצית, ומהגמ' מנחות (מ"א.) כבר כתבתי דאין סתירה די"ל דהגמ' קאי למ"ד חובת טלית]:

וי"ל עוד בלשון אחרת דבציצית שהוא מצו' י"ל דאף בטלית פחות מכשיעור שאין בו חיוב ציצית מ"מ אם עושה מקיים מצו' כמו אינו מצוו' ועושה כמו נשים במ"ע שהזמ"ג דמקיימי מצו' ויכולות לברך לר"ת ז"ל כעין זה כתב המג"א סי' י"ד ס"ק ה' לענין טלית שאולה דאע"ג דפטור מציצית מכ"מ המברך לא הפסיד כמו נשים במ"ע שהזז"ג עיי"ש וסמוכין לזה דהרי גם קטנות הוא מהשיעורין שהם הללמ"ס כמ"ש בשו"ת הרא"ש ומ"מ איתא בסנהדרין (נ"ה:) דקטן ב"ח ורחמנא הוא דחס עליו ובשו"ת מהר"ם שיק סי' רס"ט דקטן העושה מצו' הוי עכ"פ כאינו מצוו' ועושה ומקיים מצו' דאורייתא וכן נלע"ד דהרי מלא בש"ס ומדרש וזה"ק דהעולם עומד על הבל פיהם של תינוקת של בית רבן שאין בו חטא ואע"ג דקטן אינו מצוו' וע"כ דאע"ג דאינו מצוו' מ"מ אם עושה מקיים מ"ע דאורייתא, וכמו דקטן שהוא ח"ש בשנות החיוב מ"מ אם עושה מקיים מצו', ה"נ בח"ש בחפץ מצו' אע"ג דאינו מצוו' עליו מ"מ אם עושה מקיים מצו', וכ"ז בציצית שהוא מצו'

שייך אינו מצוו' ועושה משא"כ חלה שאינו מצו' רק מתיר ובמתיר ל"ש אינו מצוו' ועושה כעין שכ' המהר"ל ז"ל בתפארת ישראל פ' כ' דבל"ת ל"ש איני מצוו' ועושה כיון דאינו תוס' מעלה רק שלילת חסרון ומי שאינו מצוו' אף שעובר ג"כ מושלל מחסרון עיי"ש וה"נ ממש במתיר ודו"ק:

עוד יש לחלק בין חלה לציצית לפמ"ש המנ"ח מצוה תקמ"ג בשם משנת חכמים דאיסור ח"ש ל"ש רק בדבר שכתי' בתורה סתם רק השיעור הוא מהללמ"ס אז גם ח"ש אסור מה"ת אבל דבר שמפורש בתורה שיעורו ח"ש מותר ע"ש, ובחלה כתיב עריסותיכם דהיינו כדי עיסת מדבר שהוא עשרון ע"כ פחות מזה אין בו חיוב כלל משא"כ בציצית לא כתי' שיעור כלל בתורה כמה יהי' אורך הבגד ולשון בגד לא משמע כלל שיהי' גדול כ"כ דאפי' חתיכה של גע"ג חשיב בגד, ותו דלענין שעטנז אפי' בגד קטן שיש בו שעטנז אסור ללובשו, וע"כ דלענין ציצית הוא מכלל השיעורין שהם הללמ"ס שיהי' קטן יכול להתעטף בו ראשו ורובו וכיון דבתורה נאמר סתם בגד שפיר י"ל דגם ח"ש שם מצו' עלה:

עוד יש לחלק בין חלה לציצית לפמ"ש בס' אגלי טל מלאכת לש ס"ק כ"ג בשם רמב"ן דבגיבול מורסן אף שהוא מה"ת מותר לגבל על יד על יד דהיינו פחות מכשיעור וק' מ"ש מכל מלאכת שבת דח"ש אסור מה"ת וכ' וז"ל וי"ל דחילוק יש בין מלאכת לישה לשאר מלאכות כיון שענין לישה הוא לחבר כל הקמח יחד להיות גוש א' ואם גיבל ב' חצאי שיעור כ"א בפ"ע עדיין מחוסר חיבור ח"ש זה עם ח"ש זה ואף דכל ח"ש בפ"ע נתגבל מ"מ הרי לא נתחבר יחד קמח כשיעור ול"ד לשאר מלאכות כגון אפיי' והוצאה וכדומה שאם אפה ב' חצאי שיעור הרי עשה מלאכה שלימה בשיעור שלם וכן אם הוציא ב' חצאי שיעור בזאח"ז וכו' עיי"ש והיינו דל"ש איסור ח"ש רק במקום דליכא אלא חסרון כמות אבל אותו ח"ש עצמו אין בו חסרין כמו האופה חצ"ש דאין נפ"מ כלל לענין אותו ח"ש שאפה בין יאפה עוד חצ"ש או לא דמ"מ ח"ש זה נאפה בשלימות גמור בלי חסרון מאומה משא"כ לענין לש דעיקר ענין לישה הוא חיבור העיסה ואם לש פחות מכשיעור אין כאן חסרון כמות לבד אך גם חסרון באיכות המלאכה של אותו ח"ש שאין בו חיבור שלם דהיינו חיבור של גרוגרות ע"כ שני' מלאכה זו מכל המלאכות, וככה ממש י"ל בנ"ד ל"ש ח"ש דעיקר חיוב חלה הוא ע"י לישה דהיינו חיבור הקמח ובח"ש ליכא חיבור שלם:

ולענ"ד יש להוסיף נופך ליישב דברי רמב"ן ז"ל הנ"ל דהנה בשבת (פ'.) הוציא חצי גרוגרות וחזר והוציא ח"ג וכו' בהעלם א' לרשות א' חייב לב' רשויות פטור ובתוד"ה בהעלם וכו' הק' ר"ת דאמרי' בהבונה כ' אות א' בטברי' ואות א' בצפורי חייב וכו' ואור"י דודאי גבי כתיבה אית לן למימר מחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה דמי אבל הוצאה

לא הוי עד דמייתי תרווייהו לרשות א' עכ"ל והיינו דבהוצאה דכל המלאכה אינה רק קריבה דליכא שום שינוי בהחפץ שמוציא רק שמשנה מקומו וא"כ כל פעולת ההוצאה אינה רק קריבה ל"ש לומר מחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה דמי', וז"פ, וה"נ לענין מלאכת לישה דעיקר ענינה הוא החיבור והצירוף ל"ש לומר חזי לאיצטרופי' כיון דכל המלאכה אינה רק צירוף ע"כ חסרון הצירוף כמחוסר מעשה דמי ודוקא בשאר מלאכות או באיסורי מאכלות דאין עיקר האיסור הצירוף אמרי' דגם ח"ש אסור משום חזי לאיצטרופי ואף דעדיין חסר הצירוף לית לן בה ולאו כמחו"מ דמי, משא"כ בלישה דכל האיסור הוא הצירוף חסרון צירוף כמחו"מ דמי וק"ל וה"ה והוא הטעם לענין הפרשת חלה מח"ש ל"ש בו חזי לאיצטרופי כיון דעיקר סיבת חיוב חלה הוא הגלגול והלישה דהיינו צירוף העיסה וע' תוס' זבחים (ק"ה:) ודוק:

ובזה יבוארו דברי ירושלמי רפ"ג דחלה על המשנה כיון שנותנת את המים מגבהת חלתה וז"ל ר' מתניא בשם רשב"ל דרע"ק הוא דתני' תמן הנוטל מן הקב חלה רעק"א חלה וחכ"א אינו חלה אר"י ד"ה הוא מכיון שהיא נותנת את המים זו היא ראשית עריסותיכם עיי"ש ולכאו' אין מובן כ"כ מה שדימה ר"ל דב"ז לנוטל מן הקב חלה ולהנ"ל א"ש היטב דהנה טעמן של חכמים דנוטל מן הקב חלה אינו חלה ול"א בזה חזי לאיצטרופי דעיקר חיוב חלה הוא מצד צירוף כאמור, אמנם רע"ק ס"ל דהן אמת דחיוב חלה הוא מחמת צירוף אבל לא מחמת צירוף כל העיסה רק מחמת צירוף הקמח עם המים ולא מצד צירוף כל שיעור חלה יחד ע"כ שפיר שייך חזי לאיצטרופי, והנה באגלי טל מלאכת לש ס"ק ט' אות י"ב כ' לענין מלאכת לש יש ג"כ ב' דברים הנ"ל א' חיבור הקמח עם המים הב' חיבור כל הקמח יחד וכ' שם להוכיח מרמב"ם במס' חלה דבנתינת המים לתוך הקמח עדיין ליכא חיבור כל העיסה רק חיבור הקמח עם המים ואח"כ ע"י גלגול נעשה חיבור לכל העיסה עיי"ש מעתה לחכמים דהנוטל מקב חלה אינו חלה ע"כ דבעי' צירוף העיסה יחד כנ"ל וא"כ לדידהו ליכא חיוב חלה בנתינת המים לתוך הקמח דאז עדיין ליכא חיבור העיסה אך רע"ק לשיטתו דנוטל חלה מן הקב חל ומטעם חזי לאיצטרופי וע"כ דל"ב צירוף כל העיסה בעצמה יחד רק חיבור הקמח והמים וזה נעשה תיכף בנתינת המים לתוך הקמח ור"י ס"ל דכיון דכתי' ראשית עריסותיכם היינו התחלת חיבור העיסה ע"כ מועיל גם בשעת נתינת מים לקמח וא"ש ומ"מ עיקר חיוב חלה הוא רק אחר גלגול, ונתינת קמח למים הוא כעין פירות שלא נגמרה מלאכתן כמ"ש הריטב"א ז"ל קידושין (מ"ז:) ומש"ה לרבנן ל"ש כאן חזי לאיצטרופי כדאמרן:

ולפי האמור יש מקום לומר דהא דמהני תרומה בפירות שלא נגמרה מלאכתן הוא ג"כ מצד ח"ש באיכות דכאן כיון דאין סיבת החיוב מצד צירוף שוב אמרי' חזי לאיצטרופי וראי' לדבריי מדברי רבינו אפרים שבתוס' מנחות (ס"ז:) ד"ה כדי דאע"ג דאסור לאכול אכילת קבע קודם מירוח היי"ד כשיכול לבוא לידי חיוב עוד אבל בהכניסה במוץ שלה דתו א"א לה לבוא לידי חיוב מותר לאכול קבע עיי"ש ולהנ"ל הסברא נכונה מאד דהא דאסור לאכול קבע קודם מירוח משום דבדיעבד חל אז הפרשה שויוהו רבנן כטבל והא דבדיעבד חל הפרשה הוא כעין ח"ש ומצד חזי לאיצטרופי וכ"ז כשעדיין אפשר לה לבוא לידי חיוב אבל בהכניסה במוץ שלה דא"א לה לבוא לידי חיוב ותו ל"ש חזי לאיצטרופי גם בדיעבד ל"מ הפרשה ע"כ מותר לאכול קבע. שוב מצאתי ראי' ברורה לדבריי מריטב"א יומא (י'.) ד"ה אלא דמבואר להדי' כן דאם הכניסה במוץ אפילו בדיעבד ל"מ הפרשה, הובאו דבריו באבני נזר יו"ד סי' תכ"ד סק"ב ועיי"ש באבני נזר ואתה תחזה סמוכין גדולים לכל דבריי:

והנה בריטב"א קידושין (מ"ז:) כ' דכמו שיש ג' חילוקי דינים בתרומה, במחובר ל"מ תרומה אף דיעבד, וקודם מרוח אין חיוב תרומה לכתחילה ובדיעבד אם תרם תרומתו תרומה, ואחר מרוח מצו' לכתחלה ככה יש בחלה ג' חלוקי דינים, קודם שנתן המים לקמח ל"מ הפרשת חלה כלל, ואחר נתינת המים קודם גלגול חל בדיעבד ואחר גלגול מצו' לכתחלה עיי"ש. ולכאו' ק' לפמ"ש בבעלי התוס' עה"ת פ' בחקותי דהא דחל תרומה קודם מרוח ילפי' מדגלי רחמנא דמע"ר שהקדימו בשבלין פטור מתרומה גדולה ש"מ דבדיעבד חל הפרשה, וא"כ התינח בתרומה דגלי קרא אבל מנלן למילף מזה חלה קודם גלגול ואין לומר דילפינן במה מצינו, דא"כ נילף נמי תרומה גופא קודם קצירה מקודם מרוח ותו דא"כ נילף נמי לחלה קודם נתינת המים, אשר ע"כ נראה דהריטב"א לשיטתי' ביומא (י"א), הנ"ל שהוכחנו מדבריו דטעם דחל תרומה קודם מרוח הוא משום דהוי ח"ש באיכות של גמר מלאכתו והיינו נמי טעמא דחלה דבנתינה למים מתחיל מלאכת הלישה שגורם חיוב חלה ע"כ כל שנתן המים הוי נמי ח"ש באיכות גמר מלאכת העיסה ודמי' שפיר לתרומה קודם מרוח ודברי הריטב"א אלו עם דברי ריטב"א יומא עולין בקנה א':

(ועפ"ד** ריטב"א הנ"ל יש ליישב קו' רעק"א בריש פ"ב בנדרים כחלת אהרן ותרומתו מותר וכ' הרא"ש דפיו לא אסר אלא התיר השירים והק' רעק"א בתורם דבר שלא נגמרה מלאכתו דאינו טבל ומ"מ חל התרומה בדיעבד שוב יחשב דבר הנדור כיון דמעיקרא הי' כולו מותר עיי"ש והוא קו' עצומה ולהנ"ל י"ל כיון דהא דמהני הפרשה בלא נגמר

מלאכתו משום שיכול לבוא לידי חיוב כשתגמר מלאכתו נמצא דכל חלות התרומה הוא משום שראוי לבוא לידי טבל חשוב כאלו כבר הוא טבל וראי' לדבריי מצאתי באבני נזר או"ח סי' רע"ז סק"ג וז"ל בענין טעם דמהני ראוי לנעול הראב"ן בספרו כ' להדי' בזה"ל כיון דראוי לנעול כמאן דנטילי דמיא והוא כעין סברת הש"ס כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת עכ"ל הנה דענין ראוי לבילה משום דחשבינן לי' כאלו הי' בילה, וכיון שאנו רואין אותו כאלו הוא טבל שפיר שייך גם בזה פיו לא אסר אלא התיר כיון דכל עיקר חלותו הוא רק משום דחשוב כאלו כבר הוא טבל, וכעי"ז כ' בחי' הר"ן ב"מ (דף י'.) בשם ר"ת ז"ל לענין הממלא מים לחברו הרי הן כרגלי הממלא דהטעם משום דהא דמגבי' מציאה לחברו קנה חברו הוא רק מצד מגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחברי' אנו רואין כאלו זכה מקודם לנפשי' ע"כ הוי כרגלי הממלא עיי"ש הנה דכיון דכל החלות הוא משום הראויות לזכות לנפשי' אנו רואין כאלו הי' כן בפועל וה"נ דכוותה ודו"ק היטב:)**

ולפי האמור יש ליישב קו' הר"ש סופ"ק דתרומות שהק' מ"ש תורם שלא נגמרה מלאכתו דחל בדיעבד והפריש חלתו קמח אינו חלה ולהנ"ל א"ש דהמפריש חלתו קמח ל"ש בי' חזי לאיצטרופי כיון דכל סיבת החיוב הוא הצירוף כנ"ל משא"כ בתרומה אמרי' חזי לאיצטרופי וק"ל:

והנה מצינו עוד ח"ש במצו' בפ"ב דמע"ש משנה ג' וד' לענין תרומת תלתן וכרשינין דהוי ח"ש באיכות תרומה משום דאינו אוכל גמור רק קצת אוכל וכמו דמהות אוכל אשר לו הוא ח"ש באיכות כמו כן מהות תרומה הוא רק ח"ש באיכות וקיל משאר תרומה כמבואר שם לך נא ראה. עוד מצינו חצי איכות חיוב במצו' בקידושין (ס'.) לר' יוחנן דאמר דהמקדש מעכשיו ולאחר ל' ובא אחר וקידשה מעכשיו ולאחר כ' קדושי כלן תופסין בה דשויו' כשרגא דליבני ופריך מדתני' מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט מת חולצת ולא מתייבמת ופריך גיטא דמשייר בה ולאו כלום הוא ומשני רבא גט להוציא ומיתה להוציא מה ששייר גט גמרתו מיתה עיי"ש וא"כ חשוב דהגט והמיתה יחד פעלו אצלה ההוצאה מרשות בעלה ומש"ה חולצת ולא מתייבמת דמצד הוצאת הגט פטורה מיבום ומצד הוצאת המיתה חייבת ביבום וא"כ איכא רק קצת חיוב יבום ע"כ חולצת ולא מתייבמת [והיינו דהתם איכא איסור אשת אח ע"כ א"א להתיר יבום במקום מקצת חיוב דמקצת הפטור גורם שיהי' איסור אשת אח ע"כ חולצת] ועוד משכחת לה במקדש אשה מעכשיו ולאחר ל' ומת קודם ל' דזקוקה ליבום כמבואר בפשיטות בירושלמי המובא ברשב"א ור"ן ר"פ האומר דע"כ לא נסתפק הירושלמי רק בקידשוה ב' אחין מעכשיו ולאחר זמן אבל אם קידשה א' פשיטא דזקוקה ליבום וכ"מ להדי' ברשב"א ור"ן בשם

רמב"ן שכ' דלר"י משכחת לה אשת ב' מתים מה"ת עיי"ש ואף דהוי קידושין בשיור ואינם שלמים, וע' חמ"ח סי' מ"ד סעי' י"ב ובאב"מ שם, גם הבאתי לעיל מר"פ או"ב דצבי ואפי' מקצת צבי חייב בכיסוי וכה"ג הוי ח"ש כמבואר בשבת (ק"ד:) לענין צידת צבי דמידי דתלוי בבע"ח כל שאין הפעולה מקפת בע"ח שלם חשוב רק ח"ש אפי' יהי' גדול כמה, ומכל הלין יש סמוכין לדברי האחרונים דגם חצי זית מצה שם מצו' עלה, וה"ה בנ"ד בעושה ציצית לבגד פחות מכשיעור שם מצו' עלה וממילא מותר לצאת בהם בשבת:

:)****(**אך** ילה"ע מהא דמבואר בש"ס בכ"מ דאין האשה נאסרת על בעלה דרך איברים וכן לענין תרומה עי' כתובות (ל"ו:) וכי מפני שמיעך לה בין דדי' פסלה מן הכהונה ולרמב"ן מל"ת שנ"ג דכל קריבה אסור משום ח"ש דהוי ח"ש מביאה א"כ תאסר לתרומה ולבעלה כמו ח"ש וע"כ צ"ל דל"ש ח"ש לחדש איסור וה"נ ל"ש ח"ש לחדש חיוב:)**ה **והשתא** דאתינא להכי יש ללמוד עוד זכות על המון עם שאין הציצית גדולים אצלם כשיעור י"ב אגודלין, ולהנ"ל יש ליישב דכיון דטליתות שלהם ג"כ פחותין מכשיעור וא"כ אין בהם חיוב ציצית רק אם עושה מקיים מצו' כעין חצ"ש וא"כ ה"ה כשהציצית פחותין מכשיעור ג"כ מקיים מצו' מצד ח"ש וזה דומה ממש לחצי זית מצה בשלמא כשהטלית יש בו כשיעור והוא עושה ציצית קטנים ל"ש תי' הנ"ל דאע"ג דח"ש ג"כ יש בו קצת מצו' מ"מ איך מותר לו לבטל מצות ציצית דהרי יש עליו חיוב לעשות ציצית כשיעור ומוטב שלא ללבוש הבגד כלל שלא לבטל מצות ציצית ול"ד כלל לח"ז מצה דהתם מוטב עכ"פ לאכול חצי זית מלבטל המצו' לגמרי משא"כ כאן אם לא ילבוש הבגד כלל לא יבטל מ"ע ואם ילבש הבגד בלא ציצית גמורין כשיעור עובר על מ"ע בידים, וזה דומה למי שאין לו רק ציצה א' בבגדו דפשיטא דאסור ללובשו אף למ"ד במנחות (ל"ז:) דד' ציצית ד' מצוות הם וכל ציצה היא מצו' שלימה בפ"ע מ"מ אסור ללובשו משום ביטול שאר ג' ציצית וז"פ וכבר תמהו על הב"ח סי' י"ג שמבואר מדבריו להיפך, וה"ה בח"ש אף דיש בו קצת מצו' מ"מ אסור ללובשו משום ביטול מצות ציצית שחייב לעשות בבגד זה וכ"ז בבגד גדול כשיעור אבל ט"ק דידהו שקטנים משיעור ומותר ללובשם בלא ציצית אם ירצו כמשנ"ת שפיר דמי לעשות בהם ציצית קטנים מכשיעור ומקיימין עכ"פ קצת מצו' כמו בח"ש מצה, אך זה תליא בפלוגתת האחרונים מהו הפי' חזי לאיצטרופי אם הפי' דעדיין חזי לאיצטרופי כשאכל ח"ש יכול להוסיף ולאכול בכא"פ עוד חצי, או הפי' דמעיקרא הי' חזי לאיצטרופי, ולפי' קמא ל"ש כאן חזי לאיצטרופי דאחר שתלאן בבגד ל"מ צירוף לכשיעור משום תולמ"ה אך לפי' השני גם כאן שייך חזי לאיצטרופי, ואע"ג דהגאון שאג"א סי' פ"א כ' דבבל יראה ל"ש חזי לאיצטרופי דאם יוסיף אח"כ

לכזית לא יועיל כלל בשהיית ח"ז קמא, אבל הח"צ סי' פ"ו כ' טעם אחר אהא דאין ח"ש אסור בבל יראה משום דלית בה מעשה ול"ש אחשבי' והעתיק דבריו הגאון הקדוש זצ"ל מלאדי בשו"ע סי' תמ"ב בקו"א סקי"ז, זולת זה דעת צל"ח ופי"נ פ"ק דביצה (ז':) כ' בפשיטות דגם בב"י ח"ש אסור מה"ת והח"צ סי' פ"ו כ' דגם דעת הרמב"ם ושו"ע כן הוא, ומדברי כלם נלמד דלית להו הא דשאג"א:

ולבר מכל דין נראה לפמש"כ הלבוש סי' י"א והסכימו לדבריו הא"ר והפמ"ג במ"ז שם סק"ג דשיעור אורך הציצית הוא דרבנן ומדאורייתא סגי במשהו גדיל ומשהו ענף ולענ"ד הקלושה נראה ראי' לדבריהם מלשון זה"ק פנחס (רכ"ח:) ד"ה אדהכי הא רעי' מהימנא וכו' ושיעור ארכה דציצית דתקינו אורך כל הציצית תרין עשר אצבען בגודל, לשין דתקינו מוכח להדי' דתקנתא דרבנן הוא, וא"כ הי"ד בבגד שיש בו שיעור חיוב אמור רבנן שיעשה ציצית כשיעור ואם אינו עושה כשיעור שקצבו חז"ל גם מה"ת אינו יוצא כתוס' סוכה (ג'.) והדברים עתיקין אבל בט"ק שאין בו כשיעור ואין בו חיוב ציצית כלל לא מה"ת ולא מדרבנן רק אם עושה מקיים מצו' בזה ודאי סגי בשיעור דאורייתא משהו גדיל ומשהו ענף דע"ז לא תקנו חז"ל שיעור כלל כיון דמדינא פטור לגמרי וז"ב ופשוט:

ובעיקר שיעור הציצית כ' בשו"ע סימן י"א ס"ד ב' דיעות דיעה א' דשיעורו ד' אגודלין וי"א י"ב גודלים וכן נוהגין, וכ' הפמ"ג דלא יפה עושין המוכרים שמצמצמים במדת ארכן וקרוב הדבר להיות ברכה לבטלה כי אף דמה"ת די בכ"ש מדרבנן בעינן שיהי' י"ב גודלין מלבד מה שמונח על קרן הבגד עיי"ש ונלע"ד ללמוד זכות דכל שיש ד' גודלין ל"ח ברכה לבטלה דכיון דשיעור הציצית דרבנן ומדאורייתא סגי בכ"ש וכיון שיש ב' דיעות הוי סד"ר ולקולא, ואע"ג דלענין ברכה ס' ברכות לקולא כבר כ' הפמ"ג עצמו לקמן סי' ק"ס דהנוטל ידיו בס' נטילה מותר לברך ג"כ דכיון דסד"ר לקולא חשוב כמקיים מצו' בודאי והסכים לזה באבני נזר יו"ד סי' שס"ח סק"ד, ונלע"ד ראי' מפורשת לזה מתוס' מנחות (ס"ו.) דמותר לספור ספירת העומר ביהש"מ ולברך משום דספירה בזה"ז דרבנן וסד"ר להקל הנה מפורש דמותר גם לברך עיי"ש. עוד ראי' לזה מש"ס ר"פ תפלת השחר לענין זמן תפלת מנחה וערבית דפליגי ר"י ורבנן ואמרי' דעביד כמר עביד וכמר עביד והיינו משום דתפלה דרבנן וסד"ר לקולא, ואע"ג דכל השמו"ע ברכות הן וס' ברכות להקל, וע"כ דמצד סד"ר לקולא חשוב כודאי מצו' ול"ח ס' ברכה לבטלה:

ולכאו' ק' לענין מנחה איך מותר לו להתפלל אחר פלג המנחה אדרבא כיון דסד"ר לקולא א"כ הר כעבר זמן מנחה בודאי ופטור כמ"ש הר"ן סוכה (מ"ז:) דאם לא נטל לולב כל היום מיום שני ואילך שהוא דרבנן ואתרמי לי' אתרוג ביהש"מ פטור כיון דהוא ס' לילה

וסד"ר לקולא הנה דבס' אם עבר הזמן מצו' אמרי' ג"כ סד"ר לקולא וה"נ דכוותה. אמנם נראה דשא"ה שעבר הזמן מעצמו, אבל כאן דבכוונה ממתין עד אחר פלג מנחה ומשום סד"ר דרבנן לקולא מותר לו לסמוך על ת"ק דר"י וא"כ אא"ל אח"כ סד"ר לקולא דהוי תרתי דסתרי דמעיקרא הקלת עליו להמתין מחמת ס' הלכתא כת"ק ועכשיו תפטרנו מס' שמא הלכה כר"י ע"כ בזה שפיר חייב לקיים המצו' גם מס' ויוצא מצד סד"ר לקולא [ולפ"ז יש לימוד זכות על העולם שמתפללין מנחה ביהש"מ וכן מה שהרבה מהמון שולחין משלוח מנות ביהש"מ כידוע דכיון דבכוונה מאחרין הזמן ל"ש סד"ר לקולא ואדרבא מותר להם להמתין לכתחלה עד ביהש"מ מצד סד"ר לקולא כמו דמותר להמתין במנחה עד אחר פלג המנחה דהוי ג"כ ס' דרבנן ונתיישב ג"כ מנהג העולם להדליק נ"ח כל הלילה ולברך עליו אע"ג דהוי סד"ר ע' מג"א סי' תער"ב סק"ו] ולפ"ז ה"ה דעל ציצית בנות ד' אגודלין מותר לברך מצד סד"ר לקולא, אמנם זה כתבתי ליישב מנהג העולם אבל הירא את דבר ה' לא יסמוך ע"ז ויהדר אחר ציצית כשיעור י"ב אגודלין שכ' השו"ע שכן נוהגין וכן פ' הלבוש. וכן פ' הרב ז"ל ולא העתיק כלל דיעה ראשונה של ד' גודלין. וגם בזה"ק פנחס (רכ"ח:) אי' בהדי' דשיעורן י"ב אגודלין:

ולולא דמסתפינא הי' נלע"ד עוד לימוד זכות על ט"ק שאין בהם כשיעור דהנה בש"ס שבת (קמ"ז:) אר"ח ב"א אר"י האליירין מביאין בלרי נשים לבי בני סדינים שהנשים מסתפגים בהם מביאין דרך מלבוש לבית המרחץ, רש"י] ובלבד שיתכסה בהם ראשן ורובן, הנה דדבר שאינו מלבוש גמור אף שלובשו דרך מלבוש בעינן דוקא שיתכסה בו ראשו ורובו. והב"י סי' ש"א מייתי בשם רמב"ם דגם סודר דינו כסדין אך שחידש שם הב"י דגם בסדין לא בעינן עיטוף ממש ראשו ורובו רק שיהי' ראוי לעיטוף ראשו ורובו עיי"ש והיינו משום דסודר ג"כ ל"ח מלבוש גמור שהיא חתיכה א' מרובעת וכעי"ז כ' בשו"ע סי' ש"א סעיף ל"א לענין יוצא בטלית שאינה מקופלת דחייב דהיינו דוקא טלית שהיא חתיכה א' מרובעת ול"ח מלבוש גמור עיי"ש ולפ"ז מצינו טוב טעם להא דאי' בגמ' שיעור לטלית שיהי' הקטן מתכסה בו ראשו ורובו משום דסתם טלית של מצוה היא חתיכה אחת מרובעת כמו טליתים דידן וכן הי' גם בימי הגמ' כמו שפי' הב"י הא דיוצא בטלית מקופלת השנוי בגמ' דהיינו בטלית כעין דידן שהיא חתיכה א' מרובעת וכה"ג ל"ח דרך לבישה רק כשיש בו שיעור לכסות בו ראשו ורובו. ובציצית של מצוה שיערו בקטן בן ט' שמתחיל אצלו חיוב ציצית אז כמ"ש רש"י מגילה (י"ט:) קטן שהגיע לחינוך מצוות כבר תשע כבר עשר כדאמרי' פ' יוהכ"פ לענין תענית [ותוס' ערכין ב': הק' דהא ביומא שם אמרי' דבריא כבר תשע וכחוש בר עשר וכ"ז לענין תענית י"ל דלא החמירו

על הכחוש. אבל לענין חינוך מצוות אם נבוא לדמותו לשם ראוי שיהי' בכלם השיעור בן תשע. ולענ"ד לא קשה דלא רצו להטיל עול מצוות על תינוק כחוש דעצם העול גורם חולשא כמבואר בפ' השוכר את הפועלים גבי ר"ל הוי סחי בירדנא דתיכף כשקיבל עליו עול תורה אף שעדיין לא למד סר כוחו וחל עליו חולשא עיי"ש] ונתנו שיעור שוה לכל אנשים כדי שלא ליתן תורת כאו"א בידו [או אולי מעיקר הדין גם לענין שבת סגי בשיעור עיטוף לקטן בן ט' ולענין שבת החמירו דבדידי' משערין] ע"כ בפחות מזה אינו חייב בציצית וכ"ז בטלית גדול שהוא כעין סדין וסודר ע"כ צריך שיעור הנ"ל משא"כ בטלית קטן דידן שהוא דרך מלבוש גמיר שיש לו בית ראש וכ"ש של ההמון שיש בהם גם קרסים לחברם והוא דרך מלבוש גמור א"צ שיעור הנ"ל כמו דמותר לצאת בשבת במלבושים קצרים אף שאין בהם שיעור לכסות ראשו ורובו אף דסודר אסור לצאת בו להרמב"ם עד שיהי' בו שיעור הנ"ל וא"ש וזה נכון מאד כפתור ופרח בעזהי"ת:

[**וראי**' לזה דהרי חזינן דלענין טומאה סגי בג' על ג' ע' שבת (כ"ו:) וכן לענין יתור בגדים בבגדי כהונה שיעורו ג' על ג', ולמה לא יהי' שיעור זה גם לענין חיוב ציצית ואף דכתיב אשר תכסה בה, הלא כתיב קרא אחרינא ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם ושם ל"כ אשר תכסה בה ולהנ"ל א"ש דבבגד שיש לו צורת בגד אה"נ דשיעורו גע"ג. ואך דאכתי ק' דהרי לענין טומאה אפי' חתיכה פשוטה ג"כ שיעורה בג' על ג', י"ל דשאני טומאה דא"צ להיות לבוש בהבגד בשעת קבלת טומאה ע"כ כל גע"ג יש עליו תורת בגד משא"כ בציצית דקי"ל ציצית חו"ג ואין החיוב רק בלבישה. ובחתיכה פשוטה אין שם לבישה בפחות מראשו ורובו ואף דשם בגד עלה בגע"ג מ"מ לענין שיחשב לבישה בעי רו"ר. אך לפ"ז יש לדחות כל הראי' דיש לחלק בין שם בגד לשם לבישה. אך עדיין לא א"ש דהרי יתור בגדים בעי' נמי לבישה ומ"מ שיעורו ג"כ ג' על ג']:

וכן מבואר בפע"ח שער הציצית שער ב' וז"ל אמנם הט"ג הוא וכו' ואז שיעור הטלית "הזה" הוא כדי לכסות ראשו ורובו וכו' ע"ש מבואר להדיא דאבל הט"ק אין לו שיעור זה לכסות רו"ר. ומתוך הדברים האלו עלה בידי בעזהשי"ת לבאר שיטת הגאונים שהביא הב"י סי' ח' דמצות ציצית דוקא בעטיפה ומש"ה נוסח הברכה להתעטף בציצית. והפוסקים הקשו ע"ז טובא דעטיפא היכא רמיזה בתורה ע' ב"י סי' ח' גם תמוה מנהג העולם שאין נוהגין בעטיפה רק בטלית גדול ולא בטלית קטן ולפי דעת הגאונים ז"ל אין חילוק וכ"כ הב"י סי' ח' בשם תרומת הדשן. וכ"כ בשו"ע שם ס"ג וכ"כ הרב ז"ל בסידור דגם ט"ק צריך עטיפה אבל אין המנהג כן ופוק חזי מה עמא דבר. וכ"מ בפע"ח שער הציצית פ"ב דט"ק אין בו עיטוף מעיקר הדין, ולפי הנ"ל מצאתי טוב טעם דהגאונים

ז"ל ס"ל כפירוש הפשוט בגמ' שבת (קמ"ז:) הנ"ל דבלרי נשים כיון שאינו דרך מלבוש בעינן דוקא שיתכסה בו ראשו ורובו בפועל ולא סגי בראוי. וכן פסק בש"ע הרב ז"ל סי' ש"א סעי' י"א להדיא. עוד שם בסעיף מ"א לענין לבדין הרכין שאם רוצה להוציאם דרך מלבוש צריך דוקא להתעטף בהם ראשו ורובו עיי"ש ע"כ ס"ל להגאונים ז"ל דטליתות כיון שהם חתיכה א' מרובעת ל"ח דרך מלבוש ודומה לבלרי נשים ולסודר הנ"ל ע"כ בטלית של מצוה שגם בזמן הגמ' הי' עשוי חתיכה א' מרובעת כנ"ל ע"כ ס"ל דבעינן עיטוף ראשו ורובו ואל"כ אין שם לבישה עלי' להתחייב בציצית וכ"ז בטלית גדול אבל טלית קטן שיש לו בית ראש ואינו חתיכה פשוטה מרובעת כמו ט"ג שוב הוי דרך מלבוש גם בלא עיטוף וא"ש מנהג העולם:

ולפ"ז יצמח דצריך להתעטף בטלית דוקא ראשו ורובו של גוף. ובשו"ע לא מצינו זה ואדרבא בסידור הרב ז"ל דסגי בעיטוף מלפניו ומלאחריו עד החזה עי"ש וזה ל"ה רוב הגוף:

אמנם בפע"ח שער הציצית פ"ב וז"ל נמצא כי הטלית אינו מלבוש רק עד השליש של ת"ח שהוא ראשו [צמח צ"ל רובו] של הגוף אדם עד החזה ע"כ מבואר מזה דעד החזה חשוב רובו של הגוף [ולפני זה כ' שם ואז שיעור הטלית הזה כדי לכסות בו ראשו ורובו עי' עיי"ש] ונלענ"ד דמהאי מילתא ש"מ תלת א' דבכ"מ שנא' ראשו ורובו אין הפי' רובו לבד מראשו רק ראשו בכלל רובו. שנית דהרגלים אינם בחשבון האורך וא"צ רק רוב הראש והגוף לבד וסמך לזה לפ"מ שלמד הרמב"ן פ' תשא ל' י"ט מס"י כרת לו ברית בין עשר אצבעות ידיו דצורת האדם שיהי' ידיו למעלה כדי שיהי' ברית הלשון בין עשר אצבעות ידיו. וא"כ אף אנו נאמר ונלמוד מסיפא דס"י ובין עשר אצבעות רגליו דהרגלים צורתם להיות כפופים כאדם שיושב ע"ג קרקע] כדי שיהי' בריתו בין עשר אצבעות רגליו [ואע"ג דרמב"ן כ' שם לענין הרגלים באו"א ע' פנים לתורה] וגם דעד החזה פירושו עד ועד בכלל וכ"כ בסי' הרב ז"ל ואם נצרף כל שומן החזה כשיעורו בחולין מ"ה. יהי' רוב אורך הגוף דוק ותשכח. ובזה מיושב קו' הרש"ש רפ"ק דסוכה בהא דשיעור סוכה ז' על ז' כדי ראשו ורובו ושלחנו ואיך יכיל שיעור כזה ראשו ורובו ותי' דלא היו מסובין בשכיבה לגמרי רק קצת בזקיפה באלכסון עיי"ש ועדיין תמוה איך יכיל רו"ר אפי באופן כזה ולפמ"ש א"ש וק"ל. וזה כלל גדול לכל דיני התורה שכתוב בהם ראשו ורובו דהחשבון הוא עד סוף שומן החזה ונקיט האי כללא בידך:

שוב הראני ת"א בשפת אמת שבת י"א הוכיח במישור מדברי התוס' שם ד"ה לא יעמוד דראשו ורובו דהתם היינו בלא הרגלים ושראשו בכלל רובו וזה ראיה גדולה לדברינו,

גם מצאתי בדרישה יו"ד סי' שס"ד לענין ראשו ורובו במת מצוה דראשו בכלל רובו וברוך שכוונתי לדעת קדושים אך ק' ע"ז דהרי בגמ' נתנו שיעור הטלית כדי שיתעטף בו הקטן ראשו ורובו וא"כ אין בו כדי עיטוף ראשו ורובו של גדול ואיך חייב בציצית להגאונים וצ"ל דזה רק מדרבנן אבל מדאורייתא בעינן עטיפה רו"ר. ונ"ל ראי' דשיעור זה דרבנן לפ"מ שביאר הט"ז רסי' ט"ז דעת הרמב"ם והשו"ע דעיקר תלי' בקטן מתכסה בו ראשו ורובו ולא בגדול יוצא בו עראי. וטעם שתלו בקטן מבואר במה שכתב הב"ח בשם סמ"ק דהיינו קטן שהגיע לכלל חינוך מצות ציצית וכ"כ הרב ז"ל בשו"ע, ומשמע דטעמא מש"ה כיון דלגבי קטן שהגיע לחינוך שם בגד עליו לענין ציצית לא פלוג רבנן בבגד כזה וחייבוהו בציצית לכל מי שלובשו, וכיון דקטן שהגיע לחינוך מדרבנן הוא דמחייב מינה דכל שיעור זה רק מדרבנן, דמדאורייתא אין טעם כלל לתלות בקטן שהגיע לחינוך:

ונראה לע"ד עוד דאפי' להפוסקים החולקים על הרמב"ם בסי' ש"א דסודר ל"ב שיתכסה בו ראשו ורובו מ"מ א"ש בנ"ד דהנה לכאו' ק' לפמש"כ תוס' נדה (ס:) דלענין ציצית בעינן ג"כ הנאת לבישה כמו בשעטנז עיי"ש א"כ טליתות שלנו שאין עשויין להגן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים דזה הוי הנאת לבישה גבי שעטנז כמבואר בגמ' גבי מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יכוונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים א"כ טליתות שלנו יפטרו מן הציצית וקצת העיר בזה בד"מ סי' יוד, והתוס' רי"ד בב"ק (ק"ב.) כ' גבי שעטנז דגם הנאת נוי חשיב הנאה, וטליתות שלנו אין עשויין גם לנוי כידוע רק למצו' ומלל"נ וא"כ ליכא הנאת לבישה, ונראה דהנה בתוס' נדה (ס:) הנ"ל בשם רשב"ם מבואר להדי' דבציצית לא צריך הנאת לבישה, ואפי' התוס' שחולקים שם על רשב"ם דגם בציצית בעי' הנאת לבישה מ"מ אפושי פלוגתא לא מפשינן כמו דכיילי לן הפוסקים ע"כ נראה דאפי' לדידהו היי"ד לענין תכריכי המת דל"ה דרך לבישה ממש במת כמו בחי וגם הנאת לבישה ליכא אז ל"ח לבישה כלל אבל מידי דהוי דרך לבישה אף שאין בו הנאת לבישה חייב בציצית וכזה ממש מצינו לענין הוצאה בשבת בשו"ע או"ח סי' ש"א סי"ג וי"ד דדבר שאינו דרך מלבוש ממש ל"ח מלבוש רק אם מגין על גופה שלא יכאב לה אבל כשהוא לאצולי טינוף ל"ח מלבוש אבל דבר שהוא דרך לבישה אף שאינה לובשתה להגנה רק לאצולי טינוף חשיב לבישה ומותר לצאת בו בשבת מצד תכשיט עיי"ש והוא ממש כנ"ד, ודעת הב"י ביו"ד סי' ש"א דגם לענין שעטנז הדין כן דהיכא דהוי דרך לבישה גמור לא בעי' הנאה שכ' ליישב סתירת פסקי הרמב"ם שפ' מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יכוונו בחמה מפני החמה וכו' ופ' ג"כ דאסור ללבוש כלאים אפי' לגנוב בו את המכס ותי' הב"י דשאני במוכרי כסות שאין לובשין דרך

לבישה ממש משא"כ בלגנוב בו את המכס דע"כ לובשו כדרך לבישה ממש כדי שיפטר מן המכס עיי"ש והוא ממש כדברינו, והט"ז והש"ך תמהו עליו ביו"ד שם דמ"מ הוי דבר שאינו מתכוון עיי"ש ולע"ד הקלושה מקור דברי הב"י הם מהא דשו"ע או"ח סי' ש"א הנ"ל סעיף י"ג וי"ד דהיכא דהוי דרך לבישה לא בעינן הנאת לבישה, ואף להט"ז וש"ך שחולקין שם על הב"י מ"מ היי"ד לענין שעטנז דמפורש בגמ' פ"ק דיבמות דבעינן לבישה דאית בה הנאה אבל בציצית דלא מצינו כן להדי' בגמ' וברשב"ם נדה (ס':) מפורש דל"ב הנאה לענין ציצית שפיר י"ל דדינו כמו לענין הוצאת שבת דכל שהוא דרך מלבוש לא בעי' הנאת לבישה, וכעי"ז לענין לאו דלא ילבש גבר שמלת אשה לא מצינו שיצטרך לבישה דאית בה הנאה, והפוסקים הזהירו שלא לשנות בפורים ללבוש בגדי אשה מחמת שמחה משום לא ילבש מוכח דאפי' אינו מכוון להנאה אסור ע' ברמ"א או"ח סי' תרצ"ו ס"ח ב' דיעות בזה, ובס' יראים סי' צ"ו כ' להדי' דאסור עיי"ש, ואם הי' צריך לבישה דאית בה הנאה הי' מותר כמו במוכרי כסות, ובעירובין (ק"ג:) ל"ש אלא גמי אבל צלצול הוי יתור בגדים ורי"א ל"א יתור בגדים אלא במקום בגדים, וק' תיפ"ל דאינו מכוון להנאת לבישה ל"ח לבישה כמו בכלאים הנה דלאו כללא הוא דכל שאינו מכוון להנאה לא חשיב לבישה, אך למש"כ לעיל מהשו"ע סי' ש"א סי"ג וי"ד דדבר המגין על גופה שלא יכאב לה חשיב הנאת לבישה א"כ ה"ה רטיי' דכוותה. אך בזבחים (י"ט.) תפלין מהו שיחוצו פירש"י משום יתור בגדים ואע"ג שאינו מכוון להנאת לבישה רק למצו'. ע"כ בטליתות דידן דלית בהו הנאת לבישה בעינן דוקא דרך לבישה ובטלית שהיא חתיכה א' מרובעת ל"ח דרך לבישה רק ע"י עיטוף ראשו ורובו כדעת הפוסקים גבי בלרי נשים ול"ד לסודר דעשוי להגן כשאר מלבוש והנאת לבישה יש בו משא"כ טלית מצו' שאינו עשוי להנאה [ויש לומר דאפי' הי' בו הנאת לבישה מ"מ כיון שאינו עשוי להנאה פטור מציצית כמו דכסות העשוי ללילה פטור מציצית אף ביום וכעין דאיתא בשו"ע או"ח סי' י' סעי' י' דמצנפת פטורה אע"פ שמתכסה בה ראשה ורובה כיון שעיקרו לכסות הראש דכסותך אמר רחמנא ולא כסות הראש וה"נ כיון שאינו עשוי להנאת לבישה אף אם יאונה שיהי' לו הנאה פטורה] ובעינן דוקא דרך לבישה. וכ"ז טלית גדול שאינו עשוי להנאת לבישה וגם אינו מלבוש גמור ע"כ דומה לסדין דבעינן דוקא עיטוף וכעין שפ' בשו"ע הרז"ל סי' ש"א סי"א וסמ"א משא"כ בט"ק שהוא דרך מלבוש גמור שיש לו בית ראש והיכא דהוי דרך מלבוש גמור לא בעינן עיטוף ראשו ורובו וא"ש מנהג ישראל בס"ד:

ומצאתי ראי' לדברייי מלשון הזה"ק פ' שלח לך וז"ל כל ב"נ דלא זכי בהאי עלמא לאתעטפא בעיטופא דמצוה ולאתלבשא במלבושא דמצו' כד עייל בההיא עלמא קאים

בלבושא דטינופא דלא אצטריך וקאים בדיני' עלי' וכו' ופי' השל"ה ריש מסכת חולין דמש"כ לאתעטפא בעיטופא דמצו' קאי על הטלית גדול שמתעטפין בו ומש"כ ולאתלבשא במלבושא דמצו' קאי על הטלית קטן עיי"ש. ומדקרי לטלית קטן מלבושא דמצו' ולא לטלית גדול מינה דטלית גדול ל"ח מלבוש כדברי הב"י בשו"ע או"ח סי' ש"א סעיף ל"א, וכן להיפך טלית גדול נקרא עיטופא דמצו' ולא הט"ק מינה דט"ק לא צריך עיטוף וכמנהג העולם, והוא ראי' גדולה לכל דבריי, וע' תקי"ז ת"ו ד' סלויטה (כ"ד:) דא כסויא דציצית ועטיפא דילי', משמע שהם שנים כיסויא ועטיפו והוא ג"כ כמנהגנו. אך בתקונים שנדפסו בסוף ס' תקי"ז תקון ה' וכסוי' דציצית לאתעטפא בי' במשכבה:

ובההוא ענינא נלע"ד ליישב קו' התוס' קידושין (ל"ד.) למה יחשב ציצית מ"ע שהזמ"ג כיון דכסות יום גם בלילה חייב בציצית וכסות לילה גם ביום פטור ונלע"ד לחדש דטלית פטור בלילה מציצית אף דמיוחד ליום דדוקא דבר שהוא מלבוש בעצם שכך דרכו ע"כ שם בגד יום עליו תמיד וחייב בציצית משא"כ טלית דל"ח מלבוש כמ"ש בשו"ע הנ"ל סי' ש"א רק מחמת שמתעטף בו חשיב בגד י"ל דזה ל"מ רק בשעת עיטוף אבל לא שיהי' עליו שם כסות תמיד ודוגמת סברא זו נמצא בש"ע הרב ז"ל סי' ש"ח סוף סעיף נ"ב וסעיף נ"ג לענין מוקצה דדבר שאינו כלי גמור רק מחמת שיחדו ל"ח כלי רק בשעת יחוד עיי"ש ברב ז"ל סעי' נ"ג שביאר זה בקצרה, וכעי"ז בביצה (ל"ג.) אין סומכין את הקדרה בבקעת משום דלא נתנו עצים אלא להסקה וכ' הר"ן דלענין שאר תשמושים שוב הוי מוקצה. ע"כ אף שמתעטף בו בלילה ג"כ פטור אף דע"י עיטוף חוזר ומייחדו גם עתה, אבל כיון דמצד עיטוף יום אין עתה שם בגד עליו רק מחמת עיטוף דהשתא בלילה והרי הלילה א"א שיגרום חיוב ציצית ודוקא כסות יום חייב בלילה דעיקר תורת כסות שעליו הוא בסיבת יום משא"כ זה שמחמת יום ל"ה נחשב בגד בלילה רק מחמת שחוזר ומתעטף בו גם בלילה והרי מצד הלילה א"א שיהי' מחוייב בציצית וכיון דיש בגד שמחוייב דוקא ביום ולא בלילה ע"כ שפיר חשיב מ"ע שהזמן גרמא וק"ל:

ועי' בסה"ק פרי ע"ח שער הציצית סוף פ"א כ' ע"פ סוד דטלית גדול אין לו שייכות בלילה משא"כ ט"ק זמנו גם בלילה עיי"ש והוא מתאים עם מה שהעלינו כאן ע"פ ההלכה:

והנה מש"כ לעיל דאף דבר שאין מועיל בו יחוד מ"מ לאותה שעה שנתייחד מהני נלע"ד עוד אי' לזה ממג"א סי' רס"ה דאע"ג דאסור ליתן כלי תחת הנר לקבל השמן משום מבטל כלי מהיכנו מ"מ מותר ליתן כלי תחת נר של שעוה לקבל בו הנר אם יפול דאין כאן מבטל כלי מהיכנו משום דאפשר לנער הנר מהכלי דלא נעשה בסיס לדבר האסור כיון שהי' דעתו לנערו וגם משום של"ה מונח שם ביהש"מ והא דאסור בשמן משום שאין

דעתו לנערו כדי שלא יופסד השמן. ולכאו' ק' דמ"מ איך חשיב מבטל כלי מהיכנו כיון דבידו לנערו כיון שלא הוקצה ביהש"מ. עוד ק' דכיון דלא נעשה בסיס לדבר האסור א"כ יכול לטלטל הכלי עם השמן [אך זה יש ליישב בפשיטות דהא דמותר לטלטל הכלי עם המוקצה כשלא נעשה בסיס הי"ד כשמטלטל לצורך דבר ההיתר שא"א לנערו במקומו שיופסד ההיתר עי' סי' שי"א ס"ח וכאן מה שאינו יכול לנערו הוא משום שיופסד השמן המוקצה וא"כ מה שמוכרח לטלטלו עם המוקצה הוא בסיבת דבר האיסור וזה אסור אך לפי מה שנכתוב לפנינו יתבאר עוד תי' זה]:

אך התי' לזה דהא דיש חילוק בין הונח בין השמשות להונח בתוך השבת היינו לענין שיחשב בסיס לדבר האסור אפי' בשעה שרצונו שלא יהי' בסיס עוד דבהונח בין השמשות ע"ד שינוח שם כל השבת נעשה בסיס על כל השבת ואפי' אח"כ חוזר בו ורוצה שלא יהי' עוד בסיס שהרי רוצה להסירו מ"מ אסור לנערו דהכלי נעשה פ"א מוקצה לכל השבת עי"ז שיחדו לבסיס על כל השבת וכן מה דאמרי' דהיכא דאין דעתו שיונח שם כל השבת ל"ח בסיס היינו ג"כ רק לענין זה דבשעה שרוצה לנערו מותר דאז אינו רוצה שיהי' בסיס ואף דמעיקרא יחדו להיות בסיס כיון דיחוד זה ל"ה על כל השבת ל"מ למשוי בסיס על כל השבת אבל כל זמן שלא חזר בו ועדיין רוצה בכך שיהי' מונח עליו א"כ עדיין רוצה שיהי' בסיס לדבר האסור שפיר חשיב הכלי מוקצה אף שהונח בתוך השבת [וראי' לזה מתוס' ביצה (ב'.) ד"ה וב"ה ותוס' ביצה (כ"א:) ד"ה כנונא] ואף של"ה דעתו שיהי' מונח שם כל השבת דכל זמן שלא חזר בו ממה שיחדו לבסיס חשיב מוקצה עדיין מצד בסיס לדבר האסור:

ועי' מג"א סי' ש"ח סק"נ דדעת התוס' דאפי' באמצע השבת נעשה בסיס כל זמן שמונח עלי' ומ"מ מודו התוס' דאחר שניטל משם המוקצה ל"ח בסיס תו. והמג"א עצמו חולק על התוס' דכשהונח בתוך השבת לא נעשה בסיס כלל אפי' בעוד המוקצה מונח עליו עיי"ש. והנה דעת התוס' ראי' לדברינו. אך אפי' לדעת המג"א י"ל דכ"ז כשדעתו עתה להסירו ואינו רוצה שיונח עוד ע"כ אף שמונח עדיין המוקצה ל"ח בסיס אבל כ"ז שעודנו בדעתו שיהי' מונח עליו גם להמג"א חשיב בסיס לדבר האסור. וכעי"ז כ' בעל המאור פ' כל הכלים סוד"ה ת"ר פגה שטמנה בתבן דהא דמדוכה שיש בה שום מטלטלין אותה משום דבשעה שהשום בתוכה חשיב ככלי שמלאכתה להיתר. ואף דמדוכה עיקרה לדוך ומלאכתה לאיסור מ"מ בשעה שיש בה שום חשיב לאותה זמן כמלאכתה להיתר, וכעי"ז כ' בנימוק"י פ' נגמר הדין דאע"ג דצר בי' ולא אזמני' לא מיתסר הי"ד כשהסיר משם התפלין אבל כל זמן שהתפלין בתוכה אסור למיצר בי' פשיטי. ונלע"ד ראי' ברורה

לזה מש"ס ערוך סנהדרין (מ"ח.) דפריך למ"ד הזמנה לאו מלתא מהא דנפש שבנאו לשם תי והוסיף עליו דימוס א' לשם מת אסור בהנאה ומשני הב"ע דרמא בי' מת ופריך א"ה מאי אירי' הוסיף כי לא הוסיף נמי ומשני ל"צ אע"ג דפני' פירש"י דהוי כצר בי' ולא אזמני' ומוכח דכ"ז שהמת בתוכה אסור אפי' למ"ד הזמנה ל"מ כפירכת הש"ס א"ה אפי' לא הוסיף נמי. והוא ראי' ברורה. ולכאו' תמי' טובא מש"ס ברכות (כ"ג:) צורר אדם תפלין עם מעותיו באפרקסותו. אך הדבר נכון דכל האיסור בשעה שהתפלין בתוכו משום דלגבי זמן שהתפלין בתוכו הוי כצר בי' ואזמני' כמ"ש הנמוק"י וחי' הר"ן סנהדרין דאם צר בי' בקביעות הוי כצר בי' ואזמני' לגמרי ה"נ בצר בי' באקראי הוי עכ"פ לשעתו כצר בי' ואזמני' וכ"ז כשצר בי' תפלין לבד הוי כהזמנה לשעתו ואסור לצור בו ד"א כ"ז שהתפלין שם אבל בצר תפלין ומעות יחד באפרקסותו א"א שיחשב כאזמני' לתפלין דאדרבא הרי צר בי' נמי מעות וזה מורה שאינו מיחדו לתפלין אפי' לשעתו וז"ב. ע"כ בשמן דרוצה שיהי' בסים דהרי אינו רוצה להפסיד השמן אף דבידו בכל רגע לשופכו דאם ירצה לשופכו הרי מבטלו מהיות בסיס עוד מ"מ כל זמן שאינו רוצה לשופכו אסור לטלטל הכלי עם השמן משום בסיס וכעין דברי המג"א הנ"ל מבואר להדי' בשו"ע סי' של"ח סעי' ח' עיש"ה וכל היכא דאתמר בסי' ש"ט ש"י ושי"א דהיכא דלא נעשה בסיס מותר לטלטל הכלי עם האיסור שבתוכו הכל מיירי כשאינו רוצה עתה דוקא שיהי' המוקצה מונח כאן ואינו רוצה דוקא שיהי' בסיס לדבר האסור דוק ותשכח [וכעי"ז בשט"מ סוף פ"ג דברכות דאף למ"ד הזמנה לאו מלתא היי"ד אם חזר בו מהזמנתו אבל כ"ז שלא חזר בו לכ"ע הזמנה מילתא. והוא דומה לדברינו] ולא ק' נמי דבידו לנער ולא יהי' בסיס ז"א דתיכף כשתתחיל לנער אסור לטלטל כיון דבאמת רוצה שיהי' עליו וכ"ת בידו שירצה שלא יהי' עליו ז"א דהרצון אינו בידו כמ"ש באבני נזר או"ח סי' תצ"ו סקי"א. ובשוו"ת ר"י מגאש סי' ע"ח ואף דבידו לנער אף נגד רצונו ע"ז שפיר כתבתי דמ"מ תחלת טלטולו אסור דכ"ז שהשמן בתוכו חשיב בסיס כיון דבאמת רצונו שיהי' בתוכו ודו"ק והכי היא ברירא דהאי מילתא:

ולפ"מ שפירשנו ד' המג"א הנ"ל דכ"ז שרוצה שיהי' מונח שם חשיב בסים לדבר האסור. יש לבאר הגמ' (מ"ג.) טבל מוכן אצל שבת שאם עבר ותקנו מתוקן ולכאו' ק' כיון דל"מ סברא זו לענין הטבל עצמו שלא יחשב מוקצה כמ"ש התוס' ממי' יחשב נמי מבטל כלי מהיכנו. וי"ל כעין שכ' רש"י וראב"ד קידושין (נ"א:) דהא דקני את וחמור ל"ק היי"ד במקום ששלילת הקנין הוא בודאי אבל אם הוא בסיבת ס' אינו גוררת האחרת ע"ש. ה"נ לענין בסיס שהוא ענין התבטלות שהכלי נעשה טפל אל המוקצה ונגרר אחריו (כלשון

המשנה שהכלי טפילה לו] היי"ד במקום שגוף המוקצה הוא בודאי משא"כ בנ"ד בטבל אם עבר ותקנו מתוקן וא"כ מחמת הדיעבד ראוי שלא יהי' מוקצה אך מחמת דלכתחלה אסור לתקנו חשיב מוקצה. ולכתחלה דינו כס' איסור כמ"ש בס' שיח השדה סי' י"א עיי"ש בארוכה. ע"כ מסתגי שהטבל עצמו מוקצה ואינו יכול לגרור הכלי אחריו. ע"כ ל"ח מבטל כלי מהיכנו עי"ז:

וע"פ האמור יש ליישב עוד המנהג שמתעטפין בטלית גדול רק זמן מועט מאד כשיעור ד"א ואח"כ הולכין בו בלא עיטוף ולכאו' להגאונים אין מקיימין כלל המצו' רק ע"י עיטוף ונכון ליל בטלית מעוטף בשעת כל התפלה והמג"א כ' בסי' ח' דעיקר כדעת הפוסקים דמקיימין מצות ציצית בלא עיטוף ף אך לחוש לדעת הגאונים מתעטפין בטלית בשעת ברכה עכ"פ עיי"ש אמנם לענ"ד הקלושה נראה די"ל דלדעת הגאונים ג"כ סגי בעיטוף בתחלת לבישה דעיקר מה דצריך עיטוף משום דל"ח מלבוש גמור כנ"ל אמנם י"ל דכיון דע"י עיטוף נעשה מלבוש שוב גם בלא עיטוף חייב בציצית כיון דחל פ"א שם בגד עליו ע"י עיטוף. וי"ל דלא סגי יחוד רק בשעת יחוד כנ"ל בסי' ש"ח סכ"ב דדבר שאינו עומד לכך לא סגי ביחוד למשוי כלי לעולם רק בשעת יחוד כאמור. לפ"ז י"ל דהיי"ד כשמבטלו מן היחוד ועושה מעשה הפכיית אז נתבטל היחוד כגון שמסיר הבגד לגמרי אז בטל תורת בגד ממנו עד שיחזיר ויתעטף אבל כ"ז שאינו מסירו לגמרי ונשאר עדיין לבוש בו לא נתבטל עדיין יחודו להיות מלבוש כיון דגם עתה לבוש בו קצת כדרך לבישה אף דלגבי טלית ל"ת לבישה גמורה רק ע"י עיטוף מ"מ ביטול אל היחוד לא חשיב וגדולה מזו בסי' ח' סט"ו דאם נפל רוב הטלית ונשאר מיעוטו עליו א"צ לחזור ולברך ואף דודאי ל"ח כה"ג לבישה לחייבו בציצית מ"מ ביטול ללבישה הקדומה ל"ח וקו"ח ח לנ"ד דל"ח עדיין ביטול היחוד ע' מג"א סי' ח' סק"ב דאף לדעת הגאונים מ"מ עיקר העיטוף הוא בגוף עיי"ש א"כ נשאר עדיין עיקר העיטוף דאינו מסיר רק עיטוף מפניו ואף דלגאונים בעי' גם עיטוף הפנים מ"מ עכ"פ ביטול העיטוף ל"ח כיון דנשאר עדיין עיטוף הגוף ע"כ שפיר חייב בציצית גם שלא כדרך עיטוף דכ"ז שלא נתבטל יחודו להתלבש בו דרך עיטוף יש עליו שם מלבוש עי"ז וחייב בציצית בכל אופן אפי' בדרך לבישה גרידא בלא עיטוף. וכעין דאיתא בשו"ע סי' י' סעיף י' מצנפת פטורה מן הציצית אפי' של ארצות המערב שב' ראשי' מושלכים על כתפיהם וגופם ואע"פ שמתכסה בה ראשו ורובו פטור כיון שעיקרה לכסות הראש וכסותך אמר רחמנא ולא כסות הראש עכ"ל הנה דכל שמיוחד ללבישה של פטור אף שלובשו באופן חיוב פטור והכ"נ להיפך כל שמיוחד ללבישה של חיוב [דהיינו לעיטוף] אף שלובשו באופן של פטור חייב דידיעת ההפכים א'. וכעי"ז

מצינו כסות יום אפי' בלילה חייב כסות לילה אפי' ביום פטור. הנה דעיקר תלוי אם מיוחד ללבישה של חיוב חייב וה"נ דכוותה.

עוד יש להביא דוגמא לדבריי באו"ח סי' קע"ז לענין דברים שאינן באין מחמת סעודה דטעינן ברכה לפניהם מ"מ אם אוכל מהם תחלה וסוף עם פת נעשו עי"ז כדברים הבאים מחמת סעודה ומותר לאוכלן אפי' בלא פת וה"נ כיון דמתעטף באותו לבישה בתחלתה תשיב עי"ז בכל משך לבישה זו כעשוי לעיטוף ואפי' בלא עיטוף מקיים מצו'. ושם סי' קע"ז ס"ג דבקובע עיקר לפתן סעודתו על הפירות יש דיעה דמ"מ צריך לאכול קצת עם פת בתחלתו ואז יכול לאכול השאר בלא פת, וה"נ יש לדמותו לזה ע"כ סגי בעיטוף בתחלתו לבד:

דרך אגב הנני להעיר ולהזכיר שהרבה אנשים אשר ראיתי מתעטפין בטלית שמשלשלין הטלית לפניהם עד אמצע גופם ואח"כ כשמגביהין תחתית הטלית עד החזה מתכסין עיניהם לגמרי ואין זה כוונת הגאונים כמו שמפורש בב"י ומג"א ורב ז"ל סי' ח' דעטיפה היינו לכסות הראש עם הפנים עד למטה מפיו עיין עליהם ותשכח ופשוט ומוכרח כדברי הפוסקים אלו דהרי דעת הגאונים לילך כן מעוטף כל היום בטלית ואי אפשר שיהי' כוונתם באופן הנהוג דאין זה דרך לבישה כלל לכסות עיניו לגמרי ולא יראה כלל ובתוס' נדה (ס':) כ' דציצית בעי הנאת לבישה ובאופן הנהוג לכסות כל אור עיניו אין בו הנאת לבישה כלל דאדרבא צער הוא לילך כן תמיד וגם כתבו הגאונים שכן מנהג עטיפת ישמעאלים ופשוט מאד דא"א שיהי' מנהג ישמעאלים לכסות לגמרי עיניהם כל היום וא"כ איך עוסקים במלאכתן ובודאי אין זה דרך לבישה כלל לישב כל היום בעינים סגורות והוא עינוי גדול שלא יוכל להשתמש באור עיניו כלל וא"א שיהי' מנהג הישמעאלים כן. וכ"מ ברש"י שבת ס"ה ד"ה יוצאות רעולות. אך באופן שכתבו הפוסקים הנ"ל לכסות ראשו עד למטה מפיו וכה"ג יכול כ"א לילך כל היום בשווקים וברחובות ויראה למטה בסמוך לו מה שלפניו שלא יפול בא' הפחתים וגם יוכל לעסוק במלאכתו שפיר באין מפריע אך שאינו רואה ברחוק מעט וכה"ג שפיר הוי דרך לבישה וזה בדוק ומנוסה למי שמתעטף כך תמיד דוק ותשכח. הן אמת שכ' המג"א סי' ח' דאחר שמתעטף כנ"ל ישלשל הטלית עד החזה ויחזור ויסירנו וזה ע"פ סוד אתר גוף העיטוף שהוא ע"פ דין עיי"ש אבל עיקר העיטוף מדין הגאונים הוא עד פיו כמ"ש כל הפוסקים סי' ח' (שוב ראיתי כי גם כוונת המג"א אינו כלל להמשיך עליונית הטלית אח"כ למטה מפיו אך כוונתו שיתעטף בתחתית הטלית שמאחוריו עד החזה ותחלה ימשיך חלק העליון של הטלית עד פיו. ותיכף אח"כ יראה לכרוך חלק התחתון של הטלית במקום החזה לא

למעלה מזה וז"ב מאד וידעתי כי הערביות בא"י הולכות מעוטפות כל פניהם אמנם הן מעוטפות בבגד דק מאד שאין מעכב הראי':

לעיל הבאתי דברי האחרונים בח"ש מצו' ג"כ שם מצו' עלה וצריך לקיימה. ומצאתי סמך לזה בלשון הראב"ד ז"ל הובא ברא"ש סוכה פ' לולב הגזול סי' י"ד שרצה להוכיח מגמ' דבשעת הדחק מברכין על אתרוג יבש ואח"כ חזר בו דבין בשעהד"ח בין שלא בשעהד"ח אין יוצאין ביבש דכל היכא דתני פסול משמע אפי' דיעבד אפי' במקום הדחק וכו' וסברא הוא כי היבש כמת הוא וכמו שנכתת שיעורו ואיננו ואין מברכין עליו וכו' עיי"ש ולכאו' תמו' מש"כ וסברא היא כי היבש כמת וכו' דאפי' לו יהי' דיבש אינו כמת סו"ס כיון דפסול כדתנן במתני' מה נפ"מ מה טעם פסולו סו"ס כיון דפסול הוי כליתא ואם ס"ל ז"ל דיש מקום לומר דבשעה"ד גם הפסול יוכשר א"כ גם אם נימא דיבש כמת היינו שלא בשעהד"ח אבל בשעה"ד י"ל דכשר. לכן נראה דהראב"ד ז"ל נחית לסברא הנ"ל דגם ח"ש מצו' שם מצו' עלה וכשאין לו רק ח"ז מצה מצו' לאוכלו. ואם הי' פסול יבש מצד שאינו הדר הי' מקום לומר דכשאין לו רק אתרוג יבש צריך לטלו מצד חצ"ש דאף דממהות הדר ליכא אפי' מקצת מ"מ חשיב חצ"ש דהחומר לגבי הצורה חשיב ג"כ כמקצת כמו שהוכחתי בספרי שיח השדה כלל י"א מדברי בעל העיטור שהביא ב"י או"ח סי' י"א לענין גרדומי ציצית דבעינן שיור כדי עניבה ואם יפרדו הציצית משזירתן ס"ל להר"ן דבעינן שישתייר כדי עניבה שזור ובעה"ע מכשיר אפי' נפרדו כולן ולא נשתייר שזור כלל מצד גרדומין. הנה דחומר הציצה לגבי איכות שזור שבו חשיב כמו גרדומין הכ"נ חומר האתרוג בלי איכות הדר שעליו חשיב חצי שיעור ודו"ק היטב. ואם כן הי' מקום לומר שיהי' חיוב גמור שיטול אתרוג יבש בשעה"ד ועז"כ הראב"ד כי היבש כמת וכמי שנכתת שיעורו "ואיננו" וכיון דכמאן דליתא חשיב אפי' חצי שיעור ליכא, ולכאו' יש לדון מדקדוק לשון הראב"ד ז"ל דשאר פסולין צריך ליקח בשעהד"ח מה"ת, אך א"כ ל"ה משתמיט לכתוב כן בפי', לכן נראה דגם בשאר פסולין א"צ ליקח מן הדין בשעה"ד רק כיון דלכאו' משמעות הגמ' נוטה דחייב ליקח יבש בשעה"ד ולולא הסברא דיבש הוא כמת הי' אומרים דדינו כח"ש וכן בכל הפסולים, אך כיון דעל יבש א"א לומר דהוא כמת וכליתא, וא"כ ע"כ דאין כוונת הגמ' כמשמעה שיהי' יוצא בה בשעה"ד רק כדי שלא תשתכח תורת אתרוג, וכיון דאין רמז בגמ' על שאר הפסולין שיהי' חיוב גמור לקחתן בשעה"ד שוב אין לנו לחדש כן מדעתינו:

סימן ב

בטו"ז או"ח סי' י"ב סק"ג מבואר בתחלת דבריו דאם בשעת עשיית הציצית הי' כשיעור ואח"כ נפסקו מועיל שיחזור ויקשור לכשיעור, וכן העתיק הבה"ט ובשע"ת חולק ע"ז, גם הלבושי שרד תמה ע"ז דאפי' היכא דאח"כ נפסלו שייך ג"כ פסול דתעשה ולמ"ה בפסול היכא דפסולו בגופו כמ"ש המג"א סי' כ"ג סק"א דדווקא היכא דיש ד"א המונעו ל"מ תולמ"ה כשנולד החסרון אח"כ אבל היכא דפסולו בגופו גם כה"ג פסול עיי"ש ולענ"ד הקלושה והרטושה נראין דברי הבה"ט דלכאו' ק' לפמש"כ הלבוש דשיעור אורך הציצית הוי רק מדרבנן והסכימו לדבריו הא"ר והפמ"ג סי' י"א סק"ג ואני מצאתי בס"ד להדיא כן בזה"ק פנחס (רכ"ח:) דתקינו אורך הציצית י"ב אגודלין עיי"ש לשון דתקינו משמע להדי' שהוא מדרבנן, וראיתי בח"א כלל י"א שפקפק קצת בדברי הלבוש, אך אחרי שמבואר כן להדי' בזה"ק שוב אין לפקפק בזה, א"כ אפי' בתחלת עשייתן ל"ה בהם כשיעור יועיל שיקשור בהם עוד להוסיף לכשיעור דהיכא דפסול רק מדרבנן ל"ש תולמ"ה כמבואר בסוכה (י"ב.) לענין מסכך בחבילה דאם התירן כשרות אף דבשעת סיכוך הי' פסול מדרבנן וכ' הר"ן כיון דהוי רק פסולא מדרבנן ונסתלק הפסול כשר, וכ"פ הטוש"ע סי' תרכ"ט סי"ז ובשו"ע הרב ז"ל שם סעי' כ"ח, וה"נ דכוותה, אך ראיתי באבני נזר סי' ת"ע סק"ג נסתפק לומר דהא דבחבילה ל"ש תולמ"ה הוא משום דבשעה"ד מסככין בו לכתחלה, אך שם סק"ו הוכיח מס' יראים דאפי' דבר שכשר בשעהד"ח מ"מ אית בי' פסול דתולמ"ה וא"כ ע"כ צ"ל בחבילה דהטעם כנ"ל משום דהוא רק דרבנן כמ"ש הר"ן, ועכ"פ מידי ספיקא לא נפקא, וכיון דהוא רק דרבנן ס' דרבנן לקולא, אך נראה דיש לחלק דציצית בעי' עשיי' לשמה וכיון דבשעה שתלה הציצית בבגד היו פסולין מדרבנן ואפילו מדאורייתא אינו יוצא כל שיש פסול דרבנן כמ"ש תוס' סוכה (ג'.) וא"כ ל"ח עשיי' לשמה כיון דיודע בודאי שאינו מצו' מה מהני כוונתו למצו', אך ברש"י ביצה (ל"ה) ד"ה הא קמ"ל וכו' שאם הכין טבל מע"ש ועבר ותקנו בשבת מתוקן וחל הכנתו למפרע להוציא מתורת מוקצה עיי"ש ונימא נמי כיון דיודע בעצמו שאסור משום טבל איך יועיל הכנתו ואין לומר דמיירי שבדעתו הי' מיד לעבור על השבות ולתקנו בשבת דרש"י כ' אם בא אדם א' ותקנו משמע דלאו היינו שהכין תיקנו רק אחר:

שו"ר בט"ז סי' קע"ט סק"ד כ' כעין דברינו הנ"ל דהיכא דבאמת מסופק בלבו אם יביאו לו ל"מ אפי' מכוון בפי' לפטור לאפוקי מידי היסה"ד, והמג"א שם ס"ל דאפי' כה"ג מהני דעתו וכ"כ במג"א ק"צ סק"ז, וכ"מ בראש פ' כיצד מברכין סוס"י כ"ט והובאו דבריו להלכה בשו"ע סי' קע"ד סוף סעי' ז', דהרוצה להסתלק מן הס' [אם לברך על המים

שבתוך סעודתו בכל פעם משום נמלך] ישב קודם נטילה במקום סעודתו ויברך ע"ד לשתות בתוך סעודתו, הנה דאם דעתו בפי' לפטור ל"ח נמלך וכ"כ להדי' בב"י שם, ולכאו' צ"ע דמה בכך דדעתו בפי' לפטור סו"ס הלב מסופק בכל פעם אם ישתה עוד דלדיעה זו דחשיב נמלך בכל פעם אטו נשתנה טבעו מחמת שבירך קודם סעודה:

שוב נזכרתי מהמשנה פיאה סוף פ"ו אם אמר הריני קוצר ע"מ מה שאני שוכח אני אטול יש לו שכחה וכ' הר"ב משום דמתנה עמשכ"ב ורעק"א נתקשה בזה אך בשנות אליהו כ' דס"ד דכיון דאמר מתחלה הוי כאילו לא שכח כלל עיי"ש, והיינו דשכחה הוא שלילת הדעת וכיון דנתן מעיקרא דעתו ע"ז והתנה חשיב כאלו ידע גם אח"כ דכמו דמהני אמירה אלאחר ל' כמ"כ מהני ידיעה אלאחר ל' ובמ"א הארכתי, וזה סמך לדברי השו"ע סי' קע"ד ס"ז דמה שדעתו בפי' לפטור מסלק ממנו דין נמלך ודוק, ומ"מ גם מש"כ נשמע מזה דמהני כוונתו נגד ידיעת הלב דכאן ג"כ הלב באמת מסופק כמה ישתה וגם עתה בשעת ברכה מסופק בזה מ"מ כשמכוון בפי' מועיל, ומ"מ צריכין לבוא גם להמשנה פיאה דאל"כ אף דעכשיו מכוון מ"מ כששותה כוס א' וסובר שלא ישתה עוד אז הוי נמלך וע"כ דכוונתו דמעיקרא מועיל ותרתי ש"מ ודו"ק, וגדולה מזו דבב"ת (קמ"ב.) דהיכא דרפויי מרפיא בידי' ל"ח כוונה לקנין אף שאמר בפי' שכוון לקנות מ"מ כיון דאנו יודעין שבלבו הדבר מרופה ל"ח כוונה, וכן מבואר בתוס' גיטין (כ"ב:) דכותב גט שלא בצווי הבעל חשיב שלא לשמה משום דסתם אשה לאו לגירושין עומדת הנה דאפי' צווח שכותב לשמה ל"מ דאנן סהדי שאין ברור אצלו וע' תוס' גיטין (פ"ד:), כש"כ כאן דהוא יודע בבירור בלי ס' שאינו מצו' איך יועיל כוונתו למצו' ע"כ חשיב בשעת עשיי' שלא לשמה ממילא אח"כ כשהוכשר פסול מדאורייתא משום שלא נעשה לשמה, משא"כ גבי סוכה דל"ב סיכוך לשמה כב"ה סוכה (ט'.) ע"כ כשנסתלק הפסול דרבנן כשר לגמרי, והשתא דאתית להכי דכל הפסול בציצית שאין בהם כשיעור בשעת עשיי' מצד שלא לשמה א"כ צדקו דברי הט"ז דאם הי' כשיעור בשעת עשיי' ואח"כ נפסקו שפיר מהני קשירה דכאן לא משום שלל"ש איכא ולא משום תולמ"ה איכא כיון דהוי רק פסול דרבנן:

והנה בתוס' סוכה (י"א.) ד"ה פסיקתן זו היא עשייתן גרע מעשאה מן הקוצין דאע"פ שעושין אח"כ הציצית לגמרי ל"ח לי' עשייתן משום דבעינן תליי' לשם מצו' עכ"ל והנה מדברי התוס' אלו יש לי סייעתא ותיובתא, סייעתא שהרי כתבו דבתולמ"ה סגי בגמר גרידא שיהי' בהכשר ע' אבני נזר או"ח סי' ט', והכ"נ סגי כשקושר ומשלים לכשיעור אז הוי עשיי' בהכשר, אף שבתחלתו ל"ה בו כשיעור, ותיובתא דלפמש"כ לעיל כל שיש

פסול בעשיי' חשיב שלל"ש וה"נ כיון דפסול משום תולמ"ה ממש חשיב ג"כ שלל"ש ושוב יופסל דהרי לענין לשמה כתבו דבעינן מתחלה וע"ס:

עוד יש לי לדון דפסול דרבנן לעולם ל"ח פסולו בגופו לפמ"ש האחרונים דאיסור דרבנן ל"ח איסור חפצא רק איסור גברא וסמך לזה שמעתי מח"א מש"ס ריש סוכה וריש עירובין דמבוי דרבנן לא תני פסולא רק תקנתא ויפה העיר, ע"כ ל"ח פסולו בגופו ולפי כללא דכייל המג"א סי' כ"ג דאם בשעת עשיי' הי' בהכשר ואח"כ נולד פסול מחמת ד"א ל"ח תולמ"ה ה"נ יכול לקשור לאחר שנפסל כיון דבשעת עשיי' הי' בהם כשיעור:

ואיני כדאי להכריע בדבר הלכה נגד השע"ת והפמ"ג ולב"ש מ"מ נלע"ד היכא דנפסקו כל הציצית ונשתייר בהם כדי עניבה דמצד עיקר ההלכה כשר בזה דעיקר כדיעה ראשונה דסי' י"ב ס"א דבכל הציצית כשר כשנשאר כ"ע, אך דהמנהג להחמיר כסברא האחרונה שהוא דעת ר"ת כמ"ש הרמ"א וכ"כ הרב ז"ל ומ"מ סיים הרב ז"ל דכשאין ציצית מצויים יש לסמוך על סברא הראשונה כי כן עיקר עיי"ש בזה נלע"ד לא מיבעי' דכשאין ציצית מצויין ונפסקו הציצית ונשתייר בכלן כ"ע יחזור ויקשור אף בהיותו מחוברין בבגד דכיון דעיקר הלכה דכשר לגמרי רק המנהג כר"ת יחזור ויקשור ויהי' כשר גם אליבא דרש"י, רק אפילו כשציצית מצויין נלע"ד לסמוך ע"ז כיון דאינו רק חומרא בעלמא לחוש לר"ת ומעיקר הדין הלכה כרש"י כמ"ש הרז"ל נלע"ד דיש לסמוך על דברינו לקשור בשעה שמחוברין ואי"צ לחזור ולהתירן כדעת הבה"ט דתפס לשון ראשון של הט"ז:

ועוד נראה דגם אם לא נשתייר כדי עניבה מן הענף רק מן הגדיל דקימ"ל בסוס"י י"ב דבשעה"ד שאינו מוצא ציצית אחרים יש לסמוך על הר"י דכשר אז יש לקשור ג"כ לאחר עשיי' ויהי' כשר גם לרש"י ומהיות טוב וכו', ובעיקר דברי המג"א דאף אחר שנעשה בהכשר ונפסל פוסל בו תולמ"ה הב"י סי' ט"ו כ' מפורש להיפך בנקרע כנף הבגד ל"ש תולמ"ה כיון דנעשה בהכשר, ואף שהביא שם בשם הנמ"י דהטעם משום תולמ"ה היינו משום דכתי' על כנפי בגדיה' ולגבי בגד השני חשיב תחלת עשייתו בפסול כמ"ש המג"א עצמו סי' ט"ו סק"ג עיי"ש בפמ"ג ולבו"ש שביארו כן דבריו, אך יש לדחות דשם ג"כ ל"ח פסולו בגופו רק מחמת הטלית, אמנם עיקר ראיית המג"א סי' כ"ג הוא מסימן י' ס"ו דדעת הרמב"ם בהטיל למוטלת חשיב תולמ"ה אף שתחלת עשייתו בהכשר, אבל הרי לא קימ"ל התם כרמב"ם רק כרש"י והרא"ש כמו שפ' הרמ"א לעיל שם, דאפי' חתך הראשונים השניים כשרים, וכ' רש"י והרא"ש טעמא דכיון דעובר על בל תוסיף בשעת הטלת השניים ל"ח מעשה בפסול ממילא חשיב עיקר המעשה בסוף בשעה שחותך את הראשונות עיי"ש, ואף שאינו עושה מעשה בגוף השניות רק בראשונות מ"מ כיון

דלא עשה מעשה בפסול בשניות סגי בזה, ודוקא כשעושה מעשה בפסול והוכשר אח"כ ל"מ דלא קי"ל קציצתן זו עשייתן ע' סוכה (י"א) אבל בלא עשה מעשה כלל חשיב מה שהוכשרו אח"כ כמעשה בהכשר ואף של"ה מעשה בגופן, וא"כ כש"כ בנ"ד שהי' מעיקרא עשויי' בהכשר ואח"כ נפסלו ממילא וא"כ עכ"פ ליכא מעשה בפסול דהפסול ל"ה ע"י מעשה כלל רק ממילא [גם ל"ה בשעת מעשה הטלת הציצית דודאי עיקר הוא אותה מעשה הטלת הציצית] ואם הוכשר אח"כ חשיב המעשה אז, וז"ב מאוד ולכן לולא דמסתפינא נלע"ד דגם להמג"א כשר בנ"ד דדוקא בסי' כ"ג דמיירי שקשר הציצית בידים וזה חשיב כמעשה פסול בידים ודומה להטיל למוטלת להרמב"ם דעשה מעשה פסול בידים, משא"כ בנ"ד שנפסקו הציצית מעצמן דמי לגמרי לד' רש"י והרא"ש בהטיל למו למוטלת דהיכא דל"ה מעשה פסול [דבל תוסיף ל"ח מעשה] מעיקרא ל"ח תולמ"ה, הכ"נ הרי ליכא מעשה פסול כלל, עוד יש לי טעם לחילוק זה בהקדם לבאר דברי המג"א דיש חילוק בין פסולו בגופו אם פסול מחמת ד"א דלכאו' אין טעם לחילוק זה דא"ת דפסול מחמת ד"א ל"ח עשויי' בפסול א"כ אפי' יהי' עשוי' מעיקרו בפסול לא יחשב תולמ"ה ובאמת הרמ"א ז"ל ס"ל כן בסי' תרכ"ו ס"ב אך המג"א עצמו שם סי' תרכ"ו סק"ז כ' להחמיר וכן משמע במג"א סי' כ"ג הנ"ל דדוקא משום דעשוי מעיקרו בהכשר מכשיר בכה"ג כשאין פסולו בגופו ומה טעם לחילוק זה ולכאו' הוא פשרה בעלמא, אמנם נלע"ד ביאורו דכיון שעושה אח"כ מעשה לפסול מבטל מעשה ראשונה שעשה בהכשר והרי יש דיעות דגט שנכתב לשמה יכולין לבטלו ואף להדיעות דא"י לבטלו היינו משום דלא אתי דיבור גרידא ומבטל מעשה כתיבה לשמה, אבל כשעושה מעשה לפסול אתי מעשה ומבטל הלשמה של מעשה ראשונה וחשיב כאלו עשוי בפסול מעיקרו, ע"כ היי"ד בעושה פסול בגופו אבל כשעושה פסול בד"א ל"ח מעשה לגבי עצם הציצית ול"מ מבטל עשיי' ראשונה שהי' בהכשר. ולפ"ז בנ"ד דנפסקו מאליו בלא מעשה ודאי כשר ול"ח תולמ"ה] אמנם יש להעיר שלא יועיל קשירה בחוט להאריכו כשיעור י"ב אגודלין משום דהוי"ל תרתי דסתרי דהרי מצוותה שיהי' ד' חוטין וצריך לפסקן קודם עשיי' כדאי' סוכה (י"א.) והרי כל הציצית קשורים יחד בקש"ק דחשיב חיבור בכה"ג וא"כ ליכא רק חוט א' רק דבהכי הכשירה תורה וצ"ל דכאן ל"ח הקשר חיבור ואם יחבר חוט א' ע"י קשר יחשב תרתי דסתרי, וכעי"ז כ' אבני נזר סי' תמ"ד לענין תר"ת בנשימה אחת עיי"ש, ועי' אבני נזר או"ח סי' יו"ד סוף סק"י דהא דהצריכה תורה קשר עליון בציצית אינו לחבר הציצית יחד רק לחבר הציצית עם הבגד עיי"ש ונלע"ד הכרח לזה דהרי המצו' שיהי' דוקא ד' חיטין וא"כ אא"ל דצריך קשר כדי לחברן יחד דא"כ יחשבו כלן כחוט א' וליכא ד' חיטין

וע"כ דרצון התורה דקשר יהי' רק לחבר הציצית עם הבגד ולא לחבר עצם הציצית, ואף דממילא מתחברין גם הציצית עצמן ובכה"ת קשירה חיבור צ"ל דכאן בהכי הכשירה התורה ול"ח חיבור לגבי הציצית עצמן רק לגבי הבגד:

ובההוא ענינא ק"ל לדעת התוס' מנחות והטו"ז סי' ט"ו פסק כן להלכה דאם עשה ציצית בבגד פחות מכשיעור פסול אפי' אם הוסיף אח"כ לכשיעור טלית משום תעשה ולא מן העשוי בפסול וק' לי מסוכה (ט"ז.) בחוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה, ואמר ר"ה ל"ש אלא שאין בה טפח גובה ברוחב ז' אבל אם יש בה טפח ברוחב ז' על ז' כשר פרש"י דכיון דליכא חסרון בסכך רק בדפנות שאין בהם כשיעור גובה י"ט לית לן בה דבדפנות ל"ש תעשה ולמ"ה וא"כ ה"נ דליכא פסול בציצית רק בטלית והטלית אינו כלל מן המצו' ול"ש בי' תולמ"ה בפסול ומ"ש טלית מדפנות הסוכה, וניחא לי דשאני סוכה דגם הדפנות מן המצו' וכיון דהמצו' על שניהם על הסכך ועל הדפנות אין נפ"מ במה מתחיל בסכך או בדפנות וכמו דל"ש לפסול במתחיל לסכך ועדיין חמתה מרובה מצילתה ואח"כ מוסיף לכשיעור ומ"מ גם מקצת סכך קמא מצטרף ול"ח תולמ"ה כיון דעושה הסיכוך כסדר ודרך הכשירו בכך כמו כן אין לפסול בעושה הסכך ואח"כ הדפנות דזה חלק מצו' וזה חלק מצו' ודרך הכשירו שיעשה בזאח"ז ואין נפ"מ איזה מהם מוקדם ואיזהו מאוחר אך בליכא גובה טפח אין שם סכך עליו וזהו פסולו אבל לא בשביל חסרון דפנות] וכל שיש גובה טפח דליכא חסרון זה שוב כשר ועשיי' מעלייתא חשיב אף דליכא דפנות [אך אם הי' שייך בדפנות תולמ"ה הי' פסול משום דבשעה שהניח הגדיש ל"ה שם דפנות עליו כיון שאין בתוכו חלל דכמו דאין שייך שם סכך רק לחלל טפח כמו כן אין שם דפנות רק לחלל שביניהם כמ"ש רש"י עירובין (פ"ו.) בד"ה קורה ארבעה דמחיצה העשוי' לפחות מחלל ד' אינה מחיצה עכ"ל וכש"כ כאן דליכא חלל כלל ואח"כ כשעושה החלל ע"י שחוטט בגדיש אז אין עושה מעשה במחיצות רק עומדים מאליהם ע"כ הוכרח רש"י ז"ל לפרש דבדפנות ליכא פיסולא דתולמ"ה], אבל בציצית דאין הטלית מן המצוה כלל רק הציצית ל"ש כלל לעשות הציצית קודם הטלית כיון דהציצית להתיר הטלית קאתי וכל זמן דליכא טלית בת חיובא ל"ש פיטורא דציצית [כעין זה אין מתירין נדר עד שיחול, אין מפרישין מן החיוב על הפטור וכמו התורם חלה מן הקב דאינו חלה משום דאכתי לא נתחייב בחלה ודומה לזה] ע"כ שפיר קרי לי' עשוי בפסול כשעשה ציצית קודם שהי' בו שיעור חיוב בטלית וק"ל וז"ב:

ודעת הנמק"י דאם עשה ציצית בטלית פחות מכשיעור ואח"כ הוסיף בטלית לכשיעור כשר ובש"ע הרב ז"ל סי' ט"ו בקו"א סק"ב כ' דכן דעת השו"ע להלכה נלע"ד טעמם כנ"ל

בסוכה דכיון דבטלית ל"ש בי' פסולא דתולמ"ה דומה לחוטט בגדיש שיש בו גובה טפח דל"ח תולמ"ה:

אך ק' לי לפמ"ש הרמב"ם בה' גירושין בכותב גט לאשה דעלמא לכשאכנסנה אגרשנה פסול משום דל"ח לשם גירושין כיון דאינו ראוי לגרשה עתה ה"נ בציצית דבעי' תליי' לשם מצו' וכיון דעתה א"א לקיים בו המצו' כיון שאין בטלית כשיעור יחשב שלא לשמה ויש לחלק דכיון דבידו להוסיף לטלית לכשיעור וכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי וחשיב ראוי לקיים בו המצו' מיד, כעי"ז כ' הפמ"ג בעושה ציצית בלילה אע"ג דלילה לאו זמן ציצית מ"מ חשוב לשמה כיון דזמן ממילא קאתי ל"ח דשלב"ל וה"נ היכא דבידו ל"ח דשלב"ל וחשיב לשמה:

סימן ג

מכתב להרב הגאה"ק האדמו"ר מגור שליט"א.

א) מה שפקפק כ"ק עמש"כ באות ויו דהט"ק יהי' לכה"פ ג' רבעי אמה ברוחב וכן באורך ומר שליט"א דיבר בקדשו דהרמ"א ז"ל מתיר בזה [בט"ק שאין בו כשיעור] וכן מנהג רוב העולם עכד"ק, הנה בשו"ת הרמ"א סי' ק"י כ' דמוטב לילך בהם מלילך בלא ציצית, אבל לא התיר להדי' גם לא כ' טעם להתיר, והטו"ז סי' ט"ז סוס"ק א' כ' כבר צווחו כמה גדולים על המון עם שעושין ד' כנפות מבגד קטן מאוד דאין בו כלל כשיעור כסוי קטן וזכרו ג"כ במרדכי ומסיים דלכך קורא רבי תגר על העושים בין בציצית בין בלא ציצית כי רפיא בידי' משום ס' להניח בת ד' כנפות בלא ציצית ע"כ מוטל על כל ירא שמים להזהיר שלא יברכו על בגד קטן כזה עכ"ל, ומש"כ כ"ק שליט"א דהמג"א הביא בשם רמ"א ליישב המנהג, הנה המג"א ריש סימן ט"ז כ' בשם רמ"א דמוטב לילך בהם מלילך בלא ציצית [ותיבת "דמותר" שבמג"א שלנו הוא ט"ס דמוכח] וכן העתיק בה"ט וכן הוא בשו"ת הרמ"א עצמו כמו שהעתקתי לעיל ולשון זה אינו היתר רק כעין בוחר הרע במיעוטו כמש"ל, ובכל זאת ידעתי נאמנה כי ודאי יש מקום למנהג שנתפשט בישראל ואיני מפקפק ח"ו על מנהג ישראל כי לא יטוש ה' את עמו וגם כיון שלא מצינו בחכמי ישראל שמיחו בודאי יש לזה צד היתר כי אין הקב"ה מביא תקלה ע"י הצדיקים ורגלי חסידיו ישמור וע' במשמרת הבית סוף בית ד' וסוף שער ד' עיי"ש, ובעניי כתבתי גם אני ליישב מנהג העולם בזה כאשר יובא בסמוך בכ"ז נכון ליזהר לקיים המצו' ברווחא בלי דוחק וכעין שכ' הר"ן שבשו"ת הריב"ש סי' ש"צ לענין מגילה הכתובה בלשון לעז דאף דיש לדון ולהתיר אבל מאחר שבידנו להוציאם בלה"ק איך נכניס עצמנו במשעול

הכרמים שאפי' בעניני העולם כל משכיל בוחר לנפשו הדרך היותר בטוח ומשומר כש"כ בעניני המצות שהם הויותן של עולם עכ"ל וע' רש"י תהלים קי"ט פסוק מ"ה ואתהלכה ברחבה בהלכה מרווחת ופושטת בישראל עיי"ש:

ב) ובחידושי כתבתי לימוד זכות על הט"ק שאין בהם כשיעור דהנה בש"ס שבת (קמ"ז:) אר"ח ב"א אר"י האליירין מביאין בלרי נשים לבי בני (סדינים שהנשים מסתפגים בהם מביאין דרך מלבוש לבית המרחץ. רש"י] ובלבד שיתכסה בהם ראשן ורובן, הנה בדבר שאינו מלבוש גמור אף שלובשו דרך מלבוש בעינן דוקא שיתכסה בו ראשו ורובו, והב"י סי' ש"א מייתי בשם רמב"ם דגם סידור דינו כסדין אך שחידש שם הב"י דגם בסדין לא בעינן עיטוף ממש ראשו ורובו עיי"ש והיינו משום דסודר ג"כ לא מלבוש גמור שהוא חתיכה א' מרובעת וכעי"ז כ' בשו"ע סי' ש"א סעיף ל"א לענין יוצא בטלית שאינו מקופלת דחייב דהיינו דוקא טלית שהוא חתיכה א' מרובעת ולא מלבוש גמור עיי"ש:

ולפי"ז מצינו טיב טעם להא דאיתא בגמ' שיעור לטלית שיהי' הקטן מתכסה בו ראשו ורובו משום דסתם טלית של מצוה הוא חתיכה א' מרובעת כמו טליתים דידן וגם הי' בימי הגמ' כמו שפי' הב"י הא דיוצא בטלית שאינו מקופלת השנוי בגמ' דהיינו בטלית כעין דידן שהוא חתיכה א' מרובעת וכה"ג ל"ח דרך לבישה רק כשיש בו שיעור לכסות בו ראשו ורובו, ובציצית של מצו' שיערו בקטן בן ט' שמתחיל אצלו חיוב ציצית אז כמ"ש רש"י מגילה (י"ט:) קטן שהגיע לחינוך מצוות כבר תשע כבר עשר כדאי' פ' יוהכ"פ לענין תענית [ובטו"א הקשה על רש"י דהא ביומא שם אמרי' דבריא כבר תשע וכחוש בר עשר וכ"ז לענין תענית י"ל דלא החמירו על הכחוש אבל לענין חינוך מצוות אם נבא לדמותו לשם ראוי שיהי' בכלם השיעור בן תשע, ולענ"ד לא קשה דלא רצו להטיל עול מצוות על תינוק כחוש דעצם העול גורם חולשא כמבואר בפרק השוכר את הפועלים גבי ר"ל הוי סחי בירדנא דתיכף כשקיבל עליו עול תורה אף שעדיין לא למד סר כחו וחל עליו חולשא עיי"ש אח"כ ראיתי בס' עץ חיים היכל ה' שער ט' שער דרושי הצלם דרוש ג' כ' טעם ע"פ סוד להא דקטן בן ט' שנה ויום א' נתחייב בחינוך עיי"ש] ונתנו שיעור שוה לכל אנשים כדי שלא ליתן תורת כאו"א בידו [או אולי מעיקר הדין גם לענין שבת סגי בשיעור עיטוף לקטן בן ט' ולענין שבת החמירו דבדידי' משערינן] ע"כ בפחות מזה אינו חייב בציצית וכ"ז בטלית גדול שאינו דרך מלבוש גמור רק כעין סדין וסובר ע"כ צריך שיעור הנ"ל משא"כ בטלית קטן דידן שהוא דרך מלבוש גמור שיש לו בית ראש וכ"ש הלאבצידעקליך של ההמון שיש בהם גם קרסים לחברם והוא דרך מלבוש גמור א"צ

שיעור הנ"ל כמו דמותר לצאת בשבת במלבושים קצרים אף שאין בהם שיעור לכסות ראשו ורובו אף דסודר אסור לצאת בו להרמב"ם עד שיהי' בו שיעור הנ"ל וא"ש בעזהי"ת:
וכן מבואר בפע"ח שער הציצית שער ב' וז"ל אמנם הט"ג הוא א"מ דז"א בהיותו גדיל שנגדיל ונעשה לו י"ס ונתפשטו ראשו וזרועותיו ואז שיעור "הטלית הזה" הוא כדי לכסות ראשו ורובו וכו' עיי"ש מבואר להדי' דאבל הט"ק אין לו שיעור זה לכסות רו"ר:
ג) אשר כתבתי באות ז' דמה שנוהגין להתעטף בטלית ולהמשיך הטלית לפניו עד החזה דלענ"ד בזה כל המוסיף גורע דעיקר העיטוף נצמח מחמת שרוצים לצא' לדעת הגאונים ז"ל דס"ל דליכא מצו' רק בעטיפה כעטיפת ישמעאלים ולדעתם ז"ל צריך להיות תמיד מעוטף בטלית רק משום דלא קימ"ל כן ע"כ עושין העיטוף רק בשעת ברכה ואיך אפשר לדידהו לומר דהמצוה להתעטף כל פניו עד החזה ואיך אפשר שיהי' כן דרך הישמעאלים לילך כל היום שתום העין ואיך עוסקים במלאכתם ובודאי אין זה דרך לבישה לילך כל היום בכסות עינים שלא יוכל להשתמש באור עיניו, והתוס' כתבו בנדה (ס':) דליכא מצות ציצית רק כשיש הנאת לבישה ובאופן לבישה כנ"ל אינה הנאה אלא עינוי וסיגוף, וע"כ נכון להתעטף אך עד למטה מפיו קצת כמ"ש הב"י והמג"א בזה יכולין להביט ולראות עדיין בסמוך להם ויכולים לילך באופן זה בשווקים וברחובות ולהסתכל שלא יפול בא' הבורות גם יכולין לעסוק במלאכתם באופן זה כידוע לכל מי שרגיל בעיטוף כזה ע"כ לשוני וכ"ק הרמה נתאמץ ליישב המנהג דכיון דמתעטף עד למטה מן החזה הרי יש בכלל זה עיטוף עד למטה מפיו ויש בכלל מאתים מנה וכו' עכתד"ק, וגם אני חפצי עוז ליישב מנהג ישראל והנני להביא קצת סמוכין לדברי קדשו שליט"א מהא דרש"י ריש סוכה דא"א לפסול מחיצות של ברזל בסוכה משום דירת קבע משום דיש בכלל קבע עראי הנה דאע"ג דבמחיצות של ברזל יש חסרון דלא הוי דירת עראי מ"מ כיון דיש בכלל קבע עראי א"א לפסול בשביל שהוסיף וה"נ דכוותה:
עוד מצינו כזה במנחות (ל"ח:) דשיעור גרדומי ציצית כדי לענבן בעי ר"א אלימי דלא מיענבי ואי הוי קטיני מיענבי מאי אמר לי' ר"א ברי' דרבא לר"א כש"כ דמינכר מצוותייהו, הנה דאע"ג דעתה יש חסרון שא"א לעונבם מ"מ א"א שיפסול מצד תוס' כיון דעכשיו יותר מינכר מצוותייהו, ובני מ' בנימין נ"י דחה ראי' זו די"ל דהא דצריך כדי עניבה אינו מחמת עניבה רק הוא סימן בעלמא כעין דאמרי' בגמ' כמה שיעור מיל כמחמתן לטברי' דלא תלי כלל בחמתן וטברי' רק ב' אלפים אמה אך שהוא סימן ככה בנ"ד הי' כוונת חז"ל ד' אגודלין (כמ"ש הח"א דזה שיעור כדי עניבה] או פחות מזה אך שנתנו לנו סימן לדעת כמה שיערו שהוא כדי שנוכל לעשות עניבה וכיון דלא תלי

בעצם בעניבה א"כ פשוט דא"א שיהי' חסרון באלימי כיון דסו"ס יש בהם שיעור זה עכ"ד בני נ"י:

נומיתי לו דא"כ מה ס"ד דר' אשי להסתפק באלימי כיון דסו"ס יש בהם השיעור פשיטא דכשר חזר ואמר בני נ"י די"ל דזה עצמו הי' ס' דר"א אם הא דבעי כדי עניבה תלי באמת בעניבה ולפ"ז באלימי דלא מיענבי פסול א"ד שאין זה אלא סימן כנ"ל וע"ז פשיט לו ר"א ברי' דרבא דאינו אלא לסימן וא"כ כש"כ דמינכר מצוותי' ויפה אמר, אך משמעות הש"ס יותר נוטה למה שכתבתי, ומצאנו עוד כזה בעירובין (ה':) ברש"י ד"ה ד' אמות דאי עבדי' משום לחי הוי כשר אפי' בד"א דמשום דריבה בסתימתו לא גרע מלחי משהו, אך התם דוקא בעבדי' לשם לחי אבל בעומד מאליו ל"א סברא זו עיי"ש:

(ובהאי** ענינא אמרתי על מה שפקפק המהר"ל ז"ל בס' נר מצוה על מנהג ישראל להדליק נ"ח ונר שבת בנרות שכורכין השעוה על הפתילה או שכורכין החלב על הפתילה והמהר"ל ז"ל כ' דאין יוצאין בזה כלל דהמצוה רק בנר ונר היינו שהפתילה בשמן ובכלי אבל באופן הנ"ל לא נקרא נר רק אבוקה ואין אבוקה הוא נר כדאי' במדרש דומין הצדיקים בפני השכינה כנר בפני אבוקה וכו' עיי"ש ואני כתבתי בצדו לע"ד הקלושה ממדרש הזה יש סמוכין למנהג העולם דכיון דאבוקה עדיף מנר וכיון דנר כשר כש"כ אבוקה. וכזה ממש פריך הש"ס בפסחים (ו'.) לענין בדיקת חמץ לאור הנר ואבוקה לא והאמר רבא למה צדיקים דומים בפני השכינה כנר בפני האבוקה הנה מייתי הש"ס ראי' מזה דכיון דנר כשר לבדיקה כש"כ אבוקה דעדיף טפי, וכל תירוצי הש"ס בפסחים שם לא שייכי בנ"ד דוק ותשכח והדרין לסברת הש"ס שם בס"ד דכיון דאבוקה עדיף טפי מנר וא"א לומר דבנר כשר ולא באבוקה, ויש לדמות זה לדברי רש"י ריש סוכה דא"א לפסול בסוכה מחיצות של ברזל משום דירת קבע כיון דיש בכלל קבע עראי, וה"נ א"א לפסול אבוקה בנ"ח ובנר שבת דיש בכלל אבוקה נר, ומה שהוכיח מהר"ל ז"ל מהא דשבת (כ"ג:) לא כפה עלי' כלי עשאה כמדורה ואפי' לא' אינו עולה י"ל דמדורה לאו היינו אבוקה דמדורה עשוי' להתחמם אצלה כעין מדורת בית המוקד, וכעין שבת (כ"א:) ואי איכא מדורה ל"צ נר אחרת להשתמש לאורה ואי אדם חשוב הוא אפי' איכא מדורה צריך, מבואר דעיקר המדורה אינה להאיר [דאל"כ מדורה בבית אדם חשוב מהו עושה ואם להאיר א"כ חזינן שאינו אדם חשוב לענין זה ולמה צרי נר אחרת] רק להתחמם לאורה או לבשל עלי', (וכיון דחזינן דהגמ' נקיט מדורה ובפסחים אבוקה, ש"מ דתרי מילי נינהו, גם לזה הערני קצת בני נ"י הנ"ל]:)**

ד) **ומה** שכתבתי לפקפק מחמת דברי התוס' נדה (ס':) דבציצית בעינן הנאת לבישה עתה נלע"ד ליישב דהנה שם אמרי' בגד שאבד בו כלאים לא יעשנה מרדעת לחמור אבל עושה אותן תכריכין למת והק' התוס' דהא הוי לועג לרש ותי' רשב"ם דאין בו איסור אפי' לחי כה"ג שאין המת נהנה בו וקשה דגבי ציצית נמי אין החי חייב בו אם אין בו הנאת לבישה וכו' הנה מבואר מתירוץ הרשב"ם דס"ל דבציצית לא בעינן הנאת לבישה דאל"כ מה חילוק בין ציצית לכלאים, וכ"מ בד"מ סי' ח' דטליתות שלנו אין בהם הנאת לבישה ומ"מ חייבי בציצית:

ונלע"ד ראי' לרשב"ם מתוספתא שהעתיקו הרי"ף ורא"ש ורמב"ן בהלכות פ"ד דנדרים המודר הנאה מחבירו מותר להביא לו ארון ותכריכין חלילין ומקוננות שאין הנאה למתים והעתיק טעם זה הטו"ז יו"ד סי' רכ"א סקכ"ד, ובגליון רש"א שם תמה תיפ"ל דלמתים חפשי, ונראה לישב דהתוספתא נחית לסברת הרשב"ם ז"ל דכל מידי דאם הי' חי הי' אסור אסור גם במת משום לועג לרש אך כיון דלא אסר עליו אלא הנאה וכיון שאין הנאה למתים וכיוצא בזה גם בעודנו חי הי' מותר ל"ש בזה לועג לרש, וזכינו לדון מדברי התוספתא הזו דל"ש לועג לרש אלא במידי דלא צריך הנאה אבל מה דתלי בהנאה דכה"ג גם בחי הי' מותר ל"ש לועג לרש וכיון דאשכחן בגמ' דבציצית איכא משום לועג לרש ש"מ דחיוב ציצית לא תלי בהנאת לבישה וכמבואר מדברי הרשב"ם

(שוב** נתיישבתי ליישב דברי תוספתא הנ"ל דהנה בנדה (ס"א:) בגד שאבד בו כלאים וכו' אבל עושין ממנו תכריכין למת א"ר יוסף זאת אומרת מצות בטלות לעתיד לבא וכ' התוס' דאי אמרת מצות אין בטלות כשיקום לתחה"מ יעמוד במלבושיו שנקבר ויעבור אז על איסור שעטנז עיי"ש, ובס' הק' נועם מגדים סו"פ לך לך כ' דהא דמצות בטלות לע"ל היי"ד לאווין אבל עשין אין בטלות עיי"ש, ובנדר יש עשה דכל היוצא מפיו יעשה וע"כ אם הי' הנאה למתים הי' אסור להלבישו תכריכין אלו דכשיעמוד לתחה"מ יעבור על עשה הנ"ל דכל היוצא מפיו יעשה וע"כ הוכרח התוספתא לומר אין הנאה למתים:)**

כ"ז כתבתי ליישב מנהג העולם מ"מ נכון יותר לקיים המצוה ברווחא ושלא להמשיך הטלית כ"כ לפניו [ובסידור הרב ז"ל כ' דא"צ להמשיך אפי' עד למטה מפיו יעו"ש] אך ב' כנפות שלאחוריו יגביה עד החזה וכך יתעטף, ובעיקר דברי שאין דרך הישמעאלים לכסות עיניהם כן מבואר ברש"י שבת (ס"ה.) ד"ה יוצאות רעולות דרך ערביות להיות מעוטפות ראשן ופניהם חוץ מן העינים, וזה כביר בלמדי מס' שבת העירותי בזה, אך עתה בשעת כתיבתי העירני לזה ח"א:

והנה הבאתי דברי המג"א סי' ח' סק"ב בשם כתבים שיתעטף כעטיפת ישמעאלים עד פיו ואח"כ יתעטף עד החזה פנים ואחור, וכ"ק הרמה תמה על המג"א וכ' שלא מצא כן בכתבים לעשות ב' עטיפות עתה נתיישבתי דאין כוונת המג"א כלל לעשות ב' עטיפות, אך סדר העטיפה כך היא בחלק הטלית שלמעלה יתעטף עד למטה מפיו, ובחלק התחתון של הטלית יגביהו עד החזה ויסבב אותו סביב לכל גופו פנים ואחור ומש"כ המג"א ואח"כ אין הפי' אחר כל העטיפה רק אחר שהמשיך הקצה העליון של הטלית עד למטה מפיו וז"ב, וכן מבואר להדיא בסידור הרב ז"ל דף ח' בה' ציצית:

ה) **באות** ד' כתבתי להשאיר פיאות עד אמצע האוזן, האמנם כי בשו"ע יו"ד סי' קפ"א דשיעור הפיאות עד למטה מן האוזן, לע"ד צע"ג כי המעיין בטור וב"י שם יראה לעינים דאין שום דיעה להחמיר כ"כ, ותו דמקום חיבור הלחי לצדעים בכלל פיאות הזקן הוא לכל הדיעות כמ"ש הטור שם ולמטה מן האוזן ליכא צדעים כלל, ולכאורה לשון השו"ע נובע מרש"י מכות (כ'.) ד"ה שתים מכאן וז"ל ה' פיאות יש לו לזקן א' למטה מן האוזן מקום שלחי התחתון יוצא ומתפרד שם ושם נקרא פיאה בחודו של לחי הבולט לחוץ ששם מתחלת הזקן וכל מה שלמעלה עד הצידעא בכלל פיאות הראש הוא עכ"ל משמע לכאורה דמה שלמעלה ממקום הנ"ל דהיינו מלמטה מן האוזן בכלל פאת הראש הוא אבל אאל"כ דרש"י ז"ל עצמו כ' שם ד"ה חייב על הראש שתים דשתי פיאות יש לו להראש שהראש כשתי חתיכות מקום השיער חתיכה א' ומקום הפנים והזקן חתיכה א' ומתחברות זו עם זו בצד האוזן משלפניו מקום שלועזין טופלא ובתוס' יו"ט שם כ' דטופלא בלשונינו שלוף וידוע דהשלעפין אינו למטה מאוזן רק למעלה גם דכ' ומקום הפנים והזקן חתיכה א' והפנים מתחילין למעלה סמוך לעינים שהוא גובה הפנים רימנא דאפי ע' רש"י שיר השירים קפיטל ב' פסוק ג' ותו דרש"י עצמו כ' דלמטה מן האוזן היא מקום לחי התחתון ובוודאי גם לחי העליון מכלל הפנים הוא ולא מכלל הראש עי' יו"ד ריש סי' ל"ז, ותו דהרא"ש והטור סי' קפ"א כתב בשם רש"י דפאת הזקן הוא במקום חיבור לחי לצדעין כמ"ש לעיל וכן מצאתי בפרישה סי' קפ"א סקי"א דבלחי התחתון ליכא חיבור לחי לצדעים עיי"ש והוא פשוט ועכצ"ל דמ"ש רש"י דמה שלמעלה עד הצידעא בכלל פאת הראש הוא אין הפי' למעלה מלחי התחתון שדיבר לפני זה דהרי לא כ' למעלה מזה רק כוונתו למעלה ממש דהיינו למעלה מלחי העליון, ומש"כ עד הצידעא היינו עד סוף הצידעא ועד בכלל, אמת כי בפרישה ס"ק י"א נראה קצת דדיבור רש"י הנ"ל ד"ה שתים מכאן אינו עולה בקנה א' עם מש"כ הרא"ש והטור בשם רש"י הנ"ל דלפי דבריו התחלת פאת הזקן בלחי התחתון ואילו הרא"ש והטור כתבו בשמו

דהתחלת פאת הזקן הוא במקום חיבור לחי העליון עם הצדעים וא"כ אזדא לה ראי' הנ"ל ממש"כ הטור בשם רש"י להוכיח ממנו כוונת דברי רש"י הנ"ל כיון דפליגי אהדדי אליבא דרש"י מ"מ גם בפרישה עצמו מבואר כדברינו בגוף הדין דאף לפי דיבור רש"י הנ"ל מ"מ אין מקום פאת הראש מתחיל למטה מן האוזן שהרי כ' דלפמש"כ הרא"ש והטור בשם רש"י יהי' פיאות הראש והזקן סמוכין ותכופין זה אצל זה, משמע אבל לפי משמעות רש"י בדיבור הנ"ל דפיאות הזקן אינו במקום חיבור הצדעים עם הלחי רק בלחי התחתון ע"כ יש הפסק בין פאת הראש לפאת הזקן דפאת הראש הוא למעלה במקום חיבור הלחי והצדעים ואלו פאת הזקן הוא למטה בלחי התחתון וא"כ כל משך המקום של לחי העליון אינו לא מכלל פאת הראש ולא מכלל פאת הזקן הנה מפורש כדברי, ובריטב"א הובא בב"י בבדה"ב בסי' הנ"ל מפורש כן דיש הפסק בין פאת הראש לפאת הזקן שאינו לא מכלל פאת הראש ולא מכלל פאת הזקן, עוד הוכחה לזה דהב"ח כ' סי' קפ"א דגם הצדעים בכלל הראש הם לענין פאה דהרי חזינן דקטן שאין לו עדיין זקן מ"מ הצדעים מלאים שיער עיי"ש וקטן אין לו שיער לעולם בסוף האוזן, עוד הוכחה לזה מגדולים שיש להם זקן בגוון אחר מגוון שער הראש אז ניכר להדיא ונראה לעינים כי מקום התחלת גוון הזקן הוא בשערות שיוצאים באמצע האוזן ולמטה והשערות שלמעלה משם דומים לגמרי למראה שערות הראש ומשם ולמטה דומים לגוון הזקן דוק ותשכח ע"כ חלקי אמרה נפשי דשיעור פאת הראש אינו נמשך רק עד למטה קצת מאמצע האוזן ולא יותר ודברי השו"ע צע"ג ה' יאיר עיני:

**)

ועיין שו"ת אמרי יושר סי' קפ"ג בתשובתו אלי שנדחק ג"כ בזה, אמנם אחר זמן מצאתי דאתי לידי מד"ר פ' ואתחנן אות י"א ובעץ יוסף שם מבואר דאע"ג דמה"ת אין איסור רק כעין תער מ"מ צריך פיאה עד למטה מן האוזן מפני דרכי האמורי עיי"ש והוא מקור נאמן לדברי השו"ע ודבר ה' בפיו אמת אך שקצ"ע למה לא כ' מזה הב"י מאומה בספרו הארוך)**

אגב הנני להעיר היות ראיתי איזה אנשים אפילו היראים שמשיירין פיאות ארוכות שעיקרן יוצא בגובה הראש ונמשכין והולכין למטה מ"מ מגלחין השערות שתחת הפיאות שעיקרן יוצא מן הצדעים שקורין שלעפין סמוך לאוזן במקום שבין גובה הראש עד הלחי ולע"ד הוא טעות גדול ונהפוך הוא דעיקר הפיאות הם אותן שעיקרן יוצא שם בצדעין אשר בין גובה הראש עד הלחי במקום המסומן לעיל אבל פיאות היוצאין בעיקרן בגובה הראש מותר מעיקר הדין לגלחן לגמרי וכן מבואר להדיא ברש"י מכות

(כ'.) ד"ה המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו אחורי אזנו אין שיער כלום וכן במצחו אין שיער כלום אבל בצדעיו יש שיער וכו' משמע דאותן השערות שצומחין בצדעין הן הן הפיאות דאף השערות היוצאין מן הראש ונמשכין למטה זה יכול להיות גם במצח ולמה כ' רש"י דבמצח אין שיער כלום רק בצדעין ותו דבשו"ע יו"ד סי' קפ"א סעיף ט' שיעור הפיאה מכנגד שיער שעל פדתתו ועד למטה מן האוזן מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד וכו' וע"כ אין כוונת השו"ע דאורך השערות יהיו כ"כ דז"א דמעיקר הדין אין שיעור לאורך השערות כלל כל שאינו מגלחן סמוך לבשר מותר לכו"ע ע' שו"ע שם ס"ב ובש"ך סק"ב [ואין באורך הפיאות רק הידור מצוה [ע' ברכ"י סי' קפ"א מנהג אר"י ז"ל] וכעין שכ' המהר"ל והשל"ה לענין מצה דאף דסגי בכזית מ"מ כל מה שאוכל יותר הוי הכל בכלל המצו' וכעי"ז בתוס' סוכה (ל"ט.) לענין לולב אף דמדאגביה נפיק בי' מ"מ מצוה מן המובחר להיות הלולב בידו יותר עיי"ש] [ומדברי עץ יוסף הנ"ל בהג"ה משמע קצת דצריך להשאיר פיאות ארוכות עד למטה מן האוזן משום דרכי האמורי ומ"מ אין זה מעיקר הדין] וע"כ הא דשיעור הפיאה מפדחת עד למטה היינו כל השערות הצומחין שם אסור לגלחן סמוך לבשר וכ"מ להדיא ברש"י מכות (כ'.) ד"ה שתים מכאן דכל מה שלמעלה מן הזקן עד הצידעא בכלל פאת הראש הוא וז"ב, ומזה תבין דמה שכתבתי להשאיר פיאות עד נגד אמצע האוזן אין כוונתי שיהי' אורך הפיאות כ"כ דאין שיעור לאורך השערות כלל רק שישאיר עיקרי השערות עד המקום המסומן הנ"ל ולא יגלחם סמוך לבשר רק ישאיר מהם קצת:

ו) **ומה** שכתבתי בענין לא תחמוד דדעת רבינו יונה ז"ל בס' שע"ת דהמפציר ליתן לו מתנה עובר בלא תחמוד וכ"ק שליט"א כ' אולי דעת יחיד הוא אינני כדאי לדון בדה"ק דלענ"ד הקלושה והרטושה הדברים מוכרחים מעצמן ואפי' לא אמרן ר"י הי' ראוי לדון כן מהיקש שכליי לפי פסק הרמב"ם והשו"ע סי' שנ"ט סעי' יוד כל החומד עבדו או אמתו או כליו ש"ח או כ"ד שאפשר שיקנהו ממנו והכביד עליו רעים והפציר בו עד שלקחו ממנו הר"ז עובר בלא תחמוד הנה דאע"ג דבסוף מכר מדעתו מ"מ כיון שבא בסיבת הפצרתו עד שהוציאו מרצונו עובר בלא תחמוד ואם במכר שנתן לו מעות כן כש"כ במתנה שאם מפציר ליתן לו מתנה עובר, ואם במתנה כה"ג אי"ע בל"ת איך נאמר דבמכר עובר, ואטו משום דנתן לו מעות מגרע גרע יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא ובענייי איני יודע שום סברא וחילוק בין מכר למתנה לענין זה ואשר כ' כ"ק הרמה דמצינו בכמה דוכתי בדבר שהוא דעת א' מהפוסקים אף שאין נמצא חולק מפורש עליו אין פוסקים כן והביא לדוגמא מש"כ יראים לענין חגורה דבעינן על בשרו דוקא עכתדה"ק, הנה בדברי היראים

מפורש להיפך בתוס' שבת (י':) בד"ה טריחותא בשם מחזור וויטרא דאבנט של מכנסים מועיל לענין לבו רואה את הערו' ואע"ג דאבנט הוא על המכנסיים ולא על הבשר כמובן. וכ"כ הרא"ש שם וכ"מ להדי' בר"ן שם דמי שלובש מכנסיים אין בו משום לבו רואה את הערו' [רק דמ"מ צריך לחגור משום הכון ובזה חולק על מחזור וויטרא] הנה דרוב ראשונים חולקים על היראים המחזור וויטרא והתוס' והרא"ש והר"ן, אבל במקום שלא נמצא חולק מפורש על איזה ראשון תמיהני מאד אם המצא תמצא איזה דבר שלא נפסוק כמותו. והרמ"א ז"ל בחו"מ סי' כ"ה סעיף ב' וז"ל כ"מ שדברי הראשונים כתובים על ספר והם מפורסמים והאחרונים חולקים עליהם הולכים אחרי האחרונים דהלכה כבתראי אבל אם לפעמים נמצא תשובת גאון ולא עלה זכרונו על ספר ונמצא אחרים חולקים עליו אין צריכים לפסוק כדברי האחרונים שאפשר שלא ידעו דברי הגאון ואילו הוי ידעו הוי הדרי בהו עכ"ל משמע דאם לא נמצא בפי' חולקים אחרונים לית דין ולית דיין דא"א לדחות דברי גאון קדמון אף שהוא יחיד ומסתמא ה"ה בשאר פוסק מהקדמונים ז"ל וע"כ לא מצינו רק במקום שהלכה רופפת הלך אחר המנהג והיינו כשיש פלוגתא או לפעמים אף ביחיד נגד רבים אזלי' בתר מנהג כמ"ש ש"ך יו"ד סי' ס"ה סק"ז עיי"ש וכדאמרי' נהוג עלמא כתלתא סבי ובר"ה (ט"ז.) כמאן מצלינן האידנא אקצירי ואמריעי כר"י אף דרבים חולקין ע"ז מ"מ אלו ואלו דא"ח הן [ובהאי ענינא אמרתי לבאר הא דאמרינן בביצה (י"ט.) תנאי שקלית מעלמא ותמו' הלשון וביארתי דהנה הביט בתורה וברא את העולם, וכן בלימוד התורה מקיימין העולם כדאי' בזה"ק פ' תרומה קוב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא וישראל משתדלי באורייתא ומקיימי עלמא וא"כ כל דין מדיני התורה הוא יסוד ועמוד וקיום העולם ובמקום שיש פלוגתא כיון דאלו ואלו דא"ח הן הרי כל שיטה ושיטה חלק מקיום העולם וכיון דהתרצן העלם לגמרי דעת האומר נדו"ד קרבין ביו"ט וס"ל דלכו"ע נדו"ד אין קרבין ביו"ט א"כ עי"ז חסר בסיס א' מקיום העולם ע"כ אמר לו תנאי שקלית "מעלמא" שסילק אותן התנאים מחזיקי שיטה זו מהיות קיום העולם ומה"ט נקרא ת"ח בוניך א"ת בניך אלא בונייך וכן בפ"ט דמקואות מ"ו של בנאים מצד א' וקאי על ת"ח עי"ש במפורשים, משום דכל ת"ח יש לו חלק בבנין העולם כאמור **(**קצ"ע** ע"ז בעירובין (ט':) אלא ר"ח אם איתא דלא סבר לה למה ליה למיתני.)** ובהאי ענינא נלע"ד בהא דאמרי' בכ"מ בגמ' הא דר' פלוני ברותא הוא, דהנה כל סברא של ת"ח בתורה הוא חלק מקיום העולם כנ"ל אך יש סברא שממשיך קיום ומציאות לעולם ויש סברא שאין כחה יפה לכך ומ"מ מועלת להסיר הקליפות מחריבי העולם העומדים בחוץ, וזה פי' הא דר' ברותא הוא שאע"ג שאינה סברא גמורה להלכה מ"מ הוא קצת

סברא ומועלת להסיר החיצונים ולהבריחם החוצה הלאה מנגד להעולם, שוב מצאתי סמך לזה בתקו"ז תכ"א ע"ד: ברייתא אפיקת לכון ולבנייכו מגלותא ומשעבודא ודינא דההיא דממנא על גלותא על בנייכו, והכלל שכל סברא של תנא או אמורא או שאר ת"ח אף שאינה הלכה מ"מ שם תורה עלה ובכלל בנין העולם הוא]:

וע' ר"ן בשם ראב"ד ברפ"ק דע"ז גבי חכם שאסר אין חברו רשאי להתיר דחכם יכול להמשיך מהות איסור בהוראתו אפי' במקום שאין הלכה כמותו, ויעויי' ריטב"א יבמות (י"ד.) חידוש גדול בענין זה דאי איפלגי ב' תנאים או ב' אמוראים א' מתיר וא' אוסר הי' הרשות ביד כל איש ישראל לעשות כדברי מי שירצה ודוקא באותה חתיכה שהי' לפניהם ע"ז יש כח לחכם להמשיך מהות לפי דעתו אפי' אם אין האמת אתו אבל אם בא מאורע כזה עוד הפעם לפניהם אז בדאורי' הלך אחר המחמיר אף שדומה לגמרי לנדון פלוגתתם עיי"ש ויעויי' נתיבות עולם למהר"ל ז"ל נתיב התורה פרק ט"ו וז"ל ויותר ראוי ויותר נכון שיהי' פוסק מתוך התלמוד ואף כי יש לחוש שלא ילך בדרך האמת ולא יפסוק הדין לאמתו שתהי' ההוראה לפי האמת מ"מ אין לחכם רק מה שהשכל שלו נותן ומבין מתוך התלמוד וכאשר תבונתו וחכמתו תטעה עם כ"ז אהוב הוא אל השי"ת כאשר מורה כפי מה שמתחייב מן שכלו ואין לדיין אלא מה שעיניו רואות והוא יותר טוב ממי שפוסק מתוך חבור א' ולא ידע טעם הדבר כלל שהולך כמו עור בדרך וכו' עיי"ש והוא מתאים עם דברי הריטב"א דאפי' מי שטועה מ"מ יכול להמשיך מהות היתר כפי אשר תבינהו חכמתו [ואל"כ איך יהי' אהוב אל השי"ת כשמאכיל דבר איסור לישראל בטעות הוראתו] וזה ענין אלו ואלו דברי אלקים חיים הן דכיון דיש בזה קצת סברא כהמתיר מועלת סברא זו להמשיך היתר וע' רמב"ן בהקדמה לס' מלחמות ה' במש"כ שאין סברות התורה כחכמת ההנדסה שאם האמת כדברי זה א"א שיהי' אמת כדברי חברו שאומר באופן אחר משא"כ בתורה יעו"ש וכ"ז כשיש ב' דיעות א' אוסר וא' מתיר אבל לא במקום שאין חולק בדבר:

המשתחו' מול הד"ק ארי' צבי אבד"ק אזעגלוב.

סימן ד

ב"ה. תשובה שנית להרה"ק הנ"ל,

אשר חזר וכ' כק"ה שליט"א לבאר החילוק בין גזל לחימוד דחימוד הוא רק בחפץ שאינו מצוי וכו' ובזה רצה ליישב מה שהקשיתי בסי' שלפני זה סק"ו הם דברים של טעם דפח"ח וש"י, ולכאו' יש להעיר מזוה"ק פ' יתרו דמש"ה פרטה התורה בלא תחמד כל

הדברים דאל"כ ס"ד דגם חימודא דאורייי' אסור ואע"ג דבתורה כתיב כי קרוב אליך הדבר מאד, ויגעתי ולא מצאתי אל תאמין, אך לק"מ דלעומת זה אמרו ז"ל שד"ת קשין לקנותן וכו' ואין ד"ת מתקיימין אלא במי שממית עצמו עלי' ובודאי ל"ח מצוי:

ומ"ש כ"ק הרמה מפ' רבים יחלו פני "נדיב" ואטו רבים עבדי איסורא, הלא דברי רבינו יונה ברור מללו דרק אם לא יתן בלב שלם רק מחמת בושה אסור אבל אם יודע כי נתון יתן לו בנפש חפיצה ולא ירע לבבו בתתו לו שרי, ונדיב שמו מורה עליו שיש לו רוח נדיבה ובודאי בעין יפה נותן ובלב ונפש חפיצה, גם מה שהק' לפי דברי איך מותר לשאול על הפתחים בקידוש היום וכו', בחידושי כתבתי בפשיטות דאף לר"י בצדקה שרי דהרי כופין על הצדקה ובצדקה הנותן מצוו' ולא ירע לבבך בתתך לו, וא"כ אם הנותן נותן ברוע לב עבירה הוא עושה ע"כ אנו אין חוששין לו ולקפידתו כיון דהוא שלא כדין, ועד שאתה כופהו בגופו כפהו בממונו כמ"ש הרמב"ן בסוף בב"ת, ורבינו יונה לא דיבר אלא בעשיר דליכא מצו' כמו שהביא כ"ק שליט"א בעצמו משבועות (כ"ה.) ומה שתירץ כ"ק שליט"א דהיי"ד כשלא דרש ממנו זה חידוש גדול מאד וא"א לאומרו בלא ראי', ומה שכ' כ"ק דהרי גמ"ח הוא גם בממונו, הנה רש"י סוכה (מ"ט:) פירש גמ"ח בממונו מלו' לו מעות ומשאילו כלים ובהמה, וזה שפיר שייך גם בעשיר וכך דרכן של בנ"א, אבל ליתן לעשיר מתנה נראה פשוט דליכא חיובא, ועוד יותר נלע"ד להוכיח מהא דשבועות דאפי' אם יתן לו לא מקיים מצו' דהנה בהא דפריך שם אילימא צדקה לעני מושבע ועומד מהר סיני הוא הק' ע"ז בתשב"ץ סי' קס"ג דהרי אין זה מצוו' יותר מכל ישראל ולמה יחשב מושבע ועומד ותירץ דמ"מ כיון דאם יתן לו יקיים מצו' אף דאינו מחוייב חשיב מושבע ועומד ומזה הוכיח דין חדש לענין השאלה דשם דאף דבר שאינו מחוייב בהכרח לעשות כל שאם יעשה יקיים מצו' חשיב מושבע ועומד יעו"ש ומינה דבמתנה לעשיר לא זו דאינו מחוייב אף זו דאפי' יתן לא מקיים מצו' דאל"כ לא משני מידי ומדי דברי בזה נזכרתי כי הדבר מפורש להדי' ברמ"א או"ח סי' של"ג סעיף א' וז"ל וכל שבות שהתירו משום צורך מצו' מותר ג"כ לצורך אורחים ולא מקרי אורחין אלא שנתארחו אצלו בביתו או שזימן אורחין שנתארחו אצל אחרים אבל כשזימן חבירו [שבאותו העיר, לשון שו"ע הר ז"ל] לסעוד אצלו לא מקרי אורחים ואינה סעודת מצו' רק סעודת רשות עכ"ל והנה הדבר מפורש, מ"מ לענין הלכה כיון שכ"ק שליט"א הביע חוו"ד הרמה שהוא רק מדת חסידות וכ"כ עוד בשם כ"ק אביו אור ישראל וקדוש זצוקללה"ה שוב אין להסתפק בזה כלל ובודאי דבריהם הקדושים דברי אלקים חיים הם:

ואשר כ' כ"ק שליט"א סמך לזה מדברי שע"ת לר"י שער ג' סי' ס' לענין לאו ובאחיכם וגו' שלא ישתמש בשום אדם וכו' ושם נראה כוונתו ג"כ רק ממדת חסידות וכו' וכ"ק כתבו בלשון מסופק, ואם על ספיקות שלו כך על וודאות שלו עאכ"ו כי כן כ' להדי' הלח"מ פ"א מה' עבדים ה"ו בשם ספרי לא תעב' בו בפרך בו א"א רודה אבל אתה רודה בבן חורין, הנה מפורש דליכא לאו זה בבן חורין, וכ"כ להדי' בס' החינוך מצו' שמ"ו וז"ל ואע"פ שאינה נוהגת בזה"ז לפי שאין ע"ע נוהג מ"מ "ראוי" לכ"א ליזהר בענין זה גם היום בהיות עניים ב"ב ולהזהר בה הרבה וכו' יעו"ש הנה מבואר להדי' דבבן חורין אינו מדינא רק ממדת חסידות בעלמא, והמנ"ח ציין שם דברי הלח"מ בשם ספרי:

וכעין זה כתבתי עמש"כ בס' חפץ חיים כלל ד' דין ג' והלאה דגם כשרואה בחברו שעשה עבירה אסור לספר משום לה"ר והוכיח זה משע"ת לר"י סי' רט"ו, ויען הרבה בנ"א נכשלים בזה מהראוי ללמד זכות ונלע"ד הקלושה דאין זה איסור גמור ולא כ' הר"י ז"ל רק למדת חסידות בעלמא, והנה בשע"ת סי' רי"ד כשדיבר מכת מספרי לה"ר כ' ואם יספר ויודיע תועבות אבותיו בפני בנ"א שלא בפניו להבאיש את ריחו ולהבזותו בעיני עמו ע"ז נא' כת לה"ר אינה מקבלת פני השכינה וכן אם הי' בעל תשובה והוא מספר עליו עוונת ראשונים ואח"כ מתחיל סי' רט"ו וז"ל ודע כי אם יראה שעבר על ד"ת בסתר והוא גילה על חטאתיו אשם אשם ע"ז כי אולי החוטא ההוא שב מדרכו הרעה ויגונו ברעיונו וכו' ולא נכון לגלותו זולת לחכם צנוע [לשון ולא נכון יורה בעליל שאין בזה אי' גמור וכש"כ שאין בזה חומר עון לה"ר רק שאינו מן הישר והטוב] וכו' ואם החוטא חכם וירא חטא ראוי לחשוב שבאמת עשה תשובה וכו' יעו"ש **(

ק"ק לי ע"ז מסנהדרין (מ"ג:) בשעה שאמר הקב"ה ליהושע חטא ישראל אמ"ל רבוש"ע מי חטא א"ל וכי דילטור אני, ולדברי ר"י הנ"ל דעיקר איסור לה"ר משום דצריך לחשוב שעשה תשובה זה שייך בבו"ד משא"כ בהש"י שהוא יודע תעלומות ל"ש זה שהוא ית' יודע ועד שלא עשה תשובה, וי"ל דהקב"ה מקיים התורה כמו שהדין אצלנו בו"ד וכיון שאצלנו אסור אף דאצלו ית' ל"ש הטעם מ"מ מקיים וכעי"ז סוכה (דף ל') שלא יבריחו עצמם מן המכס עיי"ש)** משמע דבאיש בינוני אי"צ להחליט שבאמת עשה תשובה דהרי מפורש בפסחים (קי"ג:) דמותר לשנאותו, וכל איסור לה"ר הוא מצד שנאת חנם דפתיך בה כמבואר להדי' להמעיין בש"ס יומא (י':) יעוש"ה, והנה ברש"י שבת (ל"ג:) כ' שנאת חנם שלא ראה בו דבר עבירה שיהי' מותר לשנאותו עבור זה יעו"ש וא"כ בראה בו דבר עבירה דמותר לשנאותו ה"ה דלית בי' איסור לה"ר, ויעויי' בס' אגרת הקודש שבסוף ס' תני' סוף פ' כ"ב וז"ל ואיש את רעת רעהו בלבבכ' אל תחשובו וכו' כי גדולה לה"ר

כנגד ע"ז ג"ע ושפ"ד ואם בדבור כך וכו' הנה כ' להדי' דבמחשבה חמיר יותר מדיבור ולמד בקו"ח ולכאו' תמו' דבמחשבה מה לה"ר איכא, ומזה ראי' למש"כ מהגמ' יומא (י':) דעיקר עון לה"ר מצד שנאת חנם דפתיך בה ועיקר השנאה היא בלב ע"כ מחשבת השנאה חמור יותר, [ולכאו' יש לדון דהוי ספד"א שמא עשה תשובה דכה"ג אמרי' המקדש את האשה ע"מ שאני צדיק גמור ונמצא ר"ג מקודשת שמא הרהר תשובה בלבו, הנה דהוא ס' שקול, אך ע"כ אין ראי' מהתם דהרי התם איתא נמי להיפך ע"מ שאני ר"ג ונמצא צ"ג מקודשת שמא הרהר ע"ז בלבו, ובודאי אא"ל בעלמא דזה ס' שקול להוציא אדם מחזקת כשרות ובפרט מי שמוחזק בחזקת צדיק גמור ולחוש עליו שמא הרהר ע"ז בלבו וע"כ דבקדושין החמירו כמ"ש תה"ד סי' שט"ו דהתם משום חומרא דא"א או משום דבעצמו אמר כך ואנו רואין שרצונו שיחולו הקדושין דאין אדם מוציא דבריו לבטלה ע"כ תולין דמסתמא כן הוא כמו שאומר כדי שיחולו הקדושין וכ"כ הלח"מ, ויעוי' אבני נזר אהע"ז סי' קכ"ה סק"ו בשם מהרשד"ם וא"כ אין להוכיח משם כלל] עוד שם ברבינו יונה סי' רי"ט אבל אם נכשל בחטא ע"ד מקרה ורוב הימים דרכו להשתמר מעוונו "אין לגלות על חטאו, הנה לא כתב אסור לגלות על חטאו רק אין לגלות ולשון זה אין בו משמעות איסור רק זהירות בעלמא וכן בסי' רכ"ו ולא ילבינו פניו ברבים לא כ' ואסור להלבין פניו רק ואין להלבין פניו הנה דאין בזה איסור גמור, וכעי"ז ממש דייק הטו"ז יו"ד סי' קפ"ב סק"ג מלשון הרמב"ם שכ' ואסור לשלוח יד במבושיו וכו' ואפי' מתחת טבורו לא יכניס ידו שנא יבא לידי הרהור הנה חלק אותם לב' בבות תחלה כ' אסור ותחת טבורו כתב ולא יכניס ולא כ' אסור אלא דבזה אין איסור רק מצד תוס' קדושה ואזהרה יתירה יעו"ש והוא ממש כעין ראי' דידן:

ובזה יש ליישב מה שהק' בס' יד. הקטנה על הכתוב לא תשא שמע שוא שהוא אזהרה לשה"ר וק' הא לה"ר אסור אף על אמת ועי' שבת ל"ג: דאסכרה בא על לה"ר ויליף מדכתיב כי יסכר וגו' דוברי שקר והק' מהרש"א הא לה"ר אסור על אמת ג"כ. עוד מבו' בכ"מ דלה"ר היינו שקר ע' סוטה ל"ה. כל לה"ר שאין בו אמת בתחלתו אינו מתקיים בסופו משמע להדיא דלה"ר הוא שקר כן במד"ר פ' נשא חושב על עשרה דברים נגעים באין וכו' האומר על חברו דבר שאינו וה"ר ממרע"ה שאמר הן לא יאמינו וגו' והאומר שקר ממרים ואהרן שדברו על מרע"ה עיי"ש וידוע דשני אלו היו לה"ר ומ"מ אמר במדרש החטא רק מחמת שאמר דבר שאינו או דבר שהוא שקר ולכאו' ק' כנ"ל הרי לה"ר אסור גם על אמת. ולפמ"ש י"ל דדוקא לה"ר שאינו על עבירה שעשה חברו רק על עוולה בעלמא או חסרון מעלה או דבר של גנאי בכ"ז אסור לה"ר אפי' על אמת אבל לה"ר על

עבירה שעשה חברו בזה אין איסור רק כשהוא שקר דאל"כ כיון דאפי' לשנאותו מותר ה"ה לדבר מותר כנ"ל, ואין בזה רק משום מדת חסידות וכן מוכח להדי' בערכין ט"ז: בעובדא דר"ה וחייא בר רב עיי"ש. וגדול א' הק' ע"ז דבפסחים דף קי"ג ג' הקב"ה שונאן וא' מהן הרואה דבר בחברו ומעיד בו יחידי. וק' הא הקב"ה יודע שהאמת כדבריו שראה בו עבירה וא"כ מותר לו לדבר לה"ר עליו ולמה שונאו. וי"ל דבנדה ט"ז: ד' הקב"ה שונאן וא' הנכנס לבית חברו פתאום ובודאי אין בזה לא איסור דאורייתא ולא איסור דרבנן ומ"מ הקב"ה שונאו משום שהוא דבר שאינו הגון וגם בנ"ד מודינא דדבר שאינו הגון הוא כמ"ש רבינו יונה ואין נכון לגלותו:

סימן ה

ב"ה. להרבני החסיד היקר וי"א מהו' יוסף קופעליש בלודז נ"י.

יקרת מכתבו הגיעני, וע"ד השאלה בדבר ציצית שעושין על מכונת חשמלית (עלעקטרישע מאשין) ויש חשש שלא נעשו לשמה אי מותר לעשות בו סחורה כיון שגורם מכשול לרבים. והנה כבודו כ' דאין לחלק בזה בין כח ראשון לכח שני כחולין (ט"ז) וסנהדרין (ע"ז). דכאן א"צ פועל בידים דאפי' בגרמא די וכעין טחינת המצות שטעונה לשמה ושרי לטחון ברחיים של עלעקטרי עכ"ד:

והנה מה דפשיטא לי' לכ"ת דל"צ מעשה. מבואר להיפך בשו"ת דברי חיים לאו"ח ח"ב (סי' א') דציצית של מאשין פסולין. ושם כ' שאינו מעשה אדם. ואפשר לומר דהתם אפי' גרמא ליכא. אך בחקר הלכה (דף ע"ט:) מדה"ס העלה דאפי' ע"י גרמא פסול היכא דצריך לשמה. הובאו דבריהם באורחות חיים (סי' י"ד). אמנם יען כמה אלפים מישראל משתמשין היום בציצית כאלו נכון לחפש קצת היתר. ואם הייתי נשאל בזה אם לקנות ציצית כאלו צאת בהם יד"ח בודאי לא הייתי מורה בזה להתיר נגד דעת גדולי אחרונים. אך יען נהגו כן ואין שואלים כלל ולא יצייתו להמחמירים נכון לחפש קצת זכות:

והנה כ"ת ה"ר מטחינה שהוא ע"י כחו ומ"מ מהני לענין מצות שמורה. לפע"ד יש לדחות דהנה שו"ת חת"ס (סי' קכ"ח) תמה על מנהג חסידים שמחמירים שיהי' גם הקצירה משומר לשם מצות מצוה. דא"כ איך קוצרים ע"י נכרים הא אפי' ע"י נכרי פסול כדאיתא (סי' ת"ס) ונלפע"ד דהנה החת"ס שם הק' עוד למה פסול אפיית מצה ע"י נכרי אטו כתיב בתורה ואפיתם לשמה הרי לא כתוב רק ושמרתם את המצות דהשימור יהא לשם מצה וא"כ יוכל לעמוד מרחוק ולשמור לשם מצה. בשלמא בגט דכתיב וכתב לה לשמה בעינן הכתיבה לשמה. משא"כ בזה הרי לא נזכר כלל בתורה דהלישה ואפיי' יצטרכו

לשמה. אמנם לפענ"ד בשו"ע הרב ז"ל סי' תנ"ג סעיף ט"ו) נתכוון ליישב זה וז"ל שם. ומהו השימור זה האמור בתורה הוא כשרואה אותה קרובה לבוא לידי חימוץ ישמרנה וישתדל בה שלא תחמוץ כגון מתחילת לישתה ואילך שכבר באו עלי' מים והיא קרובה להחמיץ אם לא ימהר להתעסק בה בידים בלישתה ועריכתה ואפייתה צריך ישראל בר דעת להתעסק בעסקים הללו לשם מצה וכו' ע"ש. הנה שכל את ידיו הגאון ז"ל ליישב קו' הגאונים הנ"ל בלשונו הזהב דכיון דהעסק מונע החמוץ חשוב עצם העסק דלישה ועריכה ואפיי' בכל לשון ושמרתם. ומאי דכתיב ושמרתם את המצות שתהי' שימור לשם מצה הלישה ועריכה ואפיי' בכלל ושמרתם. ואני העני מצאתי שכן מבואר גם ברש"י מנחות (נ"ג) בד"ה מנין וכו'. ושימור היינו שיעסוק בבצק כל שעה כדאמרינן בפסחים (מ"ח:) ע"ש. והנה בפסחים (מ"ח:) אינו נזכר כלל דשימור היינו שיעסוק בבצק. אך שם איתא דהעסק בבצק מונע החימוץ ע"ש. ועפ"י הקדמה זו כ' רש"י ז"ל דהעסק עצמו חשיב שימור כיון דזה שומרו מלהחמיץ. ובזה מיושב גם קו' הראשונה מהח"ס. דאיך קוצרין שמורה ע"י נכרי. ולהנ"ל א"ש דדוקא אחר שנתן מים בקמח דאם לא יעסוק בבצק יתחמץ חשיב כל העסק דלישה ועריכה ואפי' בכלל ושמרתם כנ"ל. ובעי' שיהי' עסק ישראל. אבל המלאכות דקודם לישה אף אם נימא דבעינן לשמה מ"מ אינו בכלל ושמרתם. וא"כ שוב סגי בעומד ישראל מרחוק ושומרו מחימוץ דל"כ קצירה בתורה רק ושמרתם. והרי שימור הוא ע"י ישראל, וז"ב בעזהי"ת. וא"כ ה"ה טחינה שהוא קודם לישה אף דבעי' לשמה כיון דאא"ל דהטחינה עצמה בכלל ושמרתם שוב סגי בישראל העומד מרחוק בשעת טחינה ושומרו מחימוץ ולפ"ז אין ראי' לנ"ד דהנעשה ע"י גרמא יועיל לענין לשמה:

אך לכאו'. יש לדון לפי"מ דאמרינן בב"ק (ס'.) לענין ליבה וליבתה הרוח דאף דהו' גרמא לענין נזקין מ"מ לענין שבת חייב בזורה ורוח מסייעתו משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה ע"כ גם גרמא חשוב כמעשיו. וה"נ במידי דבעי לשמה הו' כמלאכת מחשבת. ומחשבה משוי לגרמא מעשה. נמצא חומרו קולו דכיון דבעי לשמה, ע"כ גם גרמא הוי כמעשה [וביאור ד' הגמ' בב"ק (ס'.) הנ"ל דמידי דל"צ מחשבה אף שמחשב אין המחשבה פועלת כ"כ על המעשה לשויא גרמא כמעשה רק במידי דצריך מחשבה אזי יש להמחשבה קישור עם המעשה. וסברא זו מבואר בפנ"י גיטין מ"ה: ד"ה דתני ר' חיננא. אמנם ברא"ש שם כ' דהיי"ד בזורה משום דדרך המלאכה כך הוא. ולפ"ז אי"ר לנ"ד. אך באבן העוזר (סי' שכ"ח) מבואר להיפוך. וע' מרדכי פ"ב דגיטין (די"ט) וכן

בר"ן ס"פ הבונה לענין חק תוכות מבואר ג"כ באהעו"ז דבמלאכת מחשבת גם גרמא חשיב מעשה:

ויש לה"ר לזה מגיטין (כ'.) דילפי' וכתב ולא חקק ומסקינן דהיינו חק תוכות דלא עשה מעשה בגוף האות וחשיב כנעשה הכתב ממילא ע' רש"י שם. וק' למ"ל קרא תיפ"ל דכיון דבעי בגט לשמה בעי מעשה גמורה. וע"כ דלענין לשמה גם בגרמא סגי:

ובאמת נ' דכל ענין מלאכת מחשבת דכתוב במשכן היינו משום דבנין המשכן בעי לשמה כדאמרי' כירוט (פ"ג) דיומא (ה"ו) אבני קודש צריכין שתהי' חציבתן בקודש פי' לשם קודש. הביאו המלחמות פ"ק דסוכה, וע' אבנ"ז או"ח (סי' י"ח) סקכ"א, בהג"ה ע"ש. ומינה דכל מידי דבעי לשמה דינו כמלאכת מחשבת:

ונראה ראי' לזה דבגיטין (כ'.) אמרינן וכתב ולא חקק דחק תוכות פסול בגט ופריך מציץ דתניא לא הי' שוקע אלא בולט כדנרי זהב. וק' לפמ"ש הר"ן בפ' הבונה והמרדכי (פ"ב) דגיטין דחק תוכות חייב בשבת משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה א"כ מאי פריך מציץ אגט. הרי ציץ ממעשה המשכן. ובמשכן כ' מלאכת מחשבת ע"כ גם חק תוכות כשר בו. ולהנ"ל א"ש דגם גט דומה למלאכת המשכן כיון דבעינן בי' לשמה. ושפיר מדמי להו אהדדי אך ק' ע"ז מד' הר"ן ומרדכי הנ"ל שכתבו דבשבת חייב חק תוכות משום דמלאכת מחשבת אס"ת וק' הא גט ג"כ דמי למלאכת מחשבת ומ"מ פסול חק תוכות וע"כ דליתא:

אך יש לדון דכיון דלא מצינו דבעי מעשה בטוויית ציצים [דאע"ג דכ' ועשו להם ציצית. גדילים תעשה לך. אין לדרוש דרשות מדעתנו לומר שיצטרך עשי'. והרי בסוכה כתיב ל"כ תעשה ופסלינן תעשה ולא מן העשוי מ"מ סוכת גנב"ך כשר כדאיתא סוכה דף ח':] אך כשעושה אחר ל"מ לשמה שלו דזה מחשב וזה עובד ל"מ. ע' זבחים (מ"ז:) וכן כשאינו עושה מעשה כלל אין לו שייכות להמעשה יותר מאחר ואין נתפס הלשמה שלו. וזה י"ל הטעם דל"מ שימור של אחר שאינו אופה המצות כקו' החת"ס הנ"ל. והיינו משום שאין המחשבה נתפסת על מעשה של אחר. כמו בזה מחשב וזה עובד דל"מ, וכ"ז שאינו עושה מעשה כלל אבל כל שעושה קצת מעשה אף דל"ה רק גרמא מ"מ כיון דליכא כאן מעשה אחר דעדיף מיני' שפיר מחשבה נתפסת על פעולתו זו. כיון דאי"צ מעשה בעצם רק כדי שיהי' נתפסת המחשבה שלו. גם בגרמא שפיר דמי. והנה ראיתי בס' חקר הלכה (ד' ע"ט:) דה"ר דגרמא לא מהני היכא דצריך לשמה משיטת הרמב"ם שכ' דתליית החוטין ל"ב לשמה וכ' הב"י דראייתו מדמעיטה התורה נכרי ואי"נ דבעי לשמה תיפ"ל דנכרי אדעתי' דנפשי' עביד. וע"ז כ' בס' הנ"ל דאי"נ דלענין לשמה סגי בגרמא

איצטריך קרא אם הישראל התחיל מעשה גרמא והשאר עושה הנכרי, דאם הפסול רק מצד לשמה כשר דהנכרי אינו מגרע. משא"כ כאן דהתורה מיעטה נכרי הו' עצם פסול ואינו נכשר בגרמת הישראל לבד ע"ש. ולא הבנתי ראייתו דל"מ לשמה בגרמא רק אם עכ"פ כל העשיי' בגרמא דידי' משא"כ אם הנכרי עושה אח"כ דחלק פעולת הנכרי לא נעשה בגרמא דידי' פשיטא דפסול כמ"ש שם בעצמו דבעינן דגם גמר התלי' יהי' לשמה. אולי כוונתו דמיירי שהתחיל בגרמא באופן שיהי' אפשר שיגמר כל עשיית הציצית ע"י גרמתו אף בלי עשיית הנכרי ואח"כ בא נכרי. וע"כ הק' דמצד לשמה ראוי שיוכשר דחשיב כל המעשה לשמה דכיון דהי' אפשר שיגמר מכח ישראל לבד. וכעי"ז מצינו ר"פ כיצד הרגל. הזורק כלים מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור השני וחייב הראשון דבתר מעיקרא אזלינן וחשב כל המעשה מכח הראשון. אבל לפי"ז גם לענין פסול נכרי נימא דבתר מעיקרא אזלינן וחשיב המעשה של ישראל בד:

אמנם לקושטא דמילתא נ' דב' תשובות בדבר. חדא די"ל דלענין זה לא אמרינן בתר מעיקרא אזלינן וכמו בשבת (ד' ק"ב) לענין תחלתו וסופו שגגה לא אמרינן בתר מעיקרא אזלינן ובעינן גם סופו בשגגה] ועוד דע"כ ל"א דסגי בגרמא רק כשאין בזה פעולה מאדם אחר שעדיפא מפעולה שלו אז מייחסין כל המעשה אליו. משא"כ בזה דהוא עושה רק בגרמא והנכרי עושה מעשה גמורה אח"כ אי אפשר לייחס המעשה אליו רק להנכרי כיון דמעשה הנכרי עדיף מיני'. כמו זה מחשב וזה עובד ל"מ. וכעין סברא שכתבתי יש בתוס' זבחים (ו'.) לענין מקופיא מכפר דהיכא דאיכא בעלים אחרים לקרבן שמתכפרין בו מקיבעא אז המתכפר מקופיא ל"ח בעלים כלל. אבל בליכא בעלים אחרים דעדיפי מיני' שפיר חשיב ג"ז בעלים גבי כפרת קופיא כיון דליכא בעלים דעדיפי מיני'. וכעין סברא זו כ' בפנ"י ב"ק (כ"ב:) על רש"י ד"ה רי"א אפי' שלהבת. לענין אשו משום חציו עצמו. דהיכא דיש אחר שפועל יותר ממנו ל"ח חציו ואם אין אחר שפועל יותר ממנו חשיב גם זה חציו עש"ה:

עוד ראיתי שם שהוכיח מריש זבחים דבעינן לשמה מתחלה ועד סוף. ע"כ לא סגי בגרמא דליכא לשמה רק מתחילתו אבל אי"ר דאה"נ דאם עושה בידים כל המעכה מתחילה ועד סוף בעי' לשמה בכולה. משא"כ בזה דכל המעשה נעשה ע"י גרמא שמתחילה חשיב כאילו הוא פעל הכל בתחילה. כמ"ש הנימוק"י ב"ק (פ"ב) לענין אשו משום חציו דחשיב כאילו הכל עשה בתחילה. וה"נ בנ"ד דסגי בגרמא מייחסין כל המעשה אליו מחמת שנעשה ע"י גרמתו שבתחלה וחשיב כל המעשה כאילו נעשה בתחילה בשעה שהוא

פועל הגרמא ונמצא דמאי שמחשב לשמה בתחילה חשיב כאילו חישב לשמה בכל משך המעשה. העולה מזה שלא מצאתי שום ראי' שלא יועיל גרמא לענין לשמה:

אמנם נלע"ד ראי' דגרמא ל"מ לענין לשמה מסנהדרין מ"ח: דגרסינן התם תנאי הוא אי הזמנה מלתא הוא או לא דתני' ציפן זהב או שתלה עליהם עור של בהמה טמאה פסולות עור בהמה טהורה כשרות אע"פ שלא עיבדן לשמן רשב"ג אומר אף עור בהמה טהורה פסולות עד שיעבדו לשמן ופירשו התוס' ובעל המאור דרבא דאמר הזמנה לאו מלתא הוא סבר כרשב"ג דבעי עבוד לשמה ולא סגי במה שעושה ההזמנה לשמה דההזמנה לאו מלתא הוא, ות"ק לא בעי עבוד לשמה דסגי לשמה בהזמנה קלה בחתוך העור ובתקונים דההזמנה מלתא הוא, וסו"ס שמעינן מזה דל"מ לשמה רק במידי דמלתא הוא. ובזה ישבתי ג"כ קו' הח"ס או"ח סי' קכ"ח הנ"ל למה פסול אפיית מצה ע"י נכרי משום דבעינן לשמה. והרי לא כתי' בתורה ואפיתם ולשתם רק ושמרתם א"כ אפי' לש ואופה יוכל ישראל להיות עומד מרחוק ולשמור לשמה ולהנ"ל א"ש דכיון דלא מהני לשמה רק במידי דמלתא הוא ולמ"ד הזמנה לאו מלתא הוא ל"מ בהזמנה לשמה רק בגוף העיבוד וכש"כ דל"מ לשמה כשאינו עושה מעשה כלל אפי' פעולה של הזמנה וע"כ בעינן שהלש והאופה עצמו יכוון לשמה. ואם כנים דברינו א"כ ה"ה גרמא דלאו מעשה הוא וגרע מהזמנה אפשר שאין נתפס בו מחשבת לשמה:

אמנם י"ל דבאמת אף כח שני חשיב מעשה ממש. והא דמחלקינן בחולין (ט"ז) ובסנהדרין (ע"ז) בין כח א' לכח ב'. הי"ד באשקיל בידקא דמיא דהיינו שמסלק הדף המונע דאינו פועל בגוף המים אבל בפועל בגוף המים אפי' כח שני חשיב מעשיו כי כן כתב המג"א (סי' קנ"ט סקכ"א) עש"ה. אך בשו"ע הרב ז"ל (סי' שנ"ז) סעיף א' מבואר להיפך דאפי' בשופך מים על הארץ בר"ה כל שאינו סמוך לר"ה חשיב כח שני ואף שפועל בגוף המים

**(יש להביא ראיה לזה מהא דקיימ"ל דמועיל המשכה לטהר שאובין כשיש במקוה כ"א סאה כדקיימ"ל (סי' ר"א סעיף נ"ד) ולכאור' קשה הרי איתא שם סעיף ל"ט דאם זולף אדם בידיו או ברגליו ג' לוגין למקוה פסליהו, הרי דאף שלא נשאב בכלי כל שהולך בכח האדם חשוב שאובין א"כ אף דמהני המשכה לטהר פסול שאובין דמעיקרא מ"מ הרי חוזר ונפסל אחר ההמשכה כשמגיע לאויר המקוה והולך עדיין מכוח האדם ונפסלין וע"כ צ"ל דמה שהמים נתפשטין ונמשכים לא חשוב כחו וראיתי בב"ח סימן ר"א דף ק"ח ד"ה המקוה שיש בו כ"א סאה נראה שנתקשה בזה וכתב דמיירי שלא נשפכו המים

למקוה עד שסילק השופך ידיו עיי"ש משמע דס"ל ז"ל דל"ח כחו לפסול המקוה רק באזיל מיניה ומיניה ע' ב"ק (י"ח. ומ"ד:):

שוב ראיתי בבית יוסף סי' ר"א דק"ח: ד"ה שיעור בשם תשב"ץ סי' מ"ט שכ' בשם ספר המנהגות ששיעור ההמשכה ממקום רחוק כדי שתכלה רגל ההמשכה קודם שיגיע מים למקוה והוא חומרא יתירה אין לה ראי' עכ"ל משמע דספר המנהגות ס"ל כסברת הב"ח והתשב"ץ חולק על זה וס"ל אפילו לא סילק ידו לא חשוב כחו:)** מ"מ י"ל דאי"ר לנ"ד דדוקא במים אפי' אם הי' נשפכין על הארץ מעצמן בלי כח אדם כלל ג"כ טיבען להתפשט אילך ואילך וא"כ במה שמתפשטין הלאה אינו כחו כלל דמכחו הי' נשאר מונח על הארץ כמו המערה אבן על הארץ אך מחמת שא"א להמים להיות מונח במקום זה ששפכו ע"כ מתפשט מעצמו אילך ואילך ולא פתיך בי' כחו כלל, במה שנשפך לחוץ, [והו' כעין זרק צרור למעלה ונפל לתחת בסנהדרין (ע"ז) דל"ח כחו משום דלא פתיך ביה כחו כלל דטבע כל גשם ליפול מעצמו לתחת עיש"ה] ע"כ דומה לאשקיל בידקא דמיא דיש חילוק בין כחו א' לכח שני, משא"כ במאשין שע"י תנועתו הראשונה הוא מתגלגל והולך יש לומר דחשיב מעשה מחמת שמניח גחלים בהמאשין כדי שיתבער האש והאש דוחה העלעקטרי חשיב ג"כ חציו, גם י"ל דמה שמניח בו הצמר לטוות חשיב חציו כמו שכ' התו' סנהדרין (ע"ז) וב"ק (נ"ו) דאין חילוק בין מקרב האש אל הדבר למקרב הדבר אל האש, ומש"כ המג"א (סי' רנ"ב) דהמניח חיטין ברחיים של מים אי"ב חיוב חטאת, כבר חלקו עליו האחרונים בשם דחייב, וא"כ ה"ה בנ"ד כשמניח הצמר בתוך המאשין חשיב חציו, עוד יש לצרף מה שכ' הרמ"ה בסנהדרין (ע"ז) דהא דמחלק בין כח א' לכח שני היי"ד כשנפסק מעט כהא דב"מ (קי"ז) דפסקי מיא והדר נפלי, וכ' ע"ז שהוא המחוור שבפירושי ש

ולענ"ד כן מבואר בפי' הר' יונתן לעירובין סו"פ כיצד משתתפין במשנה דחצר שהוא פחותה מד"א אין שופכין לתוכה מים בשבת עש"ה, והנה דעת התוס' סנהדרין (ע"ז) דכמו לענין נזקין אבנו סכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ע"י רוח מצוי' והזיקו חייב דחשיב אשו משום חציו ה"נ לענין רציחה ולענין שחיטה חשיב כחו כה"ג, ולפי"ז קו"ח לנ"ד דמה שמניע בתחילתו חשיב אח"כ כל משך תנועתו חציו, ולפ"ז ע"כ צ"ל דהא דמחלקין בבידקא דמיא בין כח ראשון לכח שני היי"ד התם שאינו רק מסלק המונע וכמש"כ המג"א (סי' קנ"ט) סקכ"א הנ"ל, אבל בכחו ממש לעולם חשיב חציו דלא גרע מאבנו סכינו ומשאו שנפלו ע"י רוח מצוי', וה"נ העלעקטריטשני לא גרע מרוח מצוי', אך דעת הר"ן בסנהדרין (ע"ז) דל"ש אשו משום חציו רק בנזקין ולא בשאר דיני התורה

ולדבריו אי"ר, ואולי י"ל דזה איבעית הגמ' בב"מ (צ"א.) מהו להכניס מין ושאינו מינו לדיר, היינו אם זה חשיב מרביע מצד אשמ"ח כמו אסו"מ שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצוי' וה"נ חשיב כרוח מצוי', ומדמסיק ובכלאים עד שיכניס כמכחול בשפופרת משמע דבשאר איסורין ל"א אשמ"ח וכדעת החי' הר"ן, אך מקו' הנימוק"י ב"ק כ"ב שיהי' אסור להדליק נר בע"ש שידלק בשבת מצד אשמ"ח מבואר כהתוס':

ונלע"ד ראי' לדבריהם ז"ל מהמבואר בפסחים (פ"ד:) דאף דהשורף בעצמות אי"ח משום שבירת העצם מ"מ אי נפקא העצם מחמת האש חשיב שבירת עצם עיש"ה, הנה דאפי' לענין שאר איסורין אמרינן אשו משום חציו ומה שנפקע ע"י כח האש חשיב חציו, עוד סמוכין לזה מהמבואר בעירובין (ט"ו) דאם נטע אילן ע"ד מחיצה ל"ח לחי העומד מאיליו עיי"ש, וזה הוכחת האגלי טל מלאכת זורע (אות כ"ד סק"ה) עיי"ש, ואם צמח האילן מכחו חשיב חציו כש"כ מה שפועל ע"י מאשין, עוד סמך ממנחות (נ"ז:) הניח שאור ע"ג עיסה והלך לו ונתחמצה מאלי' חייב עלי' כמעשה שבת [ופרש"י כי היכי דמחייב מניח בשר ע"ג גחלים בשבת ונצלה מאליו ה"ה ה"נ דחייב] עיי"ש, הנה מזה נמי מוכח דאשו משום חציו גם בשאר איסורין דמה שנתחמץ ע"י השאור חשבינן לי' כמעשיו, ויש לדחות ראי' זו דלכאו' ק' איך יליף מחמץ ממעשה שבת דילמא שאני שבת דמלאכת מחשבת אס"ת ע"כ גרמא חשיב כמעשה כדאי' בב"ק (ד' ס'.) לענין זורה, אך י"ל דהנה ברש"י חגיגה (י':) דהא דבעינן מלאכת מחשבת ממשכן ילפינן דכתיב בי' מלאכת מחשבת, והנה בפתיחה לס' אגלי טל הביא ב' דיעות הא דילפינן מלאכת שבת ממלאכת המשכן אם הפי' מבנין המשכן או דילפינן גם מקרבנות, והעלה דלדעת ר"ח ורב האי והגאונים ילפינן גם מקרבנות עיי"ש א"כ גם בקרבנות בעי מחשבה, ע"כ י"ל דאיסור של קרבנות דינו כשבת דתלי במחשבת וע"כ המחמץ מנחה דינו כשבת דבעיא מחשבת ע"כ גם גרמא חייב בו ושפיר ילפינן ממעשה שבת, אבל לשאר דיני התורה אין לנו, אך לפי"ז גם בנ"ד י"ל דסגי בגרמא כיון דצריך לשמה הו' כמלאכת מחשבת וכמ"ש לעיל, אך כ"ז אם היינו יודעין שעושין לשמה, אך אפשר שאין עושין כלל לשמה כמ"ש כ"ת:

והנה בתוס' מנחות (מ"ב.) ד"ה מול ימול בתי' השני כ' דסת"ם לא בעי כתיבה בפי' לשמה וגם סתמא כשר רק של"ש פסול, ולפ"ז י"ל דה"ה טוי' בציצית, אך ד' תוס' אלו לא הובאו בפוסקים ואין לסמוך ע"ז להלכה, אמנם הרי הלכה רווחת בגמ' ובשו"ע (סי' כ') דסתם ציצית הנקחין מישראל הם בחזקת כשרות, וגדולה מזו כ' במג"א (סי' י"א סק"א) ובשו"ע הרב ז"ל (ס"כ ס"ה) דהמוצא חוטי ציצית בשוק כשרין דוודאי לשם ציצית נעשו

ולמה נחוש בציצית אלו, אך מ"מ ציצית אלו ספק פסולין דמי יודע אופן עשיית המאשין ואולי אינו נעשה בכח אדם כלל ופסולין כמ"ש הדברי חיים הנ"ל, ואפשר דכח האדם בהעלעקטרי אינו רק הסרת המונע שפותחין הקראהן המכסה ומונע כח העלעקטרי וע"י שפותח הקראהן יוצא העלעקטרי מעצמו ופועל פעולתו, [וכעי"ז הוא בעלעקטרי שע בעלייכטונג יש ג"כ זלאנטשניק שהאדם מניע ומסבבו ועי"ז נפתח זרם העלעקטרי ומאיר בבית] וזה דומה להסרת ברזא דכח שני ל"ח כחו כדאיתא בשו"ע או"ח (סי' קנ"ט) לענין נטילת ידים דצריך להסיר הברזא בכל פעם, והיינו משום דאינו רק הסרת המונע כמו אשקיל בידקא דמיא וכמש"כ המג"א שם, ואני למדתי זכות לעיל דאולי הוא נעשה בכח אדם וגם אולי מועיל גרמא לענין לשמה אבל אינו אלא ספק:

אמנם כ"ז אם הי' השאלה אם לקנות ציצית אלו להטלית שלו ודאי אסור דספד"א לחומרא ואולי לא נעשה לשם ציצית, אך שאלתו אינו רק להסתחר בהם מצד לפני עור, והנה בודאי גם אם כבודו לא יעסוק במסחר זה מ"מ לא יבצר מהקונים למצוא ציצית אלו של משי אצל סוחרים אחרים דאותן הלובשים טליתות של משי בטח לא יאבו לקנות ציצית של צמר כיון שמנהג אצלם לעשות ציצית של משי לטליתות של משי וכל הציצית של משי נעשין ע"י מאשין וא"כ סו"ס יעשו ציצית כאלו בטליתות שלהם והיכא דלא קאי בתרי עברי דנהרא ליכא לפ"ע כדאי' בע"ז (ו'.) אך התוס' ורא"ש בשבת (ג'.) כתבו דמ"מ איסור דרבנן איכא גם בלא קאי בתרי עברי דנהרא, וא"כ לגבי דידי' הוי רק ספיקא דרבנן ולקולא הא חדא, ותו דהטו"א בחגיגה (ד' י"ג) באבני מילואים חולק על התוס' הנ"ל והביא ראי' דבלא קאי בתרי עברי דנהרא אפי' איסורא דרבנן ליכא, עוד יש לצדד לפמ"ש האחרונים דטעה בדבר מצוה צ"ד כפרה ואף דשוגג ג"כ צריך כפרה מ"מ בטעבד"מ ל"צ כפרה כמו דחזינן דטעבד"מ פטור מחטאת, וא"כ ה"ה בזה ל"ח מכשול כיון דהקונה אדרבה למצוה קמכוין ולא למיעבד איסורא ל"ח מכשול כלל, והנה בנ"ד יש ג' לפני עור א') שמכשיל הקונה ללבוש בגד ד' כנפות בלא ציצית ומבטל עשה דציצית, הב') מכשילו בברכה לבטלה דמברך להתעטף בציצית ואם אינו לשמה הברכה לבטלה, הג') שמכשילו בשבת קודש באיסור הוצאה כמו היוצא בטלית שאינו מצוייצת כהלכתה דחייב חטאת וה"נ אם הציצית פסולין הם משא ואסור לצאת בהם בשבת במקום שאין עירוב:

והנה במכשול הראשון שמכשילו ללבוש בגד בלי ציצית, יש עוד לדון [זולת ההיתרים שכתבתי לעיל] דל"ש לפ"ע רק במכשילו באיסור ולא במכשילו בביטול מצות עשה, וכבר נרמזה סברא זו בתורת חסד (סי' ה') אות ד', וכאן נמי אין הלבישה גופה איסור

כמ"ש המרדכי הובא בסי' י"ב דבשבת אין איסור מה"ת ללבוש בגד בלא ציצית משום דלא כתיב אל תלבש בגד בלא ציצית רק גדילים תעשה לך, ובשבת שאינו יכול לעשות ציצית אין הלבישה איסור, וכ"מ ביבמות (צ':) דהלובש בגד בלא ציצית חשיב רק שב ואל תעשה ואם הי' עצם הלבישה איסור ודאי הי' חשיב עובר בקום ועשה אע"כ דאין איסור רק מה שאינו לובש ציצית וזה שוא"ת ולא מצינו לפני עור כזה, עוי"ל דהו' ספ"ס בדאו' וס' א' בדרבנן, ס' אחד שמא הלכה כדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל דטלית שאינו מצמר ופשתים פטור מציצית מדאורייתא ואת"ל חייב שמא הציצית הללו כשרים, ואף דטלית של משי חייב בציצית מדרבנן לכולי עלמא הו' ס' א' בדרבנן דשמא ציצית הללו כשרים, וזה היתר נכון:

עוד יש לדון דאין האיסור בגוף הציצית רק בבגד שלובש הבגד בלא ציצית א"כ במאי שמוכר הציצית ל"ח מכשול דהציצית במצוותן אין בהם מכשול, מאי תאמר מ"מ הרי גורם ע"י מכירת הציצית ללבוש הטלית דלולא שהי' לו ציצית ל"ה לובש הטלית, אבל ז"א דכיון דלא קאי בתרי עברי דנהרא ובטח ישיג ציצית של משי גם בלעדו א"כ אינו גורם מכשול דסו"ס ילבש הטלית, וז"נ ברור דליכא איסור כלל אפי' מדרבנן, אפי' להתוס' שבת (ג'.) דכיון דאינו מכשיל בידים רק שגורם מכשול והרי אינו גורם כיון דבלא"ה ילבוש הטלית, אך לפ"ז יהי' איסור למכור הטלית והציצית ביחד דבטלית לבד י"ל דגם זה ל"ח מכשול, דאפ"ל לקנות ציצית כשרים עם הטלית וכ"ז שאי"ב ציצית לא ילבשו, ע"כ לא חשיב מכשול, אך במוכר טלית וגם ציצית של משי יחד ליתא להיתר זה, ובלפ"ע השני, יש לדון עוד דמסתמא הולך גם בטלית קטן ואין מברך עליו רק שנפטר בברכת ש להתעטף בציצית דטלית גדול וא"כ ל"ה ברכה לבטלה, ואף דעפ"י רוב אין לטלית קטן שיעור, מ"מ מבואר בד"מ (ח') דיכול לברך עליו, ואף דהפוסקים פקפקו ע"ז מ"מ יש מי שמיישב המנהג, וגם אני הצעיר בחי' ישבתי המנהג בדברים טובים ונכוחים בסייעתא דשמיא ואכ"מ:

עוד י"ל לומר מילתא חדתא דכ"מ שכתב המג"א (סי' י"ד סק"ה) בשם התוס' ורא"ש דאע"ג דטלית שאולה פטורה מן הציצית מ"מ המברך לא הפסיד כמו אשה המברכת על מעשהז"ג ע"ש, הנה דאע"ג דטלית שאולה פטורה מן ציצית מ"מ קצת מצוה איכא ורשאי לברך ע"ז, ה"נ ציצית שאין עשויין לשמה אף דאין פוטרין הבגד מ"מ קצת מצוה איכא [ונפ"מ דאם הוא במקום שאין מצוי כשרין כלל הנעשים לשמה לדעת המג"א (סי' י"ג סק"ח) דאם אינו יכול למצוא ציצית מותר מה"ת ללבוש בלא ציצית כמו בשבת ואם יוכל למצוא ציצית כאילו עכ"פ שלא נטוו לשמן צריך לתלותן בבגד דעכ"פ קצת

מצוה איכא בהן וטוב לתלותן משילבש לגמרי בלא ציצית] וכיון דאיכא קצת מצוה שייך לברך וצונו ול"ח לבטלה, אף דלענין לפ"ע קמא שמכשילו ללבוש בגד בלא ציצית אי"ז מספיק דסו"ס אינו פוטר הבגד ואסור ללבוש הבגד ול"ד לטלית שאולה דאי"ב חיוב ציצית כלל משא"כ בזה דהטלית מחוייב חיוב שלם א"א לפוטרו בציצית כאילו שאינו מצוה גמורה רק קצת מצוה מ"מ אפשר דמועיל עכ"פ לענין שלא יחשב ברכה לבטלה דבדיעבד אם לובשם מקיים קצת מצוה. ולענין כוונה עצמה מצינו כזה בהקדמה בס' אגלי טל בד"ה ובזה נבאר, הביא בשם תוס' פסחים (קט"ו) דאף למ"ד מצות צריכות כוונה ואפי' לעכב מ"מ גם בלא כוונה שם מצוה עלה עיי"ש, והיינו דמ"מ קצת מצוה עלה, וכעי"ז במשנה ריש זבחים דכל הזבחים שנזבחו של"ש כשרים אלא שלא עלו לבעלים לש"ח, וכן בנ"ד כשנטוו של"ש דומה להתם דהחפץ מצוה צריך לשמה ונעשה שלא לשמה י"ל ג"כ דכשרין אלא של"ע לבעלים לש"ח ובנ"ד היינו שאינו יכול לפטור הטלית ומ"מ קצת מצוה איכא:

ונ"ל סמך לתוס' פסחים (קט"ו) הנ"ל מזוה"ק יתרו (ד' צ"ג:) ואי מיזדמן לי' עובדא ויכוון בי' זכאה איהו ואע"ג דלאו מכוון זכאה איהו דעביד פקודא דמארי' עיי"ש, והרי הזוה"ק חיבר רשב"י ור"ש הא אזיל בתר כוונה וס"ל מצ"כ כמו שכ' בהקדמת ס' אגלי טל, ומ"מ כ' דגם אי לא מכוון בי' זכאה איהו, הנה דאפי' למ"ד מצ"כ מ"מ גם בלא כוונה שם מצוה עלה:

וראיתי בספר שבולי הלקט השלם סי' י"ז בשם הר"י מנירצבורג המתפלל ואינו מכוון י"ל שיצא ידי חובתו וכעין קדשים שאם נזבחו סתמן כשירין ולכאו' קשה דאיך מפורש בגמ' ובש"ע שאם לא כוון באבות צריך לחזור ולהתפלל ועכצ"ל דגם בלא כוונה חשוב מצוה אע"ג דמחזירין אותו:

ויש לבאר הדברים יותר דהנה בס' ברכי יוסף דאף דאין יוצאין יד"ח רק בכזית מצה מ"מ אם אין לו רק חצי זית צריך לאוכלו דגם בחצי שיעור איכא קצת מצוה כמו באיסורין דגם ח"ש אסור מה"ת, והנה באיסורין מצינו גם ח"ש באיכות ולא בכמות עי' רמב"ם (פ"ז) ממא"ס לענין חוטין וקרומין דאפי' נימא שהן אסורין מה"ת מ"מ אי"ח עליהם כמו ח"ש, והיינו ח"ש באיכות של חלב, שאינם חלב גמור, וכעי"ז ברמב"ן בסה"מ מ' ל"ת (שנ"ג) לענין קריבה בעריות שהוא כעין ח"ש, וכעי"ז בפר"ח (סי' תמ"ב) ומל"מ (פ"ה) מה' יסוה"ת לענין שלא כדה"נ דהוא כעין ח"ש, עיי"ש, והוא ג"כ ח"ש באיכות ולא בכמות, עיי"ש, וכעי"ז מצינו הכונס יבמתו לשום נוי או לשום אישות כאילו פוגע בערו' וקרוב להיות הולד ממזר, וכעי"ז בשו"ע או"ח בסי' קכ"ד אם אין י' שומעין השמו"ע מהש"ץ

קרוב להיות ברכותיו לבטלה משמע שקצת איסור ולא איסור שלם וכעי"ז בנדרים (ס"ח.) נערה המאורסה שאביה ובעלה מפירין נדריה אי נימא בעל מקלש קליש לא לקיא ונשאר רק חצי שיעור באיכות וכעי"ז מבואר בהירושלמי שכתב טעמא דר' יוסי אם הוציא לולב ברה"ר פטור משום עשה דוחה ל"ת וקשה הא אין עש' דוחה ל"ת שיש בה כרת ונראה דס"ל דאף דאין העשה דוחה כל הל"ת מכ"מ דוחה מקצתו כפי מסת החומר שיש בל"ת גרידא שאין בה כרת וע"כ אינו חייב חטאת אך דאסור מן התורה והיא כעין בעל מקלש קליש ולע"ד זה סברת הש"ס בנדרים (נ"ד) דאף לר' עקיבא דכל מידי דמימלך עלי' שליח מינו הוא מכ"מ מודה לענין מלקות שאינו לוקה ונלע"ד הטעם ג"כ כנ"ל דכל מידי דמימלך עלי' שליח חשיב רק קצת מינו והו' כעין חצי שיעור באיכות וככה הוא בענין טלית שאולה שאינו לכם גמור והוא ג"כ ח"ש באיכות לכם, ולפ"ז נלפע"ד גם לענין אתרוג ביו"ט ראשון דבעי לכם ואינו יוצא בשאול מ"מ אם אא"ל להשיג אתרוג במתנה ע"מ להחזיר חייב עכ"פ בשאול כמו ח"ז מצה כשאין לו יותר, ומצאתי סברא זו דח"ש באיכות לענין מצוה ברי"ט אלגזי סוף ה' חלה (ד' נ"ה.) מדה"ס ביאר כן ד' ירושלמי דסברת רע"ק דמפריש מקב חלה מועיל משום דח"ש במצוה ג"כ שם מצוה עלה ושזה הטעם דתורם מדבר שלא נ נגמרה מלאכתו דחל בדיעבד דהו' ג"כ ח"ש באיכות עיי"ש היטב, הנה דגם במצוה מועיל ח"ש באיכות שיהי' שם מצוה עלה:

וככה הוא בפסול של"ש וכן במצוה בלא כוונה חשיב ג"כ ח"ש באיכות, וקצת סמך לזה בר"ה (ד' י"ח.) זה התפלל תפילה שלימה ופרש"י נתכוון, הנה דבלא כוונה חשיב שהתפילה אינו שלימה והוא כעין חצי באיכות, וכ"מ ברש"י יומא (ס"ו:) ד"ה באינו וכו', אף זו הואיל ולא נגמרה שלא עלתה לש"ח וכו', הנה קרי רש"י לפסול של"ש עבודה שלא נגמרה, וע' בתוס' שם שהשיגו ע"ז, אבל מרש"י ז"ל יש סמוכין לדברינו:

ולפ"ז מצינו קצת לימוד זכות להרבה מאד מהמון עם שאין נזהרין לאפות המצה שלהם לשם שימור וע"י ישראל גדול ואין להם מצה שמורה אחרת לליל הסדר ולכאו' אין יוצאין יד"ח כלל הם ובניהם ובנותיהם (כי גם נשים חייבות במצה מד"ת] גם הברכה על אכילת מצה הו' לבטלה, ר"ל, ולא ניחא למרייהו דנימא הכי ע' כתובות (קי"ב) ולהנ"ל מצאתי קצת תרופה למכתם דגם מצה שלא נאפת לשמה אף דאין יוצאין בה יד"ח מ"מ איכא קצת מצוה כמו ח"ז מצה דזה חשיב ג"כ ח"ש באיכות, ויש בזה כפלים לתושי' א' שאין ברכתן לבטלה כמו דמותר לברך על טלית שאולה כיון דיש בה קצת מצוה, וגם אין מפסידין המצוה לגמרי, ומצאנו בזה דאף שמעכב מ"מ גם בלעדו שם מצוה עלה והוא בתוס' ברכות (כ"ה) לדיעה אחת מבואר כן דשכח יעלה ויבוא במנחה בר"ח אף דצריך

לחזור להתפלל מ"מ אם עבר היום ולא התפלל שם מצוה עלה ואי"צ תשלומין בלילה דלא ירויח מאומה דגם בלילה לא יאמר יעו"י, ואם נימא דמעכב ל"ח תפילה כלל וא"כ ירויח דבלילה יהי' שם תפילה עלה דהרי שכח ולא התפלל מנחה בר"ת מתפלל ערבית שתים בלא יעו"י, וע"כ דגם ביום ר"ח שם תפלה עלה בלא יעו"י ומ"מ מעכב ומחזירין אותו לקיים המצוה כדין, ואף אתה אל תתמה בנ"ד דאף דלשמה מעכב בטוויית הציצית מ"מ גם של"ש שם מצוה עלה, עוד ראי' לזה ממש"כ הפוסקים דהיום אין אנו מכוונין בתפילה וא"כ אף דכוונה באבות מעכב ובימי הגמ' הי' חיוב לחזור התפילה אם לא כיוון באבות מ"מ היום אין חוזרין דקרוב שגם טעם ב' לא יכוון, אבל ק' דא"כ איך מותר לנו, להתפלל בפעם ראשונה כיון דכוונה באבות מעכבת, א"כ כל ברכות השמ"ע הם לבטלה, אם אינו מכוון באבות, וע"כ צ"ל דאף דכוונה מעכבת באבות ומחזירין אותו בשביל זה מ"מ שם תפילה עלה גם בלא כוונה באבות ול"ה לבטלה, ומצאתי סמך לדברי בס' שבולי לקט השלם (סי' י"ז) ע"ש, עוד מצינו כזה בס' תפארת ישראל להמהר"ל ז"ל בפ' (ס"ז) בהא דאמרינן בתפלין ומזוזות וס"ת אפי' כתב אחד מעכב, היינו שמעכב וצריך לכתוב אותו ואין להניחם כך. וגם בס"ת כך הוא שהוא מעכב וצריך לכתוב אותו ואסור להניחו כך, ומ"מ יש עליהן דין קדושת תפילין לכל דבר בעולם רק שמעכב שחייב לכתוב אותו לגמרי, וגם ס"ת הדין כך, דידוע צריך לכתוב אותה כתיקונה לגמרי ומ"מ אם לא נכתב אין פסולין וכו' עכ"ל הנצרך לענייננו הוא סמך לדברנו דאף דבר שמעכב מ"מ גם בלעדו יש קדושת ס"ת עליו ומ"מ מעכב וצריך לקיים גם פרט זה, והנה י"ל בנ"ד דאף דכוונה מעכב וא"י יד"ח בלא זה היינו דצריך לקיים גם פרט זה. דלשמה, אבל מ"מ גם בלא כוונה שם מצוה עלה וכעין ד' התוס' פסחים (קט"ו.) וכעי"ז כ' בליקוטי ח"ס (סי' צ"ט) בשם יש"ש פ' הערל, לענין ציצין המעכבין את המילה דמ"מ אינו דומה למל ולא פרע דהתם תנן כאילו לא מל, משא"כ בציצין המעכבין לא חשיב כלא מל, הנה דאף דמעכב מ"מ חשיב קצת מילה, וע' גיטין (כ"ד:) ע"ש היטב:

[**ובזה** יש לימוד זכות להרבה מהמון שקונין ציצית מארחי פרחי שאין נטווין לשמה ואף דעפ"י דין ציצית נקחין מכל אדם מ"מ הלב יודע שיש הרבה שאין עושין לשמה, וע' בשו"ת ח"ס ח' או"ח (סי' ו') וגם בשעת תלייתן אין המון מכירין לכוון לשמה וגם להרבה תפילין שכותבן מי שלא הביא ב' שערות דלא הו' לשמה, והרבה מוכרי סת"ם אין נזהרין בזה כידוע, ולהנ"ל יש קצת המלצה דמקיימין עכ"פ קצת מצו' וגם אין ברכתן לבטלה] ולענין ציצית יש לי עוד לימוד זכות עפי"מ שכ' הטו"ז או"ח (סי' כ"א) על מה שכ' השאילתות דהא דתשמישי מצוה הי"ד לאחר מצוותן אבל בשעת מצוותן אסור

להשתמש בהן כמו דאמרי' שלא יכסנו ברגל ועז"כ הטור דשא"ה דמקיים המצו' בבזיון, וע"ז הק' הב"י דהרי אסור להשתמש נגד נ"ח ויליף לה הגמ' מהא דלא יכסנו ברגל, וע"ז תי' הט"ז דשאני נ"ח דע"כ צריך לכוון קיום המצוה גם בשעת תשמיש דאל"כ יצטרך לחזור להדליק משא"כ בטלית אפי' כשלבש אי"צ לכוון קיום המצוה שאינו מצוה חיובית עיי"ש שזה תו"ד, ולכאו' ק' הא כשלובש ד' כנפות חייב ללבוש גם ציצית, וצ"ל דס"ל דאפי' לא יכוון לקיים מצוה מ"מ לא לובש בלא ציצית ואפי' נימא דבלא כוונה ל"ה מצו' מ"מ גם עבירת עשה דציצית ליכא בזה דסו"ס אינו לובש בלא ציצית, ומזה למדתי דאפי' למ"ד מצ"כ וילבוש טלית בלא כוונה אע"ג דאינו מקבל שכר מצוה מ"מ גם עבירה ליכא דסו"ס לבוש בציצית ואי"צ שיהי' קיום מצוה בהציצית כל שלבוש בציצית אינו עיבר העשה רק דאינו מקבל שכר מצוה, ול"ד לשאר מצות מחוייבת למ"ד מצ"כ כשהוא בלא כוונה מאומה לא ישא בעמלו [לבד לתוס' פסחים (קט"ו.) שהובא באגלי טל בהקדמה] דהתם עיקר הוא לקיים מצוה וכשאינו מקיים לאו כלום עביד משא"כ בציצית דאפי' בלא כוונה אהני מעשיו עכ"פ שלא יחשב לובש בגד בלא ציצית, והוא הקדמה חדשה רבת הערך אשר מדברי הט"ז ז"ל משיתיהו, לפ"ז י"ל דה"ה בציצית טוויים שלא בכוונה אע"ג דאין מקיים בהם מצות ציצית מ"מ גם עבירה דלובש ד"כ בלא ציצית ליכא, וממילא ל"ה נמי הציצית משא בשבת דסו"ס הם לצורך ולתועלת שלא יחשב כלובש ד' כנפות בלא ציצית, נדחקתי בכ"ז ללמוד זכות על המון עם אשר רובם קונים ציצית ממאן דהוא ואין טוויים לשמן, ולדברי עכ"פ אין עוברים בעשה וגם הציצית ל"ח משא: **ונשוב** לנ"ד דלא חשיב מכשיל ברכה לבטלה דגם בציצית של"ש אפשר דאיכא קצת מצוה ושייך לברך וצונו כמו בטלית שאולה, וכעין ד' התוס' פסחים (קט"ו.) למ"ד מצ"כ והיתה בלא כוונה לא יצא יד"ח מ"מ גם בלי כוונה שם מצוה עלה, ולכאו' יש לדחות דאינו דומה לטלית שאולה דיכול לומר וצונו כיון שהוא קצת מצוה ודבר טוב והגון לעשות כן, משא"כ בנ"ד דאדרבה איסורא עביד שלובש בגד בלא ציצית כשרין אינו יכול לומר וצונו דהו' בוצע ברך, וכן ל"ד להתוס' פסחים (קט"ו.) מחמת חילוק זה דהתם אם נעשה בלא כוונה הו' קצת מצוה דאינו עובר שום איסורא בזה, משא"כ בנ"ד דבלבישת הבגד איסורא עביד שאין בהם ציצית כשרין לגמרי כמחוייב ולובש בגד בלא ציצית, וציצית אלו אין מספיקין לפטור הבגד כנ"ל, ועדיין י"ל דכיון דלענין איסור ללבוש הבגד בלא ציצית כתבתי לעיל דאיכא ס"ס להתיר א' שמא כרי"ף ורמב"ם דטלית של משי פטור מציצית מה"ת ושמא ציצית אלו ג"כ כשרים והו' ס"ס בדאו' וס' אחד בדרבנן, וכיון

דאיסור לבישה אזיל לה שוב שפיר שייך לברך עליו ג"כ מחמת קצת מצוה דאית בה אפי' נטווין של"ש כמו טלית שאולה וכהא דתוס' פסחים (קט"ו.) הנ"ל:

ולענין ברכה גם לרי"ף ורמב"ם שייך לברך דעכ"פ מדרבנן חייב בציצית, ותו נלע"ד דלרי"ף ורמב"ם עדיף דאפי' נימא דליכא מצוה כלל בציצית דעשויין של"ש מ"מ כיון דעכ"פ ס' אולי כשרים שוב מותר לברך עליהם דכיון דמצד ספק דרבנן לקולא יוצא בציצית כאילו חשיב כודאי מצוה ומותר לברך ע"ז, וכעי"ז כ' מג"א (סי' קנ"ט סקט"ו) דהיכא דנוטל ידיו בספק נטילה מותר לברך עליו כיון דיוצא בנטילה זו מצד ספק דרבנן לקולא, ובשו"ת נודע בשערים (סי' ט') מסתפק בזה עיי"ש, ומצאתי כזה עוד בשו"ע הרב ז"ל (סי' קס"ח סי"ב) באמצע הדיבור, שספק ברכה של דבריהם להקל ואפי' לכתחילה אין כאן חשש ברכה לבטלה שכיון שהקילו חכמים בדבריהם לצאת בספק ברכה אין זו ברכה שאינה צריכה ואינה לבטלה בודאי כיון שיוצא בה יד"ח ורשאי לאכול על ידה עכ"ל:

ות"ל מצאתי סברא זו מפורש במנחות (ס"ו.) דמותר לספור בה"ש ולברך עליו משום דספירה בזה"ז דרבנן וספד"ר לקולא, הנה מפורש דמצד ספד"ר לקולא מותר לברך ג"כ, והיינו כהנ"ל דכיון דסד"ר להקל חשיב מצוה ודאית ורשאי לברך עליו, ולהדיעות דבגד משי חייב בציצית מה"ת, שוב י"ל כסברא הנ"ל, דאף בציצית שאין טווין לשמה יש עכ"פ קצת מצו' ושייך לברך עליו כמו בטלית שאולה, וא"ש בסייעתא דשמיא:

[**עוי"ל** דכיון דבגמ' מנחות פליגי רב ושמואל אי בעינן טווי' לשמה ולא אפסקי' מאי הילכתא בהדיא, י"ל דבטלית משי שהוא דרבנן לרי"ף ורמב"ם סומכין על מ"ד דל"צ טווי' לשמה, כעין נדה (ט':) כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעה"ד בדרבנן]:

ועתה נבוא להחשש השלישי דלפני עור, דהיינו לענין הוצאה בשבת במקום שאין עירוב דהציצית הו' משוי, י"ל עוד סניף דלית לן היום ר"ה דאורייתא דאין ס' ריבוא בוקעין, ובדרבנן יש דיעות דליכא לפ"ע כלל כמ"ש התורת חסד (סי' ה') בשם הרמב"ן והריטב"א ריש מו"ק ורמב"ן סופ"ק דע"ז עיי"ש, וכיון דלכו"ע ליכא בזה רק לפ"ע דרבנן, כיון דלא קאי בתרי עברי דנהרא והדבר נוגע לפרנסתו, ע"כ נלפע"ד לסמוך ע"ז להלכה למעשה וי"ר שלא אכשל בדבר הלכה:

ודבר שאלה הראשונה בטליתות שנרשם עליהם פסוק להתעטף בציצית בשם ומלכות אם מותר להסתחר בהם אף דודאי אין לרשום פסוקים בטלית כדאי' בשו"ע יו"ד (סי' רפ"ג סעיף ד'), מ"מ שיהי' איסור לעשות בו סחורה לא שמענו, ומש"כ כבודו דאולי ישבו עליו, א"כ גם תפלין לא נמכור להם גם סידורים וחומשים אולי ישבו עליהם,

ואם יאמר דתפלין הם תשמישי קדושה ואסור לנהג בהם בזיון, משא"כ טלית אינו רק תשמיש מצוה כמגילה (כ':), [והנה לדעת הב"ח או"ח (סי' כ"א) אליבא דשאילתות אפי' טלית אסור לישב עליו כל זמן שראוי למצוותו אפי' שלא בשעת קיום המצוה עיי"ש, אך הט"ז שם חולק וס"ל דשלא בשעת קיום מצוותו לכו"ע שרי אפי' לשאילתות, שו"ר דז"א דהב"ח לא אסר אלא תשמיש דציצית אבל לא תשמיש הטלית כי הטלית אפי' תשמיש מצוה לא חשיב, וכן השו"ע (סי' כ"א) לא דיבר אלא מחוטי הציצית עיי"ש] הנה ההמון אינם לומדים ואינם יודעים לחלק בין זה לזה, ומי שנזהר בכבוד תפלין וספרים גם בטלית של מצוה נזהר בכבודו, והרי מוכחין דברים כאלו כגון טישטיכלעך לחלות לליל ש"ק ורשום בהם ג"כ ברכות וקידוש וכן הדגלים לשמחת תורה אף דודאי נכון לבטל זה שלא לרשום ברכות אדברים כאלו דיכול לבוא לידי בזיון כד' היו"ד (סי' רס"ג ס"ד) הנ"ל, וכעי"ז ברמ"א יו"ד (סי' רע"ו סי"ג) וכעי"ז בש"ס ר"ה (י"ט:) דעשו יו"ט כד בטלה אדכרתא מן שטריא משום שהי' בא לידי בזיון, אבל גם משם עצמו יש ראי' דאין לאסור בדיעבד דאטו קודם שבטלו אדכרתא מן שטריא הי' אסור ללוות מעות על שטר, זה ודאי אינו דלא מצינו זה רק שהי' מתאמצים לבטל זה מן השטרות שלא להזכיר שם אבל גם קודם שבטלו היו לווין על שטרות מחמת של"ה עצה אחרת דמלוה ע"פ אינו גובה ממשעבדי, ועכ"פ נשמע דבשעהד"ח שרי וה"ה דבדיעבד מותר להסתחר בו, ועוד נ' דטליתות עדיפי דבשלמא שטר עומד להפרע ולזורקו לאשפה משא"כ טלית של מצוה אינו עומד לנהג בו בזיון, ועוד נ"ל דאין איסור בזיון רק במתכוון אבל בלא כוונה ל"ח בזיון כלל, [זה פירוש לדבר חובל בחברו חייב משום ה' דברים ואמרי' אדם מועד לעולם וחייב ד' דברים אבל בושת א"ח עד שיתכוון והיינו דאם אינו מתכוון ל"ח בושת כלל, ואף דהתם מקרא ילפינן לה, מ"מ הוא סברא ג"כ], וזה אני כותב לסניף בעלמא:

ע"כ נלע"ד להתיר לכבודו להסתחר במסחר הטליתות של משי, וגם בהציצית של משי, אמנם כאשר יסוד ההיתר הוא משום דבלא קאי בתרי עברי דנהרא ליכא לפ"ע דאו' לכו"ע, אם יהי' קונה שיכיר בו או שיסתפק בו שאם יאמר לו שיש שאלה על הציצית הללו והוא ספד"א וע"כ נכון יותר לקנות ציצית של צמר, יצייה לו מחוייב להודיעו, וע' תורת חסד (סי' ה' סק"מ) מש"כ דאם המכשיל מזיד והנכשל שוגג המכשיל עובר כל האיסור, עיי"ש, ואני מצאתי מפורש כן ברמב"ן פ' מטות עמש"כ בשם ספרי ונשא את עונה שהגורם תקלה לחברו נכנס תחתיו לכל העונשין וכו' וכ' הרמב"ן דהיי"ד כשהנכשל שוגג עיי"ש, הנה מפורש כן, אך באוה"ח ר"פ אמור דל"ש איסור זה רק בכלאים ובטומאת כהן ע"ש היכא רמיזא בקראי, וזה דלא כתוח"ס דנקט בפשיטות

דשייך איסור זה בכה"ת ומד' הרמב"ן ר"פ מטות מבואר רק דנענש ביד"ש אבל שיחשב ממש כעובר על הלאו שיהי' לוקה בדיני אדם זה ל"ש רק בכלאים ובטומאת כהן, וראיתי ברמב"ן פ' בא (י"ב פ' ט"ז) כל מלאכה לא יעשה בה בפירש"י אפי' ע"י אחרים ולא הבינותי זה שאם האחרים האלו ישראל הם עצמם אסורין ואין אני מוזהר במלאכתו שלא תעשה על ידו אלא שאם מטעה אותו באיסור עובר משום לפ"ע ל"ת מכשול עיי"ש מבואר איפוא להדיא דאפי' במטעה אותו דהיינו שהנכשל שוגג והמכשיל מזיד מ"מ אינו עובר רק בלפ"ע, וקצ"ע מש"כ הרמב"ן שאם מטעה אותו באיסור עובר בלפ"ע שהרי אפי' באינו מטעה עובר בלפ"ע, וצ"ל דבאינו מטעה אותו לא פסיקא מילתא דיעבור בלפ"ע דאורייתא דאי לא קאי בתרי עברי דנהרא אי"ע מה"ת, אבל במטעה לעולם עובר, דמשהוצרך להטעותו ש"מ שהוא איש כשר שאם הי' יודע שאסור ל"ה אוכל וא"כ לולא הכשלתו ל"ה אוכל ודומה לקאי בתרי עברי דנהרא, ואם לא יציית מותר, וכבודו את נפשו הציל, כנלע"ד בזה להלכה ולמעשה וי"ר שלא אכשל בדבר הלכה. הנני ידידו עוז דושה"ט באה"ר השי"ת ימלא משאלות לבו הטהור שיהי' לו פרנסה בהיתר גמור בלי שום נדנוד איסור כנפשו ונפש תדרשנו לטובה:

סימן ו

ב"ה. תשובה לקראקא. במה שנסתפק אם מותר להשאיל תפלין למגדלי בלורית במקום תפלין דהוי חציצה בין ראשו לתפלין אם עובר בלפ"ע שגורם לו ברכה לבטלה:

הנה בפ"י דמקואות והובא בחולין (ע"ב:) ידות הכלים שעתיד לקוצצן מטביל עד מקום מדה והק' הר"ש ותוס' חולין שם הא הוי חציצה ותי' האו"ז סי' שס"ב דכיון דהוי מגופה אינה חוצץ ומה"ט שער העומד ליגזז וצפורן העומד ליגזז אינו חוצץ [וח"א אמר דבזה נתיישב קו' השואל בח"ס יו"ד סי' קצ"ה על הכלות שטובלות בשערותיהם הא עומד ליקצץ אחר בעילת מצוה ולהנ"ל א"ש ולע"ד י"ל עוד על קו' ח"ס כמ"ש תוס' ור"ש שם דביהס"ת דכלים לא פסיל בהו חציצה ה"נ י"ל דביהס"ת דשער לא פסיל בהו חציצה דהא דמרבינן ביהס"ת הוא מכל כתוס' קדושין (כ"ה:) וי"ל דלא קאי דרשה דכל רק על המפורש בקרא בהדי' דהיינו בשרו ולא על השיער דלא מפורש בקרא רק אתרבי מאת וכעי"ז יש בתוס' ב"ק (ג'.) ובתוס' ב"ק (ק':) ובכ"מ, אך לפמ"ש באבני נזר יו"ד סי' דשינים אתרבי ג"כ מאת כמו שיער ובשינים מפורש בגמ' דפוסל בה חציצת ביהס"ת וכל השינים ביהס"ת הן, וע"כ דליתא להנ"ל] ואף דהתוס' ור"ש לא תי' כן היינו משום דעומד ליקצץ זה עצמו משוי שלא יחשב גופה, משא"כ בנ"ד דאין עומד ליקצץ י"ל

דלכ"ע גופה אינו חוצץ, אך לכאו' ק' מהא דעצמה עיני' ביותר קרצה שפתותי' חוצץ אע"ג דגופה היא, וי"ל עפמ"ש בס' גבעת פנחס סי' נון דהיכא דשניהם צריכין טבילה ל"ש מב"מ אי"ח וה"נ ל"ש גופה אינו חוצץ, ודוקא בשערה העומד ליקצץ דא"ת דעומד ליקצץ כקצוץ דמי א"כ א"צ טבילה כמבואר בהא דידות הכלים דמה שעומד ליקצץ א"צ טבילה, וע"ז חידש האו"ז דמ"מ חשיב גופה לענין שלא יחוץ וא"כ בנ"ד דעל השערות א"צ הנחת תפלין רק על הראש שפיר י"ל דגופו אינו חוצץ, אך ק' דבזבחים (י"ט) הכניס ידו לתוך חיקו גופו מי חייץ [לענין בגדי כהונה] או לא חייץ וכו' יצא לו שערו בבגדו מהו שערו כגופו דמי או לא [ע' סופ"ק דערכין וסנהדרין (קי"ב.) ועירובין (כ"ז:)] ונראה לחלק דשאני בנדון בגדי כהונה דיש להם מקום מוגבל בגוף, ואם יתן למשל הכתונת במקום ראשו או על אצבעותיו לא יקיים מצוה כלל וכיון דצריך מקום פרטי בגוף חוצץ מקום זה על מקום אחר ול"מ מה שבכלל הוא גופו, כיון דלא סגי לענין בג"כ בשם גוף בכלל, משא"כ בטבילה דכל גופו בשו' בכלל הטבילה, אין חילוק בין קצתו לקצתו, ע"כ כל ששם גופו עליו אי"ח, ואם כנים הדברים גם בנ"ד דלענין תפלין לא. סגי בשם גוף בכלל רק צריך מקום פרטי דהיינו על הראש דוקא ובמקום שמחו של תינוק רופס וכיון דלא סגי בשם גוף בכלל ל"ש לומר גופו אינו חוצץ:

וי"ל עוד דשאני בג"כ דאפי' אויר חוצץ כדאמרי' בזבחים (י"ט.) נכנסה לו רוח בבגדו מהו וכו' בית השחי מהו שיחוץ, וכיון דאויר חוצץ גם גופו חוצץ, משא"כ בטבילה י"ל דאויר אינו חוצץ כמבואר בב"י יו"ד סי' ר"א (דק"ה.) לענין שלג [ומה דק' ע"ז לכאו' ממשנה פ"י דמקואות כלי שהטבילו דרך פיו כאלו לא טבל משום דאין המים נכנסים להכלי הנה דאפי' אויר חוצץ ישבתי בחי' שנדפסו בקונ' אהל ישרים] וע"כ גם גופו אי"ח, ולפ"ז בתפלין דודאי אויר אינו חוצץ דא"א שהמעברתא יהי' כלו מונח על ראשו בלי הפסק אויר כמו שנראה בעליל [וגם דבר ברור ופשוט שא"א למעברתא שו' השטח שיהי' כולו מונח על הראש שיש לו שטח עגול] גם גופו אינו חוצץ, עוד יש לחלק בין הא דזבחים בהכניס ידו לתוך חיקו שהוא שלא במקומו דאין מקום היד מיוחד להיות בתוך חיקו ואו גם גופו חוצץ משא"כ בנדון האו"ז שהוא במקומו המיוחד לו גופו אי"ח וזה נראה עיקר, וא"כ בשערות הראש במקום הנחת תפלין שהם ג"כ במקומן [ואף דהשערות צומחין מלמעלה למטה והמגדלי בלורית מסרקין השטרות מלמטה למעלה מ"מ כיון דכך המנהג אצלם י"ל דחשיב מקומן] דומה לנדון האו"ז ואינו חוצץ:

ולכאו' י"ל עוד בנ"ד כל לנאותה אינה חוצץ כדאמרי' בסוכה דף (ל"ז.) לענין לולב אך הנה ברמ"א (סי' תרנ"א ס"ז) דיש להסיר הטבעת בשעת נטילת לולב ומדינא אין לחוש משום

דאין כל היד מכוסה בהם, משמע דאם הי' כל היד מכוסה בהם הי' חוצץ מדינא, וק' הא כל לנאותה אי"ח, וע"כ דל"מ רק לנאותה דלולב אבל לא לנאותו לאדם, וה"נ דכוותה:
ובאבני נזר הק' בהא דר"ה (כ"ז:) צפהו זהב במקום הנחת פה פסול דנימא כל לנאותה אי"ח, וזה כביר אמרתי דהנה בסוכה (ל"ז.) אמר רבה להנהו דגדלי הושענא כי גדליתו הושענא שיירי בה בית יד כי היכי דלא להוי חציצה פירש"י דס"ל לולב א"צ אגד, משמע דלמ"ד צריך אגד אף דיש עצה שיהי' האגד למעלה ממקום אחיזת ידיו מ"מ אי"ח דאגד הוא מגוף המצוה והוי כמו הלולב וההדס שאין א' חוצץ לחברו, וע"ז השיב רבא כל לנאותה אי"ח דאפי' לרבנן דאי"צ אגד מ"מ לכתחלה מצוה לאוגדו משום ואנוהו כסוכה (ל"ג.) וזה כל לנאותה, אף שאין חיוב גמור לאוגדו רק לנאותה ג"כ חשיב חלק מהמצו' מפאת הלכתחלה אינו חוצץ, ולפ"ז י"ל דהיי"ד בזה דחיוב גמור לכתחלה לאוגדו אז אי"ח משא"כ בהא דצפהו זהב דאין זה חיוב גמור [ואף דמקיים בזה ואנוהו מ"מ א"א שיהי' בזה חיוב גמור דאין גבול לנוי כזה דיכול להדרו בכסף ובזהב או באבנים טובות ומרגליות ופז ופנינים כמובן] גם לנאותה חוצץ, ולפ"ז כש"כ בנ"ד דל"ש כל לנאותה אי"ח כיון דאינו כלל נוי להמצוה, אך נתיישבתי דמ"ש רש"י דלמ"ד צריך אגד ל"ח חציצה היינו משום דאז אין עצה ומצותו בכך דאפי' יעשה האגד למעלה מאחיזת ידיו ל"מ, דהא דמועיל אגד במקום א' משום דע"פ דין חשיב חבור והוי כאלו הי' האגד בכלי וכ"ז כשאפשר בפועל שיהי' האגד בכולו אבל אם נימא דבמקום אחיזת ידיו ל"מ משום חציצה ל"ה מועיל האגד שלמעלה ג"כ וכעי"ז בתב"ש סי' ה' לענין תוכ"ד כד"ד דל"מ רק כשאפשר שיהי' בפועל בב"א ממש עיי"ש וכעי"ז בכריתות (ט"ז.) אליבא דר"א מחלקינן בין קצר וחזר וקצר בהעלם א' חשיב כדבר א' משום דיכול לערבן משא"כ בבעילה א"י לערבן עיי"ש ועוד קריין סגיאין לסברא זו, וראי' לזה דהנה בסוכה (ל"ב:) שיעור הדס וערבה ג' ולולב ד' כדי שיהי' לולב יוצא מן ההדס טפח כו' תנן לולב שיש בו ג' טפחים כדי לנענע בו כשר אימא וכדי לנענע בו פירש"י ד"ה אימא וכדי לנענע מה שיוצא למעלה מן האגד היא המנענע עכ"ל ולכאו' ק' דאין האגד צריך שיהי' בכולו וא"כ אפי' אין בלולב רק ג"ט יש בו כדי לנענע במה שיוצא מן האגד ולענ"ד כוונת רש"י כנ"ל דאם לא יהי' בלולב רק ג"ט א"כ אין ראוי לאוגדו כולו דהרי צריך להניח חלק מהלולב בלי אגד כדי שיהי' ראוי לנענע ושוב ל"מ אגד במקום א' כאמור:
ונשוב לנ"ד די"ל דבנ"ד אי"ח משום דגופו אינו חוצץ כמ"ש או"ז, ואף דהרמ"א יו"ד (סי' קצ"ח ס"כ) כ' ומאחר שנהגו ליטול הצפרנים אפי' אם צפורן א' נשאר בידה וטבלה צריכה טבילה אחרת, הרי כ' הטעם משום דנהגו ליטול וסופה ליקצץ וכ"כ ש"ך שם

סקכ"ה בשם ראב"ד ז"ל והיינו דהאי אשה גופה סופה לקוצצם משא"כ בנ"ד דאין סופו של זה לקוצצם כמו שהן עתה (רק אם יתארכו יותר מדאי] וכ"כ הח"ס (סי' קצ"ה) לענין הכלות שטובלות בשערותיהן דכשאין סופה ליקצץ עתה אי"ח ולא יהי' בנ"ד אלא ס' הרי כל חציצה בתפלין ש"ר הוא ספק אם פוסל בו חציצה או לא כבשו"ע או"ח (סי' כ"ז ס"ה), ממילא בנ"ד הוי ס"ס לקולא:

ובודאי לכתחלה ראוי להחמיר בזה כמ"ש במחה"ש (סי' כ"ז סק"ה) ובקיצושו"ע להרה"ג ר"ש גאנצפריד זצ"ל (סי' יו"ד ס"ו), א' דאין לעשות ס"ס לכתחלה, שנית יש דיעות דלענין ברכה לבטלה יש להחמיר אפי' בס"ס, וגם דאין לחדש מעצמנו ס"ס כמ"ש הש"ך יו"ד סוס"י ק"י, מ"מ לענ"ד אין בזה רק חומרא לכתחלה ולא יהי' אלא ס' א' הלא דעת הראב"ד ז"ל פ"ג מה' מילה דבס' דאורייתא צריך לברך, ואפי' לרמב"ם שם דס"ל דעל מילת אנדרוגינוס אין מברכין דאפי' בסד"א אין לברך כבר כ' הכנה"ג ופר"ח או"ח (סי' ס"ז) דהיי"ד בס' אם נתחייב אבל אם בודאי נתחייב אך שס' אם מקיים מצוה במעשה זו גם להרמב"ם צריך לברך, וכדאי הם לסמוך עליהם בשעהד"ח, וע"כ מי שיש לו שערות כאלו טוב יותר להניח תפלין בברכה מלבטל מצות תפלין לגמרי, ואין בזה לפ"ע לא תתן מכשול דהתקון רבה על המכשול ביתרון הכשר וניחא דליעבד ע"ה איסורא קלילא של לכתחלה מלמעבד איסורא רבה להיות בכלל קרקפתא דלא מנח תפלין ח"ו:

סימן ז

ב"ה. תשובה לפיעטרקוב. על דבר השאלה על המנהג ששואלין תפלין ומקטינין הקשר דהאבני נזר או"ח (סי' קפ"ג סק"ה) אוסר משום דל"ה קשר ש"ק עכת"ד:

הנה לכאו' מצאתי לזה רפואה מה"ת מדברי רבינו זצ"ל עצמו באבני נזר (סי' ק"פ סק"י) שרצה להוכיח דבתפלין ל"צ קש"ק משי' רבינו אלי' שצריך לקשור הקשר בכל יום ודחה די"ל כמ"ש הרא"ש בפ"ק דסוכה לענין תבן וביטלו דסגי בביטול לשבעה ימים ה"ה לענין תפלין דכל יום מצוה באפי נפשה סגי בביטול ליום א' [ואח"כ חזר והק' ממעשים בכל יום שאדם שואל תפלין מחברו ומתיר הקשר וקושרו לפי מדת ראשו וסופו להחזירו בו ביום ולהתירו וכו' עיי"ש הנה דעיקר פקפוקו מחמת שסופו להתירו בו ביום] ולפ"ז י"ל דגם הא דסי' קפ"ג סק"י שכ' דלפי מה דקימ"ל דלא כר' אלי' שוב י"ל דבתפלין בעינן קש"ק וע"כ לא יפה עושין השואלין תפלין ומשנין הקשר לפי מדת ראשם דכיון דהבעלים ישנו אח"כ הקשר ל"ה קש"ק היינו נמי דוקא בעומד לשנות הקשר בו ביום [ואף דבכמה דברים סותר שיטתו בסי' קפ"ג לעומת מ"ש בסי' ק"פ כאשר יראה המעיין מ"מ בפרט זה

אין לנו ראי' שסותר שיטתו דאפושי פלוגתא לא מפשינן אפי' בתרי תנאי וכש"כ בחד תנא שאין לנו לומר שסותר שיטתו כל שלא מצאנו מפורש] וא"כ יש עצה שלא לשאול התפלין רק אח"כ שבעל התפלין כבר התפלל היום דשוב לא יצטרך להתיר הקשר היום רק למחר וכה"ג שפיר חשיב קשר של קיימא:

אמנם בהיותי בזה לא זכיתי להבין דברי רבינו זצוקללה"ה שאם נבא לדמות זה לביטול דסוכה דסגי לז' ימים א"כ גם לענין שבת יחשב קש"ק כשעומד להתקיים אך ביום השבת לבד דהרי הרא"ש בסוכה פ"ק סי' ד' הנ"ל מדמי ביטול סוכה לז' ימים לביטול בעירובי חצרות דסגי לשבת א' כדאי' בעירובין (ע"ח.) לענין ביטול כותל וחריץ בין ב' חצרות עיי"ש ברא"ש, והיינו דכל שבת נחשב לדבר שלם בפ"ע כמו דכל ימי הסכות נחשבים דבר שלם בפ"ע, והא מבואר בפוסקים (סי' שי"ז) דלענין קשר ש"ק לא סגי שבת א' ובעינן שיהי' עומד להתקיים לעולם עיי"ש ולדעת רבינו ירוחם דוקא קשר לחצי שנה חשיב של קיימא ולדעת ריי"ף ורמב"ם ביאר באבנ"ז סי' קע"ח דכל שהקשר אינו ליותר מנין יום ל"ח עדיין של קיימא, עיי"ש:

וחתרתי היבשה ליישב קצת ע"פ המבואר בכריתות (ט"ז:) בעושה מלאכה בב' שבתות בשגגת מלאכות לא מצטרפי משום דשבתות כגופין [והיינו כב' גופי עבירות מחולקין כמו קצר וטחן כפירש"י] וחלוקין לחטאות אין מצטרפי אבל בשגגת שבת וזדון מלאכות דלא חלוקין לחטאות מצטרפין, ובזדון שתיהם כתב באבני נזר או"ח סי' תנ"ו סק"ה ובאג"ט מ' זורע סקכ"ד אות ט' דמצטרפין ג"כ וכיון דמשכח"ל לפעמים שיצטרפו כמה שבתות לחיוב א' [דודאי כמו דב' שבתות מצטרפין ה"ה ג' וד' שבתות ויותר כגון שהוציא רביעית גרוגרות בשבת זו ורביעית גרוגרות בשבת השני וכך בשלישי וברביעי מצטרפין כל השבתות לגרוגרות] [ובהאי ענינא דרך אגב מסופקני בהוציא ח"ג בשבת זו וח"ג זו עצמה בשבת אחרת אם מצטרפי לחיוב מי אמרי' סו"ס הרי לא נתעסק בגרוגרות שלימה כעין שכ' בירושלמי הוציא ח"ג וחזר והוניחו פטור שלא נתעסק בגרוגרות שלימה א"ד כיון דשבתות כגופין מחולקין דמי הוי כאלו הי' שני חצאי גרוגרות מחולקין ומ"מ חייב דבמזיד ל"ש חילוק מלאכות כמ"ש באג"ט הנ"ל ואכמ"ל] חשיבי כל השבתות כדבר א' וע"כ לא סגי בקש"ק בביטול לשבת א' ודוקא בעירובי חצרות דאין בו חיוב אלא איסור דרבנן להוציא מרשות לרשות בלא עירוב ואיסור גם בח"ש איכא וא"כ לא משכח"ל צירוף דב' שבתות לענין זה ע"כ שוב חשוב כל שבת דבר בפ"ע וע"כ לענין ע"ח סגי בביטול לשבת א' ולענין סוכה ולענין תפלין דל"ש בהם צירוף לענין חיוב דאין בהם רק

מצ"ע שוב חשוב כל יום דבר בפ"ע לענין תפלין וכל ז' ימי הסוכות דבר א' לענין מצות סוכה כנלע"ד בזה לחומר הנושא:

עוד ק' לי על דברי אבני נזר שכ' דלענין תפלין כל יום מצוה באפי נפשה דהרי קימ"ל במנחות לילה זמן תפלין אלא דהוא הלכה ואין מורין כן משום שמא ישן בהם ובסוכה (מ"ז:) דסוכה דלא מפסקי לילות מימים כל ז' ימים כיומא אריכתא דמי וה"נ יחשבו כל ימי החול כיומא אריכתא:

[**ובהאי** ענינא ראיתי בשפ"א לזבחים (י"ט.) ד"ה בעי ר"ז וז"ל והנה יל"ד מה דפשיט לו דתלמוד ערוך בידנו תפלין מציצית מה ראי' פי' הא באחת קימ"ל לילה לאו זמן תפלין ואכתי למ"ד זמן תפלין תיבעי עכ"ל הטהור וצ"ע, דהא קימ"ל באו"ח (סי' ל') דלילה זמ"ת אלא דאין מורין כן ולכאו' י"ל כיון דחז"ל הפקיעו המצו' נפקע מצות תפלין בלילה לגמרי ואפי' יניח תפלין לא יקיים מצו' כלל מה"ת [כעי"ז כ' תר"י רפ"ק דברכות לזה הזכירני ח"א] [ובהאי ענינא פירשנו בשבת (י"ב:) שריב"א קרא והטה ואמר כמה גדולים דברי חכמים שאמרו לא יקרא לאור הנר, וקשה הלשון כמה גדולים ד"ח, וי"ל דבסוטה (כ"א.) דתורה אגוני מן היסורין ומצלא מן החטא בעידנא דעסיק בה לכו"ע ואיך קרה לריב"א מכשול כזה שקרא והטה בעידנא דעסיק בה, אך התי' לזה דכיון דחז"ל אמרו לא יקרא לאור הנר הי' כחם יפה להפקיע לגמרי מצות ת"ת מקריאה זו ולאו שם תורה עליה ע"כ לא הגינה עליו וזה כמה גדולים ד"ח שהי' בכחם להפקיע אפי' מצו' דאורייתא שלא יהי' שם מצו' עליה] ובנ"ד יש להוסיף דאפי' החולקים על רבינו יונה מודו כאן דהנה במס' סופרים הובא בע"מ לרמ"ע ז"ל דאין הלכה נקבעת עד שיעשה מנהג, וכיון דיש פלוגתא אי לילה זמ"ת או לא, והרי עכ"פ לא נקבע המנהג כמ"ד זמ"ת מחמת הגזירה דרבנן שמא ישן ממילא ל"ח כלל שההלכה לילה זמן תפלין, ולא דמי לק"ש אחר חצות דהתם ליכא שוב מ"ד שתהי' מה"ת זמן ק"ש דוקא עד חצות וא"צ לענין זה לקבוע הלכה ע"י מנהג ע"כ אף שחז"ל הפקיעו המצוה מ"מ נשאר המצוה מדאורייתא, משא"כ בזה שיש פלוגתא אי לילה זמ"ת ואין הלכה נקבעת עד שיעשה מנהג:

אך עדיין קשה דהא קימ"ל דאם הי' לבוש בתפלין מבעו"י א"צ לחולצן בלילה כשהוא ביחיד עיי"ש ואלו למ"ד לילה לאו זמ"ת צריך לחולצם א"כ מורין כן ג"כ קצת דלילה זמ"ת]:

ונראה ליישב דהנה ביו"ד (סי' ר"א סנ"ה) דג' מקואות של כ' כ' סאה וירדו ג' וטבלו אם השאובים מן הצד הוכשרו משום השקה ואם השאובים באמצע נשארו בפסולם דהפסול שבאמצע מפסיק שלא נתחברו יחד ב' המקואות שבצדדים ושם סעי' י"ב וש"ך ס"ק ל"ד

מבואר יותר חידוש דאפי' פסול דרבנן מפסיק לענין השקה. ועוד גדולה מזו מבואר שם בש"ך ס"ק ל"ז דלהרא"ש אין בה רק פסול דלכתחלה ומ"מ מפסיק לענין השקה דוק ותשכח. וה"ה הכא מה שהפקיעו המצוה בלילה מדרבנן ואפי' רק לענין לכתחלה (דאם לבוש בהם בדיעבד א"צ לחולצן] מ"מ מפסיק לענין זה שלא יחשבו כל הימים כיומא אריכתא דשבתות כגופין ככריתות (ט"ז.) וכמו דמפסיק בגופן כן מפסיק בזמנים ודו"ק:

ויש לה"ר לזה משיטת ר' אלי' דצריך לקשור קשר של תפלין בכל יום וק' למ"ד לילה זמ"ת וכן הלכה אלא שאין מורין כן כנ"ל, מה זה ענין לקשור בכל יום הלא לא מפסקי לילות מימים וראוי שיהי' כל הימים של חול כיומא אריכתא, ודוחק לומר דס"ל לר' אלי' דבכל פעם שמניחן אפי' באותו יום צריך להתיר ולחזור ולעשות הקשר של תפלין, וע"כ כנ"ל דאחר שהפקיעו חז"ל המצו' לכתחלה חשיב כאילו אין לילה זמן תפלין כלל, ועדיין צע"ק:

וי"ל עוד לפי הנראה ממשמעות הפוסקים דאם עבר יום א' ולא הניח תפלין עבר מ"ע וכ"כ פמ"ג סו"ס ל' ובסי' ל"ז בא"א סק"ב וכ"כ בא"א לבעל דע"ק ז"ל כמ"פ והוא ז"ל האריך בטעמא דמלתא] וכן עמא דבר ולכאו' ק' כיון דקימ"ל לילה זמן תפלין למה לא סגי פעם א' בשבוע כמו דסגי פ"א בכל יום, אך כעי"ז הק' הרמב"ן על רמב"ם דס"ל פ"א מה' תפלה דמ"ע להתפלל בכל יום דמנלן בכל יום דילמא פ"א בכל חודש או בשנה דקרא סתמא כתיב ותי' הכס"מ דמסתמא הוא פ"א בכל יום דאל"כ אולי הוא פעם א' בכל ימיו וזה לא יסבלהו הדעת עיי"ש ויש להוסיף לפמ"ש הפנ"י ר"פ תפלת השחר לענין הא דאמרי' בפ"ג דר"ה כל יום ויום עובר עליו בבל תאחר דדוקא כל יום ולא כל שעה משום דכל יום הוא דבר בפ"ע עיי"ש וכעי"ז מצינו מצות ברכת כהנים שהוא מ"ע בכל יום פ"א ולא יותר כמ"ש תוס' ר"ה (כ"ח:) ואף דבתורה סתמא כתי' ולא נכתב זמן כלל וזה סמך לדברי הכ"מ, וה"נ בתפלין בעי' לכה"פ פעם א' בכל יום, ואף דכתי' סתמא הוי כאילו כתי' וקשרתם בכל יום וע"כ צריך קשירה בכל יום ומצאתי סמוכין לזה בלשון הזה"ק סוף פרשת בא (מ"ג:) ואצטריך ב"נ לאנחא לון [לתפלין] בכל יומא למהוי בדיוקנא עילאה, משמע דפ"א בכל יום די. אבל לכה"פ צריך להניחן בכל יום כמ"ש הפמ"ג והא"א לבעל דע"ק ז"ל ובמק"א הארכתי עוד בענין זה ואיכ"מ:

ונשוב לדברי אבני נזר סי' קפ"ג סק"ה דהני דנסבי תפלין של אחרים ומשנים הקשר כפי מדת ראשם לאו שפיר עבדי דהבעלים ישיבו ויעשו הקשר כפי מדת ראשם והוי קשאש"ק ולא יצא ידי חיוב עכ"ל הטהור וזה כביר ציינתי בצדו וזה לשוני לע"ד הקלושה לפמ"ש המרדכי הובא בט"ז סי' קנ"א סק"ג דסותר ע"מ לבנות גוף הנתיצה בנין מקרי

עיי"ש וכזה כתב הר"ן פ' הבונה דחק תוכות חייב בשבת דלא גרע ממוחק ע"מ לכתוב מוכח דגם מוחק חיובו משום כותב דאל"כ מה ענין מוחק לכותב הנה דמוחק ע"מ לכתוב הוי ככותב וכזה כ' בשו"ע הרב ז"ל (סי' שמ"ו ס"א) דעומד לכתף ל"ח עומד דכיון דעמידה זו צורך הילוכו הוא כהילוך דמי, ולפמ"ש הרא"ש דאין חייב בשבת רק במתיר ע"מ לקשור צ"ל ג"כ דמתיר ע"מ לקשור כקושר דמי א"כ גם כאן דהבעלים מתירין הקשר ג"כ ע"מ לקשור ל"ח זה התרה כלל ממילא ל"ח כלל שעומד להתיר הקשר ושוב הוי שפיר קש"ק ודו"ק ע"כ כתבתי. ועתה רואני כי באבני נזר (סי' ק"פ סק"ט) העיר בזה וה"ר מרבינו אלי' דקושר ע"מ להתיר וההיתר יהי' ע"מ לקשור ג"כ ל"ח קש"ק דהרי לרבינו אלי' דצריך לקשור בכל יום כ' התוס' דל"ה קש"ק אף שיחזור ויקשור אחר התרה עיי"ש ועדיין אני דן בקרקע בדה"ק דאפשר לחלק דהתם אין ההתרה צורך קשירה דכבר יש לו קשר זה ממש רק דצריך להתיר כדי לקיים מצות קשירה וזה חשיב רק צורך פעולת קשירה אבל לא צורך קשירה דהיינו כדי שיהי' קשור אבל בנ"ד דהבעלים צריכים קשר במדה אחרת וא"כ ההתרה צורך קשירה הוא כי בלא ההתרה א"א שיהי' לו קשר הצריך לו:

עוד יש לחלק לפמ"ש ריטב"א עירובין (יו"ד:) בעור העסלא ל"ש לבוד על מקום הנקב כיון שרוצה דוקא להיות פתוח במקום זה [קצת דומה לזה בתוס' יו"ט (פ"ח דכלים מ"ו) דנקב שאדם עושה בכוונה אפי' פחות מטפח צריך צ"פ ואל"כ מביא את הטומאה והנה פחות מטפח כסתום דמי וכעין פחות מג"ט בכה"ת דאמרי' לבוד מ"מ בעשאו או בכוונה ל"ח כסתום] וכעי"ז בח"צ (סי' נ"ט) דגבול שבין ערוגה לערוגה כיון דלהילוך עביד ל"א בי' לבוד וכעי"ז בלבו"ש חי' דינים (סי' ר"ו) במוקף בשם הר"ש דאם מכוון להפסיקן ל"מ צירוף עיי"ש ה"נ מתיר ע"מ לקשור חשיב כאלו גם עתה קשר אבל בתפלין דצריך לקשור בכ"י רוצה דוקא שיהי' ניתר רגע א' דאל"כ לא יחשב שם קשירה עלה דשרגא בטיהרא למאי אהני וכיון שרוצה דוקא שברגע זה יהי' ניתר הקשר ע"כ ל"ש לומר שהוא כקשר גם אז משא"כ כשמתיר כדי לשנות הקשר דא"צ דוקא פעולת הקשר דלא קימ"ל כרבינו אלי' רק דצריך שיהי' קשור כמדתו ושפיר י"ל דגם ברגע התרה חשוב קשור משום דסופו לקשור ודו"ק:

עוד נלע"ד דהנה במשנה ג' פ"י דכלים מגופת החבית המחולחלת ואינה נשמטת רי"א מצלת וחכ"א אינה מצלת וביאר הראב"ד ז"ל (פכ"ב מה' טו"מ) (הובא בתוס' יו"ט שם] פלוגתתם דהמגופה חלולה ופי החבית נכנס בה והיא מהודקת שאינה נשמטת מאלי' רי"א מצלת בלא מרוח וחכ"א אינה מצלת שדרך תשמישה הוא זה עכ"ל, דמה שדרך

תשמישה ל"ח סתימה רק סגנון תשמיש בכלי, שמשתמש בכלי באופן זה שלכך נעשה, וככה בתפלין שזה דרך תשמישו לרבינו אלי' להתיר ולקשור בכל יום ל"ח זה כלל קשר רק דרך תשמישה וע"כ אפי' נימא בעלמא בקושר ע"מ להתיר ע"ד לקשור חשיב קש"ק היי"ד כשאין הקשר דרך תשמישה משא"כ בתפלין שזה דרך תשמישה ל"ח קשר כלל וזה כוונת התוס' בקושייתם על רבינו אלי':

עוד יש לחלק דבשלמא לר' אלי' דצריך בכל יום להתיר ולקשור שפיר חשיב קשאש"ק כיון שעומד להתיר מה תאמר הרי עומד אחר ההיתר לחזור ולקשור א"כ תאמר גם הלאה דגם קשר השני עומד להתיר וכך הוא חוזר חלילה לקשור ע"מ להתיר ולהתיר ע"מ לקשור, משא"כ בנ"ד דעומד להתיר ע"מ לקשור וישאר קשור לעולם אצל הבעלים [דאנן לית לן כרבינו אלי'] שפיר י"ל דזה ל"ח קשר ע"מ להתיר כיון דההיתר ע"מ לקשור הוא ההתרה עצמה כקשר דמי':

[**ויש** להביא סמוכין לזה מאבני נזר או"ח (סי' ע"ר סק"ז וסי' רב"ע סק"כ) דאע"ג דל"א הואיל והותרה הותרה רק באין עומד ההיתר להתבטל תוך השבת אבל בעומד להתבטל לא, מ"מ אם גם סופו בהיתר כיון דתחלתו וסופו בהיתר שפיר דמי וה"ר לזה מנצח ישראל למהר"ל שהביא דוגמא לזה מהא דתחלתו וסופו בכשרות בעדות דכשר, וכעי"ז בגיטין (כ"ג) לענין שליחות דתחלתו וסופו בכשרות כשר וה"נ תחלתו וסופו בקשר בטל זמן ההתרה לגבי תחלתו וסופו וחשוב קש"ק:

ולפי האמור י"ל עוד תי' על קו' האבני נזר הנ"ל ואקדים דבהא דתחלתו וסופו בכשרות כשר מצינו היכא דתחלתו וסופו לקולא, אמנם היכא דתחלתו וסופו לחומרא מצינו פלוגתא בפ"ז דנגעים משנה א' ראב"י ורבנן, ראב"י מטמא מפני שתחלתו וסופו טמא וחכמים מטהרים, ושם הלכה כחכמים לקולא, הנה דלחומרא לא אזלי' בתר תחלתו וסופו, וע"כ אף דמבואר מהתוס' אליבא דרבינו אליהו דכה"ג ל"ח קש"ק לענין שבת לחומרא מ"מ לענין תפלין אפשר דמהני לקולא משום תחלתו וסופו כנ"ל, דב"ז לא ברירא לי עדיין דהא דתחלתו וסופו בכשרות כשר ודאי לאו כללא היא והיכא דאתמר אתמר [וגם מצינו בערכין (י"ז:) לענין הישג יד אזלינן לחומרא דאפי' תחלתו בלא סופו וסופו בלא תחלתו עשיר צריך להביא קרבן עשיר ור"י מחמיר יותר דאפי' תחלתו וסופו עני ובנתים עשיר נותן ערך עשיר] מ"מ לא נמנעתי מלכתבו דכל פטפוטי דאורייתא טבין] בכ"ז מה כחי לחלוק על כ"ק רבינו רשכבה"ג זצ"ל וקורא אני עלי כעין שכתב בירושלמי סופ"י דגיטין כשם שבין זהב לעפר וכשם שבין קדשי קדשים לחול חולין וכו' מ"מ נלע"ד דאם לוקח התפלין אחר שכבר התפללו בעליו, ואינו עומד להתיר עד

למחר דמבואר באבני נזר עצמו (סי' ק"פ) דזה חשוב קש"ק בזה יש להתיר ויש לצרף גם זה לסניף משום דאחר התרה עומד לחזור ולקשור. ועכ"פ ראוי להזהיר שאם א' צריך לשאול תפלין מחבירו ולשנות הקשר יראה שבעל התפלין יתפלל תחלה כדי שלא יצטרך לשנות הקשר עד למחרתו. [אחר כתבי שמעתי שאיש אחד כ' שאלה זו לכ"ק אדמו"ר בעל שם משמואל זצוקללה"ה וכ' לו השואל שחומרת האבני נזר שלא לשנות הקשר הוא נגד המנהג והשיב לו מרן זצוקללה"ה לה"ה דמנהג העולם הוא רק לקצר הקשר או להאריך אבל לא להתיר הקשר לגמרי עכלה"ט, מזה נראה דכל שאינו מתיר הקשר לגמרי רק שמקצרו או מאריכו בעודנו בקשר שפיר דמי' הנלע"ד כתבתי:

סימן ח

ב"ה. להרב הגאון ר' אברהם ווינבערג

שיחי' מווארשא. ע"ד מי שנקטעה ידו הימנית ונשאר הקבורת אם יניח תפלין בזרוע ימין דחשובה עתה שמאל דידי' או יניח בשמאל כמו שנסתפק פמ"ג או"ח (סי' תרנ"א). ודן כת"ה לפמ"ש אבני נזר (סי' א') דלש"ס דילן גידם בשמאלו יניח בקבורת שמאל דלא כספרי שבמג"א (כ"ז סק"ג), בנ"ד חייב להניח בשתיהן בקבורת ימין דאולי כתוס' מנחות (ל"ז.) דקבורת לבד חשוב יד ומה שנעשה אח"כ יד כהה ע"י חולי חשוב כאיטר מתחילתו כדברי הדג"מ, וגם בשמאל דדלמא כאו"ז שהובא ברמ"א או"ח (סי' כ"ז) דקבורת לבד ל"ח יד וממילא חייב להניח על שמאלו, ולע"ד הקלושה ורטושה כיון דאזלי' לשי' אבני נזר (סי' א') דלית לי' לש"ס דילן כלל הנחה בימין אפי' כשאין לו שמאל, א"כ אפי' נקטעה ימינו כיון דכל מעשיו עתה בשמאל הדר הו"ל שמאל כימין דידי' לדעת הדג"מ הנ"ל והרי לית לן כלל הנחה בימין, הן אמת שבמ"ב (סי' כ"ז סק"ו) דדוקא בגידם בשמאלו פליגי הפוסקים אבל גידם בימינו לכו"ע מניח בשמאל דידי' וציין אחרונים ולא ידעתי על איזה אחרונים כוונתו יסלח כת"ה להודיעני ובפשוט הדבר צע"ג:

ויש מקום לדבריו לפמ"ש בשערי תשובה שם (ס"ק ז') דאיטר אם יניח תפלין על שמאלו דכל אדם לדעת בעל העיטור יוצא בדיעבד ולפ"ז בנ"ד דלא אפשר לו לקיים מצוות תפלין אין לך דיעבד גדול מזה שוב צריך להניח בשמאלו אמנם המ"ב עצמו שם בבה"ל חולק על השע"ת והוכיח דאין כוונת בעה"ע כן ואפי' דיעבד לא יוצא לכאו' אין מקום לדין הנ"ל:

ולכאו' יש להוכיח מבכורות (ל'.) באשת ע"ה שנשאת לחבר והיתה קומעת לו תפלין על ידו ומבואר של"ה לו יד ימין לקשור בעצמו הנה דמ"מ הניח בשמאל ואם נימא דשם

קאי הש"ס אליבא דספרי דמי שאין לו זרוע בשמאל יניח בימין וכש"כ להיפך א"כ יהי' מזה ראי' דקימ"ל כספרי כיון דסתם גמ' מייתי לי' ואבנ"ז הוכיח דלית לי' לש"ס דילן כספרי ומסוגי' הנ"ל בע"ז ובכורות משמע דגם ש"ס דילן ס"ל כן ויש לדחות דהרי מייתי לה בשם יחידאה בשם רשב"א אין ראי' דסתם ש"ס ס"ל כן בפרט לפמ"ש באבנ"ז או"ח (סי' מ') דהאי סוגי' ס"ל לילה ושבת זמן תפלין דאל"כ אין אשה נעשית שליח לקשירה **(ובעיקר קו' אבני נזר איך אשה נעשית שליח לקשירת תפלין הא אינה בקשירה וליתי' בדנפשה נלע"ד לפמ"ש הר"י מגאש הובא בר"ן ורשב"א סופ"ב דגיטין דהא דאין עבד נעשה שליח לקבל גט אשה היי"ד בשלל"ק דבקבלה נגמר חלות הגט אבל שלל"ה גם עבד כשר דהלוכה ל"ה עדיין גמר הגט ובשליחות דעלמא איתנייי' עיי"ש ה"נ בתפלין יש ב' מצות קשירת התפלין בימין כדאי' מנחות (ל"ז.) מה כתיבה בימין אך קשירה בימין, והנחה בשמאל, והקשירה הוא כעין הולכה שמוליך התפלין בימינו על שמאלו שעדיין אין גמר המצו' רק מה שמונח בשמאל ע"כ בקשירה גם עבד כשר דסגי במה דאיתא בשליחות דעלמא:)** כמו דאין עבד נעשה שליח לקבל גט אשה מיד בעלה לפי שאינו בתורת גיטין וקדושין א"כ בלא"ה הך סוגי' דלא כהלכתא ושוב י"ל דאתי' כסיפרי ומ"מ לאו הלכתא הוא] גם י"ל דהש"ס מיירי שב' ידיו קטועות ולא נשאר בשניהם רק הקנה והזרועות דאז אין לומר דהשמאל נעשה ימין וכעי"ז כ' הפמ"ג (סי' כ"ז סק"ג) אליבא דשו"ת רמ"א לפרש הא דאין לו זרוע פטור מן התפלין היינו שאין לו קנה לא בימין ולא בשמאלו עיי"ש ולפי"ז אין ראי' לנ"ד:

אך ראיתי במ"ב שם ציין לע' ברש"י מנחות (ל"ו.) וכוונתו דאהא דאין לו זרוע הוסיף רש"י זרוע שמאל, ומינה דהא אם אין לו זרוע ימין לכו"ע יניח בשמאל וזה ראי' נכונה, מ"מ יש לדחות דדרך רש"י ז"ל לפרש אליבא דס"ד כידוע, וכיון דעדיין לא נשנה שם בש"ס דין איטר עד אחר הברייתא דאין לו זרוע ושם מבואר דהי' ס"ד להניח בשמאל כ"א דפריך והתני' מניח בשמאלו שהוא שמאל כל אדם יעו"ש ולפ"ז מי שאין לו זרוע ימין פשיטא דמניח בשמאל ע"כ פירש"י כאן זרוע שמאל:

מלבד זה נלענ"ד דדוקא באין לו זרוע ימין י"ל דחייב להניח בשמאל דידי' דכיון דאין לו יד אחרת הו"ל כשולט בב' ידיו דמניח ככל אדם הנה דל"ש לומר דשמאל נעשה ימין רק כשיש לו עוד יד אחרת כהה הימנה אז חשיבה יד זו ימין משא"כ בזה, ויש להוסיף ביאור דהרי חזינן דיש אדם בריא ששמאל שלו חזק יותר מימין של אדם חלוש וע"כ א"א לשער ענין ימין ושמאל רק לגבי אדם זה עצמו שהיד שהוא יותר בריאה ומסוגלת לתשמיש מחברתה חשובה ימין והחלושה שמאל משא"כ מי ששולט בב' ידיו בשו' ל"ש

בי' ענין ימין ושמאל, וה"נ כשאין לו רק יד א' ה"ה והוא הטעם וגם זה אינו מוכרח די"ל דשולט בב' ידיו מתחלק כח הימין לב' הידים בשוו' וע"כ כל יד כהה קצת מימין גמור [כידוע מ"ש פוסקים בטעם יתר כנטול משום התחלקות החיות ואין לכל אבר די מסת חיותו בשלימות] ואף דל"ח שמאל גמור מ"מ גם ימין ל"ח וי"ל דהא דבעי' יד כהה אינו רק למעט ימין אבל כל שאינו לא ימין ולא שמאל כשר כעין תוס' חולין (כ'.) ותוס' מנחות (ס"ז:) לענין מושבותיכם דממעטין רק ההיפוך דהיינו דחו"ל ולא חטים שע"י נס ותו דכיון דמצד דידי' אין לנו הכרע כלל עכשיו שאין עליו לא שם ימין ולא שמאל שוב אזלי' בתר שמאל דעלמא משא"כ מי שאין לו אלא יד א' הרי כל כחו ביד זה אפשר דחשיב עכשיו כימין ואזלינן בתר עכשיו ולא בתר מעיקרא כמו בנעשה אח"כ איטר מ"מ יש לצדד בזה] משא"כ כשנקטע קנה יד ימינו ונשאר הזרוע דעדיין שם יד עליו קצת כמג"א (סי' כ"ז סק"ב) שוב י"ל דמשמאל נעשה ימין. ולפי"ז יל"פ רש"י מנחות (ל"ז.) ס"ל אין לו זרוע כלל וע"כ כ' דוקא זרוע שמאל דאם אין לו זרוע ימין שפיר מניח בשמאל דהוי כמו שולט בב' ידיו. ואין ראי' לנ"ד כשנשאר הזרוע. וככה יל"פ צדדי הס' של הפמ"ג (סי' תרנ"א) בנקטע יד ימין ונשאר הקנה וזרוע אם שמאל נעשה ימין והו"ל כאיטר א"ד כיון דאין לו כף היד של ימין שהוא עיקר היד חשיב כאלו אין לו רק יד א' דל"ח איטר רק כשולט בב' ידיו דאז אזלי' בתר שמאל דעלמא א"ד כיון דנשאר קנה וזרוע חשיב כאלו יש לו ב' ידים ונעשה איטר דאזלי' בתר שמאל דידי' והוא ס' עצום. וככה יש להסתפק בנ"ד בנשאר זרוע ימין לבד מי אמרי' כיון דאין לו עיקר שהוא כף חשיב כאלו אין לו אלא יד א' א"ד כיון דדנין לענין תפלין ומצות תפלין בזרוע חשיב לענין זה הזרוע עיקר וכיון שיש לו ב' זרועות הוי כמי שיש לו ב' ידים וחשיב איטר דאזלי' בתר שמאל דידי'. [ונפ"מ בדברי אלו לענין חליצה דבעי ימין דאם נקטעה ימינו אף שנשאר הזרוע מ"מ לענין חליצה זרוע לאו מידי הוא וחשיב שאין לו אלא יד א' דאז דומה לשולט בב' ידיו דאזלי' בתר ימין דעלמא כנ"ל וכיון דשמאל דידי' הוי שמאל דעלמא י"ל דחשיב שמאל אך תלי' בב' סברות הנ"ל דלפמ"ש דשולט בב' ידיו חשיב שימינו לא ימין ולא שמאל כתוס' חולין (כ'.) ולפ"ז כשר לחליצה כמו דגידמת חולצת בשיני' אף שאינו לא ימין ולא שמאל כשר אך לתי' השני דאזלי' בתר דעלמא הוי כעין שמאל, אמנם ראי' לפי' השני דלפי' הראשון א"כ השולט בב' ידיו יוכל להניח תפילין בין על ימינו בין על שמאלו וז"א כמפורש מנחות (ל"ז.) דשולט בב' ידיו מניח בשמאל דכל אדם]:

ובמ"ב כ' דלמ"ש הדג"מ דאם ע"י חולי נעשה איטר חשיב כאיטר מתחלתו דה"ה בנקטע ימינו נעשה שמאל כימין ולפי האמור אינו מוכרח די"ל דדוקא מי שיש לו ב' ידיו גם

כפות הידים שהוא עיקר היד אז שייך לומר דמשמאל נעשה ימין משא"כ בנקטע כף יד ימינו חשיב כאין לו אלא יד א' והוי כשולט בב' ידיו:

והנה מ"ש כת"ר דכיון דהאו"ז מייתי דברי תוס' וחולק עליהם הלכה כאו"ז. עיינתי באו"ז (סי' תתקע"ז) כ' דאם נפרש כהתוס' יהי' הדין דחייב בתפילין ואם נפרש כרבינו אליקים יהי' הדין דפטור ומורו רבינו שמחה מפרש כרבינו אליקים יעו"ש אבל לא הכריע הלכה כמאן. וא"כ לכאו' משמע להיפך דכיון דלתוס' פשיטא להו ולאו"ז מספקא לי' הלכה כתוס'. ואינני ח"ו כמכריע הלכה נגד הכרעת רשכבה"ג רמ"א ז"ל. אך לע"ד אין ראי' מרמ"א דס"ל כאו"ז דהרי פ' דיניח על הקבורת בלא ברכה ואפי' נימא דמספקא לי' מ"מ צריך להניח בלא ברכה. וי"ל דאפי' נימא עיקר הלכה כתוס' מ"מ פ' שלא לברך דהרמ"א לשיטתי' (סי' כ"ו) דאפי' כשאינו מניח רק של ראש מברך שתים. וא"כ מש"כ כאן (סי' כ"ו) דגידם יניח בלא ברכה ע"כ כוונתו שלא יברך עובר לעשייתן אבל בשעת הנחה ש"ר יברך שתים דלא גרע ממי שאינו מניח אלא ש"ר לבד וז"ב. וא"כ סו"ס אינו מפסיד הברכה אלא העובר לעשייתן [ובתפלין שהוא מצו' נמשכת לכו"ע יכול לברך גם אחר הנחה כידוע] ולענין זה חש הרמ"א ז"ל לדברי או"ז אף שאין הלכה כמותו וכיון דלהתוס' צריך להניח על זרוע הימין ואפי' את"ל דהלכה כאו"ז דמי שאין לו זרוע (היינו) פטור מתפלין י"ל בנ"ד דפטור מב' ידיו מזרוע ימין משום דזרוע לא נקרא יד ומשמאל משום דשמאלו נעשה ימין דידי' דהוי כאיטר ע"י חולי והוי כמו שנקטע קנה של שמאלו דפטור לגמרי מתפילין אליבא דאו"ז דפ' כת"ק ומפורש באו"ז דלת"ק פטור לגמרי מב' ידיו, ה"ה בנ"ד י"ל כן וא"כ הוי ס"ס לפטור מהנחה ביד שמאל ע"כ לענ"ד בביהמ"ד בציבור יניח רק על זרוע ימין ובו יקרא ק"ש ויתפלל בציבור [בפרט שכ' שבצבור ק' לו להניח על שמאלו בעצמו] שזה עיקר חיוב ויברך שתים בשעה שיניח ש"ר כנ"ל כיון דאין נוגע רק לענין עובר לעשייתן אין להכניס עצמינו בפרצה דחוקה לברך לפני של יד. ובביתו יניח על יד שמאל לבד לחומרא בעלמא בלא ברכה דתפילין ש"ר אין מעכבת של יד כנלע"ד הקלושה:

אשר הק' כתר"ה על המג"א (סי' כ"ז סק"ג) דמי שאין לו זרוע שמאל גם ימין פטור ואם יש לו זרוע שמאל אע"ג דל"מ לגבי גופי' דיד שמאל שיחשב יד להניח מ"מ מועיל לענין שיניח בימין דמה סברא היא ממנ"פ אם חשיב יד יניח על שמאלו וכו' הנה מצינו כזה בתוס' ר"פ התכלת לענין ד' חוטין דלהכשיר תכלת מיהו מהני לבן יעוי"ש וכזה תוס' עירובין (י':) לענין עור העסלא וחלל שלו מצטרפין שהביאו דמיון מטיט הנרוק. עוד כזה בתוס' גיטין (פ"ב:) ויבמות (דף י'.) במקדש לראובן חוץ משמעון דאם דנין לגבי ראובן

חשיב כאילו היתה אסורה גם לשמעון ואם דנין לגבי שמעון עצמו חשיב שאינה אסורה לו. (הג"ה) [ובזה נלע"ד לבאר שיטת הרמב"ם ריש רי"ט מה' טו"מ בכוורת שבתוך הפתח ופי' לחוץ וטומאה נתון תחתי' או על גבה דתחתי' וגבה טמא דאדם וכלים נעשים אהלים לטמא ולא לטהר ומה שבתוכו טהור דלגבי חלל הכלי מציל הכלי כמו צמיד פתיל כדאי' ריש פ"ט דאהלות וס"ל לרמב"ם דמ"מ תוכו מה שכנגד המת טמא ותמה הכ"מ דכיון שהטומאה בוקעת לכוורת תתפשט בכולה כמו בטומאה רצוצה הנכנסת לאהל שמתפשטת בכל האהל ומה שתי' הכ"מ תמה עליו במשנה אחרונה רפ"ט דאהלות ונראה דדעת רמב"ם בזה כנ"ל דכיון דהכלי חוצץ על מה שבתוכה אך כאן כיון דהטומאה בוקעת למעלה ממילא בוקעת דרך תוכו בע"כ צריך לטמא גם מה שבתוכו שכנגד מקום הבקועה מ"מ אם דנין על שאר הכוורת חשיב כאלו גם אותו מקום שכנגד המת טהור כיון דמצד עצמה של כלי יש חציצה ואכמ"ל יותר] וכתר"ה כ' שהוא כעין תשלומין לזרוע מצד שמאל והדבר מחוסר תבלין ואני אבא אחריו ומלאתי את דבריו לפ"מ דקיי"ל בה' מזוזה דהלך אחר היכר ציר ומ"מ כשחדר זה יותר חשוב אזלי' בתרה וק' לי לדיעות דאפי' בית שאין בו דלת חייב במזוזה א"כ דל היכר ציר מכאן כל חדר בפ"ע חייב במזוזה ומה בכך דהיכר ציר מורה שהדלת שייך לחדר זה מ"מ איך נפטר חדר השני ממזוזה דלחדר השני הרי הוי המזוזה בשמאל וכן ק' לענין חדר יותר חשוב דמ"מ הרי גם חדר שאינו חשוב כ"כ ג"כ חייב במזוזה ואיך יפטר החדר שאינו חשוב כיון דלגב' המזוזה היא בשמאל:

לכן נלע"ד ע"פ המשנה פ"י דמקוואות מ"ח אכל אוכלין טמאים ושתה משקין טמאים טבל והקיאן טמאין שאין טהורין בגוף שתה מים טמאים טבל והקיאן טהורין שהם טהורים בגוף. ולכאו' תמו' דמים טמאים ל"מ טבילה רק השקה מצד זריעה והרי הגוף מפסיק וליכא השקה וצ"ל כיון דהטבילה במים מטהר כל הגוף מעבר לעבר וכיון דחלות פעולת המים עובר בכל הגוף חשיב כאלו המים עצמם עברו שם וכאלו מים ששתה נגעו באותן המים ונטהרו מטעם השקה. ה"נ במזוזה בשלמא אם יקבענו בשמאל שלא כדין אינו פועל כלל אבל אם הוי בימין לגבי חדר א' פוטר כל הפתח וחשיב כאלו המזוזה הי' גם בעבר השני של הפתח דחשיב לגבי חדר שני ימין ושפיר פוטרת ב' החדרים דבמקום שמגיע חלות של המזוזה חשיב כמזוזה עצמה כמו דטהרת המם חשיב כמים עצמם וק"ל וראי' גדולה לדברינו משיטת הפרישה שהביא הטו"ז יו"ד סי' רפ"ו סקי"א דמזוזה שהוא בין ב' פתחים ולגבי פתח א' הוא בימין מועיל גם לפתח הב' שהוא לגבה כשמאל עיי"ש ואין לזה ביאור רק לפי דברינו הנ"ל דכל שהמזוזה פוטרת כל הפתח

חשיב כאילו היתה בכל הפתח, ולפ"ז יצמח דין דהא דאזלי' בתר היכר ציר היי"ד שב' החדרים חייבים במזוזה אבל פתת שבין ב' חדרים שא' אי"ח במזוזה אף שהיכר ציר לתוך חדר הפטור וגם הוא יותר חשוב מ"מ חייב במזוזה מצד חדר החייב במזוזה וק"ל:
ולפי"ז י"ל כמו דמזוזה פוטר כל הפתח וחשיב כאלו יש מזוזה גם בשמאל ה"נ תפלין פוטרין ב' ידיו דב' ידיו חשובין כדבר א' [וכ"מ ברש"י שבת (קל"ג:) פירש שסילק "ידיו" משמע דל"ח פי' רק בסילק ב' ידיו, וכעי"ז מבואר במשנה דאהלות פ"ה מ"ד ברב דכ"ז שלא פירש בב' ידיו ל"ח פירש אפי' לגבי יד שפירש] וע"כ שפיר חשיב שכל ישראל יוצאין ביד א' [וכעי"ז הגיד רבינו בעל אג"ט זצוקלה"ה להוכיח ממגלה ל' דכל ישראל יוצאין בחמיסר דמשפט א' יהי' לכם כחי' אף שהמעשה נעשית בזמנים מחולפים מ"מ חשיב כאלו הי' בזמן א' ה"נ אף שמעשה ההנחה במקומות מחולפין מ"מ כיון דהחלות ביד א' חשיב תורה א' ומשפט א' לכלם,] ובזה ימצא טוב טעם לדברי מג"א בביאור הספרי דדוקא כשיש זרוע שמאל אז יכול להניח גם בימין ונפטר השמאל הוי משפט א' משא"כ באין לו כלל זרוע שמאל ל"ש זה:
בדברי הדג"מ שחידש דאם נעשה איטר ע"י חולי לכו"ע חשיב כאיטר מתחלת ברייתו וכ"ת רצה לחדש דאם בא החולי ע"י פשיעותו חשיב כאלו הרגיל עצמו כעי"ז כתבו אחרונים על מש"כ הרמב"ם דפצו"ד ע"י חולי חשיב ביד"ש דמ"מ כשבא ע"י פשיעותו חשיב בידי' עכ"ד לעד"נ טעם הדג"מ ע"פ הגמ' עירובין (ל':) מערבין לחולה ולזקן כדי מזונו ולרעבתן ככל אדם משום דבטלה דעתו אצל כ"א. הנה דבחולה וזקן ל"ש בטלה דעתו ודומה קצת לתוס' שבת (צ"א:) דאם כלם היו כמוהו הי' עושין כן ל"ש בטלה דעתו. והנה בר"ן ר"פ גיד הנשה דמש"ה באיטר לגבי תפלין אזלי' בתר יד כהה דידי' משום דכתי' ידך, וי"ל דהיי"ד באיטר מתולדה או ע"י חולי דל"ש בטלה דעתו, משא"כ בהרגיל עצמו להשתמש בשמאל דבטלה דעתו ל"ש למיזל בתר דידי' דכיון דבטלה דעתו איהו כמאן דליתא דמי. ולפ"ז נראה דבנקטע ידו אף שבא ע"י פשיעותו מ"מ אחר שנקטע ידו מה שמשתמש בשמאל רוב תשמישים בזה ל"ש בטלה דעתו ע"כ דינו כמו שהרגילו שמים:
עוי"ל טעם הדג"מ דענין ימין ושמאל אינו תלוי במה שמשתמש בפועל יותר רק ביתרון הכשר שיש בימין ויתרון כח. והשימוש הוא רק ראי' ע"ז, ואפי' לדיעות דאזלי' בחר כתיבה הוא תלוי ג"כ ביתרון הכשר של היד לכתיבה ולא בהכתיבה בפועל אך הכתיבה בפועל ראי' לזה שאותו יד יש לה יתרון הכשר לזה. וכ"ז בנולד איטר אבל בהרגיל עצמו דאין זה ראי' על שיד זה באמת מוכשרת יותר לתשמיש ע"כ ל"ח איטר. וכ"ז כשבא

ע"י רגילותו נגד טבעו. אבל אם בא בסבת חולי שנתלש ידו הימנית וא"כ עתה באמת ידו השמאלית יש לה יתרון כח ויתרון הכשר להשתמש בה יותר מיד ימין שפיר חשיב כאיטר מתחלתו. ולפ"ז ג"כ אין נפ"מ בין אם בא החולי באונס או בפשיעה:

לעיל הבאתי הגמ' עירובין (ל:) מערבין לחולה ולזקן כדי מזונו ולרעבתן ככל אדם משום דבטלה דעתו אצל כל אדם. בזה נלע"ד קצת לימוד זכות על חלשים וזקנים שמפאת חולשתם צריכין לישן הרבה ועי"ז עוברין זמן ק"ש ולע"ד י"ל דכמו שכ' הר"ן ורשב"א ר"פ גה"נ לענין ידכה דאזלי' בתר דידי' לא בתר יד כהה דעלמא ה"נ דכתי' בשכבך בתר דידי' אזלי'. ומה דאי' באבות דשינה של שחרית מוציא את האדם מן העולם משום דעובר זמן ק"ש י"ל דהיי"ד במי שהוא בריא בכחו ודי לו בשינת כל אדם אך שרוצה להתענג ביותר כעין דאי' בזה"ק דב"ג דמתענגי בשינתא נברא מזה שדין ושדות יעו"ש דזה דומה לרעבתן שאוכל יותר מצרכו משום רעבתנותו דבטלה דעתו אצל כל אדם ול"ש למיזל בתר דידי' דאיהו כלית' דמי כעין שכתבתי לעיל לענין ידך משא"כ חולה וזקן דל"ש בהו בטלה דעתו כמבואר בהא דעירובין י"ל דבתר דידי' אזלי' וחשיב אז בקומך בשעה שהוא קם:

סימן ט

תשובה שנית להרב הגאון הנ"ל בענין הנ"ל. בענין שכ' המ"ב דדוקא גידם בשמאל פליגי הפוסקים אי יניח בימין אבל גידם בימין לכו"ע יניח בשמאל וכ' כת"ר שכ"מ להדי' בשו"ע הרב ז"ל שמקורו משו"ת הרמ"א שכ' מי שנקטעה ידו השמאלית למעלה מן הקבורת אי"צ להניח תפלין בימין, משמע דהא נקטעה ימינו יניח בשמאל וכ"מ ברש"י מנחות (ל"ז) עכ"ד, לע"ד לא ארי' דאף לדברי' דנקטע ימינו פטור מתפלין בשמאל היינו משום דשמאל נעשה כימין וא"כ סו"ס עיקר הפטור משום דהוי כאלו אין לו שמאל, וז"כ רש"י אין לו זרוע שמאל דסו"ס עיקר פטורו מטעם זה, ורש"י ז"ל כ' כן כדי להסביר לנו טעם הדין שהוא משום שאין לו שמאל, וכיון דרש"י ז"ל כ' כן ע"כ גם הפוסקים העתיקו כן כידוע דרך הרמב"ם ז"ל שאינו מעתיק רק מה שמפורש בגמ' ולא שינה מאומה מהמפורש, ויש לו מקור בגמ' שר"א לא אמר דבר שלא שמע מרבותיו, ושחייב אדם לומר בלשון רבו, וע"כ הפוסקים שאחריו הלכו בעקבותיו וכ' כלשון המפורש ברש"י ז"ל, וע"כ אין זה ראי' מכרחת כ"כ:

מש"כ דשולט בשתי ידיו אפשר שנחלק החיות [כעין שכ' הפוסקים על יתר כנטול] וע"כ חשיב כ"א כיד כהה וע"ז דחה כת"ר מבכורות (מ"ה:) דשולט בב' ידיו חכמים מכשירין משום דבריותא אתחלא בשמאל יפה העיר, מ"מ י"ל דלעולם נתחלק החיות ומ"מ כיון

דאינו כחוש כמו שמאל גמור כשר לעבודה דלא בעי' דוקא ימין רק שלא יהי' שמאל כתוס' חולין (כ'.):

מש"כ דאו"ז מספקא לי' ותוס' פשיטא לי' כ' כת"ר דהד"מ כ' ז"ל כ' באו"ז גידם פטור מתפלין וכו' אבל בתוס' משמע דהלכתא כמ"ד גידם חייב אם יש לו זרוע עכ"ל הרי דלאו"ז פשיטא ולהתוס' אין פשוט כ"כ מדכ' לשון משמע וכו', מה לנו לדון בדברי ד"מ שהוא רק העתיק מס' או"ז כיון שבאו"ז לפנינו נראה לעינים שלא הכריע הלכה ברורה:

מ"ש לימוד על חלושים וזקנים שישנים בזמן ק"ש דבקומך בתר דידי' אזלי' וכת"ר הוכיח דע"כ לא אזלי' בתר דידי' דהרי אזלי' בתר בני מלכים, הנה דאפי' בתר מיעוטא אזלי' וזמן ק"ש לכל העולם הוא כשתתיים זמן לבני מלכים ואם הי' הדין דבחולה וזקן זמן ק"ש מאוחר יותר מזה הי' להיות נקבע זמן ק"ש לכל העולם כמו שהוא לחולה וזקן, לע"ד הקלושה י"ל דשאני בני מלכים דזמן קבוע לכל בני מלכים עד ג' שעות ביום משא"כ חולים וזקנים אין דומים אלו לאלו דיש תולה שמתאחר חצי שעה ויש שעה ויש יותר וע"כ אין ליתן גבול בזה ולהעמיד יסוד עליהם, הא חדא, זולת זה נלע"ד דהא דאזלי' בתר בני מלכים אין ראי' דאזלי' בתר מיעוטא די"ל כיון דמלך חשוב יותר מצבור כדאי' ע"ז (ב':) ע"כ כל הצבור גרירי אבתריי' וחשיב המלך כמו הרוב באיכות, כעין דמצינו לענין לידת ולד דבין יצא ראשו בין יצא רובו הרי הוא כילוד, וראשו הוא רוב באיכות ודינו כמו רוב בכמות, אך התם ראשו אין חשיב רק כמו רובו ע"כ אזלי' בתר שניהם, וכאן מלך עדיף מצבור כהא דע"ז (ב':) הנ"ל ע"כ אזלי' יותר בתר בני מלכים ולא בתר רוב העולם והוא ג"כ כעין דמצינו בטלה דעתו אצל רוב בנ"א בכמות ה"נ בטילי כלהו אחר מלך שהוא רוב באיכות, משא"כ חולה וזקן דמיעוטא נינהו לא גרירי כו"ע אבתריי', ומ"מ הם עצמם י"ל דאזלי' בתר קימה דידהו כיון דלא בטלי דעתיי' לכו"ע כנ"ל:

ובהאי ענינא נלע"ד על מה שהקשו הפוסקים למה ה' בעלמא לא קימ"ל דישראל בני מלכים ולענין ק"ש אזלי' בתר בני מלכים וי"ל דהנה בסי' הרב ז"ל דכל השמו"ע ביאור לק"ש, ומינה כמו דאמרי' איזה עבודה שבלב זו תפלה דה"ה ק"ש עיקרה בלב זכר לדבר סנהדרין (ס"ה:) שאני מגדף הואיל וישנו בלב וידיעת ההפכים א' הוא, וברמב"ם ה' מלכים דמלך הוא לב העם ע"כ בעבודה שבלב אזלי' בתר מלכים. אשר כתבתי על פ"י דמקואות מ"ח שתה מים טמאין טבל והקיאן טהורין שהם טהורין בגוף דק' הא האדם חוצץ בין המי מקו' למים שבגופו והיכא דכלו חוצץ אפי' כשאינו מקפיד חוצץ כיבמות (ע"ח:)] ומזה הכרחתי דכיון דחלות הטבילה מפלש דרך כל גופו חשיב כגוף המים היו עוברין ומפלשין דרך גופו, וע"ז הק' כ"ת דא"כ איך נפרנס סיפא דמקואות בלע טבעת

טמאה טבל והקיאה טמאה כמו שהיתה, הנה בזה לא עלי תלונתו דאיך שיהי' קשי' רישא אסיפא, ואולי י"ל דכיון דהשקה סגי בנגיעה במקצתה, מועיל ג"כ נגיעה קצתית באיכות וכאן הוי קצת נגיעה באיכות מחמת טעם הנ"ל דחלות ופעולת המים עובר בכלו ומ"מ עצם המים אין עוברין ומקצת איכות דומה למקצת כמות כעין המבואר ברמב"ם פ"ז מה' מא"ס לענין חוטין וקרומית, וכעי"ז בר"ח פסחים (ל'.) לענין חמץ ע"י תערובת דתערובת איכות חשיב כתערובת כמות, וכעי"ז בחי' הר"ן בב"מ (מ"א.) לענין שליחות יד צריכה חסרון, וכעי"ז יבמות (נ"ב:) דנתן גט למאמרו ולא לזיקתו חשיב כמגרש חצי אשה, משא"כ בטבילה דבעי' נגיעה בכל היקף הכלי ומה"ת עכ"פ ברובו [דרובו ומקפיד חוצץ] ורובו ככלו ה"ה דל"מ נגיעה קצתית באיכות, וסמוכין לזה מרש"י רות (ג' פסוק ג') וירדת הגורן וברש"י וירדתי כתי' זכותי תרד עמך, הנה דכיון דבעצמה לא ירדה עמה רק זכותה ירדה עמה ע"כ ירדתי כתי' ירדת קרי דחשיב קצת כאלו ירדה בעצמה עמה מחמת שזכותה ירדה עמה ה"נ חשיב קצת כנגיעת המים עצמם כיון דחלות ופעולת המים מגיע שמה:

אשר כ' כת"ר שיוכל להניח תפלין בעצמו ע"י שיניו, לע"ד יש לפקפק בזה דכיון דדרשינן במנחות (ל"ז.) וקשרתם וכתבת' מה כתיבה בימין אף קשירה בימין ומדקשירה בימין הנחה בשמאל משמע דגם מעשה הקשירה שעושה בימין הוא המצו', וכ"מ דעת הרמב"ם דס"ל דהא דהמניח תפלין אחר שקה"ח עובר בל"ת מ"מ אם לבוש בתפלין מבעו"י ונמשך אחר שקה"ח אינו עובר הנה דמעשה ההנחה מילתא הוא ואין המצו' היות התפלין מונחים על הזרוע לבד, לפ"ז י"ל דבעינן הנחה בימין כלשון הגמ' דקשירה בימין, ואף אם נימא דאין זה מעכב ואין דורשין דרשות מדעתינו למעט שמאל מ"מ כיון שכ' המג"א (סי' ל"ב סק"ה) בשם רמ"ע דאף דתפלין שכ' בשמאל כשרין בשעהד"ח כשא"א למצוא אחרים מ"מ אם כ' בשיניו פסול משום דלאו אורתי' כלל, ה"נ כיון דמעשה הקשירה מן המצו' אפשר דע"י שיניו פסול משום דלאו אורחי' כלל, ואף דלאו אורחי' ל"ח חסרון רק לענין מלאכת שבת משום דבעי' מחשבת כמ"ש החמ"ח וב"ש ופר"ח (סי' קכ"ג) ואני ה"ר מגמ' מפורשת ביצה (י"ג:) דמפורש שם להדי' דפסול כלאח"י במלאכת שבת הוא משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה, מ"מ י"ל דע"י שן דלאו אורחי' כלל אפי' בשאר דבר פסול דל"ח מעשיו כלל, ע"כ לע"ד אין להכניס עצמנו בפירצה דחוקה בדבר הנוגע לכל שנותיו של האדם שבעים שנה, ונכון לצוות לו שיניח לו אחר התפלין על ידו ולא ע"י שיניו גם כיון דאדם דורש היקש מעצמו אפשר דכמו דמקשינן מה כתיבה בימין

אף קשירה בימין ה"ה דדרשינן מה כתיבה בשן פסול כדברי רמ"ע הנ"ל אף קשירה בשן פסול:

ואף דבתוס' חולין (כ') דגידמת חולצת בשיני' אף דחליצה בעי ימין משום דשמאל גרע משן י"ל דשאני חליצה שאינו מצו' אלא מתיר ע' ח"צ (סי' א)', אך י"ל באופן אחר דדוקא כתיבה לאו אורחי' כלל בשן משא"כ פעולה אחרת כגון חליצה וקשירה [וכעי"ז מצינו לענין שמאל בשבת דהכותב בשמאל פטור ואלו העושה מלאכה אחרת בשמאל חייב כמ"ש בפשיטות באבני נזר הנה דכתיבה לבד חשיב לאו אורחי' בשמאל ולא שאר פעולה וה"ה לענין שינוי גדול דשן דדוקא לגבי כתיבה חשיב שינוי גדול מאד וע"כ פסול אפי' בשעהד"ח משא"כ בשאר פעולות ל"ח שינוי כ"כ כשהוא בשן] וכיון שכ' הפנ"י קדושין (מ"ד.) לענין ויצאה והיתה דל"ש היקש רק בדבר שהוא גזה"כ אבל דבר שהוא רק מסברא והסברא ל"ש בהמוקש לא מקשי' וה"נ כיון דטעם כתיבה בשן פסול משום דהוי שינוי גדול ובקשירה אינו שינוי כ"כ אפשר דלא מקשינן. מ"מ מהיות טוב וכו' ונכון להזהירו שיקשור לו אחר התפלין על ידו:

לעיל הבאתי דברי הש"צ דאיטר יניח בשמאלו ככל אדם וכן מצאתי בפע"ת שער התפלין פ"ז ותמו' ממנחות (ל"ז.) שו"ר באחרונים הביאו ממאירי שבת (ק"ג.) שכ' ג"כ דאיטר יניח תפלין בשמאל משום דשם הוא נגד הלב ותמהו עליו ג"כ מהא דמנחות (ל"ז.) ולחומר הנושא נלע"ד שהם מפרשים תי' הש"ס כי תני' בשולט בב' ידיו לא קאי על הברייתא דיניח בשמאלו שהוא שמאל כל אדם כפי' הפשוט רק קאי אברייתא דיניח בימינו שהוא שמאלו דבאמת קאי זה ג"כ אשמאל כל אדם וכ"ת אי באיטר מיירי אין זה נקרא שמאלו ע"ז משני דמיירי בשולט בב' ידיו וע"כ יש על יד זו ב' מהותין מהות ימין ומהות שמאל ומה דקרי לי' ימינו משום דמסתמא איש כזה השולט בב' ידיו נולד בטבע איטר גמור ועיקר כחו בשמאל אך שהרגילוהו לעשות גם בימינו להיות ככל אדם וע"כ שולט בב' ידיו וא"כ בעצם יד שמאלו הוא יד ימינו. שו"ר במרדכי ה' תפלין כ' ג"כ דדעת רש"י דאפי' איטר יניח בשמאלו כרוב העולם וע"ש בחי' אנ"ש. ועי' לקמן סי' קט"ו:

סימן י

בס' קסת הסופר (סי' כ"א סק"ג) הביא פלוגתת הפוסקים בתפלין ש"ר דצריך שיהי' ד' בתים מעור א' אם סגי במחוברין ע"י דבק וכ' בשם החת"ס ז"ל דאפי' להמכשירין הי"ד אם הבתים פרודות אבל אם דבוקים ג"כ בדבק ממנ"פ פסול א"ת שהדבק עושה אותו א' א"כ ליכא ד' בתים ואם אינה עושה אותם א' א"כ חשיב כאלו נעשה מד' עורות ופסולים

עכ"ד. ויען ידעתי שרובא דרובא מן המון עם יש להם תפלין כאלו נלע"ד ליישב מנהגם דכעי"ז מצינו בציצית דקשר עליון דאורייתא הנה דצריך חבור ע"פ תורה דהקשר עושה חבור ומ"מ בעינן ד' חוטין. וק' ממנ"פ אם הקשר עושה חבור א"כ חשיב הכל כחוט א' וליכא ד' חוטין. ע"כ נלע"ד לפמ"ש תוס' סוכה (י"ח.) דאין לבוד להחמיר [ונלע"ד סמך לזה מהמבואר במשנה יוד פ"ו דמקואות דאין השקה להחמיר דוק ותשכח] וכ' בחי' רשב"א עירובין (ט"ז:) דלדיעה זו אמרי' בזה אפי' תרתי דסתרי ומועיל לבוד זה עצמו להקל ולא להחמיר עש"ה. וככה י"ל בנ"ד ובציצית דמועיל הדבק והקשר להקל ולא להחמיר:

ואף לפמ"ש באבני נזר או"ח (סי' י' סוסק"י) דקשר של הציצית הוא לחבר הציצית עם הטלית לא לחבר עצם הציצית עיי"ש [ולמדתי מזה אגב דין שאם תחב ב' חוטי ציצית כ"א בקשר בפ"ע ועשה בכ"א ג' חוליות. או עכ"פ שנים שנים [דבחוט א' ל"ש חוליות] כל שכלן הי' במקומן הראוי בכנף הבגד כשר אף דאין הד' חוטין מחוברין דאין החוטין צריכין להיות מחוברין יחד ועיקר הקשר לחברן עם הבגד והוא חידוש דין] מ"מ ק' דסו"ס הקשר עושה חיבור בין להחוטין עצמן בין להחוטין עם הבגד. ומ"מ אמרי' תרתי דסתרי דמועיל חיבור הקשר רק לחברו עם הבגד מה שנצרך לנו. ולא להחוטין עצמן. וה"נ י"ל בנ"ד מועיל הדבק לעשותן כעור א' בכלל שמחובר רק בקצה א' אבל לא כאלו מחוברין במקום פרטי זה במקום החריץ של ד' בתים אשר דינם שם להיות מפורדים, וי"ל עוד היתר דהנה בסוכה (ל"ז.) א"ל רבה להנהו דגדלי הושענא כי גדליתו הושענא שיירי בה בית יד כי היכי דלא להוי חציצה פירש"י ור"ן דס"ל לולב א"צ אגד ולכאו' אפי' למ"ד צריך אגד הרי בידו לעשות האגד למעלה מאחיזת ידו כדאמר להו רבה שיירי בה בית יד, ותירצתי במק"א דכיון דאגד עושה חבור חשיב כאלו כולו מאוגד מראשו עד סופו וע"כ סגי באגד במקום א', אמנם כ"ז אם הי' עצה לאוגדו כולו מראשו עד סופו סגי גם בחיבור במק"א כאלו הי' בכולו אבל לרבה דחשיב חציצה וצריך לשייר בית יד וא"א לאוגדו בפועל כולו ה"ה דלא סגי אגד במקצת שיחשב כאלו אוגדו כולו, וכעי"ז כ' בתבו"ש סי' ה' לענין תוכ"ד כד"ד דל"מ רק אם אפשר שיהי' בפועל יחד עיי"ש, לפ"ז אפי' תפלין שהם פרודות ממש כיון דלמטה מחוברין חשיב ע"פ דין כאלו מחוברין לגמרי ואין שום הפסק ביניהם, וא"כ איך יוכשרו כל תפלין ש"ר הא בעינן ד' בתים, וליכא אלא בית א', וצ"ל דכאן כך מצוותו שיהי' פרודות בטבע ואף דע"פ דין חשיבי מחוברין לית לן בה וא"כ אף אנו נאמר בנ"ד דדבק משוי רק חיבור ע"פ דין, וזה מועיל לענין שיחשב כאלו

הם עור א' ומ"מ בטבע אינם א' ממש ושפיר חשיב פרודות דלענין זה לא איכפת לן מה שחשיב מחובר ע"פ דין כאמור:

ובהאי ענינא יש לדון במ"ש הטו"ז באו"ח (סי' ח') דאם נפסק הציצה במקום נקב הטלית עד הקשירה פסול והוא גמ' ערוכה במנחות (ל"ט.) מימרא דרב ע"ש, וכ' בשע"ת שם בשם שאילת יעב"ץ הטעם משום דבאותו חוט שנפסק אין החוטין תלויים בבגד עיי"ש ויש לדון דכיון דכל החוטין קשורין בבגד וחוט זה קשור עמהם נמצא דחוט זה ג"כ קשור בבגד באמצעות שאר החוטין, אך י"ל דאא"ל דחשיב חיבור עם שאר הציצית דא"כ ליכא רק ציצה א', אך להנ"ל דאמרי' תרתי דסתרי גם כאן י"ל דאם דנין לענין חיבור החוט עם הבגד חשיב חיבור ולענין החוטין עצמן ל"ח חיבור, בפרט שכבר הוכחנו לעיל דבציצית תמיד אמרי' תרתי דסתרי דהחוטין עצמן חשיבי כמופרדין ול"ח קשר חיבור ומ"מ לענין חבורן עם הבגד חשיב קשר חיבור, אך יש לדחות דשא"ה דבשעה שדנין שהחוט מחובר עם הבגד א"צ לדון על חיבור החוטין יחד משא"כ בנ"ד דזה קודם בהכרח לומר דהחוטין מחוברין ועי"ז הוי החוט חיבור לבגד וכל זמן שאין לנו חיבור החוטין יחד גם חיבור לבגד ליכא, וכעין סברא זו מבואר בירושלמי שהובא ברשב"א גיטין (פ"ג:) במגרש אשה ע"מ שתבעלי לפלוני אסורה להבעל לפלוני דבשעה שבא לבעול אותה היא א"א והק' הרשב"א הא ע"מ כאומר מעכשיו ואחר בעילה חשובה מגורשת למפרע עיי"ש אמנם נראה כוונת ירושלמי כנ"ל דהתם הבעילה קודם בהכרח להגירושין דהרי תלי הגירושין בבעילה ואא"ל שמגורשת רק אחר שתאמר שנבעלה לפלוני וע"כ הבעילה לפלוני חשיב קודם בהכרח להגירושין, וה"נ דכוותה, והוא קו"ח מהתם דהתם אין דנין רק לענין קדימה ואיחור מ"מ אמרי' דאא"ל דמגורשת קודם הבעילה קו"ח בנ"ד דאא"ל דמחובר החוט לבגד והחוטין עצמן אין מחוברין לא קודם ולא מאוחר כיון דכל חיבור החוט לבגד הוא רק באמצעות חיבור החוטין עצמן:

ויש לדחות לפמ"ש התוס' שבת (דף צ') ד"ה המוציא דאוכלין שבתוך הכלי יש להם יותר חיבור מחיבור הכלי עם האוכלין, וע"כ בכלי ואוכלין שבתוכו ידיעות מחלקות משא"כ באוכלין שבתוכו יעו"ש, הנה דהאמצעי המחבר הדברים אי"צ שיהי' לו חיבור עם הדברים שמתחברים על ידו וא"כ ה"נ י"ל דהחוט נתחבר עם הבגד באמצעות שאר החוטין ומ"מ אין החוטין עצמן מתחברין, ומ"ש דבנ"ד אמרי' תרתי דסתרי יש לה"ר לזה ממ"ש הפוסקים בסי' דאם נפסק חוט קודם שתלאו בטלית יכול לחברו ע"י קשירה ולכאו' ק' הא אם נימא דקשירה חיבור א"כ כל הד' חוטין יחשבו כחוט א' מצד הקשר

המחבר וא"כ ליכא ד' חוטין וע"כ דלקולא מועיל הקשר לחבר ולא לחומרא כעין אין לבוד להחמיר כדברי רשב"א הנ"ל:

סימן יא

ב"ה. להרב החו"ב וכו' ר' בנציון שליט"א

דאבד"ק שטעקעטשין. ע"ד השאלה בבתים של תפלין של ראש שבפנים עושים ד' מחיצות אבל עור העליון הוא עור א' ממש רק שבסכין רושמין מלמעלה באופן שיהי' נראה ד' בתים והח"א (כלל י"ד ס"ד) פסל תפלין אלו ושכ"כ לו הגאון בית מאיר ז"ל:

והנה אינני כדאי לדון בקרקע לפני ב' גדולי ארץ דשמעתתייהו מבדרין כל יומא בפומן, אך יען רוב ההמון מניחין תפלין כאלו תמכתי יתדותי על המשנה רפ"ד דסנהדרין הכל מלמדין זכות, ותו דבש"ס שלהי כתובות אר"י ע"ה אינם חיים [לתחה"מ] וכו' אר"א לא ניחא למרייהו דנימא הכי, כך אני עני קורא בנ"ד [דעיקר חיים הם קיום התורה והמצוות כמ"ש וחי בהם, כי הם חיינו ואורך ימינו] לא ניחא למרייהו דנימא הכי שרוב המון עם אינם חיים ואין מקיימין לעולם מצו' תדירית והם ח"ו בכלל פושעי ישראל בגופן קרקפתא דלא מנח תפלין כבר"ה (דף י"ז.) ע"כ מצו' לטרוח וללמד זכות, והנה ראיית הח"א והג' ב"מ ז"ל ממנחות (ל"ה:) דאם כ' תפלין של יד בד' בתים וטלה עליהם עור א' מלמעלה ועשה תפלין של יד כשרה, הנה דחשיב עי"ז כבית א' וממילא בשל ראש חשיב נמי בית א' ופסול, והנה גוף קושייתו הק' הרשב"א ז"ל שם במנחות (ל"ה:) דהאיך יכשר לשל יד הרי בפנים הם ד' בתים ותי' דבאמת הבתים פסולות רק הפרשיות כשרות ולפ"ז אדרבא ראי' לסתור דכה"ג חשיב ד' בתים וממילא כשר בש"ר, אך עוד תי' דכיון דבחוץ נראה לבית א' כשר ולפ"ז לכאו' צדקו דברי הח"א, אך גם לתי' זה לע"ד הקלושה לא איריא דאף דלענין של יד חשיב כבית א' לקולא מ"מ בש"ר חשיב כד' בתים, וכעי"ז בתוס' סוכה (י"ח.) דלא אמרי' לבוד להחמיר [וכעי"ז מצאנו דאמרי' איזה סברת התורה דוקא לקולא ולא לחומרא וכזה בסמ"ע (סי' י"ז סק"ו) וש"ך שם (סק"ה) לענין עמידה ע"י סמיכה דלקולא חשיב עמידה ולא לחומרא, ובעירובין (מ"ח:) אם אמרו דיורין להקל יאמרו דיורין להחמיר, ובעירובין (צ"ב:) לא מצינו מחיצה לאסור, ובערובין (ס"ד:) אם אמרו שכירו ולקיטו להקל יאמרו שכירו ולקיטו להחמיר, וע' בפסחי' (ס"ב.) וכעי"ז ברמ"א יו"ד (סי' ל"ה) דסדקין ל"מ רק להקל ולא להחמיר] וה"נ י"ל בנ"ד דחיבור כזה שע"י הטלאת עור בחוץ מועיל למשוי כל ד' בתים כ"א להקל ולא להחמיר ונ"ד קרוב יותר להא דאין לבוד להחמיר דלקולא חשיבי כדבר א' ולא להתמיר:

וראיתי בשו"ת חת"ס חאו"ח (סי' ה') הק' דבמשנה פי"ח דכלים מבואר שהי' המנהג לתפור כל הד' קציצות בתש"ר יחד, ועי"ז חשיב זכרון א' (כמבואר במנחות (ל"ה:) דד' פרשיות של ראש צריכין להיות בד' בתים מעור א' דוקא) ואילו במנחות (ל"ה:) מבואר דאם מדבק הד' קציצות ש"ר בדבק לא נעשו עי"ז בית א' ליפסל עיי"ש, ולהנ"ל י"ל ג"כ דחיבור שע"י תפירה או דבק מועיל להקל ולא להחמיר, וה"נ י"ל בנ"ד:

והנה בס' קסת הסופר (סי' כ"א סק"ד) בענין תפלין המחוברין ע"י דבק כ' בשם הגאון חת"ס ז"ל וז"ל אמנם אמרתי עכ"פ היות כי נהגו סופרי זמננו לדבק ד' הבתים זה לזה בין בית לבית כי א"א להם לאמן ידיהם לעשות מרובע מכוון באלכסונו כדינו אם לא ידבקו הבתים זל"ז כי בהפרדם ויהי' אויר בין כ"א וא' אפילו כמלא מחט סדקית איננו מרובע ע"כ מדבקים זל"ז בדבק אע"פ שלא נמצא כן בש"ס ופוסקים ראשונים וא"כ ממנ"פ אם אנו חושבים ע"י הדבק לעור א' א"כ אין לנו אלא בית א' ובתוכו ג' מחיצות דפסול, ואם אין הדבק עושה עור א' ויש כאן ד' בתים עם ג' חריצין שביניהם משום דהדיבוק כנפרד דמי א"כ התפלין גופי' נעשו כב' עורות ופסולין עכ"ל, והנה בשו"ע הרב ז"ל (סי' ל"ב סנ"ח) במוקף מכשיר בתים כאלו, וגם הרבה מהמון ישראל מניחין תפלין כאלו וע"כ נלע"ד ליישב מנהג העולם דכעי"ז מצינו בציצית דקשר עליון דאוריתא, וקשר חשיב חיבור מה"ת, וק' ממנ"פ אם הקשר עושה כולם א' א"כ ליכא ד' חוטין, ואם הקשר אינו עושה חיבור מה מועיל הקשר, ע"כ נלע"ד כמ"ש תוס' סוכה (י"ח.) דאין לבוד להחמיר, ומבואר בחי' רשב"א ערובין (ט"ז:) דאם נימא אין לבוד להחמיר אמרי' אפי' תרתי דסתרי באותו דבר דלקולא מועיל הלבוד ולא להחמיר, עיי"ש, [וכעי"ז בש"ך חו"מ (סי' י"ז סק"ה) לענין עמידה מן הצד] ה"נ מועיל חיבור הקשר להקל דהיינו לחבר הציצית עם הבגד, ולא להחמיר למשוי כל ד' חוטין כחוט א', וכן י"ל בחיבור הדבק דמועיל שיחשבו כל הד' בתים מעור א' כאשר הוא המצו', אבל ל"מ למשוי בית א' לקלקל המצו'

: **([**ובהאי** ענינא הנה הט"ז כ' באו"ח (סי' ח') דצריך לבדוק למעלה במקום נקב הטלית עד הקשירה דאם נפסק שם פסול והוא ש"ס ערוך במנחות (ל"ט.) וברש"י שם בד"ה מעיקרו וכ' בשערי תשובה סק"י בשם שו"ת יעב"ץ (סי' ל"ג) טעם הפסול משום דאותו חוט שנפסק אין תלוי בהבגד עיי"ש, וכתבתי בצדו, לכאו' יש לדון דכיון דכל החוטין קשורים בבגד וחוט זה קשור עמהם וקשר ש"ק חשיב חיבור חשוב גם חוט זה קשור בבגד באמצעות שאר החוטין וקצת ראי' לזה ממזוזה שמחובר לבית באמצעית הנייר הכרוך עליו מ"מ חשיב חיבור לבית דכתי' וכתבתם על מזוזות וגו' ותרגם אונקלס ותכתבינון וכו' ותקבעינון בסופי ביתך, הנה חלק הפסוק לשתים, וכתבתם מצו' בפ"ע, ואח"כ עוד

מצו' שיראה לקובעם על מזוזות ביתך וכאלו הי' כתוב וכתבתם וגם יהיו על מזוזות ביתך וגו', הנה דמה שקובעם ע"י ד"א חשיב קביעות וחיבור לבית ואף למה שהביא הפת"ש יו"ד סי' בשם הגר"א ז"ל שלא יהי' נייר מפסיק בין המזוזה למשקוף מ"מ המסמר תוחב בנייר ולא במזוזה, וגם אין העולם נוהגין כגר"א ז"ל בזה כידוע, אך משם אי"ר דמזוזה אי"צ קביעות במסמרים רק למצו' כמ"ש פת"ש יו"ד (סי' רפ"ט סק"ו) וש"ך שם סק"ז, והטעם נראה דאפי' אם נפרש כפי' הת"א דהפסוק מחולק לשנים, וכתבתם, וגם יהי' נתונים על מזוזות וגו' מ"מ קביעות במסמרים היכא רמיזא, וכעי"ז מצינו בתפלין ש"ר כתי' והיו לטוטפות בין עיניך ואי"צ קשירה והידוק על הראש כמבואר להדי' בעטרת זקנים או"ח (סי' כ"ז) ד"ה ולא יטה, וכ"כ להדי' המהר"ל בגבורות ה' פרק ל"ט דדוקא תפלין של יד בעינן חיבור ודיבוק משא"כ תפלין ש"ר גם בשל"ה מס' חולין (דף ג':) סוד"ה ומיד וז"ל וכ' אבא מארי ז"ל שרצועות הסובבות סביב ראשו לא יהא רפויין אלא מהודקין הידוק)**

ואף דלכאו' יש לחלק דשאני בציצית דהם ב' מיני חבור, א' חיבור הציצית להבגד, הב' חיבור עצם ד' הציצית יחד, ועיקר מה דצריך קשר בציצית היינו לחברן עם הבגד, וכן מצאתי באבני נזר או"ח (סי' י' סק"י) עיי"ש, ושפיר י"ל דהקשר מועיל לחבר הציצית עם הבגד אבל לא לחבר הציצית עצמן משא"כ בנ"ד חיבור א' לחבר הד' בתים יחד, אמנם דיחוי זה חוזר ונראה דגם בנ"ד המצו' שיהי' דוקא ד' בתים, ולעומת זה המצו' שיהיו הד' בתים דוקא של עור אחד, ולענין זה השני סגי חיבור משהו במקום א' כל שמחוברין בקצה א' חשובים מעור א', ולענין ד' בתים העיקר שיהי' קצת פירוד בין בית לבית, ובדיעבד אפי' אין החריץ מגיע עד התיתורא כל שארבעה ראשי' ניכרים חשיב פירוד לענין זה שיחשבו כד' בתים, וא"כ גם בנ"ד י"ל דמועיל הדבק למשוי עור א' כאלו מחוברים בקצה א', ומ"מ חשיבי כמפורדים בין בית לבית ברוב אורכן או בכל אורכן עד החריץ, והחיבור הוא בין בית לבית בפנים [לא בקצה הרואה את האויר] ונ"ד דומה ללולב צריך אגד דמ"מ אי"צ שיהי' אגוד כל אורך הלולב וסגי במקום א' משא"כ לענין ד' בתים אין פסול רק כשתאמר שמחובר במקום זה הפרטי וע"כ ל"ח תרתי דסתרי, בפרט שכבר הבאתי מרשב"א ערובין (ט"ז:) לענין אין לבוד להחמיר דאמרי' אפילו תרתי דסתרי, כנלע"ד נכון:

זה כתבתי לענין בתים שהם מד' עורות אלא שדבוקים בדבק, ולכאו' י"ל כן גם בנ"ד בד' בתים שטולה עליהם עור א' למעלה דאף דבשל יד כשר כה"ג דחשיב כבית א' היינו להקל אבל בש"ר דצריך ד' בתים ל"ח עי"ז כבית א' להחמיר, וכן בש"ר עצמו [אע"ג דהד'

בתים שבפנים הם מד' עורות דפסול] מועיל העור החיצון למשוי הד' בתים שבפנים כאלו היו מעור א' אבל מ"מ חשיב ד' בתים כנ"ל, אך יש לפקפק דכיון דמבואר בגמ' מנחות (ל"ה:) ובשו"ע (סי' ל"ב) דבעינן שיהי' חריץ ניכר שהם פרודות, ובבתים אלו אף שיש עליהם חריץ ל"ח ניכר בזה דבר שקר שבאותו מקום באמת מחוברות והם עור א' לגמרי, אך שבפנים הם פרודות וזה ל"ח ניכר, וניכר ל"ח רק מה שרואה האמת, ובנדון הנ"ל שדבוקים בדבק ובאמת חשיבי פרודות כנ"ל דאין לבוד להחמיר כשרואה חריץ שפיר חשיב שרואה שהם פרודות שבמקום שרואה הם באמת פרודות משא"כ בנ"ד, ובא"א לבעל דע"ק זצ"ל (סי' ש"ב) ד"ה תריץ רוצה להכשיר גם כה"ג וס"ל דחשיב ניכר פרידתן, אך במאמר שאח"ז תברי' לגזיזי' והדר בי' עיי"ש [אך לא מחמת טעם שלנו] ומ"מ סיים וצלע"ע, הנה שלא החליט לאסור בודאי רק מטעם ס':

נתיישבתי דמה שדחיתי דל"ח ניכר הפרידה כיון שאינו אמת יש ליישב דכיון דהעור החופה למעלה מחובר עם הד' בתים שבפנים בדבק חשיב כאלו הי' כלו עור א' עב, חלוק בפנים לד' בתים ובצד החיצון הוא א', והרי כך הוא המצו' שיהי' ד' בתים ועור א', אך שצריך להיות ניכר בחוץ פרידתן, וע"י החריץ שפיר ניכר פרידתן ול"ח שקר כיון דאותו עור עצמו חלוק בפנים לד' בתים דכאחד נחשבים כאמור, ותו דבמשנה פ"ב דכלים מ"ז הטמאים שבכל"ח טבלא וכו' וטבלא שהיא מלאה קערות שאם נטמאת א' מהם בשרץ לא נטמאו כולן אם יש לה לבזביז עודף אם נטמאת א' מהן נטמאו כולן וכן בית תבלין של חרס וקלמרין המתואמות ובית תבלין של עץ שנטמא א' ממשקה לא נטמא חברו ריב"נ אומר חולקין את עוביו לטמא טמא והמשמש לטהור טהור [וכעי"ז יש באהלות פ"ו משנה ג' וד' עש"ה], והנה לריב"נ כלי א' שיש לה ב' תוכיות חולקין את עוביו, א"כ עור א' עב שיש לה בפנים ד' בתים חלוקים ובחוץ הוא א' חולקין את עוביו דהיינו כל דופן שבין בית לבית וחציו שייך לבית זה וחציו שייך לבית זה, ושפיר חשיב ד' בתים כאלו היו חלוקים מעבר אל עבר בפרידה מפולשת עד לחוץ וע"כ מה שיש בחוץ חריץ שפיר חשיב שניכר פרידתן באמת כי באמת חשובין מפורדין גם. בחוץ ומ"מ חשיב מעור א' כעין אין לבוד להחמיר כנ"ל, [ועוד נראה דכאן מצוותו בכך שיהי' עור א' וד' בתים שזה א"א בטבע דהוי תרתי דסתרי וע"כ דכך המצו' דכל שהם עור א' בטבע סגי, ומ"מ חשיב ד' בתים משום דע"פ דין חשיב כפרודות או להיפך, ואוסיף ביאור לזה, דהנה בסוכה (ל"ז.) אמ"ל רבה להני דגדלי הושענא כי גדליתו הושענא שיירי בה בית יד כי היכי דלא להוי חציצה, פרש"י דס"ל לולב אי"צ אגד וכ"כ הר"ן, ולכאו' ק' דאפי' למ"ד צריך אגד שייך זה דאטו צריך שיהי' הג' מינים מחוברין מראשן לסופן

והרי סגי כשיש אגד במקום א' ושפיר יכול לשייר בית יד, ונראה דהנה בסוכה (ל"ב:) לולב שיש בו ג' טפחים כדי לנענע בו כשר אר"י א"ש שיעור הדס וערבה שלשה ולולב ארבעה כדי שיהי' לולב יוצא מן ההדס טפח וכו' תנן לולב שיש בו ג"ט כדי לנענע בו כשר אימא וכדי לנענע בו פירש"י ומה שיוצא למעלה מן האגד הוא המנענע, ולכאו' ק' ג"כ דאטו צריך **(גמור בראשו כי מתוך שהם רפויים לא יהי' הקשר מאחוריו ממש מול עורף ממש עכ"ל מבואר דהא לא"ה ל"ה צריך הידוק [עוד מבואר בשל"ה דדוקא הקשר מאחוריו צריך שיהי' באמצע ממש אבל לפניו אי"צ התפלין להיות ממש באמצע ראשו, וזה ראי' לשו"ת דברי חיים סי' שכ' כן דלפניו אין התפלין צריכין להיות באמצע] [אך באשל אברהם לבעל דע"ק ז"ל (סי' מ"ד ס"א) מבואר דגם ש"ר צריך הידוק וי"ל דזה למצו' כמו במזוזה דצריך קביעות למצו'] אמנם אע"פ שאין ראי' ממזוזה מ"מ י"ל כן דחשיב מחובר לבגד באמצעות שאר החוטין, וע' יו"ד (סי' ש"א) פלוגתת רמב"ם ורא"ש אם חיבור ע"י ד"א חשיב חיבור, אך לכאו' יש לדחות בקל דכאן הרי המצו' שיהי' ד' חוטין ואי נימא דחשיב חיבור ליכא ד' חוטין, אך לפמ"ש רשב"א ערובין (ט"ז:) לענין אין לבוד להחמיר דאפי' תרתי דסתרי אמרי' בזה ה"נ לענין קשר י"ל כן דלקולא הוי חיבור להחשב תלוי בבגד ולחומרא ל"ח חיבור וחשיב שיש לו ד' חוטין, ויש לדחות דאף דאמרי' תרתי דסתרי היינו כשאין א' תלוי בחברו משא"כ בנ"ד א"א לומר דהחוט קשור בבגד רק א"ת תחלה שהחוטין קשורין יחד ואף דאינו קודם בזמן הוי קודם בהכרח, ע' קצה"ח (סי' ע"ה) דקודם בהכרח דומה לקודם בזמן, וכ"כ בגבורות ה' למהר"ל ז"ל פכ"ב ד"ה ומשה הי' רועה, וע"כ א"א לומר כאן דחשיב חיבור לבגד ויש לה"ר לזה דהנה בהא דאמר רבה כל שאינו בזאח"ז אפי' בב"א אינו כ' הר"ן נדרים (דף) דעל כ"א וא' אמרי' דמאחר וחייל, ולכאו' ק' דהרי הר"ן פ"ג דע"ז כ' דמש"ה אמרי' דלמא מגבה לה והדר מבטל לה והו"ל ע"ז של ישראל, דאף דאין זכיי' באיסה"נ מ"מ בתר מעיקרא אזלינן וכיון דקודם זכיי' יש לו היתר ע"י ביטול מועיל זכיי' ואע"ג דאם יועיל זכיי' יהי' ע"ז של ישראל ולא יהי' לה ביטול מ"מ בתר מעיקרא אזלי', וא"כ ה"נ לענין מקדש ב' אחיות ניזל בתר מעיקרא, אך התי' פשוט דדוקא במקדש ב' אחיות אמרי' כ"א מאחר וחייל אחר קדושין של חברתה, אבל לגבי חלות של עצמה א"א שנדון דמאחר וחייל דזה ב' השבי בנושא א' ואיך תאמר דהזכיי' שלו הוא אחר שכבר הוא ע"ז של ישראל הרי כל זמן שלא זכה עדיין הוא של גוי וז"ב ופשוט וה"נ א"א לומר דהחוט קשור בבגד קודם שתאמר שהחוטין קשורין יחד וק"ל]:)** שיהי' כל אורך המינים מאוגד [דאז ל"ה אפשר לנענע רק במקצת הלולב היוצא למעלה מהאגד] והרי יכול לאגוד הלולב למטה במקום א' לבד

ושפיר יכול לנענע בהמותר מן הג"ט ולמה צריך שיהי' יוצא טפח למעלה מהדס וערבה. ע"כ נראה דכיון דצריך אגד הי' ראוי שיהי' כולו מאוגד מראשו עד סופו אך דבאמת סגי באגד במקצתו דכיון דע"פ תורה אגד משוי חיבור חשיב עי"ז כאלו אגוד בפועל מראשו עד סופו. וכיון דאם הי' אגוד בפועל כולו ל"ה אפשר לנענע רק במה שלמעלה מן האגד גם השתא אינו מקיים המצו' רק בטפח היוצא דהג"ט חשבינן להו כאגודים וכאלו ל"ה אפשר לנענע בהם. ובזה א"ש נמי הך (דדף ל"ז.) דלמ"ד צריך אגד אף דסגי במקצת מ"מ צריך שיהי' ראוי לאוגדו כולו. דאל"כ ל"ש לומר דהוי כאלו אגוד כולו בפועל. וכעי"ז כ' התבו"ש (סי' ה') לענין תוכ"ד כד"ד דל"ש זה רק אם אפשר שיהי' בפועל בב"א אז מהני צירוף תוכ"ד שיחשב כאלו הי' בב"א ממש. וכעי"ז מצאתי בש"ס כריתות (ט"ו.) טעמא דר"א בב' ביאות בהעלם א' דחייב ב' ול"ח כמעשה עבירה א' משום דא"א לערבן אבל בקצר וקצר בהעלם א' דאפשר לערבן מודה ר"א דההעלם א' מחברן כאלו הי' בפועל בב"א. וכיון דאמר רבה להני דגדלי הושענא שיירי בה בית יד ש"מ דס"ל לולב אי"צ אגד: **ועתה** נבוא לנ"ד דכיון דהמצו' שיהי' ד' בתים מעור א' וחיבור ע"פ תורה משוי שיהי' כאלו מחוברים לגמרי יחד בכ"מ אפי' במקום הפרוד כנ"ל וא"כ איך חשיב ד' בתים והוי תרתי דסתרי. וע"כ דכך המצו' שיהי' ד' בתים בטבע אף דע"פ דין חשיבי כדבר א' ממש. וא"כ אף אי נימא לענין אין לבוד להחמיר דל"א תרתי דסתרי כאן מצותו בכך שיהי' תרתי דסתרי דהיינו או שיהי' חיבור ע"פ תורה ובטבע מחולק לד' בתים או להיפך וא"א לקיים המצו' כאן באופן אחר:

ונשוב לדברינו. דלריב"נ בפ"ב מ"ז דחולקין את עוביו אף שהוא א' ה"נ חולקין את עובי הדפנות שבין בית לבית. והנה יש להסתפק מה ס"ל לת"ק דריב"נ בדין המשנה הנ"ל. ואציע מ"ש בזה בחידושי לכלים וז"ל ק' לי למה לא פליג ריב"נ גם ברישא בטבלא של חרס שהוא מלאה קערות שנטמא א' מהן בשרץ דלא נטמאו כולן והול"ל נמי חולקין את עוביו [לענין לטמא אחרים לדיעות דכל"ח מטמא מגבו] המשמש לטמא טמא המשמש לטהור טהור. עוד ק' למה לא תנן במתני' מה ס"ל לת"ק בדין עוביו אם כולו טהור או כולו טמא. ובר"ב כ' דלית הלכתא כריב"נ אבל לא כ' מה ס"ל לת"ק בזה. ונראה דחדא קושי' מתורצת בחברתה. וראשית אבאר מה ס"ל לת"ק בדין עוביו. ונראה דהדבר מבואר להדי'. דהרי הר"ב כ' דמש"ה בסיפא לא נקיט שנטמא בשרץ דאם נטמא בשרץ ודאי הי' הדין דנטמאו כולן דכלי עץ מק"ט מגבו. וכיון דגבו טמא ממילא כולו טמא. ודוקא ברישא דמיירי בכל"ח דאינו מק"ט מגבו אז הדין לא נטמאו כולן עיי"ש. וא"כ חינה דס"ל לת"ק דכל עוביו טמא דאם הי' הדין חולקין את עוביו א"כ ל"ש כלל סברא הנ"ל. דהרי

הגב של שאר הכלים לא נטמא כלל דכל כלי יש לו גב לעצמו וע"כ דכל עוביו נטמא. ומ"מ חשיב רק טומאת גבו אף דמעבר השני הוא תוכו של כלי שני מ"מ בתור כלי שני לא קיבל טומאה רק בתור כלי החיצון ומפאת כלי החיצון כולו משמש בתורת גבו. וכיון דמק"ט רק מפאת היותו חלק מכלי החיצון שנטמא ולכלי זה משמש בתורת גב ע"כ חשוב שקיבל טומאה מגבו. וכ"ז פשוט וברור. ובזה מובן מה דריב"נ אמר חולקין את עוביו. והקשיתי למה לא תנן מעיקרא דברי ת"ק בזה ולהנ"ל א"ש דמדקאמר ת"ק שנטמא א' במשקה לא נטמא חברו. ומינה דאם נטמא בשרץ נטמא חברו וע"כ כמ"ש הרב דמק"ט מגבו ומינה דס"ל כל עוביו טמא וע"ז פליג ריב"נ דחולקין את עוביו. וק"ל. ובזה מובן מה דלא תנן פלוגתת ריב"נ ברישא דברישא ל"ה מצי למיתני ריב"נ אמר חולקין את עוביו דמנלן דס"ל לת"ק להיפך. ועיקר ההוכחה דת"ק ס"ל להיפך הוא רק מסיפא ע"כ תנן פלוגתת ריב"נ בסיפא. וכ"ז ברור בס"ד. היוצא מדברינו דבאמת פליג ת"ק עם ריב"נ גם ברישא וכ"מ להדי' בתוס' יו"ט (פ"ו) דכלים מ"ג ד"ה האמצעים ובפכ"ה דכלים מ"ה ע"כ לשוני. וא"כ לכאורה דברינו הנ"ל לא יתכנו אליבא דהלכתא דהלכה כת"ק נגד ריב"נ. אך י"ל דכיון דפליגי בזה ת"ק וריב"נ א"כ יש סברא לכאן ולכאן כמו בכל פלוגתא דאלו ואלו דא"ח הן כידוע. ואף דאין הלכה כן מ"מ שוב תלוי במחשבתו. דכעי"ז איתא בפ"ב דפיאה מ"ה בזורע שני מיני חיטין בשדהו עשאן גורן א' נותן פאה א' עשאן ב' גרנות נותן שתי פיאות. וכשהם לגמרי שתי מינים ל"מ עשאן גורן א'. וכשהם לגמרי מין א' ל"מ עשאן ב' גרנות. אך בב' מיני חיטין שהם קצת מין א' ומ"מ הם מחולקין שזה שחמתית וזה לבנה אזלינן בתר מחשבתו. עיי"ש. וכעי"ז במנחות (י"ד:) הכ' עשאן גוף א' והכ' עשאן ב' גופין ערבינהו מתערבין פלגינהו מתפלגין. הנה דהיכא דיש סברא לכאן ולכאן אם נחשבין גוף א' או ב' גופין תלוי במחשבתו. וה"נ תלוי במחשבתו. וכיון דרוצה לקיים מצות תפלין כתקונה מסתמא רצונו שיהי' מחולקין שיהי' חציו שייך לכאן וחציו לכאן ע"כ בזה לכו"ע חולקין את עוביו וחשיב מחמת זה כד' בתים. וכש"כ שעושה מעשה ועושה חריץ בחוץ בין בית לבית להורות שחצי העובי שייך לבית זה וחצי לבית הסמוך לו:

וי"ל עוד עפמ"ש בפי' הטור עה"ת פ' שמיני י' פסוק ד' דהמשכן הי' דינו כמחובר לקרקע דכיון דכתי' ע"פ ה' יחנו כמאן דקביעי לה מקום דמי. ולשון זה הוא כש"ס עירובין נ"ה: אבל שם הוא רק לענין שלא יחשב עראי רק קבע אבל לא לעשות מתלוש מחובר ובטור שימש בסברא זו גם לענין לעשות מחובר. ולפ"ז לפי המבואר בחולין ט"ז. דהמחובר לאדם דינו כמחובר לקרקע י"ל דתפלין שמצו' לקושרם ביד ובזרוע וע"פ ה' יחנו על

האדם חשובים כמחוברים לאדם חבור גמור [וע' חולין פ"ט מבואר דהא דכתי' וראו כל ע"ה כי שם ה' נקרא עליך אלו תפלין "שבראש" זה בא ע"י הרצועות של תפלין דוק ותשכח היינו דע"י הרצועות מתחברים התפלין עם האדם וחשיבי כעצם מעצמיו ומה"ט אמר תפלין שבראש ולא של ראש] ואולי י"ל דמהאי טעמא נקרא "בית" של תפלין ובתים של תפלין במנחות ל"ה: לרמוז דחשיבי מחובר כמו בית.

(והמעיין** בתוס' קדושין ל"ו: ד"ה כל מצו' יראה לעינים דכל [ענין מחובר לקרקע מחמת שעי"ז מחובר יותר עם האדם ואינו יכול להפרד ממנו שהרי כ' ד"ה כל מצו' וז"ל וי"ל טעם דלפיכך בטלו תרומות ומעשרות לפי שעכשיו בחו"ל אין הקרקעות שלנו שהרי משועבדות הם למלך א"כ אין להם דין קרקע עכ"ל והוא פלא דלמה אין לו דין קרקע [ובחולין ו': כתבו שאין השדות שלנו לפיכך הם פטורים מתו"מ, אבל לא שלא יהי' להם דין קרקע מחמת זה] מזה נראה בעליל דכל ענין מחובר לקרקע מחמת שעי"ז מחובר יותר עם האדם ובזה מובן האי דערכין כ"ט דקרקע דחו"ל כמטלטלי דא"י דמי משום דמקומו של איש ישראל הוא בא"י ואין לו חבור עם קניניו שבחו"ל ע"כ כמטלטלי דמי] ומה דחז"ל חייבו גם בחו"ל משום דהשדה עכ"פ שייך לישראל וחשוב קצת כא"י מטעם זה וכ"מ בקיצור ליקוטי מהר"ן סי' תקכ"א דמקום)** ואם כנים הדברים אולי י"ל דכיון דבאהלות (פ"ו מ"ג ומ"ד) דכותל שבין ב' בתים לכו"ע נדון מחצה לכאן ומחצה לכאן ואין שם חולק ה"ה בנ"ד נדון לכו"ע מע"מ, אך באהלות שם משנה ג' מבואר דכותל שהוא לאויר ג"כ נדון מחצה למחצה היינו מחצה שייך לאויר ומחצה לבית ולא מצאנו בעלמא סברא זו לענין שום דין מדיני התורה וע"כ לומר כדאי' בש"ס סוכה (י"ח.) שאני הלכות טומאה דהכי גמירי לה ואין ללמוד משם למקום אחר, ומ"מ למדתי מפ"ב דכלים מ"ז לנ"ד דמצינו בברכות (נ"א.) ילפינן מטומאה לזימון, ועוד בכ"מ כזה, ואך מהא דאהלות יש הכרח שאין ללמוד מטומאה וע"כ לומר דשאני ה' טומאה]:

עוי"ל דאף לת"ק דריב"נ דאין חולקין העובי לשנים מ"מ לת"ק ג"כ נשמע דחשיבי ב' כלים דהרי הר"ב אומר כן דמש"ה לת"ק בנטמא בשרץ נטמא א' מהם נטמא חברו משום דמק"ט מגבו וע"י שנטמא כלי א' עם כל דפנותיו ממילא נטמא הגב של חברו, ול"א בפשיטות דכולו כלי א' וע"כ דגם לת"ק קלמרין המתואמות ובית תבלין של עץ שיש לו כמה חללין בתוכו נחשב כל חלל כלי לעצמו והדופן שבין כלי לכלי שייך כולו לכאן וכולו לכאן, וה"נ בבתים של תפלין שיש בתוכה ד' חללים חשיבי שפיר ד' בתים, ודופן שבין בית לבית שייך לשניהם, ומ"מ חשיבי ד' בתים דעיקר שם בית קאי על החלל, כמו בשבת (דף ה'.) ביתא כמאן דמליא דמי, ובברכות (דף כ"ה:) כולא ביתא כד"א דמי,

דקאי על חלל הבית, ואף דגם דפנות הבית נקראים בית מ"מ י"ל כיון שחלוקים לד' חללים זכ"א מהחללים יש לו דפנות דהרי הדפנות שייכים לכאן ולכאן שפיר חשיב ד' בתים, אמנם מחוורתא כדשנין מעיקרא דכיון שמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו בהחריץ שעושה שרוצה להפרידן לכו"ע חולקין את עוביו וחשיב שיש לכל בית דופן בפ"ע, וזה תי' יותר מרווח:

הן אמת דיש להעיר ממ"ש בגבורות ה' פמ"ט על שיטת הרי"ף דצריך לברך על ד' כוסות ד' ברכות בפה"ג דכ"א מצוה בפ"ע, והק' הרא"ש דהרי חזינן דר' אשי בירך אכסא קמא של קידוש ולא יותר אפי' אכסא דברכתא לא בירך, ואע"ג דכוס של ברכה צריך כוס והוא מצוה בפ"ע, וע"ז השיב בגבורות ה' פמ"ט דשאני התם דכוס של ברהמ"ז אף דצריך כוס ל"צ כוס מחולק לעצמו, משא"כ בד' כוסות בעינן מספר ד' וא"כ בעינן כוסות מחולקים עיי"ש, וסמך לזה בר"ה (כ"ח.) דאפי' נימא שמע סוף תקיעה בלא תחלה או תחלה בלא סוף יצא מ"מ בתקע בראשונה ומשך בשני' כשתים אין בידו אלא א' משום דפסוקי תקיעתא מהדדי לא מפסקינן, וה"נ י"ל בנ"ד אע"ג דחשיב כל חלל כלי לעצמו מ"מ בבתים דבעינן מספר ד' בתים, וד' בתים לא חשיבי, מ"מ יש לחלק דשאני בנ"ד דעיקר שם בית הוא החלל והחללים חלוקים לד', ותו דכאן הרי המצוה דוקא שיהי' מעור א', הנה מצוותו בכך שלא יהיו מחולקים לגמרי, וא"כ אינו דומה להך דהתם:

והנה לעיל הבאתי קושית החת"ס באו"ח (סי' ה') אהא דמנחות (ל"ב:) ואם אין חריצן ניכר פסולות פירש"י החריץ שבין בית לבית, והק' החת"ס למה תלי בחריצין הול"ל דצריך שיהי' ד' בתים פרודות וע"כ צ"ל דרומז למנהג הסופרים שלנו לדבק הד' בתים בדבק כדי שלא יתפרדו הרבה ויתקלקל הריבוע, וע"כ אשמעינן דאף שמדבק מ"מ צריך שלא יסתום לגמרי בדבק באופן שלא יתראה הפרידה וצריך לעשות חריץ, וע"ז הקשה הא מבואר בפי"ח דכלים דתפירה מחבר וה"נ דבק מחבר וא"כ חשיבי כבית א' ע"י הדבק עיי"ש. ומתוך דברינו מתבאר ישוב לזה, דכיון שיש ד' חללים, ולכל חלל יש דפנות או דחולקין את עוביו וחשיב שיש לכל בית דופן מיוחד לעצמו או כתי' השני דכיון דהחללים חלוקים ויש לכל חלל דפנות אף דהדפנות שייכים לכאן ולכאן מ"מ חשיב ד' בתים (וכבר כתבתי שהתי' הראשון יותר מרווח] אך שזה חיוב בפ"ע שיהי' עכ"פ ניכר מבחוץ שהם ד'. וע"ז סגי בחריץ ניכר, כל שעין רואה קצת פירוד אף שאין פירוד זה מועיל להפריד באמת הבתים לד' מ"מ שפיר דמי, וסברא זו מוכרחת גם להחת"ס ז"ל שהעלה שם דדבק אינו חיבור, וא"כ ק' למ"ל החריץ כיון דבלא"ה חשיבי פרודות, וע"כ דזה חיוב בפ"ע שיהי' ניכר לעין, וכיון דהחריץ אינו פועל להיות פרודות בעצם

דלענין זה ל"צ חריץ להחת"ס רק שצריך לענין ראות העין, גם לדידן י"ל כן דאף דא"צ כלל הפרודות מבחוץ דלענין שם ד' בתים סגי מה שהם מחולקים בפנים לד' חלקים מ"מ בעינן חריץ לענין מראית העין לבד וכך הוא המצוה שיהי' ניכר לעין, ומכש"כ לתי' הראשון דע"פ דין חשיבי פרודות גם בחוץ משום דחולקין את עוביו, ואין חסר רק שיהי' פרודות גם למראית העין וכשיש חריץ בחוץ ניכר לעין הרי פרוד לגמרי בין בעצם בין למראית העין וכשר מכל צד:

ולפי האמור י"ל דאם הי' משכחת עור עב מאד לחקוק בתוכו ד' חללים לד' פרשיות אף שבצד החיצון הוא א' לגמרי הי' כשר [אך שיהי' ניכר בחוץ ע"י חריץ] ומה דנקטו רש"י מנחות (ל"ד:) והטוש"ע (בסי' ל"ב) לעשות ע"י דפוס שיש בו ג' חריצין, היינו משום דהעור דק וא"א לחקוק בתוכו ד' חללים, וגם דלכתחלה יותר נכון שיהי' מעור א' ממש לא ע"י דיבוק דאפי' נימא דדבק חשיב חיבור מ"מ כיון שהמצוה שיהי' מעור א' נכון לכתחלה שיהי' אחד לגמרי, וכעי"ז כ' הפוסקים לענין מצה דאע"ג דסגי כשאוכל כבכא"פ מ"מ לכתחלה מצוה שיהי' בב"א ממש, וכעי"ז כ' באבנ"ז או"ח (סי' תל"ג סק"ג) לענין אגד דלולב דכיון דמבואר בירושלמי סוכה דצריך לאחוז הלולב עם ד' מינין ביד משום צירוף הווין שביניהם בקרא ע"כ מצוה לכתחלה שיהי' אחד לגמרי ושיהי' אגודים יחד עיי"ש, ובתוס' חולין (כ"ג:) ד"ה ואי דאע"ג דאתרבי חמץ נוקשה לענין תודה דחשיב חמץ מ"מ לכתחלה מצוה שיהי' חמץ גמור עיי"ש, וה"נ כיון שהמצוה שיהי' מעור א' מצוה לכתחלה שיהי' א' ממש ולא ע"י דבק, וכיון שהוא נעשה בעור א' ממילא א"א לעשות בו ד' בתים רק ע"י דפוס עם ג' חריצין, ממילא בדיעבד דדבק חבור וחשיב העור החצון עם הפנימי כעור א' עד שבתוכו ד' חללים אף שמבחוץ הוא א' שפיר דמי:

ויש לה"ר לזה דבמנחות (ל"ד:) ואם אין חריצן ניכר פסולות פירש"י שעשה מחיצות הבתים מבפנים ואין חריץ ניכר מבחוץ, והק' השט"מ דאיך אפשר שיעשה ד' בתים מבפנים ואין חריץ ניכר מבחוץ אם לא פעלה עור עליהם עכ"ל ולהנ"ל י"ל דמיירי באמת שדיבק עור עליהם ומינה שאם הי' חריץ ניכר בחוץ הי' כשר:

נשוב לקו' החת"ס הנ"ל בהא דמנחות (לד:) ואם אין חריצן ניכר פסולות, והק' חריץ מאן דכר שמי' והל"ל אם אין פרידתן ניכרת פסולה, ומה שתי' דמיירי בדבק דוחק הוא דאף אם נחליט דדבק חשיב חיבור מ"מ דבק מאן דכר שמיה, ונלע"ד מזה דבאמת כשר אפי' אין **(בחו"ל שמתיישבין שם ישראל חשיב קצת כא"י] וכ"מ קצת ברמב"ם פ"א מה' תרומות ובתמים דעים להראב"ד (סי' קע"ה) בשם ירושלמי פ"ב דמ"ק ה"ד, וכ"ז כששייך עכ"פ לישראל אמנם כשמשועבדות למלך דל"ח שלנו לגמרי שוב חשיב לגמרי

קרקע דחו"ל וכמטלטלי דא"י דמי ואין עליו דין קרקע, ובס' מעשי ה' דחו"ל יש לקרקע דין מטלטלים כיון שהוא תחת יד השרים. ולפ"ז י"ל להיפוך דמטלטלים שהם כאן ע"פ ה' יחנו דינו כקרקע וכדאמרן:)** פרודות עד למטה, והדפוס נעשה באופן שיהי' פרודות רק בראשן קצת ולמטה הם באמת א' מכל צד מ"מ כשר כל שחרוצין קצת למעלה, וע"כ נקיט חריץ ולא פירוד, דכיון שהם באמת א' למטה לא קרי להו פרודות, ומ"מ כשר דכיון דכך הללמ"ס שיהי' ד' בתים בעור א', וכיון דהעור א' הוא לעולם ל"ח פרוד רק קצת ומינה דסגי בפרוד קצת וע"כ סגי בפרודין רק למעלה, וזה סמך לדברינו הנ"ל דבדיעבד סגי בפרוד קצת:

והנה החת"ס שם רצה להכריח מהך גמ' מנחות (ל"ד:) דדבק ל"ח חיבור דאל"כ איך חשיב ד' בתים [ואף דבפי"ח דכלים מבואר דתפירה חשיב חיבור צריך לחלק בין דבק לתפירה, ואע"ג דלענין שבת מדבק ניירות תולדות התופר לענין שיחשב זכרון א' תפירה עדיף מדבק עכדה"ק] ולפמ"ש לא אריא דסגי במה שהם ד' בתים בפנים, ומש"כ החת"ס לחלק בין דבק לתופר, נלע"ד דבפלוגתא תלי', דהנה באגלי טל במ' זורע סק"ג ובשאר מקומות מייתי מתוס' בכורות (כ"ה.) ד"ה ואמר דלא אתרבי תולדות רק לענין שבת ולא בשאר איסורין, ולהשטמ"ק ריש ב"ק בכל איסורין אתרבי תולדות, והנה להתוס' בכורות דבשאר איסורין לא אתרבי תולדות י"ל דה"ה לענין מצוה לא אתרבי תולדות וע"כ אע"ג דתפירה חשיב חיבור לענין תפלין מ"מ מדבק שהוא תולדת תופר ל"ח חיבור, אבל להשט"מ דאתרבי תולדות גם בשאר איסורין נלע"ד דלפ"ז גם במצוה מועיל תולדה, וכעי"ז כ' הפוסקים באו"ח (סי' תנ"ג) דכמו דאמרינן טעם כעיקר לענין עבירה ואמרי' נהפך וחייב על כל כזית שבו ה"ה דמועיל טכ"ע לענין מצוה ואורז שיש בה טעם מצה יוצא יד"ח בכזית ממנה יד"ח אכילת מצה, וכעי"ז בתוס' חולין (כ"ג:) ד"ה ואי דכמו דבעי' חמץ גמור ענין איסור לולא ריבוי ה"נ בעינן חמץ גמור לענין מצות תודה ואינו יוצא בנוקשה, וכעי"ז כ' רש"י ור"ן בר"ה (כ"ח:) לענין מתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה דה"ה במצוה אמרי' שכן נהנה ליחשב כוונה, וכעי"ז כ' הברכ"י דכמו דח"ש אסור מה"ת משום חזי לאיצטרופי כמו כן במצוה הוי קצת מצו', ועי' ריט"א רפ"ק דבכורות (סי' א') דכמו דאין עונשין מה"ד כך אין למדין חיוב מצו' מקו"ח והוא חידוש עצום, עיי"ש בד"ה הן אמת [וע' אבני נזר יו"ד (סי' שצ"א סקי"ב) דכמו דשנים שעשאו בשבת פטורין כמ"כ במצו' פסול שנים שעשאו:

אך לע"ד הקלושה יש לדון בקרקע בדה"ק כי לענ"ד מבואר להדי' בשו"ע יו"ד (סי' רצ"ז סי"ג) מאה שהנהיגו כאחד לוקין, דמזה מוכח דבשאר איסורין שנים שעשאו חייבים

אפי' בזה יכול וזה יכול (ושאני שבת דחשיב כלאחר יד כמ"ש רש"י שבת (צ"ב:)] וא"כ כנגדו ראוי שבמצוה גם שנים שעשאו יחשב מעשה לציי"ח, שו"ר באבנ"ז (סי' שצ"ג סק"י) העלה בעצמו כן דבשאר איסורין שנים שעשאו חייבין ולפ"ז גם במצו' מועיל, אך שכ' דדעת התוס' אינו כן וס"ל דבכל האיסורין ב' שעשאו פטורים וזה הי' ראייתו עיי"ש, והנה הועלנו בדברינו להוכיח מהא דיו"ד (סי' רצ"ז סי"ג) כמסקנת מרן זצ"ל, ואיך שיהי' נראה דדין מצוה כדין עבירה, [וכעי"ז מצינו לענין גברא ב"ח במדרש משלי פ' א' מבן עשרים שנה וכו' עבודת עבודה ר"ל אמר אין עבודה אלא תפלה משעה שהוא מתחשב לעבודה מתחשב לעבירה עכ"ל:

]**(

וגדולה מזו מצינו לענין כבוש שכ' המג"א ה' פסח והחוו"ד (סי' ק"ה) דכבוש דהיתרא מותר ואין אסור רק כשהוא כבוש בעת שהוא כבר איסור ומ"מ במג"א (סי' תרמ"ח) לענין לולב ואתרוג דכבוש כמבושל ליפסל וכ"כ במג"א (סי' תע"ב) לענין מרור דכבוש כמבושל שלא לצאת בו יד"ח מרור כמו במבושל הנה דכבוש לענין מצוה דינו ככבוש לענין איסורין [וכבוש במרור מפורש במשנה פסחים (ל"ט.) דפסול אך שם פירש"י כבוש בחומץ והא דכבוש דהיתרא מותר י"ל דהיי"ד בשאר משקין, ע"כ הבאתי מדברי המג"א (סי' תע"ב) שכ' להדי' דאפי' כבוש במים פוסל במרור] ולא עוד אלא דחשיב ככבוש דאיסורא, מ"מ נלע"ד דהיי"ד לדיעות דחמץ חשיב נ"ט בר נ"ט דאיסורא וחשיב כאלו קודם הפסח כבר חל איסור חמץ ה"נ במצו' חשיב קודם פסח שכבר חל מצות אכילת מרור וקודם סכות כאלו כבר חל מצות לולב וע"כ יש לדמות מצו' לעבירה דכמו דחשיב אז כבוש דאיסורא ה"נ לענין מצו' חשיב כבוש דאיסורא, אבל לדיעות דחמץ חשיב נ"ט בר נ"ט דהיתרא דלא חל איסור אכילת חמץ עד הפסח ה"נ לא חל מצות מרור עד ליל פסח ולא חל מצות לולב עד סכות [וע' רש"י סוכה (ל"ג.) דמשקידש ליל סכות חל מצות לולב למקריי' דיחוי ולא קודם לכן] ואין נפסל המרור רק כשנמשך הכבישה לתוך ליל פסח וכן בלולב אבל אם הוסר מן המים קודם ליל פסח וקודם ליל סכות ל"ח כבוש, וע' או"ח (סי' תנ"א) דאם יש עוד סניף סומכין על הפוסקים דחמץ חשיב נ"ט בר נ"ט דהיתרא, ולפ"ז בכל כבוש מעל"ע יש סניף דעת המרדכי דבעינן כבוש ג' ימים מעל"ע עוד סניף דעת רש"י דל"ח כבוש רק בחומץ וציר ע"כ יש להקל להלכה בכבוש במרור קוה"פ ובלולב קודם הסכות, מלבד זה כ' באבנ"ז יו"ד (סי' קי"ג) דכבוש במים לכו"ע ל"ח מבושל רק לענין להפליט ולבלוע עיי"ש ולפ"ז כבוש במים במרור ובלולב אפי' בתוך יו"ט כשר ואכמ"ל בזה]:

וב ענין כזה דנתי במ"ש הש"ך יו"ד (סי' ע"ר סק"ה) בשיטת הרא"ש דהיום שאין לומדים מתוך הס"ת ליכא מצות כתבו רק בשאר ספרים והב"י ס"ל להיפך דאף דהיום אין מתקיים תכלית המצו' דכתיב ולמדה את בנ"י מ"מ מצות כתיבת ס"ת במקומה עומדת עיי"ש, ונלע"ד דזה תלוי בפלוגתא דאביי ורבא ברפ"ק דתמורה אביי ס"ל כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני דאי לא אמאי לקי ורבא ס"ל ל"מ ומ"מ לקי דעבר אמימרא דרחמנא, והנה לאביי דס"ל דהיכא דלא נתקיים תכלית המכוון מן העבירה (דהיינו החלות שזה תכלית העבירה לכו"ע כמבואר בתוס' קדושין (מ"ז.) גבי תורם מן הרעה על היפה עיי"ש] לא לקי ה"נ במצוה במעשה המצוה לבד בלא תכלית המכוון ליכא מצוה, ולרבא דס"ל ל"מ ומ"מ לקי הואיל ועבר אמימרא דרחמנא ה"נ מקיים מצוה בהמעשה לבד אף בלא התכלית דהא קיים מימרא דרחמנא דיש ללמוד מצוה מעבירה כנ"ל:

והנה ביבמות (ס"ב.) הי' לו בנים ומתו לא קיים פ"ר דשבת בעינן וליכא ולמ"ד קיים משום דאין משיח ב"ד בא עד שיכלו נשמות שבגוף ונתקיים תכלית המצוה משמע לכאו' דבלא נתקיים תכלית המצוה לכו"ע לא יצא, אמנם מצאתי בסה"ק הקנה שהק' ע"ז למה לא יצא במתו הבנים הרי הוא עשה את שלו, ותי' שהאב הי' פושע במיתתם עיי"ש וא"כ אי"ר:

ויש לדון בזה במש"כ ריט"א פ"ח סוס"ק ס"ז דלשי' רש"י ורא"ש כל ס' בכור אדם מפריש ה' סלעים והם לעצמו ובשו"ע יו"ד (סי' ש"ה) קימ"ל להיפך וכ"מ בש"ס דילן בכורות (ט':) לענין ס' פט"ח דפריך כיון דלעצמו הוא למ"ל לאפרושי)**

וה"נ נראה לענין נ"ד דכמו דמועיל תולדה בעבירה כמו כן מועיל לענין מצו', וע"כ לדעת השטמ"ק דבק דינו כתפירה כמו לענין שבת דמדבק ניירות תולדה דתופר שוב ראיתי באבנ"ז או"ח (סי' קכ"ד סק"ב) מבואר כדברינו דלתוס' בכורות (כ"ה.) דלא אתרבי תולדות רק לשבת ל"מ תולדה במצו', ומינה דלשט"מ דאתרבי תולדות בכ"ד גם במצוה מועיל תולדה, אך י"ל דבנ"ד אף להתוס' מועיל דבק תולדות תופר דכיון דלא בעינן חבור גמור למשוי כולו כחד, וכיון דא"צ רק חבור קצת מצד א' י"ל דבזה לכו"ע דבק חשיב חבור:

והנה יש עוד פרט א' בנדון הנ"ל בבתים ש"ר שחופין עליהם עור א' מלמעלה דאין עור החצון רואה את האויר, וזה תלי בב' תירוצים בתוס' מנחות (ל"ה.) בהא דדף (ל"ד:) דאם עשה של יד מד' עורות חופה עליהם עור א' ועושה אותן של יד, והק' התוס' הא אין רואה את האויר, ותירצו תי' א' דדוקא בהוסיף בית א' פסול אבל לא בחופה על כלו

עור, עוד תרצו דפסול דאין רואה את האויר ל"ש רק בש"ר לא בשל יד, והנה לתי' קמא גם בנ"ד כשר, ולתי' בתרא בנ"ד דמיירי בש"ר י"ל דפסול, אך י"ל דגם לתי' בתרא כשר כיון דדבק חשיב חיבור והוי כעור א' ול"ח כלל שחופה עליו עור דאדרבא עור זה של מעלה הוא עיקר הבית, וע' נוב"י חאו"ח (סי' א') שהביא בשם הרא"ש טעם החילוק בין ש"ר לש"י משום דבש"ר שיש **(ומשני לאפקועי לאיסורי' מיני' ומינה דבבכור אדם דליכא איסורא ל"צ לאפרושי לבד, ולהנ"ל י"ל דתלי בפלוגתא הנ"ל אם מקיימין מצוה כשאין מתקיים תכלית המצוה דעיקר תכלית מצות הפרשה כדי לתת לכהן, וכשאין נותן לכהן אין מתקיים התכלית ולרבא דס"ל ל"מ ומ"מ הוי עבירה ה"נ הוי מצוה אף כשאין מתקיים התכלית כנ"ל ולאביי א"צ להפריש:

וילה"ע במ"ש בשו"ע הרב ז"ל הי' ת"ת דתורה שבכתב יוצאין בלימוד אף שאינו מבין משא"כ תושבע"פ. וי"ל דתלי בהנ"ל, דתכלית הלימוד הוא שמביא לידי מעשה ואם אינו מבין לא מתקיים התכלית ותלי בהנ"ל אם י"ח במעשה לבד בלא התכלית והא דתושבע"פ אינו יוצא דשם עיקר המצוה הוא ההבנה דזה צורת תושבע"פ שיהי' לבאר תושב"כ וכשאינו מבין גם המעשה אינו מקיים:

וילה"ע דתלי בפלוגתא אי כבתה זקוק לה בנ"ח דתכלית המצוה שיהי' פרסומי ניסא חצי שעה ואם כבה נתבטל תכלית המצוה, וילה"ע מהא דכסהו ונתגלה פטור מלכסות אף דתכלית המצוה שיהי' מכוסה, וכסהו הרוח פטור מלכסות משום דסו"ס נתקיים תכלית המצוה, ומזה יש להוכיח דמקיים המצוה בין בהמעשה בלא תכלית בין בהתכלית לבד בלא מעשה, וע"כ בכסהו בעצמו ונתגלה קיים המצוה במעשה, וכסהו הרוח ולא נתגלה קיים המצוה בתכלית, וכעי"ז במילה נולד מהול פטור מלהטיף ד"ב למ"ד, ומי שנמול ביד"א ונמשך ערלתו אוכל בתרומה ד"ת דחשיב כמהול, ומ"מ בנולד מהול ונמשכה ערלתו לא קיים המצוה כמ"ש הט"ז ה' מילה:

וע' רמב"ם פכ"ד מה' שבת סוף הלכה י"ב בענין עשה דתשבות וז"ל אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת וכו' כדי שלא יהי' כיום חול בעיניו ויבא להגביה ולתקן כלים מפינה לפינה או מבית לבית ולהצניע אבנים וכו' ונמצא שלא שבת ובטל הטעם שנאמר בתורה למען ינוח עכ"ל משמע דאף שמתבטל תכלית המצוה אין אסור אלא מדרבנן, [ובהאי ענינא אמרתי בברכות (כ"א) יש מ"ד ס' קרא ק"ש ס' לא קרא אינו חוזר וקורא מ"ט ק"ש דרבנן מיתיבי ובשכבך ובקומך האי בד"ת כתי' והק' התוס' הא כמה ברייתות ומשניות משמע דק"ש דאורייתא ונלע"ד בהקדם דברי המדרש סייף וספר ירדו כרוכין מן השמים אי סייפא לא ספרא אי ספרא לא סייפא וביאר, כ"ק מרן רשכבה"ג מסאכאטשאב בעל

אגלי טל זצוקללה"ה להה"ה זי"ע דכל מיני מוסר שאדם לומד כשאינו באמצעות ד"ת הוא נשאר רק במוח ואינו פועל הלב לשנותו ממה שהוא וע"כ ראה ראינו כמה מחכמי או"ה שהיו חכמים מחוכמים בכל חכמה ומדע ומ"מ היו שחותי המדות מאד בכל תאו' ולא יכלו לעצור כח אף שהבינו בשכלם כי כל תאות עוה"ז הם הבל הבלים אי"ב ממש ואין זה עיקר התכלית מ"מ נשאר הבנה זו במוחם לבד והלב לא נתפעל מאומה משא"כ התורה יש לה סגולה שיאיר המוח על הלב ושיתנהג בכל מעשיו כפי שכלו והבנתי, ומיתת סייף הוא התזת הראש מן הגוף זה מרמז על שאין המוח מאיר על הלב ואין הגוף מתנהג כפי הבנתו וחכמתו וכאלו הי' הראש נפרד מן הגוף, וז"כ המדרש אי סייפא [אם תראה אדם שאף שיש לו שכל טוב ונבון בכל חכמה ומ"מ נשאר משוקע בשחיתת מדותיו זה ראי'] לא ספרא שלא למד בתורה, ואי ספרא אם תראה אדם שוקד על דלתי תורה בהתמדה תדע דלא סייפא שאין אצל אדם זה בחי' סייף כי סגולת התורה למי שעוסק בה שיהי' הלב מאיר על הגוף להתנהג פעולותיו כפי הבנת שכלו ולהכניע הגוף אל השכל עכד"ק דפח"ח:

והנה עיקר תכלית מצות ק"ש להאמין כי ה' אחד ומשגיח בפרטית בכל פרט ופרט מעניני האדם, וא"א לאדם לקחת לעצמו משהו הנאה או תענוג או כבוד רק כמסת הנגזר עליו מן השמים, ואין אדם נוגע במוכן לחבירו כמלא נימא, ממילא ינצל מגזל רבית ואונאה בשעת המסחר כי לא יועיל ולא יציל וינצל מפניות והתפארות ומחשבות חוץ בשעת עשיית מצוה או תורה כי ללא יועיל, אמנם יש אנשים אשר אומרים ק"ש פעמים בכ"י וממשיכין תיבת א' בכוונה עצומה ומ"מ בשעת המסחר לא ימלט מגזל ושקר ובשעת תו"מ לא ימלט מפניות והתפארות, וזה מטעם הנ"ל שאף שממשיך הדבר לתוך מוחו ושכלו מ"מ אין המוח מאיר על הלב ועיקר העצה לזה תורה כנ"ל וז"כ הגמ' האי בד"ת כתיב, היינו דאף דק"ש דאורייתא מ"מ עיקר תכלית המצוה שיהי' נמשך אמונת הק"ש לתוך תוכיות לבו ולהתנהג בכל מעשיו לפיהו זה בא באמצעית ד"ת לא זולת:

והנה דעת הרמב"ם דסד"א מה"ת לקולא ומדרבנן לחומרא י"ל דהרמב"ם לשיטתו בפכ"ד מה"ש הי"ב הנ"ל דחז"ל חשו שיתקיים גם תכלית המצוה ע"כ אע"ג דמה"ת ס' לקולא ופטור מהמצו', מ"מ הרי יחסר לו אור המצוה וגדולה מזו בזה"ק פ' בלק גבי ינוקא דאע"ג דהעוסק במצוה פטור מק"ש מ"מ חסר לו אור הק"ש, עיי"ש ואמטי להכי אמור רבנן סד"א לחומרא ויחזור ויעשה כדי שיתקיים בודאי תכלית המצוה, וז"כ הש"ס כאן בק"ש כיון דבלא"ה אין תכלית המצות מתקיים באמירה לבד רק באמצעות לימוד תורה ע"כ בס' קרא ממנ"פ פטור, מה"ת דאזלי' בתר המעשה לבד הרי ספד"א מה"ת לקולא

ואי מדרבנן דאזלי' בתר תכלית הרי אין תכלית המצוה האמירה לבד, וע"כ ס"ל ס' קרא אי"ח וקורא]:

ובהאי ענינא ראיתי לרמב"ן בס' המצות שורש א' (דף ה':) מדה"ס בחשבו הקולות שהקילו בדרבנן נגד דאורייתא כ' וז"ל ואמרו שבת (קכ"ח:) ביטול כלי מהיכנו דרבנן צעב"ח דאורייתא ואתי דאורייתא ודחי דרבנן, ואע"פ שהצער הוה לא עשאו אדם זה ולא גרם אותו אלא בהמה היא שנפלה מאלי' לאמת המים והנה ביטול כלי מהיכנו קל בעיניהם מאד מפני שהוא דרבנן ודחו אותו עכ"ל והנה משמע מלשונו ז"ל דליכא צעב"ח רק כשגורם הצער בידים אבל אינו מוזהר מה"ת לסלק צער בע"ח שקרה ממילא ומ"מ דחי איסור דרבנן בשבילו ומזה הוכיח דאיסור דרבנן קל מאד בעיניהם, ומ"מ צריך ביאור כיון דאין בזה שום לתא דאיסור דאורייתא איך דחו שבות בשביל זה, וצ"ל דכיון דחזינן דהתורה אסרה צעב"ח הנה תכלית האיסור שלא יצטער בע"ח ממילא אף כשהוא בלא מעשה האדם שאינו עובר בזה מ"מ אזלינן בתר התכלית)** ד' בתים חשיב ששינה א' מהבתים ממקומו, וכ"כ המרדכי [ולפי טעם זה נראה לכאורה דאפי' בחופה על ש"ר עור אחר ל"ש בי' פסול זה כיון דהבתים הם כסדרן, ודוקא בחופה בית א' מבחוץ נמצא שהבית שצריך להיות בחוץ הוא עתה בפנים וחוץ לו בית אחר פסול, ולפי זה תי' בתרא דהתוס' ס"ל נמי כתי' קמא דל"ש פסול הנ"ל בהוסיף לו בית אחר אך שתי' השני הוסיף קולא דאפי' בכה"ג ליכא פסול רק בש"ר, אך אפשר לומר דלתי' השני ס"ל דאפי' לא הוסיף בית חדש רק שחופה עור פסול ג"כ בש"ר דחשיב עי"ז החליף ברייתא לגווייתא דהבתים החיצונים משני הצדדים חשיבי עתה כאלו היו לפנים כיון שחוצה להם עור אחר חדש שאינו צריך להתפלין], עוד כ' הנוב"י טעם דבש"ר פסול משום השי"ן שמכסה אותה ואף שעושה שי"ן גם בעור שמחוץ דשי"ן זו כמאן דליתא דמיא דצריך שי"ן על עור שבפנים שזה עור גוף הבתים, ולב' אלו הטעמים י"ל דבנ"ד שהבתים שבפנים חלוקים לגמרי ואין כשרים לתש"ר רק ע"י שטולה עליהם עור אחר א' מבחוץ שמשווים לעור א' א"כ גם בית שמבחוץ הוא חלק מהכשר הבתים ושפיר דמי כשעושה עליו השי"ן, וגם ל"ח חציצה כיון דהוא חלק מהכשר התפלין:

וע' תוס' סוכה (דף יוד.) ד"ה פורס עלי' סדין מפני החמה וכו' מפרש ר"ת מפני החמה שמייבשת את הסכך ומתוך כך הי' נעשית חמתה מרובה וכן תחתי' מפני הנשר ואם היו עלין נושרין הי' חמתה מרובה והסדין מונען מליפול וכיון שהסדין גורם שעל ידה צלתה מרובה מחמתה פסול עיי"ש. הנה דאע"ג דלר"ת אין פסול בסוכה תחת האילן רק כשאין בסכך צלתה מרובה מחמתה וצריך לצרף הסכך פסול להשלים השיעור מ"מ גם

בזה פסול כיון שהסדין גורם שישאר הסכך בהכשרו חשיב כאלו הסכך פסו הוא ג"כ חלק מהכשר הסכך ופסול, וה"נ בנ"ד כיון שצריך עור החיצון לחבר את האהל להיות א' חשיב זה חלק מגוף הבתים ואין פוסל משום שאינו רואה את האויר ולא משום השי"ן שצריכה להיות על גוף הבתים דזה חשיב מגוף הבתים:

ודוגמא לסברת ר"ת ז"ל במהרי"ט רפ"ק דשבת (דף ג') על תוד"ה בעשותה בשם הירושלמי דמושיט אינו חייב רק ע"י שנים ופריך בירושלמי בכל אתר את אמרת שנים שעשאוה פטורים וכאן אמרת חייבים, והקשו התוס' דבמושיט הוא עצמו עושה עקירה והנחה רק שמניחו על יד חברו וזה ל"ח ב' שעשאו, ותי' מהרי"ט דכיון דל"ח מלאכה במושיט רק כשחברו מקבל נמצא שלולא המקבל ל"ה מלאכה וע"כ חשיב ב' שעשאו, הנה דמה שזה גורם שיחשב פעולת חברו מלאכה גם קבלתו חלק המלאכה ה"נ מה שהסדין גורם שיהי' הסכך כשר חשיב שגם הסדין פועל הכשר הסוכה, ומצאנו סמוכין לסברת מהרי"ט בזה"ק תשא (קצ"ב:) אחר שביאר שם עמוד א' ד"ה פתח ר"ש דעיקר העגל נעשה ע"י שקיבל אהרן בידו ממש כמ"ש ויקח מידם ואל"כ ל"ה לו כל תוקף, וע"ז הק' בעמוד ב' וז"ל וכי לא כתי' ואשליכהו באש ולא יתיר וכדין ויצא העגל הזה והשתא את אמרת ויעשהו עגל וגו' אלא ח"ו דאהרן עבד וקרא מוכח דכתי' ויקח וגו' העגל אשר עשו אבל ממה דכתיב ויקח מידם וגו' מחילא דתרין אלין אתעביד כלא כביכול איהו עביד לי' דאי תרין אלין לא הוי לא אתעביד ולא נפיק לאומנותא אבל מאן דאתעביד אלין תרין בעוד דאיהו לקח מידם אינהו הוי עבדי חרשייהו וכו' ומזה סמוכין לסברת מהרי"ט וקל להבין:

הנה נדחקנו וכתבנו לימוד זכות על המון אלפי ישראל שמניחין תפלין כאלו שיש מקום להכשירם, בכ"ז מה כחי להכריע בדבר זה נגד הגאון בית מאיר והח"א, ואם הי' א' בא לשאול שאלה לא הייתי מרהיב בנפשי להכשירם להלכה ולמעשה, וכ"ה גם לשון הא"א לבעל דע"ק ז"ל באו"ח (סי' ל"ב) ד"ה עוד מצאתי ולמעשה לא התרתי מימי עיי"ש משמע דמ"מ לא פסלם גם כן, ונראה דעתו הק' שאינו אומר בזה לא איסור ולא היתר, דוק ותשכח, ודבריו ז"ל אלו הם הרהיבוני עכ"פ שאי"צ להכריז שהם פסולים, ואי"צ למחות בחזקת היד לאותן המניחין תפלין כאלו דעכ"פ הוי ס' מצוה, ואם הי' אפשר לקבץ כל גדולי המדינה ולעשות תקנה שלא יעשו הסוחרים בתים כאלו כלל ולא יהי' נמצאים למכירה בשום מקום בודאי הי' נכון מאד לעשות כן כדי שיקיימו כל ישראל מצוה גדולה וחביבה כזו בכשרות גמור באופן ברור ומרווח, ע' רש"י תהלים קי"ט פסוק קמ"ד ואתהלכה ברחבה בהלכה מרווחת ופושטת בישראל, אבל עתה שא"א לעשות

כן והרבה אלפי ישראל מניחין תפלין כאלו מה בצע שרב א' בעירו יכריז פסולן למתי מספר אשר מי יודע אם גם אלו יצייתו לקנות תפלין אחרים, ואולי בצוק העתים האלו לא יקנה עי"ז תפלין אחרים ויבטל מצות תפלין לגמרי, ע"כ לענ"ד אחר שהא"א במהדו"ק צידד להכשיר, וגם במהדו"ב לא פסלם בחזקת היד רק שאין להכשירם למעשה אשר מזה נראה דחושבם לס' ובצירוף דברינו הנ"ל שהראינו פנים לזכות, אין חיוב על רב בעירו למנוע מלמכור תפלין כאלו [ואולי אפילו לדעת הפוסלים טוב להניח תפלין כאלו משלא להניח תפלין כלל כי אולי פסולים רק מס', וכיון דעיקר רצון כ"ת להכריז הוא כדי לאפרושי מאיסורא וכיון שאין אנו יודעים מה איסור יותר ומה נכון יותר שוא"ת עדיף, ותו דדעת הראב"ד פ"ג מה' מילה דעל ס' מצוה דאורייתא מברכין, ואפי' להרמב"ם שם דס"ל דעל מילת אנדרוגינס אין מברכין מס' כבר כ' הכנה"ג והפר"ח באו"ח (סי' ס"ז) **(כמ"ש הרמב"ם ז"ל לענין שבותין שהוא כדי שיתקיים תכלית המכוון במה שאסרה תורה לעשות מלאכות בשבת דהיינו כדי שישבות, והנה מבואר מזה דתכלית המצוה ג"כ מילתא היא וחמיר כ"כ עד שדוחה שבות דרבנן:

וע' מו"ק (ה') מנין לציון קברות מה"ת וכו' דכתיב לפ"ע לא תתן מכשול, וכ' מהרש"א דאינך אמוראי ס"ל דל"ש לפ"ע רק במניח מכשול בפועל לא כשאינו מסלק מכשול עיי"ש, ולהנ"ל י"ל דגם מ"ד מלפ"ע ס"ל כן דאינו עובר רק במכשיל בידים, ומ"מ חזינן דקפדה התורה שלא יכשל אדם במכשול ומצוה לרדוף אחר כוונת התורה שיתקיים התכלית ומפאת זה מצוה לציין קברות מה"ח, וע' חינוך מצוה ומצוה תל"א כעי"ז שראוי לרדוף אחר כוונת התורה וללמוד ממנה מוסר למקום אחר אף שאינו מעיקר הדין, וסו"ס חזינן דגם תכלית המצוה מילתא היא

וביו"ד (סי' של"ה ס"ד) בענין בקו"ח דעיקר תכליתו להתפלל על החולה ואם לא התפלל לא קיים המצו' וביומא (ס':) פליגי אי נזיר ממורט צריך העברת שיער, ונראה סברת הפלוגתא ג"כ כנ"ל, דבנזיר ממורט לא מתקיים תכלית המצוה דהיינו להסיר השיער ופליגי אם שייך מצוה במעשה לבד בלא התכלית. עוד ילה"ע בהא דאבא שאול הכונס יבמתו לשם נוי ולשם אישות כאלו פגע בערוה, והנוב"י נתקשה בזה דהא מצאצ"כ, אמנם המעיין בזה"ק פ' קרח (קע"ז.) מבואר טעם לזה דתכלית המצוה הוא לבנות את בית אחיו ותכלית זה לא נעשה רק כשמכוין לשם מצוה ואם כונסה לשם נוי ולשם אישות הא בנין עלמא לא אתבני עיש"ה וס"ל לאבא שאול דאם אינו מתקיים תכלית המצוה לא קיים מצוה כלל, וחכמים דפליגי על אבא שאול ס"ל דבמעשה לבד מקיים המצו', ולא באתי בכ"ז רק להעיר ישמע חכם ויוסיף לקח:)** דהיי"ד בס' אם נתחייב

כלל אבל אם חייב בודאי אך שס' אם יוצא במעשה זו גם לרמב"ם צריך לברך, וא"כ לא יהיו כל דברינו אלא ס' י"ל דמותר לברך. וגם שי"ל דאפי' נאמר דפרודות מעכב היינו שחיוב זה מעכב שאפי' בדיעבד לא קיים מצוה דפרודות אבל מ"מ אין מעכב כל מצות תפלין, וכעי"ז כ' המהר"ל ז"ל בתפארת ישראל פרק ס"ז לענין כתב א' מעכבן ועי' לקמן סי' י"ב הבאנו קריין סגיאין לסברא זו. נדחקתי ללמד זכות מחמת שכ' לי רב א' שהמנהג כן וכדאיתא בירושלמי במקום שהלכה רופפת הלך אחר המנהג. אח"כ שמעתי שאין כן המנהג של סופרים הכשרים רק איזה עבריינים מכשילים הרבים בבתים כאלו הדרנא בי. וח"ו להכשיר כזה. ומ"מ משנה לא זזה ממקומה כדי שיהי' לימוד זכות על אותן שכבר עברו ונכשלו בלא יודעים וכבר כ' בדע"ק בכיוצא בזה לדמותו להא דקדושין (ס"ו:) בכהן פסול שלא ידע בפסולו ועבד עבודה שעבודתו כשרה:

סימן יב

להרב החסיד וכו' מ' משה וייצמאן נ"י בקראקא. דשאילנא קדמיכון בתפלין שנתקלקל ריבוע הבתים קצת או שאין מרובעים מתחלתן בצמצום אם כשרים או לא כי מסתימת כמה פוסקים אחרונים נראה דשיעור הרבוע הוא בצימצום שלא יהי' ארכו יותר על רחבו אפי' במשהו, א) מר"י אכסנדרי הביאו הב"י (סי' ל"ב) והמעיו"ט מנחות (ל"ה) שכ' והוא כשיקח מחוגה וכו' ויכוון שלא יעבור סיבוב המחוגה: ב) מהמחבר (סי' ל"ב סעי' ל"ט) שכ' ריבוען במכוון ובפרט מטו"ז שם סקל"ג שכ' פי' בריבוע גמור שארכו כרחבו ממש, ג) המעיו"ט שם כ' והוי יודע שא"א לעשות שוה מרובע בדיוק אלא צריך שיכוון כפי האפשר לו וכו' ומביא דברי רמב"ם פ"ב דעירובין ואם אמרי' שהחשבון ריבוע הוא רק למראית עין כו' וע"כ דהשיעור במשהו רק מה דא"א לצמצם הכל כפי היכולת. ואולי עתה שאפשר לצמצם ע"י כלי "שיבלעהרע" אפי' על רבע מילימעטער אולי מודה דצריך לעשות בדיוק ד) מדברי הפמ"ג במש"ז שם שימדוד בד' קוין, ה) ממחה"ש סקנ"ד שכ' שאי"צ למדדן בכ"י ויום רק מוקמי' אחזקתן משמע דמתחלתן צריך למודדן ולא סגי במראית עין, ו) מחיי"א כי"ד אות ב' שיש להשגיח בתפירות כי מחמת שהנקבים גדולים וכו' ואם השיעור במראית עין אינו מתקלקל בנקב התפירה, ז) מנוב"י (סי' א) דהריבוע צריכה להיות בבתים עצמן לא בדבק, ואי ס"ל דה דהריבוע למראה עין א"א להטיח כ"כ, וכ"מ בבה"ל ובאמרי יושר (סי' ס"ד) ועוד, אך בס' חסד לאברהם (סי' ח') יצא לדון בדבר חדש דהריבוע דתפלין הוא רק למראה עיני האדם וכל שלא ניכר להדי' שאין ארכו כרחבו נחשבין לריבוע ומשמע מדבריו אף לכתחלה וכו' אם המרובע בתפלין הוא רק

למראה עיני האדם או דשיעורו ע"י מדידה בכ"ש ואפי' בדיעבד אם כשרים המה וכמה יחשב משהו וכו' ואם לכתחלה יש לדקדק שיהיו בתכלית הדקדוק שלא יהי' ארכו יתר על רחבו אפי' במשהו ממש לפי מה שנוכל לעמוד עלי' ע"י הכלי שקורין שיבלעהרע ע"כ השאלה:

א) תשובה. עיינתי בס' חסד לאברהם (סי' ח) וראיתי שה"ר דהבדל מיעוט אינו מעכב ואינו מוציא מכלל ריבוע, א' מאתרוג דבעי שיהי' שלם וחסר פסול ושיטת הרבה פוסקים דבעי' כאיסר ואל"כ אינו מפקיע מכלל שלם וכמו דמשהו אינו מפקיע שם שלם כן אינו מפקע שם ריבוע, ולא איריא דהתם לא כתי' שלם בתורה. רק דדרשי' ולקחתם שיהי' לקיחה תמה וקים להו לחז"ל דאם חסר כאיסר ל"ח לקיחה תמה ומה ראי' דמשהו אינו מפקיע שם שלם. גם ה"ר מעירוב דבעי ככר שלם ומ"מ פחות ממ"ח ל"ח חסרון. גם בזה דעת לנבון נקל דלא אירי' דהתם כל שיעורו מדרבנן ומשום איבה וחז"ל תקנו דעד שיעור חלה ל"ח חסרון ותו דהתם כיון שהוא לתקונה של החלה מה שמפריש ממנה א' ממ"ח ל"ח חסרון כמו שפירש"י עירובין (פ"א.) עוד ה"ר מיומא ר"פ שני שעירי דילפי' מקרא שיהי' שוין בקומה ובמראה והק' התוי"ש דהא בסנהדרין אמרי' דלא משכח"ל שני בריות שוין ממש תירצו דל"ב דומה ממש רק מה שאפשר להיות. הנה דלא בעי' דומה ממש. עוד הק' דאלת"ה א"כ לריה"ג דא"א לצמצם איך יוכל לקיים מצות מרובעות. ואין אלו ראיות כלל דגם בנ"ד אפי' נימא דבעי' רבוע גמור בצמצום מ"מ לא ניתנה תורה למלה"ש וא"א שיהי' החיוב עליו יותר מגדר האפשרי לבו"ד וכעי"ז בבכורות י"ז: שא"ה דרחמנא אמר עביד ובכל היכא דמצית למיעבד ניחא לי' והיכא שידע בבירור שארכו יתר על רחבו משהו אין לנו ראי' להכשיר וכעי"ז כלים פי"ז כביצה שאמרו לא גדולה ולא קטנה אלא בינונית רי"א מביא גדולה שבגדולות וקטנה שבקטנות ונותן לתוך המים וחולק את המים א"ר יוסי וכי מי מודיעני איזה גדולה ואיזה קטנה אלא הכל לפי דעתו של רואה. דכיון דא"א לו לברר יותר דמי מודיעני ולא ניתנה תורה למלה"ש הרי על דעת זו ניתן שיעור כביצה שיהי' תלוי בדעתו של רואה. ודון מינה ומינה דכמו התם במידי דבעי כביצה אם יחסר אפי' משהו חשיב שאין בו כשיעור ה"נ בנ"ד. ובסוף הביא ראי' מחולין (י"ח), כמה פגימת המזבח רשבי"א טפח ראב"י אומר כזית ובתוס' סוכה (מ"ט.) דטעם פסולו משום דהמזבח בעי רבוע כזבחים (ס"ב.) ומ"מ פגימת משהו אינו מוציא מתורת ריבוע וראי' זו ג"כ הרב משנה ברורה (בסי' ל"ב) ושראי' זו יש לדון. והנה בחסל"א כ' דמזה יש ללמוד גם לענין ריבוע תפילין לשער לפי ערך גודל המזבח עיי"ש. וכעי"ז מצינו לענין טריפות דניטל הכבד ונשתייר ממנו כזית ובעוף משערין הקטן לפי

קטנו לפי ערך כמותו. וכן לענין נפחתה כסלע ביו"ד (סי' נ') ועי' רש"ל חולין (נ"ה:) בשם הערוך לענין הדקין שבכל"ח דמשערין בכל שירי הכלים שיהי' בו א' מצ"ו בכל הכלי בין גדול בין קטן. והשתא בנ"ד יש להסתפק באיזה אופן לשער. י"ל דמשערין א' מקצ"ב ברוחב התפלין דהרי פגימת המזבח טפח דקיימ"ל כרשב"י וטפח הוא א' מקצ"ב בכל רוחב המזבח דרוחב המזבח ל"ב אמה כזבחים (נ"ד.) וכל אמה ו' טפחים כמשנה כנים (פי"ז) ול"ב אמות עולה קצ"ב טפחים נמצא טפח א' מקצ"ב בכל רוחב המזבח. אמנם יש לחשוב באופן אחר דאין חושבין הרוחב לבד רק כל שטח המזבח יחד באורך וברוחב וגובה. והמזבח הי' ל"ב על ל"ב ועולה ל"ו אלפים תתס"ד טפחים והגובה ט' אמות נ"ד טפחים נ"ד פעם ל"ו אלף תתס"ד עולה מילואן ט' מאות וצ' אלפים תרנ"ו. וכן בתפלין שיעור הפגם א' מהנ"ל שהוא חלק קטן מאד. ויש לחשוב עוד באופן שלישי שלא נחשוב כל המזבח מעוקב מעבר אל עבר רק שטחו החצון מכל צד דהיינו למעלה ומד' צדדין כי רק שטחו החיצון גורם הריבוע כמובן וקצ"ב פעם קצ"ב היינו נ"ד טפחים, נ"ד פעמים קצ"ב ס"ה עשרת אלפים שס"ח וכן מכל צד עולה יחד מ"א אלף תע"ב ובצירוף ל"ו אלף תתס"ד עולה ס"ה ע"ח אלף של"ו. [ידעתי שאין זה בדקדוק כי יש לחשוב מקום סובב ויסוד בד' צדדין (מלבד קרן מזרחית דרומית של"ה לו יסוד' דשם רחב יותר אך לא דקדקתי בזה כיון דסו"ס אין לנו נפ"מ לדינא בתפלין שהוא שיעור קטן מאד כמשי"ת], וגם בתפלין שיעור הפגם א' מל"ב אלף וששה עשר משטחו החיצון למעלה ומד' צדדין, ואולי בנ"ד יש לחשוב גם שטחו שלמטה [ודוקא במזבח שא"א לחשוב שטחו למטה שמחובר לקרקע בתחתיתו] וסו"ס הוא שיעור קטן מאד ולא הועלנו מאומה בהיתר זה, ע"כ באינו מרובע מתחלתו לא מצאתי היתרה

ב) אך מה שהחמיר כבודי דבזמננו שנתהוו' הכלי הנקרא שיבלעהרע ואפשר לצמצם יהי' החיוב שיהי' ריבוע בצמצום גמור, לא נהירא דכיון דמשעת מ"ת עד עתה לא הי' כלי זה וכשנתנה תורה נתנה על דעת שיהי' הריבוע כפי שאפשר לאדם לשער ע"י מדידה ואי"צ שיהי' השיעור מצומצם לפי השיבלעהרע, מ"מ מודינא דמצו' מן המובחר והידור מצו' שיהי' מצומצם ביותר, וכעי"ז מצינו לענין מצה דשיעור מצוותו כזית בכא"פ מ"מ לכתחלה מצו' לאוכלו כולו ביחד, הנה דכיון דהמצו' שיהי מצורף אע"ג דסגי צירוף כא"פ מ"מ כל שאפשר שיהי' מצורף לגמרי הוי מצו' מן המובחר, וכעי"ז בתוס' חולין (כ"ג:) ד"ה ואי דאע"ג דאתרבי חמץ מקשה לענין מנחות מ"מ לכתחלה בעינן חמץ גמור, וכעי"ז באבני נזר או"ח ח"ב (סי' תל"ג) לענין לולב מצו' לאוגדו דכיון דמצו' שיהי' לולב ומיניו ביד א' כמבואר בירושלמי שוב משום ואנוהו חובה לאוגדן שיהי' א' לגמרי וע"כ

המצו' דוקא בקשר ואין זה הידור דנוי רק ההידור שיתקיים פרט המצו' ביתר שלימות עיי"ש וכעי"ז בנ"ד כיון דהמצו' בריבוע ממילא מצו' מן המובחר שיהי' הריבוע בשלימות האפשרי, ויפה עשה כ"ת שקנה לו כלי הנקרא שיבלעהרע וצו' לעשות עבורו בתים מרובעים בתכלית הדיוק והצמצום ושכרו כפול מן השמים, אבל אין זה חיוב מדינא:

ג) **וחתרתי** היבשה ליישב מנהג העולם רוב ההמון שאין מדקדקין שיהי' הבתים ברבוע שוה, כמ"ש כ"ת שבדק כמה בתים ולא מצאן מרובעין, דהנה דעת הש"ג דתפלין מרובעים אי"צ רבוע שוה רק העיקר שיהי' לו ד' זויות ולאפוקי עגולין, ובאמת כך משמעות המשנה מגלה (כ"ד) העושה תפלתו עגולה סכנה ואין בה מצו', ובגמ' לימא תנינא להא דת"ר תפלין מרובעות הללמ"ס אר"פ מתני' דעבידא כי אמגוזא, היינו דמן המשנה הי' אפשר לפרש דדוקא כאמגוזא פסול אבל עגולה כביצה וכעדשה שפיר דמי וכן פרש"י שם, ולכאו' ק' דעדיפא מינה הנ"ל לתרץ דממשנה לא שמענו רק דעגול פסול ואפי' כביצה וכעדשה אבל כל שיש לו ד' זויות כשר קמ"ל בברייתא דבעי' דוקא מרובעות רבוע שו' מכל צד, וצ"ל דזה גם מברייתא לא שמענו שיהי' שו' ארכו לרחבו דכל שיש להם ד' זויות הם בכלל לשון מרובעות, [ובמזבח דבעינן רבוע ממש הרי מפורש בקרא שמות (כ"ז) ה' אמות אורך וה' אמות רוחב רבוע יהי' המזבח, וכעי"ז כתי' בשמות (כ"ח) אצל החושן רבוע יהי' וגו' זרת ארכו וזרת רחבו אבל תיבת מרובע לבד אין במשמעו רק שיהי' לו ד' זויות אבל לא רבוע שוה מכל צד], ובני אברהם דוד נ"י העירני מגמ' זבחים (ס"ב:) ואיצטריך למכתב סביב ואצטריך למכתב רבוע וכו' ואי כ' רבוע הו"א דאריך וקטין קמ"ל סביב הנה מפורש דרבוע משמע אפי' אריך וקטין. וכיון דמלשון הברייתא לא שמענו מאין לנו באמת להוסיף חומרא ולומר דבעינן ריבוע שו' שיהי' ארכו שו' לרחבו, אמנם רוב פוסקים חולקין ע"ז וס"ל דבעי' ריבוע שו' כמו שהביא שם בחס"ל, וגם לשיטתם יש ראי' ברורה ממנחות (ל"ה.) בתפרן ובאלכסונן עיי"ש ובאלכסונן היינו שיהי' לו ריבוע שו' מכל צד באופן שיהי' באלכסונה תוס' תרי חומשי נגד הריבוע, והנה בש"ס מנחות (ל"ה.) הכי גרסי' תנא תפלין מרובעות הללמ"ס אר"פ בתפרן ובאלכסונן, ומלשון זה משמע לכאו' להדי' דר"פ למעוטי אתי דל"ב רבוע רק בתפרן וכמ"ש התוס' שם ד"ה תפלין ומ"מ כ' רוב פוסקים דבעי' גם הבתים מרובעים וגם התוס' כ' דשמא צריך גם הבתים מרובעים ולכאו' ק' איך יפרנסו לשון ר"פ הנ"ל ולולא דמסתפינא נלע"ד דלעולם לישנא דברייתא תפלין מרובעות קאי נמי על הבתים [וראי' לזה ממגלה (כ"ד:) העושה תפלתו עגולה סכנה ואי"ב מצו' ופריך לימא תנינא להא דת"ר תפלין מרובעות הללמ"ס, ואי נימא דהא דתפלין מרובעות לא קאי רק אתפרן א"כ הו"מ לשנויי דהמשנה

קאי אגוף הבתים ובגוף הבתים אע"ג דל"ב רבוע ואפי' בעלת ג' קצוות או ה' שפיר דמי מ"מ עגולה אין בה מנוה, וע"כ דגם הבתים בעינן מרובעות דוקא] אך דלשון מרובעות לא משמע דוקא רבוע שו' ארכו כרחבו וכל שיש ד' זויות סגי, וע"ז בא ר"פ ואמר דבתפרן בעינן רבוע שו' מכל צד שיהי' תרי חומשי נוסף באלכסונה, ובזה רבוע דתפרן חמור מרבוע הבתים וזה כוונת ר"פ בתפרן ובאלכסונה דבתפרן בעי' רבוע גמור גם באלכסונה ולפ"ז בבתים לא בעי' רבוע שוה רק ד' זויות ובתפרן בעינן רבוע גמור, ואף דלשון הרמב"ם ורא"ש וטור שיעשה גם הבתים רבוע מכוון ארכו כרחבו י"ל דזה רק לכתחלה דכיון דעכ"פ צריך רבוע גם בבתים ממילא שוב מצו' מן המובחר שיהי' רבוע מכוון וכמ"ש לעיל, אבל לעכב לא שמענו רק בבתים עגולות או שאין בהם ד' זויות רק ג', ובתפרן גם רבוע שוה מעכב:

ד) **ואם** כנים הדברים יש ליישב קו' החסל"א על הרמב"ם דבפ"ג מה' תפלין כ' דבעי' תפלין מרובעות, ובפ"ד כ' העושה תפלתו עגולה כאגוז אין בו מצו' כלל, וק' כיון דבעינן מרובעות למ"ל לאשמעינן דעגולה כאגוז פסול והרי אפי' אינו כאגוז כל שאינו מרובעת פסול, ולהנ"ל א"ש דבפ"ג קאי על בתים וא"כ מרובעות גמור דקאמר ע"כ כוונתו רק לכתחלה משא"כ בפ"ד קאי אתפרן, אך אכתי ק' כיון דבתפרן רבוע גמור מעכב וא"כ למה נקיט דוקא כאגוז:

אך זה ל"ק כ"כ דדרך הרמב"ם לנקוט לשון הש"ס אך הא קשי' כיון דכבר השמיענו דצריך מרובעות למה להשמיענו עוד הפעם דעגולה אי"ב מצו' ולמה לא שנאן יחד בפ"ג ולהנ"ל א"ש דבפ"ג מיירי בבתים ובפ"ד מיירי בתפרן:

ה) **ובשו"ת** חסל"א הנ"ל תי' דהרמב"ם מחלק דדוקא בתחלת עשייתן בעי' מרובעות אבל אם תחלתו הי' מרובע ואח"כ נתקלקל הרבוע אינו פסול עד שיהי' עגול כאגוז, ואני שמעתי ולא אבין דהרמב"ם כ' העושה תפלתו עגולה ואיך נוכל לפרש דמיירי שתחלתו הי' מרובע ואח"כ נתעגל, ואם יפרש שעשה תחלתו תפלין מרובעות ואח"כ קלקל בידים הרבוע ועשאן עגולות גם זה אינו כלל במשמע הלשון, ועוד לענד"נ דאפי' בגרדומי ציצית דכשר הי"ד שנפסקו מאליהם אבל אם הפסיקן בידים אף שנשאר בהם כדי עניבה לא, וראייתי ממש"כ הר"ן שבת סוגי' דכבתה בשם הרשב"א דאם כיבה בשוגג דינה ככבתה דאין זקוק לה ומשמע דאם כיבה במזיד לכו"ע זקוק לה והתם נמי לכתחלה בעינן שיתן בתוכו שמן לחצ"ש ואח"כ אם כאז"ל והוא כעין גרדומין שאם נתקלקל השיעור אח"כ כשר ומ"מ הי"ד בכבה מעצמו או בשוגג אבל במזיד לא וה"נ בגרדומי ציצית (וראיתי גם באמרי יושר (סי' ס"ד) נקיט כן בפשיטות דל"ש גרדומין היכא דקלקל בידים אהא

דר"פ כיסוי הדם תוד"ה קמוסיף אבנין עיי"ש, אך לא הביא הראי' מהרשב"א הנ"ל] ובזה ישבתי קו' המשנה ברורה בבה"ל (סי' מ"ו) עמש"כ האחרונים דצריך שישאר י"ב גודלין אחר עשיית כל הקשרים והק' דכיון דאחר שעשה חולי' ראשונה בקשירתו הציצה כשירה מה שנתקצר אח"כ ע"י שאר הקשרים לא גרע מנקטם מקצת החוט לגמרי דכשר מטעם גרדומין ולפמ"ש א"ש דכיון שעשה שאר הקשרים בידים חשיב כקטם בידים ול"ש בי' גרדומין, עוד ק' על דבריו דהרי מפורש בגמ' מנחות (ל"ה:) דדוקא גרדומי מצו' כשרין ולא גרדומי קדושה וזה הק' בס' אמרי יושר (סי' ס"ד.) וראיתי שתי' שם עפמ"ש בס' יראים (סי' ע"ז) בהא דכשר בנשאר מלוא אות קטנה הוא מטעם גרדומין וקשה הא בקדושה ל"מ גרדומין וע"כ צ"ל דלפעמים אף בגרדומי קדושה מקילין עכ"ד וזה פלא לחדש דבר נגד המפורש בגמ' דבקדושה ל"מ גרדומין ואף שיש קו' על היראים לא בשביל זה נזוז מדברי הגמ' אף זיז כ"ש וכל קושי' יש לה תירוץ, ואיך שיהי' אין לחדש דבר נגד הגמ' בשביל קושי', ותו דגם לדברי הגאון ז"ל דלפעמים מקילין בגרדומי קדושה מ"מ מודה דלפעמים אין מקילין כדאי' בגמ' וא"כ איך נוכל לסמוך ע"ז ולדמות מלתא למלתא להכשיר במק"א דלמא זה מן הפעמים שאין להקל בתשמישי קדושה, ותו דאפי' בגרדומי ציצית דכשרים בעי' שישאר כדי עניבה וא"כ איך נוכל לחדש מעצמנו להכשיר גרדומין כיון דצריך לדעת שיעור מחז"ל כמה ישאר ויהי' כשר ודבר זה ודאי א"א לחדש מעצמנו כמה שיעור שיריו ולחז"ל נמסר ולא לנו:

(שוב** נתיישבתי ליישב דברי החסל"א ובפלוגתא תלי' דהנה בב"י (סי' י"א) הביא הפלוגתא דר"ן ובעל העיטור בנתפרקו הציצית משזירתן להר"ן בעי' שישאר כדי עניבה שזור ולבעה"ע אפי' נתפרקו לגמרי כשר כיון דחומר הציצה נשאר, הנה דס"ל לבעה"ע דדוקא בחסר לגמרי אז בעי' כדי עניבה אבל אם נשאר החומר של הציצה לא בעי', א"כ י"ל דה"ה מה דאמרי' בש"ס דגרדומי קדושה לא אשכחן היינו נמי בכה"ג שחסר לגמרי המקצת אבל בנשאר כולה רק שנתקלקל י"ל דגם בקדושה מועיל גרדומין, ולפ"ז א"ש ד' החסל"א בנתקלקל הרבוע דאין הפסול מחמת חסר דאם הי' חסר מכל צד כמו בהזויות באופן שהי' מרובעות הי' כשר ואין הפסול רק משום שאינו מרובע רק עגול ודומה לאינו שזור וזה גם בגרדומי קדושה אפשר דכשר:

עוי"ל דדוקא בתשמישי קדושה הוא דאמרי' מנחות (ל"ה:) דל"מ גרדומין אבל בקדושה עצמה מהני גרדומין [דשם במנחות (ל"ה:) מיירי ברצועות דל"ה אלא תשמיש קדושה כמ"ש תוס' מגילה (כ"ו:)] וטעם הדבר דבתשמיש בלא"ה אין מעלתה מצד עצמה כי היכא דנימא דאע"ג דהשתא אי"ב כשיעור כיון דמעיקרא הי' כשיעור כשר עתה מחמת

מהות הכשר דמעיקרא דבתשמיש אין מעלתה מצד עצמה רק מחמת שמשמש הקדושה וכיון ששיערה ההלכה לממ"ס דבעינן שיעור זה היינו שא"א לשמש להתפלין רק בשיעור זה ואז יוצא ממנה התועלת הנצרך לתפלין לא בפחות מזה ע"כ ל"ש בזה גרדומין משא"כ בתשמישי מצוה (דזה נקרא תשמיש רק בהשאלה ובעצם הציצית הם גוף מצוה וכ"מ להדי' במג"א (סי' תרל"ח) דכל חפץ "מצוה" חשיב גוף מצוה] דמעלת החפץ מצוה מצד עצמה מועיל בה גרדומין וה"ה לענין גוף קדושה ועיקר חילוק הגמ' היא בין גוף לתשמיש דבגוף מצוה או קדושה מועיל גרדומין ולא בתשמיש ובזה א"ש דברי היראים, וגם דברי חסל"א דאינהו בגוף קדושה מיירי ובהו מועיל גרדומין:

ראי' לדברינו מש"ס מנחות (י"א:) לענין שיעור לבונה ר"מ סבר קומץ בתחלה וקומץ בסוף ור"ש סבר קומץ בתחלה וקורט א' בסוף, הנה דגם בקדושה מועיל גרדומין דמנחה קדושה ולא מצוה וע"כ כדברינו:

וראי' לדברינו מצאתי בזוה"ק וישב (קע"ט:) וז"ל ודא איהו נער דאיהו ילד מסכן דלית לי' מגרמי' כלום ואמאי אקרי נער בגין דאית לי' חדתי דסיהרא דמתחדשא תדיר ותדיר איהו ילד מסכן כמה דאמרן, נראה פירושו דמש"ה אקרי נער משום דתדיר איהו ילד מסכן דלית ליה מגרמי' כלום ומקבל תדיר ממילא מתחדשא תדיר וחשיב כל רגע כאלו הי' נער דבשלמא דבר שמעלתו מעצמו שייך בו זקנה שכבר עבר זמן רב מעת שנתחדש משא"כ במה דלית לי' מגרמי' רק מקבל תדיר חשיב בכל רגע התחדשות ופנים חדשות, וזה סמך לדברינו:

ובזה מובן מה דכל החדש נקרא חדש ולכאו' תינח ר"ח שנקרא חדש [כמ"ש לא חדש היום ולא שבת] דאז מתחדש אבל ע"פ רוב יום ראשון של זה החדש נקרא ר"ח וכל החדש נקרא חדש משמע דכל החדש יש התחדשות ואיככה ולפי הנ"ל א"ש דכיון דסיהרא לית לה מגרמה כלום נקרא כלו חדש דבכל רגע הוא מתחדש, וכן נראה מלשון זוה"ק דמתחדשא תדיר ולא כ' דמתחדשא בכל חדש משמע דבכל רגע מתחדשת דדבר שאינו רק פ"א בחדש ל"ח תמיד כמבואר בשבת (קל"ג:):

עוי"ל דלכאו' ק' כיון דכללא הוא דבתשמישי מצו' גרדומין כשרין מסתמא שייך דין זה בכמה מצות ולא בציצית לבד דכלל ל"ש לומר על דבר א' בלבד וא"כ קשה למה לא נקיט רק גרדומי ציצית [ואזוב אינו מצוה רק מתיר] לבד וכ"ת תני ושייר א"כ מה ראי' דגרדומי רצועות פסולין, ועכצ"ל דציצית ותפלין הם כדבר א' ועיקר מצותן בשעת תפלה כמבואר בזוה"ק ובשו"ע (סי' ס"ו) ובזוה"ק חשבו בכ"מ יחד מאן דאתקשר בקשירו דמצו' ומאן דאתעטף בעטיפי דמצוה, וע' ברכות (י"ד:) וע"כ ס"ל להגמ' שראוי לחשבן יחד

ואם גרדומי תפלין כשרין הי' לו לחשוב ביחד עם גרדומי ציצית ומדל"ח רק גרדומי ציצית ע"כ למעוטי תפלין קאתי, אבל אין ראי' על כל תשמישי קדושה דעלמא ואין גרדומין כשרין בהם מדלא חשבן כמו שאין ראי' על גרדומי שאר מצות אף דלא חשב רק ציצית ודוחק:)**

וליישב קו' חסל"א על הרמב"ם נראה עפמ"ש המהר"ל ז"ל בס' תפארת ישראל פרק (ס"ז) אהא דאמרי' במנחות (כ"ט.) בתפלין וס"ת אפי' כתב א' מעכבן היינו שהוא מעכב וצריך לכתוב אותו מ"מ גם בלא זה קדושת תפלין וקדושת ס"ת רק דיש חיוב גמור לכתוב והוא מעכב את עצמו אבל גם בלא זה אין פסולין עיי"ש

**(קשה

לי דבהך משנה במנחות (כ"ח.) איתא נמי ד' ציצית מעכבין זא"ז דארבעתן מצו' א' רי"ש אומר ארבעתן ד' מצוות ולר' ישמעאל אם אין לו אלא ציצה א' ג"כ מותר ללבוש הטלית כמ"ש הב"ח (סי' י"ג) ופשוט וכ"מ בגמ' (דל"ז:) וראיתי בס' ישר וטוב מנחות (ל"ז:) הק' איך מותר לרי"ש ללבוש הבגד בלא שאר הציצית ולע"ד מצינו כזה בכריתות (ח'.) האשה שיש עלי' ה' זיבות ודאות וה' לידות ודאות מביאה קרבן א' ואוכלת בזבחים והשאר עלי' חובה וה"נ כיון דס"ל ד' מצות נינהו, מועיל א' לבד להתיר והשאר עליו חובה אבל אינו מעכב היתר הבגד] והנה פשוט דגם לרי"ש חיוב גמור לעשות גם שאר הציצית כמפורש בתורה, אך שאין א' מעכבת את השאר רק מעכבת את עצמה, ומינה דלת"ק דמעכבות זא"ז היינו דציצה א' מעכבת את השאר וא"כ ה"ה הא דכתב א' מעכבן דאיתא באותו משנה הפי' כן וצ"ע:)** וכעי"ז מבואר בתוס' ברכות (כ"ו:) לדעת הר"י אם לא אמר יעלה ויבא בשמו"ע אף דמחזירין אותו מ"מ יצא יד"ח תפלה גם בלא יעו"י רק דמ"מ חיוב גמור להזכיר יעו"י והוא מעכב א"ע וע"כ מחזירין אותו דוק ותשכח, וכעי"ז בשטמ"ק ערכין (דף י"א.) בהא דשיר מעכב את הקרבן אין הפי' שהקרבן פסול בלא שיר אך שהוא חיוב גמור ומעכב א"ע שצריך לעשות כן מה"ת עיי"ש וכעי"ז כ' בגבורות ה' פמ"ח לענין מצה דאם אין רק מצה עשירה צריך לאכול לקיים עכ"פ מצ"ע דבערב תאכלו מצות אע"ג דכתי' ג"כ לחם עוני ואינו מקיים מצו' דלחם עוני מ"מ גוף עשה דאכילת מצה מיהו מקיים:

עוד מצאתי כזה (בזבחים ק"י:) ומודה ר"א בדמים דתני' ר"א ורש"א ממקום שפסק משם הוא מתחיל ע"ש ואע"ג דס"ל לר"א דאין חייב בחוץ על חצי מתיר ובחטאת הפנימיות דכל המתנות מעכבות מ"מ מודה דחייב גם על מתנה א' בחוץ משים דמשכח"ל אם נשפך אחר מתנה א' אח"כ כשמביא קרבן אחר אי"צ לחזור ולהזות הזאה הראשונה ע"כ

זה חשיב מתיר שלם. ואע"ג דכל המתנות מעכבות ואיך נאמר דחשיב מתיר שלם] מ"מ גם מתנה א' בע"כ שם מצוה עלה ושאר מתנות אין מעכבות אותה מתנה שלא יהי' שם מצו' עלה רק שמעכבות א"ע שאין יי"ח בלעדן והוא כנ"ל:

וע' רשב"א ר"פ התכלת בד"ה מ"ט שכ' דתכלת אין מעכב את הלבן ואפי' מצו' מן המובחר ליכא ולכאו' פלא דא"כ מה מצו' איכא בתכלת. ונראה כוונתו דתכלת אין מעכב את הלבן אפי' למצו' מן המובחר ומקיים בלבן עצמו אפי' מצו' מן המובחר אף בלא תכלת ומ"מ תכלת מצו' שלימה לעצמה והחיוב בה מצד עצמה והוא כעין נ"ד:

ולפ"ז י"ל דהרמב"ם ס"ל לחלק בין שלילת מרובעות דאז אע"ג דמעכב שאין יי"ח גם בדיעבד חיוב זה דמרובעות מ"מ אין מעכבת את כל מצות תפלין וגם בלי מרובעות שם מצו' עלה ודומה לחיוב יעו"י שמעכב ומ"מ שם תפלה עלה גם בלא יעו"י וה"נ חיוב מרובעות מעכבת א"ע שחיוב גמור לקיים פרט זה דמרובעות אפי' בדיעבד ומ"מ אין מעכבת את מצית תפלין, משא"כ בעגולה אין שם מצו' עלה כלל והרמב"ם דייק זה מהא דבמגילה העושה תפלתו עגולה אין בה מצו'. ואלו במנחות (ל"ה.) בתפלין מרובעות לא אמרי' שאם אינה מרובעת אין בה מצו'. ובמגילה (כ"ד:) דפריך לימא תנינא להא דת"ר תפלין מרובעת הללמ"ס, דהמקשה הי' סבור דשניהם דין א' להם וע"ז משני מתני' דעבידא כאמגוזא ואז אין בה מצו' כלל כלשון הרמב"ם פ"ד מה"ת העושה תפלתו עגולה אי"ב מצו' "כלל" משא"כ הא דתפלין מרובעות הללמ"ס זה דין אחר דבעינן מרובעות בחיוב גמור אבל מ"מ אינו מעכב את כל המצו':

ו) **גם** ראיתי בחסל"א (סי' ח') בנמחה ונתקלל חודי התפילין בראשן כ' די"ל דלא בעינן מרובע בכל משך הבתים מראשן עד סופן כל שיש רבוע ברובן שפיר דמי וה"ר ממזבח שלמטה ל"ה מרובע כמ"ש התוס' זבחים (נ"ד.) ד"ה רב וראיתי במ"ב (סי' ל"ב) בבה"ל כי להיפך דבכל משך ארכן פוסל אם אינו מרובע וה"ר מהא דפגימת המזבח טפח ופסולו משום רבוע כתוס' סוכה (נ"א.) ושם מסתמא פוסל פגימה בכ"מ מן המזבח עיי"ש:

ולענד"**נ** לתמוך בימין החסל"א בזה דאי נימא דזה דומה למזבח ובכ"מ ממנו פוסל פגימה ואפי' באמצע העור בחוץ דומי' דמזבח דפוסל בו פגימה בכ"מ מן המזבח א"כ איך מצאנו ידינו ורגלינו בשין של תפלין ש"ר הרי עי"ז מתקלקל הרבוע, ואין לומר דשא"ה דא"א בענין אחר ומצוותו בכך ז"א דיש עצה לעשות בתים לבנים בלתי שחורות דשחורות בבתים אינם אלא למצו' ולכתוב עליהם השין בדיו דכשר כמ"ש המג"א ואז לא יתקלקל הרבוע כלל משא"כ כפי מנהגינו שעושין השין בקמט, ועכ"פ זכינו לדין דלא בכ"מ פוסל פגם בתפלין ואינו דומה למזבח ושוב י"ל כהחסל"א דכל שיש רבוע ברובו כשר דרובו

ככולו, גם ראייתו נכונה ממזבח דלמטה ל"ה מרובע ובר מזלי' אנא בזה כי ציינתי כן בגליון הבה"ל הנ"ל:

**)

אך ראי' זו יש לדחות דשאני מזבח שהי' מצוותו בכך שלא יהי' לו יסוד בקרן מזרחית דרומית:

ותו דבמזבח עצמו יש ראי' להיפך דאם נפגם במקום א' טפח הרי עדיין רובו רבוע ומ"מ פסול:

עוי"ל דעיקר הרבוע הוא בהקצוות וראי' לזה מתו"כ פרשתא ד' אות י"ג המזבח סביב בזמן שהוא סביב ולא בזמן שנטלה קרנו של מזבח ופירשו המפורשים דקרנו של מזבח היינו שנטלה מזויות א' כלום עיי"ש הנה דאין פוסל פגם רק בזויות וא"כ אין ראי' מהשין שהוא באמצע:

אך השתא דאתינא לדברי התו"כ יש קצת ראי' להחסל"א מדאצטריך קרא דסביב דאם נטל מקצת זויות פסול ותיפ"ל דבמזבח בעי' רבוע וע"כ דס"ד לומר רובו ככולו וע"כ אצטריך סביב דפסול וא"כ בתפלין דליכא קרא שוב אפשר דאם רובו רבוע רובו ככולו וכשר:)**

ח) **ונלע"ד** להוסיף אומץ לפסק זה ע"פ דברינו הנ"ל דמצות רבוע בתפלין אף שמעכבת א"ע מ"מ אינה מעכבת את מצות תפלין בכלל ובזה יתיישב הערת הבה"ל ממזבח דפוסל בו פגימה בכ"מ ול"א רובו ככולו, ואקדים דעת רש"י חולין (ל':) דשהיי' פוסל במיעוט בתרא ולכאו' ק' ע"ז מתוספתא פ"ק דזבחים דקרבנות דשלא לשמה אינו פוסל במיעוט בתרא עיי"ש ותירצתי עפ"מ דמצינו דזבה טובלת ביום שביעי משום מקצת יום ככולו כמ"ש רש"י נדה (כ"ט:) מ"מ אם ראתה אח"כ סותרת למפרע הנה דאע"ג דכבר אמרנו מקצת יום ככולו וחשיב אח"כ כאלו כבר עברו כל הז' ימים ומותר היום כאלו הי' יום ח' מ"מ היי"ד כל זמן שלא נעשה דבר הפכיי אל הספירה אבל אם ראתה דם שהוא דבר הפכיי אל הנקיים בטל למפרע ענין מקצת יום ככולו, וה"נ י"ל בשחיטה אע"ג דרובו ככולו היינו כשלא נולד אח"כ דבר הפכי אל השחיטה אבל אם עשה שהיי' במ"ב דשהיי' הוא פסול בשחיטה מפקיע למפרע ענין רובו ככולו, ולפ"ז היי"ד בשהיי' שהוא פסול בשחיטה והוא דבר הפכי אל השחיטה מפקיע למפרע ענין רו"כ מן השחיטה משא"כ בהא דתוספתא פ"ק דזבחים בשלל"ש במיעוט בתרא דאין זה הפכי אל השחיטה דאפי' פסח וחטאת ששחטן שלל"ש מ"מ השחיטה מטהר מידי נבילה וכיון שלא נולד אחר שחיטת הרוב דבר הפכי אל השחיטה שוב אמרי' רו"כ ממילא המ"ב אינו כלל

מן השחיטה ממילא אין פוסל בו שלל"ש ודו"ק, אח"כ מצאתי ראי' לדברינו בתוס' נזיר (ו'.) ד"ה נטמא עיישי"ה, וזה החילוק דבמזבח רבוע מעכב ובלא רבוע הוא פסול כדאי' זבחים (ס"ב.) ל"ש לומר רובו ככולו כיון דבהמיעוט יש פסול, משא"כ ברבוע דתפלין לפמ"ש שאינו פסול רק שלא קיים מצות רבוע שוב י"ל כשיש רבוע ברוב כשר לגמרי מצד רובו ככולו ומקיים גם מצות רבוע כנלע"ד נכון:

ט) ואנופף ידי שנית לחזק כל צדדי היתר הנ"ל ע"פ הקדמה הנ"ל דרבוע בבתים אינו פסול בתפלין רק שמעכב א"ע שלא קיים מצות מרובעות והוא בהקדם דברי הטור יו"ד (סי' רצ"ד) דס' ערלה בחו"ל מותר משום דערלה בחו"ל הלכה וס' הלכה לקולא והק' הב"י הא בש"ס קדושין אמרי' להדי' דכך נאמרה הלכה ודאי אסור ספיקו מותר ותי' באבני נזר יו"ד ח"ב (סי' תע"א) ע"פ התוספתא דמקואות כל שעיקרו מד"ת ופי' מד"ס ספיקו להחמיר מבואר דעיקרו הלכה ספיקו להקל וא"כ בערלה אי לאו דכך נאמרה הלכה הו"א דהללמ"ס גלי דערלה דקרא קאי גם אחו"ל אך מאחר שהלכה שנשתנה א"י מחו"ל מבואר דערלה דקרא בא"י וערלה בחו"ל הלכה לבד וע"כ ספיקו מותר עיי"ש וכן י"ל בנ"ד אם הי' רבוע פוסל התפלין חשיב דהלכה הוא פי' לד"ת וספיקו לחומרא אבל כיון שאינו מעכב כל מצות תפלין הנאמר בתורה א"כ אינו פי' לתורה רק מצו' בפ"ע מהלכה שיהי' מרובעות ממילא לו יהי' שאין היתרים הנ"ל ברורים כאחותו לא יהי' אלא ס' הרי ס' הלכה לקולא:

י) בפרט שכל דין רבוע בבתים אינו אלא מס' כמ"ש תוס' מנחות (ל"ה.) וכפי הנראה דכל הפוסקים שהחמירו החמירו ק מס' כמו התוס', וא"כ כשנולד עוד ס' הו"ל ס"ס להקל ס' א' שמא ל"ב רבוע כלל ואת"ל בעי דלמא באופן כזה חשיב מרובע [אי מטעם דבבתים סגי באריך וקטין כל שיש לו ד' זויות אי מטעם רו"כ וגם אפשר דאפי' נימא דבעי' רבוע ממש מ"מ כל שנראה במראית העין שהוא רבוע חשיב מרובע גם אפשר דכל שנקרא אצל בנ"א מרובע חשיב מרובע אף שאינו מרובע במדידה] וס"ס אפי' בדאורייתא להקל וכש"כ במידי דהלכה:

יא) שוב עיינתי ברמב"ם רפ"ג מה"ת כ' וז"ל שמונה הלכות יש במעשה התפלין כלן הללמ"ס לפיכך כלן מעכבות ואם שינה בא' מהן פסול ואלו הן שיהו מרובעות וכן תפירתן ברבוע וכו' הנה להדי' דגם רבוע התפלין מעכב ופוסל. ואף דאפשר לדחוק דמרובעות דרמב"ם קאי על מקום מושבן דזה חמור יותר מרבוע הבתים כמבואר בתוס' מנחות (ל"ה.) אבל רבוע דבתים אינו פוסל מ"מ ק' על דברינו שכתבנו לעיל דדיוק הרמב"ם מדבמגילה (כ"ד:) דעגולה אי"ב מצו' ואלו במנחות (ל"ה.) לא אמר דבאין

מרובעות אי"ב מצו', דלפי האמור איפוא נצטרך לומר דהא דמנחות (ל"ה.) דמרובעות אינו פוסל קאי על הבתים דאלו בתפרן ובמושבן אפי' רבוע פוסל, והא דמגילה (כ"ד:) דהעושה תפלתו עגולה ע"כ אמקום מושבן קאי מדאמר "סכנה" ואי"ב מצו', וסכנה ל"ש רק במקום מושבן כמובן, וא"כ כי פריך לימא תנינא להא דת"ר תפלין מרובעות הללמ"ס, הו"ל לשנויי דכאן מיירי במקום מושבן ובריית רבוע הבתים, וע"כ דברייתא ג"כ במקום מושבן מיירי, ובמקום מושבן הרי מפורש ברמב"ם דשלילת רבוע פוסל וא"כ בע"כ ליתא לדיוק הנ"ל מדל"א במנחות דאינו מרובעות פסול ש"מ שאינו פוסל כל מצות תפלין דז"א דכיון דהא דמנחות ע"כ מיירי במקום מושבן ובמקום מושבן רבוע מעכב ופוסל כמפורש ברמב"ם, וכיון שאין לנו דיוק מהגמ' ע"ז [דרבוע דבתים מעכב ואינו פוסל] מעצמנו א"א לחדש זה, דממנ"פ אם נדמה רבוע דבתים לרבוע מושבן ולתפרן ראוי שיפסול כמוהם, ואם לא נדמה ראוי להכשיר לגמרי בתים שאינם מרובעות אבל לומר דבעי' מרובעות ומ"מ אינו פוסל התפלין בלעדי הרבוע זה א"א לחדש מעצמנו בלי מקור מן הש"ס כמובן, ואף דהמהר"ל ז"ל חידש כן אהא דכתב א' מעכבן התם שפיר יש לפרש כן בש"ס משא"כ בנ"ד דהגמ' לא דיבר כלל מרבוע הבתים רק דנרצה לדמות למושבן ותפרן הנאמר בגמ' א"א לדמות לחצאין וז"פ:

איברא דמצינו ברמב"ם עצמו דילפי' ד"א מחברו ומ"מ אין הלמד דומה לגמרי למלמד לענין דיעבד והוא ברמב"ם פ"ז מה' בכורות הלכה ה' במעשר בהמה דילפי' ממעשר דגן שאין מעשרין משנה לחברתה ומ"מ כ' הרמב"ם יראה לי שאם עישר בהמה משנה זו על שנה זו הר"ז מעשר כיון דלא כתי' מפורש בגופי' שנה שנה. והלח"מ הק' שם דכיון דילפי' ממעשר דגן ושם הרי מעכב בדיעבד וסו"ס חזינן דהרמב"ם ס"ל דכיון דאין מפורש בגופי' רק דילפי' אינו דומה לגמרי למעשר דגן דכתי' בי' בגופי' שנה שנה. וכ"כ בס' החינוך מצוה ש"ס בביאור דברי הרמב"ם. ומקור לזה מצאתי בירושלמי פ"ק דיומא אהא דמקשה בש"ס דילן (ג:) אי מה מלואים דבר הכ' בהן מעכב בהן אף ה"נ כל הכתוב בהן מעכב בהן. וע"ז משני הירושלמי דמצינו דברים שאין מעכבין למדין מדברים המעכבין ועיי"ש בתו"י ובשיח יצחק וזה ראי' ברורה ומקור נאמן לדברי רמב"ם. וכעי"ז כתוב הח"ס בחי' גיטין (כ'.) לענין ואנוהו דבשם הק' מעכב בדיעבד כיון דכתי' זה "אלי" ואנוהו. חשיב מפורש ואנוהו על השם הק' ית' ויח'. משא"כ בשאר מצות אף דילפי' מכאן מ"מ כיון שאין מפורש בהו אין ואנוהו מעכב עיי"ש והוא ממש כעין ד' הרמב"ם:.

וביותר יובן הענין לפי המבואר בתוס' זבחים (כ"ג.) דכל מלמד היא סיבה אל הלמד ולא ראי' לבד] וכ"מ להדי' כש"ס זבחים (מ"ח:) כלום מצינו טפל חמור מן העיקר דהלמד

חשיב טפל לגבי המלמד וכן מפורש בתוס' בבא קמא (כ"ה:) ד"ה אמר קרא דמת דילפינן בגז"ש משרץ ושרץ ילפי' בקו"ח אע"ג דשרץ לא חשיב מפורש בהדי' דקו"ח לא חשיב מפורש מכל מקום מת דילפי' בגזרה שוה משרץ חשיב מפורש להדי' עיי"ש ואי נימא דכל ילפותא הוא רק בגדר ראי' איך חשיב מת יותר מפורש משרץ כיון דשרץ גופי' לא חשיב מפורש אך להנ"ל יש לומר דכיון דכל מלמד חשיב סיבה אל הלמד כאן אזלי' בתר שורש המלמד דהיינו זב (זכר לדבר בגיטין (כ"ט:) כולהו מכח קמא קאתי והתם נמי המשלח הוא הסיבה אל השליח שהוא המסובב] וע"כ השרץ שהוא מסובב באמצעות קו"ח לא חשיב כל כך מפורש כמו מת שהוא באמצעות גז"ש וכיון שאינה ראי' אלא בגדר סיבה ומסובב שפיר יש מקום לומר דהמסובב הוא פחות קצת מהמלמד שהוא הסיבה:

והנה ברשב"ם בב"ת (נ"ז:) ד"ה נכי ריבעא דטעמא דפסיל רחמנא קרובים בעדות א' משום דכחד חשיבי וקשה לכאורה אם כן שנים אחין ואחד רחוק יהי' כשרים לעדות דתרי אחין כחד והאי רחוק הוי לי' שנים ולמה אם נמצא קרוב או פסול עדותן בטילה. וצריך לומר דוה משום דמקשי' שלשה לשנים כמכות (ה':) וע"כ אף דלא שייך הטעם פסול, [וכעין זה כתב בשערי אורה שער ו' דף ע"ד:] ומזה ג"כ ראי' דכל מלמד ולמד הוא סיבה ומסובב ולא ראי' דבנידון דידן ל"ש ראי' כיון דאין הטעם שייך בו. אך אם הוא כעין סיבה מצאנו כזה בתוס' מנחות (מ"א.) לר"ת כלאים בציצית מותר אפי' בלילה ובנשים משום הואיל ואשתרי אשתרי ולכאו' ק"ט הרי כל טעם כלאים בציצית משום עשה דוחה לא תעשה כפ"ק דיבמות והרי בלילה ובנשים ל"ש עשה דוחה לא תעשה וצ"ל דשורש ההיתר צריך טעם ואם ל"ה שייך עדול"ת ל"ה מתחיל ההיתר אבל כיון שיש היתר במקום מצוה שוב אמרי' הואיל ואשתרי אשתרי אפי' במקום דליכא מצוה ול"ש עשה דוחה לא תעשה וכעי"ז ממש מבואר בתוס' מנחות (ז':) ד"ה ואם איתא וכו' ועוד דאפי' ליכא מתוך וכו' עי' שם היטב והכי נמי בהיקש דמלמד מסובב מן המלמד שייך זה אפי' במקום דל"ש בו טעם של המלמד ודו"ק:

ועי' רש"י זבחים (פ"ט.) ד"ה ועל היסוד ובאשם לא מצינו שנאמר עכ"ל דזה ג"כ פירכא מה שבחטאת נאמר ובאשם לא נאמר וחשיב כאלו אשם ל"ה בו חיוב זה שיהי' על היסוד. ולהנ"ל יובן דעיקר טעם הדין הוא רק בחטאת. ובאשם א"צ מצד עצמו רק מחמת לימוד מחטאת והוא כעין התפשטות הדין מחטאת על אשם וכיון דסו"ס הוא רק בסיבת חטאת חשיב שהדין הוא רק בחטאת ולא באשם:

וזה מתאים עם מש"כ בס' כש"ט בשם ס' הקנה ז"ל דכל דרשות שהתורה נדרשת הוא התפשטות הארה מן המלמד אל הלמד:

וכאשר זה דרכי אני עני להמציא מקור מן התורה הנגלית אל הנסתר וכמבואר בזה"ק פ' וישלח מגו גלויא אתי לידי פנימאה נלע"ד מקור לדברי הבעש"ט ז"ל הנ"ל מדברי הר"ן רפ"ק דר"ה בהא דאמרי' מקיש מלכות שלמה ליציאת מצרים מה יצי"מ מניסן מנינן אף מלכות שלמה מניסן מנינן וכ' הר"ן כלומר כיון דיצי"מ הי' תחלת מלכותן של ישראל שאל"כ היינו משועבדים בדין הוא שכל מלך ממלכי ישראל יעשה במלכותו זכר ליצי"מ. הנה בגמ' אמרי' דילפינן מלכות שלמה בהיקש מיצי"מ ור"ן ז"ל שיכל את ידיו הק' דמחמת דיצי"מ היתה סיבה למלכות שלמה ע"כ מיצי"מ מנינן. ולכאו' ק' דזה לגמרי היפך מהנאמר בגמ' ואין לו שום רמז וזכר בלשון הש"ס. ולהנ"ל א"ש דכל מלמד ולמד הוא כעין סיבה ומסובב ושניהם א':

ובהאי ענינא כתבתי בחי' לשבת סוגי' דמתן תורה וזה לשוני שבת פ"ו רש"י ד"ה לעולם ומדהוזקק להפרישן בהשכמה ש"מ עד ה' עונות שלימות קפיד קרא לכאו' קשה טובא דרש"י ז"ל בעצמו אומר דכל ירידותיו בהשכמה היו אע"ג דבכולהו ל"ש טעם זה הנה דהי' לזה איזה טעם שיהיו דוקא בהשכמה וא"כ י"ל דגם ירידה זו דפרישה הי' משום זה משום דכל ירידותיו בהשכמה היו:

ולחומר הנושא נלע"ד עפמ"ש בס' שערי אורה טעם עפ"י סוד למה חטאת בעי צפון וכ' א"כ בשלמי ציבור דל"ש טעם זה למה צריך צפון ותי' היקישא הוא מבואר דעיקר הדבר צריך טעם למה הדין כן. והשאר שלמדים ממנו אי"צ טעם רק כיון דהם למדים ממנו יש להם קצת שווי להמלמד ממי' אע"ג דל"ש טעם דהמלמד בהם ג"כ הדין בהם כן דהדין מתפשט מן המלמד אל הלמד כמ"ש בס' כש"ט בשם הקנה דכל למד הוא התפשטות הארה מן המלמד אל הלמד ה"נ שורש הדבר הוא בפרישה דכל ירידותיו בהשכמה הי' וזה צריך טעם וכל ירידותיו הוא מצד ילפותא אע"ג דל"ש הטעם:

[**ודע** דזה להיפוך ממה שכ' הפ"י קידושין מ"ה, גבי צווח ר"ל כי כרוכי' ויצאה והיתה ולית דאשגח בי' וכ' דל"ש היקש רק היכא דהדין מגוה"כ אבל היכא דהדין במלמד מחמת טעם כשאין שייך טעם לא ילפינן ובשערי אורה מבואר להיפוך מן הקצה אל הקצה דאי"צ שהלמד יהי' שייך בו הטעם]:

עוד כתבתי בענין זה בביצה ז': ב"ש סברי לא ילפינן ביעור מאכילה וב"ה סברי ילפינן ביעור מאכילה והק' מהר"ם שי"ף כיון דכבר עביד צריכותא. א"כ למ"ל לומר ילפינן ביעור מאכילה. ותי' ת"א דבלא"ה יש לתרץ דדוקא אכילה בכזית דפחות מכזית לאו אכילה היא. משא"כ בביעור דלא כתיב בי' אכילה מאין לומר דביעורו בכזית ויש לדחות

לפמ"ש הר"ן רפ"ק דפסחים דטעם שהחמירה תורה בבל יראה כדי שלא יבא לאכלו א"כ מסתמא שיעורו כאכילה בכזית (ועי' בתוס' יומא ע"ט: תוד"ה לומר וכו' עש"ה):

אך י"ל דכל יסוד דברי הר"ן אלו הם בנויין ע"ד הגמ' כאן דילפינן ביעור מאכילה. והוא לפמ"ש הר"ז ר"ה ב: דלמלכי ישראל מניסן מנינן דילפינן מקרא מקיש מלכות שלמה ליציאת מצרים. מה יצי"מ מניסן אף מלכות שלמה מניסן וכתב הר"ן כלומר כיון דמלכות ישראל הוא בסיבת יצי"מ ע"כ דינו כיצי"מ. ולכאו' קשה דבגמ' אמר מקשינן והר"ן כתב טעם:

וי"ל לפמ"ש בס' כש"ט בשם הקנה דכל מלמד ולמד הוא כעין סיבה ומסובב ע"כ כיון דילפי' מלכות שלמה מיצי"מ י"ל שהוא ג"כ מיצי"מ ומה"ט דומה לו בזה וככה י"ל בנ"ד כמו דילפי' ביעור מאכילה אמרי' שכל האיסור מסובב מאכילה היינו מחמת דאסור באכילה ע"כ צריך ביעור וע"כ שפיר י"ל כדברי תלמוד הנ"ל דס"ד דביעור אין שיעורו בכזית כיון דלא כתיב בי' אכילה מה תאמר הא כל טעם חיוב ביעור מצד אכילה הוא זה רק בתר דילפי' ביעור מאכילה וא"כ סו"ס הוצרך הגמ' לומר ילפי' ביעור מאכילה ודו"ק:

עוד ראי' לזה דהנה בד"מ יו"ד (סי' ק"ד) בשם או"ה דשרץ כעדשה אינו בטל כמו ברי' דכיון דלוקין על כעדשה דינו כברי' ולכאו' ק' טובא דכזית בשאר איסורין ג"כ לוקה עלי' ומ"מ ל"ח ברי' כשאינו שלם וע' ט"ז שם. ונלע"ד דכיון דהא דלוקין על כעדשה מהשרץ ילפי' בחגיגה (י"א.) שכן החומט תחלת ברייתו בכעדשה, והחומט בתחלת ברייתו ברי' שלמה הוא וכיון דגזה"כ למילף כל כעדשה משרץ מחומט תחלת ברייתו [כדיליף התם מקרא] חשיב כל כעדשה משרץ כחומט שהוא ברי' דכל למד חשיב כמו ענף מן המלמד ותולדה ממנו. ודינו כמו העיקר וכהא דתוס' זבחים (כ"ג:) הנ"ל דכל למד חשיב כמו מסובב מן המלמד שהוא העיקר וכמו פרי היוצא מן האילן:

וא"כ לכאו' גם בנ"ד י"ל כן דבמושבן ותפרן הוי בהו גופיי' הללמ"ס דבעי' מרובעות ע"כ פוסל משא"כ בבתים דילפי' מיניי' מסתגי לומר דמעכב אבל לא פוסל אבל ז"א דהא אין למדין קו"ח מהלכה וה"ה במה מצינו כמ"ש רש"י שבת (קל"ב.) וא"כ אי נימא דל"ה הלכה בפי' על רבוע בתים א"א למילף ממושבן אפי' לענין לכתחלה וע"כ דהא דתפלין מרובעות הללמ"ס קאי נמי ע הבתים וא"כ מאין הרגלים לחלק ביניהם. ותו דהרמב"ם עשה לפיכך שכ' כלן הללמ"ס לפיכך כלן מעכבות ואם שינה בא' מהם פסול וא"כ אם נימא דגם בתים בכלל שייך טעם זה גם בבתים.

ועדיין יש לדחוק להעמיד דברינו דס"ל להרמב"ם דשלילת רבוע אינו פוסל רק בעגולה כאמגוזא ומ"ש הרמב"ם אם שינה בהם פסול היינו שעשה שינוי גדול מן הרבוע דהיינו

שעשה עגול שהיא לגמרי היפך הריבוע. וכעי"ז מצינו בתוס' מנחות (ס"ו:) לענין חטים שירדו בעבים דלא ממעטינן רק היפך דמושבותיכם. [וכעי"ז מצאנו לענין שבת דשינוי מועט אינו מוצא מידי חיוב חטאת כמ"ש המלחמות והר"ן ר"פ אין צדין לענין דיכת תבלין דשינוי גדול מוציא מידי חיוב חטאת ועכ"פ אסור מדרבנן ושינוי הרבה אפי' איסור דרבנן ליכא כמ"ש ב"י או"ח (סי' שכ"א) בשם הר' ישעי' הנה דיש חילוק בין שינוי לשינוי] ואדרבא בזה ידוקדק לשון הרמב"ם שכ' לפיכך כלן מעכבות ואם שינה בא' מהם פסול דלכאורה הוא כפל לשון דהול"ל לפיכך אם שינה בא' מהם פסול. ולהנ"ל א"ש דהם ב' דינים וקאי על מרובעות דלפעמים מעכבות לבד והיינו שלא עשה רבוע ולפעמים פוסל והיינו אם שינה בהם שיטי גדול שעשאן עגול כאגוז שוה לגמרי היפך הרבוע:

ואביא דוגמא לזה הנה הריטב"א יומא (ל"ח.) דליכא לאו שלא לשוב למצרים רק בדר בא"י שמצרים הוא ממש היפך לה עיי"ש. והנה מצ"ע לדור בא"י. ול"ת שלא לדור במצרים שהוא היפך לא"י, אבל בדר בחו"ל ליכא ל"ת כיון שאינו לגמרי היפך א"י ואך עשה יש. וה"נ י"ל בנ"ד דבעגול שהוא היפך לגמרי מהרבוע פסול בדיעבד, ואם אינו מרובע אין בו פסול רק שלא קיים מצוה זו דרבוע, עוד דוגמא לזה מג"א (סי' ל"ב ס"ק) דאם כ' ס"ת בשמאל אף דהוי שלכ"ד כשר דיעבד מ"מ אם כ' בשניו פסול, הנה דאף דדרך כתיבה אינו מעכב מ"מ אם הוא לגמרי היפך מדרך כתיבה פסול:

יג) הנה הראנו פנים ללמוד זכות על הרבה מהמון שאין התפלין מרובעות לגמרי במדידה וגם על ע"פ רוב ראשי הזויות קטועין שבודאי אין רצון שמים לומר עליהם שכל ימיהם אין מקיימין מצות תפלין כעין דאי' בכתובות (קי"ב.) לא ניחא למרייהו דנימא הכי, ולימוד זכות היותר גדול הוא מש"כ לעיל סק"י דהוי ס"ס לקולא דאפי' בדאורייתא אזלי' בס"ס לקולא מכש"כ בהלל"מ דדעת הטור יו"ד (סי' רצ"ג) דס' הלכה לקולא והוא לימוד זכות מרווח לענין הלכה [והיכא דנראה לעינים שהוא מרובע אף שאינו מרובע ע"פ מדידה נלע"ד מעיקר הדין דכשרין מה"ט דס"ס]:

וגם ראיתי בא"א לבעל דע"ק זצ"ל באו"ח (סי' ל"ב סעי' מ') צידד להקל כשנתקלקל הרבוע אח"כ כל שאין נראה להדי' שנתקלקל הרבוע הרבה, מ"מ כל יר"ש יחוש לנפשו במ"ע דאורייתא תדורית שיהי' התפלין מרובעים לגמרי כפי האפשרי, ואם יעשה הרבוע ע"פ כלי המדידה הנקרא שיבלעהרע מצוה מן המובחר ושכרו כפול מן השמים:

יד) ע"ד השאלה השניה בבתים פרידות באיזה אופן חושבין הרבוע באופן שהם עכשיו פרודות או באופן אם היו דבוקות:

הנה בעירובין (יוד:) עור העסלא והחלל שלו מצטרפין לטפח ומבואר שם בש"ס הטעם משום דעומד מרובה על הפרוץ וא"כ גם בנ"ד החלל שלו מצטרף לענין הרבוע שיחשב מרובע:

אמנם יש לדון קצת דהנה בתוס' שם ד"ה עור דמ"מ תחת החלל אינו מק"ט אוהל רק אם המת והכלי תחת העור אז חשיב כשיש בו טפח, וכיון דמצוה שיהי' פרודות א"כ גם חלק החלל מן המצוה וצריך שיהי' מרובעות, וכאן אם דנין על החלל ל"ח מרובעות דאם דנין על החלל הרי חשיב כאלו ארכו יתר על רחבו ודוק, אמנם באמת ז"א דאם נימא דגם החלל מן המצוה וגם החלל בעי' רבוע א"כ פשיטא דהחלל מצטרף לרבוע וא"כ ממנ"פ כשר א"ת שאין צריך רבוע אלא הבתים עצמן ולא החלל א"כ הוי מרובעות דאם דנין על מקום הבתים חשיב כאלו גם החלל סתום כנ"ל, ואף דאם דנין על החלל חשיב כאלו אינו סתום הרי אם דנין על החלל ל"צ רבוע כלל, ואם נימא דגם החלל בכלל חיוב דמרובעות פשוט מאד דמצטרף לענין מרובעות וא"כ גם החלל מרובע ודוק היטב:

טו) עוי"ל אף אם נימא דל"ח כסתום מ"מ כיון דכמו שהוא עתה ארכו ורחבו שוין חשיב מרובע דעיקר גדר ריבוע שיהי' לו ארבע זויות שוין כמ"ש רמב"ם רפ"ג מה' תפלין, והרי בנ"ד ארבע זויותיו שוין, אך ק"ק ע"ז מפנימת המזבח טפח דטעם פסולו משום רבוע כמ"ש תוס' סוכה (מ"ט.) ומשמע דבכ"מ שנפגם פסול אפי' באמצע ולאו דוקא בזויות הנה דאע"ג דד' זויותיו שוין ל"ח רבוע, וי"ל דשם פסול משום דבמקום הפגם ל"ח מרובע אף דאם דנין על כלל המזבח חשיב מרובע מ"מ פסול מצד מקום הפגם, וכאן מקום החלל מצותו בכך ואין הפסול רק מצד כלל הבתים וכלל הבתים חשיב מרובע ודוק:

טז) ולפי האמור צריך לשער דוקא עם החלל אבל אם עם החלל אינו מרובע אף דאם היו דבוקות הי' בהם רבוע ל"מ, ומש"כ השע"ת (סי' ל"ב סקנ"ח) בשם ברכ"י דאם כשיהדקם ימצא הרבוע מכוון כשרות לכאו' צ"ע, וע' שו"ת ח"ס או"ח (סי' ה') מבואר להיפך מדעת הברכ"י ז"ל עיי"ש:

אך נלע"ד דדב"ז תלוי בפלוגתא דתוס' וריטב"א, דהנה בתוס' עירובין (יוד:) ד"ה העור הק' דתיפ"ל דהאויר חשיב כסתום משום לבוד ותירצו דבטומאה הלכתא גמירי לה דל"א לבוד, ולפ"ז בתפלין שוב י"ל לבוד והוי כאלו נדבקו הבתים יחד מצד לבוד ואם הי' דבוקות הי' מרובעות ושפיר דמי, וכעי"ז בריטב"א עירובין (ח':) בנעץ ב' יתדות בב' כותלי מבוי מבחוץ והניח קורה ע"ג לדברי המתיר אסור פירש"י לדברי המתיר להשתמש תחת הקורה אלמא חודו החיצון יורד וסותם אוסר המבוי הזה עד שיביאו קורה אחרת דאין הסתמה מחוברת לכתלים דיש אויר ביניהם והכא לאו מחיצה ממש הוא להכשיר הפסק

אויר שמכאן ומכאן ע"י לבוד עכ"ל רש"י והריטב"א כ' ע"ז וז"ל ומיהו לבר מהאי נראה דל"ש לומר כאן לבוד דא"כ הרי אתה רואה עובי הקורה כאילו אינו ונמצא שאין לנו קורה רחבה טפח עכ"ל, הנה דע"י לבוד נתמעט השיעור דחשבינן להאמצע כאלו אינו, ומדברי רש"י אין ראי' להיפך די"ל רש"י ס"ל כתוס' סוכה (י"ח.) אין לבוד להחמיר, ומבואר ברשב"א עירובין (ט"ז:) חידוש גדול בהא דאין לבוד להחמיר דאמרי' תרתי דסתרי באותו דבר עצמו ומה שנצרך לנו להקל אמרי' לבוד ומה שיהי' חומרא ל"א לבוד ע"ש דוק ותשכח, וה"נ בנ"ד ה"ק רש"י דלענין שיחשב סמוך לכתלים אמרי' לבוד ולענין שיעור ל"א לבוד דאין לבוד להחמיר ממילא בנ"ד דהלבוד הוא לקולא שיחשב מרובע שפיר אמרי' לבוד וחשיב כאלו היו דבוקות בפועל דאז היו מרובעות וכשר:

ומזה נשמע עוד קולא דאם היו דבוקות ל"ה מרובעות ועכשיו שהם פרודות הם מרובעות ג"כ כשרים דאין לבוד להחמיר:

וכ"ז לתי' התוס' בהא דעור העסלא דבטומאה ל"א לבוד אמנם הריטב"א שם כ' ב' תירוצים א' דבכלים ל"א לבוד [וכ' דק' קצת ע"ז מהא דכוורת], עוד תי' דהיכא דנצרך שיהי' דוקא חלל ופתוח ל"א לבוד למשוי כסתום וא"כ גם בנ"ד ל"ש לבוד מחמת ב' טעמים אלו וא"כ אין לחשוב הרבוע רק עם החלל ולא באופן אחר:

יז) שוב נתיישבתי דגם להתוס' דאמרי' לבוד צריך לחשוב הרבוע עם החלל דלבוד היינו שנתארך החפץ גם במקום החלל אבל לא למעט מה שהוא בפועל כמבואר בשבת (ח') גבי כוורת דע"י לבוד חשיב כאלו נתארך ונעשה גבוה יוד עיי"ש וכן מבואר בסוף"ק דסוכה דאויר פחות מג"ט בסוכה קטנה אינו פוסל מטעם לבוד הנה דהלבוד אינו ממעט השיעור וכ"כ להדי' הר"ן רפ"ק דסוכה ד"ה פחות מג"ט כשירה וכו' דאע"ג דמה דאמרי' בי' לבוד לא חשבינן לי' כאלו אינו דא"ה אויר פחות מג' יהי' פוסל בסוכה קטנה וכו' עיי"ש, והא דריטב"א עירובין (ח':) אינו ענין לכאן דהתם כל הלבוד כדי לחבר חוד החיצון של הקורה עם הכתלים שלא יהי' הפסק בנתים וא"כ בע"כ אתה צ"ל דההפסק כאלו אינו דאל"כ מה הועיל לנו הלבוד וכיון דההפסק כאלו אינו ממילא אין כאן קורה טפח [ולית לי' לריטב"א הא דרשב"א עירובין (ט"ז:) הנ"ל דבלבוד אמרי' תרתי דסתרי] ואינו ענין כלל לנ"ד:

יח) מ"מ נלע"ד להעמיד דינו של הברכ"י ז"ל דכמו שכ' התוס' סוכה (י"ח.) ורשב"א עירובין (ט"ז:) דלא אמרי' לבוד להחמיר, ובאבני נזר (סי' רצ"א סק"ח) דה"ה דלא אמרי' גוד אסיק להחמיר דהוא ג"כ הללמ"ס אני ציינתי בצדו דברי הק"נ סוכה פ"ק (סימן ה') דלרי"ץ גיאות אמרי' לענין סוכה גוד אסיק דוקא לחומרא ולא לקולא וזה חידוש] ואף אנו

נאמר דהא דעומד מרובה על הפרוץ חשיב כולה כסתום הוא ג"כ רק לקולא ולא לחומרא דזה ג"כ הלל"מ כדאמרי' הכי אגמרי' רחמנא למשה לא תפרוץ רובא ולפ"ז נוכל לשער הריבוע בכל אופן דאם הוא מרובע עם החלל מועיל מצד עומד מרובה עה"פ כדאמרי' בעירובין (י':) לענין עור שע"ג העסלא ואם כשהם פרודות אינו מרובע רק אם היו דבוקות אין חושבין החלל כסתום דעומעה"פ ל"מ לחומרא וחשיב מרובע כאלו היו דבוקות:

יט) מ"מ יש לפקפק בזה דאף אם נימא דאין חושבין החלל כסתום מ"מ ל"ח מרובע דסו"ס ב' קצוות החיצונות של האורך מרוחקות זו מזו יותר מב' קצוות של הרוחב וגדר מרובע מכוון מכל צד היינו שבכל הקצוות יהי' להם רוחב שוה, וכמ"ש רמב"ם רפ"ג מה' תפלין שיהי' לו ארבע זויות שוין ובנ"ד אינו כן. וכ"ת דאנו רואין כאלו היו דבוקות אבל מאין הרגלים לזה, ואף דאין חושבין החלל כסתום מ"מ אין ראי' דחושבין אותו כאלו הן דבוקות:

גם מש"כ דעומד מעה"פ הוא הלל"מ יש סתירה לזה ממ"ש הפר"ת דביטול חד בחד תלי בפלוגתא דעומר מעה"פ דלמ"ד לא תפרוץ רובא הנה דאחרי רבים להטות הכוונה שלא יהי' הרוב מקולקל ה"נ בביטול או"ה הכוונה שלא יהי' איסור רוב וכל שהם שוה בשוה בטל ולמ"ד גדור רובא ה"נ בעי' היתר רוב, הנה דעומד מעה"פ מועיל הוא מאחרי רבים להטות, והא דאמרי' הכי אגמרי' רחמנא למשה גדור רובא היינו דאגמרי' פי' הקרא דאחרי רבים להטות וסו"ס כיון דעיקרו מפורש בתורה אפשר דאמרי' אפי' להחמיר ואין ראי' מלבוד וגוד אסיק שהם הלל"מ:

כ) אך י"ל עוד סברא דכאן ל"ש שיחשב סתום מצד עומעה"פ דהרי הדין הוא שיהי' פרודות והפה הק' ית' שאמר דעומעה"פ הוי כסתום הוא הפה הק' שאמר דצריך שיהי' חלל ופתוח:

אמנם אחר העיון ז"א דהרי כ' התוס' דהא דעור העסלא והחלל מצטרפין לטפח לענין טומאת אהל הי"ד אם המת והכלי תחת העור דאם דנין על העור חשיב כלו כסתום אמנם אם דנין על החלל חשיב שהוא חלל וריק, וא"כ אין זה סתירה כלל להמצוה שיהי' פרודות ושיהי' חלל בנתים דאע"ג דאמרי' עומעה"פ בנ"ד מ"מ מקום החלל חשיב החלל ומתקיימת שפיר המצוה שיהיה פרודות:

כא) אמנם כבר הורה זקן הגאון ברכ"י ז"ל להכשיר בזה ובטלה דעתי באלפי אלפים נגד דעתו הקדושה, מ"מ זה נלע"ד דכש"כ דאם הוא מרובע כמו שהוא עתה דהיינו בצירוף החלל דכשר:

והנה כעין ס' הנ"ל נסתפקתי בהא דר"ה (ל"ג:) שיעור תקיעה כתרועה [ולמ"ד גנוחי גנח שיעור תקיעה כשברים] אם הוא רק כחלק התקיעה של התרועה בלא הפסק שבין יבבא ליבבא או שיעורו כחלק כל התרועה עם ההפסקות כ"ש שבין טרומט א' לחברו והבאתי קצת ראי' לזה דהנה בסוכה (נ"ג:) דלר"י דתר"ת מצוה א' אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום וכ' רש"י לא הי' מפסיק בנתים אלא כדי נשימה ולכאו' ק' דלשון ולא כלום משמע דאפי' הפסקה משהו ליכא כמ"ש רש"י אהא גופא לקמן (נ"ד.) ד"ה ולא כלום, עיי"ש, וכ"מ בפסחים (י"ב.) דללשון א' אין אדם טועה ולא כלום וללשון א' אדם טועה משהו, הנה דללשון דאין אדם טועה ולא כלום אפי' משהו ליכא, וראי' זו הביא רבינו באבני נזר לאו"ח ח"ב (סי' תמ"ד סק"ד), ואיך א"כ כ' רש"י דמ"מ מפסיק כדי נשימה, אך התי' פשוט וברור דכיון דס"ל לרש"י ז"ל דבעי הפסק כדי נשימה ואל"כ תקיעה לא אית לה סופא ותרועה לית לה רישא וכיון שזה ההפסק כדי נשימה הוא מוכרח להמצוה ובלעדו אינו יוצא חשיב זה גופא ג"כ כתקיעה וגדולה מזו מצינו דעומד לכתף ל"ח עומד וכ' הרב בשו"ע (סי' מ"ו) הטעם משום שהוא צורך הילוכו וחשיב כהילוך והתם אפשר לו להלוך גם בלא עמידה זו וכש"כ כאן דאינו יי"ח בלא הפסק זה דכתקיעה חשיב ושפיר חשיב בזה דאפי' הפסק משהו ליכא וכיון דכתקיעה חשיב גם זה מצטרף לענין שיעור תקיעה כתרועה, וזה קצת דוגמא וסמך לדברינו הנ"ל דגם חלק החלל מצטרף לענין הריבוע, כי גם החלל חלק מן המצוה, וחשיב כאלו אין בין בית לבית ולא כלום:

כב) ועל שאלה הג' בהא דבעי' בשו"ע (סי' כ"ז ס"ט) שיהי' תפלה ש"ר כולה מונחת מהתחלת עיקרי השיער ולמעלה אפי' קצה התחתון של התיתורא ונדפס קול קורא בשם הגאון מטארנא ז"ל דמי ששערותיו גדלים בעיגול צריכין ליזהר אף בזויות התיתורא שיהי' מונחים בעיקרי השיער, וזה במקום ששערותיו גדלים מקטנותו בעיגול, אבל מי ששערותיו לא הי' מתחילתו בעיגול ואח"כ נקרחו איך הדין, הפשוט כמ"ש כ"ת דבזה מקום תפלין שלו כמקדם בעיקרי השערות באמצען ואף שמקום התיתורא בהקצה מונחים על מקום חלק לית לן בה דאטו מי שנקרחו כל שערות ראשו לא יניח תפלין ש"ר: הנלע"ד כתבתי וי"ר שלא תבא תקלה על ידי.

סימן יג

ב"ה ה' לך תר"צ לפ"ק. להרבני החסיד וי"א מרבים ר' שמעון קארניצר נ"י.

ע"ד השאלה אם הוציא הפרשיות מן הבתים לבודקן אם צריך לחזור ולעשות הקשר אחר שחוזר ומניח הפרשיות לתוכן משום תולמ"ה:

הנה המג"א (סי' כ"ג) כייל לן דכל שתחלת עשיית הדבר הי' בהכשר ואח"כ נפסל ואין פסולו בגופו רק בדבר אחר אין בו משום תולמ"ה וה"נ בנ"ד אין פסולו בגוף הרצועות שבהם נעשה הקשר רק בבתים, אך לענ"ד אפי' בתחלת עשיית התפלין אין קפידא בזה ויכול לעשות הקשר של תפלין קודם הנחת הפרשיות בבתים והטעם בזה דמבואר במנחות (מ"ב.) דכל תקוני תפלין פסול בנכרי ובעינן שיעשה ע"י ישראל עיי"ש הנה דכל תקוני תפלין דינם ככתיבת התפלין דבעינן כל שישנו בקשירה, וא"כ גם הנחת הפרשיות בבתים בעינן מעשה ע"י ישראל ב"ח כמו דבעי' שיהי' הקשר ע"י ישראל ב"ח, וכיון דשניהם בעינן עשיי' בהכשר אין נפ"מ בין עושה מעשה זו קודם או להיפך דמה חזית לומר דבעי' הנחת הפרשיות קודם כדי שלא יהי' הקשר תולמ"ה בפסול אמור להיפוך דבעינן הקשר קודם כדי שלא יהי' הנחת הפרשיות תולמ"ה בפסול וכיון דע"כ צריך לעשות שניהם בזאח"ז אין נפ"מ מה מקדים ומה מאחר ובאיזה אופן שעושה כשר:

ומלבד זה י"ל דוקשרתם דקרא קאי על ההידוק כעין שכ' תוס' חולין (ט'.) בשם ר"ת על הגמ' מאימתי מברך עליהם משעת הנחה עד שעת קשירה דקשירה היינו הידוק וה"נ יל"פ הקרא, ואין קשירת התפלין עצמן מפורש בקרא כלל רק שהוא הללמ"ס כמו שאר תקוני תפלין וכדאי' מנחות (ל"ה:) קשר של תפלין הללמ"ס [ומ"מ אין משם ראי' לנ"ד דרש"י פי' שם דהיינו צורת הקשר שיהי' בו צורת דלית עיי"ש] וא"כ ודאי שייך מה חזית כנ"ל, ותו דכיון דלא כתי' עשייתן בקרא ודאי ל"ש בי' תולמ"ה דלא כתי' בהו תעשה כלל, ובלא"ה אין לחדש דרשה מדעתינו ואין לדמות דרשות חז"ל זל"ז רק במקום שמצינו להדי' שדרשו תעשה ולא מן העשוי, ונלע"ד ראי' לזה דוקשרתם דקרא לא קאי על הקשר של תפלין רק על ההידוק מתרגום אונקלס ואתחנן (ו' פסוק ט') על וכתבתם על מזוזו' ביתך ובשעריך תרגם ותכתבינון על מזוזיין ותקבעינון על סיפי ביתך הנה חלק הפסוק לב' דברים הכתיבה בפ"ע ואח"כ ותקבעינון על סיפי ביתך וכ"ה בש"ס מנחות (ל"ד.) וכתבתם כתיבה תמה והדר על המזוזות ואלו לענין תפלין שם בפסוק ח' וקשרתם לאות וגו' תרגם ותקטרינון לאות על ידך, וק' לר"ת דאי"צ לקשור בכל יום וכן קימ"ל להלכה ואי נימא דוקשרתם דקרא קאי על קשר של תפלין הו"ל נמי לחלק לב' דברים וחקטרינון והדר ותשוון לאות על ידך כי הם ב' ענינים חלוקים ופעולות חלוקות וע"כ דוקשרתם דקרא אהידוק קאי ושפיר כ' ותקטרינון לאות על ידך:

עוד ראי' ברורה לזה ממנחות (ל"ז.) יליף הנחה בשמאל מדכתי' וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין ומדקשירה בימין הנחה בשמאל פירש"י דאי הנחה בימין שוב אין יכול לקושרן בימין, הנה מפורש דקשירה אהידוק על היד קאי ולא על עשיית

הקשר [ועיי' תוס' מנחות (ל"ו) ד"ה משעת בזה] וכיון דלא מצינו בקרא כלל עשיית הקשר מהיכי תיתי לפסול בו תולמ"ה כיון דלא כתי' בי' תעשה כלל ותו מה חזית כנ"ל, ע"כ נלע"ד דאין בזה קפידא כלל בעשיית הקשר והנחת הפרשיות ואיזהו מהם שירצה יקדים:

עוד ראי' לזה מרמ"א או"ח (סי' ל"ב סעיף נ"ב) שכ' ולא יעשה הקשרים אלא לאחר שעשה השין מתפלין ואח"כ יעשה הדלית ואח"כ היוד כסדר אותיות השם עכ"ל וגם זה אין מעכב בדיעבד כמ"ש האחרונים וכן בשו"ע הרב ז"ל שם (סעי' ע"ט) שכ' וטוב ליזהר להשלים השם כסדרו וכו'] וק' תיפ"ל דאם יעשה הקשר קודם שעשה השין הוי תולמ"ה דכ"ז שלא עשה השין הבתים פסולים דשין של תפלין הללמ"ס ואפי' בדיעבד מעכב כמ"ש הפמ"ג (סי' ל"ב סעיף מ"ב) וע"כ דאין בזה משום תולמ"ה הנלע"ד כתבתי:

שוב הראוני בס' נחל אשכול על האשכול ה' תפלין שהעלה בנידן דידן דבדיעבד כשר, וכך יש להורות דלכתחלה אין לעשות כן ובדיעבד כשר:

סימן יד

ע"ד התפלין שראש אות למד נכנס באות ריש שלמעלה בשיטה שעלי' ונשתנה צורת האות, וח"א רצה להכשיר משום דלכתחילה צריך היוד של ההא להיות דוקא בסופה [וכאן אין ראש הלמד נכנס לסוף ההא רק לחצי השמאלי] אני נסתפקתי בזה זה כביר בפסול שתלוי בשיעור הכשר אם בעינן שיהי' שיעורו כן להכשיר באופן לכתחילה או סגי בדיעבד וה"ר מיו"ד (סי' כ"ג) בטוש"ע בשם רמב"ם דשיעור שהי' כדי שחיטת רוב סימנים לא כלן, ואע"ג דלכתחלה בעי' כל הסימנין כר"פ השוחט והכס"מ פ"א מה"ש דלרמב"ם לכתחילה זה דאורייתא הוא, הנה דפסול התלוי בשיעור הכשר שכנגדו סגי בשיעור הכשר של דיעבד [עוד קצת ראי' מראש השנה (כ"ח:) דלמ"ד מצ"כ גם לעבור בעי כוונה ולמ"ד איצ"כ גם לעבור על בל תוסיף עובר בלא כוונה, ורבינו יונה רפ"ק דברכות דאפי' למ"ד מצאצ"כ לכתחילה בעי כוונה וכ"כ המאירי בהקדמה למס' נדרים, וידוע דברי חרדים דיש בזה עשה דלעבדו בכל לבבכם, הנה דעבירת בל תוסיף התלוי במצו' שכנגדה סגי כשיוצא המצו' בדיעבד ולא צריך לענין בל תוסיף שיהי' באופן שיקיים המצו' לכתחילה] אך ראיות כאלה אין לבנות עליהם הלכה, אך בנ"ד יש לה".

ממקומה מסי' (ל"ב סכ"ה) דאם אות א' חלוקה לב' אותיות כגון צדי' שכ' יוד נון או שין שכ' עיין יוד וכו' ואחר שכ' לפניו חזר ותקנם חשיב שלא כסדרן וכו' אבל אם מקצת היודין שעל האלפין ושינין ועיינין לא היו נוגעין בגוף האות אע"פ שכ' לפניהם ל"ח שלא כסדרן (משום דאין נעשין ב' אותיות ואע"ג דהיוד נעשה אות לעצמה מ"מ כיון שאין

נעשה ב' אותיות יכירו הכל שאין זה אלא אלף או שין או עיין] א"כ הא דפסול ברישא משום שנעשה ב' אותיות והנה צורת אות יוד כ' הב"י (סי' ל"ו) דבעי' שיהי' ראשה ופני' שוין ואילו היוד שע"ג הצדיק כ' דצריך שיהי' פני' נוטה קצת כלפי מעלה א"כ היוד שנפרדת מן הצדי' אינה כשרה לכתחילה ומ"מ פוסלת משום שנראית ב' אותיות ה"נ בנ"ד אף שהא כזו אינה כשרה לכתחילה רק בדיעבד מ"מ נפסל האות משום שנראה כהא, ואם ירצה לחלק דשא"ה דאף שאין היוד כשר מ"מ אצל העולם נראית כב' אותיות דהעולם אין יודעין ההלכה על בוריי' וסו"ס נראה בעיניהם כמו יוד א"כ גם בנ"ד נימא הכי דסו"ס נראית כהא, וזה עיקר החילוק שכ' הפוסקים דאם ראש למד נכנס לתוך חלל הא כשר לדעת המג"א ודעימי' ואלו בנכנס לאות ד' או ריש פסול משום דבנכנס לאות ה' לא יחלו אותה באות אחר וממילא ידעו שבע"כ אינה אלא הא, משא"כ בנכנס לתוך חלל ריש יסברו שהוא הא, וא"כ אין נפ"מ אם כשר או פסול סו"ס העולם ידמו שהוא הא, אך בקסת הסופר ושנות חיים משמע דאם הי' הא פסולה באופן כזה לא הי' נפסל דזה ל"ח שנעשה ממנה אות הא וא"כ גם לעיל (ל"ב סכ"ה) הנ"ל היכא דפסול באופן כזה לא נחשב שנעשה ב' אותיות וביותר יובן זה עפמ"ש באבני נזר או"ח (סי' ג' סקט"ו) עיי"ש, ומ"מ צדי' שכ' יוד עיין פסול הנה דאפי' יש לה שם יוד בדיעבד ג"כ סגי ליפסל מטע"ז וה"ה בנ"ד, ולכאו' יש להעמיד דבריו עפ"מ שכתבתי זה כביר בחי' להוכיח מש"ס סנהדרין דכל דיעבד דכשר היי"ד כשנתכוון לעבור על הלכתחלה אבל בלא נתכוון לעבור על הלכתחלה גם בדיעבד פסול והוא מש"ס סנהדרין (ה':) דאע"ג דנשים שדנו דיניהם דין מ"מ ב' מזכין או ב' מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסופו הדיינין דכי יתיבו מעיקרא אדעתא דתלתא יתיבו, הנה דכיון שרצו לקיים הלכתחלה גם בדיעבד ל"מ, ודוגמא לדבר בר"ן חולין (קל"א.) דאע"ג דהמזיק מת"כ או שאכלן פטור היי"ד כשרוצה להפקיע המצוה אבל באנס המלך גרנו שלא רצה להפקיע המצוה שוב חייב משום דאשתרשי לי'. והבאתי סמוכין לזה מתוס' ב"מ (נ"ז.) דהקדש שו' מנה שחללו על שו"פ מחולל היי"ד כשנתכוון לחללו בפחות משוי' אבל אם נתכוון לחללו שוה בשוה אין מתחלל עד שיתן שוין עיי"ש ובניתי ע"ז פילפולים, ולפ"ז בנ"ד לכאו' כיון דאינו מכוון לעבור אלכתחלה דהרי א"צ כלל הא שוב אין שם הא עלי' אפי' בדיעבד ולא מיפסלא, אבל כ"ז לפלפולא אבל להלכה אין לבנות ע"ז דהמעיין ברמ"ה סנהדרין שם ובחי' הר"ן שם יראה שמפרשים טעם אחר אהא דאדעתא דתלתא יתיבו עיי"ש דבריהם הנחמדים, וא"כ אדרבא מדבריהם ז"ל מוכח להיפך ומי יערב לבו לבנות במה לעצמו לפרש פי' חדש בגמ' נגד הראשונים ז"ל ולהעמיד יסוד להלכה ע"ז, גם מהא דתוס' ב"מ

(נ"ז.) אין ראי' דהתם כיון שלא רצה לעשות איסור להונות הקדש דלכתחלה ודאי אסור הוי חילול בטעות ול"מ ואין ראי' לנ"ד, ובשנות חיים וקסת הסופר ג"כ מבואר דין שלנו שאם באופן הזה אין ההא פסול בדיעבד שוב חשיב נשתנה צורת האות להא ופסול:

מש"כ שמצא במלאכת שמים בהדי' לפסול באות הא שאין היוד שלה ממש בסופה וממילא בנ"ד כשר הנה אם הי' בא מעשה לידו בתפלין שיש בהם אות הא כזו ודאי לא הי' מרהיב בנפשו לפוסלן מחמת דיעה יחידית, ואם באנו לפסול תפלין מחמת דיעה יחידית יכילנא למפסלינהו לכלהו תפלין דעלמא כי יש בכל אות ואות דקדוקים דקים שבקל נפסלים לפי דיעה א' כידוע להמעיינים בהלכות אלו, ואי דייקינן כולי האי [עירובין (מ"ח.)] לא הי' אפשר לנו למצוא תו"מ כשרים, ופוק חזי מה עמי' דבר שבודאי לא יעלה על דעת שום מורה לפסול תפלין כאלו, וא"כ איך נכשיר בנ"ד מחמת דיעה יחידית:

ואם הי' היוד באמצע הריש [לא כמו שהוא בנ"ד בצד השמאלי] יש להסתפק דלכאו' אף שנראה משמעות האחרונים דהא כזו פסולה מ"מ נראה שהוא רק מספק דאם היתה בחצי הימני פסולה ואם בחצי השמאלי כשרה ועתה שהיא באמצע הוא ס' וכעי"ז פי"א דנגעים משנה ב' צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה אם רוב מן הגמלים אימ"ט בנגעים אם רוב מן הרחלים מטמאים נגעים מחצה למחצה מטמאין בנגעים ובתוספתא הובא בר"ש שם דר"ש מטהר משום דס"ל ס' נגעים טהור, הנה דהא דלת"ק טמא הוא משום דס' נגעים להחמיר, וכיון שהוא רק מס' אפשר דבנ"ד אמרי' ג"כ ספד"א לחומרא ודלמא זה הא ופסול, ומובן שאין זה דומה לשו"ת הר"ן (סי' נ"א) דמצד ס' חשיב כודאי חל נדר ואזלינן אפי' לקולא דשא"ה דאותה נדר כבר נאסר מצד ספד"א לחומרא ונעשה כודאי משא"כ בנ"ד על אותו הא לא אמרנו לעולם ספד"א לחומרא שלא יהי' הא וז"פ, ואדרבא יש לומר סברא לפסול דהרי הגע עצמך אם לא הי' לו תפלין אחרים להניחן רק אותן שיש בהם ה' כנ"ל שהיוד באמצע ודאי מחויב להניחן מצד סד"א לחומרא ודומה לסוכה (מ"ז:) דאי מתרמי סעודתא ביהש"מ צריך לאכול בסוכה וע"כ חשיב איתקצאי למצוה וה"נ חשיב שם הא עלה כיון דלפעמים משכח"ל שחייב להניחן מצד סד"א לחומרא, ותו דאפי' נימא דמטעם זה אין שם הא עלה בודאי רק מס' הנ"ל בנ"ד ספד"א ולחומרא (ויש להוסיף דלענין ברכת תפלין ש"ר הו"ל ס"ס להחמיר שלא יברך עליהם דבלא"ה פלוגתת רש"י ור"ת אם לברך על של ראש ומטע"ז אומרים בשכמל"ו אחר הנחת תש"ר כידוע וא"כ בהצטרף עוד ס' א לי דתפלין פסולים הו"ל לגבי הברכה דש"ר ס"ס לחומרא שלא יוכל לברך עליהם] וכ"ז להתלמד במק"א אבל בנ"ד של"ה היוד באמצע ממש רק בחצי השמאלי נראה משמעות האחרונים להקל ממי' בנ"ד פסול, ומ"ש כ"ת

דבקסת הסופר ושנות חיים לא דיברו רק אם היוד בסוף הדלית ממש, המעיין בקסת הסופר בלשכת הסופר חקירה ג' בסופה בד"ה ולפע"ד יראה לעינים להיפך דדעת בעל שנות חיים דבעלמא [כשאינה ראש הלמד] אפי' היוד בחצי הימני יש להכשיר יעוי"ש במוקף:

והנה לענין דיעבד מה שהתפללו בתפלין אלו עד כה וברכו עליהם נלע"ד טעמים להקל ולומר דבדיעבד היו כשרים, ויש לדמותו למג"א (סי' כ"ג) לענין תעשה ולא מן העשוי בפסול דהיכא דהעשי' הי' בהכשר ואח"כ נפסל פסול שאינו בגופו רק מחמת ד"א וחזר ונתקן ל"ח תולמ"ה, ה"נ י"ל דפסול חק תוכות הוא כעין תולמ"ה דבזה ג"כ החסרון משום שהכתיבה הי' בלא מעשה כמ"ש רש"י גיטין (ב'.) [ויעויין ר"ן סו"פ הבונה מבואר דהוי כגרמא וכעין זורה ורוח מסייעתו דב"ק (ס'.) וע"כ לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה חשיב מעשה כמו דאמרי' בש"ס שם לענין זורה] ואם בשעת כתיבה הי' במעשה אך שנפסל אח"כ, תלוי בחילוק זה שאם הפסול בגופו ל"מ כשחזר ונתקן דהוי חק תוכות אבל אם הפסול אינו בגופו כל שחזר ונתקן מהני שוב מעשה דמעיקרא, ובאמת כ' כעי"ז בטו"ז אהע"ז (סי' קכ"ט סק"ה) והביא דוגמא מבור שטממו וחזר וחפרו דאיסתלקי מעשה ראשון, וממילא כשאין נעשה הפסול בגופו דומה לבור שכסהו וחזר וגלהו דמה דעביד שקלי' כמ"ש באבני נזר (סי' ג' סקי"ד), אך אני הבאתי דמיון קרוב מהא דמג"א (סי' כ"ג):

והנה באבני נזר (סי' ג' סקט"ו) דחה היתר זה דמה דעביד שקלי' משום שקיבלה פ"א צורת אות אחרת ברגע שהתחיל לכתוב ראש הלמד, כי דרך הסופרים לכתוב אות למד מלמעלה למטה, וכ"כ קסת הסופר דעיקר טעם הפסול הוא משום שכותבין הלמד מלמעלה למטה וכבר חל עליו פ"א שם הא, אך דבאבני נזר הוסיף להביא דוגמא מפ"ג דטהרות ברוטב וגריסין בזמן שהם משקה טופח הרי אלו תחלה קרשו הרי אלו שניים חזרו ונמוחו כביצה מכוונת טהור ואינו חוזר לטומאה ישינה [משום דבאמצע כבר חל עליו שם אחר ונשתנה ממשקה לאוכל ולא זה לבד שנסתלק ממנו שם משקה רק שחל עליו שם אוכל] משא"כ שמן שבזמן שקרש אינו לא אוכל ולא משקה אף דאז פקע טומאתו מ"מ אח"כ כשנימוח חוזר לטומאה ישינה, וה"נ בנ"ד בלמד שנכנס לתוך הא או לתוך חית אף דאז ברגע זו נשתנה צורת האות מ"מ כיון שלא חל עליו צורת אות אחרת כשחוזר ומושך הלמד למטה חוזר לצורתו כיון דאז נראה דראש הלמד שייך למטה אבל בראש הלמד שנכנס לתוך דלית או ריש כיון דבתחילת כתיבת ראש הלמד בתוכו חל עליו צורת אות אחרת דהיינו אות הא אינו חוזר אח"כ להיות אות ראשון עכד"ק

דפח"ח, והנני דן בקרקע באימה וביראה בדברי כ"ק רבינו זצוקללה"ה דיש לחלק בכמה גווני, א) דלכאו' ק' בכל אות למד כשמתחיל לכתוב ראשו דהיינו היוד א"כ באותו רגע חל עליו שם יוד ואח"כ כשחוזר ומושך הלמד למטה יחשב כחק תוכות לדעת השו"ע באו"ח (סי' ל"ב סי"א) דגם במקצת אות פוסל חק תוכות וצ"ל דדרך הכשרו בכך וכעין שכ' רש"י חולין (כ"ג) דכל שחיטה כשמתחיל לשחוט הושט ל"ח ניקב הושט אף למ"ד אינה לשחיטה אלא בסוף משום דדרך הכשרו של שחיטה בכך וכעין שכ' היראים (סי' ש"ד) בשחיטת קדשים דל"ח מום בתחלת שחיטה למ"ד אינה לשחיטה אלא בסוף מהאי טעמא דדרך הכשרו בכך, ולפ"ז י"ל מגו דלא חל עליו שם אות יוד בפ"ע לגבי הלמד עצמה לא חל נמי שם יוד עלה לגבי אות ד' שלמעלה ממילא לא חל על הדלית כלל שם הא אפי' כרגע:

עוי"ל דכמו דאמרי' בר"ה (כ"ח:) דלמ"ד מצות צריכות כוונה לצאת ה"ה לעבור אי"ע רק בכוונה, ה"נ בכתיבת סת"ם דבעי' לשמה וכ' ריטב"א סוכה (ט') דסת"ם דומה לקדשים וע"כ בעי' לשמה כמו בקדשים, ובר"ן פ"ג דר"ה גבי תקע בראשונה ומשך בשני' כשתים דאם מכוון שיהי' מקצת תקיעה זו תקיעה ראשונה של סדר השני ל"מ להצטרף לתקיעה אחרונה של סדר ראשון דחשיב מתעסק, וה"נ שהוא התכוין שיהי' ראש למד אפי' הי' רוצה אח"כ לחזור בו ולצרפה לד' שלמעלה ולעשותה הא ואפי' הי' צריך במקום זה הא הי' פסול משום מתעסק והיכא דבעי כוונה לענין הכשר ה"ה דבעי כוונה לענין פסול כנ"ל מר"ה (כ"ח:) וכיון דכאן אין הפסול משום שנתקלקל צורת אות דלית רק מחמת שחל עליו אות הא ובלא כוונה לא חל עליו שם הא:

עוי"ל כעין שכ' תוס' עירובין (ס"ו.) דל"ש הואיל והותרה הותרה רק במקום שלא הי' עומד להסתלק ההיתר אבל אם תיכף כשהותר הי' עומד להסתלק ההיתר באמצע השבת ל"ש הואיל והותרה הותרה וכ"מ בעירובין (ע"א.) וברש"י שם, וכעי"ז כ' ר"ת ז"ל בכ"מ דלא שייך לומר מגו דאיתקצאי ביהש"מ איתקצאי לכולא יומא רק במקום שהי' עומד להיות נשאר המוקצה עליו כל יום השבת אבל אם הי' עומד לסלקו באמצע שבת ל"א כן, וכעי"ז בריטב"א עירובין (מ"ב:) הנה מצינו סברא זו בין לקולא בין לחומרא, וה"נ ל"א מדחל עליו שם אחר פ"א אינו חוזר להכשרו רק במקום של"ה עומד השם האחר להסתלק מיד משא"כ בנ"ד כשמתחיל לכתוב ראש הלמד דהיינו היוד שבראשו עומד תיכף ומיד להתבטל ממנו שם יוד ע"י הארכת אות הלמד אז ל"א דחל עליו שם האחר כ"כ שלא יוכל להתבטל עוד:

עוד יש לדון כעין שכ' תוס' כתובות (ל':) ד"ה לא צריכא לענין בע"מ ששימש בטומאה שחתך אצבעו בסכין טמאה דאף שהוא בזאח"ז מ"מ כיון שאין הפסק כלל בנתים חשיב כמו בב"א ממש וכן לענין קילב"מ, וכעי"ז ברשב"א יבמות (ו'.) לענין עדל"ת דכה"ג חשיב בעידנא וכזה במג"א (סי' ל"ב סקכ"ז) דכל שכותב בזאח"ז ממש חשיב כאלו הי' בב"א, וכ"מ להדי' ברש"י ערכין (יוד.) ד"ה ולא כלום דכשאינו מפסיק חשיב כמו בב"א, וה"נ חשיב כאלו כתיבת כל הלמד הי' בב"א נמצא שלא הי' רגע בלא תקון:

עוד יש לדון קצת לפמ"ש במשנה ברורה (סי' ל"ב סכ"ה) בבה"ל בכ' אות א' חלוקה לב' אותיות כגון צדי' שכ' יוד נון או שין שכ' עיין יוד וכו' דאין בכ"ז משום שלכס"ד רק בניכר פרידתן להדי' עיי"ש וע"כ מועיל תקון, וא"כ ה"ה בדלית שנראית כמין הא בעינן ניכר השינוי להדי' וכעי"ז כ' המג"א לענין שינוי מראה דאינו פוסל רק בניכר להדי' בתחילת השקפתו, ובנ"ד דאין ניכר השינוי רק בזמן מועט מאד בעת שכ' ראש הלמד לבד בלתי סופו שהוא זמן מועט מאד בלתי מתחלק וזה אפשר ל"ח נראה בתחלת השקפתו כי צריך צמצום גדול לצמצם חוש הראות באותו רגע לבד בעת היות ראש הלמד לבד כתובה בלתי השאר ודוק, כ"ז כתבתי ללמוד צדדי זכות לענין דיעבד שמה שהניח תפלין עד עתה לא יחשב קרקפתא דלא מנח תפלין וגם ל"ח ברכתו לבטלה ופועל ידיו תרצה, אבל אין כחי להכשיר לכתחלה נגד רוב הפוסקים ככלם הט"ז והמג"א והחמ"ח והב"ש והקסת הסופר שכל דבריו ברורים ומוסמכים מרשכבה"ג הגאון ח"ס ז"ל כידוע] ואבני נזר ראשי אבות לבנ"י מכח סברות בעלמא ואם באנו לחדש ולבנות דינים על סברות ודמיונות מרחוק ומקרוב נגד גדולי הפוסקים יכולנו לטהר את השרץ ולהתיר ח"ו דבר שמפורש איסורו בשו"ע כידוע כי שערי הפלפול לא ננעלו:

סימן טו

בס' ישועות מלכו (דף ג'.) מדה"ס וז"ל ודע דאשה אע"פ שחייבת במזוזה מ"מ אין לה לקבוע בעצמה כמו שפסולה לכתיבה וראי' מהא דמנחות (מ"ב.) דנכרי פסול לעשות תפלין והיינו לתפרן ולשאר דבר כמו דפסול לכתיבה ומהא נמי לאשה עכ"ל:

ולענ"ד דב"ז תלי' בפלוגתא דבעל מלאכת שמים וקסת הסופר דהנה ברמב"ם פ"ג מה' תפלין הט"ז אין עושין התפלין אלא ישראל שעשייתן ככתיבתן מפני השין שעושין בעור כמו שאמרנו לפיכך אם חפן הנכרי או תפרן פסולות וה"ה לכל הפסול לכתבן שלא יעשה אותן עכ"ל ולכאור' הוא סתירה להנ"ל דמרמב"ם משמע דדוקא מפני השין חשיב ככתיבה וא"כ קביעות המזוזה שאין בה כתיבה כשר ע"י אשה, אך הב"י (סי'

ל"ט) כ' דה"ה עשיית שאר הבית אסור ע"י נכרי ואשה אף שאין בהשאר שין משום שאין לחלק בין קצתו לקצתו עיי"ש ולפ"ז אפשר דה"ה בנ"ד אין לחלק בין כתיבתו לקביעתו], וכ' בעל מלאכת שמים ונלע"ד דה"ה עשיית הבתים בדפוס פסול, משמע דהרמב"ם לא דיבר מזה רק משעה שמחפה הפרשיות בהבתים ומ"מ כ' הרמב"ם הטעם מפני השין דחשיב כתיבה בגוף הבתים הא לא"ה הי' כשרים ע"י נכרי ואף דמחבר הפרשיות להבתים, ובפרשיות יש כתיבה, מ"מ הכתיבה וההנחה בבתים תרי מילי נינהו דהכתיבה היא בפרשיות לבד, וההנחה היא גם בבתים, וע"כ אין הפסול רק מצד השין שזה חשיב כתיבה גם בבתים, וא"כ במזוזה שהוא חיבור המזוזה עם הבית (והוי כמו הנחת הפרשיות בבתים] ובבית הרי ליכא שום כתיבה אפשר דכשר ע"י נשים:

אך בעל קסת הסופר (סי' כ"א סק"ב) כ' דמ"ש הרמב"ם אם חפן הנכרי כוונתו על עשיית הבתים עיי"ש וכיון דעדיין אינו מניח הפרשיות בהבתים, ע"כ הוכרח הרמב"ם לבא מצד השין (דזה חשיב כתיבת תורה כמבואר בשבת (כ"ח:) להדי'] דאל"כ הי' כשר ע"י נכרי כיון דבבתים עצמן ליכא כתיבה כלל, אבל בקביעת המזוזה שפועל גם בהמזוזה שיש בה כתיבה שפיר י"ל דפסול, כמו שכ' הב"י (סי' ל"ט) הנ"ל ע"ד רמב"ם הנ"ל דעשיית הבתים ע"י נכרי ואשה פסול מפני השין דמ"מ גם שאר עשיית הבתים פסול ע"י אשה ונכרי דאין לחלק בין קצתו לקצתו עיי"ש וה"נ כיון שיש בפרשיות כתיבה כל העשיות שבה פסולין ע"י מי שפסול לכתבן, אמנם לישנא דרמב"ם אם חפן הנכרי יותר דייקא כבעל מלא"ש דעשיית הבתים לאו חיפוי מקרי כמובן, ולפ"ז יש ראיה להכשיר בנ"ד:

ולבר מן דין נלע"ד דעיקר מצות מזוזה הוא הקביעות בבית דבתרגום אונקלס עה"פ וכתבתם על מזוזות ותכתבינון על מזוזיין ותקבעינון בסיפי ביתך ובתרעך, הנה חלק הפסוק לשנים וכתבתם קאי על הכתיבה, על מזוזות [פי' שיהי' נקבעים על מזוזות] [ואולי על מזוזות נדר לפניו [וכתבתם על מזוזות] וגם לאחריו דהיינו שיהי' נקבע על מזוזות ביתך ובשעריך] וכיון דהמצוה לקבוע המזוזה על הפתח, ונשים חייבות במזוזה כברכות (כ':) איככה נאמר שלא תוכל לקיים המצוה בעצמה רק ע"י שליח ותו דמי איכא מידי דאיהו ל"מ עביד ומשוי שליח, וכעי"ז כ' הגאון מנ"ח מצוה תרע"ג לענין כתיבת ס"ת בנשים, ואף דהמצוה שיהי' המזוזה כסדר בבית דומה למ"ע דתפלין שהמצוה ג"כ שיהי' לבוש בתפלין כל היום וכל רגע שאינו לובשם ביטל עשה מה"ת כמבואר בחי' ר"ן סנהדרין (פ"ח.) ותוס' שבועות (כ"ה.) ומ"מ גם הקשירה מ"ע גמורה כמבואר במנחות (ל"ז.) מה כתיבה בימין אף קשירה בימין, הנה דפעולת הקשירה שפועל בימין ג"כ מצ"ע גמורה ועלי' קאי וקשרתם דקרא, ודעת הרמב"ם דהא דהמניח תפלין אחר שקה"ח עובר

בעשה היינו דוקא ההנחה אבל לא משך היותו על גופו, הנה דעיקר מצוה בשעת הנחה וה"נ במזוזה, וכיון שהוא עצם מצוה לקבוע מזוזה אין סברא שלא תוכל אשה לקיים המצוה בעצמה, רק ע"י אחר:

ויש לחלק דבתפילין כתיב וקשרתם משא"כ במזוזה ל"כ בקרא ותקבעינון, רק דהפי' שיהי' על מזוזות ביתך כנ"ל, וא"כ עיקר המצוה משך היות המזוזה על פתחו ולא הקביעות עצמה, והא דמברכין לקבוע מזוזה י"ל דבעינן שיהי' המצוה במעשה כעין שכ' האבני נזר או"ח (סי' מ') עיי"ש [אך ק' דהא מברכין לשמוע קול שופר אע"ג דצריך גם מעשה התקיעה כדי שיהי' המצוה במעשה כמ"ש האבני נזר שם] וראי' לזה דהנה במקו"ח (סי' ת"ל) דבל יראה כיון שעוברין עלי' בלא מעשה גם מתעסק עובר ולכאו' אין מובן לי דהרי כל עבירה עוברין גם בלא מעשה אך דלאשב"מ אין לוקין עליו, והרי גם בב"י אין לוקין רק היכא דאיכא מעשה כגון קנה חמץ בפסח וא"כ מה יתרון לב"י על שאר לאוין, וצ"ל דשאני ב"י דאפי' כשהוא במעשה דהיינו שקנה חמץ בפסח מ"מ אין העבירה עצם הקני' רק מה שיש לו חמץ בביתו ואף דהקנייי' מועיל לענין שיחשב לאו שיש בו מעשה, מ"מ חשיב דעצם העבירה אין בה מעשה, וה"נ בנ"ד אף דצריך הקביעות כדי שיהי' המצו' ע"י מעשה מ"מ ל"ח עצם המצו' רק הוויית המזוזה בבית:

אך ק' לפ"ז בתפלין ש"ר דל"כ וקשרתם רק והיו דומי' דמזוזה כנ"ל) וא"כ להרמב"ם יהי' מותר להניחן אחר שקה"ח כיון דלרמב"ם אין איסור רק בההנחה. ובש"ר אין ההנחה מצו' רק משך הוויתן על הראש, ובמשך הוויית התפלין על גופו אין איסור כלל אחר שקה"ח, וע"כ דגם בש"ר חשיב ההנחה ג"כ מצו' וא"כ ה"ה במזוזה, ויש לדחות דתפלין ש"י וש"ר א' הן ואין לחלק ביניהם וכעי"ז כ' בקסה"ס (סי' כ"א סק"ב) על דברי רמב"ם דתפלין פסולין ע"י נכרי ואשה מפני השין שבה וכ' בקסה"ס דמ"מ ה"ה בשל יד אף דליכא שין פסול ע"י הפסולין לכתיבה דאין לחלק ביניהם, וע"כ כמו דבש"י המצו' הקשירה כמו כן בש"ר, אבל מתפלין למזוזה אין ראי' שהם ב' מצוות שונות:

סימן טז

ב"ה, ועש"ק תולדות ר"ח כסלו תפר"ח לפ"ק זאוויערצע יצ"ו. שוכ"ט לתלמידי אהו' האברך החו"ב מ' חיים יצחק נ"י בטשעלאדז.

א) יקרתו הגיעני זה כביר ולרגלי טרדותו לא השבתיו עד כה והנני בזה להשיבו קצת בס"ד אשר הקשה דמי שהוגדל ונעשה בר מצוה בלילה יהי' חייב לחזור ולומר ברכת התורה דבבוקר הי' קטן ואין דרבנן פוטר דאורייתא יפה העיר, ונלענ"ד לפי המבואר

ברבינו יונה ברכות דכמו דאהבה רבה של שחרית פוטר ברה"ת כמו כן אהבת עולם בערבית פוטר ברה"ת שנזכר בו ג"כ תורה [תורה ומצות חקים ומשפטים אותנו למדת] וא"כ יי"ח בלילה בברכת אהבת עולם דערבית, אך ק' דבירושלמי הובא בתוס' והוא ששנה על אתר וי"א דאפי' קורא ק"ש תיכף ל"ח שנה על אתר עי' ב"י (סי' מ"ז) וי"ל דבסברא זו שאינו מועיל ק"ש לענין שיחשב שנה על אתר דרבנן היא משום שאין ניכר שהוא לשם ברה"ת אבל מה"ת ודאי חשיב שנה על אתר ולענין חיוב דרבנן שנשאר אחר אהבת עולם שוב מועיל ברה"ת של בוקר שלפני', מ"מ יותר נכון ללמוד תיכף אחר תפ"ע בליל שנעשה בר מצוה:

אך לפי זה יצמח דאף לנוהגין בכ"מ שמתפללין ערבית מבעו"י כמ"ש רש"י ותוס' ריש פ"ק דברכות וסומכין על ק"ש שעל המטה, מ"מ מי שנעשה בר מצוה באותו לילה לא יתפלל ביום רק בלילה ממש דביום אכתי הוא דרבנן ול"מ אהבת עולם לפטור ברה"ת [ומצד ק"ש דאורייתא הי' לו עצה לצי"ח בק"ש שעל המטה כמ"ש דאז כבר הוא בר מצו' מה"ת וברכות ק"ש דרבנן מועיל גם ביום בעת חיובו מדרבנן אך לפי הנ"ל צריך להמתין עם הברכות ג"כ עד צה"כ מצד ברה"ת] גם יש אנשים שמתפללין ערבית באיחור גדול ובליל שנעשה בר מצוה צריך להתפלל תיכף בצה"כ כדי שיהי' מותר ללמוד ובזה יש לבאר מה דמתחיל רבי מסכת ראשונה דברכות בדין ק"ש של ערבית וכבר כ' בחי' הרי"מ זצ"ל משום דמצוה ראשונה משנעשה בר מצוה הוא ק"ש ודפח"ח, ולענ"ד הקלושה יש להוסיף נופך דלכאורה מי לא משכחת לי' שיעשה מצוה א' בלילה משהגדיל קודם שיתפלל כגון שנזדמן לו למיתב ריפתא לעני או לבקר חולים או שאר מצוה וגמ"ח וכדומה ונלע"ד לפימש"כ בחדושי לבכורות דאע"ג דהפוסקים כתבו דברכת המצות דרבנן ומקורו בברכות (ט"ו.) אבל תרומה משום ברכה הוא וברכה דרבנן מ"מ הי"ד אם בירך בבוקר ברכה"ת ומה"ת ברכה"ת פוטר כל המצות דבמה שמברכין שנתן לנו את תורתו הרי כל תרי"ג מצות בכלל אבל מי שעדיין לא ברך ברכה"ת ברכת המצות דאורייתא, וחילי דהנה בבכורות (כ"ט.) הנוטל שכר לדון דיניו בטלים להעיד עדותיו בטלים וכו' ובגמ' מנה"מ אר"י אמ"ר דא"ק ראה למדתי אתכם וגו' מה אני בחנם אף אתם בחנם, וקשה לי דהא תינח תורה מצות מנלן וכ"ת דילפינן מצות מתורה א"כ קשה למה ברכת המצות דרבנן נילף מתורה דבה"ת דאורייתא, ואמרתי דאדרבא מכח הסוגיא הנ"ל יש טעם למה ברהמ"צ דרבנן דכיון דחזינן דאע"ג דליכא קרא רק על התורה שיהי' בחנם ילפינן ממנה מצוה הנה דמצוה בכלל תורה הוא א"כ כשמברך בבקר ברכה"ת פוטר כל המצות שיעשה ביום זה דמצוה בכלל תורה, ולפי"ז יצמח דאם עדיין לא בירך

ברה"ת ברהמ"צ דאורייתא, ויצמח עוד חידוש לפי המבואר בתוספי רא"ש ברכות (ט"ו.) דאם ברהמ"צ הי' דאורייתא הי' מעכב המצוה א"כ קודם ברכת התורה דברכת המצוה דאורייתא אפשר שמעכב המצוה, ובזה א"ש דברי הספרי פ' תבא הובא ברש"י ולא שכחתי מלברכך על הפרשת מעשר והק' הרא"ם דהא בהמ"צ דרבנן, ולהנ"ל א"ש דקאי על ברה"ת או כשירצה להפריש קודם ברה"ת צריך לברך על הפרשת מעשר:

(ועוד** נראה ליישב ד' הספרי לפמ"ש בלקוטי תורה תהלים עה"פ עוברי בעמק הבכא דעיקר אכילה לצורך בירור וכו' והצדיק בברכתו שמברך על המאכל הוא מברר, ולכאו' ק' דהא ברה"נ דרבנן וקודם שתקנו חז"ל נוסח ברכות הלא הי' ג"כ צריך בירורין וצ"ל דקודם, שתקנו הברכות הי' הבירורין ע"י כוונה באכילה לש"ש ואח"כ תקנו שיהי' כוונה זו בדיבור הברכה שעדיף יותר מכוונה לבד, ואעידה לי ב' עדים ע"ז א' דבברכות (כ"א.) ילפי' ברה"ת מכי "שם" ה' אקרא, הנה דהברכה הוא ענין לשמה של התורה, השני מריטב"א פסחים (ז'.) דהא דבעי עובר לעשייתן משום דעבודת הנפש קודם לעבודת המעשה ועיי' הק' לתקו"ז (די"ג.) ובגי"ד כוונה דאיהו, מחשבה צריך לאקדמא למצו', וככה י"ל לענין ברהמ"צ דבשעה"ק לרח"ו ז"ל דאחר חטא עה"ד טו"ר נתערב בכ"ד טו"ר ואפי' במצוות עיי"ש וע"כ גם במצו' צריך בירורין והיום הוא ע"י ברכה ומעיקרא הי' ע"י כוונה זכה ונקיי' לבד וע"ז קאי ולא שכחתי ומדוקדק ביותר לשון לא שכחתי דהיינו שלא חיסר הכוונה והזכרון מן המצו' אך היום שעושין בירורין אלו באמצעות ברכה נקיט הספרי קושטא דמלתא וכ"ה לא שכחתי מלברכך וי"ר שלא יאמר פי דבר שלא כרצונו ית']:)**

והשתא דאתית להכי נלע"ד עוד דכל המצות שלא תקנו להם חז"ל ברכה וכמבואר טעם לזה בשו"ת הרשב"א ובאבודרהם בשם ר"י בן פלט כ"ז משום דברכהמ"צ דרבנן הקילו בשביל טעם כ"ד לפוטרן אבל כ"ז שלא בירך ברכה"ת אפשר שאין לסמוך על טעמים אלו כיון דאז חיוב ברהמ"צ דאורייתא וא"כ אין לעשות שום מצוה דאורייתא (שלא תקנו לה ברכה] לפני בה"ת כדי שתפטרנו ברכה"ת, ואם כנים הדברים מי שנעשה בר מצוה בלילה אין לו לעשות שום מצוה ואפי' למיתב רפתא לעני עד שיקרא ק"ש וברכותי' כדי לפוטרן בברכת אהבת עולם ע"כ במי שנעשה ב"מ בהכרח שתהי' אצלו מצוה ראשונה, ק"ש וברכותי':

ובני החתן מר אברהם דוד שיחי' הזכירני עתה מה שחידשתי זה כביר דלפמ"ש האבנ"ז יו"ד ת"ב (סי' של"ט סק"ט) דקטן הנימול חשיב הוא עצמו מתחייב במצות מילה ומקיים המצוה עי"ש דלפי"ז י"ל דה"ה כל מצות האב על הבן גם הבן עצמו מצו' ומקיים מצוה

וא"כ אפשר דקטן מקיים מצוה דאורייתא בת"ת כיון דמצוה על אביו ללמדו, והבאתי ראי' לזה דבש"ס פ' כל כתבי דהעולם עומד על הבל פיהם של תנוקות של בית רבן. ולכאורה יפלא כיון דקטן אינו מצווה ואינו מקיים כלל מצוה מה"ת ואיך יהי' כחו יפה כ"כ שהעולם יהי' עומד ע"ז, ומצאתי אח"כ בשו"ת מהר"ם שי"ק שהקשה כן, ולהנ"ל א"ש:

ולפי"ז לפמש"כ בתוס' רא"ש ברכות (ט"ו.) דברכה דאורייתא מעכבת המצוה א"כ כמו דקטן מצוי' על ת"ת דאורייתא כן מצווה בבכה"ת דאורייתא כי בה"ת מעכבת המצו':

אך חידוש גדול לומר כן דקטן עצמו מצווה במילה ובת"ת חיוב דאורייתא, ובני הנ"ל שיחי' הקשה דהרי חזינן דקטן שלא נימול אף שהגדיל והוא קטן חריף אינו חייב למול את עצמו עד שנעשה בן י"ג שנים, וצ"ל דאף לדברי האבנ"ז אין הקטן מחויב בזה בעצמו רק בעת שאביו מצוו' למולו, והאב פועל יוצא על הבן אז גם הבן חשיב מצווה לקבל פעולת המילה מן האב אבל לא שיהי' בעצמו מצווה בלעדי האב, וא"כ אפי' ניהוב דקטן מקיים מ"ע דאורייתא בת"ת היינו בעת שאב לומד אותו או מלמד בשליחות האב וכמ"כ כשאב נותן שכר למלמד דחשיב האב כרבו כמ"ש הרמ"א יו"ד (סי' רמ"ב סעיף ל"ד) בשם ס' חסידים אבל קטן הלומד בעצמו בלא אב ובלא רב שהוא שליח האב אינו בכלל זה, אך י"ל דאב הזן ומפרנס את בניו הגדולים מבני שש כדי שיעסקו בתורה ושילכו הבנות בדרך ישרה הרי זה בכלל צדקה כדאיתא ביו"ד (סי' רנ"א ס"ג) וש"ך שם סק"ד נמצא כל בן יתר על שש הסמוך על שלחן אביו מסתמא כוונת האב כדי שילמוד תורה וילך בדרך ישרה ובזה ודאי סתמא לשמה קאי] ולולא זאת הי' נותנו לבעל מלאכה שירויח פרנסתו לעצמו וגם לאביו כידוע ובזה עצמו שהוא זנו ומפרנסו חשיב האב שהוא מעשה את הבן לת"ת וחשיב הבן שלומד ע"פ פעולת האב עליו בפרט למש"כ האו"ז דאין חיוב על האב למול בעצמו רק שישתדל שיהי' הבן נמול [וכעי"ז מצאתי לענין וכתב דכ' בגט כ' הנמוק"י סוף בב"ת דאי"צ לכתוב בעצמו רק שיהי' הבעל מכתיבו] וה"ה במצות ושננתם סגי בזה נמצא מה שהאב מספיק לבניו מזונותיו וכל צרכיו כדי שיוכל לעסוק בתורה מקיים בזה ושננתם לבניך [בפרט דמצינו גם במי שמחזיק איש זר שאינו בנו יש לו חלק בתורתו כמו יששכר וזבולון ובמדרש נשא קורא לזבולון גדול המעשה יותר מן העושה עי"ש כש"כ במי שעושה כן לבנו דחשיב מעשה אותו לת"ת] ממילא כל מה שהבן לומד בבית אביו הוא השלמת מצות ושננתם לבניך של אביו ממילא מקיים בזה מ"ע דאורייתא:

ויש לי קצת הערה על דברי אבנ"ז הנ"ל מתוס' פ"ק דר"ה (דף ו':) ד"ה אשה בעלה משמחה דמפרש ר"ת דהחיוב על בעלה ולא עלי' הנה דאע"ג דמצוה על הבעל להיות פועל יוצא על האשה במצות שמחה, מ"מ אין המצוה עלי' וא"כ ה"ה במצות האב על הבן ואכמ"ל יותר עיי' לקמן (סי' רמ"ז) עוד בענין זה:

ב) אשר הקשה אהא דר"ה (כ"ח.) דאם אכל בעת שטותו אינו יוצא וצריך לאכול אח"כ כשנתפקח דמ"ש מהא דירושלמי פ"ב דמגילה דגר שנתגייר משהאיר המזרח פטור ממגילה הנה דגם בגברא אמרי' דיחוי וכש"כ בנראה ונדחה עכ"ד המעיין בירושלמי מגילה שם יראה לעינים דשאני מגילה דתלי במקום אם הוא פרוז או מו"ח [ומה"ט כ' בירושלמי שם בן כרך שעקר דירתו בליל י"ד נפטר מכאן ומכאן ולא מצינו כזה במצוה אחרת] ולירושלמי דזה תלי בהאיר השחר כמ"ש שם לפני זה דאם יצא לאחר שהאיר המזרח כבר נפטר ע"ש וע"ז קאמר מעתה גר שנתגייר משהאיר המזרח כבר נפטר והיינו דאין עליו תורת פרוז בן יומו ולא תורת מוקף בן יומו כייון דלא הי' בעיר זה בתחלת האיר המזרח עי"ש בירושלמי בסוגי' דבן עיר שהלך לכרך ותראה שהוא דבר הלמד מענינו דוק ותשכח, משא"כ בשאר מצר שהוא חובת גברא וחיוב זה חל בכל רגע ואי"צ האיר המזרח וז"ב:

ג) אשר הקשה בתמורה (ה'.) למ"ל קרא דאין תורמין מן הרע על היפה תיפ"ל מואנוהו, נראה דואנוהו אין בו איסור רק מצו' והעובר ע"ז ל"ח עבריין כי אין לדב"ז קצבה וגבול כי יש לעשות יותר מהודר ויותר מהודר ע"כ אין דב"ז איסור, משא"כ בתורם מן הרעה על היפה העובר ע"ז נקרא עבריין כיון דיש ע"ז פסוק בפרט:

ותו דבב"ק (ט'.) דהידור מצוה עד שליש אפי' באתרוג דכתיב בי' הדר וא"כ משכח"ל דע"י שיתרום מן היפה יעלה לו הפסד יותר משליש לעומת שווי' הרע וא"כ מצד ואנוהו יהי' פטור וח"א העיר לפמש"כ ברכ"י דכמו דבלאו שבכללות קיל מלאו בעלמא כן עשה שבכללות קיל מעשה פרטית וע"כ ל"ח כל לאו ניתל"ע לתשובה משום דתשובה עשה שבכללות וע"כ אצטרך קרא פרטות לתורם מרעה על היפה לבד ואנוהו הכולל עכ"ד ולדברנו י"ל טעם דואנוהו אינו מעכב והדר באתרוג מעכב כתוס' ר"פ לולב הגזול משום דהדר הוא עשה פרטית ואנוהו עשה שבכללות, ובח"ס גיטין (דף כ.') חודש דלגבי שם ואנוהו מעכב דכתיב זה "קלי" ואנוהו קאי בפרט על השם הק' ע"ש ולהנ"ל יש סמוכין לזה:

ד) אשר נסתפק לדעת תוס' פסחים (ג'.) דמי שאין לו קרקע פטור מפסח אם הפקיר קרקע שלו אחר חצות אם פטור, וה"ר מחולין (ק"א.) המקדיש חי' ואח"כ שחטה פטור

מלכסות, שחטה ואח"כ הקדישה חייב לכסות דכבר נתחייב בכיסוי קודם שיבא לידי הקדש יע"ש ראי' זו נכונה, וכעי"ז נסתפקו התוס' חגיגה (ט'.) ד"ה כיון דלא חזי צ"ע פשוט בראשון וחיגר בשני מי אמרי' כיון דחיובא עלי' רמי' תו לא פקע ע"ש, אך התם י"ל דכמו דאמרי' בחיגר בראשון ונתפשט בשני דל"מ תשלומין משום דלא חזי בראשון והוא כר' יוחנן לשיטתו דס"ל בירושלמי פ' מי שאחזו דהנותן גט לאשה לאחר ל' ואחזו קרדיקוס הגט פסול דאזלינן בתר חלות ובשעת חלות לאו בר גירושין הוא ה"נ בנ"ד להיפוך דעיקר חיוב בראשון ושני רק תשלומין חשיב המעשה בשני והחלות בראשון ולר"י דאזלינן בתר חלות הוי כאלו המעשה הי' בראשון ופטור, וע"כ נסתפק התוס' גם להיפוך בפשוט בראשון וחיגר בשני דכיוון דשני תשלומין דראשון יחשב כאלו עשה בראשון בזמן חלות ומקיים מצוה וממילא חייב, וכ"ז התם משא"כ בנ"ד אפשר דאינו מקיים מצוה בעת שאין לו קרקע [וכעין פסחים (צ"ג:) בדרך רחוקה דמדחיי דחיי' רחמנא] ממילא לא יועיל אם יקיים:

והנה אם נימא דאינו מקיים מצוה פשוט דחייב כרת בזה שמפקיר את נכסיו אחר חצות דבפסחים (ס"ט.) ערל שלא מל ענוש כרת וכ' רש"י דל"ד לדרך רחוקה דהתם בהגיע זמן חיובא דהיינו חצות תו אין לו עצה משא"כ בערל יש לו עצה למול בהגיע זמן חיובו, וא"כ ה"ה בנ"ד וקו"ח שמפקיר נכסיו ועיקר חיובו בידים דחייב כרת, ולפי"ז יש ליישב ג"כ קו' חת"ס (סי' קכ"ד) שהביא כ"ת לר"א למה מכשירי פסח דו"ש הא בידו להפקירו כדאמרי' שבת (קל"א:) לענין ציצית ולהנ"ל ניחא דאחר חצות אם יפקיר יהי' ענוש כרת וע"כ מכשירי פסח דו"ש דאז אחר חצות תו אין לו עצה להיפטר מחיובו:

סימן יז

ב"ה. אור ליום ה' וארא תפר"ח לפ"ק. להרה"ג חו"ב וכו' מהו' שמשון זאב בירענשטאק שיחי' דומו"צ ביענדזיעב.

יקרתו הגיעני אשר העיר כ"ת בהשאלה שנשאלתי בקטן שהגדיל יצטרך לברך ברה"ת בלילה שנעשה בר מצו' כי הברה"ת שבירך בבקר בעודו קטן לא פטר את הלילה שאחרי' דאין דרבנן פוטר דאורייתא וכ"ת אומר דכיון שהוא עצמו המברך לא איכפת לן, ומאז אמרתי שמפורש להיפך במג"א (סי' רס"ז) דאם קידש בתוס' שבת דרבנן א"י לפטור הלילה שלאחרי' דאין דרבנן פוטר דאו', ועתה הגיעני מכתבו שרוצה לחזק דבריו דכיון דחזי' דדעת רבינו טובי' שבמרדכי כ"ה מסתמא הלכה כן וכ"מ במג"א (סי' ער"א) וגם בח"א ה' שבת (כלל ו') תי' כן קושית המג"א וה"ר (מסימן תרמ"א) דאף שמברך שהחיינו

קודם החג פוטר החג וכו' עכ"ד והנה לדעת רבינו טובי' שבמרדכי לכאו' כן הוא דקטן יוכל לפטור עצמו לכשיגדיל, אמנם לכאו' קשה ע"ז מר"ה (כ"ח.) דעתים חלים עתים שוטה אם אכל מצה כשהוא שוטה א"י לפטור הזמן שנעשה חלים, הנה דאפי' באדם עצמו שעשה מצו' בזמן פטור, א"י לפטור זמן חיוב. וצ"ל דשאני שוטה שאינו עומד להיות חלים והוי דשלבל"ע משא"כ קטן דסופו ליגדל וזמנו ממילא קאתי ל"ח דשלבל"ע וכעין שכתב המשל"מ פ"ה מה' אישות ותלי לה בפלוגתא דרש"י ותוס' יבמות (ל"ד.) בקטן המקדש אשה לאחר שיגדיל אם חשיב דשלבל"ע אי לא משום דזמנא ממילא קאתיא, וזה כביר ראיתי קו' בספר יד דוד להגאון מקארלין ז"ל דגדלות לאו בשנים לבד תלי' דהרי בעיא שיביא סימנים וזה ודאי חשיב דבשלבל"ע כמו בפירות דקל דאע"ג דעבידי דאתי חשיב דבשלבל"ע לדידן משום דחסר מעשה וה"נ כן, ולענ"ד לא קשה דהרי אם יעשה בן ל"ו שנים ולא הביא סימנין הוא ג"כ גדול כדאי' בח"מ (בסי' ל"ה) ובכ"מ וא"כ שפיר שייך זמן ממילא קאתי' דאפי' לא יתחדש אצלו שום שינוי מעשה סופו להיות גדול, מ"מ יש לפקפק קצת דסו"ס הביא סימנין בשנת י"ד נמצא דלענין זמן זה די"ד הו' חסר מעשה ואיך יחולו קידושין בי"ד כיון דגדלות זמן זה אין יכול להיות בלי שינוי מעשה וצ"ל דבההוא סברא פליגי רש"י ותוס', ולדעת רש"י כיון דסו"ס יגדל אפי' בלא שינוי כלל וסו"ס יחולו קידושין ע"כ לא חשיב לגבי קידושין אלו דשלבל"ע ואפי' הגדיל קודם לכן ע"י סימנים חיילי קידושין, וממוצא דבר יש לפקפק בנ"ד וי"ל דגם לרש"י חשיב בנ"ד דשלבל"ע דבשלמא התם אפי' אם נימא דלא חיילי קידושין בי"ד מ"מ סוף אותו קידושין לחול בשנת ל"ו ממילא לא חשיב דשלבל"ע וחיילי גם קודם לכן משא"כ בנ"ד בקטן שמברך בבקר ברה"ת לפטור הלילה שלאחרי' דלענין זה לא שייך לומר זמן ממילא קאתי' דצריך להביא סימנין כנ"ל מה תאמר סוף כל סוף יגדיל בשנת ל"ו זה אינו דאם לא יגדיל היום בלילה לא יועיל הברה"ת שלו של עכשיו כלל מדאו' דבשנת ל"ו בלא"ה יצטרך לברך עוד הפעם דבכל יום הרי צריך לברך מחדש ולפ"ז אין ראי' מרבינו טובי' מוינא שבמרדכי לנ"ד דשאני התם במי שמקדש בתוס' שבת שפיר ל"ח דשלבל"ע דזמן ממילא קאתי' והדבר ברור שאותו קידוש יפטור אח"כ ואי"צ שינוי מעשה משא"כ בקטן דחסר הבאת סימנים ול"ש זמן ממילא קאתי', וא"ל דכיון דקטן אתי לכלל חיוב אף דלגבי מעשה ל"ש זמן ממילא קאתיא מ"מ חשיב ב"ח ופוטר ז"א דא"ת כן א"כ למה אין קטן פוטר גדול בברכות (כ':) ונימא נמי כיון דאתי לכלל חיוב יפטור גדול, וכן בירושלמי מגילה דאין בן כרך פוטר בן עיר דחשיב אמחב"ד ונימא נמי כיון דאתי לכלל חיוב יחשב מחויב בדבר וע"כ דלא חשיב מחב"ד משום זה, וכן א"ל דבאדם עצמו הפוטר א"ע ל"צ

מחב"ד ז"א דהרי מפורש בר"ה (כ"ח.) דעתים שוטה אי"פ זמן חיוב שלו וכן בר"ה (כ"ט.) דח"ע וחב"ח אפי' עצמו אינו פוטר הנה אפי' באדם עצמו בעי' מחב"ד, וכבר דיבר מזה בטו"א [וקצת י"ל לפמ"ש רש"י מכות (כ"ב:) דחולין וקדשים חשיב כב' גופים ובגטין (ל"ט:) דעבד ל"ח עם קדוש וח"ע וחב"ח הוי כמו חולין וקדשים וחשיב כב' גופים אבל זה דרך פלפול אבל לא להלכה] ומה דק' ע"ז לכאו' מיבמות (ס"ב.) דהי' לו בנים בהיותו נכרי ונתגייר מקיים פו"ר וכבר הקשה זה בטו"א ובס' מנ"ח עיי"ש מה שתירצו, וגם אני אענה חלקי לפי המבואר בתוס' קידושין (ט"ז:) בד"ה מה לסימנים לחלק בין עבד לבן דעבד אינו שלו מפאת עכשיו רק מפאת הזמן שקנהו משא"כ בן אינו בנו מפאת זמן ההולדה רק בכל רגע ורגע הוא בנו מפאת עכשיו שהוא חלק מגופו עצם מעצמו ובשר מבשרו עש"ה, ובאב"נ יו"ד (סי' קמ"ה ס"ק ג') דהיכא דעבירה בגופו גם כשהוא בלא מעשה אסור משא"כ כשהעבירה אינה בגופו עיי"ש וי"ל דה"ה לענין מצו' (כמ"ש רש"י והר"ן ר"ה (כ"ח.) דמצו' דומה לעבירה לענין מתעסק בחלבים וערות חייב שכן נהנה] היכא דהמצו' מתקיימת בגופו לא בעי' מעשה ע"כ בפו"ר דהמצו' מתקיימת בבנו שהוא כל רגע כרעי' דאבו' וכגופו נחשב שפיר מקיים המצו' מפאת עכשיו בשעה שכבר הוא ישראל ול"ח שפטר עצמו בזמן פטור דאין קיום המצו' בשעת ההולדה לבד רק בכל יום תמיד ובזה יתיישב הא דהי' לו בנים ומתו לא קיים פו"ר ולכאו' ק' מ"ש מכסהו הוא עצמו וחזר ונתגלה דפטור מלכסות הנה דכל שקיים המצו' פ"א כהוגן אף שנת בטל אח"כ פטור ולהנ"ל א"ש דלענין כסוי כל קיום המצו' הוא רק בשעת מעשיו לבד ואפי' כשלא נתגלה כיון דאין המצו' מתקיימת בגופו רק בדבר שחוץ לגופו וע"כ א"א שיהי' אחריותו עליו על מה שנעשה אח"כ משא"כ בפו"ר מקיים לעשות במעשה דכיון שהמצו' מתקיימת בהוית הבן חשיב שהמצו' מתקיימת בגופו וכיון שמקיים המצו' בכל רגע מחדש ע"כ אם נתבטלה המצו' צריך לחזור ולעשות' אך עדיין קשה לדעת מהר"ח או"ז דמצות מילה נמשכת כל ימי חייו ולמה קיי"ל משוך אוכל בתרומה חייב למול עצמו מחדש והתם המצו' מתקיימת בגופו ויחשב כהי' לו בנים ומתו, אמנם באמת לק"מ ואדרבא משום דמשוך אוכל בתרומה מזה עצמו יש תירוץ לקושייתן דמזה נראה דגם עתה לא ערל א"כ לא נתבטלה המצו' כלל וצ"ל דלא חשיב ערל רק כשעור ערלה מכסה עטרה וכיון שקיים פ"א מצות מילה גם עור הפריעה שהוסר ממקומו ונמשך למטה כדינו סר ממנו שם עור ערלה וחשיב כשאר בשר ולא כערלה וכשחוזר ומושכו חשיב כאלו מכסה העטרה בדיקולא בעלמא:

[**ומריש** רציתי לומר דהא דמשוך אוכל בתרומה היינו דוקא שנמשכה ערלתו מעצמו כמשמעות רש"י יבמות (ע"ב.) ד"ה משוך שנמשכה ערלתו עיי"ש אבל במשוך בידים חשיב ערל ואין אוכל בתרומה ומצאתי און לי דאל"כ ק"ט בהאי דשבועות (י"ג.) דמושך ערלתו חשיב מיפר ברית ובפ"ג דאבות דהמושך ערלתו אין לו חלק לעוה"ב לפי פירוש השני של ברטנורא ובסנהדרין (מ"ד:) עכן מושך בערלתו הי' וכהנה יק' לכאו' מה הרעש בזה כיון דמשוך אוכל בתרומה הנה דעדיין חשוב מהול וא"כ מאי קעביד, ולהנ"ל א"ש דדוקא משוך מעצמו חשיב מהול, וכעי"ז מבואר ברשב"א הובא בר"ן בסוגיא דכבתה דאף דכאז"ל ה"ד בנכבה מעצמה אבל כיבה במזיד זקוק לה ובזה הוי א"ש הא דהי' לו בנים ומתו כי מצאתי בס' הק' הקנה בהא דהי"ל בנים ומתו וז"ל א"ל רבי כלום חייב האדם רק לעשות המצוה וזה עשה המצו' ואם קוב"ה עשה רצונו ולקחם זה העני למה הפסיד שכר מצותיו וכי רוצה זה שימותו ותורף תירוצו משום שלא קידש עצמו בשעת תשמיש כראוי ע"כ מתו והוא גרם להם עיי"ש וא"כ זה דומה לכיבה במזיד דלכ"ע זקוק לה וע"כ ל"ד לכיסהו ונתגלה דהתם נתגלה מאליו משמע כתוס' יבמות (צ"ו:) החילוק בין קרעו לנקרע, ולפ"ז יצמח דכסהו וגלהו במזיד חייב לכסות אך בשמלה חדשה ובפלתי מבואר דאפי' גלהו בידים א"ח לכסות גם העירני ת"א דבירושלמי פ' הערל מבואר דאפי' משך ערלתו בידים אוכל בתרומה]:

ונשוב לדברינו ונראה עוד מדברי המרדכי ראי' באדם עצמו העושה מצו' לפני זמן החיוב שקיים המצו' ושאני קידוש דברמב"ם פכ"ט מה"ש מבואר דמצות קידוש לכתחילה הוא סמוך לכניסת השבת לא בשבת עצמו [והיינו דמצו' שיקדש כל השבת ואפי' רגע ראשונה יהי' בכלל הקידוש ע"כ מצו' שיקדש קודם כניסת רגע ראשונה] וע"כ אין ראי' מזה למצו' אחרת עוד מבואר בגבורות ה' למהר"ל ז"ל פמ"ח לחלק בין קידוש לסעודה דסעודה ל"מ בתוס' שבת ודוקא בקידוש אמרינן רב צלי של שבת בע"ש וקדיש ותוכן כונתו משום דקידוש קאי על השבת והיינו כמו מקדיש בהמה או מקדש אשה שהאדם עומד מבחוץ מהדבר המוקדש כמו כן יכול לעמוד חוץ לשבת ולקדש את השבת דדרך קידוש כן הוא ואינו דומה למצו' אחרת דקשור עם הזמן וא"א לקיים לפני הזמן והגע עצמך אם יאכל מצה בער"פ ביום לפטור את הלילה היעלה על הדעת שיוצא יד"ח משום דזמן ממילא קאתי וכן אם יתקע שופר רגע לפני עה"ש פשוט שאינו יי"ח [ואף שאי"צ ראי' כ"מ להדי' ר"ה (כ"ז:) גם במגילה (כ:') וכלן שעשה משעלה עה"ש כשר דמשמע הא רגע לפני' לא יצא והוא פשוט כביעתא בכותחא] ונימא נמי כיון דזמן ממילא קאתי' יוצא וע"כ דבשום מצו' ל"א כן, ועי' צל"ח ברכות (י"א:) שנסתפק לר"ת דברה"ת פוטר כל הלילה אם קודם

עה"ש בירך ברה"ת אם פוטר כל היום כיון שבירך בזמן פטור הנה דל"א זמן ממילא קאתי, ואפי' נימא התם דיוצא היינו משום דגברא בר חיובא אלא דכבר יצא והרי קיי"ל בר"ה (כ"ט.) בברכת המצו' אע"פ שיצא מוציא, אבל מי שאמח"ב כלל עכשיו אינו יוצא: **ושמענו** בשם הגה"ק החי' רי"מ זצ"ל שהק' בקטן שהגדיל בתוך ימי הספירה איך מותר לספור הלאה הא ל"ח תמימות ומה שספר בקטנותו ל"מ דקטן פטור מה"ת אח"כ ראיתי כמה אחרונים מדברים מזה הנה מדברי כולן נשמע דקטן ל"ח ב"ח אפי' לגבי לפטור עצמו על זמן גדלות [ואני ישבתי קו' זו ע"פ הש"ס סנהדרין (ס"ח:) בן סו"מ קטן פטור שלא בא לכלל מצו' ובגמ' קטן מנלן דפטור וכו' היכא אשכחן דיענש הכא דהכא איצטריך קראי למיפטרי' אנן הכי קאמרינן אטו בן סו"מ על חטאו נהרג ע"ש סופו נהרג וכיון דע"ש סופו נהרג אפי' קטן נמי והנה בסנהדרין (ס"ג.) אזהרה לבן סו"מ משום שנאמר לא תאכלו על הדם, הנה דבן סו"מ צריך אזהרה, וא"כ צ"ל דאע"ג דקטן לאו בר אזהרה הוא מ"מ זה דע"ש סופו נהרג שייך אזהרה גם בקטן, וי"ל דה"ה במצו' אע"ג דקטן לאו בר מצות הוא מ"מ היכא דנוגע החיוב לגדלות חייב ע"ש סופו וקטן שיוגדל בתוך ימי הספירה אם לא יספור בקטנות יהי' גרעון גם בגדלות שלא יהי' תמימות ע"כ מחוייב גם בקטנות לספור ע"ש סופו]:

סימן יח

לתלמידי החו"ב מו"ה חיים יצחק זיידנר נ"י

א) אשר הקשית במי שנעשה באמצע היום אונן ב"מ ואח"כ נקבר המת יהי' צריך ברה"ת עוד הפעם כיון דבנתיים הי' פטור מת"ת י"ל לפמש"כ הב"י (בסי' מ"ז) דאפי' הוא בבה"כ ובביה"מ ל"ח הפסק לענין ברה"ת כיון דגם בבה"כ יש דינים שצריך ליזהר כמה יגלה וכמה יכסה וכו' וכיון שצריך להתנהג שם ע"פ תורה חשיב זה ג"כ תורה וה"נ י"ל בנ"ד דגם אונן יש לו דינים השייכים אליו דאסור לו לאכול אלא בבית חברו או לעשות מחיצה ואינו מיסב יאוכל ואינו אוכל בשר ולא שותה יין וכו' כדאי' (סי' שמ"א) יכוון דצריך להתנהג ע"פ תורה חשיב זה ג"כ כתורה ול"ח הפסק:

ומה שהק' בעתים חלים עתים שוטה שנעשה שוטה באמצע היום ואח"כ נתפקח יהי' צריך לברך ברה"ת הנה זה מילתא דלא שכיחא ול"ש קו' בזה. אולי כן ראוי להיות הדין באמת דצריך לחזור ולברך. בכ"ז יש לדון ולומר דפטור בהקדם דברי הפני משה על ירושלמי ר"פ מי שאחזו דר"י מדמי שוטה לישן ע"ש ד"ה לא נדחית ולפ"ז צ"ל דעיקר פטור שוטה מחמת שנפסק החיבור בין גופו לשכלו שהוא ענף מנשמתו פטור ממצות.

וכשחוזר ונתפקח היינו שחזר ונתחבר הגוף עם השכל חייב שוב במצות. וזה ל"ח הפסק דהגוף והשכל ביחד לעולם חייבים במצוות אלא שלשעתו נפסק החיבור ואח"כ חזר לקדמותו וזה ל"ח פנים חדשות וזכר לדבר דבכלים ר"פ י"ט דמפרק את המטה אינו מטמא בשעה שהיא מפורקת ומ"מ כשיחזור ויחברנה מטמא ומש"ה צריך טבילה. ואע"ג דבכלי עץ לא גזרו חזרת טומאה ישינה כדאי' ר"פ דכלים ושבת (ט"ז.) וצ"ל דדוקא בשבירת הכלי פקע הטומאה מה"ת ואף כשחזר ועשה הכלי פנים חדשות בא לכאן אבל אם רק נתפרדו החלקים אף שבשעתה אימק"ט מ"מ אח"כ כשנתחבר חוזר לטומאה ישינה מה"ת דהיינו הך ול"ח פ"ח. ולבאר הדברים יותר נראה לפ"מ דאי' בכורות כ"ג. דאם טומאה כמאן דאיתא דמי חוזר וניער אי טומאה כמאן דליתא דמי אין חוזר וניער [וענין טומאה כמאן דאיתא נראה דהטומאה אף שאינה בפועל מ"מ הוא בכח בנמצא וכעין שיש בגשמית שטמון בקרקע כח כל הפירות ותבואה שהרי אם זורעין מצמיח מ"מ אינו עדיין רק בכח ונקרא אצל חכמי המחקר חומר היולי] לפ"ז נראה דבנשבר הכלי טומאה כמאן דליתא דמי ע"כ אי"ח לטומאה ישנה כמו דל"א חו"נ ובנתפרקה טומאה כמאן דאיתא דמי רק שאינה בפועל עתה ודומה לטומאה שנתבטלה למ"ד טומאה כמאן דאי' דחו"נ הכ"נ חוזר לטומאה ישנה וה"נ בהתפרד השכל מן הגוף אף דבשעתו פטור ממצות מ"מ כשחוזר ומתפקח חוזר לחיובו הישן ול"ח פ"ח ול"ה הפסק. וכמו דהתם חשיב גם בשעת פירוק שלא נסתלקה הטומאה מכל וכל [דא"כ ל"ה אפשר שיחזור לטומאה ישינה מה"ת] רק שנתפרדו החלקים ובשניהם יחד גם עתה נמצא הטומאה. ה"נ בעת שטותו ל"ח שנסתלק החיוב מכל וכל. ובשניהם יחד נמצא החיוב אך דפטור בפועל מחמת שהם נפרדים:

אשר הק' באו"ח (סי' מ"ז) דכותב ד"ת צריך לברך. דהרי אין הכתיבה חלק מן המצוה. הנה ברפ"ב דברכות דלדבר בם בד"ת כתיב וכ"פ הרב ז"ל בה' ת"ת דעיקר מצו' ת"ת בדיבור אך בכותב דכתיבה כדיבור מקיים לדבר בם וא"כ היא חלק גדול מן המצוה. ואדרבא עיקר מצות ת"ת תלי בזה, וכבר נשתמשו הפוסקים בהא (דסי' מ"ז) להוכיח מינה דכתיבה כדיבור:

אשר הק' על דברי שע"ת או"ח (סי' קפ"ה) בשם חרדים דלרוב פוסקים אם לא השמיע ברהמ"ז לאזניו לא יצא והקשית דמפורש ברכות (ט"ו:) להיפך אמר ר' יוסף מחלוקת בק"ש אבל בשאר מצות ד"ה יצא ולא כדס"ד להיפוך דבשאר מצות ד"ה לא יצא עכ"ד הלא בתוס' שם במקומו ד"ה אבל כתבו דסוגי' דלעיל עמוד א' ס"ל דלא כר' יוסף וס"ל לרוב הפוסקים כסתם סוגי' דלעיל גם במגלה (י"ט:) כל הסוגי' רהיטא כסתם סוגי'

דברכות (ט"ו עמוד א') הנ"ל ושם לא הובא כלל דברי ר' יוסף ודחו הפוסקים דברי ר"י נגד ב' סתמות דסוגיית הש"ס וסתם סוגי' היא רבינא ור"א שסידרו ש"ס בבלי ור' אשי ורבינא בתראי ורבים נינהו נגד ר' יוסף [גם הפוסקים קרו לה שיקול הדעת רהיטת סתמא דסוגית הש"ס, אך שם קאי במידי דפלוגתא וכאן במקומו אין חולק על ר"י אך י"ל כנ"ל] ומה שהק' מ"ש ברהמ"ז דנקיט ולמה לא נקיט שאר מצות בפרט ק"ש דשורש פלוגתתם בש"ס הוא בק"ש, י"ל דלרוב פוסקים פסוק שמע ישראל לבד דאורייתא וע"פ רובא דרובא פסוק שמע ישראל כ"א אומר בקול רם ע"כ אי"צ להזהיר ע"ז, משא"כ בהמ"ז ג' ברכות דאורייתא, וברה"ת לדעת רמב"ם הוא דרבנן, וקידוש שהוא לכו"ע מה"ת הרי הדרך להוציא ב"ב בקידוש וא"כ ממילא אומר בקול רם:

שוב העירני חכם השואל הנ"ל דא"כ מ"ש המג"א דיי"ח בתפלה יד"ח קידוש ולשע"ת הנ"ל בתפלה בלחש כשאינו משמיע לאזניו לא יי"ח קידוש והוסיף דא"כ א"כ שחל להיות בשבת דליכא קידוש רק בתפלה יהי' הדין שצריך להשמיע לאזניו בשעת תפלה כדי לקיים מצות קידוש ויפה העיר ולפ"ז לזה"ק דמצות תפלה שלא ישמיע אפי' לאזניו אין עצה לקיים מצות קידוש בשבת שחל בו יוהכ"פ וצ"ע, וי"ל דיי"ח מן החזן שאומר מעין שבע ומסיים מקדש השבת ולפ"ז הי' להם לפוסקים להזהיר לכוון בשמיעה מהחזן לקיים בזה מצות קידוש והלכתא רבתי לשבתא כשחל ביוהכ"פ, אשר עמד בדברי ת"ת ברכות (י"א:) לחלק בין ציצית ותפילין לת"ת דבציצית ותפילין כשפשטן עברה מצוותן משא"כ בתורה, והק' דהתינח ציצית דאין מצוה אלא כשלבוש ד' כנפות ע"כ כשפשט עברה מצוותה משא"כ בתפילין דהחיוב כל היום עכ"ד, לע"ד כוונתו דבציצית ותפילין כשפשטן עשה מעשה לסלק המצוה ודומה לברהמ"ז דחשיב סילוק סעודה משא"כ בת"ת לא עשה מעשה רק שפסק מללמוד, וכ"ת כ' עפ"ד האחרוני' דתפילין אין חיוב כל היום וסגי במניחן פ"א עכ"ד, והנה בחי' הר"ן סנהדרין (פ"ז:) מבואר להדי' דחיוב דאורייי' להניח תפילין כל היום וכ"מ להדי' בתוס' שבועות (כ"ה:) ד"ה מי איתא, ולע"ד אפשר לומר דרך הכרעה דלעולם סגי בפ"א ביום מצד מקצת היום ככולו, מ"מ כשפשטן חשיב כעשה מעשה להיפוך וכזה ל"א מקצת היום ככולו כמבואר בכ"מ לענין שומרת יום דסגי בספירת מקצת יום שני משום מקצת היום ככולו מ"מ אם ראתה נפקע למפרע ענין מקצת יום ככולו וכן בתפלין כשעשה מעשה כדי לבטל המצוה מן הוא והלאה חשיב כאילו אירע ענין הפכיי להמצוה, וע"כ בזמננו דפושטין התפילין מחמת אונס שאין לנו גוף נקי ל"ח כלל ביטול מצוה מה"ת דכיון שלא ביטל את המצוה במזיד שוב יצא במקצת היום מצד מקצת היום ככולו, וכן בזמן הגמרא כשפשט התפילין באונס

שוב אי"ח ללובשן מה"ת דזה ל"ח שנעשה ענין הפכיי אל המצוה רק בשלילה שלא הניחן רק מקצת הזמן וכל שלא קרה ענין הפכיי אל המצוה מועיל מקצת היום ככולו ואיכמ"ל יותר:

ב) אשר הק' זה כביר בקטן שהגדיל יצטרך בערב לברך ברה"ת מחדש כי בבקר הי' קטן ואין דרבנן פוטר דאורייתא ואז השבתי דנפטר באהבת עולם של ערבית כמ"ש רבינו יונה דברכה זו מועיל לבה"ת כמו אהבה רבה הנה עתה עלה על דעתי הקלושה די"ל דתקנת חז"ל הי' דברה"ת של כל בוקר יפטור כל המעל"ע מערב עד ערב ופוטר עתה למפרע גם הלילה, וכעי"ז אי' בזה"ק פ' חיי (קל"ב:) דתפלת ערבית רשות משום דאתכללת ביממא, ואף דצריך עובר לעשייתן מ"מ כ' בשטמ"ק ברכות (ט"ו) ד"ה רב קרא דאם מברך על להבא מועיל הברכה גם לשעבר. וגדולה מזו מבואר בשו"ת אחי הט"ז שבט"ז או"ח (סי' כ"ה סק"ו) לענין ברכת המוציא דאם מברך על מה שיאכל מועיל גם למפרע על מה שאכל, וקו"ח בנ"ד דיש סברא לומר כן משום דלליא אתכלילת ביממא:

וראי' לזה משיטת השל"ה שהובא במג"א (סי' תרל"ט סקי"ז) דאפי' מי שהוא כסדר בסוכה כל שבעת ימים צריך לברך בכל בוקר עיי"ש, והמג"א הק' עליו כיון דישן בסוכה למה יחשב לילה הפסק ומאז אמרתי דכיון דכתיב ז' ימים חשיב כל יום מצוה בפ"ע ודומה למ"ש הרי"ף לענין ד' כוסות דבעי' ד' ברכות כיון דכל חדא מצוה בפ"ע אח"כ שמעתי שכ"כ בס' השיב משה ולא אדע אם בנה יסודו על דברי הרי"ף הנ"ל כי אין לי ס' השיב משה, עוד י"ל דכל יום היא דבר בפ"ע כמ"ש בשע"ת (סי' תרנ"ב) לענין אין מעבירין עיי"ש ויש להביא סמוכין לזה מזה"ק ויצא (קנ"ד.) דכל יומא פעם א' אקרי ע"ש, וסו"ס קשה דהי' לו לברך בכל לילה בכניסת היום ולא בבוקר, וצ"ל דמצוה שהיא כל מעל"ע זמן ברכתו בבוקר ופוטר הלילה למפרע וככה י"ל בנ"ד:

ואף שהמג"א חולק על השל"ה לע"ד ראי' מפורשת לדעת השל"ה מש"ס סיכה (מ"ה:) ד"א לולב יו"א סוכה ז' לברכה ובתוס' שם דאין לולב וסוכה שווין דלולב אינו מברך אלא פ"א ביום וסוכה כל אימת שנכנס בה מברך, וק' לכאו' טובא דא"כ איך אמרי' בגמרא סוכה שבעה ממנ"פ אם יושב כסדר ולא ילך כלל לחוץ הרי סגי פ"א בכל ימי החג כמ"ש מג"א ואם יצא ממנה אפי' כמה פעמים ביום מברך, וא"כ לא משכח"ל שבעה כלל דוקא, ולהשל"ה א"ש טובא דמיירי ביושב כסדר ומ"מ מברך ז', שו"ר מפורש כן ברש"י (מ"ו.) ד"ה כ"ז שמניחן דכל יום מימי הסכות חשוב כחולץ ומניח לענין תפילין עיי"ש דמפורש יוצא מפי רש"י ז"ל כמו שכתבנו, אך ק' למה מברך בכל יום בבקר הרי בירך בלילה הראשונה ויפטור כל המעל"ע דהיום הולך אחר הלילה ויברך רק בכל לילה דסכות וצ"ל

דברכת לישב בסוכה של לילה הראשונה של חג אינו מן המנין מחמת דאז אין החיוב מצד תשבו כעין תדורו דאפי' בירדו גשמים חייב משום ט"ו ט"ו מחג המצות ומטעם זה איני פוטר יום המחרת בבקר כיון שהוא לגמרי סוג חיוב אחר, וע"כ בבקר צריך לברך שנית ומאז והלאה חושבנא שאפי' יושב כסדר צריך לברך בכל בקר:

וסו"ס ש"מ דברכה שפוטר כל המעל"ע זמנה בבקר ופוטרת גם הלילה למפרע משום דלילה אתכלילת ביממא, וע"כ גם קטן שהגדיל יכול ללמוד בלילה על סמך ברה"ת שיברך בבקר, והנה בס"פ תפלת השחר טעה ולא הזכיר של ר"ח בערבית אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין החודש בלילה והק' דבאבני נזר או"ח (סי') דהא כשמקדשין בבקר מתקדש החודש למפרע כדאי' בירושלמי, ונלע"ד דהנה בזה"ק הנ"ל דתפילת ערבית רשות משום דאתכלילת ביממא, ומה דמ"מ קצת חיוב היא ובחנם אין לבטלה כמ"ש התוס' ברכות (כ"ו.) ושבת (ט':) היא משום דמ"מ יש ללילה גם מהות עצמי בלעדי היום דהרי חזינן כמה מצוות שנוהגות דוקא בלילה כמו ספירת העומר ומצה ומרור ועוד וע"כ יש חיוב מפאת מהות העצמי אשר להלילה, וכ"ז בחיוב אחר, אמנם לענין יעלה ויבא כיון דאין מקדשין החודש בלילה רק שע"י שנתקדש היום נתקדש גם הלילה למפרע וא"כ כל צורת קדושת הלילה של ר"ח היא רק בגדר אתכלילת ביממא דמפאת עצמו אין לו קדושה [ונלע"ד סמך על זה מקדושין (ל"ז:) מושב דכ' רחמנא גבי שבת ל"ל סד"א תיבעי קידוש ב"ד כי מועדות פירש"י ולא נהוג קידוש אלא ביהודה משמע דרש"י ז"ל בא לפרש דמכל מושבותיכם שמעי' דל"ב קידוש ב"ד דקידוש ב"ד אינו בכל מושבות אלא ביהודה, משמע דיו"ט דבעי קידוש ב"ד ל"ח שהוא בכל מושבותיכם ואף דנוהג בכ"מ מ"מ כיון דהקידוש הוא רק ביהודה שורש קדושת יו"ט הוא רק בא"י אלא שמתפשט גם לחו"ל, וידוע דהמקום והזמן א' ע"כ גם בזמן כן, כיון דאין מקדשין החודש רק ביום שורש קדושת ר"ח ביום אלא שנתפשט קדושתו גם להלילה] ע"כ גם לענין חיוב יעלה ויבא הבא מצד ר"ח אמרינן אתכלילת ביממא וע"כ אין מחזירין אותו, כנלע"ד בזה:

סימן יט

לזאריק.

אשר שאל בניעור כל הלילה ומסופק אם לומר ברה"ת וכו' המג"א (סי' תצ"ד) דעפ"י דין צריך לברך דספד"א לחומרא אך נכון לשמוע מאחר ואין לפניו איש אחר להוציאו גם נכון להמתין עד שיישן שינת קבע ויהי' עוד סניף לברך לדעת האומרים בשינה אף באמצע היום צריך לברך ברה"ת אם יאמר ק"ש בלא ברכה"ת או מי שנזהר שלא לברך

שום ברכה קודם טבילה לקריו כתקנת עזרא וירא שבין כך יעבור זמן ק"ש אם מותר לקרות ק"ש עתה ואחר טבילה יברך ברכה"ת ע"כ שאלתו:

כבר דנתי בענין זה בס' שיח השדה (סי' א') ושם לא ביררתי הדבר רק דרך הערה בעלמא לא בחוט של מתון ומסיק ע"כ אשנה פרק זה בס"ד, והנה יש כאן ב' ספקות א' מצד ברכת המצוות דאמור רבנן כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן הב' מצד ברכה"ת דק"ש נמי תורה היא ועיי' רא"ש רפ"ק דברכות בשם ר' עמרם גאון ז"ל דאנו שמתפללין ערבית מבע"י בביהכ"נ וסומכין על ק"ש שעל המטה צריך לברך על ק"ש שעהמ"ט אקב"ו לקרות את שמע, מזה נראה בעליל דגם ק"ש צריך ברכהמ"צ לעצמו אך שסמכו על הברכות שלפני ק"ש וע"כ כשקוראהו בלא ברכות שוב צריך לברך וכ"כ בחי' הרמב"ן לפ' אלו דברים דאהבה רבה ברהמ"צ לק"ש ע"ש וכ"כ בריטב"א ר"ה (י"ז:) ד"ה כדי לערבב דברכת ק"ש הם במקום ברכה על המצו', וכן מבואר להדיא בשבלי הלקט השלם (סי' רי"ח) סדר פסח בד"ה כנגד ארבעה בנים ונראה דאף למש"כ הב"י באו"ח (סוס"י נ"ט) בשם רשב"א ותר"י דברכות ק"ש לאו על ק"ש נתקנו אין זה היפך הראשונים הנ"ל דהן אמת דברכות ק"ש הם חיוב בפ"ע אפי' בלעדי ק"ש ולא נתקנו עיקרן דוקא על ק"ש וע"כ יכולין לברך ברכות ק"ש בלי ק"ש ג"כ מ"מ חז"ל סמכו עליהן משום ברכת ק"ש ג"כ והוא כעיש"כ הריטב"א ר"ה (י"ז:) דברכות תפילה הם במקום ברכות התקיעה והתם ידוע דהתפלה לאו על התקיעה נתקנה דהתקיעות אין מעכבות הברכות בר"ה (ל"ד:) מ"מ כיון שמקום התקיעות הם באמצע התפלה סמכו על התפלה במקום. ברכת תקיעה וה"נ כיון דמקום ק"ש הוא באמצע ברכות סמכו ע"ז משו ברהמ"צ:

מ"מ מש"כ ר' עמרם גאון ז"ל דאם קורא בלא ברכותי' צריך לברך ברהמ"צ אקב"ו לקרות את שמע לא הובא בפוסקי' ולא נהוג עלמא כוותי' דהרי קורין בבוקר ק"ש קודם אתה הוא כדי לצאת כדאי' (בסי' מ"ו), וגם מי שקורא בערבית אחר צה"כ [כשהתפלל מבע"י] קורא בלא ברכותי' מזה נראה דדברי רע"מ גאון ז"ל אינם הלכה וכבר אמרו במקום שההלכה רופפת הלך אחר המנהג מ"מ בנ"ד אכתי יש ס' מצד ברה"ת שהיא דאורייתא כאמור:

וביותר יש לדון לפימ"ש בתוס' הרא"ש ברכות (ט"ו.) דאם ברהמ"צ היא דאורייתא הי' מעכב המצו' וכאן ברכה"ת היא דאורייתא כמ"ש הרמב"ן ז"ל בספהמ"צ שוב מעכב המצו' [שו"ר בפמ"ג או"ח (סי' תרפ"ה) שכ"כ להדיא וכ"מ בט"ז שם עיין עליהם] וככה ראיתי בס' אוצר החיים להה"ק מקמארנא זצ"ל דף (כ"ח:) כ' דלרמב"ן דברה"ת מה"ת הוא מצו' א' עם הלימוד דהברכה והלימוד מעכבין זא"ז ע"ש, ואין יוצא יד"ח ק"ש בלא

ברכה אך ע"ז י"ל דכיון שאינו מכוון למצוות ת"ת לא בעינן ברכה כדאי' באו"ח (סי' מ"ו ס"ט) לי"א מותר לומר פסוקי תחנונים קודם ברה"ת כיון שא"א רק דרך תחנונים וכו' וכ' הרמ"א דכן המנהג וכזה מבואר בס' האשכול הלכות שחיטה (ס"ס ו') שכ' ומיהו לכתחילה יכוון למצות שחיטה כי היכי דמצי לברוכי משמע דבלא כיונה לשחיטה ל"ש ברכה וכ"מ קצת במג"א (סי' קנ"ח סקי"ג) בנדה שנפלה למים וטבלה ל"ש ברכה אך מזה אין ראי' כ"כ ובמג"א (סי' שכ"ג סקי"ג) דאם רוצה לטבול כלי בשבת ימלאנה מים וכ' המג"א דלא יברך דאז אין מוכח שעושה לשם טבילה ומינה דאינו עושה לשם טבילה פטור מברכה דאל"כ איך מותר לו לטבול בלא ברכה וע"כ כדאמרן וכיון דבש"ק אסור לטבול בכוונה ממילא עיקר כוונתו לשאוב מים וחשיב הטבילה כמו שלא בכוונה ופטור מלברך וכזה מבואר ברמ"א ותה"ד (סי' רנ"ג) שמותר לשפחה נכרית להעמיד התבשיל על התנור בית החורף ואח"כ מסיקה את התנור משום דעיקר כוונת השפחה להסיק בית החורף הוי דבר שאינו מתכוין [ופס"ר באמירה לנכרי שרי] וכזה מבואר בריטב"א ע"ז (ל"ח.) ד"ה לשרורי מנא קמתכויין דאם עיקר כוונתו לד"א חשוב לגבי ד"א דשא"מ עשה"ט ועי' אבני נזר או"ח (סי' ר"נ) ה"נ כאן דלטבילה אסור לו לכוין ועיקר ההיתר משום דכוונתו לשאוב המים חשיב כאלו כוונתו לשאוב ולהטביל אינו מתכוון וע"כ פטור מברכה:

ובהאי ענינא אמרתי בדברי הספרי הובא בפרש"י פ' תבא בוידוי מעשר ולא שכחתי מלברכך על הפרשת מעשר, והק' הרא"מ דהא ברכת המצות דרבנן ואיך פירשו כן המקרא דלא שכחתי ונלע"ד דעיקר טעם חכמז"ל שתקנו לברך ברכת המצות על כל מצוה הוא מצד חיוב כוונת המצוה דאפי' למ"ד מצות א"צ כוונה לכתחלה מצו' לכוין כמו"ש הרבינו יונה ריש ברכות ובס' חרדים כ' שהיא דאורייתא מקרא דלעבדו בכל לבבכם ועיקר קרא דלא שכחתי לרמז על הכוונה שלא שכח מלכוון לשם מצוה אך בתר דתקנו חז"ל ברכה לתועלת זה כ' הלשון לא שכחתי מלברכך אבל עיקר המכוון שלא שכח מלכוון ושלא עשה המעשה בשלילת כוונתו והיסח דעתו שזה נרמז בשכחה, וסמוכין לדברינו בריטב"א פסחים (ז':) סוד"ה כל המצוות וז"ל וטעם שאמרו חז"ל לברך על המצוות עובר לעשייתן וכו' כי המצוות הם מעבודת הנפש וראוי להקדים עבודת הנפש למעשה שהוא עבודת הגוף עכ"ל, וקצת סמך לזה בהקדמה שתקי"ז (י"ג.) ובגין דא כוונה דאיהי מחשבה צריך לאקדומי למצו' [ולדברי הריטב"א יש ליתן טיב טעם בהא דציצית קודמת לתפלין דכתיב בציצית וזכרתם את כל מצות ד' חשיב זה עבודת הנפש וקודמת לתפלין שהיא עבודת הגוף]:

ואם כנים דברינו יש בזה טעם לשבח להמבואר בפוסקים הנ"ל דבלא כוונה א"צ ברכה וק"ל:

וא"כ בנ"ד שאין כוונתו לתורה א"צ ברכה"ת ותו דאין זה ענין לתוס' הרא"ש הנ"ל דכיון דאין דנין על חלק תורה שבק"ש רק על חלק המצו' שבה הוי כבהמ"צ דרבנן שאין הברכה מעכבת:

אמנם בחי' לבכורות (כ"ט.) כתבתי וז"ל במשנה הנוטל שכר לדון דיניו בטלים להעיד עדותו בטלה להזות ולקדש כו' משמע דבכל המצוות אסור ליקח שכר וכ"מ בפ"ב דב"מ לענין השבת אבדה וק"ל דהא קרא דמה אני בחנם בתורה כ' ראה למדתי וגו' למצו' מנלן וא"ל דילפינן מצו' מתורה דא"כ למה קיי"ל ברכה"ת דאורייתא כמ"ש רמב"ן בסהמ"צ ואלו ברכהמ"צ דרבנן כברכות (ט"ו:) ובשערי הקדושה להרח"ו ז"ל ראיתי חידוש שחשב ברכת הנהנין בין מ"ע של תורה וברכהמ"צ בין מצוות מד"ס] וק' נילף מצו' מתורה, ולולא דמסתפינא נלע"ד לחדש דלעולם מצוות טעונות ברכה מה"ת דילפינן מתורה והא דבהמ"צ דרבנן הוא משום דכבר בירך ברה"ת וכמו דילפינן מצו' מתורה משום דהוי ד"א עם תורה ה"נ נפטרת בברה"ת מהאי טעמא גופא, וכיון דלענין ת"ת לא איכפת לן נמלך והיסח הדעת כמ"ש תוס' ברכות (י"א) וב"י (סי' מ"ו) א"כ נשאר כח התורה כל היום ממילא פוטרת מדאורייתא כל המצוות שעושה כיון דהברכה עדיין בעולם לגבי ת"ת ולא נפסקה עדיין ויצמח מזה דין חדש דמי שעושה מצו' קודם ברה"ת אז ברהמ"צ ג"כ דאורייתא, ובזה י"ל דברי הספרי הובא ברש"י פ' תבא ולא שכחתי מלברכך על הפרשת מעשר והק' הרא"מ דהא ברכת המצות דרבנן ולהנ"ל א"ש דקאי על ברה"ת דכיון דברה"ת פוטרת כל המצות וגם מצו' הפר"מ שפיר שייך להתוודות ולא שכחתי מלברכך על הפרשת מעשר:

ולפי"ז בנ"ד שעדיין לא בירך ברה"ת גם ברהמ"צ דאורייתא ושוב הברכה מעכבת גם את חלק המצוה אשר בק"ש, אך יש להביא ראי' דעכ"פ מה"ת א"צ לברך בה"ת על ק"ש שקורא לצאת יד"ח מברכות (כ':) בע"ק מהרהר בלבו ק"ש ואינו מברך לא לפני' ולא לאחרי' ומבואר בש"ס משום דק"ש דאורייתא התירו לו להרהר אבל לא ברכות דרבנן והשתא קשה א"כ יברך נמי ברה"ת שהוא דאורייתא קודם ק"ש ואף דקיי"ל בש"ע (סי' מ"ז) דמהרהר בד"ת א"צ לברך אבל ק' דבגמ' שם גרסינן אמר רבינא זאת אומרת הרהור כדבור דמי דאי ס"ד לאו כדיבור דמי למה מהרהר ופריך ואלא מה כדיבור דמי יוציא בשפתיו וכו' והשתא קשה טובא אם נימא בק"ש שקורא לצאת יד"ח בעי ברה"ת מה"ת והא דבע"ק פטור משום שאינו קורא בפיו א"כ מה פריך יוציא בשפתיו הא כשיוציא

בשפתיו יתחייב לברך ברה"ת וכשמהרהר בלבו מרויח שא"צ לברך ברה"ת, והנה ראיתי בשאגת ארי' (סי' כ"ה) שכתב לתרץ דעת הרמב"ם דבה"ת דרבנן וכ' שלמד מסוגיא זו דבע"ק קורא ק"ש ואינו מברך ברה"ת [וכ"כ הצל"ח בברכות (כ"א.) לבאר שיטת הרמב"ם ז"ל] אלא שדחה אח"כ דעל הרהור בד"ת א"צ לברך ואני בעניי סלקתי כבר דיחוי זה מדפרכינן יוציא בשפתיו והוא לכאו' קושיא עצומה לדעת הרמב"ן ז"ל דברכת התורה מה"ת וע"כ דכשקורא ק"ש לצי"ח עכ"פ אין בו חיוב מה"ת, ומזה ראי' למנהג שהביא הרמ"א (סי' מ"ז ס"ט) לומר פסוקי רחמים קודם ברה"ת דכיון שא"א אלא דרך תחנונים א"צ ברה"ת ואיך שיהי' פלטינן מדברי תוס' הרא"ש הנ"ל דברכה דאורייתא מעכבת המצו', והנה באבודרהם בסדר שחרית של חול ופירושה (דף כ"ד.) וז"ל והטעם שאין מברכין ברוך אקב"ו על ק"ש כמו בשאר מצות מפני שעדיין הברכות כלן הוא לקבל עומ"ש עלינו כדאמרינן בפ' כיצד מברכין כל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה ופסוק שמע יש בו הזכרת השם וגם הוא נחשב כמו מלכות כדאי' בר"ה [(ל"ב:) אחד זה מלכות] והרי הוא חשיב כברכה עכ"ל:

ונלע"ד להוסיף נופך דענין כל ברכה קודם כל מצו' הוא משום דאנכי ולא יהי' לך הם שורש כל המצות כלן כדאי' בתקו"ז תיקון כ"ב וע"כ קודם כל מצו' מקבלים על עצמינו מחדש ב' מצות אלו אנכי ולא יהי' לך שהם שורש כל המצות אתה ד' אלקינו הוא קבלת המצוה דאנכי ד' אלקיך ומלך העולם הוא קבלת לא יהי' לך אלהים אחרים כי בר"ה שם (ל"ב:) אחד זה מלכות הנה דזה גדר מלכות שיהי' אחד לבד ואין לזרים אתו ע"כ בתיבת מלך העולם מרומז לא יהי' לך וכ"ז בשאר מצוות שהם רק ענפי המצוה של אנכי ולא יהי' לך צריך להזכיר השורש אמנם במצות ק"ש דעיקר המצו' לקבל ע"ע מצות אנכי ולא יהי' לך כמבואר ברמב"ן פ' יתרו וגם באבודרהם (דף כ"ה.) וכיון שזה עצמו הוא קבלת מצות אנכי ולא יהי' לך א"צ ברכה לפני' להזכיר שורש המצו' כי הוא עצמו הוא השורש:

ונלע"ד עוד לפימ"ש בתשובת מהר"י הלוי שבט"ז או"ח (סי' כ"ה סק"ו) דאף שא"י לברך אחר המצוה מ"מ אם המצוה נמשכת פוטרת גם למפרע וכ"כ בשיטמ"ק ברכות (ט"ו.) ד"ה רב קרי ע"ש וכנלע"ד מוכרח מדברי הרא"ש פ' לולב וערבה שכ' דכל מה שאדם יושב ומטייל בסוכה א"צ ברכה דברכת אכילה פוטרתו הנה דפוטרת למפרע וכ"מ בש"ע או"ח (סי' ת' סעי' י') וא"כ בנ"ד כשישמע אח"כ הברכה מאחר תפטרנו למפרע וחשיב כאלו בירך ברה"ת גם על ק"ש שאומר עתה [ונלע"ד להוסיף לזה דהנה ברש"י בכורות (נ"ז ע"ב) ד"ה ג' גרנות דמותר לבהמה לאכול קודם מעשר דמצוה בעלמא לעשר בהמותיו ע"ש והרבה נתקשיתי בזה דאיך מותר לאכול ולבטל המצוה וא"ל דכוונת רש"י ז"ל דאין

חיוב כלל לעשר בהמותיו רק מצוה של רשות והתורה משמיענו שאם קורא שם חל המעשר ז"א חדא דכל מוני המצות מנו זו למ"ע לעשר בהמותיו משמע דחיוב גמור הוא ותו דבש"ס בכורות (ל"א:) דאי בעי להפקיע עצמו מחיוב הקרבת מעשר בהמה שדי מומא בכולא בקרי' ותיפ"ל דאי בעי אינו מעשר כלל דלאו חיובא הוא כלל עו"ק מב"מ (ז':) הספקות נכנסין לדיר להתעשר וא"א ת"כ אין מוציאין מידו נמצא פוטר ממונו בממונו של כהן וק' מה פוטר ממונו איכא דבידו שלא לעשר כלל עוד העירני ח"א דבת"כ פ' בחוקותי ומנין שמעשר בהמה בעמוד ועשר קאי ת"ל עשירי קודש מלמד שמע"ב בעמוד ועשר קאי ר"ג אומר נאמר כאן אשר יעבור ונאמר להלן גבי בכור והעברת מה להלן בעמוד ועשה אף כאן בעמוד ועשה ר"ע אומר עשר תעשר בב' מעשרות הכמ"ד א' מעשר בהמה וא' מעשר דגן וכתי' תעשר מלמד שמעשר בהמה בעמוד ועשה קאי עכ"ל הנה מפורש דלכל התנאים מע"ב בעמוד ועשר קאי וע"כ כוונת רש"י דאינו טובל ואין עצם איסור באכילה בלא מעשר רק מצוה וס"ס קשה כיון דחיוב גמור ומ"ע לעשר בהמותיו איך מותר לאכול ולבטל המצוה ונתקשיתי בזה זמן כביר גם כתבתי להגאון מטארנא זצ"ל ובסי' קפ"ג מספרו נדחק בזה הרבה ואסיק בצ"ע, והנלע"ד לפי המבואר בש"ס בכורות (נ"ט. ודף ס'.) דמי שהי' לו י"ד או ט"ו טלאים צריך לצרף גם החמשה הנותרים לגורן אחר ומחויב לקנות עוד ה' ולצרפם לעשרה כיון שכבר הי' להם צירוף לעשרה וחל עליהם חיוב מעשר. ע"ש וכ"ש כשאין לו אלא יו"ד טלאים ואכל חמשה מהם דצריך לצרף השאר אל חמשה טלאים אחרים ולעשרן וע"כ מותר לו לאכול בלי עישור כל שמשאיר מהם א' או ב' כיון דסו"ס תתקיים מצות מעשר באותן הנותרים כי יהי' מחויב לצרפם עם עוד טלאים ולהשלימם לעשרה וסו"ס תתקיים המצות מעשר וזה המחוור:

ונלע"ד סעד לזה דהנה המרדכי כ' דבשבת מותר ללבוש בגד בלא ציצית דהרי לא כתי' אל תלבש בגד בלא ציצית אך מ"ע לעשות ציצית ובשבת הרי אינו יכול לעשות ציצית ועצם הלבישה היתר ולכאו' ק' ע"ז מריש ביצה השוחט ביו"ט לא ישחוט אא"כ הי' לו עפר מוכן מבעו"י שיוכל לכסות וק"ל אטו כתי' אל תשחוט בלא כיסוי אך כתי' מ"ע וכסהו בעפר וכשא"י לכסות השחיטה עצמה היתר הוא ולמה א"כ לא ישחוט כשאין לו עפר לכסות. עו"ק מפ"ק דתרומות והובא ברכות (ט"ו.) החרש לא יתרום מפני שא"י לברך וק' ג"כ אטו אמרו חז"ל אסור לעשות מצו' בלא ברכה הרי לא אמרו רק כל המצות מברך עליהן וחרש שא"י לברך יהי' מותר לו לקיים המצו' בלי ברכה. ותירצתי דאף דאין איסור בשחיטה בלא כיסוי ובמצו' בלא ברכה מ"מ כיון דמ"ע לכסות ולברך אסור לגרום

ביטול המצו' וע"כ דוקא בציצית בשבת דאפי' לא נתיר לו ללבוש הבגד בלא ציצית מ"מ לא יוכל לקיים מצות ציצית היום בבגד זה וכיון דסו"ס לא תתקיים המצו' דציצית שפיר מתירין לו הלבישה מטעם שכ' המרדכי דהלבישה גופה אין בה איסור משא"כ בהא דריש ביצה דאם נאסור לו השחיטה ביו"ט ישחוט בחול ויכסה שפיר אסור לו לשחוט ביו"ט משום ביטול מצות כיסוי וכן בהא דברכות (ט"ו.) אם לא נתיר לו לחרש לתרום יתרום אחר ויברך אסור לחרש לתרום משום ביטול המצו'. וה"ה לענין מעשר בהמה דלא כתי' אל תאכל בלא הפרשה אין האכילה בעצמה איסור רק הביטול מצו' דמעשר וכיון שאין האכילה איסור בעצם רק מצד הפסד המצו' וא"כ כשנשאר עוד טלאים שמחוייב לצרפן לגורן אחר ולקיים מצות מעשר וכיון דסו"ס תתקיים המצו' ולא תופסד לית לן בה באכילת טלאים הראשונים וו"ב בס"ד. שוב מצאתי כעין סברא זו בראב"ד פ"ת מה' ברכות הי"ב בסופו דוק ותשכח [אך שכ' זה אפי' לענין ברה"נ. ואף דשם אסור להנות מעוה"ז בלא ברכה י"ל דס"ל דכל האיסור נצמח מן המצו' לברך. ואם ליכא מצו' ממילא ליכא איסור ג"כ וכעי"ז מצינו איסור טבל איסורו רק משום מצות הפרשה והיכא דליכא מצו' גם איסור ליכא כמבואר בכורות י"ב:] והרי זה בא ללמד ונמצא למד דכמו במעש"ב אף דמצו' על אותן עשרה טלאים מ"מ מותר לאכול מקצתן כיון דסו"ס תתקיים המצו' במקצת הנשאר לית לן בה וה"נ לענין ברכת ציצית וברכת סוכה מותר לקיים המצו' בלא ברכה על סמך לברך אח"כ בטרם יגמור המצו' כיון דלא אמרו אסור לעשות מצו' בלא ברכה אך דמצו' לברך ואין איסור רק משום ביטול מצו' וכיון דסו"ס תתקיים מצות הברכה בטרם יוגמר ולא תופסד המצו' ש"ד כנלע"ד נכון בס"ד:

ויש להעיר בעירובין (ל"ב:) דאין מערבין במעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו ומפרש בגמ' דמיירי בנטלה ממנה ת"מ ולא נטלה ממנה ת"ג ובדאדגן ע"ש ומבואר שם בתוד"ה מה ראית דאפי' לא ראה פני בית כל דאדגן הוי בכלל זה וע' תוס' שבת קכ"ז: וק' למ"ש פנ"י ביצה (י"ג.) דטבל שלא ראה פני בית אף שנתמרח אינו טבל רק דאיכא מצו' הפרשה ע"ש ולהנ"ל היכא דל"ה טבל אף דאיכא מצות הפרשה מותר לאוכלו כל שמשייר ממנו מעט וא"כ יועיל העירוב דהרי ראוי לאוכלו וישייר מקצת אך ב' תשובות בדבר א' י"ל דאיכא שיעור ב' סעודות בצמצום, ועוד דשם מיירי דאחר הפרשת תמ"ע ראה פני בית וכיון דנתחייב בת"ג מעיקרא חל אח"כ שם טבל עלה ג"כ וז"פ:

האמנם כי בתשו' אחי הט"ז (בסי' כ"ה) הנ"ל מבואר דאפי' לענין ברכת המוציא אם שכח ואכל ולא בירך ומברך אח"כ ואוכל פוטר למפרע [וכן דעת ראב"ד פ"ח מה' ברכות הי"ב וכ"נ דעת הכלבו שהביא ב"י סי' קס"ז ע"ש] כבר כתבתי לעיל דאפשר גם בברה"נ

ליכא איסור להנות רק מצד המצו' וכשפטור מן המצו' גם איסור ליכא וכיון שבררנו מן הש"ס ברכות (כ':) דעכ"פ ליכא חיוב דאורייתא לברך ברכה"ת לפני ק"ש ולגבי דרבנן שפיר יש לסמוך על כל הלין טעמי. ומי שנזהר שלא לברך קודם טבילה לקריו שפיר יש לקרות ק"ש ולברך אחר הטבילה וכן בספק בירך או ניעור בלילה:

אך נלע"ד דאם אפשר למהר הטבילה שיהי' עכ"פ קודם שעה 9 אף שכבר עבר רבע היום לפי שעות זמניות מ"מ ימהר יחיש לברך ברה"ת ולקרות ק"ש עוד הפעם דכמה שיטות דק"ש זמנו לעולם עד ג' שעות ביום ושמעתי מפי ת"ח ששמע מפה קדוש הגה"ק מסאנדז שמקובל בשם הרה"ק מלובלין זצללה"ה במי שחלוש יכול לסמוך ע"ז, לכתחילה הנה דס"ל עיקר הלכה כדיעה זו:

יש לחדש עוד דכשניעור בלילה אפי' נימא דצריך לברך כיון דאז צריך לברך ביום הרי דינו ככל המצות שמצוותן ביום במגילה (כ':) דלכתחילה מצו' להמתין עד הנץ החמה ממילא נשאר כח ברה"ת של אתמול עד נה"ח וע"כ נכון לקרות ק"ש קודם נה"ח ואע"ג דבדיעבד אם עשה המצו' מעלות השחר כשר כדאי' במגלה שם וכן בברכת התורה מסתמא כן מ"מ כיון דלכתחילה צריך להמתין עד נץ החמה נשאר כח ברכת התורה עדיין

ויותר נכון לברך ברה"ת ע"י הרהור דמפורש בגמ' דהרהור מותר בבע"ק. וי"ח לדעת רמב"ם ואו"ז דס"ל להלכה הרהור כדיבור. ויכוון בפי' שלא תפטרנו הברכה רק על ק"ש זו. ואחר טבילה יברך עוד הפעם בדיבור ממש ויש בזה כמה ספיקות שיוכל לברך עוד הפעם. א' מצד התנאי כמבואר במג"א סי' תצ"ד. ב' דילמא הרהור לאו כדיבור כדעת רוב פוסקים. ג' י"ל אע"ג דהרהכ"ד מ"מ דיבור ממש חשיב יותר הידור מצו' כתוס' ברכות כ': לענין שומע כעונה וא"כ אפשר דמותר לברך עוד הפעם בדיבור כעין מנחות ס"ד. דאם שחט כחושה אומרים לו הביא שמינה לכתחילה ושחוט וכמ"ש ברכ"י סי' ער"ב דאחר שקידש על יין מגולה מותר לקדש עוד הפעם כדי לקיים הידור מצו' וגם זה עצה נכונה. ואם ניעור כל הלילה כבר פ' המג"א סי' תצ"ד דלכתחלה נכון לשמוע ברה"ת מאחר אמנם כשאין אחר להוציא יברך בעצמו ואף שיש חולקין מ"מ ברה"ת דאורייתא. וראיתי במ"ב סי' מ"ב סקכ"ה הביא פלוגתא בניעור כל הלילה אם לברך ברה"ת וסיים וס' ברכות להקל וצ"ע דהא ברה"ת דאורי' ודומה לס' ברך בהמ"ז דצריך לחזור כדאי' בסי' קפ"ד וכ"ה בירושלמי רפ"ק דברכות. אך זאת נראה דאם ירצה לברך בעצמו יברך רק ברכה אחת מג' ברה"ת וטוב יותר לבחור ברכת אשר בחר בנו מכה"ע ונתן לנו א"ת שהוא המעולה שבברכות ואח"כ אחר שינה או כשיבא אחר להוציאו יברך ב' ברכות

אקב"ו לפסוק בד"ת והערב נא [ולדיעה אחת זהו ברכה א' כידוע] או אחר יוציאנו בכל הג' ברכות יחד ויותר טוב להדר שיוציאנו אחר משיברך בעצמו אחר שינה ואף דלכאו' אם ישן אח"כ שינת קבע ממ"נ מותר לו לברך בין למ"ד לילה גורם בין למ"ד שינה גורם יתבאר לקמן שז"א גם נכון לכוון בפירוש שלא תפטרנו הברכה עד שיבא אחר ויוציאנו ולפנינו יתבאר טעם לכ"ז בס"ד:

וכ"כ השאג"א דס' ברך ברה"ת יברך רק ברכה א' אשר בחר בנו שהוא המעולה שבברכות ולא יותר דמה"ת סגי בברכה א'. ואף דלכאו' מבואר במג"א (סי' קפ"ד) להיפוך שכ' בשם מהרש"ח דס' ברך בהמ"ז חוזר גם ברכת הטוב ומטיב אף שהוא דרבנן שלא יהי' זלזול להדרבנן, יש לחלק דהתם חיוב גמור דרבנן לברך הטומ"ט ואם לא יברך עבריין הוא משא"כ לענין ג' ברכות התורה משמע בברכות (י"א:) דמעיקר הדין סגי בברכה אחת דגרסינן התם מאי מברך אר"י א"ש אקב"ו לעסוק בד"ת ור"י מסיים בה הכי והערב נא וכו' ורה"מ אמר אשר בחר בנו וכו' הלכך נמרינהו לכלהו והני הואיל ונפיק מפומא דהני אמוראי ראוי לקיים כדברי כולם כעין דאמרינן פסחים (קי"ד:) הואיל ונפיק מפומא וכו' וכזה בסוכה (ל"ג ע"ב) ואפשר דאפי' חיוב דרבנן ליכא, וגם בעיקר דינו של מהרש"ח אף שכל האחרונים הסכימו לדבריו הנה ברמב"ן (שבת כ"ג.) הובא בגליוני הש"ס לברכות כ"א] כ' דס' בירך ברהמ"ז אינו חוזר הטוב ומטיב וכבר כ' הרמ"א חו"מ (סי' כ"ה ס"ב) כ"מ שדברי הראשונים כתובים על הספר והם מפורסמין והפוס' האחרונים חולקין עליהם וכו' הלכה כבתראי וכו' אבל אם נמצא לפעמים תשובת גאון ולא עלה זכרונו על הספר ונמצא אחרונים חולקין עליו א"צ לפסוק כדברי האחרונים דאפשר שלא ידעו דברי הגאון ואי הוי ידעי הוי הדרי בהו עכ"ל וכיון דהמהרש"א והמג"א לא הזכירו דברי הרמב"ן משמע שלא ראו דבריו ז"ל ואלו הי' רואים דבריו אולי הוי הדרי בהו ע"כ למעשה צריך עוד להתיישב בדבר אם לסמוך ע"ד מהרש"ח הנ"ל וכש"כ שאין לדמות מלתא למלתא ולהתיר גם בס' בירך ברה"ת ולומר ג' ברכות:

ולכאו' עלה ע"ד דברה"ת עדיף אפי' לרמב"ן דס"ל דלא יברך הטומ"ט בבה"ת מודה, די"ל כמ"ש המהרי"ל והשל"ה לענין מצה דאע"ג דסגי בכזית מ"מ כל מה שאוכל בכלל המצו' ומקיים המ"ע דאורייתא ובעי' הסיבה ה"נ לענין בה"ת אע"ג דסגי ברכה אחת מ"מ כל מה שמברך בכלל ברה"ת הוא ומקיים מ"ע דאורייתא וכן בברכת הטומ"ט וכמו בנוסח בהמ"ז עצמו דסגי מה"ת בברכה א' מעין ג' כמ"ש הב"י (סי' קצ"א) והרב ז"ל בש"ע (סי' קס"ח ס"ח) ומ"מ אם מחלקן לג' ברכות כלם הם דאורייתא כמו כן בענין ברכה הנוספת, ולפי"ז דכמו דאמרינן שבת (קל"ג) לענין ציצין שאין מעכבין את המילה דאם לא פירש

דוחה שבת ואם פירשו אין דוחה שבת ה"נ כ"ז שלא פי' דוחה שוב איסור לא תשא וא"כ שפיר כתבו האחרונים בספק בירך לברך כל השלש ברכות התורה, ושאני ברכת המזון דאחר בונה ירושלים עונין אמן על ברכת עצמו להורות שכבר סיים ברכות דאורייתא ועניית אמן לכוונה זו הוי כפירש ושוב לא חשיב אחד עם המצו' על כן אינו דוחה ספק לא תשא ועל כן כתב הרמב"ן בספק בירך ברכת המזון לא יברך הטוב ומטיב מה שאין כן בברכת התורה שאינו עונה אמן הוי כלא פירש, ותו דכל זמן שלא אמר הפסוקים שאחר ברכת התורה אסור להפסיק לכמה פוסקים דגם אחר ברכת התורה צריך ללמוד על אתר כמו באהבה רבה וכיון דאסור להפסיק חשיב שעדיין לא נגמרו הברכות עד שיאמר הפסוקים ושפיר הוי כלא פירש דחוזר אפילו על ציצין שאין מעכבין ודוחה שבת, הכא נמי דותה ספק לא תשא והיא סברא ישרה ומוחוורת בסייעתא דשמיא, מכל מקום הואיל ונפיק מפומא דהגאון רבן של כל בני הגולה השאגת ארי' זכרונו לברכה שלא יברך רק ברכה אחת וגם סוף דבר יהי' שיברך כל הברכות אחר שינה או ישמע מאחר ולשיטה מקובצת ברכות (ט"ו.) יוצא ידי חובתו למפרע וחשיב כאלו ברך כל הברכות עתה ע"כ מהיות טוב אל תקרי רע ולא יברך עתה רק ברכת אשר בחר בנו:

ומתוך הדברים האמורים אתה למד טוב טעם למ"ש לעיל דיותר טוב שיבא אחר ויוציאנו משיברך בעצמו דאפשר דהא דהתירו חז"ל לברך ג' ברכות התורה אע"ג דמעיקר הדין סגי באחת [כמש"ל דאפשר דאפילו מדרבנן סגי בא'] היינו משום דלא פירש והוי כציצין שאין מעכבין דכ"ז שלא פירש חוזר עליהן משא"כ בנ"ד שאומר הפסוקים אחר ברכה אחת ועושה הפסק גדול בנתיים אין לך פירש גדול מזה ושוב לא יוכל לברך אח"כ שאר הברכות וע"כ נכון מאד יותר שישמע הברכות מאחר משיברך בעצמו, וגם מה"ט כתבתי שיכוון שלא יפטור עד שישמע הברכות מאחר וגם דקדקתי בדבריי שישמע כל הג' ברכות מאחר ואף דכבר בירך אשר בחר בנו והיינו משום דאפשר דאחר שכבר יצא יד"ח ברכה א' שוב אין שום מצו' בשמיעתו שאר הברכות כדעת הרמב"ם דאפי' בחול אינו חוזר על ציצין שאין מעכבין והיינו משום דאחר שפי' אין כאן מצו' ולאו מצו' נינהו כלל כמו"ש השאג"א (סי' נו"ן) וע"כ נכון שיכוון שאם יבא אחר ויוציאנו לא תפטרנו ברכה זו רק עד אז ותנאי זה מהני כמבואר במג"א (סי' תצ"ד) וא"כ שפיר יוצא עתה יד"ח כל הג' ברכות יחד, ולכאו' נכון לעשות כן גם כשדעתו לברך בעצמו אחר שינה שיכוון שלא תפטרנו הברכה עד אחר שינה ואח"כ יברך ג' ברכות אך כיון דבמג"א (סי' תרל"ט) מבואר להיפך ממש"כ (סי' תצ"ד) י"ל דאין לסמוך ע"ז למעשה להתיר ס' ברכה וע"כ אין לכוון כן רק אם יוציאנו אחר:

ובעיקר סתירת המג"א הנ"ל אם שייך לברך ולהתנות שלא תפטרנו הברכה רק עד שעה זו, וכעי"ז פליגי הפר"ח והתב"ש (סי' יו"ד טי"ת) במי שיש לפניו כמה פירות לאכול או כמה עופות לשחוט ומברך ברכה ע"מ שלא תפטור רק חציין אבל יודע ברור שישחוט ויאכל גם השאר עיי"ש לענ"ד ראי' דמהני תנאי ממש"כ הפוסקי' דלצורך סעודה ג' על ש"ק מותר לחלק הסעודה לב' ולברך בהמ"ז בנתיים וק' הא דבהמ"ז מצריך אח"כ ברכה אחרת הכא רק מצד היסח הדעת דמיכלי וברוכי בהדי הדדי א"א כדאי' בפ' כיסוי הדם וגדולה מזו כ' המג"א (סי') דמי שבירך בורא נפשות בטעות ואח"כ נזכר שהי' לו עוד פירות לאכול מותר לאכלן בלי ברכה ואע"ג דודאי אם לא ירצה לאכול עוד יוצא יד"ח בברכת בורא נפשות שברך בטעות וכן אם לא יאכל אח"כ רק חצי זית שאין בו שיעור ברכה אחרונה ג"כ א"צ לברך אחריו [אף דבצירוף מה שאכל קודם בו"נ יש בו הרבה יותר מכשיעור] משום דכבר יצא יד"ח בבו"נ ומ"מ כיון שאין בו היסה"ד אינו נזקק לברכה אחרת ואי נימא דאפי' אם מתנה בתחילת ברכתו שלא יפטור רק פרי אחת ולא יותר לא מהני משום דיודע נאמנה שסופו לאכלן כלן א"כ גם במברך ברהמ"ז ויודע בעצמו שיאכל עוד ל"ח הסה"ד וסופו כתחלתו, וע"כ דגם מעיקרא מועיל תנאי ואכל ה"ה אח"כ יכול להתנות שהברכה לא תפטרנו רק עד כאן ובהמ"ז חשיב סילוק סעודה כתוס' פ' כיסוי הדם והר"ז כמפרש שלא תפטרנו הברכה יותר וכ"כ המג"א והרב ז"ל (סי' ק"צ ס"ז) דאם ברך במתכוון אע"פ שדעתו לשתות עוד א"צ ברכה אחרונה:

סימן כ

דבר המנהג לומר בבוקר אחר ברה"ת ברכת כהנים. נלע"ד טעם המנהג לומר בבוקר אחר ברה"ת פ' של ברכת כהנים דוקא משום דברה"ת פוטרת תורה שבכתב ותורה שבע"פ וגמ' כדאי' ברכות (י"א:) למקרא ולמשנה ולגמ' צריך לברך, ועיקר מצות תורה שבכתב לקרותה מתוך הכתב דהיינו מתוך ס"ת כשר כמ"ש תוס' (קט"ו.) וע' שו"ע או"ח (סי' של"ד)] דדברים שבכתב א"א רשאי לאמרן ע"פ ונכללין בזה ב' דברים א' איסור לקרו' בע"פ, הב' שלילת קיום המצו' דת"ת כשהוא בע"פ ואף למ"ד בעלמא דאדם יי"ח במהב"ע היי"ד במקום דהלאו לא נאמר אצל המצו' ומשכחת לה למצו' בלא עבירה ועבירה בלא מצו' רק במקרה נזדמנו יחד המצו' והעבירה אז י"ל דיוצא ידי מצו' אף במקום עבירה ואין עבירה מכבה מצו' וע' תוס' נזיר (ב':) משא"כ בזה דלא משכח"ל לה לעבירה בלא מצו' בודאי נפקע כל המצו' אם קורא בע"פ והוי כעין תנאי להמצו' שלא יהי' בע"פ, וכעי"ז כ' הפוסקים לענין לאו דלא תשחט על

חמץ דל"ש בי' עדול"ת כיון דהלאו כתי' אצל העשה חשיב כעין תנאי להמצו', וכל שקורא שלא מתוך ס"ת כשר חשיב בע"פ כנ"ל אך היום משום עת לעשות התירו לקרות מכל הספרים כדאי' באו"ח (סי' של"ד) ונלע"ד דהיתר זה אינו רק לענין האיסור שאסור לומר תורה שבכתב בע"פ אבל לא לענין קיום מצו' לימוד תורה שבכתב דלענין זה ל"ש ההיתר דעת לעשות דזה לא התירו רק מחשש שכחת התורה אבל לא בשביל מצות ת"ת ואדרבא כיון דמה"ת אינו מקיים בזה מצו' ואדרבא איסורא קעביד א"כ אינו לצורך מצות ת"ת כלל רק משום חשש שכחת התורה ולענין זה מספיק היתר הלימוד לבד ולא לחדש מצות ת"ת שמה"ת אינו מקיים דזה אינו צורך. ואף שכתבתי לעיל דהטעם שאינו מקיים המצו' משום מהב"ע הוא וכאן כו"ע מודו דלא יצא וא"כ לכאו' אחר שהתירו חז"ל ללמוד פקע העבירה י"ל דאע"ג דהתירו מ"מ לא נפקע האיסור לגמרי כיון שאינו אלא דחוי' דומה לפסחים (פ"ד.) דטומאה דחוי' בצבור פסח פסול מקרי וכ"כ להדי' בס' הטהור אבני נזר יו"ד (סי' שע"ו סקי"ב) עיי"ש ואף דבעלמא פשיטא דכה"ג ל"ח מהב"ע מ"מ בנ"ד דהוי כעין תנאי המצו' שלא יהי' בו חסרון זה דבע"פ כל כמה דלא פקע האיסור מכל וכל עדיין חשוב חסרון ולא מקיים המצו':

אך נראה דמ"מ מקיימים מצות ת"ת בתורת תושבע"פ דלעולם בכל תורה שבכתב תרתי איתנייהו בה תורה שבכתב ותורה שבע"פ דכל תורה שבע"פ הוא רק פי' וביאור לתורה שבכתב וא"כ יש בכלל מאתים מנה וע' תוס' שבת (קט"ו.) סוד"ה לא נתנו ושו"ע או"ח (סי' של"ד סי"ב), והנה ברב ז"ל סוף פ"ב מה' ת"ת כ' דתורה שבכתב מקיים מ"ע אף כשלומד ואינו מבין משא"כ בתורה שבע"פ עיי"ש והביאור כנ"ל דכל ענין תורה שבע"פ שהוא ביאור לתורה שבכתב וכשאינו מבין אינו כלום משא"כ תורה שבכתב עצם המלות מצו' ודומה לתוקע לשיר דיצא, ע"כ כשלומד תורה שבכתב וגם מבין יש ב' דברים מצד עצם המלות הוא תורה שבכתב גרידא ומצד הבנת הענין חשיב תורה שבכתב ותושבע"פ יחד ומ"מ הדין דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרן ע"פ משום דתורה שבכתב חשוב בין מצד המלות בין מצד נושא הענין ותורה שבע"פ ל"ח רק מצד נושא הענין לבד ע"כ צד תורה שבכתב שבו יותר עיקרי ואח"כ כשנתרבה השכחה חידשו חז"ל היתר למיזל בתר מהות תורה שבע"פ שבו ושלא יתבטל מהות תושבע"פ לגמרי לגבי תורה שבכתב:

ובזה יש לבאר הדרש שדרשו ז"ל היתר זה מפסוק עת לעשות לה' הפרו תורתך, תורתך נקרא תורה שבכתב שהוא מהשי"ת עצמו (ואף דגם תושבע"פ הוא מהשי"ת אבל מצוותו בכך שיצא הדבר לפועל ע"י חז"ל ע"ד יום א' הוסיף משה מדעתו, וע' תפארת ישראל למהר"ל ז"ל (פרק כ"ז) וז"ל דודאי כל מה שהוציאו חז"ל מן הכתוב ע"י דרשה שלהם

נקרא הכל דברי חכמים ודעתם אף שהוא נרמז בתורה והוא מה"ת עיי"ש וע' אדרת אליהו ר"פ משפטים] וזה חשיב הפרה וביטול קצת לתורה שבכתב שלא יחשב עיקרי דא"כ הי' מתבטל מהות תושבע"פ לגבי' אך שהם ז"ל עשו חשיבות למהות תושבע"פ שלא יתבטל למהות תושב"כ שבו וזה קצת מיעוט חשיבות לתורה שבכתב וזה הפרו תורתך ובזה א"ש למה לא הביאו פסוק זה בכ"ד שעקרו חז"ל ד"ת כגון שגזרו שלא לתקוע בשבת ושלא ליטול לולב בשבת משום גזירה שמא יעבירנו הו"ל לאתויי הך קרא דעת לעשות וגו' הפרו תורתך ולפמ"ש א"ש:

(ובמשנה ר"פ הרואה שהתירו לשאול שלום בשם משום עת לעשות לה' הפרו תורתך וק' ג"כ כנ"ל למה לא מייתי קרא זה על כל עדול"ת, וי"ל לפמ"ש מהר"ל ז"ל בנתיב השלום טעם שהתירה תורה למחוק השם הק' כדי לעשות שלום בין איש לאשתו ולא מצינו שהתירו איסור זה בשביל צורך אחר וכ' משום דשמו של הקב"ה שלו' כדאי' בשבת (י':) וכשמוחק שם כדי לעשות שלו' הרי חוזר וכותב שם בדב"ז עצמו שהרי עושה שלום עכ"ד הנעימים דפח"ח:

ובזה יל"פ דרשה הנ"ל עת לעשות לה' [היינו לעשות את השם הק' דהיינו ע"י שאילת שלו' בשם גורם שלום וחשיב עי"ז שעושה את השם] הפרו תורתך דמותר להפר תורה בשביל זה וא"כ אין ללמוד מזה לשאר עדול"ת

:)****(ובמשנה ר"פ הרואה שהתירו לשאול שלום בשם משום עת לעשות לה' הפרו תורתך וק' ג"כ כנ"ל למה לא מייתי קרא זה על כל עדול"ת, וי"ל לפמ"ש מהר"ל ז"ל בנתיב השלום טעם שהתירה תורה למחוק השם הק' כדי לעשות שלום בין איש לאשתו ולא מצינו שהתירו איסור זה בשביל צורך אחר וכ' משום דשמו של הקב"ה שלו' כדאי' בשבת (י':) וכשמוחק שם כדי לעשות שלו' הרי חוזר וכותב שם בדב"ז עצמו שהרי עושה שלום עכ"ד הנעימים דפח"ח:

ובזה יל"פ דרשה הנ"ל עת לעשות לה' [היינו לעשות את השם הק' דהיינו ע"י שאילת שלו' בשם גורם שלום וחשיב עי"ז שעושה את השם] הפרו תורתך דמותר להפר תורה בשביל זה וא"כ אין ללמוד מזה לשאר עדול"ת

:)****(ובמשנה ר"פ הרואה שהתירו לשאול שלום בשם משום עת לעשות לה' הפרו תורתך וק' ג"כ כנ"ל למה לא מייתי קרא זה על כל עדול"ת, וי"ל לפמ"ש מהר"ל ז"ל בנתיב השלום טעם שהתירה תורה למחוק השם הק' כדי לעשות שלום בין איש לאשתו ולא מצינו שהתירו איסור זה בשביל צורך אחר וכ' משום דשמו של הקב"ה שלו' כדאי'

בשבת (י':) וכשמוחק שם כדי לעשות שלו' הרי חוזר וכותב שם בדב"ז עצמו שהרי עושה שלום עכ"ד הנעימים דפח"ח:

ובזה יל"פ דרשה הנ"ל עת לעשות לה' [היינו לעשות את השם הק' דהיינו ע"י שאילת שלו' בשם גורם שלום וחשיב עי"ז שעושה את השם] הפרו תורתך דמותר להפר תורה בשביל זה וא"כ אין ללמוד מזה לשאר עדול"ת:)**

ונשוב לנ"ד דכשלומדין תורה שבכתב שלא מתוך ס"ת הכשר אינו מקיים מצות לימוד תורה שבכתב רק תושבע"פ, אמנם בברכת כהנים י"ל דיי"ח ת"ת שבכתב אף בע"פ כיון דמצו' לכהנים לברך את ישראל והם צריכין לברך בע"פ ולא מתוך הכתב ומצוותו בכך וכן מצו' על הישראל להתברך מן הכהנים בכל יום כמ"ש בס' חרדים ובת"ת אמרי' שומע כעונה כמ"ש תוס' ברכות (כ':) ד"ה כדאשכחן בסיני וא"כ ישראלים השומעים מן הכהנים ברכת כהנים ע"פ חשיב כאלו אמרו בעצמן:

ולכאורה יש לדחות דל"ש כאן שומע כעונה דכיון דרוצים להתברך מן הכהנים א"כ א"ת שוכ"ע יחשב כאלו הם אמרו ג"כ אותן הדיבורים יברכך ה' וגו' ולשון זה אין שייך אצלם רק להתכוון לקבל הברכות, ושוכ"ע לא מצינו רק כשרוצה לצי"ח באותו דיבור ממש של העונה וכן בתוס' ברכות (כ':) ששמעו עשרת הדברות חשוב כאלו למדו בעצמן עשרת הדברות משא"כ כאן רוצין להתברך וא"כ ל"ש לומר שחשוב כאלו אמרו בעצמן אותן המלות דזה מתנגד להמכוון שיתברכו ולא שיאמרו אותן המלות דהמכוון לברך אחרים, אמנם מצינו גם כה"ג שוכ"ע והוא בברכות (נ"ד:) דאם אמר בריך רחמנא דיהבך לן ולא יהבך לעפרא יצא החולה ידי ברכת הגומל ואף דשם ל"ש גבי החולה אותן המלות ממש דהוא צריך להודות על עצמו וצ"ל דכיון דהמכוון א' שייך שוכ"ע וא"כ ה"ה בנ"ד. וכיון דהותר ברכת כהנים בע"פ בין בכהנים בין בישראל הותר אצלם בכל זמן כעין דעת ר"ת ז"ל בכלאים בציצית דהותר אפי' בלילה ובנשים דלאו זמן ציצית משום הואיל ואשתרי אשתרי, בפרט דאיתא בטוש"ע (סי' מ"ט) דדבר ששגור בפיו מותר לומר בע"פ וב"כ שגור בפיו דמצו' להתברך בכל יום מה"ת ואף היום בחו"ל שאין נו"כ בכל יום מצד המנהג כמ"ש הרמ"א (סי' קכ"ח) מ"מ שגור בפיו מחמת הש"צ שאומרו בכל יום בתפלה וכיון דהותר לגמרי בע"פ ולא משום דחוי' ממילא יוצא בו יד"ח לימוד תורה שבכתב אף שלא מתוך ס"ת ע"כ בחרו בברכת כהנים אחר ברה"ת כדי לשנות על אתר גם תורה שבכתב ע' תוס' ברכות (י"א:) בשם ירושלמי:

סימן כא

ליישב מנהג כל ישראל לומר ק"ש בבוקר אצל אתה הוא אפילו אם מתפלל תוך זמן ק"ש ולכאורה אין נכון לעשות כן כמ"ש ב"י (סי' מ"ו) בשם הרא"ה דנכון יותר לומר ק"ש דאורייתא על סדר ברכות גם ליישב המנהג שתוקעין בר"ה תשר"ת למלכיות תש"ת לזכרונות תר"ת לשופרות דסתרי אהדדי ובמה דסיימתי אפתח:

בתוס' ר"ה (ל"ג:) והרא"ש תמהו על המנהג שתוקעין על סדר ברכות תשר"ת למלכיות תש"ת לזכרונות תר"ת לשופרות דסתרי אהדדי דאי הפי' תרועה גנוחי גנח א"כ אינו יוצא במלכיות משום דמפסקי תרועה בין שברים לתקיעה כקו' הש"ס על ר' אבהו וכן אינו יוצא בשופרות ואם הפי' ילולי יליל אינו יוצא במלכיות וזכרונות:

**(ונלע"ד לפמש"כ התרה"ד הובא במג"א (סי' רס"ז) לענין זמן מנחה ומעריב דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד דמותר לעשות אפי' תרתי דסתרי וכ"כ ב"י (סי' רל"ה) בשם ר"ת וטו"ז שם סק"א, ובשע"ת (סי' רל"ה סק"ד) בשם אר"י ז"ל שעשה אפילו ביום א' תרתי דסתרי, ולכאו' ק' הא בר"ן פסחים (ק"ח.) דהיכא דסתרי אהדדי ל"א ספד"ר לקולא וכ"כ הר"ן פ"ק דמגלה גבי עיירות המסופקות דא"א לפוטרן בשניהם דא"כ ודאי עבר אדרבנן:

אמנם דלק"מ דהנה המג"א (סי' קנ"ט סקט"ו) כ' דאם נוטל ידיו נטילה המסופקת אם מועיל מותר לברך ענט"י אע"ג דס' ברכות לקולא מ"מ כיון דיוצא בנטילה זו מצד סד"ר להקל חשיב כודאי ומותר לברך עליו, וכ"כ הפמ"ג (סי' ק"ס.) והסכים לזה כ"ק מרן צצל"ה באבני נזר יו"ד (סי' שס"ח סק"ד.) וע' נודע בשערים (סי' ט'.) ובעניי אני מצאתי בתוס' מנחות (ס"ו.) כדברי המג"א ממש שכתבו דמותר לספור בהש"מ ולברך משום דספירה בזה"ז דרבנן עיי"ש ואע"ג דלענין ברכה ס' ברכות להקל משום ס' לא תשא וצ"ל דכיון דיוצא אז ידי ספירה משום סד"ר לקולא חשיב כודאי מצו' ומותר לברך ג"כ, עוד ראי' לזה מהא דאמרי' בש"ס ר"פ תפלת השחר לענין פלוגתא דת"ק ור"י בזמן מנחה דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד והיינו מצד סד"ר לקולא דתפלה דרבנן:

אבל ק' הא כל התפלה י"ח ברכות הן, ואיך מותר לו לברך מס', וע"כ דכיון דסד"ר לקולא מקיים מצו' בודאי ומותר לברך, ולפ"ז א"ש הא דמותר לעשות אפילו תרתי דסתרי ביום א' כגון להתפלל מנחה אחר פלג המנחה ומעריב קודם צה"כ דבשלמא אם הי' ענין סד"ר לקולא רק ס' דהיינו שתולין שהוא באופן המועיל וא"כ אם מתפלל מנחה אחר פלג המנחה צ"ל דעדיין יממא היא וא"כ אם יתפלל ערבית אז הוי שפיר תרתי דסתרי, אבל כיון דאמרי' דסד"ר לקולא חשיב קיום מצו' בודאי הנה דכל שאצלנו ספק אף דקמי שמיא גלי' שאינו מצו' מ"מ הוי מצו' גמורה כעין דברי הר"ן ספ"ק דקדושין גבי ס' ערלה

עיי"ש א"כ ל"ח תרתי דסתרי דשניהם ס' מצו' הם ומספק יוצא יד"ח שניהם, וכזה ממש כ' בס' ש"ש ש"א פרק (י"ז) לענין שכ' התוס' דלא גמרי' מסוטה רק דבר שאפשר להיות ומש"ה אין מטהרין שניהם דמ"מ אפשר לטמאות שניהם מס' דזה אפשר להיות עיי"ש ולא דמי להא דר"ן פסחים (ק"ח) דשם אם נפטרנו מהסיבה בכל ד' כוסות מצד סד"ר לקולא אא"ל שקיים מצות היסיבה דסו"ס לא היסב כלל ובודאי לא קיים מצו' דרבנן משא"כ כאן שעשה מצו' מספק חשיב קיום מצו' בודאי מצד סד"ר להקל וכדברי המג"א הנ"ל ותוס' מנחות (ס"ו):

ועתה נבא לנ"ד כיון דקימ"ל א' מד"ת וב' מד"ס א"כ ל"ש לומר דאם נפטרנו מתש"ת תר"ת מסד"ר להקל גם מתשר"ת נפטרנו מטעם זה דסד"ר להקל וא"כ ביטל בודאי מצו' דרבנן ז"א דהא עכ"פ צריך לתקוע פ"א תשר"ת תש"ת תר"ת כדי לצי"ח כל הספיקות בסדר א' של תורה עכ"פ וכיון דתוקע פ"א תשר"ת תש"ת תר"ת שוב יוצא יד"ח גם ידי תקיעות השתים מד"ס, דלגבי ד"ס חשיב כ"א בפ"ע קיום מצו' מצד סד"ר, וחשיב מד"ס כג' תר"ת דכ"א ס' תר"ת הוא ומצד סד"ר להקל חשיב כודאי תר"ת א"כ ממנ"פ יוצא יד"ח, ידי דאורייתא יוצא ממנ"פ בא' מאלו השלשה דמדאורייתא בחד סגי, וידי"ח דרבנן יוצא יד"ח בכל הג' דכ"א חשיב כודאי מצו' מדרבנן והוי כג' תר"ת ושפיר דמי ודו"ק:

ויש להוסיף נופך לזה לפמש"כ הב"י או"ח (סי' מ"ו) בשם הרא"ה דמי שמתפלל תוך זמן ק"ש אין ראוי לומר ק"ש בבוקר אצל אתה הוא דמוטב יותר לומר ק"ש דאורייתא על סדר ברכות ואם יאמר בבוקר לא יהי' ק"ש דאורייתא על הדר ברכות דכבר יצא מדאורייתא עיי"ש והכ"נ דחז"ל תקנו לתקוע על סדר ברכות נכון יותר לתקוע תקיעות של תורה על סדר ברכות וכיון דהמנהג דילן סובר כמ"ד א' מד"ת ושנים מד"ס כמ"ש התוס' וא"כ אם יתקע על מלכיות תשר"ת תש"ת תר"ת ויצא בודאי יד"ח תקיעות של תורה שוב לא יהי' לזכרונות שופרות תקיעות דאורייתא, ע"כ בכוונה הנהיגו ותיקין לתקוע תשר"ת למלכיות תש"ת לזכרונות תר"ת לשופרות וא"כ כ"א מאלו הוא מוכרח מה"ת מצד ספד"א מה"ת לחומרא דהוי כודאי חיוב כמ"ש בשו"ת הר"ן (סי' נ"א) ושפיר יש בין למלכיות בין לזכרונות בין לשופרות תקיעות דאורייתא על סדר ברכות, ואפילו להרמב"ם דס"ל בכל הספיקות של תורה דמה"ת לקולא רק מדרבנן לחומרא כאן מודה דמה"ת לחומרא דאם תיזיל בכולן לקולא ודאי יבטל מצו' דאורייתא ומאי חזית ע"כ כאן ספד"א מה"ת לחומרא דומה לדברי הר"ן פסחים (ק"ח.) גבי היסבת ד' כוסות ור"ן פ"ק דמגלה גבי עיירות המסופקות, דהיכא דסתרי אהדדי לא אמרי' ספד"ר לקולא, והכ"נ לענין ספד"א לרמב"ם דמה"ת לקולא היכא דסתרי אהדדי מה"ת לחומרא, וכן מצאתי

להפר"ת (סי' ק"י) בכללי ס"ס (אות ז') דהיכא דסתרי אהדדי ל"א ספד"א מה"ת לקולא עיי"ש וא"ש והוא כפתור ופרח בסייעתא דשמיא:

עוד י"ל בפשיטות דהנה רש"י כ' לקמן (ל"ד.) למ"ד א' מד"ת וב' מד"ס דהטעם שהוסיפו חז"ל ב' סדרים כדי להשוות התקיעות א' למלכיות וא' לזכרונות וא' לשופרות וכ"כ במשנה דסדר תקיעות, משמע דלולא זאת הי' מסתפקים בסדר א' של תורה, רק כדי שיהי' גם לזכרונות שופרות תקיעות הוסיפו ב' סדרים, והנה לקמן (ל"ד:) דספק דאורייתא עדיף מודאי דרבנן עיי"ש וא"כ בתר דתקין ר' אבהו תשר"ת תש"ת תר"ת מצד ספד"א, שוב אי"צ להוסיף סדרים אחרים, כיון דיש ג' סדרים למלכיות זכרונות שופרות שזה מחוייב מצד ספד"א די בכך, ואי"צ להוסיף תקיעות דרבנן כיון דהני עדיפי שהם ספד"א ודו"ק:)**

ונלע"ד ליישב המנהג ואקדים דברי הגמ' ר"ה (ט"ז.) אר"י למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב את השטן פירש"י שיראו שמחבבין את המצוות והנה בתוס' (ל"ג:) סוד"ה שיעור תרועה כתבו וז"ל וא"ת אהנך דישיבה היכי נפיק הא תני' בסיף פרקין פקיעות וברכות של ר"ה ויוה"כ מעכבין זא"ז אלמא בעידן צלותא בעי' למעבד לאו פירכא הוא דאע"ג דמשמע מתוך פירוש הקונטרס דאם בירך ולא תקע או תקע ולא בירך אאל"כ דהא תני' לקמן ב' עיירות בא' תוקעין ובא' מברכין הולך למקום שתוקעין ואין הולך למקום שמברכין ותנן מי שבירך ואח"כ נזדמן לו שופר משמע שבלא שופר יכול לברך אלא וכו' שהתקיעות מעכבות זא"ז והברכות מעכבות זא"ז וכו' עיי"ש, ולכאו' אין מובן קו' התוס' דאיך נפיק בתקיעות מיושב דמנא להו דיוצא הא מפורש בגמ' דתוקעין רק לערבב את השטן וצ"ל דאזלי כאן בשיטת רש"י לעיל (ט"ז:) דעירבוב השטן משום שרואה ישראל מחבבין המצוות [ולעיל כ' בשם ירושלמי פי' אחר] וס"ל דאם לא נפיק בתקיעות אלו, ואין עליהם שם מצו' כלל ל"ש בזה חיבוב מצו' כיון שהוא דבר מותר ופעולה בטילה.. אמנם עדיין ק' כיון דיוצא אח"כ על סדר ברכות מה מועילני תקיעות דעכשיו שיחשב חיבוב מצו', וראיתי בס' אבני נזר (סי' חמ"ח סק"ו) שפי' דכמו דאין עושין מצוות חבילות חבילות משום דמחזי כמשא ה"נ להיפך כשיש בידו לצי"ח דאורייתא ודרבנן יחד ומחלק התקיעות לשנים מיושב יוצא יד"ח דאורייתא ואח"כ על סדר ברכות חשיב בזה מחבב המצו' ודפח"ח אך ק' לי ע"ז דהב"י או"ח (סי' מ"ו) בשם הרא"ה דאין לצאת בק"ש שאומר בבוקר אצל אתה הוא כדי לומר ק"ש דאורייתא על סדר ברכות ואמאי ל"א התם ג"כ דהוי חיבוב מצו' כשמחלק הק"ש דאורייתא ודרבנן לשנים מעיקרא אומר בלי ברכותי' ויוצא יד"ח דאורייתא ואח"כ מקיים

חיוב דרבנן לקרוא עם ברכותי', גם ק' קו' התוס' על רש"י דתקיעות וברכות מעכבות זא"ז א"כ לא נפיק כלל בתקיעות מיושב ומה חיבוב מצו' יש כיון דאין בהם מצו' כלל והוא פעולה בטילה, והנראה לבאר דברי האבני נזר דהא דתקיעות וברכות מעכבות זא"ז לרש"י הוא מטעם שכ' התוס' סוכה (ג'.) אם עשית כן לא קיימת מצות סוכה מימיך דאם חז"ל מתקנים איזה תקנה במצו' דאורייתא אם אינו עושה כתקון חז"ל אינו מקיים המצו' אפי' מדאורייתא וה"נ דחז"ל תקנו לתקוע על סדר ברכות אם אינו עושה כן אינו מקיים המצו' כלל, אמנם חז"ל תקנו מעיקרא בתנאי דהיי"ד בחבר עיר אבל שלא בחבר עיר אינו תוקע על סדר ברכות כדאי' לקמן בגמ' ע"כ ביחיד אין הברכות מעכבות התקיעות רק בצבור ומצינו כעין זה דצבור חמור מיחיד במגלה (י"ט:) הקורא במגלה הכתובה בין הכתובים לא יצא ומסקינן דבציבור שנו וביחיד יוצא עיי"ש וקו"ח כאן דיש סברא גדולה לחלק דבשלמא בציבור בידו לקיים תקנת חז"ל ע"כ מעכב משא"כ ביחיד אין לתקיעות שייכות אל הברכות ע"כ אין מעכב ומיושב קו' התוס' מהא דהולכין למקום שתוקעין ואין הולכין למקום שמברכין די"ל דמיירי במקום שתוקעין שלא בחבר עיר וכן מתני' מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר מיירי בכה"ג משא"כ בחבר עיר מעכב:

אמנם נראה דאף בחבר עיר דברכות מעכבות התקיעות היינו כשמבטל תקנתא דרבנן בשאט נפש קנסוהו רבנן [כמ"ש הפמ"ג בפ"כ ע"ד תוס' סוכה ג'. הנ"ל דהיי"ד במזיד] ויש כח בידם להפקיע מצו' שלו לגמרי [ובשבת י"ב: רי"ש אמר אני אקרא ולא אטה וכו' אמר כמה גדולים ד"ח שאמרו לא יקרא לאור הנר וכבר עמדו ע"ז מה גדלות ראה במאמר זה יותר על שאר דחז"ל שאמר כמה גדולים ד"ח, וי"ל דרי"ש הוי ס"ל כיון דתורה מגיני ומצלא אפי' בעידנא דלא עסיק בה כסוטה כ"א. וכש"כ בעידנא דעסיק כו' ע"כ לא האמין שבעת קריאה יבא להטות אמנם אח"כ כשנוכח שאפשר להכשל בזה הסביר לעצמו הענין דחז"ל בכחם להפקיע מצו' וכשאמרו לא יקרא לאור הנר הפקיעו שם תורה ממי שקורא לאור הנר וע"כ אין לה הסגולה דאגיני ומצלא וזה כמה גדולים דברי חכמים שבדבורם הפקיעו המצו' דת"ת ממי שקורא לאור הנר.] משא"כ כשתוקע מיושב מצד חיבוב מצוה ודעתו לקיים אחר כך תקנת חז"ל לתקוע על סדר ברכות בודאי מקיים עתה מצו' דאורייתא דאין מקום לקונסו בפרט דכאן מסתבר טובא לומר כן דיחיד יוצא אף בלי ברכותי' א"כ דל צבור מכאן יוצא כ"א בתורת יחיד וכעי"ז הק' הטו"א במגלה (י"ט) על מגלה הכתובה בין הכתובים דבצבור לא יצא רק ביחיד והק' דל צבור מכאן מ"מ יהי' יוצא בתורת יחיד עיי"ש מה שתי' וכאן ל"ש תירוצו אך במקום דבידם לקיים תקנת חז"ל ומ"מ מבטלין חיוב דרבנן י"ל דקנסו לבטל מהות מצו' לגמרי מן התקיעות דיש

כח בידם לעשות כן למאן דפקר לעבור על דרבנן משא"כ כאן האנשים ההם שלמים הם אתנו ורצונם לקיים תקנת חז"ל בכל נפשם ומאודם רק מצד חיבוב מצו' מחלקים המצו' לשנים בודאי אין מקום לקונסם כלל וא"כ בשעת תקיעות מיושב יוצאין יד"ח תקיעות דאורייתא בתורת יחידין דדל צבור מכאן כ"א יוצא בתורת שלא בחבר עיר ואח"כ תוקעין מעומד על סדר ברכות בתורת חבר עיר דאז החיוב לתקוע דוקא על סדר ברכות ובזה מיושב הקו' מב"י או"ח (סי' מ"ו) דיותר מצו' שלא לכוון לצי"ח בק"ש שאומר בבוקר אצל אתה הוא כדי לומר ק"ש דאורייתא על סדר ברכות וכאן אמרינן להיפך דהוי חיבוב מצו' אם מחלק לשנים, דשאני התם בק"ש דבאמירת ק"ש בבוקר אינו מחדש מאומה דאח"כ הרי יקיים ג"כ מצו' דאורייתא בעצם אמירת הק"ש ויקיים ג"כ מצו' דרבנן לברך ברכותי' וא"כ יש בכלל מאחים מנה ומה בצע במה שיאמר עתה ק"ש גרידא משא"כ בתקיעות דאח"כ כשיתקע על סדר ברכות אין התקיעות בעצמותן מצו' רק בצירוף הברכות דבחבר עיר ברכות מעכבות את התקיעות ועתה שתוקעין מיושב בתורת יחידין עצם התקיעות מצו' וא"כ הוא לגמרי סוג מצו' חדשה שלא יקיימנה אח"כ דעתה מקיים מצו' דאורייתא בעצם התקיעות בתורת יחידין ואח"כ מצו' דרבנן בצירוף הברכות בתורת צבור וא"כ מה שעושה עתה אינו עושה אח"כ ומה שעושה אח"כ אינו מקיים עתה ע"כ שפיר יש חיבוב מצו' בזה במה שמחלק תקיעות דאורייתא ודרבנן לשנים והוא כפתור ופרח בס"ד:

והנה הרא"ש ור"ן ובעל המאור העתיקו לשון רב האי גאון וז"ל אל תחשבו כי נפלה בימי ר' אבהו ס' בדב"ז שהרי משניות קדומות א' אומרת שלש יבבות וא' אומרת שלש שברים וקאמר אביי בהא פליגי וכך הי' הדבר מימים קדמונים מנהג לכל ישראל מהם עושין תרועה יבבות קלות ומהם עושין יבבות כבדים שהם שברים אלו ואלו יוצאין יד"ח וכו' והיו הדברים נראין כחלוקה אע"פ שאינה חלוקה וכו' וכשבא ר' אבהו ראה לתקן תקנה שיהי' כל ישראל עושין מעשה א' ולא יהי' ביניהם דבר שלהדיוטות נראה כחלוקה עכ"ל והרמב"ן במלחמות ד' תמה ע"ז דא"כ מה פריך אר' אבהו ודלמא גנוחי גנח וקמפסקי תרועה בין שברים לתקיעה כיון דלכו"ע יוצאין גם בתשר"ת עיי"ש והנה כל הראשונים ז"ל העתיקו דברי רב האי ז"ל הנ"ל ועכדום עטרת לראשם נראה דהוי קשי' להו לומר דעד דאתי ר' אבהו לא קיימו מצות שופר כתקנה ח"ו ונלע"ד הקלושה והרטושה ליישב זה ע"פ סברת רב האי ז"ל ושלא יוקשה קו' הרמב"ן ז"ל דהנה בריטב"א כ' דדבר זה אם תרועה גנוחי גנח או ילולי יליל תליא במנהג דאם המנהג כי מיתרע בי' מילתא ליילל אז הדין דתרועה צריך להיות ילולי יליל ואם הדרך לגנוח אז צריך לעשות שברים עיי"ש ע"כ נלע"ד לענין סברת רה"ג ז"ל דזה תלי' בין כשתוקעין בחבר עיר ע"ס ברכות דאז

חשובין כל הצבור כגוף א' כיון דהמצו' רק בתורת צבור דמצד יחיד ליכא מצו' על סדר ברכות וע"כ דהם מצטרפין להיות צבור וחשיבי כל הצבור כגוף א' כמבואר בתוס' נדה ז'. דאם אין חיוב חלה רק ע"י צירוף זה עצמו גורם צירוף עש"ה וה"נ בנ"ד היכא דתוקעין בחבר עיר על סדר ברכות דמתורת צבור קאתינן עלה ולולא זאת לא הי' שייך מצו' זו חשובי כלם כגוף א'. ובתוך ציבור נמצא הכל יש מי שדרכו כי מיתרע בי' מילתא גנוחי גנח ויש מי שדרכו ילולי ליל או גנח ויליל ואף דבאותו צבור אין נמצא כל מינים אלה מ"מ הצבור חשיב ככלל ישראל כמ"ש בס' שפע טל דף ה': דאין יתרון מעלה למעלה מעשרה הנה דבעשרה נמצא כח הכלל וכיון דחשיבי כגוף א' שפיר שייך סברת רה"ג דיוצאין כלם בין בגנוחי גנח בין בילולי ליל דכל שהוא בגדר יבבא לא' מישראל הוי לכלם תרועה דכל ישראל חברים היכא דמצטרפי יחד ויש עליהם תורת ציבור, והא דפרכינן בגמ' דילמא גנוחי גנח וקמפסקי תרועה וכן להיפך דילמא ילולי ליל וקמפסקי שברים זה קאי על יחיד התוקע שלא בחבר עיר דאז אין לו צירוף עם הכלל דאם הי' לו צירוף אל הכלל גם בהיותו ביחיד הי' לו לתקוע ע"ס ברכות וע"כ דאין לו צירוף אל הכלל לגבי מצות תקיעה וא"כ נדון לעצמו ובו הדבר תלוי אם דרכו בילולי ליל אז המצו' אצלו תרועה ואם גנוחי גנח אז צריך שברים ודומה להא דאיתא במשנה פי"ז דכלים דהכל לפי מה שהוא אדם עיי"ש ע"כ פריך שפיר דאיך קפסיק ר' אבהו ותני לכו"ע תשר"ת הא לפעמים נפיק מיני' חורבא ביחיד התוקע וע"ז משני דהדר עביד תש"ת ותר"ת:

ואולי גם כוונת רב האי ז"ל כדבריו רק דקאי על התוקעין בחבר עיר ע"ס ברכות כאשר הוא ברובא דרובא ע"כ אמר דכלם יוצאין וכן עד ר"א שרוב ישראל תקעו בחבר עיר היו כלם יוצאין בכל אופן שתקעו ואם יחיד הי' תוקע י"ל דהי' תוקע כפי מנהגו כד מיתרע בי' מילתא וב"ה שזכיתי לקיים דברי רה"ג ז"ל שכל הראשונים ז"ל העתיקו דבריו שיהי' דברי חכמים קיימין:

ובזה א"ש מנהג ישראל שהביאו התוס' והרא"ש ז"ל דבתקיעות מיושב תקעו כל הספיקות דר"א תשר"ת תש"ת תר"ת בכל סדר והיינו משום דתקיעות מיושב תוקעין בתורת יחידין כדי לקיים עתה מצו' של תורה בתקיעה גרידא שלא בצירוף הברכות ואין רוצין עתה להצטרף יחד דא"כ ל"ה יוצאין שלא על סדר ברכות כמו שנתבאר לעיל בארוכה וכיון דעתה אין עליהם תורת ציבור אין יוצאין רק לפי טבעו של זה כד מיתרע בי' מילתא הכל לפי מה שהוא אדם וכיון דא' תוקע להוציא את כלם צריך לתקוע כל הספיקות משא"כ בתקיעות על סדר ברכות דאז תוקעין בתורת צבור וכשתוקעין בתורת צבור הדרין לדברי אביהן של ישראל רב האי גאון זצ"ל דאלו ואלו דברי א"ח

הן וכלם יוצאין בין בשברים בין בתרועה בין בשתיהן יחד אך הי מינייהו מפקית ע"כ תוקעין תשר"ת למלכיות תש"ת לזכרונות תר"ת לשופרות והוא נכון וישר בעזהי"ת, ומתוך הדברים שכתבתי נתיישב לי מנהג רוב ישראל היום שאומרים ק"ש בבוקר אצל אתה הוא ולדברי הב"י (סי' מ"ו) בשם הרא"ה אין נכון לעשות כן אם מתפלל בזמן ק"ש ולפמש"כ מצאתי טוב טעם למנהגן לפמש"כ התוס' והרא"ש ר"פ הי' קורא בשם רב האי גאון דהא דברכות אין מעכבות ק"ש הי"ד ביחיד אבל בצבור מעכבות עיי"ש, וא"כ דומה ממש לתקיעת שופר דבחבר עיר ברכות מעכבות התקיעה ושלא בחבר עיר אין מעכבות וא"כ אדרבא טוב ויפה ונעים מנהג ישראל לומר ק"ש בבוקר אצל אתה הוא לצי"ח ק"ש דאורייתא בתורת יחידין דאז הק"ש עצמה מצו' ואח"כ מתפללין בצבור ויוצאין יד"ח חיוב דרבנן ק"ש על סדר ברכותי' דזה סוג מצו' אחרת דאין הק"ש בעצמה מצו' רק בצירוף הברכות ודומה ממש לתקיעות מיושב דאדרבא חיבוב מצו' יש בזה מה שמחלק התקיעות לשנים והכ"נ חיבוב מצו' הוא והב"י (סי' מ"ו) לשיטתי' שפ' שם (ובסי' ס') דברכות אין מעכבות ק"ש כלל אפי' בצבור אבל לדברי אביהן של ישראל רב האי ז"ל ורבותינו בעלי התוס' והרא"ש ז"ל שהעתיקו דבריו מתוקן ומקובל וטוב ויפה מנהגינו לקרות ק"ש בבוקר אצל אתה הוא ואדרבא חיבוב מצו' הוא וכבר כ' הטור (סי' מ"ו) שכן הי' מנהג ר"י החסיד ז"ל, אך הי"ד כשמתפלל בצבור וע"ז קאי מנהג ר"י החסיד עיי"ש, אבל כשמתפלל ביחיד בודאי טוב שלא לצי"ח עד שיאמר ק"ש ע"ס ברכות כנלע"ד:

ומצאתי ראי' ברורה לדברייב בב"י (סי' מ"ו) ד"ה וכ' הרא"ה שכ' דנראה מדברי הירושלמי שהי' מנהגן לקרות ק"ש בזמנה בצבור ואח"כ חוזרין וקורין אותה עם ברכותי' עיי"ש ולפמש"כ הי' זה טעם המנהג לעשות כן בצבור דוקא דבצבור ברכות מעכבות ק"ש ע"כ היו מחלקין מצות ק"ש לשנים מעיקרא יוצאין יד"ח דאורייתא שהוא בלא ברכות ואח"כ יוצאין חיוב דרבנן בצבור שהוא דוקא בצירוף ברכותי' והוא ממש כמו שאנו עושין בתקיעות דעירבוב והוא נכון בס"ד:

ובגוף דין הנ"ל מבואר בברכות (ל'.) כהרא"ה ז"ל דגרסינן התם ר' אשי מצלי בהדי צבורא ביחיד מיושב כי הוי אתי לביתי' הדר ומצלי מעומד ופירש"י דפעם ראשונה התפלל משום דמטי זמן ק"ש ורצה לסמוך גאולה לתפלה, ואח"כ בביתו חזר והתפלל משום שלא הי' דעתו מיושבת עליו כ"כ עיי"ש ולדברי הב"י למה התפלל בפעם הראשון הרי יכול לסמוך גל"ת כשיתפלל בביתו פעם ב', ויש לדחות דאז כבר עבר זמן ק"ש רק זמן תפלה עדיין, ע"כ א"א לסמוך גאולה לתפלה, אך עכ"פ נשמע מזה דאחר שעבר זמן ק"ש ל"ש לסמוך גאולה לתפלה, וע' ספרי שיח השדה (סי' ה' דף ל':) הוכחתי מהש"ס

ר"פ תפה"ש דאפי' כה"ג שרי (ומה שהקשיתי שם מה שייך סמיכת גאולה לתפלה אחר שעבר זמן ק"ש יש ליישב בפשיטות דמ"מ כיון דאכתי לא עבר זמן של ברכות ק"ש דהקורא מכאן ואילך לא הפסיד הברכות והרי באמת ויציב יש יצי"מ וכיון דלגבי אמת ויציב אכתי זמנה הוא שפיר חשיב סמיכת גאולה לתפלה וזה המחוור]:

אך יש לדחות שהי' ירא שיעבור זמן תפלה שהוא לכתחלה עד ד"ש כר"י דתנן בבחירתא כוותי'. ומ"מ חזר והתפלל עוד הפעם בביתו אחר ד' שעות דבדיעבד זמן תפלה עד חצות כהרי"ף והרא"ש ר"פ תפה"ש וכן בשו"ע (סי' פ"ט). ומ"מ זמן ברכות ק"ש אינן רק עד ד' שעות כמ"ש בשו"ע או"ח (סי' פ"ט) ע"כ הי' מוכרח לומר ברכות ק"ש בבוקר ומש"ה הוכרח אז להתפלל כדי לסמוך גל"ת כיון דאחר ד' שעות כבר עבר גם זמן אמת ויציב אבל עד ד' שעות שפיר מצי למיסמך גאולה לתפלה משום אמת ויציב שעדיין לא עבר זמנו וק"ל:

סימן כב

שאלה מי שלא כיוון בתחילת ברכת אבות בתיבת בא"י ואח"כ כיוון אם יי"ח:

תשובה נלע"ד דהטעם דברכה ארוכה חותמת בברוך הוא עפ"י דקדוק. כעין דמצינו בחומש בכמה מקומות במאמר ארוך שיצא קצת מענין ההתחלה חוזר וכופל בסוף מה שהתחיל כדי שיובן יותר. וכעי"ז נמצא בפ' וארא (ו' פסוק י"ג) כמו שפירש"י שם. וכעי"ז כתב הרמב"ן בחומש בכמה מקומות. נמצא דבא"י שבסוף הברכה אינו דבר חדש רק חוזר וכופל מה שהתחיל. וע"כ י"ל דסגי בכוונה בסוף הברכה וחשיב כאילו כיוון בהתחלה. כנלע"ד דרך אפשר, לענין דיעבד:

אך ראיתי בס' החינוך מצוה תל"ג ומשם בארה דמה שצריך לכוון בברכת אבות אין הכוונה לכוון פירוש המלות רק שידע לפני מי הוא עומד עייש"ה והוא חידוש גדול מאוד וכ"מ ברמב"ם ה' תפלה (פ"ד הט"ו) כיצד הוא הכוונה וכו' ויראה עצמו כאילו עומד לפני השכינה. ואילו פי' המלות שיירי'. וקצת ראי' לזה מהק' לס' תקו"ז (י"ג) וכוונה בעי לאקדמי' למצוה ובגי"ד שויו' רבנן אם לא כוון לבו באבות חוזר לראש. הנה מדמה כוונה זו לכוונת המצוה אך בחינוך מפורש יותר שכ' וז"ל וענין כוונה זו שחייבו בשבילה חזרה הוא לפי הדומה שיתן האדם אל לבו שלפני ה' הוא מתפלל ואליו הוא קורא וכו' משמע להדי' דהא פירוש המלות אף שהוא חיוב גמור לכוון מ"מ לא חייבו בשבילה חזרה. ודבר זה מצד א' קולא גדולה אבל בגונע לנ"ד נצמח מזה חומרא. דלפ"ז י"ל דכלו מעכב דבשלמא אם הי' הרצון כונת המלות וכיון שמלות אלו נכפלו סגי במכוון במקום

א' דסו"ס מכוון בכל המכוון אשר בברכה. אבל כיון דעיקר הרצון שידע לפני מי הוא עומד והחמירו בזה בברכת אבות אין נפ"מ אם דבר זה כפול או לא. סו"ס הצד השו' שבו שבכל מלה ומלה הוא עומד לפני ה' בברכה ראשונה ואם לא כיוון אפשר דצריך לחזור בשביל זה:

ונלע"ד חבר לדברי החינוך מס' שבלי הלקט (סי' י"ז) שכ' דאם לפעמים אדם מתפלל בלא כונה יצא כמו בקרבן דסתמ' לשמה קאי. ולכאו' מה דמות יערוך התם כוונה לשמה כעין כוונת מצוה משא"כ בתפלה דצריך כוונה לכוון פי' המלות. ע"כ נראה דס"ל לשה"ל ג"כ כהחינוך דהכוונה בתפלה הוא ג"כ דרך כלל שמכוון להתפלל לפני ה':

אמנם אחר העיון נראה דאדרבא לדברי החינוך אפשר דסגי בכוונה בסוף הברכה לבד כעין דעת י"א דסגי לשמה בשעת גמר כתיבת השם. בשלמא לפי הפשוט דכוונה היינו פי' המלות ודאי כל מלה ומלה צריך לכוון בה דכל מלה יש לה פי' אחר ואין שייכות לפי' המלות דסוף ברכה עם ההתחלה, אבל להחינוך דהכוונה כלליית לדעת לפני מי הוא עומד אפשר דסגי בכוונה בסוף. ואם כנים הדברים יש להוסיף דסגי כשמכוון בתפלת הש"צ בברכה שלא כיוון בה. דתפלת הש"צ עם תפלת הצבור היא כתפלה א' כמ"ש באבני נזר או"ח (סי' תמ"ו סק"ג) לענין ברפת כהנים. ובענייי מצאתי כזה בזה"ק פ' חיי (קל"ב:) בגין דתרין צלותי נינהו חד מיושב וחד מעומד וכלהו חד. עכ"ל. א"כ סגי בדיעבד בכוונה בברכת הש"צ:

ויש להוסיף, ואקדים מה שלענ"ד טעם על חזרת הש"ץ התפלה גם בזמנינו אף שאין לנו מי שאינו בקי והפוסקים כ' משום דבר שנאסר במנין אף שבטל הטעם לא בטלה התקנה, וזהו דוחק, דלפ"ז כל תפלת הש"צ בזמנינו אין לו מקום בעצמותו רק מחמת שנאסר במנין. ואילו בכ"מ בפוסקים מבואר דעיקר תפלת צבור הוא בשעת תפלת הש"צ וכ"מ בזה"ק פנחס רכ"ט, ובאור החמה שם ומטעם זה י"א דאי"צ תקיעות על סדר ברכות רק בחזרת הש"צ. וכן העלה מרן זצ"ל באבנ"ז (סי' תמ"ד), עוד ראי' לזה מר"ה (ל"ב.) ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים, ואילו ברכת שים שלום שירי', וצ"ל דבתפלת הש"ץ ברכת כהני' הוא חלק מברכת שים שלו' ובמג"א סי' תקפ"ה סק"י כ' להיפך, מ"מ חלקי אמרה נפשי [וכעי"ז שז מבואר ברמב"ם בסדר תפלות של כל השנה דבתפלת הש"צ ברכת אתה קדוש מתחיל מנקדישך עיי"ש וכן משמע בר"ה (ל"ב.) וכ"כ שם להדי' ברע"ב דקדושת השם שבמשנה הנ"ל הוא נקדישך ואלו אתה קדוש שיירי' וע"כ צ"ל דהיינו קדושת השם]. וכיון דתפלת הש"צ עיקר נקטה. [עוד קצת ראי' ממה דאמרי' במגן אבות לפניו נעבוד ביראה ופחד. ולכאו' ק' שידוע דברכה זו היא מעין שבע. ולא נזכר בכל

ז' ברכות דש"ק שנעבוד לפניו ביראה ופחד. ונראה דכיון דהש"צ מסיים ברצה שאותך לבדך ביראה נעבוד חשיב זה עיקר נוסח התפלה כמו שהש"צ אומר ע"כ הקיצור ממנו הוא לפניו נעבוד ביראה ופחד. ואף דבלילה ליכא חזרת הש"צ מ"מ הש"צ אומר כנוסח תפלת הש"צ ועי' טאו"ח (סי' קכ"ד) עוד טעם על חזרת הש"צ וגם אני הקטן אענה חלקי, דבירושלמי פ"ז דברכות דכמו דהבוצע מוציא את השומעים בברכת המוציא כמו"כ השומע מוציא אותו בעניית אמן. הנה דגם המברך צריך אמן אך דאין לענות אמן אחר ברכת עצמו ע"כ השומע מוציאי, ועי' רא"ש סף מס' נזיר דאמן חשיב גמר הברכה, וא"כ בתפלת לחש דאין השומע עונה אמן חסר להמתפלל עניית אמן של כל ברכה ע"כ תקנו חז"ל שיחזור ש"צ התפלה בקו"ר והצבור עונים אמן ואז יוצא כ"א יד"ח בחיוב עניית אמן על כל ברכה שהתפלל הוא, וא"כ לפי הנ"ל דסגי כוונה בגמר הברכה ואמן חשיב הגמר של הברכה כדברי הרא"ש סוף נזיר אפשר דסגי בדיעבד בכוונה בברכת הש"צ כשיענה אמן עלי':

ונלע"ד דמי שלא התכוון באבות שבזמנינו אין מחזירין אותו. נכון לכוון בשעת תפלת הש"צ ובעניית אמן על ברכת אבות ומתקן פורתא מה שלא כיוון באבות, וזה מה שרצוני לבאר:

ומתוך דברים הנ"ל יש ללמוד דמי שעומד במקום שאינו רשאי להפסיק ושומע ברכה שיש בו ס' אם מותר לענות אמן במקום שעומד או לא יש לו עצה לשמוע אמן מאחד מן העונים ויוצא יד"ח, ולולא דברי ירושלמי הנ"ל הי' מקום לפקפק בזה מתרי טעמי, א' די"ל דבעניית אמן ל"ש להוציא כיון דבלא"ה כל שומע הוי כעונה כדאי' סוכה (ל"ח:) ומ"מ חייב לענות אמן בעצמו הנה דחיוב זה צריך לקיים בפועל ממש בעצמו וא"כ ל"ש להוציא בזה, שנית דהעונה אמן הרי אינו מכוון להוציאו, אמנם מדברי ירושלמי הנ"ל מבואר להדי' דשייך להוציא גם בעניית אמן. גם מבואר בירושלמי דכל עונה אמן צריך להוציא את המברך ולב ב"ד מתנה שיחשב כמכוון להוציאו וי"ל דה"ה כל השומעים מן המברך דשומע כעונה חשיבי לענין זה כהמברך עצמו שיהי' נכללין בכוונת העונה שמכוון להוציא, וידעתי שבדבר זה יש לפקפק קצת, אמנם אפי' לא נימא הכי הרי קיי"ל בדרבנן מצאצ"כ כמ"ש המג"א (סי' ס'):

איברא שבתיבת גמא פ' האזינו בשם צידה לדרך צדד לומר דאמן אחר ברכה דאורייתא הוא דאורייתא, גם בס' אוצר החיים להגה"ק מקמארנא ז"ל (דף כ"ט.) מדה"ס דאמן וב"ה וב"ש אפשר שהוא דאורייתא ויהי' נכלל בכלל מורא השם עיי"ש, ולפי"ז אפשר דאפי' אמן על ברכה דרבנן הוא דאורייתא, אמנם בנ"ד כיון דמסופק לו אם שרי לענות ומטעם

זה אינו עונה א"כ מקיים בזה ג"כ מורא השם כמ"ש בס' שע"ת לרבינו יונה דעיקר יראה היא ליזהר מספיקות וכל שאינו עושה מחמת ס' איסור מקיים מצות את ה' אלקיך תירא: **ואציע** מענינא מקונטרסי דורש טוב לעמו מש"כ שם ללמוד זכות על רוב העולם שאין מכוונים בברכת אבות וז"ל שם, בשו"ע או"ח (סי' ק"א) דהמתפלל צריך לכוון לכל הפחות באבות ואם לא כוון באבות צריך לחזור ולהתפלל וכ' הרמ"א והאידנא אין חוזרין בשביל חסרון כוונה דקרוב הדבר שגם פעם ב' לא יכוון, וכ"כ בשו"ע בכ"מ ובתוס' סו"פ הי' קורא דהיום אין אנו יכולים לכוון, אך ק' לפ"ז איך מתפללין פעם ראשון כיון דאין מכוונים וכוונה מעכבת, עוד ק' אם התחיל להתפלל ויודע בבירור שלא כוון באבות יצטרך לעקור רגליו כיון דכוונה באבות מעכבת וא"כ יהיו כל ברכותיו לבטלה, וע' שיח השדה (סי' ח') מש"כ בזה, גם תמו' מאד כחומץ לשינים וכעשן לעינים דרוב ישראל היום אין מקיימין ח"ו מצות תפלה ג"פ ביום כיון שאין מכוונים וכוונה מעכבת:

ונלע"ד דהנה בתוס' ר"ה (ל"ד:) וברכות (ל"ג:) בשם בה"ג דמי ששכח יעלה ויבא ישמע כל השמו"ע מן הש"צ ויוצא יד"ח ואע"ג דלא קימ"ל כר"ג רק בר"ה ויוה"כ ואפי' ר"ג לא אמר אלא בעם שבשדות דאניסי וטרידי [ע' ב"ח או"ח סי' קכ"ד שהעתיק כן בקו' התוס'] היי"ד כשלא התפלל כלל אבל זה שהתפלל כבר רק ששכח יעלה ויבא דינו כעם שבשדות ואפי' בשאר ימות השנה נפטר בשמיעה מהש"צ וכן קימ"ל להלכה בשו"ע (סי' קכ"ד) עיי"ש לפ"ז נ"ל דכיון דכ"א מישראל מתפלל רק שאינו מכוון אף דכוונה מעכבת מ"מ לא גרע מהתפלל ושכח יעלה ויבא בר"ת ביום דזה ג"כ מעכב וגדולה מזו קימ"ל דאפי' בשכח ברכה שלימה ש"צ מוציאו (דלא כהר"מ שבתוס' דכל שהתפלל פ"א אף שהשמיט דבר המעכב שוב דינו כעם שבשדות א"כ אחר שהתפלל גוף התפלה שוב אם יש א' בסוף העולם שהתפלל בכוונה הראוי' מוציא כל ישראל אפי' בשאר ימות השנה דאחר שהתפללו פ"א דינם כעם שבשדות דיוצאין אפי' בלא שמיעה, ואפי' בשאר ימות השנה, ואע"ג דלענין יעלה ויבא צריך דוקא לשמוע מן הש"צ היינו משום דזה דבר קל לעשות ע"כ אין דינו לענין זה כעם שבשדות דעם שבשדות אניסי גם בזה שאינן יכולין לבוא ולשמוע מהש"צ משא"כ זה שהשמיט יעלה ויבא אינו אנוס לענין זה, וכ"ז התם אבל בנ"ד דכיילי הפוסקים שאין רוב העולם מכוונים א"כ מה בצע בשמיעתו מן הש"צ כמו דפ' הרמ"א שאין חוזרין ומתפללין בשביל חסרון כוונה דקרוב שגם פעם ב' לא יכוון כמו כן ממש שייך בתפלת הש"צ, ותו דלצאת בשמיעה צריך כוונה יותר ומה"ט פ' המג"א (סי' קכ"ד) דהיום אין לצאת בשמיעה מהש"צ דקשה לכוון בכל השמו"ע עיי"ש וא"כ אין לו עצה כלל לשמוע מהש"צ ואין לך אניסי וטרידי גדול מזה ושוב דינו שפיר

כעם שבשדות ממש דיוצא אפי' בלא שמיעה והכ"נ בזה, ע"כ א"ש מה שכל ישראל מתפללין אף שיש הרבה שאין מכוונים דאם לא יתפללו כלל לא יוכל אחר להוציאם דלא קימ"ל כר"ג רק בר"ה ויוהכ"פ ואפי' אז ל"א ר"ג רק בעם שבשדות אך כיון שמתפללין פעם א' רק שאין מכוונים ודומה להמתפלל ושכח יעלה ויבא דשוב דינו בכל השנה כמו בר"ה ויוהכ"פ וגם דינו כעם שבשדות כנ"ל א"כ גורמים בתפלתם שיוכל א' בסוף העולם היודע לכוון להוציא את כלם בתפלה בכוונה ואפי' בלא שמיעה ודו"ק:

אך עדיין ק' דכיון דכוונה מעכבת התפלה ובלא כוונה כמאן דלא צלי דמי וכל ברכותיו לבטלה איך מותר להתפלל לכתחלה בלא כוונה, ולא דמי לנדון הבה"ג דקאי על דיעבד ששכח ולא אמר יעלה ויבא אז הקילו עליו שיהי' דינו כעם שבשדות אבל שיהי' מותר לכתחלה להתפלל על סמך זה לא שמענו דמ"מ בתפלה זו אינו יוצא וברכותיו לבטלה:

אמנם גם לזה מצאתי בס"ד רפואה מה"ת והוא לדעת תוס' פסחים (קט"ו.) הובא בהקדמת ס' אגלי טל דאף למ"ד מצ"כ מ"מ גם בלא כוונה שם מצו' עלי' עיי"ש וא"כ מי שא"א לו לעשות מצו' בכוונה חייב עכ"פ לעשותה בלא כוונה דאע"ג דכוונה מעכבת ואם יכול צריך לחזור ולעשותה בכוונה מ"מ כיון דגם בלא כוונה שם מצו' עלה בודאי חיוב גמור עליו לעשות עכ"פ בלא כוונה, וה"ה בנ"ד לענין תפלה אף מי שאין בידו לכוון מוטב להתפלל בלא כוונה משלא להתפלל כלל, ובמלחמות ד' פ"ג דר"ה מבואר דכוונת הלב וכוונת מצו' דין א' להם עיי"ש והטו"א תמה עליו ובס"ד מצאתי ראי' לרמב"ן ז"ל בהקדמה לתקוני הזהר (דף י"ג) וז"ל ובגין דא כוונה דאיהו מחשבה צריך לאקדמה למצו' ובני"ד שוויוה רבנן כוון מחשבתא דצלותא בברכה קדמאה דהכי אוקמיה אם לא כוון בברכה ראשונה חוזר לראש עכ"ל נראה בעליל דכוונת הלב באבות הוא מצד כוונת מצו' כמו כל מצו' דצריכה כוונה וכוונה באבות הוא כמו כונה לפני המצו' וראה זה חדש, עוד ראי' להמלחמות ד' מתוספתא פ"ב דר"ה ומי שהי' ביתו סמוך לביהכ"נ ושמע קול שופר או קול מגלה אם כוון לבו יצא ואם לאו א יצא וכו' שנא' תכין לבם תקשיב אזניך, וקרא זה בכוונת הלב קאי ולא בכוונת מצו' הנה דשניהם שוין ושקולין, וא"כ כמ"ש לענין כוונת מצו' דגם בלא כוונה שם מצו' עלי' ה"ה בלא כוונת הלב באבות:

שוב ראיתי בס' שבלי הלקט השלם ענין תפלה (סי' י"ז) בשם הר' יעקב מגוירצבורק דאע"ג דצריך לחזור ולהתפלל בשביל חסרון כוונה מ"מ גם אם לא חזר והתפלל יצא יד"ח כדאמרי' בריש זבחים כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה עיי"ש והוא סמך לדברינו שמדמה תפלה בלי כוונת הלב לשלא לשמה הנה דכוונת הלב וכוונת מצו' דין א' להם גם כ' דתפלה בלא כוונה ג"כ שם תפלה עלי' וא"כ

שפיר מותר להתפלל גם כשיודע שלא כוון באבות וגם לכתחלה מותר היום להתפלל אף שיודע שלא יכוון, וכיון דגוף התפלה מתפלל כדין שוב א' בסוף העולם שמתפלל בכוונה מוציאו בחיוב תפלה בכוונה דאחר שהתפלל פעם א' דינו כעם שבשדות דאניסי וטרידי ואפי' בשאר ימות השנה דינו כר"ה ויוהכ"פ כאמור והכל שריר וקים:

ומצאתי סמך לדברי"י בזוה"ק יתרו (צ"ג:) סוד"ה כבד וגו' ואי איזדמן לי' עובדא ויכוון בי' זכאה איהו ואע"ג דלא מכוון בי' זכאה איהו דעביד פקודא דמרי' אבל לא אתחשב כמאן דעביד רעותא לשמה ויכוון בי' ברעותא וכו' ובהקדם מש"כ בהקדמת ס' הבהיר אגלי טל דפלוגתא דמצות צריכות כוונה תלוי בפלוגתא דר"י ור"ש לענין דבר שאינו מתכוון עיי"ש וא"כ ר"ש ס"ל מצ"כ כמו דס"ל דשא"מ מותר ומ"מ כ' בזוה"ק [שהוא מרשב"י סתם ר"ש שבש"ס] דאע"ג דלא מכוון בי' זכאה איהו וא"כ זה ראי' לדברי תוס' פסחים (קט"ו.) וסמך לכל דברינו:

עוד יש לי ללמוד מהתקוני הזהר הנ"ל דאף אם לא כוון באבות פי' המלות רק שנתכוון להתפלל לפני השי"ת ובמחשבה זו עמד בכל ברכות אבות ג"כ די בכך ויצא בדיעבד כיון דעיקר חיוב כוונה באבות משום כוונה לפני המצו' וא"כ כל שמכוון למצות תפלה די, ובס' מג"א להרב המגיד הקדוש מטריסק ז"ל כ' ששמע מאביו הרב המגיד הקדוש מו"ה מרדכי מטשערנאביל זצללה"ה שאמר בשם הבעש"ט זצללה"ה שאם אפי' האדם אינו יודע שום כוונה רק שהוא מתפלל להשי"ת מחמת שהוא ציווה כך להתפלל לפניו אף שאינו יודע אפי' פי' המילות עכ"ז תפלתו בוקעת ועולה עד לרקיע, עיי"ש, וזה סמך לדברינו, וראיתי בס' החינוך מצו' תל"ג וז"ל וענין הכוונה זו שחייבו בשבילה חזרה הוא לפי הדומה שיתן האדם אל לבו שלפני השם הוא מתפלל ואליו הוא קורא ויפנה מחשבתו מכל שאר מחשבות וייחד אותם ע"ז עיי"ש מבואר ג"כ דאי"צ דוקא לכוון פי' המלות רק שיתן אל לבו שלפני ה' הוא מתפלל וכל שעושה כן די ומפורש איפוא כדברי בעש"ט ז"ל, ומה דאי' בגמ' ושו"ע דאם לא כוון באבות צריך לחזור ולהתפלל י"ל דהייינו כשלא נתכוון גם לזה רק מצד הרגילות מצות אנשים מלומדה וכעין דאי' בירושלמי אנא מחזיק טיבו לרישא דכרע במודים כמו כן כאן מיירי שאחר שסיים גאל ישראל עומד להתפלל ולא ידע כלל מה שעושה אבל כל שעמד להתפלל לקיים מצות תפלה סגי, ואל תתמה ע"ז דכעי"ז כ' בס' השיב משה בשם בני יונה לענין קידוש השם הקדוש בס"ת הובאו דבריהם באבני נזר יו"ד (סי' שנ"ח סק"כ) ד"ה ראיתי כתוב עיי"ש:

ובזה יש ללמוד זכות על הרבה מן ההמון שאין מכוונים באבות ומ"מ מותר להם לסיים השמו"ע ושם תפלה עלי' כנלע"ד, וחושבני עוד לומר דבר חדש דהנה בר"ה (י"ח.) דתני'

הי' ר"מ אומר שנים שעלו למטה וחוליין שו' וכו' זה התפלל ונענה וזה התפלל ולא נענה מפני מה זה נענה וזה לא נענה זה התפלל תפלה שלימה נענה וזה לא התפלל תפלה שלימה לא נענה פירש"י תפלה שלימה, נתכוון, הנה דתפלה בלא כוונה חשיב אינה שלימה והוא כעין חצי שיעור

(ויש לבאר הדבר יותר לפמש"כ תר"י ברכות (י"ב.) דאפי' למ"ד מצאצ"כ מודה במצוות שבדיבור דצ"כ משום דאשכחן אמירה בלב עיי"ש והיינו משום דבדיבור חשיב הכוונה חלק מן הדיבור משום דאשכחן אמירה בלב, וא"כ ה"ה דכוונה מעכב בתפלה הוא מטעם רבינו יונה משום דבמצו' שבדיבור חשיב הכוונה חלק מעצם המצו' וא"כ דומה לחצ"ש מעצם המצו' ודו"ק:) וא"כ לפ"מ שהעלו האחרונים דאם אין לו כזית מצה מ"מ יאכל חצי זית דכמו דחצי שיעור אסור מה"ת כמו כן חצי שיעור מצו' יש עלי' קצת מצו' וכן דעת אדומו"ר זצ"ל באבני נזר או"ח (סי' שפ"ג סק"ט) עיי"ש ע"כ אף דכוונה מעכבת בתפלה ובלא כוונה צריך לחזור ולהתפלל מ"מ מוטב להתפלל בלא כוונה משלא להתפלל כלל כמו בחצי שיעור דודאי השיעור מעכב ואם אכל חצי זית מצה ועבר שיעור כדי אכילת פרס בודאי צריך לחזור ולאכול כזית שלם מ"מ מוטב שיאכל חצי זית משלא יאכל כלל דגם חצ"ש קצת מצו' ה"נ בזה וא"ש מה שהמון עם מותר להם להתפלל אף שיודעין ברור שלא יכוונו בברכת אבות ואף דבימי הגמ' הי' הדין דמי שאינו יכול לכוון דעתו לא יתפלל היינו משום דרוב פעמים היו מכוונים ולדעת רמב"ם תפלה דאורייתא רק שאין לה זמן קבוע מה"ת ע"כ אין לדחוק את השעה להתפלל כשאינו יכול לכוון אבל היום דרוב פעמים אין מכוונין שפיר דמי להתפלל בלא כוונה משלא להתפלל כלל כנלע"ד ליישב מנהג ישראל:

[**לשורש** דברי הסי' הזה נתעוררתי מאיזה מלים ששמעתי מפה קדוש כ"ק אדומו"ר בעל שם משמואל זצוקללה"ה בר"ה שנת תרע"ז בהיותו בלאדז ע"פ פנימית התורה, ובכחו זה הלכתי והרחבתי ע"פ נגלה]:

והנה לעיל כתבתי מהתוס' פסחים (קט"ו.) דאף למ"ד מצ"כ מ"מ גם בלא כוונה מקיים מצו', ונלע"ד ראי' לזה ממשנה ר"ה (כ"ז:) הי' עובר אחורי בהכ"נ ושמע קול שופר אם כוון לבו יצא וק' הא מעיקרא שמע ומחמת זה נתעורר לכוון וא"כ מקצת תחלת תקיעה ל"ה בכוונה והוי כשמע סוף תקיעה בלא תחלה דלא יצא אפי' יש בהשאר שיעור תקיעה, ומצאתי באגוד"א ה' שופר שהק' כן ותי' דכיון שנתכוון תוכ"ד להתחלה תוכ"ד כד"ד עיי"ש, אך לשון התקו"ז שהבאתי לעיל ובג"ד כוונה דאיהו מחשבה בעי לאקדמה למצו', ולענין זה ל"מ תוכ"ד להקדים המאוחר כמבואר ברא"ש פ' שבועת הדיינין גבי טענו חטין

ושעורין וקדם והודה לו בשעורים עיי"ש, אך להתוס' הנ"ל א"ש כיון דגם בלא כוונה שם מצו' עלה ע"כ לא דמי לשמע סוף תקיעה בלא תחלה דהתם לא השתמש בתחלת תקיעה כלל משא"כ כאן קיים מצו' גם בתחלת תקיעה ואחר שנתעורר להתכוון שמע כשיעור תקיעה וחשיב שפיר הקדמת כוונה למצו' דהיינו לשיעור תקיעה שאח"כ, ומ"מ ל"ח שמע סוף תקיעה בלא תחלה כיון דגם תחלת תקיעה מצו' הוא כנלע"ד נכון:

דרך אגב אציע מה שנלע"ד הקלושה דהיום חיוב גמור להתפלל בצבור נוסף על החיוב שהי' בימי הגמ' והוא משום דכל הפוסקים כתבו דאין אנו בקיאים לכוון כהלכה וכ"פ השו"ע והרמ"א בכ"מ והנה בתענית (ח'.) דבצבור גם תפלה בלא כוונה מתקבלת משא"כ ביחיד עיי"ש וכ"כ בזוה"ק ויחי (רל"ד.) וכיון דמדינא דגמ' כוונה מעכבת רק שאין אנו יכולים לכוון וא"כ כל טצדקי אית לן למעבד שיהי' עולה במקום כוונה וכיון דתפלה בצבור גם בלא כוונה מתקבלת הנה דתפלה בצבור משלים חסרון הכוונה בשיעור מה, והנה לענין כוונה כ' הפוסקים שאין בידינו לכוון והוו כאנוסין אבל להתפלל בצבור דזה אפשר לנו לעשות א"כ הוא חיוב גמור עלינו נוסף על חיוב תפלה בצבור הנאמר בגמ', ומה"ט אין לנו ללמוד מהצדיקים והקדושים שמתפללין ביחיד דהם בודאי מכוונים כראוי כדאיתא בשו"ע (סי' צ"ח ס"א) דחסידים ואנשי מעשה מתבודדים ומכוונים בתפלתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות ולהתגברות כח השכלי עד שהיו מגיעים קרוב למדריגת הנבואה עיי"ש ומשמע שהיו מתבודדים ומתפללין ביחידות למטרה זו כדי שיוכלו לכוון ביותר, אבל אנו שאין מכוונים כראוי חיוב גמור להתפלל בצבור כאמור:

ויען הבאתי לעיל דברי התוס' פסחים (קט"ו.) דאף למ"ד מצ"כ מ"מ גם בלא כוונה שם מצו' עלי', ולכאו' ק' כיון דלדידי' בלא כוונה לא יצא מאין הרגלים לומר דשם מצו' עלי' ואיפוא מצינו כזה בדבר המעכב בדיעבד דמ"מ יהי' שם מצו' עלי' וע' בספרי שיח השדה (סי' ח') מש"כ בזה, ונלע"ד לבאר הדברים באר היטב ואקדים דהא דס"ל לרבא מצוות אי"צ כוונה והתוקע לשיר יצא לשיטתי' אזיל דס"ל יאוש שלא מדעת הוי יאוש משום אילו הוי ידע הוי מייאש הנה דבר שאינו חסר רק המחשבה אמרי' אילו הוי ידע למשוי כמחשבה, וה"נ בכל עשיית מצו' לו ידע האדם גודל מעלת המצו' וגודל השכר על המצו' דיפה שעה א' של קורת רוח בעה"ב מכל חיי עה"ז וכל תענוגי עוה"ז הם כאין ואפס נגד עוה"ב בודאי הי' מכוון למצו' ולא לשיר שהי' גדול אצלו ערך המצו' הרבה יותר מתכלית זה שמענג עצמו בשיר אך שהחומר הוא מסך המבדיל ומונע לראות האור כי טוב ע"כ אמרי' אילו הוי ידע האמת לאמתו הי' מכוון למצו' וחשוב מכוון [ואף דלהלכה מצאצ"כ

ומ"מ להלכה יאוש שלא מדעת ל"ה יאוש י"ל דשאני יאוש דאילו הוי ידע מי המוצא ל"ה מייאש כמ"ש הש"ך (סי' שנ"ח)] ומ"ד מצ"כ ס"ל דל"ש כאן אילו הוי ידע דהרי הנשמה הורדה ממקור מחצבתה ממקום עליון בתוך גוף חמרי כדי שיהי' לה מסך מבדיל בינה לבין הקדושה ומ"מ תקיים מצות השי"ת וזה הי' עיקר תכלית המכוון בבריאת האדם ומה"ט ימות המשיח נקראים ימים אשר אין בהם חפץ, שאין בהם זכות וחובה משום דאז תמלא הארץ דעה את ד' ולא יהי' שוב מניעה והסתר ויראו עין בעין כי מתוק האור וטוב לעינים ויהי' אז כמו שהיתה הנשמה קודם רדתה לתוך הגוף ולא יהי' רבותא כלל בעבודתו כמו שאין רבותא בעבודת המלאך, וא"כ ל"ש לומר אילו הוי ידע דהיינו אילו ל"ה לו מסך מבדיל והי' יודע גודל מעלת המצו' הי' מכוון זה אא"ל דאם ל"ה לו שום הסתר ומסך מבדיל מצד גופו החמרי א"כ הוי כמו מלאך שאין בו זכות וחובה ועיקר תכלית בריאת האדם הי' שיהי' לו הסתרה מצד חומר גופו ולא ידע גודל מעלת המצו' כאשר הנשמה יודעת בהיותה במקור מחצבתה בטרם רדתה ומ"מ יעשה המצו' ואילו הוי ידע לא נתקיים תכלית המכוון מן המצו' שיעשנה אדם חמרי אשר רק עיני בשר לו ואינו רואה עין בעין גודל מתיקות ועריבות המצו' [ובודאי הצדיקים הגדולים שזיככו חמרם ורואין ומרגישים מתיקות ידידות טעם המצו' בודאי אצלם נתקיים ג"כ תכלית המכוון כיון שהם בעצמם בעבודתם פעלו זיכוך חומרם עד שהגיעו למדריגה זו ואדרבא זה עיקר תכלית בריאת האדם שיוסרו מעליו כל התשוקות החומריות ולא ישתוקק להם כלל ולא יצטרך ללחום עם היצה"ר עוד כמ"ש בס' שערי הקדושה ח"א שער ב' וג' עיי"ש ושישתוקק רק לטוב לעשות רצון קונו ית' כמו שמשתוקק לאיזה תאו' גשמיים אשר השקט לא יוכל עד ישיג תאוותו וכמ"ש טעמו וראו כי טוב ד' וכדאי' בסו"פ הי' קורא עולמך תראה בחייך אבל מי שעדיין לא זיכך גופו החמרי ל"ש אילו הוי ידע דאילו ל"ה לו גוף חמרי כלל מעיקרו בודאי אין זה תכלית המכוון בבריאת האדם כאמור] ע"כ ס"ל מצות צריכות כוונה:

ובזה מובן הא דמ"מ שם מצו' עלה אף בלי כוונה דכיון דקושטא דמילתא דאמרי' אילו הוי ידע הוי מכוון א"כ אין חסר כלל מן המצו' דבר המעכב בה ואף דתכלית המכוון מן המצו' לא נתקיים מ"מ א"א שיחשב עובר על המצו' דמ"מ הרי חשיב שעשה המצו' בכוונה מצד אילו הוי ידע הא למה זה דומה למי שלא תקע שופר בשאר ימות השנה דלא נתקיים מצו' ומ"מ לא עבר על המצו' וכמו"כ התוקע לשיר בר"ה הוא ממש דוגמתו דאף דלא נתקיים תכלית המכוון מן המצו' מ"מ ל"ח עובר על המצו'. ועוד דומה למי שהי' לו בגד של ד' כנפות ועיגל הכנפות דאע"ג דלא נתקיימה מצ"צ מ"מ לא עבר על

המצוה ג"כ כמו כן בנ"ד, ומ"מ צריך לחזור ולעשות כדי שיהי' לו מצו' דבמעשה זו לא נתקיים תכלית המצו' רק דלא עבר על המצו' וכשיעשה בכוונה הרי יקיים מצו' ודוק והוא ענין נכון בס"ד:

סימן כג

ב"ה

ע"ד הס' בשומע ברכה דרך גראמאפאן והמעריכו הוא בר חיובא אם יוצא יד"ח ואע"ג דאינו מברך בפה יש להסתפק להדיעות דכתיבה כדבור הנה דאפי' אינו מדבר בפיו כל שמהו' המלוח אפי' בידיו חשיב כדיבור ה"נ מוציא המלות מן ההעלם אל הגלוי והרי זהו גדר דבור להוציא הדבור מן ההעלם כמ"ש הרה"ק מלאדי ז"ל בהקדמה לסידור. וכ"כ בס' פרדס שער מהות והנהגה פ"ג וכ"כ המהר"ל ז"ל בס' אור חדש. וקצת סמוכין לזה בערכין י"ג. ולא היו אומרים בנבל וכנור אלא בפה הנה דגם בנבל וכנור קרוי אמירה. וי"ל דתלי בפלוגתא דהפר"ח וקרבן העדה בכ' גט במי מילין ונבלע בהנייר ואח"כ פלטו ע"י מיא דנרא כ' הפר"ח אהע"ז סי' קכ"ה דפסול וביאר כן דברי הירושלמי וכ' ולא השופך. הנה דאע"ג דכתיבה כדבור [בפרט בגט מצותו בכך ע"י כתיבה] מ"מ מה שמוציא כתב דמעיקרא מן ההעלם אל הגלוי ל"ח כתיבה הכ"נ מה דמוציא דבור דמעיקרא אל הפועל ל"ח דבור. וקרבן העדה פי' הירושלמי באופן אחר וא"כ בנדון הפר"ח י"ל דכשר. וא"כ גם בנ"ד י"ל דמה שממציא הקול שהי' כבר שפיר דמי [עוד ראי' לזה ממ"ש בס' התרומה דבחק תוכות ל"מ מעביר עליו קולמס משום שאינו כתב כלל. ורק בשלל"ש מהני משום דכתב הראשון כתב אלא שאינו לשמה. מזה נראה דמעביר עליו קולמס מועיל מ"מ עיקר הוא כתב הראשון ומ"מ חשיב עכשיו כותב לענין לשמה הנה דמה שממציא כתב הראשון חשיב גם עתה כותב ה"נ מה שממציא דבור הראשון חשיב מדבר]. ויש לחלק דשא"ה דמתחלה קודם שנבלע הי' חשיב כתב בצירוף הקלף דוקא וכיון שהקלף נשאר מועיל מה שמוציא הכתב ע"י מיא דנרא שיחשב כתב דמעיקרא משא"כ בנ"ד לא נשאר מאומה מן הדבור ופנים חדשות בא לכאן:

[**וזה** כבר ראיתי שאלה בס' שערי דיעה בשומע שופר ע"י טעלעפאן אם יוצא ולכאו' יש לדמותי לתוקע לתוך הבור אם קול הברה שמע לא יצא. אך המעיין בזה"ק שלח קס"ח: וקס"ט. יראה לעינים דקול הברה אינו קול האדם כלל רק קול זר שהי' טמיר ונחבא גו נקיקין ומתילין דעפרא. ואין ראי' לקול טפלפפאן שהוא תולדות קול האדם ממש אפשר שיוצא בו. ולפ"ז יש קצת ראי' גם לנ"ד דכמו התם קול הברה שמע לא יצא

משום שאינו קול שופר ממש רק ע"י תקיעתו בשופר מעורר קול אחר שהי' טמון עד כה ה"נ מה שמוציא קול שהי' טעון בגראמאפאן ל"ה כמדבר ממש. ויש לדחות]. ע"כ לקולא אין לסמוך ע"ז אך אפשר דיש לחוש לחומרא שלא לשום בתוכו פלאטען שיש בהם שמות הש"י ולהעריכו דיש בו חשש מוציא ש"ש לבטלה דלחומרא יש להחשיבו דבור. אמנם יש לדון להיפך דאפי' נימא דהוי דיבור לציי"ח ברכה היינו משום דאמרי' שזה דבור הראשון שדיבר לתוכו ב"ח. אבל פעולה העכשוית ל"ח דבור ממילא ל"ח עכשיו מוציא ש"ש לבטלה. גם יש לדמותו להא דשבת ק"כ. דאמרי' לענין מחיקת השם עשיי' הוא דאסור גרמא שרי' וע' חולין ט"ז. דכח שני חשיב גרמא וא"כ גם בנ"ד אם אין השם מתבטא תיכף אחר הערכתו חשיב רק גרמא. אמנם המג"א סי' קנ"ט סקכ"א כ' דהא דיש חילוק בין כח ראשון לכח שני היי"ד בדבר שאינו מכחו ממש רק מסיר המונע עיי"ש. והנה בגרא- מאפאן יש ג"כ ברזל קטן המעכב התנועה וע"פ רוב מסירין זה תחלה ואח"כ מעריכין אותו. וא"כ יהי' חשיב כחו. ע"כ כשמשימין פליט שיש בו שם יעשה להיפך תחלה יערוך אותו וישים עליו הפליט ואח"כ יסיר הברזל המונע ושוב יהי' מותר משום דהשם מתבטא בכח שני וחשיב גרמא כנלע"ד בזה:

סימן כד

להרב החריף ובקי ר"י ניימאן נ"י דומ"ץ בעלקיש.

אשר נסתפק בתענית צבור אם שכח טו"מ וצריך לחזור התפלה אם צריך ג"כ לומר עוד הפעם עננו. לדבריו יש להסתפק ג"כ במי ששכח טו"מ בר"ח וחוזר אם צריך עוד הפעם לומר יעלה ויבא ג"כ, ונראה דד"ז תלוי בפלוגתא דרבינו יהודא ור"מ מאלאוור שבתוס' ברכות (כ"ו:) ד"ה טעה, דדעת רבינו יהודא בשכח ולא הזכיר של ר"ח במנחה לא יתפלל ב' בערבית משום דבלילה לא יזכיר של ר"ח וגוף השמו"ע בלא הזכר"ח כבר התפלל. נראה דס"ל דמי ששכח של ר"ח מ"מ יציד"ח גוף השמו"ע אלא דצריך לחזור בשביל חיוב יעלה ויבא עצמה שצ"ל במקומה וכעי"ז בס' תפארת למהר"ל ז"ל פרק ס"ז בהא דמנחות (כ"ח.) בתפלין וס"ת דאפי' כתב א' מעכבן דמ"מ הס"ת כשר בלא זה ומעכבן היינו שהוא מעכב וצריך לכתוב אותו עיי"ש. וכעי"ז בשטמ"ק ערכין דף (יא.) בהא דשיר מעכב את הקרבן אין הפירוש שהקרבן פסול בלא שיר אך שהוא חיוב גמור ומעכב א"ע שצריך לעשות כן מה"ת ע"ש. ובזכרוני שכעי"ז כ' ביש"ש דיש חילוק בין מל ולא פרע דהוא כאלו לא מל. משא"כ בציצין המעכבין את המילה לא אמר דהוי כאלו לא מל אלא שמעכב ומ"מ הוי כמל והיינו כנ"ל דמעכב שהיא חיוב גמור מצד עצמו ואפי'

בדיעבד חשיב שעבר על המצו' היינו על חיוב זה להסיר את הציצין מ"מ קיים מצו' בשאר המילה. וה"נ בשכח דבר המעכב את התפלה מ"מ יצא יד"ח תפלה רק שצריך לחזור מחמת שזה ג"כ חיוב גמור אפי' בדיעבד להזכיר יעלה ויבא בתוך השמו"ע ומפאת חיוב זה צריך לחזור. וע"כ בשכח יעו"י במנחה ונזכר בלילה דבלא"ה לא יזכיר של ר"ח אין מחזירין אותו ור"מ מאלאוור ס"ל דגם בלילה מחזירין אותו דעתה בלילה יהי' שם תפלה עלה גם בלא הזכרה של ר"ח משא"כ ביום. נראה דס"ל להר"מ מאלאוור דאם השמיט בתפלה דבר שמחזירין אותו איו"ח כל השמו"ע בלעדי זה. ולדעת רבינו יהודא י"ל דהשוכח טו"מ בר"ח איצ"ל בפ"ב יעו"י כיון דכבר אמר בשמו"ע ראשונה שהי' גם עלי' שם תפלה ולדעת ר"מ מאלאוור צ"ל גם בפ"ב יעו"י דתפלה ראשונה כמאן דלא צלי דמי. וכבר כתבתי זה בספרי שיח השדה (סי' ח') אך שם כתבתי לענין דיעבד דאם שכח טו"מ בר"ח וחזר והתפלל ואמר טו"מ ושכח להזכיר של ר"ח לרבינו יהודא אין מחזירין אותו ולר"מ מחזירין אותו. וכאן הוספתי דלרבינו יהודא י"ל דאפי' לכתחלה אי"צ להזכיר בשני' יעלה ויבא וגם נ"ד בהא תליא:

נתיישבתי דאף לרבינו יהודא צ"ל יעו"י בתפלה שני' די"ל דבכל תפלה שמתפלל בר"ח צ"ל יעו"י והוא קצת כעין יום הוא שנתחייב בד' תפלות דשבת (כ"ד.) דמה"ט חייב להזכיר של חנוכה במוספין, אך בדיעבד אם שכח בשני' יעו"י אין מחזירין אותו דכיון דהחיוב רק משום יום הוא שנתחייב וכו' אינו מעכב בדיעבד, שו"ר בטו"ז או"ח (סי' ק"ח סק"ח) משמע דאפי' כשהחיוב מצד יום הוא שנתחייב וכו' מעכב בדיעבד ומחזירין אותו [אך יש לחלק בנ"ד ל"ד ליום הוא שנתחייב כיון דאינו חיוב לכל ישראל רק לאדם זה], אך ראיתי באבני נזר או"ת (סי' תק"ז סק"י) שביאר שיטת התוס' דס"ל דמשום יום הוא שנתחייב בד' תפלות אין מחזירין אותו והביא שם שכן דעת הטור בשם ה"ר יוסף וכן דעת המרדכי פ"ב דשבת עיי"ש, גם בהא (דסי' ק"ח) דעת הפר"ח והח"א דאין מחזירין אותו בשביל יום הוא שנתחייב בד' תפלות, וא"כ שפיר י"ל כדברינו דדעת רבינו יהודה שבתוס' ברכות ג"כ הוא כן, ולענין הלכה כיון דפלוגתא הנ"ל דר"י והר"מ מאלאוור הוא ספיקא דדינא כמבואר באו"ח (סי' ק"ח) ע"כ בדיעבד אם שכח טו"מ בתפלה וחזר והתפלל ושכח יעלה ויבא אין לחזור ולתפלל כל התפלה אך יוכל להתפלל בנדבה דאף דל"ח חידוש כיון דכבר אמר טו"מ וגם יעו"י מ"מ מה שיוצא מס' לודאי חשיב חידוש כמ"ש הפוסקים, ובתענית צבור אם שכח היחיד טו"מ בראשונה יכול ג"כ לומר עננו בתפלה ב' אף דעננו אין מעכב מ"מ כיון דבשמע תפלה יכול להוסיף ולהתפלל מה שירצה אין בזה בית מיחוש אך אם הש"צ שכח טו"מ וחוזר ומתפלל נראה דלא יאמר

עננו בין גואל לרופא כיון דצריך להוסיף ברכה שלימה ולסיים בא"י העונה לעמו ישראל בעת צרה, ומס' א"א לברך ברכה לבטלה בפרט באמצע שמו"ע בפרט דעננו אינו מעכב, כנלע"ד בזה:

והנה בספרי שם הבאתי פלוגתת ר"ש גרמיזן ופר"ח (בסי' ק"ח) אם התפלל ב"ת א' של ערבית וא' לתשלומין ושכח בראשונה טו"מ או של ר"ח דעת ר"ש גרמיזן דצריך לחזור ולהתפלל ב' התפלות דאף דשני' התפלל כהוגן מ"מ הרי צריך להקדים תפלה העיקרית לתשלומין וכיון שלא יצא יד"ח ראשונה הרי לא הקדים תפלה העיקרית לתשלומין ופר"ח חולק דשא"ה שכבר קדם תפלה העיקרית לתשלומין אלא שטעה בה עיי"ש, וכתבתי דפליגי בפלוגתא הנ"ל ר"ש גרמיזן ס"ל כדעת ר"מ דאם שכח דבר המעכב התפלה כלא צלי דמי, ופר"ח ס"ל כר"י דיי"ח שמו"ע ומה דמחזירין אותו הוא משום חובת הזכרה עצמה, דאין לומר דאף דלא יצא יד"ח תפלה מ"מ חשיב הקדים תפלה העיקרית דזה לא מסתבר כלל וכ"מ ביומא (דף ס':) דפריך למ"ד קטורת שחפנה קודם שחיטת הפר לא עשה כלום מדתנן אם עד שלא גמר נשפך כו' ואם איתא יחזור ויחפון מיבעי' לי', וכה"ג יומא (מ"ט.) בחפן ומת דצריך לחזור ולחפון אף שכבר הקדים פ"א שחיטת הפר אלא שאח"כ נולד פסול וכש"כ בנ"ד דמיפסל וקאי, וכ"מ להדי' באו"ח (סי' ל"ב סכ"ה) דכל שהוא בפסול חשיב שלא כסדרן, ע"כ לשוני בספרי שיח השדה, אחר זמן מצאתי בכס"מ פ"ה מה' עבויה"כ ה"ח בשם הר' יהושע נכדו של הרמב"ם שביאר שיטת הרמב"ם כן דכיון דפ"א חפן אחר שחיטת הפר אף שנשפך דם הפר שפיר דמי, וביאר ש"ס יומא הנ"ל באופן אחר עיי"ש:

ולפי"ז אפשר דזה ג"כ סברת הפר"ח דכיון דבשעתו הקדים תפלה העיקרית לתשלומין אף שאח"כ נפסל שפיר דמי וכן יורה לשון הפר"ח, אך עדיין לא דמי כי אוכלא לדנא דהתם בשעתו הי' שחיטת הפר כשר באמת אף שנולד פסול אח"כ בפר זה ולא למפרע משא"כ בתפלה שהשמיט טו"מ אי נימא דכמאן דלא צלי דמי א"כ איגלאי למפרע דגם מעיקרא היתה פסולה. מ"מ הועלנו שלא יהי' סתירה לזה מגמ' יומא (מ"ט. ודף ס':) הנ"ל (ומה שהקשיתי דכיון דנפסלה למפרע ל"ח תפלה כלל, י"ל כיון דכוונתו הי' להתפלל תפלה כשרה שפיר דמי, ומצינו כזה דכוונתו לעבודה כשרה מילתא היא, בתוס' יומא (כ"ט:) ד"ה כמי שסידרו הקוף דאם סבור שהוא יום ל"ח סידרו שלא כמצותו אף דבאמת לילה ול"ח כמי שסידרו הקוף עיי"ש] ומה שהבאתי מאו"ח (סי' ל"ב סכ"ה) דאם אות הראשון הוא בפסול חשיב שלכס"ד, גם הא לא תברא, דשם ראי' לסחור דדוקא כשאין צורתה עלי' חשיב שלכס"ד אבל באותיות דבוקות שצורת האות עלי' אף שפסול מצד

הדביקות מ"מ ל"ח שלכס"ד, ואף דאין זה ראי' לנ"ד דשא"ה שמתקן אח"כ אות הקדום וע"כ הוי שפיר כסדרן. משא"כ בנ"ד דמחזירין אותו ותפלה ראשונה אינה מתתקנת עי"ז, מ"מ גם סתירה ליכא מהא (דסי' ל"ב):

ויש להביא קצת דוגמא לסברת הפר"ח מתוס' יבמות (כ"ו:) בשם ר"א מבורגילא דהיכא דחולץ משום חיזור אין אחותה אסורה משום אחות חלוצה דעיקר הוא החליצה הראשונה, וה"נ דתפלה שני' הוא רק משום חיזור שמחזירין אותו אי"צ להקדים תפלה זו לתשלומין דעיקר הוא תפלה ראשונה כמו דהתם עיקר הוא חליצה ראשונה ואף דחליצה פסולה היא דמה"ט צריך לחזור על כל האחין:

ויש לבאר סברת הפר"ח דאף דמחזירין אותו ולא יצא כלל יד"ח תפלה היינו כשדנין על התפלה עצמה אבל כשדנין על האחרת חשיב כאלו תפלה זו הי' תפלה הגונה, וכעי"ז בתוס' עירובין (יוד:) ד"ה עור העסלא דאם דנין על מקום העור חשיב כאלו גם מקום החלל הי' סתום אבל מקום החלל עצמו חשוב פתוח, והביאו דוגמא מטיט הנרוק דמשלים למ"ס והטובל בו לא עלתה לו טבילה עיי"ש, וכעי"ז מצינו בגמ' פסחים (ע"ז.) הציץ מרצה על אכילות לענין זה שאם דנין על הקרבן חשיב כאלו יש כאן בשר ראוי לאכילה ומ"מ הבשר עצמו אי"ר לאכילה בפועל, וכעי"ז מצינו בברכות (נ"א.) לענין זימון שאם קדם א' ובירך אינהו נפקי בזימון דידי' ואיהו לא נפיק בזימון דידהו, הנה דאף דהוא עצמו אינו מקיים מצות זימון מ"מ אם דנין על השאר חשיב כאלו גם זה השלישי מקיים המצו', וכעי"ז בתוס' מנחות (ל"ח.) ד"ה התכלת שכתבו וז"ל וק"ק דאמרי' בגמ' אם הקדים תכלת ללבן יצא אלא שחיסר מצו' מאי חיסר מצו' דלבן אבל דתכלת יצא לרבי עכובי מעכבי אהדדי משמע דאי לא מעכבי ניחא אלמא אע"ג דחיסר מצו' דלבן קיים מצו' דתכלת בב' חוטין וי"ל דלהכשיר תכלת מיהו מהני לבן דקרינן בי' גדילים ד' עכ"ל והוא כסברא הנ"ל:

[**אך** ק' לי ע"ד תוס' אלו דא"כ מה פריך בגמ' לרבי עכובי מעכבי אהדדי נימא ג"כ דאף דאם דנין על לבן עצמו חשוב שחיסר מצו' דלבן מכח שלא עשה כסדר מ"מ אם דנין לגבי תכלת חשיב כאלו כאן לבן כמ"ש התוס' דלהכשיר תכלת מהני לבן וצ"ל דדוקא לגבי מנין ד' חוטין אמרי' סברא זו דאז אי"צ לדון על מהות לבן שבו דסגי בד' חוטין איך שיהיו וחסרון הקדימה אינו רק מצד מהות לבן שבו דבד' חוטין שוין ל"ש קדימה זו ע"ז וכיון דאין דנין רק על סתם חוטין שפיר י"ל דאם דנין לגבי תכלת חשיב כאלו היו ד' חוטין דעלמא אבל כאן דלבן מעכב התכלת וא"כ דנין על מהות לבן ותכלת ולענין מהות לבן שוב יש פסול מחמת שקדם לו תכלת ע"כ אפילו אם דנין לגבי תכלת מעכב]:

ונשוב לפלוגתא הר"י והר"מ מאלאוור, וע' בספרי שיח השדה (סי' ח') כתבתי כמה נפ"מ לדינא [ומש"כ שם נפ"מ בין השיטות הנ"ל לענין הא דקי"ל באו"ח (סי' רס"ח) דאם טעה בשבת והתחיל אתה חונן ונזכר צריך לסיים כל אותה ברכה, ואם התפלל עד שהתחיל ברך עלינו ונזכר שהוא שבת דצריך לסיים כל אותה ברכה, ואם הוא בימוה"ג י"ל דלרבינו יהודא הנ"ל איצ"ל טו"מ כיון דגוף הברכה יוצא בלא טו"מ ואך שהוא חיוב בפ"ע להזכיר טו"מ בברכת השנים ובש"ק ודאי ליכא חיוב זה, אך לר"מ מאלאוור צ"ל גם טו"מ ע"כ דבריי, אח"כ ראיתי בשע"ת שם דאם התחיל בש"ק אתה חונן והתפלל עד אחר ברכת השנים ושכח ול"א טו"מ צריך לחזור לראש הברכה עיי"ש ולהנ"ל בפלוגתא תלי' ולר"י אפי' לכתחלה איצ"ל טו"מ כאמור, ועי' שו"ע או"ח (סי' ק"ח סי"א) דנדון הנ"ל דפליגי בי' הר"י ור"מ מאלאוור הוא ספיקא דדינא, וא"כ אין מחזירין אותו מס', בפרט בשבת שאין מתפללין נדבה:

וי"ל עוד סברא דבש"ק אפילו התחיל ברך עלינו לא יאמר טו"מ דכיון דלר"י אין טו"מ מעכב גוף הברכה ממילא ל"ח התחלת ברך עלינו התחלה לגבי טו"מ שזה חיוב בפ"ע ובש"ק אי"ח רק הברכה שהתחיל בה, ולר"מ הנ"ל דמעכב את הברכה חשיב כדבר א' עם הברכה, ע' מנחות (י"ד:) ה"נ עשאן גוף א' דמעכבי אהדדי, הנה דמה דמעכבי אהדדי חשיבי עי"ז כגוף א', וכ"מ במנחות (ל"ח.) דיליף רבי דתכלת מעכב את הלבן מדכתי' וראיתם אותו לשון יחיד עש"ה הנה דע"י דמעכבי אהדדי חשיבי תרויהו כדבר א', ואף שהוא סברא פשוטה וברורה אביא סעד לזה וממרחק אביא לחמי מתוס' ב"מ (ז':) ד"ה דאית בי' זמן דאם תופס שיטה א' מן הטופס הוי כמו תופס מקום לו' ומלו' ועדים ומעות כיון דהשטר נפסל בלא שיטה זו הוי תפיסת מקצתו כתפיסה בכל השטר, אך לענין זמן ל"ח תופס במקצת שטר כתופס במקום הזמן כיון דאין השטר נפסל בלא זמן, עיי"ש, וה"נ אם הברכה נפסלת בשביל השמטת טו"מ חשיב התחלת הברכה כהתחלת טו"מ, משא"כ לר"י דלא מעכב דומה לזמן ואין התחלת הברכה נחשבת כהתחלת טו"מ]:

ועי"ש בספרי שיח השדה (סי' ח') עוד איזה נפ"מ לדינא, ועתה הנני להוסיף עוד נפקותות לדינא בין שיטת ר"י ור"מ מאלאוור, א', יש נפ"מ אם יכול לצרף השמו"ע ראשונה שחיסר בה הזכרת המאורע לענין מאה ברכות כגון אם שכח בשבת ר"ח יעו"י וחזר והתפלל שבע ברכות אחרות אם יכול לצרף שבע ברכות ראשונות לענין מאה ברכות שחסר בשבת, דאם נימא דגוף התפלה יצא ויש שם ברכות עליהם יש לחשבם במנין מאה ברכות, עוד י"ל נפ"מ אם מותר לו לאכול קודם שיחזור ויתפלל דאסור

לאכול קודם שיתפלל על דמכם ואם נימא דשם תפלה עלי' מותר לו לאכול קודם שיחזור ויתפלל:

עוד נפ"מ כגון אם א' אכל בש"ק סעודה שני' וא' אכל אז סעודה ג' ובירך הראשון להוציא השני ושכח רצה דבעל סעודה ג' אי"צ לחזור ולברך בשביל שכחת רצה ובעל סעודה ב' צריך לחזור ולברך, ואם נימא דלא יצא כלל א"כ גם השומע צריך לחזור ולברך [לרש"י ברכות (מ"ח.) דברהמ"ז דומה לברה"נ דאם יצא אי"מ] אבל אם נימא דבגוף ברהמ"ז יצא א"כ השומע אי"צ לחזור ולברך:

עוד יש נפ"מ דהנה קיי"ל דאם עומד באמצע שמו"ע ושומע קדושה אסור לו לענות [רק שומע] ואם עומד בתוך תפלת אלקי נצור מותר לומר קדושה, ויש להסתפק מי ששכח יעלה ויבא והתפלל הלאה עד שעומד בתוך אלקי נצור ונזכר, דהדין דחוזר לרצה כל שעדיין לא עקר רגליו, ובתוך כך החזן אומר קדושה, קודם שהתחיל רצה אם מותר לומר עמו או לא, מי חשיב כאמצע אלקי נצור דשרי, או"ד כיון דצריך לחזור לרצה חשיב כאלו עומד לפני רצה דאסור לומר קדושה, ושאלני זה ח"א, ונ"ל דתלוי בפלוגתא שלפנינו, דלפר"ח דגוף השמו"ע יצא גם בלא יעו"י שפיר חשיב שעומד אחר סיום תפלתו דשם תפלה עלי' כ"מ שהוא, אף קודם שחזר לרצה, ושרי לומר קדושה עם הש"ץ, אבל לר"ש גרמיזן דלאו שם תפלה עלי' כלל א"כ חשיב עומד קודם ותחזינה דכל מה שהתפלל הלאה לאו תפלה היא כלל רק הפסק בעלמא בתוך התפלה, וא"כ אסור לומר עם הש"ץ קדושה, ודו"ק:

עדיין יש להסתפק דאף דיצא יד"ח שמו"ע גם בלא יעו"י מ"מ כיון שלא יחזור לראש רק לרצה א"כ הוא רוצה לחבר רצה עם התפלה שהתפלל (דאל"כ אין שייך להתפלל חצי שמו"ע דכל שמו"ע ברכות מעכבות זא"ז כמ"ש הט"ז (סי' ק"ד), וראי' לזה דהרי בעקר רגליו חוזר לראש ולא סגי שיחזור לרצה והיינו דכבר אין לזה חיבור עם השמו"ע שהתפלל ול"ש להתפלל ג' ברכות אחרונות של שמו"ע לבדן בלי השאר] וכיון שכן הרי הוא כאלו עומד באמצע שמו"ע ואסור להפסיק באמירת קדושה ואף שכבר הפסיק בג' אחרונות שלא אמר יעו"י מ"מ אטו מי שאכל שום וכו', ודו"ק:

עוד יש נפ"מ אם אשה שכחה יעו"י בשמו"ע דלכאורה אף דאשה חייבת בתפלה דרחמי הוא כברכות (כ':) מ"מ בהזכרת יעו"י אינה חייבת דזה חובת היום והוי מ"ע שהזז"ג, ואף דנוסח יעו"י הוא ג"כ רחמי ועי' בתוס' שבת (כ"ד.) דמה"ט קבעו יעו"י בעבודה משום דהוא תפלה כמותה, מ"מ אין חיובו משום תפלה רק משום הזכרת המאורע וזה חיוב בעלמא שהז"ג כמובן [ומה"ט לא קבעו יעו"י בברכות האמצעות שהם ברכת התפלה

משום דיעו"י אין חיובו מפאת תפלה שבו כנלע"ד] אך דאם נימא דאם אינו מזכיר יעו"י כמאן דלא צלי דמי פשוט דגם באשה מעכב יעו"י דהיום מטבע שמו"ע כך הוא ודומה לג' ברכות ראשונות שהם ברכות השבח מ"מ אשה חייבת וכידוע מעכבת אצלה כמו באיש וה"נ יעו"י בר"ח היום מטבע של שמו"ע כך הוא, אבל אם נימא כפר"ח דגוף השמו"ע יוצא רק חיוב בעלמא לחזור משום יעו"י א"כ אשה ששכחה יעו"י אין מחזירין אותה, כנלע"ד:

עוד נלע"ד נפ"מ לענין חיוב תפלה בלחש מ"מ לפר"ח י"ל דטל ומטר ויעלה ויבא מותר לומר בקול רם דאין זה גוף התפלה ואין דינו כתפלה, ובזה מיושב מנהג העולם שאומרים תיבת יעלה ויבא בקול רם כדי להזכיר העולם, וכן תיבת טל ומטר, ולכאורה עבר על חיוב תפלה בלחש ולהנ"ל א"ש:

עוד נפ"מ מי ששכח יעו"י במוצש"ק שהוא חוה"מ דצריך לחזור לראש בשביל יעו"י אם צריך לומר עוד הפעם אתה חוננתנו בשני' כמבואר ברכות (כ"ו:) דאין צריך לומר אתה חוננתנו רק פעם א' אבל אי כמאן דלא צלי דמי צריך לחזור ולומר אתה חוננתנו:

עוד נפ"מ לענין אם צריך לעשות תשובה על חטא לא תשא שעבר בשוגג בברכת שמו"ע, דאם נימא דכמאן דצלי דמי נראה דלאו עבירה היא ול"צ כפרה כעין מנחות (ס"ד.) ולא עוד אלא שאומרים הביא שמינה לכתחילה ושחוט, אבל אי כלא צלי דמי צריך סליחה ותשובה:

והנה בספרי שיח השדה (סי' ח') כתבתי עוד נפ"מ דהנה בצמח צדק שנדפס בסוף שו"ע של הרב ז"ל מלאדי כ' שאלה בחנוכה ופורים שצריך להזכיר מעין המאורע בהודאה ואם לא אמר אין מחזירין אותו אם מותר לכתחלה לדלג על הנסים כדי למהר סיום התפלה בטרם יגיע הש"צ לקדושה כדי לומר קדושה ומודים עיי"ש, ומשמע מדברי הצ"צ דע"כ לא מספקא לי' רק בעל הנסים שאינו מעכב התפלה אבל ביעלה ויבא פשיטא דאין להשמיט כדי לענות קדושה, ולפמ"ש לעיל לדעת הר"י יש להסתפק גם ביעלה ויבא דאולי נכון להשמיטו כדי לומר קדושה דקדושה דאורייתא כמ"ש הצ"צ שם בשם זה"ק, ותו דיעלה ויבא יש לו תקנה ע"י שיחזור ויתפלל ויאמר יעלה ויבא ויהי' על שניהם שם תפלה משא"כ קדושה היא מצו' עוברת, עיי"ש בספרי שהארכתי בזה, ולא נשנית פה אלא בשביל דבר שנתחדש בו בנדון הצ"צ דלענד"נ דאם יסיים השמו"ע קודם שיסיים הש"ץ ברכת אתה קדוש ויענה אמן אחר הקל הקדוש י"ל דיוצא גם יד"ח קדושה לדיעה א' (בסי' קכ"ד) דאפי' ברכה המחויבת יי"ח בעניית אמן אף שלא שמע כלל גוף הברכה, ואמן של הקל הקדוש קאי על כל ברכות ראשונות שנחשבות כא' וא"כ קאי אמן זה גם

על קדושה וא"כ אפי' לא ענה עמהם קדושה ואפי' התפלל אז סיום השמו"ע ולא שמע קדושה מ"מ מועיל אמן שיהי' יוצא למפרע יד"ח קדושה וצ"ע בסברא זו, אך בלא"ה יש עצה להמתין באמצע שמו"ע ולשמוע קדושה מהש"צ ושומע כעונה כמ"ש רש"י סוכה (ל"ח:) וקי"ל כן בשו"ע (סי' קכ"ד) וא"כ אפשר לקיי"ש וא"כ אין לדלג על הנסים בשביל זה וכש"כ יעלה ויבא, כנלע"ד:

והנה בספרי (סי' י') הבאתי דברי ח"א כלל כ"ד במסופק בשמו"ע באיזה ברכה עומד לא יאמר הברכה המסופקת והקשיתי דהא ברכות שמו"ע מעכבות זא"ז כמ"ש הט"ז (סי' ק"ד) ואיך מותר לו להתפלל הלאה דילמא חיסר ברכה המסופקת והוי שאר ברכות לבטלה עיי"ש אריכת דברים בזה, אחר זמן מצאתי ראי' לזה בשו"ע הרב ז"ל (סי' תקפ"ב ס"ב) דאם אמר בעשי"ת מלך אוהב צדקה ומשפט יש ב' דעות אם צריך לחזור לראש ברכת השיבה וכ' דמס' לא יחזור ויתפלל הלאה, וק' ג"כ כנ"ל דילמא צריך לחזור והוי שאר ברכות לבטלה וע"כ צ"ל דכיון דמצד סד"ר לקולא פטור הוי פטור ודאי ול"ח ס' כלל וכעין דברי מג"א (סי' קנ"ט סקט"ו) דבנוטל ידיו בס' נטילה מצד סד"ר להקל מותר לברך ג"כ דהוי כודאי נטילה כשרה:

אך יש לדחות לפי דעה א' בתוס' ברכות (כ"ו:) דאף בחיסר יעו"י ומחזירין אותו מ"מ יי"ח שמו"ע ה"נ י"ל דאף בל"א המלך המשפט דמחזירין אותו מ"מ יי"ח וע"כ ל"ח כחיסר ברכות ואין שאר ברכותיו לבטלה:

עוי"ל דבנדון הרב ז"ל גם לדעת ר"מ מאלאווער יי"ח, ואקדים מה דיש להסתפק אם מותר להתפלל הביננו בעשי"ת משום דאין יכול לומר המלך המשפט כעין דאין מתפללין הביננו במוצ"ש משום שצ"ל הבדלה בחונן הדעת, וכן בימה"ג משום דצ"ל מטר בברכת השנים, אמנם מדאמרי' בגמ' דכל השנה מתפלל אדם הביננו חוץ ממוצ"ש וימות הגשמים ואלו עשי"ת שיירי' משמע דגם בעשי"ת יכול להתפלל הביננו דדוקא הבדלה בחונן הדעת שהוא לגמרי דבר חדש אינו נכלל בקיצור של הביננו וכן מטר דברכת השנים משא"כ המלך המשפט אינו הזכרה חדשה רק שינוי מטבע דבמקום מלך אוהב צדקה ומשפט אומר המלך המשפט, ואף דיש חילוק ביניהם כמ"ש הרב ז"ל שם דמה"ט יש דעות דמחזירין אותו, מ"מ כיון דאינו דבר חדש לגמרי הוא נכלל ג"כ בהקיצור של הביננו בתיבות והתועים על דעתך ישפטו, וא"כ גם כשאומר מלך אוהב צדקה ומשפט הרי הזכיר משפט ולא גרע מאלו אמר והתועים ע"ד ישפטו שאינו מזכיר מלך כלל דיי"ח בשעה"ד וה"נ במסופק כשעה"ד דמי, ע"כ כאן כו"ע מודי לסברא הנ"ל דאף דצריך לחזור מ"מ יי"ח, אך יש לומר דאינו יוצא בקיצור התפלה רק כשמקצר כל ברכות האמצעות

בהביננו אבל לא במקצתם בארוכה ומקצתם בקיצור וכעי"ז בגיטין (ט"ו:) וכעי"ז במג"א (סי' ט') ב' תה"ד או כלו במין כנף או כלו בצמר ופשתים:

סימן כה

ב"ה להרה"ק האדמו"ר מגור שליט"א בהיותו בירושלים ת"ו.

גיה"ק, מעה"ק ירושלים, מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכונה ואנשק עפרה ואחבק אבני ב"ב, אתמול השגתי, והנני להשיב מפני הכבוד הגם כי לא אדע ברור אם עוד ישיגנה כק"ה בטרם יסע משם לשלו', מ"מ כתבתי על הס'] ומש"כ כ"ק שליט"א דאם התפלל מעריב של ר"ח ביום אי"צ יעו"י משום דאין לר"ח תוס', הנה זה כ' גם במג"א (סי' תי"ט) בשם של"ה שאין לר"ח תוס' והוא פשוט וברור, מ"מ בנוגע לנ"ד, הלא יום חול ודאי אין לו תוס' ומה שייך להתפלל ערבית ביום, וע"כ צ"ל דכמו דאדם יכול להקדיש אלאחר ל' ולהפקיר לאחר ל' ולקדש אשה לאחר ל', דהדיבור עכשיו, והחלות לאחר למ"ד, כמו כן במצו' שבדיבור הי' בדין שיוכל לקיים המצו' לפני הזמן שיחול בזמנו וכעי"ז באבני נזר יו"ד ח"ב (סי' שצ"ג סק"ו), דוק ותשכח, [וקצת למדתי כן מגבורות ה' פרק מ"ח (דס"א:) מדה"ס סוד"ה והא דתנן, במה שחילק בין קידוש לסעודה דהא דרב צלי של שבת בע"ש וקידש היי"ד בקידוש ולא בסעודה ונלע"ד דרך אפשר דדיבור של תפלה וקידוש מועיל אלאחר למ"ד כמו דמצינו דאדם יכול להקדיש ולקדש אשה לאחר ל' וגם להפקיר לאחר ל' ואף דבר"ן נדרים (כ"ט:) מבואר לכאו' להיפך אבל בירושלמי הובא באחרונים דיכול להפקיר לאחר ל' הנה דבדיבור ל"א פסקה קנין, וע"כ מהני התפלה והקידוש של ע"ש על שבת משא"כ סעודה שהוא מעשה ובמעשה אמרי' פסקה קנין כמבואר כתובות (פ"ב ופ"ו:) באומר משוך פרה זו ולא תקנה עד לאחר ל' דלא קני דפסקה מעשה המשיכה

**([ובההיא ענינא הנה בפע"ח (דף ג') שער התפלה פ"א כ' דע"י נט"י שחרית מתקן חי' דעשי' וע"י ברכת ענט"י א"מ דעשי' ואח"כ ע"י שנפנה ובודק נקביו מתקן נפש דעשי' וע"י ברכת אשר יצר א"מ שלה, ואח"כ ע"י ציצית מתקן עולם יצירה ואח"כ ע"י הברכה מתקן א"מ דיצירה ואח"כ ע"י תפלין ש"י נתקן עולם הבריאה ואח"כ ע"י הברכה נתקן א"מ שלה וכו' ולכאו' ק' דברכה צריך להיות עובר לעשייתן נמצא דברכת טלית קודם להנחת טלית וכן ברכת תפלין קודם להנחת תפלין, ונלע"ד ע"ד הנ"ל דברכה שהוא דיבור יכול לברך עתה ושיחול אחר המצו' [וטעם הענין דהנה בירושלמי פ' מי שאחזו פליגי ר"י ור"ל אם אזלינן בתר מעשה או בתר חלות וידוע דאלו ואלו דא"ח ויש לשניהם מקום

וכיון דהברכה אור מקיף כמ"ש בפע"ח הנ"ל ע"כ מברך קודם המצו' והחלות אחריו ועי"ז הוא מקיף את מעשה המצו' משני צדדין לפני' ולאחרי' המעשה לפני' והחלות לאחרי'] משא"כ מעשה המצו' הנהו בזמן שהוא, ע"כ נחשב כאלו הברכה אחר המצו' דקי"ל כר"י לגבי ר"ל דאזלי' עיקר בתר חלות]:)** אך אין ברור אם כן כוונתו] והא דאין יכולים לקיים גם מצו' שבדיבור לפני הזמן הטעם משום דגברא אכתי לאו בר חיובא ודומה למי שאינו מחויב בדבר שאינו מוציא אחרים יד"ח, וכן באדם עצמו אמרי' בר"ה (כ"ט.) לא אתי צד עבדות דידי' ומפיק צד חירות, וכמ"כ בזמן הפטור א"י לפטור זמן החייב כמ"ש מג"א (סי' רס"ז), אמנם מפלג המנחה ואילך דשייך קצת ללילה כבר חל על האדם חיוב הלילה שיבא, וכעי"ז ברש"י סוכה (ל"ג.) דמשקידש ליל סכות חל מצות לולב [לענין דיחוי] והיינו דכיון דהלילה שייך ליום אף דאכתי ל"ח זמן המצו' בפועל מ"מ כבר עליו חיוב של מחרת, וכעי"ז בירושלמי פ"ק דר"ה לענין מכשירי מילה בלילה שלפני שמיני, וכעי"ז דעת הרמב"ם לענין דרך רחוקה דחשבינן מנץ החמה [לא מחצות כדעת רש"י ז"ל] והיינו דכל פטור דרך רחוקה משום דבשעה שחל חיוב פסח דהיינו מחצות אינו ראוי לבא לירושלים כמ"ש רש"י פסחים (ס"ט.) וס"ל להרמב"ם דהחיוב חל בבקר אף דבפועל אי"ר להקריב עד חצות וע"כ צריך שיחדל מלהיות ראוי קודם הבוקר אור, והטעם כיון דכל היום נחשב דבר א', יעוי' נזיר (ז'.) ויעוי' פני"י ר"פ תפלת השחר, וה"נ בהגיע תור פלג המנחה דמצינו לענין כמה דברים שנחשב כלילה חשיב א' עם הלילה ע"כ אע"ג דזמן תפ"ע בפועל הוא בלילה מ"מ חל עליו חיוב מפלג המנחה ויכול להתפלל לפני הזמן שיחול בלילה כנלע"ד בזה, וא"כ שפיר יוכל לומר גם יעו"י אף שהוא יום:

וכ"ז כתבתי לרווחא דמלתא, כי גם בפשיטות י"ל דכמו שהקילו לענין תפלת ערבית אף שהוא שייך להלילה מ"מ יכול להתפלל ביום, יהי' מאיזה טעם שיהי', ה"ה דיכול להזכיר גם יעלה ויבא ביום, שיעו"י אינו חיוב בפ"ע, רק חלק מהתפלה, אך יש לדחות דכמו דמצינו דהמתפלל במוצש"ק לתשלומי ש"ק אי"צ להזכיר של שבת וכן המתפלל במוצאי ר"ח לתשלומי מנחה אי"צ להזכיר של ר"ח, ה"נ במתפלל לפני הזמן לצורך הלילה י"ל דאינו מזכיר של ר"ח דגם לפני הזמן דומה לתשלומין, דכמו דתשלומין עושה הפעולה למחר וחשיב כאלו עשה בגוף הזמן כמ"ש האשכול בה' מגלה והפר"ח או"ח (סי' תרפ"ח), ומ"מ אינו מזכיר של ר"ח ה"נ בעושה לפני הזמן שיחול בזמנו, וכ"מ קצת במגלה (ה'.) במשנה דלפני הזמן דומה לאחר זמן:

סימן כו

ב"ה. ר"ח ניסן. מכתב להה"ק האדמו"ר מגור שליט"א.
הגם כי כתבתי לכק"ה מכתב לירושלים תובב"א על גיה"ק שכ' לי משם ואדמה שהשיגו, באתי עוד הפעם בשביל דבר שנתחדש בו, וגם מפני הכבוד כי אולי לא השיג מכתבי בטרם נסעו משם:
כק"ה כ' דאם מתפלל ערבית בר"ח מבעוד יום אי"צ להזכיר של ר"ח דאין לר"ח תוס' [וכ"כ מג"א (סי' תי"ט) בשם של"ה דאין לר"ח תוס'] ולכאורה יש להביא ראי' לדברי כ"ק שליט"א מדחזינן דהשוכח יעלה ויבא במנחה של ר"ח [לדיעות דחוזר ומתפלל בלילה בתוס' ברכות (כ"ו:)] או השוכח מנחה בר"ח וחוזר ומתפלל בלילה אי"צ להזכיר של ר"ח, הנה דאע"ג דהתפלה היא לתשלומי ר"ח לא מצד עכשיו מ"מ כיון דפעולת התפלה הוא ביום חול אי"צ להזכיר של ר"ת, ה"נ בזה שמתפלל בער"ח ערבית אף שאין התפלה מצד עכשיו רק מצד ליל ר"ח שיבא מ"מ כיון דפעולת התפלה הוא ביום אי"צ להזכיר:
ואולי יש לתלות זה בפלוגתא דר' יוחנן ור"ל בירושלמי פ' מי שאחזו בנותן גט שיחול לאחר ל' ואחזו קורדיקוס אי אזלינן בתר שעת נתינה שהי' פיקח או בתר חלות, [ושם בירושלמי תולה פלוגתא זו בנתן גט לשליח ואחזו קורדיקוס בשעת נתינה תלי ג"כ בפלוגתא זו אי אזלינן בתר נתינה או בתר חלות], וה"נ, בנ"ד למ"ד דאזלי' בתר שעת הפעולה אי"צ להזכיר יעו"י, ולמ"ד דאזלינן בתר חלות צריך להזכיר, דמי שמתפלל לתשלומי ר"ח חשיב כאלו החלות בר"ח כמ"ש באשכול ה' מגלה, ופר"ח או"ח (סי' תרפ"ח) כוון מדעתו הרחבה לדברי האשכול דהאוכל סעודת פורים ביום א' לתשלומי שבת שחל בו פורים חשיב כאלו אכל אתמול וע"כ אמרינן במגלה (ל') דאם חל י"ד בשבת עשי' וזכירה בהדי הדדי קאתי, וה"נ במתפלל ער"ח תפ"ע חשיב כמתפלל בלילה, והרמב"ם פ' בפ"ב מה' גירושין דאם נתן גט לשליח ונשתטה בשעת נתינה הגט פסול, לא בטל, משמע דמה"ת כשר, הנה דס"ל דמעיקר הדין אזלינן בתר מעשה לא בתר חלות וקם דינא כמ"ש לעיל דאי"צ להזכיר של ר"ח:
**)
ונלע"ד ראי' לרמב"ם ז"ל מקדושין (נ"ט:) באשה שעשתה שליח לקדשה וחזרה בו ר"י אמר חוזרת אתי דיבור ומבטל דיבור ר"ל אמר אינה חוזרת ולכאו' תמו' דהרי אין אשה מתקדשת אלא לרצונה ואיך אפשר לקדשה נגד רצונה וכן למ"ל לר"י לומר הטעם משום אתי דיבור ומבטל דיבור תיפ"ל דאין אשה מתקדשת אלא מדעתה וכן בעי למימר התם

בנתן גט לשליח וחזר קודם נתינה שלא יועיל חזרתו וק' הא אין איש מוציא אלא לרצונו, ועיי"ש תוד"ה לא קידשה נתעוררו קצת בזה ותירצו כיון דאינה חוזרת בפני השליח והשליח שמע פ"א מהאשה שרצונה להתקדש לזה ל"ח בזה שעושה נגד רצונה, אבל אכתי ק' דסו"ס קמי שמי' גליא שאין רצונה עתה להתקדש לזה, וגם האשה בעצמה יודעת של"ה רצונה להתקדש לזה וא"כ אם פשטה ידה וקיבלה אח"כ קדושין מאחר תהי' צריכה גט משני, לכן נלע"ד דכיון דאזלינן בתר מעשה ולא בתר חלות ואפי' למ"ד דאזלינן בתר חלות אינו אלא מדרבנן כמבואר ברמב"ם הנ"ל, וע"כ כיון דבשעת מינוי השליח [דאז חשיב שעת המעשה כמבואר בירושלמי פ' מי שאחזו דמדמי לה לנותן גט לאשה שיחול לאחר שלשים] היתה מתרצית להתקדש לזה חשיב שמתקדשת לרצונה:)**

אך לפ"ז ק' למה הוצרך הש"ס סו"פ תפה"ש לומר בשכח ולא הזכיר של ר"ח בתפ"ע אין מחזירין אותו דאין מקדשין החודש בלילה תיפ"ל דכיון דאי בעי צלי מבעוד יום ואיצ"ל יעו"י דומה לבהמ"ז בברכות (מ"ט:) דכיון דאי בעי לא אכיל אף דעתה כבר אכל ונתחייב בהמ"ז אי"צ לחזור בשביל יעלה ויבא, ואולי יל"פ בזה דברי הש"ס הנ"ל דהטעם משום דאין מקדשין ר"ח בלילה דטעם זה תמוי' דסו"ס כשמקדשין ביום מתקדש גם ליל ר"ח למפרע, ולהנ"ל י"ל דלעולם עיקר הטעם משום דאי בעי צלי מבעו"י ופטור מיעלה ויבא כמו בבהמ"ז, אך יש מקום לחלק דבבהמ"ז סיבת הפטור מצד היום עצמו דבר"ח עצמו אי בעי לא אכיל משא"כ בתפ"ע אין סיבת הפטור מצד ליל ר"ח עצמו רק מחמת שאפשר לו להתפלל לפני ר"ח וא"א שסיבה שמחוץ יפטור מחיוב שמצד גוף הזמן, וע"כ אמר דאין מקדשין החדש בלילה ואך שמקדשין ביום ועי"ז מתקדש גם הלילה, וכה"ג חשיב דעיקר הקדושה הוא ביום, וכזו מצינו בקדושין (ל"ז:) דמושב דכ' רחמנא גבי שבת אצטריך סד"א תיבעי קידוש ב"ד כי מועדות ומדכתיב בכל מושבותיכם ש"מ דלא בעי קידוש ב"ד דאין קידוש אלא ביהודא כמו שפירש"י שם, ולכאו' ק' דאף דאין קידוש אלא ביהודה מ"מ בכל העולם יו"ט דאורייתא דהקידוש דיהודא הוא לכל העולם וצ"ל דכיון דהקידוש הוא ביהודא חשיב עיקר קדושת יו"ט רק ביהודא, וכמו שהוא במקום ב"ה בזמן, דהזמן והמקום א' הוא כמ"ש המהר"ל ז"ל וכיון דעיקר הקידוש דר"ח הוא ביום חשיב כאלו עיקר קדושת ר"ח הוא ביום, ואין קדושת ר"ח בלילה בעצם רק מקבל מן היום, וכיון דגם חיוב יעו"י דלילה אינו מחמת הזמן לילה עצמו רק מבחוץ דהיינו מן היום שוב מועיל גם סיבה שמבחוץ לפוטרו, וכעי"ז בשט"מ זבחים (ע"ד:) דאף שדבר שחיובו מה"ת א"א לפוטרו מצד הסברא מ"מ דבר שכל החיוב הוא מצד סברא מועיל לפוטרו ג"כ מצד סברא:

[**וכעי"ז** אמרתי על דברי מג"א (סי' רס"ז) שכ' טעם להתפלל תפ"ע דשבת מבעו"י משום דערבית כנגד איברים ופדרין, והרי אמרי' ולא עולת חול בשבת, והק' בס' תו"ש ומחה"ש דמה מועיל מה שמתפלל מבעו"י הרי מקבל שבת בברכו וא"כ סו"ס שבת הוא בשעת תפלה ולא עולת חול בשבת, ונלע"ד דהנה בשבת (קל"ג ילפי' מילה שלא בזמנה אין דו"ש משום ולא עולת חול בשבת, ונלע"ד הטעם דכיון דהמצו' הוא שלא בזמנו והשבת בזמנו אין מצוה שלב"ז דוחה שבת שהוא בזמנה והיי"ט דמילה שלב"ז והיי"ט דלא עולת חול בשבת, וכ"ז בגוף השבת, אבל תוס' שבת אפי' לדיעות שהוא דאורייתא מ"מ עיקר הש"ק הוא בזמנה אך שמתפשט גם לחוץ להתוס', וחשיב שגם השבת שלא בזמנה וכמו דמצו' בזמנה דו"ש בזמנה כמ"כ כשהמצו' חוץ לזמנה דו"ש חוץ לזמנו, וע"כ מותר להקריב עולת חול בתוס' שבת, וגם י"ל להיפך דכל זמן שהוא יום אף שקיבל כבר שבת מ"מ חשיב המצו' בזמנה דתוס' שבת ל"מ רק למשוי הזמן מקודש אבל לא למשוי לילה עיי' טו"ז (סי' תרס"ח) וגם זה נכון, וע"כ אף שמקבל שבת בברכו מותר להתפלל ערבית וא"ש דברי המג"א, ומזה יש ללמוד דמילה שלא בזמנה דוחה תוס' שבת, ובזה יש לדון עמ"ש האגודה דמילה שלב"ז דוחה יו"ט שני של גליות, ולהנ"ל יש להוסיף טעם לזה, דהנה בטוא"ח (סוס"י תס"ז) הובא במג"א (סקי"ד) דמשהו חמץ ביו"ט אחרון מותר להשהותה משום דהוי ס' יו"ט ס' חול, ולכאו' ק' דבכל שבותין מחמירין ביו"ט שני כמו בראשון ולא חשבינן לי' לסד"ר ומ"ש לענין ה דמקילין משום סד"ר,. והמג"א שם שכל את ידיו הקדושים ליישב זה, ואף אני עני אענה חלקי דלעולם הי' ראוי שכל השבותין יהי' מותרין ביו"ט שני מצד סד"ר להקל, אך להשט"מ ביצה (ה':) דהבדלה גם ביו"ט דאורייתא, וכיון שאנו אין מבדילין היום בין יו"ט לחברו [ולא קיי"ל כר' אסי דהוי מבדיל מיו"ט לחברו בביצה (ה':)] וכ"ז שלא הבדיל אסור מה"ת במלאכה ע"כ ל"ה סד"ר וכ"ז לענין מלאכה ושבותין אבל לענין איסור חמץ דלא צריך הבדלה כמ"ש המג"א דמותר לאכול חמץ במוצאי פסח קודם הבדלה דל"צ הבדלה רק לענין מלאכה, וכעי"ז כ' מג"א סוף ה' יוה"כ דמותר לרחוץ במוציו"כ קודם הבדלה, א"כ לענין משהו חמץ שוב הוי סד"ר ולהקל [ומה דאין מותר רק בשהיי' ולא באכילה י"ל דלענין אכילה הוי דשיל"מ כדעת הרמב"ם דחמץ הוי דשיל"מ ובדשיל"מ ל"א סד"ר לקולא כבביצה (ד'.) משא"כ לענין שהיי' א"א לאסור מצד דשיל"מ כמובן ושוב מותר משום סד"ר לקולא]:

ואם כנים הדברים יש לומר דמילה שלב"ז דוחה יו"ט שני שהוא יו"ט שלא בזמנו דאין איסורו רק מחמת שלא הבדיל ונתפשט קדושת יו"ט גם ליו"ט שני וכמש"ל דמילה שלב"ז דוחה תוס' שבת ואכמ"ל בזה]:

ובזה אפשר ליישב הא דביצה (י"ז.) דמבואר שם דאם חל ר"ח בשבת ושכח בשל ערבית להזכיר של ר"ח מחזירין אותו והוא תמו' מהא דסו"פ תפה"ש כמו שהק' הצל"ח שם, ולהנ"ל דעיקר הטעם דאין מחזירין אותו משום דאם הי' מתפלל מבעו"י הי' פטור מיעלה ויבא משום דאין לר"ח תוס' וכ"ז בחול אבל בשבת י"ל כיון דחל תוס' שבת מבעו"י נעשה לילה ממש כמ"ש הטו"ז (סי' תרס"ח) ושוב חשיב כר"ח ממש וחייב גם ביעו"י ע"כ בשבת ר"ח אם שכח יעו"י בתפ"ע מחזירין אותו [אך במג"א (סי' תי"ט) משמע דאפי' חל ר"ח בשבת אין לר"ח תוס']:

כ"ז כתבתי לפלפולא אמנם לקושטא נלע"ד הקלושה דאם הי' הדין דהמתפלל ערבית דר"ח מבעוד יום פטור מיעלה ויבא הי' אסור להתפלל ערבית דר"ת מבעו"י [אף דבכל השנה מותר להתפלל תפ"ע מבעוד יום] מחמת שצ"ל יעלה ויבא, וכעין דאסור להתפלל הביננו בימות הגשמים משום שצ"ל טו"מ, ואפי' בדבר שאינו רק לכתחלה אמרי' כן דהרי אין מתפללין הביננו במוצ"ש משום שצ"ל הבדלה בחונן הדעת, ואף דבדיעבד אם לא אמר אתה חוננתנו אין מחזירין אותו משום דיכול להבדיל על הכוס, ומדלא כתבו הפוסקים דין מחודש בזה דבר"ח אסור להתפלל ערבית מבעו"י ע"כ דאפי' מתפלל מבעו"י צ"ל יעו"י לכתחלה, ומה דאיצ"ל של ר"ח במתפלל מוצאי ר"ח לתשלומי מנחה דר"ח נלע"ד הטעם דכמו דלא תיקנו תשלומין רק ביחד עם תפלה של עכשיו כדאי' (סי' ק"ח) כמו כן לא רצו לתקן תשלומין רק כפי הנוסח דתפלה של עכשיו וכיון דתפלה של עכשיו אין בו של ר"ח גם בתשלומין אין מזכירין של ר"ח [וכעי"ז כ' התוס' גיטין (ט"ו:) ד"ה הנוטל דאי נימא ידים אין טהורות לחצאין ובעינן נטילת ב' הידים בב"א דוקא, ה"ה דבעינן שיהי' נטילת ב' ידיו באופן א' או שניהם בנטילה או שניהם בשטיפה יעו"ש], ואע"ג דהשוכח מנחה של שבת מתפלל מוצ"ש ב' מבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשני', היינו משום דראשונה אי"צ לשני' יכול להוסיף בה דבר שאינה בשני', אבל להיפך השני' צריכה לראשונה וע"כ א"א לומר בתשלומין דבר שאינה בתפלה של עכשיו, כנלע"ד בזה:

מש"**כ** לעיל דמילה שלב"ז דוחה תוס' שבת, יש להוסיף טעם לזה, דהא דאין מילה שלב"ז דוחה יו"ט יע' בש"ס שבת (קל"ג) משום דאין עשה דוחה ל"ת ועשה, ותוס' שבת אינה אלא עשה [לכל הפוסקים לבד הר"י דאורלינש] ועשה חמור דוחה עשה הקל כחולין (קמ"א.) ותוס' שבת הוי עשה הקל שאינה שוה בכל, דכל א' יכול לקבל שבת כחפצו, ודומה לנזיר דלדעת רש"י ורש"ל יבמות (ה'.), הוי לאו שאינו שו' בכל אף דכל א' מצוו' בנזירות, ורבינו אשר מלוניל הובא בפמ"ג יו"ד בשפ"ד (סי' ק"ב סק"ב) דאיסור תחומין חשיב אינו שו' בכל דכ"א יש לי תחום לעצמו ה"נ בזה:

מדי כותבי בענין זה עלה על דעתי הערה לדעת הראב"ן דהא דשבת אסור אוכ"נ משום דקביעי וקיימא, ויו"ט מותר אוכ"נ משום דישראל מקדשי לי', א"כ תוס' שבת דישראל מקדשי לי' כ"א בקבלתו שוב יהי' מות מלאכת אוכ"נ, וניחא לי לפי המבואר במד"ר פ' בא (פרש ט"ו סי' כ"ד) דהא דישראל מקדשי לזמנים הוא כעין כל"ש שמקדש הנותן לתוכו, נראה מזה דקדושת ישראל מתפשט על היו"ט והר"ח כמו דקדושת כלי שרת מתפשט על הנותן לתוכו [אך כלי אין לו חיבור עם החפץ אלא כשנותן לתוכו או כשמשמש לו כמו סכין דמקדש לדם כסוטה (י"ד.) אמנם אדם המקדש שדעתו על הדבר שמקדש יש לו חיבור עם הדבר שמקדש באמצעות הדעת שמכוון אליו וכזה מבואר בתוס' בכורות (ג':) ד"ה דקא מפקע דמה שדעתו לגוף הבכור חשיב כאלו פועל בו בידים, וכעי"ז בראש פ' לא יחפור (סי' י"ז) דל"ח גרמי רק כשפעל בגוף הממון ומ"מ מסור שמראה גוף הממון חשיב כפעל בגוף הממון, וכ"ק אדמו"ר בעל אגלי טל זצוקללה"ה ה"ר מעירובין (נ':) הי' מכיר אילן או גדר אומר שביתתי בעיקרו וכו' דבמקום שדעתו של אדם שם חשיב כאלו גוף האדם הי' שם ובזה נלע"ד לבאר דעת תוס' רי"ד קדושין (ח':) דאם בעל נותן לה גט והאשה אומרת תנהו ע"ג סלע ל"ח טלי גיטך מע"ג קרקע דכיון דנתנו שם מדעת האשה כאלו נתנו בידה דמי והדבר צריך ביאור ונלע"ד ע"ד הנ"ל כיון דדעתה על מקום זה לענין נתינת הגט חשוב כאלו היתה במקום זה והגיע הגט לידה או לתוך חיקה או לא' משאר איברי' דכל איברי הגוף קונין מטעם יד כמ"ש תוס' כתובות (ל':)]:

ולפ"ז יש חילוק גדול דיו"ט דישראל מקדשי לי' חשיב קדושת יו"ט חלק מגוף ישראל, וע"כ אוכ"נ של ישראל קודם לו להיו"ט דהסיבה קודם להמסובב, משא"כ קדושת תוס' שבת שהוא התפשטות מקדושת שבת לא מן האדם אין אוכ"נ של האדם דוחה אותו:

סימן כז

להרב החו"ב ר' ברוך עפשטיין נ"י חתן הרה"ג אבד"ק דא דאמבראווא.

אשר כ' כ"ת על דברי הלכות א"י דשחט ולא בירך שחיטתו פסולה, לפי המבואר בתוס' הרא"ש ברכות (ט"ו.) דהיכא דהברכה דאורייתא הוא מעכבת המצו', ועפ"ז חידש כבודו דאע"ג דברה"נ וברהמ"צ דרבנן מ"מ ברכות שחיטה דאורייתא וכו' רחוק לומר כן, ובעיקר דין ברה"נ שכתבו רוב פוסקים ככלם שהיא דרבנן [וגי' א' יש ברמב"ם דס' בירך ברכת המוציא צריך לחזור ולברך והכ"מ דחאה] הנה בעניי מצאתי בס' שעה"ק לרח"ו

ז"ל שחשב בין מצוות דאורייתא ברכת הנהנין ובין מצוות מד"ס חשב ברכת המצות דוק ותשכח:

ולענ"ד מבואר להדי' כן בזה"ק ר"פ עקב. גם בענין ברהמ"צ דמבואר ברכות (ט"ו.) שהוא דרבנן, הנה ברש"י חומש פ' תבא בשם ספרי ולא שכחתי מלברכך על הפרשת מעשר והק' הרא"ם ז"ל דהא ברכהמ"צ דרבנן, וזה כביר אמרתי דהנה בבכורות (כ"ט.) הנוטל שכר לדון ולהעיד בטל וילפי' מדכתיב מה אני בחנם, ולכאורה ק' הא קרא בתורה כתיב ומנלן מצוה, וצ"ל דילפי' מצוה מתורה, וא"כ ק' לכאורה למה ברהמ"צ דרבנן נילף מברה"ת, וי"ל דאדרבא כיון דחזינן בהא דבכורות דמצוה ותורה א' היא וע"כ למדין זה מזה, א"כ במה שבירך על התורה בבוקר פוטר גם כל המצות של המעל"ע דכיון דתכלית הלימוד לבא לידי מעשה הכל א', ולפ"ז גם ברהמ"צ דאורייתא הוא, אך שנפטר בברכה"ת, ושפיר כ' בספרי ולא שכחתי מלברך על הפרשת מעשר, וגם דאם מפריש מעשר קודם ברה"ת צריך מה"ת לברך על הפרשת מעשר, או אם בפי' לא יכוון לפטור בברה"ת ואפשר דאז ברהמ"צ דאוריי' ומה דבש"ס ברכות (ט"ו.) דברהמ"צ דרבנן היינו כשבירך ברה"ת מה שצריך לברך עוד הפעם לפני כל מצו' זה דרבנן:

אך קצ"ע דא"כ החרש שתורם דגם ברה"ת לא קיים משום שלא השמיע לאזניו שוב יהי' ברכתו על הפרשת תרומה דאורייתא, אך יל"פ בזה הגמ' שם וברכה דרבנן ולאו בברכה תלי' מלתא ולמ"ל הכפל וי"ל דלעולם ברהמ"צ דאורייתא, אך דברכה פרטית ע"ז דרבנן כנ"ל, וכיון דאינו כתוב מפורש רק שנלמד מברה"ת אינו מעכב ול"ד לברה"ת דמעכב משום דכתיב בגופה משא"כ בזה, וכעי"ז דעת רמב"ם במעשר בהמה משנה לחברתה דאינו פוסל דיעבד אף דבמעשר דגן מעכב, ומעשר בהמה ילפי' ממעשר דגן מ"מ כיון דאין כתיב בגופי', אינו מעכב, והלח"מ נתקשה בדברי הרמב"ם, אך בספר החינוך מצאתי כדברי בטעם דברים הרמב"ם, הן אמת דבכ"מ ילפי' דבר מחברו ודומה לו לגמרי אף לענין דיעבד צ"ל דאין לדמות דרשות חז"ל זל"ז, וה"נ דכוותה וע"כ מחייב ולאו בברכה תלי' מילתא:

ולולא דמסתפינא נלע"ד בהא דכת' הרח"ו ז"ל דבה"נ דאורייתא נגד רה"פ, י"ל דבגמ' ילפי' לה מקו"ח כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כש"כ, אמנם בחינוך מצו' ת"ל כ' טעם דברה"ת לפני' מה"ת וברהמ"ז דוקא לאחרי' מה"ת, משום דהשכל יודע עתידות ע"כ בתורה שהיא הנאת השכל שייך לברך לפני' משא"כ מזון הנאת הגוף כבהמה נדמה ובהמה אין יודעת העתיד ל"ש לברך עד שיהנה עיי"ש וא"כ לכאור' יש פירכא על הקו"ח הנ"ל:

אמנם הן אמת ידוע כי אכילה היא מג' דברים שאדם דומה לבהמה אמנם ברש"י פ' בחקותי ואולך אתכם קוממיות בקומה זקופה פי' הרבי רד"ב זצ"ל ממעזריטש דבהמה ראשה למטה לרמז שכלה נכנע תחת תאות הגוף והאדם ראשו למעלה לרמז שראשו שליט על הגוף הבהמי', וזה ואולך אתכם קוממיות בקומה זקופה שבשעה שיעסקו בהנאת גשמיות לא יהי' כבהמה להתענג רק לאכול להברות גופו לעבה"ב ולאכול בקדושה וכעי"ז בזה"ק שעת אכילה שעת קרבא ומי שעושה כן שפיר שייך קו"ח שבגמ' הנ"ל דגם אכילתו אינו כבהמה רק בדעת שלימה ואדרבא עיקר עבודתו אז, וכעי"ז כ' בס' ע"מ לרמ"ע ז"ל דברה"נ הוי ברהמ"צ מצד בכל דרכיך דעהו, אך הפוסקים כתבו לפי טבע רוב העולם שאוכלין כבהמה ל"ש הקו"ח ע"כ ברה"נ דרבנן אבל דברי רח"ו וזצ"ל הם לקדושים אשר בארץ המה ואצלם שפיר הקו"ח טוב וברה"נ דאורייתא:

עוי"ל באו"א דבברכות (כ"א.) ילפי' ברהמ"ז לפני' מברה"ת מקו"ח ודחי שאני תורה שכן חיי עולם, ובזה יש ליישב מה שהקשתי לעיל על בכורות (כ"ט.) דנילף מצוה מתורה לענין ברהמ"צ וי"ל דשאני תורה שכן חיי עולם כסוטה (כ"א.) דתורה אור שהוא לעולם ומצו' נר שהיא רק לפי שעה ואמר שם הטעם דעבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה [וע' שבת (יוד.) מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה יש ג"כ לפ' כן דתפלה הוא רק מצוה והוא רק חיי שעה נגד תורה ורש"י ז"ל פי' באו"א] לפ"ז מי שמקיים בכל דרכיך דעהו ואוכל בקדושה לצורך עבה"ב דזה ג"כ אין עבירה מכבה אותה כאשר כתבתי בהגהות לס' שיורי קומץ המנחה (דף מ"ג.) מדה"ס זה שפיר ילפי' בקו"ח מבה"ת דע"ז ל"ש הפירכא שכן חיי עולם דגם אכילה כזו הוא חיי עולם:

עוי"ל בקו"ח הנ"ל בברכות (ל"ה.) כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כש"כ, דאיכא למיפרך דכשהוא רעב יש חסרון מצד הרגש ההנאה ביותר, ומה שאדם נהנה מדברי רשות צריך מירוק ע"י חיבוט הקבר כדאי' בס' גלגולים שזה צער גדול מאד ר"ל, וצערו מרובה על הנאתו ודומה להא דאין מברכין על שמן זית דאזוקי מזיק לי' כברכות (ל"ה:) וע' זה"ק תרומה (קמ"א.) גופא אתמשך בהאי עלמא בתר האי קליפה תקיפה והנאה ועינוגין דילי' ותקונין דילי' הכי מסתאב בתר דנפקא נשמתא מיני' גופיהון דצדיקי' דלא מתענגי בהאי עלמא אלא מתענוגי דמצוה וכו' האי רוחא מסאבא לא יכיל לשלטאה עלי' דהא לא אתענגי מדילי' כלום, והואיל ולא נטלי מדילי' לית לי' רשותא עליהון כלל זכאה איהו מאן דלא אתהני מדילי' כלום, עיי"ש, וע' זה"ק פקודי (דף רס"ג סוף עמוד א') וא"כ מה בצע בהנאה כזו, ובשלמא כשהוא שבע דאז אינו מרגיש הנאה ואין אז רק תועלת הנמשך מאכילה שעי"ז יחי' ויוכל לעבוד הש"י וזה טוב, אבל לא עריבות ההנאה

הנרגשת שבשעת אכילה, וע"כ הקו"ח הוא רק אסמכתא, אמנם הצדיקים הגדולים שאין אוכלים להנאת גופם רק ע"ד בכל דרכיך דעהו, וע"ד שאמר רבי קודם פטירתו שלא נהניתי באצבע קטנה שלי, ועליי' אתמר זכאה מאן דלא אתהני מדילי' כלל, ואצלם שייך שפיר הקו"ח כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לכש"כ. [ובזה יש לבאר דברי ת"א ויחי נפתלי אילה וגו' תהא עבדא פירין יהון מודין ומברכין עליהון וק' הא ברה"נ דרבנן. ותו מה רבותא דנפתלי הרי כל הפירות מברכין עליהם ולהנ"ל י"ל דקו' חדא מתורצת בחברתה דבכל דוכתא ברה"נ דרבנן אך מירון מקומו של רשב"י ז"ל בעל זה"ק והזה"ק ס"ל ברה"נ מה"ת כנ"ל. וידוע כי במקומו הלכה כיחיד במקום רבים כדאיתא שבת ק"ל. במקומו של ר"א הי' כורתין עצים וכו' וכמ"ש הר"ן פ' מקום שנהגו. ומירון הוא חלק נפתלי כידוע וע"כ שפיר כ' התרגום על נפתלי דאחסנתי' תהא עבדא פירין דמודין ומברכין עליהון. זה חידשתי בעזה"י במירון בל"ג בעומר תרצ"ה לפ"ק:

ובעיקר שאלת ס' החינוך מצו' ת"ל למה ברה"ת מה"ת דוקא לפני' ובהמ"ז דוקא לאחרי' י"ל לפע"ד לפמ"ש בס' ע"מ לרמ"ע ז"ל דכל ברה"נ הוא ברהמ"צ מצד בכל דרכיך דעהו. והיינו משום דע"י אכילתו יש לו כח לעסוק בתו"מ וע"כ אין לברך לפני האכילה דהוי כעין קודם דקודם משא"כ בתורה דהלימוד הוא מצוה עצמיות שפיר הוי זה עובר לעשייתן לברך לפני הלימוד:

סימן כח

להרבני החסיד ר' שמעלקא ע"ה פראהמאן בזאוויערצע.

אשר שאל בחולה שא"א לו לאכול דרך פיו ותוחבין לו שפופרת לגרונו ודרך שם מורידין לו מזון אם צריך לברך לפניו ולאחריו, הנה ברא"ש ברכות (יד.) גבי מטעמת אי"צ ברכה דלענין ברכה בעינן הנאת מעיו, ועי' אגלי טל טוחן (סקס"ב אות ב') דעל הנאת מעיו לחוד אזלי' לענין ברכה ול"צ הנאת גרון כלל עיי"ש ולפ"ז בנ"ד דאיכא הנאת מיעיו צריך לברך:

אך ראיתי באבני נזר או"ח (סי' קכ"ג) הק' ח"א דאי נימא דברכה עיקר הנאת מיעיו א"כ למה נסתפקו הפוסקים לענין הזכרת של שבת ור"ח אי אזלי' בתר התחלת סעודה וק' כיון דעיקר הנאת מיעיו למה ניזל בתר התחלה ותי' דאע"ג דאזלי' בתר הנאת מיעיו, מ"מ בעינן שיהי' ע"י מעשיו ובנ"ד דנותנין המאכל דרך שפופרות והוא אינו עושה מעשה אפשר דפטור מלברך. עוד כ' שם דזה כ' באג"ט רק לדעת הרמב"ם אבל לרש"י בעינן גם הנאת גרונו. דאף דהברכה על הנאת מיעיו מ"מ בעי' ג"כ הנאת גרונו עיי"ש. וי"ל

דתלי בפלוגתא דכנה"ג ומג"א (רס"י ר"י) באוכל כזית שלא בכא"פ לכנה"ג צריך לברך בהמ"ז ומבואר בפמ"ג הטעם משום דעכ"פ איכא הנאת מיעיו בכזית ומג"א חולק ובפמ"ג אסיק בצ"ע:

עוד נלע"ד ואקדים מה שנסתפק בשו"ת מהרש"ם (סי' קכ"ג) אם מותר להאכיל ביו"כ דרך שפופרת הנ"ל ועיי"ש שהעלה להתיר. ולע"ד הקלושה נראה עוד טעם להתיר ואקדים מה שהק' החוו"ד (סי' ס"ט) על מ"ש הפוסקים דמותר לאכול בשר תי בלא מליחה משום דדם האיברים שלא פירש שרי והק' לפ"מ דאי' (בסי' ס"ט) דאם חתך החתיכה לשנים אחר הדחה צריך להדיחו עוד הפעם משום דם בעין שעליו שנפרש ע"י דוחקא דסכינא וא"כ גם כשאוכלו יש דוחקא דשינים ונלע"ד לפמ"ש רש"י שבת (עג.) דסבור רוק היא ובולעו חשיב מתעסק משום דברוק ל"ח אכילה רק בליעה כמ"ש בלעי רוקי. ביאור הדבר נראה דל"ת אכילה כשבא לפיו מחוץ לפיו אבל דבר שהוא בפיו מעצמו ול"ה לקיחה לתוך פיו ל"ח אכילה ועי' פ"ח דתרומות (מ"ב) דס"ל לר"א דכל שלקח לפיו בהיתר מותר לבלוע ור' יהושע חולק. ס"מ גם לר"י בעינן לקיחה לתוך פיו אך דס"ל דאפי' לקיחה לפיו בהיתר מצטרף [וכעי"ז כ' אחרונים לענין מ"ש התוס' שבועות (י"ז.) דמצרפין מעשה ראשונה שיחשב לאו שיב"מ דאפי' מעשה בהיתר מצרפין]. אבל לא ברוק דליכא לקיחה לתוך פיו. וע"כ בשר חי כשנוטלו לפיו דעדיין ליכא דם שפירש ומה שבלוע בבשר חשיב א' עם הבשר ואין לו מציאות לעצמו כעין מיא בעובא מבלע בליעי דעירובין (מו.) שכ' התוס' שם דחשיב לא בא לעולם כלל וגרע משאר נולד ע"ש וכשנפרש הדם בפיו ע"י לעיסה חשיב כאלו אז בא לעולם נמצא של"ה לדם זה לקיחה לפיו וע"כ אין בזה איסורא לכו"ע. [ומה"ט נלע"ד במה שנסתפקו אחרונים אם מותר לבלוע רוק ביו"כ ולפי הנ"ל יש לצדד להיתר] ולפ"ז מותר להאכיל לחולה ביו"כ ע"י שפופרת הנ"ל כיון דליכא לקיחה לתוך פיו וה"ה בנ"ד דגבי ברכה ואכלת כתי' ואפי' לענין ברכה לפני' בעינן שיהי' אכילה כמ"ש רש"י ברכות (ל"ה:) גבי שמן, זית דפריך אוזוקו מזיק לי' פירש"י וגבי ברכה ואכלת כתי'. וכל דליכא לקיחה לפיו ל"ח אכילה:

ובעיקר ד' אג"ט הנ"ל דברכה תלי' בהנאת מיעיו וראי' ממטעמת אי"צ ברכה. אינני כדאי לדון אתר א. דה"ק אך תורה היא והנני דן בדבריו בקרקע דהרי בריב"ש, הובא פמ"ג (סי' צ"ח) כ' דטועם ופולט בכל האיסורין רק דרבנן וה"ר ממטפחת אי"צ ברכה. הנה דברכה דומה בזה, לכל האיסורין. ואנן קיי"ל באיסורין כר' יוחנן דאזיל בתר הנאת גרונו הנה דמטעמת אפי' הנאת גרונו ל"ת וא"כ אין ראי' דברכה תלי בהנאת מעיו. אך לשון הרא"ש הוא

דאי"צ ברכה משום דאינו נהנה בתוך מיעיו ומזה נשמע כאג"ט. ולפ"ז יהי' פלוגתא בין רא"ש לריב"ש:

אך גם לרא"ש י"ל דלעולם תלי בהנאת גרונו. אך כיון דילפי' ברכה לפני' מברכה לאתרי' כשהוא שבע מברך, כשהוא רעב לא כש"כ לא תקנו ברכה לפני' רק היכא דשייך ברכה לאחרי' דכל דתקון רבנן כעין דאו' ומטעמת, שטועם ופולט ל"ש לאחרי' לברך דדומה לנתעכל המזון במעיו דתו אינו מברך ע"כ גם לפניו אינו מברך ולא דמי לפחות מכזית דמברך לפני' אף שאין מברך לאחרי' שא"ה דחזי לאצטרופי כעי"ז מחלק בגיטין (כ'.) עיי"ש:

סימן כט

נשאלתי במה שיש נוהגין לברך עם קטן אחר אכילת פת בורא נפשות אם שפיר דמי דלכאו' כיון דבו"נ אינו פוטר ברהמ"ז אפי' בדיעבד א"כ ברכה לבטלה היא. ולאחר העיון נראה דיש מקום להמנהג דהנה במג"א ריש (סי' ר"י) דאם אכל חצי זית מז' מינין וח"ז אחר מברך בו"נ וכ' המה"ש וז"ל כיון דאין שיעור ומצד הדין גם על ז' מינין הי' לו לברך בונ"ר אלא מצד חשיבותו קבעו לו ברכה מיוחדת וכיון דאין לו כשיעור ואא"ל לברך ברכה המיוחדת לו עכ"פ לא גרע משאר אוכלין וכו' עיי"ש ומזה נלע"ד דמי שבירך בו"נ בדיעבד על ז' מינין או על פת אף דצריך לחזור ולברך דלא סגי לי' בברכה זו מ"מ גם ברכה זו ל"ח ברכה לבטלה [רק ברכה שאינה צריכה חשיב דהרי סו"ס יצטרך לחזור ולברך מעין שלש והרי הי' יכול לכלול ב' החיובים בב"א] וכן אם אינו בקי לברך ברכה מעין שלש או א ברהמ"ז יוכל לברך לכתחלה בו"נ דיש בכלל חיוב גדול. חיוב קטן. ולפ"ז המברך עם קטן בו"נ על פת ל"ח ברכה לבטלה ואפי' ברכה שא"צ ל"ח כיון דסו"ס לא יברך ברהמ"ז מותר לו לכתחלה לברך בורא נפשות:

ובני מר אברהם דוד נ"י דחה די"ל דדוקא ת"ז מעין שלש אין עליו חשיבות של פת הבא בכסנין כיון דאין בו שיעור שלם ומ"מ לא גרע משאר מאכל שאינו פת ע"כ מצטרף עם ח"ז אחר לענין בו"נ משא"כ באכל שיעור שלם דיש עליו שלמות החשיבות של פת או של פת הבא בכסנין אפשר דבו"נ לאו מידי הוא עכ"ד ודברי טעם הם. וסמך לדבריו ממשנה שבת (קמ"ג.) דחושב פחות מכזית בין אוכלי בהמה. וע' מאירי פסחים (ו:) דחצי זית אי"ע בבל יראה משום דדמי לפרורין דלא חשיבי. אך מלשון המחה"ש מוכח כמו שכתבתי. ומענין לענין באותו ענין הנה בשו"ע (סי' ר"ח סי"ג) דאם אכל תפוחים וגם פירות מז' המינים אי"צ לברך על התפוחים בו"נ שגם הם בכלל פרי העץ ונפטרין

בברכה מעין שלש שמברך על ז' המינים, ודכירנא בהיותי בקודש פנימה אצל האי סבא קדישא כ"ק אדומו"ר רבינו הגדול בעל אגלי טל זצוקללל"ה נסתפק אם אכל ח"ז תפוחים וח"ז מז' מינים אם יברך בו"נ כדברי מג"א הנ"ל או יברך מעין שלש כיון דבדיעבד גם תפוחים נפטרים במעין שלש ולא פשטה ויען אמר לפני הספק הורשה לי לדון לפניו ז"ל בקרקע ונלע"ד לפי הנ"ל דיברך בו"נ דבשלמא בו"נ ל"ח לבטלה אפי' ז' מינים אע"ג דאינו יי"ח מ"מ מי שאינו בקי לברך מעין ג' צריך לברך בו"נ כנ"ל משא"כ מי שאכל תפוחים ואינו בקי לברך בו"נ ודאי אסור לו לברך מעין שלש דבו"נ ליכא רק ברוך אתה ה' בהתחלה ולא בסוף לשיטת ש"ס דילן וכ"פ בשו"ע (סי' ר"ז) משא"כ במעין שלש יש בה פתיחה בשם ומלכות וחתימה בשם וכשאומר במקום שלא חייבוהו חז"ל הוי ברכה לבטלה אך כשאוכל גם מז' מינים דהותר לו לברך מעין שלש ממילא גם התפוחים נפטרין דיש בכלל מאתים מנה אבל כשלא אכל רק ח"ז תפוחים וח"ז מז' מינים לא חל עליו חיוב מעין ג' ואסור לו לברך משא"כ בו"נ מותר לו לברך דאפי' על ז' המינין ל"ח לבטלה כנ"ל כנלע"ד. [משכ"כ דמי שאינו בקי יוכל לברך בו"נ במקום מעין ג'. ראיתי דבפלוגתא תלי דלפ"ז ה"ה בדבר שיש בו ס' אם לברך מעין ג' או בו"נ יברך בו"נ. ובמג"א סו"ס ר"ה משמע להיפך, אך בכנה"ג סי' ר"ב כ' כדברינו]:

עוד יש לע"ד לדון דהנה במנחות (ט"ו.) התודה מפגלת את הלחם ולחם אינו מפגל את התודה ושם בגמ' השוחט את התודה לאכול ממנה ומלחמה מהו לאיפגולי תודה לא מיבעיא לי השתא כלו מלחמה לא מפגל ממנה ומלחמה מיבעי' ופירש"י דכלו מלחם מחשבה חמורה היא דלא בעי צירוף משא"כ ממנה ומלחמה אע"ג דמחשב אם ממנה מ"מ בעי צירוף והכ"נ י"ל דאע"ג דבאוכל זית שלם מענבים פוטר תפוחים חצי זית ענבים וחצי זית תפוחים אפשר דל"מ מעין שלש לפטור תפוחים כיון דבעי צירוף ואין ראי' מחמור לקל דכש"כ שחמור פוטר כך הקל יפטור וק"ל:

דרך אגב נלע"ד דמי שאכל כזית תפוחים לבד וחברו אכל מעין ג' יכול לכתחלה לשמוע מעין ג' מחברו וי"ח דכאן ליכא איסור ברכה לבטלה בשמיעה וכיון דחברו מותר לו לברך מעין ג' שפיר הוא יוצא בו לכתחלה דיש בכלל מאתים מנה ודומה להא דלעיל כשאכל בעצמו זית תפוחים וזית מעין שלש שיי"ח לכתחלה בברכה מעין שלש כנלע"ד נכון בס"ד:

סימן ל

דבר המנהג היום שלא לישא את כפיו בכל יום.

ברמ"א או"ח (סי' קכ"ח סעיף מ"ד) נהגו בכל מדינות אלו שאין נושאין כפים אלא ביו"ט שאז שרויין בשמחה וטוב לב הוא יברך משא"כ בשאר ימים אפי' בשבתות שטרודים בהרהורים על מחייתם והפוסקים פקפקו ע"ז איך כל הכהנים מבטלין מ"ע דאורייתא בכל יום בשביל טעם קלוש כזה עי' בית אפרים סי' ו') אריכות בזה. וכ' משום דכהני דידן הם כהני חזקה ומס' א"א להם לישא כפיהם עיי"ש מ"מ לא נתיישב עדיין לגמרי דמ"מ חסר להם בכל יום מ"ע זו אף דאין להם עצה ע' זוה"ק ר"פ בלק גבי ינוקא ואנו ההדיוט איש רש ונקלה אבוא אחר המלך הגז"ל הנ"ל ומלאתי את דבריו:

ונלע"ד הקלושה והרטושה לחדש דאין מבטלין מ"ע דהש"צ שאומר ברכת כהנים בתוך התפלה הוא ש"צ של הכהנים שברך את ישראל וששא"כ וכמו דמועיל שליחות במילה ופדיון הבן וכיסוי הדם לכמה פוסקים אע"ג דהמצו' דוקא על האב ועל השוחט מ"מ ששא"כ כיון שאינו מצו' שבגופו רק בבן או בדם, הכ"נ בנ"ד המצוה לברך את ישראל ל"ח מצו' שבגופו רק לעשות בגוף אחר כמו דמצו' למול את הבן ולכסות את הדם וששא"כ ואין להקשות א"כ יהי' זר כשר לכל ד' עבודות אם יהי' בשליחות הכהן דששא"כ ויחשב כאלו עשה כהן:

ב' תשובות בדבר חדא דאמרי' גיטין (כ"ג:) אין העבד נעשה שליח לקבל גט אשה מיד בעלה לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין, ה"נ אין ישראל נעשה שליח להקרבת הקרבן כיון דליתא בדנפשי' דהוא עצמו אינו ראוי לעבודה, אמנם לענין ברכת כהנים י"ל דגם זר חשיב איתא בנפשי' משום דמצו' על הכהן לברך את ישראל וכן מצו' על ישראל להתברך מן הכהן כמ"ש החרדים וכיון דהזר איתנייהו בקבלת הברכה מן הכהן חשיב איתא בנפשי' כעין דאמרי' גיטין (ס"ב:) דאיש נעשה שליח לקבלת הגט כיון דאיתי' בהולכה ואשה נעשית שליח להולכה כיון דאיתה בקבלה עיי"ש למסקנא, הנה דקבלה לגבי הולכה חשוב איתא בדנפשה ועיי"ש ברש"א ודו"ח לרעק"א ז"ל ה"נ מה דזר איתניי' בקבלת הברכה חשיב אי' בנפשי' לגבי הולכת הברכה אל המקבלים ודו"ק:

עוי"ל לדעת הר"י מגאש הובא ברשב"א ור"ן סופ"ב דגיטין דדוקא שליח לקבלה צריך שיהי' בר גיטין משום שהוא גמר הגט משא"כ שלל"ה, ה"נ כיון דמצו' על הישראל להתברך הוי הנותן בגדר מוליך הברכה לישראל המקבלים ע"כ שלוחו הוי בגדר שלל"ה ולא בעי שיהי' איתא בנפשי', משא"כ בשאר עבודות דמצד האדם ליכא מקבל חשיב כל עבודה דבר שלם לעצמו וגמר דבר ע"כ בעינן איתא בדנפשי', [אך ק' לי על ר"י מגאש מהא דגיטין (ס"ב:) אשה בהולכה מאי אם חשיבה אי' בנפשה מחמת דאיתה בקבלה וק"ל תיפ"ל דבהולכה ל"ב כלל אי' בנפשה] שנית דהתוס' כ' מנחות (י"ח:) דבלל זר גרע

מלא בלל כלל דלא בלל כלל כשר ובללה זר מחיל עבודה, וא"כ א"א לומר דכל עבודה יהי' כשר בזר כשהוא בשליחות הכהן משום ששא"כ ז"א דבשלמא אם הי' עבודת הזר רק פסול בשלילה כאלו לא עשה כלל שפיר שאין לומר דששא"כ חשיב כאלו עשה הכהן ומתכשרת אבל כיון דפסול הזר אינו בשלילה גרידא רק שנותן מהות פסול א"כ מה בכך אם יחשב גם כאלו עשאו הכהן מ"מ פסול מצד עשיית הזר ודומה כאלו הזר וגם הכהן עשו דג"כ פסול וע' היטב ש"ך יו"ד (סי' ב' ס"ק ל') דו"ק:

[**אך** זה תלי' בפלוגתת רש"י ותוס' רי"ד ר"פ האיש מקדש קדושין (מ"ב:) בהא דאמרי' שלח ביד פקח פקח חייב ואמאי נימא ששא"כ פירש"י יתחייב שולחו ולא השליח הנה דע"י השליחות חשיב כאלו עשה המשלח לבד ולא השליח א"כ ל"ש סברא הנ"ל אך התוס' רי"ד פי' יתחייב גם המשלח משמע דס"ל דגם השליח יש לחייב דאף דששא"כ מ"מ אי"ז בכלל שלא יחשב מעשה השליח רק דחשיב גם מעשה המשלח ולפ"ז י"ל כסברא הנ"ל] וכ"ז בעבודה דהקרבן נפסל משא"כ בברכת כהנים ל"ש פסול רק דחסר פעולת הכהן שפיר מועיל שליחות שיחשב מעשה הכהן:

ולכאו' ק' דכיון דאליבא דתוס' רי"ד קיימינן דחשיב מעשה המשלח וגם מעשה השליח א"כ הו"ל זר העולה לדוכן דעובר בעשה נ"ל לדעת ר"י שבת (קי"ח) שכ' הרמ"א אליבי' (בסי' קכ"ח ס"א) דדוקא בעולה בעצמו אבל עם אחרים אינו עובר וכאן כיון דחשיב גם מעשה המשלחים כהנים הוי כעולה עם אחרים דליכא עשה ודו"ק:

ולמש"כ המג"א שם דעיקר העשה משום ברכה לבטלה והש"צ הרי אינו מברך ויש להוסיף נופך לפמ"ש הרא"ש פ"ק דקדושין (סי' ט') בהא דאומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קדושין מדריבר"י וכ' הרא"ש דהוא מצד שליחות ואע"ג דאין שליחות לקטן מ"מ כאן דתכלית הקדושין הוא עבור הקטנה עצמה מועיל שליחות בקטן עיי"ש וה"נ אף אם נימא דעבודה חשיב כמצו' שבגופו ול"ש שליחות מ"מ בברכת כהנים דתכלית המצו' שהישראל יתברך וכיון דתכלית השליחות הוא עבור הישראל הפועל שפיר יכול ישראל להעשות שליח אף במקום דבעלמא ל"מ שליחות ודו"ק אך למה שהעלה בס' אבנ"ז (סי' ל"א) דנ"כ מעכב את הברכה עיי"ש סק"צ וכ"כ בנוב"י (סי' ה) ובש"ץ הרי ליכא נ"כ:

וי"ל לפי"מ דאי' בזה"ק דמדאתחרב בי מקדשא אסתתמי מבועי דברכאן. ובזה"ק ח"א קל"ד, ורל"א. דבזימנא דגלותא נגידו דברכאן אתמנעו וא"כ למה דאי' ביו"ד סי' ע"ר ס"ב דהאידנא שאין לומדין מתוך ס"ת עיקר המצו' לכתוב חומשי תורה ומשנה וגו' ודעת הש"ך דהאידנא ליכא כלל מצות כתיבת ס"ת כיון דטעם המצוה שילמוד מתוכה ועכשיו שבטל הטעם בטלה המצו' לגמרי. ודעת הט"ז וב"י דגם האידנא יש מצו' בכתיבת ס"ת

אף שבטל הטעם רק שנתוסף היום מצו' גם בכתיבת ספרים אלו. ובמק"א כתבתי דזה תלוי בפלוגתא דאביי ורבא פ"ק דתמורה אביי ס"ל כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני דאי לא אמאי לקי הנה ס"ל דמעשה עבירה בלא התכלית לאו מידי הוא הכ"נ לעומתו מעשה המצו' בלא תכלית המצו' לאו מידי הוא ע"כ בזה"ז שבטל טעם המצו' של כתיבת ס"ת בטלה המצו' לגמרי ולרבא דאמר כ"מ דא"ר ל"ת אי עביד ל"מ ומ"מ לקי הואיל ועבר אמימרא דרחמנא הנה דמעשה העבירה לבד גם בלא תכלית העבירה מילתא הוא ה"נ במצו' מעשה המצו' בלא תכלית המכוון ג"כ מילתא הוא ואיכא מצו' כתיבת ס"ת אף דל"ש הטעם. והנה דעת הרמב"ם פ"ו מה' בכורות כאביי דאי ל"מ לא לקי כמ"ש הלח"מ שם ודעת החינוך מצו' שצ"ג כרבא. ולפי"ז פלוגתת הש"ך והט"ז הנ"ל תלוי בפלוגתת הרמב"ם והחינוך אם קימ"ל כאביי או כרבא. וע' יומא ס"א: נזיר ממורט בש"א צריך העברת תער ובה"א אי"צ, ובתוס' שם הביא מנזיר מ"ו. דהגירסא להיפך בש"א אי"צ ובה"א צריך נראה דחילוף הסוגיות תלוי ג"כ בפלוגתא דאביי ורבא. סוגי' דיומא ס"ל כאביי דמעשה בלא חלות לאו מידי הוא וכן מצו' בלא תלות ע"כ נזיר ממורט לב"ה אי"צ העברת תער כיון דתכלית המצו' ודאי הוא להעביר שיער ונזיר ממורט אין פעולה נפעלת כלל מהעברת שיער ע"כ אינו מצו' וסוגי' דנזיר ס"ל כרבא ע"כ ס"ל דלב"ה צריך העברת שיער דהלכה כב"ה. ובמק"א הארכתי בזה לפ"ז לשיט' הרמב"ם דקיי"ל כאביי אין היום מצות נ"כ לפי דברי הזה"ק הנ"ל דהרי עיקר תכלית המצו' הוא להמשיך ברכה על ישראל כמפורש בקרא ושמו את שמי על בנ"י ואני אברכם והיום דאסתתמו מקורי דברכאין ואין כחם יפה להמשיך ברכה אין חיוב נ"כ. אך יש להוסיף דאפי' לדעת הב"י וטו"ז סי' ע"ר דא"א לבטל כל המצו' בשביל שבטל הטעם מ"מ לענין נשיאת כפים בשעת ברכת כהנים י"ל דלכו"ע לא מעכב בזה"ז דבגמ' סוטה דף ל"ח ילפי' נ"כ מדכתי' הוא ובניו מקיש בניו לו מה היא בנשיאת כפים אף בניו בנ"כ. ופנ"י קידושין מ"ד. כ' דהיכא דהסברא ל"ש בהלמד לא ילפי' מהיקש וכאן עיקר טעם נ"כ שמקבל הברכה בידיו ומושיט להמתברכים כמ"ש אבני נזר סי' ל"א סקי"ד וא"כ בזה"ז דאסתתמין מבועין דברכאין ואין כאן מצו' רק בהפעולה לבד לא מקשינן בניו לו שיהי' צריך נ"כ ושוב שפיר י"ל כדברינו הנ"ל דש"ץ נעשה שליח הכהנים לברך את ישראל כנלענ"ד נכון בס"ד:

ות"א אמר ליישב המנהג ע"פ הגמ' עירובין ס"ה. יכולני לפטור כל העולם מדין תפלה משום שכורת ולא מיין ושכור פטור מתפלה וא"כ טעם זה מספיק גם על נ"כ דשכור אסור לו לישא את כפיו וגם זה נכון מאוד ויש להוסיף לפ"ז מה דביו"ט עולין לדוכן גם היום וכ' הרמ"א סי' קכ"ח משום שמחה דאז האדם שמח וטוב לב ולכאו' אין מובן מה

ענין זל"ז ולהנ"ל א"ש דעיקר שכרות הגלות הוא מחמת בלבול הדעת וביו"ט זמן שמחת לב מסלק בלבול הדעת של הגלות ע"כ אז דבר בעתו לעלות לדוכן:

סימן לא

ב"ה לתלמידי אהובי האברך החו"ב מ' ישראל יצחק נ"י פיעקארסקי בלאדז כעת הרה"ג אבד"ק ציריך.

ע"ד השאלה שהבעה"ב של השטיבעל דאמשינאוו הוא מאנשי דלא מעלי ומחמת שרוצה שהמתפללים דשם יעקרו דירתם מביתו ע"כ עשה לו קלאזעט ע"ג השטיבעל להכעיס כדי שיהיו מוכרחים לעקור השטיבעל משם. ועתה נפשם בשאלתם אם מותר להתפלל שם הלאה מכח ד' הטו"ז (סוס"י קנ"א) דבית שעושין על גבו דבר של בזיון אסור להתפלל בו למטה משום שהוא מפסיק בין מקום תפלתו לשמים וא"א לתפלתו לעלות. ואם נאסר להם א"א למצוא שטיבעל במקום אחר ויתבטל המנין שלהם לגמרי, ע"כ השאלה:

הנה הטו"ז מדמי לה שם להא דאי' (סי' נ"ה) דאם מבוי מטונף מפסיק בינו להצבור אין לו צירוף עמהם למנין. וה"נ בזה. ואיני כדאי לדון בקרקע לפני הטו"ז ז"ל וקורא אני עלי כד' הירושלמי (סוף פ"ו) דגטין כשם שבין קדשי קדשים לחולי חולין וכשם שבין זהב לעפר וכו' מ"מ תורה הוא וללמוד אני צריך ולע"ד ב' תשובות בדבר ראשית אין ראי' ממה דמפסיק בין האנשים שאין התפלה יכולה לעלות דרך שם. דלענין צירוף בעינן שלא יהי' דבר שאינו ראוי לענין הזה מפסיק בין הדבקים וכעי"ז ברא"ש רפ"ה דמקואות במעין שהעבירו ע"ג השוקת דכיון שמפסיק כלי בין מים שיצאו חוץ לשוקת למעין [ובכלי אסור לטבול] ל"ח המים מחוברין למעין. וכעי"ז בגיטין (כ':) דאם נתן לה גט ושייר לעצמו נייר שבין שיטה לשיטה חשיב כעין ב' וג' ספרים כיון דהנייר שהוא נשאר של בעל אינו מצטרף להגט חשיב כליתא ומפסיק. וסברא זו שייך רק לענין צירוף. אבל לא לענין שלא תוכל התפלה לעבור כמובן שזה ענין אחר לגמרי, שנית הרי העולם עגול ככדור וכן השמים מסבבים הארץ ככדור ומאין הרגלים דתפלה עולה לשמים דרך ראשו דוקא ותו דצריך לכוון לבו בתפלה נגד א"י בברכות (ל'.) וילפי' מדכתי' והתפללו אליך דרך ארצם וא"כ התפלה הולכת תחלה לא"י ומשם לקה"ק ומשם לקה"ק של מעלה השמימה וא"כ איי התפלה צריכה לעבור דרך עליי' שעל גבו, ותו דבב"ת (כ"ה.) דלמ"ד שכינה במערב צריך להתפלל למערב ולמ"ד שכינה בכ"מ יכול להתפלל לכ"מ שירצה

ע"ש ובתוס' שם ד"ה לכל רוחתי' דסוגי' זו דלא כסוגי' דברכות (ל'.) דצריך להתפלל נגד ירושלים וסוף דבר התפלה אין עולה דוקא דרך למעלה מראשו:

עוד ראי' לזה ממ"ש בע"ח היכל אבי"ע שער ג' פ"ב וז"ל וכנגד א"י יש פתחי הרקיע וכו' ומשם עולין כל התפלות וכל הנשמות העולין למעלה בלילה ואע"פ שאמר [בזה"ק] בפ' ויקהל שהתפלות סלקין במזרח ובמערב וכו' זה בעליית האוירין אבל אח"כ כלן נכנסין תוך פתח ההוא האמצעי וכו', וע' בסה"ק שערי אורה סוף שער ב' שא"א לתפלות לעלות בחו"ל רק מתחלה התפלות מוכרחות לבא לא"י וירושלים ומשם לבהמ"ק ודוקא שם בהגיעם לביהמ"ק יכולים לעלות למעלה עיי"ש באריכות וכ"ז סמך לדברינו:

האמנם כי מצינו המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה, וכן דע מה למעלה ממך, אבל זה משום דבסוכה (ה'.) מעולם לא ירדה שכינה למטה מיוד ע"כ נקרא זה למעלה אבל לאו דוקא למעלה מראשו דוקא, ועוד דבסוכה (ד' סוף עמוד ב') מבואר דאפי' בבית לא ירדה שכינה למטה מעשרה רק למעלה מעשרה עיי"ש וא"כ בית שגבו' יותר מעשרה הרי השכינה למעלה מעשרה באותו חדר עצמו וכשעולה התפלה בחדר עצמו למעלה מעשרה סגי בזה, וא"כ אף לדברי הטו"ז ל"ח הפסק בינו למקום שכינה עי"ז:

אחר זמן מצאתי סיוע לסברת הטו"ז מזה"ק פ' ואתחנן (ר"ס:) ויסב חזקיהו פניו אל הקיר דתמן שארי שכינתא בגין כך לא בעי למהוי חוצץ בינו ובין הקיר עכ"ל הנה דאין ראוי שיהי' דבר חוצץ בינו להשכינה בשעת תפלה והוא דיחוי לתשובה ראשונה שכתבתי על הטו"ז, מ"מ לענין הלכה הוא ראי' לדברינו דאין התפלה עולה דוקא למעלה דבקיר תמן שכינתא והיא נגד פניו, ותו דאם נבא לדמות נ"ד לדברי זה"ק א"כ אפי' תקרת הבית יהי' חוצץ דבזה"ק מבואר דכ"ד חוצץ ולאו דוקא מקום שאינו נקי וע"כ צ"ל שאין לדמות חציצה זו לחציצה שבינו לקיר:

ותו דאם נרצה לדמות דין זה להא דלא יהי' דבר חוצץ בינו לבין הקיר הלא הט"ז עצמו (סי' צ' סק"ה) דאין זה מעכב ואם א"א בקלות להתפלל בלא חציצה בינו לקיר יכול להתפלל בחציצה, אך מש"כ שם הט"ז והמג"א דטעם לא יהי' דבר חוצץ בינו לקיר הוא משום שלא יתפזר ראות עיניו ויתבטל הכוונה בזה"ק הנ"ל מבואר ט"א לזה משום שלא יהי' דבר חוצץ בינו לשכינתא:

ומה שהביא הטו"ז ראי' מב"י (סי' קנ"ד) בשם מהרי"ח במלכות תוגר שמחמת גזרה א"א להם לעשות בהכ"נ קבוע במקום גלוי מותר לדור ע"ג מ"מ אסור לעשות שם דבר של בזיון, לע"ד לא אריא דהתם יש איסור על העושה דבר של בזיון למעלה מבית התפלה, ואף דאיסור לדור למעלה מבהכנ"ס אין בזה כיון שאינו בהכנ"ס קבוע מ"מ דבר של גנאי

גם בזה אסור, וכעי"ז במג"א (סי' קנ"א סקי"ד) דלדבר של בזיון ל"מ תנאי, אבל אין ראי' שמעכבת התפלה:

וכן ראיתי במשנה ברורה (סוס"י קנ"א) בשער הציון (סקכ"ב) שמפקפק על דינו של הט"ז וכ' פוק חזי מה עמא דבר שנוהגין להקל בזה:

ע"כ אף דבמקום שאפשר ראוי להחמיר בזה הואיל ונפיק מפומא דהט"ז ז"ל מ"מ בנ"ד שא"א למצוא דירה אחרת לתפלה אין להחמיר בזה, וחומרא דאתי לידי קולא הוא כי עי"ז יתבטל המנין שלהם ורוב פעמים יתפללו בביתם ביחידות כי קשה להם ללילך למקום שלא הורגלו, גם ידוע שיש הרבה מיני צדקות ותמיכת עניים בכל שטיבעל שתומכין אנשי שלומם ואיש את רעהו יעזורו בגמ"ח בגופם ובממונם ואם יתבטל המנין שלהם גם זה יתבטל מכל הלין טעמי נראה להקל בנ"ד:

סימן לב

בטו"ז (סי' תע"ג) תמה על מנהג רוב העולם שכל השנה אין נזהרין ליטול ידיהם לדבר שטיבולו במשקה רק בליל פסח לכרפס ומה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, גם בשל"ה שער האותיות דנ"ה תמה על מנהג זה עיי"ש, ונלע"ד וראשית אבאר הטעם שאין נזהרין היום בנטילת ידים בדבר שטיבולו במשקה, דהנה במנחות (כ"ד:) דאמרי' שבע לה טומאה ואין חלה טומאה על טומאה אם לא שהשני' חמורה, א"כ היום שכלנו טמאי מתים כמ"ש ראב"ד פ"ה מנזירות וכ"כ בטוש"ע יו"ד (סי' שכ"ב ס"א) לענין חלה בזה"ז וכ"כ במג"א (סי' שפ"ה), ואיך תחול טומאה קלה דסתם ידים דרבנן על טומאה חמורה דמת (ובתוס' מנחות שם דאפי' טומאה שלא ע"י מגע אמרי' של"ט) ועי' מג"א (סי' שמ"ג) בשם הרוקח דאפי' עובר במעי אמו נטמא באהל המת, ומשה"ק המג"א שם דטהרה בלועה לא מטמא, תי' באב"מ (סי' פ"ב) דשאני עובר דהיינו רביתי' וחשיב אחד עם האם כיבמות (ע"ח:) וכ"כ החת"ס חולין (דנ"ז) ע"ש וא"כ היום כל אדם כשנולד טמא טומאת מת ואיך תחול טומאה קלה דידים על טומאת מת הא של"ט, ועל נט"י לפת לק"מ דסתם ידים בלא"ה אין מטמאין אף בזמן הש"ס רק דגזרו משום סרך תרומה ע"כ גם היום דליכא תרומה אסור משום דבר שנאסר במנין אף שבטל הטעם צריך מנין אחר להתירו:

אמנם לענין טיבולו במשקה ל"ש זה דהתוס' כ' בע"ז (ל"ז.) דהיום אין נזהרין בגילוי משום דליכא נחשים ואע"ג דדבר שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו שאני בזה דגם בימי הגמ' ל"ה אסור רק במקום שיש חשש נחשים ע"כ היום לגמרי מותר עיי"ש:

והנה הר"ן פע"פ כ' דהא דצריך נט"י לדבר שטיבולו במשקה משום דעביד דנגע במשקין ע"י טיבול, הנה דגם בזמן הש"ס לא גזר רק משום חשש טומאת משקין ע"כ סתם ידים דכל הפוסל תרומה מטמא משקין להיות תחילה וכרש"י פסחים (קט"ו) על טיבולן במשקה עוד כ' הפוסקים (סי' קנ"ח) דדבר שדרכו לאכול ע"י כף א"צ ליטול ידיו לטיבולו במשקה, הנה דאין חשש רק במקום שיגעו ידיו במשקה (ואלו לענין נט"י לפת מבואר בב"י (סי' קס"ח) בפת הצנומה בקערה אם יש בפתיתין כזית ויש עליו תוריתא דנהמא אף שנתבשל צריך נט"י אף דנאכל ע"י כף כיון שנתבשל) וכיון דגם בזמן הש"ס אינו אסור רק כשיש חשש שיטמאו המשקין במגע ידים וא"כ היום דל"ש זה דאפי' יגע במשקין לא יטמא מחמת סתם ידים דאין ידיו טמאות כלל טומאת ידים הקלה (ואף שיטמאו המשקין טומאת מת החמורה אבל על זה לא יועיל נט"י) וע"כ היום שבטל הטעם בטלה התקנה כתוס' ע"ז (ל"ז) הנ"ל. אמנם לכאו' יש לדחות כל זה, דבפ"ג דפרה (מ"ב) מבואר דהביאו נשים מעוברות על חצרות הבנויות ע"ג סלע ותחתיהן חלל מפני קבר התהום וכו' מוכח דהולד לא נטמא אגב אמו, וצ"ל דאף להרוקח הנ"ל דנטמא אגב אמו מ"מ אח"כ כשנולד פקע טומאתו דהוי פנים חדשות וברי' חדשה וכ"כ בספר חדרי דעה (סי' שע"א), וא"כ כל אדם מרגע שנולד אינו טמא מת א"כ קדמה טומאת ידים לטו"מ דידים סתמן טמאין אף שלא אירע להם שום דבר ואלו טו"מ א"א רק ע"י מגע או ע"י אהל המת או שיכנס טומאה לאהלו ע"י זיזין וגזוזטראות בפותח טפח, ושוב קדמה טומאת ידים וא"כ שחור גם היום צריך נט"י לטיבולו במשקה אך לפ"ז יצטרך נט"י רק פעם הראשונה אחר שנטמא במת באהל או ע"י המשכה כנ"ל דכיון דיטול ידיו פ"א אז ופקעי טומאת סתם ידים ונשאר טמא מת תו ל"מ הדר חייל טומאת ידים דאז של"ט, ולכאור' גם זה יש לדחות דזה מלתא דלא רמי' עלי' הוא מתי יטמא במת פעם ראשונה ולפעמים בא בלי ידיעתו שבא הטומאה ממקום רחוק לביתו ע"י המשכה והוא לא ידע וכיון דאינו יודע מתי יטמא פעם ראשונה ע"כ צריך ליטול ידיו תמיד, דאין לפטור אותו מצד סד"ר להקל, דא"כ בודאי יעבור פ"א על דרבנן וכה"ג ל"א סד"ר להקל כמ"ש הר"ן פסחים (ק"ח.) גבי הסיבה ובפ"ק דמגלה גבי עיירות המסופקות, אך ז"א כיון דלפת גם היום צריך נט"י כמש"ל א"כ אינו ברור שיעבור על דרבנן דדלמא הפעם הראשונה אחר שיטמא במת יאכל פת ויטול ידיו ושוב לא יצטרך ליטול ידיו לעולם לטיבולו במשקה כיון דטהרו הידים פ"א אחר שנטמאו במת תו ל"מ חייל טומאת ידים על טו"מ דשל"ט, ועדיין יש לדחות דהא דכולנו טמאי מתים אינו ודאי גמור רק רובא דרובא כמש"כ בשו"ת חת"ס (סי' ש"מ), אבל אפשר שיעברו כמה ימים על אדם שלא יטמא באהל המת שלא יומשך

טומאה לביתו רק שהוא מיעוטא דמיעוטא ואף שאין לחוש בדרבנן למיעוטא דמיעוטא מ"מ כיון חז"ל תקנו נט"י לטיבולו במשקה רק שחידשתי דכיון בטל הטעם בטלה התקנה אבל עכ"פ בעי' שיתבטל הטעם לגמרי אבל כל שיש עדיין חשש רחוק גם היום שוב חייב ליטול ידיו מצד תקנת חז"ל, אמנם נראה דג"ז איתא דאף דאפשר שלא יהי' היום ט"מ היינו שהי' אה"ט אבל לכה"פ הוא ראשון בלי פקפוק דכיון דרובא דרובא אמאי מת הם אה"ט ממילא א"א דזה לא נגע באדם ממילא נעשה ראשון לטומאה, או נגע בכלי מתכות אהל המת דחרב הרי הוא כחלל, או נגע בכלי מתכות דנגע בטמא מת דבזה ג"כ אמרי' חרב הרי הוא כחלל, גם דעת הרבה ראשונים דבכל הכלים זולת כ"ח אמרי' חרב ה"ה כחלל, ולהמלט מכ"ז א"א כלל וא"כ כל האנשים כ"פ טמאים ראשון לטומאה ושייך של"ט (וכ"מ במג"א שפ"ה) שכ' דהיום אין מערבין בתרומה דלא חזי לשום דם דכלנו טמאי מתים, ומבואר דליכא אפי' א' מרבוא תהי' טהור דאם הי' רק אדם א' טהור שוב הי' מערבין בתרומה דחזי להאי), והנה מי שטמא ראשון לטומאה אף ע"י מת א"צ הזאה רק טבילה כמפורש בכל פ"ק דאהלות וברש"י ותוס' שבת (י"ז:) וא"כ אכתי יש חשש שיטבול מקוה ואח"כ יאכל דבר שטיבולו במשקה דכבר פקע טומאת מת וחייל אח"כ טומאת סתם ידים ברישא וצריך נטילה:

אך זה חשש רחוק חדא שיהי' טהור מטומאת אה"ט דמת הוה מיעוטא דמיעוטא כנ"ל (דאם הוה אה"ט לא סגי בטבילה רק בהזאה ואין לנו אפר פרה) ותו שיהי' אכילה הראשונה דוקא דבר שטיבולו במשקה לא פת, ותו אפי' ניהוב לך כ"ז הלא איתא בש"ע (סי' קנ"ט סי"ד) דגם טבילה במקוה מועיל במקום נט"י גם כתב המחבר שם דרק לכתחלה בעי' כוונה לנט"י שיכשיר לאכילה משמע דבדיעבד יוצא בלי כוונה וכ"ד הגר"א ז"ל (סי' קנ"ח ס"ז) ובס' מ"ב (סי' קנ"ט סקע"ה) כ' שכ"ד רוב הראשונים דא"צ כוונה לנט"י, וא"כ ע"י טבילת מקו' פקעה גם טומאת ידים וא"כ מאן יימר דיחול טומאת ידים ברישא דלמא יגע בטמא מת קודם הסה"ד מידיו דעדיין ידיו טהורין ואם ירצה יוכל לאכול על סמך טבילת מקו', ואפי' דלא נגע בט"מ עד אחר שהסיח דעתו מידיו וחייל טומאת ידים ברישא מ"מ אפשר דאה"כ בבואו לביתו עשה צרכיו קודם אכילה ונטל ידיו או נטל ידיו בבואו לביתו מן המרחץ, וכבר כתבנו דלרוב ראשונים אפי' נטילה בלא כוונה מועיל לאכילה, וא"כ פקע נמי טומאת ידים וחייל טו"מ ברישא קודם שיבא לאכול דבר שטיבולו במשקה ותו דיכול להיות דאכילה הראשונה אחרי טבילתו יהי' פת ולא דבר שטיבולו במשקה דכן דרך רוב אכילות וא"כ לכו"ע יסתלק טומאת סתם ידים דכיון דיהי' כוונה המכשרת לאכילה, ולחוש שיהי' היפך כל הנ"ל הוא מן הנמנע

כמעט שיארע כן ואינו בגדר ס' כלל כמובן למי שיש לו מוח בקדקדו ע"כ א"ש מנהג רוב ישראל שאין נוטלין ידים לדבר שטיבולו במשקה:

אמנם כ"ז בכל ימות השנה, אך בפסח דחייב לטהר עצמו ברגל וכל ישראל טובלין בער"פ (ואפי' מי שאינו חושש לטהרה מ"מ טבל בע"פ משום נקיות דאז הדרך ללבוש בגדים חדשים ונקיים כידוע) וכאן א"א לומר דאילו יאכל אחר סעודה ראשונה פת ז"א דבע"כ אסור לאכול חמץ וגם מצה ואפי' מצה עשירה המנהג שלא לאכול כמ"ש הרמ"א (סי' תס"ב ס"ד), וגם בלילה הוא דבר היוצא מן הסדר של כל השנה דבכל יו"ט הסעודה הראשונה בליל יו"ט היא פת משא"כ היום האכילוה הראשונה אחר טבילה היא כרפס שטיבולו במשקה גם מט"א דלרוב ראשונים דל"צ כוונה בנטילה טבילת מקוה עולה לנטילה או נט"י לאחר עשיית צרכיו נלע"ד דבע"כ ל"ש זה דכיון דעתה אינו ראוי לאכילת פת אם יטול ידיו בלא כוונה אפי' לא יסיח דעתו עד הלילה נראה דצריך נטילה בברכה כיון דעתה בשעת נטילה אינו ראוי לאכילה לכו"ע לא סגי רק בנט"י בכוונה, כעין שכ' התוס' סוני, (נ'.) דאע"ג דכלי שרת מקדשין שלא מדעת ושלא בזמנו מ"מ כשהוא שלב"ז שוב צריך דעת, וה"נ כיון דעתה אינו ראוי לאכילה חשוב הנטילה שלא בזמנה ע"כ צריך כוונה וא"כ אחר שטבל במקו' ודאי פקע טומאת ראשון לטומאה דמגע ט"מ וטומאת סתם ידים עדיין נשאר עליו וטבילת מקו' של"ה בכוונה המכשרת לאכילה לא הועילה, וכן מה שנוטל ידיו אח"כ שלא בכוונה לאכילה ל"מ עד שיגיע שעה שראוי לאכילה, ואפי' בלילה אינו ראוי לאכילה נ שיאמר ההגדה דלחם עוני שעונין עליו דברים כדאי' בגמ' פסחים (קט"ו:) ובתוס' שם (קי"ד.) ד"ה הביאו, ע" מנהג ישראל ליטול ידים לכרפס בלילה זו יותר מכל השנה ודו"ק:

סימן לג

מנהג העולם לקרוא ק"ש שחרית אצל אתה הוא כדי לצי"ח פן יעבור הזמן ויש מפקפקין משום דהוי הקורא ק"ש בלא תפלין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו:

ונלע"ד הקלושה דלכאו' ק' לפמש"כ תוס' ר"ה (י"ז.) בשם מכילתא דהעוסק בתורה כמניח תפלין א"כ למה יחשב קורא ק"ש בלא תפלין כיון דבק"ש עצמו חשיב כעוסק בתורה כדאמרי' נדרים (ח'.) איבעי פטר נפשי' בק"ש שו"ע ממ"ע דת"ת וכן במנחות (צ"ט:) א"כ יחשב זה עצמו כמניח תפלין:

אמנם את זה ראיתי להב"י (סי' מ"ז) לענין מש"כ הירושלמי דאינו נפטר באהבה רבה מברה"ת רק בשנה על אתר והק' הא קורא ק"ש וא"כ חשיב תמיד קורא על אתר ותי'

דק"ש ל"ח לענין זה כת"ת עיי"ש והטעם צ"ל משום דאינו מכוון לת"ת רק למצות ק"ש והא דאמרי' איבעי פטר נפשי' בק"ש היי"ד במכוון לת"ת, לפ"ז היי"ד בק"ש שאומרים בתוך התפלה אבל בק"ש שאומרים בבוקר דאיתא שצריך להתנות שאם יתפלל בזמן ק"ש אינו רוצה לצאת בקריאה זו רק כקורא בתורה כדי שיאמר ק"ש העקרית על סדר ברכות כתקון חז"ל וכיון ובלא"ה מכוין לת"ת ממילא חשיב ת"ת גם על הצד שקורא לצי"ח דמהיות טוב וגו' ואינו מגרע אם יהי' ת"ת בכל אופן:

וגם נלע"ד דנכון לכוין יותר לציי"ח ת"ת בכל אופן. והתנאי יהי' על ק"ש לבד דאם יאחר הזמן מכוון גם למצות ק"ש ואל"כ אינו יוצא בזה יד"ח ק"ש רק ת"ת גרידא. דהנה הרמב"ן ר"פ כל הגט כ' דל"ש ברירה רק במתנה על ב' דברים ע"ש וא"כ אם יתנה דאם יצא יד"ח ק"ש לא יקיים ת"ת ואם מקיים ת"ת אינו יוצא יד"ח ק"ש א"כ הוי מתנה על ב' דברים ובדאורייתא אין ברירה ע"כ נכון יותר לכוון דת"ת יוצא בכל אופן והתנאי רק על מצות ק"ש לבד וא"כ אינו מתנה רק על ד"א לא תלי' בברירה ע"כ נלע"ד נכון לכוון בפי' לצאת יד"ח ת"ת ושוב הקורא בתורה כמניח תפילין ול"ח כלל קורא ק"ש בלא תפלין וק"ל:

העולה מדברינו דנכון ליזהר בק"ש שאצל אתה הוא לקיים מצות ת"ת ג"כ בכל אופן ויהי' ב' תועליות הא' דלא יהי' תלי' בברירה. השני דלא יחשב קורא ק"ש בלא תפילין. וע' שערי אורה שער א' בכנוי תפלה של יד מבואר דעיקר קפידא דקורא ק"ש פלא תפילין הוא רק בק"ש הסמוך לתפלה:

ובס' בית יצחק הביא בשם הה"ק מלובלין זצ"ל דהא דאסור לקרות ק"ש בלא תפילין היי"ד אם לא יניח תפילין אח"כ אבל אם ירח תפילין ביומו שפיר דמי דהרי אמרי' כאלו הקריב קרבן בלא נסכים ומביא אדם זבחו היום ונסכים לאחר כמה ימים ע"כ אמרי קודש. ולהנ"ל יש לה"ר לזה מכח קושיית הנ"ל דאיך משכח"ל קורא ק"ש בלא תפלין כיון דעוסק בתורה כמניח תפלין א"כ תמיד מניח תפלין בשעת ק"ש אך לד' הה"ק ז"ל א"ש דאף דבשעת מעשה ק"ש הוי כמניח תפלין מ"מ ודאי אינו פוטר כל היום. ואלו מניח תפלין ממש סגי פ"א לכל היום ומה דבזמן הש"ס הי' לובשין תפלין כל היום היינו למצוה לכתחלה מ"מ מי שמניח רק פ"א ביום שוב אינו עובר בעשה כמ"ש הפרמ"ג וא"א לבעל דע"ק דעיקר חיוב הגמור אינו רק פ"א ביום א"כ אם אינו מניח תפלין אח"כ הוי למפרע בק"ש כמעיד עדות שקר בעצמו שהי' נאה דורש ולא נאה מקיים [אך בחי' הר"ן סנהדרין פ"ח ותוס' שבועות כ"ה: ד"ה מי מוכח דחיוב גמור מה"ת להניח תפילין כל היום עיי"ש:

ונלע"ד ראי' לדברי הרה"ק מלובלין זצ"ל ממהרש"א בע"ז (דף ד':) בח"א דאייתי ירושלמי שמעה ה' צדק זו ק"ש הקשיבה רנתי זו רינון תורה האזינה תפלתי זו תפלה בלא שפתי מרמה זו מוסף דה"פ עפמ"ש גבי תפלין וציצית שאם אינם עליו בשעת תפלה הוי כמעיד עדות שקר ה"נ בשחרית שאומר יום תרועה ואינו תוקע הוי כמעיד עדות שקר אך במוסף שתוקע הוי בלי שפתי מרמה ע"ש ולכאו' ק' דא"כ איך מותר להתפלל שחרית בלי תקיעה כיון דמעיד עדות שקר וצ"ל דאח"כ במוסף מתקן שאומר פסוקי תרועה ותוקע. וה"נ כשאומר אח"כ ק"ש בתפלה מתקן זה. ועי' בזה עוד לעיל (סי' א'):

סימן לד

דבר המנהג שאין נשים מתפללות בכל יום גם דבר המנהג שאין קטן מניח תפילין עד שיהי' בן י"ג שנה:

במשנה ברכות (כ':) דנשים ועבדים חייבין בתפלה. וכן קימ"ל בשו"ע (סי' ק"ו ס"ב) והמג"א שם למד זכות על נשי דידן שאין מתפללות משום שאומרות בכל יום בבוקר איזה בקשה ויוצאין בזה יד"ח תפלה דאורייתא להרמב"ם ז"ל ואפשר שחכז"ל לא אי חייבום יותר והאחרונים פקפקו בדבריו. ונלע"ד סעד לדבריו דהרי תפלות כנגד תמידין תקנום ותפלת ערבית רשות משום שהוא כנגד איברין ופרדים שאין מעכבין כפרה הנה דלגמרי מדמינן להו לתמידין ומה דהוי בתמידין רשות גם בתפלה רשות וא"כ כיון דמפורש בפ"ק דשקלים משנה ג' דנשים ועבדים פטורים ממחצית השקל ואין ממשכנין אותן וא"כ פשוט דפטורין הם מחובת קרבן תמיד המוטל על כל א' מישראל וכעי"ז כ' רעק"א סי' ט' לענין תפלת מוסף, ממילא ה"ה דפטורין מתפלה. והא דאיתא במתני' הנ"ל דחייבות בתפלה היינו פ"א ביום ובקשה כ"ד כמ"ש מג"א אבל חלוק ג' תפלות לזמניהם דזה כנגד תמידין תקנום זה אין לו ענין בנשים:

אך לכאו' יש סתירה לזה מקטנים דג"כ אין ממשכנין אותן כדאי' פ"ק דשקלים שם ודעת הברטנורא דהיינו בני י"ג שנה הפחותים מבני כ' נקראים לענין זה קטנים וכן דעת הירושלמי לפי גירסת הגר"א ז"ל וכן הובא בגליון לירושלמי שם בשם רוקח הגדול ע"ש וכן מבואר ברש"י מנחות (מ"ו:) בד"ה שאינו שוקל עיי"ש. וא"כ ק' דפחות מבן עשרים יהי' פטור מתפלה ואילו במשנה ברכות (כ':) דאפי' קטנים שהגיעו לחינוך חייבים בתפלה [אך דממשנה אין קו' כ"כ די"ל ג"כ דהיינו תפלה כ"ד ולא ג' תפלות ביום אבל זה א"א לומר כלל דבן י"ג שנה פטור מג' תפלות ביום כמובן]. איברא דמזה לא ק' כ"כ דשאני קטן מחיוב מטעם חינוך משא"כ בנשים ל"ש חינוך דלעולם לא יתחייבו:

אך ק' בבני י"ג שנה דאז פקע חיוב חינוך דאב וחיוב חינוך חובת האב הוא ולא חובת קטן עצמו כמ"ש רש"י ברכות (מ"ח.) ועל עצמו לא מצינו חינוך א"כ יפטור אז לגמרי. איברא דגם בזה אפשר לדחוק דכאן גם בגופי' יש חיוב מצד חינוך כיון דבאמת הוא גדול וסופו להתחייב אך שינויא דחיקא לא משנינא ונלע"ד דהא דפחות מבן עשרים אי"צ ליתן מחצית השקל לצורך התמידין אף דחייב בכל המצות לפמ"ש בס' לוית חן דפחות מבן כ' אינו בערבות

(ולכאורה ק' על דבריו מהא דאע"פ שיצא מוציא ופירש"י מטעם ערבות והרי כל שהוא בן י"ג שנה מוציא הנה דהוא ג"כ בערבות אך בהא דאע"פ שיצא מוציא יש עוד טעמים. ע' ריטב"א ר"ה (כ"ט.) שכ' דכל שמחב"ד חשיב עם חברו כגוף א' ע"ש. עוד יש טעם נכון בזה לפמ"ש הב"ח (סי' תל"ד) דשומע כעונה מטעם שליחות הוא וכ' הפמ"ג בפ"כ דנפ"ז הא דמי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא הוא כעין דאמרי' סוף פרק ב' דגיטין אין העבד נעשה שליח לקבל גט אשה מיד בעלה משום שאינה בתורת גיטין וקידושין הכ"נ כיון דליתא בדנפשי' חיוב זה אינו נעשה שליח. וא"כ א"ש הא דאעפ"י שיצא מוציא דכיון דמחויב בדבר הוא ואי' בדנפשי' דבר זה אלא שיצא שפיר נעשה שליח כמו דכל אדם אף שאין לו אשה נעשה שליח לקבל גט אשה מיד בעלה דמ"מ ראיתי בדין זה שאם יהי' לו אשה יוכל לגרשה וז"פ. והא דברכת הנהנין אם יצא אינו מוציא למדתי טעם חדש לזה מרא"ש ברכות פרק שלשה שאכלו סי' כ"א דכיון דאסור להנות מעולם הזה בלא ברכה לא שייך להוציא (דל"ש להוציא רק במצו' ולא באיסור] רק אם צריך לה המברך עיין שם ואה מפירש"י שם מצד ערבות אין קושי' לפמש"כ בטו"א סופ"ג דר"ה להוכיח מדברי רש"י דהא דאע"פ שיצא מוציא) וענין ערבות לחבר כל ישראל יחד כמ"ש המהר"ל דהיי"ט דלא נתערבו ישראל עד שעברו את הירדן משום דסגולת א"י לחבר ישראל יחד. ע"כ פחות מבן עשרים שאינו בערבות ואין לו חיבור עדיין עם כלל ישראל אין לו חלק בתמיד שהוא קרבן צבור דקרבן צבור היינו שכל חלקי הכלל יהי' מצורפין יתד ערמב"ן ר"פ ויקרא חילוק בין קרבן צבור לקרבן השותפין דאפי' כל ישראל משתתפין בקרבן ל"ח ק"צ כל שאינו ע"י מחצית השקל הנה דזה סגולת מחצית השקל לחבר כל חלקי הכלל יחד ועי"ז נעשה ק"צ. ופחות מבן כ' אינו יכול להתאחד עם הכלל ע"כ א"א שיהי' לו חלק בק"צ וכ"ז בק"צ ממש משא"כ תפלה שהוא חובת יחיד ואפי' מי שא"א לו להתפלל בצבור חייב להתפלל ביחיד הנה דזה חובת יחיד ע"כ גם פחות מבן כ' חייב כמו שחייב בכל המצות וק"ל:

ובהאי ענינא ראיתי במדרש משלי קפיטל א' סוד"ה דרש ר' תנחום מבן עשרים שנה ומעלה מחשבין לו עונותיו כמד"א מבן כ' שנה ומעלה וגו' מה עבודת עבודה ר"ל אמר אין עבודה אלא תפלה דכתיב עבדו את ד' ביראה משעה שהוא מתחשב לעבודה הוא מתחשב לעבירה [משמע דמש"ה הוא בן עונשין מבן עשרים משום דאז הוא מתחשב לעבודה] [ולכאו' תמו' דלא נמצא במורה עבודת עבודה אצל בן עשרים. ובמקום שכתיב מבן עשרים לא כתי' עבודת עבודה דוק ותשכח. וצ"ל דכיון דבפ' נשא ד' פסוק מ"ז כתי' מבן שלשים שנה וגו' לעבוד עבודת עבודה. ועבודת עבודה דריש בערכין על שיר איזה עבודה שצריכה עבודה הוי אומר זה שירה. והמדרש מדמי תפלה לשירה. וכיון דבעזרא ג' פסוק ח' מבואר שהעמידו אז בן כ' לשירה. מינה למד המדרש גם לתפלה דעיקר זמנה הוא מבן כ' שנה] משמע מזה דזמן תפלה הוא רק מעשרים שנה ומעלה. ולהנ"ל יש טעם נכון לזה דתפלה במקום קרבן וקטן אינו שוקל כנ"ל [ולפ"ז הא דפחות מבן עשרים חייב בתפלה הוא כמו קטן שחייב בתפלה וזה סמך גדול לדברינו. ולפ"ז יצמח דין דאף דלרמב"ם דתפלה פ"א ביום דאורי' וס' התפלל בכל המעל"ע חוזר ומתפלל היי"ד מבן עשרים ומעלה אבל בבן י"ג לכו"ע תפלה דרבנן:

ובזה עלה בידינו טוב טעם לפסק הרמ"א (סי' ל"ז ס"ג) די"א דהא דאמרי' סוכה (מ"ב.) קטן היודע לשמור תפליו אביו לוקח לו תפלין הייד בקטן בן י"ג שנה ויום א'. בעל העיטור. וכן נהגו. ואין לשנות. עכ"ד ותמהו האחרונים דא"כ לאו קטן הוא אלא גדול ומה רבותי' הא חייב בכהמ"צ. ועוד ק' כיון דהוא בן י"ג מה שייטי' דאבו' לגבי' הא. בעצמו הוא בי"ח. ולהנ"ל יש ליישב דבעל העיטור לשיטתי' דבשו"ע (סי' ל"ח סעיף י"ג) דמנודה ומצורע אסורין להניח תפלין. והוא מדברי העיטור כמ"ש ב"י שם והנה מנודה הרי חייב בכל המצוות שבתורה רק מתפלין פטור ומנודה היינו שנפרד מן הכלל ישראל כמ"ש יבדל מקהל הגולה ועי' או"ח (סי' נ"ה) ויו"ד (סי' של"ג) דמנודה אינו מצטרף לעשרה. ועפמ"ג (סוס"י קצ"ט) בא"א אם מנודה ישנו בכלל ערבות. וכן מצורע שדינו לישב חוץ למחנה ישראל. וכן בכל פ' אלו מגלחין דב' אלו דומין זל"ז. הנה דמצות תפלין יצא בזה מן הכלל של כל תרי"ג מצוות דכל שנפרד מכלל ישראל פטור מתפלין וכיון דלמצו' זו צריך שיהי' לו חיבור עם הכלל ישראל [והטעם בזה י"ל לפמש"כ באבני נזר או"ח (סי' תקי"ז סק"ו) לענין כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה דהענין דילפינן מקרא שאינו כשר לכתיבת פרשיות התורה להמשיך קדושה באותיות רק מי שישנו בקשירה שיש לו התקשרות דפרשיות זה יכול להמשיך קדושה אבל מי שאינו בקשירה אינו יפול לקדש האותיות עכ"ל הטהור. הנה דמי שישנו בקשירת תפלין יש לו התקשרות עם פרשיות

התורה סמוכין לזה מד' הש"ך חו"מ (סי' כ"ז סקס"א) דמי שמניח תפלין יש לו דין ת"ח לענין שבועה בנק"ח ע"ש. ולכאו' משולל הבנה ולהנ"ל יש להסביר דגדר ת"ח שיש לו קישור עם התורה ע"י הלימוד כדאמרי' ע"ז (י"ט.) דבסוף נק' על שמו. והמניח ג"כ יש לו חיבור עם התורה כאמור דומה בזה לקרבן תמיד דפחות מבן כ' פטור ע"כ שפיר אי' בגמ' קטן היודע לשמור תפלין אביו לוקח לו תפלין והוא כעין הא דאב שוקל ע"י בניו הקטנים והכ"נ הטילו המצו' רק על האב. ות"א הק' ע"ז דא"כ כיון דלא נתערבו ישראל עד שעברו את הירדן ל"ה להם להתחייב בתפלין קודם שנכנסו לא"י, וע"ז י"ל דרמב"ן כ' פ' אחרי דעיקר המצות ותכלית פעולתן הוא רק בא"י ומ"מ חייבין מה"ת בכהמ"צ גם בחו"ל ע"ד הציבי לך ציונים. וכזה הי' חיוב תפלין מה"ת קודם שנכנסו לארץ. אמנם זה לא מצינו רק בהכלל ישראל. אבל אם יחיד מישראל יוצא מן הכלל להפטר מן המצו' לא חייבו' מטעם זה. ע"כ קטן בן י"ג פטור מתפלין:

ודע דהא בעל העיטור הנ"ל לאו יחידאה הוא דכן מפורש גם ברש"י ברכות (כ':) במשנה ע"ש:

וע' נדה (ז:) תוד"ה שמותי הוא פרש"י שברכוהו הקשה ה"ר ראב"י דבאלו מגלחין (ט"ו:) איבעיא לן מנודה מהו בתפלין תיקו ורבי אליעזר הי' מניח תפלין כדאמר סוף פ"ד מיתות (ס"ח.) ואין לומר דלא חש לנידוי דהא חלץ מנעליו ע"ש ולהנ"ל יש ליישב דהא דמנודה פטור מתפלין משום שנבדל מכלל ישראל שנכרת ענף נשמתו לשעתו משורש כוללת נשמת ישראל. אבל חלילה לומר על התנא האלקי רבי אליעזר שיהי' נבדל מכלל ישראל ובודאי גברא רבא כמוהו הי' לעצמו מעלת כלל ישראל כעין דאמרינן שקול משה כנגד כל ישראל וכעין שכ' בזה"ק על יעקאע"ה יעקב כלול הוי אך הי' אצלו הנידוי לעונש בעלמא כעין עונש מלקות ונראה בעליל בכמה מקומות הדר תפארת גדולתו וקדושתו ואיך חרדו ממנו חכמי הגמר' עי' בב"מ (נ"ט:) סנהדרין (ס"ח) ורע"ק שורש כל תורה שבעל פה וכל סתימתאי אליבי' הי' תלמידו. ובסנהדרין (ס"ח.) אמר רבי אליעזר על עצמו או לכם שתי זרועותיי שהן כשתי ספרי תורה שנגללין. ובמדרש רבה חקת בשעה שעלה משה למרום שמע קולו של הקב"ה שעוסק בפ' פרה אדומה ואומר הלכה בשם אומרה רא"א עגלה בת שנתה ופרה בת שתים אמר לפניו רבון העולמים י"ר שיהי' זה מחלציי א"ל חייך שיהי' מחלציך הה"ד ושם הא' אליעזר שם אותו המיוחד ובודאי ל"ה נבדל מכלל ישראל ושפיר היה חייב בתפלין ודוקא דברים שהיו בכלל עונש הנידוי הי' רבי אליעזר נוהג בהם כגון לחלוץ מנעליו או להרחיק ד' אמות וכדומה אבל דבר שאינו מצד עונש רק מחמת הבדלתו מכלל ישראל חלילה לו להיות אף רגע נבדל מקדושת

כלל ישראל וז"ב. וכעי"ז ביארתי המשנה סופ"ב דסוטה וכן מצינו לענין הטובה מרים המתינה למשה שעה א' לפיכך המתינו לה ישראל ז' ימים שנ' והעם לא נסע עד האסף מרים. וביארתי דענין נגע הוא שנבדל כמ"ש בדד ישב ממש כמ"ש במנודה יבדל מקהל הגול'. ופ"ג דמו"ק דמנודה ומצורע שוין אמנם במרים חלילה לה להבדל מקהל ישראל אך שהי' לעונש בעלמא כעין הנדוי בר"א ע"כ המתינו לה ישראל ז' ימים ובזה הראו לדעת, דאינה נפרדת ח"ו מעדת ישראל אדרבה כלל ישראל בטל אלי' ולא נסעו עד האסף מרים וזה שכר גדול וטובה גדולה למרים ונכון:

(ל"ש רק במצוה דרבנן ומדרבנן י"ל שייך ערבות גם משנת י"ג ואילך דכעי"ז מצינו להיפך דמה"ת ליכא לפ"ע רק בקאי בתרי עברי דנהרא מ"מ מדרבנן אסור בכל ענין כמ"ש תוס' שבת (ג') וה"ה להיפך במדה טובה מרובה לזכות את חברו במצו' הטילו חז"ל חיוב עליו לראות שחברו יקיים המצו' אף במקום שאינו ערב מה"ת:)

וע"פ האמור דמי שאינו בערבות פטור מתפלין יש ליישב סתירה שהק' אחרונים דבגטין (מ"ד:) דקטן חשיב ליתא בקשירה ולענין שחיטה קיי"ל דחשו"ק שחיטתן כש רה כשגדול עע"ג הנה דקטן חשיב בר זביחה, ולהנ"ל י"ל דלעולם קטן חשיב ב"ז משום דאמרי' בסנהדרין דקטן ב"ח רק רחמנא חס עליו, וכ"ז בשאר מצוות אך בתפלין פטור בעצם כיון דאינו בערבות ואפי' גדול כה"ג הי' פטור כמו מנודה ע"כ חשיב ליתא בקשירה כיון דהוא עצמו פטור וק"ל, ולפי הנ"ל מובן הא דשבת נקרא אות במקום תפלין דעיקר אות תפלין משום שנתקשר עם התורה שהוא א' עם השי"ת דאורייתא וקובה"ה חד ובזה"ק פ' בשלח (דף ס'.) ואין תורה אלא קוב"ה וא"כ ה"ה שבת שהוא בן זוג לישראל כדאי' במדרש ב"ר כנס"י יהי' בן זוגך ושבת שמא דקוב"ה וא"כ כל איש ישראל יש לו חיבור עם השי"ת באמצעית ש"ק שהוא בן זוגו דאשתו כגופו ע"כ דומה לתפלין, ובזה יש לבאר דברי הריטב"א פ"ג דמו"ק דשבת נקרא אות מצד הקידוש ומש"ה חוה"מ שאין בו קידוש ל"ח אות והק' באבני נזר או"ח (ב') דהא קידוש יו"ט דרבנן ואיך חשיב אות, ולהנ"ל י"ל דעיקר האות משום דכנס"י ב"ז לשבת כנ"ל והקידוש מורה ע"ז שהוא כעין קידושין בין חתן לכלה והא דמה"ת יו"ט ל"צ קידוש משום דשבת שורש כל המועדות כמ"ש באבני נזר (שם סק"ל וס"ק נ"ב) עיי"ש ע"כ מה שעושה קידוש בשבת מועיל לכל המועדות כי העיקר פוטר הטפלה אך רבנן תקנו לכל יו"ט קידוש ביחוד, מ"מ מהא דתקנו חז"ל קידוש ביו"ט ראי' דגם יו"ט ב"ז לכנס"י ושייך בו קידוש ובחוה"מ לא תקנו משום דבחוה"מ ל"ח ב"ז לישראל ומש"ה ל"ח אות ונכון:

והנה נסתפקתי לשיטות דחוה"מ לאו זמן תפלין דחשיב אות בפסח איסור חמץ ובסוכות חיוב סוכה עיין רא"ש בה"ק (סי' ט"ז) וא"כ ערב פסח אחר חצות דאיסור חמץ מה"ת יהי' אסור להניח תפלין והעירני לזה ח"א ואף דיש חילוק דבחוה"מ יש לאו וכרת משא"כ בע"פ ליכא רק עשה דתשביתו מ"מ גם בשביל עשה חשיב אות כמו חוח"ס דליכא רק עשה דישיבת סוכה:

אך נ"ל ראי' מירושלמי שהביא הרא"ש בה"ק ר"י ל"ה מנח תפלין אלא מפיסחא לפיסחא וכ' הרא"ש הטעם משום דכי כתיב ושמרת את החקה הזאת למועדה בפסח הוא דכתיב וא"כ משמע דבזמן שחיטת הפסח הניח תפלין דהיינו אחר חצות, וכמ"ש התוס' ר"ה (י"ג.) דזמן שחיטת הפסח נקרא בתוך פסח וכן מצינו בלשון משנה בתענית (ד':) מה עד שיעבור הפסח עד שיעבור זמן שחיטת הפסח ומינה דע"פ אחר חצות זמן תפלין הוא:

סימן לה

ב"ה להרבני החסיד יראת ה' אוצרו שה"י יקר הערך וכו' ר"ש קארניצער שיחי' בזאוויערצע.

אשר שאל ע"ד שנהגו לקנח ידות הכלים קודם נטילה אם זה חיוב ע"פ דין או חומרא בעלמא, גם מה שנוהגין החרדים שלא ליגע באמצע סעודה ביד איש שלא נטל ידיו אם יש מקום לחומרא זו, ע"כ:

הנה דין הראשון לכאורה מבואר במג"א (סי' קס"ב ס"ק ק"ח) דאם נטל הכלי בידו הלחה נטמא אוזן הכלי מהמים ואם חזר ואחזו בידו הראשונה נטמא ידו ממנה וצריך לנגבה, אך בס' משנה ברורה שם (ס"ק מ"א) שיכל את ידיו דהיינו דוקא בידו הלחה מחמת נטילה אבל שלא מחמת נטילה לית לן בה, כמבואר לעיל (סימן ק"ס ס"ק י"א) בהג"ה דשלא בשעת נטילה אין המים נטמאין מחמת מגע יד הבלתי נטולה ושם בשעה"צ (ס"ק מ"א) הביא בשם פ"ת ושלחן שלמה שהזהיר להיות אוזן הכלי נגוב לגמרי בשעת נטילה וחלק עליהם מטעם הנ"ל, אך הרב ז"ל בסידור דיני נטילת ידים לסעודה (ס"ו) כ' יזהר לקנח ולנגב יפה המים מהיד קודם נטילה ע"ש, ולפ"ז צדקו דברי הפ"ת ושלחן שלמה לנגב ידות הכלי קודם נטילה דאל"כ ילחלחו היד והרי היד צריכה להיות נגובה קודם הנטילה:

אך לכאו' ק' ע"ד הרב ז"ל בסידור הנ"ל למש"כ הרב ז"ל עצמו בשו"ע (סי' קס"ב סעיף ס"ג) כל טומאת המים מהידים אינו אלא במים שעל היד בשעת נטילה שאז בקל נטמאו המים בין מהיד עצמה כגון מים רא ראשונים בין מיד אחרת טמאה ואפי' הן מים שניים

אבל מים שאין על היד אע"פ שידים טמאות נוגעות בהם בשעת נטילה אין מטמאים אותן וכו' (ואפי' מים שע"ג ידים טמאות אין מתטמאים אלא בשעת נטילתן לאכילה אבל מי שידיו מלוכלכות במים שלא בשעת נטילתן לאכילה ונגע בהם מי שטיהר ידיו לאכילה ידיו טהורות) עכ"ל, וא"כ למה צריך לקנח ידיו מהיד קודם נטילה הרי מים אלו לא באו על היד דרך נטילה ולא נטמאו כלל מן היד, [ולכאו' ראי' לדברי רב ז"ל בסידור ממה שכתב הר"ש והרא"ש והר"ב בפ' קמא דידים מ"א בנטל חצי ידו אין ידים טהורות לחצאין וצריך לנגב ידו ולחזור ליטול כל ידו כאחד, וכ"כ ב"י (סי' קס"ב) בשם רשב"א דצריך לנגב ידו קודם נטילה פעם ב' כהוגן, הנה דאע"ג דנטילה ראשונה ל"מ וכמאן דליתא דמי מ"מ צריך לנגב ידו, הנה דנטמא המים שעל ידו אפי' שלא בשעת נטילה, אך מהתם לאו ראי' דהתם גברא לנטילה קמכוין וי"ל דחשיב כשעת נטילה אבל במים לחים שלא ע"י נטילה אין לנו] והנה י"ל מטעם אחר דצריך לנגב ידיו משום חציצה כיון דמים אלו לא באו על ידיו לכוונת נטילה ואע"ג דלח אינו חוצץ מ"מ היכא דמקפיד גם לח חוצץ, כמבואר ברמ"א יו"ד (סי' קצ"ח) ובש"ך שם (סקי"ט) עש"ה, אמנם לשון הרב ז"ל בסידור יורה בעליל דלאו מצד חציצה רק משום דיטמאו ידיו כמ"ש להדיא והדק"ל: **וצ"ל** כיון דמים אלו נשארין על היד גם אחר נטילת מים הראשונים, ואז היד עדיין טמא וחוזר ומטמא מים אלו כיון דאז שעת נטילה היא, ומ"מ אין דינם כמים ראשונים שיש להם טהרה ע"י מים שניים דמ"מ אין מים אלו עצמן מי נטילה דלא באו על ידיו מתוך כלי ולשם נטילה, אמנם י"ל עוד דהרב ז"ל העמיד דבריו האחרונים הנ"ל בשו"ע בחצאי עגולה כמו שציינתי לעיל דמשמע דלא ברירא לי' די"ז דמים שעל ידיו שלא בשעת נטילה אין מק"ט, ודוקא דבריו הראשונים דמים שאינם ע"ג היד אין מק"ט מיד בלתי נטילה זה כ' הרב ז"ל בבירור ומקורו ממג"א (סי' ק"ס סקט"ו) עיי"ש וכל שהי' בשעת קבלת הטומאה שלא ע"ג היד מותר ליטול אח"כ ידיו במים אלו משום דבשעת מגע לא חל עלי' טומאה, אבל דין זה האחרון דאפי' מים שע"ג היד אין מק"ט כל של"ה בשעת נטילה זה לא ברירא להרב ז"ל ואע"ג דהמג"א (סי' ק"ס סקט"ו) הנ"ל ארכבי' אתרי רכשי משום דהוא על הידים ובשעת נטילה ואדרבא משם נראה דעיקר החילוק משום דהוא בשעת נטילה מ"מ הרב ז"ל עצמו לא תפס חילוק זה ועיקר החילוק בין אם הוא על הידים בשעת קב"ט או לא, ע"כ לא רצה לסמוך ע"ז להלכה למעשה וע"כ החמיר בסידור שצריך לנגב היד קודם נטילה, ונפ"מ מי שנגע באמצע אכילתו ביד של חברו שאינה נטולה שהי' עלי' מים טופח ע"מ להטפיח דלתי' קמא לית לן בה כיון דליחות זה אינו על היד בשעת נטילה, ואף בסידור לא החמיר רק כשישארו מים על ידיו בשעת נטילה

משא"כ בזה, אבל לתי' בתרא דכל שהמים נטמאו בעודן על היד החמיר הרב ז"ל בסידור י"ל דגם בזה צריך לחזור וליטול ידיו:

שו"ר דז"א דהרי הרב בשו"ע שם לפני זה מיירי מנותן מים לחבירו בחפניו דאין בו משום מים טמאים עיי"ש היטב הנה דאפי' הם בידיו כל של"ה בשעת נטילה שפיר דמי, ע"כ נראה דמה דהרב ז"ל כ' בחצאי עגולה משום דס"ל דאפי' אחר נטילה בתוך הסעודה דינו כמו בשעת נטילה ודוקא קודם נטילה שאז אין נפק"מ עדיין להלכה אז אין המים מק"ט ורק בשעת נטילה דאז תיכף בשעת מגע יש נפק"מ להלכה דינו כמו בשעת נטילה דכל שידיו נטולים דינו כבשעת נטילה:

ונ"ל הטעם עפמ"ש הה"מ פ"ב ממא"ס בדעת רמב"ם דדרני דבישרא אפי' הנולדים אחר שחיטה אסורי משום דהיתר שחיטה צריך בכל רגע אלא דחשיב כל רגע כשחוט דשחיטה ראשונה מועיל על כל רגע היות הבשר בעולם, וה"נ י"ל דהיתר הנטילה מועיל על כל רגע וחשיב כל רגע כנוטל ידיו מחדש וע"כ בכל משך שעת סעודה חשיב כשעת נטילה:

[**ולענד"נ** ראי' לרמב"ם וה"מ מחולין (קל"ט.) שחטה ואח"כ הקדישה חייב לכסות שכבר נתחייב בכיסוי עיי"ש וק"ל תיפ"ל דכל הטעם דהקדש פטור דשחיטה שאי"ר הוא ובשחטה ואח"כ הקדישה שחיטה ראוי' הוא וע"כ דצריך שחיטה בכל רגע נמצא דאח"כ כשהקדישה חשיב כנשחטה שחיטה שאי"ר בשעת הקדש וע"כ הוצרך לומר משום דכבר נתחייבה בכיסוי קודם הקדש והוא ראי' ברורה בס"ד] [וע' פמ"ג (סי' קס"ב) במשב"ז סק"ו משמע דאי"צ לנגב ידיו קודם נטילה שהרי כ' דאם נטל ידו א' ב"פ ושפשפה בחברתה צריך לנגב ידו הנטולה ודלא כרש"ל אבל ידו השני' א"צ לנגב כיון שנטמא מחמת אותו היד עצמו עיי"ש והוא היפך ד' הרב בסידור שו"ר בש"ע הרב (סי' קס"ב ס"י) כ' ג"כ דאם נגע בידו הנגובה בידו הנטולה ב"פ אי"ד הנגובה צריכה נגוב קודם נטילה והוא היפך דבריו ז"ל בסידור אך שם בשו"ע הרב דברים הנ"ל מוקפים בחצאי עגולה]:

ולכאורה ראי' לזה מברכות (נ"ב:) גזרה שמא יטמאו משקין שבמפה מחמת הכסת, ואף דשם האדם עומד באמצע סעודתו, הנה דאפי' באמצע סעודה ידיו מק"ט ממים שנטמאו, אך בע"כ אי"ז ראי' דהרי שם המשקין ל"ה על ידיו בשעה שקבלו טומאה ומ"מ מטמאות ידים, ואלו בנ"ד בעי' שיהי' המים על ידיו בשעת קב"ט, ועכצ"ל דדוקא במים שלא קבלו טומאה גמורה רק של סתם ידים בזה לא גזרו לחולין רק בשעת נטילה וכשהם על ידיו

(וכן מצאתי בהקדמת הרמב"ם למס' ידים דסתם ידים אין פוסלין משקה חולין עיי"ש ואע"ג דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה סתמא שנינו אפי' משקה חולין היינו לענין שיפסול את התרומה אבל החולין בעצמו טהור ונפ"מ במי שנזהר שלא לטמאות גופו באוכלין טמאין כמ"ש תוס' חולין (ב':) ד"ה טמא מותר לו לשתות משקין אלו, עוד נפ"מ לענין נט"י שכשרין לצאת לנט"י וכמ"ש התה"ד והרב הנ"ל משא"כ אם הי' מק"ט מחמת ידים ל"ה כשרים לנט"י ואע"ג דכלנו טמאי מתים מ"מ בעי' שיהי' טהור מטומאת ידים ואל"כ הוי כטובל ושרץ בידו כיון דבא לטהר טומאת ידים והמים עצמן חוזרין ומטמאין אותו בטומאת ידים, שו"ר במשנה אחרונה ריש מס' ידים דיבר מד' רמב"ם אלו, והק' ג"כ קו' הנ"ל דהא כל הפוסל את התרומה מטמא אפי' משקה חולין להיות תחלה ותי' באופן אחר עיי"ש, ובפ"א דידים מ"ב הביא מקור לדין הנ"ל דאין ידים פוסלין מים רק בשעת נטילה ע"ד רמב"ם הנ"ל וכמ"ש:) אבל היכא דהמים קבלו טומאה גמורה מטמאין את הידים [דגם זה הי' בכלל גזרת ידים שכל ראשון יפסול הידים כמ"ש תוס' פסחים (י"ט:) בד"ה שאין] אפי' ל"ה על ידיו בעת קב"ט וא"כ אי"ר לנ"ד דדנין רק לענין טומאה שמחמת סתם ידים ושאר טומאות אינו נוהג היום דכלנו טמאי מתים, מ"מ אף שאי"ז ראי' נראה כוונת הרב ז"ל כמ"ש משום דמגע מים שעל ידו הנטולה דינו כמו בשעת נטילה ומ"ש הרב בסידור לנגב ידיו קודם נטילה טעמו משום דזה ג"כ חשיב כמו בשעת נטילה משום דנשאר המים על ידו גם בשעת נטילה וכמ"ש לעיל:

והנה בשו"ע הרז"ל (סי' קס"ד סעי' י"ג) הנ"ל מפורש להדיא דאי נוטל בכלי שאין לו אלא אוזן אחד אם יאחזנו בידו לחה ממים טמאים לא יאחזנו בידו השני' אבל אם הי' האוזן מלחלחת במים טהורים אע"פ שנגעו בהם מים טמאים אין לחוש ליגע בהם אפי' בשעת נטילה עיי"ש ומ"ש שאם נגע בידו לחה ממים טמאים כוונתו שנטל ידו בפחות מרביעית רק פעם א' דאז נטמאים המים שע"ג ידו דבזה איכא תרל"ר שהמים ע"ג ידו ובשעת נטילה ואז [בטרם שיטול ידו פעם ב'] אם נוגע בידו הלחה באוזן ונדבק באוזן מים טמאים שנטמאו על ידו ובשעת נטילה אם יגע עוד הפעם באוזן זו הלחה בין בשעת נטילה בין לאחר נטילה צריך לחזור ולנגב ידיו וליטול ידיו עוד הפעם, אבל אם נוטל ידו מרביעית שאז אין המים שע"ג ידיו נטמאים או שנוטל ידו ב' פעמים שמים שניים מטהרים את הראשונים, אפי' נוגע באוזן הכלי המים שע"ג האוזן טהורים ואין חשש כלל בנוגע בהם כמ"ש שם הרב להדיא לפני זה לענין נט"י ע"י ברזא עש"ה:

ועתה נבוא לנ"ד, והנה מה שמקנחין היד לפני תחלת הנטילה הוא משום שכ' הרב ז"ל בסידור שצריך לנגב ידיו קודם נט"י כנ"ל ואם יגע באזן הלחה יתלחלח ידו ויצטרך לנגבה קודם נטילה, ואם יש לו ב' אזנים, ויטול באזנו הא' ויטול יד ימינו ואח"כ נוטל יד השני בימינו ונוטל ידו השמאלי אם ידו השני מלוחלח תלי בזה אם נטל יד הימיני ברביעית שלם או ב' פעמים שאין ע"ג ידיו מים טמאים מותר ליקח בידו הימיני [אחר נט"י עליו] היד השני המלוחלח דאין הליחות שע"ג היד מק"ט מידו הימיני שכבר נטהרה לגמרי, ולא עוד אלא אפי' בכלי שאין לו רק אוזן א' מלוחלח ונטלו בידו השמאלית [וע"פ זוה"ק פ' מקץ צריך ליטלו תחלה בימינו ולתנו לשמאלו ולשפוך על יד ימינו כדאיתא בשו"ע (סי' ד' סעי' יו"ד) אבל הוא לא עשה כך אלא לקח בידו השמאלי תחלה ושפך על יד ימינו ברביעית שלם או ב' פעמים ואח"כ נטל אותו אוזן בידו הימנית הנטולה [וקינח ידו השמאלי שנתלחלחה ממגע אוזן המלוחלח כדברי הרב בסידור הנ"ל] ושפכן על ידו השמאלי ג"כ שפיר דמי דאע"ג דנגע בידו השמאלי הטמאה באוזן הכלי המלוחלח, מ"מ לא קיבל לחלוח שבאוזן טומאה דמים שע"ג אוזן אין מק"ט מיד טמאה כיון שלא נגע במים שע"ג יד שנטמא על ידו בשעת נטילה כנ"ל:

ומ"מ ראוי לנגב הידות של כלי הנטילה מב' טעמים א' שמא ישכח לנגב ידו קודם שפיכות המים עלי' והרי צריך לנגב הידים קודם נט"י כד' רב ז"ל בסידור הנ"ל. שנית שמא איש א' נטל ידיו לפניו ונטל רק פעם א' ומפחות מרביעית ונגע בידו הנטולה בידו הכלי לשפוך מים על ידו השני'. נמצא שנדבקו ביד הכלי מים טמאים מידו. וכשנגע עתה אפי' בידו הנטולה ב"פ או ברביעית יצטרך לנגבו וליטול ידו שנית:

קיצור הדבר אם בא ליטול ידיו בכלי אחר שכבר נטלו ממנו אנשים אחרים צריך לנגב ידות הכלי מן הדין. ואפי' ירצה לנגב ידו האוחזת ביד הכלי קודם שפיכת מים עלי' לא סגי בהכי. דהוא ס' המצוי אולי נטל א' לפניו ידיו שלא כדין [דהיינו או שנטל רק פעם א' ופחות מרביעית או אפי' נטל ב' פעמים מ"מ אפשר שלא שפך המים פעם השני על כל שטח ידו ונשאר מקצת היד במים ראשונים לבד] ונדבקו מים שע"ג ידו הטמאים ביד הכלי וכשנוטל הכלי בידו הנטילה יחזרו מים שע"ג יד הכלי ויטמאו את ידו. אך אם לא נטל שום אדם לפניו בכלי זה רק שנתלחלח שלא באמצעות נטילה אי"צ לקנח יד הכלי מעיקר הדין, אך יקנח ידו בטרם ישפוך עלי' מים. ומה שנגע בידו הנטולה בלחלוח יד הכלי אין דבר כי אין המים טמאים כיון שלא נטמאו על היד ובשעת נטילה. מ"מ גם בזה נכון לקנח יד הכלי לפני נטילה למען יהי' רגיל לקנח תמיד יד הכלי קודם נטילה

כשיהי' אחר נטילת איש אחר וגם שמא ישכח לקנח ידו קודם נטילה. וגם אולי לחלוח הכלי בא מנטילת אדם לפני זמן מה שלא ראהו:

עוד יצא לנו מזה דאפי' בנוטל מכלי שיש לו ב' אזנים ונגובים. מ"מ אם אינו נוטל מרביעית בפעם אחת צריך ליטול כל יד ב' פעמים בזאח"ז יחד ולא שיטול פעם א' על ימין ואח"כ פ"א על שמאל ועוד פ"ב על יד ימין ואח"כ פ"ב על יד שמאל דכשאוחז פ"א בידו השמאלי הנטולה פ"א באוזן הכלי נדבק בו מים טמאים ואח"כ כשנוטל פ"ב בידו השמאלי אוזן זה של הכלי ליטול יד ימינו פעם שנית נטמא ידו השמאלית הנטולה כבר ב"פ וצריך לנגבה וליטול אותה עוד הפעם ע"כ אין עצה רק כנ"ל ליטול על כל יד ב' פעמים תכופים זל"ז. ואם ירצה ליטול שלא בתכיפות אין עצה רק שיהי' להכלי ג' אזנים:

אגב הנני להציע מש"כ המחה"ש (סי' קי"ב סקט"ז) דלד' המג"א שם יש ליזהר שלא לקנח במפה שכבר קינח עצמו חברו כשיש בה טופח ע"מ להטפיח משום דלא רבים יחכמו ליטול ע"פ דין ונטמאו המים והמטפחת מטמא יד הנוגע ע"ש והוא הלכתא רבתא לנט"י:

גם יצא מדברינו דראוי ליזהר באמצע סעודה שלא יגע בידים לחות של איש אחר שלא נטל ידיו [ואולי גם ממי שנטל ידיו אם יש לחוש שמא לא נטל כראוי] ואע"ג דהרב בשו"ע (קס"ב סי"ג) כ' להיפוך מ"מ מדכתב בב' חצאי עגולה ש"מ דל"ה ברור בעיניו ז"ל לענין מעשה:

ויש להסתפק בנתערבו מים שנטמאו על ידיו בשעת נט"י עם מים אחרים אם בטילים ברוב דאע"ג דמבואר בבכורות (כ"ב.) דמים טמאים שנגעו ברוב טהורים אין בטלים ברוב היינו משום דאדרבה מטמאים השאר וליכא מבטל אבל בנ"ד לא אדע אם מים אלו מטמאים שאר מים שיהי' דינם כמים אלו ולטמאות הידים. ואע"ג דמשקין שנגעו במשקין נעשים תחלה. מ"מ י"ל דהיי"ד לענין תרומה משא"כ לענין נט"י. דהרי גם משקין הבאים מחמת ידים נעשים תחלה. כדאי' שבת (י"ד.) ואע"ג שאין המשקין על ידים בשעת נטילה ומ"מ לענין נט"י לאכילה אין משקין פוסלין הידים כמש"ל משו"ע הרב ז"ל (סי' קס"ב סי"ג) וי"ל דה"ה בנ"ד לא עדיפי משקין אלו הבאין מחמת ידים מידים שאמ"ט משקין לגבי נט"י כשאינם על היד בשעת נטילה וכיון שאמ"ט שאר המים ממילא בטלים מים אלו שנטמאו ברוב מים שאמק"ט לענין נט"י כמבואר בבכורות (כ"ג.) דמים טמאים בטלים ברוב ציר וצ"ע

עוד יש לדון אם נימא דנט"י ל"ב כוונה וביאור הגר"א כ' דרוב פוסקים ס"ל כן א"כ אפי' מי שנטל ידיו לשם נקיות ולא לאכילה או אחר עשיית צרכיו ג"כ חשיב כמו בשעת

נטילה ונטמאים המים שע"ג ידיו כיון דאם ירצה יוכל לסמוך על נטילה זו לאכילה א"ד ל"ח שעת נטילה רק כשמכוון בנטילתו לצורך אכילה וצ"ע:

דרך אגב אציע מש"כ הבה"ט (רס"י קס"ב) וצריך להזהיר להמון עם ששופכין המים וראשי האצבעות נשארים בלא נטילה גם בסידור הרב ז"ל ה' נט"י כ' וז"ל ויזהר לעיין היטב שיגיעו המים בכל שטח היד סביב סביב וגם בכל אורך האצבעות וברחבן סביב ויהי' ריוח מעט בין אצבע לאצבע ויהיו מוגבהין כלפי מעלה קצת בכדי שיגיעו שם המים היטב וגם על ראשי האצבעות עכ"ל והפמ"ג במשב"ז (סי' קס"ב סק"ד וסק"ז) צידד לומר דאפי' אם בשעת נטילה לא באו המים על כל היד רק שע"י שפשוף נתפשטו בכל שטח היד שפיר דמי וה"ר לזה ממה שתקחז"ל לשפשף וכ' פמ"ג הטעם כדי שיתפשטו המים בכל שטח היד ומינה דאם נתפשטו ע"י שפשוף ג"כ שפ"ד ע"ש. אמנם המג"א (סי' קס"ב סק"ח כ' טעם שפשוף כדי לנקות יפה הזיעה וכ"מ מד' הרב ה' נט"י (אות ג') שכ' דטעם שפשוף לטהרה יתירה משמע דהיינו כדי לנקות הזוהמא יותר:

מ"מ יש ללמוד זכות על רוב ההמון. שאף שאין המים מתפשטין על כל היד בשעת נטילה אם ע"י שפשוף מתפשט בכל שטח היד שפיר דמי כמ"ש פמ"ג. שוב מצאתי בפרישה (סי' קנ"ט או"ג) מבואר להדיא כהפרמ"ג דאם נתפשט על כל שטח ידו ע"י שפשוף שפ"ד עי"ש. ויש לה"ר לזה ממשנה פ"ק דידים מ"א מי רביעית נותנין לידים לא' ואפי' לשנים מחצי לוג לשלשה או לארבעה מלוג לחמשה ולעשרה ולמאה והקשני ח"א דאיך אפשר דרביעית לוג שאין בו רק ביצה ומחצה יטלו ממנו שנים ושיתפשטו המים על כל שטח היד מכל הצדדין וכש"כ דתמי' סיפא לעשרה ולמאה ומכח קו' זו נלע"ד ראי' להפרישה דאפי' לא נתפשט בשעת נטילה על כל היד רק ע"י שפשוף נתפשט על כל צדדי היד שפיר דמי ולפ"ז א"ש מה דתני בסיפא מלוג לחמשה לעשרה ולמאה כי נסיתי וראיתי שאפשר אפי' למאה ליטול מקצת ידיהם וע"י שפשוף תתפשט בכל שטח ידיהם וזה ראי' ברורה לשיטת הפרישה:

עוד ראותי שם חידוש בפרישה בנוטל ידיו מברזא שצריך לסתום הברזא בכל פעם ל"ח נטילה לחצאין דכיון דהכלי לפניו ואינו סוגרו אלא משום כח גברא ודאי אין זה נטילה לחצאין ע"ש. ונלע"ד לדמותו לעומד לכתף דל"ח הפסק כיון דצורך הלוכו הוא. וכע"ז כ' המג"א (סי' רסו) לענין פחות פחות מד"א דחשיב כעומד לכתף כיון דעומד כדי להתיר לו ההילוך אח"כ. ה"נ עומד כדי להכשיר הנטילה של אח"כ. וקצת דמיון לזה בר"ן ר"פ המגרש בד"ה וגרסי' תו בגמ' נענה רע"ק וכו' ואע"ג דמסקינן לקמן בהיום אי את אשתי ולמחר את אשתי דכיון דפסקה פסקה ה"מ היכא דיום א' פסקה לגמרי אבל הכא לא

פסקה אלא לענין שאפשר לנשואי אותו פלוני לחול עכ"ל. והיינו דכיון דכל חלות הגט על רגע זו הוא רק לצורך ביטול חלות הגט דעי"ז יחשב ביטול התנאי וע"כ ל"ש בזה הואיל ופסקה פסקה. וה"נ דכוותה:

ולפ"ז יש לדון גם בנ"ד דשפשוף ל"ח נטילה לחצאין כיון דהנטילה הראשונה הוא לצורך גם לנטילה העכשוית (דהיינו התפשטות המים על שאר היד] וכמו דאמרי' בכתובות (ל"א.) דעקירה צורך הנחה חשיב כמו בב"א. ה"נ נטילה הראשונה הוא צורך שפשוף וחשיב כאלו הי' נטילת כל היד בב"א בין שפיכה הראשונה בין השפשוף. ול"ד למשי פלגא פלגא דידי' דשופך על ידו ב' פעמים דאין שפיכה הראשונה צורך לשפיכה שני' דכל א' פעולה בפ"ע והי' יכול לשפוך על חצי ידו השני' גם אם ל"ה שופך על חצי ידו הראשונה משא"כ בשפשוף דאי לאו נטילה ל"ה לו מה לשפשף ונטילה צורך שפשוף הוא וכמ"ש הפרישה דהפסק שהוא לצורך נטילה ל"ח הפסק וכתבתי הטעם דהוי כעומד לכתף דל"ח הפסק לענין הוצאה, והטעם משום דהוא צורך הוצאה הלאה כמ"ש בשו"ע הרב (שמ"ו סמ"ו) טעם זה עיי"ש, ה"נ בנ"ד דנטילה צורך שפשוף ל"ח נטילה לחצאין, ונכון:

עוד נ"ל דהנה הרשב"א פ' כל הבשר כ' בשם ר"ת דמותר ליטול ידו א' מהכלי ולשפוך לידו האחרת דכל שתחילת נטילה הי' מן הכלי בא' מידיו תו לא צריך, והכי משמע בתוספתא דקתני אבל הנוטל ונותן לחברו בחפניו ידיו טמאות שמתחלה לא נטל מן הכלי משמע הא נטל תחלה מן הכלי שפ"ד עכ"ל והובא ב"י (סי' קל"ט) ובשם תרה"ד שהביא ראי' מרמב"ם שחולק ע"ז, מ"מ י"ל דאינו חולק רק ביד א' על חברו דיד זו לגבי חברתה ל"ח התחלה מן הכלי דכל יד דבר בפ"ע [וכעי"ז כ' בס' תוס' שבת לענין מוקצה שאם נטלה בידו יכול להוליכה לכ"מ שירצה מ"מ אסור לטלטלה ליד האחרת] אבל אם שפך מן הכלי למקצת ידו וע"י שפשוף נתפשט בכולה י"ל דלכו"ע ש"ד כיון דהתחלה באותו יד הי' מהכלי, וידעתי כי בט"ז (סי' קנ"ט סק"ז) וברב שם (סעי' י"ג) כ' להי פך דאפי' לר"ת דמתיר הייי"ד בשופך על יד א' כולה ואח"כ שופך על השני' אבל על מקצת ידו ל"מ, אך שם כ' הטעם משום דאין ידים טהורות לחצאין וא"כ נטמא אותו מקצת מים שעל ידו, ולע"ד נראה עוד טעם לפסול דכיון דאין ידים טהורות לחצאין ממילא אין שם נטילה עלה ול"ש היתר הנ"ל שתחלתו מן הכלי, דל"מ זה רק כשתחילתו הי' בהכשר נטילה ולא בזה שהנטילה פסולה, אמנם הרי (בסי' קס"ב ס"ג) פ' השו"ע דידים טהורות לחצאין אם נשאר טופח ע"מ להטפיח [והרב ז"ל לשיטתי' שפ' שם (סי' קס"ב ס"ז) להחמיר דאין ידים טהורות לחצאין] ואזיל לי' טעם הרב ז"ל, ולפ"ז נלע"ד להוסיף

דאדרבא ביד א' גם הרמב"ם מודה דמועיל כיון דהתחלה ביד זו גופה הי' מן הכלי ובהכשר נטילה, כנלע"ד נכון:

וראי' לדבריי ממרדכי פ' אלו דברים הובא ב"י (סי' קנ"ט) שכ' דהמרדכי למד מתוספתא זו שהנותן מידו א' על חברתה אסור, ולכאו' ק' דר"ת למד מתוספת' זו להיפך דדוקא בנוטל מאיש אחר שמתחלה לא נטל זה מן הכלי אבל באדם זה עצמו מותר ואיך למד המרדכי להיפך, וצ"ל דהמרדכי ס"ל דכל יד הוא דבר בפ"ע וע"כ בנוטל בידו א' ושופך על חברתה הוא ג"כ בכלל התוספתא שמתחלתו לא נטל מן הכלי ביד זו עצמה, ומינה דאם תחלת נטילת אותו היד הי' מן הכלי שפיר דמי, שו"ר דהמרדכי גריס שם בתוספת' הנוטל ידיו ונותן לחברו פסול "כמתחלה" שלא נטל מן הכלי, ולא גריס שמתחלה, דל"מ מה שמתחלה הי' מן הכלי, ולפ"ז שפיר הוכיח דאפי' באותו אדם פסול, וא"כ אין מזה ראי' לדברינו:

אמנם נלע"ד ראי' מהתוספתא פ"ב דידים ה"ג [הובא בגר"א (סי' קנ"ט)] וז"ל נוטלין ד' וה' זה בצד זה ואין חוששין משום ד' דברים משום שמא נטמאו ומשום שמא נעשתה בהם מלאכה ומשום שמא לא נטלו מן הכלי ומשום שמא לא נטלו מן הרביעית, אבל הנוטל ונותן לחברו בחפניו ידיו טמאות "שמתחלה" לא נטל מן הכלי, ומסדר הדברים נראה שזו הגירסא הנכונה והוא דבר הלמד מענינו דברישא בשכלם נוטלים כא' אין חוששין משום דבאים המים לאחרונים שלא מן הכלי משום דעכ"פ הראשון נטל מן הכלי, וכיון דכלם נוטלים יחד הוי כיד א' וע"כ סגי בתחלתו מן הכלי, וע"ז מסיים דהא אם אין מחברין ידיהם יחד רק שנוטל ונותן לחברו בחפניו ידיו טמאות שמתחלה לא נטל מן הכלי:

ובאמת שיש מקום לדון ע"ד הרב ז"ל ג"כ די"ל כיון דחזי' דלמ"ד טופח להטפיח חבור ידים טהורות לחצאין כדאיתא גיטין (ט"ז.) ואע"ג דנטל ידיו בב' זמנים מ"מ ע"י שיש למים של ב' הנטילות חיבור דין גרמא שיחשב כאלו גם פעולת הנטילה היתה אחת ואך דטופח להטפיח אינו חיבור. וכ"ז כשמוסיף מים אחרים משא"כ כאן שמשפשף אותן מים שיתפשטו לכל היד דאותן מים ממש הם ואין לך חיבור גדול מזה וי"ל דבזה לכו"ע ידים טהורות לחצאין וק"ל:

סימן לו

ע"ד דשאילנא קדמיכון מה שהעולם מתפללים אחר ד' שעות ואומרים אז ברכות ק"ש והרי מפורש בשו"ע סי' נ"ח ס"ו דאם קורא אחר ד' שעות קורא בלא ברכותי' וא"כ כל הברכות הם לבטלה ח"ו עכת"ד:

הנה בזה ראיתי בס' עטרת זקנים [שנדפס עם ספר ויעש אברהם] נתפלא על מה שכ' בשו"ע כדעת הרא"ש דאחר ד' שעות אסור לברך ברכות ק"ש דהרי השו"ע דרכו למשוך אחר דעת הרמב"ם והרמב"ם פסק בסופ"א מה' ק"ש דברכות ק"ש זמנם כל היום וכן מורה סתימת לשון הבה"ג והרי"ף ז"ל שכ' סתמא לשון הגמרא הקורא מכאן ואילך לא הפסיד הברכות ומברך לפני' ולאחרי' משמע כל היום עוד הביא שם ממהרי"ל ה' תפלה בשם מהר"ש ז"ל מווינא דאם נאנס ולא קרא יכול לקרות בברכותי' כל היום כולו והמחבר ז"ל כתב דנראה דדעת מהר"ש כרב האי גאון שהביא הרא"ש דזמנה עד ד' שעות אך עשה פשרה שאם נאנס זמנה כל היום ולענ"ד הקלושה מצאתי להם עוד רפואה מן התורה אפי' לדעת הרא"ש דהנה בריב"ף ורא"ש ריש פרק תפלת השחר דאע"ג דהלכה כר"י דתפלת השחר עד ד' שעות מ"מ היכא דטעו וצלי בתר ד' שעות שכר תפלה יהבו לי' שכר תפלה בזמנה לא יהבו לי' ובשו"ע סי' פ"ט כ' ואם טעה או עבר והתפלל אחר ד' שעות עד חצות שכר תפלה מיהא איכא וזה כ' עפ"י פירושו השני בב"י דכוונת הריב"ף והרא"ש עד חצות דוקא דכיון דלחכמים זמן תפלה לכתחילה עד חצות לר"י נפיק עכ"פ בדיעבד, והנה לפי"ז לכאורה תמוה טובא איך כתב הרא"ש דאחר ד' שעות אסור לברך ברכות ק"ש והמברך עובר בלא תשא דכיון דברכות ק"ש עצמן אין להם שום זמן בש"ס ואנו באים לדמותן לזמן תפלה [שבאמת גם זה חידוש עצום דבר שנאמר בגמ' סתם הקורא מכאן ואילך לא הפסיד הברכות מנלן להגביל להם זמן ומה ענינם לתפלה שהוא נגד תמיד של שחר ע"כ זמנו כמו תמיד של שחר אבל מה דמות יערוך לזה ברכות ק"ש וצ"ל טעמו דכיון דמצוה להסמיך גאולה לתפלה חשובי ברכות ק"ש עצמן ג"כ חלק מן התפלה. ואעידה ב' עדים נאמנים א' דרבינו יונה רפ"ק דברכות כתב דסמיכת גאולה לתפלה חשוב כמחדש דבר בתפלתו. הנה דחשוב כחלק מן התפלה. שנית מרשב"ם פסחים קי"ז: ד"ה צריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום בין בכוס ובין בתפלה. וקשה הא בתפילת ליל שבת אין מזכירין יצ"מ וצ"ל כיון דסומכין גאולה גם לתפלה של ערבית חשוב זה כמו יצי"מ בתפלה ע"כ יליף לה מתפלה] אבל הרי כתב הרא"ש עצמו דגם תפלה זמנה בדיעבד עד חצות ואיך נחמיר בברכת ק"ש שאין להם זמן כלל בש"ס יותר מן התפלה ודיו לבא מן הדין להיות כנדון. וצ"ל א' משנים או דהרא"ש כתב זה רק אליבא

דרב האי גאון שהביא בשמו דזמנה עד ד' שעות משמע דלית לי' הא דרי"ף ורא"ש ר"פ תפה"ש דזמן תפלה בדיעבד עד חצות דהרי כאן בדיעבד מיירי] ע"כ כ' דלפי"ז אח"כ עובר בלא תשא:

ועוי"ל דמש"כ הרא"ש אח"כ אין הפי' אחר ד' שעות רק על אחר חצות הגם שהוא דוחק קצת טוב שנדחוק בלשון מלדחוק בענין גם יתכן לומר דתרווייהו איתנייהו כי מחמת שדעת בה"ג נראה בעליל דזמן תפלה רק עד ד' שעות ודעת הרא"ש דבדיעבד זמן תפלה עד חצות כמ"ש להדיא ר"פ תפה"ש ע"כ כ' סתם אח"כ [ולא אחר ד' שעות] לישנא דמשתמע לתרי אפי למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' וזה המחוור. נמצא דלענין הלכה דקיי"ל דזמן תפלה בדיעבד עד חצות גם זמן ברכות עד חצות ולדעת הב"ח דזמן תפלה בדיעבד עד ששה שעות ומחצה זמן מנחה גדולה ה"ה דזמן ברכות ק"ש עד מנחה גדולה שאין שום סברא להחמיר בברכות ק"ש יותר מבתפלה כנלע"ד נכון בעזהשי"ת ליישב מנהג ישראל:

וחוץ לדרכנו נראה ליישב קו' הנ"ל על הרא"ש לפמ"ש בסידור נהורא [באמצע ברכת אתה גבור בשמו"ע] דאע"ג דמותר להתפלל שחרית עד חצות מ"מ הוי רק א"י בגדר תשלומין וע"כ אם שכח ואמר מוריד הגשם בימות החמה וצריך לחזור ולהתפלל אסור להתפלל תפלה זו השני' רק עד ד' שעות שהוא עיקר זמן תפלה ואם לא נזכר עד אחר ד' שעות ימתין עד זמן מנחה ומתפלל ב' תפלות א' למנחה ושני' לה לתשלומין של שחרית עיי"ש ומש"כ דכשמתפלל אחר ד' שעות הוי רק בגדר תשלומין כ"כ גם הב"ח סי' פ"ט אך דאחר שהגיע זמן מנחה ל"מ תשלומין רק בשוגג וכשעדיין לא הגיע זמן מנחה מהני תשלומין לשחרית אפי' בהזיד וכ"מ בפר"ח דמה שמותר להתפלל עד חצות גדר תשלומין עליו. ולפי"ז י"ל דזמן ברכת ק"ש הם רק בעיקר זמן התפלה עד ד' שעות ולא אח"כ שהוא רק בגדר תשלומין. ולא מצינו תשלומין רק לתפלת י"ח ולא על ברכת ק"ש אך דין הנ"ל שבנה ע"ז בסידור נהורא צ"ע דאם נימא דמי ששכח איזה דבר בשמו"ע וחוזר ומתפלל צריך להתפלל דוקא בעיקר הזמן. ולא בזמן תשלומין א"כ גם אחר מנחה לא יתפלל דאז מפורש בגמ' דהוי תשלומין וצ"ע:

ומענין לענין נלע"ד ליישב מנהג כמה צדיקים מדורות שלפנינו שהעניקו חמה בקומתן שהתפללו אחר זמן תפלה והרבה גדולים מהמתנגדים צווחו עליהם ככרוכיא וראיתי בס' עטרת זקנים שגדול א' שאל להגאה"ק מטשעכינאו זצ"ל למה אינו מוחה באותן הצדיקים שמאחרין זמן תפלה דעברו אדרבנן וברכותיהן לבטלה. וע"ז השיב הגז"ל דקימ"ל עבירה גוררת עבירה ואם הי' בזה עבירה כבר היו נוטין לגמרי מדרך התורה וכשאנו רואים

שהם יראים את ד' ונזהרין בכ"ד יותר משאר העם מזה מוכח שאין בזה עבירה עכ"ד [והנני להוסיף משהו כי ממה שנראה אצל הצדיקים שמתקיים בהם מש"כ בשו"ע או"ח סי' צ"ח וז"ל וכך היו עושים חסידים, ואנשי מעשה שהיו מתבודדים ומכוונים בתפלתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיית קרוב למדרגת הנבואה עיי"ש אשר מזה נראה בעליל כי ד' שוכן עליהם בשעת תפלה. ואם הי' זה מפעל עבירה לא הי' אפשר זה. ובזה"ק תרומה דף קכ"ח. ורוח קודשא לאו הכי אלא באגר שלים ובאשתדלותא רב וסגי וכו' וברעותא דלבי' ונפשי' ולואי דיכול למרווח לי' דישוי מדורי' עמי' ועכ"ד דיהך בארח מישור דלא יסטי לימינא ולשמאלא עיי"ש וכש"כ דבעידנא דעסיק בעבירה, א"א דרוח קודשא תשוי מדורא עמי' ומזה נראה בעליל שאינה עבירה] ויען אמרו במשנה סנהדרין הכל מלמדין זכות אכתוב מה שנלע"ד בזה בהקדם. דברי הגמ' מגילה כ"ז. בית גדול ח"א שמגדלין בו תורה [וח"א שמגדלין בו תפלה] נלע"ד הפי' עפמ"ש בסה"ק אור החמה פ' וילך בד"ה תאנא דע"י לימוד התורה כראוי מקבלת התורה עצמה שלימות עיי"ש וזה שמגדלין בו תורה שמוסיף גדלות בגוף התורה ע"י לימודו. ומינה דה"ה מ"ד שמגדלין בו תפלה היינו שהתפלה עצמה מתגדלת ביתרון שאת ע"י האדם השלם שמתפלל כראוי, ולע"ד מי שמתפלל בסגנון זה אין לך חדוש דבר בתפלתו גדול מזה ובחדוש הרי קיי"ל ולואי שיתפלל אדם כל היום כלו:

הנה זכינו לדין דאין בזה חשש ברכה לבטלה ח"ו. אך עדיין לא נתיישב לגמרי דסו"ס אין זה רק תפלת נדבה. וא"כ לכאו' עדיף יותר להתפלל בזמנה שתהי' תפלת חובה דגדול המצווה ועושה. אמנם המעיין בשו"ע הרב ז"ל ה' ת"ת פ"ד ס"ה ימצא תי' לזה שכ' דאע"ג דמי שתורתו אומנתו פטור מן התפלה היינו מתפלת י"ח הקבועה אבל תפלה בדביקות וברעותא דליבא שלים דוחה ת"ת דתפלה כזו באהוי"ר גדולה מת"ת וקודמת לה עיי"ש וכיון דתפלה כזו קודמת לת"ת במי שתורתו אומנתו ות"ת של איש כזה דוחה תפלת חובה. קו"ח דתפלה בדביקות קודמת לתפלה של חובה ולענ"ד הוא תי' מספיק בעזה"י:

וי"ל עוד בהקדם דברי תוס' ברכות י"ד. דאע"ג דעל חבטת ערבה לא תקנו ברכה משום דאמנהג לא מברכינן מ"מ בקריאת הלל דאפי' בלאו מצוה דהלל הוא כקורא בתורה מברכינן. ולכאו' ק' טובא דעל מצות ת"ת כבר בירך בבוקר ברה"ת אך דעתה מברך על קריאת ההלל וכיון דמצד הלל ליכא מצוה רק מנהגא למה מברכין וי"ל בדרך אגדה דלעולם אם המצוה נעשה בדחילו ורחימו דפרחא לעילא ושם למעלה מן הזמן וכל ששם מצוה עלה בשום פעם שפיר דמי. אך דא עקא דכשאין עושה המצוה בזמנה אין שם מצוה עלה ולא פרחא לעילא. וע"כ אם בהלל ל"ה שום צד מצוה רק מצד קריאת הלל נמצא

דכשאינה בזמנה הוא פעולה בטלה ל"ש לברך עלה אמנם כיון דהלל הוא מצוה בלא"ה מצד דהוי כקורא בתורה. ושוב פרחא לעילא מחמת קצת מצוה זו ואחר שפרחא לעילא ששם אין שייך הגבלת זמן שוב נעשה ממנה גם מצות הלל ושפיר שייך לברוכי עלה:

וא"כ ה"ה בנ"ד בשלמא מי שמתפלל אחר הזמן שלא כדין לגמרי אין עלי' שם מצוה כלל. משא"כ הצדיקים הגדולים שמוסיפין שלימות והגדלה בהתפלה דזה חשוב חדוש דבר בתפלתו ול"ח לבטלה דהוי תפלת נדבה ושוב פרחא לעילא וכיון דפרחא לעילא שוב מקיים גם מצוה של תפלה הקבוע דחשוב כמו תפלה בזמנה כסברא הנ"ל:

עוי"ל בהקדם מה שהגיד הה"ק מרוזין זצ"ל דקודם החטא הי' כל היום ראוי לתפלה אך אחר החטא נתקלקל האויר ובא אאע"ה וזיכך זמן לתפלת שחרית ויצחק זיכך זמן לתפלת מנחה ויעאע"ה זיכך זמן לתפ"ע עכתדה"ק. וממוצא דבר אתה למד דה"ה אחר התקון שישוב הכל כמו שהי' קודם החטא כידוע יהי' ג"כ זמן תפלה כל היום. וידוע מכתבים דעיקר הבירורים שגורמים לקץ הגאולה הוא ע"י תפלה בכוונה הראוי'. והנה ברשב"א מנחות ד' לענין עומר דאע"ג דקרבן צריך להיות ממשקה ישראל מ"מ כיון דעומר מתיר איסור חדש חשוב ממשקה ישראל מצד באין כא' ואע"ג דיש די עבודות ובשעה שעושה ג' עבודות ראשונות עדיין אינו ממשקה ישראל מ"מ דנין על כללות עבודות וכיון דע"י כוללת כלן יותר איסור חדש חשוב כאילו גם מעיקרא הי' ממשקה ישראל עכ"ד וי"ל דככה הוא בנ"ד דכיון דכלליות כל התפלות במשך ימי הגלות הם הם הפועלים הבירורים לקרב קץ הגאולה וקץ התקון שייך בכל תפלה בפ"ע ג"כ באין כא' וחשוב לגבי כל תפלה כאילו כבר הגיע שעת התיקון וממילא כל היום כשר לתפלה כמו לעתיד ולא צריך זמן תפלה [מובן דטעם זה שייך רק בגדולי הצדיקים אשר תפלתם זכה ובטוחים בעצמם שפועלים בירורים לקרב הגאולה] וגם זה נכון בעזהי"ת ות"ל יתי' ויתי' שזכיתי לברר מקחו של צדיק מנהג קדושי עליון זצוקללה"ה זי"ע:

עוד יש ליישב מנהג הצדיקים ואקדים מש"כ המהרי"ל ז"ל בליקוטים על הגמ' יומא נ"ג. דהמתפלל צריך לפסוע ג' פסיעות לאחוריו ואם חוזר לאלתר דומה לכלב ששב על קיאו והדבר מתמי'. וביאר המהרי"ל כעין דאמרי' יומא פ"ו: עבירות שהתודה ביו"כ זה לא יתודה ביו"כ אחר ואם חזר והתודה דומה לכלב ששב על קיאו וביארו דכיון דכבר נמחל על החטאים שעברו מה שמתודה הוא על חטאים חדשים שרוצה לעבור ג"כ דומה לכלב ששב על קיאו וה"נ כשמתפלל ודאי נמחל לו על חטאיו וכשחוזר תיכף מסתמא כוונתו מחמת שרוצה לחטוא עוד ע"כ רוצה להתפלל על מה שיחטא ע"כ דומה ג"כ להנ"ל עכ"ד, ולכאו' תמוה דבשלמא מתוודה עיקר הכוונה שימחלו לו על מה שחטא

ומה דמות יערוך לזה תפלה שיש בה כמה ענינים של בקשה על בינה ודעת ועל רפואה ועל פרנסה ועל קבוץ גליות וכו' וכו'. ולמדחי מזה דלעולם כל התפלה ראוי להיות רק על חטא למחול לו אך כלפי שאמרו הרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי ע"כ כל דבר שחסר לו הכל הוא בסיבת חטא וכשמתפלל על צרכיו עיקר המכוון להתפלל למחול לו על החטא שגרם לו חסרון זה וכן על קבוץ גליות ועל בנין ירושלים מחמת שאמז"ל כל מי שלא נבנה בהמ"ק בימיו כאלו נחרב בימיו והיינו שלא תיקן חלקו מה שהוא מעכב בבנין בהמ"ק על עוונותיו ומתפלל שימחלו לו וממילא יהי' נבנה חלקו בבהמ"ק. וסוף דבר כל הבקשות עיקר המכוון מהם הוא מחילה וסליחה ע"כ שפיר דמהו המהרי"ל ז"ל להא דיומא פ"ו: קיצור הדבר דעיקר התפלה ראוי להיות על מחילה וסליחה וכפרה על עונות או על קיצור בעבודה ואפי' בצדיק היותר גדול שייך זה כידוע המעשה דרס"ג שכל שנתעלה יותר הי' עושה תשובה מחדש על קיצור בעבודה. ובזה יובן הא דאמרי' בברכות כ"ח: דתפלה קצרה הוא אפי' כשהם פורשין לעבירה יהי' צרכיהם לפניך. ולכאו' תמו' דכל קיצור צריך להיות מעין תפלה הארוכה. והרי לא נמצא בכל תפלת י"ח תפלה כזו ולפמ"ש א"ש דזה כל תכלית המכוון מכל הבקשות שבתפלת י"ח שלא יעכבו עונותיו מלמלאות כל צרכיו וא"כ שפיר הוי תפלה קצרה מעין כל תפלת י"ח הארוכה וזה ראי' גדולה לדברינו. עתה אקדים מה שלמדתי מס' הזכות להחידושי הרי"ם זצ"ל טעם דאם יכול לחדש דבר בתפלתו יכול לחזור ולהתפלל משום דזה מ"ע דאורייתא להתפלל על מה שצריך להתפלל כמ"ש רמב"ם וסמ"ג וע"כ אם נתחדש לו דבר שצריך הר"ז עיקר מ"ע דתפלה. ומזה נשמע שמותר להתפלל כל התפלה בשביל צורך א' שנתחדש לו בברכה א'. ומי שמתאחר בתפלה מחמת שמרגיש בעצמו שיתלהב אז יותר בתפלתו ואין ס' שאז ירגיש יותר כאב מחרבן בהמ"ק וגלות ישראל דכל שמתלהב יותר בתפלה מתפרץ ממנו יותר מצוקת נפשו במילי דשמיא על קצור בעבודה אשר אפשר דזה מעכב קבוץ גליות ובנין ירושלים ושאר בקשות התפלה וכל שמרגיש יותר מצוקת נפשו בזה חל עליו חיוב דאורי' של בקשת צרכיו שהעיקר הוא כשמרגיש שחסר לו. וכל שמקיים מ"ע דאורייתא בתפלה זמן תפלה כל היום. כנלענ"ד נכון, יצאתי מגדרי לערב דברי אגדה בהלכה מחמת שהדבר נוגע ליישב מנהג צדיקים יס"ע זצ"ל:

מלבד זה כ' בב"ח או"ח סי' רי"ד בשם הגאון ר"י פאלאק ז"ל וז"ל שאל תלמיד אחד בבהמ"ד מפני מה לא תקנו אנכה"ג מלכות בכל י"ח ברכות והא ר"י קאמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה והשיב לו הגאון הנ"מ ברכת פירות וברכת מצות וכ"ד שאדם נהנה וכו' אבל תפלה של שבח ובקשות הוא ואי"ח על ברכה של שבח על שום

מעשה כה"ג לא אמר ר' יוחנן וה"נ אר"י וכו' הלואי שיתפלל אדם כל היום כלו ואי אירא דברכה של תפלה כשאר ברכות של חיוב מי יכול לחזור ולהתפלל הא אמרי' כל המברך ברכה שאי"צ עובר משים לא תשא עכ"ל הגם כי גוף קושייתו למה אין מזכירין מלכות בשמו"ע כתובה בתוס' ברכות מ': ודף מ"ט. ותירצו שם תירוצים אחרים מ"מ מדהעתיק הב"ח ז"ל דבריו ש"מ דשמיעא לי' וסבירא לי' כן דבשמו"ע לית בה משום ברכה שאי"צ [וצ"ל דכל הסברות שכ' שם התוס' דף מ"ט. דחשיב כמו מלכות משום דסמוכות לחי וקים או משום דאלוקי אברהם חשיב כמו מלכות כ"ז ל"מ רק לקולא אבל לא לחומרא וכעין דאמרי' בפ' ערבי פסחים לטובה מצטרף לרעה לא מצטרף העירנו לזה קצת ח"א ונכון] ויש להביא ראי' לזה מרשב"א סי' צ"א שהובא בפמ"ג סי' ק"ז סקי"ב דלמ"ד ס' תפלה חוזר ומתפלל חובה ור"א דאמר אינו חוזר היינו דאי"צ ומינה דמ"מ רשות גם לר"א וק' כיון דפטור איך יהי' רשות הא הוי ס' לא תשא וע"כ דבתפלת רשות ליכא לא תשא ואפי' למ"ש הרשב"א בחי' בשם גאון דלמ"ד חוזר הוא רשות ולמ"ד אינה חוזר אסור לחזור אין ראי' להיפך די"ל הטעם דהוי כמקריב ב' תמידין דאיכא בל תוסיף כמ"ש הרי"ף פ' מי שמתו ולא משום לתא דלא תשא:

עוד ראי' מברכות כ"ו: טעה ולא התפלל מנחה בשבת מתפלל במוצ"ש ב' של חול מבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשני' ואם הבדיל בשני' ולא הבדיל בראשונה שני' עלתה לו ראשונה לא עלתה לו. והקשיתי לעיל דלא עלתה לו משמע הא איסורא לא עביד בתפלתו והרי התפלל ח"י ברכות לבטלה ולהנ"ל א"ש:

עוד ראי' מברכות כ"ז. לענין פלוגתא דר"י ות"ק אם תפלת המנחה עד הערב או עד ד' שעות אמרי' השתא דלא איתמר הלכתא לא כמר ודלא כמר דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד וכתבו הפוסקים משום דתפלה דרבנן וסד"ר לקולא אבל ק' דלעומת זה איכא לא תשא ח"י פעמים ועם ברכת המינים י"ט פעמים. ואף שכ' המג"א סי' קנ"ט סק"א דהיכא דנוטל ידיו בס' נטילה מותר לברך דכיון דס' נט"י טהור חשיב כמקיים מצות נט"י בודאי ומצי לברך. וכזה מבואר בתוס' מנחות לענין ספירה בהש"מ כ"ז כשהמצו' דבר בפ"ע ויוצא בה מספק שפיר מברך ג"כ וצונו דחשיב כמצו' ודאית משא"כ בזה דהס' על הברכה עצמה הרי הלכה רווחת בפוסקים דאסור לברך מס' משום ס' לא תשא ואף שיש לדחות בזה אמנם לפי דברי הב"ח א"ש ברווחא

סימן לז

להרב הגאון הקדוש פאה"ד האדמ"ר מגור שליט"א.

מש"כ אלי כ"ק הרמה שליט"א להעיר לדיעות דברכה מעין ג' דאורייתא למה אין מזכירין ברית ותורה. ובאמת במרדכי סו"פ כיצד מברכין בשם רבינו אבי העזרי איתא לומר ברית ותורה בברכה מעין שלש ולמה אין המנהג כן עכתד"ק [וההו"צ ר' מרדכי שיחי' מירושלים חופ"ק הראני ברוקח ה' ברכות בנוסח על המחי' על פת הבא בכסנין העתיק גם ברית ותורה כמ"ש במרדכי ובנוסח העץ ועל פרי העץ אין כתוב שם ברית ותורה עיי"ש נראה קצת דס"ל דברכה מעין שלש על פת, הבא בכסנין דאורייתא וברכה מעין ג' על פירות דרבנן]:

נלפע"ד עתה פשוט דבברכות (מ"ד.) אכל ענבים ותאנים ורמונים מברך עליהם ג' ברכות דר"ג וחכ"א ברכה א' מעין ג' ובגמ' מ"ט דר"ג דכתי' ארץ חטה ושעורה וגו' וכתי' ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם וכתי' ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך ורבנן ארץ הפסיק הענין פירש"י ולא קאי וברכת אלא אלחם דסמיך לי' עכ"ל:

והנה זה יתכן לדיעות דברכה מעין ג' דרבנן. אמנם לדיעות דברכה מעין ג' דאורייתא צריך לפרש דארץ הפסיק הענין לענין זה שלא יהי' דינו לגמרי כלחם שצריך ג' ברכות וסגי במעין ג'. וכן קבלו חז"ל לדרוש הפסוק. וא"כ אין קושי' שיצטרך ברית ותורה כמו ברהמ"ז דהרי ארץ הפסיק הענין שאין צריך להיות דומה לגמרי לברהמ"ז וכמו דלחם צריך מה"ת ג' ברכות דוקא ולא סגי במעין ג' מ"מ ילפינן מארץ הפסיק הענין דבז' מינים סגי מה"ת במעין ג' ה"ה לענין ברית ותורה. ודב"ז נמסר לחכמים לפרש לענין מה נשאר החיוב מה"ת ולענין מה ארץ הפסיק הענין. וכמש"כ הפוסקים לענין מלאכת חוה"מ וכמש"כ הר"ן לענין חמשה עינוים דיוהכ"פ דאף שהם דאורייתא אין בהם כרת דמסרו הכ' לחכמים ועוד כהנה:

סימן לח

ע"ד ריבות בביהח"ס שמתפללין בב' חדרים וכשצריכין אותן שבבית הב' לקרות אי מחויבין אותן שבחדר הא' העומדין עוד באמצע תפלה לצאת לחדר הב' כדי שיבואו אותן שבחדר הב' לשם לקרות ולא יצטרכו לטלטל הס"ת מחדר א' לב' דכבוד ס"ת עדיף מכבוד ציבור וי"א דטורח צבור עדיף:

הנה בשו"ת הרשב"א (סי' קט"ו) דכבוד צבור הוא כמו כבוד ת"ח עיי"ש. וכבוד ת"ח עדיף מכבוד ס"ת כדאמרי' בשלהי מכות כמה טפשאי הני בבלאי דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי גברא רבה, אך דבפ"ק קידושין (ל"ג:) מבואר להיפוך דכבוד ס"ת עדיף. והדבר תלוי בפלוגתא דרבינו ישעי' ומהרי"ט בקדושין שם הובא בפר"ד דרוש כ"ד עיי"ש

דלרבינו ישעי' כבוד ס"ת עדיף מת"ח ולמהרי"ט ת"ח גברא רבה עדיף מס"ת. ולא יהי' אלא ספיקא עדיף לטלטל הס"ת הלאה שכבר התחיל לטלטלו מחדר לחדר מלהתחיל התחלה מחדש לטלטל הצבור. אך לבר מכל דין בנ"ד לית דין צריך בושש דמפורש יוצא ביומא (ע.) דבמקום כבוד צבור מטלטלין ס"ת. ובעשור שבחומש הפקודים קורח ע"פ אמאי נגלול ונקרי אר"ה ברי' דר"י אר"ש לפי שאין גוללין ס"ת בצבור מפני כבוד צבור. וניתי אחריני ונקרי וכו' הנה דבמקום כבוד צבור מותר לטלטל ס"ת כקו' הש"ס ונייתי אחריני ונקרי:

[**ומצינו** עוד כזה דכבוד צבור עדיף בתוספתא הובא בריי"ף פ' הקורא עומד וברמב"ם פי"א מה"ת ה"ד כיצד זקנים יושבים פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי ההיכל

ואשר שאלת במי שקנה מחברו חמץ קודם פסח ולא עשה שים קנין רק בדברים ואח"כ מכר הלוקח כל החמוצים שלו וגם תמן זה מכר. והמוכר לא מכר חמצו. אם מועיל מכירת הלוקח דאף דלא עשה שום קנין כמו דאמרי' ב"מ (מ"ט.) ישראל שאמר לכהן כור מעשר יש לך בידי רשאי לעשותו תרומה על מקום אחר ול"ה כמו תורם על שאינו שלו אלמא דבדברים בעלמא במקום שמחוסר אמנה יש לו קצת קנין בגווה וכו' עכת"ד:

הנה בשטמ"ק שם כ' וז"ל כ' ר"מ אע"פ שלא קנאו לוי לא במשיכה ולא בהגבהה איירי במכירי לוי' דחשיב כאילו בא לידו כדאי' בפ' כל הגט. א"נ לא גרע מנותן רשות לחברו שיתרום מכריו על תבואה שלו עכ"ל והקצה"ח (סי' ר"ד סק"ג) תמה על ב' התירוצים. וכ' פי' שלישי עפ"ד הרא"ש נדרים (נ"ד.) ויבואר לפנינו בס"ד דן על תי' הא' הק' ממנ"פ אי נימא דמכירי כהונה חשיב קנין ממש א"כ מה ראי' מייתי שם דמתנה מועטת א"י לחזור בו הא שאני מכירי כהונה דהוי זכי' גמורה ואי מכירי כהונה ל"ח קנין גמור רק כמו מתנה מועטת כמבואר בתוס' בב"ת א"כ הדרא קו' לדוכתא דכיון שאינו קנין איך יכול לעשותו תרו"מ על מקו"א. ולענ"ד דהמעיין ברש"י גיטין (ל'.) ד"ה במכירי כהונה יראה לעינים דענין מכירי כהונה משום דלעולם התרומה שייך לכהנים ומה"ט קרי לי' גזל השבט במשניות ואם ל"ה אלא כהן א' בעולם ל"ה צריך נתינה כלל ותיכף אחר קריאת שם הי' קנוי לכהן זה. אך מחמת שיש הרבה כהנים וצריך לברר למי הוא מהכהנים ע"כ צריך קנין. ובמכירי כהונה כל הכהנים מתייאשים ומסתלקים מזה ממילא נשאר קנוי לכהן זה דחשיב כאילו לא הי' עליו כהן אחר. ולפ"ז א"ש דמייתי הש"ס ראי' מזה למתנה מועטת דלעולם מכירי כהונה הוי רק כמתנה מועטת ומחמת שאינו רשאי לחזור בו מבח זיו יודעים הכהנים ברור שיתננו לזה וע"כ מסחי כהנים דעתייהו ולולי זאת לא היו מסחי דעתייהו. נמצא מהא דמכירי כהונה שפיר יש ראי' דמתנה מועטת אינו

יכול לחזור בו. והנה לפ"ז אין זה ענין לנ"ד. ועל תי' השני שבשטמ"ק דחשיב כעשאו שליח הק' הקצה"ח דהא הבעהב"י עצמו אינו בעלים על המעשר רק הלוי ואיך מצי למיעבד שליח לתרום תרו"מ על דבר שא"ש ואני תמה על תמיהתו דהרי בגיטין ל"א. ס"ל לאבא יוסי בן גמלא דיש רשות לבעהב"י לתרום תרו"מ וכ"פ הרמב"ם וא"כ שפיר מצי משוי שליח:

והנה לפי תי' השני דאף דל"ח קנין גמור כיון דמ"מ הוי מחוסר אמנה ממילא נכלל בהקנאה זו גם ענין שליחות ונתינת רשות י"ל דה"ה בנ"ד כיון דהוי מחוסר אמנה בדברים לבד [לרמב"ם והשו"ע סי' ר"ד סקט"ז אפי' בחזר בו מחמת יוקרא וזולא ולרא"ש וטור עכ"פ כשאין בו יוקרא וזולא] ממילא נכלל בו הרשאה ומינוי שליחות שיוכל לעשות בו כאדם העושה בתוך שלו כ"ז שלא יחזור בו ושפיר מועיל מכירת הקונה משום שליחות. אך גם לפי תי' זה הי"ד בהקנה בפי' גם חמץ זה אבל במכר סתם החמוצים שלו אין זה בכלל דאין זה חמץ שלו ואף דשלוחו של אדם כמותו מ"מ צריך לדבר על שם משלחו כמ"ש תוס' קידושין נ"ח: ר"פ האומר דאם אמר השליח הרי את מקודשת לי א"א לפרש דלצורך משלחו קאמר ומצד ששא"כ אמר לי עיי"ש וה"נ באמר חמץ שלי א"א לפרש דקאי על של משלחו וקרי לי' שלי מצד ששא"כ:

ובקצוה"ח תי' עוד ע"פ דברי הרא"ש נדרים ל"ד: בשם רא"ם בהי' לפניו ככר של הפקר ואין אדם סמוך לו יותר ממנו יכול להקדישו כיון דבידו לזכות בו ל"א הוי דבר שלב"ע עיי"ש וה"נ כיון דודאי לא יחזור בו משום מחוסרי אמנה הוי כבידו עכת"ד. אמנם ברא"ש שם מבואר להדיא דמיירי להרא"ם שאמר לכשאזכה בה יהי' הקדש וא"כ לא חל ההקדש מיד רק אחר שיזכה בו דהרי סברת בידו ל"מ רק לענין שלא יחשב דבר שלבל"ע ושיחול ההקדש כשיזכה בו וז"פ מאד. ולפ"ז גם בהא דכור מעשר צריך לפ' ג"כ דעושה תרו"מ על מקום אחר שיחול כשיזכה בו ולא עכשיו. וא"כ בנ"ד לא זו הדרך מוציאתו מידי עבירת בל יראה כיון דעתה עדיין לא חל מכירתו רק כשיזכה בו אחר הפסח וא"כ המוכר עובר עתה בב"י:

ולענין הלכה כיון דחמץ שעעה"פ דרבנן ובדרבנן אולי יש לסמוך על תי' השני הנ"ל להתירו ולא יהיה אלא ס' דרבנן לקולא. אך מהיות טוב וכו' כיון שפ' המג"א דס' חמץ שעעה"פ אסור באכילה ומותר בהנאה גם בזה יש להורות כן ולמוכרו לנכרי. ויש לצרף לסניף דהנה באבני נזר סי' של"ז וסי' שמ"ז כ' דאף שלא עשה שליח בפי' מועיל מכירת השליח משום זכי' איברא דהתם מיירי עכ"פ בגילה דעתו בפי' שרוצה במכירה אך לא ע"י שליח זה ובפעם הזאת, מ"מ נ"ל קצת דכיון דסתם ישראל בחזקת כשרות ובודאי

זכי' הוא לו שלא יעבור על ב"י מועיל מכירה גם בלא גילוי דעת. והא דהצריך באבנ"ז גי"ד היינו כשהחמץ בחזקת שלו וא"כ כ"ז שלא גילה דעתו למוכרו יש ראי' להיפך שאין רצונו למוכרו. מדאינו מוכרו בעצמו משא"כ בנ"ד דלאו כו"ע דינא גמירי והמוכר הי' סבור שכיון שמכרו לזה כבר יצא מרשותו ואין ראי' מזה שלא רצה למוכרו שפיר מועיל מכירת הקונה משום זכי' אמנם כ"ז דוקא כשהקנה בפי' גם חמץ זה כאמור:

ובני הח' מר אברהם דוד נ"י הזכירני עוד דעת הפנ"י גיטין מ"ז ד"ה באו"ד ולא הוי דהא דקנין דברים ל"מ היינו דיכולין לחזור בהם אבל כ"ז שאין חוזרין המקח קיים והוא ג"כ סניף לנ"ד. וכל אלו הם סניפים אבל עיקר תמיכתי על תי' השני שבשטמ"ק:

ומה שנסתפקת בהא דסי' צ"ז בזב תחתיו דינו כאילו נלוש עמו ובט"ז סק"ב דלאו דוקא תחתיו כל שזב רוץ לפשטידא חיישינן שמא הלכה הבליעה עד הפת [ובחוו"ד דל"ח נ"ט בר נ"ט כיון שהוא בליעות בישול] בתנורים שלנו שאינם מגוש א' כמו בזמן התלמוד אלא לקרקע התנור מרוצף בלבנים שרופים רק שמחוברים ביחד ע"י טיט וצריך עיון אם זב תחת לבינה אחת אם נאסר כל התנור וכן יש להסתפק בידות הכלים דמבואר באו"ח סי' תנ"א שצריכין הגעלה י"ל דהיי"ד כשהם גוף א' עם הכלי משא"כ כשהוא מחובר במסמרים עכת"ד. קצת יש לפשוט ספק זה משו"ע הרב ז"ל סי' תנ"א סקל"ח דגם בטלאי על הכלי מ"מ יוצא מעט מעט בלוע דרך הטלאי גם מצד החיצון של הטלאי. ושם מיירי בטלאי שאינו מודבק רק ע"י מסמרים כמבואר שם בסעיף שאחר הנ"ל סעיף ל"ט עש"ה. הנה דאפי' בכי ה"ג ל"ח מכלי לכלי רק כלי א' יחשב. אך יש לדחות דשם הרי מיירי בטלאי שאינו רק במקצת כלי וא"כ חלק הכלי שחץ לטלאי יש לו כמה דרכים להוביל בליעתו לחוך הכלי [אף לא באמצעית הטלאי] דרק למעלה מהטלאי ולמטה מהטלאי ומצדדין, שו"ר בחת"ס או"ח סי' ק"ל לענין תנור דיש חילוק בין לבנים שרופים שאם משליך עליהם טיט אין נעשים כגוף א' אז חשיב מכלי לכלי משא"כ ברערין שתחתיתו אינו אלא כעין טיט הטיט הנדבק עמהם נעשה כד"א עמהם. ועי' עוד בזה בשו"ת נפש חי' חיו"ד סי' ל"ו בסופו:

סימן לט

ב"ה תשובה לעלקיש להרב החריף ובקי ר' יחיאל ניימאן יחי'.

ע"ד שאלתו בא' שקנה מפטירים של ד' פרשיות. והגבאי נתן שביעי לאחיו של הקונה ובשו"ע (קמ"א ס"ו) דאין לקרות ב' אחין זאח"ז משום עה"ר ואפי' א' שביעי וא מפטיר ויש מתירין כשאינו קורא בשמו וכן התיר בשערי אפרים אם יש לסמוך על השערי

אפרים גם דיש כאן עוד סניף שאינו קורא המפטיר בס"ת זה רק בס"ת אחר או שגולל ואינו דומה לשאר מפטיר והקונה אינו רוצה למחול:

נלענ"ד דכיון דבשעה שזה קנה קנה כדין ודב"ז שלא ליתן לב' אחין בזאח"ז הוי רק חומרא כמבואר להדיא מלשון השו"ע שכ' יכולין לקרות ב' אחין בזאח"ז וכו' ואין מניחין אלא בשביל עה"ר ואם הי' בזה חשש סכנה איך יכולין והרי סכנתא חמירא מאיסורא וע' באה"ט דאם כבר קראוהו ועלה לא ירד משמע ג"כ דאינה סכנה גמורה רק חומרא בעלמא ואין זה כדאי להפקיע זכות קנינו של זה ואף דהבה"ט כ' דאפי' העולה אינו רוצה להקפיד ע"ז אין משגיחין עליו ואין נותנין לו, היי"ד בשלא קנה והעלי' שייך להקהל אין להם לעבור על המנהג בשבילו אבל כשזה קנה אין בכוחנו לבטל ממנו קנין שלו בשביל חשש וחומרא בעלמא:

ואם כי לכאו' ל"ח זה קנין גמור ע"פ דין כי הוא דבר שאין בו ממש ועי' חו"מ (סי' רי"ב ס"א) דאין יכול להקנות דירת בית משום דהוי דבר שאי"ב ממש רק בית לדירה וע' אוה"ח עה"ת פ' תולדות בפסוק השבעה לי דלכן הוצרך שבועה על מכירת הבכורה ליעקב משום דהוי דבר דאי"ב ממש ואין מועיל בו קנין אמנם במג"א (סי' ש"ו סקט"ו) בשם יש"ש דהכרזת המצות הי' ראוי לאסור משום מו"מ אם לא שנאמר דל"ש מו"מ רק בחפץ הנקנה ולא במצות וכ' שהוא דוחק עיי"ש משמע דהוא קנין דאל"כ לק"מ, ונראה דקנינו הוא מצד סיטומתא כיון דהמנהג הוא שכל שנותן יותר קינה, ונלענ"ד דאף למש"כ הקצה"ח והנתיבות (סי' ר"א) בשם מרדכי דבשלבל"ע ל"מ סיטומתא הנה דל"ש סיטומתא רק בדבר שנתפס בו קנין גמור, וכ"כ בפת"ש שם (סק"ב) בשם יש"ש ב"ק, מ"מ בנ"ד מועיל דהא שייך בו קנין שיקנה ס"ת לעלי' כמו בית לדירה דמהני [וגם כיין דהמנהג דכל העושה כן אמדינן לדעתי' דכוונתם להקנות ס"ת לעלי' כעין בית לדירה דמסתמא כוונתם שיהי' באופן המועיל, שוב נאמר לי שכ"כ בשו"ת דברי חיים חחו"מ (סי' כ"ו) דהוי כדקל לפירותיו וברוך שכוונתי לדעתו הרמה וכעי"ז כ' הרא"ש פ"ק דקידושין לענין טבעת שאולה דמסתמא כוונתו שיהי' באופן המועיל, שו"ר דז"א דהתם כיון דניתן לו לקידושין סתמא רצונו שיהי' באופן המועיל דאל"כ מאומה לא יש בעמלו, משא"כ כאן אפי' אם לא יהי' לו קנין מ"מ מועיל ומועיל עלייתו לתורה לזכות במצו' ולמ"ל הקנין ואדרבא י"ל דכוונתם שלא יקנה קנין גמור כדי שלא יהי' איסור מו"מ בשבת]:

עוד י"ל דאי' בחו"מ (סי' ר"ד ס"ח) דבמתנה מועטת אפי' בדברים בעלמא צריך לקיים ואיכא משום מחוסרי אמנה, ושם (ס"ט) דבציבור אפי' במתנה מרובה איכא משום

מחוסרי אמנה, וכאן תרתי איתנהו דהוי של ציבור וגם דהוי מתנה מועטת ואף דכל חפציך לא ישוו בה מ"מ סו"ס צריכין לחלק העליות להאנשים המתפללים שם פעם לזה ופעם לזה, ואין בזה רק טוה"נ למי ליתן עלי' זו ולמי ליתן עלי' אחרת ובזמן אחר, וטוה"נ זו נראה דהוי רק כמתנה מועטת אך בזה יש לדון קצת דברמ"א שם סוף הסימן הביא דעות אם בתרי תרעי איכא משום מחוסרי אמנה, וכאן דהוי כמו תרי תרעי דבשעה שמכרו לזה עדיין לא ידעו שיקראו לאחיו לפניו שיצטרכו לעבור על המנהג, אך מסקנת הרמ"א לעיקר דאפי' בתרי תרעי איכא מחו"א, הא חדא, ותו דהקהל עצמם חייבים בדבר, ול"ד לתרי תרעי דהמוכר לא גרם לזה שיהי' תרי תרעי משא"כ בנ"ד הגבאי שהוא שלוחם של הקהל פשע בזה שקרא לאחיו שביעי:

ומש"כ דהטוה"נ הוי כמתנה מועטת יש לדון דמפטיר של ד' פרשיות הוא עלי' חשובה והוי כמתנה מרובה, אך טעם קמא נכון דבציבור אפי' מתנה מרובה דינה כמתנה מועטת יעיי"ש בסמ"ע (סקי"ד):

ועיין ש"ך יו"ד (סי' רס"ד) במכבד למוהל במצות מילה וקנהו מידו אם חשיב קנין סיטומתא או לא וכ' הש"ך דאפי' להרא"ש אית בי' משום שארית ישראל לא יעשו עולה ומותר לקרותו רשע וכו' יעו"ש וגם ברמ"א שם כ' איסור לחזיר בו, ונראה ג"כ הטעם משום דהוי מתנה מועטת ואסור לחזור בו:

גם ילה"ע ממש"כ המנ"ח מצו' (שפ"ט) על החינוך שחידש כהן שסייע לכהן בעבודה חייב מיתה בידי"ש עיי"ש וכ' המנ"ח דהעבודה שייך לכהן כשהראש בית אב מחלק העבודות לכ"א נעשה העבודה שלו ואם אחר מסייעו חייב מיתה בידי שמים, ולכאו' איך נקנה העבודה להכהן ע"י דיבורו של הראש בית אב ואין לומר דכיון שהעבודות שייך לכלם כשמחלקים ביניהם נקנה לכן העבודה עבודה שמניח לחברו עבידה ז"א דאפי' חלוקת שותפין ויורשין צריך קנין על חלקי ובלי קנין ל"מ וכמפורש בב"ב (מ"ב.) במשנה וע"כ צ"ל ד"ה היי כמתנה מועטת כיון דלכ"א מגיע עבודה שלי באיזה זמן חשיב זה שמברר לו עתה חלקו כמתנה מועטת לחשוב כקנין עי' בב"מ (מ"ט.) וכמי שהראש בית אב שמחלק בשליחות כל הכהנים לכ"א חלקו חשיב קנין ה"ה הגבאי שנתמנה ברצון הקהל שמחלק לכ"א עלי' או ע"י מכירה חשיב קנין וכאן ג"כ שייך טעם הנ"ל כיין דסו"ס צריך ליתן לכ"א עלי' באיזה פעם הוי כמתנה מועטת:

ומה שנסתפק עוד אם התפללו ששה אנשים בציבור וא' שכח טו"מ או יעו"י באופן שצריך לחזור ולהתפלל אם מותר להש"ץ לחזור התפלה בקול רם, הנה בשו"ע (סי' ס"ט סוף סעיף א') דאם לא נמצא ששה מתפללין כל השמו"ע גם בשביל א' שלא שמע קדושה

אך במג"א שם סק"ד) בשם רדב"ז דאם כלם כבר התפללו רק שלא שמע קדושה אין מתפללין כדי לצאת בקדיש וקדושה וכ' ג"מ שכפי הנראה הרדב"ז חולק על השו"ע, ובשו"ע רב ז"ל פ' כהשו"ע אך במ"ב (סי' ס"ט סק"א) כ' דמודה הרדב"ז דאם יש א' שלא התפלל עדיין יכול לפרוס על שמע וגם ירד לפני התבה אך לא יתפלל התפלה בלחש [ידין זה כ' גם המג"א, אך המ"ב הביא זה בשם רדב"ז והיינו חידושא שגם הרדב"ז מודה לזה] ע"כ נלענ"ד דבנ"ד גם הרדב"ז מודה דאף דהש"צ התפלל בלחש מ"מ ל"ה כוונתו אז לצי"ח רק להסדיר תפלתו כי הי' מחשבתו לחזור התפלה בקול רם, וא"כ לא יי"ח תפלה בתפילת לחש, ואף דכ' המג"א (סי' ק"ח) בשם רדב"ז דטעה ולא התפלל ערבית דמתפלל שחרית ב' אם הוא ש"ץ יוצא יד"ח בתפלת לחש ותפלה בקול ל"ב יעו"ש והיינו כשמתכוון לכך משא"כ בנ"ד לא התכוון לצי"ח בזה, וחשוב כאלו יש א' שלא התפלל שמותר לו להתפלל לפני התבה, ואף דלכתחלה אין לו להתפלל בלחש מ"מ בדיעבד ל"ח לבטלה גם מה שהתפלל כיון דאז כדין התפלל להסדיר תפלתו [ודומה למש"כ הריטב"א חולין (ק"ד.) בנטל ידיו ובירך ולא אכל ל"ח לבטלה כיון דבשעתו כדין בירך] ואיך שיהי' מותר לו להתפלל בקול מטעם הנ"ל:

ואף דבתפלה דרבנן ובדרבנן קיי"ל מצאצ"כ כמג"א (סי' ס') בנ"ד הוי מצו' שבדיבור ולכו"ע צריך כוונה כרבינו יונה ברכות (י"ב.) ועוד יש לי לומר סברא דבתפלה לכ"ע מצ"כ, דהא דמצ"כ נפקינן מלעבדו בכל לבבכם כמ"ש החרדים ומפסוק זה ילפי' תפלה איזהו עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה, מסתברא דבתפלה לכ"ע מעכב בזה כוונה כיון דבגופי' כתי' כוונה, ודווקא במצו' אחרת כוונה לא מעכב כיון דלא כתב בגופי', וכעי"ז כ' בחת"ס ר"פ לולב הגזול לענין ואנוהו יעו"ש:

ותו דאע"ג דמצאצ"כ לכתחילה בעינן כוונה כרבינו יונה רפ"ק דברכות וי"ל דמותר לחזור ולעשות המצוה בשביל לכתחלה ואפי' בברכה כמ"ש הברכ"י (סי' ער"ב) לענין קדוש ביין מגולה עיי"ש:

ובנידן דידן יש עוד סניף לפי המבואר בתוס' ברכות (כ"ו:) בשם הר"י דאף השוכח טל ומטר או יעלה ויבא אף דצריך לחזור ולהתפלל מ"מ יי"ח גוף התפלה ומ"מ צריך לחזור כדי לקיים גם מצות הזכרת המאורע, ובספרי שיח השדה (סי' ח') אריכות דברים בזה, ולפ"ז בנ"ד הוי שפיר כאלו כל הששה התפללו בלחש תפלה הגונה ושפיר דמי לחזור התפלה בקול רם:

עוד יש לומר טעם בנ"ד דהנה הרדב"ז כ' דכיון דכ"א התפלל ביחידות פקע חובת קדושה מינייהו כעין דאמרי' בסי' (קצ"ד) בג' שאכלו ובירכו לעצמן פקע חובת ז זימון מינייהו

ולכאו' אין מובן כלל הדמיון דהתם אין זימון למפרע משא"כ כאן לעולם מצוותו בכך שמתחלה יתפללו כ"א לעצמו ואח"כ יחזור הש"צ התפלה, ואני אמרתי ט"א דחזרת הש"צ וקדושה הוא רק פרט מצות שמו"ע והידור מצוה אלי' ובשבת (קל"ג:) דציצין שאין מעכבין אם פי' אי"ח עליהם וכשלא פי' חוזר עליהם ודו"ש כמו גוף המילה, וה"נ אם התפללו ציבור ביחד ע"ד שיחזור הש"ץ התפלה חשיב שלא נגמר עדיין המצו' כיון שע"ד כן התפללו שיחזור הש"צ התפלה אבל אם התפללו כ"א לעצמו חשיב כפירש ועקרו רגליהם משמ"ע, ושוב לא ניתן לדחות איסור לא תשא בחזרת הש"ץ, שו"ר סמך לדברי בח"ס (סי' י"ז) שביאר ד' רדב"ז דקדושה הוא עטרה לתפלה כמו זימון עיי"ש, ויש להוסיף ביאור לדבריו ז"ל לדעת הרמב"ם דאפי' בחול אי"ח על ציצין שאי"מ וכ' השאג"א (סי' נו"ן) דל"ש הידור מצו' רק כל זמן שלא פי' עיי"ש וה"ה בנ"ד כיון שהוא רק עטרה לשמו"ע ל"ש הידור זה רק כל זמן שלא פי' והיינו שהתפללו לו בציבור והי' דעתם לחזור השמו"ע משא"כ בהתפללו ביחידות ועקרו רגליהם של"ה דעתם לחזור השמו"ע ונכון בס"ד, ולפ"ז בנ"ד שהי' דעתם לחזור התפלה שהרי סברו שיש ששה מתפללין שוב ל"מ פי' ומותר לחזור התפלה ודו"ק:

אך לענ"ד גם מטעמא קמא לבד יש להקל, ולפ"ז גם בזה שלפעמים כשיש ו' אנשים מתפללים ואיש א' מאריך בתפלתו ואין רואה והעולם עומדים בתפלת י"ח ואיש הלזה עדיין עומד באמצע פסד"ז נלענ"ד ג"כ להקל דמ"מ יוכל הש"ץ לחזור התפלה כיון דהוא סבור שיש ששה שמתפללים נמצא שלא נתכוון לצי"ח רק להסדיר תפלתו, וכיון דלהשו"ע אפי' בהתפללו כלם כבר מותר להתפלל בקול רם כדי לומר קדושה וגם בשו"ע הרב ז"ל פ' כוותי' בנ"ד יש לסמוך ע"ז ברווחא כנלע"ד:

סימן מ

תשובה שנית לעלקיש בענין הנ"ל.

מש"כ בשם הגר"א חו"מ (סי' ר"ד) דהא דברבים אפי' מתנה מרובה א"י לחזור הוא משום דדברי צבור אי"צ קנין כרמ"א חו"מ (סוס"י קס"ג), הנה הא דדברי צבור אי"צ קנין מקורו בב"ב (דף ח':) ורשאין בני העיר להתנות על המדות ועל השערים ועל שכר הפועלין ולהסיע על קיצתן, והנה במרדכי פ"ק דבב"ת (סי' תק"ז) בשם רבינו אביגדור מבואר דדין זה היא מצד מנהג מבטל הלכה [וכעי"ז כ' הה"מ פ"ז מה' מכירה בטעם סיטומתא קניא שהוא ענין מנהג מבטל הלכה], שהביא שם ראי' וסמך להא דמנהג מבטל הלכה מהא דמסיעין על קיצתן עיי"ש:

[**והנה** באבני נזר יו"ד (סי' ת"ה סקי"א) בענין ערבון אם קונה מדין סיטומתא כ' דבכסף ל"ש סיטומתא דכל קנין סיטומתא משום מנהג מבטל הלכה כהה"מ הנ"ל, ומנהג זה שכסף יקנה הוא היפוך דעת התורה דלישראל בחדא ולנכרי נמי בחדא, והמנהג דבין לישראל בין לנכרי בכסף זה א"א עפ"י התורה ומנהג גרוע כזה אינו מבטל הלכה עיי"ש, משמע דס"ל לענין מנהג מבטל הלכה היינו שהוא הכרעה בהלכה וכעין שאמרו בירושלמי במקום שהלכה רופפת הלך אחר המנהג, וכעין דאיתא במס' סופרים (פי"ד) דאין הלכה נקבעת עד שיעשה מנהג, וכעין דאמרי' האידנא נהוג עלמא כתלתא סבי, וכ"ז במקום שיש עכ"פ קצת ס' בדבר אז המנהג מכריע משא"כ בקנין כסף לנכרי ולישראל דליכא למ"ד שלשניהם יהי' קנין א' והוא ודאי נגד הלכה ע"כ ל"א מנהג מבטל הלכה, אמנם בדברי המרדכי הנ"ל מבואר דאפי' במנהג חדש ותקנה חדשה שייך מנהג מבטל הלכה כהא דמסיעין על קיצתן ובזה ל"ש לומר כלל שמנהג זה מכריע ומברר הלכה כן ז"א דהא בעצמן יודעין שאין הדין כך רק רוצין לחדש כן ומ"מ מועיל, וא"כ ה"ה בקנין סיטומתא י"ל דמועיל אע"ג שהוא ודאי נגד הלכה, ואף שאיני כדאי לדון בקרקע בדברי קדשו של מרן זצ"ל, אך מצאתי תנא דמסייע לי' בשו"ע הרב ז"ל (סי' תמ"ח סי"א) שכ' דנתינת פרוטה לקנין במקום שנהגו כן הוי קנין סיטומתא] ולפי דברי המרדכי הנ"ל הי' דדברי ציבור אי"צ קנין היא מצד מנהג וכעין קנין סיטומתא שהוא ג"כ מצד מנהג כנ"ל:

ולפי"ז בנ"ד לענין קנית עלי' הדרן לדיעות שהביא הפת"ש חו"מ (סי' ר"א) אסה בדשבל"ע שייך קנין סיטומתא כמ"ש בתשובה הקודמת:

אך במרדכי שם הלאה (בסי'ל תפ"א) כ' וז"ל דהא דאמרי' רשאין בני העיר הסיע על קיצתן היינו קיצתן שהי' להם כבר בימי קדם או שהן עצמן באו לתקן תקנות מדעת כולם וכו' וקמ"ל דנתקיימו הדברים ואע"ג דדיבורא בעלמא וכו' הכא ודאי מהני בהאי הנאה דקא צייתי להדדי במידי דאיכא רווחא להאי כמו להאי איידי דקני גמר ומקני וכו' עיי"ש משמע דהא דדברי צבור אי"צ קנין הוא משום בהאי הנאה וחשיב כקנין כסף, ולפי"ז ל"ש זה רק בתקנה לכל הצבור בשו' שפעמים איכא רווחא להאי ופעמים להאי כהא דמסיעין על קיצתן, אבל בהא (דסי' ר"ד) בקהל שהבטיחו ליתן לא' מתנה מועטת ל"ש זה כלל דבהא מלתא ליכא רווחא רק להאי יחיד ול"ש בהאי הנאה:

אך בנ"ד בענין קנית עלי' לתורה אפשר דשייך דכבר המנהג בכל בתי תפלה דמי שיקנה עלי' קנוי לו, והוי כעין הא דמסיעין על קיצתן, ומועיל המנהג משום בההוא הנאה וכו' וגם דאיכא רווחא להאי ורווחא להאי, אמנם כיון דהוי דבר שאי"ב ממש ל"ש בי' קנין כסף אם לא שנאמר דהוי כקונה ס"ת לעלי' זו:

ושם במרדכי לפני זה (בסי' ת"פ ובסי' תפ"ב) הביא עוד דיעה דהא דמסיעין על קיצתן הוי מצד הפקר ב"ד הפקר דכל טובי העיר בעירם דנים דינים למה שהוברורו כמו גדולי הדור בכ"מ עיי"ש, וכעי"ז כ' הרמ"א בחו"מ (סי' ב') דבכל קהל שייך הפקר ב"ד הפקר ובסמ"ע שם (סק"י) בשם רשב"א דכל ציבור בעיריהם דינם כגאונים ונשיאים לכל ישראל, ולפי"ז בהא דחו"מ (סי' ר"ד) בציבור שהבטיחו ליתן לא' תלוי בפלוגתא דרבוותא אם הפקר ב"ד הפקר מועיל רק להפקיר ולא להקנות אי דמועיל גם להקנות, וכן לענין קנין עלי', גם י"ל דאפי' לדיעות דהפקר ב"ד מועיל גם להקנות מ"מ י"ל דל"מ רק במידי דשייך בי' קנין, [ובאבנ"ז יו"ד (ת"ה סק"ז) כ' בשם ר' יונה דיעה שלישית דהפקר ב"ד אינו מועיל לא להפקיר ולא להקנות רק שמותר לזה ליטול ברשות ב"ד וכעין דעת יראים לענין גזל נכרי דמותר ומ"מ ל"ח לכם עי"ש וע"כ צ"ל דמ"מ אין המוחזק רשאי לעכב עליו מליטלו אף דקנוי לו דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתם, וא"כ י"ל דה"ה בנ"ד שייך זה דהגבאי מקנה בשליחות כל הקהל והפקרן הפקר דכיון דבלא"ה אין זה קנין רק רשות ב"ד י"ל דה"ה בדבר שאין נתפס קנין שייך זה] שלישית יש להסתפק טובא אם בנ"ד שייך הפקר ב"ד הפקר דהא דאמרינן ציבור דינן כב"ד היינו ציבור שלם דהיינו כל העיר או טובי העיר שעושין בשליחות כל העיר וברצונם משא"כ בית תפלה, דיש כ"מ בעיר שמתפללין בו ורחוק לומר שכל שטיבל ושטיבל בפ"ע יהי' דינם כציבור, אמנם בחו"מ (סי' רל"א סכ"ח) רשאי בני אומנת לפסוק ביניהם וכו' הנה דאפי' אינם עיר שלימה רק בעלי אומנת א' יכולין להסיע על קיצתן, והוא גמ' ערוכה בב"ב (ח'.) הנהו טבחי דעבדי ענינא בהדי הדדי וכו' עיי"ש וי"ל כיון דהדבר נוגע רק לבני אותו אומנות הרי דינם בזה כבני עיר:

אך ראיתי בפר"ח או"ח (סי' תצ"ו אות כ') בשם רא"מ דכל קהל דינו כעיר לענין חלוקי המנהגות ע"ש מ"מ קשה לומר דכל בית תפלה וכל שטיבל יהי' דינו כעיר בפ"ע לענין חלוקי מנהגות, וצ"ל דהפ"ח מיירי כעין שיש בנויארק בכ"מ שכל ביהכנ"ס יש לו רב בפ"ע ושו"ב בפ"ע וכל צרכי הציבור הקהל לעצמו [אולי גם בית החיים לא אדע בבירור], שו"ר שכ"כ במ"ב (סי' תס"ח ס"ד) בבה"ל והדבר ברור ופשוט ואז נחשב כל ביהכנ"ס כקהל בפ"ע לנ"ד, משא"כ בית התפלות דידן שאין חלוקין רק לענין תפלה, ואפי' לזה אין חלוקין דלפעמים זה מתפלל בבית התפלה של חבירו וכן להיפך וע"פ רוב בימי חול מתפללין בביהמ"ד של העיר ודאי ל"ח כ"א כקהל בפ"ע לענין מנהגות וה"ה לענין שיהי' כוחם יפה להפקיר ולהקנות וצ"ע בזה, ואיך שיהי' יש לבאר דברי המנ"ח מצוה שפ"ט) דבדיבור של הראש בית אב נקנה העבודה לאותו כהן לענין שכהן אחר חייב עליו

מיתה, ובסי' שלפ"ז חקרתי מה הקנין ולפי האמור איפוא י"ל שהוא כענין הא דבב"ב (ח'.) דמסיעין על קיצתן ואפי' בני אותו אומנות לבד כנ"ל, וכתבו הפוסקים דבדיבור בעלמא נגמר הענין וא"כ ה"ה בכהנים בעבודה שהוא אומנית שלהם וחבלם בנעימים:

אשר כ' על מש"כ דש"ץ מתפלל בלחש כדי להסדיר תפלתו, וכ' כ"ת דסוף ר"ה אין הלכה כן. לא דק דש"ץ לכו"ע צריך להסדיר תפלתו בלחש, ובודאי כוונתו להא דאמרי' ר"ה (ל"ה) אר"א לעולם יסדיר אדם תפלתו ואח"כ יתפלל ומסקי' מסתברא מלתא דר"א בשל ר"ה ויוה"כ ושל פרקים אבל דבכל השנה לא אבל התם מיירי בכל יחיד אפי' כשמתפלל לעצמו בע"פ צריך להסדיר תפלתו מקודם, ודין זה הוא דוקא בשל ר"ה ויוה"כ וכן איתא בשו"ע (סי' ק') אבל ש"ץ לכו"ע צריך להסדיר תפלתו והוא ש"ס ערוך ר"ה (ל"ד:) וכ"מ בשו"ע (סי' קכ"ד ס"ב) דדוקא בשעת הדחק יוכל הש"ץ להתחיל מיד בקול רם:

אך מט"א יש לדון על דברי דהרי מצות תפלה בלחש הוא, אך בתפלת ש"ץ התירו בקו"ר משום דצריך להוציא שאינו בקי, וא"כ הש"ץ שמתפלל בלחש ג"כ יותר נכון שיכוון לעצמו לצי"ח בתפלת לחש כדי שיקיים גם פרט זה של תפלת לחש:

גם ק"ל בהא דאיתא בגמר' ר"ה (ל"ד:) דמה ש"ץ מתפלל בלחש הוא להסדיר תפלתו ותיפ"ל כדי לקיים מצות תפלה בלחש וגם מה פריך שם לר"ג למה ציבור מתפללין למ"ל לשנויי כדי להסדיר ש"ץ תפלתו שזה דוחק לומר שכל הציבור מתפללין בשביל זה, והרי יוכל הש"ץ לבדו להתפלל להסדיר תפלתו והם ימתינו עד שיסיים ואח"כ יוציאם יד"ח, והו"ל לשנויי שמתפללין כדי לקיים מצות תפילה בלחש:

וצ"ל לפימ"ש הפוסקים דתקיעות שעל הסדר ברכות הוא דיקא כשמחזיר הש"ץ תפילתו דבעת שמתפללין בלחש ל"ח בחבר עיר, ויעי' אבנ"ז או"ח ח"ב (סי' תמ"ה) דאפי' הערוך ס"ל כן ע"כ יותר טיב לצאת י"ח בשעה שהש"ץ מחזיר התפלה, ע"כ יותר טוב הי' שלא להתפלל בלחש כי תפלה בציבור עדיף מלחש, ע"כ הוכרחו לומר כדי להסדיר ש"ץ תפלתו וכעי"ז כ' ב"י או"ח (סי' ס"ו) בשם הרא"ה דטוב יותר שלא לומר ק"ש אצל אתה הוא כדי לומר ק"ש דאורייתא על סדר ברכות ולסמוך ק"ש דאורייתא לתפלה, האמנם מבואר בפוסקים (סי' קכ"ד) דכשאינו שעה"ד צריך הש"ץ להתפלל בלחש מצד מצות תפלה בלחש, היינו משום דכבר תקנו להתפלל נכון לכוין לצי"ח גם בתפלת לחש כדי לקיים פרט זה של לחש, ואח"כ בקו"ר מקיימין הפרט של תפלה בציבור, ואל תתמה ע"ז שיקיים מצוה א' ב"פ ובפ"א מקיים פר"א ובפ"ב מקיים פרט אחר דכ"ה ממש מצינו בתוס' פסחים (ק"כ.) לענין מצות אכילת מצה שיש ב' פרטים א' מצו' לאכול לתיאבון הב' מצוה לאכול על השובע כדי שישאר טעם מצה בפיו ע"כ אוכלין ב"פ בתחלת

הסעודה מקיים הפרט לתיאבון ובסוף באפיקומן מקיים הפרט של על השובע דוק ותשכח וככה י"ל בנ"ד וסו"ס עולה מדברינו דגם בלחש צריך לכוון לצי"ח כדי לקיים הפרט של לחש:

איברא דיש לדחות הראי' ממצה דהנה המהר"ל והשל"ה כתבו דאע"ג דמצה סגי בכזית מ"מ כשאוכל מצה יותר הכל בכלל המצוה וצריך הסיבה, ולפי"ז אע"ג דכבר יי"ח בתחלת סעודה יד"ח מצה מ"מ כשאוכל גם בסוף הסעודה חשיב אכילת מצוה ומקיים בזה ג"כ מצות אכילת מצה ושפיר חשיב שנשאר טעם מצת מצוה בפיו משא"כ בנ"ד ל"ש זה:

אך כבר כ' הלח"מ בפ"ה מה' עבודת יוה"כ דאחר שקיים המצוה בדיעבד יוכל לחזור ולקיים פרט הצריך לכתחלה, ובספרי שיח השדה (סי' ה') הארכתי בזה, ומצינו כמה מצות כיוצא בזה כגון בתקיעה תוקעין מיושב ומקיימין מצות תקיעה דאורייתא וחוזרין ותוקעין על סדר ברכות, וכן בקידוש בתפלה יוצאין יד"ח קידוש מה"ת כמג"א וחוזרין ומקדשין על היין לקיים מצו' דרבנן, וכעי"ז בלולב ניטלין הלולב קודם ההלל לקיים מצות דאורייתא וחוזרין וניטלין בהלל לקיים הנענועים ע"ס ברכות וכ"מ ברא"ש פ' לולב הגזול דזה דומה לתקיעות מיושב ומעומד וכן מקיימין בכל יום מצות זכירת יצי"מ באז ישיר בלא סמיכה לתפילה וחוזרין ומקיימין באמת ויציב ובסמיכות גאולה לתפלה, וכעי"ז נמצא עוד, וי"ל דככה בנ"ד:

מ"מ י"ל לפי מה דאי' בפ"ק דסנהדרין (ה:) דאפי' למ"ד שנים שדנו דיניהם דין מ"מ היכא דיתבי מעיקרא אדעתא דתלתא ל"ה דיניהם דין, ומזה למדתי דכ"ד שיוצא בדיעבד היי"ד כשרוצה לעבור על הלכתחלה, אבל אם אינו רוצה לעבור על הלכתחלה גם בדיעבד אינו יוצא [שו"ר ברמ"ה שם שביאר ד' הש"ס ולדבריו אין ראי' לנ"ד] וכעי"ז יש בר"ן חולין (קל"א.) לענין מזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור דהיינו דוקא בזה כיון שרצה להפקיע המצוה נפקע החיוב ממנו אבל באנס המלך מיני' דלא רצה להפקיע המצוה נשאר עליו החיוב ועי' כעי"ז בתוס' בב"מ (נ"ז.) לענין הקדש שו' מנה שחללו על שו"פ מחולל דאם רצה על שו"פ אי"צ להשלים אבל אם הי' כוונתו ליתן כל שויו צריך להשלים וה"נ לענין חיוב תפלה בציבור אע"ג דבדיעבד יוצא גם ביחיד מ"מ זה שעמד להתפלל בלחש ע"ד לחזור ולהתפלל בקול רם ולקיים גם הפרט דתפלה בצבור י"ל דלא יצא עדיין אף בדיעבד עד שיחזור ויתפלל ויקיים גם פרט זה:

ולכאורה קשה דא"כ גם יחיד שהתפלל עם הציבור שסבר שישמע תפלת הש"ץ ואח"כ נולד לו אונס שצריך לצאת מביהכ"נ קודם תפלת הש"ץ לא יצא יד"ח ויהי' צריך לחזור

ולהתפלל, י"ל דחילוק יש דיחיד ע"פ רוב א"א להזהר לשמוע כל תפלת שמו"ע מפי הש"ץ שלא יחסר שום ברכה ע"כ מסתמא דעתו לצי"ח לגמרי בלחש דאל"כ יהי' קרח מכאן וקרח מכאן משא"כ בש"ץ, ולכאורה ק' בר"ה (ל"ד:) דפריך לדבריכם למה ש"ץ יורד לפני התיבה לישני דיורד לפני התיבה כדי לקיים מצות תפלה בציבור, וי"ל דהנה בברכות (כ"א.) מפורש דמי שהתפלל ביחיד אינו רשאי לחזור ולהתפלל בצבור כדי לקיים מצות תפלה בצבור ע"ש, אך כיון דבלא"ה חוזר הש"ץ התפלה כדי לומר קדושה ומשום להוציא שאינו בקי שפיר י"ל דהש"ץ מכוון שלא לצי"ח לגמרי בתפלת לחש כדי לקיים גם מצות תפלה בצבור, גם י"ל דכמו דאמרי' בשבת (קל"ג:) בציצין שאין מעכבין המילה מ"מ כ"ז שלא פירש דוחה שבת, ה"נ דוחה איסור ברל"ב של חזרת התפלה לדעת הרדב"ז, וכעי"ז יש בברכ"י או"ח (סי' ער"ב) לדמות לחזור המצוה ולדחות שבת לחזרת הקידוש לברך עוד הפעם ברכה שא"צ עיי"ש:

ובחידושי הר"ן שבת (קל"ג:) כ' ומסתברא דכ"ז כשעוסק בצרכי מילה בחתיכתה ובפריעתה ומציצתה כלא פירש דמי דכלהו צרכי מילה נינהו עכ"ל ה"נ אפי' ג' פסיעות ומה שממתין כשיעור ד"א וחוזר ופוסע הכל צורך תפלה הוא וכלא פירש דמי', ויעוי' אבני נזר או"ח (סי' תמ"ו סק"ג) דתפלה בלחש ובקו"ר הכל תפלה א' ע"ש ע"כ אפשר לומר דחשיב כלא פירש:

ולפמ"ש במכתבי הראשון דתפלה לכו"ע צריך כוונה לצאת י"ל עוד לפי המבואר בב"ב (קמ"ג) דלמ"ד קני את וחמור לא קנה כלום ה"ה בנתכוין שב' דברים יפטרו הטבל קישות ומרה ולבסוף נתברר שא' לא הועיל גם השני א"י לפטור עיי"ש וה"נ הרי נתכוון שיפטרו ב' התפלות דוקא חשיב לגבי תפלה א' לבד כבלא כוונה ואף לר"נ דקנה מחצה, וה"נ הקישות פוטרת מחצה עיי"ש א"כ גם בנ"ד נשאר עדיין חצי חיוב ועי' אבנ"ז יו"ד (סי' ט"ז סק"ו וז') מה שהק' על מה שחידשתי דתפלה צ"כ, ממג"א (סי' רס"ח סק"ח) דאם התפלל מוסף במקום תפלת שחרית יצא ידי מוסף. לכאורה ק' ע"ד המג"א אלו מרבינו יונה ברכות (י"ב.) לענין פתח בדחמרא וסיים בדשיכרא דמכוון לברכה אחרת גרע מבלא כוונה כלל וכזה כ' הר"ן ר"ה (כ"ח: ול"ג.) וה"נ במכוון לשחרית לא יצא י"ח מוסף, וע"כ צ"ל דמוסף ושחרית חשיב מצוה א' וטעמא י"ל דהנה ברש"י יומא (ג') כ' דמוסף ל"ח חובת היום דהוא רק הוספה על התמיד עיי"ש משמע שאינו חיוב חדש רק אותו חיוב של התמיד רק דתמיד של היום שיעורו כך וכך קרבנות, ותפלות כנגד תמידין תיקנום והמוסף נגד קרבן מוסף ע"כ הוי שניהם מצוה א' כמו המוסף והתמיד דהוי מצוה א' ודו"ק וא"כ גם על דבריי לק"מ מהמג"א. מה שהעיר מדברי האחרונים (סי' קכ"ד) בשם

שלחן שלמה דאם אין עשרה מכוונים מתנה הש"ץ שיהי' תפלתו בקו"ר לנדבה, וע"ז הקשה דבלחש לא יי"ח שכוונתו להסדיר וגם בקו"ר אינו יוצא, זה לק"מ דמי שמתנה כן שיהי' תפלתו בקו"ר לנדבה, א"כ אי"צ להתפלל בלחש להסדיר כיון דאינו מתפלל בתורת ש"ץ כלל וא"כ תפלתו בלחש הוא לצי"ח ולק"מ:

ובעיקר הדין אני במקומי עומד דאף אם א' שכח יעו"י יוכל הש"ץ להתפלל בקו"ר, ואף שלא הייתי סומך על דברי הנ"ל להלכה למעשה מחמת שהם סברות חדשות אמנם יען מעיקר דינא גם בלא התפללו עתה ציבור יוכל ש"ץ להתפלל וכ"ד רוב הפוסקים, אך דהמנהג כהרדב"ז וכיון שאינו רק מצד מנהג כל שאינו דומה לגמרי להמנהג מוקמינן אדינא וכעי"ז כ' הר"ן לענין נהוג עלמא כתלת סבי דכיון שאינו רק מצד מנהג אין לעשות כן רק באותו דבר ממש שנהגו ולא בדבר אחר אף שתלוי בזה, וכיון שיש פנים מאירות ומסבירות לחלק ביניהם בדעת תורה ודעת נוטה יש לעשות בזה כרוב פוסקים כנלע"ד נכון לדינא:

וי"ל עוד סניף לזה לפי המבואר בתוס' יומא (כ"ט:) ד"ה כמי שסידרו הקוף דכל שהיו סבורין שהוא יום אף שהי' לילה חשיב סידרו כמצותו ונתקדש עיי"ש ובאמת הוא חידוש גדול מאד דאם הי' כוונה לעשות כמצוותו חשיב בצד מה כאלו נעשה כמצוותו, וכעי"ז יש ברמב"ם (פ"ח.) מה' ברכות הלכה י"א לקח כוס של שכר בידו והתחיל על דעת לומר שהנ"ב וסיים בפה"ג אין מחזירין אותו וכן אם היו לפניו פירות הארץ והתחיל ברכה על מנת לומר בפה"א וטעה ואמר בופה"ע וכן אם הי' לפניו תבשיל דגן ופתח ע"מ לומר בורא מיני מזונות וטעה ואמר המוציא יצא עיי"ש הנה דאע"ג דבפה"ג אינו פוטר שהכל מ"מ כיון שהי' כוונתו ע"מ לומר שהנ"ב יצא וכן כלם וככה י"ל בנ"ד דכיון שהתפלל ע"ד לומר יעלה ויבא חשיב בצד מה כאלו נעשה כמצוותו ומצטרף לששה מתפללים:

ובזה יש להבין דעת פר"ח (סי' ק"ח סק"א) במי שהתפלל ב' תפלות א' של עכשיו וא' לתשלומין ושכח בראשונה דבר המעכב את התפלה כגון טו"מ או יעלה ויבא בר"ח ביום דעת ר"ש גרמיזן דצריך לחזור ב' התפלות דכיון דלא יצא יד"ח ראשונה נמצא דלא הקדים תפלה העכשוית לתשלומין ולא יצא גם יד"ח שני' ופר"ח חולק דסו"ס הקדים תפלה העיקרית אלא שטעה בה ע"ש ולכאורה אינו מובן דכיון דנפסלה התפלה הראשונה כלא צלי דמי ולהנ"ל יתכן דמ"מ כיון שהי' כוונתו להתפלל כתקונה חשיב בצד מה שהיא כמצותה וחשיב שהקדים תפלה העיקרית לתשלומין:

ובספרי שיח השדה (סי' ח') עמדתי על דברי פר"ח הנ"ל והקשיתי מש"ס יומא (דף ס':) דפריך למ"ד קטורת שחפנה קודם שחיטת הפר לא עשה כלום מדתנן אם עד שלא גמר

נשפך וכו' ואם איתא יחזור ויחפון מיבעי' לי' וכה"ג שם (מ"ט.) בחפן ומת דצריך לחזור ולחפון אף שכבר הקדים פעם א' שחיטת הפר אלא שאח"כ נולד פסול, אמנם אחר זמן רב מצאתי בכס"מ (פ"ה מה' מעשה יוה"כ ה"ח) בשם ה"ר יהושע נכדו של הרמב"ם שביאר דעת רמב"ם כן דכיון דפ"א חפן אחר שחיטת הפר אף שנפסל אח"כ ע"י שנשפך דם הפר שפיר דמי, וכעין הך דיומא הנ"ל באופן אחר שלא יקשה מזה על הרמב"ם, וא"כ אין מזה קו' על הפר"ח, וזה סיוע לדברינו הכתובין למעלה:

סימן מא

מכתב לכ"ק רבינו הגאון הקדוש אדמו"ר מרן שליט"א מסאכאטשאב.

אשר הק' כ"ק מרן שליט"א בתוס' ביצה (ו'.) ד"ה וכי הואיל ולכתחלה אין לשחטו וכו' דהא טבל מוכן הוא אצל שבת הואיל ועבר ותקנו מתוקן עכד"ק:

הנה גם בטבל ל"מ סברא זו דאם עבר ותקנו מתוקן לענין שלא יהי' מוקצה בעודנו טבל כמפורש שבת ר"פ מפנין דטבל חשיב מוקצה וכבר הרגישו בזה בתוס' שבת (מ"ג.) שם וכ' דל"מ הך סברא רק לענין שלא יחשב מבטל כלי מהיכנו. אך בודאי כוונתו הטהורה דמ"מ חזינן בטבל שאם עבר ותקנו מתוקן ול"א מגו דאתקצי ביהש"מ אתקצי לכולי יומא וה"נ נימא כן, אך בתוס' ביצה (ל"א:) ד"ה ונפחת דהא דל"א בטבל מגו דאתקצאי ביהש"מ כו' משום דל"ה אלא איסור דרבנן ונסתלק האיסור עתה מכל וכל יעו"ש ובנ"ד ל"ח שנסתלק האיסור מכל וכל דאכתי יש עליו איסור לכתחלה לשוחטו בלילה וה"ה ביום במקום אפל והתוס' דימו שחיטה במעי אמו ללילה, ואע"ג דבידו עתה לשוחטו ביום במקום אורה מ"מ כיון שלא נסתלק האיסור עדיין מכל וכל שוב אמרינן מגו דאתקצי כמ"ש תוס' ביצה (ל"א:) הנ"ל:

וי"ל עוד דעגל שנולד ביו"ט ראוי שיהי' אסור משום נולד, אך כמו דאמרינן קדושין (ס"ב.) דבידו לאו כמחוסר מעשה דמי לענין דשלבל"ע הנה דמידי דבידו חשיב כאלו כבר בא לעולם וא"כ גם נולד ל"ח, דנולד היינו ממש דשלבל"ע, וע"כ היכא דמוכן אגב אמו דאי בעי שחיט ואכיל כל מה דבגוו' כמ"ש תוס' ריש מכלתין ל"ח נולד וכיון דמטעם בידו קאתינן עלה כל שיש איסור בדבר ל"ח בידו ושוב אסור משום נולד ולא דמי לטבל דל"ח נולד רק מוקצה מחמת איסור וכל שיש אפשרות היתר ל"ח מוקצה:

ובהאי ענינא ישבתי קו' מהרש"א ריש ביצה על תוד"ה אוכלא דאפרת הוא וכו' דאיבעי שחיט ואכיל כל מה דבגוו' והק' מהרש"א הא בסמוך אמרי' בתרנגולת העומדת לגדל ביצים אפי' למ"ד מוקצה מותר נולד אסור וק' כיון דלית לי' מוקצה א"כ יכול לשחוט

התרנגולת ולאכול כל דבגוו', ונלע"ד, ע"פ הנ"ל דכל סברת התוס' דאיבעי שחיט וכו' הוא כעין קדושין (ס"ב.) דבידו ל"ח דשלבל"ע ה"נ ל"ח נולד וברשב"א קדושין (נ"ו:) דהיכא דלא באו לעולם כלל ל"מ בידו לסלק דשלבל"ע, ובאמת כן מפורש להדי' בקדושין (ס"ב:) במקומו לענין האומר לשפחתו הרי את מקודשת לי לאחר שאשחררך ל"מ אע"ג דבידו משום דמעיקרא בהמה והשתא דעת אחרת [וכן נלע"ד טעם הרמב"ם פ"י מק"פ ה"ב דחילק בין הפרקים דהא דאין שוחטין וזורקין על טבו"י היי"ד בטומאה שהנזיר מגלח עלי' אבל בטומאה שאין הנזיר מגלח עלי' שו"ז על טבו"י דמת ונראה דהנה הרמב"ם פ' אין שו"ז על טמא שרץ, ואע"ג דראוי לאכילה בערב דיכול לטבול מבעו"י מ"מ כמו שהוא עתה אינו ראוי ובידו ל"מ בדבר שלב"ל כלל. וי"ל דה"ה זמן ממילא קאתי' [דמועיל ג"כ לסלק דשלב"ל כמל"מ פ"ה מה"א] ל"מ בדשלב"ל כלל וס"ל לרמב"ם דבטומאה שהנזיר מגלח עלי' כיון דכתי' והימי' הראשונים יפלו ואין מצרפין הימים שקודם הטומאה עם הימים שלאחריו ע"כ דחשיב ברי' אחרת ופנים חדשות בא לכאן וע"כ ל"מ סברת שמשא ממילא ערבא לסלק דשלב"ל אבל בטומאה שאין הנזיר מגלח עלי' ל"ח פ"ח מ"כ מועיל שמשא ממילא ערבא שיחשב ראוי לאכילה באותו הגוף כמו שהוא ע"כ שו"ז עליו] וה"נ התרנגולת העומדת לגדל ביצים דאין עליו תורת אוכל כמ"ש הר"ן וכשנולד נעשה ראוי לאכילה וחל עליו שם אוכל ודומה להא דקדושין (ס"ב:) מעיקרא בהמה השתא דעת אחרת וע"כ ל"מ סברת בידו לסלק שם נולד:

אתמול למדתי במד"ר בפ' השבוע גוי ששמר את השבת עד שלא קיבל עליו את המילה חיי"מ, נראה מזה כמ"ש באבני נזר יו"ד ח"ב (סי' שנ"א) דגר שמל ולא טבל אף דלכ"ד דינו כנכרי מ"מ מצוו' על השבת משום דשבת במרה נצטוו וכ' בזה"ל משום דאתפרעו במרה, ואף שעדיין לא טבלו עד מ"ת, הנה דשמירת שבת תלוי במילה לבד וה"ה גר שמל ולא טבל:

ובהאי ענינא ישבתי קו' תוס' ריש שבת דכאן מתחיל יציאות השבת קודם שדיבר משאר מלאכות. ואילו לקמן (ע"ג.) בחשבון ל"ט מלאכות חושב הוצאה בסוף. והוא פליאה עצומה ונלע"ד דבזבחים (פ"ט.) כל המקודש מחברו קודם את חברו וי"ל דהוצאה חשיב מקודש לעומת שאר מלאכות דבשאר מלאכות גם גר שמל ולא טבל מצוו' ואף שאין בו עדיין שלימות קדושת ישראל. ואילו לענין הוצאה אין מצוו' רק גר שמל וטבל ושלם בקדושה דהרי אתחומין לא איפקוד במרה וה"ה הוצאה כמ"ש התוס', וע"כ מתחיל מס' שבת במלאכת הוצאה דכל המקודש מחברו קודם את חברו והא דלקמן (דף ע"ג.) חושב

הוצאה בסוף משום דמעשה הכי הוי דבהוצאה הי' הצווי בסוף אחר כל המלאכות. דבל"ח מלאכות נצטוו במרה ובהוצאה נצטוו אח"כ בשעת מ"ת:

ובני הח' אברהם דוד בן אסתר הראני תוס' ישנים יבמות (מ"ח:) דאם דעתו להתגייר שוב מצי לשבות בשבת. ונלע"ד דדברי מד"ר הנ"ל מטין כן שכ' גוי ששמר את השבת עד שלא קיבל עליו את המילה, הנה דבקבלה בלב לבד סגי אע"ג שעדיין לא מל:

מש"כ כ"ק מרן שליט"א דנכון ללמוד ה' יו"ט בימים הללו יש להביא סמך לזה מדע"פ רוב חל פ' פנחס בין המצרים אשר שם כתובים כל קרבנות המועדות וגם פ' תמידין שבראש פ' המוספין נראה שהוא ה' יו"ט, והוא לפ"מ דאי' בספרי וביום שמחתכם אלו תמידין. ולכאו' אין לזה ביאור. ובענייי נלע"ד עפמ"ש תוס' ר"פ מקום שנהגו דביום שאדם מביא קרבן הוא יו"ט וע"ז הק' הירושלמי דכל יום יהי' אסור בעשיית מלאכה משום תמידין ותי' דהתורה התירתו דכתי' ואספת דגנך [וכן אי' בעירובין (מ"א.) דיום שהקריבו קרבן עצים חשיב יו"ט אצלם ודוחה תענית ט"ב] הנה דמצד התמידין ראוי שיהי' כל יום יו"ט אך דהתורה התירתו והיינו דאין היום חול מיוחד לתמידין לבד ע"כ אף שמפאת התמיד ראוי שיחשב יו"ט מ"מ הרי מיוחד גם לענינא חול ומפאת זה אינו יו"ט אמנם אם דנין על התמידין עצמן שפיר חשיב וביום שמחתכם. וכעי"ז בתוס' בב"מ (מ"ח:) ד"ה בעושה מעשה עמך דלכ"ד חשיב עושה מעשה עמך, רק לגבי לקללו על "המקח הזה" חשיב אינו עושה מעשה עמך וכעין סברא זו כ' בסמ"ע (סי' רכ"ז סעיף כ"ג) לענין אונאה בעבדים וה"נ במדה טובה מרובה לגבי תמידין חשיב יום שמחתכם. וסמך לדברייי מצאתי בס' זכרון זאת פ' צו שכ' דשעת תפילה הוא כמו שבת ולהנ"ל י"ל הטעם דתפלות כנגד תמידין תקנום ולגבי תמיד חשיב כל יום יו"ט [ושבת ויו"ט חדא הוא כמ"ש רש"י ביצה (ב':) שבועות (ט"ו:)] ה"נ לגבי תפילה חשיב כל יום יו"ט. והנני משתחוה מול הדרת קדשו באימה:

בשולי מכתב למרן שליט"א

הנה יש לי מבוכה בהמושבות החדשות וקאלאניעס שנבנו מחדש בארץ הקדושה כדת מה לעשות ביו"ט שני של גליות כי בשו"ת שאילת יעב"ץ (סי' קס"ח) כ' דכל עיר חדשה בא"י שלא הי' בזמן שבהמק"ק ובזמן שקידשו ע"פ הראי' צריכין לעשות ב' ימים טובים והוציא כן מרמב"ם פ"ה מקוה"ח דאפי' עיר שהי' אז אך שלא הגיעו השלוחים צריכה לעשות ב' ימים טובים וא"כ ה"ה מקום של"ה עיר כלל אז שלא הי' השלוחין הולכין לשם כלל והוא חידוש עצום, הן אמת כי בריטב"א ר"ה (י"ח.) כ' כיון דרוב א"י הגיעו השלוחין אזלי' בתר רוב ואי"צ לעשות בכל א"י רק יום א' והוא היפך דברי הרמב"ם

אמנם מאן ספין ומאן רקיע להכריע בזה הלכה כדברי מי ואם נימא דהלכה כריטב"א משום דבתרא הוא, י"ל כיון שלא הביא דברי רמב"ם ודחאם ש"מ שלא ראם וא"כ אין הלכה כבתרא כמ"ש רמ"א חו"מ (סי' כ"ה ס"ב), ותו דהב"י ז"ל מרא דארעא דישראל כייל לפסוק תמיד כג' פוסקים אלו הרי"ף ורמב"ם והרא"ש, וא"כ אפשר דבהא הלכה כרמב"ם כל שאין הרי"ף ורא"ש נגדו, ובשה"ג להרחיד"א ז"ל כ' שכלל הנ"ל של הב"י ז"ל הוסכם ממאתים רבנים, ותו אולי הלכה כהג' יעב"ץ ז"ל דבתרא הוא:

אך לענ"ד יש לפקפק בד' השאילת יעב"ץ דהק' שם בהא דריש ביצה הזהרו במנהג אבותיכם דזמנין דגזרה המלכות גזרה ואתי לאקלקולי והק' דטעם זה דזמנין דגזרה המלכות גזרה הרי שייך בכל א"י אמנם נראה דל"ק דעיקר טעם יו"ט שני משום המנהג כמ"ש מנהג אבותיכם בידיכם והוא מקרא דאל תטוש בפסחים (נ':) אך מנהג שאין לו סברא וטעם אין לחוש לו כלל כתוס' פסחים שם ד"ה העושה מלאכה [וכעי"ז בתוס' ריש בב"ב לענין מנהג המדינה] וכ"כ הפר"ח (סי' תס"ח ס"ג ותצ"ו סקט"ו) ע"כ הוסיף הש"ס זמנין דגזרה המלכות גזרה ואתי לאקלקולי לומר שיש למנהג זה שורש וטעם ושוב איכא משום אל תטוש, אבל בא"י של"ה מנהג מעולם אי"צ לעשות ב' ימים ולפי"ז י"ל דבעיר חדש של"ה מעולם ג"כ אי"צ לעשות ב' ימים כיון דליכא מנהג אבותינו ול"ד למ"ש הרמב"ם בעיר רחוקה ממקום הועד דהתם הי' מנהג אז לעשות ב' ימים ע"כ צריך גם עתה לעשות ב"י משום נהג אבותינו משא"כ בעיר חדשה, ונפ"מ בתל אביב "ובני ברק" והרבה כיוצא בזה בזמננו דאי"צ לעשות ב' ימים, מ"מ הדבר צ"ע ובירור לראות היעמדו דברי הגאון יעב"ץ ז"ל אם לא:

שוב מצאתי בר"ן פ' לולב וערבה ד"ה וח"א מנהג נביאים מפורש כדברינו דלעולם יו"ט שני הוא תקנה משום גזרה אך שלא עשו תקנה זו לחדש יו"ט שני דזמנין דלא סגי תקנה לחדושי מנהג רק בחו"ל שכבר הי' מנהג לעשות יו"ט שני ע"ז הי' תקנה שיהי' חיוב לעשות כן הלאה עיי"ש, ולפ"ז אכתי יש להסתפק במושבות החדשות כיון דל"ה ג"כ מנהג להיפך בימי המקדש ולא צריך לחדושי מנהג אפשר דמועיל התקנה לעשות י"ט שני א"ד תפוס לשון אחרון של הר"ן דכל של"ה עדיין מנהג לעשות יו"ט שני אפשר דל"מ התקנה לחדש חיוב לעשות יו"ט שני וצ"ע ויותר נראה כיון דהר"ן מבאר כן דברי הש"ס ביצה דאמרי' הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם דלעולם הוא תקנה אך לא עשו תקנה רק כשיש מנהג עיי"ש משמע דכל של"ה מנהג לעשות ב' ימים לא סגי בתקנה לחדש חיוב, וכדברי הריטב"א:

סימן מב

להרה"ק ר' אלתר שליט"א [זצ"ל] מירושלים תובב"א חונה בסאסנאווצע.
דשאילנא קדמיכון שזה כעשר שנים באו לארצנו מא"י ודעתם הק' לחזור וכו' ע"כ הם נוהגים ביו"ט שני כבני א"י לכ"ד לבד מאיסור מלאכה, ובן תורה א' אמר להם שמחמת שהם בחו"ל יותר מן ששה שנים לכן נתחייבו לנהוג כבחו"ל ע"כ השאלה ומאז השבתי דכיון דרדב"ז וכלבו (שהובאו בפר"ח (סי' תס"ח)] מספקא להו אם בעי' דעתו לחזור מיד או לא והפר"ח פשיטא לי' דלא בעי דעתו לחזור מיד לא שבקי' ודאי דהפר"ח מחמת ספיקן של רדב"ז וכלבו, אמנם אחר זמן מצאתי בספר חסד לאברהם [אזולאי] מעין ג' נהר י"ד דל"ח דעתו לחזור רק אם דעתו לחזור במהרה יעו"ש וידוע דרב גוברי' מאד גם מצאתי בשאילת יעב"ץ (סי' קס"ח) ד"ה כיוצא בו וד"ה ובענין, דפשיטא לי' דלזמן מרובה ל"ח דעתו לחזור יעו"ש:
ונלע"ד עוד ראי' לזה מלשון המלחמות בפרק מקום שנהגו בד"ה ועוד כ' בדיני המנהגות וכו' אלא מתני' היכי משכ"ל אי אין דעתו לחזור חו"מ שיצא משם אין נותנין עליו וחו"מ שהלך לשם נותנין עליו ומשמע נמי דמן הדין הוא חייב בהן שהרי נעשה בן עיר "ליומא" וכו' עיי"ש, ולכאו' אין מובן כלל לשון בן עיר "ליומא" כיון דבאין דעתו לחזור קיימינן א"כ נעשה בן עיר לעולם אך אם נימא דרמב"ן ס"ל דכל שאין דעתו לחזור לאלתר חשיב אין דעתו לחזור יתכן לשון בן עיר ליומא וכוונתו לאו דוקא ליומא אלא בן עיר לשעתו [ונקיט ע"ד המליצה ליומו מחמת שכן אי' במגילה (י"ט.) פרוז בן יומו] וקמ"ל דאע"ג דאחר זמן סופו לחזור למקומו הראשון מ"מ נעשה בן עיר לשעתו אבל אם נימא דאין דעתו לחזור לעולם לא שייך כלל לשון ליומו כמובן:
ומש"כ מג"א (סי' תס"ח) בשם מהרי"ל דביחידים ההולכים ללמוד ב' וג' שנים מקרי דעתם לחזור גם ע"ז פקפק באנ"ז (סי' תכ"ד סק"ל) וזולת זה נראה דשא"ה דהדבר ברור כשמש דבחורים ההולכים ללמוד ישובו לבית אביהם אחר זמן משא"כ בנ"ד, וזה נראה דעת הפוסקים שכ' דבעי' שישאר ב"ב בא"י ואל"כ ל"ח דעתו לחזור וכ"כ בס' חסל"א מעין ג' נהר י"ד הנ"ל ואף שהדבר מוחלט אצלו לשוב למקומו ראשון, נראה דס"ל דבעי' שיהא עומד בבירור לחזור וכל שלקח ב"ב עמו במחיצתו לחו"ל שוב אין הדבר ברור שיחזור ול"מ דעתו לבד, ודומה קצת למ"ש הב"ח יו"ד (סי' מ') דדבר שהוא טריפה מצד סופו לנקוב בעי' שיהי' בודאי סופו לנקוב אבל כל שהוא רק ספק אפי' ס' טריפה לא הוי, והיינו משום דעכשיו אינו נקוב רק שתרצה להטריף מחמת סופו בעי' שיהי' עכ"פ ברור שסופו להיות להיפך ממצב העכשיו, דאל"כ אין ס' העתיד מוציא מידי ודאי אשר

עתה לפנינו, וזה סברת הפר"ח דאם עקרן להוליכו לזוהרא של א"י או להבריחן ממגפה או מחמת איזה סיבה אחרת כיוצא בה שאז הדבר ברור דדעתו לחזור מקרי עכ"ל היינו משום דאז ברור מאוד כשמש בצהרים בלי שום נדנוד ס' שישובו לא"י (ולפי"ז י"ל עוד טעם על החילוק בין דעתו לחזור לאלתר או לאחר זמן משום דאם דעתו לחזור לאחר זמן אין הדבר ברור שיחזור כי מי יודע מה ילד יום] וע"כ גם בנ"ד נראה כיון שיצאו עם ב"ב וקבעו דירתם בחו"ל אף שהי' להם רצון עוז והחלט גמור לחזור מ"מ הלב יודע דלא סמי' בידייהו ואין הדבר ברור כלל והעד יעלה כי כבר עבר זמן זמנם זמניהם ולא עלתה בידם לשוב לא"י, גם מש"כ בתשובתי הראשונה דכלבו ורדב"ז ספוקי מספקא להו מדאזלו הכא והכא לחומרא אין הכרח דאע"ג דבתוס' חולין (יו"ד:) וגם בפסחים (ס"ב.) ד"ה כי דבדאורייתא אין לחלק בין לקולא בין לחומרא מ"מ ראיתי בשו"ת מהרש"ם ח"א (סי' צ"ב) ד"ה ונחזור הביא מכ"מ דגם בדאורייתא יש חילוק בין לקולא בין לחומרא:

ונלע"ד עוד ראי' לזה מדעת הרמב"ם בהא דב"מ (ע"א:) דיש שליחות לנכרי לחומרא דהיא רבית קציצה הנה דמה"ת יש חילוק בשליחות לעכו"ם בין לקולא בין לחומרא גם הבאתי בתשובתי הראשונה מכ"מ בדבר שיש עליו ב' מהותין יש חילוק מדאורייתא בין לקולא בין לחומרא והבאתי מפ"ג דכלים (מ"א ופ"י מ"ח) ובתוספתא כלים הובא בר"ש (פי"א מ"ה) וכעי"ז מצינו ח"ע וחב"ח לישא ב"ח אינו יכול לישא שפחה אינו יכול, וכעין זה בעירובין (ע"ו:) ב' רשויות שולטות בו ועי"ש וכעי"ז בריטב"א יומא (מ"ז:) בין הביניים ספק ופי' הריטב"א שיש עליו ב' מהותין מהות קומץ ומהות שירים יעו"ש ומתחילה חשבתי כן דכוונת הכלבו ורדב"ז הוא מצד ס'] מחמת שלא ראיתי שום פוסק לפסוק כן בהדיא בתורת ודאי אבל הלום ראיתי אחרי רואי דדעת הג' יעב"ץ ז"ל וגם דעת הגאון האלקי בע"ס חסל"א אזולאי ז"ל וגם ד' המלחמות ה' מטין. כן קרוב בעיני דגם הכלבו ורדב"ז מצד ודאי פסקו כן, הן אמת כי מצאתי בב"י או"ח (סוס"י תצ"ו) בשם ס' ארחות חיים כתב להדיא דכל שדעתו לחזור לעולם מקרי דעתו לחזור מ"מ לפנינו מערכה מול מערכה, הכלבו ורדב"ז והחסל"א והג' יעב"ץ ז"ל והמלחמות ה' דכה"ג לא מקרי דעתו לחזור, ולעומת זה הפר"ח והאורחות חיים והלכה כרבים, ומש"כ המג"א בשם מהרי"ל בבחורים היוצאים על ב' וג' שנים כבר כתבתי שאין ראי' לנ"ד דהתם הדבר מוגבל וברור בלי שום ס' שבאותו זמן ישוב לבית אביו משא"כ בנ"ד שאין לדבר גבול ברור אשר יאמר כי הוא זה אשר אז בבירור ישוב לא"י, ומה"ט אפשר דגם מאורחות חיים שבב"י אין ראי' לנ"ד דאפשר דגם הוא ז"ל מיירי בכה"ג שנסע לזמן [מרובה אבל זמן] קצוב ומוגבל אשר ידע ברור כי ככלות הזמן ההוא ישוב לא"י:

וגם בענין שבאו עם ב"ב וכתר"ה כ' דדומה לדברי הפר"ח בעקרן להוליכן לזהורא וכו' ואני פקפקתי הרבה ע"ז ומ"מ הסכמתי מצד סד"ר להקל, [וגם לאש דמיתי כי תיכף ומיד יסעו בחזרה כאשר כתב לי כקת"ה התאמצתי להקל כדי שלא יהי' כעין תרתי דסתרי נגד מה שנהג עד כה, אבל אחרי רואי דברי חסל"א ז"ל וד' היעב"ץ ז"ל הדרנא בי ונראה עוד דבברהמ"ז אם לא יזכירו יעלה ויבא הוי חשש דאורייתא דבהמ"ז מן התורה ואף דהיו"ט שני דרבנן מ"מ כתבו התוס' סוכה (ג'.) דאם חז"ל תקנו איזה פרט במצוה דאורייתא אם אינו עושה כן אין יוצא חובתו מה"ת וה"נ שתקנו בחו"ל ביוט"ב להזכיר יעלה ויבא אפשר דאם אינו מזכיר מה"ת אינו יוצא, אך זה תלוי בב' דעות דתוס' ברכות (כ"ו:) אם חיסר מעין המאורע אם חשיב כל התפלה לבטלה או דילמא יצא ידי חובת תפלה ומ"מ צריך לחזור בשביל חובת הזכרה עצמה ואם נימא כפן השני אין בזה אלא חשש דרבנן דברהמ"ז בודאי יוצא גם בלא יעלה ויבא וכבר כתבתי בתשובתי הראשונה עצה לאכול ביחד עם בן חו"ל ובהגיע לבנה ירושלים עיר הקודש יאמר הבן חו"ל יעלה ויבא ויוציא אתכם, אך כ"ז לרווחא דמילתא אבל עיקר נרלענ"ד דדינם כבני חו"ל לכל דבר:

אמנם יש לדון דכיון דבשעה שבאו למדינתנו הי' דעתם לחזור מיד ואח"כ שעבר זמן זה ג"כ הי' דעתם לחזור מיד וכן מאז ועד עתה בכל עת ובכל שעה דעתם לחזור בזמן קרוב דעתו לחזור לאלתר מקרי ויש להוסיף דהנה בפר"ח (סי' תס"ח) כ' בשם כנה"ג שכ' בשם רבו מהרי"ט דלא פקעו מיני' חומרי מקום שיצא משם עד שיוקבע בעיר שנוהגין בו היתר אבל לא בעיר שאין בה מנהג קבוע, הנה דלא סגי במה שנעקר ממקום שיצא משם גרידא רק בעי' שיקבע במקום השני של מנהג ההיתר וכן נלע"ד מבואר מלשון הר"ן פרק מקום שנהגו ד"ה ונמצינו למדין וכו' וכל היוצא מתוכה ודעתו לחזור חייב ג"כ עד שיעקור דירתו ויקבענה בעיר אחרת הנה דבעקירה ממקומו לבד לא סגי ובעי נמי שיקבע דירתו בעיר אחרת:

ונלע"ד ראי' לזה מש"ך יו"ד (סי' רי"ד סק"ח) דבאין דעתו לחזור אך שאין דעתו להשתקע ג"כ במקום שהוא שם רק במקום אחר לא פקעה מיני' חו"מ שיצא משם יעו"ש [ואף דש"ך סיים בצ"ע היינו משום דדוחק לאוקומי אין דעתו לחזור (דסי' תס"ח) באופן אחר מאין דעתו לחזור (דסי' תקע"ד) עש"ה, אבל גוף הדין נ"ל לש"ך] הנה דאין דעתו לחזור לבד לא סגי להפטר מחו"מ שיצא משם רק מה שדעתו להשתקע במקום הקולא דין גרמא להפקיע מיני' חומרת מקום הקדום וכאן ל"ה שום זמן שהי' דעתו להשתקע כאן זמן מרובה דבכל פעם הי' דעתו לחזור בזמן קרוב וכן גם עתה [ומש"כ הג' יעב"ץ דבחודש א' חשיב זמן מרובה לענין זה יחידאה הוא בזה וחומרא יתירה הוא] בשלמא אם הי'

סגי באין דעתו לחזור לבד היינו בשלילה הי' מקום לומר דאף דדעתו לחזור לאלתר כל שבסוף נתגלה שלא חזר אגלאי למפרע דדעתם לחזור הי' בטעות וגם כ' בתשוב' ראשונה דדעתו לחזור היינו עתיד לחזור וכאן אגלאי למפרע של"ה דעתם לחזור וקצת כעי"ז בתוס' חגיגה (ד'.) אבל כיון דלמדנו ממהרי"ט וכנה"ג וש"ך ור"ן דבעי דוקא דעתו להשתקע כאן וא"כ אף דניהיב דדעתו לחזור הי' בטעות מ"מ ליכא דעתו להשתקע כאן: **אמנם** נראה דסברא זו ל"מ רק לענין שלא יפקע ממנו חו"מ שיצא משם אבל מ"מ ל"מ לפוטרו מחו"מ שהלך לשם כמבואר להדיא בש"ך (סי' ריי"ד) הנ"ל דהרי הש"ך מפ' ד' השו"ע או"ח (סי' תס"ח ס"ד) דנוהג חו"מ שיצא משם ושהלך לשם דמיירי באין דעתו לחזור וגם אין דעתו להשתקע כאן רק במקום אחר הנה דמ"מ נוהג גם חו"מ שהלך לשם: **ונ"ל** ראי' דגם דעת מהרש"א כן הוא דבפסחים (נ"א.) כ' מהרש"א על תוד"ה רבב"ח דעתו לחזור הוי כו' ק"ק דהשתא לצדדין קתני חו"מ שיצא כו' עכ"ל, ק"ק אמאי לא קתני להו כה"ג לעיל מני' לאביי דמוקי הכא חו"מ שהלך לשם מבבל לא"י ובחולין מוקי חו"מ שיצא משם מא"י לבבל והיינו לצדדין עכ"ל מהרש"א ז"ל ולכאור' קושייתו תמו' טובא דבשלמא לתי' ר"א לא משכח"ל מתני' אלא לצדדין חו"מ שיצא משם אינו נהוג אלא בדעתו לחזור וחו"מ שהלך לשם אך באין דעתו לחזור אבל לתי' אביי הרי משכח"ל מתני' בחד גוונא דהיינו מבבל לבבל או מא"י לא"י דאז מהני בין חו"מ שיצא משם בין שהלך לשם, אך אם דעת מהרש"א כנ"ל א"ש דא"כ גם לתי' רב אשי משכח"ל חו"מ שיצ"מ ושהל"ש בחד גוונא דהיינו באין דעתו לחזור וגם אין דעתו להשתקע ואז מהני ב' החומרות יחד ול"ה לצדדין וע"כ דמ"מ מקשי התוס' דמ"מ משכח"ל המשנה גם לצדדין וכיון דזה נחשב קושי' שפיר הק' מהרש"א דא"כ הו"ל לאקשויי גם ברישא דאע"ג דמשכ"ל שניהם באופן א' מ"מ משכת"ל גם לצדדין:

והדרן לנ"ד דצריך לנהוג גם חו"מ שהלך לשם אף שלא הלך להשתקע שם רק שנעקר ממקומו וכיון שיש עליו ב' החומרות חומרת חול וחומרת יו"ט נראה דאי"צ להתפלל י"ח דסו"ס כיון שיש עליו גם חומרת יו"ט ומשום כבוד יו"ט לא אטרחו' רבנן כדאי' ברכות (כ"א.) ע"כ יתפלל של יו"ט גם בבהמ"ז צריך להזכיר של יו"ט. ותפלין יניח בלא ברכה בצינעא משום חומרת א"י ואף דגם בזה יש לדון דאולי כיון דיש עליו גם חומרת יו"ט ממילא הוי לגבי' אות ופטור מתפלין מ"מ לא נסמוך בדאורייתא על סברא לבד בלא ראי', אך לענין תפלת י"ח דרבנן יש לסמוך ע"ז, בשגם כי לעשות להיפך להתפלל שמו"ע ברכות הוא חומרא דאתי לידי קולא דאולי אי"צ להתפלל והוי לבטלה ע"כ אין לענ"ד עצה אחרת יותר מחוורת מזה, בפרט אם כ"ק שליט"א יודעים בעצמם שבאו לפה

ע"ד לחזור אחר איזה שנים א"כ גם מעיקרא לא הי' דעתם לחזור לאלתר או אפי' אם אחרי בואם החליטו להיות בח"ל איזה שנים ואח"כ לחזור בזה נראה ברור לנהוג לגמרי כבני חו"ל כדעת חסל"א והג' יעב"ץ ומלחמות ה' ורדב"ז וכלבו ואין חייבים אפי' להניח תפלין בלא ברכה, שוב נתיישבתי דלרדב"ז וכלבו ודאי צריך להניח תפלין בלא ברכה דהם ז"ל כ' להדי' דבאין דעתו לחזור לאלתר דינו רק לחומרא א כבני חו"ל ולא לקולא, ואף לדבריי דטעמם מצד ודאי מ"מ צריך להניח תפלין בלא ברכה:

שו"ר באבני נזר או"ח (סי' תכ"ד סקכ"ז וסוף ס"ק כ"ח) שכ' דעיקר פלוגתת אביי ור"א הוא קודם היותו שם י"ב חודש אז תלי בדעתו לחזור לר"א אבל אחרי היותו שם י"ב חודש אפי' דעתו לחזור כסדר ולא החליט מעולם להיות שם מ"מ דינו לגמרי כמקום שהלך לשם ולפי"ז צ"ל דה"ה מ"ש הש"ך יו"ד (סי' רי"ד) הנ"ל דאם אין דעתו להשתקע שם לא פקעו מיני' חו"מ שיצא משם, היינו דווקא קודם שעברו י"ב חודש אז בדעתו תלוי, אבל אחר שישב שם י"ב חודש שנשתקע ממש ונעשה כיושבי העיר לא אתי מחשבתו ומבטל מעשה ולפי"ז אפי' אם כק"ה הי' כסדר דעתם לחזור מ"מ פקעו מינייהו חו"מ שיצאו משם וזה היפך דברנו הנ"ל, אך שם (סק"ל) הביא ד' מג"א בשם מהרי"ל בבחורים שהולכין על ב' וג' שנים דנקראים דעתם לחזור וע"ז הק' מהא דחמרת וגמלת דבדעתם לחזור מיירי ומה שתירץ דאולי ס"ל למהרי"ל דגם בזה יש חילוק ביניהם (וכוונתו הקדושה דכמו שיש חילוק בין אנשי העיר ליושבי העיר לענין כמות הזמן דאנשי העיר סגי בשלשים יום ויושבי העיר צריך שיהא שם י"ב חודש ה"ה דיש חילוק בענין דעתו לחזור דלענין אנשי העיר סגי גם באין דעתו לחזור כמו חמרת וגמלת אבל לענין יושבי העיר בעי' דוקא שלא יהי' דעתו לחזור] והוא קצת דוחק להמעיין שם בסוגי' בב"ב (ח'.) ובסנהדרין (קי"ב) לענין מודר הנאה דמשמע דאין שום חילוק בין אנשי העיר ליושבי העיר רק לענין זמן שלשים יום וי"ב חודש יעו"ש ולע"ד הקלושה אפשר דמיירי בחמרת וגמלת שנוסעין עם ב"ב ודירתם וכן משמע הלשון חמרת וגמלת "העוברת ממקום למקום" משמע שאין להם מקום דירה במקום אחר רק באשר הם שם, וע"כ ל"ח דעתם לחזור דאין להם מקום לחזור, הא חדא, ועוד לו יהי' שסופן לחזור למקומם הראשון מ"מ כיון שעתה עקרו לגמרי עם ב"ב ודירתם וכל החפצים שלהם שפיר חשיבי מיושבי העיר ביב"ח משא"כ בחורים שעדיין יש להם דירה בבית אביהם המיוחדת להם חשיבי שדרים גם בבית אביהם וכמו שהנוסע מביתו עדיין חייב במזוזה [ואף דבשו"ת רעק"א (סי' ט') כ' דפטור ממזוזה כבר חלק ע"ז בנחלת צבי יו"ד (סי' רצ"א) ופוק חזי מה עמא דבר שאין מברכין עוד הפעם כשחוזרין לביתיהם] הנה דחשיב עדיין דר בביתו אי משום

דיש לו שם כליו ודומה לבית התבן כמ"ש נחלת צבי יו"ד (סי' רצ"א) או משום דעדיין הבית מוכן לו ליכנס בתוכו לא נפקע דירתו וחשיב עדיין שדר בו כיון שהבית מיוחד אליו וכעי"ז כ' בגור אריה עה"ת על חשבון רד"ו שהי' במצרים ובאמת נגזר עליהם ת' שנה ותי' כיון דנגזר עליהם להיות במצרים הי' נחשב מקומם במצרים ובכ"מ שהיו הי' כאלו הי' במצרים עכד"ק וככה כשהבית מיוחד להם חשיב כאלו הם שם וכשחוזרים שם לקיבעי' קמי' הדר משא"כ בחמרת וגמלת שאין להם גם דירה במקומם וזה י"ל טעם הפוסקים שכתבו דאם השאיר ב"ב חשיב כאלו דר עדיין במקומו הראשון דס"ל דזה גדר דירה שב"ב עכ"פ ידורו שם ובזה נחשב שהוא דר שם ול"ד למזוזה דילפי' מקרא דגם בית התבן חייב במזוזה ע"כ סגי במניח שם כליו משא"כ לכל מילי בעי' דוקא דירת אדם] ואיך שיהי' כיון דלרוב פוסקים נ"ד ל"ח דעתו לחזור, ונ"ד גרע מנידון מהרי"ל מחמת כמה טעמים ע"כ נלע"ד להלכה דדינם כבני חו"ל:

סימן מג

ב"ה מ"ז למב"י תרפ"ה. להרב הגאה"צ איש אשכולות רום המעלות פאר היחס וכו' וכו' הרה"צ מסאקאלוב שליט"א.

מה שהק' כ"ק הרמה בשולי המכתב על דברי אבני נזר או"ח (סי' תקכ"ח) במי ששכח ולא ביער חמצו קודם חצות שיוכל ליתנו במתנה אחר חצות לנכרי, והק' כ"ק שליט"א דהא חמץ אסור בהנאה ואיסור הנאה אסור ליתן במתנה כמ"ש בנבילה לגר וגו' תתננה וגומר או מכר לנכרי דדוקא בנבילה דשרי בהנאה שרי לגר בנתינה ולנכרי במכירה עכד"ק וכמדומני שגם אני נתקשיתי בזה אך בער"פ של שנה זו בא לידי שאלה כזו למעשה ונתיישבתי ליישב בפשיטות דהא דמתנה חשיב הנאה פשוט שהוא משום דהמקבל מחזיק לו טובה, וגדולה מזו בתוס' פסחים (כ"ב:) ד"ה ואמה"ח וכאן אין הנכרי מחזיק לו טובה דיודע הוא שלא ישאר בידו ואדרבא עיקר כוונתו לטובת הישראל כדי שיהי' מותר בהנאה לאחה"פ אך דהוי הערמה, וכבר כ' בבכו"ש גם על כל מכירת חמץ דהוי הערמה אך כיון דמה"ת בביטול בעלמא סגי הוי הערמה בדרבנן ושרי, וה"ה בנדון האבני נזר לענין מתנה מועיל הערמה בדרבנן לענין שלא יאסר בהנאה לאחה"פ, אבל פשוט מאוד שאין הנכרי מחזיק לו טובה עבור זה כי מאומה לא ישא בעמלו ול"ש בזה לאסור מצד הנאה וז"ב לענ"ד:

עוי"ל לפמ"ש באבני נזר (סי' תפ"ט סק"ד) דאם אינו מכוון להחזקת טובה מותר משום דבר שאינו מתכוון רק דבגוי הוא מוכרח לכוון להחזקת טובה דאל"כ איכא לא תחנם

עיי"ש וא"כ בנ"ד ליכא לא תחנם מתרי טעמי א' דכוונתו להציל עצמו מבל יראה ודומה למ"ש הר"ן במשחרר עבדו להשלימו לעשרה ליכא לא תחנם, שנית דבע"ז (ס"ד.) מבואר להדי' דלא תחנם למעוטי תפלה שרי ה"נ כיון דאסור לקיים חמץ ברשותו כשנותן חמץ לנכרי כדי להוציאו מרשותו הוי לא תחנם למעוטי תפלה ושוב יכול ליתן ושלא יכוון להחזקת טובה ומותר מצד דבר שאינו מתכוון וגם זה נכון בס"ד:

ובהאי ענינא ישבתי ד' הרמב"ם דח"ש בחמץ ילפינן מלא יאכל ואינו מובן מה משמע, ונראה דהנה בגמ' אמרי' דלחזקי' דלא יאכל לא משמע איסור הנאה מ"מ בחמץ דכתיב לא יאכל גם הנאה במשמע ופירש"י עיי"ש:

ולענד"נ עוד לפ"מ דאמרי' בבכורות (ט':) דלר"ש איסור הנאה אינו מטמא טו"א דכתיב מכל האוכל אשר יאכל אוכל שאתה יוכל להאכילו לאחרים קרוי אוכל פירש"י אחרים נכרים הנה דלשון יאכל פירושו להאכילו לאחרים, וה"נ בחמץ פירוש לא יאכל לא יאכילו לאחרים, ומינה דאסור בהנאה דמתנה לנכרי הנאה הוא כנ"ל, והנה בר"ן פ"ק דקדושין דאף הנותן מתנה לאדם שאינו חשיב הנאת פרוטה הוא דלא הוי אבל מ"מ הנאה קצת איכא פחות משו"פ יעו"ש ומדכתיב בחמץ לא יאכל שפירושו שלא יאכילנו לאחרים ש"מ דגם חצי שיעור אסור דבמה שמאכיל לאחרים ליכא רק הנאת פחות מפרוטה שהוא ח"ש:

אציע מענינא דיומא הוסיף משה יום א' מדעתו מ"מ מבואר בגמ' להדיא דכוונת הש"י הי' ליתן תורה בששי [דהרי צריך וקדשתם היום ומחר ומשני הוסיף משה יום א' מדעתו מבואר דהש"י לא נתכוון לזה וכ"כ מהרש"א ופנ"י] ויש לבאר דהנה בזבחים (צ"א.) מבואר דאם עושין מצוה בעלמא בשבת או ביו"ט נעשה המצוה מקודש אע"ג דהמצו' אינה של שבת כדאמרי' התם אטו שבת למוספין אהני לתמידין לא אהני אטו יו"ט למוספין דידי' אהני למוספי שבת לא אהני וע"כ רצה מרע"ה שיהי' המצוה הראשונה של מ"ת בשבת, ובאמת גם הש"י רצה שיהי' מ"ת ביום מקודש, אך בששי הי' חמשים לספירה והי' יו"ט אף דאכתי לא נצטוו כמבואר ברא"ש דאע"ג דשבת במרה נצטוו על יו"ט לא נצטוו במרה אבל הרי איתא בירושלמי (פ"ג) דשקלים שבין שיטין של הלוחות הי' כל תרי"ג מצות וא"כ ביחד עם מ"ת יתקדש היום ומ"ת וקידוש היום יבואו כאחד כעין גיטה וידה באין כאחד ויתחשב המ"ת ביום קדוש, אך יו"ט ישראל מקדשי לי' ושבת קביעא וקיימא כמ"ש מקדש השבת דהקב"ה מקדש השבת ומקדש ישראל והזמנים דישראל מקדשו לזמנים נמצא דיו"ט מצד ישראל ושבת מצד הש"י, וכדאיתא במדרש שה"ש הוא מקלסן והן מקלסין אותו וככה הי' בזה הש"י בחר ביום מקודש מצד ישראל

דהיינו יו"ט להראות חשיבות ישראל וישראל בחרו ביום שבת שמקודם מצד הש"י ע"ד הן מקלסין אותו, וכעי"ז ראיתי בשל"ה סוף פ' חקת דהשי"ת אמר אני חס על כבודך יותר מעל כבודי ומרע"ה עשה להיפך עי"ש וכעי"ז ממש הי' בנ"ד:

והנה מש"כ לעיל דיו"ט לא נצטוו במרה כן הוכיח באבני נזר יו"ד (סי' שנ"א סק"ו) מדברי הרא"ש, ונסתפקתי אם ר"ח ג"כ לא נצטוו עד מ"ת דאע"ג דמצות קידה"ח נאמר במצרים היינו לענין חשבון המועדות יקדשו החודש ובט"ו בו יהי' פסח אבל שיהי' דין מועד על ר"ח עצמו (כמו היום דר"ח אקרי מועד מה"ת ומה"ת אסור בתענית] זה לא נצטוו עד מ"ת א"ד דגם זה בכלל המצוה דהחודש הזה לכם ר"ח, ולפ"ז נאמרו המועדים בג' זמנים מחולקין מצות ר"ח במצרים, ושבת במרה, ויו"ט בשעת מ"ת וצ"ע:

וראיתי חידוש בשל"ה במס' שבועות (נ"ב:) דהא דאמרי' בפסחים (ס"ח:) הכל מודים דבשבת דבעינן נמי לכם, הוא ג"כ משום דיום שנתנה בו תורה הוא (כמו דאמרי' שם על עצרת] משום דבשבת נתנה תורה לישראל והוא חידוש גדול דכל שבת חשיב יום מ"ת משום דבשבת נתנה תורה לישראל, ובזה ביארתי דברי היונתן בן עוזיאל שפי' לעשות את השבת למעבד תפנוק שבתא, וי"ל דהוי ק' לי' דהא שבת קביעא וקיימא ומה לעשות את השבת ע"כ פי' למעבד תפנוקי שבת שלענין זה חשיב כאלו ישראל מקדשי לי' דכל חיוב עונג משום דבשבת נתנה תורה כנ"ל ולולא שהוסיף משה יום א' הי' מ"ת ביום ועש"ק ול"ה חייב עונג בשבת ע"כ כל חיוב למעבד תפנוקי שבתא נצמח מצד ישראל, וחשיב לגבי זה כאלו הם עושים את השבת לגבי דהאי מלתא והנני דושקת"ה:

אשר שאל כ"ק הרמה למצוא מקור וראי' דבעילה רך סדין אסור כי שמענו שהפריצים לומדים היתר זה לעצמן לומר דבעילה דרך סדין מותר בכל עריות, נלע"ד להביא ראי' לאיסור מדאמרי' שבת (ק"ח:) אמר ר"י ה' בעילות בעלתי ונטעתי ה' ארזים בישראל ובתוס' שם דיבמה היתה ואי' בירושלמי דדרך סדין בעל הנה דמקיים מצית יבום ע"י סדין וא"כ ק' ביבמות (כ':) בחייבי לאווין שנפלו ליבום דאמרי' עדל"ת וק' הא אפשר לקיים שניהם ע"י סדין דהמצו' מקיים ואיסורא ליכא וע"כ דגם הל"ת עיבר ע"י סדין:

ואין להוכיח להיפך מהא דסוטה (דף ד'.) בשיעור סתירה תוד"ה כמה שיעור סתירה בשם ירושלמי דכל אותן השיעורין אחר התרת סינר ואי נימא כנ"ל א"כ גם קידם התרת סינר יחשב סתירה דהרי אפשר לבעול דרך סינר ותיאסר, ולא איריא דהתם גם הראה אסיר בלא הכנסת עטרה והראה דרך סינר לאו מידי הוא אבל בהכנסת עטרה י"ל דאפי' דרך סדין אסור, ובלא"ה לאו ראי' הוא די"ל דהתורה לא אסרה רק בסתירה שראוי לביאה

גמורה כדרך הבועלים ולא בכה"ג, וע"כ אפי' הראה בלא הכנסת עטרה אפשר דאסור ע"י סדין. הנ"ל:

סימן מד

להב' המופלג ומאד נעלה מו' שבתי נ"י בן ר' אהרן ראפפורט נ"י בקראקא.
אשר העיר שזה לא כביר הסכימו האומות לחלוק התחלת העולם מעיר גרעעוויטש הסמוכה ללאנדן, וכיון דכדור העולם נחלק לפי מהלך החמה לש"ס מעלות, ע"כ חולקין ש"ס מעלות אלו לשנים ק"פ למזרח גרעעוויטש וק"פ למערב וק"פ של מזרח נקראים מעלות מזרחיות וק"פ של מערב נק' מערביות ולפי חשבונם סוף מזרח העולם עם סוף מערב העולם פוגשים עצמם בסוף מזרח אזיען ע"כ הסכימו אשר שם הי' קו חילוף היום ולכן הנוסעים מאזיען לאמעריקא דרך ים אוקינוס בעברם קי זה הנקרא פאציפין הם מתחילים לחשוב כאלו הוא עכשיו יום קדום ליום שהם עומדים בו, ולהיפך הנוסעים מאמעריקא לאזיען בעברם קו זה מתחילים לחשוב כאלו הוא יום מאוחר מן היום שהם עומדים בו וכו' וזה מוכרח שימצא מקום בכדור העולם אשר הזמן יתחלף עליו יום שלם וכו' ואולם פשוט שהסכמת האומות לא מעלה ולא מורדת לענין שבתות וימים טובים שלנו בנ"י שהם ע"פ התורה, וכ' דע"פ התורה ודאי התחלת החשבון הוא ק"פ מעלות מא"י מדא"י נקרא טבור הארץ בסנהדרין (ל"ז.) וכיון שהוא באמצע בהכרח שיהי' ק"פ מעלות במזרחו וק"פ במערבו דאז הוי א"י באמצע, ומינה דסוף מזרח ומערב העולם רחוק מירושלים ק"פ מעלות ושם ראוי להיות קו חילוף היום וא"כ צריך לפרסם זה שלא יטעו היחידים הנוסעים דרך פאציפין שלא ישנו שם את היום כמו שעושין האו"ה רק כפי הראוי לפי חשבוננו שיהי' קו חילוף היום מרוחק מגרעעוויטש למערב קמ"ד מעלות וכו' עכת"ד ומעלתו חשב שמצא איזה חדשות אבל אין כל חדש בזה כי כבר קדמך רבנן עי' בס' הכוזרי מאמר שני פרק י"ט ופרק כ' ובפירוש אוצר נחמד "וקול יהודה" שהרחיבו הדיבור בזה שיש חילוף בין חשבון האו"ה לחשבוננו, וע' באוצר נחמד שם הקדמה ז' בתחלתו דלפנים הי' מוסכם אצל האומות לחשוב התחלת האורך יוד מעלות הלאה ממדינת פורטיגאל, ובסוה"ד הביא שמקצת האומות התחילו לחשוב מאי קאנארי הנק' טאעריפע ויש מאי הנקרא דעל פעקי ואחרים מאי דעל קארפע ופלארעס ועוד אחרים מאי פאלמה והצרפתים חושבין מאי דעלל פערא עיי"ש והכוזרי כ' שם דהתחלת השבת אצלינו בסיני ובאלוש ובא"י וכ' כמה טעמים לזה א' משום דתחלת צווי השבת הי' בסיני וגם שהוא המקום שהורד בו אדם מג"ע בע"ש ושם התחיל אדם לקרות

שם לימים עיי"ש ולא כמו שכתבת שהוא ק"פ מעלות מירושלים, ומש"כ מדנקרא טבור הארץ בסנהדרין (ל"ז) [וכן מפורש גם ביחזקאל (ל"ח) דירושלים נקרא טבור הארץ] אין הטעם כדבריך משום דיש ק"פ מעלות למזרח וק"פ למערבו, דהא גופא קשי' למה נחשב התחלת העולם ק"פ מעלות רחוק מירושלים שיהי' ירושלים נקרא מפאת זה טבור הארץ, אך טעמו משום דאע"ג דהעולם כדוריי ובכדור לא שייך אמצע מ"מ חשבינן ירושלים טבור הארץ מחמת שהוא אמצע הישוב ברוחב כי כל הישוב נחשב ס"ו מעלות לצד צפון וירושלים ל"ג מעלות מצד הישוב כמש"כ באוצר נחמד שם ואע"ג דבאורך אינו אמצע הישוב הנה בזה י"ל כמ"ש מעלתך דסגי כשהוא באמצע ברוחק א' אע"ג שאינו באמצע ברוחק האחר, ולע"ד י"ל דבזה פליגי ר"ש וחכמים בפי"ג דתרומות משנה ה' באומר תרומת הכרי זה בתוכו אם חשיב שירים נכרין יעיי"ש במשנה ראשונה שנתקשה בזה במאי פליגי ולהנ"ל יתכן דלר"ש בתוכו פירוש באמצע כמ"ש הרב. ז"ל שם [ומקורו בת"א בראשית בתוך הגן במציעות גינתא] היינו באמצע מכל צד וא"כ מקום התרומה מוגבל לגמרי ע"כ הוי שירים ניכרין וחכמים ס"ל דגם ברוחק א' חשיב באמצע וא"כ עדיין אין מקום התרומה מוגבל ע"כ ל"ה שירים ניכרים, אך באוצר נחמד שם כ' עוד טעם לזה משום דחז"ל חשבו התחלת האורך מקצה מזרח המדינה שהיא אצל שפת הים המזרחי והדעת מכרעת שנחשב המדינה שהיא ברוחב נגד א"י ואנחנו נראה כי ארץ הצינים שהיא חינא שאצל ים המזרחי ואמצעיתה היא ברוחב ל' מעלות מן הטבור וכו' הרי ירושלים מקצה ישוב המזרחי תשעים מעלות שהיא רבע הכדור בצמצום וע"כ נק' טבור גם מצד האורך עיי"ש:

ובקול יהודה שם הערה וי"ו הביא ג' דיעות מחכמי ישראל אי' אפוא מתחיל חשבון היום, דעת יסוד עולם שהוא מקצה המזרח ודעת הר"א ן' חייא שהוא באמצע היבשה ודעת הכוזרי שהוא מא"י:

הנך רואה כי מעולם הי' דיעות חלוקות בענין זה בין חכמי ישראל לחכמי או"ה ואין כל חדש בזה אך שזה מקרוב התחילו לחשוב מגרעוויטש ומעיקרא הי' חשבונם ממקום אחר אבל סו"ס ל"ה חשבונם מתאים עם דעת חכמי התורה, ומש"כ שראוי לפרסם זה, הנה אם יתברר שיש שם יהודים שוכנים בקביעות באי פאניפין או סמוך לו מזה ומזה במקום שהוסכם אצלם להיות קו חלוף היום הי' ראוי לפרסם ולכתוב להם שלא ימשכו אחר הקאלענדער שלהם למנות ימי השבוע לפיהו אמנם כמדומני שאין שם יהודים דרים בקביעות במקומות אלו, ואין חשש רק לאותן הנוסעים מאזיען לאמעריקא ומאמעריקא לאזיען, ולהם אין נפ"מ בזה כי בודאי כל יהודי חרד מונה לעצמו ששה ימים ואח"כ

שובת יום שבת ואינו משגיח במה שהנכרים משנים להם שם את הלוח, ואדרבא יותר הי' ראוי לפרסם כי מי שנוסע דרך מקום אשר בו קו חלוף היום לפי דעת חכמי התורה שישנה לעצמו סדר הימים בבואו שמה ולהתחיל החשבון ביום מאוחר או ביום מוקדם, אמנם קודם שנפרסם זה ראוי להכריע בין ג' השיטות הנ"ל ולברר הלכה כדברי מי, ומי יכניס ראשו בין ההרים הגדולים בדבר רום הערך כזה הנוגע לכל העולם לחוות דעתו, וכש"כ שאין דעת יחיד מכרעת בענין גדול כזה אך בקבוץ כל גדולי ארץ ובדיבוק חברים ובפלפול התלמידים ע"כ אין לנו לדבר מזה:

אשר כ' עוד דמשכח"ל שלא יצטרך לשמור שבת כלל כגון הדר במקום הקו בצד שהוא ע"ש עם חשיכה ומעבר השני של הקו כבר הוא בש"ק סמוך לחשיכה והולך מצד זה לצד זה וכן להיפך משכח"ל תרי שבי בהדי הדדי אם ילך ממקום שהוא ש"ק עם חשיכה לצד השני אשר שם עדיין ע"ש עם חשיכה, אך נסתפק אם מותר להפקיע עצמו קודם הזמן כמו מי שהוא בדרך רחוקה קודם חצות פטור מכרת אע"ג דהי' יכול לכנוס קודם חצות ערה"פ כמ"ש רש"י פסחים (ס"ט.) עכת"ד:

הנה באבני נזר או"ח (סי' שכ"א) דאסור מה"ת להפקיע עצמו מן המצוה גם לפני הזמן מצד שבועת הר סיני ומ"מ דרך רחוקה פטור מכרת דעל השבועה ליכא כרת עיי"ש ובכל זאת הי' מקום לומר דהיי"ד התם בהגוף הזמן מחויב בפסח אלא שאין יכול לקיים חיובו ע"כ איכא איסור דאורייתא משא"כ בנ"ד שגורם שלא יהי' חיוב כלל דאם ילך למקום שאין שם שבת אין חיוב לשמור שבת ודומה למי שאינו קונה בגד ד' כנפות כדי להשמט מחיוב ציצית דליכא איסור דאורייתא אך בעידן ריתחא ענשינן עלה כדאי' ר"פ התכלת טצדקי למפטר נפשך מציצית:

אך לענד"נ מלתא חדתא דבשבת אסור להפקיע עצמו מה"ת משמירתו גם לפני הזמן מדאי' במכלתא והובא ברמב"ן פ' יתרו זכור עד שלא תבא שמור משתבא הנה דגם עד שלא תבא חל עליו עשה דזכור לשמור השבת כשיבא ול"ד לשאר מ"ע דקודם הזמן ליכא עדיין חיוב העשה כמ"ש ב"ח או"ח (סי' תקפ"ה) משא"כ בזה דחל החיוב קודם לכן ואולי זה כוונת התו"כ שבת אין היתר לאיסורו היינו שלעולם אין נפקע ממנו חיוב השבת לשומרו כשיבא וקצת ראי' לזה מקו' הנמ"י פ"ב דב"ק שיהי' אסור להדליק נר בע"ש משום אשו משום חציו וק' דהא קודם הזמן עדיין ליכא חיוב ולהנ"ל א"ש:

שוב ראיתי דהמכלתא כ' לה בשם שמאי הזקן ורמב"ן פ' יתרו כ' ע"ז דהלכה כב"ה עיי"ש ואין ראי' לדברינו מ"מ לולא דברי רמב"ן הי' מקום לומר דגם לב"ה זכירה עד שלא תבא דלמה לעשות פלוגתא בין התנאים, אך לענין שמור בא' בשבת זו לשבת אינו נראה לו

דכל מעשיו לש"ש [היינו ע"ד הכתוב בכל דרכיך דעהו ע"כ גם סעודת חול הי' נחשב אצלו סעודת מצוה אך כיון שכוונתו אך להברות את גופו לעבה"ב וע"כ לא הוטב בעיניו להניח מחד בשבת לשבת דאין מעבירין על המצוות ומצוה שבא לידך אל תחמיצנה] ואולי הא דאין מפליגין בספינה ג' ימים קודם לשבת מקורו דהא דזכור עד שלא תבא:

אשר העיר אם הולך ממקום שראוי להיות היום שבת למקום שאינו שבת אם שייך נותנין עליו חו"מ שיצא משם וע"ז כ' דלא שייך דחובת המקום הוא, לא אדע דמסברא שבת חובת גברא ולא חובת המקום אך י"ל בלשון אחרת דל"ש חומרי מקום שיצא משם רק אם נרצה לפוטרו מחמת דהמקום שבא לשם אין שייך שם חומרא זו משא"כ בזה שבת נוהג בכל מושבותיכם, אך דבמקום זה היום אינו שבת א"כ ל"ש נותנין עליו חו"מ שיצא משם דגם במקום שיצא משם אי"צ לשבות ביום שאינו שבת אך ק' ע"ז מהא דפסחים (נ':) במוליך פירות שביעית ממקום שכלו למקום שלא כלו חייב לבער משום חו"מ שיצא משם וק' הא גם במקום שהלך לשם שייך חומרא זו אך דשם לא כלו, וא"כ מה בכך שנותנין עליו חו"מ שיצא משם הרי אפי' בהמקום שיצא משם פטור מלבער אם לא כלו, אך י"ל דשא"ה דשביעית איסורה ע"י קרקע כדאי' נדרים (נ"ח:) וא"כ האיסור מחמת שגדל בקרקע ע"כ אזלי' בתר המקום שגדלו הפירות כי עיקר שורש האיסור מחמת זה, וראי' לזה דהרי בכ"מ חומרי מקום שיצא משם אזלי' בתר האדם ואולי לענין פירות שביעית אזלי' בתר מקום הפירות כמבואר בתוס' פסחים (נ"ב.) ד"ה במקום וכ"כ בפשיטות באבני נזר או"ח (סי' תנ"ד סקי"ח) עי"ש וע"כ דשאני פירות שביעית דעיקר סיבת איסורן היא מצד שגדלו בקרקע א"י ע"כ אזלי' עיקר בתר מקום גידולן ואין ללמוד מזה למקום אחר:

וי"ל עוד דהיוצא ממקום ששם ש"ק למקום שהוא חול מ"מ צריך לשבות דעיקר ש"ק חל בתחלתו כמו דחזינן לענין מוקצה תלי העיקר בבהש"מ ומגו דאתקצי בהש"מ אתקצי לכולי יומא משא"כ בנעשה מוקצה באמצע שבת ל"א מגו דאתקצי כו' כדאי' ביצה (כ"ו:) אין מוקצה לחצי שבת וכן לענין עירובי תחומין תחלת היום קונה עירוב וכן לענין עירובי חצירות הכל תלי בתחלת היום ואם נאכל העירוב משחשיכה לית לן בה, ה"נ י"ל לענין נ"ד עיקר תלי במקום הוויית האדם בתחילת כניסת ש"ק ובאותו רגע חל עליו חיוב שמירת ש"ק על כל הש"ק ואפי' הולך אח"כ למקום שאין שבת לא פקע מיני' חיובא דקדושת הגוף לא פקעה בכדי ומצינו דאיסור דינו כקדוה"ג לענין זה בהא דהקדש מפקיע מידי שעבוד וביבמות (ס"ו.) איצטלא דפרסי אמיתנא הוי כקדוה"ג ומפקיע מידי שעבוד עי' רש"י פסחים (ל"א.) ובתוס' גיטין (מ':) מבואר דעיקר הטעם דקדוה"ג מפקיע

מיד"ש ולא קדושת דמים משום דקדוה"ג לא פקעה בכדי משא"כ קדו"מ עיי"ש וה"נ באיסור גברא איסור לא פקע בכדי ועי' באבנ"ז או"ח (סי' פ"ט סק"ד) אם האיסור התלוי בזמן חל בכל רגע מחדש ולד' הה"ק מטשעכאנאווי ז"ל שהביא שם דהאיסור חל בכל רגע ליתא לדברינו אבל לפי מ"ש אבנ"ז שם י"ל כדברנו, וצ"ע בזה:

ויש להסתפק מי שהוא במקום שהוא ש"ק אם מותר לומר למי שעומד חוץ לשבת לעשות מלאכה עבורו מי אמרי' דחז"ל לא גזרו רק אמירה לנכרי שבות ולא בישראל ועי' בשו"ע הרב ז"ל (סי' רס"ג סכ"ה) ובקו"א שם:

כן יש להסתפק אם מי שהוא במקום חול יכול להוציא חברו שעומד במקום שבת בקידוש היום אם הוי כמו אמחב"ד כמו שכ' ירושלמי דבן עיר אינו מוציא בן כרך א"ד שאני הכא דבידו לילך למקום שבת ויתחייב גם הוא:

יש לי עוד ס' מי שדר סמוך לקו חילוף היום אם מותר לו לילך בש"ק למקום שהוא חול די"ל דבמקום חול אינו קונה שביתה דעיקר קנין שביתה תלי בשבת ופליגי בש"ס ח"א סוף יום ע"ש קונה עירוב וח"א בתחלת שבת וסו"ס הכל תלי בשבת וא"כ במקום שאין שבת ל"ש לקנות שביתה וא"כ אפשר דאפי' הוא בתוך התחום אסור לילך לשם ודומה קצת לירושלמי פ"ד דעירובין ה"ה שנסתפק בגר שטבל בש"ק אם קונה שביתה והיינו משום דבתחלת שבת ל"ה אצלו שבת ה"נ לגבי מקום זה שאינו שבת ל"ש קנין שביתה א"ד ממנ"פ א"ת דשם חשיב כחול גם אצלו א"כ מותר לילך חוץ לתחום וא"ת דאם דנין לגבי מקום שהוא במקום שבת חשיב כאלו גם שם שבת [וכעי"ז נמצא בתוס' גיטין (פ"ב:) ד"ה אפי' ותוס' יבמות (יוד.) ד"ה לעולם דוק היטב ותשכח] א"כ שפיר קונה שביתה גם שם מ"מ י"ל דלעולם שם חשיב חול לגבי' ומ"מ אסור לו לצאת ממקומו כיון דהמקום שיוצא ממנו הוא שבת ועיקר איסור תחומין הוא מצד מקום שיוצא ממנו כמ"ש אל יצא איש ממקומו וכעי"ז יש חידוש ברמב"ן שבת (ב':) אהא דאמרי' כל עקירת חפץ ממקומה הוצאה קרי לה וכ' דעיקר איסור ההוצאה הוא מצד מקום עקירת החפץ ממקומה עיי"ש ואכמ"ל:

סימן מה

מבואר בב"י או"ח (סי' נ"ט) ובמג"א (סי' קכ"ד סקט"ז וסי' קצ"ג סק"ב) ובכ"מ דהשומע ברכה ופונה לבו לדברים אחרים אינו יי"ח, וצ"ל דחשיב שאינו שומע כלל ואפי' למ"ד מצאצ"כ [דאין לומר דהחסרון משום דמצ"כ דא"כ הי' סגי בכוונה ויצא בתחלת קריאה ועמג"א (תר"צ סקט"ו), ותו דבדרבנן קימ"ל מצאצ"כ ואין לומר דעיקר החסרון משום

דליכא כוונת מעשה ודומה למנבח נביאי דאפי' למ"ד מצאצ"כ מ"מ אינו יוצא משום דאפי' למעשה לא מכוון שנופח בשופר ועלתה בידו תקיעה וה"נ דכוותה ז"א דהרי בירושלמי פ' הי' קורא מחזיקנא טיבו לרישא דכרע במודים הנה דיי"ח אף שאינו מכוון כלל אפי' להאמירה וצ"ל דגם לענין זה מועיל הכוונה בתחלת המצו' להוציא מידי מתעסק וצ"ל דשומע גרע דל"ח שומע כלל] ולא דמי לשאר פעולה שאפי' בלא כוונה חשיב עושה וכהא דירושלמי הנ"ל מחזיקנא טיבותא לרישא דכרע במודים דהתם הלב בע"כ מתכוון לפעול הפעולה אף שהאדם איננו מרגיש מ"מ א"א לשום פעולה ושום תנועה קלה שתיעשה בלעדי כח ההפעלה מן הלב מקור כל הכחות וכל הפעולות כמובן משא"כ השומע בלא כוונה הנה הלב אינו מרגיש כלל ואין השמיעה מגיע אל הלב כלל, כי הה' חושים נקראים בשעה"ק ה' שערי הלב שהם המובילים החמשה הרגשות מן החוץ אל הלב באמצעית החמשה חושים, הראיי' דהיינו דאור המוחשיית בא אל הלב באמצעית העין, והשמיעה באמצעית האוזן וכו' ואם אינו שם לבו אל השמיעה, הנה אף שרעידת חלקי האויר של הקול הגיע עד האוזן כידוע מ"מ נשאר באוזן לבד ולא הלך הלאה אל הלב נמצא דאז האוזן כששימש מעשה עץ שימש, וכמו שאר אברי גופו הוא שאף שרעידת חלקי האויר מגיעים עד שטח בשרו מ"מ אינו מוביל הקול אל הלב ככה הוא באוזן כשאיננו שם לבו להאזין הדיבור:

וי"ל עוד באופן אחר דאפשר דיש עורקים מן האוזן אל הלב המובילים שמה את הקול אף בלא ידיעת האדם מ"מ ל"ח שומע דעיקר שמיעה הוא הרגש וכשאינו מרגיש לאו מידי הוא וחשיב אז כשאר תנועה המגעת אל הלב [וכששימש מעשה חוש המישוש שמש] אבל לא חוש השמע, וכה"ג נסתפקתי בש"ס נדה (נ"ח.) דאע"ג דבעינן שתרגיש בבשרה מ"מ מודה שמואל דמדרבנן טמאה ופירש"י דלמא ארגשא ולאו אדעתא [והתוס' חולקין] ונסתפקתי מה הפי' ארגשא ולאו אדעתא אם הפי' דמעיקרא ארגשא ועתה שכחה ולאו אדעתא א"ד דמעיקרא ארגשא אך שלא שמה לבה לזה, ולפי' קמא י"ל דכה"ג ל"ח הרגשה כיון שלא שמה לבה ודומה להנ"ל דהשומע ופונה לבו לד"א ל"ח שומע, ולפי' הב' י"ל דזה חשיב הרגשה כיון שנגע הדם בגוף באופן שאם היתה משימה לבה היתה מרגשת וכעי"ז בר"ן ר"פ שבועת העדות לענין ידיעה דאם אינו חסר לו רק שימת לב חשיב יודע עיי"ש [ובלא הרגשה היינו שיצא מן המקור בדקות גדול באופן שאפי' הי' משים לב לזה ל"ה מרגיש כמו שאנו רואין בתנועת המאכל באצטומכא ובדקון ממקום למקום שאין האדם מרגיש כלל אפי' ישים אליו לבו ורוחו ואינו מרגיש רק בעת היות המאכל בפיו

עדי בואו לבית הבליעה] ככה אפשר שיצא הדם מבית הרחם [כי כל הנשים מטמאות בבית החיצון בדקות שלא תרגיש כלל] וצ"ע בזה:

ונשוב לנ"ד דמבואר מדברי הפוסקים דהפונה לבו לד"א ל"ח שומע, ומסופקני באומר בעצמו למ"ד לא השמיע לאזניו יצא או לענין לכתחלה אם פונה לבו לד"א אם חשיב אינו משמיע לאזניו דלכאו' היינו הך ואף דמברך בעצמו מ"מ הם ב' חושים חוש הדיבור וחוש השמע ואף דלענין הדיבור חשיב שעושה בעצמו מ"מ ל"ח שומע דהדיבור יוצא מפיו ברצון הלב והפעלתו אבל הקול היוצא כשחוזר ומגיע אל האוזן ע"י רעידת האויר אינו חוזר ונכנס אל הלב בלא הודע כנ"ל, אך משמעות הפוסקים אינו כן דאפי' כשמברך בלא כוונה כלל אין בו רק חסרון שלילת כוונה אבל לא מצד שלילת השמיעה לאזניו, ובשו"ע או"ח סי' ס"ב) הקורא את שמע צריך להשמיע לאזניו, ואלו שם (סי' ס' ס"ה) דצריך לכוון בפסוק ראשון ולא כ' דצריך לכתחלה לכוון בכל ק"ש משום השמעת אוזן, ובשערי תשובה (סי' קפ"ה) לענין בהמ"ז כ' בשם חרדים דלרוב פוסקים אם לא השמיע לאזניו לא יצא, ומ"מ לא הזהיר לכוון ג"כ בכל בהמ"ז מטעם זה דאל"כ דאם יפנה לבו לד"א יחשב כלא השמיע לאזניו וגם בדיעבד לא יצא משמע דלא תלי' הא בהא, וכ"נ בכמה מקומות, ע"כ נראה דלעולם גם בלא נות הלב חוש השמע מגיע עד הלב ומעורר בו רגש השמע וכפי' השני שפירשתי בהא דארגשא ולאו אדעתא דאף דלאו אדעתא תיכף בשעת יציאת הדם מ"מ חשיב הרגשה כיון שהי' יציאת הדם באופן שאם הי' פונה לבו לזה הי' מרגיש וכדברי הר"ן פ"ג דשבועות הנ"ל לענין ידיעה דאם אין חסר רק שימת לב חשיב ידיעה, וע' רמב"ן ר"פ כלל גדול כעי"ז, וע' מג"א (תקפ"ט סק"ה) בשם ירושלמי אהא דמי שהי' עובר אחורי בהכ"נ ושמע קול שופר אם כוון לבו יצא וכו', וכ' בירושלמי ל"ש אלא בעובר אבל בעומד חזקה כוון וכ' המג"א וצ"ע הלא הוא יודע אם כוון או לא ואפשר דמיירי אם שכח אם כוון או לא עכ"ל אמנם המאירי בהקדמתו למס' נדרים אנהרינהו לעייניו בפי' דברי הירושלמי אלו שכ' וז"ל ובדמיון הזה אמרו בתלמוד המערב בענין הי' עובר אחורי בהכ"נ וכו' אם כוון לבו יצא אמרו שם ע"ז שלא כוון כוונה מוחלטת לשם מצו' להדי' עד שאינו מרגיש אם כוון או לאו אנו דנין מן הסתם שא"א אחר שנמשך להתעכב שם עם דעתו זמן המצו' שהוא צריך לצאת ממנה שלא יתעורר ע"ז מעט עכ"ל וכעי"ז כ' שם לדעת הרמב"ם דכפאו ואכל מצה יצא משום שכן נהנה וז"ל שמתוך הנאתו ממנה א"א שלא ימשך בה ואחר שימשך בענין כוונת עשיית המצו' עם דעתו על אותו זמן שהוא זמן המצו' קרוב לנמנע שלא יתעורר מעט ע"ז בכוונתו עכ"ל הנה דאפי' יודע בבירור שלא נתכוון בפי' למצו' מ"מ חשיב כוונה, [ויבואר הדבר יותר

עפמ"ש בס' המקובלים דיש רצון מחשבה והרהור ורצון תחלת התגלות רצונו בהעלם, ומחשבה הוא התפשטות הרצון אבל הוא עדיין בהעלם והרהור התפשטות יותר מן ההעלם אל הגלוי ומחשבה לבד אין בה גילוי כלל, וע"כ שפיר אפשר שהאדם יכוון אל המצו' בכוונה שהוא עדיין בלא התפשטות בגדר מחשבה לבד וע"כ איננו מרגיש בעצמו שנתכוון לזה] ויש עוד להסביר ונמשיל משל המבקש דבר מחברו ואומר לו תן לי חפץ זה הנה קדם הרצון אל הדיבור ולא זו לבד אלא שקדם הרצון שלו אל החפץ ואח"כ הלביש במחשבתו הרעיון הזה במלים אלו תן לי חפץ זה ואח"כ הוציא המלים בדיבור ואף שהכל נעשה כמעט בב"א מ"מ בהכרח יש לזה איזה סדר תחלה הרצון בלתי לבוש המלות כלל ואח"כ מלביש הדברים במחשבתו במלים ואח"כ מוציא בשפתיו אך שנעשה חיש מהר עד שנדמה לאדם שהוא בב"א כידוע וע' חובת הלבבות שער הבחינה, וה"נ בעומד לשמוע קול שופר ולא כוון היינו שלא הלביש עדין הרצון בלבוש מלים אבל עכ"פ מכוון ברצון לבד מופשט מלבוש הדיבור וז"ב למעיין וככה י"ל בנ"ד דאף דאינו מרגיש שהוא שומע מ"מ על האמת הגיע עדיו חוש השמע ונגע עד לבו וכמו דמצינו מחזיקנא טיבו לרישא דכרע במודים, דאף דהדבר ברור שא"א לשום תנועה של האדם שיהי' בלא התעוררות ורצון הלב לפעול על העורקים שיניעו את האבר שפועל התנועה ומ"מ האדם אינו מרגיש כלל עתה בשעת דיבורו שהלב יצוה על הפה במפגיע להוציא דיבור זה, כמ"כ אפשר שהלב מרגיש השמיעה ברגש גמור וחזק אף שהאדם אינו מרגיש זה, ומ"מ כ' הפוסקים דבשומע מאחר ל"ח שומע דכיון דשמיעה אין בה מעשה כרא"ש נדרים (ע"ב:) ע"כ בעינן עכ"פ קצת מעשה מצד האדם דהיינו שישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף ואל"כ לאו מידי הוא, וכעי"ז בתבו"ש (סי' כ"ח) לענין כיסוי עפר שלמטה דכיון דלאו מעשה הוא בעי' עכ"פ הזמנה ועי"ש בהגהות צבי לצדק, וכ"ז בשומע מאחר אבל המברך בעצמו שעושה מעשה גם בההשמעה לאוזן שפיר חשיב משמיע לאזניו אף שפונה לבו לד"א:

עוי"ל כעין שכ' הח"ס שבת (ז'.) דאם הלבנה נוגע בקרקע והחפץ מונח על פניו שיש לו קצת חבור עם הקרקע באמצעית הלבנה אז מהני מה שרואה את הקרקע שיחשב מקום ד' ולא זולת עיי"ש ואף שהחבור אל הקרקע הוא מצד אחר של החפץ ורואה את הקרקע הוא ג"כ מצד אחר של החפץ כמובן וה"נ במדבר בעצמו כיון דהדיבור מחובר עם לב האדם דרך צאת הקול מן האדם [כי הדיבור בודאי א"א שיהי' בלא כונת הלב ורצונו ופקודתו] וע"כ גם בצד השמע של הדיבור כשחוזר הקול אל הלב באמצעית האוזן חשיב ג"כ בשמיעה אף דזה אפשר שמגיע אל הלב בלי רגש הלב כלל כמו שנסתפקתי לעיל

בזה משא"כ בשומע מאחר שאין לקול ההוא שום חיבור אל הלב [של זה השומע] שהוא שורש ההרגשות ל"ח שמיעה:

נלע"ד עוד דהשומע ואינו מכוון אינו שומע כלל אותן המלות כתקונן, והאות והמופת לזה כי השומע לשון שאינו מכיר, מלבד שאין מבין דברי המדבר, אף זו שאינו שומע היטב אותן המלות והברתן ואם נרצה שיאמר עמו יוכל לטעות בהברתן אם לא שהעונה יבליט היטב כל הברה והברה ויעשה ריוח בין הדבקים ואל"כ ישנה המלות, למשל ברוך אתה אם אומרים במהירות נדמה לשומע שהוא בָּרִיכָאתה, מלך העולם אם ידובר במהירות יוכל השומע לשמוע מלכולם ועוד רבות כאלה, [וכבר רשם זה בס' יסוד ושורש העבודה לענין ק"ש] ובאמת בכל דיבור ודיבור ובכל מלה והגה שייך זה כי הדרך שאין עושין הפסק וריוח בין הברה להברה כידוע, וע"פ רוב אין ניכר אם הברה האחרונה שייכת לתיבה שלפני' או לתיבה שלאחרי' והיא משתמע לכמה אפי, אך מי שמבין הלשון ויודע שצ"ל ברוך אתה, מלך העולם וגם יודע כל הברה והברה לאיזה תיבה שייכת שומע כן על נכון, אבל מי שאינו מבין כל הגה ומלה יוכל לשמוע בכמה אופנים, דוק ותשכח, היינו שיוכל לדמות שחברו אומר ברוך אתה או ברוכָאתה בפתח תחת הכ' או שהם ב' תיבות ברו כָאתה ועיקר גדר הדבור הכנס מה שיש בנפש המדבר בנפש השומע כמ"ש הכוזר (סי' ע"ג). וכיון שהשומע סובר שהמדבר מדבר ברו כָאתה חשיב ששומע כן ולא ברוך אתה:

וע"כ גם מי שמבין אך שאינו משים לבו אל הדברים ופונה לבו לד"א אינו שומע כלל ברוך אתה רק ברוכאתה וכדומה, וע"כ אפי' למ"ד מצאצ"כ ואפי' במצוות שבדיבור מ"מ השומע בלא כוונה לאו שמועה היא כיון שאינו שומע כהוגן בלי שימת הלב וזה המחוור:

ובהאי ענינא נלע"ד עוד דהמביט במגלה בשעה שקורין המגלה או בשמו"ע בתוך הסידור בשעה שהש"צ מתפלל ובכל עת שנזכר הוא מוציא א"ע שמסתכל במקום קריאת הש"ץ אפי' שט במחשבתו בענינים אחרים כל שמביט כסדר מלה במלה בהדברים שהש"ץ אומר חשיב שומע דאל"כ איך אפשר במקרה שהוא מביט באותו מקום ובאותו מלה שהשץ קורא עתה וע"כ דחוש הראי' שלו נגרר אחר חוש השמע וא"כ בהכרח צ"ל שהוא שומע וז"ב בסברא וסמך לזה מרשב"א (סי' תס"ז) הובא במג"א (סתר"צ סקט"ו) דחכם א' הי' תופס בידו מגלה בשעת קריאה כדי שלא יחסר משמוע תיבה א'. משמע דהא אם מסתכל במגלה אין חשש:

והנה במק"א דנתי בהא דמצינו דצריך למשמש בתפלין וגדולה מזו פרשו בתוס' דצריך למשמש בשל יד קודם לשל ראש משמע דמשמוש דוקא ולמה לא סגי בכוונה לבד,

ונראה עתה דבמחשבה לבד צריך להלביש הרעיון במלות וצריך קצת השתהות זמן וגורם בלבול מחשבה בתפלה ושלילת כוונה אך במשמוש לבד ברור שחשיב כוונה לתפלין אף שאין מלבוש הדברים במלים וכעין דברי המאירי הנ"ל בהקדמתו לנדרים על דברי ירושלמי ד"ה חזקה כוון. וע"כ תקנו חז"ל למשמש דוקא כי זה כוונה על התפלין ומ"מ אינו גרם הסה"ד מכוונת התפלה כמובן:

וכעי"ז נראה לענין מש"כ בסה"ק דצריך לשלב שם הוי' בשעת הזכרת שם אדנ'. ונלע"ד דהמתפלל מתוך סידור שכ' בו שם הוי' שפיר דמי דכיון שבפיו אמר אדני ובעיניו מסתכל בשם הוי' זה עצמו חשיב שילוב הוי' באדנ' כי חוש הראי' וחוש הדבור שניהם מקור א' להם בלב מקור כל החושים וכמבואר מדברי המאירי הנ"ל ענין התאחדות החושים, ושמעתי מצדיקים שהיו מדקדקים להתפלל מתוך סידור שכ' בו שם הוי' בשלימות אפשר שהוא מטעם הנ"ל:

סימן פג

ב"ה

כבוד הרבני החסיד המופלג וכו' כש"ת מו"ה בעריל בערקאוויטש נ"י בטשענסטאכוב.

יקרתו הגיענו, וע"ד השאלה שאומר קדיש על אחיו וכ' המג"א (סי' קל"ב) בשם ד"מ יו"ד (סי' שע"ו) דמי שאינו אומר קדיש על אביו ואמו אין מגיע לו רק שליש או רביע משאר קדישים. וטוען כבודו שגם הקדישים שבתפלה מצטרפים וכיון דהיתום על או"א מתפללים לפני העמוד וא"כ יש לו בתפלה עוד ג' קדישים ממילא מגיע לכבודו ב' קדישים. והיתום טוען שהקדיש של תפלה אינו מן החשבון עכ"ד:

הנה בד"מ יו"ד (סי' שע"ו אות י"ב) במקור הדין הנ"ל כ' דהא דיש קדימה ליתום על אחר היי"ד בעני הקדישים אבל בענין התפלות אין לו יתרון דזה תלי ברצון הקהל דהתפלה היא שלהם ואין ראוי להיות שליח אלא ברצונם ומי שירצו יתפלל עיי"ש וכ"כ בשו"ע או"ח (סי' נ"ג סעיף כ') וא"כ לכאורה כיון שגם כבודו מרוצה לקהל כמו האחר ואם כבו"ת יקח רשות מקהל יוכל לחלוק עם היתום גם התפלות לחצאין היינו שהיתום יתפלל פ"א וכ' יתפלל פ"א:

אך יש לדחות דהד"מ לא קאמר רק כשהקהל באמת אין מתרצים בהיתום שיתפלל אין לו טענה עליהם ויכולין ליתן רשות למי שירצו אבל כאן שהקהל מתרצים גם בהיתום ואין להם באמת שום קפידא בזה, אין מהראוי לבא על היתום בעקיפין ולשלול ממנו זכותו וגם להקהל עצמו אין מהראוי להתעבר על ריב לא להם ולגרום הפסד להנפטר בדבר שאין להם קפידא כלל באמת ואם ישאלו להקהל ראוי להם לעשות כפי שורת

הדין, וכיון שע"פ דין כ' הפוסקים דמגיע ליתום מאו"א ב' שלישים ולאחר שליש או רביע ראוי גם בהתפלות לחלק באופן כזה שהיתום יתפלל ג' פעמים, והאחר יתפלל פעם הד' וכמו שכתבתי שאין ראוי להקהל לעשוק זכות הנפטר אבי היתום כן אינו ראוי לשלול זכות הנפטר שהאחר אומר עבורו קדיש לענין שליש או רביע דמה חזית דדמא דהאי סומק טפי וכו']:

ואכתי יש לפקפק גם בזה דכיון דקדיש על אב ואם נמצא במדרשות כמ"ש רמ"א יו"ד (סי' שע"ו) וא"כ היא חיוב גמור על הבן מצד מצות כיבוד אב, ואלו על שאר קרובים לא נמצא בדברי חז"ל ואדרבא הד"מ והרמ"א (סי' שע"ו) כתבו תחלה דאין מקום לקדיש אלא על אב ואם ולא על שאר קרובים, אך אח"ז כתבו דיש מקומות נהגו ששאר קרובים אומרים קדיש על קרוביהם, ועכ"פ זה אין חיוב ע"פ דין רק מנהג י"ל במה דנהוג נהוג והבו דלא לוסיף עלה שיהי' לו זכות גם בתפלה אפי' נימא דהוא ס' לגבי היתום הו"ל ס' מצות כיבוד אב ולחומרא ולגבי האחר הוא רק ס' מנהג ולקולא:

[**וגדולה** מזו כ' הר"ן חולין גבי נהוג עלמא כתלתא סבי דכיון שאינו אלא מנהג אינו שייך רק באותן דברים שנהגו ממש ולא בד"א אף שדין א' להם] עוד יש לע"ד לדון דאחר שאומר קדיש על קרוב הוי כתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים נגד היתום כמו מגבי' מציאה לחברו דחשיב תופס לבע"ח ואינו קונה רק משום מגו דזכי לנפשי' וכאן ל"ש זה, והפנ"י כ' דתופס לבע"ח הוי שליח לדבר עבירה ומש"ה ל"מ, הנה דעבירה היא להיות שליח לחוב לאחרים ולכאורה י"ל דל"ש זה כיון דגם היתום אינו עושה בשביל עצמו רק בשביל אביו ואמו וא"כ גם היתום אינו אלא כשליח [וז"פ דל"א חב לאחרים רק נגד הבע"ח עצמו אבל לא נגד שליח של בע"ח דא"כ מה יתרון לחבירו עליו כיון דשניהם שלוחין], אך י"ל דיתום חשיב תופס לעצמו חדא דמקיים בזה מצות כיבוד שהיא מצוה רבא, ותו דבלקוטי תורה דניאל (ט') בד"ה כי בחטאינו כ' חידוש דהא דלא יומתו בנים על אבות הי"ד בחטא שוגג אבל בחטא מזיד גם הבן נענש עיי"ש (וצ"ע מסנהדרין (כ"ז:) מ"מ לא בשביל קו' נדחה דברי רח"ו ז"ל שכל דבריו ברוה"ק נאמרו]:

עוד כ' בלקי"ת פ' וירא בד"ה ונחזור שא"א שיעבור שפע לאדם רק ע"י אביו אמו וע"כ צריך לתקן מה שקלקלו הם דאל"כ אף שתקנו חלק צנור הסמוך להם מה הועילו כיון שהצינור למעלה במקום האבות מקולקל עיי"ש, וא"כ טובה גדולה לבן שיהי' תקון לאביו ואמו וחשיב תופס לעצמו בהקדיש שאומר משא"כ האומר קדיש בשביל קרוב אחר אין הדבר נוגע לו כלל רק להנפטר, אך במה דנהוג נהוג ואין לדון אחר מנהג ישראל וכיון שהמנהג כן ל"ח תופס כיון דמגיע לו ע"פ מנהג מ"מ הבו דלא לוסיף עלה שיהי'

שותף גם בתפלות, דכיון דבתפלה אין מנהג כלל רק אנו באין לחלק מעצמינו הישר והטוב יותר ליתן הכל ליתום שלעצמו זוכה ולא לזה שהוא רק תופס לאחר ומגבי' מציאה לחבירו, שוב נתיישבתי דיש לדחות הא דתופס לבע"ח דהרי בחו"מ (סי', ק"ה ס"ג) בשם רמב"ם דאם הלוה נותן לא' לתפוס עבור בע"ח קני ול"ח תופס לבע"ח כיון דהלוה הוא בעלים של המעות מסרום לשליח, וה"נ לענין התפלה שהיא שייך להקהל והם הבעלים יכולין ליתן התפלה למי שירצו ממילא ל"ח זה תופס לבע"ח כיון שבא מכח הבעלים, ואדרבא בקדיש הי' שייך יותר הא דתופס לבע"ח כיון שאינו תלוי בקהל):

אך כבר כתבנו דכיון דגם היתום מרוצה להם אין לקהל להתערב בזה ולהתעבר על ריב לא להם לומר דיעה רק למסור הדבר לד"ת כפי מה שראוי ע"פ תורה לעשות אף בלי מחלוקת הקהל ואם נעזוב הדבר על ד"ת בלא חלוקת הקהל שוב חשיב האחר תולבע"ח נגד היתום ושוב היתום קודם:

גם יש לדמותו לס' ויבם שבאו לחלוק בנכסי מיתנא דאמרינן אין ס' מוציא מידי ודאי וה"נ כיון דהיתום ודאי יש לו בתפלות והאחר ס' אם יש לו חלק אין ס' מוציא מידי ודאי, ואפי' לענין הקדשים יש לפקפק כי בד"מ (סי' שע"ו אות יו"ד) בשם בנימין זאב דאין מקום לקדיש אלא על אביו ואמו ואם יש מנהג אחר בזה אין ילך אחריו, ואף הרמ"א שפ' לילך בזה אחר המנהג מ"מ הביא שם בדרכי משה (ס"ק י"ב) בשם מהרי"ק שצריך להביא ראי' שע"פ ותיקין הונהג המנהג כי אין הדבר מצוי וכה"ג אין ראוי לילך אחר המנהג אלא בידוע בודאי עיי"ש ובנ"ד לומר קדיש על אחיו אין ידוע לי שיהי' בזה מנהג קבוע במקומינו, ואף שלפעמים עושין כן אין ראי' שהוא ע"פ ותיקין ואיך שיהי' אין להוסיף עוד לומר שיהי' שותף גם בתפלה:

וכיון שנתבאר שאין האחר שותף בהתפלה ממילא אן לחשוב קדישים של תפלה במנין החלוקה דאפי' אחר שאינו יתום מתפלל אומר הקדישים דא"א להפריד הקדישים מן התפלה וע"כ אין מגיע להאחר רק שליש מן הקדישים השייכים ליתומים לבד, הנלע"ד כתבתי:

סימן מז

ב"ה ד' קרח תרפ"ט לפ"ק פה סאסנאווצע. להרב החריף ובקי מו"ה חיים ישעי' נ"י קינדערמאן מו"צ באמשינאוו יצ"ו ע"פ דרישת הרה"ק האדמו"ר דאמשינאוו שליט"א

ע"ד השאלה שבעירו הנחתומים אין מפרישין חלה מן הפת והלוקחים מחמת טירדתם אין שמים לב לזה ונכשלים באיסור טבל וכ"ת חידש עצה שהוא יקח עיסה טבולה לחלה

ויפריש על כל מה שיאפו הנחתומים החשודים שבכל העיר במשך כל השבוע עד עש"ק השני וכן יעשה בכל עש"ק דהרי קי"ל דהתורם משלו על של חברו אי"צ דעת וגם קימ"ל ביו"ד (סי' שכ"ז ס"ב) דיכול להפריש על הקמח שיהי' נלוש אח"כ אך שהחלה תהי' קיימת עד אחר אפיית כל הקמח וה"נ ישאיר החלה עד עש"ק השני, וכו' וכו' עכת"ד:

הנה בשו"ע יו"ד (סי' שכ"ז ס"ב) אימתי מפרישין חלה כשיתן המים ויערב הקמח במים והוא שלא ישאר שם בערובה קמח שלא נתערב במים שיעור עומר ואם אמר הר"ז חלה על העיסה ועל השאור ועל הקמח שנשתייר ולכשתעשה כולה עיסה א' תתקדש זו שבידו לשם חלה הר"ז מותר וכן אם מתנה שתחול החלה אף על הקמח שיתערב אח"כ בשעת עריכה. ובש"ך (סק"ד) וכן אם מתנה כו' כלומר ברישא אינו מקדיש החלה מיד אלא מפרישה מיד ואומר הר"ז מוכנת לחלה ולא תתקדש זו שבידי עד שתעשה כולה עיסה א' ולכך מותר אף שנתערב אחר ההפרשה שיעור חלה דהא אינה מתקדשת עד שתעשה כלה עיסה א' וכאן קאמר דה"ה אם מקדישה מעכשיו אלא שמתנה שכשיתערב הקמח אח"כ כשיעור החלה תחול החלה זו אף על הקמח מותר עכ"ל הש"ך, ובעניי לא אבין כלל אופן השני של הש"ך כיון שמקדיש החלה מיד שתחול עכשיו איך יועיל לפטור הקמח כשתעשה עיסה כיון דבשעה שמקדיש החלה עדיין הוא קמח, והרי בר"ן נדרים (פ"ה:) דאפי' למ"ד אדם מקנה דשלבל"ע היי"ד כשאמר שיחול אחר שיבא לעולם אבל לא בסתמא דמעכשיו משמע ל"מ ופשוט, וה"ה לדידן בדבר שבידו דל"ח דשלבל"ע ומועיל אף לדידן היי"ד כשאומר שיחול אח"כ אבל לא במקדיש עכשיו, וכן בהא דקדושין באומר פירות אלו תלושין יהיו תרומה על פירות אלו מחוברין ל"מ רק כשאומר לכשיתלשו אבל לא באומר סתם, הן אמת דבפ"ד דחלה המפריש מקב חלה רעק"א חלה וחכ"א איני חלה וביאר בירושלמי דלרע"ק הר"ז כאומר פירות אלו תלושין יהיו תרומה על פירות מחוברין לכשיתלשו לשו [והתם נמי הו"ל כאומר לכשיהי' כש עור] הנה דלרע"ק סתמא כאומר לכשיתלשו דמי, וע' בני נזר יו"ד ח"ב (סי' ת"ח סק"ז ח' ט'), [ואני מצאתי בתוס' שבועות (י"א) ד"ה מ"מ קשי' דכשאומר יהי' זה קטורת חל קדוה"ג כשיכתוש במכתשת עיי"ש ואף דהוא אמר סתם, והנה ברמ"א חו"מ (סי' ר"ט ס"ד) הביא דעת המרדכי דהא דאין אדם מקנה דשלבל"ע היי"ד באומר סתם אבל בפי' לכשיבא לעולם חל גם לרבני, ומינה דכל פלוגתא דר"מ ורבנן הוא אם סתם חשיב כמעכשיו או חשיב כפי' כשיבא לעולם, דאין לומר דגם לר"מ פי' כמעכשיו ומ"מ מועיל ז"א דמפורש בש"ס ב"מ (ס"ו.) דאף לר"מ יכול לחזור בו קודם שיבא לעולם, הנה דאין חל רק כשיבא לעולם אך דס"ל לר"מ דסתם כאומר לכשיבא לעולם ולרבנן סתם כמעכשיו

וכיון דקי"ל כרבנן לכאורה מוכח דסתם כמעכשיו דמי אמנם אחר העיון יש ראי' להיפך דבקידושין (ס"ב.) דבידו ל"ח דשלבל"ע גם לרבנן ע"כ מיירי בסתם להמרדכי דאלו במפרש לכשיתלשו אפי' בדבשבל"ע גמור מועיל, ומינה דהיכא דהוי בידו אפי' לרבנן סתם כמפרש לכשיתלשו] מ"מ באומר בפי' שיחול עכשיו לית דין ולית דיין שיאמר שמועיל על אחר זמן, ואיך א"כ מועיל בנ"ד לפטור הקמח לכשתעשה עיסה, ובשורש הדברים בב"י לא נמצא דין זה כלל:

ורציתי לחתור היבשה עפמ"ש התוס' בב"מ (ט"ז.) וקדושין (ס"ג.) דגם בדשלבל"ע שייך מעכשיו כמו דמועיל מעכשיו ולאחר ל' בדבר שבא לעולם לענין נקרע השטר ולענין חזרה] לענין שיחול אפי' בנקרע השטר, וברשב"א קדושין שם הביא דיעה להיפך דלענין נקרע השטר ל"מ מעכשיו בדשלבל"ע רק לענין חזרה ומסקנתו שם דמועיל לגמרי בין לענין נקרע השטר בין לענין דשלבל"ע עיי"ש, ולפ"ז י"ל דגם כוונת הש"ך הוא באופן זה להקדיש החלה מעכשיו ולכשילוש הקמח ויהי' עיסה אך דברישא מיירי שלא תחול כלל עד שתעשה עיסה ובסיפא מיירי באומר מעכשיו ולכשתעשה עיסה אבל לא במקדיש לגמרי עכשיו, אף שהוא קצת דוחק לכוון כן בלשון הש"ך טוב שנסבול הדוחק הזה משיהי' דברי הש"ך מוקשים לגמרי:

אגב אבאר ענין הנ"ל דלכאו' תמו' טובא איך יועיל מעכשיו בדשלבל"ע בשלמא בדבר שב"ל כמו דמועיל קנין שלם כן מועיל חלק קנין ע"כ מועיל מעכשיו ולאחר ל' שההתחלה הוא מעכשיו והגמר לאחר ל', אבל בדשלבל"ע כגון המקדש א"א לאחר שתתגרשי מה שייך מעכשיו הרי אין קדושין תופסין בא"א וכמו דל"מ קדושין שלמים כמו כן ל"ש מקצת קדושין בא"א וכן בכל דבשלבל"ע כיון שאין נתפס בו חלות שלם עכשיו איך שייך בו מעכשיו ולאחר ל', ובעניי אמרתי כעין דאמרי' בנדרים (מ"ג.) דאע"ג דאין אדם אוסר פירות חברו על חברו, מ"מ אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו, והיי"ד בהתחיל החלות תיכף בעודנו ברשותו כמ"ש הב"ח והש"ך (סי' רכ"א), הנה דכיון דעיקר התחלת החלות הי' בעת שהדבר ברשותו יכול הקנין להתפשט גם לכשיצא מרשותו, ונלע"ד דכל קנין מעכשיו ולאחר ל' היינו דשורש החלות והתחלתו הוא לאחר ל' אך שמתפשט למפרע גם על עכשיו מ"מ חשיב התחלתו לאחר ל' דיש קדימה בזמן וקדימה בהכרח היינו שהסיבה קודם להמסובב כמ"ש בחכמי הגיון וכיון דשורש החלות הוא אחר ל' חשיב שאז התחלת החלות בהכרח, והחלות דעכשיו מסובב ומתפשט מכח אחר ל', וכיון דהתחלת החלות הוא לאחר שתתגרש בזמן הראוי לחלות יכולין הקדושין להתפשט גם על עכשיו בעת שעודנה א"א כנלע"ד ביאור הענין בזה ואכמ"ל]:

והרה"ג ר' זאב נחום בארנשטיין שליט"א [זצלה"ה] מטשענסטכוב כ' לבאר דברי הש"ך הנ"ל וז"ל ובדברי הש"ך יו"ד (סי' שכ"ז ס"ד) הנני מפרש דברי הש"ך דנהי דמקדישו עכשיו שייר לעצמו זכות שיוכל להפריש גם על העיסה שיולש כמו דמצינו ברש"י מעילה (י"ג.) ואחרים מתנדבים כן שיכול לשייר חלבה ובירושלמי קדושין פ' האומר שיכול לשייר בהקדש גיזה ועבודה שלא יוקדש, וכהוא דבב"ת (ס"ג.) שיכול לשייר לעצמו מקום המעשר עיי"ש ובירושלמי דמאי (פ"ו הל"ג) ובהקדש הוא דיש לחלק בין קדוה"ג דאמרי' פשטה ומ"מ אמרי' בפסחים (צ'.) שע"מ כן מקדישין ישראל פסחיהם במעות פסח משייר ולא בפסח, ועיי"ש בירושלמי (פ"ח ה"ג) ה"נ הא בתורת שיור ומכש"כ בתרומה דל"ש פשטה כדאמרי' קדושין (נ"א.) דאלו קדשה פלגא דחטתא מי לא קדיש:

וכזה נמצא מפורש בב"מ (נ"ב:) בהא דחזקי' מע"ש שאי"ב שו"פ אומר הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות לפי שא"א לאדם לצמצם מעותיו ובשטמ"ק שם בשם ריטב"א דבשעה שמחלל מע"ש משייר לעצמו זכות שיוכל לחלל מע"ש עוד עליו והוא ממש כנ"ד, עכ"ד הרב הגאון הנ"ל שליט"א זצלה"ה] ועי' בספר ישועות מלכו (סי' מ"ב סק"ה):

ונשוב לנ"ד והנה בני אברהם דוד נ"י העיר דאולי עיסה שיעשה כ"ת יהי' מן הישן ושל נחתום יהי' מן החדש או להיפך ואין תורמין מן החדש על הישן ואפי' בחלת חו"ל כמ"ש באמרי יושר (סי' י"ב) עכ"ד ושאלתי לבקיאים ואמרו לי שאין דרך לאפות מקמח ישן לבד כי מתקלקל אך מ"מ דרך לערב קמח ישן עם קמח חדש היינו לערב החטין דאשתקד עם חטים דשנה זו ולטוחנן יחד, ובסידור דה"ח כ' דאם מערב חדש וישן יחד לא יפריש רק מיני' ובי', וא"כ אכתי יש חשש שמא הקמח שמפריש הרב יהי' מעורב ישן וחדש, וקמח הנחתום הוא חדש גרידא, מ"מ נראה דבדיעבד אין חשש כיון דחלת חו"ל אין לו שיעור היום כמ"ש הרמ"א (סי' שכ"ב ס"ה) וכיון שמפריש מתערובת יש בו עכ"פ משהו גם מחדש ושפיר דמי, ותו דהוי סד"ר בפרט חלת חו"ל דקיל משאר דרבנן ואין לחוש מס' שהעיסה שמפריש אינו מאותה שנה של עיסת הנחתומים שמפריש עליהם. וכבר העיר כ"ת דכעי"ז יש במשנה ו' פ"ד דחלה ועוד מפורש יותר בגטין (ל"א.) המניח פירות להיות מפריש עליהם תרומות ומעשרות:

אך אחר העיון נראה דבנ"ד ל"מ אם מפריש עתה על הקמח שילוש הנחתום ושא"ה דהבעלים עושין כן משא"כ בנ"ד כיון דהרב מפריש עכשיו על העיסות שילוש הנחתום אח"כ הוי דשלבל"ע ולא דמי לאומר פירות ערוגה זו מחוברין יהיו תרומה על פירות

תלושין או אפי' מחוברין כמ"ש בגליון רעק"א קדושין (ס"ב.) לכשיתלשו דהתם בידו של זה הקורא שם לתלוש מיד וכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי כדאי' בש"ס משא"כ בנ"ד אין ביד הרב ללוש העיסה של הנחתום, ואף דבתוס' נזיר (י"ב.) דיכול לעשות שליח להפריש חלה אחר שילוש הקמח שלו, התם המשלח אינו פועל רק המינוי שליחות עתה וזה שפיר חשיב בידו כמ"ש התוס' שם אבל השליח אינו מפריש עתה רק אחר שיעשה עיסה, ותו החם כיון שמוסר לו קמחו לשליח ללוש אותו הוי גם אצל השליח בידו משא"כ בנ"ד, והא דתורם משלו על של חברו אין צריך דעת הייי"ד כשכבר יש לחברו תבואה של טבל ואינו דשלבל"ע משא"כ בנ"ד:

וגדולה מזו בקדושין (ס"ב:) דהאומר לאשתו הרי את מקודשת לי לאחר שאגרשך ל"מ דהוי דשלבל"ע דאע"ג דבידו לגרשה אין בידו לקדשה והק' הרשב"א דהא שניהם מתרצים עכשיו בקדושין לאחר גירושין אמאי ל"מ כמו במקדש אשה לאחר ל', ותי' הרשב"א בתשובה (סי' אלף רי"ב) ובריטב"א שם [הובאו דבריהם באב"מ (סי' ל"ה)] דכיון דאין בידו של א' לגמור הקנין מעכשיו בלא דעת חברו חשיב דשלבל"ע, וכ' האב"מ (סי' ל"ה) דזה ביאור דברי התוס' נזיר (י"ב.) דבשליח ל"מ בידו להפקיע דשלבל"ע כיון דצריך רצון שניהם עיי"ש בארוכה, והנה התם עדיין צריך בירור גדול בדברי תוס' נזיר (י"ב.) מ"מ איך שיהי' בנ"ד הדבר פשוט וברור דל"מ הפרשת הרב עכשיו על העיסה שתיעשה אח"כ דהוי דשלבל"ע ואינו בידו כלל:

אך יש עצה שיפריש הרב בכל יום באשמורת הבוקר בעת שעדיין לא קנה שום אדם לחם מן הנחתום על הלחמים שכבר נלושו או נאפו שנתחייבו בחלה, ובזה הנני מסכים עם פסקו של כ"ת, ויוכל להכין עיסה או לחם בתחלת השבוע, ויפריש ממנו בכל יום בהשכמה בטרם יכשלו בנ"א באכילת טבל ובמקומות שאופין ב"פ ביום צריך להתוודעות בבירור שעת עשיית הלחם ביום באיזה שעה הוא, ויפריש באותו שעה שישער שכבר נלוש הלחם או נאפה כי הלישה ועריכה ואפיי' מסתמא משתהה זמן מה, ואף דהחלה שמפריש הוא מעיסה והלחמים של הנחתום כבר אפויות לית לן בה כמבואר באו"ח (סי' תנ"ז) ובשו"ע הרב ז"ל שם (סט"ז), ומסתמא ה"ה להיפך יכול להפריש מלחם אפוי על עיסה של טבל, כל שיש בכ"א כשיעור חלה [דאל"כ אין להם צירוף אפי' בסל כמ"ש בשו"ע הרב ז"ל שם], ואם שלא יוכל לתקן הכל מחמת שלא יוכל לצמצם מ"מ מה שאפשר לתקן יתקן, ואף שהוא שלא מן המוקף צדקו דברי כ"ת דניחא לי' לחבר למיעבד איסורא קלילא כי היכי דלא ליעבד ע"ה איסורא רבה ואף דתי' קמא בתוס' שבת (ד'.) דהייי"ד כשהחטא יבא על ידו של החבר לא קיי"ל כן רק כתי' השני

באו"ח (סי' ש"ו סי"ג) ותו דכאן הוי צורך רבים ומותר בכל אופן כמ"ש התוס' (שבת ד'.) דבמצו' דרבים אמרי' חטא כדי שיזכו רבים, ויש לי להוסיף נופך לזה עפמ"ש הר"ן שבת (מ"ב.) סוד"ה ומהא שמעי' דשיטת הבה"ג דנזקא דרבים חשיב כסכנת נפשות דיחיד ודוחה אפי' איסור דאורייתא והוא חידוש עצום, ואף שדבר זה לא הובא להלכה בשו"ע מ"מ מצאתי דוגמא לזה ברמ"א יו"ד (סי' ק"ס סכ"ב), ואם נזק הגוף של רבים דינו כפקו"נ כש"כ נזק הנפש, וכעי"ז בתוס' פסחים (י"א.) ד"ה אבל דהפסד מצוה דינו כהפסד ממון, (ובזה י"ל טעם דק"צ דוחה שבת וטומאה משום דהפסד מצוה דרבים דינו כפקו"נ דדו"ש ואכמ"ל):

קיצור לדינא דל"מ באופן שכ' כ"ת שיפריש חלה מעיסת טבל על כל מה שילושו הנחתומים במשך ימי השבוע דהוי דשלבל"ע ולאו בידו, ואין עצה רק להפריש בכל פעם שישער שכבר לשו או אפו הנחתומים ואף דלא יוכל לתקן לגמרי מ"מ מה שאפשר לו לתקן יתקן, והנלע"ד כתבתי:

סימן מח

שנית להרב הנ"ל בענין הנ"ל

מכתבו שנית הגיעני, ואין לי מה להוסיף על דבריי דהתוס' נזיר (י"ב) לא כתבו רק דיכול למנות שליח בעודנו קמח אבל שיהי' השליח יכול להפריש חלה בעודנו קמח לא שמענו דבשלמא אם דנין על פעולת המינוי של משלח שפיר חשיב מצי עביד עכשיו, אבל אם דנין על פעולת שליח לאו בידו דהשליח לעשות הקמח של המשלח עיסת טבל, ומ"ש ראי' מכתוב גט לארוסתי לכשאכנסנה אגרשנה משום דבידו לגרשה עכשיו, מה זה דמיון, התם לא הוי דשלב"ל כלל דמה נפ"מ בגט בין ארוסה לנשואה ואף דהוא אינו רוצה לגרשה עתה רק כשיכנסנה הר"ז דומה לאומר כתוב גט לאשתי ואגרשנה לאחר ל', דל"ה דשבל"ע כלל, משא"כ בנ"ד דבקמח ל"מ הפרשה והוי דשלבל"ע גמור אך דבידו מסלק דשלבל"ע כקדושין (ס"ב.) והרי אצל השליח לאו בידו:

ומש"כ דהשליח עומד במקום המשלח לכ"ד וא"א לחלק בין השליח להבעלים, הרי דברי תוס' נזיר (י"ב.) הוויין תיובתי' שכתבו דגבי משלח עצמו מועיל הפרשה בקמח לכשילוש משום דבידו ללוש ואלו בממנה שליח ל"מ בידו הנ"ל רק בידו להביא עיסה מגולגלת וכו' ואיך שיהי' כוונת התוס' מ"מ חזי' דאין שליח דומה ממש לבעלים עצמם, וטענת כ"ת דהשליח עומד במקום המשלח לאו טענה היא דאדרבא כיון דאינו בידו אצל שליח והוי דשלב"ל ממילא לא נעשה כמותו כלל:

ותו אף דהשליח עומד לגמרי במקום המשלח היינו במקום שאין סברא לחלק ביניהם משא"כ בנ"ד כי סברא גדולה יפריד ביניהם, כי במשלח ל"ח דשלבל"ע מחמת דהוי בידו משא"כ בשליח ואין זה בעבור דגרע כח השליח מן המשלח וגם אצל המשלח אם הי' דבר שלבל"ע ולאו בידו ל"ה מועיל, ולכאור' יש לתלות זה בפלוגתא דהפנ"י וקצה"ח דהפנ"י כ' טעם תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ל"מ משום אשלד"ע דאחר אין רשאי לתפוס רק הבעלים והקצה"ח (סי' ק"ה) חולק עליו משום דאם נימא דמועיל שליחות חשיב כאלו הבעלים עצמם תפסו וליכא עבירה וכעי"ז כ' באבני נזר או"ח (סי' ב' סק"כ) עיי"ש:

ולדברי קצה"ח גם בנ"ד י"ל דמועיל דאי נימא דהוי כמותו חל השליחות אך ז"א דבשלמא התם אי נימא דמועיל שליחות ליכא עבירה כלל אפי' אצל השליח דהרי חשיב הבעלים תפסו ולא השליח וכמו שכ' רש"י קדושין (מ"ב:) דלמ"ד ישלד"ע יתחייב שולחו ולא השליח והתוס' רי"ד שם כ' להיפך אמנם דברי הקצה"ח ואבנ"ז ודאי הם לשי' רש"י, דלתוס' רי"ד אפי' נימא דמועיל שליחות מ"מ גם השליח עושה וא"כ אכתי איכא עבירה מצד השליח ואשלד"ע וז"ב] וא"כ ע"י חלות השליחות מסתלק לגמרי החסרון דאשלד"ע דאצל המשלח שעושה ליכא עבירה והשליח הרי ל"ח עושה כאמור משא"כ בנ"ד אפי' נימא דמהני שליחות מ"מ לא נסתלק החסרון דדשלבל"ע מן השליח דסו"ס גם עתה אינו בידו אצל השליח והוי דשלבל"ע ע"כ בנ"ד בין לפנ"י בין לקצה"ח ל"מ כנלע"ד ברור ופשוט:

ובגוף דבריו דהשליח הוא ממש כהמשלח בידוע דהאחרונים חקרו בזה ובזכרוני דבריב"ש הובא בשוו"ת (ד"ח) כ' דדוקא שליח הוא כגוף המשלח אבל זכיי' אף שהוא מטעם שליחות מ"מ ל"ח כגוף המשלח, ובחי' לב"ק (ק"ב:) הבאתי ראי' לזה מדברי הש"ס שם, ותו דבנ"ד אפי' זכיי' ל"ה דתורם משלו על של חבירו כיון דמשלו תורם אפשר דמהני בעצם וכמו שהוכיח הריט"א מרפ"ק דתמורה דגם נכרי יכול להפריש קרבן על חברו ואי נימא שהוא משום זכיי' ומצד שליחות הרי אין שליחות לעכו"ם ועיי' בזה בישועות ישראל (סי' ס"א סק"ב):

סוף דבר במקומי אני עומד דהתורם משלו על של חברו אינו יכול להפריש על קמח חברו לכשילוש דהוי דשלבל"ע ולאו בידו, הנלע"ד כתבתי:

סימן מט

בשו"ע יו"ד (סי' שכ"ו ס"ב) דהעושה עיסה ע"ד לחלקה בצק פטורה מן החלה וכ' הש"ך דהיינו לחלקה לאחרים וכ"כ הפת"ש (סק"ב) בשם הלבוש והב"ח והדרישה אך בשם

בית אפרים (סי' ס"ט) כ' דמדברי התוס' ברכות (ל"ח.) לענין וירמייישייש שנסתפקו אם חייבת בחלה משום דדעתו לחלקם לקדרות הרבה שאין בכ"א כשיעור חלה וכ"כ בהגהות סמ"ק ובמרדכי ובכלבו משמע דאפי' לאדם א' שדעתו לחלקה לעצמו ג"כ חשיב דעתו לחלק ופטורה מן החלה והק' לפ"ז על מנהג העולם להפריש חלה מחלות של ש"ק שאין בכל חלה כשיעור ולדברי התוס' הנ"ל וכל הנך רבוותא שהעתיקו דבריהם פטורה דהרי דעתו לחלקו עיסה וכבר העיר בזה הגר"א (סי' שכ"ו סק"ז) והצל"ח ברכות (ל"ח.) ועיי"ש מש"כ דאנו חייבים משום ס"ס לחיובא עיי"ש, והבית אפרים כ' דאנו חייבין משום דל"ח דעתו לחלק רק היכא שישאר כך מחולק משא"כ בחלות סופן לצרפן בתנור או בסל וחשיב מחלק ע"ד לחזור ולצרף דל"ח חילוק כלל עיי"ש והוא היתר דחוק, דלענין תנור פ' הגר"א (סי' שכ"ה) דאין תנור מצרף, וכן נראה מסתימת דברי השו"ע שם שכ' דסל מצרף, ואילו תנור לא הזכיר כלל והוא פלוגתת ר"א ור"י פסחים (מ"ח:) ולר"א דוקא סל מצרף ולא תנור, ומדלא הביא בשו"ע צירוף תנור ש"מ דס"ל דאין תנור מצרף, ולענין צירוף סל אין פשיטות שיבא לידי כך, ולפעמים מביאים החלות מן הנחתום על דף שאין לו לבלבז דאינו מצרף, ולפעמים אופין בביתו, ותיכף אחר האפיי' מניח ב' חלות על השלחן לכבוד ש"ק, וב' חלות מניח בתיבה, וליכא שיעור חלה רק בכלן יחד, ואם אפי' יקרה לפעמים שבאים אח"כ לידי צירוף סל מ"מ ל"ח שסופו לבוא לידי צירוף כיון דאינו מוכרח שיבא לידי כך וכיון דעושה עיסה ע"ד לחלק אפי' צירוף סל אינו מועיל אח"כ משום שהי' לו שעת חובה ונפטרו כדאי' בשו"ע יו"ד (סי' שכ"ו סעי' ד'), וצריך ליישב מנהג אבותינו ואבות אבותינו מעולם להפריש חלה אף מחלות קטנות שאין בכ"א כשיעור כמו שהעיד הגר"א ז"ל ג"כ (בסי' שכ"ו סק"ז) שכן המנהג מעולם, והנה זה לשון התוס' ברכות (ל"ח.) הנ"ל ורבינו יחיאל ז"ל הי' מסופק אם וירמשייש חייבת בחלה משום עושה עיסתו כבצק כדי לחלקה פטורה מן החלה [והב"ח הגיה משום דתנן העושה עיסתו בצק כדי לחלקה פטורה מן החלה דלית בהו שיעורא] הכא נמי גבי וירמייישייש פעמים מחלקן שאין משימים כשיעור חלה בקדרה א' עכ"ל ונלע"ד לבאר דלעולם ס"ל כשיטת הפוסקים הנ"ל דהא דפטור בעושה ע"מ לחלקו בצק היי"ד לאחרים אבל אם דעתו לחלק לעצמו חייב, אך החילוק בין לחלק לאחרים או לעצמו הוא משום דבמחלקו לעצמו עדיין אפשר לבוא לידי צירוף ול"ח חלוקה מוחלטת וכן ביאר בבית אפרים סי' ס"ט הנ"ל, ומינה דבעצם בעינן שיהי' מצורף כל משך היותה עיסה רק דכיון שהי' פ"א מצורף וגם אחר חלוקה נשאר ברשות אדם א' חשיב כאלו הי' עדיין מצורף, והנה הר"ש רפ"ג דחלה בדין אם מפרישין חלה קודם שנתערב כל הקמח עם

המים ואולי אח"כ יצטרפו כל הלחמים בתנור ויהי' שיעור חלה במה שהי' קמח עדיין בשעת הפרשה ולא הועיל הפרשתו לפוטרה, כ' וז"ל ושמא כיון שנתבטל ברוב קודם שיחול עליו שם טבל שוב אין לתנור מה שיצטרף ומיהו מתוספתא משמע דמצטרף מ"מ דתני' כהן ששייר קמח לעיסתו וכן האשה ששיירה קמח לעיסתה והקרץ והשאור מצטרפין לה' רבעים קמח לאסור את העיסה וכו' ואע"פ שכבר נתבטל מצטרף עיי"ש הנה חזינן דהר"ש נסתפק לומר דאם נתבטל קודם שיחול עליו שם טבל שוב ל"מ צירוף התנור דאע"ג דטבל לא בטיל ברוב היי"ד כשכבר הוא טבל, אבל עכ"פ מועיל הביטול לענין שלא יוכלו להצטרף, ביאור הדברים לפמש"כ רשב"א קדושין (מ"ח.) דל"ש צירוף רק אם שניהם בעין בשעת צירוף עי"ש וכ"כ מהרש"ל קדושין (מ"ו.) גבי היתה אוכלת א' א' דאע"ג דהמקדש במלו' מקודשת מ"מ צירוף ל"ש כשאין בכל א' בפ"ע שו"פ משום שאינו בעין עיי"ש וכשמעורב ברוב אף דע"פ דין אינו בטל מ"מ שוב ל"ח שהוא בעין כמבואר בפ"ה דמע"ש מ"ו דתבשיל שיש בו תערובת מע"ש לא צריך ביעור לב"ה דהרי הוא כמבוער עיי"ש הנה דתערובת חשיב כמבוער ע"כ ל"ש בי' צירוף, וע' חולין (קכ"א:) ב' חצאי זיתים שישנן ע"ג העור העור מבטלן וכן ס"ל לרע"ק שם (קכ"ד.) במשנה ומ"מ מודה רע"ק בב' חצאי זיתים שתחבן בקיסם והסיטן טמא כדאי' שם במשנה ומפני מה רע"ק מטהר בעור מפני שהעור מבטלן, הנה דאע"ג דביש כזית בשר ע"ג העור אין העור מבטלו מ"מ כשיש בו ב' פחות מכשיעור העור מבטלן שלא יוכלו להצטרף יחד וה"נ בנ"ד אע"ג דטבל לא בטיל ברוב מ"מ מועיל הביטול לענין זה שלא יניח אותם להצטרף יחד, עוד ראי' מפסחים (מ"ד.) המקפה של חולין ושום ושמן של תרומה אינו פוסל אלא מקום מגעו, וק' לשיטת רש"י דמיירי במעורב ואינו בעין כמ"ש תוד"ה ה"ג א"כ אמאי אין פסול אלא מקום מגעו כיון דהשמן מעורב בכולו ולא בטיל כדאמרי' שם אי משום היתר מצטל"א אי משום דהוי כבא"פ, וסו"ס לא בטיל עיי"ש וא"כ ליפסול כולה, וצ"ל דאף דלא בטיל מ"מ לענין זה בטל שלא יצטרף ויחשב כל מקצת ומקצת בפ"ע, ומש"ה אי"פ אלא מקום מגעו:

עוד סמך לזה בפסחים (מ"ה.) בצק שבסדקי עריבה אם יש כזית במקום א' חייב לבער ואם לאו אינו חייב לבער דבטל לעריבה, והא דבכזית לא בטיל מבואר שם (דף מ"ו.) משום דאיסורו חישובו היינו משום דשיעור בל יראה הוא בכזית וכשיש בו שיעור איסור ב"י אינו בטיל עיי"ש דוק ותשכח:

ומ"מ אם אין במק"א כשיעור אי"ח לבער אף דאם יצטרפו יהי' שייך איסורו חישובו אך הביאור כנ"ל כיון דבעצם בטל לעריבה שוב ל"ח שהוא בעין ול"מ צירוף אך אם יש כזית

במק"א ל"צ צירוף ואפילו אם אינו בעין עובר עליו כמו דעובר בב"י בחמץ דגן גמור ע"י תערובות עמג"א (רס"י תמ"ב) אבל אם אין כזית במק"א ל"מ צירוף

**(עוד ראי' לסברא זו משיטת רבינו יקיר שהובא בתוס' ע"ז (ס"ח) דמבואר שם חידוש נפלא דס"ל דכל ענין ביטול איסורין אינו רק למעט השיעור דחשיב שאין בו כשיעור אבל לא משוי כליתא שהק' שם דלר"ש דכ"ש למלקות איך מועיל ביטול בכל איסורין עיי"ש מבואר להדי' דס"ל ז"ל דענין הביטול הוא רק למעט השיעור, וראי' לזה מירושלמי שהביא ר"ן ע"ז (ע"ד.) דע"ז לא בטיל מדכתי' לא ידבק וגו' מאומה, הנה דגם אחר הביטול חשיב משהו והוי בכלל מאומה אבל אם נימא דביטול משוי כליתא א"כ גם מאומה ל"ה כמובן:

ולכאורה ק' דא"כ גם לדידן ק' הא ח"ש אסור מה"ת ודוחק לומר דס"ל דח"ש ע"י תערובת מותר כמו כ"ש ר"ש דא"כ הו"ל לפרושי, אך לפמ"ש א"ש דכיון דכל איסור ח"ש מצד חזי לאיצטרופי ואחר שבטל ל"ח בעין ול"מ צירוף ואף דל"ח כליתא מ"מ גם בעין ל"ה וכל זמן שאינו בעין ל"ש צירוף. שו"ר דבלא"ה ניחא דכיון דהביטול משוי פחות מכשיעור א"כ ל"ש חזי לאיצטרופי דכל מה שיוסיף איסור מעורב בהיתר כזה הכל לא יהי' בו כשיעור:)** זה כוונתו הקדושה של הר"ש ז"ל בספיקו ומ"מ פשוט מתוספתא דמצטרף, ועדיין יש לי להסתפק בנתערב קמח חטין בעיסה של אורז ורובה אורז ועשה כמה עיסות כן ואין בכ"א כשיעור רק בצירוף כל הקמח שבכלן יש כשיעור אם מועיל כה"ג צירוף תנור או סל מי אמרי' דלמסקנת הר"ש גם בזה מועיל צירוף א"ד שא"ה דנתערב הקמח בעיסה שהי' חייבת ג"כ בחלה רק שניטלה חלתה והקמח של"ה מעורב אז במים לא נפטר ע"ז שפיר אמרי' דמצטרף אח"כ ול"א דבטילה ברוב עיסה כיון דגם העיסה הי' חייבת בחלה א"א לה לגרום פטור להקמח וכעי"ז אי' במשנה ג' פ"ד דחלה דאף דב' קבים וקב אורז או קב תרומה באמצע אינו מצטרף מ"מ דבר שנטלה חלתו באמצע מצטרפין שכבר נתחייבה בחלה, וה"נ דכוותה, אבל בעיסה של אורז דכבר נתבטל לאורז הפטורה מחלה שוב אין בכח תנור וסל לצרפן, והוא ס' עצום:

ונלע"ד דבסברא זו מסתפק רבינו יחיאל שבתוס' הנ"ל בווירמשייש שדעתו לחלקו לקדירות שלא יהי' בכ"א כשיעור וכשיהי' בקדירה יהי' כנגדו רוב תבשיל שאין ממין החייב בחלה וא"כ שפיר חשיב דעתו לחלק אע"ג דלחלק לעצמו ל"ח לחלק היי"ד כשהוא בעין דאז חשיב מצורף ועומד עדיין משא"כ כשינתן בעיסה דאז יתבטל הצירוף דהיכא דבטל ברוב לאינו מינו ל"מ צירוף וכיון דעומד להתחלק ושיהי' בלתי מצורף שפיר חשיב דעתו לחלק כמו לחלק לאחרים ופטורה מחלה:

ועיקר ראיית רבינו יחיאל מעושה עיסתו כדי לחלקה בצק דפטורה דבעצם בעינן שיהי' מצורף כל משך היותה עיסה דאל"כ מה בכך דדעתו לחלקה מ"מ כיון דפעם א' הוא מצורפת כבר נתחייבה ואין לומר כיון דדעתו לחלקה בצק ל"ח צירוף כלל ז"א דהרי בראש"ש פ"ב דפסחים (סי' ט"ז) מייתי ראי' מהא דעושה עיסתו ע"ד לחלקה בצק דפטורה דה"ה עושה עיסה ע"ד לעשותה סופגנין פטורה עיי"ש והתם ל"ש לומר דמשום דעתו לעשותה סופגנין יחשב גם עתה סופגנין וע"כ דעיקר הפטור משום דבעי' שיהי' בחיוב כל משך היותה עיסה יה"נ בעינן שיהי' מצורף כל משך היותה עיסה וא"כ צ"ל דהא דעושה עיסתו פ"ד לחלקה בצק בביתו לא איכפת לן משום דהיותה ברשות בעה"ב א' הרשות מצרף כמ"ש בית אפרים הנ"ל וא"כ בעושה עיסתו ע"ד לחלקם לקדרות לתבשילים דאז לא יועיל הצירוף כיון דכ"א בטל ברוב והרי הוא כמבוער ואינו בעין וכיון דעתיד הצירוף להתבטל בעודנו בצק פטורה, כנלע"ד נכון בס"ד ואין זה סתירה כלל להמנהג:

ונלע"ד ראי' לזה דעושה עיסה ע"ד לחלקה בצק לעצמו חייבת בחלה דהנה בשו"ע יו"ד (סי' שכ"ה) באדם א' שלש ב' עיסות שאין בכ"א כשיעור ונשכו זא"ז חייבת בחלה ואם לא נשכו הסל מצרפן, ואילו שם (בסי' שכ"ו ס"א) בב' נשים שעשו ב' עיסות ונשכו דאם אין מקפידים זע"ז מצטרפות ואילו צירוף סל שייריי', ולמה לא נקיט גם בב' נשים דאם אין מקפידות הסל מצרפן דהרי באדם א' מועיל צירוף סל כמו נשיכה ממש וכן בגמ' ובכל הפוסקים לא מצינו צירוף סל ותנור רק באדם א' ואילו לענין ב' נשים לא מצינו רק נשיכה הלא דבר היא:

ולפמ"ש א"ש דצירוף סל לעולם חשיב דעתו לחלק דאם הוא קודם אפיי' בודאי יקחם א' א' מן הסל לרדותם בתנור או אפי' יקחם יחד תיכף כשיוצאים מן הסל יתבטל צירוף סל, וכן אם מניחם בסל לאחר אפיי' ג"כ חשיב דעתו לחלק דודאי יקח כ"א חלקו לביתו וא"כ לא ישארו מונחים בסל, ואף דעושה עיסה ע"ד לחלקה לאחר אפיי' לא איכפת לן רק בדעתו לחלקו בצק אז פטור כמ"ש הפוסקים (בסי' שכ"ו) אבל לענ"ד הייי"ד בנצטרפו בהיותן עיסה אז ל"מ דעתו לחלק לאחר אפיי' בהיותו במהות אחר דאז פנים חדשות בא לכאן וכיון דכל משך היותו עיסה יהי' מצורף סגי בהכי להחשב צירוף, אבל בנצטרף בסל אחר אפיי' ודעתו לחלק שפיר חשיב דעתו לחלק וז"ב בסברא ע"כ לא מצינו צירוף סל רק באדם א' דבאדם א' ל"ש דעתו לחלק כיון שלא יחלק לאחרים כאמור כנלע"ד ברור ונכון (שוב מצאתי בס' חדות יעקב סי' נ"ד) הביא כן בשם זקנו הג' ר' אלעזר מסאכטשוב ז"ל):

ועולה מדברינו ראי' כפולה לדין הנ"ל א' מהא דמהני צירוף סל כרגע לחייב בחלה אף שדעתו תיכף לחלק דהיינו להוציאם מהסל והיכא דהצירוף הי' אחר אפיי' הי' בדין לומר דמה שדעתו לחלק לאחר אפיי' ג"כ מבטל הצירוף כדאמרן וע"כ דדעתו לחלק לעצמו ל"ח דעתו לחלק, ועוד מדלא הובא בשו"ע ובפוסקים דין צירוף סל בעיסות של ב' בנ"א רק באדם א' ש"מ דצירוף סל חשיב לעולם דעתו לחלק ומש"ה ל"מ בב' בנ"א, ומ"מ באדם א' מועיל ש"מ דמה שמחלקו לעצמו ל"ח דעתו לחלק:

ובזה נלע"ד ליישב מה שהק' הגאון בעל נפש חי' בספרו (סי' צ') דנחתום שאופה הרבה לחמים ומפריש חלה מן העיסה ואח"כ קודם אפיי' נותנין קמח בשעת עריכה לכל עוגה ועוגה ואף דאין בקמח של כל עוגה כשיעור מ"מ התנור מצרף ובקמח שבכלן יש בה כשיעור חלה והחלה שהפריש מעיקרא אינו פוטר הקמח שלא נילוש עדיין במים עיי"ש שהאריך ואסיק בצ"ע, [והנה מה דפשיטא לי' להגאון ז"ל דתנור מצרף כבר כתבתי לעיל דדעת הגר"א ז"ל דאין תנור מצרף וכן נראה סתימת דברי השו"ע (סי' שכ"ה) שלא הביא רק צירוף סל ולא צירוף תנור, ואף אם נימא דהוי ספיקא דדינא וכ"כ צל"ח ברכות (ל"ח.) מ"מ חלה בזה"ז דרבנן והוי ס' דרבנן ולקולא, אך שינויא דחיקא לא משנינא ונלע"ד אף אם נימא דתנור מצרף מ"מ נראה דאינו מצרף רק בשעת אפיי' אבל בשימה לתוכו גרידא אינו מצרף ואף דסל מצרף בשימה לתוכו גרידא מ"מ בתנור בעי' קרימה בתנור כיון דעומד לאפיי' וכעי"ז כ' תוס' מעילה (ח'.) ד"ה קרמו פני' דאע"ג דתנור כל"ש וכל"ש מקדש בנתינה לתוכו מ"מ תנור אין מקדש עד שיקרמו פני' דאין כלי מקדש עד שיעשה כל הראוי לעשות בו, גם י"ל דתנור גרע מסל דהרי ר"א ס"ל דסל מצרף ותנור אינו מצרף הנה דתנור גרע מסל

**([אולי הטעם משום דתנור מחובר לקרקע ודומה לבית דאינו מצרף וכדאי' בירושלמי פ"ג דפסחים לענין ב"י דכלי מצרף בית אינו מצרף ולפ"ז נלע"ד דשאנק הנעשה בגוף הכותל אינו מצרף לחלה] שו"ר ברדב"ז על הרמב"ם פ"ו מה' ביכורים הט"ז הטעם דאין תנור מצרף וז"ל ונראה הטעם דאי משום נשיכה ליכא דהרי בתנור נוגעות ולא נושכות ואי משום דכתיב באכלכם מלחם הארץ לא נקרא לחם עד שיוציא מהתנור ויהי' ראוי לאכילה עכ"ל ולכאור' אינו מובן דלמה לא יצרף התנור כמו סל ואף דעתה אינו נקרא לחם מ"מ יועיל כמו נשיכה דמצרפת שאינו קרוי עדיין לחם, ונראה מדבריו דמה דכ' שם הרמב"ם לפני זה דסל מצרפן אחר אפיי' ומפריש חלה מן הפת שנאמר באכלכם מלחם הארץ מלמד שהוא מפריש, מן האפוי עכ"ל, ומשמע לי' להרדב"ז דמהאי קרא תרתי שמעינן חדא דמפרישין חלה מהפת ועוד דסל מצרף דאל"כ לא משכחת לה דין

זה להפריש מן הפת רק בדאי דאיסורא שעבר ולא הפריש מן העיסה ע"כ מוקמינן לקרא בלש קב קב ולא חל עליו חיוב בהיותו עיסה ואחר אפיי' נצטרף בסל וא"כ המצו' לכתחלה הוא בפת, וכיון דמהאי קרא שמעי' לה לצירף סל ע"כ ל"מ צירוף סל רק בהיות עליו שם לחם דהיינו אחר אפיי' ולא בהיותו בתנור שאין עליו שם לחם, ושמעי' מרדב"ז דין חדש דל"מ צירוף סל רק אחר אפיי' ולא קודם אפיי' [וא"כ י"ל דשאנק הקבוע בכותל שפיר מצרף ול"ד לתנור דאין עליו עדיין שם לחם בהיותו בתנור] וא"כ אפי' לר"י דס"ל תנור מצרף י"ל דס"ל ג"כ כרדב"ז דל"מ צירוף סל רק לאחר אפיי' וגם התנור מצרף אחר שנאפה וא"כ זה ראי' לדבריי דבשימה לתנור עדיין אינו מצורף אף לר' יהושע ומדר"א נשמע לר"י:)** וא"כ אף לר"י דס"ל דתנור מצרף מ"מ כיון דסתם תנור נותנין בו הלחמים לאפות בו אין לך בו אלא חידושו ודוקא תנור שאופין בו מצרף כיון שמשתמש בתנור במלאכה המיוחדת לה והבו דלא לוסיף עלה, וכיון דצירוף התנור בשעת אפיי' ממילא דינו כצירוף סל לאחר אפיי' דאם דעתו לחלק אח"כ לאנשים הרבה פטור וה"נ תנור דעתו להוציא הלחמים מתוכו ולמוכרם לאחרים וא"כ הוי דעתו לחלק לאחרים דפטור, ואע"ג דבנחתום שעשה עיסה ע"ד לחלקה בצק חייב בחלה כדאי' במשנה ז' פ"ק דחלה וכן קימ"ל בשו"ע אבל שם כ' הר"ב הטעם שדעתו שאם לא ימצא קונים בעודנה בצק יאפה כלה כא' ולא יחלקנה כלל עיי"ש וא"כ בנחתומים שלנו ולאחר אפיי' ברור שאינו כן דבודאי ימכרו הלחם לקונים ולא יחזיקו הכל לעצמן כידוע לכל וכיון דכל הצירוף ל"ה רק בשעת אפיי' שוב מועיל דעתו לחלק לאחר אפיי' שלא יחשב צירוף כנ"ל, וכ"ז ברור לע"ד הקלושה:

עוד נלע"ד ליישב קו' הנפ"ח דהנה אין חיוב חלה בנתינת מים לקמח רק אחר גלגול כדאי' רפ"ג דחלה ודוקא בדיעבד מהני הפרשה בנתינת מים לקמח וע' ריטב"א קדושין (מ"ח:) דנתינת מים לקמח לענין חלה דומה לקודם מרוח לענין תרומה דאינו טבל רק דמועיל הפרשה עיי"ש והקמח שמפרסין תחת הלחמים לעולם ל"ה בגדר לישה רק כגדר נתינת מים לקמח שנתחבר עם המים שבעיסה אבל גלגול אין בו וע"כ ליכא בזה חיוב חלה וגם זה נכון בס"ד:

ויש להוסיף דכאן גרע מנתינת מים לקמח דהנה בריטב"א יומא (י"א.) דמערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה אפילו בדיעבד ל"מ הפרשה ולא דמי לקודם מרוח דמהני הפרשה משום דסופו לבא לידי חיוב אחר מרוח משא"כ זה וא"כ לפמ"ש הריטב"א קדושין (מ"ח:) דנתינת מים לקמח דומה לקודם מרוח א"כ י"ל ג"כ דדוקא בסופו לבא

לידי חיוב גמור ע"י לישה מועיל הפרשה בדיעבד משא"כ בקמח זה שמשימין תחת העיסה אין סופו לבא לידי לישה גמורה אפי' בדיעבד ל"מ הפרשה ונכון:

עוד נ"ל קצת ראי' דהעושה עיסה ע"ד לחלקה עיסה לעצמו ל"ח ע"ד לחלק וחייבת בחלה דאל"כ ק' איך מצאנו ידינו ורגלינו בביהמ"ד בכל מצות הפרשת חלה מן העיסה דזה עיקר המצוה, וק' בעיסה מצומצמת שאין בה כשיעור חשיב תמיד ע"ד לחלקה בצק כיון דדעתו להפריש ממנו מקצת לשם חלה הרי דעתו לחלקו עיסה וממילא תיפטר ותו דאפי' יש בה יותר מכשיעור חלה נמי ק' דזה ודאי דב' שותפין שהי' להם עיסה של ג' קבין בשותפות, ושותף א' הי' לו בה ב' קבין והשני קב א' שאין בה כשיעור ועשו עיסה זו ע"ד לחלקה בצק זה יטול חלקו קביים וזה קב בודאי הבעל קב פטור מחלה כיון שאין בחלקו כשיעור אף דבחלק חברו יש בו כשיעור מ"מ חלקו הי' עומד להתמעט מכשיעור בהיותו בצק ופטורה וא"כ בכל הפרשת חלה הרי חלק החלה הי' מוכן לחלקו מיד בהתחלת לישה וא"כ חלק החלה כשמפרישו מהעיסה אגלאי למפרע של"ה בו כשיעור חלה ופטורה וא"כ איך מועיל הפרשתה לפטור שאר העיסה שיש בה כשיעור הרי אין מפרישין מפטור על החיוב וכ"ת שא"ה דדרך הכשירו בכך וא"א אלא בהכי ואין דנין אפשר משא"א עדיין ק' דעכ"פ יהי' מוכרח לקרות שם קודם הפרשה וא"כ בשעה שקורא שם עדיין כולו חייבת, ומה שיפריש אחר קריאת שם זה לא איכפת לן כיון דכבר קרא שם וחל שם חלה עלי' תו לא פקע, אבל יהי' אסור להפריש החלה מן העיסה קודם קריאת שם ואילו מדברי הראב"ד והשאילתות שהביא רעק"א בגליון יו"ד ריש (סי' שכ"ח) מבואר בהדי' דמעיקרא מפריש ומברך ואח"כ קורא שם עיי"ש וק' הא משעת פרישה אפטרא לה משום שהיא פחות מכשיעור ומיד בתחלת לישה הי' דעתו לכך והוי כעושה עיסה ע"ד לחלקה בצק:

אבל לפמ"ש א"ש דע"ד לחלק לעצמו לית לן בה וא"כ כאן כשמפריש החלה מן העיסה קודם קריאת שם לא איכפת לן כיון דנשאר עדיין ברשותו ואינו נותנה לכהן עדיין, ואחר קריאת שם כשניתנה לכהן זה לא איכפת לן דמצוותו בכך, או כמ"ש דכיון דכבר חל שם חלה תו לא פקע, וכ"ת איך חייל מיד שם חלה נימא כיון דעומד אח"כ לתתו לכהן פטורה מחלה ז"א דממנ"פ א"ת שפטורה א"כ לא יקרא שם חלה עליו ממילא לא יתננה לכהן ואינו עומד לחלק כלל, אבל אם נימא דאפי' מחלקו לעצמו בצק פטורה ל"ש תי' זה דאפי' נימא דאם מפריש קודם קריאת שם פטורה מ"מ ההפרשה עצמה משוי לה עומדת לחלק אף שלא יתנה לכהן כלל וא"כ שפיר ק' דיהי' מוכרח לקרות לה שם קודם הפרשה וקודם הפרשה שפיר שייך תי' הנ"ל דאם נימא דאינו מחוייב בחלה משום עומד לחלק

א"כ ממילא אינו עומד לחלק וחייב בחלה, ויש להוסיף נופך לפמ"ש תוס' ב"מ (נ"ג) לענין בונין בחול ואח"כ מקדישין דאע"ג דאין מחללין ע"ג קרקע כיון דאם נימא דל"מ החילול יהי' עומד לתלוש וכתלוש דמי ע"כ מועיל חילול, וה"נ כיון דאם נימא דפטור מצד דעתו לחלק ממילא לא יהי' דעתו לחלק ע"כ חייב, וכ"ז בקורא שם ואח"כ מפריש אבל מפריש ואח"כ קורא שם שוב ק' מצד עומד לחלק וכאן ל"ש תי' הנ"ל אם נימא דפטור לא יהי' עומד לחלק כיון דמחלקו קודם המצו' וא"כ אפי' נימא אחר החלוקה דפטור מחלה מ"מ כבר נחלק ואגלאי למפרע דהי' עומד לחלק ודוק:

ונתיישבתי די"ל דדינו של רבינו יחיאל הנ"ל מקור מקומו טהור בפ"ק דעדיות ובשבת (ט"ז.) דר' יוסי ס"ל דה' רבעים קמח פטורין מחלה רק ה' רבעים קמח ועוד חייבין דבעינן דאחר שיפריש ישאר שיעור עיסת מדבר עיי"ש וי"ל דהטעם כנ"ל דאם יהי' שיעור מצומצם יחשב תמיד ע"ד לחלקה בצק אבל עתה דיש בה יותר מכשיעור ל"ח ע"ד לחלק כיון דאין עומד כולה ליפטר מחלה דבמה שישאר יהי' בו כשיעור וכיון דרובו עומד להשאר בחיובו ל"ח ע"ד לחלק וחייב כולו בחלה ואף המיעוט שנחלק, וחכמים דס"ל דבחמשת רבעים לבד חייב בחלה ס"ל דע"ד לחלק לעצמו ל"ח ע"ד לחלק וכרוב פוסקים הנ"ל, ומה שנותן לכהן ל"ח ע"ד לחלק לאחרים כעין שכתבו התוס' ר"פ הגוזל והמאכיל דהנותן לבניו ל"ח שינוי רשות אף למ"ד דמציאת בן אינו לאביו מ"מ כיון שמזונותן עליו ל"ח שינוי רשות עיי"ש והכ"נ מזונות כהנים ולויים מוטל על ישראל באמצעית תרומות ומעשרות ע' ספורנו ויחי מ"ט פסוק י"ג והוי כמו מזונותיהן עליך ול"ח שינוי רשות והוי כמו ע"ד לחלק לעצמו, ועוד ש לומר דחשיב ע"ד לחלק לעצמו כיון דלצורך עצמו ולתועלתו הוא כדי להתיר השיריים וזה המחוור והנה תוס' עירובין (פ"ג:) נסתפקו אם הלכה כר' יוסי הנ"ל עיי"ש ולפ"ז י"ל דזה עצמו ספיקו של רבינו יחיאל בתוס' ברכות (ל"ח.) בווירמשייש אם חייב בחלה משום דעומד לחלקו בצק היינו שנסתפק אם הלכה כר"י או כחכמים דמחלוקתם תלוי בזה אם עומד לחלקו בצק לעצמו חשיב ע"ד לחלק או לא, ולפ"ז להלכה דקימ"ל כת"ק דר"י דאפי' חמשת רבעים לבד חייבין בחלה וכמו שפסק הרמב"ם והשו"ע א"ש מנהג העולם שמפרישין חלה מעיסה שדעתו לחלקה לחלות קטנות שאין בכ"א כשיעור דלהלכה ל"ח כה"ג ע"ד לחלק וגם זה נכון בס"ד:

עוד י"ל טעם חדש בהא דעושה עיסתו ע"מ לחלקה בצק לעצמו חייב בחלה משום דבירושלמי רפ"ג דחלה דאסור לעשות עיסתו פחות פחות מכשיעור כדי לפוטרה מן החלה ופסקו הרמב"ם פ"ו מה' ביכורים הלכה ט"ז, ובשו"ע יו"ד (סי' שכ"ד סי"ד) ומש"ה ל"מ מחשבתו ע"מ לחלקה בצק כיון דמתנה ע"מ שכתוב בתורה וגם כיון דאסור

לעשות כן להפקיע מחלה אמדינן לי' שבודאי יחזור בו ממחשבתו זו ולא יחלקנה כעי"ז מבואר בסנהדרין (מ"ז.) לענין הזמנה מילתא עיי"ש ברש"י ד"ה מידי דאורחי' [וכן מבואר בקידושין (מ'.) דהא דמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה משום דאמדינן דעתי' שלא יבצע מחשבתו אשר זמם ומה"ט אמרי' התם דעבר ושנה כיון שנעשה לו כהיתר שוב גם מחשבה רעה מצרפה למעשה עיי"ש והיינו משום דאז אמדינן לדעתי' שיעשה כאשר זמם כיון דנחשב אצלו היתר גמור וכעי"ז פ' הרמ"א בתו"מ (סי') דבמומר ישלד"ע דל"ש אצלו דברי הרב ודה"ת דברי מי שומעין] ואף אם קיים מחשבתו בסוף וחילקה מ"מ אמרי' דאי"ז מחמת מחשבתו הראשונה וכעי"ז מצינו אשלד"ע דדברי הרב ודה"ת דברי מי שומעין פירש"י דחשיב שאינו עושה מחמת צווי המשלח רק מאליו כיון דמחמת צווי המשלח הי' ראוי שלא לעשות משום ד"ה ודה"ת דמ"ש וככה בנ"ד מחשבתו הראשונה לא חיילה דכל כמיני' וכעי"ז אמרי' זבחים (ל"ה.) דלא חיילה מחשבת פסול למעבד אסורא דכל כמיני' עיי"ש, אך בב' שותפין או בדעתו לחלק לב' בנ"א ליכא איסורא למעבד עיסתו קבין כיון דתכלית העיסה לצורך ב' בנ"א הוא וכ"א אין בו כשיעור ע"כ מהני מחשבתו לחלק, ובזה יש ליישב דברי רבינו יחיאל שבתוס' ברכות (ל"ח.) הנ"ל בווירמייישייש דפטורה מחלה משום דעושה ע"ד לחלקה לב' קדירות והק' הגר"א והצל"ח והבית אפרים דהרי אינו מחלקה לאנשים אחרים רק לעצמו, ולפמ"ש א"ש דהתם ליכא איסור לעשות עיסתו קבים כיון דסופה סופגנין וא"כ תכלית העיסה לעשות ממנה מאכל הפטור מחלה אך דדעת רבינו יחיאל כיון דתחלתה עיסה חייבת בחלה מחמת עכשיו וכיון דחייל עלה חיובא תו לא פקע אבל עכ"פ כה"ג אין איסור כלל להפקיע מחלה כיון דתכלית העיסה לעשות ממנה תבשיל אשר זה לא חייבה התורה כלל ודומה לעושה עיסה ע"ד לחלקה לאנשים הרבה דמותר להפקיע חיוב חלה כיון דסו"ס תכלית העיסה שלא יהי' לשום א' כשיעור ואף דבכל זאת אם עושה עיסה ע"ד לחלקה אחר אפיי' לאנשים הרבה חייבת אע"ג דסופה שלא יהי' לשום א' כשיעור מ"מ עתה נתחייבה ביד זה בהיותו עיסה ותו לא פקע מ"מ ליכא איסור להפקיע החיוב כיון דסו"ס תכלית העיסה לבוא באמת לידי פטור מצד סופה, וה"נ ממש בתחלתו עיסה וסופה סופגנין דתכלית העיסה להיות בר פטור ואין חיוב רק מחמת תחלתו אין איסור להפקיע החיוב ע"כ בווירמייישייש שפיר כ' התוס' דפטורה מחלה משום דעושה ע"ד לחלק ואף שהוא לעצמו מ"מ כיון דבזה ליכא איסורא לעשות עיסתו קבין שפיר מהני מחשבתו לחלק לפוטרה ודוק:

ובבית אפרים (סי' ס"ט) כ' דדין זה אם ע"ד לחלקו בצק היי"ד לאחרים או גם לעצמו במחלוקת שנוי' דהרמב"ם פ"ו מה' ביכורים כ' אבל העושה עיסה ע"ד לחלקה בצק פטורה והראב"ד כ' ע"ז דאף האשה שעשתה עיסתה לחלק חייבת, משמע דלהרמב"ם גם באשה א' פטורה, ולא אדע לירד לסוף דעתו הקדושה דהרי דין זה של הרמב"ם הוא גם בטור (סי' שכ"ו) וגם ברמ"א שם (ס"ד) ואדרבא שם מפורש להדי' אדם א' העושה ב' קבין ודעתו לחלקם פטורה עיי"ש ומ"מ כ' הב"ח והש"ך והפרישה והגר"א וכל האחרונים דהיי"ד בדעתו לחלק לאחרים וא"כ מה יתן ומה יוסיף לשון הרמב"ם שנוכל ג"כ לפרש כן:

והנה בראב"ד ז"ל שם פ"ו מה' ביכורים כ' דאשה א' שעשתה לחלק ג"כ פטורה אולי תמלך ותעשה עיסה עיי"ש ופירשו כל המפרשים דהיינו שמא תמלך לעשותה עיסה א', וק' לי דא"כ העיקר חסר מן הספר דהיינו עיסה א' והראב"ד ז"ל כ' עיסה סתם, גם הק' הכ"מ והרדב"ז דהא בהא פליגי ר"י ור"ל בירושלמי והרמב"ם פ' כר"י ולמה חולק עליו הראב"ד ז"ל לפסוק כר"ל הלא קימ"ל כר"י לגבי ר"ל, גם מייתי הראב"ד ז"ל ראי' לזה מירושלמי פ"ק דחלה הלכה ד' הדא איתתא שאלת לר' מנא בגין דאנא בעי למעבד עיסתי אטרינא [פי' סופגנין כן פירשו הר"ש והרא"ש הובאו בכ"מ] מהו דנסיבנא ותהא פטורה מן החלה א"ל ולמה לא אזיל שאיל לאבו' א"ל אסור שמא תמלך לעשות עיסה וכו' עיי"ש ותמה הכס"מ דמה ראי' משם הא שם מיירי שעשתה תחלתה סופגנין, והגר"א ז"ל ביו"ד (סי' שכ"ו סק"ז) פירש כוונת הראב"ד ז"ל שהוא מפרש אטרינא עוגות דקות שאין בהם כשיעור בכ"א עיי"ש והק' ע"ז דזה הוי ע"ד לחלק לעצמו ולא לאחרים ואיך ס"ד לפוטרה ומזה רצה להוכיח דדעת הראב"ד ז"ל דאין נפ"מ בין לחלק לעצמו או לאחרים ותמה ע"ז, ולענ"ד גם בירושלמי ק' כנ"ל דהעיקר חסר מהספר דהול"ל שמא תמלך לעשותה עיסה א' שזה עיקר ההמלכה לעשותה אחד, ולולא דמסתפינא נלע"ד פירוש חדש בירושלמי הנ"ל אליבא דראב"ד ז"ל דהנה סופגנין פירושו עיסה שבלילתה רכה כמו שפי' הר"ב פ"א דחלה משנה ד', והנה בפ"ג דחלה משנה א' מבואר דיכול להפריש חלה תיכף בנתינת המים לקמח אף קודם לישה ומ"מ טבל דאורייתא ל"ח, אך מ"מ אם מפריש חל מדאורייתא שם חלה עלה והריטב"א ז"ל קדושין (מ"ז:) מדמה לה לתרומה קודם מירוח דאף דל"ח טבל מה"ת מ"מ אם קורא שם חל מדאורייתא שם תרומה עיי"ש, והנה באבני נזר יו"ד (סי' תכ"ד סק"ב) חידש דאף דיכול להפריש חלה בנתינת המים תיכף מ"מ אם חלקו קודם גלגול והפריש אינו חל דדוקא מעיקרא דהי' חזי לבוא לידי חיוב גמור ע"י גלגול ע"כ בדיעבד חל שם חלה עכשיו משא"כ כשחלקו אפי' יגלגלנו עכשיו לא יחול

חיוב חלה עלה משום שאין בה כשיעור שוב פטורה לגמרי עיי"ש שהביא ראי' ברורה לזה מריטב"א יומא (י:) בתבואה שהכניסה במוץ שלה שוב גם בדיעבד לא חייל שם תרומה עלה והיינו ג"כ מטעם הנ"ל משום דעכשיו א"א לה עוד לבוא לידי חיוב גמור דאפי' ימרחנה יפטר ע"כ לא חייל שם תרומה עלה עיי"ש דבריו הקדושים, ודברי ריטב"א קדושין (מ"ז:) הנ"ל הם ראי' מהימנא לדבריו ז"ל, ונראה דהירושלמי מיירי שהיא שפכה המים לתוך הקמח ואז נקרא איטרינא דאז בלילתה רכה עדיין וכפי' הר"ש והרא"ש דאיטרינא היא סופגנין היינו בלילתה רכה, והיא רצתה ליקח מקצת מזה וללושו בפ"ע פחות מכשיעור ושאלה אם פטורה מן החלה והשיב למה לא כדברי אבני נזר הנ"ל דע"פ דין פטורה כה"ג כיון דעדיין לא חל עליו חיוב גמור, אזיל שאיל לאבו' א"ל אסור שמא תמלך לעשותה עיסה היינו שמא תמלך שלא לחלקו מיד קודם גלגול רק תעשנו עיסה ואח"כ תפריש ממנו מקצת פחות מכשיעור ותסבור ג"כ דפטורה כמו בנדון הנ"ל ובאמת חייבת בחלה דכבר נתחייב בשעת גלגול שהי' בו כשיעור וס"ל להראב"ד ז"ל ככל רבותינו האחרונים ז"ל דהא דעושה עיסה ע"ד לחלקה בצק פטורה היי"ד לחלק לאחרים אבל לחלק לעצמו חייב ע"כ קשי' לי' דהרמב"ם סתמא כ' דאשה שעשאה עיסה ע"ד לחלקה בצק פטורה דהו"ל לפרש לחלק לאחרים ומדברי הירושלמי פ"א דחלה הלכה ה' שכ' ג"כ סתמא אין קושי' דשם דבר הלמד מענינו הוא דקאי אנשים שנתנו לנחתום לעשות מהן שאור עיי"ש דוק ותשכח משא"כ הרמב"ם שכ' סתם אבל העושה עיסה לחלקה בצק פטורה אין בזה שום רמז רמיזא דקאי דוקא לחלק לאחרים [וכמו דנקיט הגאון בית אפרים דהרמב"ם לא קאי דוקא לחלק לאחרים] ע"כ סובר הראב"ד דגם הרמב"ם קאי באופן הנ"ל שעשאה עיסה ע"ד לחלקה בצק היינו כשיעשנו בצק יהי' מחולק וזה פי' לחלקו בצק ועתה עדיין לא התחיל לגלגלה ע"כ פטורה וכדברי אבני נזר הנ"ל ועז"כ הראב"ד ז"ל דחייבת אולי תמלך ותעשה עיסה היינו בטרם תחלקנו ושוב אף אם יחלק אח"כ חייב כיון דאינו מחלק לאחרים, וא"ש דלא נקיט הירושלמי והראב"ד לשון עיסה אחת דעיקר ההמלכה היא לעשותו עיסה כמו שהוא, כן הי' נלע"ד לולא דברי רבותינו המפורשים ז"ל:

ולפי מה דנקטו כל המפורשים ז"ל בכוונת הראב"ד ז"ל דקאי בעושה עיסה ע"ד לחלק וחייבת משום דחיישינן באדם א' שמא ימלך ולא יחלק רק יאפם יחד יש ליישב ג"כ דברי רבינו יחיאל שבתוס' ברכות (ל"ח.) הנ"ל וי"ל דזה הטעם דעושה עיסה ע"ד לחלקו לעצמו אינה פטורה משום גזירה שמא ימלך ולא יחלק ואף לרמב"ם דלית לי' הא דראב"ד י"ל דהיי"ד בעושה לחלקה לב' בנ"א כמו שביארנו לעיל דע"ז קאי הרמב"ם (וכמו שפי'

האחרונים דברי הטור והרמ"א (סי' שכ"ו) שכ' ג"כ סתם אדם א' העושה עיסה לחלקה בצק פטורה ומ"מ פירשו דקאי אב' בנ"א] אז לא חיישי' שמא ימלך כיון דגמר בדעתו ליתן לפלוני ולפלוני וזה א"א לעשות אם לא יחלקנה, אבל בעושה לחלקה לעצמו דכך יוכל לשמש הלחם לעצמו כשתיאפה כולו פת א' ואין שום נפ"מ בין זל"ז שפיר חיישי' גם להרמב"ם שמא ימלך ולא יחלק כיון דאין נפ"מ כלל לעצמו בין פת א' גדול או הרבה עוגות דקות אמנם בהא דווירמייישיש שעושה ליתן לקדירה דלפעמים לאו בדידי' תלי' להשים הכל בקדירה א' דאולי הקדירה הא' אינה מחזקת עיסה גדולה כשיעור חלה ע"כ אם יהי' כה"ג יועיל דעתו לחלק לפוטרה דל"ש בזה שמא ימלך מה תאמר שמא ימלך ולא יתנה כלל בקדירה רק יעשה ממנה פת לזה לא חיישי' כמו דל"ח להרמב"ם בעושה ע"ד לחלק לאחרים שמא ימלך ולא יתנה לאחרים כיון דצריך בזה שינוי רצון לגמרי לא חיישי' ודוקא בעושה ע"ד לחלקה לעצמו דאי"ל בזה שינוי רצון באיכות עשיית הפת רק שימלך שלא לחלק בדבר שאין שום נפ"מ ולא מעלה ולא מוריד כלל אבל לחוש שימלך בשינוי רצון לגמרי ל"ח וק"ל:

זכינו לדין דכל הפוסקים שוים בדבר דהא דעושה עיסה ע"ד לחלקה בצק היי"ד כשדעתו לחלקה לאחרים אבל מה שדעתו לחלקו לחלות קטנות לעצמו אינה פוטרה וכדעת הב"ח והגר"א והלבוש והש"ך והפרישה והצל"ח ברכות (ל"ח.) ואין חולק בדבר:

עתה אכתוב הנלע"ד אף לפי המשמעות הפשוט של התוס' ברכות (ל"ח.) הנ"ל דאפי' ע"ד לחלקו לעצמו פטורה וכמו שנקטו התפל"מ והב"א בכוונת דברי התוס' מ"מ א"ש מנהג ישראל מעולם להפריש חלה מהחלות של ש"ק אף שקטנות מכשיעור, דלכאו' יש לדון דכמו דשבת קובעת למעשר דעראי משוי לי' קבע ה"נ לענין שיעור חלה דשיעורו עשירית האיפה שהוא שיעור סעודה לאדם בינוני ביום כדאיתא עירובין (פ"ג:) האוכל כשיעור הזה הר"ז בריא ומבורך פחות מכאן מקולקל במיעיו יתר מכאן הר"ז רעבתן וע' שו"ת נוב"י (סי' ל"ז), נימא ג"כ דבש"ק גם סעודת עראי משוי לי' קבע בפרט לפמ"ש נוב"י (סי' ל"ח) דשיעור זה של עשירית האיפה הוא למי שרוצה להתענג ולמלאות כל משאלות לבו עיי"ש וא"כ סעודת שבת דכתיב בי' עונג חשיב שיקבע שיחשב אכילת עונג, והשתא קו"ח הוא דלענין מעשר אפי' אוכל פחות מכביצה שאינו מקיים עדיין מצות סעודת ש"ק מ"מ אמרי' דשבת משוי לי' קבע קו"ח שאם יאכל כביצה פת דזה שיעור חיוב סעודה בש"ק ומקיים בזה מצוה שלימה אינו דין דהמצוה תעשהו קבע כאלו הי' בו שיעור חלה, וע' בסידור הרב ז"ל דיני ברכת הנהנין פרק ב' הלכה בי, אך ז"א דבשלמא מעשר חיובו בשעת אכילה שפיר אמרי' דאכילתו בש"ק משוי לי' קבע משא"כ

חלה חיובו חל בשעת גלגול ובב"י (סוס"י שכ"ד) כ' בשם שו"ת הרא"ש ושו"ת הרשב"א דאם עשה עיסה פחות מכשיעור ותפחה עד שהי' בה כשיעור מ"מ כיון דבשעת גלגול ל"ה בה כשיעור פטורה ודחה ראיית השואל מנכרי שקצר ונתגייר דיש לו שכחה אף דבשעת קצירה הי' נכרי דשא"ה דב' חיובי נינהו שכחת קציר ושכחת עמרים משא"כ בחלה דחיוב א' בשעת גלגול ע"כ בעי' שיהי' בת חיובא בשעת גלגול עיי"ש וכאן בשעת גלגול עדיין ל"ה בה כשיעור רק בשעת אכילה בשבת וא"כ לא עדיף מתפחה לאחר אפיי' ויש בה כשיעור דפטורה ואף לב"ה דס"ל מעשרות פ"ד מ"ב דאם יחדו לשבת טובל מיד וע' ביצה (ל"ה.) הייי"ד היכא דחזי מיד כמו שהוא לאכילת שבת משא"כ חלות בשעת לישה עדיין אין ראויין לסעודת שבת עד אחר אפיי' א"א שיקבעו א"כ חשיב לעולם בשעת לישה שאין בו כשיעור, אמנם כ"ז כשאין בה כשיעור בשעת לישה אבל בעיסה דידן שיש בה כשיעור בשעת לישה רק דתרצה לפטור משום דעתו לחלק ע"ז י"ל דכיון דאופה לצורך ש"ק וסעודת שבת משוי לי' כשיעור חשיב כאילו הי' דעתו שלאחר אפיי' יהי' בה כשיעור כיון דיודע שהוא לש"ק וסעודת ש"ק משוי לה קבע חשיב כאילו עושה עיסה ע"ד לחלק ע"מ לחזור ולחברה דפשיטא דחייב כמ"ש הגאון בית אפרים (סי' ס"ט) יתר על כן, וה"נ הרי עושה ע"מ שסו"ס יהי' בה כשיעור ול"ח ע"מ לחלק כלל וק"ל:

ועדיין יש לדקדק דבמן הי' עשירית האיפה שיעור ב' סעודות, ושיעור סעודה א' סגי בחציו וא"כ סעודת שבת אף דקובע מ"מ א"א שיחשב רק חצי עשרון כשיעור סעודה א', וע"ז י"ל דכיון דצריך לכסות הלחם משנה בשעת קידוש כדאי' בשו"ע (סי' ער"א ס"ט), וביו"ד (סי' שכ"ה ס"ה) דאם מכסה הפת במפה מצרף כמו כלי, וכיון דכל חלה של ש"ק נחשב חצי עשרון משום דשבת קובע א"כ בלחם משנה חשיב עשרון שלם שיעור חלה יכוון דחלות ש"ק עומדים לכסותם במפה לכה"פ שתים שתים שפיר חשיב שמחלק ע"ד לחזור ולצרף וכה"ג שפיר דמי כמ"ש הגאון בית אפרים (סי' ס"ט) ונכון בס"ד:

ובזה יש ליתן טיב טעם למנהג העולם שלא להסיר המפה מן החלות עד אחר נטילת ידים או עד לאחר המוציא, ובמג"א (סי' ער"א סק"כ) ובפמ"ג שם מבואר דלכל הטעמים סגי שיהיו מכוסים בשעת הקידוש ולא יותר, ולהנ"ל י"ל בהקדם מה שנלע"ד ברור דלדעת רבינו יחיאל שבתוס' ברכות הנ"ל דהעושה עיסה ע"ד לחלקה בצק לעצמו ג"כ פטורה (כמו דנקטו התפל"מ ומע"מ וב"א בכוונתו] ה"ה דצירוף סל ל"מ אם דעתו לחזור ולהוציאם מן הסל ול"מ רק שיהיו מונחים בסל עד שעת אכילה כמ"ש הסמ"ג הובא בב"י (סי' שכ"ו) דשותפין שלשו עיסה צריך שלא יהי' דעתן לחלק עד שעת אכילה עיי"ש ואף אם נימא דרבינו יחיאל לית לי' הא דסמ"ג רק דבעינן ע"ד לחלקו בצק הייי"ד בנצטרף

העיסה בהיותו בצק בעינן ג"כ שיהי' דעתו לחלקו בצק משא"כ כאן דלא נצטרף רק אחר שנאפה בעינן שלא יהי' דעתו לחלקו כלל עד שעת אכילה, [בשלמא לדידן דל"ח ע"ד לחלק רק לאחרים שפיר מועיל צירוף סל אף כרגע אף דדעתו להוציא תיכף מן הסל כיון דאין דעתו לחלק לאחרים אבל לרבינו יחיאל ל"ש תי' זה] ולחוש לשיטת רבינו יחיאל וכמו שביארנו לעיל דעיקר החיוב בא מחמת שמכסין הלח"מ במפה וחשיב כמו צירוף סל ע"כ אין מסירין המפה עד שעת אכילה ממש שלא יחשב דעתו לחלק כנלע"ד נכון:

[**עוד** י"ל דהא דבעי' שיעור חלה ילפי' מדכתיב ראשית עריסותיכם כדי עיסת מדבר דכתי' והעומר עשירית האיפה היא גבי המן, ובשבת חייב לבצוע על לחם משנה משום דכתי' במן לחם משנה כדאי' שבת (קי"ז:) א"כ לחם משנה של שבת הוא ע"ש לחם משנה דכתי' במן שהי' שני פעמים עשירית האיפה וכל לתם מלחם משנה הוא זכר למן של יום א' שהי' שיעורו עשירית האיפה ע"כ שפיר חשיב חלה של ש"ק עריסותיכם דהיינו עיסת מדבר שזה ממש לעומת זה נתקן ומגו דחשבית לי' במקום עיסת מדבר לגבי מצות לח"מ חשיב נמי עיסתכם לענין חיוב חלה ופטפוטי דאורייתא טבן]:

ובההוא ענינא מסופקני לפ"מ דקי"ל להלכה דעושה עיסה ע"ד לחלקו בצק פטורה היי"ד לחלק לאחרים וכמ"ש כל רבותינו האחרונים ז"ל [ולעיל כתבתי דגם תוס' ברכות (ל"ח.) לא פליגי ע"ז] איך הדין אם דעתו לחלקו בצק אך שאינו נותן לאחרים עד לאחר אפיי' אם זה חשיב ע"ד לחלק וזה מצוי הרבה פעמים דבעה"ב אופה חלות ושולח מהם חלות לבנו הדר באותו העיר או לחתנו שאין סמוכין על שלחנו, ובכ"א לבדו ליכא שיעור חלה ומחלקה לחלות קודם אפיי' אך ששולח להם אחר אפיי' וזה מפורש בטור ורמ"א (סי' שכ"ו ס"ד) דאפי' אדם א' העושה עיסה ע"ד לחלק לאחרים פטורה, ובב"ח שם מפורש אפי' לבני ביתו, (וגם בזה צ"ע דמלשונו משמע אפי' ב"ב הסמוכים על שלחנו, דלפעמים אדם אופה שיעור חלה מצומצם ועושה איזה חלות קטנות ליתן לבניו הקטנים לכ"א אשישה א', אם זה חשיב עשוי לחלק, בשלמא מה שעושין לחמים עבור כל ב"ב שיהי' לכ"א לחם משנה י"ל דל"ח עשוי לחלק כיון דאינו מחלקו עד שעת סעודה וע' סמ"ג שהביא ב"י יו"ד (סוס"י שכ"ו) וטו"ז שם (סק"ב) דמשמע דס"ל בשותפין שלשו עיסה לא יהי' דעתן לחלק כלל אפי' אחר אפיי' [ודלא כרשב"א שהביא ב"י שם] ומ"מ סגי עד שעת אכילה עיי"ש דיותר על כן א"א שיהי' מצורף (דא"א ליקח לתוך פיו שיעור חלה בב"א שהוא מ"ג ביצים וחומש ביצה) ז"א הכרח דמ"מ אינו מוכרח לחלק לאחרים בשעת אכילה, ע"כ הקפתיו, וגם דבנדרים (ל"ד:) אי אזמני' עלה מבואר דהמזמין חברו על שלחנו חשיב של בעה"ב ולא של האוכל וע' פנ"י פסחים (כ"ט.) ע"כ ל"ח עשוי לחלק

אבל מה שנותן לקטנים לכ"א חלה א' שלא בשעת אכילה והוא לשעשוע בעלמא כידוע והקטן עושה בו מה שלבו חפץ וקטן יש לו זכיי' מה"ת היכא דדעת אחרת מקנה אותו וחשיב עשוי לחלק, אך דקימ"ל דבעינן דוקא עשוי לחלקו בצק ולא אחר אפיי' וכאן אינו נותנו לקטן עד אחר אפיי', אך תלוי בספק הנ"ל כיון דמחלקו תיכף בהיותו בצק רק דאינו נותנו לאחרים עד אחר אפיי' אם חשיב זה עשוי לחלק אך נלע"ד לפמש"כ התוס' ר"פ הגוזל והמאכיל דהנותן לבניו ל"ח שינוי רשות כיון דמזונותן עליו ונותן להם לאכילה עיי"ש וה"נ ל"ח לחלק לאחרים ודוק]:

והנה בפרק א' דחלה משנה ז' נחתום שעשה שאור לחלק חייב בחלה פירש הר"ב שדעתו אם לא ימצא קונים שיעשנו עיסה ויאפה אותה כולה כאחת עכ"ל, וק' אפי' לא יאפנו כלה כא' כיון שלא ימצא קונים בשעת היותו בצק רק אחר אפיי' א"כ אין דעתו לחלקה בצק וחייבת וע"כ דכיון דבאמת מחלקה לחלקים בהיותה בצק רק דלא יתן לאחרים עד אחר אפיי' זה חשיב ע"ד לחלק ופטורה, ולפ"ז צ"ע על מה סמכו העולם שאופין שיעור חלה מצומצם ושולחין ממנה לצאצאיהם הדרים באותו העיר והם רגילים בכך בכל שבוע וא"כ דעתם לכך בשעת גלגול א"כ איך מברכין על הפרשת חלה כיון דהוי ע"ד לחלק, ולענ"ד ראוי להזהיר ע"ז שאם אין בחלקם הנשאר אצלם כשיעור חלה יפרישו חלה בלא ברכה:

נשוב לנ"ד, ולכאורה י"ל עוד ישוב על מנהגינו מאז ומקדם להפריש חלה מחלות קטנות אף לדעת התפל"מ וב"א בכוונת רבינו יחיאל שבתוס' ברכות (ל"ח.) הנ"ל דהנה בתוס' גיטין (כ"ב:) דגט שכתבו הסופר שלא בצווי הבעל פסול משום דחשיב שלא לשמה, וראי' ברורה לזה ממשנה גיטין, (כ"ו) הכותב טופסי גיטין צריך שיניח וכו' פירש"י שראה תגר ביניהם מבואר שכותב להדי' לשמה ומ"מ אי' בגמ' דצריך שיניח הרי את מותרת לכ"א ובזבחים (ג'.) מבואר דהפסול משום שלל"ש הנה דאפי' כותב בפי' לשמה כל שהוא שלא בצווי חשיב שלל"ש

הן אמת דהתוס' סיימו משום דסתם אשה לאו לגירושין עומדת אמנם צע"ג דבקידושין (י':) מבואר דילפי' שטר קדושין מגט דבעי' ג"כ מדעת הבעל ולחד מ"ד גם מדעת האשה, וקש' הא בשטר קדושין ל"ש זה דסתם אשה לקידושין עומדת כמ"ש המלחמות פ"ב דכתובות, וע"כ דעיקר הטעם משום דל"מ מחשבתו על דבר של חברו כעין שכ' תוס' יבמות (פ"ב:) לענין אא"א דשא"ש דדוקא בדבר התלוי במחשבה אמרי' כן, והיינו משום דמחשבתו ל"מ על דשא"ש וה"נ דכוותה ל"מ מחשבתו ע"מ לחלק בעיסה שאינו שלו, וכיון דבעה"ב בעצמו אינו לש העיסה רק אשתו או משרתת שלו ל"מ מחשבתו לחלק

בעיסה של בעה"ב, והנה בירושלמי בפ"ה דמעשרות הלכה ג' פליגי ר"י ור"ל הממרח כריו של חברו אם נטבל או לא וכן הלש עיסה של חברו אם נטבל לחלה עיי"ש, ולר"ל דס"ל לא נטבל ע"כ דמדמי לה לאא"א דשא"ש וצ"ל דתלי ג"כ במחשבה כתוס' יבמות (פ"ב:) הנ"ל לפ"ז י"ל דכיון דלפי מחשבת הלש ע"ד לחלק פטורה מחלה א"כ ל"ש לומר דל"מ מחשבתו בעיסה של חברו דאי"צ מחשבתו לפטור רק לשלול החיוב כיון דכל החיוב הוא רק מחמת מחשבתו של לש וכשכוונתו לחלק הרי מחשבתו שלא יהי' טבל, אך הרמב"ם פ' כר' יוחנן דהממרח כריו ש"ח טובל וכן הלש עיסה ש"ח וא"כ הטבל מעצמו נעשה ואינו תלוי במחשבתו של זה שפיר י"ל כמ"ש דל"מ מחשבתו ע"ד לחלק ודל מחשבתו לגמרי ממילא נטבל לחלה מחמת עצם מעשה הלישה ודו"ק:

איברא דיש לדון לפי המבואר בע"ז (נ"ג:) דאע"ג דאא"א דשא"ש מ"מ היכא דבעה"ב גלי דעתי' דניחא לי' אאדש"ש עיי"ש וכעי"ז במג"א (סוף סי' ש"ט) המניח דבר מוקצה על כלי של חברו שלא מדעתו אינו נעשה בסיס לדבר האסור אבל אם עושה לטובתו של בעל הכלי דמסתמא ניחא לי' נעשה בסיס לדבר האסור, וה"נ סתמא ניחא לי' לבעה"ב לחלק העיסה לחלות כדי שיהי' מספיק לו ללחם משנה לכל סעודה ואם תעשה מכל העיסה לחם א' לא יהי' לו חלות שלימות ללחם משנה, מ"מ י"ל דכיון דנשיכה מחברת העיסה להיות א' וא"כ בידה אחר שחלקה החלות וערכתן כ"א לעצמה לחברן יחד בקצהן שינשכו זא"ז וכך יאפם יחד ואחר האפיי' יחזור ויפרקם וחשיבי שלימות לענין לחם משנה ומ"מ ל"ח ע"ד לחלקן בצק כיון דבהיותן בצק חוזרים ומתחברים [וזה עדיף יותר ממש"כ הב"א (סי' ס"ט) הנ"ל דאם דעתה לחזור ולצרף בסל ל"ח ע"ד לחלק דהתם יש לפקפק קצת כמו דחזינן דהעושה עיסה ע"ד לחלקה אחר אפיי' אינו מפקיע החיוב דאחר אפיי' פנים חדשות בא לכאן, ה"נ העושה עיסה ע"ד לחלקה בצק ולחזור ולצרף אחר אפיי' אינו גורם חיוב כיון דקודם אפיי' ישארו מחולקים, ואחר אפיי' פ"ח בא לכאן אבל כאן דעתה לחזור ולצרפן ע"י נשיכה קודם אפיי' בעודו בצק זה ודאי ל"ח ע"ד לחלק] אבל שתעשה ע"ד לחלק ושישאר חלוקתו עד אחר אפיי' זה לא ניחא לי', בפרט אם נימא דזה גורם שיהי' פטור מחלה בודאי לא יהי' ניחא לי' בזה, ע"כ ל"מ דעתה לחלק נגד רצון בעה"ב:

אמנם תי' אינו מספיק רק למשרתת הלשה עיסה אבל בבעלת הבית עצמה אי"ז מספיק דביבמות (פ"ו) ואכלתם אותו בכ"מ אתם וביתכם למד על נשואה בת ישראל שנותנת רשום לתרום, ובמל"מ פ"ד מה' תרומות הי"ב כ' בשם בעה"ת דה"ה לענין חלה, מוכח מזה דאשה חשובה לגבי עיסתה כבעה"ב עצמו ולא בגדר שליח, איברא דלשון הרמב"ם

שם פ"ד הי"ב שכ' וז"ל הבן שאוכל עם אביו ואשה בעיסתה תורמין מפני שהם ברשות, משמע להדי' דגם אשה רק שליח הוא ולא כבעה"ב, וכבר העיר בזה בס' צפנת פענח ה' מתנות עניים בהשמטות, ולפ"ז צ"ל דהא דיבמות (פ"ו.) גזה"כ היא לענין שליחות לבד שיש לה כח ליתן רשות לתרום אף שהיא עצמה אינה חשיבה אלא כשליח ולפ"ז י"ל כמ"ש, ועי' קדושין (כ"ד.) לענין פדיון מע"ש של הבעל חשיבה האשה כשליח דעלמא ולא כבעלים עיי"ש:

עוד יש ליישב המנהג דבפ"ד דחלה ס"ל לרע"ק דהעושה מקב חלה חל וכ' הירושלמי דדומה לתורם קודם מרוח, אך חכמים חולקין והלכתא כוותייהו מ"מ י"ל דהיי"ד כשלא הי' בו מעולם שיעור חלה אבל כשהי' בו שיעור חלה אף שדעתו לחלק מודו חכמים לת"ק דחל הפרשה כמו קודם מרוח, וכמ"ש הר"י מינץ דהא דח"ש אסור מה"ת היי"ד בבא משיעור שלם ה"נ ס"ל לחכמים דחשיבות ח"ש לענין זה שיחשב כמו קודם מרוח היי"ד בבא משיעור שלם:

סימן נ

נלע"ד דאם עשה שאור פחות פחות מכשיעור חלה וכשנעשה שאור צורפים יחד כשיעור חלה פטורה מן החלה ואע"ג דפ"ק דחלה מפורש דשאור חייב בחלה היי"ד דכבר חל עליו חיוב בטרם נחמץ כ"כ עד שיפסול מאכילת כלב ותו לא פקע וכ"ז כשהי' בו מתחלה שיעור חלה אבל בלא הי' בו בתחלת לישה כשיעור חלה עד שנעשה שאור ואז נפסל מאכילה כדאיתא בתוספתא דשאור נפסל מאכילת כלב ואז א"א שיחול עליו חיוב חלה כיון דאינו ראוי לאכילה וכל שאי"ר לאכילה פטור מחלה כמפורש בפ"ק דחלה לענין עיסת הכלבים שאין הרועים אוכלין ממנו, ואע"ג דעומד לאכילה כשיתערב בפת מ"מ כיון דבעינו אי"ר לאכילה לאו אוכל היא כדאיתא בנדה (נ"א.) דתבלין אינו מטמא טומאת אוכלין כיון שאינו עומד לאכילה בפ"ע וברש"י בב"ת (כ'.) דמלח אינו מקבל טומאה משום דאינו נאכל בעינו רק ע"י תערובות, והשתא קו"ח היא דהרי עיסת הכלבים שאין הרועים אוכלין ממנו מקבלת טו"א כדאיתא בפ"ק דחלה ומ"מ פטורה מחלה, הנה דלענין חלה צריך שיהי' יותר ראוי לאכילה מלענין טומאת אוכלין קו"ח לתבלין דל"ח אוכל לענין טומאה כש"כ שאינו חשיב אוכל לענין חלה:

שוב נתיישבתי די"ל כיון דילפי' חלה לחם ממצה דדוקא ה' מינים חייבים בחלה משום שבאין לידי חימוץ ה"ה דילפי' דגם שאור חייב בחלה כמו דחייבין עלי' משום חמץ משום דחזי לחמע בו עיסות אחרות כמ"ש הר"ן פסחים (מ"ה:) והא דעיסת הכלבים

שאין הרועים אוכלין ממנה פטורה מחלה שם אין ראוי לחמע בו עיסות אחרות ואפי' נימא דראוי מ"מ אין כח החימוץ בא מחמת שאינו ראוי משא"כ בשאור דכל כח החימוץ שיש לו הוא מחמת שאינו ראוי ע"כ אין זה נחשב חסרון כמו שאין נחשב חסרון לענין חמץ דאין היקש למחצה:

מ"מ יש לדחות דהרי ילפי' ממצה וא"כ עכ"פ צריך שיהי' דבר שיהי' שייך בו מצה [ואף דבעי' שיהי' בא לידי חימוץ היינו ג"כ משום דבלא"ה אין יוצאין ידי מצה] וא"כ אין למילף מיני' שאור שכל המין הזה היפך מצה ואף דגם חמץ חייב בחלה מ"מ אין החיוב מפאת מהות חמץ שבו משא"כ בשאור שאנו רוצין לחייב מחמת דחזי לחמע עיסות אחרות שזה מצד מהות שאור שבו. וצ"ע לדינא:

סימן נא

התרה"ד כ' דמשרתת יכולה להפריש חלה בלי דעת ק האשה בעלת העיסה משום זכיי' והקצה"ח כ' י דלאו כל מידי דניחא לי' חשיב זכיי' רק במכניס ממון לרשותו שהוא זכיי' גמורה, ולענד"נ ראי' לדבריו מר"ן גיטין (ל"ז.) גבי פרוזבול שאינו נכתב רק על הקרקע ואם לית לי' קרקע ללוה מזכה לו שדה כ"ש והק' הר"ן הא אנן סהדי דלא ניחא ללוה זכיי' זו כי עי"ז לא תהי' שמטה משמטתו וכ' דכיון דגוף הזכיי' טובה לו אף שנצמח מזה חובה חשיב זכי' והשתא אא"ב כהקצה"ח דעיקר זכיי' היינו במכניס ממון לרשותו ממילא י"ל דאפי' בלא ניחא לי' חשיב זכיי' אבל אי נימא כתרה"ד דעיקר תלי בניחא לי' ולא תלי גדר הזכיי' במכניס ממון לרשותו רק באנן סהדי דניחא לי' והרי התם בפרוזבול אנן סהדי דלא ניחא לי' וע"כ כקצה"ח:

אך לכאור' ק' ע"ז מגיטין (י"א:) בגט אין חבין לאדם אלא בפניו וקשה מ"מ הרי מכניס הגט לרשותה כשזיכה עבורה וקונית עכ"פ גוף הנייר לצור ע"פ צלוחותה ואף שנצמח מזה חוב בגירושין מ"מ יחול הגט. ונלע"ד לפמ"ש הפוסקים דל"מ קנינים בגט ול"מ רק נתינה לידה או לחצרה וזכיי' אף דמועל שתקנה הגט מ"מ ל"ח ידה רק קנין בעלמא וע"כ אף אם ניהוב דקונה הגט מ"מ אינה מתגרשת ובשו"ת הריב"ש וגם בס' דברי חיים כתבו דאף דששא"כ וחשיב ממש כמעשה משלחו מ"מ זכיי' ל"ח כמשלח רק דהמעשה מועיל עבורו. וא"כ ה"נ ל"ה כאלו היא קיבלה הגט רק דמועיל עבורה ממילא ל"ח רק קנין ול"מ לחלות הגירושין. אך כשעושה שלל"ק אז יד השליח כידה ממש וחשיב נתינה לידה. ולענין עצם הקבלה שיחשב השליח כמותה שוב ל"ש זכיי' דזכיי' ל"ח רק במכניס ממין לרשותו כד' קצה"ח. וכאן צריך הפעולה עצמה של קבלת הגט ודו"ק:

ואציע מענינא מחידושי לביצה השייך לנ"ד וז"ל ביצה ט"ז: ע"ת צריכין דעת פשיטא דעת מניח בעינן דעת מי שהניחו לו בעינן או לא בעינן ובשמ"ק הק' הב דמאי ס"ד הרי זכין לאדם שלא בפניו ותי' בשם השאלתות דכיון דסגי לזכות לו פחות מכזית ל"ח זכי' ולכאו' פלא גדול לומר כן. גם הק' בשמ"ק הרי זוכה עי"ז שיוכל לתקן צרכיו בשבת ונראה לי מכאן ראי' לדעת הקצה"ח דלא חשיב זכי' רק אם מכניס דבר חדש לרשותו אבל ניחותא בעלמא אין דינו כזכיי' וצריך שליחות בפי ומיושב קו' השמ"ק דמה שזוכה לו שיוכל לתקן צרכו לשבת זה אינו בגדר זכי' כיון] דאין מכניס דבר חדש לרשותו רק ניחותא בעלמא אך לפ"ז ק' לכאו' אפי' הי' צריך כזית איך מועיל בלא דעת הרי חלות ע"פ הוא דבר בפ"ע ולענין זה ל"ש זכיי' וצ"ל דכיון דמזכה לו חלק בהתבשילין נגרר חלות הע"ת אחר גוף הזכיי' שזה ודאי מועיל מפני שמכניס דבר חדש לרשותו וע"ז חידש ר' אחא ז"ל דדוקא כשיש כזית בהדבר שמזכה לחבירו שהוא דבר חשיב נגרר אחריו גם חלות הע"ת משא"כ בפחות מכזית אע"ג דגוף הדבר יוכל לזכות לחברו מ"מ כיון שאינו חשיב אין חלות הע"ח נגרר אחריו ולפ"ז אפשר דבעלמא גם ר' אחא ז"ל מודה דיכול לזכות פחות מכזית כנלע"ד נכון:

סימן נב

נסתפקתי בהא דאי' בסה"ק לומר מודה אני בבקר השכם אף שאין ידיו נקיים כיון שאין מזכיר בו שום שם אם הייי"ד כשהמקום נקי אבל אם יש דבר שאינו נקי סמוך למטתו כגון גרף של רעי או מ"ר אסור דכה"ג מצינו לענין הרהור בד"ת דבידים שאין נקיים שרי ובמקום שאין נקי אסור וה"נ אף שאין מזכיר להדי' השם מ"מ מטרת כוונתו הוא אל השם הק' ית' ודומה למהרהר ד"ת בפרט לפמ"ש בזה"ק פ' בשלח ועוד בכ"מ וברמב"ן בהקדמתו לתורה. דכה"ת שמותיו של הקב"ה [ואני מצאתי' גם בש"ס דילן בג' מקומות [דליכא מידי דזה"ק דלא רמיזא בתורה הנגלית כמ"ש באבני נזר או"ח סי' ב'] בברכות דף ו' ומנין שאפי' א' שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו שנאמר בכ"מ אשר אזכיר את "שמי" אבוא אליך וברכתיך הנה קרי ללימוד תורה אזכיר את שמי וכ"מ להדי' בשבת כ"ח: דתפילין דאית בי' שין ודלית יוד הוי בכלל למען תהי' "תורת" ד' בפיך. הנה דשמו של הקב"ה היינו תורה. וכן מבואר סנהדרין כ"ב. דשויתי ד' לנגדי תמיד קאי על ס"ת] א"כ כמו דאסור להרהר בד"ת כמו כן אסור להרהר בהשם הק' ית' וצ"ע לדינא:

וידידי הרהג"א ר"א ווינבערג שליט"א מוואַרשא העירני דבס' תני' פרק כ' כ' כי המחשבה היא ג"כ בחי' אותיות כלשון עם ועם המדברים והמהרהרים בהם וא"כ

מה שכוונתו להשי"ת ל"ה אפי' הרהור כי אינו מכוון המלות במחשבתו עכ"ד. ולע"ד הקלושה מרשב"א ברכות (ט"ו.) מבואר להיפוך שכ' דלמ"ד ק"ש בלה"ק ל"ש הרהורא כדיבור דהרהור ל"ש על לשון פרטי רק על כלל המכוון זה תורף כוונתו. אך בתוס' שבת (מ':) מבואר להיפך מדברי הרשב"א וא"כ דין הנ"ל אפשר דפלי בפלוגתא ש דרשב"א והתוס':

גם כשנדקדק בלשון הרב ז"ל בתני' דכ"ז שאין עולה המחשבה מלב למוח עדיין אינו בבחי' אותיות רק כשעולה מלב למוח עיי"ש וא"כ לענין הרהור דלשון המשנה מהרהר בלבו משמע דסגי בהרהור בלב לבד אף בלא עלה עדיין מן הלב למוח וא"כ שם הרהור עליו אע"ג שעדיין אינו בבחי' אותיות. ונלענ"ד לענין כוונת מצו' דלשון המשנה ר"ה (כ"ז:) וברפ"ב דברכות אם כוון "לבו", יצא סגי בכוונה אף שעדיין לא נתלבשה באותיות וכ"מ להדי' במאירי בהקדמתו לנדרים במה שביאר ד' הירושלמי ר"ה דאם עמד חזקה כוון והמג"א בה' ר"ה נתקשה בדברי ירושלמי והמאירי ביאר דבריו באר היטב עיי"ש. וא"כ ה"ה בנ"ד אף שעדיין לא נתלבש באותיות חשיב הרהור וצ"ע לדינא:

שו"ר מפורש במג"א (סי' פ"ה) ובשו"ע הרש"ז ז"ל דמותר לומר חנון ורחום בבית המרחץ אף כשכוונתו על השי"ת. הנה מפורש להיתר, ונראה הטעם משום דלית מחשבה תפיסא בי' כלל בהשי"ת כדאי' בפתח אליהו וא"כ ל"ש בזה איסור מצד הרהור. שו"ר דזה ליתא דהא דלית מחשבה תפיסא היי"ד בא"ס ובו ית' גם דיבור ושם לא תפיסא בי' כלל. ועיקר השמות הקדושים הם מן אצילות הספירות ולמטה היינו בעצמות המלובש בספירות כמבואר בפרדס שער עצמות וכלים ובשאר מקומות ובכל ספרי המקובלים ושם גם מחשבה תפיסא והדרא קושי' לדוכתא וצ"ע:

וליישב זה נראה דלכאור' ק' לפמ"ש בשו"ת חוות יאיר סי'. דלמדין מן ההיפך וכמו דמותר להתפלל בבית ברחוק מן הצואה ד"א כמו כן מותר לעשות צרכיו ברחוק מן הספרים ד"א עיי"ש א"כ כמו דמותר להתפלל בבית כשהצואה מכוסה כמו כן מותר לעשות צרכיו בבית כשהספרים מכוסים (וזה שלא כדברי המג"א (סי' שט"ו) דגם לעשיית צרכיו בעינן כלי בתוך כלי] וא"כ יהי' מותר להרהר בד"ת בבית הכסא משום דד"ת שלו מכוסין בגופו, וי"ל לפמ"ש רש"י קדושין (ל"ג) ד"ה תורה דבשעה שאדם לומד הוא עצמו חשיב תורה א"כ ל"מ כיסוי הגוף על הד"ת הוא דגופו נמי תורה נחשב בשעה שמהרהר בד"ת וצריך כיסוי, וכ"ז בשעה שלומד משא"כ בשעה שמהרהר בתפלה או בהשם הק' אין גופו נחשב כתורה דלא מצינו זה רק בתורה [ויובן זה היטב עפמ"ש בס' תני' פ"ה דבזה יש יתרון לתורה על כל המצות מעשיות דבשעה שעוסק בתורה מתייחד

עמו ית' יחוד נפלא שאין כמהו עיי"ש] ע"כ מותר להרהר בהשם הק' במקום שאינו נקי משום דגופו חשיב כיסוי:

סימן נג

ברמ"א או"ח (סי' ר"ד ס"ה) פסק דכל שאין במים ששה פעמים נגד היין מברכין עליו בפה"ג [וכ"פ הבכו"ש ושאר אחרונים לענין קידוש] ומשמע במג"א דזה מתאים עם דברי הר"י שבתוס' בב"ת (צ"ז.) דאם יש בו אך א' משהו במים אז טעמו פגום הא פחות מכן שם יין מזוג עליו:

אמנם ק' דהא הר"ן פ' השוכר את הפועל (דף ע"ג:) כ' דהר"י למדה ממימרא דר"א אר"י התם ב' כוסות א' של חולין וא' של תרומה ומזגן ועירבן זה בזה רואין את ההיתר כאלו אינו ושאר המים רבין עליו ומבטלין אותו, ופירשה הר"י ז"ל שכל כוס הי' בו כדי שיעור מזיגה על חד תלת מיא ובשניהם אם נסלק הכוס של חולין יהי' על חד שית ומש"ה שרי דאז טעם היין נפגם עיי"ש וכ"כ הראב"ד ז"ל וא"כ מהר"י ז"ל עצמו מבואר להיפך דשיעור מזיגה אפילו ביין גמור בעינן דוקא על חד תלת ולא יותר, אך דעד שית אף שאינו יין מ"מ אסור מצד טעכ"ע ובששה פעמים מים נגדו הטעם פגום וכ"כ הרשב"א בתה"ב (דף ס:) אליבא דהר"י ז"ל וכ"כ בטויו"ד (סי' קל"ד) איברא שראיתי בס' עטרת ראש והוא ס' יקר ונחמד על מס' ברכות (י"ב. דף ל"ז: מדה"ס) הוכיח דע"כ הר"י ז"ל לא למדה מהא דב' כוסות וחולק על הר"ן ז"ל, אמנם גם לדבריו יקשה פסק הרמ"א ז"ל דהוא ז"ל כ' דיש כמה מיני יינות, והטובים והמשובחים יכולים לקבל מים יותר, אמנם אפי' הגרוע מהם יכול לקבל על חד תלת והיותר משובח לכל אינו מקבל מים רק מעט פחות מששה פעמים נגדו וע"ז בנה כל יסודו לבאר דברי הגמ' בב"ת (צ"ו:) באופן נחמד עיי"ש, וא"כ איך מברכין בפה"ג ביין שיש בו פחות מא' בששה מים מספק דילמא אין יין זה מקבל כ"כ מים, וקו"ח שאין לומר מס' שהוא היין היותר מובחר מכל היינות ומקבל כ"כ מים:

אמת שבב"י יו"ד (סי' קכ"ג) מייתי דעת הר"ן ורא"ש דדוקא בשמרים בעי' על חד תלת אבל ביין גמור אפי' נתן בו הרבה מים כל שיש בו טעם יין מברכין עליו בפה"ג אבל הרי לא כתבו דוקא על חד שית, אך בסוף כ' והרשב"א בת"ה כ' ב' סברות אלו ואח"כ כ' ויש מגדולי החכמים שהתירו אפי' יין של נכרי שנפל לתוך ו' חלקי מים שנוטלפ"ג הוא עכ"ל ויל"פ דגדולי החכמים אלו ס"ל ג"כ לחלק בין שמרים ליין דבשמרים בעינן על חד תלת מיא וביין על חד פחות משית, ולפ"ז א"ש דברי הרמ"א, אמנם נראה דגדולי

החכמים שכ' הרשב"א ז"ל כוון לדעת ר"י וראב"ד ז"ל, והרי מקור דין הנ"ל הוא ביו"ד (סי' קל"ה ס"ה) לענין יי"נ, ושם מבואר בטור ובב"י ובטו"ז (סק"ה) שדין הנ"ל נובע מהר"י והראב"ד ז"ל והמקור לזה מהא דב' כוסות א' של חולין וא' של תרומה הנ"ל, וא"כ משם הרי אדרבא ראי' לסתור:

אמנם לענין קידוש מצאתי רפואה מה"ת לאותן היינות לברך עליהם בפה"ג אף לדעת הר"י והראב"ד ז"ל דלכאורה י"ל דכל שאין בו מים רק פחות מששה פעמים אף שאין דין יין עליו כל שטעמו מושבח צריך לברך עלי' בפה"ג מצד טעם כעיקר דלדעת ר"ת ז"ל אמרי' נהפך וחייב על כל זית שבו ולדעת ר"ח כהן ז"ל כל שיש בו כבכא"פ אמרי' נהפך ובשיעור הנ"ל עדיין יש בו יותר מכבכא"פ דבשיעור כא"פ יש ב' דיעות באו"ת (סי' רי"ב) לדיעה א' הוא ג' ביצים וי"א ד' ביצים ולדיעה דכא"פ ג' ביצים ס"ל דשיעור זית הוא פחות משליש ביצה, ולדיעה דכא"פ ד' ביצים שיעור זית הוא כחצי ביצה ע' בשו"ע הרב (סי' תפ"ו) וא"כ בנ"ד לכו"ע יש ביין יותר מכבא"פ כל שאין בו רק פחות משש נגד המים דוק ותשכח ואמרי' נהפך, ואפי' לענין מצה קימ"ל באו"ח (סי' תנ"ג) דמועיל טכ"ע וכבאכ"פ למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' ויוצא בכל זית שבו, ולמה יגרע לענין בפה"ג, אמנם יש לחלק דשאני לענין איסורין דאין דנין רק לענין האיסור שנותן טעם וכן לענין מצה, ואף דיש ג"כ היתר שיש בו טעמו וממשו מ"מ חייב מצד חלק האיסור שבו, משא"כ לענין ברכה הרי גם המים טעונין ברכה ומאי חזית למיזל בתר יין שאי"ב רק טעם יותר ראוי למיזל בתר המים שיש בו טעם וגם ממש וע"כ יותר ראוי לברך שהנ"ב על חלק המים שיש בו טעמו וממשו, וכ"ז לכתחלה אמנם בדיעבד אם בירך בפה"ג שפיר יצא דהרי גם שם יין עליו מצד טכ"ע ונהפך, אך דגם שם מים עליו, וע"כ נכון לכתחלה לברך שהנ"ב, אבל בדיעבד שפיר חשיב ברכה טובה דחשיב כיין ג"כ מצד טעכ"ע ונהפך, ולפ"ז י"ל כמ"ש האחרונים (ברס"י רצ"ז) דאפי' כשאין לו בשמים רק שאר מינים דבחול צריך לברך ברכה המיוחדת להם כגון בורא עשבי בשמים או עצי בשמים מ"ט במוצש"ק יברך בורא מיני בשמים כיון דבדיעבד יוצא בזה כדי שלא לשנות מנוסח הקידוש של כל ישראל ה"נ י"ל בנ"ד כל שבדיעבד יוצא בבפה"ג בקידוש יברך לכתחלה בפה"ג שלא לשנות:

והנה בש"ס בב"ת (צ"ו:) ת"ר א' שכר שעורים וא' שכר תמרים וא' שמרי יין מברך עליהם שהנ"ב אחרים אומרים שמרים שיש בהם טעם יין מברך עליהם בפה"ג, אמר רבא דכו"ע רמא תלתא ואתי ארבעה חמרא הוא רבא לטעמי' דאמר רבא כל חמרא דלא דארי על חד תלת מיא לאו חמרא היא רמא תלתא ואתא תלתא ולאו כלום כי פליגי דרמא תלתא

ואתי תלתא ופלגא דרבנן סברי תלתא עייל ותלתא נפיק פש לי' פלגא ופלגא חמרא בשית פלגא מיא לאו כלום הוא ואחרים סברי תלתא עייל ותרין ופלגי נפיק פש לי' כוזא וכוזא חמרא בתרי ופלגי מיא חמרא הוא, והנה ק' טובא בסוגי' זו כמו שהק' בס' עטרת ראש ברכות (י"ב: דל"ו: מדה"ס) א') דלא קאמר הש"ס מג' עד ד' פליגי, ב') דהדיוקים סתרי אהדדי דמדקאמר הש"ס רמא ג' ואתי ד' חמרא הוא משמע דבמעט פחות מד' נמי פליגי והדר קאמר דבתלתא ופלגי פליגי דמשמע דביתר מעט מתלתא ופלגא לא פליגי, ג') דהדר קאמרי דברמא ג' ואשכח ג' ולא כלום הוא ופי' רשב"ם דטעמא דליכא רגל"ד לומר דמן המים נשארו ויין יצא ובמעט יותר מג' כיון דאיכא רגל"ד דיצא יין פליגי והדר קאמר ג' ופלגא פליגי משמע דבמעט פחות מג' ופלגא לא פליגי, ועוד דקדוקים רבים, והנה בשטמ"ק בב"ת שם בשם תוס' הרא"ש דלאו דוקא קאמר פלגא דשיתא פלגי לא קאי דכל שהוא פחות מרביעית יין אין מברכין עליו בפה"ג, אך לפ"ז לא נתיישבו עדיין דקדוקים הנ"ל ואענה חלקי ע"ד שתירץ הג' עטרת ראש ז"ל לחלקם לה' בבות עיי"ש דבריו הנחמדים אך הוא ז"ל כ' באופן אחר ואנחנו נתרץ לפי דרכנו ע"פ הקדמה הנ"ל דמצד טעכ"ע לכתחלה צריך לברך שהנ"ב כמו הממש ובדיעבד יוצא בבפה"ג ועפ"ז יש לבאר הסוגי' שיש ה' בבות בדין זה:

בבא א', רמא ג' ואתא ג' גם לאחרים מברכין שהכל דכיון דיצא בצמצום כמו דרמא ש"מ שלא נבלעו בהשמרים כלל, וע"כ אפי' אם בדיעבד בירך בפה"ג לא יצא דליכא טעמא אלא קיוהא בעלמא:

בבא ב', רמא ג' ואתא ג' וכ"ש עד תלתא ופלגא דלרבנן דלא ס"ל כלל האי סברא דמים נבלעין בשמרים ויין וצא, א"כ בע"כ אין כאן א' מששה יין ובודאי קיוהא בעלמא הוא ואפי' בדיעבד לא יצא בבפה"ג, ולאחרים דמסתמא אמרי' דמים נכנסין ויין יוצא אלא שאין אנו יודעין כמה ע"כ לכתחלה שהכל ובדיעבד יצא בבפה"ג, דאולי יש יותר מא' בששה יין נגד המים ואיכא טעכ"ע טעם גמור וגם כדאכ"פ יוצא בבפה"ג בדיעבד:

בבא ג', רמא ג' ואתא ג' ופלגא לרבנן ל"א כלל שנכנס מים ויצא יין א"כ בודאי ליכא רק א' משית וליכא טעמא לא יצא אפי' דיעבד בבפה"ג, ולאחרים אפי' לכתחלה בפה"ג דכיון דאמרי' נכנס מים ויצא יין א"כ לכה"פ נכנסו מים כ"ד ויצאו יין כ"ד, וכל שיש יוצא מא' בשש ביין איכא טעם גמור, ואע"ג דלא מצינו לברך ברכה מצד טכ"ע וכ"מ ברמב"ן ורשב"א בב"ת (צ"ו.) דמצד טכ"ע ל"ש לברך ברכה על הפרי שאין כאן רק טעם ממנה. והסברא משום דיותר נכון למיזל בתר גוף הדבר שקיבל הטעם שיש בו טעמו וגם כל ממשו, מלמיזל בתר הדבר שאין כאן רק טעם לבד ממנו, ולא דמי לאיסורין ולמצה

דאזלי' בתר טעם דהתם א"א להתיר מחמת העיקר כיון דאסור מחמת הטעם, ומה בכך דמצד העיקר אינו אסור מ"מ אסור מצד הטעם, ע' כזה בש"ך יו"ד (סי' ב' סק"ל) וכן במצה אף שאינו יוצא מפאת העיקר מ"מ יוצא מפאת הטעם שהוא ג"כ כעיקר משא"כ לענין ברכה אע"ג דמצד טכ"ע שייך לברך בפה"ג מ"מ הרי גם העיקר צריך ברכה ומה חזית למיזל בתר טעם לבד הלא מוטב למיזל בתר הדבר שיש בו גם הממש, אך נראה דסברא זו שייך רק לכתחלה אמנם בדיעבד שכבר ברך על הטעם ג"כ יוצא דסו"ס קי"ל טעכ"ע ונהפך ואף שעשה נגד היושר דיותר ראוי למיזל בתר העיקר מ"מ ברכה טובה היא כיון דטעם כעיקר:

וע"כ בנידון דידן ברמא ג' ואתא ג' ופלגא אף לכתחלה בפה"ג דאיכא תרי צדדין לבפה"ג לאחרים, א' דילמא נכנס הרבה מים ויצא יין באופן דאיכא על חד תלת דאז הוי יין גמור ואז אפי' לכתחלה בפה"ג ותו דאפי' נימא דלא יצא רק מעט יין מ"מ בדיעבד בבפה"ג יוצא ואע"ג דגם לענין שהכל איכא ב' צדדין א' דילמא הוא פחות מעל חד תלת ולכתחלה שהכל, ואפי' תימא דאיכא על חד תלת והוי יין גמור מ"מ על כלן אם אמר שהכל יצא מ"מ ס"ל לאחרים דשוב הבפה"ג מכריע שיש לו יותר חשיבות דכיון דב' הברכות יש להם זכיות שוות מברכין ברכת בפה"ג שהוא יותר חשובה:

בבא ד', רמא ג' ואתא יותר מג' ופלגא בזה לרבנן לכתחלה שהנ"ב ובדיעבד בפה"ג כיון דליכא מים רק פחות משית וטעמו טוב יוצא בדיעבד בבפה"ג מצד טעכ"ע כנ"ל:

בבא ה', רמא ג' ואתא ד' בזה גם לרבנן לכתחלה בפה"ג כיון דאיכא על חד תלת שזה שיעור מזיגה הוי יין גמור לכו"ע, ואם כנים הדברים יש מזה ראי' לדברינו הנ"ל דאף שאין עליו דין יין מזוג כל שיש בו טעם יין מושבח יוצא עכ"פ בדיעבד בברכת בפה"ג:

[**ואם** כנים דברינו יש לכאורה למצוא היתר גם להמערבין אפי' יותר מאחד במים [מלבד שיש דיעה בב"י יו"ד (סי' קכ"ג) דאפי' יין נו"ט עד ששים] דהרי יש ב' דיעות (בסי' ר"ב ס"י) פירות ששראן או בשלן במים אם מברך שהנ"ב או בפה"ג, והנה בתה"ב בדיני יי"נ בית ה' שער ה', (דף ס"א. מדה"ס) כ' וז"ל כ' הראב"ד ז"ל יין במים אם נתערב כדי שיהי' המים ראוין לשתיי' על ידו "בתורת יין" וכו' דאסורין בהנאה, משמע מדבריו דאפי' ביותר על חד שית במים יש בו ג"כ טעם טוב ומושבח, אך שאין לו טעם טוב שיהי' ראוי בתורת יין, וכעי"ז כ' באגלי טל מ' דש (ס"ק י"ז אות קטן מ"ז) בהגה עש"ה, לפ"ז י"ל דאף ביותר מא' בשית אף דל"ח יין מ"מ לא גרע משאר טעם פרי דלהרא"ש מברך בפה"ע, וה"ה דיוצא בבפה"ג כמ"ש במק"א, אך יש לדחות לפמ"ש בשו"ע הרב ז"ל (סי' ר"ב סי"ב) דאפי' להרא"ש היי"ד כשנתבשל עיקר לצורך הפרי אבל אם העיקר נתבשל אך לצורך

המשקין לכו"ע אין מברכין בפה"ע עיי"ש וכאן הרי שורה הצמוקים רק לצורך המשקין לא לצורך אכילת הצמוקים]:

סימן נד

דבר היינות שלנו שמברכין עליהם בפה"ג ועל הגפן והרבה מערערין ע"ז דמערבים בו מים הרבה יותר מששה פעמים נגד היין ובב"י יו"ד (סי' קכ"ג) הביא ג' דיעות, דיעה א' דצריך שלא יהי' יותר מג' חלקים מים וא' יין כבב"ת (צ"ו:) פלוגתא דת"ק ואחרים ודיעה ב' דשא"ה בשמרים וחרצנים ולאו יין גמור א"כ כל דאיכא יותר מעל חד תלת קיוהא בעלמא הוא אבל ביין גמור אפי' טובא, ודיעה ג' דביין גמור צריך שלא יהי' בו ו' חלקים מים נגד היין וכ"פ להלכה ביו"ד (סי' קל"ד), וכ"פ הרמ"א (סי' ר"ד ס"ה) שאין לברך עליהם בפה"ג:

ולכאורה יש לומר דהיום שכל היינות כמעט הם מזוגין בהרבה מים ומ"מ העולם קורין לו יין א"כ שפיר יש לברך עליו בפה"ג דהרי ברכה נאמרת בכל לשון כמבואר בסוטה (דף ל"ב) ד"ה ואלו נאמרין ואם יברך בלשון זשארגאן שפיר יוכל לקרוא לו יין כמו שנקרא בפי כל העולם ממי' גם בלה"ק יוכל לברך בפה"ג דלא גרע מאילו ברך בלשון זשארגאן, ודוקא בזמן הרמ"א ז"ל שרוב היינות הי' נקיים מתערובת מים יותר מכשיעור ועיקר שם יין הי' ליינות אלו, משא"כ היום שכמעט כל היינות כך הם ומ"מ קוראין לו יין בלשון בנ"א שפיר דמי:

ולכאורה יש לפקפק ע"ז דכיון דאין אנו מדברין בלה"ק א"א למיזל בתר לשון בנ"א לגבי לה"ק כעין זה כ' הר"ן בנדרים פ' הנודר מן המבושל לגבי נודר מן התירוש דאנו שאין מדברין בלה"ק א"א למיזל בתר לשון בנ"א, מ"מ י"ל דבזה עצמו חשיב שנקרא יין בלשון בנ"א מחמת שמברכין עליו בפה"ג ונמצא קורין לו בלה"ק פה"ג ואף שאין קורין לו רק בשעת המצו' חשיב שנקרא כך בלשון בנ"א, וראי' לדבריי מדברי אבני נזר או"ח (סי' רס"ח סק"ח) וז"ל מש"כ לסגור הדלתות באיזה פעם הטעם כי יש להסתפק אם דלת שאין נועלין בשום פעם נקרא דלת ונעל שאינו עשוי להלוך בו פסול לחליצה ובגמ' יבמות (ק"ד.) שאל על נעל דבי דינא הא אינו עשוי להלוך בו ומשני אי מסגי בי' שליחא דבי דינא מי קפיד עלי' דיינא ולדידן שאין הולכין כלל בנעלים כאלה צ"ל משום דהמנהג שהיבם הולך בו ארבע ע"כ חשיב עשוי להלוך בו הנה דמה שעשוי להלוך בו למצו' גרידא חשיב עשוי להלוך בו וה"נ דכוותה וגם אינו דומה לדברי הר"ן נדרים גבי נדר מן התירוש כיון שאין מדברין בלה"ק אין יודעין מה כוונת הנודר שיהי' נכלל בתיבת

תירוש משא"כ כאן פשוט וידוע לכל דיין בלה"ק ובלשון זשארגאן הכל א' וז"פ ומבואר, וא"כ לכאו' שפיר דמי לברך עליהם בפה"ג:

[**עוד** סמך לדבריי מש"ס שבועות (נ"ט.) ודילמא האי גברא צפורא רבא חזי ואסיק לי' שמא גמלא וכו' ודלמא אסקונדרי חזי ואסיק להו זוזי וכו', ואף דבמסקנא ל"א כן היינו דלא אמרי' אדעתי' דידי' משתבע בדבר שהוא נגד דעת כל השומעין משא"כ בנ"ד דהכל קורין לו כן בלה"ק פה"ג שפיר דמי כמבואר התם דאם הכל היו קורין לו בלה"ק גמל קושטא קמשתבע אף שנשבע בלה"ק ועל טהרת לה"ק אין תיבת גמל משמע רק גמל ממש מ"מ אם הי' נקרא כן בפי כל הי' חשיב האמת כן], אמנם יש לדחות דברש"י ברכות (ל"ה:) ד"ה זית מבואר דענבים נקראים פרי הגפן ולא היין וכ"מ בנזיר (ל"ד:) וכן מבואר בשו"ע (סי' ר"ח סעי' ט"ו) עיי"ש [משם אין ראי' רק דגם ענבים נקראים פה"ג מ"מ אפשר דגם יין נקרא פרי הגפן ושוב י"ל כמ"ש לעיל] וא"כ אף אם ניהוב דיינות שלנו קרויים יין מ"מ הרי ברכת בפה"ג אינו על היין רק על הענבים שמהם נעשה היין והרי יין זה לא בא מענבים ואף קצת יין שבו בטל במיעוטא לגבי מים והמים הרי לא באו מענבים:

(משם** אין ראי' רק דגם ענבים נקראים פה"ג מ"מ אפשר דגם יין נקרא פה"ג וכן בב"ק (נ"ד) רש"י ד"ה פרי מפרי וכו' יין מענבים משמע דגם היין נקרא פרי וכ"א להדי' בתוס' עירובין (כ"ט:), ד"ה הכא ובמהר"ם שם דיין הוא שם הפרי ע"ש, ושוב י"ל כמו שכ' לעיל:)**

ולאחר העיון מצאתי להם רפואה מה"ת לדעת הרשב"א פ' כיצד מברכין שכ' לחלק בין הא דאמרי' שם (ל"ח.) דדובשא דתמרא מברך שהכל משום דזיעה בעלמא הוא ואילו שם (דף ל"ט) דמיא דסילקא כסילקא ומברך בופה"א ודעת הרא"ש לחלק בין סחיטה לבישול דע"י בישול יוצא הטעם יותר ממה שיוצא ע"י סחיטה אבל דעת הרשב"א דעיקר החילוק בין פירות שדרך לסוחטן למשקין או לבשלם כדי שיתנו טעם למים אז מברך כברכת הפרי עצמה ודובשא דתמרי אין הפרי עומד לכך לסוחטו ע"כ מברך עליו שהכל נהי' בדברו הובא ב"י (סי' ר"ב), והנה במג"א (סי' ר"ד ס"ק ט"ז), הקשה עמש"כ הרמ"א דכשיש ו' פעמים מים נגד היין אין מברכין בופה"ג והק' הא טעם כעיקר דאורייתא אפי' לקולא כדאי' (סי' תנ"ג) לענין מצה ותי' דמ"מ אין שם יין עליו כדאי' ביו"ד (סי' קל"ד ס"ה) דאפי' לחומרא אין שם יין עליו עיי"ש זכינו לדון דאע"ג דאין שם יין עליו מ"מ אם אין דנין על שם יין בפרט רק על מהות משקה היוצא מענבים שפיר י"ל טעם כעיקר.

ולכאורה זה ליתא דא"כ הדרא קושיית המג"א לדוכתה דכיון דאמרי' טע"כ אפי' לצי"ח מצה כש"כ שיברך עליו בפה"ג ופן בהא דיו"ד (סי' קל"ד ס"ה) דמותר משום יי"נ ואם

הי' שייך בו טע"כ למה אין אסור, אך באמת שם מפורש דכל שיש נגדו יותר מו' פעמים מים חשוב טעם שפגם ול"ש בי' טעם כעיקר:

ויש ליישב לפמ"ש בס' אגלי טל מלאכת דש (ס"ק י"ז אות מ"א) בהא דאי' פ"ב דפסחים דסחיטת כל הפירות חוץ זיתים וענבים חשיב שלכה"נ ואטו אם יאכל ביו"כ משקין אלו יפטר בתמי' ותי' דדוקא אם דנין על שם פרי פרטי הזו חשיב שלכה"נ משא"כ ביוה"כ דחייב על כל המשקין גם זה כמותם עיי"ש ד"ק וה"נ הא דאמרינן דאם יש ו' פעמים מים נגדו חשיב פגום הייד לענין שם יין פרטי אינו כדה"נ של כל היינות אבל אם דנין על שם מיץ פירות בכלל גם זה לא גרע מכל המשקים הנסחטין מפירות וא"כ ראוי לברך להרשב"א על משקין אלו בופה"ע כמו על ענבים ודוקא לענין יי"נ דבעי' יין ממש אי' ביו"ד (סי' קל"ד) דל"ח יין וכן לענין בופה"ג בהרמ"א (סי' ר"ד ס"ה) דביותר מו' פעמים מים אין מברכין בופה"ג, והרמ"א לא כ' שם שמברכין שהכל עיי"ש והיינו משום שלא רצה להכניס עצמו בפלוגתא דהרשב"א והרא"ש דלהרשב"א מברך בופה"ע ע"כ סתם לה סתומי:

ומצאתי סמך לדברייי בלשון הראב"ד ז"ל שהעתיק ה' יי"נ (דף ס"א. מדה"ס) דבעי' שיהי' במים לא יותר משיעור מזיגה וכ' וז"ל כדי שיהי' המים ראויים לשתות על ידו בתורת יין עכ"ל הנה דקדק שיהי' ראוי, לשתותו בתורת יין משמע דבאמת יש בו טעם טוב ומושבח וראוי לשתות אף במים יתר ע"כ אך שאי"ר לשתות בתורת יין וזה ראי' גדולה לדברי אבני נזר, וחשיב כל המשקה מיץ ענבים אך לא יין [ואף דבתוס' חולין (כ"ה:) ד"ה המתמד כ' דביין במים ל"ש טעם כעיקר דקיוהא בעלמא הוא, וכ"כ הברטנורא בפ"ה דמעשרות מ"ו הייד בשמרי יין אבל ביין ממש שנתערב בו מים שפיר אמרי' טכ"ע, וחילוק זה איתא בר"ן והרא"ש ע"ז (דף ל'.) גבי יין מזוג:

והנה בשו"ע (סי' ר"ח סט"ו) דאם בירך על ענבים בפה"ג יצא וא"כ ה"ה אם יברך על משקה הנ"ל בפה"ג יצא בדיעבד דדל שם יין ממנו מ"מ שם סחיטת ענבים עליו, ול"ג מסחיטת שאר פירות שדרך לסחטן:

דצריך לברך עליהם ברכת הפרי להרשב"א, והרי ענבים דרכן בסחיטה ולעשות מהם יינות שלנו וא"כ יש לברך על המשקה כברכת הפרי עצמה וא"כ כמו דבענבים עצמם יוצא בדיעבד בברכת בפה"ג כמו כן ביינות שלנו שייך ברכה זו בתורת מיץ ענבים אף שאינו יין ודו"ק, ואף דבשו"ע (סי' ר"ה ס"ג) פ' כהרא"ש דכל שיצא ע"י סחיטה מברך שהכל כ' במאמר מרדכי דהיינו מצד ס' דעל כלן אם אמר שהכל יצא, והרי בכ"מ שההלכה רופפת הלך אחר המנהג, [וע' בס' משנה ברורה (סי' ר"ב) בשעה"צ (סקנ"ד)

צידד דבדיעבד יוצא בברכת הפרי], ותו נלע"ד דאף להרא"ש, שחילק בין משקה היוצא ע"י סחיטה ליוצא ע"י בישול,:

דע"י בישול יוצא כל טעם הפרי, מ"מ בענבים נלע"ד דע"י סחיטה יוצא כל עיקר הטעם דהרי חזינן דרוב ענבים עומדים לדריכה ולא לאכילה, הנה דטעם יין יותר עדיף מענבים, ושיטת הרמב"ן דיין ושמן חייב בתרומות ומעשרות מה"ת ואילו זתים וענבים חייב מדרבנן, הנה דהמיץ היוצא מהם עדיף מענבים, וכן מפורש בגמ' דענבים שנעשו יין אישתני לעילוייא, ע"כ במיץ היוצא מענבים ודאי דומה לטעם פרי היוצא ע"י בישול שיוצא כל הטעם, וברמב"ם פ"א מטומאת אוכלין הי"א, החרצנים והזגין אע"פ שכנסן לאוכלין אין מטמאין טו"א, הנה דאחר שסוחט הענב לא נשאר אף מקצת טעם בפרי דכולו יצא ולא נשאר אלא פסולת שאי"ב טעם כלל, וע' אגלי טל מלאכת דש (סק"י אות ד'), ע"כ בסחיטת ענבים י"ל דגם לרא"ש מברך עליו בפה"ע כמו על גוף הענבים דזה דומה ממש למיא דסילקא כסילקא כנלע"ד נכון בס"ד ליישב המנהג:

וכן י"ל בענין הפעסטען בלא גרעונים שיש עוררין שאינם כלל מין ענבים ולענ"ד אף לדבריהם יוצא בדיעבד בברכת בפה"ג כיון דברכה נאמרת בכל לשון ובלשון בנ"א נקראים הפעסטען ענבים דהרי מברכין כל העולם בפה"ג על היין היוצא מהם, וגם נקראים צמוקים או ראזינקעס שהוא בלה"ק צמוקים דהיינו ענבים יבשים כמ"ש בתרגום פ' נשא על ענבים יבשים צמוקים, וא"כ נקרא בלשון בנ"א ענבים, וכיון דפעסטען הנ"ל עומדים לסחיטה א"כ לרשב"א הנ"ל שייך גם על המשקה ברכת הפרי עצמה ושפיר יכול לברך על היין בפה"ג שלא בתורת יין רק בתורת ברכת הפרי עצמה כנ"ל:

וע' רמ"א אהע"ז (סי' קכ"ה), דמותר לכתוב מקצת הגט בלה"ק ומקצת בל"א וה"נ מותר לברך מקצת בלה"ק ומקצת בלשון בנ"א, ואפי' להשו"ע דשם דפ' שם כהרמב"ם דמקצת בלה"ק ומקצת בלעז פסול, כ' שם הרמ"א דמ"מ מקצת בלה"ק ומקצת בלשון ארמי גם להרמב"ם כשר דדומה ללה"ק וא"כ ה"ה כאן דתיבות בורא פה"ג לה"ק ממש רק דאינו יין באמת רק לפי"מ שנקרא בלשון בנ"א אבל מ"מ דומה ללה"ק יותר מלשון ארמי ופשיטא דגם להרמב"ם יוצא בנ"ד וק"ל:

והשתא דאתינא להכי יש ליישב גם מה שמברכין לאחריהם ברכת על הגפן ואדבר מקודם על יין הנעשה מן הפעסטען, דהנה בשע"ת (רס"י ר"ח) דאם בירך אחר שאר פירות שאינן מז' מינים על העץ וע"פ העץ בדיעבד יוצא, וא"כ אף אם נימא דפעסטען אלו אינם ענבים רק פרי אחרת מ"מ אם יברך אחריהם על העץ יוצא בדיעבד, וה"ה בבירך

על הגפן דבלשון בנ"א נקרא פה"ג כאמור, וכמו כן בבירך על סחיטת מימיהן לאחריהם על הגפן יוצא דדין סחיטת הפרי כפרי עצמה להרשב"א הנ"ל:

ועתה נדבר ביינות שיש בהם מים הרבה יותר מששה פעמים נגד היין, והנה בשו"ע (סי' ר"ח ס"ט) עירב קמח דוחן ושאר מיני קטניות עם קמח של חמשת מיני דגן ובשלו בקדירה מברך במ"מ ועל המחי' ואם עשה ממנו פת מברך המוציא וברהמ"ז ודוקא שיש באותן קמח מחמשת המינים כזית בכדי אכילת פרס אבל אם אין בו זה השיעור מחמשת המינים אינו מברך עליו בסוף ברהמ"ז אלא בתחילה מברך המוציא כיון שיש בו טעם דגן אע"פ שאי"ב כבא"פ ולבסוף על המחי' [והגר"א גורס ולבסוף בורא נפשות] ואם בישלו בקדרה מברך תחלה במ"מ ואחריו בורא נפשות עכ"ל השו"ע, ושיעור כבא"פ הוא א' משמינית ולהרמב"ם א' מתשיעית, וא"כ אף שיש בו מים הרבה כל שאין בו יותר משמונה פעמים במים נגד היין דחשיב כולו מין ענבים [אף דלענין יין ל"מ כבא"פ] ודינו כענבים עצמן לרשב"א הנ"ל, והנה בשו"ע (סי' ר"ח סט"ו) דבדיעבד יוצא אם בירך בפה"ג על ענבים, וא"כ ה"ה אם יברך אחר אכילת ענבים על הגפן ועל פה"ג במקום על העץ דיוצא וז"פ, וא"כ ה"ה בסחיטת ענבים יוצא בדיעבד אם מברך לאחריהם על הגפן במקום על העץ דצריך לברך עליהם להרשב"א הנ"ל וק"ל:

וכ"ז אם יש בו עכ"פ כבא"פ סחיטת ענבים אבל אם יש בו מים יותר משמונה פעמים נגד היין לכאור' אין לברך אחריו על הגפן כמו בעשה תבשיל מקמח דגן וקמח קטניות דאם אין בו דגן כבא"פ מברך לאחריו בורא נפשות כדאית' בשו"ע הנ"ל אך המג"א (שם סקט"ו) בסופו דהיי"ד בעירב קמח בקמח אבל בעירב קמח עם שאר מינים אפי' אין בו כבא"פ מברך לאחריו על המחי', וע' מחה"ש שהכריע ג"כ להלכה כהמג"א אך כ' שלא ידע מה בין תערובת קמח דגן בשאר קמח לתערובות קמח בשאר מינים עיי"ש וכיון שלא ידענו טעם החילוק ממילא בנ"ד בתערובת טעם פירות עם מים שאין בו כבא"פ לא ידעינן מה נידון בי' אם נדמהו לתערובות קמח בקמח או לתערובת קמח עם שאר מינים [ובגוף דברי המג"א הל"ח חולק עליו הובא במחה"ש שם וכ"כ באבני נזר (סי' ל"ח) עיי"ש] וא"כ הדבר מוטל בספק אם מועיל טעם כעיקר לחייב ברכה א' מעין שלש או לא, אמנם נלע"ד בכל כיוצא בזה בדבר שספק אם לברך בו"נ או ברכה א' מעין שלש ראוי לברך ברכה א' מעין שלש ואף דברכה א' מעין שלש אינו פוטר בורא נפשות ומה"ט איתא ברמ"א (סי' ר"ח סי"ח) דהאוכל דבר שהוא ס' בו"נ או ברכה א' מעין ג' צריך לאכול ב' דברים א' שברכתו ודאי בו"נ וא' שברכתו בודאי מעין שלש וכ"כ הרב ז"ל בסדר ברכת הנהנין פ"א משום דאין בו"נ פוטר מעין ג' ולא מעין ג' פוטר בו"נ כ"ז כשיש לו עצה הנ"ל

אבל היכא דלא אפשר כגון ביינות של זמנינו שכלם יש להם ס' זה וא"א למצוא ודאי יין שיהי' מותר לברך עליו בודאי על הגפן כידוע] נלע"ד הקלושה והרטושה לברך עליו על הגפן ויפטור מבורא נפשות ואבאר טעמי ונמוקי דהנה בטואו"ח (סוס"י ר"ט) פלוגתא אי ברכה א' מעין שלש דאורייתא או לא, והנה למ"ד דברכה א' מעין שלש דאורייתא פשוט לברך עליו על הגפן מצד ספד"א לחומרא כמו בס' בירך ברהמ"ז דחוזר ומברך מס' כדאי' בשו"ע (סי' קפ"ד) ולגבי בו"נ שהוא לכו"ע דרבנן אמרי' סד"ר לקולא

**(ואפי' נחליט דהוי רק ס' אי ברכה מעין שלש מה"ת ג"כ צריך לברך מעין שלש מצד ס' ובו"נ פטור מצד ס' דרבנן לקולא וסמוכין לזה בנדה (ס.) טמא וטהור ואפי' טהור ותלוי שהלכו בשני שבילין תולין טמא בתלוי וטהור בטהור, וה"נ תולין החיוב בעל המחי' דאפי' על הס' חייב בו והוא כעין תולין טמא בתלוי, דעל המחי' הוי ס' אם הוא דאורייתא משא"כ בו"נ אין בו שום צד ס' אם הוא דאורייתא א"כ לגבי דאורייתא חשיב כעין תולין טמא בתלוי, ויש לדחות דהא דתולין טמא בתלוי היינו במקום שיש בו טומאה מס' ואף דמעיקרא ס' והשתא ודאי מ"מ תולין בו משא"כ כאן דהס' דאורייתא אין בו כדי לחוש לספיקו דהוי ס"ס בדאורייתא א' שמא אינו יין ואת"ל יין שמא על הגפן דרבנן וא"כ הוי ס"ס מדאורייתא שאין בו חיוב, וכיון שאין בס' דאורייתא כדי לחוש לו כליתא דמי' כיון שאי"צ לחוש לו כלל מדינא דס"ס לקולא

:)****(ואפי' נחליט דהוי רק ס' אי ברכה מעין שלש מה"ת ג"כ צריך לברך מעין שלש מצד ס' ובו"נ פטור מצד ס' דרבנן לקולא וסמוכין לזה בנדה (ס.) טמא וטהור ואפי' טהור ותלוי שהלכו בשני שבילין תולין טמא בתלוי וטהור בטהור, וה"נ תולין החיוב בעל המחי' דאפי' על הס' חייב בו והוא כעין תולין טמא בתלוי, דעל המחי' הוי ס' אם הוא דאורייתא משא"כ בו"נ אין בו שום צד ס' אם הוא דאורייתא א"כ לגבי דאורייתא חשיב כעין תולין טמא בתלוי, ויש לדחות דהא דתולין טמא בתלוי היינו במקום שיש בו טומאה מס' ואף דמעיקרא ס' והשתא ודאי מ"מ תולין בו משא"כ כאן דהס' דאורייתא אין בו כדי לחוש לספיקו דהוי ס"ס בדאורייתא א' שמא אינו יין ואת"ל יין שמא על הגפן דרבנן וא"כ הוי ס"ס מדאורייתא שאין בו חיוב, וכיון שאין בס' דאורייתא כדי לחוש לו כליתא דמי' כיון שאי"צ לחוש לו כלל מדינא דס"ס לקולא:)** אך גם לדעת רמב"ם וסמ"ג ושו"ע (סוס"י ר"ט) דברכה א' מעין שלש דרבנן מ"מ א"א לפוטרו משניהם מצד סד"ר לקולא דא"כ בודאי יעבור על דרבנן וא"כ דומה לדברי הר"ן פ"ק דמגלה בעיירות המסופקות אם הם מוק"ח דא"א לפוטרם מקריאה לגמרי מצד סד"ר לקולא דא"כ ודאי יעבור על דרבנן ע"כ קורא בי"ד ופטור בט"ו דכיון דקרא בי"ד תו לא עבר בודאי אדרבנן

שוב אמרי' בט"ו סד"ר לקולא, וה"נ צריך לברך ברכה א' ועל השני' פטור מצד סד"ר לקולא וכיון דיש דיעות דברכה א' מעין שלש דאורייתא ע"כ נכון יותר לברך ברכה א' מעין שלש, ועל בורא נפשות אמרי' סד"ר לקולא דכיון שבירך ברכה א' מעין שלש תו לא עבר בודאי אדרבנן ואמרי' סד"ר לקולא:

והנה המל"מ פ"א דמגלה הק' סתירת דברי הר"ן אהדדי דבפ"ק דמגלה כ' בסד"ר דסתרי אהדדי קורא בי"ד ופטור בשני, ואילו בפ' ערבי פסחים כ' הר"ן לענין ד' כוסות דספק אי תרי כסי קמאי בעי היסיבה או חרי כסי בתראי וכ' דאע"ג דהיסיבה דרבנן מ"מ א"א לפטור כלן מהיסיבה מצד ספיקא דרבנן דא"כ סתרי אהדדי ע"כ צריך להסב בארבעתן עיי"ש ואמאי ל"א נמי דמיסב בתרי כסי קמאי ובבתראי פטור מצד סד"ר לקולא עיי"ש והנלענ"ד בזה דשאני מגלה שהוא חיבת גברא וכיון דכבר נפטר בקריאה של י"ד מצד סד"ר לקולא חשיב כודאי כעין המבואר במג"א (סי' קנ"ט סק"ו) דכשנוטל ידיו במים שיש בהם ס' מותר לברך עליהם דמצד ס' דרבנן לקולא חשיב כודאי כשרים וכ"כ הפמ"ג (סי' ק"ס) במשבצות (סק"ט) דמותר לברך על נט"י על מים שכשרים מצד ס', וע' בשו"ת נודע בשערים (סי' ט') שנסתפק בזה, ובענייי אני מצאתי' בעזהי"ת בתוס' מנחות (ס"ו.) דשם מבואר להדי' כהמג"א שכתבו שם דמותר לספור ספירת העומר ביהש"מ משום סד"ר לקולא ומותר לברך ג"כ עיי"ש וק' לענין ברכה אדרבא נימא ס' ברכות להקל וע"כ דכיון דמקיים מצות ספירה מצד סד"ר לקולא חשיב כודאי מצו' ושייך לברך עלי' ולא דמי להא דשבת (כ"ג.) ס' דדבריהם לא בעי ברוכי דהתם ס' על שורש החיוב אבל היכא דמחויב בודאי ומקיים מצו' ג"כ מצד סד"ר חשיב שמקיים מצו' בודאי דזה דין עצמיי סד"ר לקולא וכזה כ' הגאון רעק"א בדו"ח מערכה ד' דמצד סד"ר לקולא קנה שביתה בודאי וחשיב שביתתו שם בודאי גמור דקם דינא וא"א למיזל לקולא להיפך עיי"ש וע' ספרי שיח השדה (סי' ו') אריכות בזה, עוד מצאתי ראי' לזה מש"ס ברכות ר"פ תפלת השחר בפלוגתא דר"י ורבנן לענין זמן מנחה עד פלג המנחה או עד הערב ואמרינן דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד וכ' הפוסקים דהיינו מצד סד"ר לקולא משום דתפלה דרבנן, ולכאור' ק' דמ"מ איך מותר לו לברך מספק דאולי אין זמן תפלה אז נמצא כל ברכותיו לבטלה דזה א' מן הטעמים דספק ברכות להקל ע' ב"י (סי' ס"ז) וע"כ דמצד סד"ר לקולא חשיב שמקיים מצות תפלה בודאי וליכא שום ס' לא תשא ול"ד להא דאמרי' ס' ברכות להקל משום חשש לא תשא דהתם ס' אם מחוייב משא"כ כאן דמחויב בודאי וכשיתפלל יקיים מצו' ודאית מצד סד"ר לקולא ליכא חשש לא תשא כמו במברך ברכה שמחוייב בודאי דליכא חשש לא תשא והוא ראי' ברורה וכיון דמצד סד"ר לקולא חשיב שיצא

בודאי ממילא אי"צ לקרות בט"ו דכבר יצא לגמרי בקריאת י"ד ובהגיע יום ט"ו לא נשאר ס' כלל, וכ"ז במגלה דחובת גברא היא משא"כ היסיבה אינה חו"ג רק חובת הכוסות דהכוסות טעונות היסיבה וא"כ אא"ל דכבר נפטר בהיסיבה דתרי כסי קמאי דבלא"ה לא הי' חוב אקרקפתא דגברא רק חובת הכוסות ואם קמי שמי' גלי' דכוסות אחרונות טעונות היסיבה אא"ל דכבר נפטרו הכוסות אחרונות מהיסיבה ע"י שהסב בתרי כסי קמאי וכיון דעדיין הספק עליהם ע"כ צריך להסב בכלם ודוק, ולפ"ז בנ"ד כיון דכבר בירך ברכה א' מעין שלש ונפטר מחיובו מצד סד"ר לקולא חשיב שנפטר בודאי כמו במגלה ואי"צ לברך בורא נפשות וק"ל, ותו דבלא"ה פשוט בנ"ד דאי"צ לברך בורא נפשות ממנ"פ א"ת מצד סד"ר חשיב ודאי פטור א"כ כבר נפטר בברכה א' מעין שלש וא"ת דאף ע"ג דסד"ר לקולא מ"מ ל"ח אלא ס' א"כ א"א לברך מס' דס' ברכות להקל משום ס' לא תשא ועיקר ההיתר שלנו דל"ח ס' לא תשא כלל משום דמקיים מצוה ודאית מצד סד"ר להקל דקם דינא וא"כ כבר נפטר בודאי בברכה א' מעין שלש ואי"צ לברך בו"נ עוד דאין כאן עוד ס' וק"ל, ולולא סברא זו הי' מקום לומר דכאן צריך שיברך ב' הברכות המסופקות דהי מינייהו מפקיח ולא דמי להא דר"ן ריש מגלה דהתם יום י"ד קודם לט"ו ומסתבר יותר לקרוא בי"ד משא"כ כאן שניהם שקולים ויבואו שניהם דהי מינייהו מפקית דלהדיעות דשניהם דרבנן אין שום יתרון בא' על חברו כמובן אך דכאן בברכה א"א לומר דחייב לברך שני הברכות מצד ממנ"פ הנ"ל דאי סד"ר בודאי לקולא א"כ כבר יצא בברכה א' ואם סד"ר אינו ודאי לקולא א"כ שוב א"א לברך ברכה ראשונה ג"כ מצד ס' לא תשא כאמור, ועוד מטעם אחר א"א לחייב כאן ב' ברכות דכמו דאא"ל סד"ר לקולא לפוטרו מב' הברכות דא"כ ממנ"פ עבר אדרבנן כמ"כ אא"ל דיברך ב' הברכות דא"כ ממנ"פ עבר על לא תשא ע"כ בנ"ד אין דרך לנטות רק שיברך ברכה א' ומשני' יפטר מצד סד"ר לקולא, אך מחמת שיש דיעות דברכה מעין שלש דאורייתא ע"כ נכון לבחור ברכה מעין שלש, [וע' פ"ג דעירובין דס' עירוב כשר והטעם משום סד"ר לקולא וק' לכאור' הא יש קולא גם להיפך שישאר כבן עירו ויהי' לו אלפיים מכאן לעיר ואלפיים מכאן וכיון דסתרי אהדדי לא ניזול לקולא כלל, וע"כ צ"ל כיון דאנן סהדי שזה רוצה לילך לצד זה שהניח העירוב ולא מעבר השני של עירו ע"כ אזלי' לקולא כפי רצונו, וה"נ בנ"ד רצונו יותר לברך ברכה מעין שלש כדי לצי"ח להדיעה דהוא דאורייתא ע"כ אזלינן בזה לקולא שיברך ברכה מעין שלש ולא בו"נ]:

היוצא מדברינו דדבר שספק אם יברך בו"נ או ברכה א' מעין שלש ואין לו מאכלים אחרים לפוטרן יברך ברכה א' מעין שלש וא"כ א"ש מנהג רוב העולם שמברכין על יינות

שלנו על הגפן דלדעת הרשב"א ז"ל כל יינות שלנו הם בס' אם צריך לברך עליהם ברכה מעין שלש מצד טכ"ע בתורת סחיטת פירות, הן אמת דבמג"א (סי' ר"ח ס"ק כ"ו) מבואר להיפך, אמנם המג"א לשיטתו (בסי' קנ"ט ס"ק ט"ו) שנשאר בס' אם צריך לברך על מצו' שמקיים רק מספק מצד סד"ר לקולא עיי"ש שכ' בלשון אפשר, וכיון שהי' הדבר מסופק. אצלו מחמת שהוא דבר חדש בלי מקור ע"כ לא מלאו לבו להחליט כן להלכה, אמנם אני בעניי כעין ננס ע"ג ענק שיש לי סיוע מחמת סברת מאור עינינו המג"א ז"ל וגם כ' שכ"מ בב"י, וגם מחמת ב' ראיות הנ"ל מתוס' מנחות (ס"ו.) ומר"פ תפלת השחר שהם ראיות ברורות (שוב מצאתי מפורש כן בשו"ע הרב ז"ל (סי' קס"ח סי"ב) דמצד ס' מותר לברך דכיון דסד"ר לקולא ל"ת ברכה לבטלה ולא ברכה שאי"ל ומותר לכתחלה לברך מצד סד"ר לקולא עיי"ש] לע"ד הקלושה והרטושה דמותר לברך על מצו' שמקיים מצד סד"ר לקולא לא רחוקה היא ולא נפלאת לומר דדבר שס' בברכתו אם בו"נ או ברכה א' מעין ג' יברך ברכה מעין ג', ובכל זאת אם הי' בא לפני נדון אחר כיוצא בזה לא הייתי סומך על דעתי נגד המג"א (סי' ר"ח סקכ"ו) הנ"ל באשר שדברי רבינו הרמ"א ז"ל מורין ג"כ כן, ולא כתבתי זה רק בנדון הנ"ל שהמנהג לברך עליו, חלקי אמרה נפשי שיש להמנהג פנים בהלכה, ובנדון אחר כיוצא בזה שאין עליו מנהג להדי המעיין יבחר, עי' ר"ן פ' ראשית הגז גבי נהוג עלמא כתלתא סבי:

ובעיקר הדבר ראיתי להגאון האדיר מקוטנא ז"ל בישועות מלכו (סי' י"ג) העלה ג"כ דכל שיש יותר מחלק תשיעית בענבים נגד המים ומרגישים טעם יין מושבח מברכין עליו בפה"ג עיי"ש והוא כדברינו אך הוא ז"ל קאתי עלה מטעם אחר:

סימן נה

ב"ה

אשר שאל בשכח לכבוש הצמוקים ביום ג' דשוב אין נשאר שהות לכובשו במים ג' מעל"ע כדת מה לעשות שיהי' היין כשר בלי שום פקפוק כי יין מבושל אף שמעיקר הדין מקדשין עליו כרמ"א (סי' ער"ב ס"ח) מ"מ בשו"ע הביא י"א שאין מקדשין עליו:

נראה פשוט דאם נותן במים כ"כ צמוקים באופן שאחר סחיטה בבירור יוצא מהם (יותר מא' בששה במים או לכל היותר] א' מד' במים דהיינו רמא ג' ואתא ד' כשר לכו"ע אפי' בלא כבישה ג' ימים מעל"ע ואפי' בלא כבישה מעל"ע כל שיש בו טעם יין, וכ"כ במ"ב (סי' ער"ב) בשם משכנות יעקב, וגדולה מזו כ' התוס' חולין (כ"ה:) ד"ה המתמד דאפי' בתמד דהיינו מים שנתן על חרצנים או על שמרים] עד שלא החמיץ מ"מ ברמא ג' ואתא

ד' הוי יין לכו"ע, ושם הוא חידוש משום דתמד אינו יין גמור רק קיוהא בעלמא [כמ"ש ב"י (סי' קכ"ג) בשם ראשונים דמה"ט י"א דדוקא בתמד בעי' רמא ג' ואתא ד' משא"כ במוזג יין גמור במים סגי ביותר מא' מששה ביין כמ"ש הב"י שם וכ"פ בשו"ע יו"ד (סי' קל"ג)] אמנם בצמוקים שסוחט מהם יין גמור הדבר פשוט דהוי יין מזוג:

ולכאורה לא הבנתי מה שהחמירו האחרונים שיהי' ג' ימים מעל"ע [ואדרבא בימי הקיץ והחום נכון יותר שלא לכובשן כ"כ כדי שלא יחמץ] ואין תועלת בכבישה רק לדעת מהרי"ט דיין צמוקים נהפך ככלו ליין ול"ח מזוג רק יין בעין וכ"פ בשו"ע הרב ז"ל (סי' תס"ב) ולענין זה פשוט דבעינן דוקא כבוש ושיהי' תוסס ביחד עם הצמוקים, (ולדיעה זו אפשר דמותר למזוג היין אח"כ עוד הפעם ומזיגה ראשונה אין מן החשבון דזה כבר נהפך ליין, כמ"ש במק"א] אבל אם אינו כובשן ג' מעל"ע וסוחטן מיד אחר איזה שעות אין המים נהפכין ליין ממש אבל מה בכך הרי גם על יין מזוג מותר לברך ולקדש עליו כל שיש בו שיעור מזיגה ולמ"ל דוקא שיהי' עליו שם יין בעין:

אמנם נראה שצמוקים דכמישי בגופנייהו וסגי ביש בהם מעט ליחות כמ"ש הרי"ף פ' ערבי פסחים וע"פ רוב אם יסחוט אותן יצא מהם דבר מועט מאד וע"כ צריך לכבשן ג' י מעל"ע דאז משערין נגד כל הצמוקים והחרצנים כי מכלם יוצא טעם יין אבל אם לא יהיו כבושין כשיעור [דאז אין לשער רק נגד המיץ יין בעין שיוצא מהם] רחוק שיצא מהם א' מד' במים, או יותר מא' בששה לבכו"ש כדאית לי' ולמשכנות יעקב כדאית לי':

אמנם נראה דלהבכו"ש דמשערין הצמוקים אחר שנתנפחו דכל הבלוע בצמוקים חשיב כיין גמור, ולענין זה שהמים הבלועים בצמוקים יחשבו כיין להבכו"ש נראה ברור דל"צ שיעור כבישה דהרי הבכו"ש למד זה ממנחות (נ"ה.) בגרוגרות ושם אין שיעור לדבר וא"כ ה"ה ביין ובמשך איזה שעות מתמלאים וכל שיש בו טעם יין נהפך כולו ליין, וממילא כשסוחטן אחר איזה שעות ויוצא מהם יותר מא' בששה נגד המים שאין בלועים בצמוקים כשר להבכו"ש, וז"ב, אמנם היד אפרים פקפק ע"ד הבכו"ש גם אני בעניי כתבתי בתשובה שיש לפקפק בדבריו ז"ל, וע"כ אין לסמוך ע"ז והבו דלא לוסיף עלה, אמנם אם יש לו צמוקים שיש בהם הרבה לחלוחית או שנותן במים הרבה צמוקים באופן שאם מודד אחר סחיטת הצמוקים יראה לעינים דרמא ג' ואתא ד' [או יותר מו' להבכו"ש] כשר לכו"ע אף בלא שיעור כבישה וז"ב לע"ד:

והנה לעיל הבאתי בקצרה דדעת הבכו"ש דבצמוקים בעי' יותר מא' ששה במים ודעת משכנות יעקב דבעי' א' מד', ושורש מחלוקתן דהנה בב"י יו"ד (קכ"ג) הביא דיעה א' דשיעור מזיגה הוא א' מד' כבב"ת (צ"ז:) לענין תמד וי"א דדוקא בחרצנים ושמרים דאין

בהם אלא קיוהא בעלמא בעינן רמא ג' ואתא ד' משא"כ ביין גמור שמוזגו במים לא צריך כולי האי וסגי ביותר מא' בששה ביין ועוד יש דיעה ג' דביין גמור שיעור מזיגתו כל שאין במים ששים נגדו ולהלכה פ' בשו"ע יו"ד (סי' קל"ד) כדיעה האמצעית דביין גמור שיעורו יותר מא' בששה ביין, וס"ל לבכו"ש דגם בצמוקים דינא הכי ודעת משכנות יעקב הובא באחרונים דבעי' א' מד' וי"ל דחש לדיעה ראשונה הנ"ל או י"ל דס"ל דאפי' לדיעה שני' הייד ביין גמור שכבר הי' בפ"ע וכבר חל עליו פ"א שם יין בעין אז סגי ביותר מא' בששה משא"כ בזה שנולד בתערובת ומעולם ל"ה עליו שם יין בפ"ע מגרע גרע ודינו כתמד של חרצנים ואין לפני ס' משכנות יעקב לדעת טעמו ונמוקו:

מ"מ בנוגע לנ"ד אפי' נימא דיין צמוקים דינו כתמד כיון של"ה בעין מעולם מ"מ הרי אפי' בתמד עד שלא החמיץ כ' התוס' חולין (כ"ה:) דברמא ג' ואתא ד' לכו"ע דינו כיין כנ"ל, ע"כ נלע"ד דברמא ג' ואתא ד' לכו"ע חשיב יין כאמור, [ונכון ליתן עליהם מים פושרין כי עי"ז בקל יתרככו ויצא מהם ליחות] ולמעשה נראה דוקא שיהי' בו א' מד' במים [דאף דהבכו"ש הקל ביותר מא' בששה במים מ"מ בשו"ע הרב ז"ל (סי' תס"ב) ובשו"ת יעב"ץ (סי' ע"ג) וגם במג"א (סי' ר"ב סקמ"ח) וש"ך יו"ד (קכ"ג סקכ"ב) מלשון כלם נראה כמשכנות יעקב דאם הי' צריך שיעור בצמוקים הי' שיעורו על חד תלת דוק ותשכח דבנדון הבכו"ש יש עוד סניף דעת מהרי"ט והרב ז"ל דנהפך ואי"צ כשיעור וזה ל"ש רק בכבוש ותוסס יחד כנ"ל משא"כ בנ"ד ע"כ בנ"ד בעי' רמא ג' ואתא ד' ואז שרי לכו"ע] וליתר שאת יכבוש אותו במים מעל"ע אחד דלכמה פוסקים שיעור כבישה בצמוקין מעל"ע וכ"פ החכ"א ואז בודאי יש לסמוך ע"ז בלי פקפוק כנלע"ד וי"ר שלא תבא תקלה על ידי:

ואכתי צל"ע דאפי' בלא רמא ג' ואתא ד' יהי' כשר אפי' בלא שהה שיעור כבישה לפמ"ש הריב"ש (סי' ט') דביין צמוקים ל"ב רמא ג' ואתא ד' משום דתלינן דנכנס המים בצמוקים ויצא יין וכעי"ז אי' באו"ח (סי' ר"ד) לענין תמד של חרצנים, ולסברא זו אפי' בלא שהה מעל"ע שייך לומר כן, [ולא יצטרך שיעור רק באינו סוחט כלל הצמוקים דאז לא יצא בעין אלא טעם לבד ולענין שיצא טעם בעינן שפיר שיעור כבישה]:

והנה גם במג"א (סי' ר"ב סקכ"ח) כ' דביין צמוקים ל"ב רמא ג' ואתא ד' וכ' הלבושי שרד שם שנלמד בקו"ח מתמד של חרצנים (סי' ר"ד ס"ו) דאמרי' נכנס מים ויצא יין, והוא כסברת הריב"ש, אמנם במחה"ש הביא מש"ך יו"ד (קכ"ג סקכ"ב) בשם רלב"ח דכח הפרי העומד בתוכן נותן טעם חזק כ"כ והרי הוא כיין גמור עכ"ל ולפי טעם רלב"ח א"ש דבעינן דוקא כשיעור כבישה:

ע"כ נראה דריב"ש לית לי' כלל שיעור כבישה ביין צמוקים רק לשורן מעט ולסוחטן וכ"נ להדי' מלשון רא"ש פ"ק דכתובות בשם רבינו נסים וטור אהע"ז (סי' ס"ב) [כי ענין הכבישה בייי"צ ג"י מעל"ע או אפי' מעל"ע לא נמצא בגמ' רק בפוסקים] אך צ"ע לכאורה להריב"ש כמה זמן צריכין לשרות הצמוקין במים דנימא סברא הנ"ל שיצא יין ונכנסו מים דאין סברא לומר דבזמן מועט מאד נימא כן ומסברא בעי' עכ"פ שישרו כ"כ עד שיתנפחו שאז נכנסו מים אז י"ל כריב"ש דיצא יין והמים נשארו ומלבד זה נראה דבעינן שיהי' נרגש טעם יין משובח שזה עיקר הרגלים לומר דיצא יין ונכנסו מים כמבואר ברא"ש בבב"ת (צ"ז.) עיי"ש ואי אית לי' ע"כ ס"ל כמהרי"ט דנהפך להיות יין גמור ולענין זה הוא דבעי' כבישה כשיעור אבל מ"מ גם בלא כבישה הוא יין מזוג שדינו כיין לענין בפה"ג ולענין קידוש, והנה מדעת הריב"ש ראי' גדולה לדברינו הנ"ל:

והנה בשו"ע הרב ז"ל (סי' תס"ב) כ' דיין צמוקים חשיב יין בעין ולא חשיב כמי פירות עם מים דממהר להחמיץ אך כמי פירות לבד [והוא כדעת מהרי"ט שבמג"א שם וכ' ראי' לזה מדלא בעינן בצמוקים רמא ג' ואתא ד' הנה דנהפך כולו ליין, ובאבני נזר יו"ד (סי' קי"ג) הק' על ראייתו דהתם הטעם דל"ב רמי ג' ואתא ד' משום דיצא יין מהצמוקים ונכנסו מים, אמנם נראה דהרב ז"ל בשיטת רלב"ח קאי שכ' הטעם משום דחוזק טעם הפרי נכנס במים והרי הוא כיין גמור, מ"מ אין הכרח לפי' הרב ז"ל דל"ב שיעורא די"ל דבשעת כבישה בעי' שיעורא בצמוקים שיהיו א' מד' במים אך דבשעת סחיטה ל"ב שיהי' רבע יותר משום דכל הטעם יצא מן הצמוקים וטעם כעיקר וחשיב כאלו הי' כאן יין כמסת כמות כל הצמוקים והיינו דחדית לן הרלב"ח דאע"ג דלא יצא יין ממש רק טעם כיון דיש טעם מרבע צמוקים נגד המים חשיב כרמי ג' ואתא ד' ומ"ש רלב"ח דכח הפרי נותן בו טעם חזק "והרי הוא כיין גמור" לא קאי על המים רק על הטעם של הפרי דטעם זה הרי הוא כעיקר וכאלו בא לתוך המים יין גמור:

הן אמת כי באבני נזר יו"ד (קי"ג סקכ"ד) הביא מרלב"ח דביין צמוקים אפי' אין בו שיעור חשיב יין משום דס"ל דבכל מזיגת יין לא בעי' רק שיהי' בו טעם יין כשיטת הר"ן עיי"ש אמנם הש"ך שהעתיק דבריו ודאי לאו מטעם זה קאתי עלה דהרי אנן קימ"ל בשו"ע (סי' ר"ד) וביו"ד (רל"ד) דבעינן יותר מא' בששה במים במזיגת יין גמור ע"כ לע"ד יש לכוון ברלב"ח כמו שכתבתי:

והנה לעיל כתבתי דבנ"ד בעי' דוקא על חד תלת, אמנם עתה דאתא לידן דעת הריב"ש דמבואר מדבריו דאפי' בלא שיעור כבישה ואפי' לא רמא ג' ואתא ד' חשיב יין הדרנא בי ונלע"ד דאם שורה עכ"פ הצמוקים מעל"ע א' יש להתיר בנ"ד עכ"פ ברמא ה' ואתי

יותר מו' אך אם אין לו פנאי שיכבשו אפי' מעל"ע צריך להיות כ"כ שיהי' רמי ג' ואתי ד', כנלע"ד:

אמנם בכל ענין יין צמוקים צל"ע כי ברא"ש פ"ק דכתובות (סי' ט"ז) והורה רב"נ במקום שאין מצוי בו יין יקח הצמוקים וישרה אותם וכו' משמע דוקא במקום שאין מצוי בו יין וביותר בס' מעשה רוקח לגאון קדמון רבינו אליעזר נכד בעל ספר חרידים (סי' נ"ה) כ' אם לא מצא יין בכמה פרסאות ישרה צמוקים במים וסוחטן לו יין משמע להדי' דאם נמצא יין אפי' בכמה פרסאות אין ליקח צמוקים:

אמנם בש"ע (סי' רע"ב ס"ו) כ' סתם יין צמוקים מקדשין עליו משמע אפי' לכתחלה וכן מבואר להדי' בב"ב (נ"ז:) דהיכי דבנסכים אם הביא כשר ולדידן אפי' לכתחלה ויין צמוקים אם הביא כשר:

סימן נו

לכ"ק הגאה"ק פה"ד והדרו האדמו"ר מגור שליט"א

מה דבדק לן כק"ה ע"ד תינוק שמתו אחיו מחמת מילה דאיתא ברמב"ם ובשו"ע שממתינן עד שיגדל ויתחזק כחו איך נוהגין אם כי הוא מילתא דלא שכיחא ול"ש בזה מנהג כמ"ש הש"ך סי' ק"ד סמ"ג מ"מ מד' כל האחרונים נראה דכן הלכה למעשה. בנוב"י וחת"ס ורע"א ושו"ת הרי"מ ואבני נזר. ואם כי בנוב"י סי' קס"ה הקשה מאין יצא זה להרמב"ם. ומגמ' אין ראי' רק כראו דילדים הראשונים שלא נבלע בהם דמם ע"כ בשלישי המתינו עד שיבלע בו דמו. אבל לא בסתם תינוק שאין רואין בו שום חולי מ"מ אף שפקפק בדבר מ"מ לענין הלכה למעשה פ' כרמב"ם ושו"ע. וסיים וכיון שהרמב"ם וכ"י וטור ושו"ע פסקו כן מי יבא להרהר אחריהן. ובגוף קו' הנוב"י המעיין בשו"ת הרי"ם סי' ט"ז ד"ה והנה ביבמות ימצא תירוץ לזה עיי"ש ד"ק דפח"ח וחת"ס סי' רמ"א מביא מקור לד' רמב"ם ושו"ע מש"ס יבמות ר"פ אלמנה לכה"ג והרי ערל טמא דאין אוכלין ומאכילין ומשני התם פומיי' דכאיב להו פי' רש"י ורשב"א שעומדין ליתקן ולאכול:

ובאבני נזר יו"ד סי' שכ"ו סק"ד ה' ביאר ד' רש"י ז"ל ביבמות ס"ד: ולפי' הביאור נראה ג"כ כרמב"ם ונימוק"י וטוש"ע. דבגמ' שם אמרינן במתו אחיו מחמת מילה שהתיר למולו בשבת חזי דקא שרית איסורא וסכנתא פירש"י ז"ל דמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת וק' ממנ"פ אי אמרת דיש סכנה בדבר ופקע מצות מילה לגמרי א"כ אפי' מילה שלא בזמנה לא הו' דמילה שלב"ז מצוה גמורה הוא אלא שאינה בזמנה מש"אכ זה פקע מיני' כל מצות מילה. וא"ת דאע"ג דאיכא סכנה מ"מ מצות מילה איכא בדיעבד א"כ יחשב

מילה בזמנה. ותי' דמצות מילה בזמנה שנדחית לגמרי ולא יבא לעולם לכלל מצוה זו מחמת הסכנה נפקע לגמרי אבל עכ"פ כיון דכשמתגדל ויתחזק כחו יצטרך למול אך אז יהי' מילה שלא בזמנה ע"כ מצוה דמילה שלא בזמנה לא נפקע מתינוק זה. כיון דסוף דבר יבא לכלל זה. מ"מ בדיעבד אפי' מל בשמיני טרם עבר הסכנה איסורא דעבד עבד ומ"מ קיים מצות מילה שלא בזמנה עכתו"ד הק':

ולענ"ד סעד לזה מיבום דמבואר ביבמות כ' דכל דאיסורא לייבם מצד איסור אפי' בדיעבד אם בעלו לא קני דנפקע המצוה לגמרי אפי' במקום דהאיסור רק משום דאין עשה דוחה ל"ת ועשה. ואילו בתוס' חולין קמ"א דאע"ג דאין עשה דול"ת ועשה מ"מ בדיעבד אם עבר ועשה אין לוקה דעשה דוחה ל"ת ולא נשאר רק העשה. ולמה לא אמרינן דכיון דאין עשה דוחה ל"ת ועשה נפקע העשה לגמרי. אך התי' פשוט דהתם ביבמות אינה עומדת לבא לכלל חיוב יבום ע"כ נפקע העשה לגמרי משא"כ בחולין קמ"א. דהאיסור רק ביו"ט ולמחר יתחייב ע"כ לא נפקע העשה כלל אפי' ביו"ט ובדיעבד קיים מצוה. וגם מיבום עצמה ראי' לזה דהרי בפסחים ע"ג: ביבמתו נדה אם בעל קנה וק' הרי ביבמות כ' דכל שאינו עולה ליבום אפי' מצד איסור פקע המצוה לגמרי ואם בעלו לא קנה וכש"כ נדה דאיסור כרת אך התי' כנ"ל דהא ביבמות כי אינה עומדת לעולם לבא לכלל חיוב ע"כ נפקע המצוה לגמרי משא"כ בנדה דעומדת ליטהר וישוב עלי' חיוב יבום [ועיין תוס' ורא"ש ריש יבמות] ע"כ אם בדיעבד בעלה אפי' בנדתה איסור דעבד עבד ומ"מ קיים המצוה דכל

([עיי"ל בסוף התשובה דחיתי זה שאין לזה הכרח].) שעומד לשוב לחיוב המצוה לא פקע המצוה זו גם עתה ואם בדיעבד מל קיים המצו' ולפי פי' הזה יבואר להדי' דגם דעת רש"י ז"ל דכשיתגדל ויתחזק כחו חייב למול:

אך יש להעיר קצת ע"ז דהנה ביבמות ג': דיבום אינה דוחה איסור אחות אשה. ופירך אח"כ אזהרה שמענו עונש מנין. ולכאו' תמו' כיון דאינו דוחה איסור אחות אשה נפקע המצוה והיא ערוה שלא במקום מצוה וממילא חייב כרת וע"כ צ"ל דאף דעומד לנגדו איסור כרת מ"מ המצוה נשאר ובדיעבד אם יעשה יקיים המצוה וא"כ שפיר ס"ד שלא יהי' כרת וכעין שכ' תוס' חולין קמ"א דאע"ג דאין עשה דוחה ל"ת ועשה מ"מ הל"ת נדחה ה"נ אע"ג דאין עשה דוחה ל"ת שיב"כ היא כל הל"ת אינה דוחה אבל מקצתו דוחה כפי חומר שיש בל"ת גרידא וכיון שנדחה מקצת האיסור דומה לבעל מקלוש קלוש ושוב א"א שיהא בו כרת ומזה נשמע דאע"ג דאינה מצוי' ליבום לעולם מ"מ המצוה לא נפקעת:

אמנם י"ל דכ"ז קודם שהי' לנו קרא לענוש הי' ס"ד לומר כן דהמצו' נשארת אף שאינה דוחה אבל בתר דמייתינן מקרא גם עונש הא גופא שמעינן דהמצו' נפקעת לגמרי וע"כ אם בעלו לא קני ושוב הדרא הראי' הנ"ל לדוכתה:

ויש לפרש עוד דברי רש"י יבמות ס"ד: הנ"ל באו"א דבמילה יש ב' דברים האב מקיים המצו' בפעולתו וילד הנמול מתקיים בו תכלית המצו' שרצון התורה שיהי' נמול. והנה במקום סכנה מתבטל המצו' מהיום דכיון דהפעולה הוא בלא רשות התורה ועבורה הוא ממילא א"א שיהי' פעולת מצו' מ"מ אם מל מתקיים המצו' בתינוק וכעין הי' לו בנים בהיותו נכרי ונתגייר קיים פו"ר אע"ג דהפעולה בפטור מ"מ כיון דתכלית המצו' נתקיים תשיב מצו'. ה"נ לגבי תינוק דתכלית המצו' שיהי' נמול חשיב מצו'. אע"ג דהפעולה אינה פעולת מצו'. אך לענין היות התינוק נמול אין חיוב שיהי' דוקא בזמנה ע' אב"נ סי' שי"ט סק"ז ע"כ חשיב מילה שלא בזמנה:

עוד י"ל לפמ"ש צל"ח פסחים ע"א דאף דאם מלין קודם שמיני אין מקיימין מצו' כלל מ"מ בהגיע שמיני נעשה מזה מצו' ה"נ י"ל במתו אחיו מחמת מילה ועבר ומל עתה אינו מצו' מ"מ לכשיתגדל ויתחזק דאז חוזר לחיובו חל המצו' וקיים אז המצו' ע"כ הוי מילה שלא בזמנה וסו"ס יש ראי' מזה דדעת רש"י כרמב"ם ושו"ע דאחר שיתגדל ויתחזק כחו חוזר לחיוב מילה:

ויש לבאר עוד דהרי רש"י יבמות ס"ד: הנ"ל בהקדם שיטת הש"ך חו"מ סי' שפ"ב דאם שיכול למול בעצמו אינו רשאי לכבד לאחר דל"מ שליחות לענין חיוב האב למולו והוכיח כן מרא"ש וקצוה"ח הסכים עמו וכ' הש"ך דע"י שנותן לאחר מבטל מ"ע גדולה של מילה. והק' ח"א א"כ האיך רשאי האב לברך להכניסו בבריתו של א"א כשאחר מל כיון שהוא אינו מקיים שום מצו' ויפה הקשה, ובש"ס שבת קל"ה מבואר להדי' דאפי' כשאחר מל האב מברך להכניסו. עוד תמו' טובא לשיטת הש"ך דל"מ שליחות במילה וכ"מ באו"ז שהביא הד"מ יו"ד סי' רס"ד סק"א א"כ כל ישראל אין מקיימין מצוה מילה המוטלת עליהם רק יחודי סגולה שבקיאם למול בעצמן וקשה מאד כעשן לעינים וכחומץ לשיניים לומר כן ולא ניחא למריי' דנימא הכי [וי"ל דהנה התוס' ריי"ד הק' למה ל"מ שליחות להניח תפילין ולישב בסוכה ושמעתי בשם כ"ק רבינו הגדול בעל אגלי טל זצ"ל דעיקר כוונת התוס' ריי"ד בתירוצו דאף דבאמת גם בזה שלוחו של אדם כמותו, אבל הוא מחיוב יותר דהיינו שיהי' בגופו ממש ולא דמי לקידושין וגיטין שאינו חובת גברא רק חלות סגי בזה דששא"כ. משא"כ במצו' שהיא חובה על האדם והחיוב שיהי' יותר בגופו ממה דששא"כ, עכד"ק. והמעיין בלשון תוס' ריי"ד יראה לעינים שכ"ה כוונתו:

ונלע"ד לדמותו למ"ש הריב"ש בתשובה סי' שמ"ז לחלק בין טלית השותפין לסוכת השותפין דטלית השותפין חייב בציצית וסוכת השותפין אינו יוצא בה. וכ' דלעולם גם בשותפין חשיב לכם אף כשהוא שלו לבד חשיב יותר לכם ע"כ בסוכה שהיא מצו' של חובה חל עליו חיוב שיהא לכם בשלימות היותר אפשר ואינו יוצא עדיין ידי כל חיובו בסוכת השותפין משא"כ בציצית שאינו חובת גברא רק חובת טלית גם שותפות חייב בציצית דסו"ס חשיב קצת לכם ממי' חל עליו חיוב ציצית וסיים וכן נמי באתרוג עכת"ד הנחמדים מפז בתוס' ביאור, ולפי"ז נראה לענ"ד לחדש דאם לא יהי' לאדם רק אתרוג השותפין. ושותפו אינו פה שיקנה לו חלקו במתנה ע"מ להחזיר חיוב גמור מן התורה ליטול אתרוג זה דגם זה לכם ואף שא"א לו לקיים החיוב ע"ד השלימות היותר גדול מ"מ גם זה מצו' גמורה היא כיון דגם שותפות חשיב לכם ומצינו כזה בדבר שמעכב בדיעבד ומ"מ אם לא פזר ועשה ג"כ מצו' היא. בתוס' פסחים קט"ו ובמאירי שם לענין מצות צריכות כונה אע"ג דמעכב בדיעבד והתוקע לשיר לא יצא. מ"מ גם בלא כוונה מצו' היא, [וסמך לזה בזוה"ק יתרו דצ"ג ריש ע"ב] וכעי"ז כ' בשיטמ"ק ערכין י"א. לענין שיר מעכב את הקרבן. ובמק"א הבאנו קריין סגיאין לזה:

וכן נלע"ד לענין שליחות במילה אע"ג דל"מ לדעת הש"ך ורא"ש ואו"ז והקצוה"ח סי' שפ"ו דמהו למצו' שבגופו היינו שיש חיוב עליו יותר לעשות בגופו ממש. אבל כשא"א לעשות בעצמו מקיים ג"כ מצו' דסו"ס ששא"כ. ובזה נתיישב מנהג כל ישראל אשר מעולם אף שאין מלין בעצמן מקיימין מ"ע המוטל על האב אפי' לדעת הש"ך ראש הפוסקים וגם א"ש מה דהאב מברך להכניסו אף דמל אחר]:

אך בנוגע לענינינו נלע"ד ליישב באו"א וראשית אבאר גוף הדבר למה ל"מ שליחות במילה הרי ששא"כ והוא קו' הדרכי משה יו"ד סי' רס"ב סק"א. ונראה לפ"ד גדולי האחרונים דעיקר המצו' למול בשמיני גם הקטן מקיים ול"ח חפץ מצו' לבד רק מקיים מצו'. וה"ר לזה מרש"י חולין מז: ד"ה המתינו לי שאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש חוץ מע"ז וכו' וק' אפי' הי' הדין בכה"ת יהרג ואל יעבור על מצות עשה היינו הוא בעצמו אבל לא להרוג אחר בשביל עשה. וע"כ דגם הקטן מקיים מצו' ובאבנ"ז ה"ר ממדרש א"א נצטו' על המילה יצחק חנכה לשמונה ואי אמרת דהמצו' על האב לבד א"כ גם מצות שמונה קיים א"א ולא יצחק וע"כ דהתינוק מקיים המצו' אמנם נ"ל דזה דוקא לדיעות דמהני שליחות במילה. אמנם הרא"ש ואו"ז וש"ך ס"ל דדוקא עצם מצות מילה גם הקטן מקיים כיון דסופו לבוא לידי חיוב זה כשיגדל. משא"כ מצות שמיני דלעולם לא יבא לידי מצות שמיני אפי' כשיגדל גם הקטן אינו מקיים מ"ע זו רק האב כמו שנת' לקמן בס"ד):

ונלע"ד דמש"ה לא מהני שליחות במילה דכל שליחות המעשה עושה השליח והחלות היא למשלח כעין המקדש אשה לאחר ל' דהמעשה עכשיו וחלות הקידושין לאחר ל' כן בזה המעשה אצל השליח וחלות הדבר הוא עבור המשלח וע"כ מועיל שליחות דעיקר הוא החלות וכ"ז בכ"ד. אבל במילה דעיקר חלות המעשה הוא לתינוק הנימול רק דגזיה"כ שהמעשה יהי' ע"י האב. ואפי' אם האב עושה אין לו רק המעשה. ומצותו בכך שהמעשה יהי' ע"י האב. אף דתכלית המילה הוא לתינוק, וע"כ לא שייך בזה שליחות דאם יעשה שליח יהי' ג"כ המעשה לשליח וחלות המעשה לרך הנמול. ונשאר האב מבחוץ קרח מכאן וקרח מכאן ואין לו מעשה ולא חלות. וכעי"ז אמרינן בגיטין כ"ט: בשליח להולכה שעשה שליח שני אפי מת השליח לא בטלו כולן דכולהו מכח בעל קאתי לא מכח שליח ראשון:

ונלע"ד דלשיטות אלו דל"מ שליחות במילה דוקא עצם מצות מילה שייך לתינוק אבל פרט המצו' של שמיני הוא רק לאב וכ"כ באב"נ סי' שי"ט סק"ז ולגבי פרט זה של המצו' התינוק הוא כחפץ מצו' דדוקא גוף מצות מילה דסופו של קטן לבא לכלל חיוב דאם הגדיל ולא מלו אביו ולא ב"ד חל המצו' על האדם עצמו ע"כ גם בקטנותו מקיים מצו'. וזה כביר דמיתי דבר זה להא דר"פ בן סורר ומורה דאע"ג דבכל דוכתי קטן לאו ב"ח מ"מ ס"ד דבן סורר ומורה גם קטן מחייב כיון דלא על שם חטאו מחייב אלא ע"ש סופו מחייב חייב גם קטן. והנה גם בן סו"מ צריך אזהרה כדאמרינן אזהרה לבן סו"מ מנין לא תאכלו על הדם הנה דאע"ג דעל שם סופו מחייב לא מחייב בלא אזהרה וקטן לאו בר אזהרה הוא וצ"ל דכיון דע"ש סופו מחייב שייך אזהרה גם בקטן. ה"נ במצו' [דמצו' דומה לעבירה כמ"ש רש"י והרמב"ם לענין כפאו ואכל מצה דדומה למתעסק בחו"ע דחייב שכן נהנה] וע"כ במילה דהמצו' כל שבעים שנה שיהי' נימול כמ"ש מהר"ח או"ז שייך לחייב גם קטן כדי שיהי' מהול כל שנותיו ולא יהי' ערל אפי' מקצת שנותיו. וע"כ מה שנימול בשמיני בתחילת העשותו ערל דערלות שלא בזמנה לא פסלה] זה גורם שלימות להמצו' גם בגדלותו. וכיון דהמילה של קטנות גורם יתרון מעלה ושלימות להמצו' בגדלותו גם קטן מחייב ע"ש סופו דומיא דבן סו"מ בעבירה. וכ"ז למצות מילה סתם שזה יתקיים בגדלותו שייך לחייב גם קטן ע"ש סופו. אבל פרט של שמיני שזה לא יקיים בגדלותו ולעולם לא יצטו' ע"ז אין הקטן מצו' ע"ז. נמצא דקטן הנימול בשמיני יש ב' פרטים בהמצו'. עצם פעולה שיהי' נמול זה עיקר המצו' לקטן ואב רק שליח דקטן. ופרט השני שהמצו' דוקא בשמיני זה מקיים האב בעצמו לאו בתורת שליחות. והנה יש דיעות דאפי' אחר שמיני מצו' על האב למול את בנו נוסף על חיוב של הב"ד. וא"כ גם בשמיני יש בכלל מאתים

מנה ויש ב' חיובים על אביו א' על עצם המילה להיות שליח הקטן וכמו אחר שמיני, וא' על פרט שמיני שזה לאב עצמו ואין לזרים אתו ולפ"ז מש"כ הש"ך דל"מ שליחות הי"ד על עצם מצו' מילה שזה שייך לתינוק ומצות האב הוא להיות שלוחו בהמעשה ועל המעשה לבד ל"ש שליחות אבל על פרט של שמיני שזה מצות האב עצמו שייך שליחות וא"ש מה שהאב מברך להכניסו אף כשאחר מל. וגם א"ש דאפילו כשאחר מל אין האב מבטל כל המצו' דמצות שמיני [שהוא יותר עיקרית לגבי האב שזה מצוותו לגמרי ואילו על גוף המילה הוא רק מצו' להיות שליח הבן כנ"ל] שפיר מקיים גם ע"י שליח:

ועתה נבא לד' רש"י יבמות ס"ד: הנ"ל דהמל בשבת בשמיני תינוק שמתו אחיו מחמת מילה חשיב מילה שלא בזמנה. וק' ממנ"פ אם הסכנה דוחה המצו' לגמרי גם מילה שלב"ז לא יחשב. ואם לאו יחשב מילה בזמנה, וי"ל דהנה כל מצות האב על הבן נראה שכלם הם כדי להשלים הבן בין בגשמיות בין ברוחניות כי כל הני דחשיב בקידושין כ"ט. למולו ולפדותו [הוא ג"כ השלמת הבן עפ"מ שכ' בזוה"ק פ' קרח קע"ח:] וללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות וי"א אף להשיטו במים (ולפי הנראה כלן הם מעין מצות פו"ר כמבואר בראב"ד ז"ל הובא בטור אהע"ז סי' כ"ה ואו"ח סי' ר"מ דבששה חדשים האחרונים שהתשמיש יפה לולד הוא בכלל מצות פו"ר כדי שיצא מלובן ומזורז הנה דכל השלמת הבן הוא מעין פו"ר] וכ"כ השל"ה בפ' בראשית ובשער האותיות אות ד"א לענין מצות ושננתם לבניך שהוא תכלית המצו' של פו"ר. וע"כ במקום סכנה אין מצות מילה כלל מצד האב דאין זה השלמת הולד דקילקולו יתר על תקונו ולא דמי להא דריב"א חולין קמ"א. דאע"ג דאין עשה דול"ת וע' מ"מ המצו' נשארת דהתם הוא מצות עצמו ואין התכלית להשלמת עצמו אע"ג דאיסורא הוא מ"מ חלק המצו' נשאר משא"כ בנ"ד דעיקר המצו' על האב הוא כדי להשלים הבן ובמקום פקו"נ אין זה השלמה לבן נפקע המצו' לגמרי. וע"כ מצו' שמיני שהוא מצו' האב [או מצות הב"ד במקום שאין אב] אבל לא לולד במקום פקו"נ לאו מצו' הוא כלל אבל עצם מצו' מילה שהוא לתינוק עצמו אפי' במקום פקו"נ לא נפקע המצו' וע"כ בדיעבד אם מל בשמיני מקיים מצות מילה שלא בזמנה:

ויש ליישב עוד קו' הנ"ל על הש"ך דהנה המהר"ח או"ז כ' דמצות מילה מקיימין כל שבעים ימי שנותינו ותי' בזה קו' התוס' קידושין למ"ל קרא אותה ולא אותה תיפו"ל דמילה מצעשהז"ג. ותי' דמשמיני והלאה. מקיימין המצו' בין ביום ובין בלילה [ויש כמה ראיות לזה א' ממה שנשבע א"א ע"ה בנקיטת חפצא במילה ש"מ שהמצו' כסדר וכן מדהע"ה שנזכר במילה שמח ולקמן יבואר עוד ראי' לזה ממושך בערלתו דאין לו חלק

לעוה"ב]. ומד' התוס' בקושי' משמע קצת להיפוך ובמק"א כתבנו די"ל פשר דבר בזה דיש חילוק בין חתוך עור הערלה לפריעה דהנה המהר"ל ז"ל בהקדמה לתפארת כ' דמ"ע צריך מעשה וכ"כ באבני נזר או"ח סי' מ' ולפי"ז לכאו' איך מקיימין מצות מילה לעולם הרי ליכא מעשה אח"כ. וצ"ל דמצרפין מעשה הראשונה כעין שכ' תוס' שבועות י"ז: לענין עבירה לענין שעטנז דאם יכול לפשוט וללבוש חייב עכאו"א אמנם בגמ' מצינו שיהי' יכול לפשוט וללבוש משמע דצריך גם גדר זה שיהי' יכול לבטל המעשה ואישות לבישה מחדש אז מייחסין הלבישה הראשונה שהי' במעשה שיחשב גם עתה לבישה אבל לא זולת וכ"מ בריטב"א דבעינן ב' גדרים א' שיהי' אפשר לפשוט וללבוש הב' שיבא ע"י מעשה וזה החילוק בין חתוך לפריעה דעור הערלה מסירין לגמרי ודעת חכ"א וחמו"ד דאפי' בדיעבד אינו יוצא אם נשאר דבוק לאבר אפי' כשממשיכו למטה מעטרה. אפי' לדעת ד"ח דבדיעבד יוצא רק כשנשאר דבוק למטה מעטרה מ"מ עיקר מצוותו להסירו לגמרי כאשר עיננו רואות מנהג כל ישראל מעולם וא"כ לא שייך בזה מושך בערלתו כיון דהוסר עור הערלה לגמרי וכיון דא"א לבטל חלק מצו' זו ולחזור ולעשותן ל"ח אח"כ מעשה מה שהוא כסדר נמול ובלא מעשה ל"ש מצו'. אמנם בעור הפריעה שנשאר דבוק ובזה שייך מושך בערלתו וכיון שיכול להמשיך עור הפריעה ולבטל המצו' ולחזור להמשיכו למטה מעטרה חשיב קיום המצו' כסדר דמצרפין מעשה הראשונה וחשיב מקיים המצו' כסדר במעשה. ולפי"ז מה שנשבע א"א ע"ה במילה הי' אך מצד הפריעה ואף שלא נצטווה א"א ע"ה על הפריעה מ"מ פרע מעצמו כמ"ש תוס' יבמות ע"ב]:

והנה מה שכ' דיכולין לבטל המצו' ע"י מושך בערלתו לכאו' ק' דהא משוך אוכל בתרומה כביבמות ע"ב א"כ בע"כ צ"ל דאכתי חשוב מהול. אמנם ד"ז בלא"ה ק' דהרי המושך בערלתו אין לו חלק לעוה"ב. ולכאו' ק' מאי קעביד הרי משוך אוכל בתרומה. ולכאו' רציתי לומר דהא דמשוך אוכל בתרומה היינו כשנמשכה ערלתו מעצמה כלשון רש"י יבמות עב. משא"כ במושך ערלתו בידים מתבטלת המצו' לגמרי וכעי"ז כ' הר"ן בשם הרשב"א בסוגיא דכבתה דאע"ג דכבתה אין זקוק לה מ"מ בכיבה בידים זקוק לה הנה דכל שעשה מצו' פעם א' אף שנתבטלה אח"כ א"צ לחזור לעשות וכעי"ז כסהו ונתגלה יפטור מלכסות אבל אם ביטל המצו' זקוק לה. וזה כביר העירותי בהא דיבמות ס"ב. הי' לו בנים ומתו לא קיים פו"ר ואפי' למ"ד קיים פו"ר הוא משום דאין משיח בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף וא"כ נתקיים תכלית המצו' אבל לולא זאת הי' צריך לחזור ולעשות. והרי כסהו ונתגלה פטור מלכסות וכן כבתה אין זקוק לה. הנה דכל שעשה המצו' פ"א כהוגן אף שנתבטל אח"כ תכלית המצו' יצא. ומצאתי הקושי' אח"כ בס'

הקנה. וכ' עני זה מה חטא הרי הוא עשה את שלו. ותירץ דהאב אשם בשעת הולדה בדבר שמת בנו אח"כ ע"כ לא קיים פו"ר יעו"ש וזה סמך לדברינו הנ"ל. אך הראני בירושלמי פ' הערל מבואר דאפי' מושך ערלתו בידים אוכל בתרומה וא"כ הדרא קו' לדוכתא:

והנלע"ד דאמת דמושך לא חשיב ערל מ"מ גם מהול ל"ח וחומר האיסור מחמת שמבטל המצו' דמילה ומ"מ אוכל בתרומה משום דאינו ערל ובנוגע לנ"ד חשיב שפיר שיכול לבטל המצו' ולחזור ולקיים ודומה שיכול לפשוט וללבוש [ומזה ג"כ ראי' דמצות מילה לעולם וע"כ כשמבטל המצו' אח"כ נענש דכיון דערל ל"ח וליכא רק ביטול מצו' ומ"מ יענש ש"מ] ויש להוסיף קצת עפ"מ שביארתי טעם הענין דקטן מקיים מצות מילה אע"ג דמצ"כ ואפי' למ"ד אי"צ כונה מתעסק לא יצא כגון שסבור שאינו מצה או שהיום אין פסח כמ"ש הר"ן בשם רא"ה וכל מעשה קטן כמתעסק דמי כמ"ש תוס' חולין י"ב: דקטן דומה סבור חולין ונמצא קדשים ואיך שייך אצלו מצו'. וי"ל לפמ"ש תוס' סנהדרין ס"ח: סוד"ה קטן בהא דגר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד הא קטן אין לו זכיי' מה"ת ותירצו דהתם הקטן בעצמו נימול ונטבל אך שחסר קבלת גרות ולזה סגי מה שהגדיל וניחא לי' ולא מיחו הוי קבלה יעו"ש בסוף הדבור. ונראה לדמותו למ"ש הב"י בשי' הרמב"ם דאע"ג דיאוש שלא מדעת ל"ה יאוש ומתנה שלא מדעת ל"ה מתנה ולא אמרינן מדהשתא ניחא לי' מעיקרא נמי ניחא לי' מ"מ לענין תרומה מועיל כלך אצל יפות דניחותא דמצו' שאני ומדהשתא ניחא לי' מעיקרא נמי ניחא לי' ובב"מ כ"ב: מבואר דאם הי' הדין דיאוש שלא מדעת הוי יאוש הי' מועיל גם יאוש של הקטנים גבי תמרי דזיקא יעו"ש. הנה דאע"ג דאין לו דעת כלל מ"מ כמו דאמרינן בגדול אלו הוי ידע הי' מייאש מועיל ה"ה דקטן אמרינן אם הי' לו דעת הי' מייאש. אך דקיי"ל יאוש שלמ"ד לא הוי יאוש אמנם במילה וכן בגירות שהוא ניחותא דמצו' כשהגדיל ולא מיחה וניחא לי' אמרינן לכו"ע מדהשתא ניחא לי' מעיקרא נמי ניחא לי ומועיל זה שאפי' בשעת מילה לא יחשב מתעסק:

וי"ל דזה הענין דמושך בערלתו אין לו חלק לעוה"ב דבזה מגלה דעתו דלא ניחא לי' ע"כ מבטל המצו' מן הוא והלאה ואע"ג דבגר קטן שהטבילו על דעת ב"ד אם הגדיל שעה א' ולא מיחה שוב אין יכול למחות ב' תשובות בדבר א' דשם מיחה רק בדיבור וכאן הוא במעשה שמושך ערלתו ותו דגירות ל"ש ול"צ רק פ"א וכיון שחל עליו פ"א שם ישראל א"י יכול למחות משא"כ בנ"ד דבעינן שיקיים המצו' כל שבעים שנה וי"ל דכל יום מצו' שלימה בפ"ע דכמ"ש הרמב"ם דאם הגדיל ולא מל בכל יום עובר בעשה. ובאבני נזר דמהו להא דפ"ק דר"ה בכל יום ויום עובר עליו בבל תאחר הנה דכל יום דבר בפ"ע וכעי"ז כ' הפנ"י בר"פ תפלת השחר להוכיח מהא דכל יום ויום עובר בבל תאחר דכל

יום הוא דבר בפ"ע. ויש להביא סמוכין לזה מלשון זוה"ק ויצא קנ"ד. דכל יומא פעם א' אקרי יעו"ש, [ובכס"מ פ"א מה' תפלה לדעת הרמב"ם דתפלה דאורייתא אף שאין כ' בתורה זמן מסתמא זמנה פ"א בכל יום, קצת סמוכין להכ"מ מגיטין ע"ה: דכל סתם כמפרש יום א' דמי ומזה י"ל מקור לענין תפילין שמצו' פ"א בכל יום אפי' למ"ד לילה זמן תפילין. שהוא הלכה ואין מורין פן דלפ"ז לכאו' ק' כיון דלא מיפסקא לילות מימים מאין הרגלים שמצו' בכל יום ולהנ"ל א"ש דכל סתם כמפרש יום א' דמי. וכמו בנדרים הלך אחר לשון בנ"א מ"מ כשאין מבורר לשון ב"א אזלי' אחר לשון תורה בתוס' פסחים ב' ור"ן נדרים נ"ה: וראי' ברורה לזה מש"ס ב"מ פ"ג: ולחזי היכי נהגי בנקוטאי פירש"י שנתלקטו ממקומות הרבה ויש מקום שמחשכין ויש מקום שמקדימין וליכא למסמך אלא אדאורייתא. ה"נ היכא דאין לשון תורה מבורר יש ללמוד מלשון בנ"א וגדולה מזו בע"ז ע"א. אמר אמימר משיכה, בנכרי קונה תדע דהני פרסאי וכו' ועי' לבוש סי' תרנ"א לענין כל פינות שאתה פונה הביא ראי' מן הטבע כש"כ במדה טובה מרובה דמי שמהול. כשהגדיל כל יום ויום קיים מ"ע שלימה:

ובמק"א כתבתי על מש"כ המג"א סי' תרל"ט סקי"ז בשם של"ה דמותר לברך לישב בסוכה בכל יום אפי' לא יצא מהסוכה בנתים כלל ומג"א הרבה לתמו' ע"ז. ונלפע"ד ראי' לדעת השל"ה ז"ל מש"ס סוכה מ"ה: דא' לולב יום א' סוכה ז' לברכה. ובתוס' שם דאין לולב וסוכה שוין דלולב אינו מברך אלא פרא ביום וסוכה כל אימת שנכנס בה מברך. וק' לכאו' טובא איך אמרי' בש"ס סוכה ז' ממנ"פ אם יושב כסדר ולא ילך כלל החוצה הרי סגי לברך פ"א בכל ימי החג ואם יוצא לחוץ אפי' כמה פעמים ביום מברך בכל פעם ואיך אמר סוכה בשבעה. ולהשל"ה א"ש טובא דמירי שיושב כסדר ומ"מ מברך ז' שו"ר מפורש כן להדיא ברש"י סוכה מ"ו בד"ה כל זמן שמניחין דכל זמן שמניחין חשוב כחולץ ומניח דתפילין עיי"ש הנה מפורש יוצא מפי רש"י ז"ל כמו שכתבתי אך א"כ ק' למה מברך בכל בקר הרי בירך בלילה ראשונה ויפטור כל המעל"ע. וכן בכל לילה יברך וליישב זה נלע"ד לפי"מ שראיתי בגבורות ארי ביומא במילואים דף ג': ד"ה ומשמע לי הוכיח מירושלמי דו' ימי המילואים הי' בהם ז' ימים וששה לילות ול"ה צריך פרישה בלילה ראשונה שבתחלת ז' ימים מגזה"כ וגם לא בלילה שאחר הז' ימים עיי"ש:

עוד שם נסתפק הירושלמי אם מצות פרישה הי' דינו כקדשים שהלילה הולך אחר היום שעבר או כמע"ב שהיום הולך אחר הלילה. ולפ"ז י"ל דמהא דסוכה מ"ו. ש"מ דש"ס דילן ס"ל דמילואים דינו כקדשים דהלילה הולך אחר היום וע"כ ה"ה לענין מצות סוכה דילפינן בסוכה דף מ"ד. ממילואים וע"כ א"ש דבכל בקר דוקא צריך לברך לישב בסוכה

דאז נשלם היום וא"ש דברי השל"ה ז"ל וסו"ס זה סמך לדברינו דכל יום ויום מקיים מחדש מצות סוכה בפ"ע וה"ה דבכל יום ויום מקיים מצות מילה לעצמה:
וצריך מחדש כונה וע"כ המושך בערלתו מבטל כונת המצו' ודומה לכוונה שלא לצאת דלכ"ע לא יצא וזה עיקר חומר ענין המושך בערלתו:
ונשיב לדברינו דמושך בערלתו ערל ל"ח וע"כ אוכל בתרומה ומ"מ מצות מילה נתבטלה ומ"מ אין זה מעכב על אכילת תרומה דאיסור ערל בתרומה אינו מחמת בטול מצות מילה רק משום שהוא ערל וראי' לזה משיטת רש"י דאפי' מתו אחיו מחמת מילה שפטור מלמול מ"מ אסור בתרומה וקדשים משום שהוא ערל אך אפי' לשיטת ר"ת ז"ל דמתו אחיו מחמת מילה מותר בתרומה היינו דס"ל דכל שפטור מלמול חשיב כערלות שלא בזמנה דלאו ערלה הוא כלל ממילא גם ערל ל"ח ע"כ מותר בתרומה ממילא גם מי שביטל המצו' ואינו ערל ג"כ מותר בתרומה:
ונשיב להנ"ל דלגבי מצות חתוך אין המצו' רק בשעה שנמול ובמצות פריעה המצו' לעולם כיון דיכול לבטל המצו' ולחזור ולהמשיך העור למטה דומה ליכול לפשוט וללבוש דחשב בכל רגע מעשה וממילא יוכל לקיים עשה בכל רגע או בכל יום כמ"ש לעיל להוכיח מד' הרמב"ם ומשיטת השל"ה ז"ל שסיעדתי שיטתו מד' רש"י סוכה מ"ו דכל יום מצות סוכה בפ"ע. ולפ"ז י"ל דמש"כ האחרונים דהמצו' של הקטן הנמול זה שייך רק בפריעה דהמצו' גם כשיגדל וכיון דסופו לבא לידי חיוב זה חייבתו תורה גם בקטנות אבל בחתוך שהמצו' רק בשעתו ואז הוא קטן י"ל דעיקר המצו' של האב:
ולפ"ז י"ל דדוקא על פריעה אינו יכול לעשות שליח ומטעמא שכתבתי לעיל דכיון דעיקר המצו' של הקטן ואין לאביו רק המעשה א"י לעשות שליח דכלהו מכח קטן קאתי כעין גיטין כ"ט: כלהו מכח בעל קאתי אבל החיתוך שעיקר המצו' של האב שפיר יכול לעשו שליח. וא"ש דאפי' כשאין האב יודע למול יכול לברך להכניסו מצד החתוך וגם א"ש דכל ישראל שפיר מקיימין מצו' אפי' שאין מלין בעצמן אפי' לדעת רא"ש ואו"ז וש"ך:
ונשיב לנ"ד. והנה כל הפוסקים האחרונים כולם פוסקים כד' הרמב"ם ושו"ע דימתין עד שיגדל ויתחזק כחו. והנה בנוב"י התיר למולו כשיהי' בן ג' שנים אם נראה בו שהוא בריא וחזק כשאר בני ג' שנים ופניו צוהבות. רעק"א צוה למולו אחר שנה כשמראה פניו צוהבים ואין נראה בו תשות כח וכן לשון הנמו"י יבמות שכ' שלישי לא תמול עד שיתחזק הילד. אך באבני נזר סי' שכ"ו הוכיח מטו"ז ונקה"כ דבעינן שיגדיל שיעור גדלות דהיינו י"ג שנה. ובשו"ת הרי"ם סי' ט"ז מייתי כן בשם הגאון מבראד ז"ל ודחה דבריו. מ"מ נראה שם שלא התיר למעשה רק כשרואין בבירור שינוי ממה שהי' בקטנותו.

דבקטנותו כשתחבו בו מחט הי' קשה לעצור הדם ועתה רואין להיפוך יעו"ש ד"ה ובעי' וד"ה ועוד וכ' שזה בכלל לשון ונתחלפו סימניו שכ' הרשב"א ר"פ הערל. מ"מ אפשר מחמת שהמעשה כך הי' ע"כ כתב כן לרווחא דמילתא אבל להלכה לא בעי' זה. וכ"נ מלשונו שם ד"ה ועיקר ובסוף התשובה ד"ה דעתו מ"מ צ"ע מה דעתו זצ"ל למעשה. כי ברפ"ק דהוריות דל"ח הוראה עד שיאמרו מותרין אתם "לעשות" והיכא דיש שינוי ברורה ממה שהי' בקטנותו יש לנו הוראה ברורה מהגה"ק זצ"ל לעשות אבל בלא"ה אין לנו רק הוראה של מותרין אתם אבל לא לעשות:

והנה באבני נזר כ' הטעם דצריך י"ג שנים משום דשלוחי מצוה אינו ניזוקין ל"ש רק באדם עצמו המצווה יכול לוותר אבל אדם אחר א"י לוותר דמו של תינוק על סמך זה. ולענ"ד הקלושה י"ל עוד טעם לזה לפימש"כ הרמב"ם פ"ו מה' תשובה יש חטא שהדין נותן שנפרעין ממנו וכו' או בבניו הקטנים שבניו של אדם הקטנים שאין בהם דעת ולא הגיעו לכלל מצות כקנינ' הם עכ"ל א"כ מה שמת קודם שבא לכלל מצות אפשר שהי' בעון האב ומה שהי' בשעת מילה ע"ד נפל תורא חדד לסכינא ואין ראי' מזה שימות כשיגדל ויצא מרשות האב:

עוי"ל טעם לזה לפי"מ שכ' הרמב"ם במו"נ דהשגחת הש"י על האדם באמצעות הדבוק הוא השכל השופע על האדם. ובלשון מחקר נקרא שכל ובלשון חז"ל נקרא נשמה. ואני בעניי מצאתי מפורש כן במדרש הנעלם שבזוה"ק פ' וירא דף ק"ט סוע"א ג' הנהגות יש באדם הנהגת השכל והחכמה וזה כח הנשמה עכ"ל.] וברמב"ן וירא י"ח פסוק י"ט אבל בחסידיו ישים אליו לבו לדעת אותו בפרט להיות שמירתו דבקה בו תמיד עכ"ל. וידוע מזה"ק דהנשמה בא לו לאדם כשנשלמו לו י"ג שנה. וא"כ מה ראי' ממה שמת בקטנותו מחמת מילה של"ה בו אז עדיין הנשמה שגורם השגחה פרטית יותר. שימות גם בגדלותו שאז עין ד' אליו בהשגחה יתירה ושמירתו דבקה בו תמיד ע"כ כ' הרמב"ם ושו"ע שיתגדל ויתחזק שיהי' ב' שינויים לטובה ממה שהי' בקטנותו. עוי"ל אם נימא דמצות מילה של קטן הוא רק על אביו או על הב"ד. והקטן הוא אז כמו חפץ מצוה לא מקיים מצוה כמו דקטן פטור מכל המצות ג"כ אין ראי' מקטן שמת מחמת מילה דאז ל"ש מצוה מגינא ומצלא כיון שאין המצוה של הקטן. משא"כ כשנמול בגדלותו שאז מצווה ומצוה בעידנא דעסיק בה מגינא ומצלח. וע"כ אין מועיל חזקה של קטנות לגדלות כיון דיש חלוק עצום. ומסברא כל שיש עצה לברר ולחזק יותר החלוק בין קטנות לגדלות כדי להפקיע החזקה דמתו אחיו מחמת מילה נכון לעשות. ויש ללמוד זה מל' הרמב"ם סופ"א מה' מילה ואפשר למול לאחר זמן וא"א להחזיר נפש א' מישראל לעולם. משמע

דאפי' כשאין הדין להמתין לולא סברא וו. מ"מ מחמת סברא זו ראוי להמתין. בפרט שגוף הדין רפי' קצת כמ"ש הנוב"י סי' קס"ה וגם מכח ד' התוס' חולין ד': שהביא בשו"ת הרי"ם זצ"ל. כל מה דמצינן למעביד להפקיע החזקה נכון לעשות. ע"כ לע"ד הקלושה אם יש לפניו בקטן הנדון שנוי ברור למעליותא באיזה דבר בגדלותו ממה שהי' בקטנותו כעין שכ' בשו"ת הרי"מ שזה יש לו מקור בד' רשב"א בפ' הערל ונתחלפו סימנין יש להתיר למולו כשהוא בריא אילם ופניו צהובות. ואם לאו נכון להמתין עד י"ג שנה:

ויש להסתפק עוד אם נכון למשוח את האבר בסם המצנן שלא ירגיש כ"כ הצער בשעת המילה כדי שיהא עוד חילוק בין אחיו שמתו מחמת מילה שמסתמא לא עשו כן. ואפשר שמחמת כאב גדול של המילה מתו. משא"כ זה שימשחו אותו בסם הנ"ל שלא ירגיש הכאב ובזה אפשר להתיר למולו גם בקטנות אחר ג' שנים בצירוף דברי הגאונים הנוב"י ורעק"א ז"ל:

הן אמת כי ראיתי בס' אמרי יושר סי' ק"מ שנשאל בגדול שצריך למולו אם מותר למשוח האבר בסם כדי שלא ירגיש הכאב. [אך שם לא מיירי במתו אחיו מחמת מילה] והעלה לאיסור. ועל ב' ראיות תמך יסודו. א' ממד"ר פ' לך הרגיש ונצטער כדי שיכפיל הקב"ה שכרו. הנה דצריך להרגיש כאב המילה, עוד ראי' ממה שלא ראינו מעולם שיעשו כן אצל כל הקטנים כדי להסר כאבם עכ"ד. וראי' א' פשוט דלא אריא אדרבה מלשון כדי להכפיל שכרו משמע דגם בלי צער מקיים מצוה. אך על הצער נכפל שכרו ע"ד לפום צערא אגרא. וא"כ בנ"ד דגוף ההיתר רפי' קצת כנ"ל די שנשתדל שתתקיים גוף המצוה המוכרחת בלעדי התוס' שיש מחמת צער. וע"כ גם מראי' שני' לא אריא בנ"ד. דאמת שאנו רוצין לעשות המצוה בתוס' ויתרון הכשר בכל קטן. וע"כ אין נוהגין למשוח האבר להקל הצער, כי הוא המצוה הראשונה ש התינוק ונכון לעשותה מן המובחר ע"צ השלימות, כעין שכ' בחי' הר"ן ר"ה דף י"ג דאין סברא דהעומר הראשון שהי' בישראל ל"ה ע"צ המובחר יעו"ש. משא"כ בזה שכבר הגדיל (יש כפלים לתושי'. א' שכבר קיים מצות מסתמא עניית אמן ויהש"ר וברכה וקצת ח"ת ואין זה המצוה הראשונה אצלו] ותו כדי להוציא יותר מחזקת שמתו אחיו מחמת מילה:

ובמק"א כתבתי עוד לדחות הראי' מכל תינוק דלכאו' ק' איך קטן מקיים מצוה הא מעשה קטן כמו מתעסק כתוס' חולין י"ב: וכבר דברנו מזה לעיל. ונ"ל לפמש"כ בחת"ס שבועות דף כ' חידוש עצום בדעת הרמב"ם דהנשבע לאכול ולא אכל חשיב לאו שיש בו מעשה דכמ"ש התוס' ב"ק דל"ב ע"א דהנאה חשיב מעשה ה"ה המצטער חשיב מעשה דידיעת ההפכים א' ע"ש. ואף אנו נאמר כמ"ש רש"י ורמב"ם לענין כפאו ואכל מצה שכן נהנה

מוציא מידי מתעסק ה"נ שכן מצטער מוציא מידי מתעסק וע"כ קטן הנמול ומרגיש צער ל"ח מתעסק וע"כ א"ש המנהג מעולם שאין מושחין את הקטן בסם הנ"ל שלא ירגיש צער דא"כ שוב יחשב מתעסק. וכ"ז בקטן אבל בגדול שיש לו דעת ול"ח מתעסק שפיר י"ל דמותר למשוח האבר שלא ירגיש צער ועל גדול ל"ש להביא ראי' מהמנהג דמלתא דל"ש ל"ש מנהג כמ"ש הש"ך יו"ד סי' ק"צ סק"ג מ"מ מחוורתא כדשנינן מעיקרא:

ולענין הלכה בגדול אחר שצריך למולו כגון גר או מי שלא נמול בזמנו באונס או בזדון נכון לקיים דברי הגאון מטארנא זצ"ל אך במי שמתו אחיו מחמת מילה דאפשר שיהי' טובה להנמול להוציאו מחזקת שמתו אחיו מחמת מילה וגורם כפלים לתושי' א' שמוסיף יתרון ההיתר למולו כשיגדל שלא יהי' נגד דברי תוס' חולין ד': שהביא בשו"ת הרי"מ זצ"ל דבכה"ג אפשר וקרוב לומר דגם התוס' מודו. וגם נוגע קצת לפקו"נ של הנמול בזה לע"ד יש למוהלו ע"י סם דוקא ולע"ד אפי' כשמלין גדול בן י"ג שמתו אחיו מחמת מילה נכון לעשות ע"י סם המצנן כדי להקל צערו כדי שיסייע לענין ההיתר. קיצור לדינא אם יש בו שינוי הניכר לטובה בגדלותו לעומת שהי' בקטנותו כעין המוזכר בשו"ת הרי"מ יש למולו אחר ג' שנים כשנראה בריא ושלם ופניו צהובות ואם לאו לע"ד נכון להמתין עד שנת י"ג מ"מ ע"י סם המצנן יש להתיר גם אחר שנת ג' כי זה ג"כ שינוי גדול למעליותא נגד הבנים שמתו מחמת מילה שקרוב שהי' מחמת כאב המילה ומחמת חולשתם לא יכלו לסבול יסורי הכאב משא"כ עתה שיעשה ע"י סם שגורם למעט הכאב מ"מ נכון להתייעץ בזה עם רופא מומחה אם כנים דבריי כי אף שמצד א' ממעט הכאב מ"מ אפשר שמצד אחר סם הנ"ל גורם יתרון חולשא כמובן הנלע"ד כתבתי:

סימן נז

דשאילנא קדמיכון במנהג העולם ליתן צוקער על הענבים לעשות מהם יין אריך או לא:

לכאורה יש לדון לפמ"ש בסידור הרב ז"ל דיני בה"נ פ"ז ה"ו דיין שנתערב בשאר משקין אף שלא נפסד טעם יין כל שהמשקין רוב מברך שהכל והוא שיטת הרמ"א סי' ר"ב ס"א [אך דעת המג"א סי' ר"ד סקט"ז דגם משקין משערין בשיעור מזיגה] וה"נ הצוקער הניתך ונעשה משקה הוי כשאר משקין ואף שכ' בהלכה ה' לפני הנ"ל דיין שמערבין בו דבש ופלפלין מברך בפה"ג התם מסתמא מיירי באין רוב אך דסד"א כיון שנשתנה טעם היין יברך שהנ"ב קמ"ל כיון שלא נשתנה לגריעותא מברך בפה"ג כמ"ש שם להדי'. אבל בנ"ד דיש רוב במשקה הנעשה מהציקער וניחא לי דלא דמי דמשקה שנתערב ביין לא זה נעשה לתקן את היין ולא היין מתקנם ע"כ אזלי' בתר רוב משא"כ ציקער שנותנין

ביין הדבר ברור שהציקער ניתן לתקן את היין ולא שהיין יתקן את הציקער וכה"ג היין עיקר וכעי"ז בב' מיני אוכלין המעורבין יחד וא' נעשה לתקן את חברו ולהכשירו חשיב השני עיקר ופוטר הטפל אך דאיכא רוב נגדו כמ"ש בסידור הרב ז"ל בה' בה"נ פ"ג ה"א ופ"ז ה"י ופ"ז הי"ד וה"כ וא"ש המנהג. וזה הטעם דבמים אף שיש רוב נגד היין לא מברכין שהנ"ב משום דהמים בא לתקן היין דיין מזוג עדיף לענין ברכה מיין חי כדאי' פ' אלו דברים. וע"כ חשיב היין עיקר. ומה"ט נמי כל שיש במים יותר מכדי שיעור מזיגה מברכין שהנ"ב משום דכל שיש יותר מכשיעור שוב אינו מתקן היין אדרבא מקלקלו ומה שנותנין בו הרבה מים הוא רק כדי לאפושי שיהי' בו יותר משקה ושוב אזלי' בתר רוב כמו בתערובות משקה אחר ביין:

אמנם ק"ק ע"ז מד' רשב"ץ שהובא ב"י סי' ר"ד בתאנים שנתנו על הזגין לחזק כח היין שבתוכם מבואר שם ג"כ דאזלינן בחר רוב אפי' לולא הטעם דתאנים כל כחם במשקה עיי"ש והתם נמי התאנים באים לתקן היין וצריך לחלק בין לחזק כח היין בין לתקן היין והוא דוחק אמנם נראה עוד למש"ל בסי' הלק"ט דציקער יש בו כח מלח ומותר למלוח קרבנות בציקער וכ"כ בס' אבני נזר או"ח סי' תקל"ב בשם הגאון מליסא ז"ל דציקער יש בו כח מלח, ובס' שערי צדק להגאון מהר"י גאקטיליא ז"ל דמלח מוציא הטעם של כל מאכל לפועל. והדבר נראה לעינים כך דמלח אין פעולתו להכניס טעם מלח במאכל לבד רק שמוציא לפועל גם טעמו של גוף המאכל. ומאכל תפל בלי מלח טעם המאכל אז בגדר היולי שטמון בכח בהמאכל ולא יצא עדיין לפועל לגמרי [וזה לע"ד ענין אמרם ז"ל עירובין כ"ו: הנודר מן המזון מותר במים ומלח וכן בכל מערבין חוץ ממים ומלח ומ"מ אי' שם בגמ' דבמים ומלח יחד מערבין דעיקר כח הזן הוא הטעם של המאכל ומים ומלח הם ב' הפכים מים אין בהם טעם כלל כדאי' פסחים מ"א. ומלח עיקר מטרתו להוציא טעם של מאכל אחר וממילא כשהוא לעצמו אין לו מה להוציא אינו זיין אמנם כשעירב מים ומלח ס"ל להגמ' דמים ג"כ יש בו טעם אלא שהוא בהעלם ביותר ואינו דומה לשאר מאכל דאפי' בלא מלח יש בו קצת טעם עכ"פ משא"כ מים בלא מלח אין בו טעם כלל אמנם כשנותנין בו מלח מוציא טעמו הנעלם ג"כ לפועל קצת וזיין וגם נתינת ציקער ליין נרגש בחוש שכן הוא שפועל שיצא טעם היין לפועל יותר וירגש יותר טוב טעם יין (ומזה גופא לע"ד יש ראי' לדעת הג' מליסא ז"ל והלק"ט דציקער יש בו כח מלח] עוד יש ראי' טבעית דציקער הוא מלח כי אם שותין טהע עם ציקער אינו משקיט הצמאון ואדרבא נעשה צמא יותר מזה נראה ג"כ דציקער יש בו מלח וע"כ אינו דומה כלל לתערובות משקה עם יין דשם הכוונה לב' הטעמים ע"כ אזלינן בתר רוב

משא"כ בציקער שעיקר הכזונה שיצא טעם היין לפועל יותר י"ל דבזה גם הרמ"א ס"ל דאפי' ברוב ציקער מברך בפה"ג בפרט שיש עוד סניף דעת המג"א סי' ר"ד סקט"ז הנ"ל כנלענ"ד נכון ליישב המנהג:

ואשר נסתפק להבכו"ש דשיעור צמוקים מעט יותר מא' בששה במים. איך הדין אם נתן בצמוקים חצי שיעור מים הנ"ל אם יכול להוסיף מים אל היין אחר סחיטת הצמוקים די"ל דדוקא אם נותן המים על הצמוקים סגי בשיעור הנ"ל דנעשה כולו יין משא"כ במערב אח"כ עכ"ד:

לכאורה יש מקום לדבריו לפמ"ש מהרי"ט (סי' א') והובא במג"א (סי' תר"ב) דיין צמוקים ל"ח מי פירות עם מים דנעשו כולו יין גמור בעצם וראייתו מהא דיין מזוג לא יביא [בנסכים] ואם הביא פסול יין צמוקים אם הביא כשר הנה דצמוקים ל"ח מזוג [והחכ"צ (סי' ק"מ) חולק ע"ז דיין צמוקים היינו שסחט גוף הצמוקים ולא נתן לתוכו מים]:

הנה דכשנותן מים על הצמוקים עדיף וא"כ י"ל דכשנותן מים אח"כ ל"מ. אמנם לקושטא ז"א דהבכו"ש למד דבריו מהא דב"י יו"ד (סי' קכ"ג) בשם ראשונים ז"ל דדוקא בחרצנים ושמרים בעי רמא ג' ואתא ד' אבל ביין גמור שמערבו במים שיעור מזיגתו יותר מא' בששה וכ"מ בשו"ע יו"ד (קל"ד) וברמ"א או"ח (סי' ר"ד), הנה דשורש דברי הבכו"ש הם מיין מזוג וא"כ אין לחלק כלל:

אך זאת נראה דאף לבכו"ש דמשערינן בצמוקים לאחר שנתפחו זה ל"ש רק בנותן כל המים על הצמוקים אבל כשנותן מים אחר שנסחטו הצמוקים ל"ש זה, דודאי אין בצמוקים טעם יין יותר ממה שיש בהם בטבען מעצמותן, אך דס"ל דגם המים שנבלעו בצמוקים דינם כיין כמ"ש רש"י פסחים (ל"ג:) וזה ל"ש רק בעודנם בצמוקים אבל לא אחר שנסחטו, וח"א אמר דאפשר דהמים שבא לתוך הצמוקים נהפך בטבעו לגמרי להעשות יין כמו גוף הצמוקין, נומיתי לי בשלמא אם הי' ראי' להבכו"ש מגמ' שדיברה מצמוקין הי' שייך לומר כן אבל הרי הבכו"ש למד זה ממנחות (נ"ה.) לענין גרוגרות והגמ' לא דברה כלל מצמוקין, וא"כ ע"כ שאין הטעם כן, ומנלן מעצמנו לחדש סברא כזו שאין לנו שום מקור וראי' לזה מהש"ס:

והנה בשו"ע הרב ז"ל מלאדי (סי' תס"ב) כ' דלמהרי"ט דצמוקים חשיב בעצם יין לא בעי' רמא ג' ואתא ד' ודוקא בחרצנים דהוי רק יין מזוג בעי' רמא ג' ואתא ד' עיי"ש, ומינה דלמהרי"ט לא בעי' נמי שיעור יותר מא' בששה במים דאם הי' צריך שיעור יהי' איזה שיהי' א"כ גם זה בכלל מזוג (אלא דבחרצנים דקלישא טעמי' בעי' שיעור יותר וביין דטעמי' חריף סגי בשיעור מיעוט כדברי הראשונים ז"ל הנ"ל שבב"י יו"ד (קכ"ג)] וע"כ

כדאמרן, ולפ"ז גם בתחלת נתינת הצמוקים למים ל"ב שיעורא כלל דהבכו"ש הרי למד זה משיעור מזיגה ולמהרי"ט אינו מזוג רק יין בעין:

וראיתי באבני נזר יו"ד (סי' קי"ג סקכ"ג) שאחר שהביא דברי הרב ז"ל כ' תמוהין לי דבריו ז"ל שהרי בשו"ת הריב"ש (סי' ט') מפורש דהא דלא בעי' בצמוקים רמא תלתא ואתא ד' משום דהרבה מים נבלעים בצמוקין וכמו בענבים שנעצרו ברגל ולא בקורה ביו"ד (סי' קכ"ג) עיי"ש, ולכאורה משמע דגם הריב"ש ס"ל כהרב ז"ל בעיקר הדין רק דחולק בטעמא, ולפי המבואר לעיל יש חילוק ביניהם גם בדינא דלריב"ש ז"ל בתחלת נתינת המים על הצמוקים בעי' שיעור א' מד' [כדיעה א' שבב"י יו"ד (סי' קכ"ג) דגם שיעור מזיגת יין במים הוא א' מד'] רק דאח"כ אף שאין נראה לעינים דרמא תלתא ואתא ד' במדידת היין תלינן שנכנסו מים בצמוקין ויצא יין, דאי גם מעיקרא לית בי' שיעורא ל"ש טעם זה וק"ל משא"כ להרב ז"ל לא בעינן שיעורא כלל לא בתחלה ולא בסוף כל שיש בו טעם יין שפיר דמי, והוא כדעת התוס' שבת שחולק על הבכו"ש וס"ל דבצמוקין לא בעי' שיעורא כלל והו"ד במ"ב (סי' ער"ב):

והנה בשו"ע או"ח (סי' ס"ה) דבשמרי יין בעי' רמא ג' ואתא ד' וכ' המ"ב (סקכ"ח) דהיינו בשמרים של ענבים שדרכו אותן שנעשה בלא תערובת מים אבל ביין צמוקים שלנו שנשרה מתחלה הצמוקים עם מים א"כ כבר מעורב בתחלתו הרבה מים וכשנותן עוד מים בודאי נתבטל כח היין עכת"ד, והנה לדברי הבכ"ש דבעי' שיעור ורוב האחרונים שפסקו כן צדקו דבריו, אמנם לדעת הרב ז"ל והמהרי"ט דיין צמוקים חשיב כולו יין יש לדון דדין השמרים כשמרי יין גמור:

והנה מהא דפליגי מהרי"ט (סי' א') וח"צ (סי' ק"מ) לענין יין צמוקים אם חשיב כולו יין גמור משום שנתהפך כולו ליין א"ד חשיב מי פירות עם מים, וביין מזוג לכו"ע חשיב מי פירות עם מים, מזה משמע דלא כאו"ה שכ' דרוטב בשר דינו כבשר ממש וצריך ס' נגד כולו כאלו הי' בשר בעין דמים אין לו טעם ע"כ כשמקבל טעם מבשר חשיב כאלו הי' בעצם כן, ולפ"ז מים שקבלו טעם יין הוו כאלו הי' יין בעין, וע"כ דלית להו להפוסקים הא דאו"ה, ויש לדחות דאפי' לאו"ה דחשיב כולו יין, מ"מ אינו שולל שם מים ממנו וחשיב שיש גם מהות מים וטבע מים עליו:

ובעיקר דברי הבכו"ש הנ"ל ראיתי בס' מ"ב (סי' ער"ב ס"ו) בשם משכנות יעקב (סי' צ"ו) דחולק ע"ז וס"ל דבעי' על חד תלת מיא, נראה דמדמי זה לחרצנים ושמרים דכיון דליכא יין בעין לכו"ע בעי' על חד תלת מיא כמ"ש ב"י יו"ד (סי' קכ"ג) בשם ראשונים, ולא דמי ליין מזוג שבשעת מזיגה יש לפנינו יין בעין משא"כ בזה, ולענ"ד משמעות לשון המג"א

(סי' ר"ב סקכ"ח) וריב"ש (סי' ט) שכתבו דביין צמוקים ל"ב רמא ג' ואתא ד' (משום דהרבה מים נבלעו בצמוקים ויין יצא] משמע כמשכנות יעקב דלהבכו"ש הול"ל דלא בעי' רמא ה' ואתא יותר מוי"ו כמו במים מזוג במים, וע"כ דס"ל דזה לא דמי למזוג:

סימן נח

ב"ה לכבוד אהובי האברך הנגיד יקר רוח שלשלת היוחסין מ' אהרן בהרב החסיד מהר"ר מענדל נ"י בארנשטיין לאדז.

אשר נסתפק אם העמיד יין צמוקים כשיעור [יותר מא' בששה בצמוקים להבכו"ש] אם מותר אח"כ אחר סחיטת היין להוסיף מים על חד תלת כשיעור מזיגה, ע"כ שאלתו:

לע"ד זה תלי בפלוגתת המהרי"ט והח"צ (סי' ק"מ) דלדעת מהרי"ט דיין צמוקים ל"ח מי פירות עם מים דנהפך כולו ליין ול"ח מזוג כיון דתוסס ביחד עם הצמוקים א"כ דינו כיין גמור ומותר אח"כ להוסיף מים כשיעור מזיגה, אמנם למה שהעלה הח"צ (סי' ק"מ) דיין צמוקים דינו רק כמזוג ול"א נהפך כולו ליין א"כ אין למזגו אח"כ דכבר נמזג פעם א', ויין מזוג ודאי אסור למוזגו שנית כי בצירוף מים ראשונים עם מים אחרונים יש בו מים יותר משיעור מזיגה, (וזה לא כביר שאלני ח"א שאלה הנ"ל והשבתי לו כן דתלי בפלוגתת מהרי"ט עם הח"צ] ותו דלשיטת מהרי"ט כ' הרב (סי' תס"ב) דאין שיעור למים כל שיש בו טעם יין שפיר דמי א"כ גם מעיקרא הי' יוכל ליתן על הצמוקים מים הרבה וא"כ גם בסופו מותר למזוג על חד תלת כל שיש בו טעם יין דלא גרע סופו מתחלתו [מ"מ אין לדמות לתחלתו ליתן בו מים הרבה דשאני תחלתו דתוסס ביחד עם הצמוקים ונעשה עצמו יין משא"כ אח"כ הוא רק בגדר מזיגה] וא"כ לפמש"כ כ"ת בשם איש מהימן בשם אדמו"ר זצוקללה"ה לסמוך עצמו על דברי הרב ז"ל (סי' תס"ב) דיין צמוקים חשיב כולו יין והוא כשיטת מהרי"ט ומבי"ט שבמג"א שם [ול"ח כתמד דל"ח רק מזוג משום דבתמד בעינן רמא ג' ואתא ד' משא"כ בצמוקים ל"ב כשיעור ע"כ הוי כולו יין] א"כ גם בנ"ד מותר למוזגו:

אך ק"ל על קבלתו מאיש מהימן הנ"ל דהרי באבני נזר יו"ד (סי' קי"ג סקכ"ג) תמה על שיטת הרב ז"ל (ובס"ק כ"ו) כ' הא דמהרי"ט ומבי"ט לא שמיע לי כלומר לא ס"ל ע"ש והעלה הלכה דלא כמהרי"ט ושם (סקכ"ח) אלא ברור שהסמ"ג ואו"ז ותוס' פ"ק דחולין לא ס"ל הא דמהרי"ט ולרבותינו הראשונים אנו שומעים ע"ש אך (בסקכ"ט) כ' אולם מצאתי קצת מקום למהרי"ט ומבי"ט משיטת הרמב"ם ז"ל עי"ש מכ"ז נראה דעיקר שיטתו הי' דלא כמהרי"ט רק כהח"צ (סי' ק"מ) ע"כ צ"ע לדינא, ואולי חזר בו מרן אדמו"ר

הזקן זצוקללה"ה [ותשובה הנ"ל כ' מקראשנעוויץ ככתוב שם ודילדותא היא עי' גיטין (כ"ט:) ובפ' הזהב] אך ק"ק דהרי כ"ק אדמו"ר זצ"ל האמצעי הדפיס האבני נזר והגיהו ואם הי' יודע שחזר בו כ"ק שר התורה זצוקללה"ה הי' מגי' שם (בסי' קי"ג) כמו שעשה באבני נזר יו"ד (סי' שי"ב סק"כ) ע"כ צל"ע:

ומש"כ כבודו דכיון שסומכין על הרב ז"ל הנ"ל לענין איסור חמץ בפסח החמור באיסור כרת דחשיב כיין גמור שאינו מחמיץ כש"כ שנוכל לסמוך עליו לענין ברכה עכ"ד הנה ברובא דרובא דינו של הרב אינו נוגע לדאורייתא כי אם נמצא חטה ביין צמוקים יש נגדה ששים ואין נוגע רק לאיסור משהו דרבנן וע"פ רוב לא נתבקעה רק נתרככה וליכא רק ס' איסור משהו שכ' הרי"ף בפ"ק דפסחים דהוי ס' דרבנן, ומה שיש עוד נפק"מ בהנ"ל לענין אם מותר ללוש מצה עם יין צמוקים דמ"פ עם מים ממהר להחמיץ, הנה כבר כ' הרמ"א (סי' תס"ב ס"ד) דהמנהג שלא ללוש כלל במי פירות אפי' בל מים, ותו אפי' יארע שנלוש מצה ביין צמוקים הלא ידוע מנהגינו למהר מאוד בעשיות המצה בלישה ועריכה ואפיי' שאין משהין העיסה כלל בלא עסק וגם בדיעבד קיי"ל דאם לש במ"פ עם מים כל שלא שהתה שיעור מיל בלא עסק מותר בהנאה ובשהי' הנה דאין חוששין לחימוץ, ולהשהות המצה קודם אפיי' שיעור מיל בלא עסק זה אין בנמצא כלל אצלנו כידוע ואפי' כשלש במים לבד בלא מי פירות ובמלתא דל"ש כלל ל"ש מנהג כמ"ש הפוסקים וא"כ אין ראי' ממה שנהגו לפסוק כהרב ז"ל:

ואחרי רואי דברי אבני נזר הנ"ל אם הי' בא מעשה לידי גם לענין פסח הייתי חוכך להחמיר, לולא קבלתו בשם איש מהימן הנ"ל שהוא להיפך:

ומש"כ בשם חכם גדול א' די"ל דהבכו"ש אינו חולק כלל על שיטת הרב ז"ל ובכו"ש מבאר דברי הרב (וזה א"א לאומרו דהבכו"ש הי' לפני הרב ז"ל ולא ראה דבריו] דדוקא אם נותן מים על הצמוקים כל השיעור ל"מ אבל אם נתן בשעת כבישה פחות מכשיעור יכול להוסיף אחר הסחיטה עוד מים כל שיש בהם טעם יין עכ"ד וזה לא הבנתי כלל דמה נפק"מ בין כשיעור לפחות מכשיעור כיון דסו"ס אין בו מים יותר משיעור מזיגה ויותר יש לחלק בין נתן מיד יתר מכשיעור דאז לא חל עליו שם יין, אבל אם נתן בו רק כשיעור דהיינו א' מד' או פחות מא' בששה להמשכנות יעקב כדאית לי' ולהבכו"ש כדאית לי'] אז אמרי' נהפך ונעשה יין גמור ומותר אח"כ למזגו עוד הפעם, ודוגמא לדבר מצינו בנתערב איסור כזית בכדי אכילת פרס, (דאם יאכלנו כולו חייב דיש בו צירוף] אז אמרי' נהפך וחייב על כל כזית ממנו אף דשורש הדין של כדי אכילת פרס היא רק לענין צירוף האיסור עצמו מ"מ אם יש בו כשיעור הזה אמרי' נהפך היתר להיות איסור ואם

יש בו היתר יותר מזה לא נהפך וככה הוא בנ"ד אף דעיקר שיעור על חד תלת או יותר מא' בששה נאמר רק לענין שיעור מזיגה היינו שחלק יין שבו לא תתבטל לגמרי ונשאר שם יין עליו אבל לא לענין חלק המים מ"מ כל שיש בו יין כשיעור הזה אמרי' נהפך מים להיות יין וכדעת מהרי"ט, מ"מ אין זה ראי' גמורה דהרי חזינן במזוג יין גמור במים אפי' יש בו הרבה יין ל"א נהפך לכו"ע ול"ח רק יין מזוג הנה דלא דמי להא דכבא"פ גם מסברא אין לנו לדמות מעצמנו בדברים אלו דשיעורין הללמ"ס ואין למדין מהלכה ע"כ לדינא אין לסמוך ע"ז:

ומצאתי בשאילת יעב"ץ (סי' ק"ג) דכתב דאביו הח"צ ז"ל מודה להמרי"ט דהיכא דרמא ג' ואתא ד' אמרי' נהפך [וס"ל כמשכנות יעקב ולא כהבכו"ש] עי"ש וא"כ ק' לכאורה דא"כ הח"צ קאי ברמא ג' ולא אתא ד' וא"כ ל"ח יין כלל, ואפי' מזוג כידוע דכל שיש יותר מכדי מזיגה ל"ח יין כלל כדאיתא יו"ד (סי' קל"ד) ומג"א (סי' ר"ד) ואיך כ' הח"צ דחשיב מזוג, ואם ס"ל כהבכו"ש (ס"ט) דתלינן דנכנס מים בצמוקים ויצא יין א"כ דינו לגמרי כרמא ג' ואתא ד' כמובן, וע"כ דלהגי' יעב"ץ גם אם נתן יותר משיעור מזיגה חשיב יין מזוג כיון שנכבשו המים ביחד עם הצמוקים [וכשיטת הרב ז"ל (סי' תס"ב) דלשיטת מהרי"ט אין שיעור למים כלל כל שיש בו טעם יין חשיב יין בצמוקים] ומ"מ ס"ל דלענין נהפך ל"א רק אם יש בו על חד תלת יין אבל אם יש בו יותר מזה ל"ח יין גמור רק מזוג וזה שיטה חדשה וסברא חדשה, וקשה לסמוך ע"ז כי לא הביא שום מקור וראי' לחידוש עצום כזה:

ואשיב למש"כ לעיל דלדעת המהרי"ט דנהפך ליין יכול למוזגו אח"כ על חד תלת דדינו כיין גמור, נתיישבתי דיש לפקפק בזה דהרי חזינן דיש חילוק בענין מזיגה דביין השרוני שאינו חזק בעי' על חד תרי כדאי' בש"כ שבת (ע"ז.) וביין אחר שחזק סגי על חד תלת ובב"י יו"ד (סי' קכ"ג) בשם הראשונים ז"ל דדוקא במים על חרצנים בעי על חד תלת דל"ה אלא קיוהא בעלמא משא"כ ביין גמור סגי במעט יותר מא' בששה וכן קיי"ל להלכה וכעין דמצינו חילוק במזיגה בין יין ליין א"כ אפשר דיין צמוקים אף דנהפך ליין מ"מ ברור שאינו חזק כ"כ כמו יין בעין הנדרך מענבים בלי תערובות מים וכיון שכן אפשר דשיעור מזיגתו הוא שיהי' ביין יותר משיעור הנ"ל ואנחנו לא נדע בכמה כיון שלא מצינו שיעור לזה בגמ' וראשונים ז"ל, אמנם אם אמת קבלתו בשם איש מהימן בטלה דעתי ואיני כדאי לדון בקרקע אחר מנהגו של כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה וכבר כתבתי שצל"ע קבלתו הנ"ל מאבני נזר יו"ד (סי' קכ"ג) ע"כ איני אומר בזה לא אסור ולא היתר:

ובעיקר דברי מהרי"ט דיין צמוקים חשיב יין גמור ועדיף מיין שנמזג אח"כ, הנה בריטב"א עירובין (כ"ט:) כ' סברא מהופכת מן הקצה אל הקצה מדברי מהרי"ט לענין אם יין פוסל המקו' וכ' דיין מזוג שנמזג אח"כ במים אינו פוסל המקוה אפי' יש במים לבד ג' לוגין מלבד היין דחמרא מזיגא איקרי ואף תמד משהחמיץ אם יש במים שבו ג' לוגין מלבד מיץ יין פוסל את המקוה ע"ש ולהרב ז"ל (סי' תס"ב) דלא אמר המהרי"ט זה אלא בצמוקים ולא בתמד א"ש, אך הרי באבני נזר יו"ד (סי' קי"ג) תמה ע"ז ונקיט דלדעת מהרי"ט אין חילוק בין נתן מים על הצמוקים או על החרצנים עי"ש:

שו"ר בס' ישועות מלכו או"ח סי' י"ג) התיר באופן הנ"ל לחזור ולהוסיף אך כ' דמ"מ לא יהי' ס"ה ח' פעמים נגד הצמוקים כדי לצרף דעת ר' חיים כהן יעו"ש:

סימן נט

ב"ה. להרב הגדול מבענדין שליט"א

מה דבדיק לן מר בתוס' ע"ז (כ"ט:) סוד"ה אי משום אנסובי לענין בוסר וז"ל ועוד כ' ר"ת ששנה א' לא נתבשלו היינות וכי בשביל שיינותיהם אין מבושלות כל צרכן ה"נ נאמר שלא ינהג אותה שנה דין יי"נ עכ"ל, דהיא פלא מה בכך שאין שייך שנה א' דין יי"נ והראיני שכבר תמה כן בריטב"א. ומצאתי כעין זה במשנה פ"ב דזבים אין אחריות זבים עליכם עי"ש, והנני יוסיף להפליא דיותר הול"ל וכי באותה שנה לא ינהג מצות קידוש על היין או מצות נסכים שהוא מצ"ע דאורייתא בזמן המקדש, ובעניי אמרתי דרך אגדה דהא דגזרו על יינן משום בנותיהם היא לטובת ישראל מחמת דיצרא דעריות קשה מאד [וכל אביזרא דידהו נכלל בבועל ארמית כמבואר בסה"ק על הא דעירובין (כ"ט.) דא"א יושב על פתח גהינם ואינו מניח מי שנמול ליכנס לשם לבד מבועל ארמית דמשכא ערלתו ולא מבשקר לי' ומבואר בסה"ק דה"ה דכל פג"ב נכלל בזה וכ"מ להדי' במדרש הנעלם שה"ש (דף ס"א.) סוד"ה פתח ואמר, והדבר יובן איך הכל נכלל בבועל ארמית עפמ"ש בזה"ק בראשית (נ"ד:) ובתקי"ז ריש תקון פ"א ועוד בכ"מ ואכמ"ל בזה] וראו חז"ל בחכמתם סגולה ועצה לזה להזהר מהתגאל ביינם וזה שמירה סגולות להשמר גם מבנותיהם שבזה נכלל כל אביזרא דעריות כנ"ל וע"כ הי' לפלא בעיני התוס' שיהי' שנה א' שלא יהי' לישראל שמירה היקרה הזו:

והנני להוסיף דלכאו' קשה עוד על התוס' הנ"ל דהרי אפי' בשנים שלא נגמרו הענבים מ"מ שייך יי"נ ביין ישן מן השנים שעברו, ואדרבא עיקר חשיבות יין היא בישן ואין שום דבר שיהי' חשיבות בישן כמו ביין כידוע, ולהנ"ל יתכן דהנה ענף היותר חמור מעריות

היא מוז"ל כבזה"ק, ובס' נתיבות עולם למהר"ל ז"ל נתיב הפרישות פ"ג כ טעם חומר איסור הנ"ל מכל שפ"ד דכל שפ"ד שהוא אחר הוויית האדם ומציאותי' ל"ח רק כשופ"ד פרטי, אך בזה שמשחית החלת הוי' הוי כשופ"ד כללי יעו"ש, כ"כ בס' באר הגולה סוף באר השני ד"ה בפ"ד דנדרים עיי"ש:

[**ונלע"ד** ראי' למהר"ל ז"ל מתוספי הרא"ש יבמות (י"ב:) דעיקר איסור השח"ז היא רק בתחילת חימום ולא אחר שיצא מגופו ובאבני נזר אהע"ז (סי' פ"א וסי' פ"ג) מביאו וכ' עליו שדבריו אלו ברורים ומאירים כשמש, ולהנ"ל מובן מאד דדוקא בתחילת חימום דהוי קלקול בהתחלת הוי' ישנו לחומר האיסור ולא זולת] וסו"ס כל חומר האיסור בזה היא מחמת שמשחית תחלת הוי', ולפי"ז י"ל דזה לעו"ז זהירות מיינם של שנה זו דשייך בהם יי"נ בתחלת הויית היין, כמבואר בתוס' ע"ז (דף נ"ה.) סוד"ה ירד גורם שמירה גם לחטא הנ"ל שהיא קלקול בהתחלת הוי' משא"כ בשנה הנ"ל שאין יין חדש רק יין ישן ול"ש יי"נ שמנסך בתחלת הוייתו ממילא אין בזה שימור לחטא הנ"ל שהיא קלקול בתחלת הוי', וע"כ הי' זה לפלא להתוס' כי חלק זה מן החטא היא היותר חמור וצריך שימור ביותר כנלע"ד בזה:

ולפי הנ"ל יש ליתן טעם על מ"ש בספרים דמצות פו"ר הוא תיקון לחטא הנ"ל כי מצוה זו הוא ג"כ בתחלת הויית האדם, ותקון בתחלת הוי', ע"כ הוא מתאים לעומת הקלקול שהוא ג"כ בתחלת הוי':

ובהאי ענינא נלע"ד לבאר דברי המרדכי ביבמה שרקקה דם דנולד בתוך תערובות לא בטיל, והאחרונים כ' דהיי"ד כשההיתר בא ג"כ בתערובות אבל אם ההיתר הי' קודם לכן יש לו יותר חשיבות ושפיר מבטל להאיסור הנולד בתערובות אבל המנ"ח (מצוה ג') שדי בה נרגא דלעולם כל שבא האיסור בתערובות לא בטיל, ובגוף דברי המרדכי כ' הנוב"י (סי' נ"ד) דלכאורה הוא חוק בלא טעם, ונלע"ד טעמו עפ"ד מהר"ל הנ"ל דמה שהוא תחלת הוי' ל"ח דבר פרטי רק דבר כללי, וע"כ נולד בתוך התערובות ל"ב דעיקר ביטול מחמת שהוא מיעוט נגד המבטל וכ"ז בדבר פרטי מוגבל ומשוער ששיעורו כך וכך ע"כ מה שהוא גדול ממנו מבטל אותו משא"כ בדבר כללי שאין לו שיעור מוגבל כלל ל"ש לומר שהוא מיעוט נגד המבטל ע"כ אין שייך בו ביטול:

והנה האחרונים הקשו סתירת דברי המרדכי דלעיל כ' דנולד בתוך תערובות לא בטיל, והרמ"א יו"ד (סי' ק"ב) בשם מרדכי דנולד בתוך תערובות אפי' דשיל"מ בטיל, וכעי"ז כ' הפמ"ג (סי' ס"ט סקל"ה) במשב"ז בשם או"ה דנולד בתוך תערובת בטיל אפי' חתיכה הראוי' להתכבד ולהנ"ל י"ל דסברא הנ"ל שייך רק בעת שנתהוו' יש מאין אז חשיב

תחלת הוי' וחשיב כדבר כללי, משא"כ בגיגית מלאה ענבים דמשקין מפקיד פקידי כפסחים (ל"ד:) וא"כ גם קודם לכן הי' הדבר במציאות הוי' רק שלא חל עליו האיסור אלא בתערובות וכה"ג י"ל דאדרבא ביטול זה עדיף משאר ביטול ומועיל אף בדשיל"מ דדוקא כשכבר חל האיסור וצריך לבטלו ולהסירו בעי' שיהי' דבר שאין לו מתירין ודבר שאינו חשיב משא"כ בזה שאינו מניח כלל האיסור לחול וכעי"ז בכריתות (כ"א.) דיש חילוק בין לאסוקי מטומאה לאחותי לטומאה וכעי"ז בהרבה מקומות כנלע"ד נכון בס"ד:

ונלע"ד ראי' עוד לסברת מהר"ל ז"ל דהנה לכאורה קשה לי על כל איסור הוז"ל שהחמירו בזה טובא וק' לי לפמ"ש ברמב"ן לחומש דענין הזרע הוא נולד מחמת תנועה וחימום כעין שנולד הקצף בפיות הסוסים מחמת תנועה וחימום, וא"כ קודם פעולתו לא הי' נמצא זרע בעולם ולמה יחשב כשופך דמים כדאי' בש"ס ובזה"ק הרי גם בלא מעשיו לא הי' מציאות לזה בעולם ואיך יחשב שהוא מאבדו כיון דלולא מעשיו נמי לא הי' בנמצא ועדיף טובא מהא דב"ק (כ"ט:) מאי דעביד שקלי' דהתם הם ב' מעשים מעיקרא עביד ואח"כ שקלי' ובנ"ד הלא באותו מעשה דעביד וגם שקלי' ולמה יתייחס אליו מעשה ההשחתה, ויש לה"ר לזה מגיטין (י"ט.) סיקרא ע"ג דיו אמרי לה חייב ואמרי לה פטור אמרי לה חייב מוחק הוא וכ' רש"י אבל כותב ל"ח שמתחלה הי' כתב הגון מעתה עכ"ל, וה"נ תחלה הי' יותר משולל מעתה

([ובהאי ענינא הנה בנדרים (י"ב.) כחלת אהרן ותרומתו מותר וכ' הרא"ש ותוס' דל"ח דבר הנדור כיון דגם מעיקרא הי' אסור משום טבל ופיו לא אסר אלא התיר עיי"ש ויש שרצו לפרש כוונתם כעין דעת) אמנם למהר"ל ז"ל א"ש דכיון דחשיב שיפ"ד כללי וזה ל"ה מעיקרא קודם מעשיו דמעיקרא לא הי' שלילית בכלל רק בפרט ושפיר מייחסין אליו המעשה שפ"ד דזה ענין מחודש מה שנוגע לכלליות ודוק:

סימן ס

בעזהי"ת זאוויערצע יצ"ו ד' לסדר ראה תרפ"ד לפ"ק. לכבוד קדושת הרב הגאון הקדוש פאר הדור וכו' וכו' האדמו"ר הרה"צ מגור שליט"א

כאשר כ"ק שליט"א בקרעניץ הביע לפני רצונו הטהור לדעת כדת מה לעשות בענין קבלת שבת ותפלת מנחה, ואני העני אמרתי אשר בביתי כתבתי בענין זה, הנני להציע מש"כ בעניי בענין זה בס"ד, לעשות רצון צדיק, וז"ל בחדושיי. מעודי אני נבוך בענין קבלת תוס' שבת שהוא מ"ע דאורייתא וצריך לקבל תוס' שבת קודם ביהש"מ כמ"ש הר"ן ביצה ובשו"ע או"ח (סי' רס"א ס"ב) דצריך שיהי' ודאי יום, והיום שמסיימין מנחה ברוב

בתי מדרשות ובתי כנסיות וגם בהשטיבלעך אחר שקיעת החמה וא"כ מתי יקבלו תוס' שבת, אם יקבלו בשעת ברכו אז כבר עבר הזמן דמתחלת השקיעה הוא בין השמשות לדעת הגאונים וכן פסק הרב ז"ל בסידור וכ"כ הגר"א ז"ל כדעת הגאונים ז"ל שהביא בשו"ת מהר"ם אלשקר (סי' צ"ו) והמה ר' שרירא גאון ורב האי גאון ורבינו נסים גאון דמתחלת שקיעת החמה מתחיל בין השמשות וכן דעת הרי"ף ורמב"ם והרא"ש כמ"ש הש"ך יו"ד (סי' רס"ו ס"ק י"א), ואם יקבל תוס' שבת קידם שקעה"ח א"כ לא יוכל להתפלל אח"כ מנחה כדאיתא בשו"ע סי' רס"ג סט"ו) דאחר שקיבל תוס' שבת אינו יכול להתפלל תפלה של חול רק יתפלל ערבית שתים וכאן הבן שואל כדת מה לעשות לצאת ידי שניהם:

ונלע"ד עצה לזה לקבל שבת על תנאי אם הלכה כהגאונים דביהש"מ מתחיל מתחילת שקיעה מקבל תיכף תוס' שבת ואם הלכה כר"ת דביהש"מ אין מתחיל עד ג' מילין ורביע אחר שקיעה"ח [וכ"כ בשו"ע (סי' רס"א) כר"ת וכן פסק בשו"ע הרב ז"ל (סי' רס"א וסי' של"א ס"ה), אך בהסדור שלו פ' כהגאונים כמ"ש לעיל, וכ' שם שבמדינות אלו אין חוששין כלל לדברי החולקים על ר"ת יעוש"ה, וכן דעת הרמב"ן בתורת האדם והר"ן והסמ"ג ועוד ראשונים קיבצם כעמיר גורנה בספר מנחת כהן] הוא מקבל תוספ' שבת שני מינוטען קודם ביהש"מ של ר"ת וא"כ שפיר יכול להתפלל מנחה דלענין מנחה דרבנן הלכה כדברי המיקל כמפורש בר"פ תפה"ש דלענין תפלה דעביד כמר עביד ועביד כמר עביד, והטעם משום ספק דרבנן לקולא כמש"כ השאג"א (סי' ג') ומזה יש לפשוט ספקו של הגאון נודע בשערים (סי' ט') דהיכא דעושה מצוה מצד ס' דרבנן לקולא מותר לברך ג"כ דהרי כאן מתפללין כל י"ט ברכות של שמו"ע מצד סד"ר לקולא, וכ"כ גם המג"א (סי' קנ"ט סקט"ו) דהיכא דניטל ידיו מצד ס' דרבנן לקולא מותר לברך ענ"י, ואני העני מצאתי מבואר כן להדי' בתוס' מנחות (ס"ו.) דמותר לספור ביהש"מ ולברך מצד סד"ר לקולא, הנה דמצד דסד"ר לקולא מותר לברך ג ג"כ] וכ"כ בסדור הרב ז"ל דמותר להתפלל מנחה בין השמשות משום ס' דרבנן להקל, וא"כ לענין תפלה דרבנן שפיר יש לסמוך על ר"ת ז"ל וסייעתו דעדיין ל"ה ביהש"מ וא"כ עדיין לא חל שבת ג"כ ושפיר מתפלל דאכתי לא חל תוס' שבת, ולענין מלאכה שהוא דאורייתא יחמיר שלא לעשות מלאכה מעכשיו דלענין ספד"א לחומרא דילמא כהגאונים וכדעת הרב ז"ל בסדור וכדעת המהר"ל ז"ל והגר"א ז"ל שפסקו כן, וכ"כ גדולי אחרונים להלכה למעשה, וזה לענ"ד עצה מחוורת:

וגם מי שמדליק נרות בעצמו ורוצה לצאת לדעת הבה"ג דבהדלקה חשיב קבלת שבת יכול ג"כ להתנות כנ"ל ויוכל להתפלל מנחה אח"כ, דעיקר סברת בה"ג משום דמברך

להדליק נר של שבת צריך לקבל שבת תיכף וגם דאמרו חז"ל ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר, וכשאינו מקבל שבת תיכף הוי הברכה קודם דקודם כמו דאסור לברך להניח תפלין קודם שמניחן על הזרוע, אמנם כשמקבל שבת על תנאי שפיר חל עליו המצוה להדליק מיד מצד ספד"א ושפיר הוי עובר לעשייתן:

ונלע"ד עוד דיכול להתנות כן פעם א' על כל ימי חייו דאם הלכה כהגאונים יחול עליו תמיד תוס' שבת שני מינוט קודם שקה"ח ואם הלכה כר"ת יחול תוספ' שבת שני מינוט קודם ביהש"מ שלהם, ושפיר דמי:

ומש"כ שיעור תוספ' שבת שני מינוט אבאר דברייי, דהנה הרא"ש פ' המביא והובא ב"י (סי' רס"א) כ' דתוס' שבת לא סני בשיעור כל דהו אלא קצת יותר, ולא נתברר בפוסקים שעורו ונלע"ד להוכיח מן הבה"ג דעכ"פ הוא פחות משני מינוט דהנה הר"ן בסוגיא דכבתה מייתי בשם הבה"ג דצריך להדליק נ"ח דוקא משתשקע החמה ואפי' בע"ש וכר' יוסף דאמר משתשקע החמה עד שהכסיף העליון והשו' לתחתון יום עכ"ל, וצריך להגי' כר"י דאמר משתשקע עד שהכסיף התחתון ולא הכסיף העליון יום, והיינו עד ולא עד בכלל כי כן מפורש בגמ' שבת (ל"ד:) דמשתשקע החמה כ"ז שפני מזרח מאדימין יום לר' יוסף ומשהכסיף התחתון ולא הכסיף העליון ביהש"מ הכסיף העליון והשו' לתחתון לילה עיי"ש. והנה שם (ל"ה.) מבואר דמשתשקע החמה עד ביהש"מ לר' יוסף הוא א' מי"ב במיל ושיעור מיל פלוגת' הפוסקים אם היא י"ח מינוט או כ"ד מינוט יעוי' חק יעקב (סי' תנ"ה), וא"כ א' מי"ב במיל לכל היותר אינו רק ב' מינוט, וקשה איך יכול להדליק נ"ח אחר שקה"ח לר' יוסף הא צריך לקבל תוספ' שבת קודם ביהש"מ והבה"ג עצמו ס"ל תוספ' בשבת כמבואר בר"ן שבת (כ"ג:) בהא דנ"ח ונר ביתו דנ"ב עדיף יעש"ה שכ' להדיא דס"ל לבה"ג תוספ' שבת דאורייתא, וע"כ צ"ל דבאותן ב' מינוט יש די לקבלת תוס' שבת והנותר כדי שיוכל עוד להדליק אחר שקה"ח קודם תוספ' שבת, ומינה דהתוספ' שבת הוא פחות מב מינוט:

ולכאורה יש לדון דמקבל שבת על תנאי תלי בברירה ולדעות דתוספ' שכת מדאורייתא כתוספ' יוהכ"פ הרי קיי"ל בדו בדאורייתא אי"ב, ולמצא עצה גם לזה אקדים גמרא עירובין (דף ל"ט:) כיצד אר"י מתנה עליו על הכלכלה ביו"ט ראשון ואוכלה בשני הי' לפניו ב' כלכלות של טבל אומר אם היום חול ומחר קודש תהי' זו תרומה על זו ואם היום קודש ומחר חול אין בדברי כלום וקורא עליו שם ומניחה ולמחר אומר אם היום חול תהי' זו תרומה על זו ואם היום קודש אין בדברי כלום וקורא עלי' שם ואוכלה יעו"ש, ובלמדי סוגיא זו נשתוממתי שעה חדא על תיבות וקורא עלי' שם שנראין לגמרי מיותרת

לכאורה, דהרי כבר קרא שם על תנאי, גם מה שאמר כיצד אר"י מתנה אדם על הכלכלה אין מובן כ"כ כי הדברים פשוטים לכאור' ובביצה (דף י"ז) אר"ח בר אשי א"ר מניח אדם עירובי תחומין מיו"ט לחברו ומתנה, אמר רבא מניח אדם עירובי תבשילין מיו"ט לחברו ומתנה, ואינו מפרש כלל כיצד מתנה, אף דאמורא צריך לפרש **(רש"י יבמות (פ"ו.) דעיקר איסור טבל מחמת תרומה דפתיך בי' אבל זה תימה דהרי התוס' בעצמן ביבמות (פ"ו.) חלקו על רש"י, לכן נלע"ד כוונתם ע"ד הנ"ל דכיון דגם מעיקרא הי' אסור אף שהי' מטעם אחר מצד טבל מ"מ ל"ת הוא האוסר כעין דברי רש"י גיטין (י"ט.) הנ"ל דסיקרא ע"ג דיו ל"ח כותב כיון דמעיקרא הי' כתב הגון מעתה ואע"ג דעתה ליתא לכתב זה דהרי מחייבת לי' משום מוחק דכתב דמעיקרא אזיל לי' והשתא אחריתי הוא מ"מ א"א לייחס אליו מעשה כותב כיון דגם בלעדי מעשיו הי' כתוב ה"נ א"א לייחס אליו מעשה אוסר כיון דגם מעיקרא אסור הי'])** דבריו, והיינו משום דהדברים פשוטים ומה פריך כאן כיצד אר"י מתנה אדם על הכלכלה:

ע"כ נראה דבגמ' כאן משמיענו עצה חדשה ומוחכמת דלכאורה ק' איך מתנה אדם על הכלכלה לר' יהודה והרי לעיל (ל"ז.) איכא מ"ד דלר"י אין ברירה, ובשלמא בהא דביצה (י"ז.) לק"מ דשם קאי על שאר ימים טובים וכבר נתוודע לב"ד הגדול שבירושלים מתי יקבע יו"ט ודומה לכבר בא חכם דלא תלי בברירה כיון דכבר נתברר במקום אחר אף דהוא אינו יודע עדיין לא תלי בברירה כדאי' עירובין (ל"ו:) אבל כאן דמיירי ביו"ט של ר"ה כמבואר שם להדיא וא"כ ביום ראשון אפשר דעדיין לא באו עדים ועדיין אין ידוע לב"ד. מתי יבואו היום או מחר, ע"כ אומר דמעיקרא יתנה [על מה שאומר אח"כ סתמא, הרי זה תרומה] אם היום חול ומחר קודש תהי' זו תרומה על זו [היינו שיחול קריאת השם שאח"כ] ואם היום קודש אין בדברי כלום [היינו בהדבור שיאמר אח"כ] וקורא עלי' שם סתמא הרי זה תרומה, וא"כ לענין איסור טבל שהוא דאורייתא ובדאורייתא אין ברירה, אומרים סתמא הר"ז תרומה בלא תנאי כדי שיהי' חלות תרומה ברור ולא יתלה בברירה, דאם נימא אי"ב אדרבא לא יחול התנאי הראשון דהיינו הבטול שמבטל התרומה שיקרא אח"כ כיון דביטול זה על תנאי הוא, ועיקר התנאי נצרך לנו רק לענין שבות דאין מגביהין תו"מ ביו"ט ובדרבנן הרי יש ברירה והכל שריר וקיים כנלע"ד נכון בס"ד:

וכעין עצה זו כ' בשו"ע אהע"ז (סי' נ' ס"ו) לענין שידוכין שלא יהי' אסמכתא יתן שטר חיוב סתם ושטר מחילה על תנאי עיי"ש:

ומה דנקט גם בסיפא וקורא עלי' שם אף דביו"ט שני כבר ידוע לב"ד שלא באו עדים מאתמול, י"ל דאגב רישא נקטא וגם דקצת שייך גם בשני דאלו קדשו ב"ד החודש אתמול ע"מ שירצה נשיא כגון של"ה שם אתמול בבית הועד ע"כ נקט ג"ז בסיפא]:

והנה בנ"ד דהוי ספיקא דדינא מתי הוא ביהש"מ ויש להסתפק אם זה שייך לברירה כיון דאינו תלוי בתנאי דלהבא דומה לכבר בא חכם א"ד כיון דהס' לכל העולם תלוי בברירה ומדברי הד"מ אהע"ז (סי' קכ"ט) לענין הכותב ב' גיטין לאשתו שיש לה שני שמות דתלי בברירה, משמע דספיקא דדינא לא דמי לכבר בא חכם וי"ל הטעם משום דבס' פלוגתא אלו ואלו דא"ח ע"כ ל"ש בזה קמי' שמיא גליא וע' ריטב"א עירובין (י"ג:) שנאמר בסיני על כ"ד מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא ותלי בחכמי כל דור ודור לברר הדין עיי"ש וע"כ לא דמי לכבר בא חכם דהתם קמי' שמיא גליא משא"כ בזה:

והנה אם נימא דספיקא דדינא תלי בברירה יש כאן עצה להתנות קודם קבלת השבת שאם הלכה כהגאונים יחול קבלתו ואם הלכה כר"ת לא יחול קבלתו דאח"כ, ואח"כ יקבל שבת סתם, ודומה ממש להא דעירובין הנ"ל דלענין תוס' שבת שהוא דאורייתא לא תלי מידי בברירה דהרי קבל סתם, ואך הבטול שביטל הקבלת שבת זה תלי בברירה וזה אינו נוגע לדאורייתא רק לענין תפלת מנתה ובדרבנן הרי יש ברירה, עוד יש עצה שיוסיף בתנאי שמתנה התנאי רק אם הלכה יש ברירה, ואל"כ מקבל שבת כלא תנאי, וא"כ לתפלת מנחה דרבנן קיי"ל יש ברירה ומועיל התנאי ואי"צ לכל הנ"ל:

אמנם אם נימא דספיקא דדינא דומה לכבר בא חכם וכך נוטה הסברא [אף שהחמירו האחרונים בגט י"ל דשאני לשמה דגט דבעינן שיהי' מבורר כעין שכ' התוס' גיטין (כ"ד:) דלענין זה לכו"ע אין ברירה כך י"ל דלענין לשמה אף תנאי דלשעבר ל"ח מבורר] לח צריך לזה:

ובגוף דין (דסי' רס"ג סט"ו) הנ"ל דמי שאמר ברכו עם הצבור אסור לו להתפלל מנחה דכבר קבלי' לשבת ק' לי מהא דאיתא לקמן (סי' רצ"ג ס"ג) דאם אנוס יכול להתפלל תפלת של מוצ"ש מבעו"י מפלג המנחה ואע"ג דעדיין שבת גמור מה"ת ואסור במלאכה מדאורייתא עד הלילה מ"מ מצי להתפלל תפלת חול א"כ ה"ה כאן אף דכבר קיבל שבת מ"מ כיון דעדיין יום יהי' מותר לו להתפלל מנחה של ע"ש, והשתא קו"ח הוא דהתם מבדיל בתפלה ואומר בפי' שמבדיל בין קדושת שבת לחול כש"כ כאן שאינו מזכיר להדיא שום דבר של חול רק שאומר י"ח ברכות דמדינא גם בשבת הי' צריך להתפלל י"ח ומשום טורח שבת לא אטרחוה' רבנן כדאיתא ברכות (כ"א) ואין ניכר שהוא תפלת חול רק בשלילה במה שאינו מזכיר של שבת, ואף דלקמן (סי' רצ"ג) אין מתירין רק באונס

היינו לכתחלה משא"כ דכבר קיבל שבת בדיעבד ואין לו עתה עצה להתפלל מנחה אין לך אנוס גדול מזה והי' ראוי להתיר לו עתה להתפלל מנחה:

לכן נלענ"ד דהיי"ד התם שאומר ברכו עם הצבור וברכו הוא התחלת תפלת ערבית ומה"ט חשיב זה קבלת שבת כדאיתא (סי' רס"ג ס"י) וכיון שקיבלו ללילה גם לענין תפ"ע חשיב תרתי דסתרי אם יתפלל מנחה אבל כשמקבל שבת שלא ע"י ברכו מותר להתפלל מנחה, וראי' לדבריי דהרי שם (בסעיף ט"ו) דאם לא אמר עמהם ברכו מותר לילך לבית אחר ולהתפלל מנחה והק' הפמ"ג הא בע"כ חל עליו שבת כדאיתא לעיל (סעיף י"ב) ותירץ דה"ד לענין מלאכה ולא לענין תפלה יעו"ש, הנה דמשכחת לה שיהי' שבת לענין מלאכה ולא לענין תפלה וצ"ל דדוקא באמירת ברכו הוי שבת גם לענין תפלה, אך במג"א (סי' רס"ג סקי"ט) מבואר היפך דבריי דאפי' קבלת שבת ע"י הדלקה צריך להתפלל מנחה קודם, ועל המג"א לק"מ מהא (דרצ"ג) הנ"ל דהמג"א קאי אלכתחילה ושם (בסי' רצ"ג) אין מתירין רק באנוס, ואה"נ בדיעבד אם הדליק ולא התפלל מנחה יכול להתפלל אח"כ מנחה אף בלי התנה:

ולדברי פמ"ג דהיכא דאינו מקבל שבת בפי' אף שחל עליו שבת מ"מ מותר להתפלל מנחה, א"כ י"ל דה"ה במקבל שבת בלב מותר להתפלל מנחה, ולפ"ז מיושב קו' שבתחילת דברינו דיש עצה לקבל שבת בלב בשעת הדלקת נרות ולהפסיק ממלאכה ומ"מ מותר להתפלל מנחה כיון שלא קיבל שבת בדבור, אך זה דוקא כשאינו מדליק בעצמו כמובן אך יש עצה להתנות בפי' שאינו מקבל שבת בהדלקה, ואחר זמן מה, יקבל שבת בלב:

והנני משתחו' מרחוק מול הדרת קדשו.

אחרי גמרי המכתב, בינותי בספרים, ומצאתי באבני נזר או"ח (סי' תצ"ח) וראיתי שהביא ד' הבה"ג הנ"ל ותמה עליו הרבה שהוא נגד הגמ', ולא הוטב בעיני קדשו להגיה, כמו שהגהתי לעיל דעד שהכסיף התחתון ולא הכסיף העליון יום משום דאין בזה רק ב' מינוט וא"א לצמצם בזמן מועט כזה להדליק בתוך ב' מינוט אלו לא קודם לכן ולא אח"כ. אח"כ הביא בשם סידור הרב ז"ל דשיעור תוספת שבת הוא ד' מינוט עיי"ש, ואיני כדאי לדון בקרקע בדברי קדשו, אך תורה הוא וכו' כי בסידור הרז"ל כ' וז"ל מאד מאד צריך ליזהר בהדלקת נרות להדליק קודם שקיעת החמה שקיעה הנראית דהיינו בעוד השמש זורח בראשי האילנות בשדה בארץ המישור שאין שום הר במערב או בראשי גגים הגבוהים בעיר ושלא לעשות אח"כ שום מלאכה כלל כדי להוסיף מחול על הקודש מעט כי אחר סילוק האור מראשי האילנות וגגין הגבוהים בכמו ד' חלקי ששיים שקורין

מינוטין משעה אזי הוא שקיעה האמיתית שהוא סילוק האור מראשי ההרים הגבוהים שבא"י ואז הוא תחלת זמן ביהש"מ לר"י וכו' עיי"ש והוא גמ' ערוכה בשבת (ל"ה:) אתון דלא קים לכו בשיעורא דרבנן אדשימשי בריש דיקלי אתלי שרגא, אך שהוסיף ביאור דמאז עד שקה"ח האמיתית הוא ד' מינוטען, אבל לא שיהי' חיוב ד' מינוט מצד תוספ' ואדרבא לכאורה מוכח להיפך מהא גופא מדאמר אתון דלא קים לכו בשיעורא דרבנן אתלי שרגא, משמע דמאן דקי"ל בשיעורא דרבנן יכול להמתין עד שיתכסה השמש מראשי האילנות ולהדליק אח"כ, וא"כ ידליק תוך ד' מינוט לשקה"ח דהרי כ' הרב ז"ל דמשקיעה הנראית עד שקיעה האמיתית ליכא אלא ד' מינוט וצע"ג ה' יאיר עיני:

סימן סא

ב"ה. תשובה לציעשין [והיא עיר חצי' פוילין וחצי' טשעבין והגבול באמצע העיר **ע"ד** השאלה בעיר ציעשין שחצי' בפולין וחצי' בטשעכין והגבול באמצע העיר, ואנשי העיר יסובבו מצד זה של העיר לקצה האחר ע"י פשעפוסטקא, ובש"ק שאין יכולין להוציא הפשעפוסטקא מחמת שאין שם עירוב אם מותר להדביק הפשעפוסטקא אל הבגדים בעש"ק שיוכל לצאת בו בש"ק וע"י קטן אין עצה כי הם גזרו זה לא כביר שצריך להחזיק הפשעפוסטקא דוקא בעצמו ע"כ]:

ברמ"א (סי' ש"א סכ"ג) ול"מ הא דמחובר לכסות [שיהי' מותר להוציא בש"ק] רק בדבר שדרך להיות מחובר שם אבל אם חיבר שם דבר שאין דרכו בכך אסור עכ"ל:

ויש להסתפק אם איסור זה דאורייתא או דרבנן ולכאורה נראה שהוא דרבנן דהוי כעין רבוי שיעור כיון שאינו מוציאו בפ"ע רק ביחד עם הכסות וחשיב הוצאה א', ובשבת (דף צ'.) המוציא קופת הרוכלין אע"פ שיש בה מינין הרבה אינו חייב אלא א' וכתבו התוס' אפי' נודע וחזר ונודע לו דכה"ג בשני זיתי חלב בהעלם א' חייב שתים כאן פטור דהוי הכל כמו דבר א' עיי"ש:

וכעי"ז מצינו שבת (צ"א:) קופה שהיא מלאה פירות ונתנה על אסקופה החיצונה אע"פ שרוב פירות מבחוץ פטור עד שיוציא את כל האסקופה, וקיי"ל כר' יוחנן שם דאפי' מלאה חרדל, וכ' הרמב"ם פי"ב מהלכות שבת הלכה י"א הטעם משום שהכלי עושה את כל מה שבתוכו א', הנה דהחיבור גורם שיחשב הוצאה א', ואינו נגמר עד שיוציא את כולו, והנה החיבור אל הבגד שיחשב הוצאה א' עם הבגד, וכיון דבבגד עצמו ליכא איסור הוצאה הוי התוס' בגדר רבוי השיעור, וריבוי שיעור אסור רק מדרבנן כמ"ש הר"ן בשם ר"י פ"ב דביצה לענין שיעור בחולה שיב"ס, ואף לדעת הרשב"א שהביא שם בר"ן

דרבוי שיעור אסור מה"ת הרי כ' שם דהיינו בחשיב"ס משום דהוי רק דחוי' אבל ביו"ט דאכ"נ הותרה רבוי שיעור מותר, וה"נ לבישת הבגד הוא היתר גמור ועדיף מהותרה ממילא רבוי שיעור מותר בו מן התורה:

ואף דהתוס' ביצה (כ"ח) כתבו לענין עיסה חצי' של נכרי וחצי' של ישראל דל"ש רבוי שיעור רק כשזה ראוי כמו זה אבל כשחציו אינו ראוי ל"ש התירא דרבוי שיעור, וכש"כ כאן דמבורר מה שהוא בגדר בגד ומה שהוא תוספת רק אל הבגד, והתוספ' מבורר לעצמו שאינו ראוי להיות עצם בגד, אמנם הרי כ' התוס' פסחים (מ"ו.) דהא דביצה (כ"א.) דעיסה חצי' של ישראל וחצי' של נכר אסור לאפותה ביו"ט הוי רק מדרבנן, וא"כ י"ל דגם בנ"ד הוא רק מדרבנן, ובזה מובן הא דרבוי שיעור ביו"ט אינו אסור אפי' מדרבנן, משום דהותרה, ולמה בנ"ד דמחובר לכסות אסור מדרבנן, ולהנ"ל א"ש, דכיון שאין זה ראוי כמו זה אסור מדרבנן כמו בעיסה חצי' של נכרי וחצי' של ישראל וע' ביצה (ל"ח:) מבואר דבהמה של שני שותפין אסור לכ"א להוליכה במקום שגבי השני הוא חוץ לתחום ע"ש, ואף דהוי רק רבוי שיעור דחצי בהמה שלו נגררת אחר תחום שלו ואין האיסור רק בחצי בהמה י"ל דהתם ג"כ אסור רק מדרבנן:

וראיה לדברינו ממש"כ המגיני שלמה כתובות (ה':) דאם המצורע הכניס יותר מן הבהן אסור רק לכתחלה, והק' בחלקת יואב ח' או"ח, (סי' ר"ה) דהרי כאן ל"ש רבוי שיעור כיון שמבורר לעצמו כמבואר בתוס' ביצה (כ"א.) ולהנ"ל א"ש דזה אין אסור רק מדרבנן כמפורש בתוס' פסחים (מ"ו.), וסו"ס הוא ראי' לדברינו דאפי' היכא דההיתר מבורר לעצמו והאיסור מבורר לעצמו ג"כ רבוי שיעור מותר:

אך לכאורה יש סתירה לזה מהא דהיוצא בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה חייב חטאת דהציצית חשובין משא ואף דהציצית הם א' עם הבגד ויחשב רק רבוי שיעור ולכו"ע אין בו חיוב חטאת אפי' לרשב"א דרבוי שיעור בשבת אסור מה"ת מ"מ אין בו חיוב חטאת, וע"כ דכה"ג ל"ח רבוי שיעור כיון דבהבגד אין נעשה כלל מלאכת הוצאה רק בהציצית ל"ח רבוי שיעור, ודוקא במקום דהמלאכה נעשה בכולו ומ"מ מקצתו בהיתר אז חשיב רבוי שיעור, משא"כ בזה דהמלאכה אינה נעשה רק בהחלק האסור כי הבגד אינו בכלל המלאכה, כי מה שהוא מלביש אין עליו שם הוצאה כלל, אפי' מלאכה המותרת לא חשיב, דאינו בגדר מלאכה כלל וחשיב שעושה כל המלאכה באיסור ומה"ט בהא דביצה (ל"ח:) הנ"ל בבהמה של שני שותפין אסור להוציא מתחום של שותף השני שאינו דומה לרבוי שיעור דהחצי שלו אינו בגדר האיסור כלל שאינה מוציאה מתחומה כלל כי חלק

שלו הוא עדיין בתוך התחום, וא"כ כל האיסור נעשה רק בחלק השני וכה"ג ל"ח רבוי שיעור דכל החלק שנעשה בו ההוצאה חוץ לתחום הוא בכלל האיסור

אך ראיתי במרדכי פ' במה אשה וז"ל ונשאל לרבינו מאיר אם מותר לקשור ברזל ושאר מיני מתכות בראש חגורתו לנוי וכו' ה"נ איכא למימר דאפי' כה"ג איכא חיוב חטאת דמאן לימא לן דמפתח בטל לגבי תגור דלמא חגור בטל לגבי מפתח כמו היוצא בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה חייב חטאת עכ"ל הנצרך לנו, מבואר מזה דהא דיוצא בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה חייב חטאת הוא משום דטלית בטל לגבי ציצית [ביאור הדבר נ"ל דאז היו רגילים ג"כ לקנות טלית של מצוה כמו היום שעיקר לבישתו הוא לצורך מצות ציצית וראי' לזה דהרי רש"י ב"ק (ט':) גריס בש"ס שבת (קל"ג) ואנוהו התנאה לפניו במצות ס"ת נאה לולב נאה "טלית נאה" ציצית נאה [ובשבת (קל"ג:) ליתא טלית נאה] וגם בשו"ע דמצוה לקנות טלית נאה ואם הי' עיקר לבישת הטלית לצורך עצמו ל"ה שייך גבי טלית ואנוהו כמו דלא מצינו מצוה לדור בדירה נאה משום מצות מזוזה, וע"כ דהדירה אינה בכלל המצוה ול"ש בה ואנוהו, ולמה בטלית איכא משום ואנוהו, אך החילוק משום דבדירה עיקר כוונתו לצורך עצמו, ע"כ עיקר המצוה בהמזוזה ולא בבית משא"כ טלית מצוה עיקר לבישת הטלית הוא כדי לקיים בו מצות ציצית, ע"כ גם הטלית מן המצוה, לחילוק זה עוררני תלמיד א' ויפה אמר וע"כ הבגד בטל לגבי הציצית כי כל הבגד עשוי רק כדי לקיים בו מצות ציצית] וא"כ לק"מ דלעולם גם כה"ג הוי רבוי שיעור ומ"מ היוצא בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה חייב משום דהציצית הם עיקר והבגד בטל לגבי' וחשיב כאלו הי' מוציא הציצית לבד:

אך לשון הגמ' שבת (קל"ט:) ציצית חשיבי ולא בטלי משמע דדוקא אינהו לא בטלו לטלית אבל מ"מ גם הטלית לא בטל להציצית ומ"מ חייב חטאת, גם לשון הרשב"א המובא בב"י (סי' ש"א) שכ' וז"ל מעשים באו לידי בישראל הדרים בכפרים שהי' עושין מפתח בסוף האזור ומוציאין אותו וחושבין שהוא בטל לגבי האזור, ואני אסרתי להם דכ"ד שאינו צורך הכלי ואינו משמש הכלי אינו בטל לגבי הכלי והרי הוא כאלו מוציאו לבדו ומ"מ כ' דחייב חטאת וגם דברי המרדכי יש להסיב לדעת זו דכמו דאפשר לומר דמפתח בטל לגבי חגור כך י"ל להיפך היינו באין יתרון לזה ע"ז וממילא שניהם שוין ומ"מ חייב חטאת דכל דלא בטל לגבי בגד חייב חטאת:

וע"כ דאין בזה היתר מצד רבוי שיעור והטעם י"ל בג' אופנים, א', דל"ש רבוי שיעור רק היכא דאין מבורר מה שהוא ההיתר ומה שהוא האיסור ואף שכתבו התוס' פסחים (מ"ו.) דהא דהעיסה חצי' של נכרי וחצי' של ישראל אסור לאפותה ביו"ט הוא רק מדרבנן

היי"ד התם דסו"ס אין מבורר מה הוא חלק נכרי משא"כ בנ"ד דידוע ומבורר מה שהוא העיקר הבגד ומה שהוא תוספת להבגד השני, דל"ש רבוי שיעור רק שהמלאכה נעשה בכל הבגד משא"כ כאן דבחלק מלבוש אין נעשה בו מלאכת הוצאה כלל נמצא שנעשה ההוצאה בהמפתח לבד דהיינו בחלק האיסור לבד, הג', י"ל דל"ש רבוי שיעור רק בדבר שיש לו חיבור כמו בביצה (כ"ב. י"ז.) ממלא נחתום חבית של מים אע"פ שאינו צריך רק לקיתון א' דהתם הכלי מצרף ועושה כולו אחד כמ"ש הרמב"ם פי"ב מה"ש הי"א וכן במוציא קופת הרוכלין דאינו חייב אלא אחד אפי' בנודע וחזר ונודע כתוס' שבת (צ'.) היינו ג"כ מטעם זה משא"כ כאן במחבר דבר שאינו שייך אל הבגד ל"ח חיבור כלל וכזה מבואר במס' כלים דדבר שאינו צורך הכלי אין לו חיבור עם הכלי לענין טומאה וה"נ לא חשיב חיבור עם הבגד ומש"ה ל"ח רבוי שיעור דחשיב כמעמיד ב' קדירות בב"א על התנור ביו"ט דודאי אסור ול"ח רבוי שיעור וה"נ כיון שאין לו חיבור כשני דברים נפרדים נחשבו וגדולה מזה מבואר בשבת (צ"ב.) במוציא אוכלין בכלי חייב על שניהם על האוכל בפ"ע ועל הכלי בפ"ע ול"ח רבוי שיעור אע"ג דהכלי טפל למה שבתוכו ועי' תוס' שבת (צ'.) דהחפצים שבתוך הכלי יש להם יותר חיבור ממה שיש חיבור להכלי עם מה שבתוכו. ובהאי ענינא ק' לי במש"כ האחרונים (בסי' ש"א סעי' י"א) דכשמחבר המפתח אל החגורה ועושהו כמין זענקל שרי דבטיל אל החגורה וק' הא במוציא אוכלין בכלי וצריך אף לכלי חייב אף על הכלי הנה דאינו בטיל אל האוכלין אף דמשמש גם לאוכלין וה"נ אף דמשמש גם אל החגורה מ"מ כיון דצריך גם אל המפתח עצמו אין לו חיבור עם החגורה. וצ"ל דכיון דעשוי כמין זענקל הוא בעצמו שם בגד עליו דמעשה בגד שמש ומבואר שם בש"ע (סעי' י"א) דכשמוציא דבר שעשוי לתכשיט ולהשתמש בו אין איסור הוצאה ואפי' ליש אוסרין הוא רק מפני מראית עין וה"נ במפתח שעשוי כמין זענקל חשיב תכשיט מצד היותו כעין זענקל וגם להשתמש מצד היותו מפתח ומה"ט שרי אבל לא מצד דבטיל אל החגורה:

והנה ברמ"א (סי' ש"א סכ"ג) ואותן עגולים ירוקים שגזרה המלכות שכל יהודי ישא א' מהן בכסותו מותר לצאת בהם אפי' אינו תפור בכסותו רק מחובר שם קצת. אין ללמוד להתיר בנ"ד דשא"ה דגזרת המלכות הי' לישא מהם בכסותו. ועי"ז נעשה טפל לבגד כיון דנוהגין כן לעולם משא"כ בנ"ד אין גזרת המלכות שיהי' בבגד וגם אין נושאין כן תמיד: **עוד** שם ברמ"א וכן מותר לצאת במטפחת שמקנחין בו האף שקורין פצעליט אם מחובר לכסות ויש שם דעות באחרונים בטעם ההיתר הגר"א ז"ל כתב משום דדרכם הי' בכך לחבר הפאציילע אל הכסות ולפ"ז ל"ש היתר זה בנ"ד והט"ז והרב ז"ל כתבו הטעם משום

דמטפחת אינו חשיב ובטיל אל הכסות וכעי"ז איתא בשבת (קל"ט:) בכסכסי כילה דלא חשיבי ובטלי ולפי"ז יש להסתפק קצת בנ"ד אם הפשעפוסטקע חשיבה ולא בטלה או לא חשיבה ומסברא נראה דכאן חשיב דמקפיד עליו שלא יאבד כי לא יוכל לעבור את הגבול בלעדו:

סימן סב

ע"ד שהעיר בברכת אשר קידש ידיד מבטן איך מפסיקין בקיים את הילד הזה לאביו ולאמו בין ברכה לשתי':

הנה בטור יו"ד סי' רס"ה כי ב' תירוצים ע"ז א' דבקשת רחמים ל"ח הפסק שנית כיון שמטעימין לתינוק לאו הפסקה הוא ולפי תי' השני נכון ליתן להילד הנימול קודם שמתחיל התפלה קיים את הילד וכו':

ובהאי ענינא הק' הב"י יו"ד סי' רס"ה על מש"כ הכלבו שמטעימין הכוס לתינוק דהא התינוק לא הגיע לחינוך והוי ברכה לבטלה ובס' בית מאיר כ' שזהו קו' הראב"ן שהובא במג"א סי' תרכ"א ותי' הראב"ן דטעימת הכוס אינה אלא משום גנאי הברכה וסגי בתינוק כזה ומעיקר הדין אי"צ לטעום ומ"מ ל"ח ברל"ב דכך תקנו וכ' שכן דעת רש"י בעירובין מ: וכ' שבשו"ת הר"ן סי' נ"ב פי' דברי רש"י באו"א אבל הוא דוחק ועיקר כוונת רש"י כהראב"ן וה"ר מתוס' פסחים ק"ו סוד"ה זכרהו על היין דעיקר קידוש הוא מה"ת ואפי' בפה"ג של קידוש הוא מה"ת והטעימה של קידוש הוא מדרבנן הנה דמד"ת מצו' לקדש על הכוס היינו על ברכת בפה"ג עיי"ש בארוכה:

[**ודבר** זה חידוש עצום דבפה"ג של קידוש הוא מה"ת ויש לה"ר לזה מדאמרי' בגמ' בש"א מברך על היום ואח"כ מברך על היין שהיום גורם וכו' ולמה ל"א טעם פשוט דברכת היום דאורייתא וברכת בפה"ג דרבנן ובה"א מברך על היין ואח"כ על היום וק' איך י מקדימין דרבנן לדאורייתא וכבר הק' השאג"א כן בסי' ב'. ולהנ"ל א"ש טובא דבפה"ג של קידוש דאורייתא. [הג"ה ובעיקר דין ברה"נ דמבואר בכל הפוסקים שהוא דרבנן וגיר' א' יש ברמב"ם דס' בירך המוציא חוזר ומברך כ' הכס"מ שהוא גירסא מוטעת. הנה ראיתי בס' שעה"ק לרח"ו ז"ל חשוב ברה"נ בין מ"ע דאורייתא עיי"ש וכ"מ להדי' בזה"ק ר"פ עקב עיי"ש. ונלע"ד ראי' לזה מהירושלמי פ"א דע"ז ה"ו יין ושמן לא ימכור (לנכרי) מפני שמפקיעין מברכה מוכח שהוא מה"ת. דכל והדברים שחשב שם שאסור להפקיען מחיוב כלם הם מה"ת. ולפי"ז מ"ש בירושלמי ברפ"ק דברכות ס' בירך על מזונו חוזר ומברך קאי אפי' על הברכה שלפני'. אמנם כבר כתבנו, דרוב הפוסקים ככלם ס"ל

דברה"נ דרבנן. ובמקום אחר ישבתי בזה דברי ת"א פ' ויחי נפתלי אילה שלוחה תהוי עבדי פירין יהון מודין ומברכין עליהון. משמע דפי' כן לשון הפסוק הנותן אמרי שפר וק' הא ברה"נ דרבנן. גם ק' מה רבותא בזה בנפתלי. ולהנ"ל י"ל דחדא קו' מתורצת בחברתה דבכ"מ ברה"נ דרבנן. אך מירון מקומו של רשב"י ז"ל בעל זה"ק דס"ל בזה"ק בה"נ דאורייתא ובמקומו מירון שהוא חלק נפתלי הלכה כמותו ע"כ שפיר כתי' בנפתלי הנותן אמרי שפר דקאי על ברה"נ כמו שת"א ואכמ"ל. ע"כ הג"ה]. וק' ע"ז מזבחים צא. דבעי למפשט דתדיר ומקודש תדיר קודם מהא דמברך על היין ואח"כ מברך על היום ודחי אטו שבת לברכת היום אהני לברכת יין לא אהני ולהנ"ל תיפ"ל דגם ברכת היין הוא חלק מן הקידוש והוא מקודש כמו ברכת היום ואינו מצו' של חול כלל מה"ת דבחול אי"צ לברך כלל בפה"ג מה"ת רק בשבת בשעת קידוש וי"ל בהקדם דברי ריטב"א סופ"ג דר"ה ד"ה ושמעי' מינה לענין ברכת היין וקידוש כ' דברכת היין ברישא מפני שמכשירתה לאכילה ושתי' ולקיים בהם המצו' דעד דמברך אסור להנות מהם עיי"ש ולכאו' קשה דבגמ' ר"פ אלו דברים אמרי' לב"ה טעמים אחרים משום דיין גורם לקידוש שתאמר ועוד תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם וצ"ל דריטב"א מפרש טעם הראשון דיין היינו ברכת יין] גורם לקידוש שתיאמר. דכל זמן שלא בירך עליו אינו ראוי לקדש עליו. ולפי"ז י"ל דשיטת הראב"ן ורש"י ז"ל הנ"ל דסגי בלא שתי' היינו דלעולם מברך על הכוס פירושו פשוט שיהי' כוס יין לפניו כשמברך אך כל זמן שלא בירך ואין ראוי לו לשתות לא הוכשר לקדש עליו ע"כ צריך לברך להתיר השתי' ואז ראוי לקדש עליו [וע"כ ס"ל כיון דהברכה לצורך ל"ח לבטלה אפי' אינו שותה בסוף ואי"צ לשתות רק משום גנאי הברכה] ולפי"ז א"ש הא דזבחים צ"א. דלעולם אין הברכה חלק מן הקידוש ואפי' נימא דקידוש על הכוס דאורייתא היינו שיהי' הכוס לפניו אך בתר דאמור רבנן אסור להנות מעה"ז בלא ברכה אינו ראוי לקידוש רק אחר ברכה נמצא דברכת היין גרמא בעלמא שיהי' ראוי לברך עליו אבל אין זה חלק מעצם מצות קידוש ושפיר ס"ד לומר דדוקא ברכת היום חשוב מקודש ולא ברכת יין ולפי"ז מ"ש תוס' פסחים קו. סוד"ה זכרהו דאע"ג דקידוש על היין מה"ת הטעימה מדרבנן אי"צ נפרש כמ"ש הגאון בית מאיר דברכת בפה"ג שעל הקידוש הוא מה"ת שזה חידוש עצום מאד אך הפי' כפשוטו דצריך מה"ת לקדש על הכוס שהוא לפניו [ומדרבנן ל"ה מברך על הכוס עד שיברך] וחיוב טעימה הוא דרבנן:

ויש לה"ר לדברינו מהמרדכי [הוא בתוס' על המרדכי] פ' פ ערבי פסחים על הגמ' קב: שהק' רב נסים גאון מ"ש קידוש דמברכין ברכת היין לפני קידוש וברה"מ מברכין ברכת

יין אחר בהמ"ז ותי' דברה"מ הוי סלוק לאכילה ואם יברך לפני ברהמ"ז לא יוכל לשתות משא"כ בקידוש עיי"ש ולכאורה קושייתו תמו' דהרי בקידוש נאמרו בש"ס ב' טעמים ושתיהן ל"ש בברהמ"ז טעם א' שהיין גורם לקידוש שתיאמר וברהמ"ז אפי' כשאין לו כוס צריך לברך ברהמ"ז גם טעם ב' דתדיר קודם ל"ש בברהמ"ז דאין ברכת בפה"ג יותר תדיר מבהמ"ז. ולהנ"ל א"ש דכיון דכוונת הגמ' שברכת היין גורם לקידוש שתיאמר דכל זמן שאי"ר לשתי' ל"ח יין לברך עליו ול"ח מקדש על היין הכ"נ דהמצו' לברך ברהמ"ז על הכוס כל זמן שלא בירך בפה"ג ל"ח מברך על הכוס ושפיר מקשה דהו"ל לברך בפה"ג קודם בהמ"ז. וע"ז תי' דכיון דבהמ"ז יחשב הפסק א"כ לא יועיל כלל במה שיברך בפרה"ג קודם דסו"ס בשעת בהמ"ז אי"ר לשתי' וע"כ לענין זה ל"צ שיהי' היין ראוי שתי' וגם בלעדי זה חשוב מברך על הכוס ע"כ יותר טוב לברך אחר בהמ"ז דבהמ"ז מה"ת. וסו"ס יש מרבינו ניסים גאון ראי' דס"ל ג"כ הפי' בגמ' כמו שפירשנו אליבא דריטב"א:

ובעיקר פירוש הבית מאיר כן פירש גם בשו"ע הרב ז"ל סי' ק"צ דעת הראב"ן ורש"י דכל מידי דבעי ברכה על הכוס פירושו על ברכת הכוס דהיינו על ברכת בפרה"ג וע"כ מעיקר הדין אי"צ לשתות כלל רק משום גנאי הברכה צריך לטעום עיי"ש. ואני עני אבא אחרי המלכים ומלאתי את דבריהם כי לפע"ד גם דעת רבוותא קמאי ודעת בעל העיטור כן הוא שכ' הטור סי' ס"ה משמו היכא דמיקלע מילה ביומא דתעניתא אשכחן לרבוותא קמאי דקאמרי מברך על הכוס ומנהג להניחו עד מוצאי יוה"כ ושותהו אמו של תינוק. וב"י בשם כלבו הק' ע"ז דהרי מפסיקין הרבה בין ברכה לטעימה וכשיטעום צריך ברכה אחרת ונמצא ברכה ראשונה היתה לבטלה ואין ספק שדעת בעה"ע כראב"ן דאי"צ לטעום רק משום גנאי הברכה וכל ששותין מכוס זה בסיבת הברכה ל"ח גנאי לברכה אף שלא יצא בברכה זו דהרי כשמטעימין לילד הנמול לא יצא הילד בברכה שאינו ב"ח ומ"מ די בכך דסו"ס הי' הברכה סיבה לשתי' דלולא הברכה ל"ה מטעימין לתינוק כ"ה בזה הנה נסתייע שיטת הראב"ן מדברי רבוותא קמאי ובעה"ע שהביאם. ומ"ש הב"י שם בשם בעה"ע דהיכא דלא אפשר יהבינן לינוקא אין ראי' דזה איתא גם בעירובין מ': וזה אפשר דקאי על התנוק שהגיע לחינוך. אך מדברי בעה"ע הנ"ל ראי' גדולה]:

ובזה א"ש מנהג העולם תחת החופה מטעימין מהכוס להח' וכ' ובעל הברכה אינו טועם וכבר צווח ע"ז הפנ"י כתובות בקו"א וגדולה מזו ק' דהח' וכ' כבר יצאו יד"ח בבפה"ג של ברכת אירוסין וא"כ מה שמברכין שנית בפה"ג בברכת נשואין הוי לגמרי לכאו' ברכה לבטלה כיון שאין שום אדם משתמש בבפה"ג זה השני דהח' וכלה מותרין לשתות על סמך בפה"ג ראשון ולהנ"ל א"ש כיון דמעיקר הדין אפי' בלא טעימה ל"ה ברל"ב

וטעימה רק משום גנאי הברכה וכל שטועמין בסיבת הברכה ל"ח גנאי כמבואר מדברי בעל עיטור הנ"ל וה"נ הרי כל הטעימה השני' של הח' וכ' הוא רק בסיבת בברכת בפה"ג שמברכין שנית ושפיר דמי:

ובזה א"ש נמי מה שאין הח' וכ' טועמין מלא לוגמין רק משהו וכבר עמד ע"ז בבה"ט אהע"ז סי' ל"ד סק"ו ומחצהש"ק סי' ק"צ סק"ה ולהנ"ל א"ש דלדיעה זו שהטעימה הוא רק משום גנאי הברכה פשוט דכל ששותה משהו תו ליכא גנאי וכ"מ להדי' בשו"ע הרב סי' ק"צ ס"ד דלדיעה ראשונה כ' להטעים לתינוק כמלא לוגמיו של תינוק ולדיעה שני' כ' סתם להטעים לתינוק וכ' אח"ז דבקידוש אין די להטעים אלא המקדש בעצמו יטעום כמלא לוגמיו הנה בתחלה ובסוף כ' כמלא לוגמיו ואילו במציעתא דילג תיבת כמלא לוגמיו. והנח להם לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם ומנהגן תורה:

וע"ד שאיש א' נכנס לביה"כ בש"ק ושכח והדליק העלעקטריא ועתה רוצה להקציב לו תשובה:

הנה אם הדליק העלעקטריא בלא כוונה כלל כמתעסק בעלמא מחמת לימודו והרגלו בכל עת כניסתו לבה"כ. י"ל דאי"צ כפרה וסליחה דמתעסק פטור מחטאת. ואף דבשו"ת רעק"א (סי' ח') דאפשר דגם במתעסק איכא איסור דאורייתא ולא אימעוט רק מקרבן. באבני נזר (סימן רנ"א) הוכיח בראיות דאין במתעסק איסור תורה ושוגג באיסור דרבנן אי"צ כפרה כמ"ש נתיבות (סי' רל"ד) אך אם הדליק במתכוין ושכח שהוא שבת צריך כפרה ככל שוגג כברמ"א (סי' של"ד). [ומ"ש בשם איזה אחרונים לצדד דאין בהבערת עלעקטריא משום מבעיר מה"ת. לכאו' יש להביא ראי' לזה משבת (ל"ט.) דמותר לבשל בחמה ואפי' בתולדות חמה אין אסור אלא מדרבנן הנה דכיון דסתם בישול הוא באש שלנו אין אסור מה"ת בחום אחר, וה"נ בנ"ד, אך רש"י כ' שם דההיתר משום דהוי לאו אורחי' וא"כ בנ"ד ידוע דאורחי' הוא בזה"ז להבעיר באש עלעקטרי', [אך גם להיפך אין להוכיח מדמשמע התם דאם הי' אורחי' לבשל בחמה הי' חייב אע"ג דבישול דמשכן הי' באש שלנו די"ל דשא"ה דכל מיני אש שרשם בגלגל חמה כמ"ש החוקרים, ובס' הישר לר"ת דכל שלהבת אחר שנכבה עולה ונתחבר לגלגל חמה, הנה דמשם מוצאו ולעומת שבא כן ישוב. וכ"ז ביסוד אש הטבעי אשר בכ"ד זה בא מכח החמה שפועלת בו כמו שהחמה פועלת בצמחים ובז' מיני מתכות אשר בבטן האדמה ועוד הרבה, אמנם אש העלעקטרי שהוא לגמרי סוג אש אחר שנולד ע"י הרכבת הכחות ולא בכח פעולת החמה עלי' בטבע אפשר דאפי' הי' אורחי' הי' מותר לבשל בו מה"ת] אך ילה"ע מדפליגו רמב"ם וראב"ד פי"ב מה"ש ה"ב במבעיר מתכות לרמב"ם חייב משום מבעיר דגחלת של

מתכות אש ולראב"ד אין חייב רק משום מבשל וס"ל דגחלת של מתכות לאו אש הוא כ"מ שם בההמ"ג ויעוי' אבנ"ז או"ח (סי' שס"ח סק"ב) דזה תלי בב' תירוצים בפסחים (ע"ה.) סו"ס שמענו דכל דלאו אש הוא פטור בו ממבעיר, וא"כ אש עלעקטריא מאן יומר לן דאקרי אש ע"פ תורה, ואף דנקרא בלשון בנ"א אש מזה אין ראי' דחשיב ע"פ תורה אש, וכ"ת הראני במחזה אברהם (סי' מ"א) שכ' דכיון דהבערה כתי' מפורש בתורה לא תבערו אש ל"צ למילף ממשכן וע"כ אף של"ה הבערת עלעקטרי במשכן חייב, אמנם לע"ד אדרבא כיון דכתי' לא תבערו "אש" בעי' שיהי' נקרא אש כמבואר בראב"ד הנ"ל לענין מתכות ואש עלעקטרי אין לנו ראי' שיהי' נקרא אש ע"פ תורה, מ"מ חלילה להקל בזה אפי' בס' לומר שאין בזה איסור דאורייתא ואינני רוצה להכניס עצמי להיתר זה]:

אך מ"ש כ"ת שצריך ליתן לכה"פ עשרה זהובים כשווי הפחות שבכבשים כמ"ש המג"א (סי' של"ד) ואין בכחו לזה, לענין זה נלע"ד להקל ליתן ח"י פשוטים [והם בערך כ"ז גראשין שלפני המלחמה, ולפי מעות העכשוי יעלה בערך ל"ו גראשין] דהנה הרמ"א ז"ל (סי' של"ד) כ' ליתן ח"י פשוטים במקום חטאת והק' המג"א דהא חטאת שיעורו במעה [וכוונתו לזבחים (מ"ח.) דחטאת בת דנקא ודנקא הוא מעה] ומכח זה הכריח דדין זה תלוי לפי הזמן ובזמן הרמ"א לא הי' אפשר למצוא כבש במעה ע"כ כ' ח"י פשוטים ולפ"ז בזמננו שהכבשים נתייקרו וא"א למצוא כבש אפי' בח"י פשוטים צריך ליתן כשיעור שיוכל לקנות בעדו כבש באותו זמן עכ"ד המג"א ז"ל אמנם בשו"ע הרב ז"ל מלאדי אף שהי' אחר המג"א העתיק ליתן ח"י פשוטים כדברי הרמ"א ז"ל וכתב הטעם משום דח"י פשוטים הם סלע וזה שיעור חטאת ודבריו ברורים ומפורשים בש"ס כריתות (י':) דשיעור חטאת הוא סלע עיי"ש, ומה שהקשה המג"א דהא בגמ' דשיעור חטאת מעה שהוא א' מכ"ד בסלע תימה דזה קו' התוס' בכ"מ, ובזבחים (מ"ח.) תירצו דמצו' מן המובחר שיהי' בסלע, ובמנחות (ק"ז:) כתבו ושמא עין רעה בדנקא עין יפה בסלע, ובכריתות (י':) כתבו דמדרבנן בעי' סלע, ולכל התירוצים מבואר דסלע דוקא ולא משום דא"א למצוא כשב בפחות מזה ע"כ נראה ברור דסגי בח"י פשוטים שהם ל"ו גראשין במעות העכשוי, והנה הרמ"א (סי' של"ד) כ' דצריך להתענות מ' יום או יפדה כל יום בי"ב פשוטים, והפוסקים ביו"ד (סי' קפ"ה) דשיעור י"ב פשוטים הוא ח"י גראשין של המעות, דלפני המלחמה, ורובל שלפני המלחמה דהיינו מאתיים גראשין מחירו היום שני זהובים וס"ו גראשין דזמננו נמצא דח"י גראשין של אז הם עכשיו כ"ד גראשין, עולה לארבעים יום תשעה זהובים, וששים גראשין:

אמנם עיקר תשובה הוא מרירות והכנעה שיהי' לבו נשבר בקרבו על שחילל ש"ק ולב נשבר ונדכא אלקים לא תבזה וכ"כ בשע"ת לר"י דעיקר תשובה הוא המרירות והיגון, גם נכון מאד שיקבל ע"ע מן הוא והלאה לסייע לחברה שומרי שבת. וכעי"ז כ' בשע"ת לר"י לענין חלול השם דאע"ג דאי' ביומא (פ"ו.) דלחה"ש ל"מ לא תשובה ולא יוה"כ ולא יסורין רק מיתה ממרקת, מ"מ קידוש השם הוא תקון לחה"ש ואי"צ לא יסורין ולא מיתה עיי"ש וה"נ שמירת שבת הוא תקון לחלול שבת:

סימן סג

ב"ה. לתלמידי הרב החו"ב מ' חיים בוים שיחי' ראב"ד דזאוויערציע.

אי שרי למול בשבת ע"י ב' מוהלים דבר זה נחלקו בו הפוסקים ביו"ד (סי' רס"ו) ובשו"ת הרמ"א (סי' ע"ו) הביא ראי' מתמידים ומוספים שהי' נשחט ונפשט ע"י הרבה כהנים וכמעשהו בחול כך מעשהו בשבת ואע"פ שהי' אפשר שיהי' ע"י כהן א', ובשאג"א (סי' נ"ט) דחה דאין שבות במקדש, ולא אבין הא שחיטה והפשט מלאכות דאורייתא הם [אולי כוונת הגז"ל דדב"ז שיכול לעשות ע"י א' ועושה ע"י שנים לית בי' איסור דאורייתא רק שבות ע"כ לא חשו לזה במקדש דאין שבות במקדש]:

אך לפענ"ד הקלושה יש לדון מטעם אחר דבפסחים (ע"ט.) דאם רוב ציבור טמאים ומיעוט טהורים אף המיעוט עושים בטומאה דאין קרבן ציבור חלוק וכעין דאלו מותרים לעשות בטומאה גם אלו מותרים, וכמו דלענין דחיית טומאה אמרי' כן כמו כן לענין דחיית שבת י"ל דאין ק"צ חלוק וכיון שזה התחיל מותר לחלל שבת ולגמור כמו כן כל הכהנים מותרים ואדרבא קו"ח היא דטומאה דחוי' ושבת הותרה ועוד קו"ח איכא דהתם יכיל המיעוט לקיים המצ"ע בלי דחיית טומאה כלל ומ"מ מותר משום אין קרבן ציבור חלוק כש"כ בנ"ד דבע"כ צריך לעשות חילול זה רק דבאותו אדם אין החילול גדול כ"כ כש"כ דאמרי' אין ק"נ חלוק וכ"ז בקרבן ציבור אבל במילה דאיני ק"צ ואין מותר רק מצד עדול"ת כשאפשר למעט החילול צריך למעט:

שוב ראיתי דז"א דהא דאין ק"צ חלוק הוא רק משום גנאי כמ"ש רש"י ד"ה אלא ה"ק ובמהרש"א דאינו אלא מדרבנן] וטעם זה ל"ש לענין דחיית שבת דבטומאה ניכר שזה פורש עצמו מחברו לבל יגע בו והוי גנאי בזה, אך בנו"ב מהדו"ת חאו"ח (סי' פ"ו) תמה על רש"י ומהרש"א וחולק עליהם, ואני ישבתי ד' זקיני רש"י ז"ל דלעולם טעם זה הוא דאורייתא דרש"י לשיטתו במנחות (כ"ה.) דטעם טומאה דחוי' משום כבוד ציבור ע"ש

וכאן דהוי גנאי לציבור ואזיל לי' טעם הנ"ל דכבוד ציבור ע"כ מדאורייתא ל"ש טומאה דחוי' ודו"ק:

ובשאג"א (סי' נ"ט) ה"ר להיפך ממנחות (ס"ג.) דבשבת הי' העומר נקצר ביחיד ובמגל א' כיון דאפשר ע"י א' לא טרחינן ע"י ג', ולענ"ד הקלושה יש לדחות דשאני התם דמי שקוצר הוא לבדו עושה המלאכה ואין המלאכה מתייחסת לאדם אחר ע"כ מוטב שיעשה א' הכל ול"ח כ"כ חילול, משא"כ במילה דהמוהל הוא שליח האב וברש"י קדושין (מ"ב:) גבי שלח ביד פקח פקח חייב מבואר דלמ"ד יש שליח לדבר עבירה המשלח לבד חייב ולא השליח [וידעתי כי התוס' רי"ד בקדושין שם כ' להיפך מדברי רש"י דאפי' למ"ד ישלד"ע מ"מ גם השליח חייב, ואני מזרעי' דרש"י ז"ל קאתינא נלע"ד ראי' ברורה לדעת רש"י ז"ל ממכות (ט"ז.) אי דשויתי' שליח איהי קבטלה לי' מוכח להדי' דל"ח מעשה השליח כלל וא"א לחייבו משום ביטלו לעשה עיש"ה, ות"א אמר דאפי' נימא דגם השליח חשיב עושה מ"מ אינו מחויב מצד ביטלו לעשה משום דכיון דגם המשלח חשיב עושה ממילא חשיב ב' שעשאו, ואני דחיתי דהרי לדעת רש"י ז"ל מכות (ט"ו:) למ"ד ביטלו ולא ביטלו ל"ח מעשה העבירה רק בשעת גוף העבירה לא בשעת ביטול העשה ומה"ט ל"מ התראה בשעת ביטול העשה עיי"ש [והריטב"א הקשה שם על שיטת רש"י ז"ל ממה דמקשה שם (ט"ז.) דהיכי משכח"ל באונס שגירש ביטלו לעשה אי דקטלה קילב"מ ואי נימא דאין האיסור רק בשעת עבירה לא בשעת ביטול העשה א"כ ל"ש קילב"מ דכבר נתחייב במלקות בשעת עבירה ועתה מתחייב מיתה עיי"ש, ונלע"ד להפוכי בזכותי' דזקני רש"י זצ"ל ואקדים דהנה התוס' לקמן (ט"ז.) ד"ה אי דקטלה וכו' הקשה דלמא מיירי בהרגה בשוגג והקשה הרש"ל הא גם חייבי מיתות שוגגין פוטרין מתשלומין ותי' מהרש"א דכיון דאין החיוב מלקות רק על שעת עבירה לא על שעה שהרגה ל"ש קילב"מ עיי"ש ולכאורה תמוה דא"כ גם במזיד ל"ש קילב"מ כקו' הריטב"א ומה בין שוגג למזיד ונלע"ד לבאר סברת מהרש"א ז"ל דאף דחיוב הלאו הוא מחמת שעת העבירה מ"מ החיוב בפועל א"א שיהי' רק אחר ביטול העשה ואז כשחל בפועל חיוב מלקות ג"כ חשיב חלות כמ"ש כה"ג באבני נזר או"ח (סי' ס"ט סק"א), וע"כ שייך גם אז קילב"מ, וכ"ז כשיש עכ"פ חיוב מיתה בפועל דהיינו בקטלה במזיד אבל בקטלה בשוגג דליכא כלל חיוב מיתה בפועל אך דגזה"כ דהחיוב מיתה לבד אף שאינו בפועל ג"כ פוטר [עי' היטב. בתוס' סנהדרין (ע"ח:) ד"ה וחד] וע"כ אין שייך קילב"מ רק כשחל החיוב מלקות בכח ולא בפועל דהיינו בשעת העבירה ודו"ק ונכון בס"ד] וא"כ ל"ש לפטור בשעת ביטול העשה מצד שנים שעשאו כיון דאין אז שעת העבירה, ותו דהא דבשבת זה יכול וזה יכול שניהם פטורין

הוא משום דלאו אורחי' כמ"ש רש"י ז"ל שבת (צ"ג:) וא"כ בשאר איסורין גם זה יכול וזה יכול חייבין וכ"כ באבני נזר או"ח (סי' קצ"ב סק"ז) ובאבני נזר יו"ד (סי' שצ"ג סק"י) ולע"ד נראה ראי' לדבריו ז"ל מירושלמי והובא בשו"ע יו"ד (סי' רצ"ז סי"ג) לענין כלאים אפי' מאה שהנהיגו כ"א לוקה, והתם ע"כ מיירי דזה יכול וזה יכול דאם כ"א לבדו אינו יכול ודאי היו פטורין דכל א' לגבי צ"ט האחרים חשיב כזה אינו יכול וזה יכול ומה"ט כ"א פטור כמפורש בשבת (צ"ג.) ובתוס' שם ד"ה מפני עיי"ש, וע"כ דכאן מיירי דכ"א בפ"ע יכול הנה דזה יכול וזה יכול בשאר איסורין כלן חייבין:

עוי"ל לפמ"ש בתוספתא פ"ו דשבת הובא באגלי טל מ' זורה דטעמו של ר"ש דב' שעשאו פטורין משים דאין שנים חייבין על מעשה א' וא"כ בנ"ד דבאשה דשויתי שליח ל"ש חיוב, ותו דבאשה לא משכח"ל כלל הלאו דלא יוכל לשלחה ושוב הי' השליח חייב אם היו מייחסין המעשה גם לשליח, אך באג"ט שם כ' דאפי' בישראל וגוי שהוציאו ס"ל לר"ש דפטור אע"ג דגוי לאו ב"ח מ"מ כיון דהוא בר דעת ואלו הי' כיוצא בו ישראל הי' חייב שייך לומר אין שנים חייבין על מעשה א', אך באג"ט לא כ' זה דרך ודאי רק די"ל דפטור ולשון י"ל ס' הוא כמ"ש מרן זצוקללה"ה בעצמו באבני נזר או"ח (סי' יו"ד סק"ג):

עוד נלע"ד דדוקא נכרי חשיב כב"ח כעין ברכות (נ"ג.) דנכרי שהדליק נר בשבת חשיב לא שבת ממלאכת עבירה ואלו ישראל שהדליק לחי' ולחושיב"ס חשיב שבת עיי"ש והטעם נראה דהיתר חושיב"ס הוא היתר מצד התורה דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם, משא"כ היתר נכרי אינו מצד התורה, דמצד התורה ליכא היתר כלל להדליק נר בשבת, אך דנכרי אינו בכלל התורה, וגם שיענשו ע"ז שלא קיבלו התורה כרפ"ק דע"ז על דא תברתינון עיי"ש וע"כ ל"ח זה היתר, דדבר שאינו מצד התורה כלא נחשב וע"כ חשיב מלאכת עבירה, וה"נ בנ"ד חשיב קצת כב"ח ושייך אין שניהם חייבין על מעשה א' אלו הי' ישראל דהרי רצון הש"י הי' שיקבלו כלם התורה דהרי החזיר התורה על כל אומה ולשון שיקבלו, אבל ישראל שאינו ב"ח מחמת שהתורה לא חייבה אותו בזה שפיר חשיב לאו ב"ח וכמו כהן דאמר לישראל קדש לי גרושה דחשיב הישראל לאו ב"ח בב"מ (יו"ד:) משום דהתם הפטור ע"פ תורה וה"נ בנ"ד אשה חשיבה לאו בת חיובא לענין לאו דלא יוכל לשלחה ול"ש כאן אין שנים חייבין על מעשה א'. וע"כ כרש"י דהיכא דמועיל שליחות ל"ח מעשה השליח כלל] וה"נ במילה דל"ה עבירה דעדול"ת א"כ המעשה מתייחסת להאב ולא להמוהל וא"כ אין נפ"מ בין א' לשניהם דסו"ס אין המעשה מתייחסת להמוהלים רק להאב לבד וחשיב האב עושה בעצמו המילה והפריעה ולא אחר ובין אם מל א' או שנים סו"ס חשיב האב לבדו העושה, ודו"ק:

ויש להעיר בזה מרשב"א שבת (ק"ל:) דלר"א דמכשירי מצה דו"ש אפי' אפלקיי"ש דוחה כיון דסו"ס צריך לדחות שבת במילה גופי' ומדר"א נשמע לדידן בגוף המילה דדוח"ש דאע"ג דאפשר למעט החילול אין צריך כיון דסו"ס צריך לחלל שבת:

ואשר שאל כת"ר במי שנולד לו בן בש"ק ורוצה ליקח לעצמו מילה או פריעה [כי אינו רגיל כ"כ שיקבל ע"ע לעשות שניהם מילה ופריעה יחד] ומוהל אחר יעשה א' מהנה אם מותר לעשות כן בש"ק, ונלע"ד דשרי אף להשאג"א דכבר העירותי לעיל דלכאו' במילה שנעשה שליח האב אפי' מחלקין לב' מוהלים מ"מ חשיב הכל כמעשה האב מצד ששא"כ וצ"ל דאזיל בשיטת תוס' רי"ד דאף דששא"כ מ"מ חשיב ג"כ מעשה השליח, וע"כ נלע"ד דבנ"ד יעשה האחר החיתוך והאב יעשה פריעה דבמה שפירש הראשון אחר חיתוך אכתי ליכא איסורא כלל רק במה שגורם שהשני יעשה חילול בפ"ע, וכאן באב ל"ח חילול בפ"ע כיון דחשיב כאלו האב עשה גם החיתוך מצד שליחות ואם תיכף אחר החיתוך עושה האב הפריעה חשיב לגבי האב כאלו לא פירש מן החיתוך וכאלו הוא עשה ב' החילולים ולית לן בה, ול"ח שגורם חילול בב' גברי דאיך שיהי' לא ימלט האב מזה דאפי' הי' אחר מל ופורע חשיב ג"כ כאלו האב הי' מל ופורע:

אך דוקא שיהי' האחר המוהל והאב פורע אבל להיפך לא דאם האב מל ואחר פורע הרי האחר גורם חילול חדש, ויש לדחות לפמ"ש ירושלמי יומא במכניס כף ומחתה אחד א' חשיב א' ביאה ריקנית וכ' דהראשונה חשיבה ריקנית כיון דבידו להכניס שניהם יחד ואינו מכניס אלא א' אבל השני' אינה ריקנית דאחר שלא הכניס רק א' שוב מוכרח להכניס גם השני', לפ"ז בנ"ד המוהל השני אין עושה איסור כיון דהאב אין יכול לגמור שניהם ממילא הוא מוכרח לעשות הפריעה, וא"כ אין האיסור רק על הראשון, וכאן נמי על האב שהי' יכול ליתן המילה ג"כ להמוהל האחר, ולגבי האב ל"ח תוס' חילול כלל דאם הי' נותן המילה לאחר ג"כ הי' החילול בב' גברי בהשליח ובאב דהרי אליבא דתוס' רי"ד קיימינן דחשיב מעשה המשלח וגם מעשה השליח, ועד שיהיו ב' חילולים בין בהפריעה בין בהחיתוך טוב יותר שיעשה האב מעשה א' עכ"פ, ולא יהי' עכ"פ במעשה זו רק חילול א':

אך יש ליישב דברי השאג"א באו"א דאזיל בשיטת או"ז שהביא הד"מ בה' מילה דבמילה ל"מ שליחות וכשאין האב מל אינו מקיים מצו' וע"כ אפי' נימא כרש"י דששא"כ ל"ח מעשה השליח צדקו ד' שאג"א דכאן ל"ש שליחות ודומה לקצירת העומר דאסור לחלק בשבת להרבה בנ"א, אמנם אם נימא כהאו"ז נלע"ד ברור דמותר להאב ליקח לעצמו חלק א' מן המצוה, דהרי כ' השאג"א שם דאין בחילוק גברי איסור דאורייתא רק איסור דרבנן

וע"כ הותר במקום פרסומי מלתא אף שאין בזה צורך דאוריי' עיי"ש וא"כ גם בנ"ד צורך גדול הוא שיקיים האב מ"ע דאוריית' ואף דמבואר בשבת (קל"ג.) דמצות האב איני דו"ש רק עצם מצות מילה לבדה עיי"ש מ"מ צורך גדול ודאי נחשב יותר מהא דפרסומי מלתא דמנחות (ס"ג.) והותר לחלק כדי שיקיים האב חלק מן המצו' בעצמו שמצו' עליו מה"ת:

ולפ"ז נ"ל ג"כ דיותר טוב שאחר יעשה החיתוך והאב יעשה הפריע' שהגמר הוא העיקר במצות מילה כמבוא' בע"ז (כ"ז.) אתי איהו ואתחלה ואתי משה ואגמרה עיי"ש, דאף דאשה פסולה למול מ"מ אם הגמר הי' ע"י איש שפיר דמי וחשיב כאלו כל המילה הי' ע"י איש, ה"נ בנ"ד לענין מצות האב י"ל דאם הגמר ע"י האב חשיב כאלו כל המילה הי' ע"י האב בעצמו:

וכעי"ז כתבתי במק"א דנכון לכל אב [אף שאינו יודע למול] לעשות המציצה בעצמו דזה דבר קל לקיים לפ"מ שהעלה באבני נזר יו"ד סי' דגם המציצה הוא מעצם מצות מילה חשיב זה גמר המצו' ונ"ל דמקיים בזה כל המצו' כהא דמבוא' בע"ז כ"ז. דאע"ג דאשה פסולה למול מ"מ כשהגמר באיש כשר הכ"נ בזה דהגמר ע"י אב חשיב כאילו כלו הי' ע"י האב עצמו ויש לדחות דשא"ה באתי' אשה ואגמרה דעדיין נשאר מקצת ערלה מעורה א"כ חשיב עדיין ערל ועיקר המצו' בהגמר שמסיר הערלה ודומה לחצי קנה פגום ובא וגמר השחיטה כשר דעיקר מיפק חיותא הוא במיעוט בתרא הכ"נ עיקר הסרת הערלה הוא בהגמר משא"כ מציצה אע"ג שהוא מן המצו' מ"מ אינו מעכב ואפי' לא מצץ פשוט שאינו ערל עוד ע"כ אין לדמותו להא דע"ז כ"ז. מ"מ נכון הדבר שאב יעשה המציצה דכיון דהמציצה ממצו' מילה גם בזה מצו' על האב כמו בגוף המצו' כנלע"ד:

סימן סד

ב"ה. להרבני המופלג החו"ב מ' אהרן ערליך נ"י בסאסנאווצע.

אשר נסתפק אם מותר להעריך מכונות של ראדיא בעש"ק ואי"צ בש"ק לעשות שום דבר רק בעת שמנגנים בהמרכז מקרב הכלי אל האוזן לשמוע אם מותר לשמוע בש"ק וכבודו כתב דאף שמנגנים שם במרכז בש"ק ע"י נכרי ונכרי העושה מלאכה בש"ק בשביל ישראל אסור לישראל להנות בשבת מ"מ הרי עושין בשביל כל העולם דרובא נכרים עכ"ד, והנה זה תלי בפלוגתא דהרמ"א והב"י דהרמ"א (סי' תקט"ו) והובא במג"א (סי' רע"ו סק"י) כתב דדוקא אם הוא ספק אם יעשה בשביל נכרי או בשביל ישראל אז אזלי' בתר רוב ואם רוב נכרים שרי אבל אם ברור בודאי שעושה בשביל שניהם בשביל נכרים ובשביל ישראל אפי' ברובא נכרים אסור ולפי"ז גם בנ"ד אסור אך במשנה ברורה (סי'

רע"ו) בבה"ל סוד"ה ואם כ' דדעת הב"י אינו כן דלעולם ברובא נכרים שרי ולפי"ז נם בנ"ד שרי וכעי"ז יש לדון לכאורה בעלעקטרי שמעריכין בעש"ק שמאיר בש"ק ולרמ"א ראוי לאסור דהרי בבית חרושת החשמלי מוסיפין גחלים בכל פעם וגה בש"ק אף דרובא נכרים אך לרמ"א כשברור שעושה גם לצורך ישראל אסור ולהב"י שרי:

ולענ"ד מדברי רי"ו שהובא בקרבן נתנאל פ' מי שהוציאוהו [על הרא"ש סי' ג')] בד"ה אתי כב"ש מבואר להדי' דאפי' היכא דדעתי' גם אישראל שרי ברובא נכרים. אך יש לדחות דשא"ה דגם הגוי עצמו נוסע בספינה וצריך להמלאכות ודב"ז פלוגתא דהמג"א ונשמת אדם דבמג"א (סי' רע"ו) מבואר דאפי' כשעושה לצורך עצמו ולצורך ישראל אסור והנשמת אדם חולק וכ' דדוקא כשעושה לשם נכרים וישראל אף דרובא נכרים אסור אבל כשעושה גם לצורך עצמו חשיב עיקר כוונתו לצורך עצמו ולהנשמת אדם אין ראי' מרי"ו דשא"ה דהגוי עושה גם לצורך עצמו, אך להמג"א יש ראי' מרי"ו לבה"ל:

שוב נתיישבתי דגם לנשמת אדם הראי' נכונה מרי"ו דדוקא כשהנכרי הי' עושה לצורך עצמו אף אם ל"ה שם ישראל אז אמרי' דעיקר כוונתו לעצמו משא"כ כל עיקר שהנכרי המנהיג הספינה נוסע הוא רק בשביל הנוסעים ולולא זאת ל"ה נוסע כלל ול"ה נצרך למלאכות אלו כלל, וראי' לזה דאלת"ה א"כ אפי' ברובו ישראל יותר כמ"ש הנש"א וע"כ דכאן ל"ש כלל היתר זה דלצורך עצמו ומ"מ התיר ברוב עכו"ם ואע"ג דמכוון גם לצורך ישראל הנה דאפי' במכוון לנכרים וגם לישראל שרי:

ובעיקר דברי מ"ב יש סמוכין לזה מרמ"א או"ח (סי' רנ"ג ס"ה) בשם תרה"ד דשפחות שמסיקין התנור בזמן שהקור נדול מיתר גם לחמם התבשיל כיון דעיקר כוונת השפחה אינה לחימום התבשיל הוי דשא"מ ופ"ר מותר באמירה לנכרי, ומזה נראה דאף שמכוונת גם לחימום התבשיל מ"מ כיון דעיקר כוונתה הוא רק לחמם הבית הו"ל לגבי תבשיל דשא"מ כמ"ש באבני נזר או"ח (סי' רנ"א סק"ה) וה"נ כיון דרוב נכרים אף דמכוון גם לישראל מ"מ עיקר כוונתו לצורך הרוב והו"ל לגבי ישראל כאינו מתכוון עבורם ושרי, ולענ"ד מדברי הריטב"א ע"ז (ל"ח.) ד"ה קמ"ל דלשרורי מנא מכוון ראי' לתרה"ד עיי"ש:

ובגוף דין הנ"ל אע"ג דהלכה כרמ"א נגד הב"י מ"מ בנ"ד דהרמ"א (סי' תקט"ו) ציין על דין הנ"ל ב"י (סמ"ג) ובבה"ל (סי' רע"ו) כ' שאין כוונת הב"י כן בשיטת הסמ"ג, וכיון שאין הרמ"א ז"ל רוצה לחלוק בזה על הב"י אך שלמד שכוונת הב"י כן, והבה"ל הוכיח שאין כוונת הב"י ז"ל כן יש לסמוך ע"ז להלכה וגם כי נתן עדיו ויצדקו:

ואיש אחד אמר לי שע"פ חוקי הממשלה צריך להיות תמיד בבית חרושת העלעקטרי סכום פראנד (נרמא גאז) המספיק להאיר על כמה ימים ומה שמוסיפין גחלים בכל פעם

אינו לצורך היום רק לצורך אחר איזה ימים כדי שיהי' הנארמא של הגאז בשלימות ולא יחסר מן החק הקצוב ע"פ הממשלה, ואם כנים דברי האיש הנ"ל גם להמג"א שרי:

ובנ"ד כיון שאין שם מלאכה דאורייתא רק הניגון שהוא רק גזירה דרבנן שמא יתקן כלי שיר ובד"ס הלך אחר המיקל ויש לסמוך על המ"ב גם על סניף ד' רמ"א (סשל"ט ס"נ) דבזה"ז ל"ש כלל הגזירה שמא יתקן כלי שיר דאין אנו בקיאים היום בעשיית כלי שיר, אם אמנם דבשו"ת זכרון יוסף כתב דרמ"א לא קאי רק אטיפוח וריקוד לא על ניגון בכלי שיר ממש היינו דמש"כ הרמ"א דנהגו להקל לא קאי רק ע"ז אבל תוס' עצמן שמתירין בזה ודאי מתירין גם בכלי שיר ממש דמ"ש, וכבר כתב הר"ן בחולין גבי נהוג עלמא כתלתא סבי דבדבר שאינו רק מצד המנהג אין לדמות מילתא למילתא אפי' היכא דהא בהא תליא ובמה דנהוג נהוג ובמה דלא נהוג לא נהוג וע"ז שפיר כתב בזכרון יוסף דהמנהג להקל אינו רק בטיפוח וריקוד, מ"מ בנ"ד יש לצרף לסניף גם שי' התוספות:

ונפ"מ בדברינו אלו במי שהוא במעון קיץ ובמעייני הרפואה שיש שם מקהלות המנגנים בכלי זמר ומנגנים גם בש"ק ורוב הקוהר געסט נכרים ותלי בפלוגתת המג"א והנש"א הנ"ל וכפי דברינו יש להקל בזה, אמנם שמעתי הרבה פעמים יש בין המנגנים ישראל ודומה לישראל המבשל בשבת דאסור גם לאחרים באותו יום אפי' למי שלא בישל בשבילו כדאי' (בסי' שי"ח) וא"כ ל"מ בזה מה דרוב נכרים [גם יש מקומות דרובן ישראל וכמו בקריניץ וכדומה] ע"כ אין להקל בזה. ומ"ש כבודו לאסור משום דהקול בא מחוץ לתחום כמו דאסור לקדש הלבנה מטעם זה כמש"כ הט"ז ריש (סי' תכ"ו) בשם מהרי"ל עכ"ד הנה בגוף דברי המהרי"ל תמה הגאון ר"ד אפענהיים בשב"י ח"ג (סל"א) דמה ענין זה לתחומין ובתוך דבריו כתב וז"ל אמור מעתה הרואה את חברו חוץ לתחום וכו' יהי' אסור לדבר עמו בשבת ומעולם לא שמענו פוצה פה לפקפק בזה עכ"ד. ובאמת שהענין פלא גדול ולגודל חומר הנושא יש לדחוק קצת לפמ"ש בס' הקדוש פרדס רמונים שער הצינורות ש"א וז"ל שאמרו רוב הטבעיים כי אור דק יוצא מהעין ומכה בדבר הנראה ושואב האור ההוא ומתוכו משיג דבר הנראה עכלה"ט, הנה כי אור יוצא, מעצם העין עדי הגיעו לדבר הנראה ומשם משיג הראות וכיון שדעתו לשלח שמה קוי הראות מתוך עיניו חשיב כאלו כולו הנהו שם וחשיב קצת כיוצא חול"ת [ועדיין אינו מיושב כל הצורך] אבל אין זה ענין בנ"ד, ותו דצלצלי השמע שנולדו מראדיא בש"ק אינם עומדים אפי' רגע א' במקומם רק תיכף גז חיש ונעופה ודומה להא דעירובין מ"ו דמיא בעביא מינד נייד. ע"כ לא קנו שביתה ול"ח שיצאו חוץ לתחום ה"נ בנ"ד ותו כיון דצלצלי השמע אילו נולדו ונתהוו בשבת אין קונין שביתה לעצמן עי' מהרש"ל ומהרש"א עירובין מ"ה ע"ב

על תוד"ה ליקני דלמהרש"ל אף שקונין שביתה מ"מ הרי הן כרגלי האדם הזוכה בהן שקדמה שביתתו לשביתתן ולמהרש"א אין קונין שביתה כלל ולכ"ע אין קונין שביתה לעצמן לענין שיחשבו יוצאין חוץ לתחום עיי"ש. [ותו דהפנ"י פסחים כה: כ' דכמו דקול ומראה אין בו משום מעילה כמ"כ אין אסור בשאר איסורין ע"ש והוא חידוש גדול וצ"ע לדינא מ"מ כתבתיו לסניף בעלמא] ע"כ באם אפשר להעריכו בעש"ק נראה דשרי:

אמנם שמעתי כי אי אפשר להעריך הראדיא בעש"ק שיהי' ערוך ופתוח מעל"ע שלם כי באם יהי' מטר ורעם בש"ק הוא בסכנה גדולה כל הבית שהראדיא שם כי יכול להתפוצץ לרסיסים, וע"כ א"א להעריכו ולפתחו רק בסמוך לזמן המוגבל בהיות האויר זך ואין רעם. ולהעריכו בש"ק נראה דאסור משום מוליד ומשום מתקן מנא דכל זמן שאינו נערך נפרדים ב' חוטי החשמל וכשמעריכו אז מתחברין יחד ונולד בהם, כח הראדיא והוא כמו במאור העלעקטרי שע"י שמסבבין בהלאנטשניק עי"ז מתחברין ב' חוטין ומוליד בהם כח העלפקטרי' והאחרונים כתבו דאסור להעריך מורה שעות בש"ק משום מתקן מנא, והתם יש לדון דאינו מתקן מנא רק משתמש בו והארכתי במק"א, אמנם בנ"ד פשוט דחשוב מתקן מנא דע"י חיבור החוטין נולד כל הכח של העלעקטר וחשיב מוליד וגם מתקן מנא:

קיצור לדינא להעריכו בש"ק אסור. ואם אפשר שיהי' נערך מע"ש מותר לשמוע ממנו בש"ק ואין בזה משום מוקצה א' דהוי מלאכתו להיתר דהיינו לשמוע והשמיעה הרי מותרת כנ"ל ואפי' נימא דהוי כלי שמלאכתו לאיסור [והיינו משום דאסור להעריכו בשבת או משום דעשוי לנגן בכלי זמר בהצענטראלע שיקבל הראדיא דפה הקול ואם דנין לגבי המגנטים בהצענטראלע הוי מלאכתו לאיסור וע"ז יש לדון לפמ"ש הרמב"ן שבת (קכ"ד.) דנר שמדליקין בו ל"ח מלאכתו לאיסור כיון שעומד במקומו ואינו עושה שום תנועה בשעה שהמלאכה נעשה בו, וה"נ דהראדיא שעומד כאן עשוי עיקר לשמוע בו אך אפי' נימא דמלאכתו לאיסור] הרי כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו [ואין איסור רק טלטול לצורך הכלי ומחמה לצל]:

אמנם נראה דהיי"ד כשמנגנים בפה מותר לו לשמוע בש"ק אבל אם מנגנים בכלי זמר והמנגן ישראל אסור כיון דישראל המנגן בכל"ז בשבת עושה איסור והוי כמו המבשל בשבת דאסור באותו שבת אפי' למי שלא נעשה המלאכה בשבילו, כן לפעמים משמיעין על הראדיא המחירים של סחורות מן הבערזא וזה ג"כ אסור לשמוע בש"ק משום ממצוא חפציך וז"פ הנלע"ד כתבתי:

סימן סה

ב"ה להרב החו"ב ר' מאטיל געשט לאדז.

אשר דן בנוטל מצוה מחברו דצריך לשלם עשרה זהובים דלא מצינו כן במכשילו בעבירה, וכן לא מצינו זה רק בנוטל המצוה לעצמו ולא במונע את חברו ממצו' ואינו נוטלו לעצמו:

נראה הטעם פשוט דמונע חברו ממצוה לא גרע ממבטל כיסו של חבירו ומונעו מלהרויח דפטור משום דגרמא בעלמא הוא ומ"מ אם נטל מעותיו ש"ח והרויח בהם לעצמו צריך לשלם הריוח לבעל הממון כמ"ש רמ"א חו"מ (סי' רצ"ב) ה"נ אינו חייב רק בנוטל המצו' לעצמו, והרויח לעצמו, וה"ה והוא הטעם דלא מצינו כן במכשילו בעבירה:

והנה בגוף ענין הסך עשרה זהובים שאמרו חז"ל לכאורה אינו מובן דשכר מצוה אשר כל חפצים לא ישוו בה ויפה שעה א' של קורת רוח בעה"ב מכל חיי עוה"ז לא יהי' תמורתו רק שיעור עשרה זהובים, ונראה דהנה הרשב"א והר"ן הקשו למה מצוה לל"נ הא יהי' לו בעוה"ב. ותירצו כיון דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא גרמא בעלמא הוא ושרי. ולכאורה קשה טובא דקארי לה מאי קארי לה, והרי השכר יהי' לו לאחר מיתתו ואטו מת אסור לו להנות מאיסה"נ והרי כיון שמת נעשה חפשי מן המצות, ואפילו לכשיעמוד לתחי' לעתיד יהי' פטור מהמצות כמ"ש תוס' נדה (ס"א:) בד"ה אר"י, גם אין מובן כ"כ למה יהי' שכר מצוה גרמא בעלמא ואף שינתן לו לאחר מיתה הלא כל שכירות אינה משתלמת אלא בסוף ומ"מ הנאה גמורה היא ואסור באיסה"נ כמבואר בר"פ השוכר את הפועל, ונלע"ד כוונתם דכיון דיודע עתה בעודו בחיים שיהי' לו שכר לעה"ב חשיב גם עתה הנאה וע"ז תירצו דהנאה זו שיש לו עתה ממה שיהי' לו שכר לעה"ב זה גרמא בעלמא הוא מכח המצו', אף דהשכר עצמו ל"ח גרמא כמו כל שכר פעולה מ"מ ממנ"פ מותר דשכר עה"ב עצמו הרי מותר הוא דלמתים חפשי והנאה שיש לו עתה מכח שיהי' לו שכר זה הוי רק גרמא בעלמא ושרי, כנלע"ד ביאור דבריהם ז"ל:

ועתה נבוא לנ"ד, והנה נראה דכל דינים שבין אדם לחברו ודיני תשלומי נזק הכל שייך רק על נזק בעה"ז ולא על נזק בעה"ב שאינו נוגע רק לנשמה והתורה לא נתנה לנשמה לבד רק לגוף ונשמה יחדיו [וכעי"ז הק' בעקידה הובא בשל"ה על שבועת הר סיני שהיו שם כל הנשמות העתידות להוולד דהא התורה לא נתנה לנשמה לבד רק לנשמה בצירוף גוף ואיך שייך שבועה בנשמה לבד] ותו דבנזקין רעהו כתי' וממעטינן רעהו ולא של נכרי רעהו ולא של הקדש, ולא מצינו לשון רעהו רק באדם מלובש בגוף ונשמה ולא בנשמה לבד [ואף דמצינו הקב"ה נקרא ריע ריעך וריע אביך אל תעזוב זה בדרך השאלה

כמו דמצינו לשון אשה ואחותה ביריעות המשכן] וע"כ מה שמפסיד להבא שכר מצו' בעה"ב ע"ז ל"ש תשלומין כלל ועיקר התשלומין בעבור שגם בעה"ז נהנה בידעו שיהי' לו שכר בעה"ב אף שאין לאדם שום השגה בעה"ז בתענוג עה"ב על אמיתתו מ"מ גם המעט דמעט שיודעין נהנה מזה והנאה זו הוא שאמדו חז"ל בעשרה זהובים וז"פ, ובזה מבואר יותר תי' הנ"ל דעל שמפסיד חברו ממצוה ואין הוא זוכה ל"ש תשלומין כלל דזה גרמא בעלמא הוא דהרי הרשב"א והר"ן אומרים כן:

והנה ברא"ש פ"ק דבכורות (דף י':) דאף דפטר חמור גם הנאת דמיו אסור היינו כגון דמזבן לי' למאן דלא ידע שהוא פט"ח וקשקיל מיני' כנגד כולו אבל למשקל מיני' מה דשוה טפי משה קטן שהלוקח זקוק לפרוע עליו דמיו שפיר דמי עכ"ל, ומשמע מלשונו דמותר לכתחלה למוכרו עתה ולמשקל מה דביני וביני, וק' הא עתה אסור בהנאה וצ"ל דמוכרו עתה שיחול ע"י אחר פדיי' ואז יהי' מותר בהנאה וע"כ שרי גם עתה לקחת דמיו כיון דבעד היתר הנאה הוא לוקח דמים. ומזה למדתי להלכה ולא למעשה במה שנשאלתי אם מותר לעשות באשטעלונג בחוה"מ פסח בפאבריק שמרים שישלח לו שמרים לאחה"פ. אם אזלי' בתר שעת מעשה קנין שהוא זמן איסה"נ או בתר חלות שהוא שעת היתר הנאה [ע' ירושלמי פ' מי שאחזו פליגי ר"י ור"ל כעי"ז בנתן גט לאחר ל' ואחזו קורדיקוס תוך למ"ד אי אזלינן בתר נתינה או בתר חלות] ונלע"ד דמעיקר הדין שרי דאיסור ממצוא חפציך ל"ש רק במלאכה ולא באיסור חמץ וכעי"ז מבואר בשבת (קי"ד:) דמותר להכין ביוהכ"פ לאכול במוציוה"כ הנה דאין בזה איסור מצוא חפציך, כן לענין איסור פרקמטי' בחוה"מ נראה מש"ס מ"ק (י"ג.) דליכא איסור ממצוא חפציך וכ"ה בשו"ע (סי' תקמ"ב ס"ג), וכ"מ להדי' בט"ז (סי' תקל"ט סק"ה) גם בד"מ יו"ד (סי' ש"פ סק"ט) בשם מרדכי מפורש להיתר, ולא נשאר רק מצד איסה"נ, ולענין זה יש לנו ראי' מרא"ש בכורות הנ"ל דאם עושה הקנין בשעת איסה"נ שיחול בשעת היתר אין דבר, וז"ל דאף דנהנה עתה בפסח מ"מ הרי נהנה מחמץ לאחה"פ דהרי נוטל המעות בסיבת שהלוקח קונה ממנו חמץ לאחה"פ והוי כנהנה מהיתר הנאה, והוא דומה למי שדר באירופא, דשם מתחיל חצות ערב פסח איזה שעות קודם אמעריקא, ויש לו חמץ באמעריקא אפשר דשרי למוכרו לנכרי פה דחשיב נהנה מהיתר כיון דלוקח מעות בעד חמץ שמונח באמעריקא במקום שעדיין לא חל איסור חמץ ומדברי רא"ש הנ"ל יש ללמוד זה, דהזמן והמקום א' הם וכמו דמותר למכור או לקנות חמץ בזמן איסור שיחול בזמן היתר מחמת דקונה חמץ של זמן היתר ה"נ מותר למכור חמץ במקום איסור מחמת שהחמץ הוא במקום היתר, ואכמ"ל יותר:

ולכאורה זה סתירה לדברינו הנ"ל, דקו' הרשב"א והר"ן הי' מחמת דנהנה בעה"ז מחמת שיהי' לו שכר בעה"ב, וק' הא שכר עה"ב היתר הוא כנ"ל ממילא מה שנהנה בעה"ז בסיבת שכר עה"ב חשיב ג"כ נהנה מהיתר, אמנם לק"מ דבנ"ד גם לאחר פטירתו הוא שכר איסה"נ ואיסור הוא, אך דגברא לאו ב"ח דלמתים חפשי ממילא כשנהנה בעה"ז בסיבת שכר עה"ב שפיר חשיב נהנה מאיסה"נ משא"כ בנדון הנ"ל דפט"ח לאחר פדיי' מותר וכן חמץ לאחה"פ וזה פשוט מאד:

אך י"ל עוד, דדין הרא"ש עם דברי רשב"א והר"ן הנ"ל א' הם דכמו שתי' הרשב"א ור"ן ז"ל דמה שנהנה בעה"ז בסיבת שכר עה"ב גרמא בעלמא הוא ושרי, ה"נ בנדון הרא"ש שמוכר עתה פט"ח שיחול אחר פדיון דבעצם לוקח מעות בעד היתר כנ"ל, אך דיש מקום לאוסרו דמ"מ גם עתה נהנה מחמת פעולת הקנין לבד ביודעו שיחול לאחר זמן ויהנה מזה וע"ז י"ל דזה גרמא בעלמא במה שנהנה עתה בזמן איסה"נ בסיבת שישיג שכר בזמן היתר דומה ממש לתי' הרשב"א והר"ן ז"ל:

ויש לדון בזה עמ"ש החוו"ד דאפי' למ"ד אין מבטלין איסור לכתחלה דרבנן באיסה"נ לכו"ע דאורייתא דנהנה מזה שעושה מאיסור היתר, ולפמ"ש יש לדון בדבריו בקרקע דסו"ס עיקר הנאתו ממה שיהי' אחר הביטול היתר, וא"כ חשיב נהנה מהיתר, ואף שנהנה עתה בזמן איסורו מזה שיהי' אח"כ היתר שרי כאמור:

אציע מענינא דיומא, ח"א שאלני בפסחים (מ') דאמר רבא מצו' ללתות דאל"כ ל"ש ושמרתם ועיי"ש תוד"ה כי מהפכיתו דאם ל"ה שייך שימור בהיותו דגן מחמת לתיתה ל"ה שייך שימור גם בקצירה עיי"ש וא"כ היום שהפוסקים אסרו לתיתה איך מקיימין מ"ע דושמרתם ומ"ע דאכילת מצה משומרת וי"ל דכל גזירה דרבנן ילפי' מושמרתם את משמרתי עשו משמרת למשמרתי כיבמות (כ"א.) א"כ כיון שהיום אין בקיאין כ"כ להזהר ומש"ה שדרו ממתיבתא שלא ללתות בזה עצמו מקיים ושמרתם שאינו לותת משום גזרה וסייג שמא יבא לידי חימוץ ודוקא בימי הש"ס דהוי בקיאי טובא ולא הי' שייך אז גזרה זו וגם במה שלא היו לותתין ל"ה מכוונין מחמת גזרה זו על כן לא הי' מקיימין בזה ושמרתם במה שלא לתתו החטין ע"כ המצוה להיפוך דוקא דהיינו ללתות ומ"מ ישמרנו מחימוץ משא"כ בזמננו דאין אנו בקיאין כ"כ [ומה"ט אסרו גם החליטה משום דליכא מאן דידע למחלט ועוד בכמה דברים שצריכין בדיקה בטריפות אסרו הפוסקים בזמננו משום שאין אנו בקיאין בבדיקה] וה"נ א"א לסמוך עלינו לשמור החטין אחר לתיתה וכיון שקרוב הדבר שיבא ליד חימוץ ע"י לתיתה אין לך שימור גדול מזה מה שמונע א"ע

ללתות משום גזרה שמא יחמץ כהא דיבמות (כ"א.) דכל שמונע א"ע מדבר בשביל גזרה חשיב ושמרתם כנלע"ד בדרך פשוט:

עוד נלע"ד דהנה לשון רבא מצוה ללתות משמע דחיובא ליכא רק מצוה בעלמא וכדאמרי' בעלמא אשכחן למצוה לעכב מנלן, וע' תוס' מנחות (ה':) ולכאורה כיון דס"ל דבלאו לתיתה לא מקיים ושמרתם כמבואר בתוד"ה כי מהפכיתו א"כ חיוב גמור ואל"כ אינו מקיים כלל מ"ע דאכילת מצה והול"ל חובה ללתות או לתיתה מעכבא, עוד ק"ק גוף הדבר דל"ח שימור רק ע"י לתיתה וכיון שהוא עצמו עושה הלתיתה א"כ בשמירה לאו מידי עביד רק מאי דעביד שקלי' עי' ב"ק (כ"ט) בכיסה בור וחזר ופותחו דל"ח מעשה כלל דמאי דעביד שקלי' ואיך מקיים ושמרתם במה ששמרו שלא יחמץ ע"י הלתיתה כיון שהוא עצמו פעל הלתיתה, ע"כ נראה דלפני זה אמר רבא אסור ללתות וכו' הדר אמר רבא מותר ללתות דתנן יוצאין בפת נקי' וא"א לנקי' בלא לתיתה וכו' הדר אמר רבא מצוה ללתות ונראה טעמו מחמת דא"א לנקי' בלא לתיתה כמו שקדם ע"כ מצוה ללתות משום ואנוהו התנאה לפניו במצות וכמו דהידור מצוה לאכול מצה לתיאבון כדאי' ר"פ ערבי פסחים, וכאן עדיף מהתם דכאן תרתי איתניי' א' שיאכל יותר לתיאבון כשהיא פת נקיה השנית דהמצה עצמה היא חפץ מצוה ושייך בה ואנוהו, ולעולם זה רק מצוה לבד דואנוהו אין מעכב כתוס' ר"פ לולב הגזול, וע"כ אמר רבא הלשון מצוה ללתות אך כיון דסו"ס מוכרח ללתות שוב שייך ושמרתם ול"ש מאי דעביד שקלי' כיון דהלתיתה לא עשה ברצון עצמו רק מחמת מצוה ולולא שהי' מצוה מחמת ד"א ללתות ל"ה חשיב שימור ול"ה מקיים מצות שימור כלל דשימור ל"ש רק בדבר שמוכן לבא לידי חימוץ והוא שומרו מזה, אך כאן דמצה מוכן מצד מצוה מן המובחר לבא לידי חימוץ מכח הלתיתה שהוא מצוה שפיר אפילו כשאינו לותת מקיים ושמרתם וכעי"ז כ' הפוסקים לענין דשיל"מ דל"ח רק אם עומד ממילא ואינו מחוסר מעשה מ"מ בדבר שמצוה לאתשולי חשיב כאלו עומד ממילא לכך מצד המצוה, [דאל"כ אכתי קשה דהול"ל חובה ללתות מצד ושמרתם אע"כ כדכתיבנא דכל שמוכן ללתיתה מפאת המצוה שפיר מקיים ושמרתם אפי' כשאינו לותת] ולפ"ז י"ל כמ"ש תוס' ב"מ (נ"ג) גבי בונין בחול דכיון דאם לא יועיל חילול לתלוש קא חשיב עומד לתלוש, ה"נ כיון דאם לא יקיים המצוה דשימור בלא לתיתה בהכרח יהי' מותר הלתיתה דלא העמידו הפוסקים דבריהם לבטל מצוה ואפי' חכמי הגמ' לא גזרו גזרה לבטל כל המצוה כמ"ש הפוסקים על שופר שלא גזרו שמא יתקן כלי שיר דא"כ יתבטל כל המצוה לעולם, וכש"כ דהגאונים שאחר הגמ' אין

להם כח לבטל כל המצוה ע"כ חשיב עומד ללתות ושוב מקיים עשה דשימור אפי' בלא לתיתה כנלע"ד בזה:

[**וכעי"ז** נלע"ד לבאר דברי שו"ת הרא"ש בהאי דחייבי לאוין חולצות ולא מתייבמות מדרבנן והקשה איך יוכל לומר לא חפצתי לקחתה הרי אינו יכול לקחתה מדרבנן ותי' כיון דמה"ת עולה ליבום שפיר יכול לומר לא חפצתי לקחתה ואינו מובן סו"ס אינו יכול ולהנ"ל יל"פ כיון דאם נימא דאי"ר לקחתה שוב יתירו חז"ל איסור זה דלא העמידו חז"ל דבריהם במקום מצוה ושפיר חשיבה כמותרת אליו ויכול לקחתה כעין דברי תוס' הנ"ל דחשיב עומד לתלוש אף דלפי האמת אינו עומד לתלוש]:

סימן סו

ב"ה. להרה"ג הצדיק ד' מאטעלע שליט"א מירושלים תובב"א.

אשר העיר כ"ת ע"ד הרשב"א בתשו' (סי' ע"א) שכתב דאסור לשרוף קדשים ביו"ט אפי' כשמדליק מערב יו"ט וכ"כ ברשב"א שבת (כ"ד) עיי"ש:

ולכאורה תמוה דהרי מותר להדליק נר בע"ש עם חשיכה שיהי' דולק והולך בשבת ונראה לפמ"ש בספרי שיח השדה על הא דקיי"ל יו"ד (סי' ר"א) דשאובין מתכשרין ברביי' והמשכה כששופך אותן ג"ט רחוק מהמקוה, ולכאורה קשה דהרי כל שבא מכח אדם למקוה ג"כ חשיב שאובין כדאית' (סי' ר"א סט"ו) וא"כ אחר שמגיעין סמוך למקוה עדיין הולכין מכח אדם וא"כ חוזרין ונפסלין אז בשאובין ול"מ המשכה שלפני' להסיר פסול שנעשה אחר ההמשכה כעין נדרים (ע"ו.) וכי מטבילין כלי לכשיטמא יטהר:

ותירצתי בהקדם דברי הנימוק"י שהקשה איך מותר להדליק נר בע"ש שיהי' דולק והולך בשבת הא אשו משום חציו ותירץ דחשיב כאלו הכל נעשה מעיקרא ברגע הדלקה בע"ש, והקשה אדמו"ר זצ"ל בעל אגלי טל דבתענית (כ"ט:) דאר"י אי הוינא התם בחרבן בהמ"ק הוי קבענא לי' בעשירי משום דבתשיעי הציתו בו את האור ונשרף בעשירי וקשה הא לר"י לשיטתו דאשו משום חציו וחשיב כאלו נעשה הכל בט"ב ושפיר נקבע התענית בט"ב ותירץ דסברת הנימוק"י שייך כשדנין על הפועל משא"כ בתענית ט"ב שהוא על המתפעל מחמת שנחרב המקדש ולא מצד הפועל ל"ח שנשרף רק בעשירי עכד"ק דפח"ח, ע"כ פסול שאובין שהוא מחמת שבא מכח אדם מצר הפועל חשיב כאלו עשה הכל מעיקרא בשעה ששפך מידו, אבל הכשר ההמשכה שזה אינו מצד הפועל דאפי' כשנמשכו מעצמן נכשרו מצד המשכה כידוע וכיון שזה מצד הנפעל לא מצד הפועל

חשיב שנעשה אח"כ ממילא חשיב לעולם דההכשר של ההמשכה בא אחר הפסול ודוק היטב:

והנה ברש"י ביצה (כ"ז:) דשריפת קדשים אחשבי' רחמנא להבערתן ואפי' להאכילן לכלבים אסור ביו"ט, וזה אינו דוקא מצד הפועל דהרי הבהמה אוכלת מעצמה וע' אהעו"ז (סי' שכ"ח) ותו דעיקר איסור מצד שהם קדשים דאל"כ ל"ש אחשבי' וא"כ כל האיסור מצד הנפעל וכיון דאיסור זה מצד הנפעל שלא יהיו הקדשים מתבערין ביו"ט ל"ש בזה סברת הנימוק"י ושוב אסור להתחיל המלאכה מעיו"ט שיתבער ביו"ט כנלע"ד בזה:

והנה דעת רש"י ר"ה (יו"ד:) צריכה שלשים ושלשים פירש"י דקאי על שביעית שלשים לקליטה ושלשים לתוס' שלא יקלוט בתוס' שביעית, דאסור ליטע קודם תוס' שביעית שיהי' נקלט בתוס' שביעית ולכאורה, ק"ט דהרי מותר להדליק נר בע"ש שיהי' דולק והולך בשבת:

עוד קש' דהרי תוספ' שביעית ילפינן בר"ה (ט'.) מחריש וקציר שלא יחרוש ערב שביעית חרישה המועלת לשביעית וזהו התוספת אבל לא מצינו תוספ' לתוספ', וכיון דעיקר תוס' בחרישה כתיב איך יהי' נטיעה חמור מחרישה דלא מצינו ביה איסור רק מה שעושה קודם שביעית שיועיל לשביעית, אבל לא מה שעושה קודם תוס' שביעית שיהי' מועיל בהתוס' ולמה אסור ליטע קודם שביעית בשביל שיהי' נקלט בשביעית:

ונראה דהנה הנימוק"י הקשה דיהי' אסור להדליק נר בע"ש משום שדולק בש"ק מחמת אשו משום חציו ונראה דהנה בב"ק (ע"ב) חושב ל"ט מלאכות הזורע החורש והקשה תויו"ט למה לא תני חרישה זריעה, ונראה דמלאכת שבת ל"ח מלאכה מצד עצמה רק בצירוף עם האדם הפועל ול"ד למזיק כמדליק גדיש חברו דאפי' היה נשרף מעצמו הי' חשיב שנעשה הנזק רק שחסר הפועל משא"כ במלאכת שבת אם חרישה נעשית מאלי' ל"ח כלל שנעשה מלאכה מאלי' רק אם אדם חורש אז חשיב חרישה מלאכה, וכ"מ להדי' בתוס' שבת (י"ח:) דבמה שהעורות מתעבדין ל"ח אפי' שביתת כלים דלא קעביד מעשה, וע"כ תנן החורש הזורע להשמיענו זאת דל"ח מלאכה רק בצירוף עם האדם, ועתה מיושב קו' הנימוק"י דע"כ ל"מ אשמ"ח רק במקום שאפילו לא נייחס המעשה אל הפועל ג"כ יהי' שמה עלי' רק שחסר פועלו אז אמרי' אשמ"ח משא"כ בשבת דכ"ז שלא נייחס הדבר אל פועלו לא יהי' כלל שם מלאכה עלי' וצריך לחדש יש מאין ע"י אשו משום חציו וזה לא מצאנו, וכ"ז בשבת אבל בשביעית דעיקר המצוה שתשבות הארץ כמ"ש תוס' רי"ד בע"ז (ט"ו:) דמה"ט בשביעית אמירה לנכרי אסור מה"ת דכתי'

ושבתה הארץ והרי סו"ס הארץ אינו שובת, וכיון שכן אפילו המלאכה נעשית מאלי' חשיב שנתבטל שביתת הארץ אך שחסר פועלו ושוב אמרי' אשמ"ח לייחס הדבר אל האדם, וע"כ כשנוטע קודם תוס' שיקלוט בתוס' אמרי' אשמ"ח וחשיב כאלו האדם פעל זה בתוס' שביעית, וכ"ז שייך בנטיעה דמה שיקלוט אח"כ הוא גמר מלאכת נטיעה וחשיב כאלו נטע בידים אז משא"כ בחרישה דאחר חרישה פסקה המלאכה דאין נעשה אח"כ מלאכת החרישה אפילו מעצמה כמובן ול"ש בזה אשמ"ח ע"כ אין אסור רק מה שחורש בתוס' להועיל בשביעית לא זולת ודוק, וזה חיזוק לדברינו הנ"ל דשריפת קדשים דהאיסור מצד הנפעל דומה לשביעית ושוב אסור להתחיל בע"ש שיגמר בשבת משום אשמ"ח וק"ל:

ומה שהק' כ"ת ע"ד הרשב"א (סי' ע"א) שהק' ע"ד רש"י פסחים (ה':) ד"ה ש"מ וכו' דאי השבתתו בכ"ד וכו' יבערנו בד"א ויאכילנו לכלבים דמשמע הא בשריפה לא והרשב"א חולק עליו דגם בשריפה שרי מצד מתוך והוא פלא דכאן לרע"ק הרי אמרי' בגמ' דלית ליה מתוך וא"כ צדקו דברי רש"י, ותו דגם השואל לא רצה לאסור שם שריפת חמץ ביו"ט רק משום דלדידן היום אפשר מעיו"ט אבל לס"ד דרע"ק דראשון היינו יו"ט ולא אפשר מעיו"ט פשיטא דשרי ביו"ט ואין שום טעם וסברא לאחר שריפת חמץ וע"כ דטעמו של רש"י ז"ל משום דרע"ק לית לי' מתוך עכ"ד והוא תמי' רבתי. ואשר אחזה ליישב דברי הרשב"א דהוי קשיא ליה דלכאורה דברי רש"י ז"ל שפת יתר הם דפשיטא דאי השבתתו בכ"ד אין כאן מלאכה ומה בעי רש"י בזה, ע"כ נקיט הרשב"א דכוונת רש"י ז"ל הוא עתה אפי' נימא דרע"ק אית לי' מתוך דכאן בס"ד עדיין לא אמרנו ש"מ דלית לי' לרע"ק מתוך ודרכו של רש"י תמיד לפרש לפי הס"ד כידוע והיינו כדי שמי שלומד יבין הדברים אף בטרם למד המסקנא וה"נ ביאר רש"י ז"ל ש"מ אין ביעור חמץ אלא שריפה שנבין אף טרם שנלמוד ש"מ השלישי ש"מ ל"א הואיל והותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, והיינו דחדית לן רש"י ז"ל דמ"מ יבערנו דוקא בד"א והטעם דכיון דאפשר בד"א ל"ש מתוך, וביאור הדבר דהנה בהא דמותר אוכ"נ אפי' באפשר מעיו"ט ואלו מכשירי או"נ אין מותר באפשר מעיו"ט ביאר באבני נזר (סי' ת"ט) משום דאו"נ הותרה והיכא דהותרה אפילו אפשר לאהדורי לא מהדרינן. משא"כ מכשירין אינם אלא דחוי' ע"כ באפשר מעיו"ט לא שרי וס"ל לרש"י ז"ל דדבר שאינו או"נ עצמו רק שמותר מצד מתוך ל"ח הותרה כיון שאין היתירו מפורש בתורה רק שהותר אגב שהותר אוכ"נ, וכזה מצאנו בתוס' מנחות (מ'.) דכלאים בציצית שמפורש בתורה דשרי הותרה לגמרי ואפי' באלקיי"ש משא"כ בשאר עשדל"ת ולכאורה תמוה דכל עדל"ת ילפינן מכלאים בציצית

ומ"ש וצ"ל דמ"מ כלאים בציצית שהיתירו מפורש בתורה הוא בגדר הותרה וע"כ אפילו אפשר לאהדורי לא מהדרינן משא"כ שאר עדל"ת אף דילפינן מכלאים בציצית שידחה מ"מ כיון שאין זה גופה מפורש אינו בגדר הותרה אלא דחוי' וה"נ דכוותה אוכ"נ גופה דמפורש בתורה הותרה משא"כ מה שמותר מצד מתוך רק דחוי' וע"כ דומה למכשירין וע"כ כשאפשר לבערו באופן המותר אין מותר בשריפה, ולפ"ז נשמע גם לדידן דאפשר מעיו"ט אף דאין ביעור חמץ אלא שריפה אסור ביו"ט משום דאפשר מעיו"ט, ודומה לאפשר לבערו באו"א, זה הי' ראיית הרשב"א מרש"י ז"ל, ורשב"א ז"ל חולק ע"ז וס"ל דאפי' מה שמותר מצד מתוך הותרה ולא צריך לאהדורי וע"כ אפי' באפשר מעיו"ט שרי כנלע"ד בזה:

והנה מתחלה הי' קשה בעיני לחדש דבר חדש כזה (דמה שמותר מצד מתוך אינו אלא הותרה ואסור היכא דאפשר מאתמול או באופן אחר המותר] כחומץ לשנים, אמנם מה אעשה ואח"כ מצאתי ראיה לדברי בשו"ע הרב ז"ל מלאדי (סי' תמ"ו ס"ה) ואפילו לשורפה במקומה אסור ול"א מתוך משום דמה"ת אפשר לקיים המצוה בלא חילול יו"ט, וכזה כ' בשאגת ארי' (סי' פ"ג) ד"ה והנה עיי"ש וקשה דהרי הרב ז"ל עצמו (בסי' תק"י) בקו"א (ס' סק"ב) דאו"נ הותרה ואפילו היכא דאפשר בהיתר לא מהדרינן וכן הלכה רווחת בפוסקים, וע"כ כדברינו דהיי"ד גוף או"נ אבל מה דשרי מצד מתוך הוי רק דחוי' ולא הותרה, הנה מצאנו תרי תנאי דמסייע לן בסברא הנ"ל, הגה"ק מלאדי ז"ל והשאג"א ז"ל:

ולפי האמור יש ליישב קוש' רעק"א בביצה (כ"א:) במשנה לא יחם אדם חמין לרגליו וב"ה מתירין וכ' רשב"א שבת (ל"ט:) דלדעת התוס' להחם חמין לצורך רחיצת כל גופו אסור מה"ת והק' רעק"א הרי רגליו בכלל גופו הם וכיון דלצורך רגליו מותר יהי' מותר לצורך כל גופו מצד רבוי שיעור דמותר ביו"ט כדאיתא ביצה (י"ז) ולהנ"ל י"ל דהא דרבוי שיעור מותר ביו"ט כ' הר"ן פ"ב דביצה משום דאוכ"נ הותרה וכיון דחמין לרגליו אינו גוף או"נ ואין מותר רק מצד מתוך אינו רק בגדר דחוי' ורבוי שיעור אסור בו:

ונלע"ד ראי' דרש"י ז"ל עצמו ס"ל כן דהנה בתוס' ביצה (י"ב.) ד"ה הכי גריס רש"י אלא מעתה ליפלגי באבנים וכו' כיון דעיקר הוצאה נאסרה יש לאסור דבר שאינו לצורך יו"ט, ולכאורה תמוה לענין מה נאסר הוצאה כיון דלרש"י שרי אפי' באין בו צורך קצת א"כ לעולם מותר [בשלמא להר"ן שכ' דאף לרש"י דל"ב צורך קצת מ"מ לצורך חול גרע ואסור א"ש דלענין זה נאסר דאסור לצורך חול אמנם מהתוס' שם מבואר להיפך מדהקשו

מאופה מיו"ט לחול והדרא קוש' לדוכתה] ולהנ"ל א"ש דמ"מ כיון שאין ההיתר רק מצד מתוך אסור באפשר מעיו"ט או באפשר בהיתר ולענין זה נאסרה:

סימן סז

ב"ה. להרב החו"ב חסיד וי"א מו' ר' יחיאל מיכל גאלסטער אבד"ק שעווושר.
דשאילנא קדמיכון בענין היסק תנור שיש עליו תבשיל בש"ק בחורף שהרמ"א (סי' רנ"ג) בשם תה"ד מתיר והט"ז כ' דבעל נפש יש לו להחמיר ונסתפק במניח התבשיל מעש"ק בהפיעטשניק והנכרי אינו יודע מזה אם גם בזה ראוי לבע"נ להחמיר או לא ויותר טוב זה מלהביא הטשאלענט דרך רה"ר ע"י קטן עכ"ד:
יעי' מר באבני נזר או"ח (סי' ר"נ סק"ח) שכ' דלדעת הרב מלאדי ז"ל דטעם אמירה לנכרי שבות משום שליחות ולפמ"ש הקצה"ח (סי' ער"ה) דמצרפין מעשה השליח עם כוונה של המשלח לקנות ה"נ מצרפין מעשה הגוי עם כוונת הישראל לחמם ולפ"ז גם בנ"ד כן. אך שם (סקי"א) דחה דברי הקצה"ח מהא דזה מחשב וזה עובד לא אמרי', ואף דבשחיטה כהנים שלוחי דידן מ"מ לא מצרפין מעשה השליח עם כוונת המשלח וה"נ דכוותה עיי"ש, ולע"ד הקלושה והרטושה י"ל דברי הקצה"ח לפמ"ש תוס' קדושין (כ"ג:) דאף דפשטינן התם דכהני שלוחי דרחמנא דאי שלוחי דידן מי איכא מידי דאיהו ל"מ עביד וכו', מ"מ מספקא לן בנדרים (ל"ה:) אי כהנים שלוחי דידן, היינו דשמא הם שלוחי דידן וגם דרחמנא עיי"ש ולפי דברי תוס' אלו י"ל גם בשחיטה כן דכהני שלוחי דידן וגם דרחמנא, וע"כ אף דשחיטת קדשים מצוה על הבעלים כמ"ש רש"י פסחים (ז':) מ"מ כשעושה ע"י כהן אפשר שהוא שליחא דידן, וגם דרחמנא וע"כ הבעלים יי"ח, ומ"מ ל"מ מחשבת הבעלים כיון שהוא גם שלוחי דרחמנא, וברשב"א קידושין (כ"ג:) כ' דהא דנדרים (ל"ה:) מיירי בעבודות הכשרות בזר כגון שחיטה ומש"ה לא פשיט לי' מצד מי איכא מידי וכו' דבשחיטה שפיר מצי עביד עיי"ש ומ"מ נשאר הגמ' באיבעי' דלא אפשטא הנה דאפי' בשחיטה אפשר דהכהן שלוחא דרחמנא, ולא ק' מהא דזה מחשב וז"ע לא אמרינן, ולכאו' ק' על י"מ הנ"ל דהרי שחיטה מצוה על הבעלים ואיך נימא שכהן שלוחי דרחמנא גרידא, וי"ל דאפי' הבעלים עצמן כששוחט קדשים הוא שלדר"ח וכעי"ז מילה מצ"ע דאורייתא על האב למול את בנו ומ"מ עיקר המצוה של הבן כמ"ש אבני נזר יו"ד (סי' של"ח), וצ"ל דמצותו בכך שהאב יהי' שלוחו, וה"נ מצותו בכך שהבעלים יהיו שלוחי דרחמנא בזה, [ומ"מ יכולין לעשות שליח כמו דס"ל לרו"פ דהאב יכול לעשות שליח על מילת בנו] וע"כ גם כשהכהן שוחט הוא שלדר"ח כמו הבעלים, גם י"ל דלי"מ

המצוה על הבעלים לראות שיהי' נשחט כעין שכ' מהר"ח או"ז לענין מילה דהמצוה על האב להשתדל שיהי' הבן נמול אבל אי"צ למול דוקא בעצמו, וכעי"ז כ' הנימוק"י פ' ג"פ לענין וכתב דכתי' גבי גט דאי"צ הבעל לכתוב בעצמו רק צריך שיהי' הבעל מכתיבו, וכעי"ז בנ"ד:

ואוסיף ביאור לדברי י"מ הנ"ל, דהנה ברש"י יבמות (ל"ג) מבואר דאף דשחיטה בזר כשרה מ"מ אינו דוח"ש אפי' בק"צ רק ע"י כהן ע' רש"ש שם, וביארתי הטעם דלכאורה ק' בהא דשחיטה כשרה בזר דשחיטה לאו עבודה וכ' הר"י מאורליינש משום דאיתא גם בחולין, וק' הא בזבחים (צ"א) דאפי' ברכת היין דקידוש חשיב מקודש אף שאינו מצד שבת דאטו שבת לברכת היום אהני לברכת היין לא אהני, ה"נ נימא אטו קרבן לזריקה קבלה והולכה אהני לשחיטה לא אהני ויחשב גם השחיטה מקודש כשאר עבודות דשבתות כגופין ככריתות (ט"ז.) אך י"ל דאמת דאמרי' אטו אבל אין ראי' דהיכא דל"ש לומר אטו שהדבר נפסל מחמת זה, וכשהשחיטה בזר הרי הזר מעכב שלא תהי' עבודה ושלא נוכל לומר אטו, וע"כ שחיטה בזר כשרה, והנה לא מצינו רק דעבודה של ק"צ דו"ש אבל לא דבר שאינו עבודה וכ"כ הפנ"י שבת (כ"א:) וע"כ בשבת צריך לשחוט כהן כדי שיהי' שייך אטו ויחשב השחיטה עבודה וע"כ בזר דל"ש אטו אינו דו"ש ע"כ כתבתי במק"א, ולפ"ז בשוחט בחול ע"י כהן שייך אטו קרבן לקבלה וזריקה אהני לשחיטה לא אהני וחשיב עבודה וי"ל דזה ספק הש"ס בנדרים דכיון דכששוחט ע"י כהן הוא עבודה שוב פסול בזר ושוב ל"מ עביד וא"כ בהכרח הוא שד"ר דאי שלוחי דידן מי איכא מידי כנ"ל א"ד סו"ס מצי עביד דאם הי' עושה השחיטה בעצמו ל"ה נחשבת עבודה וממילא הי' כשרה בזר:

וי"ל עוד באו"א דאם נימא דבשאר עבודות כהני שלדר"ח נינהו, הנה זה מצוותה של עבודה שלא יהי' שד"ד רק שדר"ח א"כ אולי יותר מצוה שלא יהי' שליח הבעלים כדי שתהי' השחיטה עבודה משתהי' בשליחות הבעלים ולא תהי' עבודה וזה ס' הש"ס נדרים:

ולפי הנ"ל יצמח לכאורה דכששוחט בשבת (ק"צ.) ודאי שלוחי דרחמנא דאז ודאי איהו ל"מ עביד כרש"י יבמות (ל"ג:) הנ"ל דשחיטת זר אינו דו"ש, ויש לדחות כיון דבדיעבד יהי' שחיטתו כשרה דהשוחט בשבת שחיטתו כשרה חשיב מצי עביד וארי' הוא דרביע עלי', ואכמ"ל:

עוי"ל קו' אבני נזר על הקצה"ח דאי נימא דמצרפין מחשבת הבעלים עם מעשה השליח למה זה מחשב וז"ע ל"א, וי"ל לפמ"ש הט"ז אהע"ז (סי' קמ"א) דצריך רצון השליח

להיות שליח, והנה כוונת השוחט קרבן ודאי הוא לעשות רצון שמים, והנה אף דשחיטה צריך בעלים ברור דאינו מעכב בדיעבד ואם שחט בלא שליחות אין הקרבן נפסל בכך, משא"כ אם שוחט במחשבה נפסל הקרבן ואם נימא זה מחשב וז"ע יהי' נפסל הקרבן, ואמדי' לדעת דשוחט דאז כשהבעלים מחשבין אין רצונו להיות שליח כדי שלא יהי' הקרבן נפסל ואמטו להכי זה מחשב וז"ע ל"א, אבל בעלמא י"ל כקצה"ח דמצרפין כוונת הבעלים עם מעשה השליח, ולפ"ז בנ"ד אין זה קולא מה שהנכרי אינו יודע:

אך באבני נזר שם (סק"ט) כ' עוד דדעת כמה אחרונים דבשבח ל"ש שליחות ואין איסור אמירה לנכרי מטעם שליחות רק איסור בעלמא ונ"ד תלי בפלוגתת הרב מלאדי ושאר אחרונים וכיון דמעיקר הדין פ' הרמ"א להתיר, אך שיש לבעל נפש להחמיר בנ"ד דאיכא ס' יש להתיר ברווחא, בפרט שכ' דאל"כ יהי' צריך להוציא ע"י קטן וזה אסור לפי פשטות ההלכה [ואף דבשו"ת הרי"מ ז"ל (סי' ג') צידד להתיר כוונתו הק' הי' רק ליישב מנהג העולם וללמוד עליהם זכות כמובן] ולענ"ד אפי' כשהנכרי יודע מן התבשיל שע"ג התנור ג"כ עדיף להסיק ע"י נכרי דמעיקר הדין שרי ואין בו רק זהירות לבעל נפש מלהוציא ע"י קטן שאסור מעיקר הדין, וקו"ח בנ"ד שאין הנכרי יודע דתלי בפלוגתא והוא רק ס' חומרא דעדיף להסיק ע"י נכרי מלהוציא ע"י קטן, כנלע"ד בזה:

סימן סח

ב"ה. תשובה שנית להרב משעוער בענין הנ"ל.

מכתבו שנית הגיעני. והנה כאן הוסיף לשאול דאם מעמיד תבשיל על כל הלילה בבראט רער התבשיל מתקלקל אם יש עצה להעמיד התבשיל בבראט רער בבקר של ש"ק ע"י שפחתו ולהסגיר הבראט רער וכשיבוא הנכרי להסיק לא ידע כי יש תבשיל בבראט רער עכ"ד:

נראה פשוט דלפי הטעם דהוי דשא"מ אצל הנכרי גם בזה מותר דאע"ג דא' נותן את הקדירה וא' נותן את האור פטור אבל אסור מ"מ מבואר במג"א (סי' רנ"ג) וברב שם (סעי' כ"ח) דמותר אמירה לנכרי בנתינת הקדירה ע"ג תנור קודם שיש שם אור וא"כ גם הכא שרי. ואני ציינתי בשו"ע הרב ז"ל שם (סי' רנ"ג סכ"ח) שכ' אבל מותר לומר לגוי שיניח שם את התבשיל ואח"כ יסיק התנור לחמם הבית לפי שעיקר כוונת הנכרי בהיסיקו אינו בשביל התבשיל וכו', ורשמתי בצדו וז"ל ק' לי הא בסעי' שלפני זה דא' נותן את המים וא' נותן את האור הראשון פטור אבל אסור, וא"כ בזה עצמו הוי אמירה לגוי מה שמצוה ליתן המים קודם נתינת האור ומ"ש דעיקר כוונת הנכרי דהיסק אינו בשביל תבשיל

זה ל"מ רק לענין פעולת ההיסק אבל בהעמדת התבשיל בודאי עיקר כוונתו להתבשיל שיתחמם אח"כ בהיסק התנור וזה עצמו איסור בפ"ע וצ"ע וי"ל דלענין א' נותן את המים וא' נותן את האור דאמירה לגוי בזה לא הוי אלא שבות דשבות ושבות דשבות מותר במקום מצוה ולצורך סעודת שבת הוי כמו לצורך מצוה וע' רמ"א (סי' שכ"ה ס"י) ומ"ב שם ועיקר מה שצריך היתר התה"ד משום שאין עיקר כוונתו להתבשיל הוא רק בשעת נתינת האש דאזי הוי אמירה לנכרי באיסור דאורייתא אבל בשעת נתינת התבשיל אי"צ להיתר זה כלל ע"כ לשוני:

ואיך שיהי' כאן דמפו' בפוסקים דלענין נתינת הקדירה מותר אמירה לעכו"ם גם בנ"ד הוא היתר נכון והנה לפי הנ"ל י"ל לכאורה עוד היתר אפי' לענין ההיסק לפמ"ש המנחת כהן דהא דפסק הרמ"א בדבר לח יש בישול אחר בישול כשנצטנן לגמרי אינו אלא מדרבנן, וא"כ בכל חמום תבשילים שלנו אין בהם רק איסור דרבנן ובאמירה לנכרי הוי שבות דשבות במקום מצוה דשרי, ולפי"ז אי"צ לבוא להיתר התה"ד, אך מהרמ"א ז"ל עצמו יש סתירה לזה מדהוצרך לבוא מטעם שאין עיקר הכוונה לצורך היסק התבשיל משמע דבלא"ה אין היתר וצ"ל דמ"מ כיון דעצם ההיסק יש בו איסור דאורייתא אע"ג דבתבשיל אין נעשה רק איסור דרבנן מ"מ אם הי' כוונתו לתבשיל הי' חשיב אמירה לנכרי כאיסור דאורייתא ותו דבאגלי טל מ' האופה ס"ק י"ד וס"ק נ"ה אות ד') חולק על המנחת כהן וס"ל דלרמ"א בדבר לח יש בו בישול אחר בישול מה"ת ואזיל לי' היתר זה:

סימן סט

ב"ה. להרב החו"ב ר' מנחם קירשנבוים רב בפראנקפורט אם מאין.

בענין אם זרעים מבטלים מחיצות בעיר המוקפות לדירה דהחכ"צ (סי' נ"ט) סמך בשעהד"ת על שו"ת דבר שמואל דבחצר אין זרעים מבטלים הדירה, והרא"ש פ"ב דעירובין נסתפק בזה הן אמת שראיתי במ"ב (סי' שנ"ח) בשעה"צ (ס"ק ס"ז) כ' בשם רשב"א בעבוה"ק והריטב"א ור"ח דחצר דינו כקרפף וכ' דודאי של הני רבוותא מוציא מידי ס' של הרא"ש ז"ל ושוב אין כאן ס' כלל ע"ש. הן אמת דמצינו כן כמ"פ בפוסקים דאין ס' של תנא א' מוציא מידי ודאי מ"מ י"ל דסברא זו דאסממ"ו לא עדיף מרוב וכיון שהתוס' כ' בעירובין (מ"ו.) ד"ה דאומר דהלכה כדברי המיקל בעירוב אפילו יחיד נגד רבים הנה דלא אזלי' בעירוב בתר רוב לחומרא אפשר דה"ה דל"א אסממ"ו בעירוב, הא חדא:

ולכאו' יש לדחות דהנה באבני נזר יו"ד (סי' שמ"א סק"ט) דבסברא דאסממ"ו מוציאין ממון עיי"ש והלא אין הולכין בממון אחר רוב להוציא, הנה דאסממ"ו עדיף מרוב, וא"כ אי"ר מדלא אזלי' בתר רוב בעירוב דה"ה דל"א אסממ"ו, דהרי אסממ"ו עדיף מרוב, אך דיחוי זו חוזר ונראה דברוב פוסקים אזלי' בת"ר גם בממון כמו ברוב סנהדרין עי' תוס' ב"ק (כ"ז:) וא"כ שפיר יש לדמות רוב זה דהלכה כרבים לאסממ"ו:

ועוד שראיתי באבני נזר (סי' רצ"ח סק"א) כ' וז"ל יש לסמוך על הח"צ (סס"י נ"ט) שהתיר בשעה"ד לסמוך על הרא"ש דחצר אפי' זריעה יותר מבית סאתים לא מבטל למחיצות וכש"כ עיר שאון הזרעים מבטלים מחיצותי' הנה דעיר עדיף מחצר לענין זה וא"כ אפשר דאפי' האוסרים בחצר בעיר מודו ותו דבאבני נזר (סי' רצ"א סק"ז) כ' היתר חדש לדעת הרי"ף ורמב"ם ורשב"א דג' שדרו בקרפף נותנין להם כל צרכם וה"ה שיש בה הרבה דיורין והיתר זה ל"ש בחצר של יחיד או של שנים [אך בחצר שדרין ג' ישראלים ועושין ע"ח נראה דשייך ג"כ היתר הנ"ל] וא"כ י"ל דאפי' האוסרין בחצר בעיר מודו [ומש"כ כ"ת בשם רב א' שהאבני נזר חזר בו אני לא שמעתי מזה [אך שמעתי שחזר בו מהיתר הדלתות] ואין אומרים למי שלא ראה את החודש וכו' אך מסברא כיון שנדפס כן להלכה באבני נזר מסתמא לא חזר בו דא"כ הי' משמיטים תשובה זו, ותו דאין ס' מוציא מידי ודאי]:

ובתשובה א' כתבתי סניף בעירוב שרב א' הקל מאוד וצירף כמה קולות דבשבת (ע"ב.) סבור רה"י ונמצא רה"ר לרבא דקיי"ל כוותי' חשיב מתעסק והנה התוס' כתבו בכ"מ דיש ב' גווני מתעסק סבור תלוש ונמצא מחובר חשיב מלאכת מחשבת כיון דמתכוון לאותו חפץ אך דפטור משום בה פרט למתעסק אך בנתכוון למחובר זה וחתך מחובר אחר ל"ח מתעסק בשאר איסורין רק בשבת ל"ח מחשבת, והנה היכא דהפטור מצד דל"ח מחשבת מבואר בתוס' שבת (י"א.) דאיכא עכ"פ איסור דרבנן, וכ' רעק"א (סי' ת') הטעם כמו במלאכה שאיצל"ג דפטור אבל אסור מדרבנן הנה דאף דל"ה מלאכת מחשבת אסור מדרבנן, אך היכא דהפטור משום בה פרט למתעסק לא מצינו זה, אך רעק"א (סי' ח') שם חידש דבה פרט למתעסק לא אמעיט רק מקרבן אבל איסור תורה איכא אך באבני נזר (סי' ר"נ) כ' דנתמעט לגמרי ואפי' איסור לאו ליכא, ולפי"ז יש להוסיף דאפי' איסור דרבנן ליכא כמבואר ברעק"א עצמו (סי' ת') שם דל"ש כלל לגזור מדרבנן על מתעסק, אך היכא דהפטור משום מחשבת ממילא אסור מדרבנן כמו שגזרו במלאכה שאיצל"ג וכדומה עיי"ש וכ"ז היכא דהפטור משום דל"ה מלאכת מחשבת אבל היכא דהפטור משום בה פרט למתעסק ל"ש זה ואין לחדש איסור דרבנן מעצמנו:

וכיון שרב א' הורה ע"פ דעתו דעת תורה להקל לו ניהוב שאין הלכה כמותו מ"מ כל הדרים בעיר הוי כסבור רה"י ונמצא רה"ר דאין בו איסור כלל, ובודאי מי שרוצה להורות בזדון לבו שיודע שהיא רה"ר ומ"מ מורה להקל ל"ש זה וי"ל כעין שכתב הרשב"א שבת (צ"ד.) בשם י"מ לענין יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב מ"מ אם נודע לב"ד שטעו ידיעתן כידיעתו דמי כיון שעל הב"ד הי' סומך והוי כמזיד ופטור מקרבן עיין שם, [וקצת כעי"ז יש בשו"ת הרשב"א (סי' אלף ל"ה) הובא בנתיבות כללי מגו (סק"ד) דספיקו של שליש כספיקו של בעה"ב כיון דהשליש הימני' עשאו כבע"ד ממש שיהי' ספיקו כספיקו עיי"ש והנה שם ל"ד להא דגיטין (ס"ד.) דשליש נאמן משום דהא הימני' דמה שייך נאמנות כיון שאומר בעצמו שאינו יודע, אך נראה דבגמ"ד נתפס דעשוי כבע"ד ממש שיהי' ספיקו כספיקו] ה"נ י"ל כן דכל הקהל על הב"ד סומכין והוא יודע שהיא רה"ר אפשר דל"ח מתעסק כלל, ועי' קצה"ח (סי' רע"ו) דמצרפין כוונת המשלח עם מעשה השליח, אך דיש מפורשים שברשב"א יותר חידוש אף שאין זה שלית הב"ד אך שעושה ע"פ הוראת ב"ד מצרפין ידיעת הב"ד למעשה האדם ונ"ד להא דמי', אבל הרב המורה מחמת שהכריע בדעתו כדברי המיקל לו ניהיב שאין הלכה כמותו מ"מ כל אנשי העיר כמתעסקין הן אצל הוצאה וכמו סבור רה"י ונמצא רה"ר (דאין בו איסור כלל) דחשיב מתעסק, הן אמת דבאבני נזר עצמו (סי' ר"נ סקי"ב וי"ג) כ' דמתעסק לא אמעיט רק באיסור כרת לא באיסור סקילה והא דדשא"מ מותר אינו רק משום דל"ה מלאכת מחשבת ובלא"ה ליכא סקילה, ומתעסק באיסור סקילה נשאר איסור תורה עש"ה וא"כ בנ"ד בסבור רה"י ונמצא רה"ר דהוי מלאכת מחשבת רק דהוי מתעסק וכיון דהוצאה איסור סקילה נשאר איסור תורה גם לאבני נזר, אך לדידן דלית לן רה"ר דאורייתא ליכא רק איסור דרבנן ומ"מ מתעסק הוא דסבור רה"י ונמצא כרמלית ושוב י"ל דמתעסק שלו לא חמור ממתעסק באיסור תורה שאינו איסור סקילה דפטור ומותר, ואף דע הנה"מ (סי' רל"ב) דשוגג באיסור דרבנן א"צ כפרה יש חולקין והקשו עליו מאיזהו מקומן מ"מ מתעסק באיסור דרבנן י"ל דמותר לגמרי כאמור דלא חמור מאיסור כרת דאורייתא דמתעסק שבו פטור ומותר כל שאינו איסור סקילה, אך בסוכה (ט"ז:) מבואר דאפי' שבות דשבת חמור כאיסור סקילה עש"ה ויש לדחות כן כתבתי לסניף:

והנה בודאי אם אפשר לתקן מהיות טוב אל תקרי רע, אך כשאין אפשר לתקן יש לסמוך בשעה"ד על הח"צ ודבר שמואל ואבני נזר שמתירין בזה וח"ו לומר שהעירובין פסולין בדבר שכבר יצא בהיתר מרב בישראל שסמך על דברי גדולי הפוסקים המתירין בזה,

ומי שרוצה להחמיר על עצמו תבא עליו ברכה אבל לא להורות לאחרים ולומר שהיא עירוב פסול, הנלע"ד כתבתי וי"ר שלא אכשל בדבר הלכה:

סימן ע

ע"ד השאלה אם מותר להכין מי בורות [מידלינעס] מערב ש"ק לרחוץ בהם בשבת דכיון דכבר נתרסק מע"ש ל"ש מוליד ולא דמי להאי דאין מרסקין את השלג דמוליד דבר חדש: **כבר** נשאלתי בזה ויש להוסיף עוד דבמג"א (סי' שכ"ו סקי"א) העתיק דברי הש"ג להתיר אפי' בבורית נראה לדעת המג"א כן גם באה"ט שם בשם שו"ת גא"ר כ' דאין למחות ביד העושין כן עכ"פ בנתרסק הבורית בע"ש יש להתיר ברווחא ולכאורה נראה דכל מה שמוסיף לכבס ידיו בהמידלינעס הם מתוספים ומתפשטים ומתרבים כידוע ונראה לעינים ואכתי חשיב מוליד אמנם בביצה (כ"ב.) דמוללו ומריח בו שרי ביו"ט ולית בי' משום מוליד דאינו רק מוסיף ריח הנה דמוסיף ל"ח מוליד וה"נ דכוותה:

ויעיי' אגלי טל מ' דש (סקל"ו אות ג') שכ' דרמב"ן הוא דמתיר לרסק השלג לתוך המים משום דל"ח מוליד אלא מוסיף כיון דגם מעיקרא הי' כאן מים והוא מוסיף עליהן השלג שנתרסק, ונלע"ד דאפי' לרש"י דטעם היתר לרסק לתוך הכוס משום דנימוח מאליו ולא פי' משום דמוסיף ל"ח מוליד, היינו משום דאותו מקצת שלג שנתרסק ל"ה מים ובאותו מקצת חשיב מוליד גמור משא"כ במוללו ומריח בו דאותן בשמים עצמן הי' בהן ריח רק שנתוסף עליהן ריח, [וכעין חילוק זה מבואר בביצה (כ"ג.) דבסחופי כסא אשיראי חשיב מוסיף וצ"ל משום דבשיראי ל"ה בו ריח מעולם] אבל בנ"ד דאותן מידלינעס עצמן מתפשטים ומתרחבים דומה ממש להא דמוללו ומריח בו ולכו"ע אין בו משום מוליד, שוב נתיישבתי דז"א דמה שמתרבים אותן המידלינעס היינו מחמת שמן המים נעשין עוד מידלינעס ואכתי הוי מוליד באותו מים שמעיקרא ל"ה רק מים ועתה מידלינעס ושוב תלי בפלוגתא דרש"י ורמב"ן הנ"ל במרסק לתוך המים אם חשיב מוליד או לא, שו"ר דא"א לומר כן דהרי מותר להדליק ביו"ט נר מנר אף דאסור להוציא אור אבנים כביצה (ל"ג ע"א) ועכצ"ל דמדליק נר מנר ל"ה מוליד רק מוסיף ואע"ג דבנר זה השני ל"ה אור מעולם מ"מ חשיב מוסיף וא"א לומר חילוק הנ"ל ובאמת דקשה לכאורה מ"ש מסחופי כסא אשיראי ות"א אמר דשאני בנר מנר דבשעה שמדליק נעשה מבין שניהם אבוקה ואני פקפקתי בזה דסחופי כסא אשיראי עדיף דאין כאן התחדשות ריח כלל בעצם דגם מעיקרא הי' אותו הריח ממש בלי תוספת וגרעון בכסא אך עתה נדבק הריח בשיראי וא"כ בנר אפי' ניהוב דל"ח תוס' אור כלל רק מה שניתק האור מנר לנר מ"מ

חשיב מוליד מצד המקבל שעתה יש מקבל חדש, ואולי יש להצדיק חילוק הנ"ל דבריח אף שלא נתוסף ריח חדש מ"מ הריח הנדבק בשיראי הוי דבר בפ"ע עתה זכר לדבר מצינו בפוסקים בהל' בב"ח (סי' צ"ב) דטעם הנבלע בחתיכה ל"ח מקושר עם המאכל שיצא ממנו הטעם ואינו מצטרף עמה [עיין משבצ"ז (סי' צ"ב ססק"א) בשם תרה"ד] וה"נ ריח הנבלע בשיראי ל"ח דבר אחד עם ריח שבכסא אף שיצא ממנו] משא"כ במדליק נר בנר נעשה כל האבוקה דבר אחד כי אינו דבר נבלע מנר השני רק חופף עליו מבחוץ ע"כ משניהם נעשה דבר א' גם הוא דבר הנראה לעינים כי יש בשלהבת כמה מיני אש החופפים וסובבים זע"ז אשא אוכמא ואשא חיורא וכו' כדאיתא בזה"ק ובמדליק נר מנר נראה לעינים שהאשות נעשים דבר א' למטה אשא אוכמא משניהם יחד וע"ג חופף אשא חיורא משניהם יחד:

ות"א אמר לחלק דשאני בנרות ששניהם בני הבערה נינהו ואפי' מדליק עצים מנר מ"מ שניהם בני הבערה בעצמותן נינהו דאף שצריך להדליק מנר אחר מ"מ אח"כ הם דולקים בעצמותן והוי מב"מ ע"כ ל"ח רק כמצטרף גם מצד המקבל האור משא"כ בריח דשיראי לאו בני ריח נינהו בעצמותן רק שמקבלין הריח ע"כ ל"ח מב"מ וחשיב כמוליד, וג"ז דחוק דגם כסא אין בו ריח בעצמותו רק מצד שקיבל ואולי מיירי בכוס מלא בשמים [וברש"י כתב כוס מבושם אולי אפשר לפרש שמלא בשמים] וחשיב אולידי ריחא מצד הבשמים עצמן ולפי"ז אפשר לומר כחילוק הנ"ל, ותי' קמא מרווח יותר:

והנה לפי ב' התירוצים גם בהא דנותן שלג במים ראוי שלא יחשב מוליד רק מוסיף וע"כ דחילוק הנ"ל ליתא, ע"כ נראה דדעת רש"י דהא דאוסופי ל"ח מוליד היינו דוקא בדבר שאינו בגוף החפץ רק נשוא על החפץ כגון ריח בשיראי דגוף השיראים לא נולדו עתה רק הריח הנשוא עליהם וכן מוליד אור בנר דהאור נשוא על הנר ואף דלאט לאט גוף השמן מתהפך ונעשה ממנו אור זה דומה לנותן שלג במים דל"ח מוליד משום דהוי ממילא ואף דאשו משום חציו מ"מ לענין מוליד חשיב ממילא ה"נ מה שמתהפך השמן אח"כ לאור הוי לענין זה ממילא וכעי"ז מצינו בתו"י יומא (כ"ז:) הדלקה לאו עבודה היא משום דשלהבת עולה מאלי' הנה אע"ג דאשו משום חציו מ"מ לענין עבודה חשיב מידי דממילא, ותו דבתוס' שבת (כ"ה.) דאפי' למ"ד אין שבח עצים בפת מ"מ בשמן חשיב שהבעין דולק ע"ש א"כ חשיב רק שהאור נשוא על החפץ ול"ח מוליד בגוף החפץ ע"כ אוסופי שרי משא"כ במרסק השלג שעצם השלג נתהפך ופושט צורה זו ולובש צורת מים וכיון שמוליד כל החפץ חשיב גם בזה מוליד דחפץ זה הוי דבר בפ"ע ול"ח מוסיף רק מוליד דבר חדש [היינו דרגע לפני היותו נמוח הי' שלג ולא מים ולא הי' א' עם המים

רק חפץ בפ"ע וכעי"ז ברשב"א גיטין (פ"ג:) במגרש ע"מ שתבעלי לפלוני דאזלינן בתר מעיקרא עיי"ש] ולפי"ז אם כנים דברינו גם בנ"ד חשיב מוליד לרש"י כיון דמהפך גוף המים ועושה מהם מידלינעס:

אך אכתי י"ל דדוקא במרסק את השלג שעושה מדבר גוש דבר צלול אז חשיב מוליד משא"כ במים שעושה מהם מידלינעס דמעיקרא הי' צלול ועתה צלול ואין בהם שינוי כ"כ ל"ח מוליד ועיין תוס' חולין (ל"ו:) ד"ה עצים דלמ"ד דכן ל"ש חיבת הקודש כיון שאינו עב כמו אוכל עי"ש הנה דגוש וצלול חשיב יותר שינוי ממה שחשיב שינוי עצים נגד אוכל דו"ק ותשכח

(אמנם לענין מפרק מצינו להיפך דאינו חייב משום דש רק היוצא מזיתים וענבים משום דשאר מי פירות הוי כמו מפרק אוכל מאוכל וקשה מ"מ הא זה גוש וזה צלול הנה דגוש וצלול ל"ח ב' מינים לענין מפרק ואולי משקה ואוכל חשיב ב' מינים לענין מפרק :)**(אמנם לענין מפרק מצינו להיפך דאינו חייב משום דש רק היוצא מזיתים וענבים משום דשאר מי פירות הוי כמו מפרק אוכל מאוכל וקשה מ"מ הא זה גוש וזה צלול הנה דגוש וצלול ל"ח ב' מינים לענין מפרק ואולי משקה ואוכל חשיב ב' מינים לענין מפרק:)** והרי אפי' בהא דאין מרסקין את השלג יש דעות דאין הטעם משום מוליד רק מגזירה שמא יסחוט או משום דהמים חשיבי נולד ואין איסור משום מלאכה רק דהמים שנתרסק אסור משום נולד הנה דאפי' בעושה מדבר גוש דבר צלול יש דעות דל"ח מוליד וא"כ בנ"ד י"ל דלכו"ע שרי ולא יהי' אלא ספק הלא כל האיסור מוליד דרבנן וס' דרבנן להקל, ע"כ מעיקר הדין נראה להתיר, מ"מ המחמיר תע"ב. כי ברא"ש פ' במה טומנין (סי' ב') בשם ר"ח דמשום חומרא דשבת לא אמרינן סד"ר לקולא ע"ש וידוע שכל דברי ר"ח דברי קבלה [מ"מ מעיקר הדין אין לאסור דמצינו בכ"מ מקילין בשבת מצד סד"ר לקולא

(וגם שנראה דעת המג"א גם בבורית נוטה קצת להתיר כנ"ל:) מ"מ בעלי נפש יחמירו על עצמן] והש"ך (סי' ק"י) נעל בפנינו כל דין סד"ר לקולא שלא לומר כן מעצמינו רק במקום שמצינו בפוסקים מפורש וכש"כ שראוי להחמיר בזה לענין שבת מאחרי רואינו דברי הר"ח הנ"ל:

מה שהעיר למה לא יאסר כיבוס בבורית משום ממחק האמת כמ"ש כת"ר דל"ש ממחק רק במגרר מעצם הדבר ולא בזה שאינו רק מסיר הזיעה שנדבקו בו ואינו מחסר מגוף הידים כלום, וכן מבואר להדיא בשבת (נ'.) בכל חפין את הכלים חוץ מכלי כסף בנרתקין הא נתר וחול מותר וכ' רש"י דנרתקין גורר את הכסף ונתר וחול מותר דלא גריר לי'

להכסף, והנני ידידו דושה"ט וש"ת באהבה ומברכו שיחוג בדיצות, את חג המצות, ובשמחה ועליצות, והש"י יצילנו ממכשול וממשהו חמץ בחו"ר:

סימן עא

ב"ה. תשובה לאשפציין.

על שאלתו שבקרוב תהי' הבחינה לצבא וע"פ רוב הוא בעש"ק ובש"ק ונתחדש בימינו שתחת חתימת יד שהי' נהוג מקדם במדינתנו נותנים העוברים על הפקודים אצבע צבוע באיזה צבע על המיליטעריש ביכעל לרושם וסימן שקורין בלע"ז "פינגער אבדריקען" ע"כ נפשי בשאלתי אם מותרת בשבת ושמעתי בשם גדול א' שהתיר לעשות הנ"ל ביד השמאלית וכו' ומדברי הנובי"ת או"ח (ל"ג) משמע לי שאין נפ"מ בזה ע"כ השאלה:

הנה בשבת (ק"ג.) מבואר להדיא דדוקא בכותב יש חילוק בין ימין לשמאל אבל ברושם אין חילוק דאיתא התם הכותב ב' אותיות בין בימינו בין בשמאלו חייב ופריך בגמ' בשלמא אימין חייב אלא שמאל הא לאו דרך כתיבה בכך וכו' הא מני ר' יוסי היא דאמר לא חייבו ב' אותיות אלא משום רושם הנה מפורש דברושם חייב גם בשמאל, ועוד יותר רבותא דלר"י אפי' בכותב חייב בשמאל דיש בכלל כתיבה רשימה ורשימה דרכה גם בשמאל, והנה פשטות דברי הגמ' משמע דלת"ק דר"י אין ברושם מלאכה דאורייתא וראי' לזה דאל"כ מה איריא דוקא לר"י חייב בכותב בשמאל משום דלא גרע מרושם אפי' לת"ק יתחייב מהאי טעמא וע"כ דלת"ק אין ברושם איסור דאורייתא רק שבות מ"מ מדר"י נשמע לת"ק דאפי' רושם בשמאל איכא שבות גמור ולא שבות דשבות דברושם אין השמאל גורם קולא כלל כיון דאורחי' היא גם בשמאל, אמנם הרמב"ם בפיהמ"ש יש לו שיטה אחרת דגם לת"ק יש ברושם איסור דאורייתא אך דהוי תולדה דכותב ולר' יוסי הוי אב, וכ"כ הה"מ אליבי' דהרמב"ם, אמנם צ"ע טובא דא"כ גם לת"ק יתחייב בשמאל כנ"ל וראיתי במנ"ח סוף מלאכת כותב אחר שציין דברי פיהמ"ש לרמב"ם כ' וז"ל ונראה דכל דין כותב יש לרושם כיון דהוא תולדות כותב והרושם בשמאל פטור עיין בגמ' דוקא לר"י חייב בשמאל ולא לת"ק להר"מ עכ"ל ונראה כוונתו דדוקא לר"י דרושם אב בפ"ע ורושם עצמו אורחי' גם בשמאל ע"כ חייב גם בשמאל [וממילא גם כותב בשמאל חייב לר"י דל"ג מרושם] אמנם לת"ק דרושם תולדת כותב דינו ככותב ממש לכ"ד ופטור בשמאל כמו בכותב, ואע"ג דלכאורה דבריו תמוהין דסו"ס ברושם אורחי' הוא גם שמאל אמנם מצאתי סייעתא לדבריו בתוס' ע"ז (י"ב:) ד"ה אלא בורד והדס דקמיתהני מריחא וכו' וטעם האיסור משום דחשיב לי' כשתיי' שהריח נכנס בגופו והוא חזק ביותר ואפי' את"ל

דשתיי' גסה מותרת באיסה"נ הכא כיון דאם הי' שותה היין עצמו לא היתה לו שתיי' גסה יש לאסור הריח הדומה לממש אע"פ שאינו נהנה עכ"ל וכעי"ז ממש כ' התוי"ט פ"ק דסוכה מ"ח בשם הה"מ וה"ה בנ"ד להיפך אע"ג דרושם עצמו דרכו גם בשמאל מ"מ כיון שהוא תולדה דכותב וחשיב כאלו הי' כותב ואם הי' כותב בשמאל הי' לאו אורחי' פטור גם בזה דידיעת ההפכים א' הוה כידוע, ויש לה"ר לזה דלכאורה קשה לי בהא דכתובות (ס'.) גונח יונק חלב בשבת משום דמפרק כלאח"י הוא ובמקום צערא ל"ג רבנן, ופירש"י שאין דרך בנ"א לינק אלא לחלוב ביד וק"ל איך מותר לכל אם להניק בנה בש"ק הא אסור מה"ת לספות לקטן וכאן היא ספה להתינוק איסור מפרק ובקטן ודאי ל"ח כלאח"י דכך דרך כל הילדים, וצ"ל דכל איסור להזהיר גדולים על הקטנים דמה שעושה הקטן חשיב כאלו הגדול עשה מעשה זו וכאן אם הגדול הי' עושה מעשה זו ממש הי' אצלו כלאח"י אף דלקטן הוא כאורחי' אין בו איסור להזהיר געהק"ט, ואם כנים הדברים הוא ראיה לנ"ד דכיון דרושם תולדה דכותב ואם הי' כותב הי' כלאח"י אף דברושם גופא הוא כי אורחי' שרי, אך יש ליישב קו' הנ"ל באופן אחר לפמ"ש הפוס' דמותר לקלוף שומים ובצלים בשבת כיון דאין דרך לקולפם רק בשעת אכילה אין בו משום מפרק וה"נ אין דרך התינוק לפרק חלב מדדי אמו רק בעת אכילה ע"כ ל"ח מפרק, והא דהוצרכו בכתובות לומר משום דמפרק כלאח"י הייי"ד בגדול דדרכו לחלוב ולהוציא החלב אפי' שלא בשעת אכילה ע"כ אפי' כשעושה בשעת אכילה הוי מלאכה והוצרך לומר משום דהוי מפרק כלאח"י אבל אם דנין על קטן ל"ח זה מלאכה כלל כיון דאין דרכו לפרק לעולם רק בשעת אכילתו כנלע"ד נכון בס"ד:

ולפי דברי המנ"ח צדקו דברי הגדול הנ"ל, הגם דאכתי יש לדון דהרי אפי' שבות דשבות אסור אפי' לצורך גדול היכא דקעביד מעשה מ"מ י"ל לפמש"כ המחה"ש [ויובא לפנינו] (בסי' של"ד) דד' שבותין ובתוכם כלאח"י שרי לגמרי ה"נ הוי ד' שבותין א' רושם לת"ק דר"י, ב' שמאל למנ"ח, ג' ח"ש להמגן אבות דבכותב אינו אסור מה"ת, ד' מלשאצל"ג, ושמאל דמי לכלאח"י, ואפשר דשרי לגמרי:

אך יש לדחות הראי' מתוס' ע"ז (י"ב:) הנ"ל דמלשון התוס' מוכח דהיא רק חומרא דרבנן מדכתבו יש לאסור משמע דיש לחז"ל לאסור וא"כ אין ללמוד מזה לומר סברא זו לקולא:

אך מצאתי עוד עזר להמנ"ח מרא"ש שבת (ע"ה) הובא ב"י (סי' ש"מ) דבאמת הי' ראוי לחייב במוחק גם באות א' אלא דא"א לחייב במוחק יותר מבכותב עיי"ש וה"נ י"ל דא"א לחייב ברושם תולדת כותב יותר מבכותב, וכעי"ז בתוס' יבמות (ע"ז:) דחלל הבא מחייבי עשה אין בו רק עשה משום דא"א לטפל להיות חמור מהעיקר, וכעי"ז במנ"ח מצוה

רס"ג דכלי מתכות שנגעו בעצם כשעורה אמ"ט באוהל אע"ג דחרב ה"ה כחלל מ"מ כאן א"א לטפל להיות חמור מהעיקר, וכעי"ז קצת דוגמא בס' החינוך דגם לוה ברבית אינו לוקה, אף דאצלו ל"ש ניחל"ע מ"מ א"א שיהי' הלוה חמיר מהמלוה, וע' זבחים (י"ט.) למ"ד לילה לז"ת מדלילה חוצץ ביום נמי חוצץ פירש"י דא"א שיהי' עבודת לילה חמיר מעבודת היום, ואע"ג דביום ל"ש הטעם של לילה, ובתוס' רי"ד קדושין (מ"א:) דגם בשוגג אשלד"ע אע"ג דל"ש דברי הרב ודה"ת דמ"ש מ"מ השוגג נגרר אחר המזיד וה"נ התולדה נגרר אחר האב אע"ג דל"ש בי' הטעם. נדחקתי בכ"ז מחמת קו' הנ"ל דלרמב"ם גם לת"ק דר"י יתחייב כותב בשמאל משום רושם:

אמנם לענד"נ דגם לשיטת פיהמ"ש לרמב"ם רושם בשמאל חייב ומ"מ כותב בשמאל אי"ח משום רושם רק לר"י ולא לת"ק דדוקא לר' יוסי דגם רושם אב מלאכה ע"כ בכל כותב חייב נמי משום רושם ורושם בשמאל חייב אבל לת"ק דרושם תולדה דכותב אין בכותב חיוב משום רושם כלל רק משום כותב גרידא, ומצאתי און לי ברש"י ריש ב"ק אהא דאמרי' ומאי איכא בין אב לתולדה נפ"מ דאלו עביד ב' אבות בהדי הדדי או ב' תולדות בהדי הדדי מחייב אכל חדא וחדא ואלו עביד אב ותולדה דידי' לא מיחייב אלא חדא וברש"י לא מיחייב אלא חדא אאב מלאכה אבל אתולדה דידי' לא מיחייב, הנה רש"י ז"ל שיכל את ידיו בשנותו את טעמו דבש"ס איתא לא מיחייב אלא חדא ולא פירש על מה מיחייב ומשמע דיכול להתחייב בין אאב בין אתולדה אך דאינו מיחייב שתים אלא א', ורש"י ז"ל כ' דלא מיחייב אלא אאב ולא אתולדה ונפ"מ דצריך להפריש הקרבן על האב ואם יפריש אתולדה לא נפיק יד"ח והקרבן הוי חובע"ז, והוכחה גדולה מהא דאמרי' ולר"א דמחייב אתולדה במקום אב ואי נימא דלת"ק מיחייב אשתיהם יחד קרבן א' אבל שניהם שוין ושקולין הול"ל ולר"א דמחייב שתים אאב ותולדה דידי' וע"כ דבהא פליגי לת"ק מיחייב דוקא אאב ולא אתולדה דבמקום אב התולדה כמאן דליתא ולר"א מיחייב גם אתולדה במקום אב:

והמעיין בשטמ"ק יראה לעינים שהי' לו גירסא זו בגמ' כמ"ש רש"י דאי עביד אב ותולדה אאב מיחייב אתולדה לא מיחייב דמבואר שם דמשום גריעותא דתולדה הוא וכתב הק' מורי הרב ודילמא לא משום גריעותא דתולדה היא וכו' עיי"ש משמע להדי' דס"ל דלא מיחייב אתולדה במקום אב ואאב דוקא הוא דמיחייב והיינו גריעותא דתולדה [ויתר דברי השטמ"ק שם צ"ב ואכ"מ]:

הנה מבואר להדיא דהיכא דעביד אב ותולדה התולדה כליתא דמי במקום אב וחשיב כאלו עשה האב לבד ולפ"ז א"ש דדוקא לר' יוסי חייב בכותב גם בשמאל משום דיש

בכלל כותב רושם דרושם אב מלאכה וכל כותב (מכאן משום דהוא) בשמאל מ"מ חייב משום רושם בשמאל אבל לת"ק דר"י דרושם תולדה דכותב אין בכותב חיוב משום רושם דתולדה במקום אב כליתא ואי"ח רק משום כותב והרי כותב בשמאל פטור, ולפ"ז הי"ד בכותב אבל רושם בשמאל הוי כי אורחי' וחייב גם לת"ק דר"י אליבא דהרמב"ם:

ובאבני נזר (סי' קצ"ט סק"א) ראיתי דלרמב"ם אליבא דר' יוסי הכותב ב' אותיות שאינם תיבה שלימה אי"ח משום כותב רק משום רושם ובתיבה שלימה חייב משום כותב, ולפ"ז א"ש יותר דלר' יוסי בב' אותיות שאינם תיבה ל"ח כותב אלא רושם ודינו כרושם ממש ע"כ גם בשמאל חייב דכל ששם רשימה עלי' ולא שם כותב אורחי' בשמאל, אבל לת"ק דר"י דגם בב' אותיות שאינם תיבה שם כתב ולא רושם וכתיבה בשמאל לאו אורחי', העולה מזה דברושם ממש אין חילוק בין שמאל לימין בין אי נימא דהוא מלאכה בין משום שבות:

ונשוב לנ"ד הנה לפנינו ג' שיטות ברושם לר"י אליבא דפיהמ"ש לרמב"ם וההמ"ג הוא אב מלאכה בפ"ע ולת"ק דר' יוסי אליבא דרמב"ם וההמ"ג רושם תולדת כותב ולשאר פוסקים לת"ק דר"י רושם אינו אלא שבות בעלמא מדרבנן, ולענין הלכה הנה מב"ח וט"ז (סי' ש"מ) משמע דהלכה כר"י והא"ר שם כתב דאין הלכה כר' יוסי אלא כת"ק דר' יוסי דאין בו אלא משום שבות ובמ"ב שם הוכיח שכן דעת הרי"ף והרא"ש ורמב"ם ורבינו ירוחם מדפסקו דהכותב בשמאל פטור וע"כ דלית להו כר"י דלר' יוסי כותב בשמאל חייב משום רושם עיי"ש וסברת הב"ח וט"ז נראה דהנה לא מיבעי' לר' יעקב ור' זריקא דאית להו בעירובין (מ"ו:) הלכה כר' יוסי אפי' מחבריו דהלכה כר' יוסי אך אפי' לר' יעקב בר אידי שם דאין הלכה כר"י אלא מחבירו ולא מחבריו עיי"ש תוד"ה כר' יוסי מ"מ אפשר דת"ק דר"י דשבת (ק"ג) יחידאה הוא והלכה כר"י מחבירו ודעת הרי"ף ורא"ש ורמב"ם וריו"ו נראה דס"ל כר' יעקב בר אידי דאין הלכה כר"י אלא מחבירו וסבירא להו דרבים פליגי עלי' דר' יוסי ואין הלכה כר"י מחבריו, אמנם אע"ג דהמ"ב הוכיח בטוב דדעת הרמב"ם וריף ורא"ש וריו"ו דהלכה כת"ק דר' יוסי מ"מ אכתי אפשר דס"ל דרושם אסור מה"ת אלא דלא הוי אב אלא תולדה לכותב ואמטו להכי כותב בשמאל פטור כמשנ"ת לעיל, אמנם הא"ר הוכיח דדעת הטוש"ע דרושם אסור רק משום שבות כי היכי דלא תקשי קו' ב"ח וט"ז דכיון דרושם אסור מה"ת היכא דמתקיים, היכא דאינו מתקיים ליתסר מדרבנן כמו בכל מלאכה שאינה מתקיימת דפטור אבל אסור, ומזה הוכיח דטוש"ע ס"ל דרושם מדרבנן וכשאינו מתקיים מותר לגמרי [ובהאי ענינא אמרתי בהא דהחמיר הרמ"א (שי"ח) דבדבר לח יש בישול אחר בישול נ"ל דהיי"ד ע"ג האור

ממש אבל בהוסר מעל האור כגון מה שהחמירו האחרונים בסענק קר שלא לשפוך עליו רותחין מכ"ר וכדומה ולענ"ד י"ל דשרי דהוי מלאכה שאינה מתקיימת [וח"א העירני דבאג"ט מ' אופה (סק"ט אות י') כ' דבמבשל ל"ב מלאכה מתקיימת, ועיינתי שם וראיתי שכ' זה בדרך אפשר ולא ברירא לי' ז"ל עיי"ש], דבשלמא בבישול ראשון שנעשה מחי מבושל אסור אפי' בהוסר מעל האור כמפורש במשנה שבת (מ"ב.) האלפס והקדירה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין דאף כשיתקרר מ"מ ישאר עליו שם מבושל ולא ישוב להיות חי אבל בבישול אחר בישול שאינו עושה מחי מבושל דכבר הי' מבושל אך שהחימום עצמו נחשב בישול והרי החימום לבד אין סופו להתקיים כשיעמוד זמן מה בכלי יתקרר וישוב למה שהי' לפני בישול זה השני ע"כ אין איסור רק ע"ג האור ממש דאז אינו עומד להתבטל דכ"ז שעומד על האור לא יתקרר, אך דלכאורה הי' מקום לאסור דאפי' מלאכה שאינה מתקיימת פטור אבל אסור מדרבנן אך לפי האמור דברושם דרבנן מלאכה שאינה מתקיימת מותר לגמרי, (עוד מצאתי סמך לזה מרי"ף פט"ו ממס' שבת דקשר של קיימא ואינו מעשה אומן שבות וקשר שאש"ק ואינו מעשה אומן מותר לגמרי והוא כנ"ל דמלאכה שאינה מתקיימת בשבות דרבנן מותר לגמרי], ה"נ בבישול אחר בישול בדבר לח נראה מס' מנחת כהן דאין אסור אלא מדרבנן וכשאינו מתקיים י"ל דשרי לגמרי ובחי' הארכתי ואיכ"מ]:

והנה להדיעות דרושם דרבנן יש לכאורה להתיר בנ"ד כיון דבעינן ב' רושמים ובחד הוי רק ח"ש וח"ש בדרבנן י"ל דשרי כעין שכ' אהעו"ז בזה עוקר וזה מניח בכרמלית שרי וכעי"ז ברשב"א שבת (ט'.) בשם ראב"ד ז"ל דב' אמות ברה"ר אסור לטלטל ובכרמלית שרי. הנה דח"ש בדרבנן שרי, מ"מ יש לחלק דהיי"ד ח"ש שכיוצא בו בדאורייתא ל"ה בו רק איסור דרבנן כמו זה עוקר וזה מניח דאפי' ברה"ר אין בו איסור תורה כמ"ש רש"י ותוס' עירובין (ל"ג.) וכ"מ במשנה ריש שבת שניהם פטורין וכללא כייל הרמב"ם דכל פטורי דשבת פטור אבל אסור מדרבנן, וכן טלטול ב' אמות ברה"ר אין בו איסור תורה [וגדולה מזו מבואר בר"פ מי שהחשיך דאפי' פחות פחות מד"א ג"כ אין בו איסור תורה וכש"כ פחות מד"א דלרש"י ורמב"ם שרי לגמרי והראב"ד אוסר גם בזה מדרבנן אבל איסור תורה ודאי ליכא] אבל ברושם א' שכיוצא בו בכותב אות א' מב' אותיות אסור מה"ת דח"ש אסור מה"ת בשבת כדאיתא שבת (ע"ד.) י"ל דאפי' בדרבנן אסור מדרבנן, וראיה לזה דאלת"ה כל שבותין דרבנן יהי' מותרין לכתחלה בפחות מכשיעור כגון להוציא חצי גרוגרות ברה"ר דידן או בכרמלית או להעמיד על התנור פחות מכשיעור מים לחממה עד שתהי' היס"ב וכדומה וזה דבר תמוה, אמנם לפמ"ש בס' מגן אבות

והסכים לזה בס' אבני נזר או"ח (סי' קפ"ז) דבכל הנך דהשיעור שלהם מפורש במשנה כגון תופר אורג וכותב ח"ש מותר מה"ת עיי"ש וא"כ ה"ה רושם שאסור רק משום לתא דכותב וח"ש ברושם הוי כעין זה עוקר וזה מניח בכרמלית [ומה שתוחב האצבע בהצבע אין נראה שיחשב כרושם השני כי אין כוונתו לעשות רושם על האצבע]:

אך קשה לי ע"ד מגן אבות הנ"ל מהא דשבת (ע"א:) דאמרי' באכל חצי זית חלב לר"ג אין ידיעה לח"ש וקשה לי מנלן הא הרי הא דלר"ג אין ידיעה לח"ש הוא בכותב אות א' לקמן (ק"ה.) והרי בכותב ח"ש מותר לגמרי כמ"ש בס' מגן אבות הנ"ל ומה ראיה לח"ז חלב דשם ח"ש אסור מה"ת וצ"ע:

עוד כ' שם באבני נזר (סי' קפ"ז) דהא דהמפנה חפציו מזוית לזוית ונמלך עליהם להוציאן פטור היינו משום דבעקירה בלא הנחה ליכא איסור תורה כלל ואפי' חצ"ש ל"ת ע"כ פטור כשל"ה עקירה משעה ראשונה לכך ומה"ט כ' דה"ה בכותב ב' אותיות דח"ש מותר כדברי מגן אבות אם כ' אות א' ע"ד שלא לכתוב יותר ונמלך וכ' אות שני' פטור של"ה כתיבה משעה ראשונה לכך עיי"ש,, והנה רש"י כ' דאם ל"ה עקירה משע"ר לכך ל"ח מלאכת מחשבת, ובצירוף ד' אבני נזר הנ"ל יוצא תולדה דאם נתכוין לחצי שיעור שיש בו איסור מה"ת חשיב מלאכת מחשבת אך בנתכוין לחצ"ש שאינו אסור מה"ת ל"ח מלאכת מחשבת וקשה לי דבשבת (ע"ג.) נתכוין לזרוק ב' וזרק ד' אביי אמר חייב רבא אמר פטור דלא מכוין לזריקה דארבע וכו' תנן אבות מלאכות מ' חסר א' וכו' בשלמא לאביי משכח"ל דידע לה לשבת באיסור מלאכות וקטעי בשיעורין פירש"י שנתכוין לפחות מכשיעור ועשה כשיעור אלא לרבא דאמר פטור היכי משכחת לה, וקשה לרבא נמי י"ל דבמידי דח"ש אסור מה"ת ומכוין לח"ש ועשה כשיעור ל"ח מתעסק רק בנתכוין לזרוק ב' וזרק ד' דאפי' ח"ש לא הוי חשיב מתעסק וא"כ גם לרבא משכח"ל דטעי בשיעורין ברוב המלאכות וכ"ת מ"מ לא משכח"ל באורג וכותב וכו' שמפורש בהם השיעור במשנה דבאלו ח"ש מותר מה"ת, זה לק"מ דכיון דמשכחת לה שידע השבת בשאר מלאכות א"כ י"ל דבאותן מקצת מלאכות לא ידע כלל שהם מלאכות ועשאן בשוגג ושפיר משכח"ל שיתחייב ל"ט חטאות, ועיקר קו' הש"ס אם נימא דלא ידע כל הל"ט מלאכות א"כ הוי כשוכח עיקר שבת דאי"ח אלא חטאת א' אבל כיון דמשכחת לה דידע לשבת בשאר מלאכות אך דטעי בשיעורין א"כ שפיר י"ל דאיזה מלאכות מהם לא ידע להו כלל, וצ"ע:

והנה בשבת (ק"ד סוף עמוד ב') נתכוין לכתוב אות א' ועלו בידו שתים חייב והקשה הרמב"ן מלעיל (ע"ג.) נתכוין לזרוק שתים וזרק ד' פטור ותי' דשאני בהא (דף ק"ד:) דאותו אות שנתכוין אלי' נעשה שתים כגון שביקש לכתוב חית ועלה בידו ב' זיינין

משא"כ לעיל (ע"ג.) דלשני אמות השניות לא נתכוין אליהם כלל עיי"ש ולפ"ז ק' נמי בהא (דדע"ג.) דהו"מ לשנויי גם לרבא דטעי בשיעורין דהיינו שסבור שנתעסק בחצ"ש ועלה בידו כשיעור דאותו מקצת שנתעסק בו נתכוין אליו אלא שסבור שהוא חצי שיעור:

והנה אחרי רואי דברי רמב"ן אלו מצד א' נתיישב בזה קו' הנ"ל על האבנ"ז מש"ס (דע"ג.) דאף לרבא הו"מ לאוקומי דטעי בשיעורין ובמלאכות דחצ"ש אסור מה"ת, אמנם לרמב"ן הנ"ל דהאי סוגי' (דדע"ג.) מיירי נתכוין לח"ש לבד ועשה המלאכה בשיעור שלם אשר ח"ש השני לא נתכוין לו כלל הא אם נתכוין לח"ש ועלה בידו שיעור שלם באותו ח"ש חייב ומינה שמעי' דח"ש לגבי שיעור שלם ל"ח כנתכוון לחתוך תלוש ונמצא מחובר דאל"כ גם בזה הי' פטור וע"כ דנתכוין לח"ש כנתכוין למחובר חשיב אך דמ"מ פטור כיון דלחצי השני לא נתכוין והו"ל כנתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר דפטור ג"כ בשבת מטעם מלאכת מחשבת כמ"ש התוס' שבת (ע"ב:) בד"ה נתכוין, [ואביי דאמר חייב ס"ל דכיון דאיכא ח"ש שנתכוין אליו ל"ח מתעסק] וא"כ מה מועילנו דח"ש אסור מה"ת סו"ס לחצי השני לא נתכוון ולא עדיף מנתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר דפטור, וע"כ ל"כ האבנ"ז דאם ח"ש אסור מה"ת ל"ח מתעסק היינו כגון שטחן חצי גרוגרות ע"ד שלא לטחון יותר ונמלך וטחן עוד כח"ג חייב ואע"ג דל"ה טחינה משעה ראשונה לכך משום דח"ש אסור מה"ת ל"ד להא דל"ה עקירה משע"ר לכך וכאן ל"ח כנתכוון למחובר זה וחתך אחר דהרי כל ח"ש שעשה נתכוון אליו כוונה גמורה:

אמנם מצד א' נצמח קו' מדברי רמב"ן אלו ע"ד אבנ"ז הנ"ל דכיון דכ' הרמב"ן דנתכוין לאות א' ועלו בידו שתים באותה פעולה ל"ח מתעסק ש"מ דכוונה לכתיבת אות א' ל"ח מתעסק לגבי מלאכת כתיבה וא"כ אפי' נתכוון לכתוב אות א' ונמלך וכ' עוד אות שני לא יחשב מתעסק דגם באות ראשון נתכוון למלאכה והוא קו"ח מנדון הרמב"ן דאם כ' הרמב"ן בכותב אות א' ועלו בידו שתים אע"ג דלשתים לא נתכוון מעולם מ"מ חייב אע"ג דלגבי אות השני הוי כמתעסק דלא נתכוין אלי' כלל כש"כ בכ' אות א' ונמלך וכ' אות שני בכוונה שלימה שכ' כל אות בכוונה גמורה בשעתו דחייב ול"ח מתעסק:

(והרה"ג** ר"א ויינבערג שליט"א כ' וז"ל ולע"ד לק"מ דהרמב"ן כ' דשא"ה שאותו אות שנתכוון אלי' נעשה ב' כגון שביקש לכתוב חית ועלה בידו ב' זיינין משא"כ לעיל דלשני אמות השניות לא נתכוון כלל ועיקר החילוק משום דנתכוון לאותו הפעולה שעושה רק שכוונתו הי' לחית א' ונעשה ממנו שנים משא"כ בנתכוון לזרוק ב' ועלה בידו ד' דלב' השניות לא נתכוון כלל אפי' בהיתר אבל לעולם אפשר דאות א' אין עלי' שם מלאכה כלל ודמי' לעקירה בלא הנחה עכ"ד, ולכאו' ק' ע"ז דהרי נתכוון לחתוך תלוש ונמצא מחובר

אע"ג דנעשה הפעולה שנתכוון אלי' מ"מ חשיב מתעסק כיון דנתכוון לדבר המותר אך אחר העיון דבריו מוכרחים דאלת"ה רק דטעם רמב"ן משום דנתכוון לשם מלאכה דהו' שם מלאכה עלה א"כ אפי' נתכוון לאות א' ועלה בידו ב' ולא נתכוון כלל לפעולת אות השני ג"כ יתחייב ולא יחשב מתעסק דהרי נתכוון לשם מלאכה, והרי אמרת דאם נתכוון לדבר ששם מלאכה עלה ל"ח מתעסק וע"כ דלאו בהכי תלי' סברת הרמב"ן רק משום דאותו דבר שעושה נתכוון אלי' ואע"ג דנתכוון לחתוך תלוש ונמצא מחובר ג"כ נתכוון לאותו פעולה ממש שעשה ומ"מ חשיב מתעסק היינו משום דלא נתכוון אפי' לח"ש אבל נתכוון לחצ"ש אע"ג דלאו שם מלאכה עלה כלל מ"מ לאו מתעסק הוא כשנתכוון לאותו פעולה ממש שנעשה על ידו כן מוכרחין לומר לד' הרמב"ן, ולפ"ז ג' חילוקים יש דנתכוון לתלוש ונמצא מחובר דאפי' לח"ש לא נתכוון אפי' נעשה אותה פעולה שנתכוון אלי' ג"כ חשיב מתעסק, ואם נתכוון לח"ש אך שאין שם מלאכה עלה כלל ומותר מה"ת אז יש חילוק בין נעשה הפעולה שנתכוון אלי' ל"ח מתעסק ואם נעשה יותר ממה שנתכוון חשיב מתעסק ואם נתכוון לח"ש שאסור מה"ת אפי' נעשה יותר. ממה שנתכוון כל דאתעבידא מחשבתו ל"ח וז"ב:)**

ונשוב לדברי אבני נזר הנ"ל ולולא שאינני כדאי לדון פני כ"ק מרן רשכבה"ג זצ"ל בקרקע וקורא אני עלי כדברי ירושלמי סופ"ו דגיטין שכשם שבין קדשי קדשים לחולי חולין וכו' וכשם שבין זהב לעפר וכו' אומר אני באימה דדיקא במפנה חפציו מזוית לזוית ונמלך עליהן להוציאן פטור של"ה עקירה משע"ר לכך ולא בשום מלאכה אחרת [ומצאתי ראי' לדברי בשו"ת הרי"מ (סי' ג') דל"ש דין זה בשום מלאכה רק בהונאה עיי"ש] והטעם דהעיקר חפץ ע"ד להוציא מתחיל ההוצאה משעת עקירה וחשיב העקירה חלק ממלאכת הוצאה והמפנה חפציו מזוית לזוית שלא ע"ד להוציא אין שם הוצאה עלי' כלל כמובן רק טלטול ברה"י ממקום למקום ואם נמלך עליהם להוציאן הו"ל ממש לגבי עקירה כנתכוון לחתוך תלוש ונמצא מחובר דלפי כוונתי אינו בגדר מלאכת הוצאה כלל ולפי האמת הוא חלק ממלאכת הונאה ומש"ה פטור אבל במלאכה אחרת כגון כותב אית א' ונמלך וכ' שני' אפי' נימא דח"ש מותר מה"ת בכתיבה מ"מ שם כתיבת אות עלי' יהי' מותר או אסור, והרי חזינן דאביי ס"ל דדיקא נתכוון להגבי' תלוש ונמצא מחובר חשיב מתעסק אבל נתכוין לחתוך תלוש וחתך מחובר חייב דהיא ג"כ לחתיכה נתכוון אע"ג דחתיכת תלוש מותרת ומדאביי נשמע לדידן דאף דקיי"ל כרבא דאפי' נתכוון לחתוך תלוש ונמצא מחובר פטור היינו משום דחתיכת תלוש פעולה אחרת היא מחתיכת מחובר דזה חשיב חותך י"ה חשיב תולש אבל בנ"ד דכתיבת אות א' שמה עלי' ואין

חילוק בין כותב אות שני סמוך לו או לא סי"ס אין על אות זו רק שם כתיבת אות א' לא פחות ולא יותר ל"ח מתעסק, כיון דבשעת עשייתו נתכוון לאמתת הפעולה כפי מה שהוא ולא החטיא המטרה:

שוב ראיתי (דמה שהבאתי ראי' מאביי בנתכוין לחתוך את התלוש וחתך מחובר דחייב ומאביי נשמע לדידן דקצת סתירה לזה בלשון הש"ס (ע"ב:) ורבא אמר פטור דהא לא נתכוין לחתיכה דאיסורא משמע דלרבא לא סגי במה שהוא באותה פעולה רק דבעי' שיתכוון לחתיכה דאיסורא מ"מ יש לדחוק בזה דהיי"ד כשחתיכה דאיסורא שם אחר עלי' דאל"כ בשגגת שבת או שגגת מלאכות ג"כ לא נתכוין לחתיכה דאיסורא ומ"מ לכו"ע חייב משום דאין שינוי בגוף המלאכה [וערש"י שם (ע"ב:) ד"ה דהא] וע"כ כדאמרן, אך אפי' לא נרצה לסבול הדוחק הזה יהי' זה קו' על שיטת רמב"ן הנ"ל [דנתכוין לחצ"ש ועלה בידו כשיעור ל"ח מתעסק] אבל לא על דברינו דאף דניהוב דח"ש לגבי שיעור שלם דומה לתלוש לגבי מחובר ופטור משום דלא נתכוון למה שהמלאכה באמת משא"כ בכ' אות א' ונמלך וכ' שני' דבשעה שכ' אות א' נתכוון למה שהוא באמת שנתכוין לחצ"ש ובאמת ג"כ אין אות זה רק חצי שיעור כשהוא לעצמה ולמה יחשב זה מתעסק:

וליישב דברי אבני נזר נראה ע"פ דברי ירושלמי פ"ח דתרומות לר"ל דח"ש מותר מה"ת מודה ר"ל בעתיד להשלים דאז גם ח"ש אסור מה"ת, וה"נ בכותב אות א' לדעת מגן אבות דמותר מה"ת מ"מ בעתיד להשלים אסור מה"ת גם כתיבת אות א' לעצמה, נמצא שאם כ' אות א' ונמלך וכ' אות שני' לא נתכוון לאות הראשון לאמתת מהותה דלפי האמת שהי' עתיד להשלים יש עלי' קצת שם מלאכה אסורה מה"ת ואסור משום ח"ש והוא נתכוון שלא להשלים נמצא שאין עלי' שום איסור מלאכה:

ובדברי ירושלמי אלו מובן היטב סברת אבנ"ז לחלק בין מלאכה שח"ש מותר מה"ת דאז בעי' שיתכוון מראש לגמור כל המלאכה ואלו במלאכה שח"ש ממנה אסור מה"ת ל"ב שיתכוון לגמור, ולהנ"ל מובן היטב דבמלאכה שח"ש אסור מה"ת אפי' לא נתכוון לגמור מ"מ נתכוון לאמתת היותה דאפילו יגמור מ"מ אין על החצי רק שם חצי שיעור ואפי' לא יגמור ואין דעתו לגמור ג"כ שם ח"ש עלה ע"כ ל"ב עשיי' משעה ראשונה לכך אבל בדבר דח"ש מותר מה"ת יש חילוק בין דעתו להשלים או לא דאם אין דעתו להשלים הוא פעולה מותרת ואם דעתו להשלים הוא פעולה אסורה נמצא כשל"ה עשיי' משעה ראשונה לכך ולבסוף נמלך והשלים הוי כנתכוון לחתיכה דהיתרא ונמצא חתיכה דאיסורא דחשיב מתעסק כמשמעות הפשוט דש"ס שבת (ע"ב:) הנ"ל:

ובעיקר דברינו הנ"ל דדוקא בהוצאה בעי' עקירה משע"ר לכך משום דאל"כ אין שם הוצאה עלי' כלל ואפי' דהיתרא נראה דבזה פליגי רש"י ותוס' רפ"ד דר"ה דלרש"י במעביר לא בעי' עקירה משעה ראשונה לד"א, ולהנ"ל מובן היטב דבמעביר ב' אמות ג"כ שם מעביר עלי' אף שהוא היתר ע"כ ל"ב משע"ר לכך, והתוס' ס"ל דאפי' במעביר בעי' עקירה משע"ר לכך משמע לכאו' דלית להו סברא זו, אך יש לדחות לפמ"ש בעה"מ ור"ן דאיסור מעביר משום הוצאה הוא דד"א של אדם קונות לו ע"כ מעביר דומה להוצאה לענין זה ואין ראי' לשאר מלאכות ואיכמ"ל יותר:

ונשוב לדברי אהעו"ז הנ"ל דז"ע וז"מ מותר בכרמלית והנה בשו"ע הרב ז"ל מלאדי (סי' שמ"ט ס"ה וסי' של"א) פ' כהט"ז דזה עוקר וז"מ אסור בכרמלית ואפי' לדבר מצוה, והנה האעו"ז למד דב"ז ממה שהעלה (בסי' שנ"ב) דהקורא בספר על האסקופה ונתגלגל ראשו א' לכרמלית ונשאר ראש השני בידו גוללו אצלו ואפי' בשאר חפצים שאינן כתבי הקודש שרי כמ"ש תוס' עירובין (צ"ח.) ומזה למד האהעו"ז לזה עוקר וזה מניח בכרמלית ע"ש, ולע"ד הקלושה נראה דבלא נפל כולו לכרמלית יש לדמותו להא דמנחות (נ"ז.) דכל כמאב"ד מצד א' לאו כלום הוא עש"ה הנה דכשאינו עושה המלאכה בכל החפץ רק במקצתה בעי' עכ"פ שיהי' מלאכה שלימה באיכות אבל כמאב"ד אע"ג דהוא בישול דאורייתא ואפי' לחיוב סקילה מ"מ כיון שאינו בישול שלם באיכות כשהוא מצד א' לאו כלום הוא, ואם מצינו סברא כזו במלאכה דאורייתא קו"ח שנוכל לומר בדרבנן סברא כזו, וע"כ היכא דאגודו בידו ואינו עושה המלאכה רק בחצי חפץ שנפל לכרמלית וכיון דאינו אלא כרמלית דלאו הוצאה גמורה הוא והוי כעין פעולה שאינה שלימה באיכות וכשהוא בצד א' מהחפץ לאו כלום היא ע"כ שרי לגמרי אבל בזה עוקר וזה מניח לא שמענו כיון דהשבות נעשה בכל החפץ אין נפ"מ בין חד דרבנן לתרי דרבנן, וראיה לזה ממה שכתבו הפוסקים דשבות דשבות מותר במקום מצוה ודוקא שבות דלא קעביד מעשה דהיינו באמירה לעכו"ם משמע הא שבות דשבות דעביד מעשה אפי' במקום מצוה וכש"כ שלא במקום מצוה ובפמ"ג (סי' של"ד) אייתי משט"מ ביצה (ח'.) דתרי דרבנן מותר ביו"ט משמע הא בשבת אסור, ובמג"א (סי' שי"ד) משמע לכאור' דבתלתא דרבנן מותר בשבת לכו"ע העירני לזה ח"א, אך במחהש"ק שם כ' דהמג"א דמתיר משום דהוי משאצל"ג ודשא"מ ומקלקל וכלאחר יד א"כ הוי ד' דרבנן וגם בתוכם כלאחר יד דקיל מכל השבותין כרש"י פסחים (ס"ו:) ואין ראיה מזה לשאר ד' שבותין וכש"כ לתרי דרבנן דאסור, ואפי' ניהוב לאהעו"ז דזה עוקר וזה מניח מותר בכרמלית ויש לזה סמוכין מראב"ד שבת (ט'.) הנ"ל דב' אמות מותר בכרמלית מזה ראיה דחצי מלאכה מותר בכרמלית וע"כ שפיר

יש ללמוד מזה זה עוקר וז"מ דזה הוי ג"כ חצי מלאכה כמו טלטול ב' אמות אבל אין ראי' על ח"ש שמותר בכרמלית [והחילוק דחצי מלאכה היינו שהפעולה אינה שלימה, וח"ש היינו שעושה מלאכה שלימה אך שהנפעל אין בו שיעור וכבר נזכר בפמ"ג חילוק זה בפי' כמדומני, וכדי להסביר יותר אביא לדוגמא חילוק כזה בתוס' קידושין (ס'.) דיש חילוק בין מקדש חצי אשה קדושין שלמים למקדש אשה שלימה אך בחצי קדושין דוק ותשכח] וכש"כ שאין ללמוד מזה דחצ"ש מותר בשאר שבותין, וכבר כ' ההמ"ג והרמב"ן פ' ראד"מ ומג"א (סי' ש"ז סק"ח) שאין לדמות שבותין זה לזה, וכש"כ במקום שיש חילוק ביניהם:

והנה יש ג' שיטות בענין שבות במקום מצוה דעת הבה"ג הובא בתוס' גיטין (ח:) דאמירה לנכרי שרי אפי' במלאכה דאורייתא לצורך מצות מילה, וכ' הר"ן סו"פ ראד"מ דלפ"ז אם נסבור כדעת הרמב"ם דמדמה כל המצות למילה יהי' מותר אמירה לנכרי באיסור דאורייתא לצורך כל מצוה ומקור לזה מש"ס גיטין (ח:) דמשום ישוב א"י ל"ג אמירה לנכרי שבות וה"ה לצורך מצוה אחרת והתוס' גיטין (ח:) כ' דלא התירו במילה אלא אמירה לנכרי באיסור שבות וכתבו דאפי' זה אין מותר רק במצות מילה ולא לצורך מצוה אחרת, ורק משום ישוב א"י ל"ג שבות דאמירה לנכרי אפי' באיסור דאורייתא ולא בשום מצוה אחרת אפי' במכשירי מילה, ובאגלי טל מ' טוחן (אות ל"ח סק"ו) כ' טעם לזה בשם הראב"ד בס' תמים דעים דהקונה בית מנכרי בא"י הוי קצת כיבוש וכמו דכיבוש גמור בא"י דוחה שבת אפי' במלאכה גמורה כשבת (י"ט.) עד רדתה אפי' בשבת כן בקצת כיבוש דוחה שבת עכ"פ באיסור שבות דאמירה לנכרי עיי"ש ומה שהתירו במילה שבות דשבות ולא לצורך מצוה אחרת כ' הרמב"ן הובא בר"ן סו"פ ראד"מ משום דמילה גופה דו"ש ע"כ במכשירי מילה התירו שבות דשבות וצ"ל דלא דמי לישוב א"י דאפי' שבות א' התירו מה"ט דכיבוש גמור דו"ש דהתם בקונה בית מנכרי יש בזה עצמו כיבוש קצת ע"כ דוחה שבות כמו דכיבוש גמור דוחה שבת במלאכה דאורייתא משא"כ במכשירי מילה אין במעשה זו עתה אפי' קצת מצוה וז"פ, ודעת הרמב"ם ג"כ דלא התירו במכשירי מילה אלא שבות דשבות אך דס"ל דה"ה לצורך מצוה אחרת, אך דוקא אמירה לנכרי באיסור שבות אבל לא שבות דשבות שעושה הישראל בעצמו והיינו דאמרי' בעירובין (ס"ח.) ולא שני לן בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה, והנה להלכה קיי"ל (בסי' ש"ז) דשבות דשבות דהיינו אמירה לנכרי באיסור שבות מותר במקום מצוה (ולאו דוקא במכשירי מילה] וכן במקום צורך גדול, ובתוס' ישנים שבת (י"ט) דמותר לשלוח יין ע"י נכרי בכרמלית משום דרכי שלום עיי"ש:

ועתה נבוא לנ"ד שמצוים לעשות פינגער אבדריק ואפי' נימא דיש בזה משום דרכי שלום מ"מ הרי אין מותר רק שבות דלית בי' מעשה דהיינו אמירה לנכרי באיסור שבות אבל לא לעשות בעצמו, ולכאורה י"ל דמשום דרכי שלום עדיף ומותר אפי' שבות א' דהרי התירו שאילת שלום בשם משום דרכי שלום כדאי' ר"פ הרואה, אך אני פירשתי מה דמייתי שם ע"ז קרא דעת לעשות לה' הפרו תורתיך ולכאורה הך קרא שייך בכל עדל"ת ולמה מייתי לי' דוקא לגבי הך מילתא, ונראה לפמ"ש מהר"ל ז"ל בנתיבות עולם נתיב השלום בהא דהתירה תורה למחוק השם בפרשת סוטה ואמז"ל שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים בשביל לעשות שלום בין איש לאשתו וביאר מהר"ל ז"ל דשמו של הקב"ה שלום כדאית' שבת (דף יו"ד:) נמצא כשמוחק את השם כדי לעשות שלום הרי בזה עצמו כותב את השם דשלום שמו של הקב"ה נמצא דתיכף מתקן מה שקלקל באותו דבר עצמו ודפח"ח וש"י:

וזה נלע"ד פי' עת לעשות לה' היינו לעשות את השם הקדוש "שלום" הפרו תורתיך דמש"ה מותר לשאול שלום בשם דל"ח זה זלזול בשם מה שמזכירו לבטלה דל"ח לבטלה כיון שהיא לצורך כתיבת שם, ובדברי מהר"ל הנ"ל נתיישב לי מה דק' לכאורה אהא דאמרי' דשמי שנכתב בקדושה ימחה על המים כדי לעשות שלום בין איש לאשתו דהתינח אם באמת לא זינתה וע"י ההשקאה יתברר שטהורה היא ונקתה ונזרעה זרע א"כ יצמח עי"ז שלום ושפיר יש היתר, אמנם הרי הס' שקול ואדרבה רגלים לדבר דטמאה היא ואפשר שיתברר ע"י ההשקאה שזינתה וטמאה היא ואסורה לבעלה איסור עולם ואיך נתיר איסור מחיקת שם מספק וכן קשה לכאורה גם לטעם מהר"ל ז"ל, אמנם נראה לפ"מ שכ' בספרים וקצת ממנו ברמב"ן עה"ת בפ' נשא דדין זה ומצוה זו של השקאת סוטה הוא מופת חותך וראיה ברורה על אמונת תורה מן השמים, כי אין זה דבר טבעי כלל שאם נטמאה ושותה אח"כ מים של מחק פ' סוטה יהי' תיכף פניה מוריקות כדאיתא במשנה פ"ג דסוטה (דף כ'.) אינה מספקת לשתות עד שהי' פניה מוריקות ועיניה בולטות והיא מתמלאת גידין וכו' ואח"כ וצבתה בטנה ונפלה ירכה וכל הרואה זה ראה עין בעין כי יש אלקים שופטים בארץ וה' אמת ותורתו אמת כי אין בנמצא וגם א"א להמצא אצל שום אומה ולשון נמוס כזה שאם ישקו לאשה מעט מים שנמחקו על ספר כתוב בדיו אם לפני זה נטמאה יאורעו בה כל המאורעות הנ"ל נגד השכל ונגד הטבע ודבר זה נהג לא שנה ולא שנתים אך רבות בשנים כל משך ימי המשכן וזמן בית ראשון ובית שני עד סוף בית שני כדאי' סוטה (מ"ז.) דריב"ז הפסיקן והוא הי' בסוף הבית וגם אחר החורבן כדאי' בר"ה (ל"א.) וע"כ ממנ"פ מותר מחיקת השם אם טמאה היא. וא"כ ע"י השקאת המים

יתברר ויתגלה לעין כל כי גדול אדוננו ורב כח, אלקינו שבשמים כל אשר חפץ עשה, ונתברר מזה אמונת מציאת ה' והשגחתו ויכלתו ותורה מן השמים, נמצא דבזה ג"כ הוי כתיבת השם שכותב שם ה' על לבות בני ישראל וחוקק זכרו ית' על נפשם, ואם חשוב כתיבת השם מה שכותב אותו על קלף דומם קו"ח בן קו"ח שנחשב כתיבה מה שחורת השם הק' על לוח לבם של בנ"י, ושייך ג"כ טעם מהר"ל ז"ל זה דבזה עצמו שמוחק השם מקלף דומם חוזר וכותב וחוקק את השם הק' על גבי אש לבינה שלהבת-קה הוא הנשמה הקדושה שבנפש איש הישראלי, ואם טהורה היא ונקתה ונזרעה זרע א"כ גורם שלום בין איש לאשתו והוי ג"כ ככותב השם כדברי מהר"ל ז"ל וא"ש בס"ד, וא"כ אין ראי' מזה לשאר מילי להתיר איסור מפני השלום דשאני הכא דהתיקון הוא בהשם הק' עצמו והתיקון במה שקלקל וע' מנחות (מ"ח.):

ולכאורה יש לה"ר דיש להתיר איסור דרבנן מפני השלום מרא"ש פ' מקום שנהגו (סימן ד') וז"ל ודוקא בצינעא שלא ישנה מפני המחלוקת ולהכי כסיי' אבל בפרהסי' לא ולא מיבעי' כי ההוא דאייתרא שיש לו לנהוג כחומרי מקום שהלך לשם ולא יקל מפני המחלוקת אלא אפי' ההולך ממקום שמחמירין למקום שמקילין וכו' יש לנהוג כקולי המקום שהלך לשם ולא יחמיר מפני המחלוקת וכו' משמע הא לא אפשר בלא מחלוקת הי' לו לעשות מלאכה עמהם דגדול השלום, ויש לו לעבור על מנהג מקומו כיון דלית בי' איסורא דאורייתא, אלא שנהגו בו איסור להחמיר עליהן עכ"ל משמע דכל שאינו איסור דאורייתא מותר לעבור מפני השלום, אמנם בפר"ח (סי' צ"ו אות ט"ז) כ' וז"ל ומ"מ מילתא דפשיטא דהיי"ד להקל ממנהג מקומו בדבר שנהגו בו איסור אבל במילתא דמעיקר הדין אסורה אף שאיסורו אינו אלא מד"ס הדבר ברור דבזה ל"ש גדול השלום ויתקוטט עמהם אלף פעמים ולא יעבור על ד"ס וכו' עיי"ש ולכאורה ק' דאטו מנהגא לאו איסור הוא והרי ילפי' לי' מקרא אל תטוש תורת אמך וצ"ל דמנהג תלוי בדעת ורצון המקבלים ואמדינן לדעתייהו דאדעתא דהכי לא קבילו שיצטרכו להתקוטט [וי"ל עוד דאל תטוש תורת אמך היינו שלא להיות נפרד מכנסת ישראל דתורת אמך היינו כנס"י כמבואר ברכות (ל"ה:) ובמקום מחלוקת שהוא ג"כ סיבה להפרד מכנס"י ואדרבא פירוד עצום יותר נדחה איסור אל תטוש מחמת זה] אבל בשאר איסור אסור לעבור אפי' מפני השלום, [ובהאי ענינא צ"ע בדברי השו"ע חו"מ (סי' י"ז ס"ג) לשון הרמב"ם כבר נהגו כל בתי דיני ישראל שאחר התלמוד שמושיבין בעלי דינים וגם העדים כדי להסיר המחלוקת שאין בנו כח להעמיד משפטי הדת על תלם עכ"ל וק' דאיך ביטלו מ"ע דאורייתא מפני המחלוקת [ומ"מ אין ללמוד מזה דמותר לעבור איסור מפני המחלוקת

דהרי סיים שא"א להעמיד משפטי הדת על תלם הנה דאין זה היתר ע"פ דין] והטעם שכ' שאין בנו כח להעמיד משפטי הדת וכו' לכאורה אינו מספיק דלא אלמן ישראל מכשרים וחרדים על דבר ה' אשר ישמעו לקול מוריהם אם יאמרו להם לעמוד והול"ל כדין השומע ישמע והחדל יחדל, ולייישב מנהג כל ישראל נ' דהנה הב"י (סי' כ"ח) בשם מרדכי דחיוב עמידה דוקא בב"ד מומחין והאידנא ליכא מומחין עיי"ש ומרמב"ם נ' דגם היום איכא חיוב עמידה י"ל הטעם משום דשליחותייהו דמומחין קעבדינן וששא"כ וזה תלי בחקירת האחרונים אם ששא"כ היינו דהמעשה מתייחס למשלח או דגוף השליח כגוף המשלח כמבואר בקידושין (מ"ג.) דהו"ל כגופי' וי"ל דאף דחשיב כגוף המשלח מ"מ תלי ברצון השליח ואם אינו מתרצה לזה ל"ח כגופ' ממש וזה הי' תקנת הבתי דינים אחר התלמוד שיהי' אופן השליחות רק לענין שיתייחס המעשה להמומחין אבל לא שיהי' כגוף המשלחים אך אם הי' אכשיר דרא הי' נכון יותר להכניס עצמינו לידי חיוב ולאוקימו דינא דהוו כגוף המשלח כדי לקיים מצות עמידה כמו שמצוה לקנות ד' כנפות כדי להתחייב בציצית. וע"כ כ' הרמב"ם והשו"ע שא"א להעמיד משפטי הדת על תלם והוא כעין דברי הש"ס ברכות (ל"ה:) בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמין כדי לחייבן במעשר דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות דרך חצרות דרך קרפיפות כדי לפוטרן מן המעשר עיי"ש והוא ממש כנדון הרמב"ם דדורות הראשונים היו מכניסין עצמן לידי חיוב המצוות ודורות האחרונים אדרבא מחפשין טצדקי להפטר מן החיוב וזהו שכ' הרמב"ם שא"א להעמיד משפטי הדת על תלם. אבל ת"ו לוותר על מ"ע דאורייתא מפני המחלוקת כנלע"ד בזה] עוד מצינו היתר מפני דרכי שלום בסופ"ה דשביעית לענין לפני עור דהיכא דאיכא למיתלי תליי' כ"ד תלינן ואין בו משום לפני עור במקום דרכי שלום עיי' שם בתוס' יו"ט. אבל באופן אחר אין להתיר מפני דרכי שלום. ע"כ אינני מוצא מקום להתיר בזה. בפרט כי לפי חקי המדינה אין יכולין לכוף לבר ישראל לעבור על דת ע"כ בודאי צריך להשמט מזה בכל האפשר:

ואיש א' שאלני אם מותר לומר לנכרי שיקח את אצבע אגודל של ישראל בידו והנכרי ידחוק על הדף לעשות פינגער אבדריק ונראה להתיר בזה עפמ"ש התוספתא הובא במג"א (סי' ש"מ) דגדול אוחז בקולמוס וקטן כותב פטור הנה דאף שכותב באמצעית יד הגדול מ"מ חשיב ממשה הקטן ה"נ חשיב מעשה הנכרי, איברא דיש לדון חדא דכל פטורי דשבת פטור אבל אסור אך י"ל דזה חשיב פטורי דלית בי' מעשה ול"ה בכלל כדאי' שבת (ג'). שנית יש לדמותו למש"כ הט"ז יו"ד (סי' קצ"ט) דהניקף בשבת ע"י נכרי

עובר איסור דאורייתא ואף דהנקה"כ חולק ע"ז אמנם בח"ס על ביצה (כ"ב.) כ' דבשט"ח ביצה שם מבואר להדיא כהט"ז [ואני אמרתי דהאיסור מצד עשה דשבתון דמצינו שביתת כלים דלא עביד מעשה נמי אסור לב"ש בשבת (י"ח.) הנה דבכלל שבתון הוא לשבות אפי' ממיר דלא עביד מעשה וה"נ בניקף ונכון:

וראי' לדברינו מרמ"ע סי' קי"ב דהחולב ע"י נכרי בש"ק איכא משום שביתת בהמתו הנה דגם בהבהמה הנחלבת חשיב מלאכה וכזה מבואר בהגהמ"ר פכ"א דשבת שמבואר בדבריו דלאו דלא תגוז בקדשים וכן בפסוהמ"ק תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב האיסור מצד הקדשים עצמן לא מצד האדם כעין שביתת בהמתו. וכבר העיר בזה בס' מחזיק ברכה סי' רמ"ו הנה דגם בבהמה חשיב מלאכה ונלע"ד עוד ראי' לזה דהנה בשבת י"ח דבריחים של מים שטוחנן חיטין איכא לר"ש משום שביתת כלים, וק' הא המג"א סי' ש"מ כ' דקטן האוחז ביד גדול וכותב פטור וא"כ מים המניעים הריחים ל"ח הריחים רק כגדול האוחז בקולמס וקטן כותב בו, ולהנ"ל א"ש דאפי' בגדול אוחז בקולמוס וקטן כותב אע"ג דליכא לאו דלא תעשה מלאכה. מ"מ איכא עשה דשבתון וע"כ שפיר יש בזה משום שביתת כלים, ולפ"ז בנ"ד אפי' הנכרי אוחז בידיו ועושה הפינגער דרוק ג"כ יש בו חשש איסור דאורי' מחמת עשה דשבתון כנלע"ד. והנה במרדכי שם מייתי ירושלמי פ"ק דע"ז בהא דאין מוכרין בהמה גסה לנכרי משום שהנכרי עושה בה מלאכה בשבת והק' ירושלמי מה בין דקה לגסה דקה אין בה חיוב חטאת ופריך ואיננו חולב ואיננו גוזז ותי' שהבהמה עצמה אינה עושה מלאכה רק הנכרי עושה וזה היפך דברי רמ"ע הנ"ל כמו שהעיר בס' מחזיק ברכה מ"מ נ"ל דבנ"ד לכ"ע אסור דהתם י"ל דליכא איסור שביתת בהמתו רק בדבר שאצל האדם איכא כרת וסקילה כה"ג משא"כ בזה דבאדם כה"ג ליכא רק עשה דשבתון. וראי' לדברינו מהא דמבואר בהדיא בשבת (נ"ג:) דבתחומין ליכא משים שביתת בהמתו ובמג"א סי' ש"ה סקי"ח דאפי' בתחומין י"ב מיל שהוא דאורי' ליכא משום שביתת בהמתו וכ' כן בשם הגהת מרדכי (סוף קידושין) שכ' שם וז"ל דניהי דאדם מצוו' על שביתת בהמה מלמען יניח היינו שלא יעשה בה מלאכה אבל דבר שאינו מטעם איסור מלאכה אינו מחיוב על בהמתו עכ"ל. וא"כ סגנון עשי' כנ"ל שאחר פועל בו דליכא בהנפעל איסור מלאכה רק עשה דשבתון בבהמה שרי לגמרי וא"ש דברי ירושלמי דבחולב וגווז ליכא שביתת בהמתי. אמנם בנ"ד באדם הנפעל שפיר י"ל דאיכא עכ"פ עשה דשבתון מה"ת וכמבואר בשטמ"ק ביצה (כ"ב) דגם בניקף בשבת איכא איסור דאורי' ובעיקר קו' המח"ב על רמ"ע מירושלמי הנ"ל י"ל דבאמת פליגי בזה בבני וירושלמי כי מש"ס דילן שבת (י"ח) דבריחים של מים איכא שביתת כלים ה"ה

דאיכא ג"כ משום שביתת בהמתו. ומינה דש"ס דילן לית לי' הא דירושלמי ע"ז ופ' הרמ"ע כש"ס דילן כמ"ש ברי"ף עירובין דהיכי דפליגי בבלי וירושלמי הלכה כבבלי:

אשר הק' על מה שתירצתי דברי הרמב"ם דא סה"נ בחמץ ילפי' מלא יאכל מירושלמי פ"ג דערלה ומכילתא פ' בא וז"ל לא יאכל חמץ להזהיר מאכיל כאוכל או אינו אלא לאסור בהנאה וכו' ר' יצחק אומר אי"צ קו"ח ומה שרצים הקלים עשה בהם מאכיל כאוכל חמץ חמור לכש"כ וכו' מה ת"ל נא יאכל לא בא אלא לאסרה בהנאה עכ"ל ומירושלמי מוכח דלחזקי' למדין מקו"ח שאסור להאכיל חמץ לאחרים ולא מלא יאכל ורק איסה"נ ילפי' מלא יאכל ולד' כ"ת למ"ל קו"ח משרצים ת"ל דיאכל משמעו להאכיל לאחרים עכת"ד. ולק"מ דהא דמרבינן מאכיל כאוכל היינו להאכיל לקטנים ישראלים. וזה אין בו איסור רק בקטנים ולא בגדולים כמ"ש הפמ"ג להדיא ובס' תורת חסד להגאון הגדול מלובלין ז"ל (סי' ה') כ' בפשיטות להיפוך דאפי' בגדול שייך לאו זה] ומש"ה מייתי משרצים כדאיתא ביבמות (קי"ד.) דיש קרא בשרצים ע"ז דאסור להאכיל לקטנים חבל אי"ז מצד איסה"נ דאפי' באיסורי אכילה אסור, ואלו מלא יאכל יליף חזקי' להאכיל לנכרי ומצד הנאה ולא קרב זה אל זה וא"א למילף מלא יאכל איסור להאכיל לקטנים דבמאכיל לקטנים שאינם בני דעת ליכא הנאה דלא יחזיק לו טובה בשביל זה:

סימן עב

ב"ה. לקראקא.

ע"ד שאלתו אם העמידו השעון לכבות העלקטרי בש"ק בשעה ח' אם מותר לומר לנכרי להעמידו על שעה מאוחרת. וכ"ת דן לאסור דדומה לנותן שמן בנר חייב משום מבעיר דמאריך זמן הבערתו וה"נ בזה עכ"ד. והנה יש בזה ב' שאלות א' אם יש בזה משום מבעיר משום שגורם להאריך זמן הדלקה, השני אם יש בזה משום מכבה ואף דגם בלא"ה הי' נכבה קודם לכן מ"מ קודם לכן הי' נכבה מכחו של ע"ש ועתה יהי' נכבה מכח פעולתו בש"ק, ונשוב על ראשין ראשון:

הנה ברמ"א (סי' רע"ז ס"א) ושו"ע הרב שם דאם הדלת פתוחה מותר לנעלה כדי שלא יכבה הגר ואין בזה משום מבעיר, וכעי"ז ברמ"א יו"ד (סי' של"ט ס"א) דאם יש אצל החולה דבר שגורם עיכוב יציאת הנפש כגון שיש שם קול דופק או מלח על לשונו מותר לסלקו למהר יציאות הנפש דאין זה מעשה כלל אלא מסיר המונע עיי"ש והוא דומה לנ"ד דכיון שאינו פועל כלל בגוף הנר, והנר מצד עצמו הי' עלול להיות דולק כל משך הזמן שדולק אח"כ רק שהי' איזה דבר מבחוץ מוכן לכבותו והוא מסלק המכבה ל"ח

מבעיר וה"ה בנ"ד ממש, והא דנותן שמן בנר חייב משום מבעיר היי"ד משום שעשה מעשה בגוף הדולק כמ"ש רא"ש ביצה (כ"ב.) ותו דהתם מחדש הבערה משא"כ בנ"ד איננו רק מסלק המונע, ונראה דאפי' לר' יוסי דאוסר גרם כיבוי שבת (ק"כ.) בכלים חדשים מפני שהם מתבקעים ומכבים את הדליקה מ"מ בנ"ד שרי וממקומו הוא מוכרע דהרי שם בשבת (ק"כ.) ועושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנים בשביל שלא תעבור הדליקה, ר"י אוסר בכל"ח חדשים מלאים מים וכו' שהם מתבקעים ומכבים את הדליקה, ומינה דהא בשאר כלים שאין מתבקעים מודה משום דאין כאן כיבוי רק מונע האש שלא ילך הלאה ואף שאם הי' האש הולך הלאה הי' דולק והולך מ"מ כיון דליכא כיבוי בפועל רק מניעת הדלקה ל"ח מכבה וה"ה במונע דבר המכבה את האש שלא ילך ויכבה ל"ח מדליק וידיעת ההפכים א' הוא, ע"כ נלע"ד ברור שאין בזה משום מבעיר:

וק"ק לי בהאי ענינא לפמ"ש תוס' שבת (מ"ז:) סוד"ה מפני דטלית שאחז בו האור ונותן עליו מים מצד אחר ל"ח מכבה שאינו אלא שלא תתפשט האור דא"כ מנלי' להש"ס (ק"כ:) דלר' יוסי דאוסר בכל"ח חדשים מפני שהם מתבקעים ומכבין את הדליקה דה"ה דאסור ליתן מים על הטלית שאחז בו האור מצד אחר עיי"ש והרי שאני כל"ח שמתבקעים שאז המים מתפשטים על מקום האש ומכבים ממש, אך דהוי רק גרמא בעלמא משום דאכתי ליכא מים בעין רק דליקה הוא דפקעה לכלים ויוצא מהם מים כמ"ש רש"י (מ"ז:) ד"ה אלא, אבל אחר שהמים יוצאים הוי כיבוי ממש משא"כ בטלית שאחז בו האור שאין בו כיבוי כלל גם בסופו רק שמונע האש מללכת הלאה ודומה לעושה מחיצה בכלים שאין מתבקעים דלכו"ע שרי כיון שאינו רק מונע האש מלכת הלאה וקצ"ע:

עתה נבא לשאלה הב' אם יש בזה משום מכבה ולכאו' פשוט דאין בזה משום מכבה כיון דבלא"ה הי' נכבה וכעי"ז בב"ק (כ"ו:) זרק תינוק מראש הגג ובא אחר וקבלו בסייף פטור לרבנן משום דבלא"ה הי' מת הנה דאע"ג דעתה נהרג מכחו ממש מ"מ כיון דגם בלעדי מעשיו הי' מת ל"ח הורג וה"נ בנ"ד ואף לריב"ב דחייב היינו מפני שקירב את מיתתו משא"כ בנ"ד אדרבא איחר את כיבויו ופטור לכו"ע וכן בב"ק (יו"ד:) אי דבלאו איהו נמי מתבר מאי קעביד מ"מ יש לדחות דדוקא בנזקין ורציחה דעיקר האיסור מצד הנפעל שהאדם לא יהי' נרצח והכלי לא יוזק, וכיון דבלא"ה הי' נרצח וניזק לאו מידי קעביד, משא"כ לענין שבת דאין הקפידא מצד הנפעל דהרי מותר להתחיל מלאכה מע"ש שתיעשה בשבת וכן מותר מה"ת לומר לנכרי בשבת לעשות מלאכה הנה דאין קפידת התורה רק על העושה שלא יעשה מלאכה בשבת וא"כ מה בכך שגם בלעדו הי'

נעשה מלאכה הרי מה שהי' נעשה מעצמה מלאכה אינו כלל נגד רצון התורה ועתה שהוא נעשה הוא נגד רצון התורה, ולכאורה יש להוכיח מרא"ש פ' כירה (סי' י"א) דהא דמגיס חייב משום מבשל היינו משום דמקרב את בישולו משמע הא לא"ה הי' פטור משום דבלא"ה הי' מתבשל ואע"ג דעתה הבישול הוא מכחו, אך בקל יש לדחות דהתם לא נפסק בישול הראשון כלל ואי לאו דמגיס מקרב בישולו לאו מידי עביד משא"כ בנ"ד עדיין לא הי' פעולת הכיבוי כלל רק שהי' מוכן לכבות מחמת העמדתו בעש"ק ועתה שסיבב הווייזער הלאה שוב נתבטל פעולת עש"ק ואינו עומד עוד לכבות מפאת פעולתו דע"ש רק מצד פעולתו בש"ק ובשעה מאוחרת ממה שהי' עומד לכבות מצד ע"ש וא"כ כיבוי אחרת הוא לגמרי:

אך יש לה"ר משבועות (י"ז:) זר שהפך בצנורא חייב מיתה ה"ד אי דלא היפך בה לא מיעכל פשיטא ואי דלא היפך בה נמי מיעכל מאי קעביד ל"צ דאי לא מהפך מיעכל בתרתי שעי ואי מהפך מיעכל בחדא שעה והא קמ"ל דקרובי עבודה עבודה היא, ומשמע דאי קרובי עבודה ל"ה נחשב עבודה הי' פטור וק' הא כאן נמי דומה לשבת שאין קפידא על מה שנעכלים האימורים דאדרבא זהו מצוותן, אך עיקר הקפידא על הפועל שלא יהי' זר פועל וא"כ אע"ג דבלא"ה נמי מיעכל מ"מ עתה שנעכל על ידו דהרי איעכל בחדא שעה ואע"ג דקרובי עבודה לאו עבודה היא מ"מ הרי עתה כל העיכול נעשה מכחו בשלמא אי לא מיעכל גם על ידו רק בב' שעי י"ל דלאו מחמתו נעשה כיון דבלא"ה הי' ממש כזה כמ"ש לעיל לענין מגיס אבל עתה דאי לאו הוא הוי מיעכל בב' שעי ועתה איעכל בחדא שעה א"כ כל העיכול נעשה על ידו, וע"כ דכיון דגם בלעדו הי' נעשה אע"ג דעתה נעשה בכחו ל"ח עושה כלל וא"כ ה"ה בנ"ד:

והנה זה כביר הקשיתי בהא דשבת (ה'.) עקר ממקומו וקיבל פטור הראשון הנה דאע"ג דגם בלעדו הי' הנחה נעשה ע"י הראשון מ"מ עתה שנעשה ע"י השני פטור קמא וא"כ בביצה (ל"ד.) במעמיד קדרה ובא אחר והגיס למה שניהם חייבין יפטר המעמיד משום דסו"ס נעשה הבישול ע"י המגיס והשיב לי כ"ק אדומו"ר זצ"ל באבני נזר או"ח (סי' קכ"ח סק"ב) וז"ל ולק"מ דהנחה לא נעשה כלל ע"י הראשון ואדרבא ע"י מעשה הראשון הי' החפץ הולך הלאה ופעולת הנחה נעשה ע"י שני לבד משא"כ בבא אחר והגיס דבכחו של ראשון בצירוף הגסה התבשיל מתבשל עכ"ל וא"כ גם בנ"ד יש לחלק בכך דדוקא במגיס וכן בהיפך בצנורא דסוף דבר אין המעשה נעשה ע"י השני לבד רק בצירוף מעשה הראשון ע"כ לולא דקרובי עבודה עבודה היא הי' השני פטור משא"כ בנ"ד דאע"ג דבלא"ה הי' נכבה מ"מ עתה לא נכבה ע"י מעשה דע"ש אדרבא ע"י מעשה דע"ש הי'

דולק עוד שעה וכל הכיבוי הי' רק ע"י העמדה השני' דש"ק, וכמ"ש אדומו"ר זצ"ל סברא זו לענין שלא לחייב הראשון ככה י"ל חילוק זה לענין לחייב השני [והא דבשבת (ה'.). עקר ממקומו וקיבל גם השני אינו חייב משום דהשני לא עשה עקירה כלל ובהנחה לבד ליכא מלאכה וז"פ] ואע"ג דלענין נזקין גם כה"ג פטור השני כב"ק (י': וי"ז: וכ"ז:) כבר כ' לעיל דשאני נזקין משבת, ולפ"ז הזורק בהמה בשבת מראש הגג ובא אחר וקבלה בסייף חייב השני משום נטילת נשמה דתיקן להוציא מידי אמה"ח לב"נ ואע"ג דלענין נזקין ורוצח כה"ג פטור כב"ק (כ"ז:) בשבת חייב:

ונלע"ד ראי' לחילוק אבני נזר דבריש פי' כיצד הרגל (י"ז:) מבואר דהזורק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל אם חייב השני או לא תלי אי בתר מעיקרא אזלי' או בתר תבר מנא אזלינן, ולרבה פשיטא לי' ולרבא מספקא לי' ואלו לעיל (י':) אי דבלאו איהו אזלא מאי קעביד, משמע דזה פשיטא לכו"ע דהשני פטור וע"כ החילוק כנ"ל דבזורק כלי מראש הגג סוף דבר לא נשבר בפועל מחמת הראשון רק מחמת השני וע"כ תלי בפלוגתא אי בתר מעיקרא אזלי' או לא אבל בהא דדף (י':) לא נסתלקו מעשה ראשון וסוף דבר נשרף גם מחמת הראשון וכיון דבלאו שני קאזלא לא קעביד השני כלל, וכחילוק זה ממש שייך בנ"ד דדוקא בהא דביצה (ל"ד.) ושבועות (י"ז:) אי לאו דקירב הפעולה הי' השני פטור משום דעדיין הפעולה נפעלת מחמת הראשון ולא נסתלקו מעשיו כלל משא"כ בנ"ד סוף דבר אין הכיבוי בא מחמת מעשיו דע"ש רק מחמת מעשיו דשבח:

עוד טעם לאסור בנ"ד דכיון דביארנו דבנדון כזה שהמעשה נעשה בסוף מחמת השני (אף דגם בלעדו הי' נעשה מחמת הראשון] תלי בפלוגתא אי בתר מעיקרא אזלי' אי בחר תבר מנא אזלי' והרי התוס' כ' ב"ק (י"ז:) דל"ש בתר מעיקרא אזלי' רק בזורק הכלי עצמה אבל בזורק אבן על הכלי ל"ש בתר מעיקרא אזלי' והזורק אבן על הכלי ובא אחר ושברה במקל חייב עיי"ש ומסתמא ה"ה בזורק אבן על הכלי מרחוק ובא אחר וזרק אבן על הכלי בסמוך לה ונשבר מחמת השני נמי השני חייב, וא"כ בנ"ד שלא עשה מעשה בגוף הנר רק בזייגער ודומה לזורק אבן על הכלי דל"ש בתר מעיקרא אזלינן ול"ח עדיין ככבוי וממילא השני חייב:

ודוחק לחלק דשא"ה דהשני שברו באבן אחר משא"כ בנ"ד דגם פעולה השני' שעושה בשבת הוא באמצעית הזייגער הזה שהי' מועמד מע"ש לכבות העלעקטריא דמסברא לתוס' הזורק אבן על הכלי ובא אחר ושברו באותו אבן ג"כ חייב, ועדיין צ"ע בזה:

מ"מ נראה דבנ"ד שרי דידוע שיש ב' דברים בהערכת הוועקער א' נקרא אויפציהער שמסבבין אותו ומעריכין הספרענזינא שישמיע קול בבוא השעה הדרושה, והשני

האבשטעלער שמסבבין כדי להעריך השעה מתי ישמיע קול, ואם רוצה לדחות אח"כ אל שעה אחרת אי"צ לסבב האויפציהער של הספרענזינא המנקש ומשמיע קול רק האבשטעלער שמעריכין בו השעה נמצא שסוף דבר המכבה הוא אותו ספרענזינא שהעריך בע"ש רק שהוא עשה פעולה אחרת שעי"ז נתעכב פעולת הספרענזינא על שעה אחרת וסו"ס לא נתבטל כלל פעולה הראשונה של עש"ק ואינו דומה כלל לזורק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל דהתם נתבטל סיבה הראשונה של השבירה לגמרי ונשבר מחמת פעולה אחרת, וע' ב"ק (כ"ט:) במוצא בור מגולה וטממה וחזר וחפרה אסתלקו מעשה ראשון וחייב השני משא"כ במוצא בור מגולה וכסהו וחזר וגילהו חייב הראשון ולא השני דלא אסתלקו מעשה ראשון רק שהי' עיכוב מבחוץ שלא יוכל ליפול הנופל ובהסתלק הכיסוי חשיב שוב שההיזק בא מחמת הראשון, וה"נ במסבב הלאנטשניק של הערכת השעה והאויפציהער נשאר במקומו לא נסתלקו מעשה ראשון רק שעשה פעולה סיטראית לעכב פעולת הספרענזינא המנקשת על שעה אחרת וסו"ס מעשה הראשון הוא וז"ב:

אמנם כ"ז אם יכול להעריך הזייגער בעודנו עומד במקומו אבל אם צריך להסירו ממקומו ולהעריכו ולחזור ולהעמידו במקומו אצל חוט העלעקטריא בזה פשיטא דאסור ואפי' לא יעריכנו כלל מחדש רק יסירנו ממקומו ויחזור ויניחו בש"ק במקומו הרי אסתלקו מעשה ראשון דתיכף בהסירו ממקומו לא הי' אפשר לכבות העלעקטרי אף בהגיע השעה נמצא במה שחזר והעמידו במקומו הוי מעשה חדשה של גרם כיבוי (ולא דמי להא דב"ק (כ"ט:) בבור מגולה וכסהו וחזר וגלהו דהתם לא עשה מעשה בבור רק בדבר שחוצה לו וחלל הבור שהוא עיקר המזיק למ"ד להבלו ולא לחבטו ולמ"ד לחבטו הרי קרקע הבור נשאר כמקדם]:

קיצור לדינא דאם יכול לדחות לשעה אחרת בעוד הוועקער עומד במקומו שרי ע"י נכרי [ובאמת גם בעצמו הי' מקום להתיר אך דע"פ רוב כשמנענעים קצת הוועקער מתנועע גם חוט העלעקטרי שבצדו ונכבה העלעקטרי תיכף על ידו כאשר בעיני ראיתי ע"כ א"א להתיר ע"י ישראל דאפשר לבא לכיבוי בידים עי"ז, אך ע"י נכרי שרי דאפי' נימא דהוי פ"ר הרי כ' הרמ"א (סי' רנ"ג) דפסיק רישא באמירה לנכרי שרי, איברא דיש לדון דדוקא באינו מתכוין אלא דהוי פ"ר שרי ע"י נכרי משא"כ בנ"ד הרי כל כוונתו הוא רק לכבות אך שאין רצונו שיכבה עתה רק אחר זמן וסו"ס חשיב מכוון לגבי כיבוי אך ז"א דהסיבוב של עכשיו בש"ק הוא דוקא להיפך לאחר הכיבוי מהשעה הנערכת על שעה מאוחרת

ממנה, וא"כ עיקר מטרת פעולתו עתה בסיבוב זה בשבת אינו כדי לכבות רק לעכב הכיבוי ושפיר הוי דשא"מ וז"פ]:

אמנם אם א"א להעריכו במקומו וצריך להסירו הוי כמעריכו בתחלה ואם נימא דלהעריך הוועקער בתחלה בש"ק כדי לכבות העלעקטרי אסור ע"י נכרי גם בזה אסור ע"י נכרי אך במק"א נסתפקתי בזה אם מותר להעריך וועקער בתחלה בש"ק ע"י נכרי כדי לכבות העלעקטרי די"ל כמו דאמרי' כחו בכרמלית לא גזור רבנן בשבת (ק':) ה"נ כחו באמירה לנכרי לא גזור ואופן כיבוי כזה הוי רק כחו שהוא ע"י סיבוב הוועקער אחר כמה שעות ובעירובין (ס"ח.) דשבות דאמירה לנכרי קיל משאר שבות דלית ביה מעשה ואם הקילו בשבות דאית ביה מעשה במידי דהוי רק כחו כש"כ להקל בזה באמירה לנכרי [גם יש איזה אחרונים מקילין לגמרי בכיבוי עלעקטרי ע"י נכרי בשבת וי"ל כעין חולין (מ"ט.) אינהו מיכל אכלי לדידן מסתם נמי לא סתים] ויש לה"ר לדברינו דכחו מותר באמירה לעכו"ם ממש"כ הרמ"א (סי' רנ"ג) דמותר לומר לנכרי להעמיד תבשיל צונן על תנור בית החורף ומבערת אח"כ התנור ההוא ועי"ז הקדרות חוזרין ונרתחין והטעם משום דהנכרי בהבערתו מכוון רק לחמם בית החורף ולא לחמם התבשילין ופ"ר באמירה לעכו"ם שרי, וקשה לי הא בביצה (ל"ד.) דא' נותן את המים וא' נותן את האור פטור אבל אסור, וכ"כ מג"א (סי' רנ"ג סקמ"א), א"כ נתינת התבשיל קודם שמבערת הוא ג"כ שבות וזה הוי מכוון גמור דנתינת התבשיל ע"ג התנור ודאי הוא רק כדי לחממו ומה היתר יש באמירה לעכו"ם להעמיד התבשיל על התנור בטרם שיבערנו, ולהנ"ל א"ש דא' נותן את המים וא' נותן האש הוי לגבי נותן המים ככחו לבד לענין בישול וגרע מינה כמובן [ומ"מ הוי שבות כיון דשבות זה נגזר מעיקרא באופן זה ואין שייך שבות זה רק בכחו ול"ד לכחו בכרמלית ל"ג רבנן דהתם עיקר גזרת כרמלית הי' על הוצאה בגופו לא בכחו] וע"כ מותר בזה אמירה לעכו"ם ע"כ במקום צורך גדול יש להתיר בזה, דין זה האחרון אני כותב להלכה ולא למעשה עד שיסכים לזה רב מובהק בהוראה, כנלע"ד בזה:

סימן עג

בדין היוצא מהמקוה בלא ניגוב זקנו בש"ק.

בשבת (קמ"א.) אר"י האי מאן דסחי במיא לינגוב שבת נפשי' והדר ליסלק דילמא אתי לאתויי ד"א בכרמלית. והעולם אין נזהרין בזה בש"ק בבוקר כשיוצאין מהמקוה שימתינו עד שיתנגב זקנם מן המים הנוטפין כי א"א לקנח זקנה מצד סחיטה בשיער וכבר העיר זה הפמ"ג (סי' שכו) במשב"ז (סק"ב) ונלע"ד דבגמ' לא קאי על הטובל לטומאתו רק

בטובל להקר ואינו רוצה דוקא שישארו המים על גופו אחר הטבילה אבל הטובלין בש"ק שחרית לשם טהרה י"ל דאין כאן בית מיחוש לפמש"כ המקובלים בשם האר"י ז"ל דטוב שלא לנגב המים של טבילת מקוה בע"ש כדי שיבלעו המים בגופו ומסתמא גם בש"ק שחרית כן הוא דטעם הטבילה בש"ק שחרית משום דנשתנה מקדושה קלה לקדושה חמורה ודומה לטבילת ע"ש לכבוד שבת. וא"כ בטלים הם אגב גופו כעין המבואר בירושלמי סופ"ק דדמאי הובא בר"ש שם דשמן שסך לצורך גופו בטל הוא אגב גופו וכזה כ' הראב"ד פ"ד דעדיות מ"ו עיי"ש ה"נ המים הם לצורך גופו בטלים אגב גופו ודומה למלבוש דל"ח מש משום דבטל אגב גופו כמ"ש תוס' חולין (ע"א:) משא"כ בטובל להקר דאחר שיצא מן המים אין המים צורך לגופו כלל כנלע"ד לכאורה:

ולפי"ז יש מקום ללמוד זכות על הדרים בכפר ואין להם מקוה וטובלים בש"ק בנהר והפמ"ג סי' (שכ"ו סק"ב) כ' דבטובל בנהר שאין עמוקים בשפתם וצריך לילך בהם ד"א יש ג"כ חשש הנ"ל דכשיוצא חצי גופו מהנהר נושא המים שעליו ד"א עיי"ש ולהנ"ל בטובל לטהרה אין כאן בית מיחוש. וקצת ראיה לזה מביצה (י"ה) דכריך דכו"ע כלי בשבת לא' מ"ט אמר רבה גזירה שמא יעבירנו וכו' רבא אמר מפני שנראה כמתקן כלי ופריך א"ה אדם נמי. ולכאורה קשה מ"ט לא פריך נמי על טעם רבה אדם נמי שמא בחזרתו מן המים לא ינגב עצמו ויעביר המים ד"א ברה"ר וכאן לא יספיק התי' דנראה כמיקר כיון דאין הטעם משום מתקן רק משום העברה ולפמ"ש א"ש דבטובל לטהרה המים בטלים אל הגוף. וכזה יש לדון לענין האנשים שרוחצין בים ויש שטובלין גם בש"ק ואיכא חשש הנ"ל ולהנ"ל יש ללמוד זכות דכיון דמי הים הם בריאים וטובים לגוף וטוב טוב לו שיבלעו המים בגופו ודומה לשמן שסך לצורך גופו דבטלים אגב גופו וכל שבטל לגופו לית בהו משום הוצאה, זה כתבתי רק דרך לימוד זכות אבל לא להלכה:

וזולת זה נלע"ד לענין דברי הפמ"ג הנ"ל בהולך בתוך המים ד"א דחשיב מעביר ד"א בכרמלית ולענ"ד נראה דכיון דהמים שעל גופו מחוברים עם כלל המים דטופח ע"מ להטפיח חיבור

(איברא דבר"ן ע"ז (דף ע"ה:) גבי ע"ה שהושיט ידו לגת כ' דמשקה טופח ע"מ להטפיח שע"ג האשכול ל"ה חיבור לכל היין אע"ג דטופח ע"מ להטפיח חיבור שא"ה דמשקה שע"ג האשכול בטל אל האשכול) וכיון דאינו מטלטל רק המים שעל גופו דלגבי שאר המים שדוחה בגופו חשיב כחו ככרמלית דל"ג רבנן כמפורש שבת (קמ"א.) והתוס' כתבו שבת (ה':) ד"ה הי' קורא דהיכא דאגודו בידו מותר בכרמלית לרבא דס"ל שבת (י"א:) דלא גזרינן לגזירה בהוצאה ושם קיי"ל כרבא וא"כ ה"ה כאן מותר כיון

דאינו מטלטל רק מקצת מים דומה למוציא מקצת חפץ דל"ח הוצאה בכרמלית כאמור. איברא דבשו"ע או"ח (סי' שנ"ב) קיי"ל דאפילו אגודו בידו אסור בכרמלית כל שאינו כתבי הקודש. אך בשו"ע הרב ז"ל (ס"ב) כ' הטעם דאף דלא גזרי' גזירה לגזירה היי"ד כשאינו דרך מלאכה אבל כשהוא דרך מלאכה גזרו גם גזירה לגזירה ע"ש וכאן י"ל דל"ח דרך מלאכה דמה שהולך והמים על גופו אין זה דרך הוצאה כלל ולא גזרו ע"ז בכרמלית. גם יש לצרף דעת אבן העוזר דזה עוקר וזה מניח מותר בכרמלית:

עוד נלע"ד דבמשנה שבת (ע"ו:) מים כדי לשוף בהם את הקילור ושופכין ברביעית משום שאינו ראוי לשוף בו את הקילור על העין, וה"נ מים שעל בשרו הוי כשופכין ושיעורן ברביעית ובמים שבזקנו ליכא רביעית, ואף דמבואר בשבת (ע"ד.) דגם בשבת ח"ש אסור מ"מ נלע"ד דרך פשר דבפסיק רישא ח"ש מותר כעין שכ' ח"צ (סי' פ"ו) דבב"י ח"ש מותר משום דל"ש אחשבי' שאינו עושה מעשה וה"נ באינו מתכוון אלא דהוי פ"ר ל"ש אחשבי' וכעי"ז כ' המג"א (סוס"י תמ"ב) בשם תה"ד לענין דיו וכאן אינו מכוון להוצאת המים שעל גופו רק דהוי פ"ר וח"ש בפ"ר מותר ובזה יש לימוד זכות על המאך שבכיסי הבגדים במקום שאין עירוב ואולי בכרמלית דרבנן יש לסמוך ע"ז:

סימן עד

בשו"ע או"ח (סי' רע"ד ס"א) בוצע על שתי ככרות שאוחז שתיהן בידו ובוצע על התחתונה (ודוקא בליל שבת אבל ביום שבת ובליל יו"ט בוצעין על העליונה, והטעם הוא על דרך הקבלה, רמ"א) והב"ח וט"ז והמג"א הקשו איך מותר לבצוע בליל שבת על התחתונה הא אין מעבירין על המצוות וכי פגע בעליונה פגע ברישא:

ונלע"ד לפמ"ש המג"א והמחצית השקל ריש (סי' כ"ה) דאם מוציא תפלין של ראש קודם של יד לית בה משום אין מעבירין על המצות משום דאין פתוחין עדיין ואין מוכנין להניח, וה"נ כיון דצריך לקחת ב' החלות בידיו ובודאי הדרך ליקח מקודם העליונה ביד ימין כדאמרי' בעלמא כי עקר אינש כרעא דימינא עקר ברישא וכש"כ בידיו דכן הדין להקדים הימין על השמאל כדאיתא בשבת (ס"א.) וא"כ יקח העליונה בראשונה ביד ימינו ואח"כ יקח התחתונה בשמאל, והנה אח"כ כשירצה לבצוע על העליונה אשר ביד ימינו לא יוכל לבצוע עלי' כמו שהוא עכשיו דהרי אינו יכול לחתוך בשמאלו וצריך להסיר החלה אשר בידו השמאלית ולקחת החלה אשר בימינו בשמאלו שכל את ידיו והסכין יקח בימינו ויחתוך אבל כמו שהחלה עכשיו ביד ימינו אינו יכול לבצוע עלי' ע"כ ל"ח מעביר על המצוות, ואדרבא אם יבצע על העליונה יחשב מעביר על המצוות

לגבי החלה אשר בשמאלו שמסירה לגמרי ולוקח בידי החלה האחרת והוא מעביר גמור כיון דהחלה אשר בשמאל מוכנת יותר לבצוע עלי' תיכף כמות שהוא בלי שינוי והעתק מיד ליד והיא מעבירה ומברך על האחרת משא"כ אם בוצע על התחתונה אינו מעביר כלל רק החלה שלקחה בראשונה בשמאלו נשארת בידו בשעת בציעה כיון דבע"כ צריך להחזיק החלה בשמאלו בשעת חתיכה וק"ל, אך יש לדון כיון דקיי"ל (בסי' ר"ו ס"ד) דצריך להחזיק הדבר שמברך עליו בימינו בשעת ברכה וכאן מחזיק החלה שבוצע עלי' בשמאלו בשעת ברכה, וע"ז נ"ל דכיון דבוצע על ב' החלות הברכה קאי על ב' החלות וחשיבי כחדא וחשיב שמחזיק ב' החלות בב' ידיו וכ"מ בתוס' פסחים (קט"ז.) דאם בוצע על ב' ככרות חשיב שהברכה קאי על שניהם, וגם ב' ידיו חשיבות כא' כיון דכך המצוה שיחזיק ב' החלות בב' ידיו וכעי"ז קיי"ל בשו"ע (סי' קס"ב ס"ה) דאם נוטל ב' ידיו כא' חשיבי כיד א' לענין שאין יד א' מטמא חברתה עיי"ש. וכש"כ כאן שמצוותה בכך, [וע"ע פ"ג דמעשרות מ"ח פלוגתא דת"ק ור"ש אם ב' ידיו מצרפין לענין מעשר והלכה כת"ק דמצרפין עיי"ש]:

והנה בש"ס שבת (קי"ז:) וברש"י ד"ה לקטו הטעם שאי"צ לבצוע שתיהן משום דלא כתי' לחם משנה אלא בלקיטה עיי"ש ולכאורה לפ"ז למה צריך להחזיק ב' החלות בידיו בשעת ברכה ליסגי בנוטלם בידיו פ"א ואח"כ יסיר חלה א', ויברך על השני' ויאכל, ובאמת לשון הש"ס שם ר"א נקיט תרתי ובצע חדא אין מבואר כלל לברך על שניהם רק לקחת אותם ביד וכ"מ להדיא ברש"י ד"ה לקטו כתיב דמשמע אחיזה אבל בציעה לא כתי' משנה עכ"ל משמע דברכת המוציא אי"צ לברך על שניהם דתיבת בציעה קאי על ברכת המוציא כמ"ש רש"י שם דיבור לפני זה ד"ה לבצוע ברכת המוציא, ובשו"ע ג"כ אין הכרע דאף דלשון בוצע על ב' ככרות משמע לכאורה לברך על שניהם, אבל הרי מסיים אח"ז שאוחז שתיהן בידו ובוצע על התחתונה הנה מסיפא משמע דמברך רק על התחתונה, וא"כ אין הכרע, אך פוק חזי מאי עמא דבר שאוחזין החלות בשעת ברכת המוציא (וקצת משמע כן לשון הש"ס לעיל ר"א נקיט תרתי ובצע חדא והל"ל נקיט תרתי ובצע אחדא וע"כ דבצע לא קאי על הברכה רק על בציעה ממש]

ונלע"ד הטעם משום דבר"פ כיצד מברכין רמי קראי אהדדי כתיב לה' הארץ ומלואה וכתיב והארץ נתן לבנ"א ומשני כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה הנה ע"י הברכה האדם קונה המאכל וכיון דלחם משנה הוא זכר ללקיטת המן ע"כ צריך לברך עליהם וזה דומי' דלקיטה שאז המאכל בא לרשותו, אך כ"ז בליל ש"ק אך בבוקר שכבר בא לרשותו בברכה דלילה כמש"ל דהברכה קאי על שניהם הי' מקים לומר דאי"צ לברך על

שניהם כלל רק לקחתם ביד ולא יותר, אך י"ל עוד טעם לברך על שניהם דהנה בשבת (קי"ז:) שם אמר ר' אבא חייב אדם לבצוע על ב' ככרות בשבת א"ר אשי חזינא לר"כ דנקיט תרתי ובצע חדא אמר לקטו כתיב ר' זירא הוי בצע אכולא שירותא ופירש"י שחתך חתיכה גדולה, אבל הרשב"א בשם גאון פי' שחתך כל הלחמים שהיו על השלחן וכ"פ הב"ח והגר"א:

ובזה"ק פ' עקב (דף ער"ב.) מבואר כגאון וז"ל ובשבת צריך לבצוע על ב' ככרות וכו' ובגין דלא לאתחזאה כרעבנותא יכיל למיבצע לי' לכל חד וחד כביצה וכו' עיי"ש ואם הי' בוצע רק על א' משנים מאי רעבתנותא איכא בזה, ובש"ס דילן דאמרי' נמי מתחזי כרעבתנותא פירש"י משום דבצע פרוסה גדולה לכל הסעודה אבל כאן בזה"ק דלא נזכר זה כלל למה מתחזי כרעבתנותא וע"כ **(ע"כ ל"ה חיבור ליין עיי"ש, וכעי"ז מבואר בפ"ב דטבו"י מ"ו דאף דיין חשיב כלו חבור מ"מ יין שבחבית שבתוך הבור עם יין שבבור ל"ח חבור דיין שבבור בטל לבור:

ודוגמא קצת לזה ברשב"א שבת (מ"ד:) במוכני שבשידה שאינה נשמטת אפי' יש עליה מעות גוררין אותה ול"ח בסיס לדבר האיסור משום דהמוכני בטל לשידה ע"כ אינו בטל להמעות, אך ק"ק על הר"ן הנ"ל מגיטין (ט"ז.) אם הי' רגליו של ראשון נוגעות במים אף השני טהור משום דטופח להטפיח חבור ולמה לא נימא דמים שעל האדם בטל לאדם וממי' ל"ח חבור לשאר מים שבמקוה, וי"ל לפי המבואר בתוס' נדה (ז'.) דהיכא דע"י הצירוף יגיע תועלת שיתחייב בחלה בנקל יותר הצירוף ה"נ ע"י צירוף יהי' שיעור מקוה ע"כ מצטרפין, וא"כ לכאורה ה"נ מים שעל גופו בטלים אגב גופו ול"ה חיבור לכלל המים אך ממנ"פ אי נימא דבטל לגופו א"כ לית בה משום הוצאה כלל כאמור ואי אינו בטל לגופו שוב טופח להטפיח חיבור כמ"ש בפנים:)** כפי' גאון שחתך כל ב' הלחמים וזה מתחזי כרעבתנותא וכמו שפירש הגאון בגמ' דילן ג"כ דמה"ט מתחזי כרעבתנותא משום שחתך כל הלחמים, הנה מפורש יוצא בזה"ק כפי' גאון, עוד ראי' מזה"ק שם פ' עקב (רע"ג.) וז"ל תנינא למבצע על שני ככרות בשבת דאינין רמיזין בתרי לותי אורייתא וכו' ואע"ג דאוקמוה דשדים ממנן על זוגות כמה דאוקמוה שני ביצים שני אגוזים הללמ"ס שלוחי מצוה אינן נזוקין עכ"ל הנה הקשה דאיך מותר לבצוע על ב' לחמים בשבת הא אית בה משום זוגות ותי' שלוחי מצוה אינן נזוקין ומזה נראה להדי' דצריך לבצוע על שניהם דאל"כ ל"ה שייך זוגות במה שאוחזן בידו לבד כמובן, ומזה ראי' לפי' הגאון דצריך לבצוע על שניהם:

אמנם מנהג העולם כפירש"י וכפסק השו"ע, ועבדי כר"א דנקיט תרתי ובצע חדא דאין חולק עליו לפירש"י, אך מ"מ מברכין על שניהם לקיים קצת דעת הרשב"א לבצוע על שתיהן, ואף שאין חותכין ב' החלות שלא לעשות היפך דעת רש"י ז"ל מ"מ הברכה שמברכין על שניהם ז"א נגד דעת רש"י ז"ל ע"כ עושין כן לקיים קצת גם שיטת הגאון המובא ברשב"א ז"ל כנלע"ד, ולפ"ז בלילה מה שמברכין על שניהם הוא מעיקר הדין גם לרש"י משום דהברכה בלילה הוא דומי' דלקיטה, משא"כ בבוקר אינו מעיקר הדין אליבא דרש"י רק לקיים ג"כ דעת הגאון ז"ל שברשב"א וכיון דמעיקר הדין אי"צ לברך בבוקר על שניהם, וא"כ שוב צריך להחזיק ביד ימינו החלה שבוצע עלי' דאין לומר דב' החלות חשיבות כא' ז"א כיון דבשעת ברכה אי"צ להחזיק חלה השני' כלל ע"כ בבוקר נכון יותר לבצוע על העליונה כי העליונה לוקח בימינו והרי צריך לברך ע"ז שמחזיק בימינו, משא"כ בלילה דהברכה קאי על שניהם יחד וחשיבי תרווייהו כחדא שוב נכון יותר לבצוע על התחתונה כדעת המקובלים שהביא הרמ"א ז"ל ודרך הקבלה עם ההלכה עולות בקנה א' וצדקו יחדיו וגם ביו"ט נכון יותר לבצוע על העליונה משום דביו"ט יש דיעות דל"צ לחם משנה דתלי בחילוקי מדרשות שהביאו תוס' בביצה (ב':) ופסחים (קט"ז.) אם ירד המן ביו"ט עיי"ש ולדעת האומר דל"צ לחם משנה א"כ צריך להחזיק בימין החלה שבוצע עלי' ע"כ אף שלוקחין לחם משנה גם ביו"ט מ"מ נכון יותר לבצוע על העליונה לצאת גם ידי דעת האומר דל"צ לח"מ ביו"ט משא"כ בליל ש"ק דלכו"ע בעינן לחם משנה לית בה משום אין מעבירין כאמור והכל שריר וקים:

וזולת כ"ז י"ל דכיון דברכת המוציא קאי על שניהם כאמור ל"ש אין מעבירין דחשיבי שניהם כחלה א' דאין נפ"מ בין בוצע מקצה מזה או מקצה מזה וכעי"ז יש פלוגתא בשע"ת (סי' מ"ב סק"ב) לענין הורדה מקדושה דאם הוא חתיכה א' אין נפ"מ בין מקצה חזה או מקצה חזה עיי"ש:

שו"ר דמבואר בש"ס יומא (נ"ח:) להיפך דטעמא דרע"ק דמתחיל בקרן מזרחית דרומית דרומית מערבית וכו' משום דמדינא בהאי קרן דפגע ברישא בהאי עביד ברישא משום אין מעבירין כו' דהיינו קרן דרומית מערבית ואמאי לא עביד משום דכתי' ויצא וכו' עד דנפיק מכולי' מזבח וכיון דיהיב בהאי קרן הדר יהיב בהאי קרן דאיחייב ברישא, והנה שם (נ"ט.) ואיב"א בהא קמיפלגי מ"ס סביב דמזבח פנימי כסביב דמזבח החיצון [ומש"ה בעי' דרך ימין כמזבח החיצון] ומ"ס [רע"ק] כולי' מזבח כמקום חדא קרן דמזבח חיצון קאי עייש"ה, ומ"מ אמרי' לעיל מינה לרע"ק דשייך אין מעבירין במזבח ואע"ג דהוי כולו

כד"א לרע"ק ומה נפ"מ בין מתחיל מקצה מזה או מקצה מזה וע"כ דאפי' בחלה א' ממש שייך אין מעבירין להתחיל בהאי קצה דפגע ברישא ודוק:

אך יש לדחות כיון דצריך ליתן ד' מתנות על ד' קרנות א"א שיחשב כל המזבח כד"א דהרי כל קרן מצוה בפ"ע וכשפוגע בקרן א' חל מצוה של הזאה על קרן זה וכשמעביר לקרן אחר הרי מעביר ממצוה למצוה, אבל בנ"ד בחלה א' ודאי נראה פשוט דאף שפוגע בקצה א' מותר לחתוך מקצהו השני ול"ש בזה אין מעבירין כלל, ובהיותי בזה יש לבאר דברי היש מפרשים שבתוס' מגילה (ו':) אהא דאמרי' בזבחים (נ"א.) שירי הדם הי' שופך על יסוד מערבי של המזבח ודייק טעמא דאמר קרא אל יסוד מזבח העולה וק' למ"ל קרא תיפ"ל דאין מעבירין על המצוות וכשיוצא מפתח ההיכל שהוא מערב ביסוד מערבי פגע ברישא ויש מפרשים דל"ש אין מעבירין רק כשיש לפניו ב' מצוות וע"ז הקשו התוס' מסוגי' דמגילה שם דאמרי' במגילה אין מעבירין לענין שלא לדחותה מאדר ראשון לאדר שני אף דהוי מצוה א', ונלע"ד ליישב כוונת היש מפרשים דעיקר כוונת תירוצם דכל המזבח חשיב כדבר א' וחפץ א' ול"ש אין מעבירין, אך כלפי דאמרי' ביומא (י"ח:) לענין ד' מתנות של מזבח הפנימי דשייך אין מעבירין אף דכל המזבח חפץ א' ע"ז חילקו כנ"ל דבשלמא התם דהוי ד' מצוות ד' מתנות על ד' קרנות וכל קרן מצוה בפ"ע וכשפוגע מעיקרא בקרן דרומית מערבית חל חיוב הזאה של קרן דרומית מערבית וכשמעביר לקרן אחר הרי מעביר מצוה שחל עליו מעיקרא ע"כ אף דהמזבח כולו כד"א מ"מ שייך אין מעבירין משא"כ לענין שירים דליכא רק מצוה א' ואין נפ"מ באיזה מקום במזבח ישפכם שוב ל"ש אין מעבירין כיון דכל המזבח חפץ א' ודומה לחלה א' כנ"ל, וא"כ לק"מ ממגילה דשם הוי מעביר גמור מזמן לזמן אחר מי"ד אדר ראשון לי"ד אדר ב' וזה ל"ח חפץ א' ע"כ שפיר שייך אין מעבירין אף במצוה א', משא"כ בשירי הדם דכשר על כל המזבח ואין שום נפ"מ בין מקום למקום חשיב המזבח לענין השירים כחפץ א' ול"ש אין מעבירין כנלע"ד נכון בס"ד:

עוד י"ל דלעולם בשעת ברכת המוציא נותן ימינו על התחתונה שעתיד לבצוע עליו ושמאלו על העליונה ואז ל"ש אין מעבירין על המצות כיון דמברך על שניהם ואע"ג דהעליונה מזומנת לפניו יותר ל"ח מעביר במה שנותן ימינו על התחתונה ראי' לדבר יעקב אבינו ע"ה בראשית מ"ח פסוק י"ד וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר וגו' שיכל את ידיו, הנה דמנשה הי' סמוך לימינו מ"מ העביר ימינו על אפרים אשר בשמאלו הנה דכיון דבירך שניהם והניח ידיו על שניהם ל"ח מעביר מה שנותן ימינו ע"ז שבשמאלו [ולכאורה י"ל לפמש"כ הטו"א מגילה (ו':) דמקודש עדיף

מאין מעבירין עיי"ש וה"נ באפרים שאמר עליו ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו הי' חשוב בעיני יעקב מקודש נגד מנשה ומקודש עדיף מאין מעבירין, אך ק' לי על הט"א דבתוס' יומא (ל"ג.) מוכח דאע"ג דתדיר קודם מ"מ אין מעבירין עדיף מתדיר עיי"ש וע' מחה"ש (סי' קמ"ז סק י"א), והנה בש"ס זבחים (צ"א.) ומנחות (מ"ט:) מסיק באיבעי' דלא איפשטא תדיר ומקודש איזהו קודם,, והרמב"ם פ' איזה שירצה יקדים, וש"מ דמקודש לא עדיף מתדיר אך בירושלמי רפ"ז דנזיר איתא אהא דרא"א יטמא כהן ואל יטמא נזיר דר"א ס"ל מקודש עדיף מתדיר, ומרבנן אין ראי' להיפך עי' תוס' רעק"א למשניות שם, וא"כ לכאורה הי' ראוי להיות הלכה כירושלמי דמקודש קודם ואף דבש"ס דילן מסיק באיבעי' דלא אפשטא, הלא הא דקיי"ל כש"ס דילן נגד הירושלמי משום דש"ס בבלי בתרא נגד הירושלמי כמ"ש הרי"ף בעירובין, אבל כאן דש"ס דילן מסופק אין ס' ש"ס דילן מפיק מידי ודאי של הירושלמי כעין שכ' הרא"ש ב"ק (ג:) גבי צרורו' ברה"ר והרי"ף והרא"ש ר"פ כיצד הרגל גבי זרק כלי מראש הגג. וא"כ ק' למה פ' הרמב"ם איזה שירצה יקדים וא"כ כמו דאין מעבירין עדיף מתדיר כמו כן אין מעבירין עדיף ממקודש וא"כ אפי' במקום מקודש אין מעבירין על המצות וע"כ כדאמרן] וה"נ מה שנותן ימינו על התחתונה ל"ח מעביר כיון שמברך על שתיהן. ואח"כ בביעת בציעה שאז נשאר החלה ביד ימינו וראוי לבצוע עלי' דכיון שהוא עתה ביד ימינו יותר מזומנת למצוה. ודוקא מעיקרא בשעת ברכה דקאי על שניהם אין נפ"מ בין ימין לשמאל דשניהם חשיבי כחדא משא"כ בשעת בציעה דאינו בוצע רק על א' ימין עדיף:

סימן עה

לימוד זכות על המנהג להוציא ע"י קטן

בחי' הרי"מ (סי' ג') למד זכות ועיקר יסודו ע"ד הרשב"א דאיסור דרבנן ספינן לי' לקטן בידים. אמנם ע"ז צריך ב' פרטים א' שיהי' לצורך קטן ולא לצרכנו דהיכא דעושה לצרכנו גם לרשב"א לא ספינן לי' בידים ואדרבא מחינן בידי' כמ"ש הר"ן סוף פרק כל כתבי וכבר כתב רעק"א (סי' ט"ו), השני בעינן דוקא קטן שלא הגיע לחינוך דבקטן שהגיע לחינוך אביו מצוו' אפי' להפרישו וכש"כ שאינו רשאי לספות לו איסור בידים. וכדאי' בשו"ע (סי' שמ"ג) דאפי' בדבר שאינו רק שבות איכא חיוב חיטך. ובזה ודאי גם הרשב"א מודה וע"כ לא מצינו שהקל הרשב"א רק בקטן שלא הגיע לחינוך או באחר שאינו אביו דאינו מצווה בחינוך ואינו מצוה להפרישו רק דאסור ספות לו בידים ע"ז חידש הרשב"א דבאיסור דרבנן ליכא איסורא אבל בקטן שהגיע לחינוך לגבי חב דאפי'

להפרישו מצווה בזה לא התיר הרשב"א. וכ"מ בשו"ת רעק"א (סי' ט"ו) בתחלת הסימן ע"ד טלטול הספרים ע"י תינוק "פחות מבן ט' וכו' וע"ז סובב כל התשובה משמע דבבן ט' לית דין ולית דיין להתיר:

והנה החילוק בין לצרכו בין לצרכנו כ' הרשב"א יבמות משום דכשעושה לצרכנו אתי למסרך לעשות בגדלות וי"ל עוד טעם לזה דכשספינן לי' לצרכ ל"ח כשליח האב כמ"ש התוס' ב"מ (צ.) דבאומר לנכרי אכול נבילה ל"ח אמירה לנכרי דאסור אפי' בשאר איסורין דאין איסור רק לצרכנו ע"ש. וה"נ לצרכו ל"ח כשליח האב ע"כ אין בו רק איסור דלהזהיר גדולים על הקטנים וזה התירו בדרבנן. אבל לצרכנו אסור כמו אמירה לנכרי דאע"ג דאין שליחות לנכרי מ"מ מדרבנן אסור הכ"נ אסור בקטן אע"ג דאינו בר שליחות. והשתא שזכינו לדין דכל איסור לצרכנו הוא כעין אמירה לנכרי. וא"כ כמו דקיי"ל (בסי' ש"ז ס"ה) דבמקום צורך גדול מותר אמירה לנכרי בשבות דרבנן. ה"ה דמותר אמירה לקטן בשבות דרבנן במקום צורך גדול. וכיון דאין לנו רה"ר דאורייתא שפיר מותר להוציא ע"י קטן במקום מצוה ובמקום צורך גדול. והוצאת החמין הטמונין לסעודת ש"ק תרתי איתנייהו בה א' דהוא דבר מצוה לצורך עונג שבת שזה כל עונג הסעודה של ש"ק שחרית כידוע דכל שאר המאכלים קרים וזה תבשיל חם ומשיב את הנפש ע' ר"ן ובעל המאור בסוגי' דכבתה מבואר דלמאן דמתיר להשתמש לאורה בתשמיש של מצוה ה"ה דמותר להשתמש לסעודת שבת עיי"ש הנה דבמקום דמתירין לדבר מצוה גם סעודת שבת חשיב דבר מצוה. ומצינו בתוס' יבמות (צ"ג.) דמותר לתרום שלא מן המוקף בשביל ענג שבת הנה דמותר לבטל מצוה אחרת מפני עונג שבת וכש"כ בחורף שהוא כמעט חילול ש"ק כשלא יהי' לו שום תבשיל חם בסעודה, ומטעם זה הוי גמי במקום צורך גדול שא"א להיות בלעדי זה, דאיך שיהי' טעם הרשב"א בהא דמחלק בין לצורכו דמותר ולצרכנו אסור וגם אפי' להחולקים על הרשב"א וס"ל דאפי' איסור דרבנן לא ספינן לקטן בידים מ"מ נלע"ד היתר הנ"ל היתר יפה דבמקום צורך גדול מותר לצוות לקטן לעשות שבות עבורנו, דכל הקולא באמירה לנכרי יותר משאר שבות הוא משום דשבות זה לית בי' מעשה כמפורש בעירובין (ס"ח.) והיינו שהישראל אינו עושה שום דבר רק אומר לנכרי לעשות, וטעם זה ישנו גם בקטן דכיון דקטן אוכל נבילות אין מצווין להפרישו וא"כ עצם אכילת הקטן לא איכפת לן, ועיקר האיסור רק צווי הגדול דחשיב כספי לי' בידים והרי בצווי זה אין בו מעשה יותר מאמירה לנכרי, ויש לה"ר לזה דע"כ לא חמיר אמירה לקטן מאמירה לנכרי דהנה בשבת (קכ"ב.) נכרי שבא לכבות אין אומרין לו כבה ואל תכבה קטן שבא לכבות אין שומעין לו ופריך הש"ס מ"ש קטן מנכרי עיי"ש ואי

אמרת דאמירה לקטן חמיר מה קושי' דילמא בנכרי הקילו במקום הפסד כשאינו אומר לו בפי' ובקטן דחמיר לא הקילו וע"כ דשניהם שוין ושקולין ואף דבר"פ מי שהחשיך דאם יש לו נכרי לא יתן לקטן, היינו כשיש לפניו שניהם מחוייב ליתן דוקא לנכרי דקיל מקטן, אבל מ"מ דין שניהם שוה, ובמקום שהקילו בנכרי הקילו גם בקטן:

אך יש לדחות דשאני אמירה לנכרי בשבות דרבנן דהוי תרי דרבנן דעצם השבות דרבנן, וגם אמירה לנכרי אפי' באיסור דאורייתא הוא רק דרבנן, משא"כ באמירה לקטן ל"ה תרי דרבנן דאיסור דאורייתא אסור מדאורייתא לספות לקטן וא"כ ל"ה רק חד דרבנן מה שהוא שבות ודומה לאמירה לנכרי באיסור דאורייתא, אך השתא דאתית להכי שפיר י"ל דגם בהוצאה שע"י קטן הוי תמיד תרי דרבנן א' שאין לנו רה"ר דאורייתא השני שאינו מוציא מרה"י לרה"ר ולא מרה"ר לרה"י רק מרה"י לרה"י דרך רה"ר וזה רק דרבנן כמ"ש רשב"א שבת (צ"ז.) וא"כ הוי שבות דשבות וגם יש בו הקולא של אמירה לנכרי דהוי שבות דלית בי' מעשה וה"נ באמירה לקטן לית בי' מעשה ושפיר מותר זה במקום צורך גדול [ואף לדעת התוס' עירובין (ל"ג.) דהמוציא מרה"י לרה"י דרך רה"ר אית בי' איסור מעביר מה"ת ודאי הלכה כרשב"א שהוא בתרא נגד התוס', ולעומת דעת התוס' יחידאה איכא דעת יחידאה דאפי' אמירה לנכרי באיסור דאורייתא מותר במקום צורך גדול והעתיקה הרמ"א (בסי' רע"ו ס"ג ובסי' ש"ז ס"ה) ולפי דיעה זו גם לפי התוס' מותר בנ"ד] וזה היתר מספיק בס"ד על מנהג ישראל:

עוד יש סניף דהנה דעת אבן העוזר (סי' שמ"ט) דזה עוקר וזה מניח מותר בכרמלית וכ' שם דאפי' להאוסרין מ"מ במקום מצוה מותר, לפ"ז י"ל דה"ה מעביר מרה"י לרה"י דרך כרמלית מותר דאפי' מעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר אסור רק מדרבנן משום מעביר כרשב"א הנ"ל שבת (צ"ז.) ומה שאין בו איסור דאורייתא פשוט משום דליכא עקירה והנחה ברה"ר וא"כ הוי כמעביר בלא עקירה והנחה וכיון דזה עוקר וזה מניח מותר בכרמלית כש"כ מעביר בלא עקירה והנחה כלל דמותר בכרמלית וכיון דאפי' בגדול יש צד היתר שפיר יש לסמוך ע"ז בקטן להלכה למעשה כנלע"ד נכון בס"ד:

עוד י"ל דכיון דחזינן להרשב"א דלענין איסור זה דאסור לספות לקטן בידים הקילו בדרבנן שמותר לספות לו לצורכו, וכ' הרשב"א ביבמות (קי"ד) הטעם משום דנחתו חד דרגא בענין איסור זה בדרבנן לגבי דאורייתא עיי"ש ולפ"ז קרוב לומר דהיכא דהוי תרי דרבנן נחית עוד חד דרגא ומותר לספות לו אפי' שלא לצרכו אלא לצרכינו ע"כ במעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר דהוי שבות דשבות כנ"ל מותר להוציא ע"י קטן אפי' לצרכנו ודברים של טעם הן:

ובעיקר דברי הר"ן פ' כל כתבי דלצרכנו מודה הרשב"א דלא ספינן לקטן איסור דרבנן, הנה הר"ן אמרה על המשנה דקטן שבא לכבות אין שומעין לו ואמרי' בגמ' משום דקטן עושה ע"ד אביו והק' הא כיבוי משאצ"ל ובדרבנן ספי' לי' בידים וע"ז תי' דהוי לצרכנו, אבל צע"ג דהרשב"א עצמו ביבמות (קי"ד.) הק' קו' הר"ן אהא דקטן שבא לכבות ותי' דמתני' מוכחא דאתי' כר"י דמלאשאצ"ל אסור מה"ת עיי"ש, עוד ק' לי על הר"ן דהר"ן עצמו בפ' חבית ד"ה ובמקום כ' דמלאכה שאצ"ל חמיר משאר שבות ומש"ה אסור לכבות דליקה בשבת אע"ג דבמקום פסידא ל"ג על שבות עיי"ש וא"כ מה קו' משאר דרבנן על כיבוי משאצ"ל דדומה לדאורייתא:

אמנם גם דברי הרשב"א תמוהין דקארי לה מה קארי לה הרי הרשב"א ז"ל עצמו ביבמות (קי"ד.) בד"ה ר' יוחנן [והוא דיבור אחר דיבור הנ"ל סמוך ונראה] כ' דלצרכנו אסור לספות לו אפי' איסור דרבנן, וי"ל דכיון דכל איסור לצרכנו הוא משום דילמא אתי למסרך כמ"ש הרשב"א ז"ל שם והיכא דל"ה מילתא דקביעותא ל"ש אתי למסרך כמ"ש (בסי' שמ"ג) וכאן שנפל דליקה דרך מקרה ודאי ל"ה מילתא דקביעותא והי' ראוי להתיר לגמרי בדרבנן ע"כ משני דמתני' כר"י דכיבוי מה"ת אסור:

ולפי ד' הרשב"א הנ"ל דכל האיסור לצרכנו הוא דלמא אתי למסרך יש ליישב עוד המנהג להוציא ע"י קטן, דכיון דמבואר בפוסקים דמצוה וטובת הכלל לתקן הרה"ר ע"י עירוב כמ"ש בשו"ת הרא"ש, ומה שאין עושין בכ"מ הוא מצד אונס ודוחק ע"כ ל"ח מלתא דקביעותא דבכל עת מצוא שעת הכושר מוכן הדבר שיתקנו הרה"ר וק"ל:

והנה היתר הרשב"א ל"ש אלא בקטן שלא הגיע לחינוך [או בקטן שהגיע לחינוך שאינו בנו דאין עליו חיוב חינוך] אבל בבנו שהגיע לחינוך ל"ש זה דע"ז לא כ' הרשב"א כמ"ש לעיל, אבל היתרים שלי שייכי גם בבנו שהגיע לחינוך דסו"ס הוי שבות דשבות דלית בה מעשה, אך יש לדחות די"ל דמה שהקטן עושה חשיב כשבות דאית בי' מעשה כעי"ז בתוס' שבועות (ל"א:) דמה שעושה אחר איסור על ידו חשיב לגבי' מעשה, בשלמא בנכרי ל"ש זה דעשיית הנכרי גופי' לאו מידי הוא ואדרבא הנכרי מחוייב לעשות מלאכה בשבת דנכרי ששבת חיי"מ ועיקר האיסור משום לתא דידי' הוא, והוא אינו עושה מעשה רק אמירה ע"כ חשיב שבות דלית בה מעשה, אבל בקטן שהגיע לחינוך דהאיסור גם מצד הקטן כדי שיתחנך לשמור השבת גם בגדלות וי"ל דזה חשיב שבות דאית בה מעשה, [מ"מ אי"ז ברור די"ל דמצות חינוך אינו על הקטן רק על האב כמ"ש רש"י ברכות (מ"ח.) דעלי' דאבי' רמי לחנוכי' ועצם הקטן אינו בר חיובא כלל ושוב הוי שבות דלית בה

מעשה] ואף דעכ"פ שייך היתר האחרון לסמוך על אהעו"ז ומעביר מרה"י לרה"י דרך כרמלית דומה לזה עוקר וזה מניח מ"מ על היתר זה לבד קשה לסמוך:

עוד יש חשש בבנו שהגיע לחינוך מקרא דאתה ובנך והביא רש"י בחומש בשם מכילתא להזהיר גדולים על הקטנים, והיינו אפי' כשעושה מעצמו לדעתינו כמ"ש רמב"ן שם [וא"כ ל"ש היתר הנ"ל דהוי שבות דלית בי' מעשה ז"א דכיון דהאיסור מצד הקטן עצמו כל שעושה לדעתינו שוב הוי שבות דאית בי' מעשה כנ"ל] וכ"כ הרשב"א ר"פ מי שהחשיך, והוכיח בחי' הרי"מ לאו"ח (סוף סי' ג') דהייד בבנו עיי"ש, ובאמת יש לומר דאפי' בקטן שלא הגיע לחינוך שייך זה, וכמו להזהיר גדולים בשאר איסורין דאפי' בקטן שלא הגיע לחינוך אסור לו לספות לו איסור מדאורייתא כדאי' (בסי' שמ"ג), ולפ"ז אין היתר להוציא בש"ק רק ע"י קטן אחר ואפי' הגיע לחינוך אבל לא בבנו קטן אפי' לא הגיע לחינוך אך בחמין הטמונים לשבת שגם הקטן יאכל מהם יש להסתפק אם חשיב לדעתינו כיון דגם לדעת עצמו הוא כדי שיאכל ממנו א"ד קטן אין לו שיקול הדעת ועושה הכל לדעת אביו ע' רש"י שבת (קכ"ב.):

אמנם י"ל דבהך איסור דקטן אסור מה"ת לעשות מלאכה לצרכנו בזה אין איסור רק במלאכה דאורייתא אבל לא במלאכה דרבנן ואף דלענין לספות לו בידים דעת הרמב"ם דאפי' דרבנן לא ספינן ודלא כהרשב"א הייד באיסור לספות בידים דשייך בכה"ת אבל כשעושה מעצמו לדעתנו דזה אין אסור רק בשבת י"ל דבזה הרמב"ם מודה דאין אסור רק במלאכה דאורייתא ולא בדרבנן. ואין דנין ד"ס מד"ס כדתנן במס' ידים, וכן להרשב"א דס"ל דאע"ג דספינן לקטן איסור דרבנן בידים הייד לצרכו אבל לצרכנו אסור י"ל דהייד לספות לו בידים איסור דרבנן לצרכנו אבל כשעושה מעצמו איסור דרבנן לדעתינו ולצרכנו אף להרשב"א מותר, ולפ"ז יתיישב מה שהק' הרשב"א יבמות (קי"ד.) בהא דקטן שבא לכבות אין שומעין לו משום דעושה ע"ד אביו והק' דהא כיבוי מלאשאצ"ל והקשינו לעיל דהרשב"א הרי אינו מתיר לספות איסור דרבנן רק לצרכו אבל לא לצרכנו ולפי דברינו איפוא לק"מ דכיון דהקטן עושה מעצמו מותר לגמרי בדרבנן, וא"כ יש סיוע לדברינו מקו' הרשב"א [ומה שישבתי לעיל הוא דוחק דכל כי האי הו"ל לפרושי, אבל מה שישבתי כאן ל"ק דהו"ל לפרושי דהוא לגמרי נושא אחר מאיסור לספות לו בידים דבקטן שבא לכבות אין האיסור כלל מחמת זה רק מצד אתה ודוק]:

ואם כנים דברינו שפיר יש להתיר גם בבנו קטן דממנ"פ מחמת איזה איסור קאתית עלה אם מצד איסור לספות בידים דאסור בכל איסורין לענין זה שפיר דומה לאמירה לנכרי בשבות דמותר במקום צו"ג משום דהוי שבות דלית בה מעשה וה"נ ע"י קטן לית ביה

מעשה דאסור לספות בידים אינו כלל מצד הקטן רק מצד הגדול כנ"ל, ואם מצד איסור אתה ובנך דאיסור זה מצד הקטן ול"ח לית ביה מעשה אבל ע"ז הרי יש היתר האחרון דאיסור זה שלא יעשה קטן מלאכה לצרכנו לא אסרו כלל במלאכה דרבנן ואנן לית לן רה"ר דאורייתא וק"ל:

ואיך שיהי' פירות הנושרין מדברינו דטוב יותר להוציא בש"ק ע"י קטן אחר שאינו בנו דבזה ההיתר ברווחא:

והנה כל יסוד היתר השו"ת הרי"מ (סי' ג') הוא מחמת דעת הרשב"א דאיסור דרבנן ספינן לקטן בידים, אך דהרמב"ם פ' להיפך, וע"כ העולם מקילין בהוצאה יותר מבשאר שבותים משום דהוי תרי דרבנן א' שאין לנו רה"ר רק כרמלית, שנית משום דקטן אין לו מחשבה וחשיב כאלו ל"ה עקירה משעה ראשונה לכך עכת"ד החי' הרי"מ זצ"ל, ולענ"ד הקלושה ורטושה יש להוסיף דהנה בשו"ת רעק"א (סי' ח') חידש דמתעסק אף שנתמעט מעט מקרבן מ"מ איסור דאורייתא יש בו, אך שחילק בין הדבקים דהתוס' כתבו בשבת (ע"ב:) דיש תרי גווני מתעסק נתכוון לחתוך תלוש ונמצא מחובר וזה חשיב מלאכת מחשבת דפעל באותו דבר שכוון אליו אך שנתמעט מצד בה פרט למתעסק ובזה יש איסור דאורייתא אמנם בנתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר דלא נעשית מחשבתו בזה הפטור מצד דל"ח מלאכת מחשבת ובזה ליכא איסור דאורייתא רק איסור דרבנן כמו דמצינו במלאכה שאיצ"ל דל"ה מלאכת מחשבת מ"מ אית ביה איסור דרבנן וכ' שם וז"ל ובזה מובן לי דברי התוס' פ"ק דשבת (י"א.) ד"ה שמא ישכח ויצא וכו' מבואר בדבריהם דלאביי דגזר גזרה לגזרה הי' ניחא דמתעסק הוא עכ"פ דרבנן ובפשוטו תמוה איך שייך דיאסרו חז"ל מתעסק הא לא ידע שעושה כן ולאיזה ענין יאסרו חז"ל מתעסק וכו' ולפי הנ"ל דמתעסק וכו' כיון דלא ידע מהמחט לא מקרי מלאכת שבת וכו' דמצד מלאכת מחשבת הוא דרבנן ובזה שפיר כתבו דלאביי הי' ניחא דאסור מדרבנן היינו דרבנן אמרו אף בלא מחשבת אסור מדרבנן לענין מלאכה שאצל"ג וכדומה וכו' עכ"ד:

ולפי"ז נלע"ד לכאורה לחדש דכסבור לחתוך תלוש זה ונמצא מחובר אחר ליכא לא איסור דאורייתא ולא איסור דרבנן, איסור דאורייתא ליכא דל"ח מחשבת ואיסור דרבנן ליכא דכאן אפי' בלאו מחשבת פטור משום בה פרט למתעסק כמו בנתכוון לחתוך תלוש ונמצא מחובר וע"כ לא מצינו דחז"ל גזרו איסור דרבנן במתעסק היי"ד במקום שאם הי' מלאכת מחשבת הי' בו איסור שלם של כרת וסקילה [ואע"ג דגם בשבות דרבנן אסור מלאכה שאצל"ג גם שבות דרבנן חשיב כאלו הי' בו כרת וסקילה כמפורש בסוכה (ט"ז:) והיינו משים דכעין דאורייתא תא תיקן] משא"כ בנ"ד שאפי' הי' מלאכת מחשבת ל"ה

בו חיוב רק איסור לאו י"ל דכשאינו מלאכת מחשבת אפי' איסור דרבנן אין בו, דאין דנין ד"ס מד"ס כדתנן במס' ידים:

אמנם נתיישבתי דז"א דא"כ מלאכה שאצל"ג ביו"ט יהי' מותר אפי' מדרבנן דביו"ט ליכא אלא איסור לאו, אך י"ל באו"א לפמ"ש באבני נזר או"ח (סי' רנ"א סקי"ג) דבמתעסק ליכא איסור תורה כלל דבה פרט למתעסק ממעט לגמרי אפי' מלאו, אך דבשבת דאיכא סקילה ל"מ מתעסק להפקיע רק איסור כרת אבל איסור סקילה נשאר והוי שוגג באיסור סקילה ומ"מ פטור מחטאת כיון דאין זדונו כרת וע"כ אסור מה"ת משום איסור סקילה שבו דבאיסור סקילה לא נתמעט מתעסק עיי"ש ולפ"ז היכא דל"ה מחשבת דשוב ליכא איסור סקילה, ושוב נתמעט מבה פרט למתעסק שלא יהי' איסור כלל, וגם איסור דרבנן ליכא דלא מניני דגזרו חז"ל שבות רק היכא דהפטור מצד דל"ה מלאכת מחשבת כמו דמצינו דגזרו על מלשאצל"ג איסור דרבנן, אבל היכא דהפטור בכה"ת לאו דוקא בשבת בזה לא מצינו שגזרו חז"ל איסור דרבנן ואין לחדש איסור דרבנן מעצמנו כל שלא מצינו מפורש וזה נכון:

והנה בסנהדרין (פ"ה.) דבשגגת חנק גם דשא"מ אסור והק' תוד"ה ור"ש דהא שבת נמי שגגת סקילה ומ"מ דשא"מ מותר ותירצו דבשבת כל דשא"מ ל"ה מלאכת מחשבת עיי"ש ולכאורה ק' הא בכ"ד שהפטור מצד מחשבת איכא עכ"פ איסור דרבנן ולמה דשא"מ מותר לגמרי וצ"ל כנ"ל דלעולם כאן הפטור מבה פרט למתעסק ובזה אפי' איסור דרבנן ליכא כמו שכתבנו, אך שהתוס' הק' דבאיסור סקילה ל"ש פטור מתעסק ע"ז תירצו דכיון דל"ה מלאכת מחשבת ליכא איסור סקילה, ושוב ממעטי' מבה פרט למתעסק דלית ביה איסור כלל וזה ראיה ברורה לדברינו:

והנה קטן במקום דאין לו מחשבה י"ל דדינו כדשא"מ שאין לו כוונה כלל ומ"ש תוס' חולין (י"ב:) דקטן כמתעסק היינו משום דבקדשים סתמא כשר וא"א לפסול משום דקטן אינו מכיון לשמה כקו' התוס' שם, וע"ז חדשו דקטן דינו כמתעסק כאלו סבור חולין, וזה באמת חידוש שלא זו שאין לו כוונה רק שחשיב כאלו סבור שהוא באופן אחר, אבל בנ"ד דדשא"מ שרי פשוט וברור דקטן חשיב כדבר שא"מ, ותו דכמ"ש התוס' חולין (י"ב:) דקטן חשיב כמתעסק כאלו סבור שהוא חולין ונמצא קדשים, ה"נ חשיב כסבור שהוא חפץ זה ונמצא חפץ אחר דמ"ש, וא"כ הו"ל כנתכוון לחתוך תלוש זה ונמצא מחובר אחר דאין בו איסור כלל אפי' מדרבנן:

אך יש לשדות נרגא דכ"ז שייך בשעת עקירה דאז אין מחשבתו ניכר מתוך מעשיו כמ"ש התשו' הרי"מ או אפי' אחר שהוציא כל זמן שלא הניח אין ניכר שדעתו להניח,

ובירושלמי רפ"ק דשבת מפורש דכמו דבעינן עקירה משעה ראשונה להוציא כמ"כ בעינן ע"ד להניח ע"ש אבל בשעה שהקטן מניח אז ניכר שכוונתו לעשות הנחה ודומה לכל המלאכות דאסור ע"י קטן משום דיש לו מעשה ה"ה בזה, וא"כ דל עקירה והוצאה, הרי בהנחה לבד איכא איסור דרבנן:

אך באבני נזר או"ח (סי' מ"ח סק"ג) הביא אומר מן החדש דברי תוס' רי"ד ריש שבת דאם נותן לגוי כשהוא מהלך שהנכרי יגמור או נכרי שהביא חפץ לרה"י וישראל מקבל ממנו מותר לגמרי, והא דריש שבת דשניהם פטורין אבל אסורין היינו משום דעדיין לא נגמר ההוצאה אצל הראשון משום דידו בתר גופו גריר, אבל בהנחה לבד בלא עקירה פטור ומותר, ולא כדמשמע במג"א (סי' ש"ז) עיי"ש, וכיון דהמג"א לא ראה דברי תוס' רי"ד ודאי הלכה כתוס' רי"ד נגד המג"א כמ"ש הרמ"א חו"מ (סי' כ"ה), דהיכא דהבתרא לא ראה דברי הקדמון אין הלכה כבתראי, ולפ"ז בקטן דכל מעשה הוצאה הי' בהיתר משום דשא"מ ומתעסק, ממילא בהנחה לבד ליכא איסור כלל אפילו מדרבנן, ולפ"ז אפילו לרמב"ם דלא ספינן לקטן איסור דרבנן, וכן אפי' כשהקטן עושה עבור הגדול לבד דהרשב"א אוסר בזה כשהוא לצרכנו, מ"מ בהוצאה שרי דלית ביה איסורא כלל וב"ה כי הפליא חסדו לי ללמוד זכות על מנהג ישראל

ונצמח מזה חידוש דין דמי ששכח והוציא מרה"ר לרה"י ונזכר ברה"י טרם שעשה הנחה מותר לו לעשות הנחה כי אורחיה דכל שההוצאה הי' דשא"מ אין בהנחה איסור כלל אפי' מדרבנן:

והנה בשו"ת הרי"מ (סי' ג') הנ"ל מבואר דהא דבעינן עקירה משעה ראשונה לכך ל"ש רק בהוצאה, אמנם באבני נזר או"ח (סי' קפ"ו סק"ו) מבואר דה"ה בכותב ובהנך דמפורש השיעור במשנה דהמגן אבות חידש דכל הני דמפורש שיעורן במשנה אין ח"ש אסור בהם ובכל הנך בעינן עשי' משעה ראשונה לכך עיי"ש, וזה כביר אמרתי בפלפול התלמידים לבאר בזה דברי ירושלמי תרומות דמודה ר"ל בעתיד להשלים דח"ש אסור מה"ת, וי"ל דהנה בש"ס יומא מבואר דיש ב' טעמים על ח"ש א' מכל חלב השני מצד חזי לאצטרופי, ולכאורה קשה למ"ל ב' הטעמים וי"ל ע"פ דברי אבני נזר הנ"ל דהיכא דח"ש אסור מה"ת ל"ב עשיי' משעה ראשונה לכך והיכא דח"ש מותר מה"ת בעי' עשיי' משע"ר לכך, וא"כ לכאורה קשה בהא דאר"י דח"ש אסור מה"ת משום דחזי לאצטרופי ופי' האחרונים שאם אח"כ יעלה בדעתו לאכול עוד ח"ז תוך אכילת פרס יהי' חייב יקשה אם נימא ח"ש מותר מה"ת אפי' נמלך לאכול עוד ח"ז יהי' פטור של"ה אכילה משע"ר לכך, אך בתר שיש לנו קרא מכל חלב לרבות ח"ש דאסור מה"ת, שוב גם טעם דחזי

לאצטרופי טוב דהיכא דח"ש אסור ל"ב עשיי' משע"ר לכך, ור"ל דלית לי' דרשה דכל חלב ע"כ גם טעם חזי לאצטרופי ליכא כיון של"ה אכילה משע"ר לכך, ומש"ה מודה ר"ל בעתיד להשלים דאז הי' אכילה משע"ר לכך שוב גם לר"ל אסור משום חזי לאצטרופי:

ולכאורה ז"א דהנה התוס' הנ"ל כ' דיש תרי גווני מתעסק נתכוון לחתוך תלוש ונמצא מחובר חשיב מלאכת מחשבת אך דנתמעט מבה פרט למתעסק בכה"ת, ונתכוון למחובר זה וחתך מחובר אחר בכה"ת חייב אך בשבת פטור דל"ח מחשבת, והנה בהא דל"ה עקירה משע"ר לכך לא ימלט מב' אלו או דפטור משום דל"ח מחשבת וכ"כ רש"י שבת (ה') וא"כ ל"ש פטור זה רק בשבת ולא בשאר איסורין, ואפי' נימא כפן השני דזה חשיב כנתכוון לחתוך תלוש ונמצא מחובר ונתמעט בכה"ת מבה פרט למתעסק מ"מ הא מתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה ולמה ח"ש בחלב מותר לר"ל דלא חזי לאצטרופי משום דל"ה אכילה משע"ר לכך, והלא בחלבים ל"ש כלל פטור מתעסק, [זה יש ליישב לפמ"ש הח"צ דח"ש אסור מצד אחשביה וצ"ל דתרווייהו צריכי חזי לאצטרופי ואחשביה ואחשבי' ל"ש רק במכוון בפועל כמבואר באו"ח (סי' תמ"ב) גבי דיו של חמץ וא"כ כיון דחשיב מתעסק ל"מ שכן נהנה להוציאו מידי מתעסק כיון דל"ש אחשביה]:

אמנם נראה דבהא דל"ה עקירה משע"ר לכך ע"כ לאו לענין חטאת קאי לפוטרו מקרבן דתיפ"ל דבעינן תחילתו וסופה שגגה כדאיתא שבת (ק"ב.) ודוחק לומר דמיירי בשכח שהוא שבת ועשה גם סופו בשוגג דא"כ הו"ל לפרושי] וכיון דמסתם לה סתומי משמע דבין בשוגג בין במזיד פטור, בשוגג פטור משום מתעסק דל"ח מלאכת מחשבת כמו שפירש"י, ובמזיד פטור משום של"ה תחלתו וסופו זדון דודאי כמו דבעינן לענין קרבן תחלתו וסופו שגגה כמו כן בעינן לענין חיוב סקילה תו"ס זדון, וכ"כ בחלקת יואב יו"ד (סי' ט') דבעינן תחלתו וסופו בהתראה ולא סגי בהתראה בסוף עיי"ש שחולק על המנ"ח ודוק מינה ומינה דכמו לענין שיחשב מתעסק בתחלת המלאכה כשלא נתכוון לגמור תלי בזה אם ח"ש אסור מה"ת לא חשיב מתעסק, ה"ה לענין זדון היכא דח"ש אסור מה"ת חשיב כמו תחלתו זדון, ואף דבעינן גם תחלתו בהתראה היינו שלא יהי' שוגג גמור וידע שעכ"פ עושה איסור ח"ש שהוא אסור מה"ת, ושאם יגמור יהי' ח"ש זה מצטרף לענין החיוב, אבל אי"צ לידע בח"ש ראשון שיגמור האיסור, וראיה לזה מהא דר' יוחנן דח"ש חזי לאצטרופי וקשה הא ל"ה אכילה משע"ר לכך, ונחשב כתחלתו שוגג וע"כ דכיון שנתכוון עכ"פ לח"ש חשיב תחלתו זדון ולפ"ז צדקו דברינו הנ"ל:

אמנם לדעת המנ"ח מצוה ג' דסגי בהתראה במשהו אחרון [וכעי"ז יש דיעות בה' ס"ת דסגי לשמה בשעת גמר כתיבת השם הק' ובפנים יפות פ' שלח לענין מקושש כ' להדיא

כמנ"ח וע' אמרי בינה דיני בב"ח (סי' ב') הביא דברי הפנים יפות ותלי ליה בפלוגתא דר"י ור"ל אי ח"ש אסור מה"ת דלר"ל דח"ש מותר מה"ת ועיקר האיסור משהו האחרון סגי להתרותו במשהו אחרון אבל לר"י דח"ש אסור מה"ת צריך להתרותו בתחלתו וע' שעשועי רעיונים (כ"ה:) מדה"ס] וסבירא ליה דלא בעינן תחלתו וסופו זדון אתי שפיר טעם רש"י [בהא דל"ה עקירה משע"ר לכך דהיינו משום דל"ח מלאכת מחשבת] בין בשוגג בין במזיד דא"א לפוטרו במזיד מסקילה משום דתחלתו שוגג דהרי סגי במזיד בסוף המלאכה ע"כ הוכרח רש"י ז"ל לפרש משום דתחלתו כמתעסק דגרע משוגג [ובזה יש ליישב עוד מה שפירש"י דל"ח מחשבת ולא פי' בפשיטות דחשיב מתעסק, דהנה באבני נזר או"ח (סי' ר"נ סקי"ב) דבאיסור סקילה לא נתמעט מתעסק, א"כ לענין מזיד ל"ה מיפטר מטעם דתחלתו מתעסק ע"כ הוכרח לפרש משום דל"ח מלאכת מחשבת]

ואין להקשות מ"ש לענין מחשבת דבעינן גם תחלתו מלאכת מחשבת ומ"ש זדון דסגי בזדון בסופו לא ק' דשאני מחשבת שהוא כחלק מגוף המלאכה ע"כ צריך גם בהתחלתו מחשבת כמו בכל פרטי המלאכה דבעי' גם בתחלתו גם לענין בישול דבעי' כמאב"ד ואם בישל ח"ג וחזר ובישל ח"ג ודאי צריך שיהי' גם ח"ג ראשון כמאב"ד וכן בשאר פרטים וה"נ בעינן מחשבת גם בחצי ראשון משא"כ ענין זדון דאינו חלק מגוף המלאכה דהרי אפי' שוגג חייב חטאת אך דלחייבו סקילה צריך שיהי' מזיד וע"כ סגי במזיד בהגמר שאז עיקר החיוב:

ובעיקר דברי המנ"ח מצוה ג' דסגי בהתראה בסוף נלע"ד לכאו' ראי' לדבריו מדעת רמב"ן וריטב"א מכות (ט"ו:) דלמ"ד ביטלו ולא ביטלו ל"ה התראת ס' דיכול להתרות בשעת ביטול העשה דכיון דהתורה תלתה הלאו בעשה חשיב זה כחלק מן הלאו עיי"ש וק' מ"מ גם בשעת העבירה הוי ג"כ חלק מן העבירה ואז לא משכח"ל התראה דהתר"ס ל"ש התראה והוי כאלו התרה בסוף ולא בתחלה ומ"מ לקי, הנה דסגי בהתראה בסוף לבד ואין לחלק דשאני בהתראה סוף אכילת הכזית דח"ש אסור מה"ת, דודאי גם בלאו הניתק לעשה אפי' למ"ד ביטלו ולא ביטלו דפטור כ"ז שאינו מבטל העשה היינו דפטור ממלקות אבל ודאי איסור תורה יש ואפי' לתוס' פסחים (כ"ט.) דמשהה חמץ ע"מ לבערו א"ע עליו הייי"ד כשמקיים העשה בסוף מתקן הלאו למפרע אבל לא בלא ביטלו לבד וז"ב, וכמו דהתם יש איסור תורה בהעבירה לבד מ"מ סגי בהתראה בשעת ביטול העשה שגורם מלקות דכיון דהתראה צריך רק למלקות מועיל ההתראה אז בשעת ביטול העשה הגורם מלקות (כן מבואר מלשון הריטב"א ז"ל עיי"ש] ה"נ מועיל א התראה בשעת גמר אכילת הכזית שגורם מלקות:

ומעניין לענין מצאתי חידוש במכתב הרה"ק בעל התני' ז"ל הנדפס בס' גנזי נסתרות [הנדפס בירושלים תובב"א] בח"ג הנקרא אור רב במכתב כ"ק שכ' דכל התורה ומצות שאדם עושה בכל היום עולה בשעת תפלה וכ' שם דאע"ג דהתורה ומצות הי' בלא דו"ר דלא פרחא לעילא מ"מ אם התפלה הוא בדו"ר מעלה כל התו"מ עיי"ש דוק ותשכח, והוא כעין דברי ריטב"א הנ"ל דמהני התראה בשעת ביטול העשה כיון דהתראה צריך למלקות וביטול העשה הרי גורם מלקות ע"כ חשיב לגבי מלקות כחלק מן האיסור ה"נ כיון דהתפלה גורם העלאת התו"מ לעילא ועיקר דו"ר צריך לענין שתהי' פרחא לעילא חשיב לענין זה התפלה כחלק מן התו"מ וסגי בדו"ר בשעת תפלה, [ויש להוסיף ביאור לזה דהנה במלקות (ט"ז.) אי דקטלה קילב"מ והק' התוס' דלמא מיירי דקטלה בשוגג והק' מהרש"ל הא גם חייבי מיתות שוגגין פטורין, ותירץ מהרש"א דכאן ל"ש זה דכיון דהחיוב על שעת עבירת הלאו לא על שעת ביטול העשה ול"ה בעידנא ולכאורה קשה דא"כ גם במזיד ל"ש קילב"מ כיון דל"ה בעידנא:

ונלע"ד לבאר דעת מהרש"א ז"ל דאף דלרש"י חל חיוב מלקות בשעת העבירה מ"מ חיוב בפועל א"א שיהי' אז רק אחר ביטול העשה, ע"כ בקטלה במזיד דיש חיוב מיתה בפועל פוטר המלקות ג"כ מחמת שעתה הוא חל בפועל אבל בשוגג דבלא"ה ליכא חיוב בפועל כלל כשהוא בשוגג רק חיוב לבד וחיוב מלקות שלא בפועל הרי כבר חל בשעת עבירה ול"ה בעידנא ונכון בס"ד, וכ"נ באב"נ או"ח (סי' ס"ט) דדבר שחל עתה למפרע חשוב עיקר החלות עתה והוא כמו שכתבנו דהחלות בפועל הוי

וראי' לזה מרא"ש נדרים (נ"ב.) בשם ירושלמי לענין קונמות דחשיב יש לו מתירין ופריך דחכם עוקר נדר מעיקרו ומשני אין עוקרו אלא מכאן ולהבא נלע"ד הפירוש ג"כ כנ"ל דההיתר בפועל הוא מכאן ולהבא:

ובזה מובן הא דמועיל התראה בשעת ביטול העשה כיון דאז חל העבירה למפרע ואז חל העבירה בפועל וההתראה הוא לפעול חיוב בפועל ע"כ אז הוא דבר בעתו בשעת חלות העבירה בפועל שיהי' חלות החיוב ג"כ בפועל וככה י"ל לענין מצוה וד"ל]:

ומצינו כזה דמדמים מצוה לעבירה בר"ה (כ"ח.) לענין כפאו ואכל מצה יצא פירש"י והר"ן שכן נהנה כמו במתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה, ובגמ' אמרי' רק דרך צריכותא אבל הרמב"ם פוסק כן אליבא דאמת כמ"ש הה"מ, וכעי"ז מצינו באו"ח (סי' תנ"ג) דכמו דס"ל להפוסקים באיסורין דע"י טעם כעיקר נהפך ההיתר להיות איסור וחייב על כל זית שבו כמו כן לענין מצה מועיל טכ"ע לציי"ח בכל כזית, ולכאורה ק' הא טכ"ע ילפי' מגיעולי מדין או ממשרת ומנלן במצוה וצ"ל דילפינן מצוה מעבירה

דידיעת ההפכים א' הוא, ומצאתי במדרש משלי קפיטל א' סוד"ה דרש ר' תנחום מבן עשרים שנה ולמעלה מחשבין לו עונותיו כמה דאת אמר מבן עשרים שנה ומעלה מה עבודת עבודה ר"ל אמר אין עבודה אלא תפלה דכתי' עבדו את ה' ביראה וגו' [והוא חידוש דל"ש עבודת התפלה רק מעשרים שנה ולמעלה] משעה שהוא מתחשב לעבודה מתחשב לעבירה עכ"ל הנה דמדמין עבירה למצוה, ומה דקרי לתפלה עבודת עבודה י"ל לפ"ד הרב ז"ל דע"י תפלה עולין כל התו"מ נמצא שהוא עבודה של כל עבודות שגוררת אחרי' כל עבודות גם יל"פ בזה מה שדרז"ל ולעבדו בכל לבבכם איזה עבודה שבלב זה תפלה ולהנ"ל יל"פ שהוא חלק עבודת הלב של כל עבודות שאפי' עשה כל עבודות בלא לב רק שהתפלל בדו"ר ובלב בר מעלה כל העבודות נמצא דשעת תפלה הוא שעת עבודת הלב של כל התו"מ שלו ודו"ק:

ולפי דברי הרב ז"ל הנ"ל אולי יש להוסיף לפמ"ש בס' שערי אורה דאם אדם מתפלל פ"א כהוגן בכוונה ראוי' מעלה כל התפלות הפסולות שהתפלל מעודו, ולפ"ז אפשר לומר דאף שלא התפלל בדו"ר רק פ"א ואז מעלה כל התפלות של כל יום, ביחד עם כל תפלה עולין ג"כ התו"מ של אותו יום של התפלה וממילא עולין אז עם התפלה האחת ההגונה כל התו"מ של כל ימי חייו:

ואולי יש לבאר בזה דעת הרמב"ם דתפלה מה"ת דכתי' לעבדו בכל לבבכם איזה עבודה שבלב זה תפלה, ובגמ' אמרו תפלה דרבנן, ולהנ"ל י"ל דתפלה חשיב עבודה שבלב כמו שביארתי לעיל שהוא עבודת הלב של כל העבודות, שאפילו עשה כל המצות בלא דו"ר עדיין עת לעשות בשעת תתלה בדו"ר לגרום להם עלייי', אמנם אם עושה המצוה עצמה בדו"ר שוב אי"צ לתפלה ואז התפלה דרבנן, והתורה נתנה עצה שיוכל לתקן כל התו"מ שהי' בלא דו"ר ע"י תפלה בדו"ר ואז הוא דאורייתא:

ובזה י"ל טעם דצריך להתפלל נגד א"י כבגמ', וכמ"ש והתפללי אליך דרך ארצם, דהנה בסנהדרין דאדה"ר נברא ראשו מא"י וגופו משאר ארצות, ומשכן הנשמה הוא במוח שבראשו ושם הכוונה והדעת, ע"כ תפלה שהוא הכוונה של כהמ"צ מתייחס לא"י ביותר:

והנה ראיתי בס' מחנה ישראל להגאון בעל חפץ חיים פרק ל"א שכ' על איש חיל דאם אנוס ע"פ הממשלה להוציא איזה דבר לרה"ר שוב אינו מחוייב על שאר חפצים שמוציא לצורך עצמו מצד רבוי שיעור, ועיי"ש בהגה שנסתפק לומר דאפי' אינו מוציא חפציו ביד א' עם החפץ שאנוס עליו מ"מ כל שעושה בב"א הוי רבוי שיעור ואף דמשמע בביצה (י"ז.) דדוקא בקדרה א' חשיב רבוי שיעור אבל אם יעמיד ב' קדרות בב"א א' לצורך יו"ט וא' לצורך חול אף ביד א' אסור זה רק מדרבנן, עוד נסתפק שם בבישל בב"ח בידו א',

ובב"א העמיד בב"ח על האש בידו השנית אי"ח אלא א' דחשיב הכל רק איסור א' כמו רבוי שיעור עיי"ש, ולפ"ז אם ידליק ב' נרות בב' ידיו בשבת ל"ח אלא איסור א' וכן בכל האיסורין שבתורה

ודבריו תמוהין מש"ס שבת (צ"ד.) דאפי' הוציא אוכלין בכלי והכלי צריך לו חייב שתים בנודע לו וחזר ונודע לו עיי"ש הנה דאף שהוציא הכל ביד א' האוכלין והכלי מ"מ חשיב איסורין חלוקים, ולפ"ז פשוט דה"ה אם יעמיד ב' קדרות בידו א' על התנור ביו"ט א' לצורך יו"ט וא' לצורך חול אסור מה"ת למאן דלית לי' הואיל, וע"כ ל"ח רבוי שיעור רק כשכל הבשר בקדרה א' דהכלי מצרף שיחשב מלאכה א' וכמ"ש הרמב"ם פי"ב מה"ש הי"א שהכלי משים כל מה שיש בו כחפץ א' עיי"ש וכמו דמצינו בשבת (צ'.) המוציא קופת הרוכלין אע"פ שיש בה מינין הרבה אינו חייב אלא חטאת א' וכ' התוס' דמיירי בנודע לו וחזר ונודע לו ומ"מ אי"ח אלא א' דחשיב הכל הוצאה א', דדוקא בכלי ואוכלין שבתוכו מחלקין ידיעות אבל באוכלין שבתוך הכלי אפי' כפרות אין מחלקות עיי"ש:

עוד ראי' ממש"כ בירושלמי כתובות במדליק את הגדיש דעל כל שבולת ושבולת חייב מיתה ומש"ה אמרי' קילב"מ, ולדעת מחנה ישראל למה יתחייב מיתה על כל שבולת ושבולת הרי עושה הכל בב"א ואף דנשרף בזאח"ז מ"מ כיון דהכל בא מכח מעשיו חשיב כאלו הי' בב"א כמ"ש הנמוק"י פ"ב דב"ק דחשיב כאלו נגמר כל המלאכה בשעת מעשיו וגדולה מזו מבואר בתוס' ב"ק (כ"ב:) דאפי' הי' מקצת אשו משום חציו ומקצת משום ממונו מ"מ שייך קילב"מ כיון דבא ע"י מעשה א' חשיב כאלו הוא בב"א עיי"ש וה"ה בנ"ד, ונלע"ד ראי' לזה דאלת"ה א"כ איך מותר רבוי שיעור בקדרה א' הא ידוע שאין כל הבשר מתבשל ונגמר יחד דמה שמונח למטה בקדרה ממהר להתבשל מחמת שהוא סמוך להאש ואח"כ מתבשל מה שלמעלה בקדרה וא"כ איך יהי' מותר רבוי שיעור הא אינו מתבשל ביחד וע"כ דכיון דהכל בא ע"י מעשה א' חשיב כמו בב"א, שו"ר באגלי טל מ' זורע (סק"ט) בהגה ד"ה ותדע דאף להתוס' דרבוי שיעור מותר מה"ת הי"ד כשנעשה הכל בב"א עיי"ש ואיני כדאי לדון בקרקע בדה"ק ולענ"ד הקלושה ק' מרבוי שיעור בקדרה דג"כ אינו מתבשל בב"א כמ"ש, ותו דאף לאגלי טל דבזאח"ז לא הותר רבוי שיעור מ"מ מי לא עסקינן במדליק הגדיש שנשרפו כמה שבולות יחד ומ"מ כ' הירושלמי דעל כל שבולת ושבולת חייב מיתה:

עוד ראי' מהא דחולין פ' או"ב דאם שחט אמו ואח"כ בתה ואח"כ אותה חייב שתים עלי' משום דהוי גופין מחולקים וכן בפ"ד דקדושין באלמנת ראובן שהוא אלמנת שמעון חייב ב' משום גופין מחולקים והיינו דחשיב כאלו הי' ב' מעשים אבל סו"ס בזמן א'

הוא ולדעת המחנה ישראל אפי' ישחוט ב' או"ב בשתי ידיו אי"ח אלא א', וע"כ דליתא, והגאון שליט"א בעצמו הביא ממכות (כ':) בסך ה' אצבעותיו נשא וקרח בה' מקומות חייב ה' ולרש"י ורמב"ם ליכא קרא ע"ז, ומה שדחה שם משום דבה' מקומות הן הקריאות מחלקין, לא ידענא, כלל מה קאמר דאם הה' מקומות שכלן בגוף א' הם מחלקים כש"כ שב' חפצים מחולקים לגמרי דחשיבי כשנים, גם מש"כ שם להוכיח מצידת צבי דמותר כשנועל לשמור ביתו כמ"ש הרשב"א פי"ג דשבת, ראייתו זו תמו' ביותר דאיך נימא דהרשב"א משום רבוי שיעור קאתי כיון דבנעילת ביתו בלעדי הצבי ליכא צידה כלל דמה ששומר שאר חפצים שבבית ליכא צידה רק בצבי שהוא בע"ח וע"כ ל"ח רבוי שיעור אלא כשגם המקצת של היתר הוא מלאכה כגון המבשל לצורך אוכ"נ ביו"ט או לחשיב"ס דגם הבישול לחולה חשיב מלאכה רק שמותר אז חשיב רבוי שיעור לתוס' ורשב"א משא"כ בנועל ביתו דלולא הצבי אין בנעילה זו צידה כלל א"כ כל הצידה הוא רק בצבי, הא למה זה דומה להיוצא בש"ק לבוש במלבושיו ומוציא גם משא דפשיטא דל"ח רבוי שיעור אף שמוציא גם מלבושיו כיון דבמלבושיו שלבוש בהם אין בהם מלאכת הוצאה א"כ עיקר ההוצאה הוא רק בהמשא שמוציא ואין זה רבוי שיעור ואל"כ בטלת כל מלאכת הוצאה, ונצטערתי מאד על גאון וצדיק כמוהו שבכל ספריו היקרים דבריו מסולאים בפז וכאן לא חש לקמחי' לכתוב דבר זר כזה:

[**וראיתי** דהגאון שליט"א עצמו תברא לגזיזי' כי במחנה ישראל (סי' כ"ה אות ח') כ' לענין לבישת שעטנז דעל כל בגד ובגד עובר בלאו בפ"ע והוא ברור ולדבריו הנ"ל כל שעושה בב"א הוי רק איסור א']:

אמנם לענין הוצאה לבד נלע"ד לחדש כדברי הגאון שליט"א ולא מטעמי', והוא בהקדם מש"כ התוס' רפ"ק דשבת אהא דנקיט לשון יציאות ולא הוצאות וכ' דלישנא דקרא נקיט אל יצא איש ממקומו שדרשו אל יצא עם הכלי ללקט המן, ולכאורה ק' דבכל מס' שבת לא נקיט יציאה רק הוצאה כגון המוציא יין לא תנן היוצא עם היין וכן בכ"מ ולמה דוקא כאן נקיט לישנא דקרא, וכתבתי במק"א דדבר גדול רימזו לנו רבותינו בזה דהנה התוס' הקשו עוד מ"ש הוצאה דעני מבעה"ב דחשיב להו בתרתי ותירצו דהוצאה מלאכה גרועה ובעי' שיהי' הכל במשכן וכל שיש בו קצת שינוי הוא מלאכה בפ"ע, ועדיין אינו מובן כל הצורך דמ"מ עיקר מלאכת הוצאה נעשה בחפץ ומה נפ"מ בין האדם עומד בפנים ובין האדם עומד בחוץ ואף דניהוב דבהוצאה בעי' שכל תולדה יהי' במשכן היינו כשיש נפ"מ באיכות המלאכה עצמה, אבל מה שייטי' דעמידת האדם אל המלאכה ואטו יש שום נפ"מ במבשל בשבת בין עומד ברה"י ומבשל או עומד ברה"ר ומושיט ידו לרה"י ומבשל

כיון דמ"מ מלאכת הבישול נעשה בתבשיל באופן א' שוה וה"נ כיון דההחפץ נעשה בו מלאכת הוצאה מה נפ"מ באיזה מקום האדם עומד.

(יש** ליישב לפמ"ש התוס' רי"ד ריש שבת דנכרי המביא חפץ לרה"י מותר לישראל לקבלו אף שעושה הנחה לאו כלום הוא, ואף דבריש מכילתין המניח פטור אבל אסור היי"ד התם דעדיין לא יצא החפץ לגמרי לחוץ דידו בתר גופו גרירא וכשזה מקבל ממנו גומר גוף ההוצאה ולא ההנחה לבד עיי"ש, וא"כ שפיר יש חילוק בין ההוצאה דעני לבעה"ב, דעני המוציא נעשה כל הוצאת החפץ קודם ההנחה ואחרי' הנחה וזה דרך כל הוצאה, משא"כ בבעה"ב המוציא לחוץ דאין הוצאת החפץ נגמרת עד שמניח נמצא הוצאה והנחה בהדי הדדי קאתי, ואין זה כדרך שאר הוצאות, וכן בההכנסה יש חילוק זה וק"ל:

אמנם המג"א (סי' ש"ז סק"כ) כ' היפוך דברי התוס' רי"ד, וע' אב"נ או"ת (סי' מ"ח סק"ג) וא"כ לד' המג"א חוזר קושייתו, ונראה דהא דתוס' רי"ד והמג"א תליא בב' לישני בתוס' שבת (צ"ב.) ד"ה התם למעלה מג', אם הטעם בהוציא בעה"ב ידו מלאה לחוץ, ולא הניח אינו חייב, אם הוא משום אגד יד שמיה אגד או מחמת דל"ח הנחה באויר, וע' שבת (ג'.) ג"כ ב' גירסות ידו לא נייח או ידו בתר גופו גרירא, דאי"נ דהטעם דחשיב אגד יד שפיר י"ל כתוס' רי"ד, אבל להטעם ידו לא נייח ע"ג קרקע משמע דכל ההוצאה כבר נשלמה ואין חסר רק ההנחה, ולפי"ז הדין כמ"ש המג"א ולדידי' צריך ליישב כמ"ש בפנים:)**

והנראה בזה דהנה בהוצאה מצינו ג' מיני מלאכות מוציא זורק ומושיט, ולכל א' דינים מיוחדים שאין בחברו מושיט בעינן דוקא ע"י שנים כמ"ש תוס' (דף ג') בשם ירושלמי, ומוציא וזורק לא בעי ע"י שנים, וכן מצינו חומרא בזורק ומושיט משא"כ במוציא דזורק ומושיט מרה"י לרה"י דרך רה"ר חייב למאן דיליף זורק ממושיט ואלו מוציא מרה"י לרה"י דרך רה"ר אין בו איסור דאורייתא כלל כמ"ש הרשב"א שבת (צ"ז.) ואף לדעת תוס' עירובין (ל"ג.) במוציא מרה"י לרה"י דרך רה"ר יש בו איסור דאורייתא היינו משום מעביר ד"א ברה"ר ואלו זורק ומושיט אפי' יעבור דרך מקצת רה"ר פחות מד"א ג"כ חייב דעצם ההושטה מרה"י לרה"י דרך רה"ר הוא המלאכה, הנה דכל א' מלאכה בפ"ע בגדרים מיוחדים אלי' ורימזו לנו רבותינו ז"ל בתיבת יציאות דשני' מלאכת הוצאה מכל המלאכות דבכל המלאכות העיקר הוא החפץ אשר בו מתפעל המלאכה משא"כ בהוצאה דילפינן מקרא אל יצא איש ממקומו אל יצא עם הכלי ללקוט המן וכיון דלשון הקרא הוא על האדם ע"כ גם יציאות האדם הוא חלק מן המלאכה והמלאכה בשניהם יחד ביציאות האדם עם החפץ ואין קושי' מזורק דאין בו יציאת האדם כלל ומ"מ חייב

דכבר כתבתי דזורק הוא דבר בפ"ע ואין דינו שוה למוציא אבל גדר מלאכת המוציא הוא יציאת האדם בצירוף החפץ באמצעות שניהם יחד נעשה המלאכה [ואדרבא יש ראיה ברורה לזה מדאין דינו שוה לזורק בזורק מרה"י לרה"י דרך רה"ר חייב ומוציא פטור ואם הי' האיסור במוציא רק יציאת עצם החפץ למה לא יתחייב מוציא מרה"י לרה"י דרך רה"ר כמו זורק ומה בכך דגם האדם הילך עם החפץ מ"מ הרי עצם החפץ נעתק מרה"י לרה"י דרך רה"ר ממש כמו בזורק ואדרבא עדיף מזורק דזורק אינו עושה המלאכה בגופו רק בכחו ואלו מוציא עושה המלאכה בגופו ממש ולמה יגרע וע"כ צ"ל דזה גזה"כ דאף דבזורק חייב מצד העתקת החפץ גרידא מ"מ המוציא אינו חייב רק מצד הוצאה היינו יציאת החפץ עם האדם יחד ומצד זה א"א לחייבו רק במוציא מרה"י לרה"ר או מרה"ר לרה"י אבל לא מצד מרה"י לרה"י דרך רה"ר ועכ"פ זה ראיה ברורה דהוצאה יש לה גדר בפ"ע **)

ובזה יש לבאר ש"ס שבת (ה'.) זרק חפץ ועקר ממקומו וקבלו ב' כחות באדם א' כב' בנ"א דמי ופטור או כאדם אחד דמיין, והוא פלאי גדול, דב' שעשאו פטורין מדכתי' בעשותה העושה את כולה ולא העושה את מקצתה, וכאן הרי עשה את כולה, גם הקשה ברשב"א שם, א"כ המוציא ב' חצאי גרוגרות בב' ידיו יפטר דהוי כב' כחות באדם א', ונראה לפי הנ"ל דמוציא וזורק הם ב' סוגי מלאכות, והנה דרך זורק שאחרי צאת החפץ מידו יהי' כל המלאכה בעצמה, וכיון דעקר ממקומו ועשה הנחה בידים כעין מוציא הוא, וא"כ הוי המלאכה חציו בזורק וחציו)** ואין להביא ראיה מזורק על מוציא] ובזה מובן היטב דיש חילוק בין הוצאה דעני לדבעה"ב כיון דיציאת האדם הוא ג"כ מן המלאכה א"כ שפיר יש חילוק בין הוצאה דעני להוצאה דבעה"ב דהעני אינו מוציא בגופו כמו שיוציא הבעה"ב דזה עומד בגופו בפנים ומוציא ידו לחוץ ול"ח יציאה שלמה בסוף המלאכה דנשאר מקצתו בפנים והעני עומד בחוץ ומוציא גם ידו לחוץ הנה מצד סופו היא יציאה שלמה ומצד התחלתו יציאה דעני גרע גם קודם המלאכה הי' גופו בחוץ משא"כ דהבעה"ב קודם המלאכה ל"ה כלל בחוץ ע"כ שפיר יש חילוק בין הוצאה דעני להוצאה דבעה"ב, וכ"ז בעבור שיציאת האדם ג"כ מן המלאכה ע"כ חשיב שיטי במלאכה מה שיש שינוי בין עני לבעה"ב אבל אם לא כן לא הי' שום ס"ד לחלק בהכי כיון דמ"מ יציאת החפץ באופן א' הוא ע"כ כאן דתנן שתים שהם ארבע וחילק הוצאה דעני ודבעה"ב לשנים ע"כ תני יציאות ולהסביר סיבת החילוק משא"כ בשאר דוכתי תני הוצאה כנלע"ד נכון לישב בס"ד

**(ואף דבש"ס סופ"ק דעירובין למ"ד לוקין על תחומין ד"ת, ופריך לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד, ופרש"י דקאי על הוצאה לא על תחומין, ומשני מי כתיב אל יוציא אל יצא כתיב. משמע דעל הוצאה לא שייך לשון אל יצא, היינו משום דבקרא לא כתיב חפץ כלל רק אל יצא איש ממקומו, וא"כ משמעותו הפשוט אינו על הוצאה כיון דלא נזכר חפץ כלל, וע"ש בתוס' שכ' ג"כ דפשטא דקרא משמע אל יצא עם כלי ללקוט המן, ומ"מ עיקר קרא לתחומין קאתי, והיינו כמ"ש, מדלא נזכר חפץ כלל רק יציאת אדם גרידא, וזה ודאי ל"ש בהוצאה רק בתחומין, ע"כ חשיב עיקר הלאו רק על תחומין, ומ"מ קאי גם על הוצאה, והיינו כמ"ש התוס', אל יצא עם הכלי ללקוט המן, וכיון דלשון התורה קאי הלאו על יציאת האדם ע"כ איסור זה הוא יציאת אדם בצירוף עם יציאת החפץ:

ובזה י"ל קושית התוס' שבת (צ"ג.) דאמאי צריך קרא למעט זה עוקר וזה מניח ול"צ מיעוט לזה כתב אות א' וזה כתב אות שני', ולהאמור י"ל, דבזה כ' אות א' ובא השני וכתב אות שני פשיטא דפטור כיון דלא פעל מעשה שלימה ל"ח מעשה, אך הוצאה דהאיסור בגוף האדם ג"כ סד"א דאפי' בלא מעשה יתחייב, כמבואר בשו"ת הרשב"א ח"ד (סי' ע"ד), וע' אבנ"ז (סי' נ"א) ותבין:

והא דבאמת פטור בזה עוקר וזה מניח היינו משום דאין האיסור בהאדם לבדו רק בצירוף הוצאת חפץ וכיון דלגבי החפץ חשיב האדם פועל המלאכה ולא מתפעל, וא"כ בז"ע וז"מ ל"ח פועל בחפץ ממילא גם לגבי עצמו ל"ח מלאכה, ובזה מדוקדק הא דפריך בשבת (ג'.) והא איתעבידא מלאכה מבינייהו, דלכאורה תמוה, דהרי בשבת אין החיוב מצד המתפעל דהרי מותר להתחיל מלאכה בע"ש שתגמר בשבח, ומאי בכך דאיתעבידא מלאכה מבינייהו, מ"מ הוא אינו עושה רק חצי, ולהנ"ל א"ש, דשאני הוצאה דהמלאכה גם בגוף האדם, וזה דקדוק לשון דאיתעבידא מלאכה מבינייהו היינו בגוף שלהם ממש, וע"ז משני דכתיב בעשותה, ובתיבה זו נכלל הפועל והמתפעל, ומקשינן הפועל להמתפעל וכיון דלגבי החפץ המתפעל ל"ח מלאכה ממילא גם לגבי עצמו ל"ח מלאכה ודו"ק:

עוד ראיה לזה דהנה בשבת (ה'.) זרק חפץ ועקר הוא עצמו וקיבלו מהו ב' כחות באדם א' כאדם א' דמי ופטור [כן גירסת הר"ח] או כב' בנ"א דמי וחייב, וביאר הר"ח, דאי כאדם א' דמי פטור דדומה למעביר מימינו לשמאלו דפטור, משום דמקום עקירה הוא מקום הנחה, כ"ה בר"ח הנדפס בש"ס ווילנא, והתוס' לא העתיקו דברים אלון, וקשה לכאורה למה דמות יערוך לזה עקר ממקומו הוא עצמו וקיבל, הא שם מקום עקירה לאו מקום הנחה כיון דעומד עתה במק"א, וצ"ל דהנחת חפץ ל"ח על הקרקע במקום עמידת האדם

רק על האדם לבדו, וכיון דהנחה הוא על אותו אדם שעקר ממנו נמצא מקום הנחה היינו מקום עקירה, וצ"ל כיון דאדם מפסיק בין החפץ לקרקע אא"ל דחשיב מונח בקרקע, וקשה לכאורה א"כ איך אמרי' עקירת גופו כעקירת חפץ דמי, והנחת גופו כהנחת חפץ דמי הרי האדם מפסיק בין החפץ לקרקע, וצ"ל דשא"ה במוציא דהחיוב גם על האדם ממילא אין האדם חוצץ כיון דהוא עצמו בכלל המלאכה כעין שכ' רש"י ור"ן סוכה (ל"ז.) דלמ"ד לולב צריך אגד אין האגד חוצץ כיון דגם הוא בכלל המצוה עיי"ש וכעי"ז ברש"י בכורות (ט':) דוק ותשכח:

ונראה ראיה לזה מעירובין (מ"ב.) אר"נ אמר שמואל שבת בבקעה והקיפו נכרים מחיצה בשבת מהלך אלפיים אמה ומטלטל בכולה ע"י זריקה. וכ' התוס' נראה לר"י דאף תוך אלפיים אינו מטלטל בכולה אלא ע"י זריקה אבל כי אורחי' אינו מטלטל אלא ד"א דלענין טילטול כי אורחי' נפרצה למקום האסור לה עכ"ל, והנה יש לי מזה ב' ראיות לדבריי, הא' דמוציא וזורק ב' סוגי מלאכות הן, ואע"ג דלענין מוציא חשיב נפרצה במילואה למקום האסור לה מ"מ לזרוק מותר והוא כמש"ל דאין לדמות א' לחבירו ואין להוכיח מא' על חבירו, השני דאיסור מוציא הוא ג"כ מצד יציאת האדם, דאלת"ה רק האיסור מחמת העתקת החפץ גרידא א"כ למה יחשב נפרץ במילואה למקום האסור לה משום דאסור לו לילך חוץ לתחום הרי אין זה כלל סוג מלאכת הוצאה דאם יוציא חפץ חוץ לתחום לא יהי' שום איסור מחמת העתקת החפץ דהרי יש לו מחיצות והוא רה"י גמור רק יהי' איסור משום יציאה חוץ לתחום ומה ענין זה לאיסור הוצאה שהוא רק בחפץ שיחשב לגבי הוצאה מקום האסור לה, ואין לומר משום דבהמה וכלים כרגלי הבעלים א"כ גם מצד החפץ יש איסור מה שמוציאו חוץ לתחום ז"א דאטו מי לא משכח"ל במטלטל חפץ של חבירו שכלה תחומו בסוף כל הבקעה כגון בקעה שמחזקת ד' אלפים אמה וחבירו הניח עירוב תחומין באמצעו ומותר לו לילך בכל הבקעה והוא לא הניח עירוב תחומין וכלה תחומו באמצע הבקעה וכאן סתמא תני דאסור לטלטל רק ע"י זריקה משמע אפי' חפץ של חבירו דמצד החפץ ליכא איסורא כלל רק מחמת יציאת האדם חוץ לתחום, ואיככה יחשב מחמת זה נפרץ במילואו למקום האסור לו לגבי הוצאת החפץ:

אך למש"כ א"ש דגם מלאכת הוצאה הוא מחמת יציאת האדם וכיון דהאדם אסור לו לצאת חוץ לתחומו חשיב גם לגבי מלאכת הוצאה נפרץ במילואו למקום האסור לו, עוד ראיה מתוס' שבת (פ"ז:) אהא דאמרי' שבת במרה

)****(ואף דבש"ס סופ"ק דעירובין למ"ד לוקין על תחומין ד"ת, ופריך לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד, ופרש"י דקאי על הוצאה לא על תחומין, ומשני מי כתיב אל יוציא אל יצא

כתיב. משמע דעל הוצאה לא שייך לשון אל יצא, היינו משום דבקרא לא כתיב חפץ כלל רק אל יצא איש ממקומו, וא"כ משמעותו הפשוט אינו על הוצאה כיון דלא נזכר חפץ כלל, וע"ש בתוס' שכ' ג"כ דפשטא דקרא משמע אל יצא עם כלי ללקוט המן, ומ"מ עיקר קרא לתחומין קאתי, והיינו כמ"ש, מדלא נזכר חפץ כלל רק יציאת אדם גרידא, וזה ודאי ל"ש בהוצאה רק בתחומין, ע"כ חשיב עיקר הלאו רק על תחומין, ומ"מ קאי גם על הוצאה, והיינו כמ"ש התוס', אל יצא עם הכלי ללקוט המן, וכיון דלשון התורה קאי הלאו על יציאת האדם ע"כ איסור זה הוא יציאת אדם בצירוף עם יציאת החפץ:

ובזה י"ל קושית התוס' שבת (צ"ג.) דאמאי צריך קרא למעט זה עוקר וזה מניח ול"צ מיעוט לזה כתב אות א' וזה כתב אות שני', ולהאמור י"ל, דבזה כ' אות א' ובא השני וכתב אות שני פשיטא דפטור כיון דלא פעל מעשה שלימה ל"ח מעשה, אך הוצאה דהאיסור בגוף האדם ג"כ סד"א דאפי' בלא מעשה יתחייב, כמבואר בשו"ת הרשב"א ח"ד (סי' ע"ד), וע' אבנ"ז (סי' נ"א) ותבין:

והא דבאמת פטור בזה עוקר וזה מניח היינו משום דאין האיסור בהאדם לבדו רק בצירוף הוצאת חפץ וכיון דלגבי החפץ חשיב האדם פועל המלאכה ולא מתפעל, וא"כ בז"ע וז"מ ל"ח פועל בחפץ ממילא גם לגבי עצמו ל"ח מלאכה, ובזה מדוקדק הא דפריך בשבת (ג'.) והא איתעבידא מלאכה מבינייהו, דלכאורה תמוה, דהרי בשבת אין החיוב מצד המתפעל דהרי מותר להתחיל מלאכה בע"ש שתגמר בשבח, ומאי בכך דאיתעבידא מלאכה מבינייהו, מ"מ הוא אינו עושה רק חצי, ולהנ"ל א"ש, דשאני הוצאה דהמלאכה גם בגוף האדם, וזה דקדוק לשון דאיתעבידא מלאכה מבינייהו היינו בגוף שלהם ממש, וע"ז משני דכתיב בעשותה, ובתיבה זו נכלל הפועל והמתפעל, ומקשינן הפועל להמתפעל וכיון דלגבי החפץ המתפעל ל"ח מלאכה ממילא גם לגבי עצמו ל"ח מלאכה ודו"ק:

עוד ראיה לזה דהנה בשבת (ה'.) זרק חפץ ועקר הוא עצמו וקיבלו מהו ב' כחות באדם א' כאדם א' דמי ופטור [כן גירסת הר"ח] או כב' בנ"א דמי וחייב, וביאר הר"ח, דאי כאדם א' דמי פטור דדומה למעביר מימינו לשמאלו דפטור, משום דמקום עקירה הוא מקום הנחה, כ"ה בר"ח הנדפס בש"ס ווילנא, והתוס' לא העתיקו דברים אלון, וקשה לכאורה למה דמות יערוך לזה עקר ממקומו הוא עצמו וקיבל, הא שם מקום עקירה לאו מקום הנחה כיון דעומד עתה במק"א, וצ"ל דהנחת חפץ ל"ח על הקרקע במקום עמידת האדם רק על האדם לבדו, וכיון דהנחה הוא על אותו אדם שעקר ממנו נמצא מקום הנחה היינו מקום עקירה, וצ"ל כיון דאדם מפסיק בין החפץ לקרקע אא"ל דחשיב מונח בקרקע,

וקשה לכאורה א"כ איך אמרי' עקירת גופו כעקירת חפץ דמי, והנחת גופו כהנחת חפץ דמי הרי האדם מפסיק בין החפץ לקרקע, וצ"ל דשא"ה במוציא דהחיוב גם על האדם ממילא אין האדם חוצץ כיון דהוא עצמו בכלל המלאכה כעין שכ' רש"י ור"ן סוכה (ל"ז.) דלמ"ד לולב צריך אגד אין האגד חוצץ כיון דגם הוא בכלל המצוה עיי"ש וכעי"ז ברש"י בכורות (ט':) דוק ותשכח:

ונראה ראיה לזה מעירובין (מ"ב.) אר"נ אמר שמואל שבת בבקעה והקיפו נכרים מחיצה בשבת מהלך אלפיים אמה ומטלטל בכולה ע"י זריקה. וכ' התוס' נראה לר"י דאף תוך אלפיים אינו מטלטל בכולה אלא ע"י זריקה אבל כי אורחי' אינו מטלטל אלא ד"א דלענין טילטול כי אורחי' נפרצה למקום האסור לה עכ"ל, והנה יש לי מזה ב' ראיות לדבריי, הא' דמוציא וזורק ב' סוגי מלאכות הן, ואע"ג דלענין מוציא חשיב נפרצה במילואה למקום האסור לה מ"מ לזרוק מותר והוא כמש"ל דאין לדמות א' לחבירו ואין להוכיח מא' על חבירו, השני דאיסור מוציא הוא ג"כ מצד יציאת האדם, דאלת"ה רק האיסור מחמת העתקת החפץ גרידא א"כ למה יחשב נפרץ במילואה למקום האסור לה משום דאסור לו לילך חוץ לתחום הרי אין זה כלל סוג מלאכת הוצאה דאם יוציא חפץ חוץ לתחום לא יהי' שום איסור מחמת העתקת החפץ דהרי יש לו מחיצות והוא רה"י גמור רק יהי' איסור משום יציאה חוץ לתחום ומה ענין זה לאיסור הוצאה שהוא רק בחפץ שיחשב לגבי הוצאה מקום האסור לה, ואין לומר משום דבהמה וכלים כרגלי הבעלים א"כ גם מצד החפץ יש איסור מה שמוציאו חוץ לתחום ז"א דאטו מי לא משכח"ל במטלטל חפץ של חבירו שכלה תחומו בסוף כל הבקעה כגון בקעה שמחזקת ד' אלפים אמה וחבירו הניח עירוב תחומין באמצעו ומותר לו לילך בכל הבקעה והוא לא הניח עירוב תחומין וכלה תחומו באמצע הבקעה וכאן סתמא תני דאסור לטלטל רק ע"י זריקה משמע אפי' חפץ של חבירו דמצד החפץ ליכא איסורא כלל רק מחמת יציאת האדם חוץ לתחום, ואיככה יחשב מחמת זה נפרץ במילואו למקום האסור לו לגבי הוצאת החפץ:

אך למש"כ א"ש דגם מלאכת הוצאה הוא מחמת יציאת האדם וכיון דהאדם אסור לו לצאת חוץ לתחומו חשיב גם לגבי מלאכת הוצאה נפרץ במילואו למקום האסור לו, עוד ראיה מתוס' שבת (פ"ז:) אהא דאמרי' שבת במרה)** ובמק"א הבאתי ראיות לזה וקבעתי בה מסמרות:

ואם כנים דברינו דשניא הוצאה משאר מלאכות דבהוצאה חשיב האדם עצמו חלק מן המלאכה ובשאר מלאכות **(במוציא, וכה"ג י"ל דפטור כעין ב' שעשאו כמ"ש התוס' גיטין (ט"ז:) דאי"נ דידים אין טהורין לחצאין אם בעינן נטילת ב' ידיו בזמן אחד ה"ה

דצריך שיהי' נטילת שתי ידיו באופן א' ולא א' בשטיפה וא' בנטילה עיי"ש, וה"נ כיון דבעי' כל המלאכה בפועל א' ולא ע"י ב' שעשאו ה"ה דצריך שתהי' כל המלאכה באופן א' או כולו בזריקה קה או כלו בהוצאה ולא חצי בזריקה וחצי בהוצאה, כעין דאמרי' בב"ת (נ':) או כלו בבנין או כלו במחיצה, ועי' מג"א (ס"ט). וגיטין (ט"ו.) ודו"ק:)** חשיב האדם רק הפועל המלאכה ובהוצאה חשוב האדם הפועל וגם הנפעל ולפ"ז שפיר יתכן לומר דאם מוציא חפץ א' בהיתר שוב יכול להוציא עוד חפץ אפי' בידו השני מצד רבוי שיעור דכיון דהאדם הוא חלק מן המלאכה והאדם עצמו גוף א' הוא וכיון דמה שיוצא עם חפץ זה חשוב יציאות גופו מלאכת היתר ה"ה דיציאת גופו עם חפץ השני היתר והוי שפיר רבוי שיעור מצד האדם עצמו וכיון דבהוצאה האדם הוא חלק מן המלאכה וכיון דמצד האדם הוא מותר מצד רבוי שיעור ממילא גם הוצאת החפץ מותר כיון דחלק מן המלאכה היתר הוא ודוק. ולפ"ז שפיר יש ללמוד זכות על איש חיל שמוכרח להוציא הקנה רובה מצד הפקודה שוב אף בשאר דברים שנושא אצלו לית בהו איסור הוצאה זה כתבתי רק ללמוד זכות אבל לא להלכה:

ולפ"ז יש זכות על המוציאין בש"ק ע"י קטן. דע"פ רוב קטן יש לו אצלו גם חפציו. וזה היתר הוא דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו. רק השאלה על הטשאלענט שעושה לצורך הגדול דזה לא ספינן לי' בידים וכיון דנושא שאר חפצים שלו בהקעשענא שוב הוי הוצאת הטשאלענט לצורך הגדול רק בגדר רבוי שיעור ומותר:

ובזה יש ללמוד זכות על רוב העולם שאין מפנים בגדיהם בערב יו"ט מדברים שאינם לצורך יו"ט דלכאורה איסור דאורי' הוא המוציא שלא לצורך יו"ט כמ"ש התוס' ביצה (י"ב.) ובשו"ע (סי' תקי"ח) ולהנ"ל י"ל דע"פ רוב אדם מוציא ביו"ט פאטשיילע בכיסו וזה לצורך יו"ט ומותר ושוב מותר להוציא גם שאר חפצים מצד רבוי שיעור. הן אמת דבתוס' ביצה (כ"א.) כ' דל"ח רבוי שיעור רק כשזה ראוי ליו"ט כמו זה עיי"ש גבי עיסה חצי' ש"נ וחצי' של ישראל

(והתוס' לא כתבו זה על רבוי שיעור רק על הא דממלאה אשה כל התנור פת מפני שהפת נאפה יפה וזה מותר אפי' בזאח"ז כמפורש ביצה י"ז,) ול"ש בזה היתר רבוי שיעור. אבל בעושה בב"א דההיתר מצד רבוי שיעור אפשר דלא מחלקינן בהכי]:) אבל הרי בתוס' פסחים (מ"ו:) כ' דזה רק איסור דרבנן. וא"כ עכ"פ פלטי מאיסור דאורי' ולדיעות דאין לנו רה"ר דאורי' הוי תרי דרבנן. וגם הוי מלשאצ"ל כמ"ש תוס' שבת צ"ד. דסגי לי' אי יתיב בחד דוכתא. ובאיסור קל כזה אפשר דיש לסמוך ארש"י ורמב"ם ולר"ן גם הרי"ף ס"ל כן דאפי' שלל"צ אמרי' מתוך:

ובזה מיושב עוד מנהג שהעולם מקילין להוציא בש"ק ע"י נכרי כמ"ש הרמ"א ז"ל (סי' שכ"ה) ולהנ"ל א"ש דרוב פעמים הנכרי יש לו בכיסו חפצים שלו והוי רק בגדר רבוי שיעור. ורבוי שיעור בנכרי מפו' בעירובין (ס"ח.) דמותר עיי"ש ניחום לי' אגב אמי'. אך בתוס' גיטין (ה':) נסתפק אם הוא דוקא במקום מצוה עיי"ש. מ"מ יש ליישב כיון דהתוס' נסתפקו הרי הלכה רופפת ובכ"מ שהל' רופפת הלך אחר המנהג כמ"ש בירו' ואע"ג דברמ"א סי' שי"ח ס"ב דלא הותר רבוי שיעור בנכרי רק במקום מצוה י"ל כמ"ש הר"ן גבי נהוג עלמא כתלתא סבי בדבר שמותר מצד מנהג אין היתר רק באותו דבר לבד שהמנהג בו ולא בד"א אף שדומה לו ממש:

"

נשוב להיתר השו"ת הרי"מ זצ"ל דאיסור דרבנן ספינן לקטן בידים ולענ"ד הקלושה יש לדון דבשבת ל"ש זה דהרי ברש"י ע"ז (ט"ו.) דבאמירה לעכו"ם איכא משום ודבר דבר וא"כ גם בקטן שייך זה ואפי' בשבות יש איסור זה כמבו' בראש פ' שואל (סי' ו') ולענין זה לכאו' אין לחלק בין נכרי לקטן בשלמא אם האיסור מחמת מעשה הנכרי שפיר יש מקום לומר דשאני נכרי דיש שליחות לנכרי לחומרא כמ"ש הרב ז"ל מלאדי אבל לענין אין שליחות לקטן לא מצינו חילוק בין לקולא ללחומרא אבל בזה דהאיסור מחמת דיבורו גרידא מה נפ"מ בין מדבר לנכרי או לקטן ויש ליישב דהנה בברכות (נ"ג.) דנכרי שהדליק נר בשבת חשיב מלאכת עבירה אף דנר שהדליק לחי' ולחולה חשיב שבת ממלאכת עבירה. וזה כביר נסתפקתי בקטן שהדליק נר בשבת אם חשיב מלאכת עבירה כמו נכרי א"ד שאני נכרי שאין היתרו מצד התורה רק מחמת שלא רצו לקבל התורה ועומד מבחוץ. אבל קטן שהי' בכלל קבלת התורה דכל הנשמות של ישראל הי'] שם ומ"מ קטן אינו מוזהר. חשיב היתרו ע"פ תורה ודומה לנר שהדליק לחי' ולחשיב"ס דחשיב שבת ממלאכת עבירה כיון דהיתרם ע"פ תורה ואם כנים הדברים שפיר יש לחלק בין אמירה לנכרי לאמירה לקטן דאמירה לנכרי חשיב ודבר דבר אף דנכרי מותר לעשות מלאכה מ"מ חשיב מלאכת עבירה ע"כ איכא איסורא בדיבור שמדבר שהנכרי יעשה מלאכה אבל באמירה לקטן י"ל דליכא ודבר דבר כיון דהקטן מותר לגמרי לעשות מלאכה וא"כ כשמדבר ממלאכת הקטן בשבת אינו מדבר כלל ממלאכת איסור:

אך לכאורה יש למשדי נרגא בזה דהרי אפי' באומר על עצמו שיעשה מלאכה בחול אסור משום ודבר דבר ואף דמלאכת חול ודאי אינה מלאכת עבירה מ"מ איכא בשבת משום ודבר ודבר וה"ה לקטן. אמנם שמעתי מפה קדוש רב האי גאון שר התורה מסאכאטשוב זצוקללה"ה שהגיד ע"ז משום דשבת בעי הבדלה וכ"ז שאינו מבדיל אסור במלאכה

א"כ כל זמן שלא הבדיל חשוב כאלו המלאכה אסורה לעולם וע"כ איכא איסור ודבר דבר לומר בשבת שיעשה מלאכה בחול דעתה כ"ז שלא הבדיל אפי' מלאכת מחר אסור ומה"ט התירו קניבת ירק ביוהכ"פ ולא אסור משום מצוא חפציך כמו דאסור להכין עצמו בשבת למלאכת חול משום דלענין איסור אכילה מיוהכ"פ ל"צ הבדלה כמ"ש המג"א וע"כ אין לאסור להכין עצמו לאכילה בלילה כיון דגם עתה מותר לאכול בלילה משא"כ במלאכת שבת עכד"ק דפח"ח:

עוד נראה ליישב המנהג שמקילין בש"ק להוציא ע"י קטן לפ"מ שרצה הפנ"י לחדש בשבת (מ"ו) דכל מתעסק בשבת היכא דפטור מצד מחשבת יש בו איסור דאורייתא משום דשבת במרה נצטוו ואז עדיין לא נצטוו על המשכן דכתיב בה מלאכת מחשבת. וא"כ אז נאמרה המלאכה סתם אפילו בלא מלאכת מחשבת ואפילו אח"כ שניתנה תורה ונתחדשה הלכה דבעינן מלאכת מחשבת ואל"כ פטור היינו דוקא מחטאת וכרת וסקילה אבל האיסור גרידא שהי' במרה אפילו בלי מחשבת לא פקע. אך שדחה זה מסוגיא ערוכה לקמן (מ"ב) דמבואר דלר"ש דמשאצל"ג פטור מכבין אפי' גחלת של עץ כדי שלא יזוקו בה רבים ואם היה דאורייתא ל"ה אפשר להתיר בזה ומה"ט נד מהנ"ל. אולם לענ"ד יש להחזיק בשיטתו ודחוי זו חוזר ונראה עפמ"ש הר"ן שם (ע"ב) בשם בה"ג דנזק דרבים דינו כפק"נ דיחיד ודוחה שבת ולפ"ז לא נפלאת היא ולא רחוקה לומר דכיון שהוא מלשאצל"ג ואין בו חיוב רק איסור גרידא דאורייתא שפיר התירו חז"ל מפני היזק רבים [אך לר"י דמשאצל"ג אסור וחייב סקילה החמירו חז"ל שלא **(נצטוו ואתחומין לא איפקוד. וכתבו התוס' דה"ה אהוצאה לא איפקוד, ולכאורה מה שני' הוצאה מכל המלאכות ואפי' הסברא דומה יותר לכל ל"ע מלאכות ולא לתחומין דתחומין לאו מלאכה הוא. וע"כ דיש בה עכ"פ איזה שווי ודמיון לתחומין דהיינו כנ"ל משום דבהוצאה ג"כ המלאכה יציאת האדם ודומה בזה קצת לתחומין:)** להתיר מפני היזק רבים] והנה כבר הקשה בשו"ת הרי"מ הנ"ל למה יהי' אסור לספות לקטן מלאכה הא כל מעשה קטן כמתעסק וגדול בה"ג לא מחייב, אך י"ל כיון דמתעסק יש בי איסור תורה כהפנ"י הנ"ל, ע"כ מפאת איסור זה ג"כ אסור לספות לקטן בידים, ולפ"ז ל"ש זה רק בשאר מלאכות דבמרה נצטוו ואז ל"ה צריך מחשבת, משא"כ בהוצאה דאתחומין לא איפקיד ופירשו התוס' לקמן (פ"ו) דהייני הוצאה ולא נצטוו רק במ"ת, ונצטוו תיכף דומי' דמלאכת המשכן דכה"ת הי' כתובה בין השיטין של הלוחות כמ"ש בירושלמי פ"ג דשקלים וא"כ גם מניה לעשות משכן הי' כתוב בין השיטין דלוחות ושצריך שיהי' מחשבת, ותו דכל הדברות שנאמרו בסיני נתפרשו אח"כ במשך מ' שנה שהי' ישראל במדבר ונתפרש

אח"כ דבעינן מלאכת מחשבת, וא"כ מתעסק לית בה איסור תורה כלל בהוצאה, ע"כ ליכא גם בהוצאה כלל איסור דלהזהיר גדולים על הקטנים והא דמבואר ביבמות (קי"ד) דגם בהוצאה אסור לספות לקטן י"ל דאתי' כמ"ד אתחומין נמי איפקיד דלקמן (פ"ו) פליגי בזה, אבל למ"ד אתחומין לא איפקיד י"ל דבהוצאה ליכא איסור דלהזהיר גדולים על הקטנים כנלענ"ד נכון:

ונשוב לנ"ד מה שהעולם מקילין להוציא בש"ק ע"י קטן ונראה עוד [לפמ"ש לעיל דבהוצאה האדם עצמו היא חלק מה מהמלאכה] כיון דהקטן עצמו אינו מוזהר על השבת ואם עושה אין ב"ד מצויין להפרישו כל שאין עושה ע"ד אביו ומ"מ אסור להאכילו בידים כיין דאצל גדול הוא איסור אף דהקטן אינו מצויה מ"מ חשיב עצם המעשה מעשה איסור כהא דאיתא ברכות (נ"ג.) דנכרי שהדליק נר בשבת ל"ח נר ששבת כיון דאיתו מעשה אסור לישראל הכא נמי כיון דאצל גדול הוא עבירה גם קטן אסור להאכילו ואף דאינו מצווה מ"מ עצם המעשה עבירה נחשבת וכעי"ז מבואר ברמב"ם פ"ג מה' מילה ה"ז לענין מצוה רוק ותשכח יידיעת ההפכים א' היא] וכל זה כשהקטן עושה דבר זה עצמו שהגדול מוזהר עליו וכ"ז בכל המלאכות שהמלאכה מחמת החפץ המתפעל לבד והחפץ מתפעל מכח מעשה הקטן ממש כמי ממעשה הגדול והגע בעצמך קטן המעמיד קדרה על האיר הרי התבשיל מתבשל מחמת העמדתו ממש כמו מחמת העמדת גדיל ע"כ חשוב מלאכת עבירה אף בקטן שאינו מצווה על השבת כנ"ל בנכרי והתם יותר רבותא דנכרי ששבת חייב מיתה ואדרבא רצין התורה שלא ישבות מ"מ חשיב מלאכת עבירה

**(אך במק"א כתבתי דהא דברכות (נ"ג) בנכרי שהדליק דחשיב נר שלא שבת היינו משום דהבערה ללאו יצאת ואין עלי' שם מלאכה כמ"ש תוס' פסחים (ה:) ע"כ לא נפיק הנכרי בזה עדיין מכלל נר ששבת דבמידי דאינו מלאכה ליטא עשה דשבתון כמ"ש בהקדמת ס' הבהיר אגלי טל וכיון דליכא בזה עשה דשבתון ממילא אף כשעושה דב"ז עדיין חשיב שובת ולא מקיים בזה לאו דלא ישבותו ע"כ חשיב מלאכת עבירה אבל אם נכרי עושה מלאכה אחרת בשבת ל"ח מלאכת עבירה כיין דאצלו אדרבא הוא מציה ודימה לנר שהדליק לחי' דחשיב נר ששבת כיון דאדרבה הוא מצוה לחלל שבת עבור חשיב"ס כנלע"ד והוא נכון:

אך ק' לדעת רמב"ם שפ' כר"ן הבערה לחלק יצאת מ"מ פ' דנכרי שהדליק את הנר ל"ח נר ששבת ממלאכת עבירה וא"כ שוב ק' מ"ש מדליק לחי' ולחולה דחשיב נר ששבת ומ"ש גוי המדליק דלא חשיב נר ששבת ונלע"ד לפ"מ דאמרי' בב"ק (ל"ח.) ראה ויתר גוים ראה ז' מצוות שנצטוו ב"נ ולא קיימום עמד והתירן וכו' שאין מקבלים עליהם שכר כמצווה

ועושה כו' וזה החילוק בין נר שהדליק לצורך חשיב"ס שהיא מצוה גמורה להציל את הנפש משא"כ נכרי שהדליק אף דאם לא יעשה מלאכה חיי"מ מו"מ כשעושה מלאכה ל"ח מצוה דעמד והתירן כנלע"ד:)** כש"כ קטן דאף דאין מצוו' על השבת מ"מ חשיב עבירה] משא"כ במלאכת הוצאה דאין האיסור ביציאת החפץ לבד רק בצירוף האדם היינא וכיון דקטן אינו מוזהר על השבת התורה לא דיברה מקטנים א"כ קרא דאל יצא איש ממקומו קאי רק אגדול שלא יצא ממקומו עם החפץ וא"כ קטן המוציא חפץ אין המלאכה נעשית כלל באופן שנעשית בגדול דהרי חסר חלק מן המלאכה דהיינו יציאת אדם גדול בשלמא בשאר מלאכה אף דקטן אינו מצווה ע"ז מ"מ עושה אותה מלאכה שהגדול מוזהר עלי' משא"כ כאן אינו עושה כלל מה שהגדול מוזהר עליו דהגדול אינו מוזהר רק על יציאת אדם גדול בצירוף החפץ וזה אינו נעשה ע"י הוצאת קטן כלל ע"כ במלאכת הוצאה מותר להאכילו בידים כיון דאין המלאכה נעשית כלל ע"י קטן כמו שנעשית ע"י גדול ודוק היטב:

והא דיבמות (קי"ד.) דלמ"ד קטן או"נ ב"ד מצווין להפרישו ה"ה דצריך להפרישו ממלאכת הוצאה אין סתירה לדבריי דסברתי הנ"ל תליא בזה עצמו אם ב"ד מצווין להפרישו או לא דלמ"ד קטן או"נ ב"ד מ"ל ס"ל דמעשה הקטן בעצמו הוא מעשה איסור רק דאינו נענש משום דרחמנא חס עלי' כדאי' סנהדרין (נ"ה:) ולא בעבור שהוא עבירה אצל גדול רק קטן עצמו ג"כ נצטוו' ע"ז ומה דכתי' בתורה אל יצא איש ממקומו גם קטן בכלל כמו דכה"ת גם לקטן נאמרה למ"ד סנהדרין (נ"ה:) קטן ב"ח ורחמנא חם עלי' ומה"ט חשיב תקלה עיי"ש (והא דכתי' אל יצא איש דמשמע למעוטי קטן היינו מעונש אבל בכלל האיסור גם קטן איתנייה כמו דאי' בכה"ת להך סוגי' דסנהדרין] אבל למה דקיי"ל קטן או"נ אין ב"ד מ"ל וע"כ דל"ח תקלה אצל קטן כלל דאינו בכלל הצווי רק גזה"כ דאסור להאכילו בידים וכעי"ז מצאנו בג"ת דאף דאינו מוזהר על השבת מ"מ אסור מה"ת לומר לו לעשות מלאכה לישראל ולדיעה א' (בסי' ד"ש ס"א) אפי' לא קיבל עליו ז' מצוות כל שהוא עבד ישראל אסור לומר לו לעשות מלאכה בשבת אף דהוא נכרי גמור לכ"ד ול"ח תקלה אצלו דנכרי ששבת חיי"מ מ"מ אסור לישראל לומר לו לעשות מלאכה עבורו בשבת וכן בקטן בכל איסורין אף דעצם עשיית הקטן אינו הקלה ולא עבירה מ"מ אסור לגדול להאכילו בידים וכ"ז בכל איסורין משא"כ במלאכת הוצאה דאין האיסור רק בצירוף האדם והתורה הרי לא דיברה רק מגדולים וא"כ קרא דאל יצא לא קאי רק על גדול שלא יצא עם החפץ ממילא זה גדר מלאכת הוצאה יציאת גדול עם החפץ וא"כ

קטן המוציא חפץ אינו עושה כלל אותה מלאכה שהגדול עושה ע"כ בזה מותר להאכילו בידים ודוק כנלע"ד ללמד זכות על מנהג ישראל, והוא ישר בס"ד

ולכאורה יש ללמוד עוד זכות ע"פ הנ"ל על מה שנוהגין להוציא בש"ק ע"י נכרי כמו שהעיד הרמ"א ז"ל (סי' שכ"ה ס"י) דנוהגין לומר לנכרי להביא שכר או שאר דברים דרך כרמלית [ובד"מ שם כ' יותר דמקילין גם דרך רה"ר ומש"כ ברמ"א דרך כרמלית היינו משום דיש סוברין דאין לנו היום רה"ר אבל באמת מקילין גם דרך רה"ר] ואע"פ שיש להחמיר אין למחות בידם וכ' האחרונים הא דיש להחמיר משום דאין מתירין רק שבות דשבות במקום מצוה גמורה וכאן ליכא מצוה גמורה, ונלע"ד דלכאורה ק' למה אין מתירין לעולם שבות דאמירה לנכרי הרי הוא תמיד במקום מצוה דנכרי ששבת חיי"מ וא"כ מצוה שיעשה נכרי מלאכה בשבת, ומבואר בס' עשרה מאמרות מחק"ד ח"ג פי"ד ובפי' יד יהודא שם דאפי' במקום מצוה של הנכרי ג"כ מותר אמירה לנכרי עיי"ש, אך א"ש עפ"מ דקיי"ל להלכה דאין מתירין רק שבות דשבות במקום מצוה ולא שבות א' א"כ ממנ"פ א"ש אם אומר לנכרי לעשות מלאכה דאורייתא א"כ ליכא רק שבות א' ואם מצווהו לעשות שבות דרבנן א"כ לא נפיק בזה הנכרי כלל מידי נכרי ששבת כיון דמה"ת אין שם מלאכה עלי' עדיין חשיב שובת וא"כ ל"ה במקום מצוה וא"ש:

עתה אבאר מה דלא התירו רק שבות דשבות במקום מצוה ולא שבות א' דהנה בב"י או"ח (סי' רמ"ג) בשם סמ"ג כ' דאמירה לנכרי אסור מדכתיב לא יעשה מלאכה עיי"ש וק' ע"ז דא"כ למה הוצרכו חז"ל לאסור מצד אמירה לנכרי שבות תיפ"ל דאסור מה"ת, ונלע"ד דכל זמן שלא אסרו חז"ל אמירה לנכרי ל"ה איסור מה"ת אך אחרי שגזרו חז"ל שוב אסור מה"ת ג"כ מצד לא יעשה מלאכה ואבאר טעמי ונימוקי ואקדים דהנה דעת הרמב"ם פ"ה ממלוה ולוה דאם אומר לגוי בשליחות הישראל להלוות לו ברבית מעותיו של ישראל הוי ר"ק ויוצאה בדיינין דיש שליחות לעכו"ם לחומרא והראשונים ז"ל הקשו ע"ז כיון דאין שליחות לעכו"ם רק לחומרא איך יהי' זה רבית קצוצה ואטו יש חילוק מדאורייתא בין לחומרא בין לקולא ע' תוס' חולין (י:) וע' שטמ"ק בב"מ (ע"א:) שהראשונים ז"ל תמהו בזה ועח"ס או"ח (סי' פ"ד) ונלע"ד בהקדם דעת הרמב"ם ז"ל עצמו בפיהמ"ש פ"ק דחולין במשנה דהשוחט בשבת דבאותו שחיטה נעשה מומר לע"ז ושחיטתו פסולה כמו שחיטת מומר והגאון רעק"א ז"ל בדו"ח בסוגי' דהשוחט בשבת וכן בחי' רעק"א ליו"ד בהשמטות (לסי' ב') העלה בארוכה מדברי רמב"ם ז"ל הנ"ל דגם באיסור דרבנן נעשה מומר עיי"ש וה"נ כשהישראל נעשה שליח להלוות לגוי ברבית כיון דיש שליחות לעכו"ם לחומרא נעשה מומר באיסור דרבנן לאותו דבר וכיון דמומר באיסור דרבנן נמי

חשיב מומר ומומר דינו כגוי לכמה דברים שחיטת מומר פסולה הבא על המומרת קנאין פוגעין בו ומומר אינו זוקק ליבום, וע' אבני נזר יו"ד (סי' ק"ט)] והרי כ' המ"ב דמגוי לגוי יש שליחות מה"ת וכיון דנעשה מומר לאותו דבר דינו כגוי לגבי אותו דבר ואף דאינו כמומר לכה"ת כולה מ"מ לענין אותו מעשה עצמו דינו כמומר וכעי"ז בתוס' בב"מ (מ"ח:) ד"ה בעושה דאע"ג דלכל מילי חשיב עושה מעשה עמך מ"מ לגבי אותו דבר קרי' ביה אינו עושה מעשה עמך וכזה כתב הסמ"ע חו"מ (סי' ל"ד ס"ק נ"ה) בשם נמוק"י דאע"ג דבאיסור דרבנן אין נפסל בלא הכרזה, מ"מ באותו עדות שבעבורו נפסל פסול בלא הכרזה, ומגוי לגוי הרי יש שליחות ע"כ הוי רבית קציצה וסמך לזה דהרי דעת המג"א (סי' קפ"ט) דמומר אינו נעשה שליח דל"ח בן ברית וכיון דדינו כגוי לענין שליחות ה"ה דממנו לגוי יש שליחות דידיעת ההפכים א' וד"ל:

והנה בשו"ת חת"ס (סי' פ"ד) הק' אם נימא דלרמב"ם יש שליחות לנכרי מה"ת לחומרא א"כ למה אמירה לנכרי בשבת רק שבות יהי' אסור מה"ת ותי' דשאני שבת דהתורה לא הקפידה על גוף המלאכה רק על שביתת האדם והאדם הרי שובת אע"ג דששא"כ מ"מ המשלח יש לו מנוחה וזה עיקר תכלית שביתת שבת עיי"ש ועתה מיושב היטב מש"כ הסמ"ג דעתה דכתיב לא יעשה מלאכה וזה קאי על המלאכה עצמה לא על האדם וא"כ מחמת פסוק זה שוב אסור אמירה לנכרי מצד יש שליחות לעכו"ם לחומרא ואסור מה"ת, אך הרי באמת ביארנו לעיל דגם הרמב"ם מודה דאין שליחות לעכו"ם כלל מה"ת אך לחומרא רק בתר דגזור רבנן ואמור יש שליחות לנכרי נעשה מומר לאותו דבר והוי כמו מנכרי לנכרי דיש שליחות מה"ת וה"נ בנ"ד לענין שבת לולא דגזרו חז"ל אמירה לנכרי שבות ל"ה שוב איסור באמירה לנכרי דאין שליחות לעכו"ם אך בתר דגזור רבנן יש שליחות לנכרי שוב אסור גם מה"ת מקרא לא יעשה מלאכה דכיון דעובר איסור דרבנן ונעשה מומר לשבת באיסור דרבנן דהוי כמומר לכה"ת כמ"ש רעק"א הנ"ל אליבא דרמב"ם ואפי' באותו דבר נעשה מומר לרמב"ם וחשיב מעשה זו מעשה מומר וא"כ שוב אסור מה"ת דמגוי לגוי יש שליחות ושפיר כ' סמ"ג דבתר דאמור רבנן אמירה לנכרי שבות יש בו איסור דאורייתא מצד שליחות דמגוי לגוי יש שליחות וא"ש בס"ד:

שוב מצאתי כדבריי באבני נזר יו"ד (סי' קכ"ד סק"ד) שכ' להדיא כן דממומר לגוי יש שליחות וברוך שכוונתי לדעתו הק', שו"ר דכן מוכח להדיא במח"א ה' שלוחין ושותפין (סוף סי' י"ד) עש"ה דוק ותשכח:

ובזה מובן הא דלא התירו שבות דאמירה לנכרי גרידא במקום מצוה דבשבות דאמירה לעכו"ם לעול נעשה מזה איסור תורה מצד שליחות אך כשאומר לגוי לעשות שבות

דא"א שיהיה נעשה מזה איסור דאורייתא דאפי' נימא ששא"כ מ"מ אינו רק איסור דרבנן שפיר מותר במקום מצוה כיון דהוא שבות דלית ביה מעשה בגופי', וכ"ז במלאכה אחרת שייך לומר יש שליחות לנכרי לחומרא משא"כ בהוצאה דביארנו דהאיסור בצירוף עם האדם לא בהחפץ לבד א"כ בודאי ל"ש בזה שליחות כלל דדומה למצוה שבגופו דל"ש בו שליחות כמ"ש תוס' רי"ד רפ"ב דקידושין ה"נ הוי מידי דבגופי' שגופו יצא עם החפץ וכיון דבזה ל"ש שליחות ולעולם אמירה לנכרי אינו נעשה איסור דאורייתא רק נשאר שבות שפיר י"ל דמותר בו שבות א' במקום מצוה, וכיון שזכינו לזה שפיר יש להתיר אמירה לנכרי בהוצאה אפי' בלא מצוה משום דתמיד הוי במקום מצוה דלא ישבותו דנכרי ששבת חיי"מ:

ואף דבתוס' ב"ק (פ':) מבואר להיפך דגם בהוצאה אסור אמירה לעכו"ם ואפי' במקום מצוה ואפי' דרך כרמלית עיי"ש אי"ז סתירה לדברינו דדעת התוס' דאפי' שבות דשבות אסור במקום מצוה עיי"ש אבל להלכה דשבות דשבות במקום מצוה שרי י"ל דבהוצאה אפי' ברה"ר מותר אמירה לנכרי ומטעמא דאמרן:

אך קשה על דברי מש"ס ערוך ר"פ מי שהחשיך דפריך היכי שרי ליה למיתב כיסו לנכרי ופירש"י הא הוי שליחו לישאנו בשבת הנה דגם בהוצאה אסור אמירה לנכרי ולא עוד אלא דבש"ס (י"ז:) בש"א אין מוכרין לנכרי ואין טוענין עמו וכו' עד שיגיע למקום קרוב מבעו"י וכ' התוס' דמיחלף בשליחו הנה מפורש דגם בהוצאה אסור אמירה לנכרי, והי' מקום לומר דשא"ה דהחשש מצד איסור מעביר ד"א ברה"ר ובזה ל"ש טעם הנ"ל דזה אינו מקרא דמעביר ד"א ברה"ר הלכתא גמירי לה ואינו בכלל אל יצא איש ממקומו וא"כ אין האיסור רק בחפץ המתפעל ודומה לכל המלאכות, ותו דבמעביר ד"א ברה"ר נראה דלא נפיק הנכרי מכלל נכרי ששבת כיון דאינו בכלל ל"ט מלאכות [בזה יש לפקפק דכיון דחייבין כרת וסקילה על מעביר ודאי מלאכה הוא, אך כך י"ל כיון דאינו מה"ת מלאכה רק מהלכה, וביו"כ ל"ח מלאכה י"ל דגם לענין נכרי ששבת ל"ח מלאכה] ובס' בינה לעתים חידש דביו"כ ליכא איסור מעביר ד"א ברה"ר דאינו בכלל מלאכה וכ"כ הגאון ברוך טעם בהגהות לס' טו"א רפ"ד דר"ה וכיון דלאו בכלל מלאכה הוא אין הנכרי מקיים בזה עדיין קרא דלא ישבותו:

אך כ"ז לפלפולא ולקושטא לא נהירא טעם זה להתיר אמירה לנכרי בהוצאה משום דהוי במקום מצוה דנכרי דמצוה לעשות מלאכה בשבת, חדא דבב"ק (ל"ח.) עמד והתירן ולאו שם מצוה עלה כמש"ל, ועוד דאולי כבר עשה הנכרי מלאכה ונפיק כבר מידי נכרי ששבת ע"כ לא שמיעא לי כלומר לא סבירא לי':

ונלע"ד היתר אחר דהנה הרב ז"ל (בסי' רס"ג) בקו"א (ובסי' ש"ה סעיף כ"ט) כתב דאמירה לנכרי שבות הוא משום דיש שליחות לעכו"ם לחומרא, וא"כ חשבינן ההוצאה כאלו הישראל עושה דששא"כ לפ"ז נלע"ד דהיום דאין לנו רה"ר דאורייתא רק כרמלית דומה להא דאמרי' שבת (ק':) כחו בכרמלית ל"ג רבנן ה"נ אופן הוצאה כזו שהוא רק מצד שליחות ודאי לא עדיף מכחו דמ"מ אינו עושה בידים ממש:

וכעי"ז כ' התה"ד דבטלטול מותר אמירה לנכרי משום דחשיב טלטול כלאחר יד אופן טלטול כזה ע"י דיבור פיו, וה"נ חשיב הוצאה בכחו כשמוציא החפץ ע"י דיבור פיו, והא דאסור בכל השבותין היינו משום דבכל התורה כחו כגופו כדאיתא ב"ק (ט"ז:) ושם (יו"ד:) ובחולין (ט"ז.) לענין שחיטה ובסנהדרין (ע"ז.) לענין רציחה וע' מלקות (ח'.) ע"ז (ס'.) ולענין שבת עצמו מצינו כן כהא דמשנה שבת (ק"ב.) הזורק ועשה חבורה וע' שבת (ע"ד:) ובכ"מ אך לענין הוצאה בכרמלית דמפורש אמרו כחו בכרמלית לא גזור רבנן ל"ש בזה לאסור מצד שליחות, אך תלי' בפלוגתא דהשו"ע והרמ"א (בסי' שנ"ז ס"ג) דלהמחבר גם ברה"ר דידן שייך כחו בכרמלית לא גזור ולרמ"א דוקא בספינה שאינו סמוך לרה"ר אבל ברה"ר דידן אע"ג דהוי כרמלית מ"מ מיחלף ברה"ר גמור שיש בו ס' רבוא כגון בעיר גדולה ע"כ ל"א בזה כחו בכרמלית לא גזור:

אך יש ליישב דהנה סברת הרמ"א הוא כעין סברת תוס' עירובין (ל"ג.) דאע"ג דל"ג על השבות ביהש"מ מ"מ כשקרוב לבוא לאיסור תורה גזרו וכעי"ז בריטב"א עירובין (ק"ב:) לענין אין שבות במקדש וה"נ לענין כחו בכרמלית ל"ג רבנן כשקרוב לבוא לידי איסור תורה גזור לפ"ז י"ל כיון דע"פ רוב אין הנכרי מוציא להדיא מרה"י לרה"ר רק נושא מרה"י לרה"י דרך רה"ר דבזה ליכא איסור דאורייתא כמ"ש הרשב"א שבת (צ"ז.) וכיון דעכשיו אין לנו רה"ר דאורייתא א"כ הוי גזירה לגזירה ואף דהרבה פעמים גזרו גם גזל"ג אבל עכ"פ תו לא מיחלף ברה"ר דאורייתא דהרי ברש"י ביצה (ב':) כתב הטעם דאין גוזרין גזירה לגזירה דכתיב ושמרתם את משמרתי ולא משמרת למשמרת ומינה דגזל"ג אינה משמרת לגוף הדאורייתא רק משמרת למשמרת וכן כ' להדיא התבו"ש (סי' י"ג סק"ט) דאפי' במקום שגזרו חכז"ל גזירה לגזירה מ"מ אינו מקרא דושמרתם את משמרתי מטעם הנ"ל עיי"ש הנה מבואר דגזירה לגזירה לא מיחלף כלל בגוף הדאורייתא אפי' במקום שגזרו וא"כ כאן דמוציא מרה"י לרה"י דרך רה"ר דידן דהוא כרמלית ולא מיחלף בדאורייתא שוב מוקמינן אדינא דכחו בכרמלית ל"ג רבנן וכמש"ל כנלע"ד נכון בעזהי"ת:

ולפי האמור יש עוד ללמוד זכות. על המנהג להוציא בש"ק ע"י קטן דהנה יש שרצו ללמוד זכות מחמת דברי הרשב"א יבמות (קי"ד:) דאיסור דרבנן ספינן לקטן בידים והיום

אין לנו רה"ר דאורייתא, וכבר נזכר היתר זה בשו"ת רעק"א (סי' ט"ו) לענין טלטול הספרים לביהכנ"ס ורעק"א דחה היתר זה דהר"ן כ' בפרק כל כתבי דאף לרשב"א לא ספינן לי' איסורא רק לצרכו ולא לצרכנו עיי"ש וכ"כ הרשב"א עצמו בפ' כל כתבי עיי"ש, ולכאורה קשה למה יהי' אסור לצרכנו כיון דאפי' לספות לו בידים שרי והרשב"א כתב דחשיב כאלו אביו מצווהו וקשה אפילו לצוות להדיא שרי:

אך לק"מ דבנותן לו איסור בידים ל"ח שליחו דאדעתא נפשיה קעביד כיון שהוא להנאתו אבל לצוות לו לעשות איסור בשליחותו אסור ותו דברשב"א ר"פ מי שהחשיך ד"ה כשהיא מהלכת כ' הטעם משום לא תעשה מלאכה אתה ובנך הביאו המלא הרועים אות קטן אוכל נבילות:

ולכאורה קשה דא"כ אפי' אינו עושה לצרכינו יאסר לטעם זה וצ"ל דכשעושה הקטן לצורך עצמו ל"ח כלל שליח האב ואין לאב חלק במלאכתו כלל דהרי אמירה לנכרי אסור ג"כ מטעם שליחות כמ"ש הרב ז"ל (סי' רס"ג) בקו"א ומ"מ מותר לומר לנכרי כבה דליקתך כדאיתא (בסי' ש"ז) ובתוס' ב"מ (צ'.) דמותר לומר לנכרי חסום פרתי ודוש תבואתך כיון דלצורך עצמו הוא, וה"נ במאכיל את בנו איסור ל"ח שליחו כלל ולא הוי בכלל לא תעשה מלאכה אתה ובנך דהא אין לו שייכות למלאכה זו כלל אך כשעושה לצורך האב אז חשיב שליחו של אב ויש לאב חלק במלאכה ע"כ עובר בלאו דלא תעשה מלאכה אתה ובנך דשניהם משתתפים במלאכה, נמצא דשני' איסור זה שעושה לצרכינו מהא דאסור לספות לו איסור בידים דהתם האיסור מפאת הקטן לאמו ולא מפאת האב כלל וזה נלמד מלהזהיר גדולים על הקטנים ואילו כשעושה לצרכינו האיסור מצד שיש לאב השתתפות במלאכה שעושה לצרכו נמצא האיסור מצד האב, לפ"ז י"ל בהוצאה ברה"ר דידן ממנ"פ מותר מצד להזהיר גדולים כו' ל"ש דהרי איסור דרבנן ספינן ליה בידים כמ"ש הרשב"א ואי משום דעושה לצרכנו דזה אסור גם באיסור דרבנן הרי זה מפאת שחשיב שגם האב עושה וא"כ מותר ברה"ר דידן דכחו בכרמלית לא גזור רבנן דמה שהמעשה של שליח מתייחס למשלח לא עדיף מכחו והא דמבואר ביבמות (קי"ד.) דגם בהוצאה לא ספינן לקטן היינו ברה"ר דאורייתא דאז שייכי ב' הטעמים לאיסור א' משום להזהיר וכו' ותו דעושה לצרכינו וכחו ברה"ר אסור משא"כ בכרמלית ליתנייהו לב' הטעמים ודוק:

סימן עו

אשר נסתפק כת"ה במחיצה בין בה"כ [שבבית] לבית אם מותר לקרות ק"ש נגדו ואם יכול להעמיד מחיצה בסמוך לו להתיר לקרות כי בעירובין כ"ה דאם לא הרחיק מחיצה שני' מראשונה ג"ט אין מחיצה ע"ג מחיצה עכת"ד זה כביר דנתי בזה ונלע"ד ללמדו מה' מזוזה דקיי"ל במזוזה הלך אחר היכר ציר מ"מ אם חדר א' יותר חשיב לעיקר תשמיש מייחסין הפתח לאותו חדר ה"נ במחיצה בין ב' חדרים מייחסין המחיצה לחדר היותר חשיב [ולכאו' יש ללמדו מאהלות פ"ו מ"ד כותל שבין ב' בתים וכו' טומאה בא' מהן וכלים בכותל מחציו כלפי טומאה טמאים מחציו כלפי טהרה טהורין לפ"ז י"ל גם כאן דחציו שכלפי בה"כ שייך לבה"כ וחציו שכלפי הבית לבית. אך ז"א דהרי שם במשנה שלפני' כותל שהוא לאויר וטומאה בתוכו מחציו ולפנים הבית טמא וכו' מחציו ולחוץ הבית טהור הנה דאפילו כותל שהוא לאויר אמרי' דרק מחצה עוביו שייך לביתו אם נבא לדמות לזה לא משכח"ל מחיצת בה"כ וע"כ דאין ללמוד משם ושאני ה' טומאה כדאי' סוכה די"ח ע"א:

ואשר נסתפק אם מועיל להעמיד מחיצה תוך ג"ט, הנה אם המחיצה מגיע עד למעלה, פשיטא דמועיל דלא גרע מכיסוי בעלמא דאפי' בצואה מועיל כיסוי. כי יש להסתפק באינו גבוה רק עשרה דאם נימא דחשיב מחיצת בה"כ. א"כ כל הכותל מחיצת בה"כ הוא וצריך להרחיק ממנה ד' אמות. ואפשר להסתפק גם בהרחיק ג' אם נימא במחיצה שבתוך הבית ל"א גו"א מחיצתו כמבואר בתוס' עירובין צ. ד"ה הכא ובאבנ"ז סי' רצ"א סקי"א וא"כ ליכא למעלה דבר המפסיק בין מחיצת בה"כ לבית. אמנם יש לדון לפי המבואר בסוכה ד' דאפי' בתוך הבית ג"כ חלוק למעלה מי' מן למטה מי' כמ"ש רש"י דף ה' ע"א ד"ה ותניא ש"מ למעלה מעשרה מיפסקא רשותא. עש"ה וא"כ י"ל גם לענין אויר בה"כ דלמעלה מעשרה מיפסקא רשותא ותו ל"ה אויר בה"כ [ומה דרה"י עולה עד לרקיע הוא משום. גו"א] וכיון דאויר שלמעלה אינו בה"כ ממילא המחיצות שם אין מחיצות בה"כ ואם נימא כן גם מחיצות תוך ג' מועילים דממנ"פ למטה מי' מועיל דלא גרע מכיסוי ולמעלה מי' הרי לא צריך כיסוי ע"כ נראה דמועיל מחיצה אפי' תוך ג"ט ואפי' אינה גבוה רק עשרה טפחים אך גם בלא מחיצה יש להתיר מטעמא דלעיל בפרט דכל דין מחיצת בה"כ בפלוגתא תלוי בסי' פ"ג דלדעת הב"י מחיצת הבה"כ מפסקת ומותר לקרות בסמוך לו ואפי' אין גבוה י' טפחים ודעת ב"ח דוקא גבוה י' טפחים אך המג"א הוכיח דלמחיצת בה"כ עצמה דינה כבה"כ וסיים לכן נראה לי דאין להקל והמיקל יראה עכ"פ שיהי' גבוה י' עכ"ל הנה לא החמיר בחזקת היד נראה דלא ברירא לי' להחמיר, וכיון דלב"י וב"ח

פשיטא להו דמהני מחיצות בה"כ עצמה להפסיק ומג"א רפויי מרפא בידי' אפשר לומר דהלכה כב"י וב"ח כמ"ש רא"ש רפ"ק דב"ק ובמלחמות שם ספ"ב דהיכא דלמר פשיטא ולמר מספק"ל הלכה כמאן דפשיטא לי' מ"מ למעשה אין להקל נגד המג"א אמנם כשיש עוד צד להקל נוכל לסמוך ע"ז למעשה:

שוב נזכרתי שהדבר מפורש להיתר בטו"ז סי' פ"ג סק"א משום דמחיצה משמשת לב' דברים לבית וגם לבה"כ ל"ה מיוחד לבה"כ. וכעי"ז כ' המג"א סי' פ"ז סק"א דגרף שמשמש לב' דברים אין דינה כגרף:

ב) וע"ד שכ' בב"ח חו"מ סי' צ"ו וז"ל ולפ"ז ה"ה לו' שאין לו לשלם לכל בע"ח אם הסחורה שלקח בהקפה הוא בעין או מה דאתי מחמתי' קיים אין לאחרים חלק בהם ובשו"ת צ"צ סי' קי"ז תמה ע"ז שאין שום סברא וטעם לדין זה גם כ' שאין לדבר זה שום מקור וסמך. אשוב על ראשון ראשון ראשית אכתוב טעם לדברי הב"ח דהנה בתוס' ב"ק ט' דבע"ח דאית לי' זוזי ל"מ לסלוקי המלו' אלא בזוזי וכ' הרא"ש ואם אין זוזי ויש לו מטלטלין צריך ליתן מטלטלין כיון דזוזי יהיב שקיל כל מידי דמקרב טפי לזוזי דהיינו מטלטלי דאי לא מזדבן הכי מזדבן במתא אחריתי וכן קיימ"ל בשו"ע חו"מ סי' ק"א ואין לך דבר קרוב יותר להדבר שלו' כמו החפץ עצמו שלקח כעין שכ' רש"י בכורות דף ס': דאין לך סמוך יותר מגופו עיי"ש ואע"ג דהי' לו רשות להוציאה דע"ד כן לו' מ"מ אם לא הוציאה והגיע זמן פרעון שעבודו קודם על הסחורה עצמה שלקח ממנו בהקפה וע"כ הוא קודם לכל שאר בע"ח דאצלם ל"ש זה כנלע"ד נכון בס"ד. עוד סמך וטעם לדברי הב"ח מריטב"א שהובא בסמ"ע ע סי' ק"א סק"י דהמוכר סחורה צריך לשלם דוקא מעות דאנן סהדי שלא מכר לו סחורתו ע"ד לקבל קרקעות ודעת הסמ"ע אפי' במכר לו סתם הדין כן, וקו"ח לנ"ד דאנן שהדי שלא מכר לו הסחורה ע"ד לשלם מהם חובות לשאר בע"ח של הלוקח והוא יקח חלק כ"א מהם ודאי אין הדעת סובל זה וז"ב. עתה אכתוב מה שנלע"ד מקור לדברי הב"ח מטור או"ח ריש סי' ת"נ כ' רש"י ישראל שלו' ככר מחברו קודם הפסח צריך לפורעו אחר הפסח ואין בו משום איסור שעבר עה"פ כיון של"ה בעין בשעת איסור. ועי' פמ"ג דלשון זה כיון של"ה בעין איתא ברש"י ורא"ש ותוס' ולבוש ותמה הפמ"ג ע"ז דמה בכך אם הוא בעין בפסח הרי אז כבר אינו של ישראל רק של נכרי והמעות מגיע לישראל מחמץ שמכר קודם הפסח וסיים בצ"ע ובאמת הוא פליאה עצומה. ולהב"ח יש להסביר דהנה הטור כ' שם אח"ז בשם רשב"א מעשה בא לידי ישראל שהי' לו תנור ואפה בו ככר חמץ בפסח ובא האופה שהי' גזבר של ישראל והביא לו ככרות אחה"פ משכר התנור ואסרתי לו לקבלם לא מיבעי' חמץ שאסור שזכה בו ישראל בשכר תנורו

והוי חמץ שעעה"פ. הנה דאפי' אין החמץ מבורר מה שהוא שלו כל שיש לו שעבוד על חמץ חשיב כחמץ שעעה"פ [וחוץ לדרכנו יש להוסיף ביאור לזה לפמ"ש ריטב"א קדושין י"ג. דמ"ד שעבודא לאו דאורייתא דס"ל אין קנין לחצאין. הנה דשעבוד חשיב קנין לחצאין היינו חצי איכות הקנין. וכיון דחמץ של נכרי שקע"א ג"כ עובר בב"י הנה אף שאין בו רק מקצת קנין ה"ה דעובר על ב"י על שעבוד חמץ. וכע"ז כ' אחרונים לענין הואיל ואי בעי מתשל כדידי' דמי דזה רק בחמץ דגלי קרא דסגי בקע"א למשוי כשלו אמנם גם בפשוטו א"ש] וכיון דהחמץ שקנה כ"ז שהוא בעין חל עליו שעבוד המוכר כמ"ש הב"ח וקדים שעבודו לשאר בע"ח עובר עליו בב"י וכדידי' דמי ונ"ד עדיף יותר דכיון דמעיקרא הי' שלו גמור ועתה נשאר לו עדיין מקצת קנין חשיב כשלו כעין מש"כ התוס' גבי בהמת ארנונא וכיון דכדידי' דמי חשיב כחליפי חמץ אפי' ניתן לו מעות. וכ"מ בח"י סק"ג ובשו"ע הרב ז"ל ס"א דחליפי שעבוד של חמץ חשיב כחליפי חמץ עיי"ש וזה מקור נכון לדעת הב"ח בס"ד וב"ה שזכיתי לברר מקחו של צדיק הב"ח ז"ל:

ג) וע"ד הספק כדת מה לעשות במי ששכח והוציא חפציו לרה"ר ונזכר באמצע הילוכו ברה"ר:

הנה בע"ז (ד' ע.) דאמר איסר גיורא כי הוינא בארמיותן אמרי' יהודאי לא מנטרי שבתא דאי מנטרי שבתא כמה כיסי קא משתכחי בשוקא ולא ידענא דס"ל כר' יצחק דאר"י המוציא כיס בשבת מוליכו פחות פחות מד"א. והנה (בסי' רס"ו) דמי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי אין עמו נכרי מניחו על חמורו אין עמו חמור נותנו לשוטה או לחרש או לקטן אין עמו כל אלו יטלטלנו פחות פחות מד"א. ובסעי' ח' י"א דוקא מי שהחשיך לו בדרך שהי' סבור שעדיין יש שהות ביום אבל מי שיצא מביתו סמוך לחשיכה ושכח והוציא לרה"ר לא התירו לו שום א' מדרכים אלו. ועז"כ המג"א סק"י ומ"מ צ"ע דהא בע"ז (ע.) קאמר המוציא כיס בשבת משמע דאפי' הוציאו בשבת עצמו שרי ואפשר דהתם איירי בשוכח והכא במזיד וע' מחה"ש. וכן פ' הרב ז"ל כתי' זה של מג"א בסט"ז וי"ז דדוקא ביצא סמוך לחשיכה ועבר על המשנה לא יצא חייט במחטו ע"ש עם חשיכה ע"כ קנסינן לי' אבל בהוציא בשוגג אפי' בשבת שייך כל היתרים הנ"ל וגם היתר האחרון שיוליכנו פחות פחות מד"א ויזרקנו לביתו כלאחר יד עיי"ש. והדגול מרבבה כ' על ד' המג"א הנ"ל וז"ל דתרי המג"א תמוהים וגם נגד הדין שאם הוציא בשבת ועבד עקירה מרה"י א"כ איך אמרו מוליכו פחות פחות מד"א הרי עושה הנחה ברה"ר וא"כ עביד עקירה ברה"י והנחה ברה"ר ויש כאן הוצאה ממש ומחויב סקילה ומי שמוציא מרה"י לרה"ר בשבת אין לו תקנה אלא לחזור ולרוץ לאותו רה"י שהוציא משם יעו"ש ברמב"ם

פי"ג מה"ש ה"ח וצ"ל דהמג"א מיירי בעקר חפן להוליכו מזויות לזויות ושוב הוציא עכ"ד הדגול מרבבה וטרם בואי ליישב ד' המג"א הנני לבאר מקודם דברי הדגול מרבבה. ובס' נפש חי' (סי' ה') הקשה לו ח"א איך יפרנס הדג"מ דברי הגמ' ע"ז (ע'.) הנ"ל דהמוציא כיס בשבת מוליכו פחות פחות מד"א, והגאון נפש חי' תי' לו דהדג"מ מוקים לה במפנה חפציו מזויות לזויות ושכח והוציאו (וזה דוחק גדול ואין לו שום רמז בגמ') אך חזר והקשה ע"ז דכל שוכח ומוציא בשבת חפץ בשוגג נמי ל"ה עקירה משעה ראשונה לכך דהוי מתעסק גמור וליכא איסור דאורייתא דומי' דמפנה חפציו מזויות לזויות ומה הק' הדג"מ על המג"א עכת"ד נפש חי', והנה קו' ראשונה שהק' על הדג"מ איך יפרנס דברי הגמ' ע"ז (ע'.) נלע"ד דהדג"מ מוקים לה בהוציא מבעוד יום והוא דבר הלמד מענינו דהרי אותה מימרא דר' יצחק היא עצמה שנוי' בר"פ מי שהחשיך (קנ"ג:) בשם ר' יצחק עצמו לענין מי שהחשיך לו בדרך דמיירי בעקר מבעוד יום, וגם ע' בר"ן ורא"ש בע"ז (ע'.) דהשמיטו בדר' יצחק תיבות המוציא כיס בשבת רק דעבדי כדרי"צ דאמר מוליכו פחות פחות מד"א, עיי"ש ולפ"ז אין רגלים כלל לומר דמיירי בהוציא בשבת ובודאי מיירי בהוציא מבעו"י דומי' דר"פ מי שהחשיך ולגירסתם אין ס' כלל בזה, ותו דגירסת הרמב"ם בהא דע"ז (ע'.) המוצא כיס בשבת בלא יוד ול"ג המוציא כמ"ש הקרבן נתנאל ר"פ מי שהחשיך והא"ר הובא במשב"ז (סי' רס"ו סק"ה), ואף דהרמב"ם למד מזה דגם במציאה התירו להוליך פחות פחות מד"א וכל הפוסקים חולקים עליו בזה מ"מ לענין הגירסא י"ל דמודו לרמב"ם דגרסי' המוצא כיס בשבת אך שמפרשים שמוצא אצלו כיס שלא ידע מזה מעיקרא [ולא קאי על אבידה] ושייך ג"כ שפיר לשון המוצא כיס בשבת, אף דמיירי שיצא מבעוד יום בעוד היום גדול דכה"ג מותר כמ"ש המג"א (רסק"י)] אך שמוצא אצלו הכיס בשבת, וא"כ לגיר' הר"ן ורא"ש א"ש בפשיטות וגם לגירסת הרמב"ם המוצא כיס ג"כ א"ש ברווחא, ואף לגירסת ספרים שלנו המוציא ביוד יש לדחוק ולומר דמיירי בהוציא מבעו"י מחמת שהוא דבר הלמד מענינו מאותה ששנינו ר"פ מי שהחשיך דהיינו אותה מימרא דרי"צ דכאן כאמור, ותו דממקומו הוא מוכרע דאמר איסר גיורא בארמיותי' ישראל לא מנטרי שבתא דאי מנטרי שבתא כמה כיסי הוי משתכחין בשוקא, וק' טובא דמאין לישראל כיס אצלו בשבת והרי אפי' לטלטלו בביתו אסור ומאין יהי' אצלו כיס בש"ק, ותו דחייב אדם למשמש בבגדו ע"ש עם חשיכה [כן אמר ח"א] ואף דאיסר גיורא לא ידע מדין זה דחייב אדם למשמש וכו' מ"מ מסתמא מעצמן עושין כן כדי שלא להוציא בשבת מרה"י לרה"ר, ומאין לו לחשוד בכשרים דלא מנטרי שבתא אדרבא כיון דמנטרי שבתא ע"כ נזהרין קודם ש"ק שלא לבא לידי כך ומפנים בגדיהם

קודם השבת, וע"כ דקאי במי שהחשיך לו בדרך ואין לו שום עצה רק להשליך הכיס ברה"ר, וזה הי' שכיח טובא בשנים קדמוניות שלא הי' מסה"ב וגם ע"פ רוב הלכו ברגלים והרבה פעמים לא היו יכולים לבוא לביתם רק מעט תוך השבת וע"ז קאי קושייתו, אבל אי קאי על המוציא בשבת תמוה טובא כנ"ל ע"כ מוקי לה בהוציא קודם שבת:

ומה שהקשה עוד דכמו שכ' הדג"מ עצמו במפנה חפץ מזויות לזויות ואח"כ הוציא יש להתיר פחות פחות מד"א כ"כ בכל שוכח שייך היתר זה דהוי נמי מתעסק בעקירה ול"ה עקירה משעה ראשונה לכך, נלע"ד להצדיק את הצדיק הדג"מ ז"ל, דהנה רעק"א (בסי' ח') כ' דאע"ג דמתעסק אמעיט מחטאת מ"מ איסור תורה יש ואמרי' קילב"מ עיי"ש, ולכאורה ק' דהרי מפורש בכתובות (ל"א.) דאם לא הי' עקירה משעה ראשונה לכך ל"א קילב"מ עיי"ש ואף שכ' שם רעק"א דהייד היכא דנתמעט מבה פרט למתעסק אבל היכא דנתמעט מצד דל"ה מלאכת מחשבת ליכא איסורא כלל ול"א קילב"מ, אבל הרי כ' שם דנתכוין לחתוך תלוש זה ונמצא מחובר הוי מלאכת מחשבת כיון דלא נתכוון לחפץ אחר רק דנתמעט מבה פרט למתעסק, וכ"כ שם בסוף התשובה ברואה את עבדו רוצה לחתוך תלוש והוא רואה שהוא מחובר מצוו' להפרישו, ונ"ד להא דמי דהרי מכוון לאותו חפץ ולאותה פעולה רק שסובר שהוא מזויות לזויות והוי טלטול בעלמא ובאמת הוא עקירה של הוצאה וא"כ דומה לנתכוון לחתוך תלוש ונמצא מחובר וה"נ נתכוון לטלטול ונמצא הוצאה ול"ש בי' הפטור במלאכת מחשבת [ורש"י ז"ל פי' פ"ק דשבת דלא הי' עקירה משע"ר לכך ל"ה מחשבת, אך לפי חילוק התוס' שבת (ע"ב:) א"א לומר כן ואף לרש"י י"ל דאצטריך בזה גם המיעוט דבה פרט למתעסק ומינה ידעי' דמתעסק ל"ה מלאכה, אך מזה ל"ה ידעי' רק דצריך כוונה בשעת פעולתו אבל לא שיהי' דעתו משעה ראשונה לכך וממלאכת מחשבת ילפי' דכל מחשבה שצריך להמלאכה בעינן מבורר משעה ראשונה לכך, וכיון דממחשבת גרידא ל"ה אפשר למעט דב"ז רק משום מתעסק ג"כ שפיר ראוי שיהי' בזה איסור דאורייתא כמו בכל מתעסק] ולולא דברי רעק"א ז"ל הוי אמינא מנפשאי דאפי' נימא מתעסק אין בו איסור דאורייתא מ"מ שייך בי' קילב"מ דהרי ילפי' מהיקש מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לא חילקת בו בין שוגג למזיד לחייבו ממון אף מכה אדם לא תחלוק בו בין שוגג למזיד לפוטרו ממון, ואף אנו נאמר מה מכה בהמה לא חילקת בין מתעסק לאינו מתעסק לחייבו ממון כמפורש סוף פ' כיצד הרגל דבנזקין אף מתעסק חייב עיי"ש אף מכה אדם לא תחלוק בו בין מתעסק לאינו מתעסק לפוטרו ממון, וא"כ בלא"ה ק' הא דכתובות (ל"א.) אך מצאתי בתוס' ב"ק (ל"ה.) ד"ה מתני' בשוגג דהא דחייבי מיתות שוגגין פוטר מתשלומין משום דאית בי' איסור

מלאכה עיי"ש הנה דבר ה' אמת בפיו של הגרעק"א ז"ל דדוקא אם נימא דמתעסק יש בו איסור אז שייך קילב"מ ולא זולת כ"מ בתוס' סנהדרין (ע"ח:) ד"ה וחד דל"ש קילב"מ רק במקום שאין הפטור מן הדין עיי"ש היטב אך דעת רש"י ז"ל שם דגם במקלקל אמרי' קילב"מ ע"כ לא ס"ל כהתוס', וא"כ קושייתי מכתובות (ל"א.) ק' גם לרש"י ריש פ"ק דשבת דל"ה עקירה משע"ר לכך ל"ח מלאכת מחשבת מ"מ הרי לרש"י עצמו אפי' במקום שאין בו איסור מלאכה שייך קילב"מ, [וברמב"ן שבת (ק"ו.) הביא ירושלמי פ"ב דשבת הלכה ה' דמפורש בו כדברי רש"י ב"ק הנ"ל] וא"כ ק' טובא הא דכתובות (ל"א.) בין לרש"י בין להתוס', עוד ק' טובא מדוע לא מצינו דין זה דל"ה עקירה משעה ראשונה לכך רק בהוצאה לבד ולא בשאר מלאכות כגון הטוחן חצי גרוגרות ואח"כ חזר ונמלך וטחן עוד ח"ג יפטר משום של"ה טחינה משע"ר לכך וכן בכותב אות א' וחזר וכתב אות שני ליפטר [ואדרבא דעת רש"י ז"ל דאפי' במעביר ד"א לא בעינן עקירה משע"ר לכך רק במוציא כמ"ש היום תרועה רפ"ד דר"ה] ע"כ נלע"ד דבכל מלאכות אף של"ה דעתו משעה ראשונה לגמור חייב דאע"ג דמתחלתו ליכא מחשבת כיון דבסוף איכא מחשבת סגי זה לכל המלאכה וכעי"ז כ' הפוסקים לענין כתיבת שם דאי"צ מחשבת לשמה רק בגמרו , **([ואפי' לדעת החולקים בכתיבת שם וס"ל דבעינן לשמה בכולו היי"ד התם דבעינן לשמה, ע"כ אף במחשב בסוף ומועיל למפרע מ"מ א"א שיחשב מעיקרא לשמה להדי' דלענין לשמה בעינן שיהי' מבורר בשעת כתיבה כמ"ש התוס' גיטין (כ"ד:) משא"כ בענייננו דל"ב לשמה רק שלא יהי' מתעסק י"ל דמועיל מחשבה בסופו על כל המלאכה למפרע)** אך במפנה חפציו מזויות לזויות דהי' מחשבתו לחזור ולהניחו ברה"י וזה חשיב כמחשבה להיפך לגבי עקירה דעיקר גדר עקירה יש ללמוד מדברי חי' הר"ן שבת (ח'.) סוגי' דכוורת לענין הנחה דעיקר גדרו להתבטל אל הרשות ומינה דעקירה היינו שיתבטל התבטלותו אל הרשות שהי' בו, וכן מבואר בראב"ד הובא ברמב"ן שבת (ח':) גבי זירזא דקני דעקירת הרשות הוי עקירה עיי"ש ביותר ביאור בשט"מ כתובות (ל"א:) עיי"ש, וכ"מ גם ברן ע"ז (ט"ו) במה שהק' על הרשב"א שחידש חידוש עצום דלאו דמחמר שייך גם בחצר ותמה הר"ן דבר"פ מי שהחשיך מבואר דלענין מחמר בעי' עקירה והנחה ומה שייך עקירה והנחה בחצר עיי"ש והיינו הר"ן לטעמי' בסוגי' דכוורת דעיקר גדר עקירה שיעקר התבטלותו אל הרשות שהוא בו והנחה ברשות אחר שיתבטל לבטל האחר, אבל כשעוקר ובאותו רשות מניח ל"ח נעקר מן הרשות, כיון שחוזר ומניחו באותו רשות [ואע"ג דגם במעביר ד"א בעינן עקירה והנחה אף שהוא באותו רשות זה לא קשה דכבר כ' בעל המאור ור"ן פ' כלל גדול דאיסור מעביר מצד מוציא דד"א קונות

לו והוי כמוציא מרה"י לרה"ר וא"כ חשיב גם מעביר כמוציא מרשות לרשות] ונחזור לנ"ד דמה"ט כשמפנה חפצים מזויות לזויות הוי מחשבה להיפך לגבי עקירה דעיקר גדר עקירה לעקור התבטלותו אל הרשות וזה דעתו לחזור ולהניחו באותו רשות וא"כ דעתו לחזור ולבטלו אל הרשות כמ"ש החי' הר"ן הנ"ל גדר הנחה וא"כ דעתו שישאר בטל אל הרשות וזה היפך העקירה וכיון דכוונתי להיפך ע"כ ל"מ מה שבסוף הוי מחשבת כיון דמעיקרא הי' כוונתו להיפך הא למה זה דומה אם יכתוב ג' אותיות השם בפי' שלא לשמה ואות ד' לשמה בודאי ל"מ אף לדעת הסוברים דסגי לשמה בגמר כתיבת השם. ומש"ה לא מצינו זה במלאכה אחרת כגון כותב אות א' ונמלך וכ' אות ב' דאף דמעיקרא ל"ה דעתו לב' אותיות מ"מ ל"ה כוונתו להיפך לענין כתיבת אות א' ע"כ סגי בכוונה בשעת גמר המלאכה וכן בכל המלאכות משא"כ במפנה מזוית לזוית דהי' בהתחלתו כוונה להיפך ומצינו דוגמא לזה בחי' ריטב"א שבת (ק"ו.) דאף למ"ד מקלקל בחבורה חייב אף דליכא צורך כלל מ"מ מלא כה שאין צריכה לגופה פטור כיון דעושה לצורך אחר מתבטל המלאכה שבו אל אותו צורך ע"כ פטור משא"כ במקלקל שאין בו צורך כלל חייב עיי"ש הנה דמכוון לצורך אחר גרע משלא לצורך כלל:

[**ומה** דרש"י ז"ל ס"ל דבמעביר ל"ב עקירה משעה ראשונה לכך משום דס"ל דמעביר ד"א ברה"ר כיון שהוא באותו רשות א"כ לעולם חשיב העקירה בכוונה להיפך לחזור ולבטלו לרה"ר בהנחה וכך דרך הכשרו ע"כ ל"ב בזה עקירה משע"ר לכך והתוס' ברפ"ד דר"ה דס"ל גם במעביר בעינן עקירה משע"ר לכך ס"ל כמ"ש לעיל בשם בעה"מ ור"ן דגם חיוב מעביר משום מוציא הוא א"כ כשדעתו להניח בסוף ד' אין זה מחשבה להיפך להעקירה ע"כ בדעתו להניחו בתוך ד' שוב פטור דל"ה עקירה משע"ר לכך כמו בצותיא] ומש"ה בכתובות (ל"א.) דהיכא דל"ה עקירה משע"ר לכך ל"א קילב"מ דלא דמי לשוגגין דכאן איכא כוונה להיפך, וגם לענין הדרש דמקשי' מכה אדם למכה בהמה מה מכה בהמה לא חילקת בו בין שוגג למזיד לחייבו ממון וכו' י"ל דלענין כוונה להיפך ל"ש לדרוש כן דאדרבא מצינו חילוק גם לענין מכה בהמה בין כוונה להזיק לכוונה להיפך והוא בעבד [דדומה לחמור ודומה למכה בהמה] דכתבו התוס' ב"ק (כ"ו:) ד"ה לענין עבד דלרבנן דרשב"ג דקיי"ל כוותייהו היכא דמפיל שן או עין עבדו במתעסק יצא לחירות אבל בהושיט ידי במעי שפחה לטובתה [דהוא כוונה להיפך לגבי נ"ק] וסימא עובר שבמיעי' פטור, הנה מצינו חילוק במכה בהמה בין מכוון להיזק למכוון להיפך, ובלא"ה לאו לכל מילי מקשינן מכה אדם למכה בהמה רק דומי' דחייבי מיתות שוגגין כמבואר בתוס' ב"ק (ל"ה:) שם ובתוס' סנהדרין (ע"ח:) ואף לרש"י דגם במקלקל שייך קילב"מ

היינו ג"כ משום דדומה לחייבי מיתות שוגגין כאשר דיבר בקדשו באבני נזר (סי' קכ"ו סק"ז) עיי"ש ממילא בלא הי' עקירה משע"ר לכך דל"ד לחייבי מיתות שוגגין דהפטור מחמת דכוונתו להיפך ע"כ ל"א בזה קילב"מ, אבל במתעסק לגמרי דליכא כוונה להיפך צדקו דברי הגאון רעק"א ז"ל דאמרי' קילב"מ דדומה לחייבי מבי"ש:

ולפי האמור צדקו דברי הדג"מ דדוקא במפנה חפצים מזוית לזוית ונמלך עליהם להוציאם פטור אבל מתעסק גמור בתחלתו שלא ידע שיש אצלו חפץ ובסוף נזכר ועושה הנחה בכוונה עובר איסור דאורייתא דסגי במחשבתו בשעת גמר מלאכה שיחשב כאלו עשה כל המלאכה בכוונה ומחשבה:

ונלע"ד עוד סמך לדברינו דהנה רעק"א (סי' ח') חידש דמתעסק לא אמעיט רק מחטאת אבל איסור דאורייתא יש בו ומצווין להפרישו, והנה בריש שבת (ג') שניהם פטורין והא איתעבידא מלאכה מבינייהו ופירשו התוס' דהקושי' על השני שגמר המלאכה שיתחייב ומשני דכתיב בעשותה יחיד שעשאה חייב שנים שעשאוה פטורין, העושה את כילה ולא העושה מקצתה עיי"ש וכיון של"ה עקירה משע"ר לכך מ"מ הרי עשה מלאכה שלימה דגם העקירה שם מלאכה עלי' כדברי הגרעק"א הנ"ל וא"כ שפיר חשיב יחיד שעשאה ושוב אף דא"א לחייבו על ההתחלה משום מתעסק מ"מ כיון דאינו בכלל המיעוט דשנים שעשאו שוב ק' דיתחייב על הגמר גרידא כמ"ש התוס' על קו' הש"ס כאמור, אבל לפמש"כ דכאן גרע ממתעסק ואין שם מלאכה עלי' כלל על העקירה שפיר הוי בכלל המיעוט דהעושה מקצתה דהעקירה כמאן דליתא דמיא כיין דאין שם מלאכה עלי' ודומה לעקר בחול והניח בשבת דפטור כמ"ש רש"י (ג':) דדומה לשנים שעשאו, אבל במתעסק גמור התחלתו ומזיד בסופה שפיר י"ל דהוי **(ולא חשיב מתעסק אך בירושלמי פ"ג דר"ה ה"ג הובא בר"ן ורא"ש פ"ד דר"ה על המשנה דתקע בראשונה ומשך בשני' כשתים מבואר להדי' דאם מקצת תקיעה במתעסק אף דבשאר מכוון מ"מ אותו מקצת תקיעה פסול עיי"ש וכן מבואר בברכות (י"ב:) גבי פתח בדחמרא וסיים בדשיכרא דל"מ כוונה בשעת גמר הברכה:

ויש לחלק דאע"ג דלענין מתעסק ל"מ מחשבה בסופה לבד מ"מ לענין מלאכת מחשבת מהני [וברש"י שבת (ה') דטעם מפנה חפציו מזויות לזויות וכו' הוא מצד מלאכת מחשבת] דהא דבעי' מלאכת מחשבת בשבת ממשכן גמרי' כמ"ש רש"י חגיגה (יוד:) ובירושלמי דבמלאכת המשכן בעי' לשמה והוא ג"כ מצד מחשבת וע"כ שפיר יש ללמוד מלשמה האמור בפוסקים דמועיל בגמר כתיבת השם דכה"ג חשיב מלאכת מחשבת, וע' ריטב"א סוכה (ט:) דמה דבעי' בסת"ם לשמה הוא משום דדומה לקדשים ועיי' בהקדמת

ס' הטהור אגלי טל דמייתי פלוגתא בהא דילפי' שבת ממלאכת המשכן אם היינו מבנין המשכן או מהקרבנות עיי"ש וכיון דבין בנין המשכן בין הקרבנות בעי' לשמן והריטב"א דימה דין כתיבת סת"ם ג"כ לקרבנות שפיר יש ללמוד מלאכת מחשבת דשבת מלשמה דס"ת ודו"ק:)** איסור דאורייתא וחייב סקילה כדברי הדגול מרבבה, כיון דגם העקירה שם מלאכה עלי' מה"ת כמ"ש רעק"א ז"ל:

עוד י"ל קו' הנ"ל למה לא מצינו דין זה דבעינן מחשבתו משעה ראשונה בשאר מלאכות והרי אפי' כותב אות א' שחרית ואות א' בין הערבים חייב אע"ג שלא הי' כתיבה משע"ר לכך, ונראה דשאני הוצאה דבעינן שתעשה מלאכתו בב"א כדאי' לקמן (צ"א:) ואם עקר ברה"י והניח נתבטלה עקירתו לגמרי ולא חזי לאיצטרופי עוד למלאכת הוצאה עד שיעשה עקירה מחדש ע"כ במפנה חפציו מזוית לזוית והי' מחשבתו לחזור ולהניחו ברה"י נמצא לפי מחשבתו הי' עקירה זו בלתי אפשרית להצטרף עוד ולהעשות חלק ממלאכת הוצאה ע"כ אף בנמלך להוציאו פטור של"ה עקירה משע"ר לכך וחשיב מחשבתו הראשונה כעין כוונה להיפך לגבי צירוף ולא חזי לאיצטרופי תו, וכ"ז בהוצאה אבל הכותב אות א' שחרית אף לפי מחשבתו שלא לכתוב יותר מ"מ עדיין אות זה חזי לאיצטרופי ולהעשות מלאכה כי בכל עת שיחזור ויכתוב אות שני בצדו יהי' מלאכה שלימה וכן בטוחן חצ"ג בכל עת שיחזור ויטחון חצ"ג חזי לאיצטרופי לח"ג ראשונה ולהעשות מלאכה ע"כ ל"ח מחשבתו הראשונה הפכיית לענין צירוף, [אחר כתבי מצאתי ראיה מפורשת לדברי בס' שו"ת הרי"מ (סי' ג') דנקיט ג"כ בפשיטות דל"ב משעה ראשונה לכך רק בהוצאה ולא בשאר מלאכות דוק ותשכח] וכן כ' באגוד"א ה' שופר אות י"ז עיי"ש:

ולפי"ז צדקו ג"כ דברי הדגול מרבבה דבלא ידע כל שיש אצלו חפץ דלא הי' לו מעיקרא מחשבה להיפך שפיר מהני מחשבה בגמר המלאכה שלא יחשב מתעסק, ואחר שנתיישבו הקושיות על הדגול מרבבה, נבא לדבריו לענין דינא, כ' דמי ששכח והוציא חפציו לרה"ר אין לו עצה לעמוד דא"כ יגמור מלאכת הוצאה ואין לו תקנה אלא לחזור לאותו רה"י שהוציא משם יע"ש ברמב"ם פי"ג מה' שבת הלכה ח' עכ"ד, והנפש חי' (סי' ה') כ' דה"ה דיכול לילך לרה"י אחר שלא יעמוד ברה"ר, ולענד"נ דאם אפשר לו צריך לחזור דוקא לאותו רה"י שהוציא משם ולא לרה"י אחר:

איברא דמרמב"ם פי"ג מה"ש ה"ח שציין הדג"מ אין ראיה לזה דז"ל הרמב"ם שם לפיכך אם יצא בחפץ שבידו ולא עמד ברשות שני' אלא חזר ונכנס אפי' יצא ונכנס כל היום כולו פטור לפי שעקר ולא הניח עד שיצא היום עיי"ש וא"כ אין ראי' משם דשם מיירי

שלא הניח כלל בשבת, והרמב"ם נקיט חזר ונכנס לרבותא דאפי' הוציא וגם הכניס פטור וממש כזה איתא בגמ' (דף ה':) הובא בהה"מ שם, אך לענ"ד מטעם אחר בעי שיחזירנו דוקא לאותו רשות שהוציא משם דהנה בתוס' עירובין (ל"ג.) כתבו דהמוציא מרה"י לרה"י דרך רה"ר עובר מה"ת משום מעביר ד"א ברה"ר, ורשב"א שבת (צ"ז.) חולק כיון שלא עקר והניח ברה"ר ליכא איסור דאורייתא כלל, ונראה דאפי' להתוס' דחייב משום מעביר מ"מ אם הוציא מרה"י לרה"ר וחזר והכניסו לאותו רה"י קודם הנחה פטור כמבואר בשבת (דף ק'.) בזרק חוץ לד"א וטרם שהונחה חזר ונתגלגל לתוך ד' פטור עיי"ש, וה"נ קודם הנחה נתבטלה הוצאתו, ולקמן (פ'.) הוציא חצ"ג והניחה וחזר והגביהה וחזר והוציא חצ"ג הראשונה נעשה כמי שקלטה כלב או שנשרפה ופטור, וה"נ כיון שנתבטלה מלאכתו קודם הנחה פטור [ואע"ג דבהוצאה לא בעינן מלאכה מתקיימת כאשר הוכיח במישור באבני נזר (סי' ר"י ס"ק ט"ז), וכן נלע"ד להוכיח משבת (צ"ט:) הנחה וסילוק מחיצה בהדי הדדי קאתי ואע"ג דמלאכתו מתבטלת מיד, וכן בשבת (ק"ב.) זרק ונח בפי הכבשן חייב אף דנשרף מיד, אבל הייי"ד כשנתבטל אחר גמרה או לכה"פ ביחד עם הגמר, אבל עכ"פ צריך שתהי' מלאכתו מתקיימת בכל משך עשייתה כמבואר בהא (דדף פ'.)], מצאתי לכאורה סתירה לזה בירושלמי פ"ק דשבת וזה פרי' א"ר ינאי בלע חצי זית והקיאו וחזר ובלע חייב הכניס חצי גרוגרות וחזר והוציאו פטור מה בינה לבין קדמייתא תמן נהנה גרונו בכזית ברם הכא לא נתעסק בכגרוגרות שלימה א"ר יוסי פעמים שהוא מתעסק בגרוגרות שלימה והוא פטור היך עבידא הוציא ח"ג והניחה וחזר והוציא ח"ג ולא הספיק להניחה עד שנשרפה הראשונה והרי נתעסק בגרוגרות שלימה והוא פטור, עכ"ל מוכח דברישא טעם אחר הוא משום דלא נתעסק בכגרוגרות שלימה, ותיפ"ל גם ברישא משום דנתבטלה המלאכה קודם הגמר דהרי חזר והוציאה קודם ח"ג ב', אמנם באמת נראה דזה עצמו כוונת ר' יוסי דאי"צ לטעם הנ"ל משום דלא נתעסק בגרוגרות שלימה דכיון דנתבטלה מלאכתו קודם הגמר וכה"ג משכחת לה אפי' בנתעסק בגרוגרות שלימה שיהי' פטור וה"נ תיפ"ל מטעם זה, דאל"כ רק דכאן ל"ש טעם זה א"כ מה קאמר דמשכחת לה בנתעסק כגרוגרות שלימה שיהי' פטור מה ענין זה לכאן, ותו דהא הרבה משכחת יוכל למצוא שנתעסק בגרוגרות שלימה והוא פטור כגון של"ה עקירה משעה ראשונה לכך או שלא הניח ע"ג מקום ד' ודכוותה טובא אלא ודאי כוונת ר' יוסי דכאן הפטור משום שנתבטלה מלאכתו קודם הגמר ואפי' מתעסק בכגרוגרות שלימה פטור בכה"ג והוא ברור, ולפ"ז אדרבא דברי ר' יוסי הם סייעתא לדברינו, ובשבת (דף ה') זרק חפץ ועקר הוא עצמו וקבלו מהו ב' כתות באדם א' כאדם א' דמי וחייב

או כב' בנ"א ופטור, והתוס' כ' בשם ר"ח להיפך ב' כחות באדם א' כאדם א' דמי ופטור וכו' דדומה למעביר מיד ימינו ליד שמאלו דאף שהעביר ד"א פטור, והתוס' לא כתבו טעם הפטור בזה, אך בפי' הר"ח הנדפס בש"ס ווילנא אסברא לן טעמא דמלתא דמעביר מימינו לשמאלו פטור משום דמקום עקירה הוא מקום הנחה עיי"ש, וה"ה בנ"ד במוציא מרה"י לרה"ר וחזר והכניסו לאותו רה"י מקום עקירה הוא מקום הנחה ופטור וז"ב, ע"כ היכא דאפשר לו בקל נלע"ד דצריך להחזירו דוקא לאותו רשות שהוציא משם, אך בדלא אפשר בקל יוכל להוליכו לרה"י אחר, ג"כ דמסתמא הלכה כרשב"א נגד התוס' דהוא בתרא, ובמקום אחר כתבתי דגם הבעל המאור והר"ן ס"ל כרשב"א שכתבו בפ' כלל גדול דטעם מעביר ד"א ברה"ר משום מוציא הוא דד"א ש"א קונות לו, וא"כ אם מניח ברה"י אחר הוי מוציא מרה"י לרה"י דרך רה"ר, ומבואר בתוס' עצמן דהא גופה לאו מלאכה הוא רק דחייב מצד מעביר ד"א ברה"ר אבל לר"ן ובעה"מ דכל חיוב מעביר משום מוציא פשיטא דאם מכניסו לרה"י אחר ל"ח מוציא דנתבטלה מלאכת מוציא קודם הנחה כיון שחזר והכניסו לרה"י ודומה להא דשבת (פ'.) הנ"ל, וכיון דרשב"א ור"ן ובעהמ"א שוין בדבר לפטור מעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר ודאי הלכתא כוותייהו נגד תוס' עירובין (ל"ג.) דרבים ובתראי נינהו, ונלע"ד ראיה לזה עוד מכתובות (ל"א:) ודאפקי' להיכא אי דאפקיה לרה"ר איסור שבת איכא איסור גניבה ליכא אי דאפקיה לרה"י איסור גניבה איכא איסור שבת ליכא, ואי נימא דהמעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר ד"א חייב הו"ל לאוקמי בכה"ג דאפקיה לרה"י דרך רה"ר ואיסור שבת ואיסור גניבה באין כא' בבוא החפץ לרה"י דאז נגמר איסור בהנחה דבלא הנחה ליכא חיוב וגם איסור גניבה נגמר שם בבוא לרה"י וע"כ כהרשב"א דכה"ג ליכא איסור דאורייתא, ע"כ במקום דלא אפשר יוכל להוליכו ג"כ לרה"י אחר, אבל היכא דאפשר ראוי לחוש לשיטת התוס' ולחזור לאותו רה"י שהוציא משם:

כ"ז כתבתי לדעת הדגול מרבבה, עתה נתנה ראש ונשובה לדברי המג"א (סי' רס"ו סק"י) הנתנין למעלה אשר גם בשו"ע הרב ז"ל פסק כדבריו (וכן נראה דעת מחה"ש ופמ"ג שפירשו דברי המג"א ולא השיגו עליו] והדגול מרבבה תמה ע"ז דאיך אפשר לומר דהמוציא בשבת מרה"י לרה"ר יהי' מותר לו לעמוד ברה"ר הרי עי"ז גומר מלאכת הוצאה, ולפי דבריו ז"ל נראה דאפי' בשוכח אצלו חפץ שאין צריך לו כלל ואינו חושש להפסידו מ"א לא יזרקנו ברה"ר רק ילך בחזרה לרה"י, ודעת המג"א נראה כמ"ש הנפש חיה דבכל שוכח חשיב שלא הי' עקירה משעה ראשונה לכך ואפילו יגמור ליכא מלאכת הוצאה מדאורייתא, ואף דלעיל כתבתי דדוקא מפנה חפציו מזוית לזוית שהי' כוונתו להניח

ברה"י פטור של"ה עקירה משע"ר לכך דחשיב כוונה להיפך משא"כ במתעסק גמור ומש"ה לא מצינו בשום מלאכה שיהי' צריך התחלה משעה ראשונה לכך ע"ד לגמור, אמת שהם דברים נכונים וניתנו להאמר וכן נ"ל דעת הדגול מרבבה, מ"מ אינם מוכרחים כאשר יבואר בס"ד:

והנה ראיתי לרבינו הגדול זצ"ל בספר אגלי טל מלאכת לש (סק"ב) שכ' דלמאן דמצריך בגיבול ב' דברים נתינת המים וגם גיבול אם מתחלה נתן המים שלא ע"ד לגבל ואח"כ נמלך וגיבל פטור של"ה דעתו משעה ראשונה לכך כמו במפנה חפצים מזוית לזוית ונמלך והוציאן דפטור משום של"ה עקירה משע"ר לכך:

עוד ראיתי באבני נזר (סי' קפ"ז סק"ו) דלדעת המגן אבות דבכותב אות א' ליכא איסור חצי שיעור כיון דמפורש שיעורו במשנה, לפ"ז אם יכתוב אות א' ע"ד שלא לכתוב יותר ונמלך וכתב אות שני פטור שלא הי' כתיבה משעה ראשונה לכך עיי"ש נראה דעתו ז"ל דהעיקר תלוי אם חצ"ש אסור מה"ת או לא, דאם הוא מלאכה שחצ"ש אסור בו לא בעינן התחלת מלאכה משע"ר לכך, ואם חצ"ש מותר הוי כמתעסק בעלמא כשאין דעתו לגמור ואינו חייב רק אם הי' עשיי' משעה ראשונה ע"ד לגמור, מוכח דס"ל ז"ל דבכל המלאכות שייך פטור הנ"ל של"ה דעתו משעה ראשונה לכך, והוא דלא כמו שכתבתי לעיל אליביה דהדג"מ, וא"כ ה"ה במתעסק בתחלת הוצאה דפטור כיון דלא בעינן דוקא כוונה להיפך:

איברא דקשה לי ע"ד מרן זצ"ל ואיני כדאי לדון בדבריו הק' בקרקע מ"מ תורה היא וללמוד אני צריך, דהנה בשבת (ע"ג.) נתכוון לזרוק ב' וזרק ד' אביי אמר חייב ורבא אמר פטור דלא מכוון לזריקה דארבע וכו' תנן אבות מלאכות ארבעים חסר א' וכו' בשלמא לאביי משכחת לה דידע לה איסור מלאכות וקא טעי בשיעורין פירש"י שנתכוון לפחות מכשיעור ועשה כשיעור אלא לרבא דאמר פטור היכי משכחת לה, ולפי דברי אבני נזר הנ"ל דבמידי דח"ש אסור כשנתכוון לח"ש ל"ח מתעסק רק במידי דח"ש מותר חשיב מתעסק א"כ הא משכחת לה בכל המלאכות ואפי' בהוצאה שנתכוון להוציא חצי גרוגרות והוציא כגרוגרות ומ"מ ל"ח מתעסק דאף לפי דעתו שאין בו כשיעור מ"מ ח"ש אסור מה"ת כמ"ש רש"י שבת (ע"ד.) משא"כ נתכוון לזרוק שתים וזרק ד' שפיר הוי מתעסק דבזריקת ב' אמות לית בה משום חצי שיעור דהרי בר"פ מי שהחשיך התירו לטלטל פחות פחות מד' אמות במקום הפסד, וגדולה מזו כ' הרשב"א שבת (דף ט'.) דאפילו איסור דרבנן ליכא במעביר פחות מד"א, ודוקא במעביר פחות פחות מד"א דבכלל מעביר יותר מד"א רק שמפסיק בנתים אסור מדרבנן אבל מעביר פחות

מד"א אפי' איסור דרבנן ליכא. ולראב"ד ז"ל גם בכה"ג אסור מדרבנן אבל לכו"ע איסור דאורייתא ליכא משום חצי שיעור וא"כ שפיר הוי מתעסק דלפי דעתו אינו עושה מלאכה כלל אפי' ח"ש. אבל בשיעור כמות דבר שמוציא בזה ודאי ח"ש אסור מה"ת ואם מוציא כחצי גרוגרות דומה לאופה פחות מגרוגרות דח"ש אסור בו מה"ת וא"כ ל"ה מתעסק וצ"ע:

שוב נתיישבתי דלא קשה מידי דהנה ראיתי בירושלמי סופ"ק הזורק דאם אמר כחצי גרוגרות אני קוצר וקצר כגרוגרות נמי חשיב מתעסק עיי"ש משמע דאפי' במידי בחצי שיעור אסור בו חשיב מתעסק במכוון לח"ש, שו"ר דכן מבואר להדיא בש"ס דילן שבת (ע"ג.) דלרבא דפוטר בנתכוון לזרוק ב' וזרק ד' ה"ה דפוטר בכל המלאכות בנתכוון לח"ש ועלה בידו כשיעור מדפריך שם ממתני' מ' מלאכות חסר א' וכו' בשלמא לאביי דידע לה באיסור מלאכות וקטעי בשיעורין פירש"י שנתכוון לפחות מכשיעור ועלה בידו כשיעור אלא לרבא דאמר פטור היכי משכח"ל משמע להדיא דלרבא בכל המלאכות כן כשנתכוון לח"ש ועשה כשיעור פטור [וכעי"ז בתוס' ר"ה (כ"ח:) דאם נתכוון לפחות מכשיעור תקיעה ועלתה בידו כשיעור חשיב מתעסק ואינו יוצא אפי' למ"ד מצאצ"כ אך יש לי להעיר מש"ס שבועות (ל"ה:) כתב אלף למד מאלקים אינו נמחק משום דהוא גופי' שם, וקשה לדעת רשב"ץ דשם שלא נתכוון לקדשו נמחק, וכאן הרי לא נתכוון לקדשו בתורת שם של אלף למד לבד רק בתורת חצי שם של אלקים, ואפי' להמח"א החולק על התשב"ץ דלא בעי' כוונה לקדשו לענין איסור מחיקה מ"מ כתב דבעינן שיכתבנו לשם השם שידע שכותב שם וכאן הרי סבור שכ' חצי שם אלקים ולא נתכוון לכתוב שם שלם ודומה ממש לנתכוון לקצור חצי גרוגרות וקצר כגרוגרות וע"כ דגם כוונה לח"ש חשיב כוונה] שוב ראיתי ש"ס שבת (ק"ד:) נתכוון לכתוב אות א' ועלו בידו שתים חייב וזה היפך דברי הירושלמי הנ"ל, והנה בחי' הרמב"ן שבת (ק"ד:) הקשה דהא נתכוון לזרוק שתים וזרק ד' פטור ותי' דשאני הכא דנתכוון לכתוב אותו אות הא' וזה האות עצמו נעשה ב' אבל התם לא נתכוון לזרוק חוץ למקום השתים, לפ"ז גם בהא דירושלמי יש לחלק כן דאם נתכוון לקצור חצ"ג ונמצא גרוגרות חייב, דנתכוון לאותו מקצת, אבל נתכוון לחצ"ג וקצר יותר ממה שרצה פטור דלחצי גרוגרות שני לא נתכוון כלל:

אך קשה בהא דשבת (ע"ג.) דפריך לרבא היכא משכח"ל דידע לה לשבת והו"ל לשנויי נמי דטעי בשעורין אלא שעלה בידו כשיעור באותו המקצת שרצה לעשות וזה חייב גם לרבא וצע"ק, וא"כ קשה לכאורה דיצטרך בכל המלאכות ע"ד לגמור, אך לק"מ דכשקוצר חצי גרוגרות אף של"ה דעתו לגמור ונמלך וגמר כגרוגרות מ"מ ל"ח מתעסק בח"ש דסו"ס

אינו אלא חצי שיעור בעצמותו בין יגמור בין לא יגמור וכיון שנתכוון לחצ"ש הרי נתכוון למה שהוא באמת, אבל בכותב אות א' שלא ע"ד לגמור אין אות זה אפי' חצ"ש מלאכה כיון דבכתיבה ח"ש מותר, ולפי האמת דגומר וכותב עוד אות א' אגלאי למפרע דגם חצ"ש קמא הוי חצ"ש ואסור מה"ת כדאיתא בירושלמי פ"ח דתרומות מודה ר"ל בעתיד להשלים עיי"ש והיינו דדוקא ח"ש לבדו אינו אסור מה"ת לר"ל אבל כשאוכל שיעור שלם כל ח"ש ממנו יש בו איסור מה"ת דהוא חלק מאיסור שלם [ובמקום אחר פירשתי דברי ר"י ר"פ יוהכ"פ דחצי שיעור אסור מה"ת דחזי לאצטרופי דאין זה סיבה לשיהי' ח"ש אסור רק ראיה דכיון דחזינן דאם מצרף לו עוד ח"ש חייב עליו מינה דגם ח"ש אסור הוא ממילא אתי שפיר דבהצטרפות ב' חצאי שיעור נעשה איסור שלם לחייב עליו, אבל אם ח"ש הי' מותר מה"ת איך אפשר שבהצטרף ב' חצאי שיעור שכ"א בפ"ע היתר גמור יהי' נעשה חיוב הרי היתר והיתר הוא זה כוונת ר' יוחנן, ור"ל מודה לסברא הנ"ל דא"א דב' היתרים יצטרפו להעשות איסור, אך דס"ל דדוקא כשאוכל שיעור שלם אז כל חלק ממנו איסור מה"ת ושפיר חשיב איסור ואיסור ומצטרפין לחיוב אבל כשאינו אוכל רק ח"ש לבד מותר מה"ת, ועל יסוד זה בנוי הירושלמי פ"ח דתרומות דמודה ר"ל בעתיד להשלים] וא"כ שפיר הוי מתעסק באותו ח"ש קמא דלפי דעתו ל"ה עליו אפי' שם חצי מלאכה ולפי האמת הוא חצי מלאכה עכ"פ, אבל במידי דח"ש אסור דבין יגמור בין לא יגמור אותו חצי גרוגרות אינו לא פחות ולא יותר מחצ"ש וא"כ לאו מתעסק הוא כלל, וכ"ז בקצר חצ"ג ונמלך וקצר עוד כחצ"ג, אבל בסבור חצי גרוגרות וקצר כגרוגרות שפיר הוי מתעסק דלפי דעתו אינו רק חצ"ש ולפי האמת הוא שיעור שלם וז"ב בס"ד, ולפ"ז לק"מ קושי' הנ"ל דלאביי דמוקי לה דטעי בשיעורין ע"כ צריך לפרש שסבור למשל דצריך שני גרוגרות בכל מלאכה והוא לא עשה אלא כגרוגרות וא"כ לרבא שפיר הוי מתעסק דלפי דעתו הוי רק ח"ש ולפי האמת הוא שיעור שלם ודומה לנתכוון לחתוך תלוש ונמצא מחובר וכן ח"ש לגבי שיעור שלם כמבואר בירושלמי סו"פ הזורק הנ"ל ולאביי ניחא דלאביי אפי' נתכוון לחתוך תלוש וחתך מחובר חייב כדאי' שם לפני זה אבל לרבא ק' ונתיישבו דברי אבני נזר:

ויראה לי דדבר זה אם צריך גם בשאר מלאכות שיהי' נעשה משעה ראשונה לכך או לא דבשו"ת הרי"מ (סי' ג') נקיט בפשיטות דבשאר מלאכות לא בעינן משעה ראשונה לכך וכן ראיתי באגודת אזוב ה' שופר מחודש י"ז נקיט בפשיטות כן עיי"ש ובאגלי טל מלאכת לש וכן באבנ"ז (סי' קפ"ז) נקיט בפשיטות להיפך ונלע"ד דאלו ואלו דא"ח הן ותליא בפלוגתא דרש"י ותוס' ריש פ"ד דר"ה אם גם במעביר ד"א ברה"ר בעינן עקירה

משעה ראשונה לכך, ולרש"י לא בעינן במעביר עקירה משעה ראשונה לכך כמ"ש ביום תרועה שם ואע"ג דמעביר ב' אמות ברה"ר אין בו משום ח"ש כמבואר להדי' בר"פ מי שהחשיך, וע"כ דלאו כללא הוא בכל המלאכות רק בהוצאה וא"כ י"ל כמש"ל דדוקא במפנה חפציו מזוית לזוית שהי' דעתו לחזור ולהניחן ברה"י ולבטל עקירתו הוא דפטור אבל לא במתעסק הכל כמש"ל

, **(ויש לדחות דלעולם בעי' בכל המלאכות מחשבה משע"ר לכך ושאני מעביר דל"ה במשכן רק הלכתא גמירי לה ומלאכת מחשבת ממשכן ילפי' כמ"ש רש"י חגיגה (י:) ע"כ מעביר דל"ה במשכן ל"צ מחשבת, ובדברי חיים פ' ויצא כ' דבמעביר ל"ב צריכה לגופה עיי"ש ונלע"ד שהוא מטעם הנ"ל, ואם כנים הדברים יש ליישב בזה קו' רש"י ותוס' למה נקיט בכ"מ גזירה שמא יעבירנו ד"א ברה"ר ולמה לא נקיט שמא יוציאנו מרה"י לרה"ר, ולהנ"ל דבהוצאה דבעינן מחשבת כשמוציא שופר ולולב לרה"ר בשוגג ל"ח מחשבת דהוי מחשבה בטעות כיון דכל הוצאתו כדי לקיים רצון קונו והרי ל"ח חמיר מעשה כפ"ק דיבמות לואם מוציא מרה"י לרה"ר קלקולו יתר על תיקונו ולא דמי לכל שוגג דל"ח טעות דהתם הוצאתו לצורך עצמו ע"כ אף דא ידע מאיסור שבת ל"ח טעות וכעי"ז דעת פוסקים דהמקדש חייבי לאוין שלא הכיר בהם ל"ח טעות, אבל בנ"ד דעיקר הוצאתו לקיים מצוה א"כ אילו הוי ידע שעושה עבירה בודאי ל"ה מוציא ע"כ הוי בטעות ול"ח מלאכת מחשבת וליכא איסור כלל, ע"כ נקיט שמא יעבירנו ובמעביר ל"ב מחשבת כאמור:)** אמנם דעת התוס' דגם במעביר בעינן עקירה משע"ר לכך ס"ל דגם בשאר מלאכות הדין כן, ולעיל כתבתי דגם התוס' ס"ל דוקא במוציא שייך דין זה אך דס"ל כבעהמ"א ור"ן דגם מעביר מצד מוציא הוא:

אמנם הלום ראיתי אחרי רואי בס' אבני נזר הנ"ל דעת מרן זצ"ל דבכל המלאכות שייך דין זה, דבעינן משעה ראשונה לכך בודאי גם דבריו דברי אלקים חיים הן ע"כ נראה לומר דהתוס' ס"ל כן. ובזה תלוי ג"כ פלוגתת המג"א והדג"מ (סי' רס"ו) כמו שנתבאר בס"ד:

והנה בירושלמי רפ"ק דשבת ר"י בשם ר' יוחנן המוציא אינו חייב עד שיניח וכו' ר' זעירא בעי עד שיטול ע"מ להניח נטל לאכול ונמלך להניח לא הוי חייב ולכאורה ק' לפמש"כ התוס' שבת (י"א.) ובכ"מ לענין אם הי' שבת והוציאו בפיו חייב דבליעתו היינו הנחתו כמו בהוציא דיו וכתבו כשהוא מהלך חייב דכתיבתו היינו הנחתו וא"כ גם בנטל לאכול הרי נטל להניח, וי"ל דהפירוש שנטל לאכול פחות פחות מכשיעור גרוגרות וא"כ הוי כהוציא ח"ג והניחה ונשרפה וחזר והוציא ח"ג דפטור דלא חזו לאיצטרופי וה"נ בנטל לאכול דרך הילוכו פחות פחות מכגרוגרות הרי לא הי' דעתו לעשות הנחה ולרש"י

עירובין (צ"ט:) דל"א בליעתו היא הנחתו ע' תוס' עירובין (כ'.) בלא"ה ניחא, סו"ס שמענו מירושלמי הזה עוד חידוש דאפי' הי' דעתו משעה ראשונה ע"ד להוציא כל שלא הי' דעתו להניח ג"כ פטור, ולא ראיתי בפוסקים שיביאו דין זה, וכאן ל"ש סברתי הנ"ל דהוי כוונה להיפך שבטל עקירה כשיחזור ויניח ברה"י, והרי כאן ל"ש זה דהרי דעתו להוציא לרה"ר, וכיון דטעמא לאו משום זה שוב יש ראי' להתוס' דה"ה במעביר בעי' עקירה משע"ר לכך, וה"ה בשאר מלאכות כדברי אבני נזר הנ"ל, אך ק"ק לפמש"כ באבני נזר הנ"ל דהיכא דח"ש אסור מה"ת חשיב עקירה משעה ראשונה לכך, וכאן הרי הי' כוונתו לעשות הנחה לח"ג כמו שפירשתי לעיל שהי' דעתו לאכול פחות פחות מגרוגרות והרי להוציא ח"ג ג"כ אסור מה"ת מצד ח"ש וכיון שהי' דעתו לעשות מלאכת ח"ש שוב יחשב עקירה משעה ראשונה לכך, אך לפמש"כ לעיל א"ש דבשלמא בטוחן חצי גרוגרות ונמלך אח"כ לטחון עוד חצ"ג שפיר חייב דל"ח מתעסק כלל ממנ"פ, דח"ג ראשון בין לפי דעתו בין לפי האמת אינו רק ח"ש מלאכה, וח"ג אחרון הרי עשה בכוונה גמורה להשלים שיעור גרוגרות, וכ"ז התם שעושה כל ח"ג בפ"ע וכה"ג בנ"ד אם הי' מוציא ח"ג ע"ד שלא להוציא יותר והניחה וחזר והוציא ח"ג אחר שפיר הי' חשיב עקירה משע"ר לכך וחייב, אבל בנדון הירושלמי שהוציא גרוגרות שלם ע"ד לעשות ההנחה פחות פחות מכשיעור באכילתו א"כ לפי דעתו לא יהי' בכל הגרוגרות הזה איסור שלם ולפי האמת הוא איסור שלם של שיעור גרוגרות ודומה ממש לירושלמי סוף הזורק הנ"ל בקצר חצ"ג ונמצא כגרוגרות פטור משום מתעסק וז"ב בס"ד:

ומ"מ אין זה סתירה לדעת רש"י די"ל דכיון דלא הובא דין זה בש"ס דילן רק במפנה חפציו מזוית לזוית י"ל דהש"ס דילן לית לי' הא דבעינן ע"ד להניח בפרט שגם בירושלמי אין ברור שכן הדין דיל"פ ר' זעירא בעי לשון איבעי' [לא לשון מצריך] עד שיטול ע"מ להניח היינו שנסתפק בזה אם בעינן גם ע"מ להניח או לא ולא איפשטא ומה"ט לא הובא דין זה ברמב"ם דכיון דבש"ס דילן לא הובא כלל ובש"ס ירושלמי ג"כ לא החליט הדבר להלכה ברורה:

והנה מקום אתי לומר דאף לדעת התוס' ואבני נזר הנ"ל דגם בשאר מלאכות בעינן עקירה משעה ראשונה לכך מ"מ בשכח והוציא לרה"ר ונזכר באמצע הילוכו אסור לו מה"ת לעשות הנחה וכדעת הדגול מרבבה הנ"ל והוא לפמש"כ לעיל בביאור דברי הש"ס ר"פ יוהכ"פ דח"ש אסור מה"ת משום דחזי לאיצטרופי דאין זה טעם אלא ראי' דכיון דחזינן דחזי לאיצטרופי ע"כ דגם חצ"ש חצי איסור הוא ממילא משני חצאי איסור נעשה איסור א' שלם אבל אי נימא דכל חצי בפ"ע היתר הוא א"כ איך יצטרפו היתר והיתר

להיות נעשה מהם איסור, ור"ל ג"כ ס"ל סברא זו אך ס"ל דבעתיד להשלים ח"ש אסור מה"ת ושוב חצ"ש לבדו ג"כ אסור מה"ת ושפיר חזי לאיצטרופי וכעי"ז בזבחים (פ"ח.) דאע"ג דכל"ש אין מקדשים אלא שלמים מ"מ בדעתו להשלים מקדש עיי"ש וזה דומה להירושלמי פ"ח דתרומות דמודה ר"ל בעתיד להשלים, לפ"ז יש לחדש ולומר דלר"ל בעינן דוקא שיהי' מעיקרא דעתו להשלים בשעת אכילת ח"ש קמא, אבל אם אכל ח"ש שלא ע"ד להשלים ונמלך ואכל עוד ח"ש פטור ולא חזו לאיצטרופי כיון דח"ש קמא כבר נעשה היתר גמור בשעתו ומאחר שהוכשר איך יחזור ויאסור כעין קו' הש"ס זבחים (כ"ט) וכי מאחר שהוכשר איך יחזור ויפסול, וכיון דח"ש קמא נשאר בהיתרו שוב א"א לו להצטרף לח"ש בתרא להעשות איסור שלם, וזה ביאור דברי אבני נזר שנתן כלל דבכ"מ דח"ש מותר בעינן התחלה משעה ראשונה לכך היינו מטעם זה דכל שח"ש מותר בו לא חזו לאיצטרופי רק בעתיד להשלים דאז גם ח"ש אסור מה"ת כדברי ירושלמי פ"ח דתרומות הנ"ל, ולפ"ז דוקא במפנה חפציו מזוית לזוית של"ה דעתו להשלים המלאכה וח"ש מותר לא חזי לאיצטרופי לשיעור שלם, אבל בהלך לרה"ר ושכח אצלו חפץ דהי' מתחלתו עתיד להשלים המלאכה בלא הודע בעמידתו ברה"ר [רק דפטור מטעם אחר מצד מתעסק ומתעסק איסור תורה יש בו כרעק"א (סימן ח')] שפיר החצ"ש לבד שם איסור עליו כיון דאנו יודעין שעתיד להשלים, אך אם הי' דעתו מעיקרא לילך כסדר מרה"י לרה"י דרך רה"ר ושלא לעמוד ברה"ר באנו למחלוקת תוס' עירובין (ל"ג.) עם הרשב"א שבת (צ"ז.) אם במעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר יש בו איסור תורה, דלתוס' עירובין יש בזה איסור תורה וכ"כ תוס' שבת (ב'.) ד"ה שבועות ולפ"ז חשיב עתיד להשלים, אבל לרשב"א שבת (צ"ז.) דליכא בזה איסור תורה ל"ח עתיד להשלים ואם נזכר אח"כ ברה"ר ועמד לא עבר איסור תורה דלא הי' עקירה משעה ראשונה לכך:

ובזה א"ש הא דמבואר כתובות (ל"א.) דבלא הי' עקירה משעה ראשונה לכך ל"א קילב"מ והקשיתי הא דומה לחייבי מיתות שוגגין דהפטור משום מתעסק, ולהנ"ל א"ש דבזה גרע ממתעסק דהפטור מחמת דלא חזי לאיצטרופי וכל ח"ש בפ"ע נשאר בהיתרו:

ובזה יש לבאר שאלת הש"ס שבת (ה') זרק חפץ ונעקר הוא עצמו וקיבלו מהו ב' כוחות באדם א' כאדם א' דמי וחייב או כשני בני אדם דמי ופטור, ותמוה מאד דשני בני אדם פטורים משום ב' שעשאו משא"כ זה עשאו כולו לבדו, ורש"י ותוס' שכלו את ידיהם ליישב קו' זו דכיון דלא הניח החפץ ללכת עד מקום הנחתו הו"ל עקירה קמייתא בלא הנחה עיי"ש ועדיין אינו מובן דסו"ס עושה הנחה בסוף, ולהנ"ל א"ש דהרי בעינן עתיד להשלים ואל"כ מותר מה"ת ולא חשיב עתיד להשלים רק אם באמת נעשה כן לבסוף

שהשלים, וכאן הי' דעתו שיהי' הנחה במקום שינוח החפץ מעצמו וזה לא נעשה בסוף רק שנעשה הנחה אחרת וי"ל דזה ל"ח עתיד להשלים דהנחה זו לא הי' עתיד להיות בשעת עקירה ושוב פטור משום שלא הי' עקירה משעה ראשונה לכך, וכעי"ז מצינו בב"מ (י'.) כיון דנפל גלי אדעתי' דבנפילה ניחא לי' דליקני בד"א לא ניחא לי' דליקני הנה דכיון דבעינן דעת לקנין לא סגי במה דדעתו לקנות לבד רק בעי דעתו לקנות באותו מעשה שקונה באמת, וכן בירושלמי רפ"ג דגיטין אמר ללבלר כתוב ב' גיטין לאשה א' באיזה שארצה אגרש פסול לגרש בו, הנה דבעינן לשמה לגרשה באותו הגט דוקא, וכן מבואר בר"ן פ"ד דר"ה גבי תקע בראשונה ומשך בשני' כשתים דחשיב סוף תקיעה בלא כיונה אע"ג דכוונתו לצי"ח תקיעה מ"מ בעינן נמי כוונה לצי"ח באותו תקיעה וכאן לא נתכוון לצי"ח רק בחצי תקיעה ראשונה דוק ותשכח בכל אלה, והכ"נ דבעי' דעתו להשלים בעינן דעתו על אותו פעולה שבאמת משלים ולא סגי בכלל דעתו להשלים וכיון דלא השלים אותו השלמה שהי' דעתו עלי' ל"ח עקירה משעה ראשונה לכך [והא דאמרי' כשני בני אדם דמי ופטור עיקר משני בנ"א דבעינן עקירה והנחה וזה ע"ד מ"ש התוס' לקמן (נ"ג.) דעיקר קרא דזה עיקר י"ה מניח פטורין אצטריך משום דס"ד דלא בעינן הנחה כלל, ובלא"ה צ"ל כן לפירש"י ותוס' דליכא הנחה לעקירה קמייתא ומה ענין זה לב' בנ"א וע"כ צ"ל דעיקר הדמיין לב' בנ"א דמשם שמעינן דאינו חייב רק בעקירה והנחה] ונכון בס"ד:

ולבר מכל דין הי' נלע"ד הקלושה דאפי' במפנה חפציו מזוית לזוית ונמלך עליהם להוציאן אע"ג דפטור מ"מ איסור תורה יש בו לרעק"א (סי' ח') דאפי' מתעסק בכל המלאכה איסור תורה יש בו רק דאמעיט מחטאת וא"כ ה"ה בל"ה עקירה משעה ראשונה לכך דדימה למתעסק לדעת תוס' שבת (ע"ב:) בנתכוין לאותו דבר וסבור דלאו מלאכה הוא חשיב מתעסק כנ"ל וא"כ איסור תורה יש בו, ולעיל כתבתי דזה גרע ממתעסק דהוי כוונה להיפך וכ"ז בניתי על היסוד דל"ש דין זה דעקירה משע"ר לכך רק בהוצאה ומטעה זה דהוי כוונה להיפך אבל לדעת התוס' דבכל המלאכות בעינן משעה ראשונה לכך ולאו דוקא במפנה מזוית לזוית וא"כ אין רגלים לחילוק הנ"ל ומסתמא הפטור מצד מתעסק כפי' הפשוט והרי מתעסק איסור תורה יש בו לדעת הגאון רעק"א ז"ל ואע"ג דכל פטורי דשבת פטור אבל אסור מדרבנן הייי"ד השנויים במשנה כמ"ש תוס' שבת (ג'.):

אמנם הרי הדגול מרבבה (סי' רס"ו) כ' לענין זה להדי' להיפך דהיכא דלא הי' עקירה משעה ראשונה לכך ליכא איסור דאורייתא, והלח"מ פ"א מה' שבת כ' דלרמב"ם מתעסק אפי' איסור דרבנן אין בו והנפש חי' (סי' ה') הק' עליו מה נפ"מ בין יש בו איסור או

לא כיון שאינו יודע וי"ל דנפ"מ לענין אם אחר מצווה להפרישו כמ"ש רעק"א (סי' ח'), ונלע"ד ראי' לזה מהא

(ומה שרש"י ותוס' לא תירצו כן י"ל דדברינו בפלוגתא תלי' דהנה דעת התוס' דבשוגג יש שלד"ש דברי הרב ודה"ת דמ"ש והריטב"א כ' דגם בשוגג ל"מ שליחות דהוי שליחות טעות דאם הי' יודע שהוא איסור ל"ה עושה, ודעת התוס' דעתה ניחא לי' יותר שיועיל שליחותו כדי שיתייחס המעשה למשלח דאם לא יהי' שליח יחשב השליח עצמו עושה האיסור, ול"ח זה טעות אע"ג דאם הי' יודע ל"ה עושה מ"מ עכשיו דהנעשה אין להשיב ניחא לי' בשליחות, והתוס' ס"ל כיון דאם הי' יודע מעיקרא ל"ה נעשה שליח חשיב בטעות וכן בנ"ד ל"ח בטעות אע"ג דאם הי' יודע שהוא איסור ל"ה מוציא במזיד מ"מ עתה שהוציא בטעות ותאמר שאינו מלאכה כלל א"כ ניחא לי' בהוצאתו דלא עשה איסור ויקיים מצוה גרידא וחוזר חלילה כמ"ש התוס' בעלה עלי' עול וסו"ס אזלי' לחומרא וחשיב עבירה, ע"כ לא רצו רש"י ותוס' לתרץ כן דס"ל כסברת התוס', ותירוצי א"ש לדעת הריטב"א הנ"ל דגם כה"ג חשיב טעות ודוק:) דכתובות (ל"א.) הנ"ל דהיכא דל"ה עקירה משעה ראשונה לכך ל"א קילב"מ ואם הי' בו איסור דאורייתא בודאי הי' אמרי' בזה קילב"מ כמו חיימ"ש כמ"ש רעק"א ז"ל עצמו (סי' ח'), ומזה ראי' לפשוט ספק רעק"א (סי' ח') דמתעסק ין בו איסור תורה, ולעיל ישבתי דעת הגרעק"א מהא דכתובות (ל"א.) דשאני בל"ה עקירה משע"ר לכך דהוי כוונה להיפך אבל הכל על היסוד דבשאר מלאכות ל"ב עקירה משעה ראשונה לכך, אבל לדעת התוס' שביארנו דס"ל דבכל המלאכות בעינן עשיי' משעה ראשונה לכך ואין רגלים כלל לחלק מעצמינו בין מתעסק בעלמא למכוון היפך:

אך דברי רעק"א יש להם מקום לדעת רש"י ז"ל דס"ל דל"ב משעה ראשונה לכך רק במפנה חפציו מזוית לזוית משום דהוי כוונה להיפך כמ"ש לעיל, ומה"ט בהא דכתובות (ל"א.) לא אמרי' קילב"מ במפנה חפצים מזוית לזוית כמש"ל, וראי' לזה דלרש"י ז"ל לטעמי' בלא"ה אא"ל דהא דל"א קילב"מ בזה הוא משום דמתעסק אין בו איסור תורה דהרי רש"י ס"ל ב"ק (ל"ה.) דאף במקלקל קילב"מ אף דאין בו איסור תורה וע"כ משום שדומה לחייבי מיתות שוגגין דהפטור מחמת העדר מחשבה וכמ"ש גם בס' אב"נ (סי' קפ"ו סק"ז) וא"כ גם במתעסק גמור ראוי לומר קילב"מ וא"כ ק' הא דכתובות (ל"א.) דל"א קילב"מ בלא הי' עקירה משעה ראשונה לכך, אע"כ דלרש"י לשיטתי' דלא בעינן עקירה משעה ראשונה לכך רק במוציא ולא במעביר הפטור בלא הי' עקירה משעה ראשונה

לכך משום דהוי כוונה להיפך [או חילוק אחר] אבל סו"ס צ"ל דגרע משאר מתעסק וא"כ דברי הגאון רעק"א ז"ל יש להם יתד במקום נאמן דעת רש"י ז"ל:

ולכאורה רציתי לומר דרש"י כתובות (ל"א.) שיכל את ידיו ליישב קו' זו בד"ה וכה"ג מי חייב, משום שבת עכ"ל דייק בלישנא דאין קושיית הש"ס מצד דל"ש קילב"מ רק משום דמלשון שנתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור סקילה משמע דסוף סוף בא לידי חיוב סקילה וע"ז פריך הא גם בסוף אינו בא לידי סקילה דל"ה עקירה משע"ר לכך, מ"מ אין זה ראי' די"ל משום דהוי ק' לי' דהול"ל וכה"ג מי פטור אממון, ולא וכה"ג מי חייב דלא דיבר הגמ' להדי' מחיוב סקילה דעיקר דיבורו מחיוב ממון הוא ע"כ פירש"י וכה"ג מי מחייב משום שבת, אבל לעולם עיקר קושי' משום קילב"מ הוא, וכן נראה עיקר דאי משום לשון קודם שיבא לידי איסור סקילה אין ראי' שיהי' בו חיוב סקילה, ובשבת (ד'.) התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה פירשו התוס' דחיוב סקילה ליכא כיון דאנוס ע"פ דברי חכמים, ובסוכה (ט"ז:) אבל שבת דאיסור סקילה ושם קאי אשבות דרבנן עיי"ש ברש"י, ע"כ נראה דעיקר קושי' משום קילב"מ הוא דכיון דל"ה עקירה משע"ר לכך ל"ש קילב"מ וכמו שכתבנו, ועיי' בשטמ"ק על הגמ' הנ"ל עמוד ב' גבי לפלוג וליתני בדידה כ' פי' א' דסיפא דהאי ברייתא עיקר חדושי' משום שבת ולא משום קילב"מ אבל רישא דהאי ברייתא משום קילב"מ הוא עיי"ש, וא"כ קו' הש"ס מי מחייב משום שבת דע"כ ארישא קאי [דבסיפא לא תני כלל חייב רק הי' מגרר ויוצא פטור שאיסור שבת ואיסור גניבה באין כא'] ורישא עיקר דיני' לענין ממון דלא אמרי' קילב"מ כמ"ש השטמ"ק וא"כ מסתמא גם קו' הש"ס אעיקר דינא דרישא קאי דהיינו קילב"מ ופריך דלמ"ל למימר דחייב משום שכבר נתחייב תיפ"ל דכה"ג ליכא חיוב שבת כלל ול"ש קילב"מ וע' ריטב"א כתובות שם ד"ה ה"ג הב"ע כשעמד מבואר להדי' דהיכא דל"ה עקירה משע"ר לכך ל"ש קילב"מ:

ובהיותי בזה הצצתי בשטמ"ק כתובות שם בד"ה וכה"ג מי חייב וז"ל, וא"ת אכתי מה פריך דילמא ה"ק שהגביה ע"מ להצניעו באיזה מקום שיזדמן לו אם בפנים או ברה"ר וכו' ולהכי חייב משום שבת דאע"ג דנתכוון להצניעו מ"מ בכלל מחשבתו נמי הוי להוציא אם יצטרך לכך משא"כ האי דר' יוחנן אין בדעתו אלא לפנות מזוית לזוית ולא להוציאם וכו' ונראה לתרץ דלענין שבת מלאכת מחשבת בעינן וכו' הילכך כיון דמעיקרא לא נתכוון להדי' להוציאו הו"ל כאלו לא נתכוון להוצאה וכו' עיי"ש ולפ"ז מבואר כאן דאפילו ל"ה כוונה להיפך דהיינו לחזור ולהניחו באותו רה"י ג"כ פטור וחשיב של"ה עקירה משע"ר לכך דלא כמ"ש לעיל]:

עוד נלע"ד להוכיח דהיכא דלא הי' עקירה משעה ראשונה לכך ליכא איסור דאורייתא מש"ס ערוך עירובין (ט"ו) דרב הוי יתיב בהאי מבואה אמר לי' לשמעי' זיל אייתי לי כוזא דמיא עד דאתא נפיל למיא אחוי לי' בידי' קם אדוכתי' וכמה הילכתא גבירתא איכא למשמע מינה דהאי עובדא א' דמזה יש לפשוט ס' הנ"ל דפליגי בי' המג"א והדג"מ במוציא חפץ לרה"ר במתעסק ונזכר בהיותו ברה"ר אם יחזור וילך להרה"י שהוציא משם או יעמוד וכאן הרי מפורש הדין דיעמוד דאל"כ למה אחוי לי' בידי' שיעמוד אדרבא הי' לו להמתין עד שיביאנו אליו ויצונו לחזור לרה"י, ודוחק גדול לומר דאה"נ דרב אחוי לי' בידי' שיחזור לרה"י והוא לא ידע כוונתו וקם אדוכתי' דא"כ הוי מפרש בגמ' שעשה השליח שלא כהוגן בעמידתו, ומסתימת דברי הש"ס מוכח להדיא שעשה כן בצווי רב ושכן הי' רצון רב, והרי קיי"ל כרבא בשבת (ע"ג.) סבור רה"י ונמצא רה"ר הוי מתעסק עיי"ש, וא"כ כיון דמעיקרא סבור שמעי' דכל המבוי רה"י הו"ל כמפנה חפציו מזוית לזוית שלא הי' דעתו להוציאם לרה"ר ואח"כ כאשר נודע לו שנפל הלחי ועשה הנחה ברה"ר היינו ממש דין הנ"ל ומזה נלע"ד ראי' ברורה לדעת המג"א דבשכח והוציא חפץ לרה"ר יעמוד במקומו

(ולכאורה יש לבאר הא דעירובין (ט"ו.) דמש"ה צוה לו לעמוד משום דבאיסור דרבנן יש דיעות דישלד"ע וכיון של"ה עקירה משע"ר לכך והוי רק איסור דרבנן וגם יש דיעות דבשוגג ישלד"ע ע"כ חשש רב דהמלאכה שיעשה שמעי' בצוויו יחשב כאלו הוא עשאו ע"כ תיכף כשנודע לו שנפל הלחי תיכף רמז לו שיעמוד היינו לבטל שליחותו שלא ילך בצוויו וא"כ אין ראי' לנ"ד דלעולם י"ל דהשוכח אצלו חפץ צריך לילך לביתו להקל האיסור לעשות מחד דרבנן תרי דרבנן אך כאן שהלך בשליחות רב תיכף שנודע לו ביטל שליחותו שלא יעבור רב על איסור דרבנן ומש"ה לא חשש להקל איסור של שמעי' דאין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבירך ואם ילך בשליחותו הלאה יעבור רב על איסור שבות דשבות מצד ישלד"ע בדרבנן, [גם י"ל כיון דבשעת צוויו עדיין הי' לחי ול"ה אז עדיין שליח לד"ע אף דאח"כ נעשה השליחות עבירה י"ל דכה"ג מועיל שליחות גם לדבר עבירה כעין דעת רמב"ם פ"ב מגירושין בעשה שליח לגרש את אשתו בהיותו) ומינה נמי דהיכא דל"ה עקירה משעה ראשונה לכך ליכא איסור דאורייתא דאל"כ ודאי ק איך מותר לו לעמוד ולגמור מלאכה דאורייתא, ומינה נמי יש לפשוט ס' רעק"א בשו"ת (סי' ח') אם מתעסק יש בו איסור דאורייתא, וכאן מוכח דמתעסק אין בו איסור דאורייתא דאל"כ איך מותר לו לגמור מלאכה דאורייתא דהוצאה, וכאן ליכא נמי כוונה להיפך דלא נתחדש לו רצון כלל בשלמא במפנה חפציו ברה"י עצמו ונמלך להוציאו הי' מחשבתו

הראשונה להיפך שלא להוציאו לרה"ר משא"כ כאן הי' מחשבתו הראשונה להביאו למקום זה אך דמעיקרא הי' רה"י ועתה רה"ר וזה דומה למתעסק בעלמא כמובן, ומזה ראיה דמתעסק לית ביה איסור תורה:

וראיתי באבני נזר (סי' רנ"א) בסופו דאף שחולק על רעק"א מ"מ באיסור סקילה כ' דל"מ מתעסק לאיסור סקילה שבו ונשאר קצת איסור סקילה, אך לא זכיתי להבין דברי קדשו ואני דן לפניו ז"ל בקרקע והנה ז"ל שם ואין לומר נהי דפטרה תורה מתעסק מקרבן מ"מ איסור תורה יש וכו' ליתא דמ"ש מזה עוקר וזה מניח או זה יכול וזה יכול דאמעיט מקרא גבי חטאת ואעפ"כ אסור רק מדרבנן כמ"ש רמב"ם ורש"י (ג':) ד"ה מבעיא, אך לפמש"כ טעם דמתעסק לא יועיל לאיסור סקילה שבו א"ש עכ"ל הטהור, ולא זכיתי להבין דא"כ הדרא קושיא לדוכתה דא"כ אמאי זה עוקר וזה מניח אין בו אלא איסור דרבנן נימא ג"כ דלא אמעיט אלא מחטאת וכרת אבל מאיסור סקילה לא אמעיט דהרי ז"ע וזה מניח אמעיט מבעשותה דכתיב גבי חטאת ומאותו פסוק ממש אמעיט מתעסק וצע"ג. והנה בתוס' שבת (י"ח.) כתבו להדיא דמתעסק בהוצאה אין בו אלא שבות דרבנן, וכן הוכחתי מש"ס עירובין (ט"ו.) כאמור, גם הבאתי לעיל הלח"מ פ"א מה' שבת דמתעסק אפי' איסור דרבנן אין בו:

(ומצאתי** כתוב בשם אר"י ז"ל שסיפר איך שנענש חסיד א' בעה"ב על שנכנס מעט עפר במנעלו והוציאו בשבת משמע לכאורה דגם מתעסק עבירה הוא דאל"כ למה נענש, ויש לדחות דהנה בפ"ט דכלאים דמוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יכוונו וכו' והצנועין מפשילין לאחוריהן, תופרי כסות תופרין כדרכן ובלבד שלא יכוונו וכו' והצנועין תופרין ע"ג קרקע, הנה דאף דדשא"מ מותר מ"מ הצנועין מחמירין בזה, וכיון שהוא היפך צניעות י"ל דחסיד גדול נענש ע"ז ע"ד הקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה, ומתעסק דומה לדשא"מ כמ"ש הרמב"ן בע"ז (ס"ו.) בבת תיהה ובר"ן חולין פ' גה"נ:

אך ברש"י שבת (כ"ט:) ד"ה והצנועים כשרים כשמרחיקין עצמן מכל לזות שפתים עיי"ש משמע דאסור משום לזות שפתים שהם לא ידעו שאינו מתכוון ואיכא מראית העין, וא"כ במתעסק ל"ש זה ושוב הוי היתר גמור:)**

ונלע"ד עוד ראיה דמתעסק אין בו איסור תורה כלל מדברי רמב"ן ע"ז (ס"ו:) בפלוגתא דאביי ורבא בבת תיהה אי ריחא מילתא היא או לא דפליגי משום דאינו מתכוון להנאה רק לנסות היין ומאן דמתיר משום דבר שאינו מתכוון ומאן דאוסר ס"ל דריחא מילתא וחשיב כשותה ול"ש בי' היתר דשא"מ משום דמתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה עיי"ש הנה דיליף הרמב"ן דבר שאינו מתכוון ממתעסק, ומה דמתעסק אסור ביה גם

דשא"מ אסור ביה, וע' אבני נזר (סי' רנ"א) שביאר דברי רמב"ן אלו לשיטת הרמב"ן ז"ל עצמו דס' פ"ר מותר וכל מתעסק הוי נמי דשא"מ עיי"ש ואי נימא דכל מתעסק יש בו איסור דאורייתא או איסור סקילה א"כ איך קיי"ל דשא"מ מותר ואפי' בשבת דאיסור סקילה ואמאי הרי דשא"מ לא קיל ממתעסק כמפורש ברמב"ן הנ"ל ומזה ראיה ברורה דמתעסק מותר גמור מה"ת [ואף דמתעסק אסור מדרבנן ודשא"מ מותר לגמרי זה לא ק' דאין לדמות גזרות חכמים וכדאיתא בפ"ד דידים אין דנין ד"ס מד"ס]:

ולכאורה רציתי לדחות כעין שכ' בחי' הר"ן שבת (ק"ו.) דאע"ג דמקלקל בחבורה חייב מ"מ מלאכה שאין צריכה לגופה פטור דמלאכה שאצל"ג רק לד"א מתבטל צד מלאכה שבה להצורך האחר משא"כ מקלקל שאין בה צורך כלל אסור מה"ת עיי"ש וה"נ דשא"מ כגון הגורר מטה ואינו מכוון לחריץ רק לגרירה בטל מלאכת החריץ אל הגרירה שהוא בכוונה ואינה מלאכה משא"כ מתעסק שאין לו כוונה כלל אסור, אמנם הרי הר"ן ז"ל עצמו בפ' גיד הנשה כתב כדברי רמב"ן ע"ז הנ"ל ממש לענין הא דבת תיהה לך נא ראה דמדמי אהדדי דשא"מ ומתעסק ולא שת לבו לחילוק הנ"ל אף שכתבו בעצמו בשבת (ק"ו) וזה לענ"ד הכרעה גמורה שאין במתעסק איסור כלל מה"ת, וכן מבואר בכס"מ פ"א מה' איסורי ביאה הלכה י"ב דדוקא במתעסק בעריות יש חיוב בידי"ש שכן נהנה אבל בשאר איסורין מתעסק לגמרי פטור ואפי' חיוב בידי"ש ליכא עיי"ש ואם הי' בו איסור תורה הי' נענש ג"כ כמו שוגג דצריך קרבן להגן מן היסורין הנה דגם שוגג נענש ביסורין וע"כ דמתעסק לגמרי. תר:

נשוב לנ"ד דהמוציא חפץ בשוגג לרה"ר אם אינו חושש להפסידו יזרקנו מיד במקום שנזכר כמבואר בהא דעירובין (ט"ו.) אך מהיות טוב אל תקרי רע ונכון לזורקו כלאח"י דהיינו מכתיפו ולאחריו כעין שכ' בשו"ע הרז"ל (רס"ו סי"ב וסי"ז) והנפש חיה (סי' ה') כ' דל"ש למעבד הנחה כלאח"י רק בכיסין שלהם שהי' חגורים על גופם אבל לא בחפץ אחר ומחמת זה נתקשה הרבה בדברי המג"א הנ"ל, אבל בשו"ע הרב ז"ל העלה מזור לזה שכ' (בסי"ב וסי"ז) דבכל חפץ יכול לעשות הנחה כלאח"י כמ"ש, ודלא כמבואר בדג"מ דאפי' חפץ שאינו חושש לאיבודו לא יניחנו ברה"ר רק ילך עם החפץ בחזרה לרה"י, [והנה כפי מה שכתבתי שיעשה הנחה כלאח"י ברה"ר מבואר להדיא **(פיקח ונשתטה בשעת נתינה כשר מדאורייתא וכ' הפר"ח משום דבשעת מינוי שליחות הי' כשר לית לן בה אע"ג דאח"כ נולד פסול וה"נ דכוותה, אך נראה דלא אמרה הרמב"ם רק התם בחסרון שנולד במשלח דעיקר של משלח בעינן רק בשעת מינוי שזה עושה המשלח, אבל בחסרון בעצם השליחות מודה הרמב"ם דבעינן תחלתו וסופו בכשרות כמו בחסרון

מצד השליח דמבואר בגיטין (כ"ג.) במשנה דבעינן תחלתו וסופו בכשרות] ע"כ כשנודע לו שנפל הלחי בטל שליחותו שלא יתייחס מעשה השליח אליו, עוד י"ל דבשוגג יש שליח לדבר עבירה ובמזיד אשלד"ע ומיירי דשמעי' לא ידע שנפל הלחי ואם הי' גומר כך הי' שוגג וישלד"ע וחשיבה גם ההנחה כאלו רב עשאה, ע"כ אחוי לי' בידי' שנפל הלחי למען יהי' מזיד בשעת הנחה וא"כ ההנחה לא תתייחס לרב רק לשמעי' וא"כ הוי זה עוקר וזה מניח ועי"ז עשה ג"כ מחד דרבנן תרי דרבנן דמעיקרא הי' חד דרבנן משום שלא הי' עקירה משעה ראשונה לכך ועתה נתוסף עוד דרבנן משום זה עוקר וזה מניח ודוק [אך בזה יש לדון לפמ"ש תוס' רי"ד ריש שבת הובא באבני נזר (סי' מ"ח סק"ג) דבהנחה גרידא אפי' איסור דרבנן ליכא א"כ ההנחה שעשה אחר שנודע לו ל"ש ביה אשלד"ע דלית בגופה עבירה כלל] אמנם כל אלו דברי פלפול הם ואינם במשמעות הגמ' וכל כי האי הו"ל לפרש ולא לסתום, ועוד דדעת גדולי האחרונים ז"ל דבשבח ל"ש שליחות כלל משום דתכלית האיסור למען ינוח והרי נח המשלח, כמ"ש בס' בית מאיר אהע"ז (סי' ה') ובשו"ת חת"ס או"ח (סי' פ"ד), ובאבני נזר יו"ד (סי' קנ"א סקט"ז) כ' זה בשם ס' פינות הבית וכ' שדבריו הם קילורים לעינים, ע"כ נלע"ד כמ"ש בפנים:)** ברמ"א (סי' רס"ו סי"ב) דמי ששכח כיסו עליו בשבת והוא בשוק לא יביאנו לביתו רק מתיר חגורו והוא נופל וכ' המג"א דאם מתיירא שנכרי יקחהו בשוק מותר לרוץ לביתו עיי"ש וא"כ מבואר להדיא דבדבר שאין חש להפסידו מוטב להניחו ברה"ר כלאח"י, אך לקושטא דמילתא נלע"ד מוכח מהא דעירובין (ט"ו.) דאפי' הנחה כי אורחי' מותר לו לעשות כמו שעשה שמעי' דרב דקם אדוכתי' והנחת גופו כהנחת חפץ דמי כן נראה להדיא מלשון הרב ז"ל (בסי' רס"ו סי"ז) בשכח והוציא כיסו בשבת יוליכנו פחות פחות מד"א ויזרקנו לביתו כלאחר יד עיי"ש ומדכ' ויזרקנו לביתו כלאח"י ולא כ' כן בהנחה ראשונה שעושה כשנזכר שיש אצלו חפץ שיעשנה כלאח"י מוכח להדיא דבהנחה זו אפי' כי אורחי' מותר כיון של"ה עקירה משעה ראשונה לכך אך בהכנסה שעושה בסוף לרה"י דהי' עקירה משע"ר לכך מצריך כלאח"י, אך מהיות טוב וכו' כתבתי לעשות הנחה כלאחר יד] אך כ"ז בחפץ שאינו חושש להפסידו או שהוא מבוי המשתמרת ואינו ירא שיגנוב או יאבד דומיא דהא דעירובין (ט"ו.) דמשמע שהי' מניח הכוזא במקומו והי' משתמר שם עד הערב, אך אם שכח איזה חפץ שחושש להפסידו וירא להניחו ברה"ר אין לנו ראיה מהא דעירובין, נגד דברי הדג"מ, די"ל דוקא בהא דעירובין של"ה רוצה להשליך החפץ אח"כ לרה"י אז מוטב להניחו במקומו ולח להוליכו לרה"י אחר, דאף אם נימא דאם יוליכנו לרה"י אחר יהי' תרי דרבנן חדא של"ה עקירה משעה ראשונה לכך ועוד שיהי' מרה"י

לרה"י דרך רה"ר, ועתה שמניחו ברה"ר הוי תד דרבנן מ"מ שב ואל תעשה עדיף כדאמרי' כה"ג בעירובין (ק'.) ור"ה (כ"ח:) וגדולה מזו בתוס' שבת (ד'.) דאין עוברין שבות דרבנן בקום ועשה להציל מידי איסור דאורייתא משום דאיסור דאורייתא כבר נעשה וממילא יגמר עיי"ש:

ויש להוסיף נופך לזה בנ"ד לפמש"כ התוס' רי"ד ריש שבת הובא באבני נזר (סימן מ"ח סק"ג) דאם נכרי מביא לישראל חפץ מרה"ר לרה"י מותר לישראל לקבלו הימנו אע"ג דעביד הנחה לאו איסורא הוא כלל ולא דמי לריש שבת דזה עוקר וזה מניח פטור אבל אסור שא"ה דעדיין לא הי' נעקר לגמרי מרשות שהי' שם דידו בתר גופו גרירא ולא נגמרה עדיין מלאכת הוצאה אבל הנחה גרידא ליכא איסור כלל עיי"ש וא"כ גם כאן במעשה הנחה שלו לבד שיעשה עתה לא יעשה איסור דרבנן כלל ואם יניח חשיב שוא"ת דבמעשה שיש לפניו לעשות ליכא איסור ואם יעבירנו הלאה יעשה איסור דרבנן בידים דהיינו העברת ד"א ברה"ר בלא עקירה והנחה ושוא"ת עדיף, וכ"ז כשרוצה להניחו במקומו ושלא להוליכו הלאה, אבל בחפץ אחר שרוצה להוליכו לביתו ואם יניחנו במקומו תצטרך להתיר לו אח"כ פחות פחות מד"א שוב י"ל דמוטב להוליכו בחזרה לרה"י או לרה"י אחר אם לא אפשר לו לעשות מחד דרבנן תרי דרבנן כיון דסוף סוף יעבור איסור שבות בידים, עוד יש לדון לפמש"כ הר"ן בפ' בתרא דיומא דחולה שצריך לאכול בשר בשבת מוטב לשחוט לו מלהאכילו נבילות דבשחיטה עובר פ"א ובאכילת נבילות עובר על כל כזית וכזית וה"נ אם ילך לרה"י אחר יהי' הכל חילול א' כל זמן שלא פירש ע' שבת (קל"ג:) ורמ"א סוף ה' מילה, ואם ילך פחות פחות מד"א יהי' כל פעם חילול מחדש, אך זה תלוי בפלוגתת הראב"ד ורשב"א בשבת (ט'.) לראב"ד גם במעביר ב' אמות ברה"ר איכא שבות, ולרשב"א ליכא שבות בזה רק במעביר יותר מד"א אך שמעבירו פחות פחות מד' אמות עיי"ש וכן דעת רמב"ם פי"ב מה' שבת ולראב"ד א"ש דברינו, אך לרשב"א ורמב"ם דליכא במעביר ב' אמות משום שבות רק מחמת שבכלל מעביר יותר מד"א וא"כ ליכא בכל הילוך שבות בפ"ע רק בכלל שמוליך פחות פחות מד"א יש שבות וא"כ הכל חשיב שבות א' ודוק, והנה הראב"ד ז"ל הובא בראש פ' יה"כ נשאל בדין הנ"ל בחשיב"ס וצריך לבשר אם נשחוט לו או נאכילנו נבילה ודן בסברות אחרות ולא כתב סברת הר"ן נראה דלית ליה סברת הר"ן ואין נפ"מ בין עובר פ"א או כמה פעמים וכיון דכל דברינו הם רק אליבא דהראב"ד ז"ל שבת (ט'.) והוא ז"ל הרי לית ליה סברת הר"ן הנ"ל:

והנה במג"א (סי' רס"ו סקי"ח) בשם סה"ת דאפי' למאן דמתיר גם בכיס לרוץ תחתיו היי"ד בשא"א להוליך פחות פחות מד"א עיי"ש משמע לכאורה דלהוליך פחות פחות מד"א עדיף מלרוץ, וכ"ת שא"ה דמיירי במי שהחשיך לו בדרך ועשה עקירה מבעו"י, ה"נ הרי לא הי' עקירה משע"ר לכך והי' עקירה בפטור, אך לאו ראיה היא דהתם מיירי מבעוד יום כמו שפירש"י ר"פ מי שהחשיך נותן כיסו לנכרי מבעו"י וא"כ מלאכת הוצאה מרה"י לרה"ר מבעו"י, ובשבת אינו עושה הוצאה רק אעביר פחות פחות מד"א, ואף להרא"ש ר"פ מי שהחשיך שחולק על רש"י דנותן כיסו לנכרי אף משחשיכה מ"מ העמידה ודאי הי' מבעו"י דלא בשופטני עסקינן שיוציא בעצמו בשבת, רק מה דנראה מלשון רש"י דלא התירו לו ליתן לנכרי רק מבעו"י עז"כ הרא"ש דגם בלילה מותר, אבל ודאי מיירי בעמד מבעוד יום, וכן בנ"ד עשה הנחה מבעו"י ובלילה אינו גומר מלאכת הוצאה כלל, ואין ראיה למי שעקר החפץ בשבת עצמו שאם יעמוד יגמור מלאכת הוצאה, וזה פלוגתת המג"א (סי' רס"ו סק"י) עם הדג"מ להמג"א מוטב לעמוד ולהוליכו פחות פחות מד"א, ולהדג"מ צריך לרוץ לביתו, אך מה דמבואר מהדג"מ דאפי' בחפץ שאינו חושש כלל להפסידו צריך ג"כ להוליכו לביתו ולא לזורקו ברה"ר וכן הכריע הנפש חיה סוף (סי' ה') וע"ז הוכחתי מגמ' עירובין (ט"ו.) להיפך דצריך לעמוד, אך בחפץ שירא להניחו ברה"ר כל היום פן יאבד ויגנב בזה אין לנו הכרעה מגמ' זו כמשנ"ת בארוכה, ובזה נלע"ד הקלושה להכריע כמ"ש הגאון נפש חיה לרוץ לביתו, אך אם בקל אפשר לו צריך לשוב דוקא לאותו רה"י שהוציא משם, ובלי אפשר יכול לילך לרה"י אחר [והנפש חיה לא חילק בין לאותו רה"י בין לרה"י אחר, ודברי הדג"מ (סי' רס"ו) ברור מללו דדוקא לאותו רה"י ולענד"נ פשר דבר כמ"ש וטעם הדבר מבואר לעיל בארוכה בס"ד] ולע"ד יש להוסיף נופך להכרעה זו דלענ"ד אף המג"א ורב ז"ל לא אמרו לילך פחות פחות מד"א רק בדרך או בעיר בחשיכה ואין רואה ואינו בוש בזה, אבל מי שהולך ברה"ר ביום וילך פחות פחות מד"א ובכל ב' אמות יעמוד יהי' לבוז כמובן והרי גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת דלא תסור דרבנן וכאן ג"כ אם ירוץ לרה"י ג"כ לא יהי' רק איסור דרבנן אפי' למג"א ורב ז"ל ובפרט שהם ז"ל אמרו דכשא"א לו לילך פחות פחות מד"א מותר לו לרוץ וגם אם ילך פחות פחות מד"א יעבור על שבות רק דלמג"א ורז"ל זה קודם לזה והשתא קו"ח הוא אם מתירין לעשות איסור גמור דרבנן בשביל כבוד הבריות כש"כ בנ"ד דסו"ס עושה איסור דרבנן דמותר להחליף שבות זה דפ"פ מד"א בשבות זה לרוץ לרה"י מחמת כבוד הבריות בפרט דלהדג"מ שבות דריצה עדיף מלהעביר פ"פ מד"א, ועוד דהמג"א עצמו (בס"ק י"ח) כ' דלדידן דלית לן רה"ר דאורייתא אפשר דלעולם מותר

לרוץ לרה"י ואי"צ לילך פ"פ מד"א עיי"ש ואין ס' של המג"א מוציא מידי ודאי של הדג"מ כאשר הוא כלל גדול בפוסקים וכ"כ הרא"ש רפ"ק דב"ק לענין צרורות ברה"ר ורפ"ב דב"ק לענין בתר מעיקרא אזלינן, ע"כ נראה בזה הדין כמ"ש הנפ"ח והדג"מ שילך לרה"י [ולרווחא דמילתא יעשה הנחה כלאח"י אבל מעיקר הדין אי"צ לזה] אך הגאון נפש חיה הטיל תנאי בזה דהיי"ד כשלא עמד עדיין משעה שיצא מרה"י לרה"ר עד שנזכר אבל אם עמד קודם ברה"ר לפוש אם יכנס לרה"י הרי יעשה הכנסה מרה"ר לרה"י ע"כ בזה צריך לעשות דוקא הנחה כלאח"י עיי"ש. ולכאורה מוכח מהא דעירובין (ט"ו.) הנ"ל דאפי' בהוצאה גמורה כל של"ה עקירה משע"ר לכך מותר לעשות הנחה כי אורחי' מעיקר הדין. וא"כ ה"ה בהכנסה מרה"ר לרה"י דסו"ס ל"ה עקירה משע"ר לכך. אך יש לחלק דשא"ה דאחר שנזכר מיד קם אדוכתי' ולא עשה שום איסור דרבנן בזה כמ"ש התוס' רי"ד ריש שבת הובא לעיל דבהנחה גרידא ליכא שום איסור דרבנן. אבל בנ"ד שעשה בכוונה הכנסה מרה"ר לרה"י אם יעשה הנחה כי אורחיה יעשה שבות גמור בידים. ע"כ ברור כדברי הגז"ל דצריך לעשות הנחה כלאח"י:

אם אמנם לע"ד י"ל דאף אם עמד ברה"ר קודם שנזכר לא יהי' אח"כ הכנסה מרה"ר לרה"י דאע"ג דהנחת גופו כהנחת חפץ היי"ד ביודע שיש אצלו חפץ. וברצון נפשו עומד עם החפץ אז בטל החפץ אל האדם והנחת גופו כהנחת חפץ דמי אבל בלא ידע כלל שיש אצלו חפץ ל"א הנח"ג כהנח"ח דמי וחילי דהרי חזינן דבגמ' נסתפקו בזה אם עקירת גופו כעק"ח דמי בשבת (ג'.) וה"ה להנחה כמ"ש התוס'. [ולכאורה קשה למה לא נסתפקו אם הנחת כלי כהנחת חפץ דמי ונפ"מ אם יוציא כלי שגבוה ג"ט ובתוכו אוכלין והניחו ברה"ר דאם הנחת כלי לאו כהנחת אוכלין דמי הי' פטור אף על הכלי כדלקמן (צ"ג:) עיי"ש וע"כ דבכלי פשיטא ליה רק באדם מספקי לי' משום דהאדם אינו בטל אל הרשות כמ"ש הרשב"א והר"ן בפ"ק דשבת] ואף דפשיט לה דכעקירת חפץ דמי י"ל דהיי"ד כשידע שיש אצלו חפץ ונתכוון גם להנחת חפץ משא"כ בזה שלא נתכוון כלל להחפץ. וע' חי' הר"ן שבת (ה'.) שכ' דהא דעומד לכתף ל"ח הנחה היי"ד בהנחת גופו אבל אם מנית החפץ עצמו אף לכתף הוי הנחה עיי"ש הנה דאע"ג דהנחת גופו כהנחת חפץ מ"מ הנחת החפץ עצמו עדיף מיני'. מ"מ מילתא דא סברא בעלמא. ופשוט דאין לסמוך ע"ז להלכה ע"כ ברור דצריך לעשות הנחה כלאחר יד כנלע"ד הקלושה בדינים אלו וי"ר שלא אכשל בדבר הלכה.

סימן עז

שאלה. מי שלא כוון בברכת נודה לך עד ועל הכל ומשם ואילך כוון אם יצא יי"ח:
תשובה. בשבועות (ל"ח.) רש"י ד"ה הכל מודים וכו' ולא לך הא דהוי פרטא אבל לא לך כללא דלא אשבועה קאי וכו'. ולכאו' ק' דגם בלא לך ולא לך ולא לך אשבועה קאי וצ"ל דבלא לך אי"צ לומר דקאי אשבועה כל שאומר שבועה לא לך ולא לך עצם תיבת ולא לך [אחר שבועה] משמע שבועה לא לך ולא קאי תיבת שבועה ע"ז. אף שאלא שאמר ברישא שבועה ל"ה במשמע ולא לך שבועה. מ"מ עצם תיבת שבועה לא קאי ע"ז רק שהוא גרמא בעלמא שהי' משמעות ולא לך שאחריו. שבועה לא לך. אבל עצם תי' שבועה לא תסוב רק על לא לך קמא וע"כ חשיבי פרטי דכל ולא לך בפ"ע [בהיותו נסמך אל תיבת שבועה אשר בראשונה] משתמע שבועה לא לך. אבל שבועה לא לך לא לך. אין במשמע לא לך השני [הנסמך לשבועה לא לך] שבועה לא לך כמובן. וע"כ כוונתו דתיבת שבועה תסוב בעצם גם על לא לך השני ע"כ חשב כללא כאן דכלן כלולין בתיבה א' של שבועה אשר אמר בראשונה וז"ב. והוא כלל גדול בדקדוק הלשון [ולכאו' י"ל דדוקא בשבועה אמרי' דולא לך פרטי דאין נצרך שיסוב עליו תיבת שבועה בעצם דבלא"ה משתמע שבועה משום דלא גרע מידות אבל בעלמא דלא אתרבי ידות ולא לך שוה עם לא לך. אך בזבחים (ל'.) אי' כן לענין פיגול ובקידשין (מ"ז.) לענין קידושין אף דבריש נדרים מספקא לש"ס אם יש יד לקידושין משמע דלאו דוקא בשבועה כן הוא]:
ומזה למדתי דין דמי שלא כוון בבהמ"ז בראש ברכת נודה לך [שפסק בשו"ע הרב ז"ל דכוונה מעכבת בעיקרי הדברים דהיינו ארץ ברית ותורה] עד ועל הכל עדיין יכול לתקן ע"י שיכוון מן ועל הכל אנו מודים לך דקאי על ארץ ברית ותורה ומזון שלפניו יחשוב כאלו אמר בפי' שאנו מודים לך על ארץ ברית ותורה ואע"ג דקימ"ל הרהור לאו כד"ד ומבואר בשבת (קנ"א.) דדבר שהוא רק ברמז דינו כהרהור עיי"ש מ"מ כאן חשוב זה כדיבור שלם בתיבת ועל הכל אחר המפורשים משמעותם בעצמן על כל הדברים שנזכרו מעיקרא וחשוב כמכוון בשעת הזכרת דברים אלו בפירוש:
ולולא הקדמה הנ"ל הי' מקום לומר דעצם תיבות ועל הכל אין משמעותן ארץ וברית ותורה רק בציורף דבריו הקדומים ואז הרי לא נתכוון. אבל להנ"ל תיבות ועל הכל עצמן אחר אמירות דברים הנ"ל מתפרשים כן וא"כ חשיב שנתכוון בשעת אמירתן ממש ודו"ק:
אגב נלענ"ד לחדש דמי שלא כוון בארץ [דעיקר חיוב כוונה על ארץ כמ"ש הרב ז"ל סי' קפ"ה] רק בברית ותורה חשיב כאלו כוון בארץ וראי' לזה ממש"כ הר"ש משנץ על תוס' דמי שלומד מס' מגילה מקיים מצות זכירת מעשה עמלק הנה דאע"ג דאין נזהר שם

במקום שלומד מעשה עמלק רק כיון שהמס' נוסדה על מעשה המן מזרע עמלק ימ"ש חשוב כזכירת מעשה עמלק ה"נ כשמזכיר ברית ותורה שבשכרם זכו לארץ כמ"ש רש"י ברכות (מ"ח:) תשיב כאלו הזכיר ארץ:

ונלע"ד ראי' לזה מסדר ההגדה בארבעה בנים דיברה תורה [היינו שנתחלקה מצות סיפור יצי"מ בד' אופנים לפי שאלת הבנים] ולחכם משיבין כהלכת הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. הנה דבלימוד ה' פסח מקיים מצות סיפור יצי"מ והוא דומה לדברי ר"ש משנץ דבלימוד מס' מגלה מקיים זכירת עמלק ימ"ש. וכעי"ז כ' הטור או"ח סי' תפ"א בשם תוספתא מצוה לעסוק בה' הפסח וביצ"מ כל הלילה הנה השוה שניהם וכללן כא' הלכות הפסח ויצי"מ משמע דבשניהם מקיימין המצוה (וכבר הדפיס מחבר א' בשם עצמו דבר זה אחרי שראה אותו בחידושיי והפך ובלבל הדברים)]:

ובהאי ענינא מסופקני לדיעות דאם לא כוון בברכת הארץ לא יצא. איך הדין אם כוון אח"כ בברכת בונה ירושלים כי שם ג"כ נזכר בהמ"ק ועל הבית הגדול והק' שנקרא שמך עליו. שהוא שורש קדושת א"י ושורש לכל עשר קדושות אפשר דחשיב כאילו כוון בארץ ומסתברא דיצא. ע"כ נכון מי שבדיעבד לא כוון בברכת הארץ יכוון בכל ברכת בונה ירושלים ויתקן מה שעוות בשלילת כוונה בברכת הארץ:

סימן עח

לאהובי ותלמידי החו"ב מ' ישכר נ"י לעוועלנטאל.

על דבר איטר שעושה כל מעשיו בשמאל וגם עברית כותב בשמאל אך פולנית הרגיל עצמו לכתוב בימין מחמת שנכתב משמאל לימין ועברית אינו יכל להרגיל עצמו בימין באיזהו יד מניח תפילין ואף דרמ"א פוסק סי' כ"ז סעי' ו' דעיקר אזלינין בתר כתיבה מ"מ ודאי אין להשגיח על לשון פולנית דעיקר תלוי בכתיבת תפילין שהיא בלשה"ק עכ"ד הנה סתימת לשון ש"ע ופוסקים משמע קצת שאין צריך דוקא לשה"ק וכן כתב מ"ב סי' כ"ז ואף דסברתך טובה לכאו' דהרי ילפינן מוכתבתם האמור בתפילין ומשמע דקאי על כתיבת תפילין מ"מ י"ל דדרך הדרש ודרך הפשט אינם באופן א' וכעין זה מבואר בתוס' תמורה ל"א ע"ב ד"ה למעילה בתירץ הב' עי"ש וכעי"ז מבואר בשבועות דף ל'. על פסוק ועמדו ב' האנשים דדרך הדרש דקאי על העדים מ"מ מוקמינן לי' גם בבעלי דינין כפי הפשט וע' רש"י שם ד"ה מצו' וכעי"ז בכמה מקומות. אך אף אם ניהוב לי' דבעינין דוקא כתיבה של תפילין הרי כתב שאנו רגילים לכתוב שנקרא כתב משיטא ג"כ אין כשר לכתיבת תפילין ובעינין דווקא כתב אשורית ולענ"ד אין חילוק כלל בין עברית

זה שלנו לכתב פולנית וא"כ לכאו' כיון שכותב עברית בשמאל ופולנית בימין חשוב כשולט בשתי ידיו וכבר כתב המג"א סי' ס"ז ס"ק י' דאפי' עושה כל מעשיו בשמאל ושולט בשתי ידיו לענין כתיבה מניח בשמאל כל אדם:

אך יש לדון לפימ"ש המג"א סי' כ"ז ס"ק ט' דמה שמרגיל עצמו להיות איטר ל"מ להיות דינו כאיטר וכתב הדג"מ שם הטעם משום דעיקר תלוי מה שהוא בתולדתו ולענ"ד עוד סברא לזה דענין ימין ושמאל אינו תלוי במה שמשתמש בפועל יותר בימין רק ביתרון הכשר לעשות ויתרון כח שיש בימין והשימוש היא רק ראי' לזה דכיון שמשתמש בזה יותר ש"מ שיש ליד זו יתרון כח וע"כ דינה כימין וכן לדיעות דאזלינן בתר כתיבה היא תלוי ג"כ ביתרון הכשר שיש להיד לכתיבה לא בכתיבה בפועל אך הכתיבה בפועל ראי' לזה שיש לאותה יד יתרון הכשר לכתיבה, וע"כ בנ"ד ל"מ מה שהרגלוהו לכתוב בימין נגד טבעו שנולד איטר דסו"ס חזינין דעיקר כחו ואונו בשמאל היא כמו שהיא מצד תולדתו ומה שמכריח עצמו לכתוב בימין נגד טבעו והכנתו בתולדה לאו כלום היא גם כתב דדוקא פולנית הורגל עצמו לכתוב בימין מחמת שנכתב משמאל לימין מה שא"כ עברית לא יכול להרגיל עצמו לפי"ז מובן דגם אשורית אם הי' רוצה ללמוד ולהרגיל עצמו לזה הי' צריך לכתוב בשמאל דוקא כמו עברית, ואף שאינו כותב בפועל אשורית מ"מ לפי"מ שכתבנו אינו תלוי בכתיבה בפועל רק בהכשרתו והכנתו לכתיבה וא"כ בנ"ד אנו יודעין שהכשרתו לכתיבת אשורית היא דוקא בשמאל, (ובזה יתיישב הערתי והערת המ"ב דלמה כתבו הפוסקים סתם דאזלינין בתר כתיבה והו"ל לפרושי דבעינן דוקא כתיבת אשורית שהיא כתיבת תפילין ולפימ"ש איפוא א"ש דכיון דא"צ כתיבה בפועל ואף מי שאינו יודע לכתוב כלל אם הי' אפשר לנו לידע שאם הי' יודע לכתוב הי' כותב בשמאל הי' דינו כאיטר אף שעושה כל מעשיו בימין אך דבסתמא אין חוששין לזה דמסתמא תולין שמוכן לכתיבה ביד שעושה כל מעשיו, אמנם היכא דרואין שכותב שאר לשונות בשמאל אף שאינו יודע לכתוב אשורית מסתמא תלינין שאם הי' יודע אשורית הי' כותב גם אשורית בשמאל כמו שכותב שאר כתיבות דכל הכתיבות טבע א' להם ע"כ יפה עשו הפוסקים וש"ע ורמ"א שסתמו דאזלינן בתר יד שכותב בו ולא פירשו דבעינן דוקא אשורית כן נלענ"ד נכון וברור בעזהי"ת. ואם כנים הדברים יש מזה ג"כ ראי' לדברינו הנ"ל דעיקר תלוי בהכשרתו לכתיבה לא בכתיבה בפועל):

אך כ"ז לדיעה שבמג"א ס"ק ט' דאם הרגילוהו להיות איטר לא חשיב איטר אבל דיעה ראשונה שבמרדכי דאפי' הרגילו' דינו כאיטר אמנם המעיין בב"י בשם המרדכי נראה דמסקנתו דעיקר תלוי בעיקר כחו בתולדה וגם לא הביא כלל דיעה להיפך שיועיל

הרגלתו רק מעיקרא כ' דרך שקלא וטריא דמפ' הבונה ק"ג. יש ראיה דל"מ הרגלתו וע"ז כתב ויש לדחות היינו דיש לדחות הראי' אבל בעיקר הדין לא כ' שיהי' הדין כך שיועיל הרגלתו ובסוף כתב מיהו כ' הר"ץ דבעיקר כח תליא מילתא עי"ש ע"כ נראה דעיקר הלכה דל"מ הרגלתו:

ע"כ לענ"ד אם ברור בעיניו סברא הנ"ל דהטעם שלא יכול להרגיל עצמו עברית דידן בימין הוא מחמת שכתיבתו מימין לשמאל יניח תפילין בימינו:

אך כבר הוריתי בנידן כעי"ז שלא יברך רק ברכה א' להניח תפילין ויסמוך על הש"ע ודעת רש"י דאם לא שח יברך א' ואף שפ' רמ"א כר"ת מ"מ בנ"ד דיש קצת ס' בהנחה של יד הוי קצת כעין ס"ס שלא לברך א) שמא הלכה כרש"י דאין לברך כלל ב' ברכות שנית קצת ס' שמא אינו יוצא בשל יד ואף דאין הספיקות שקולות יש דיעות דאפי' באין הספיקות שקולות הוי ס"ס עי' פנ"י כתובות ט' וכיון דברכות אין מעכבות וגם בזוה"ק מפורש כדעת רש"י כמובא בב"י סי' כ"ה וכ"כ השל"ה דדעת הזוה"ק כדעת רש"י ז"ל ועוד דעיקר הלכה משמע כרש"י כיון דבזוה"ק ג"כ מבואר כן ותו דס' ברכות להקל אך דהמנהג לברך ורמ"א פסק בכ"מ כהמנהג. וכבר כ' הר"ן לענין נהוג עלמא כתלתא סבי דדבר שהוא רק מצד המנהג אין לעשות כן רק כאותו דבר עצמו שהמנהג כן לא בדבר אחר כיוצא בו אף שדומה לגמרי לזה וע"כ בנ"ד דאיננו דומה לגמרי להמנהג דבמידי דלא שכיח ל"ש מנהג שוב ראוי להורות ס' ברכות להקל ע"כ אין להכניס עצמו בזה ויברך ברכה אחת להניח תפילין דאז אפי' את"ל שאינו יוצא בשל יד הרי שפיר קאי הברכה על של ראש ואף שבררתי הלכה שיניח בימין מ"מ לענין ברכה יש להורות שלא יברך כנלענ"ד בזה:

סימן עט

אשר העיר למה בערב פסח שעושין הבכורים סיום אוכלין אח"כ כל היום ואלו בסיום שעושין קודם ט"ב לאכול בשר אין המנהג לאכול בשר רק באותה סעודה של הסיום ולא אח"כ:

לכאורה צע"ג על המנהג שאוכלין הבכורים כל היום ער"פ על סמך הסיום שעושין בבקר דהרי בשאר תענית צבור אפי' מי שאכל פ"א אסור לו לאכול אח"כ כמ"ש הרשב"א קדושין כא: ובשו"ע או"ח סי' תקס"ח ס"א ולמה כאן מותר כל היום והנלענ"ד ליישב המנהג דבכל תענית יש ב' דברים מצו' להתענות ואיסור לאכול ולעולם כשאכל פ"א באותו יום תו אינו מקיים מצות תענית דכל שאכל כזית אין שם תענית עליו כמבואר

בשו"ע או"ח סי' תקס"ח ס"א דאם נדר להתענות יום א' ושכח ואכל איבד תעניתו וחייב לצום יום אחר. ומה דאסור לו לאכול הלאה בת"צ הטעם דאע"ג דהמצו' תו ל"מ לקיים מ"מ אכתי איסורא רבע עליו שלא לאכול ביום התענית ואיסור זה הוא על כל כזית וכזית. וכ"ז בשאר ת"צ שהוא לשם עינוי וסגוף אבל תענית בכורים שהוא זכר לנס שנצולו ממכת בכורים אין בזה איסור אכילה רק מצות תענית גרידא כמו מצות הדלקת נ"ח וד' כוסות וכדומה שהוא מצו' לפרסומי ניסא כן בזה ע"כ בזה כל שאכל פ"א הוא מעוות לא יוכל לתקון דתו אין שם תענית עליו שוב מותר לאכול כל היום כיון דתו ל"מ לקיים מצות תענית ע"כ כשאוכלין בבוקר ע"י סיום דתו ל"ח תענית מותר לאכול כל היום דאיסור אכילה אין בזה רק מצו' ואם א"י לקיים המצו' מותר לאכול כנלע"ד ליישב המנהג. ולפ"ז א"ש דבסעודת סיום מס' בשבוע שחל בו ט"ב דאז אסור לאכול בשר ודומה לת"צ דאסור באכילה משום ענוי וסיגוף אף שאכל פ"א בהיתר מ"מ בשאר היום נשאר באיסורו:

סימן פ

ב"ה לח"א

דשאילנא קדמיכון בגינה שיש בה זרעים בקיץ ומבטלים המחיצות מה דינם בחורף כשאין זרעים כי בבה"ל סי' שנ"ח ס"ט יצא לדון בדבר החדש דזרעים דמבטלים המחיצה לגמרי ואפי' אם אח"כ נעקרו הזרעים כבר נתבטלה המחיצה וכן בחורף שכבר אין זרעים מ"מ אסור לטלטל עד שיפרוץ בכותל ד"א ולחזור ולגדור לשם דירה עיי"ש. ולע"ד הקלושה יש להקל דזה דומה למש"כ המג"א סי' כ"ג לענין תעשה ולא מן העשוי בפסול דאם תחלת העשיי' הי' בהכשר ואח"כ נפסל אם אין פסולו בגופו חוזר להכשירו כשנסתלק הפסול וכעי"ז כ' הפוסקים סי' תרכ"ו לענין סוכה שמסירין הגג אחר שסיכך מ"מ ל"ח תולמ"ה בפסול כיון שאין פסולו בגופו רק מחמת הגג ה"נ בנ"ד אף דזרעים מבטלין הדירה מ"מ כיון שאין פסולו מגופי רק מחמת זרעים כשנסתלקו הזרעים חוזר להכשרו וכעי"ז כ' בטו"ז אהע"ז סי' קכ"ה סק"ה לענין חק תוכות דאם נפסל האות ואין פסולו בגופו כשמסלק הפסול חוזר ונכשר כמעיקרא ול"ח חק תוכות וה"ר מב"ק כ"ט: דבור שכסהו וחזר וגילהו מה דעביד שקלי' וחשיב הבור הראשון ולא בור חדש. ופסול חק תוכות הוא ג"כ משום דבעינין מעשה כתיבה בהכשר כמ"ש רש"י גיטין כ'. ומ"מ כל שהי' מעיקרא מעשה כתיבה בהכשר ונפסל ונסתלק הפסול חוזר להכשרו וכשר מחמת כתיבה דמעיקרא והנה פסול תעשה ולא מן העשוי הוא דאורייתא וכן פסול חק תוכות ואם בפסול דאורייתא אמרי' סברא הנ"ל דכל שלא הי' פסולו בגופו ונפקע הפסול חוזר

להכשרו כש"כ דאמרי' כן לענין לא הוקף לדירה דאין בזה רק פסול דרבנן. ומה שדייק הג' ז"ל מלשון הראשונים ז"ל שכתבו דע"י הזרעים נתבטלו המחיצות משמע שנתבטלו לגמרי. לע"ד לא איריא דאף שנתבטלו מ"מ לא נתבטלו למפרע רק מכאן ולהבא (כעין שכתבו הפוסקים לענין המקדש אשה לאחר ל' וחזר בו תוך ל' דקיי"ל אתי דבור ומבטל דבור מ"מ אינו עוקרו למפרע רק מכאן ולהבא מיגז גייז ונפ"מ שאם אח"כ קודם ל' שוב נתרצה בקדושין וחזר בו מהחזרה חלו הקדושין בהגיע ל' ואין צריך קדושין מחדש] דודאי אין לומר דהמחיצות בטלו למפרע וכל מה שהוציא וטלטל אף קודם שנזרעו הזרעים הי' באיסור זה ודאי א"א לומר וא"כ בע"כ צ"ל דלא נתבטלו המחיצות רק מכאן ולהבא אבל גם עתה חשיב שמעיקרא הוקפו המחיצות לדירה רק עתה אינם מוקפות לדירה וכיון שנעקרו הזרעים והוי גם עתה מוקפות לדירה שוב חוזר וניער ההכשר דמעיקרא שבשעת העמדת המחיצות הוא מוקפות לדירה ושפיר דמי:

והנה בבה"ל עצמו רצה להוכיח דכה"ג כשר מהא דאמרי' ס"ח בנה מחיצות על הראשונות להקיפו על ידם לדירה אינו מועיל אם נבלעו התחתונות ונשארו העליונות מאליהם ניתר על ידם וא"כ ה"ה הכא אף דבעת שהיו הזרעים אז הועילו המחיצות כשנסתלקו הזרעים שוב מועילים וחזר וכ' וז"ל אבל באמת אין ראי' דהתם לא בטלו מעולם התחתונות לעליונות אלא דבעת שהיו התחתונות היו העליונות לא הועיל וע"כ כשנסתלקו המחיצות התחתונות נשארו העליונות שהוקפו לדירה על מדרגתן משא"כ כאן עכ"ל ולכאו' יש להביא ראי' לחלוק זה מרא"ש פ"ק דסוכה דף ז'. בהא דאמרי' מגו דהוי דופן לענין שבת הוי דופן לענין סוכה וכ' הרא"ש בשם ראבי' להסתפק איך הדין בסוכה העומדת בחצר אם שייך ג"כ מגו ונשאר בס' ולכאו' תמו' טובא מה ס"ד להתיר בחצר משום מגו הרי בסוכה העומדת בחצר אין המחיצות מועילים כלום לענין שבת דבלא"ה יש מחיצות החצר ודומה לסוכה בחול דל"א מגו דאם היו שבת היו מועילים יועילו ג"כ לענין סוכה ה"נ ל"ש לומר מגו דמועילין לענין שבת אם לא היו כאן מחיצות החצר וע"כ צ"ל כיון דבעצם המחיצות ראויות להתיר אך שאין צריכים לנו משום דבלא"ה יש מחיצות לא דמי לחול דבאמת אין המחיצות מועילות כלל משא"כ בזה דבעצם מועילות אלא שאין צריכות. והכ"נ בנ"ד מחיצות מועילות אלא שאין צריכות ע"כ גם מעיקרא שם מחיצות עלה ול"ח שנתבטלו. אמנם באמת אין ראי' כלל דמפורש בעירובין צ"ב: דבית העומד בחצר עיקר היתר טלטול בבית אינו מחמת מחיצות החצר רק מחמת מחיצות הבית עיי"ש מה דאמרי' התם סילוק מחיצות הוא פירש"י האחרונות סילקו את הראשונות (וזה כביר הן בעודני בטל ילדותי דנתי בקרקע לפני כ"ק מרן

רשכבה"ג בעל אגלי טל זצוקללה"ה להוכיח מהרא"ש סוכה סברא הנ"ל דאף שאין צריך המחיצה מ"מ כיון שאם לא היו מחיצות החצר היו מועיל שייך ג"כ מגו. ואנהירינהו לעיינין כ"ק רבינו זצ"ל ע"פ הגמ' עירובין צ"ב: הנ"ל דמחיצות הסוכות מבטלות מחיצות החצר ועיקר היתר טלטול בסוכה הוא מצד מחיצות הסוכה וע"כ נסתפק הרא"ש לומר גם בזה מגו] ואין ראי' לסברא הנ"ל וא"כ אין ראי' לחילוק הנ"ל:

מלבד זה הנה בתרה"ד סי' ע"ה במחיצות שלא הוקפו לדירה כ' דיש תקנה להניח עפר גבו' פחות מי"ט ברוחב ארבע ואם סילק העפר אח"כ כשבנה בו בית דירה חשיב בנה ולבסוף הוקף וכ' ע"ז תה"ד ואע"ג דמחיצה זו נעשית מאלי' ע"י שסילק העפר מועיל וראי' מדאמרי' פרק שני דעירובין גבי נבלעו מחיצות התחתונות דמחיצה הנעשות מאלי' אע"ג דבנכסי הגר ל"מ גבי שבת כה"ג מהני עכ"ל והנה גוף הדין הובא ברמ"א סי' שנ"ח ס"ב] הנה דתה"ד הביא ראי' מנבלעו מחיצות התחתונות דמהני אפי' לא עשה מעשה בגופו של מחיצות רק בעפר מ"מ מועיל למשוי מוקף לדירה וכ' משום דמחיצות הנעשות מאלי' ג"כ מהני וא"כ גם בנ"ד אע"ג דנעקרו הזרעים וממילא נעשו המחיצות הראשונות מ"מ מהני. ובאמת הדבר מפורש בגמ' עירובין כ"ה. בהא דנבלעו מחיצות תחתונות אמרי' ע"ז בגמ' למה אי לנכסי הגר היינו דירמי' ביראה האי מאן דשדי ליפתא אפילא דארעא דגר וכו' קמא לא קני מ"ט בעידנא דשדי לא קא שבח כי קא שבח ממילא קא שבח אלא לענין שבת הוי מחיצה הנעשה בשבת ותני' כל מחיצה הנעשה בשבת בין בשוגג בין במזיד שמה מחיצה הנה דקרי לה הש"ס מחיצה הנעשה בשבת ומדמי לה להא דממילא קא שבח הנה דלענין שבת אפי' מחיצה הנעשה ממילא מועיל וחישוב מוקף לדירה וא"כ ה"נ בנ"ד שנעקרו הזרעים ממילא וחל שם מחיצה אז על המחיצות חשיב שפיר מוקף לדירה:

ואדרבא לפ"ז יצמח קולא אם נסכים לסברת המ"ב דזרעים מבטלי מחיצות לגמרי וחשיב כלא היו כלל א"כ אפי' מחיצות שלא הוקפו לדירה וזרעו אח"כ זרעים ונעקרו יש לדון דמועיל דע"י הזרעים נתבטלו המחיצות ואח"כ כשנעקרו הזרעים אם יש אז בית דירה חשיב כאלו נעשו מחיצות אז מאלי' דחשיבי מוקף לדירה וכענין שכ' התרה"ד במלא המחיצות בעפר. אך באמת אין לדמות זל"ז דשם חשיב שינוי בגוף המחיצות ע"י העפר ע"כ חשיב אח"כ שנתהוו מחיצות מחדש משא"כ בנ"ד דהזרעים הם בפ"ע. והוא כעין החילוק של הטו"ז אהע"ז סי' קכ"ה הנ"ל וכעין חילוק הגמ' ב"ק כ"ט: בין בור שכסהו וחזר וגלהו בין בור שטממו וחזר ופתחו. וא"כ בנ"ד ממנ"פ מותר אם נדמה הזרעים לבור שטממו כאלו נעשה פסול בגוף המחיצות א"כ כשנעקרו הזרעים דומה לגמרי לנדון

התה"ד ואפי' במחיצה שלא הוקפה לדירה מועיל דבעקירת הזרעים חשיב כמחיצה הנעשית אז מאלי' והוקפה לדירה דכשר. ואם נדמהו לבור שכסהו א"כ כשנעקרו הזרעים דומה לבור שכסהו וחזר וגלהו דחשיב אותו בור דמעיקרא ולא נסתלקו מעשה ראשון והכ"נ לא נסתלק עשי' ראשונה של המחיצות והוקפו לדירה ושפיר דמי:

הן אמת כי באבני נזר סי' רצ"ט מפקפק על דינו של תרה"ד ותמה עליו הרבה והשאיר בצע"ג אבל המעיין שם יראה לעינים דעיקר תמיהתו משום דס"ל דגם סתימת עפר ל"ח מעשה בגוף המחיצה ומדמי לה ג"כ לבור שכסהו וחזר וגלהו דחשיב בור הראשון הכ"נ חשיבה מחיצה דמעיקרא ומעיקרא לא הי' מוקף לדירה עיי"ש משא"כ בנ"ד דמעיקרא הי' מוקף לדירה, א"כ אדרבא זה טובה מה דזריעת הזרעים לא הי' פסול בגוף המחיצה דא"כ כשנעקרו הזרעים היינו מחיצה דמעיקרא ומעיקרא הרי הי' מוקף לדירה ושפיר דמי כנלע"ד בזה בעזהי"ת:

סימן פא

ב"ה להרב הנכבד חו"ב יקר רוח כש"ת מ' קלמן חאמיידיס הרב דקאטאוויץ.

דשאילנא קדמיכון במי שלא מכר חמצו בער"פ קודם חצות ונזכר אחר חצות אם יש איזה עצה להצילו מב"י בלא ביעור ושלא יהי' אסור לאחה"פ מצד חשעעה"פ:

הנה דעת הרמב"ם ורא"ש לפסוק כר"י דחמץ לפני זמנו בלאו וכ' הה"מ שכ"פ הגאונים. וכ"פ הטוש"ע והמג"א בסי' תמ"ג. אך המג"א רסי' תמ"ג העתיק דברי הה"מ דמ"מ לא עבר בב"י עד הלילה רק על מ"ע דתשביתו. משמע דס"ל דאף לר"י אי"ע בב"י עד הלילה. אך הנוב"י סי' כ' כתב דהא בהא תליא כמו דאסור בהנאה מה"ת בע"פ אחר חצות כמו כן עבר בב"י. ולר"ש דמותר בהנאה מה"ת בער"פ ה"ה דליכא ב"י. אך מ"מ מסיק דאף דקי"ל כר"י היי"ד לכתחלה לענין בל יראה. אבל בדיעבד ולענין חמץ שעעה"פ דרבנן סומכין על הראב"ד והעיטור והרמ"ה דפוסקין גם לפני זמנו כר"ש ולדידהו ליכא ב"י עיי"ש:

והנה לדעת ר"ש דלפני זמנו בלא כלום יש ד' דיעות. קבצם כעמיר גורנה באבני נזר או"ח סי' שע"ו:

א דעת בעה"מ דלר"ש מותר אפילו באכילה מה"ת בער"פ אלא דאסור לשהותו מחמת עשה דתשביתו אבל אם אוכלו מקיים בזה העשה דתשביתו. ונלע"ד קצת ראי' לבעה"מ משבת ק"מ: מאן דאפשר לי' למיכל נהמא דשערי ואכיל נהמא דחטי עבר משום בל תשחית הנה דאפי' דרך אכילה מקרי השחתה ואפי' החולק שם הוא מטעמא דבל

תשחית דגופא עדיף הא לא"ה משמע דלכו"ע חשיב זה השחתה] ה"נ אפילו דרך אכילה מקרי השבתה:

ב. דעת ראב"ד ובעל העיטור והרמב"ן דלר"ש אסור באכילה מה"ת מצד העשה דתשביתו ובהנאה אסור מדרבנן ובאבני נזר סי' שע"ו סק"ג הוכיח שכן דעת תשובת רש"י ג"כ עיי"ש. [ויש סמך לדיעה זו דעכ"פ אין אסור בהנאה מחמת עשה דתשביתו מדעת ר"ת זבחים ע"א. ובכ"מ דשור הנסקל אינו נאסר מחיים בהנאה הנה דמצד חיוב סקילה שעליו אינו נאסר בהנאה ואפילו להחולקין על ר"ת ג"כ יש ראי' לנ"ד דאצטריך קרא בב"ק מ"א. דשור הנסקל אסור בהנאה ש"מ דמצד חיוב סקילה לבד אין לאסור בהנאה. עוד ראי' מדעת רבינו אפרים שבתוס' כריתות כ"ד. דרובע ונרבע מותר בהנאה להדיוט הנה דאף דהשור בסקילה מ"מ מותר בהנאה ה"נ אע"ג דהחמץ בשריפה מ"מ מותר בהנאה. ויש לדחות דשאני סקילה דגם אחר סקילה חזי להנות מעורו ולהאכיל בשרו לבהמה ע"כ אי"ר מחיוב סקילה שאסור בהנאה משא"כ שריפה שהוא כליון גמור להחמץ שאינו ראוי עוד לשום הנאה בתור חמץ שפיר י"ל מדצוותה התורה לשורפו שהוא שלילת אפשרית להנות ממנו ממילא אסור בהנאה וכדעת הר"ן שיובא להלן:

ג. דעת התוס' פסחים כ"ח ע"ב דבאכילה אסור מה"ת מצד העשה דתשביתו. דתשביתו שלא כדרך אכילה משמע. ובהנאה מותר אפילו מדרבנן:

ד. שיטת הר"ן פ"ק דפסחים דאפילו לר"ש אסור מה"ת גם בהנאה מצד מ"ע דתשביתו. דתשביתו משמע שלא ע"י אכילה ושלא ע"י הנאה. ובאבני נזר סי' שע"ה ה"ר לדבריו מפסחים מ"ח. דנהנה מעצי אשירה לוקה משום לא תביא תועבה אל ביתך. והנה בע"ז כ"א. מבואר דלאו דלא תביא תועבה אל ביתך הוא גם כפשוטו שלא להכניס ע"ז לביתו. ומ"מ גם הנהנה אסור מלאו זה דחשיב כמכניס לביתו. ה"נ דכתיב תשביתו שאור מבתיכם גם הנאה אסור דחשיב בזה כמכניס שאור לביתו. עכד"ק דפח"ח. עוד העיר שם סי' שע"ו סק"א מקדושין נ"ו: דמפיק כה"כ אסור בהנאה מדכתי' תוקדש תוקד אש. ולענ"ד הקלושה נראה ראי' להר"ן מרמב"ם ור"ש פי"א דנגעים מי"א שכתבו דבגד המנוגע אסור בהנאה מדכתיב באש ישרף. והוא כעין דקדושין נ"ו: דילפינן מתוקדש תוקד אש דכה"כ אסור בהנאה:

אמנם ק' לי להר"ן דכל איסור הנאה בער"פ הוא מצד תשביתו א"כ חמץ של אחרים ושל גבו' שאין מצוו' בתשביתו יהי' מותר גם בהנאה. ועל אכילה לא ק' דהתוס' פסחים כ"ט. ד"ה בדין כתבו דלא משכח"ל שיאכל החמץ ולא יהי' שלו. אך דעת רש"י ז"ל שם דאפי' משכח"ל שיאכלנו ולא יהי' שלו וכ"כ הר"ן נדרים לד: דאי אזמני' לחבירו אככרו חשיב

של בעה"ב אף שחברו יש לו רשות לאוכלו וע' רמ"א אהע"ז סי' כ"ת סי"ז מבואר להיפך ועב"ש שם. וא"כ להר"ן לשיטתו גם באכילה קשה. וי"ל להר"ן דשאני חמץ דמרבינן דאפי' קבל עליו אחריות חשיב שלו לענין ב"י ולענין תשביתו. וכשמותר לו לאוכלו לא גרע מחמץ שקע"א:

עוי"ל דלעולם בשעה שאוכלו בודאי הוא שלו כיון דאז הדבר נכלה וניתן לו לכלותו אין לך מתנה גדולה מזו. וכ"כ במקו"ח סי' תס"ו דכל הנאה ש כילוי בע"כ נעשה שלו וראי' לזה משו"ע או"ח סימן י"א סעיף ז' חוטין שאולין הלואה הוא דלא הדרי בעינא וכדידי' דמי והוא כמעט מפורש כדברי המקו"ח אך בהא דנדרים ל"ד: דאמר ככרי עליך ונתנה לו במתנה דאמרי' דשרי דלא אסר עליו אלא בעודו ככר של המדיר ופריך אלא ככרי עליך לאפוקי מאי לאפוקי דאי גנבה מגנב בתמי' ע"ז משני לא לאפוקי דאי אזמני' עלה דכיון דבשעה שלקחו לפיו עדיין הוא של מדיר כך הי' כוונת המדיר לאוסרו עליו אם עכ"פ התחלת אכילה יהי' בעודו ככרו. וגדולה מזו ברשב"א ר"פ המגרש בשם ירושלמי במגרש ע"מ שתבעלי לפלוני דאסורה להבעל לפלוני כיון דבשעה שבא לבעלה עדיין הוא א"א [והרשב"א לא הק' שם רק משום דע"מ כאומר מעכשיו ונמצא דניתרת למפרע] וכעי"ז בחי' ריטב"א ב"מ ח'. לענין שבועת שקר דאם בשעה שבא לישבע עדיין הוא שקר אע"ג דביחד עם השבועה נעשה אמת אסור לישבע וה"נ בשעה שמתחיל לאכול עדיין הוא ככרו אע"ג דביחד עם אכילתו נעשה שלו אסור. וזה המחוור:

ולפ"ז הי' מקום להשוות דברי רש"י ותוס' פסחים כ"ט. דלרש"י גם באכילה מותר בשל אחרים והתוס' כ' דלא משכח"ל שיאכלנו ויהי' של אחרים ולהנ"ל י"ל דתלי בפלוגתא דר"א ור"י בפ"ח דתרומות דלר"א היכא דלקח בפיו בהיתר לעוס כבלוע ומותר לבלוע ולר' ל"א לעוס כבלוע. [נראה טעמו של ר"א שחילק בין לעוס בהיתר ללעוס באיסור. דודאי בלעיסה לבד לכו"ע אינו חייב רק לר"א אם בולע בסוף חייב למפרע אשעת לעיסה וע"כ בלעס באיסור אסור לבלוע כדי שלא יעבור למפרע אלעיסה אבל בלעס בהיתר מותר לבלוע דעי"ז חשיב למפרע שהי' האכילה בשעת לעיסה ועי"ז הי' היתר] דלר"א כיון דבשעה שלוקח לפיו הוא עדיין של נכרי אע"ג דבשעת בליעה בע"כ נעשה שלו מותר משום דלעוס כבלוע ורש"י דחק לפרש אליבא דר"א משום דלשון הש"ס שם כ"ט. משמע דקאי אאכילה עיי"ש. והתוס' כתבו אליבא דר"י דהלכתא כוותי' דל"א לעוס כבלוע וע"כ לא משכח"ל היתר זה באכילה רק בהנאה. ויש להוסיף דפירש"י יתכן אף לר"י דקימ"ל כוותי' דאע"ג דלר"י יפלוט מ"מ דאין חיוב רק בלעיסה ובליעה יחד ששניהם יהי' באיסור. ובבליעה לבד ליכא רק איסורא בעלמא כעין ח"ש באיכות וע"כ גם לר'

יהושע נפ"מ בהיקשא דראב"י לענין שלא יתחייב על אכילת חמץ של נכרי. ואף דלשון הגמ' אבל אתה אוכל של אחריה וכו' משמע דגם לכתחלה ולשון זה ודאי לא אתי' אלא אליבא דר"א ואיידי דנקיט ברישא בשאור דראי' אבל אתה רואה של אחרים נקיט נמי בסיפא אבל אתה אוכל של אחרים שדבר זה יצדק רק לר"א] אבל גוף ההיקש שייך גם לר' יהושע ולענין חיוב:

ואם כנים דברינו יעלה חידוש דין. דהנאה שאינה של כילוי מותר מה"ת בע"פ בחמץ של אחרים לר"ש גם אליבא דהר"ן. דדוקא הנאה ש"כ אסור דלא משכח"ל שלא יהי' שלו כמ"ש המקו"ח סימן תס"ו הנ"ל משא"כ בהנאה שאינה של כילוי ויש להוסיף דאפי' מדרבנן מותר דאין לחדש איסור דרבנן מעצמנו. ובשלמא לדעת הראב"ד ודעמי' דמה"ת מותר בהנאה לר"ש. והי' להם ראי' מפ"ק דפסחים דגם לר"ש אסור בהנאה ע"כ צ"ל דרבנן גזרו איסור הנאה. משא"כ להר"ן דמה"ת אסור מנלן לגמרי שנמנו חז"ל לאסור בהנאה שאינה אסורה מה"ת. ואדרבא יש דמות ראי' להיפוך מטבל ותרומה דאסור להתוס' מה"ת בהנאה של כילוי. כתוס' שבת כ"ו. ומ"מ בהנאה שאינה ש"כ מותר אפי' מדרבנן כמבואר פי"א דתרומות מדליקין במבואות האפלות דנר לא' נר למאה וכ' תוס' יבמות ס"ו. הטעם משום דחשיב הנאה שאינה ש"כ הנה דלא גזרו חז"ל הנאה שאינה ש"כ אטו ש"כ וה"ה בנ"ד. וגם דהמחמיר בדרבנן עליו הראי' כדתנן פ"ד דידים

והשתא דאתינא להכי נלע"ד דאפילו להראב"ד ובעל העיטור ורמב"ן דלר"ש אסור באכילה מה"ת ובהנאה מדרבנן מ"מ כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וכיון דאיסור אכילה דאורייתא הוא מתשביתו ומינה דאין אסור בשל אחרים ואם הי' משכח"ל שהי' בשעת אכילה של אחרים הי' מותר. ה"נ בהנאה אין איסור בשל אחרים אך בהנאה ש"כ לא משכח"ל שיהי' של אחרים כמ"ש מקו"ח אמנם בהנאה שאינה ש"כ בשל אחרים שפיר י"ל דשרי:

האמנם י"ל כיון דלא משכח"ל בפועל שיהי' מותר באכילה בחמץ של אחרים א"כ ל"ש שיהי' מותר בהנאה שאינה ש"פ בשל אחרים משום כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון דהרי בדאורייתא לא משכח"ל היתר זה אך י"ל גם להיפך דמ"מ לא משכח"ל נמי שיהי' אסור באכילה בחמץ של אחרים דאם אכלו ממילא נעשה שלו וסו"ס אין אסור באכילה רק בחמץ שלו וה"ה בהנאה דרבנן כעין דאורייתא תקון ואין אסור רק בחמץ של עצמו וכיון דיש לצדד לכאן ולכאן בדרבנן אזלינן לקולא כהא דפ"ד דידים הנ"ל המחמיר בדרבנן עליו הראי' ובשבח פ"ג: טומאת ע"ז דרבנן דרבנן הוא וקולא וחומרא לקולא מקשינן לחומרא לא מקשינן:

וע"פ הדברים המבוארים יש לכאו' עצה במי שלא מכר חמצו לפני חצות שיוכל בעל החמץ למכור החמץ אחר חצות, ואקדים דהנה ברא"ש בכורות יוד: דאף דפע"ח אסור בהנאת דמיו כדאי' בש"ם שם ט: היי"ד כגון דמזבן לי' למאן דלא ידע שהוא בכור אבל למישקל מיני' מה דשוי טפי משה קטן שהלוקח זקוק לפרוע עליו דמיו שפיר דמי עכ"ל. ומשמע מלשונו דמותר לכתחלה למוכרו עתה ולמישקל מה דביני ביני:

וק' הא עתה אסור בהנאה ואיך מותר למוכרו עתה ולקחת דמיו. ואף דזה אין להקשות איך יחול מכירתו הא איסוה"נ אינו ברשותו למוכרו דזה לק"מ דמפורש בגמ' בכורות י"א. דמה דביני ביני חשוב ברשותו למוכרו דחשיב ממון דידי'. אמנם זה שייך לענין חלות המכירה אבל ק' הרי אסור בהנאה עתה ואסור למוכרו ולהנות ממנו וע"ז לא יועיל תירוץ הנ"ל אן

**(הג"ה,

ולכאו' יש ליישב דברי הרא"ש באו"א דהנה בריטב"א פ"ג דקדושין והה"מ פ"ה מה' אישות הק' למה בתן מנה לפלוני ואקדש אני לך מקודשת בההוא הנאה ומשמע אפי' אין המקבל אדם חשיב והרי בהולך ש מנה ואקדש אני לך אינה מקודשת רק באדם חשוב ותי' דלעולם גם באדם שאינו חשוב הנאה הוא לו שמקבל מתנה הימנו אך הרי נגד הנאה הרי הוא מתחסר שווי הממון שנותן לו ויצא שכרו בהפסדו ע"כ בעי אדם חשוב דאז נחשב ההנאה הרבה יותר מההפסד אמנם בתן מנה לפלוני דאינה נחסרת ממון שפיר חשיב לה הנאה אפי' באדם שאינו חשוב עכ"ד. וא"כ לכאו' קשה בכל מוכר איסה"נ למה מחשב הנאה והרי בעד הממון שמקבל בעד החפץ הוא מתחסר החפץ שנותן ללוקח. אך ז"א דהרי החמץ אסור בהנאה ול"ח מתחסר כלל דהרי אינו יכול להנות מהחפץ מאומה. וכ"ז באיסה"נ משא"כ בפט"ח דיכול להנות ממנו מה דביני ביני כשיפרט בשה שפיר חשיב מתחסר ממילא ל"ה הנאה מה שמוכר בעודנו פט"ח. אך ק' ע"ז דהרי מפורש בפ"ג דנדרים דזבינא מציעא חשיב בין הנאת מוכר בין הנאת לוקח. ובע"כ צ"ל דכ"א מהם נהנה יותר ממה שמתחסר והן נסתר מחמתו תי' הנ"ל. ועדיין י"ל דלכאו' קי למה יהי' חיסור למודר הנאה למכור להמדיר משום דנהנה והרי לכל מי שהי' מוכר הי')** וע"כ צ"ל דכיון דמוכרו עתה שיחול לאחר פדיון ואז יהי' מותר בהנאה וע"כ שרי גם עתה לקחת דמיו כיון שנוטל המעות בעד שעה שיהי' מותר כבר בהנאה וכיון שהחלות בשעת היתר חשיב כנוטל בעד היתר הנאה וכעי"ז בירושלמי פ' מי שאחזו בנותן גט לאשה שיחול לאחר ל' ואחזו קורדיקוס קודם ל' הגט פסול לר"י דאזלינן בתר חלות וחשיב כאלו עשה הכל לאחר ל' בשעת חלות וכן המציא באבני נזר סי' נ"א מדברי

ירושלמי אלו. וכ"מ בקדושין ע"א. דאף לר"מ דאדם מקנה דשלבל"ע מ"מ אם נפלו לו אח"כ נכסים כשהוא גוסס ל"מ והיי"ט משום דהמקנה עתה שיחול אחר ל' חשיב כאלו מקנה אחר ל' וע"כ צריך שיהי' אז ראוי לכך. [ובזה נתבאר לי מאמר בפע"ח שער התפלה פ"א דע"י הטלית נתקן עולם יצירה וע"י הברכה שאח"כ נעשה אור מקיף אל היצירה. וע"י תפלין של יד נתקן עולם הבריאה ואח"כ ע"י הברכה מעלה אור מקיף אל עולם הבריאה וכו' וק' הא הברכה הוא עובר לעשייתן ולא אחרי'. ולהנ"ל א"ש דהברכה פוטר המעשה וממי' חל כחה בשעת מעשה המצו' ולא קודם וחשיב כאלו בירך בשעת עשיית המצו' וכיון דהברכה מסובב מן המצו' חשיב המצו' קודם בהכרח אל הברכה. וע"כ נפעל תקונים הנעשה מן המצו' קודם התקון שנעשה ע"י הברכה. ובזה ית' עוד מש"כ בפע"ח שם פ"ה דע"י ט"ק נתקן אור פנימי דג"ת דיצירה וע"י הברכה של ט"ק נתקן אור מקיף לזה. וק' הא ע"פ אר"י ז"ל צריך לישן בט"ק וממי' אין מברכין על ט"ק כלל ואיך נמשך אור מקיף על רוב העולם שאין מברכין ולהנ"ל י"ל דמ"מ כיון דבירך פ"א על הט"ק ונפטר כל הימים חשיב כאלו בירך בכ"י מחדש וממי' יכול להמשיך בכל יום מחדש אור מקיף] וה"נ חשיב כאלו הי' המכר בשעת חלות שאז מותר בהנאה. וה"נ במוכר חמצו לנכרי [ואינו לוקח המעות עד אחר שיקנה הנכרי החמץ במשיכה] ובעד זה הנכרי מתחייב לו מעות כהא דב"מ מ"ה: הזהב מחייב את הכסף עש"ה. והרמב"ם בביאור מלת הגיון דיש קודם בהכרח כמו קודם בזמן וכל סיבה חשיב שהוא קודם המסובב. וכעי"ז כ' בקצה"ח סי' ע"ה עיי"ש ובגבורות ה' למהר"ל ז"ל פכ"ב ובהקדמת הרב המגיד לה' שבת בד"ה ראיתי לתת טעם עיי"ש נמצא הנכרי קונה החמץ קודם ואח"כ מתחייב לישראל הדמים. וכיון שהנכרי מתחייב הדמים כאשר כבר החמץ שלו. וחמץ של נכרי בער"פ מותר בהנאה שאינה ש"כ כנ"ל נמצא דהישראל דמי היתר הנאה קא שקיל ואף דבשעה שמוכר החמץ לנכרי עדיין הוא של ישראל מ"מ שרי דעיקר הנאת מכירה הוא הדמים שמקבל כמובן, והרי חלות חיוב הדמים הוא אחר שהחמץ כבר של נכרי ואף שמקבל הדמים עתה בעת שאסור מ"מ כיון שהוא בעד הזמן של היתר שלאח"כ שרי. וסיעתא לזה מע"ז י"ט: דהעושה ע"ז לאחרים שכרו מותר מפני שאינה נאסרת עד מכוש אחרון ואין בו שו"פ. הנה דאף שמקבל הדמים אחר שכבר נעשית ע"ז דשכירות אינה משתלמת אלא בסוף מ"מ כיון שהם בעד הזמן הקדום שעדיין לא נאסרה שרי. ה"נ בנ"ד שמקבל עתה בעבור הזמן על אח"כ כשיהי' מותר שרי דידיעת ההפכים א':

וע' ע"ז ס"ב: תוד"ה יאות דלר"י מותר בכל איסה"נ לקבל המעות אחר שקנה הנכרי החפץ. אך התם דוקא בדיעבד אבל לכתחלה ודאי אסור למוכרו ע"ד לקבל המעות אח"כ

אך בנ"ד אפי' לכתחלה שרי מכח דברי רא"ש הנ"ל. וסברא זו מועלת בשתים. א' שאין בו איסור מכירה מצד איסה"נ. שנית דמועיל המכירה. דאלו בשאר איסה"נ ל"מ מכירתו כלל דלאו ברשותי' קאי למוכרו. וכמ"ש בירושלמי הובא ברשב"א ור"ן סופ"ב דקדושין דמכרן וקידש בדמיהם מקודשת מפני שאין דמיהן. וכאן כיון דמכר ע"ד לקבל המעות בעד שעת היתר יכול למוכרו כמבואר ברא"ש הנ"ל לענין פט"ח:

ולכאו' יש לדחות זה דהרי בער"פ מחצות חל חיוב תשביתו וא"כ צריך דוקא לבערו כדי לקיים תשביתו. ובמכירה לנכרי אינו מקיים תשביתו. אך גם הא לא תברא דבתוס' פסחים כ"א: ד"ה עבר דלריה"ג דחמץ בפסח מותר בהנאה מקיים תשביתו במכירה [וע' אבנ"ז סי' שמ"א שהשיג על השאג"א שכ' להיפך מכח דברי התוס' הנ"ל] וא"כ הא דלדידן לא מקיים תשביתו במכירה היינו משום דאסור בהנאה ואסור למוכרו וגם א"י למוכרו. וא"כ באופן הנ"ל שביארנו דשרי למוכרו בער"פ לר"ש שפיר מקיים בזה תשביתו:

אך זה תלו בפלוגתא דר"ת ורש"י בע"ז דף ע"א. אם להלכה נכרי קונה במשיכה א"כ כ"ז שהנכרי לא נתן דמים אין החמץ נעשה שלו וא"כ ישראל דמי איסה"נ קא שקיל:

וכזה יש מקום לצדד דכיון דלרוב פוסקים חמץ לר"ש בער"פ אינו אסור בהנאה מה"ת. דלדעת הרז"ה ותוס' מותר לגמרי בהנאה אפי' מדרבנן. ולדעת ראב"ד ובעה"ע ורמב"ן ותשובת רש"י אסור בהנאה מדרבנן ולא מה"ת. ודעת הר"ן אליבא דר"ש דאסור בהנאה מה"ת יחידית הוא. וכיון שהעלו הפוסקים דין הנ"ל בספק אם משיכה קונה בנכרי או לא. א"כ בנ"ד הנ"ל סד"ר ולהקל. וליתר שאת יש לעשות עוד עצה למכור מקודם מקום החמוצים לנכרי ולדעת הר"ן בשם רמב"ן פ"ק דפסחים אינו מה"ת כל שאינו בבתיכם. ונראה שהר"ן הסכים עמו כמ"ש הב"י סי' ת"מ. אך איסור דרבנן איכא כמ"ש הר"ן שם. וא"כ גם להר"ן עצמו לא יהי' בזה רק ב"י דרבנן בתוה"פ. ושוב אח"כ לכו"ע נוכל לסמוך על דעת ר"ת דמשיכה בנכרי קונה. דמדרבנן הלך אחר המיקל [וגם דמסתמא אמר כל חמירא ומה"ת בביטול בעלמא סגי ורבנן הצריכו ביעור א"כ הו"ל תרי דרבנן:]

ויש להוסיף לפ"ד דאף דלכתחלה צריך דוקא להקנות החמץ לנכרי ואח"כ ליקח מעות. מ"מ כיון דיש לו עצה למוכרו באיזה אופן שוב ברשותי' קאי. וע"כ בדיעבד אם מכרו ולקח הכסף תחלה אף דאיסורא קעביד שנהנה מחמץ מ"מ אהני מעשיו בדיעבד ולא עבר בב"י בפסח **(יכול להרויח בזה. וכעי"ז פ' הת"ש סי' יוד בשחט מסוכנת בסכין של ע"ז אי"צ להשליך לים המלח רק כדי שווי סכין משום דגם בסכין כשר הי' יכול להנות זה וצ"ל דזה ג"כ חשיב טוה"נ שרצה חברו לקנות דוקא אצלו כי אפשר שאדם אחר לא הי' חפץ לקנות אצלו רק אצל איש אחר. וכעי"ז מבואר ביו"ד ה' רבית סי' ק"ס דזה חשיב

טה"נ וכזה כ' התבו"ש סי' יוד ס"ג דסגי בהולכת הנאת סכין לים המלח הי"ד כשהי' אפשר לו ליקח סכין אחר עיי"ש] וכ"ז בעלמא אבל בפט"ח דכדידי' גופי' תלי שבכל רגע שירצה יוכל לפדותו בשה ולהרויח הא דביני ביני. וע"כ ל"ח נהנה כלל במה שלוקח מהקונה הא דביני ביני דהרי מתחסר בעד זה חפץ ששו' כל הממון שמקבל בעדו בלי גרעון משהו. וכה"ג ל"ח נהנה כמבואר מדברי ריטב"א והה"מ הנ"ל:

וי"ל כלשון אחרת דכמו דכ' רש"י ב"מ צ"א. גבי אתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו דאע"ג דפטור מצד קילב"מ מ"מ כיון דחייב לציי"ש חשיב שפיר שהוא תשלומין על הזנות וחשיב אתנן ה"נ בנ"ד כיון דקיי"ל דאע"ג דגרמא כנזקין פטור מ"מ חייב לציי"ש כשמשלם לו בעד הגרמא חשיב שפיר שהוא פרעון נזקו ול"ח מתנת חנם. וכיון דהוא בעצמו הי' יכול לפדות הפט"ח בשה ולהרויח מה דביני ביני כשמוכרו לאחר והוא מפסיד ריוח זה שפיר מצי חברו לשלם לו בעד נזק זה שנגרם לי' ע"י מכירת הפט"ח ול"ח שמשלם לו בעד אסה"נ עצמו רק שמשלם ההיזק שהגיע לו ע"י שפטר הפט"ח להלוקח. והכל הולך אל מקום א':)** וממילא מותר לאחר הפסח. וכעי"ז מבואר בבכורות יא. דפט"ח חשיב ממון בעלים כיון דיכול למוכרו למאי דביני ביני:

אמנם כל הדברים האמורים הרי הם רק אליבא דר"ש אמנם להלכה פסקו הרא"ש ורמב"ם כר' יהודא. ואף הנוב"י סי' כ' לא כ' רק בדיעבד בחשעעה"פ סומכין על הפוסקים כר"ש כיון דחשעה"פ דרבנן. וא"כ קוה"פ דהדבר נוגע לבל יראה דאורייתא ולאיסה"נ דאורייתא א"א להתיר למוכרו בשום אופן לכתחלה:

ולכאורה יש למצוא תרופה גם אליבא דר"י עפ"מ שפסק באבני נזר סי' של"ד סקי"ז דבשעד"ח יש לסמוך דמועיל מכירת הרב אף בלא ידיעת בעל החמץ מצד זכיי' יעו"ש. וא"כ במקום הפ"מ יוכל הרב למוכרו גם אחר חצות שלא בידיעת בעלים. דבזה ליכא איסור הנאה דהרב אינו נהנה כלל במה שמוכר חמצו ש"ח דלא לו יהי' דמי החמץ. וגם הבעלים אין עוברין כלל כיון שאין יודעים ממכירה אינם נהנים [ובודאי גם איסור שוגג ליכא אצל הבעלים דכיון דאינו יודע אינו נהנה כלל ול"ח שעובר אפי' בשוגג וכעי"ז כ' הר"ן פ' גה"נ דפסיק רישא בהנאה מותר וטעמו דכל שאינו מתכוין אין לו הנאה שלימה ול"מ פ"ר להשלים רק במקום שגוף האיסור נעשה לגמרי כמו במתכוון רק שחסר הכוונה משא"כ בזה שע"י שאיננו מתכוון חסר ההנאה שהוא עיקר האיסור. וכש"כ בנ"ד שאינו יודע ומרגיש כלל ההנאה דל"ח איסור כלל אפי' שוגג. וכשיודע להם אחה"פ יהי' מותר דלענין אחה"פ קי"ל הלכה רווחת כר"ש דכל שלא עבר בב"י מותר בהנאה. וכיון דחל מכירת הרב מצד זכיי' לא עבר בב"י ומותר לאחה"פ. אך זה תלי בפלוגתא

דהמג"א ונוב"י דלנוב"י סי' כ' דלר"י איכא ב"י ג"כ בער"פ וא"כ כל שעבר רגע א' בב"י חשיב חשעה"פ. ולמג"א סי' תמ"ג דאף לר"י דחמץ לפני זמנו בלאו מ"מ ב"י ליכא. ולהנוב"י אין עצה רק לבער החמץ כדי לנתק הלאו דב"י שעבר מקצת זמן עכ"פ. דאף דלתוס' ורא"ש רפ"ב דפסחים מקיים תשביתו לריה"ג במכירה היי"ד כשמוכר בעצמו ומנתק הלאו בעצמו. משא"כ בנ"ד דהוא עצמו א"א לו למכור החמץ רק שהרב ימכור שלח מדעתו א"כ ל"מ מכירת הרב לנתק הלאו דב"י שעבר בעל החמץ. ואכתי יש לדון לדיעה דזכיי' מצד שליחות א"כ מכירת הרב מועיל רק מצד שליחות של בעל החמץ וששא"כ וחשיב כאלו בעל החמץ מוכרו ומ"מ אין איסור הנאה כיון שאינו יודע אינו נהנה כנ"ל. וכעי"ז במכות ט"ז אי דשויתי' שליח איהי קא מבטלא לה לעשה ולא השליח. ה"נ להיפך במדה טובה חשיב הבעל חמץ המוכר ומקיים העשה דתשביתו. אך בריב"ש כ' דאע"ג דזכיי' מצד שליחות מ"מ יש חילוק דבשליחות חשיב לגמרי כאלו המשלח הי' העושה משא"כ בזכיי' אינו כן רק דחלות המעשה מתיחסת אליו. והובא בשו"ת דברי חיים ובחידושי לב"ק ק"ג: הבאתי ראי' לזה מהש"ס שם. וא"כ י"ל דזה ל"מ לנתק הלאו רק כשעושה בעצמו ממש או ע"י שליחו שחשיב ממש כמותו. אך להה"מ והמג"א דאפי' לר"י ליכא ב"י בער"פ וליכא רק עשה דתשביתו ובזה י"ל דגם ע"י אחר מתקיים העשה דאע"ג דמצו' רק על בעל החמץ מ"מ כשאחר עושה עבורו שפ"ד. ובזה מצינו העושה מזוזה בבית חברו מברך לקבוע מזוזה. וכן חמץ הכל מצווים עליו לבערו כב"ק צ"ח:

(עיין** בזה בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ק סי' ט"ו ובצל"ח פסחים כ"ט. ד"ה ובאמת אם מצות ביעור חמץ מוטל דוקא על הבעלים או על כל ישראל:)** והיינו שאינו חובת האדם רק חובת החמץ ואף שהצווי הוא רק על הבעלים מ"מ המצו' מתקיימת ע"י כ"א. בפרט לפמ"ש הפנ"י דאף דשלך א"א רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבו' מ"מ בחמץ של ישראל אחר גם הוא עובר בב"י. ואחרונים הביאו ראי' שכ"מ להדי' ברש"י פסחים מ"ו: ד"ה לא זהו חמץ וא"כ גם תשביתו איכא בשל ישראל אחר וכל ישראל שוין בחיוב תשביתו של חמץ הזה ושפיר מתקיימת המצו' במכירתו של הרב:

ולכאו' י"ל דכמ"ש בירושלמי דאסור להאכיל חמץ לבהמות הפקר משום דכתי' לא יאכל. ואפי' כשאינו נהנה א"כ ה"ה דאסור למכור לנכרי דחשיב כמאכיל וא"כ אסור להרב למכור חמצו של חבירו אף שאינו נהנה דהוי כמאכיל. אמנם נראה דליתא דמאכיל לכלב הפקר כוונתו שיאכל הכלב משא"כ מוכר אין כוונתו שהנכרי יאכלנו בפסח ויכול הנכרי לאוכלו אחה"פ ע"כ פשוט דאי"ז דומה לנדון הירושלמי:

אמנם לכאו' כ"ז ליתא דלר"י דחמץ לפני זמנו אסור בהנאה מה"ת לאו ברשותי' קאי וא"י למוכרו כמו דאין יכול לבטלו לאחז"א משום דלאו ברשותי' קאי וכמו דאינו יכול לקדש בו את האשה מה"ת כדאיתא בפ"ק דפסחים ה"ה דמה"ט אינו יכול למוכרו וכיון דאיהו ל"מ למכור משום שאינו ברשותו כש"כ שהרב אינו יכול למכור בשליחותו מצד זכיי' וז"ב ופשוט:

אך ראיתי בפמ"ג סי' תמ"ג בא"א סק"ו דאם מכר חמצו בפסח בדיעבד אהני מעשיו שאי"ע בב"י מכאן ולהבא דהיכא דיש ידים זוכות שפיר הוי מכירה עיי"ש. וראייתו ברורה מיו"ד סי' קל"א ס"א דאם הנכרי משך הע"ז מותר לישראל לקחת דמיו שכבר קנהו. וכך הם דברי ר"י שבתוס' ע"ז ס"ב: ד"ה יאות הנה מפורש דאם הנכרי משך איסה"נ שהקנה לו ישראל קנה ואף רבנו אלחנן שחולק ע"ז היינו דס"ל דאף שכבר קנה הנכרי מ"מ אין זה מועיל להתיר דמיו כ"ז שישנו ביד הנכרי אבל מ"מ אפשר שמודה דהנכרי קנהו וכ"מ להדי' ברמב"ן ור"ן שם בע"ז ס"ב: עיין עליהם. וכיון דבדיעבד חל מכירה אך דלכתחלה אסור מצד איסה"נ. וכיון שביארנו דאין לאסור מצד הנאה שפיר יכול הרב למכור שלא מדעת בעל החמץ באופן שהנכרי ימשכנו ושפיר דמי:

אך אכתי יש לפקפק בזה דכיון דאיהו לא עביד מצד איסה"נ שליח נמי לא משוי וה"ה זכיי' שהוא מצד שליחות. אך האחרונים נסתפקו בדבר דל"מ עביד מחמת איסור אם חשיב ל"מ עביד לענין שלא יוכל למשוי שליח:

(הג"ה**)**

וכעי"ז ישבתי קו' הג' ר"י האמבורגער במשנה גיטין י"א: האומר תן גט זה לעבדי אינו חוזר בעבד והק' הא המשחרר עבדו עובר בעשה ואשלד"ע ויהא מעשה בטל, וי"ל דהנה הרמב"ן ורשב"א כ' דטעם איסור משחרר עבדו משום לא תחנם [ומה שהק' הרשב"א דהא בגר תושב ליכא לא תחנם ואטו עבד גרע מג"ת לע"ד הקלושה לא ק' דהרי בהוריות י"ג. מבואר דבצד א' עבד גרע אפי' מנכרי שזה ל"ה בכלל ארור וזה הי' בכלל ארור דוק ותשכח] ולכאו' ק' הא כשחל השחרור נעשה ישראל והוי כנותן מתנה לישראל וצ"ל דמ"מ כשבא לחון אותו הוא עבד וכעין דברי רשב"א גיטין פ"ג. במגרש ע"מ שתבעלי לפלוני אסור לבעלה דבשעה שבא לבעלה היא א"א. וה"נ דכוותי' וכ"ז כשהעבד יודע בשעה שמתחיל לשחררו ונהנה בעודנו עבד אבל בנותן ג"ש לשליח ואין נודע לעבד עד אחר שחל השחרור ואז כבר הוא ישראל. ול"ח כלל מהנה לעבד רק לישראל ובשעה שהי' עבד לא ידע ולא נהנה כלל.)** והנה הי' מקום להקל בזה בשעהד"ח גדול דכיון דמדאוריתא בביטול בעלמא סגי וכל המכירה היא רק מחמת דרבנן הצריכו ביעור וסד"ר

לקולא. בשעה"ד דבדרבנן סומכין אפי' על יחיד במקום רבים בשעה"ד כנדה ט: מ"מ מסתפינא להקל בזה.

אך נפ"מ בדברינו. במי שבא להרב בע"פ אחר חצות שלא מכר עדיין חמצו והחמץ הוא במרחקים שא"א לו להגיע שמה ולבערו קוה"פ או לפעמים. שהחמץ נלקח לבית הממשלה כגון שהי' לו פאבריק יי"ש שלא כדת הממשלה ונלקח היי"ש לבית הממשלה, או שיש לו חמץ בדרך על הבאהן באופן שא"א לבערו. וכדומה. אז נכון שהרב בעצמו ימכרנו לנכרי בלא ידיעת בעל החמץ כדי להציל את בעל החמץ מב"י עכ"פ אליבא דר"ש דכמה גדולי ראשונים פסקו כוותי' כאמור לעיל. אך מ"מ יש נפ"מ דאם החמץ במקום רחוק מאד שא"א לו לבוא שמה אפי' בחוה"מ פסח אז הועילו מעשיו לכתחלה בשתים, א' שמציל חבירו מעבירת ב"י וב"י מן הוא והלאה. שנית שיהי' החמץ מותר לאחה"פ דבדיעבד חמץ שעעה"פ סומכין על הפוסקים כר"ש כאשר כבר הורה זקן הגאון נוב"י ז"ל סי' כ'.

אמנם אם החמץ מונח במקום שאפשר לבוא שמה עכ"פ בחוה"מ פסח [אף דגם בזה נכון שהרב ימכור לנכרי שלא מדעתו כדי להצילו מב"י ימים הראשונים ש"פ] מחרב בעל החמץ ליסע או לכתוב לא' ממכיריו במקום החמץ שיבער החמץ בחוהמ"פ דלכתחלה סומכין על ר"ש כנ"ל ובדיעבד אם לא נסע שמה ולא צוה לבער החמץ מותר לאחה"פ דבדיעבד סומכין על ר"ש כנ"ל.

עוד נפ"מ במי שהרב יודע בו שלא יציית לשרוף כל החמץ בער"פ אחה"צ. שעולה הון רב [אף דבכל זאת הרב צריך לומר לו שמחויב לשרוף כל החמץ דבדבר דמפורש ל"א מוטב שיהיו שוגגין וכו'] יכול הרב למכרו שלא מדעת בעל החמץ כדי להצילו מב"י עכ"פ לכמה פוסקים הפוסקים כר"ש דלדידי' מועיל מכירתו. ואף שבעל החמץ פשע במה שאינו רוצה לשרפו מ"מ מחויב הרב למעבד כל טצדקי להצילו מאיסור ב"י בתוך הפסח דדוקא במקום שהחבר צריך לעשות איסור קל להציל את ע"ה מאיסור חמור מחלקי התוס' שבת ד' ד'. בין פשע ללא פשע משא"כ בזה שהעלינו דבמכירת הרב אינו עובר איסור כלל אפי' לר"י אלא דלר"י ל"מ מכירתו ולר"ש מועיל. ואם אמרו בעירובין ל"ב: ניחא לי' לחבר למעבד איסורא קל ולא ליעבד ע"ה איסורא רבה קו"ח דניחא לי' לחבר מיעבד מידי דלית בי' אסורא כי היכי דלא ליעבד ע"ה אסורא רבה וגם סוף דבר יהי' מותר לאח"פ דבדיעבד סומכין על ר"ש כנ"ל. אך בזה יש לפקפק לרשב"ג בב"ק ס"ט. דבד"א בשביעית דהפקר נינהו אבל בשאר שני שבוע הלעיטהו לרשע וימות. הנה היכא דבלא"ה יעשה הע"ה איסור גזל אין חוששין לו להקל האיסור ודוקא במקום

שיכולין להצילו לגמרי מאיסור חייבין להצילו משא"כ בזה דסו"ס יעשה איסור. אפשר דה"ה בנ"ד כיון דסו"ס בעל החמץ עבריין הוא במה שאינו שורף החמץ דלפני הפסח פסקו הפוסקים כר' יהודא ולדידי' אין זה עצה כלל אין לנו להשתדל עבורו להצילו קצת מב"י אליבא דר"ש. אך בתוס' ב"ק ס"ט. ד"ה והצנועים דהצנועים אשאר ימות השנה קאי משמע דצנועים חולקים על רשב"ג אך הרמב"ם והר"ב פירשו דצנועים אשביעית קאי ולפ"ז אי"ר דצנועים חולקים על רשב"ג. וגם הרמב"ם פסק כרשב"ג אך בפיהמ"ש לרמב"ם פ"ה דמע"ש מ"א כ' על דברי הרשב"ג ועון הגזלנות יותר גדול עיי"ש משמע דאין רשאי להציל ממון קל של רבעי כיון שעדיין נשאר חטא יותר גדול וקילב"מ. משא"כ בנ"ד נתמעט חטא זה גופא דמעיקרא הי' עובר בב"י גם אליבא דר"ש ועתה אין עובר אליבא דר"ש דכמה פוסקים פסקו כוותי'. אפשר דל"ש בזה הלעיטהו. וכו'. גם י"ל דל"א הלעיטהו רק באיסור שעובר בקום ועשה משא"כ בב"י שאי"ע רק בשוא"ת.

וי"ל עוד סניף לזה דהנה לפמ"ש הנוב"י סי' כ' דלגבי חמץ שעבר עה"פ דרבנן סמכינן על הפוסקים כר"ש רק לפני הפסח פוסקים כר"י משום שהוא ספד"א וא"כ י"ל דהיי"ד אם דנין על איסה"נ. אבל בנ"ד ביארנו דכשאחר מוכר שלא מדעת בעל החמץ ליכא איסה"נ כלל אך דלר"י ל"מ מכירתו ושוב עובר בב"י וכיון דמה"ת בביטול בעלמא סגי ורבנן הצריכו ביעור הרי אין הדבר נוגע עתה רק למידי דרבנן ושוב יש לסמוך על הפוסקים כר"ש דלדידי' מועיל המכירה כאמור לעיל באורך. גם יש סניף דעת הפמ"ג סי' תמ"ג הנ"ל ובצירוף דעת הפוסקים דמצד איסור ל"ח ל"מ עביד. ולפ"ז בנ"ד גם לר"י יכול הרב למוכרו שלא מדעת בעל החמץ כנ"ל. עוד יש סניף דעת רמב"ן שהביא בח"ס סי' קי"ב דמכירת ונתינת איסה"נ אינו אסור מה"ת משום דאין דמיהם כירושלמי סו"פ האיש מקדש. ונלע"ד ראי' לזה מש"ס בכורות י': דעביד צריכותא חד להנאת דמיו וחד להנאת גופו וצריכא ופירש"י הנאת דמיו להשכירו ולמוכרו [כן הגיה בשט"מ שם] וק' הא לא מצינו בכל הש"ס בכל איסה"נ שיצטרך התנא להשמיענו בפירוש דגם הנאת דמיו אסור רק תני סתמא דאסור בהנאה והכל בכלל ולמה כאן לענין פט"ח אצטריך לאשמעינן בפי' דגם הנאת דמיו אסור, ולשיטת רמב"ן הנ"ל א"ש דבשאר איסה"נ באמת הנאת דמיו אין אסור מה"ת משום שאין דמיהן. ואך בפט"ח גם זה אסור מה"ת משום דחשיב ברשותי' דבעלים כיון דבידם לפדות בשה ולהנות מה דביני ביני כמ"ש המפורשים וע"כ אסור מה"ת ליתנו ולמוכרו משום דחשיב דמיהם כיון דיש לו דמים והוא ראי' נכונה בס"ד. עוד סניף דבאבני נזר סי' שע"ו בהגה צידד לומר דהרמב"ם ס"ל כירושלמי דגם למסקנא מקשינן שאור דאכילה לשאור דראי' וחמץ של נכרי מותר בהנאה ולפ"ז אפשר דגם

חמץ של חברו מותר בהנאה אם לא נימא כהפנ"י הנ"ל. ובמקום הפ"מ מאד המיקל בזה למכור חמצו ש"ח שלא מדעתו אחר חצות כדי להצילו מב"י אליבא דר"ש וכדי שיהי' מותר לאחה"פ לע"ד לא הפסיד. ודין זה השני אני כותב להלכה ולא למעשה עד שיסכים לזה רב גדול בתורה.

עתה נבוא לנ"ד שישראל לא מכר חמצו קודם חצות ערב פסח. וכ"ת הורה לו להעמיד החמץ ברה"ר כמ"ש בשו"ת פנ"י הובא בח"ס סי' קי"ב. ועתה השאלה אם החמץ מותר לאחר הפסח. והנה הח"ס שם כ' דאפי' אם הנכרי זכה בו קודם כניסת הפסח מן ההפקר אף שנעשה שלו כי כן הוא הדין הזוכה באיסה"נ המה שלו מ"מ לא ניתק בזה לאו דב"י שעבר ממילא אסור בהנאה אחה"פ עכת"ד. והנה מ"ש דהזוכה באיסה"נ הרי הוא שלו בשו"ע הרב ז"ל מלאדי סי' תל"ה בקו"א כ' להיפוך דאף דחמץ לאחר זמן איסורו לאו ברשותי' קאי לבטל מ"מ ל"ח הפקר גמור שיוכל איש אחר לזכות בו בע"כ. אך בר"ן ורשב"א נדרים דף פ"ה. מבואר כהח"ס ע"ש ובנ"ד אפשר דגם הרב ז"ל מודה כיון שבעל החמץ גילה דעתו ורצונו שיהי' הפקר ולא זכה הנכרי בעל כרחו של בעל החמץ.

אך מה דסיים הגאון ח"ס ז"ל דאע"ג דהנכרי קנה החמץ דמ"מ לא ניתק הלאו דב"י שעבר זה שייך דעובר בב"י גם בער"פ, אמנם לדעת הראב"ד וחה"מ והמג"א דבער"פ ליכא ב"י ל"צ לנתק הלאו. אמנם בח"ס נראה יתר על הן דלא זו שלא ניתק הלאו שכבר עבר אף זו דאפי' מכאן ולהבא עובר בב"י בכל רגע ורגע מימי הפסח כמ"ש להדי' בד"ה ומ"מ ובד"ה שוב ע"ש. וצ"ל דסברתו דכיון דחמץ בלא"ה אינו ברשותו אלא דעשאן כל שפועל בו אחר דמן איסורו אחר שחל העשאן להוציאו יותר מרשותו לא יוסיף תת כח דגם ע"ז אמרי' עשאן [וכעי"ז כ' הרב מלאדי ז"ל סי' תמ"ה דל"מ הוצאה מרשותו לאחד"א דגם ע"ז אמרינן עשאן אך הח"ס הוסיף דאפי' בא לרשות הנכרי נמי אמרינן עשאן ואין זה ענין למ"ש תוס' ורא"ש ר"פ כל שעה דלריה"ג במכירה לנכרי מקיים תשביתו דשא"ה דלריה"ג דחמץ מותר בהנאה חמץ ברשותו ואי"צ לומר עשאן הכ' כברשותו ע"כ כשמוציאו מרשותו סגי דלדידי' לא אמרי' עשאן. משא"כ למ"ד דחמץ אסור בהנאה לפני זמנו ומ"מ איכא עשה דתשביתו ע"כ צ"ל עשאן:

אמנם ראיתי באבני נזר סי' שמ"א סק"נ כ' דל"מ במוציאו מרשותו אחר זמ"א משום דגם ע"ז אמרי' עשאן וכדברי הרב בש"ע סי' תמ"ה ס"ג. ומק' ע"ז דא"כ מה פריך הש"ס פסחים ו': וכי משכחת לה לבטלה והוצרך לתרץ דלאחז"א ל"מ מבטל לי' והרי אפילו הוי מצי מבטל לי' לאחר זמן איסורו הרי ביטול מצד הפקר ונימא גם ע"ז עשאן. ותירץ דשאני ביטול דמשום איסור חמץ הי' רק אינו ברשותו וע"י הפקר נעשה אינו שלו וזה

ענין חדש ולא אמרי' בזה עשאן משא"כ במוציאו מרשותו דאינו פועל רק למשוי אינו ברשותו וע"ז אמרי' עשאן עיי"ש. ולפ"ד נשמע דנכרי הזוכה בפסח שנעשה אינו שלו של בעל החמץ ל"א עשאן גם בפמ"ג סי' תמ"ג סק"ו הנ"ל מבואר דאס נכנס לרשות נכרי בפסח מועיל להצילו מב"י ומדרבנן להקל שומעין:

עוד רחש לי לבי דבר חדש דלדעת ראב"ד ובעה"ע ורמב"ן ותשובת רש"י דחמץ בער"פ לר"ש מותר בהנאה מדאוריתא ואין אסור בהנאה רק מדרבנן י"ל דבער"פ ל"א עשאן כלל והא דחייב בתשביתו משום דמה"ת הוא ברשותו וחכז"ל בגזרתם לא להקל על ד"ת באו. וע"כ נשאר חיוב תשביתו דאוריתא. וכעין סברא זו יש בר"ן פסחים ל. לענין דשיל"מ. והכי מסתבר דכיון דמה"ת הוא ברשותו מנלן בער"פ לומר עשאן. גם לא מצינו סברת עשאן מדרבנן. והרי כמה פוסקים כתבו דל"מ הפקר ב"ד הפקר רק להפקיר ולא להקנות. ואם כנים הדברים נראה דמועיל אפי' הוצאה מרשותו בער"פ אחר חצות. וכיון דלענין חמץ שעעה"פ סומכין על ר"ש כאשר הורה זקן הגאון נוב"י ז"ל. ולרוב פוסקים ל"ש עשאן בער"פ לר"ש. דלדעת תוס' ובעה"מ חמץ מותר לגמרי בהנאה בער"פ לר"ש. ולדעת ראב"ד ובעה"ע ורמב"ן ורש"י אסור בהנאה רק מדרבנן ולכלהו ל"א עשאן בער"פ. ודעת הר"ן דלר"ש אסור בהנאה מה"ת בע"פ יחידית היא ואין להחמיר בדרבנן לחוש ליחידאה במקום רבים.

ונפ"מ בין ב' לישני הנ"ל דלתי' קמא בעינן דוקא שיזכה הנכרי מההפקר בער"פ אז מותר לאחה"פ. דאל"כ ל"מ הוצאה מרשותו לחוד. ושנויא בתרא אפי' לא זכה הנכרי בער"פ החמץ מותר לאחה"פ דבדיעבד סומכין דהוצאה מרשותו לחוד מועיל.

ולענין הלכה כיון הי' אנוס [שהרי הרב הורה לו להוציאו מרשותו ומאי הוי לי' יותר למעבד]. וגם ביטל חמצו דהתשב"ץ מתיר באנוס וביטל החמץ אף שיש חולקין. כאן שיש עוד סניף גדול דאפשר דבהוצאה מרשותו לחוד סגי, לר"ש יש להתיר החמץ במקום הפ"מ ער"פ בהנאה אפי' בלא זכה בו נכרי בער"פ, ולצרף דעת המג"א דס' חמץ שעעה"פ אסור באכילה ומותר בהנאה. הנלע"ד כתבתי.

סימן פב

ליד"נ הרב הגאון ר"א ווייזנבערג שליט"א

אשר כתבתי להוכיח מרא"ש בכורות דף י': דאע"ג דפט"ח אסור בהנאה שרי לזבוני' ולמשקל מני' מה דשוי' יותר משה קטן. ולמדתי מזה שאם מוכר איסה"נ שיחול הקנין אחר שישוב להיות היתר הנאה שרי. וכ' כתר"ה דברא"ש אין רמז וזכר שיהי' כוונתו

שיחול לאחר שיהי' היתר דהיינו שאחר פדיון עכ"ד. הנה אע"ג דבר"ן נדרים פ"ה. כ' דאפי' למ"ד אדם מקנה דשלב"ל הי"ד במתנה בפירוש שיחול לאחר שיהי' בעולם אבל בסתמא כוונתו מעכשיו וכיון דעכשיו ל"מ חייל גס אח"כ אינו חל מ"מ מצינו באיזה מקומן דאם אמר סתמא אמדינן לדעתי' שכוונתו אח"כ כשיוכל לחול, כמ"ש באבני נזר יו"ד סי' כרש סק"ח וסק"ט. גם ברמ"א חו"מ סי' ר"ט מבואר היפך דברי ר"נ נדרים הנ"ל ובחי' הבאתי קריין סגיאין לזה. וכ"מ בר"ן פ"ק דקידושין גבי שיראי צריכי שומא. וכ"מ בתוס' שביעית י"א: ובריטב"א קידושין נ"ב: גבי מקדש בפרומא דשיכרא ובירושלמי פ"ד דחלה במפריש מקב חלה. וכ"מ קצת בר"ן רפ"ק דפסחים דהא דמועיל ביטול חמץ בלב היינו טעמא משום דחמץ אינו ברשותו של אדם אלא דעשאן הכתוב כאלו הוא ברשותו ובגילוי דעת סגי וע"כ צ"ל דהביטול חמץ חל אחר שנאסר בהנאה דאלת"ה הרי אכתי חמץ ברשותו לגמרי ולמה יועיל גילוי דעתו. ואע"ג דחמץ לאח"ז ל"מ מבטל לי' צ"ל דהי"ד אם מבטלו תיכף לאחז"א אבל אם מבטלו קודם זמן איסורו שיחול לאחז"א שפיר דמי ובמק"א הארכתי בזה. הנה דאע"ג דמבטל החמץ סתם מ"מ אמדינן לדעתי' דל"ה כוונתו שיחול אלא לאחר זמ"א ויהי' דברי הרא"ש הנ"ל כא' מהמקומות הנ"ל דאע"ג דמכר סתם אמדינן לדעתי' דהי' כוונתו שיחול לאחר פדיון:

ומ"ש כתר"ה דלשון הרא"ש אבל למשקל מה דשוי' טפי משה קטן שהלוקח זקוק לפרוע עליו שפיר דמי עכ"ל ולדברי עדיפא הול"ל שהלוקח כבר פרע עליו דהא לא שקיל מיני' דמי עד אחר שכבר פדוהו עכדכ"ת. ולא ידעתי מנלי' דלא שקיל דמי עד אחר שכבר פדהו. אני לא כתבתי רק דחלות המכר הוא על אחר שכבר פדהו אבל מ"מ יוכל להיות שקיבל המעות תיכף כמו המקדש אשה לאחר ל' דאפי' נתאכלו המעות מקודשת משום דשעבוד הכסף קיים. וה"נ דכוותה. אך הדבר תלוי בפלוגתא דרב ושמואל בכורות מ"ט: בפודה בנו קודם למד ונתאכלו המעות קודם ל' דכיון דאין עכשיו בידו לפדותו ס"ל לשמואל דל"ד למקדש אשה לאחר ל' וה"נ בנ"ד אין בידו למכור שיחול עתה מצד איסה"נ ודמי להתם. והפוסקים פליגי בזה אם הלכה כרב או כשמואל והרא"ש פ' כרב דבנו פדוי אע"ג דאין בידו לפדותו וא"כ י"ל כדברינו וכעין דברי הרא"ש הנ"ל ק' לי בתמורה ז: בכור תם מוכרין אותו שחוט ומוקי לי' בזה"ז עיי"ש וקשה לי דבכור תם אפי' בזה"ז קדשים הוא וקדשים אסירי בהנאה מה"ת ואפי' קק"ל כמ"ש תוס' נדרים י'. ואיך מותר למוכרו. ונלע"ד ג"כ כנ"ל דמוכרו שיחול כשיומם ואפי' נתאכלו המעות קודם שהומם חל כרב דבנו פדוי אפי' אין בידו לפדותו ולשאר פוסקים דפסקי כשמואל הדק"ל בכור תם איך מוכרין אותו בזה"ז וצ"ע:

מש"כ לעיל דאם הרב מוכר חמץ בלא ידיעותו ל"ח איסור כלל כיון שאינו מרגיש ואינו נהנה ול"ח אפי' איסור שוגג כעין שכ' הר"ן דפ"ר בהנאה מותר והיינו משום דכשאינו מכוון ליכא הנאה וע"ז דחה כת"ר דיש לחלק בין הנאת גוף להנאת ריוח דנדון הר"ן בהנאת הגוף איירי ע"כ כשאינו מכוון להנאה זו אין כאן הנאה שלימה דהנאת הגוף מקושרת עם שביעת הרצון. וכשאין ההנאה ברצונו ניקלש כח ההנאה משא"כ במכירת חמץ דהוי הנאת ריוח ומה בכך שאינו יודע הרי סו"ס נתרבה ממונו והרויח מהאיסור עכת"ד. ולע"ד אפי' לו יהי' כדברי כ"ת מ"מ ל"ח אלא מתעסק כיון דאינו יודע כלל מהמעשה והלא בכל איסורין שבתורה כשאינו יודע מהמעשה פטור משום מתעסק אף דהמעשה נעשית בשלימות גם בלא ידיעתו ול"ש כאן שכן נהנה כיון דליכא רגש הנאה כמובן. בפרט לדעת הר"ן פ' גה"נ ל"א שכן נהנה רק בחלבים ועריות] ולאבני נזר או"ח סי' רנ"א סקי"ג אין בו איסור תורה א במתעסק ולדעת ריטב"א ורמב"ן ריש מו"ק ליכא לפ"ע באיסור דרבנן ואפילו לדעת תוס' דגם באיסור דרבנן איכא לפ"ע מ"מ י"ל בנ"ד דטוב יותר להרב למכור החמץ להצילו ש מב"י דאורייתא שעובר בכל רגע אף שמכשילו עי"ז באיסור דרבנן. שאינו עובר ע"ז רק פעם א' ולשון האיסור לפ"ע לא תתן מכשול. וכאן דתקונו יתר על קלקולו ל"ח מכשול הא חדא. שנית הרי כ' באבני נזר או"ח סי' של"ג סקי"ג ש דהנאה בלא מעשה לגמרי שרי וכאן חשיב בלא מעשה. ואף למ"ש הלח"מ פי"ב מה' עכו"ם דהעושה ע"ז בשליחותו חשיב מעשיו משום ששא"כ י"ל דהיי"ד בשליחות שהוא ממש כאלו עשה המשלח משא"כ בזכיי' אע"ג דמטעם שליחות מ"מ ל"ח ממש כמותו כמ"ש בשו"ת ד"ח בשם ריב"ש:

ומ"ש כת"ר דכיון דילפי' הנאת חמץ מלא תאכל הנאה המביא לידי אכילה ע"כ אין זה תלוי ברגש הנאה סו"ס הריוח מביא לידי אכילה עכת"ד כת"ר נ"י ולע"ד אע"ג דילפי' מהנאה המביא לידי אכילה מ"מ טעם האיסור אינו בשביל זה דהרי האיסור נקרא בלשון חז"ל הנאה הנה דעיקר האיסור רגש ההנאה. וגדולה מזו מצינו בב"ח דאע"ג דתלתא לא תבשל כתיבי חד לאיסור אכילה וחד לאיסה"נ וחד לאיסור בישול מ"מ הנאה הוא רק ענף מאכילה ולא איסור בפ"ע ומה"ט אינו נחשב במנין תרי"ג ללאו בפ"ע כמ"ש הרמב"ם בסהמ"צ מצו' קפ"ז עיי"ש היטב וכש"כ בחמץ שהוא נכלל בלאו א' עם אכילה שהוא ענף מאכילה. ומינה דעיקר האיסור הוא רגש ההנאה דומי' דאכילה (וברמב"ם בכריתות בנקודה נפלאה דכל הנאה הוא ענף מאכילה) ותו דלדברי כת"ר יהיו שאר הנאות מותרין כגון הסקה והנאת ריבוי אורה שאין מביאין לידי אכילה וכ"ת מ"מ מה שמרויח שאי"צ להוציא על הנאת אלו זה מביא לידי אכילה ז"א דהנאה זו הוי בגדר מבריח ארי ול"ח

הנאה ותו דבתוס' חולין קל"א. דבאכילה ל"ש משתרשי לי' דהי' יכול להתענות וכש"כ בהנאות יתרות כאלו דל"ש משתרשי לי' וע"כ דהאיסור מחמת ההנאה עצמה:

לבר מכל דין הרי הא דילפי' הנאת חמץ מלא יאכל היי"ד לחזקי' והרמב"ם פ"ח ממא"ס פ' כר' אבוהו. ואף דבפ"א מה' חמץ מייתי דרשה דחזקי' כבר כתב הלח"מ שם משום דדרשה זו פשיטא יותר. וע"ד פלפול אולי יש לחזק בזה דברי כת"ר. דמש"ה מייתי הרמב"ם וגם הרי"ף דרשה דחזקי' מלא יאכל לא יהי' בו היתר אכילה אף דהם ז"ל פסקו כר"א משום דנפ"מ לדין הנ"ל במוכר איסה"נ שלו שלא מדעתו דלדרשה דר"א שהאיסור מצד דהנאה בכלל אכילה והיינו כמ"ש הרמב"ם בפהמ"ש בכריתות דכל הנאה ענף אכילה. וכ"מ בב"ק דף ג' תולדה דשן מה הוא טנפה פירות להנאתה ונתחככה בכותל להנאתה. הנה דכל הנאות תולדה לאכילה ואכילה הוא ראש לכל הנאות וא"כ איסור מכירה הוא רק מצד הנאה. וא"כ צריך דוקא ידיעה ורגש הנאה ובמוכר איסה"נ שלו שלא מדעתו שרי. ע"כ מייתי רמב"ם ורי"ף גם דרשה דחזקי' דבמכירת חמץ יש איסור נוסף מחמת שמביא לידי אכילה ולא מצד רגש הנאה ולכן אפילו שלא מדעתו אסור כדאמר מר:

אך לקושטא קשה לומר כן דלפי הנ"ל יהי' חילוק בין איסור הנאה דחמץ בין שאר איסה"נ כגון בב"ח וכה"כ דשאר איסור אין איסור רק מדעתו ולפ"ז יהי' מותר לאחר להאכיל לבהמתו של בעה"ב איסה"נ שלא מדעתו ואין בו גם איסורו שוגג כנ"ל ואלו גבי חמץ אף שלא מדעתו אסור ולא אשתמיטו הפוסקים לבאר חילוק כזה:

מ"ש כתר"ה בדברי הר"ן נדרים ל"ד: דאם מזמין חברו על ככרו עדיין חשיב של בעה"ב וברמ"א אהע"ז סי' כ"ח סי"ז כ' להיפוך. וכ"ת כ' דתלי בפלוגתא דסוכה ל"ה. אם בדין לכם בעין דין ממון או היתר אכילה דלמ"ד דסגי בהיתר אכילה להחשב לכם א"כ כיון שיש לאורח היתר אכילה ממילא הוא שלו לגמרי. ולפ"ז לפמ"ש הכ"מ פ"ו מה' בכורים ה"ד בשם רי"ק דרמב"ם פ' כר"ח דמחמת היתר אכילה לבד נעשה שלו יש ראי' לדברי הרמ"א סי' כ"ח ומקו"ח סי' תר"ו עכ"ד ודפח"ח וש"י. [ונלע"ד קצת סמוכין לזה דהנה בהקדמה לזה"ק די"ג. ד"ה פקודא שביעאה דכמו שנתרשמו ישראל באות ברית מילה. כמו כן נתרשמו בהמות וחיות של ישראל בסימני טהרה ולכאו' גם בהמה טמאה של ישראל חשיב בהמת ישראל ומ"מ לא נתרשמה בסי' טהרה ולהנ"ל יתכן דבהמה טמאה של ישראל כיון שאין לישראל בה היתר אכילה ל"ח כלל של ישראל בכל זאת יש לדון דאין ראי' מזה די"ל דפלוגתתם רק במצו' דכתוב בי' לכם ודרשי' משלכם אם בעי' דין ממון או סגי בהיתר אכילה. אבל כו"ע מודה דאינו קנוי לגמרי לאורח אך דלענין מצוה

דבעינן לכם סגי בזה כי כך נמסר לחז"ל לדרוש דרשה זו דלכם משלכם דסגי שיהי' שלו לענין היתר אכילה לבד. ובני א"ד נ"י השיב דשא"ה דאינו) של איש אחר ע"כ סגי בהיתר אכילה למשוי שלו משא"כ בנ"ד דעדיין הוא של בעלים ל"מ היתר אכילה למשוי של האורח עכ"ד. ואני אמרתי דתלי בפלוגתא דבר"ן ר"פ השותפין כ' דא"א שיהי' לחפץ אחד ב' בעלים ואי דמר לאו דמר עש"ה וכ"מ להדיא בש"ס סו"פ השולח דלמ"ד ק"פ כקה"ג בעל קה"ג ל"ח בעלים דאי דמר לאו דמר. וה"נ כיון דהוא קאי עדיין לבעלים א"א שיהי' של האורח:

אך בשט"מ כתובות ל. כ' דשנים שהגביהו מציאה חשיב כלו קנוי לזה וכלו קנוי לזה עש"ה. ה"נ אף שהיא לבעלים מ"מ אפשר דקנוי גם לאורח מצד היתר אכילה ועדיין יש לדון לפמ"ש תוס' זבחים ו. דאף דסגי בקנין מקופי' מ"מ ביש בעלים אחרים שהוא שלהם מקיבעא ל"מ מקופי' למשוי בעלים. ה"נ לבעלים הוא קנוי לגמרי וגם היתר אכילה יש להם דאף שהרשו לאורח לאכול מ"מ כיון שלא קנהו האורח כל רגע יכולים לחזור בהם ולאורח אין בו רק היתר אכילה ל"מ זה למשוי בעלים:

ובגוף דברי הר"ן נדרים לכאו' י"ל דלדעת רש"י שהובא ברמ"א חו"מ סי' רנ"ג דאם גזל נכרי מותר ה"ה דחשיב שלו. וה"נ כיון דהרשה לו לאכול וליכא גזל ממילא נעשה שלו אמנם נראה דז"א דלכאורה קשה על שו"ת רש"י דהא דאמרינן בכמה דוכתי לר"מ דמע"ש ממון גבוה ל"ח לכם לענין חלה ולענין מצה וק' הא מ"מ כיון שמותר לו לאכול ואין בו גזל יחשב שלו. וע"כ בגזל עכו"ם דשרי ואין הנכרי יכול לעכב מלקחתו ה"נ אינו יכול לעכב מלקנותו והישראל קונה אותו במשיכה או בהגבהה משיאכל במע"ש דנשאר ממון גבוה הנה דהגבוה מעכב עליו שלא יוכל לקנותו ע"כ שיש לו היתר אכילה ל"ח שלו. וא"כ ה"נ בנ"ד דחברו יכול לעכב שלא יקנהו האורח כמו דיכול לעכב שלא יגזול ממנו יאכלנו שלא ברשותו. ע"כ אף דנותן לו רשות לאכול מ"מ אין לו רשות רק כפי הגבול שגבלו לו הבעלים שיאכלנו אבל לא לקנותו ושפיר חשוב אינו שלו וז"ב. ובעיקר פלוגתת יראים ושו"ת רש"י דליראים אע"ג דגזל עכו"ם מותר מ"מ ל"ח לכם ולשו"ת רש"י כל דליכא איסור גזל חשיב לכם. לענ"ד י"ל דפליגי בזה ר"י ות"ק בפ"א דבכורים משנה א' בנוטע לתוך שלו והבריך לתוך שלו ודרך היחיד ודרך הרבים באמצע הר"ז אינו מביא ר"י כזה מביא וכ' הר"ש והר"ם בשם ירושלמי משום דיש לו רשות לעשות כן חשוב אדמתך עיי"ש:

יען ציינתי לעיל דברי רמ"א חו"מ סי' ר"ט ס"ד שהם להיפוך מדברי הר"ן נדרים פ"ה. אציע מש"כ ע"ז בחידושי. וזה לשוני:

ברמ"א בחו"מ סי' ר"ט די"א בהא דאין אדם מקנה דשלבל"ע מ"מ אם אמר לכשיבא לעולם קני ומקורו במרדכי פ' יש נוחלין ופ' מי שמת והמרדכי מדמי לה להא דאיכא מ"ד בבב"ת קמב. דאף דהמזכה לעובר לא קני מ"מ אם אמר לכשתלד קני ולכאורה ק' דהתם איכא מ"ד המזכה לעובר אפי' מעכשיו קני ואיכא מ"ד דלא קני מ"מ לכשתלד קני משא"כ בדבר שלבל"ע ע"כ כל הפלוגתא הוא רק לכשיבא לעולם כמ"ש הר"ן נדרים פ"ה והדבר מוכרח מעצמו דאי מעכשיו ודאי ל"ש קנין בדשלבל"ע דעל מה יחול הקנין כיון שאין שום דבר לפנינו ולא דמי למזכה לעובר דיש עכ"פ עובר בעולם משא"כ בפירות דקל דאין עתה שום דבר וצ"ל דהמרדכי פליג אר"ן נדרים פ"ה הל"ל וס"ל דמ"ד אדם מקנה דשלבל"ע כגון פירות דקל אפי' אמר מעכשיו חל אף דאין לפנינו שום פירות עדיין [דבא לעולם קצת הוא ענין אחר בקדושין ס"ב: אבל לר"מ אדם מקנה אפי' דשלבל"ע כלל] צ"ל דאע"ג דאין הפירות עדיין בעולם מ"מ כיון שיש באילן כח היולי להוציא פירות שייך בהיולי הזה ג"כ חלות קנין לר"מ אפי' מעכשיו ודומה לעובר דאף דדינו כדשלבל"ע מ"מ יש דבר לפנינו כן הוא בחומר היולי הזה וזה דבר מחודש שנשמע ממרדכי וכיון דעיקר פלוגתא דר"מ וחכמים הוא באומר מעכשיו שפיר חדש המרדכי דבאומר לכשיבא לעולם גם לחכמים קנה כמו במקנה לדשלבל"ע ואומר לכשתלד:

אמנם אכתי ק' הרי ר"מ דאמר אדם מקנה דשלבל"ע ס"ל דאם אמר הרי את מקודשת לי לאחר שתתגיירי או לאחר שאתגייר או לאחר שתמות אחותך לאחר שיחלוץ לך יבמך או לאחר שימות בעלך מקודשת והתם ודאי ל"ש מעכשיו דאין קדושין תופסין בנכרית או בא"א וכן בכלם וע"כ צ"ל לכשיבא לעולם וכמפורש הל' לאחר שתתגייר וכו' דזה הוי כמו לכשתלד ומ"מ חכ"א אינה מקודשת הרי דאפי' באומר לכשיבא לעולם פליגי וצריך לדחוק ולומר דדוקא דשלבל"ע כגון פירות דקל דיש עתה מציאת היולי עכ"פ [אף דדינו כדשלבל"ע] ומש"ה איכא מ"ד דאפי' מעכשיו קני אז אף דלחכמים מעכשיו לא קני מ"מ אם אמר לכשיהי' בעולם קני אבל דברים הנ"ל לאחר שתתגייר וכו' דבהך ל"ש מעכשיו קנין כלל אפי' לר"מ רק לכשיבא לעולם אז לחכמים נחית חד דרגא ואפי' לכשיבא לעולם לא קני וזה דוחק. שו"ר דהתי' מעיקרא פריכא הוא דמקור, דברי הרמ"א הם מהמרדכי ובאמת המרדכי לא דבר מדשלבל"ע רק מלדשלב"ע וכ' דעת האומר דלכשתלד קני והק' ע"ז מעירוכין כ"א. המשכיר בית וכו' הקדישו משכיר מעלה שכר להקדש ומוקמינן בגמ' דאמר לכשיבא שכרו יקדש ופריך והא אין מקדיש דשלבל"ע ומזה הוכיח המרדכי דאפי' אחר לכשיבא לעולם לא קני עיי"ש ומזה הוכיח דלדיעה דלדשלב"ע לכשתלד קני ה"ה במקנה דשלב"ל מדמדמה להו המרדכי להדדי והתם באמר לכשיבא שכרו יקדש

אין עתה שום דבר בעולם שיחול עליו ההקדש וזה דומה ממש להא דהרי את מקודשת לאחר שתתגייר ומ"מ ס"ל דדומה לכשתלד וא"כ הדרא קושיין לדוכתה:

והנה במקור הדין בד"מ שם כ' דהמרדכי פ' מי שמת מביא י"א דאף דא"א מקנה דשלבל"ע באומר לכשיבא לעולם חל. ואף דשם דחה זה מ"מ בפ' מי שמת בתשו' מהר"ם משמע דס"ל כן ועיינתי במרדכי פ' מי שמת ושם קאי רק לענין מקנה לדשלבל"ע גם במרדכי שם הביא מרשב"ם שכ' כן גבי כתיבת בנין דכרין והוא ברשב"ם בב"ת קל"א שהובא בתוס' שם וברשב"ם שלפנינו ליתא עיי"ש ושם ג"כ מיירי לענין מקנה לדשלבל"ע ע"ש וא"כ לא מצינו שום פוסק שיאמר בפי' כן לענין מקנה דשלבל"ע. רק מחמת דהמרדכי פ' י"נ מקשה ע"ז מדשלבל"ע וזה ראי' קלושה די"ל דבאמת זהו תי' לקו' המרדכי כי הי"א לא ס"ל כן רק לענין לדשלבל"ע ולא לענין דשלבל"ע ולק"מ קו' המרדכי ועד שנביא ראי' מהמקשה שזה באמת סתירה לדין הנ"ל טוב להביא ראי' ממקור הדבר ממי שכותב דין הנ"ל שלא דיבר רק ממקנה לדשלבל"ע בפרט כשאנו רוצים להחזיק בדין זה טוב לנו להסיר הקושי' [כי כל זמן שיש קושי' מגמ' א"א שנפסוק כמותו] בפשיטות דמעולם לא עלה על דעת האומר כן לענין דשלבל"ע רק לענין לדשלבל"ע ולע"ד זה ברור:

ובעיקר דברי הרמ"א שהקשתי דכל אדם מקנה דשלבל"ע צריך לומר דחל כשיבא לעולם וא"כ מנ"מ בין מפרש לכשיבא לעולם או לאו. י"ל לפמ"ש הרמ"א יו"ד סי' רי"ג דאף דנדר אין חל על דבר שאין בו ממש ואם אמר קונם שינה עלי או קונם דיבור עלי ל"מ [רק אם אמר קונם פי לדיבור או קונם עיני לשינה] מ"מ אם אמר קונם שינת עיני או דיבור פי חל נדר כיון דצירוף הדיבור לדבר שיש בו ממש ככה י"ל בנ"ד בהקדם דברי המל"מ פ"ה מה' אישות דזמן ל"ח דשלבל"ע דזמן ממילא קאתי ע"כ כשאמר דפירות שיבואו לעולם יהיו נקנים כיון דצירף הפירות להזמן של אח"כ והזמן חשיב בא לעולם חל. ובזה יתיישב עוד קושי' על הרמ"א דהרי בגמ' פליגי ר"מ ורבנן באומר לאשה הרי את מקודשת לאחר שיגרשך בעלך לאחר שתמות אחותך לאחר שתחלוץ לך יבמך וחשוב דשלבל"ע לרבנן הנה דאפי' מפרש שיחולו הקדושין אח"כ כשתתגרש וכו' מ"מ ל"מ ולהנ"ל א"ש טובא דהתם ל"ש זמן ממילא קאתיא דאפשר שלא תתגרש לעולם ושלא תמות אחותה ושלא יחלוץ לה יבמה ע"כ אף שתלה בזמן ל"ח שתלה בדבר שבא לעולם וק"ל:

עוד י"ל באו"א דהנה בירושלמי פ' מי שאחזו פליגי במגרש אשה לאחר ל' ואחזו קורקידיקוס אם אזלי' בתר שעת נתינה שהי' פקח והגט כשר או אזלינן בתר חלות. ומבואר באבנ"ז או"ח סי' נ"א דלמ"ד אזלי' בתר חלות חשוב כאלו גם הדיבור הי' בשעת חלות וכ"מ בירו' עצמו שם. ונלע"ד לחדש דאפי' למאן דאזיל בתר חלות היי"ד שאמר

בפירוש שמגרשה אלאחר ל' דאז חשוב כאלו התנה בפי' שגם הדיבור יחול לאחר ל' דומה לזה קצת זמנו של שטר מוכיח עליו דכיון שכ' זמן בהנ"ל חשוב כאלו התנה שגם החלות יהי' אז וכן אמרי' בנ"ד לענין הדיבור. אבל במגרש סתם אף כשהוא באופן שידענו כונתו לאחר ל' מ"מ רק החלות לאחר ל' אבל הדיבור חל עכשיו ובזה יובן טעם הרמ"א דמקנה סתם שיחול כשיבא לעולם חשוב שהדיבור עכשיו ע"כ חשוב מקנה דשלב"ל אבל המקנה בפירוש לכשיבא לעולם חשוב גם הדיבור אח"כ בשעת החלות וע"כ חשוב בא לעולם. ולענין הלכה כבר כתבתי הנלע"ד:

סימן פג

לכבוד ידידי הרבני החסיד יקר רוח מ' שרגא יאקובאוויטש נ"י בסאסנאווצע.

ע"ד השאלה ששכח ולא מכר חמצו שיש לו באמעריקא עד אחר זמן איסור דפה סאסנאווצע כי יש חילוק מפה לאמעריקא בששה שעות ובעת שבפה הוא שעה י"ב חצות היום שם הוא שעה ו' בבוקר והספק מחמת שביטל בלילה אחר הבדיקה וגם ביום בשעת שריפת החמץ את כל החמץ אשר לו ובתוכם גם החמץ מאמעריקא. גם החשש שמא ימצא בפסח ויבא לאוכלו ל"ש בזה כי א"א לבא שמה בפסח לכן בביטול לחוד סגי. ואת"ל דל"מ י"ל שאיסור חמץ עוד לא הגיע שמה בשעה זו. גם י"ל דאיסור חמץ איסור גברא ואזלי' בתר מקומו וכאן הוא כבר אחר זמ"א ול"ה ברשותו למכור. ובנדון זה יש להסתפק גם בשאר דברים כגון שביתת בהמתו שיש לו שמה מתי חל שביתתו אם כפי מקום האדם או כמקום בהמתו. ע"כ השאלה [וטרם אתחיל התשובה] הנני להעירו בב' דברים א' שאם כ' שט"מ על חמצו בסאסנאווצע וכתב שכ החמוצים שלו אפי' שבשאר מקומות יהי' בכלל המכירה כמו שכמה רבנים נוהגים וגם אני נוהג כן אין ס' שהחמץ מותר. שנית שיתברר לו היטב שהאמת כן הוא שפה מוקדם זמ"א חמץ לאמעריקא כי בשדה חמד מערכת חו"מ דף מ' כ' להיפך עיי"ש ויחקור היטב ע"ז]:

תשובה לפי הנראה נסע כבודו מאמעריקא לפני פורים ולפי"ז יש לכאורה להתיר דדומה למפרש ויוצא בשיירה ל' יום קודם לפסח ואין דעתו לחזור בתוך הפסח דלכ"ע אין צריך לבער כפסחים ו' ובשו"ע או"ח סי' תל"ו אך בשו"ע הרב ז"ל שם בקונטרס אחרון ס"ק ו' כ' דאע"ג דאין זקוק לבער מ"מ אסור אחר הפסח משום שעעה"פ וכעי"ז כ' הרמ"א שם סעיף א' ע"ש:

עתה נבוא לענין המכירה שהי' לאחר חצות ולכאורה לית בה מששא דאסור בהנאה ואין בידו למכרה כדאמרי' בגמ' (פסחים ה':) דלאחר זמן איסורו לאו ברשותי' קאי ולא מצי

מבטל לה. גם בתוס' סנהדרין פ'. בד"ה בשור דאיסור הנאה אינו יכול למכור. ובנוב"י סימן י"ט הביא דבריהם וכ' סתירה לזה מהרמב"ם שכ' דקנה חמץ בפסח לוקה הנה דשייך קנין גם באיסורי הנאה אמנם המעיין בר"ן ריש פ' כל הצלמים יראה שהעיר בזה על הרמב"ם ז"ל דהא אין זכי' באיסורי הנאה ותירץ דבתר מעיקרא אזלינן ומעיקרא הי' ברשות נכרי ושייך בה זכיי' ומזה למד הר"ן לענין ע"ז של נכרי דיכול ישראל לזכות בה משום דבתר מעיקרא אזלינן וכשהי' ביד נכרי הי' לה היתר ע"י ביטול דע"ז של נכרי יש לה ביטול ע"כ מועיל בה זכי' ואף דע"י הזכי' נעשה של ישראל וע"ז ש"י אין לה ביטול מ"מ בתר מעיקרא אזלינן ע"ש ולכאורה דברי הר"ן ז"ל תמוהין דבשלמא בע"ז יש חילוק בין של נכרי ושל ישראל דש"נ יש לה היתר ע"י ביטול משא"כ בש"י אבל חמץ מה נפ"מ בין של נכרי לש"י דגם חמץ של נכרי אסור בהנאה כמ"ש ריב"ש סי' ת' וכמסקנא פסחים כ"ט דהדר בי' ר' אחא בר יעקב מהא דמקשינן שאור דאכילה לשאור דראי' ולכאורה י"ל דבשלמא חמץ של נכרי יהי' מותר לאחר הפסח וחשוב ברשותו משום גורם לממון כממון דמי משא"כ חמץ של ישראל אסור לאחר הפסח. אך ק' דקיי"ל כר"ש דחמץ לאחר זמנו מותר בהנאה מן התורה א"כ מן התורה גם חמץ של ישראל ברשותו חשוב וא"כ למה אר"א בי דברים אינם ברשותו של אדם ועשאן הכ' כאלו הן ברשותו ואחד מהן חמץ בפסח וקשה מן התורה למה צריך הכ' עשאן תפ"ל כיון דמותר מה"ת לאחר הפסח א"כ הוא ברשותו מן הדין עוד ק' [אפילו נימא דר"א ס"ל כר"י דחמץ לאח"ז מה"ת] א"כ לר"ש אין ראי' דאמרי' עשאן כיון דמותר מה"ת לאחה"פ וא"כ בתר דתקינו חכמים שיהי' אסור אחה"פ ראוי שלא יעבור כלל בבל יראה בפסח כיון דאינו ברשותו דגם איסה"נ דרבנן חשוב מה"ת אינו ברשותו (פסחים ה':) אך ז"א דחוזר חלילה דאי נימא דאינו עובר בבל יראה א"כ יהי' מותר לאחה"פ דל"ש לקנסו וא"כ הוא ברשותו וא"כ עובר בבל יראה ואזלי' לחומרא כתוס' (בב"מ ל'.) מ"מ י"ל דלענין חמץ שעשה"פ דרבנן גם חוזר חלילה אזלי' לקולא דכל חוזר חלילה דומה לספק ובדאורייתא לחומרא ובדרבנן לקולא ויש להוסיף ביאור לזה דהיכא דחוזר חלילה ראוי למיזל לקולא בדרבנן דהנה הר"ן ר"פ המדיר כ' דהיכא דמה"ת חל נדר ומדרבנן חוזר חלילה אזלי' בתר דאורייתא וחייל עיי"ש ואני הבאתי סמוכין לזה מהגמ' תמורה כ"ה. האומר בכור עם יציאת רובו קדוש דברי הרב ודה"ת דברי מי שומעין הנה היכא דיש לצדד לכאן ולכאן בלא הכרע כמו כאן דבאין בב"א קדושת בכור וקדושת האדם אזלי' בתר דברי הרב. וה"נ הדאורייתא והדרבנן הוי כמו דברי הרב ודברי התלמיד וכיון דחוזר חלילה ויש לצדד לכאן ולכאן אזלי' בתר דאורייתא שהיא דברי הרב וכיון דמה"ת חמץ שעשה"פ מותר רק מדרבנן

אסור וכיון דהדרבנן חוזר חלילה אזלי' בתר דאורייתא ושרי וכן בכל חוזר חלילה בדרבנן ודו"ק. וי"ל עוד הערה חדשה לפ"מ דאי' בפסחים ל' דע"י תערובת לא קניס ר"ש ועיי"ש בר"ח וכל חוזר חלילה הוי כעין חמץ ע"י תערובות כעין איסור והיתר מעורבין יחד דא"א להחליט איסור שישאר האיסור כסדר בלי הפסק דתיכף כשתאמר אסור מסתבב ממנו היתר ומהיתר מסתבב איסור ולעולם אין עומד במצב אחד והוי כעין תערובות מהותין דומיא דדברי הר"ח ז"ל שם דגם בתערובת באיכות לא גזר ר"ש עש"ה. ועי' חידושי הר"ן בב"מ דף מ"א:

אמנם יש לבאר דברי הר"ן ז"ל באופן אחר דלעולם ראוי שחמץ יחשב ברשותו משום דיהיה מותר לאחה"פ וכעין דאי' בבכורות י"א דפטר חמור חשוב ממון בעלים משום דחזי לבינו ובינו וכעין דברי הר"ן הנ"ל דע"ז של נכרי חשוב ברשותו משום דיש לו ביטול וכעין תוס' קידושין נ"ג: דמעשר שני ממון בעלים אפי' בגבולין משום דחזי בירושלים ה"נ חב"פ חשוב ממון בעלים משום דחזי לאחה"פ והזמן והמקום אחד כמ"ש המהר"ל ז"ל בתפארת ר"פ כ"ו וכעי"ז רש"י זבחים כ"ח. ד"ה פיגול דחוץ למחיצה דמי לחוץ לזמן (ודוגמא לזה בפסחים צ"ה. ולא ישאירו ממנו עד בוקר מרבה לא תוציאו דדמי ליה דהאי נפסל בנותר והאי נפסל ביוצא] והא דחמץ חשוב אינו ברשותו הוא מחמת חיוב תשביתו מחמת דמצוה עליו לבערו וא"א שישאר לאחה"פ ויבא לידי היתר. ע"כ דוקא חמץ של ישראל אין בו זכי' אבל חמץ של נכרי דהנכרי אינו מצוה לבערו ועומד לבוא לידי היתר שפיר בר זכיה הוא כמו ע"ז של נכרי:

אמנם מה שכתבתי דהא דחמץ אינו ברשותו הוא מחמת חיוב ביעור מצאתי בזה מחלוקת דבשו"ע הרב ז"ל סי' תמ"ה בקונטרס אחרון סק"ב כתב דחמץ אינו רשותו הוא מחמת איסור הנאה ולא מצד שמוזהר עליו לבערו ע"ש ולעומת זה באבני נזר או"ח ח"ב סי' של"ג ס"ק כ"ב כ' שהוא משום חיוב תשביתו. ודברי הרב ז"ל א"א לומר כמו שכתבתי איפוא רק כמש"כ מעיקרא דחמץ ש"י אסור לאחה"פ וחמץ של נכרי מותר לאחה"פ. ומה שהקשיתי ע"ז דא"כ חוזר חלילה ולענין חמץ שעשה"פ דהוא דרבנן ראוי למיזל לקולא אינו הכרח דמצינו דחתיכה ראוי' להתכבד אפי' באיסור הנאה לא בטיל אע"ג דעתה אינו ראוי להתכבד מ"מ אחר שיתבטל יהי' ראוי להתכבד כמ"ש התוס' חולין דף ק"י ואע"ג דחוזר חלילה דאם תאמר דלא בטיל א"כ לעולם אינו ראוי להתכבד. והא דחה"ל לא בטל דרבנן הוא. הנה אפי' בדרבנן בחוזר חלילה אזלי' לחומרא:

(י"ל** דהתוס' ס"ל דחה"ל מה"ת לא בטיל ואזלי לשיטתם במעילה כ"א. דדבר חשוב מה"ת לא בטיל וכן בתוס' ב"מ ו': מבואר דדבר שבמנין מה"ת לא בטיל. וכן יש להוכיח

מר"ש פ"ג דערלה מ"ז ד"ה שהי' רמ"א וכו' וצפורי מצורע חשובין כחה"ל וכו' א"נ שחיטה חשובי בהדי' דאתקיש לעוף טמא דדרשינן בפ"ב דקדושין לזה א"ש לא תאכל לרבות השחיטה והקשה לי ח"א דחה"ל מדרבנן לא בטיל ואיך ילפי' זה מקרא מהיקשא ולהנ"ל א"ש דר"ש משאנץ בעל התוס' ס"ל כתוס' דדבר חשוב מה"ת לא בטיל):**

ובההוא ענינא נלע"ד דבר מש"כ הט"ז ביו"ד סי' ק"י בתערובות חה"ל עם חתיכות שאין ר"ל מבהמה אחת דגם החתיכות שאינן ראויות להתכבד אסורין כיון דיש מבהמה זו חה"ל שאינו בטל נגרר שאר הבהמה אחרי החה"ל. ולע"ד נראה דל"ש בזה גרירה דבאמת ראוי דגם החתיכות הר"ל יהי' מותרין משום דכ"ז שאינו בטל אינו ר"ל (וגם באיסורי אכילה שייך כמש"כ הפת"ש בשם נו"ב) רק דחוזר חלילה דאם נימא דבטל שוב יהי' ראויות להתכבד וא"כ אליבא דאמת דאינו בטל ונשאר החה"ל באיסורו שוב באמת אין ראוי להתכבד וראוי שיהי' בטל וא"כ א"א לומר שהחתיכות שאין ר"ל יוגררו אחרי החה"ל דהרי אליבא דאמת גם החה"ל לפי מהותן העכשוי יש להם ביטול אלא דא"א להורות כן בפועל דא"כ יהי' שוב חה"ל אבל אם אין מורין כן הוי אינו ר"ל ושפיר החתיכות האחרות מתבטלות ודו"ק היטב. וכעי"ז ממש מצינו ביבמות י"ג: דטעמא דב"ש דמתירין צרה משום דאין אחע"א ואין איסור אחות אשה חל על איסור אשת אח ול"ה צרת ערוה והק' התוס' דא"כ תתייבם יבומי ותי' דאי פקע אשת אח חייל אחות אשה הילכך לא פקע והוא מש"ס לקמן ל"ב. ומ"מ הצרה מתייבמת דל"ח צרת ערוה כיון דלפי האמת אין מתירין איסור אשת אח ממילא אין איסור אחות אשה יכול לחול וא"כ ל"ה צרת ערוה וכן ממש בנ"ד ודו"ק.

הן אמת דברשב"א וריטב"א ביבמות שם כ' דהצרה מותרת משום דמחיים לא חל איסור אחות אשה והוא כמש"כ התוס' כ"ו: דצרת ערוה לאחר נפילה מותרת. משמע דלאחר נפילה באמת חשובה צרת ערוה. אך התם י"ל דאף דאיסור אחות אשה לא חייל עדיין מ"מ כיון דכל סיבת האיסור הוא מחמת איסור אחות אשה דאם נתיר איסור א"א יחול אחות אשה וכה"ג חשובה ג"כ צרת ערוה והתוס' לשיטתיי' לעיל יו"ד. שכ' דא"א אינה פוטרת צרתה כגון האומר ע"מ שלא תנשאי לפלוני משום דלא דמי' לאחות אשה כיון דכ"ז שלא נבעלה לפלוני ליכא איסור א"א עיי"ש הנה דאע"ג דמצד איסור א"א היא מתעכבת מלהתייבם מ"מ כיון דעדיין לא חל עלי' איסור א"א ל"ח ערוה. והרשב"א לשי' בריש מכילתין שתי' תי' אחר על קו' זו דאשת אח תפטור צרתה עיי"ש. הנה דס"ל דאף דאכתי לא חל איסור א"א מ"מ כיון דמצד א"א נמנעת מיבום חשובה כערוה לפטור צרה

וה"נ באחות אשה ואף דלא חל על אשת אח מ"מ כיון דהסיבה המעכבת היבום הוא איסור אחות אשה חשובה כערוה לפטור צרתה:

איך שיהי' נתבאר דחמץ ש"י אינו ברשותו וא"כ לכאורה ל"מ מכירתו אחר שש מ"מ נראה לענ"ד דאם כ' בנוסח השטר מכירה דמקנה לו מקום החמוצים באמעריקא שיקנה הנכרי בחצר מועיל כיון דאיסור הנאה אינו שלו וכ"א יכול לזכות בה כזוכה מן ההפקר א"כ גם הנכרי יוכל לזכות בה בקנין חצר והא דעשאן הכ' כאלו ברשותו הוא כל זמן שלא זכה בה אחר אבל כאן שהנכרי קנאו בקנין חצר ל"ש עשאן. וכן מבואר באבנ"ז או"ח ח"ב סי' תקכ"ח סק"ב וג'. אמנם אם לא הקנה לו מקום החמוצים רק קרקע אחרת ואגב קרקע הקנה לו החמוצים או קנין כסף או קנין סודר שלש אלה לא יועילו ולא יצילו בנ"ד דכיון דהנכרי לא עשה מעשה קנין בגוף החמץ רק מחמת שהישראל מקנה לו והרי החמץ אינו ברשותו להקנות ודוקא בקנין חצר דמשום יד אתרבאי וחשוב כאלו הנכרי בעצמו זוכה מן ההפקר ואינו צריך כלל להקנאת הבעלים בעצם החמץ רק לענין המקום והמקום בודאי ברשותו להקנות וכיון שהנכרי קונה המקום ממילא קונה אח"כ החמוצים אפי' בלא רצון הישראל כלל כזוכה מן ההפקר משא"כ כשצריך הקנאת הישראל בעצם החמץ ודאי ל"מ דלאו ברשותו קאי להקנות כנ"ל. שו"ר בנוב"י תשובה ס"ג מ"ת מבואר להדיא כדברי אלה:

אמנם אפי' כשהקנה לו החצר עדיין תלוי במחלוקת הפוסקים אם חצר קונה בנכרי. לדעת בעל אמונת שמואל הובא בקצוה"ח סי' קצ"ד ל"מ קנין חצר בנכרי דחצר משום שליחות איתרבאי ואין שליחות לנכרי וכן דעת כמה אחרונים המחזיקים בימינו לעומת זה יש כמה דיעות החולקים עליו. אמנם בזה רבו המתירים על האוסרים עוד נראה לענ"ד אפי' הי' בזה ספק השקול יש להקל בנ"ד דלענין זה יש מעלה במכירה אחר חצות ממכירה קודם חצות. דבשלמא כשמוכר קודם חצות י"ל דספק קנין מוקמינן החמץ בחזקת מרא קמא והממע"ה כמבואר בב"מ בסוגיא דתקפו כהן דאם נימא תק"כ מוציאין מידו חשוב ודאי של בעלים ראשונים נמצא דאפי' ספק מכירה ליכא וכ"ת דמ"מ אחר חצות שנעשה הפקר יקנה הנכרי בחצר הרי כ' בנתיבות דאפי'. להדיעות דחצר קונה בנכרי מ"מ אינו קונה שלא מדעתו ואחר חצות אין לו כוונה לקנות] אמנם במוכר אחר חצות דכבר פקע רשות בעלים ול"ש חזקת מרא קמא ואע"ג דעשאן הכתוב כאלו ברשותו ה"ד לחומרא לעבור בבל יראה אבל לא לשום דבר כמבואר בפסחים ו': דלאו ברשותו קאי לא לבטלו ולא לקדש בו את האשה. אך יש לדון להדיעות דאיסור הנאה חשוב שלו רק אינו ברשותו [ומ"מ אינו יכול להקנות כיון דאינו ברשותו] א"כ אפשר דגם בזה שייך

לאוקמי בחזקת מרא קמא. אך נראה לפמש"כ תוס' בב"מ ו': ד"ה פוטר בממונו דבתפוס ברשות אין מוציאין מידו וכאן תפוס ברשות הבעלים וברצונם הטוב וכיון דחמץ מונח בחצר של הנכרי הוי כמוחזק ותפוס ואין מוציאין מידו. עוד י"ל לפי מה שכ' בתשובותי במק"א הא דספק ממון קולא לנתבע משום דמצינו לפעמים דכופין על לפנים משורת הדין כמו דינא דבר מצרא וכן שומא הדרא לעולם אע"ג שאינו רק משום ועשית הישר והטוב מ"מ ראו חכז"ל בחכמתם דראוי לכוף ע"ז והרי דעת המרדכי הובא ברמ"א סי' י"ב ס"ב דכל ב"ד יכולין לכוף על לפמשה"ד ומכ"ש שיש לחכמים ז"ל כח לזה במקום שנראה להם שכך ראוי והגון וכן הוא לענין ספק ממון קולא לנתבע ראו חכז"ל בחכמתם כיון דסוף סוף לא יהי' להתובע דמה חזית דדמא דהאי סומק טפי דילמא כו' אין עצה רק לומר יהי' מונח ע"ד גם לי גם לך לא יהי' ראו חכמים ז"ל בחכמתם שהישר והטוב בזה שימחול התובע כיון שהנתבע מוחזק והבאתי ראיה מרא"ש רפ"ב דב"מ דבמציאה שהוא ס' אם הוא שלו אם חייב להכריז חייב להכריז מצד ס' וק' נימא ס' ממון לקולא ולהנ"ל א"ש טובא דכאן הסברא להיפך שיכריז דכיון דבעלים יש להם ס' הפסד והמוצא אין לו רק ס' מניעת הריוח ודאי הישר והטוב בזה הוא להכריז, לפי"ז בנ"ד דאצל הישראל אין החמץ שוה מאומה ואצל הנכרי שוה כל המחיר וא"כ בזה הישר והטוב שהישראל יוותר נגד הנכרי מצד ספק גזל נכרי וגדולה מזו כתבו התוס' בע"ז כ'. ד"ה ור"מ ההוא אצטריך להקדים נתינה לגר למכירה דנכרי וא"ת וכי אם יש לו לאדם חפץ למכור יתננו לגר קודם שימכרנו לנכרי והלא אפי' לישראל אינו מצווה על כך. וי"ל דדוקא נבילה שאינו שוה אלא דבר מועט לישראל שלא הי' עוב"כ מצויים ביניהם ולגר הוא שוה הרבה כשאר בשר עכ"ל. הנה סברת התוס' ל"ש רק בגר תושב דלית בי' לא תחנם ואנו מצווים להחיותו כדאיתא בש"ס ע"ז שם משא"כ בנכרי דאסור לוותר נגדו על חנם משום לא תחנם. אמנם בנ"ד הוא ספק גזל אצל שניהם ואנו צריכים לפשר ביניהם ודאי נכון יותר שהישראל יוותר נגד הנכרי בזה משום דלישראל אינו שוה] מאומה ואצל הנכרי הוא בכל שויו. עוי"ל דידוע קו' הר"י באסאן דכל ספק ממון לקולא לנתבע הא הוי ס' גזל ותי' דא"ת ליתן להתובע א"כ גם אצלו יהי' ספק גזל ובנ"ד נראה לי דאצל הנכרי ליכא ספק גזל כיון דאצל הישראל אינו שוה מאומה ואע"ג דכ' הרה"מ דגם חצי פרוטה אסור לגזול מה"ת כמו חצי שיעור אסור מן התורה היי"ד היכא דשייך חזי לאיצטרופי משא"כ באיסור הנאה. וכעי"ז מחלק בגיטין כ'. בין כתבו על עלה של זית לאיסור הנאה. עוי"ל דהנה בתשו' הרי"מ ז"ל סי' ה' כ' הטעם דספק ממון לקולא משום שלך קודם לכל אדם וע"כ א"צ לוותר זכות ספק שלו מחמת זכות ספק של חבירו ע"ש. ונראה לפענ"ד ראי'

לדבריו ז"ל מנימוקי יוסף בב"מ מ"ג. בהא דאיבעיא קשר משונה מה תיקו דהיכא דספק אם יש לו היתר שימוש בממון חבירו או לא הוי תיקו באיסורי ולחומרא ע"ש ולכאו' ק' מ"ש מכל ספק ממון דלקולא ולהנ"ל אתי שפיר דדוקא בספק בממונו אז אזלי' לקולא וא"צ לוותר זכות ממונו בשביל חבירו משא"כ בזה דודאי אין זה ממונו רק ממון חבירו אך שיש ס' אם יש לו זכות להשתמש בממון חברו אזלינן לחומרא. עוד ראי' מרא"ש רפ"ב דב"מ בספק אבידה ספק הפקר אזלינן לחומרא ואסור ליטלו לעצמו והוא ג"כ מטעם הנ"ל כיון דזה ודאי שאינו שלו ול"ש שלך קודם לשל חברו אזלי' לחומרא. עוד ראי' מהרמב"ם פט"ז מה' מלוה ולוה בענין חנוני על פנקסו דשניהם נשבעין ונוטלין מ"מ אם מת פועל או בעה"ח נוטל החנוני שלא בשבועה מפני שאין בעה"ב מפסיד כלום ואינו משלם אלא תשלום אחד וכמעט שמפורש כאן סברא הנ"ל דכיון דאינו צריך לוותר משלו כלום אזלי' בספק ממון לחומרא לנתבע (ובהאי ענינא ק"ק לי דבב"ת כ"א: פשיטא לי בר מתא אבר מתא מצי מעכב בר מבואה אבר מבואה דנפשאי ל"מ מעכב בעי' ר"ה ברדר"י בר מבואה אבר מבואה אחרינא מה תיקו. וקיי"ל דקולא לנתבע עי' סמ"ע סי' קנ"ו ס"ק ט"ז והתם אין לבר מבואה אחרינא קנין במבוי זו ול"ש שלך קודם ולמה ניזיל לקולא ויש ליישב

) **(ובההוא ענינא ראיתי בב"י חו"מ סי' כ"ח אהא דב"ק קי"ג הא בר ישראל דידע סהדותא לעכו"ם ואזיל ומסהיד לי' בדינא דנכרי על ישראל חברי' משמתינן לי' משום דמפיק ממונא אפומא דחד וכו' ואיבעיא לן אדם חשוב דסמכי עלי כבי תרי מהו וכו' ואסיק בתיקו וכ' הרא"ש דכיון דלא איפשטא אזיל ומסהיד וכ' ב"י סי' כ"ח משום דהוי כס' ממון לקולא לנתבע. ולפמ"ש ל"ש זה דא"צ לוותר כלום משלו ובלא"ה דברי ב"י תמוהין שכ' דכיון דתובעין ממנו העדות הוי כנתבע עיי"ש והיא פלא דלקולא לנתבע היינו שא"צ ליתן מה שתובעין ממנו וכאן להיפך אזיל ומסהיד ואכמ"ל.)** ונשוב לנ"ד נראה דל"ש אצל הישראל שלך קודם כיון דהחמץ אינו שוה מאומה עבורו ואין צריך לוותר כלום משלו וא"כ ל"ש גבי' ספק ממון לקולא משא"כ אצל הנכרי דעבורו החמץ ראוי לכל צרכיו ע"כ זכות הנכרי קודם.

וכל זה אם הקנה להנכרי מקום החמוצים באמעריקא. אבל הקנה בשאר קנינים דצריך להקנות גוף החמוצים לכאורה ל"מ לאחז"א דלאו ברשותי' קאי אך בנ"ד יש ספק מחמת שהחמוצים היו אז בשעת מכירה באמעריקא במקום שלא חל עדיין איסור הנאה של החמץ מחמת ששם הוא קודם חצות כמ"ש השואל. ולכאורה יש לפשוט ספק זה מגיטין פ"ג. היכא מצינו אסור לזה ומותר לזה האסור אסור לכל והמותר מותר לכל ע"ש וחמץ

זה מותר לכל אנשי אמעריקא באותה שעה וא"א שיהי' אסור לדידן. אך אין זה ראי' דזה ל"ח אסור לזה ומותר לזה דאסור לכל ישראל אחר חצות ומותר קודם חצות דכולם שוים בדבר אך דלבני אמעריקא קודם חצות ואצלינו אחר חצות וזה ל"ח חילוק. והראי' לזה דאל"כ ק' דאם איש מאירופא יסע לאמעריקא יהי' חל עליו איסור חמץ הרבה שעות קודם חצות של אמעריקא דנותנים עליו חומרי מקום שיצא משם וכן הנוסע מכאן לווארשא במקום שהשקיעה מאוחרת ממקומו בשעה או שתים יהי' צריך לפסוק ממלאכה בע"ש כחומרי מקומו אף שהוא במקום שהוא שם עדיין שעה או שתים לפני השקיעה דהרי אפי' בדאורייתא אזלינן בתר חומרי מקום שיצא משם כפסחים נ"ב. לענין פירות שביעית ולא אשטמתי הפוסקים לכתוב דין חדש כזה וגם פוק חזי מה עמא דבר ומעשים בכל יום להיפוך. ע"כ דל"ח כלל שעושה נגד חומרי מקומו] וכולם שוים בדבר שפוסקים ממלאכה בשקיעת החמה ומאכילת חמץ בחצות ע"פ [ומדרבנן ד' שעות ביום] וראי' לזה מהא דמבואר ברש"י מנחות ע"ו. ד"ה קצירה וכו' דהא מיום הביאכם כתיב ולא משעת הביאכם וכיון דחשכה מבערב יום הביאכם הוא עכ"ל משמע דמה דזמן ספירה מתחיל תחלת הלילה דט"ז משום דאז עכ"פ הוא יום הבאה של העומר. וא"כ ק' לכאורה במקומות הרחוקים איזה שעות מירושלים ששם שקעה"ח מתחיל איזה שעות מוקדם לירושלים איך סופרין מתחלת הלילה והרי אכתי לא יום הביאכם הוא דהרי בשום מקום בעולם ליכא חיוב הבאת העומר רק בירושלים ובירושלים עדיין לא נתקדש היום וע"כ צ"ל דכיון דיום ט"ז ניסן הוי יום הביאכם בירושלים חשיב בכ"מ בט"ז שלו יום הבאה של העומר אע"ג דאכתי לא הוי ט"ז בירושלים.

וזה כביר שמעתי מגדול א' קו' בפסחים ה'. זמן שחיטה קאמר רחמנא עיי"ש וק' דא"כ לא יהי' חמץ אסור רק בעת שבירושלים הוא חצות כי אין זמן שחיטה רק בירושלים ע"כ שמעתי. אמנם להאמור א"ש דחצות י"ד חשוב זמן שחיטה בכ"מ אע"ג דאכתי ל"ה חצות בירושלים וכמו דחשוב יום הביאכם. וכעי"ז נראה לענ"ד בענין קריאת שמע עד ג' שעות כתב הרמב"ם והר"ב ז"ל וכן פסקו רוב פוסקים דאזלינן בתר שעות זמניות ולכאורה ק' טובא דג' שעות הרי לא כתיבו בקרא רק כתיב ובקומך ומסברא אמרינן עד ג' שעות כדרך בני מלכים לעמוד בג' שעות. ובענין זה ל"ש למיזל בתר שעות זמניות והרי בקיץ בימים הארוכים זמן ק"ש לפעמים בשעה ששית וחצי וידוע שבני מלכים עדיין ישינים איזה שעות אח"כ. וע"כ צ"ל לפמש"כ הרמב"ן פ' אחרי דעיקר המצות הן בארץ ישראל ובחוץ לארץ הוא רק כדי שלא ישתכחו כשישובו לא"י ע"ש ובא"י מצות ק"ש וזמן קימה לבני

מלכים כמעט לעולם שוה בשעה תשיעית שהוא רביע יום וכיון דצריך לעשות המצוה בח"ל דומיא דא"י ע"כ זמן ק"ש בחו"ל ג"כ ברביע יום.

(גם** י"ל בלשון אחר דהנה בס' חסל"א אזולאי מעין ג' נהר ח' בשם הרה"ק רמ"ק ז"ל כי אין ההנהגה העליונה מתנהגת לא בזריחת המזרח ולא בשקיעת המערב וכן לא בצפון ולא בדרום אלא אל הנקודה של א"י הוא מובחר הישוב ופתח היכל לבנת הספיר הוא מכוון כנגדה וזריחת א"י הוא בבוקר לאשמורת הבוקר ושקיעת א"י הוא לשליטת הלילה ועד"ז יתנהגו המשמורות ומספר הימים לא יותירו ולא יעדיפו רק מה שמהווה השמש וירח הגשמי בא"י וכו' אמנם יתפשט אור היחוד מנקודה האמצעית על כל בחינת השרים אשר ישראל שוכנים בתוכה נצוצי השכינה מתפשטים עליהם בסוד גלות השכינה וכו' בעת המעותדת בגבול השר שהם משועבדים תחת ידו וזה משאז"ל ישראל בחו"ל עוע"ז בטהרה הם ואין מיחדים הזמן העליון כ"א יחוד זמן של שרים החיצונים וכו עיי"ש נמצא שאין בחו"ל זמן מצד עצמו כי עיקר הזמן הוא בא"י אף שתתפשט האורה מא"י לחו"ל באותו זמן שהוא דוגמתו וכיון דאינו תלוי בחו"ל בעצמו רק בזמן שהוא דוגמת א"י שאז מקבל הארה ממנו ע"כ אזלי' בכ"מ בתר רביע היום דאז חשוב דוגמת זמן קימה בא"י דבא"י תמיד זמן קימה ברבע היום.)** הנה דאע"ג דסוף זמן ק"ש בחו"ל אינו מסתיים בשעה תשיעית כמו בא"י מ"מ חשוב דומיא דא"י בזה דהזמן מסתיים סוף רביעית היום וזה ראי' לדברינו דנ"ד ל"ח אסור לזה ומותר לזה אע"ג דאצלינו מתחיל האיסור איזה שעות קודם לחצות של אמעריקא מ"מ בכלל כל אפין שוין דאיסור מתחיל בחצות י"ד:

ולכאורה יש להביא ראי' לזה דאזלינן בתר החמץ לא בתר גברא דהנה בפסחים נ': המוליך פירות שביעית ממקום שכלו למקום שלא כלו או ממקום שלא כלו למקום שכלו חייב לבער וכ' באבנ"ז או"ח סי' תנ"ד סקי"ח וז"ל ונראה דהנה פשוט דגבי פירות שביעית אין הפי' חומרי מקום שיצא משם ושהלך לשם על אדם היוצא. דא"כ ליתני באדם ההולך למקום אחר דאסור לאכול שם מפירות אם כלו במקומו וכן מבואר בשמעתתא ברש"י בכמה מקומות וכן בתוס' במה שכתבו דבדבר שאינו תלוי בגוף האדם עכ"ל (וכוונתו לתוס' נ"ב. בד"ה במקום] וה"ה בנ"ד לא אזלינן בתר מקום האדם רק בתר מקום החמץ. אך בע"כ לאו ראי' הוא דא"כ המוליך חמץ מפה לאמעריקא קודם הפסח באמצע השנה יהי' אסור לבני אמעריקא לאכלו כמה שעות קודם חצות שלהם בחומרי מקום שיצא משם כמו בפירות שביעית דס"ל לר"י בפסחים נ"ב. דאפילו מוליך ממקום שלח כלו למקום שלא כלו ושמע שכלו במקומו חייב לבער אע"ג דבשעה שיצא ממקומו לא כלו

ותו נראה דאפי' לת"ק דר"י דס"ל התם אינו חייב לבער משום דבשעה שהוציא משם לא כלו ה"ד התם דבשעה שהוציאם עדיין לא נודע מתי יכלו במקומם ויגיע זמן הביעור ע"כ ל"ש חומרי מקום שיצא משם משום דאז עדיין ל"ה החומרא כלל במקום הזה ואפשר הי' אז שיתמהמה זמן הויות הפירות יותר משא"כ בנ"ד דהדבר ברור כשמש דברגע חצות יחול זמן איסורם וזמן ממילא קאתי' וחשוב כאלו כבר היתה החומרא בפועל [דוגמא לדבר שיטת הסוברים דחמץ חשוב נ"ט בר נ"ט דאיסורא דחמץ שמו עליו] אמנם נראה ברור דשאני פירות שביעית דהיא מצוה התלו' בארץ וכן איתא בנדרים נ"ח: שאני שביעית הואיל ואיסורם ע"י קרקע ע"ש וכיון דאיסור בסיבת הקרקע שגדלו שם ע"כ אזלינן בתר מקום גידול הפירות כי הגידול הוא עיקר סיבת איסורם משא"כ לענין חמץ בפסח ל"ש למיזל בתר מקום החמץ כי אין המקום סיבת האיסור כלל כמובן:

ודכירנא זה רבות בשנים אמר לי הגאון הגדול מקינצק ז"ל הערה בפסחים ל"ב. תנן האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש וכו' אלא א"א לפי דמים משלם חמץ בפסח בר דמים הוא והק' דלמא מיירי כשהכהן בעל החמץ דר במקום שעדיין הוא קודם זמן איסור חמץ והחמץ עצמו מונח במקום שכבר חל איסור חמץ ושפיר בר דמים הוא שבמקום שהכהן דר יוכל למכרו ולקחת דמים דשם הוא מותר בהנאה עדיין ע"כ שמעתי ולכאורה יש להוכיח מכח קושיא זו דאזלינן בתר מקום החמץ ולא בתר בעלים וא"כ הוא בנ"ד להיפוך כי במקום החמץ עדיין לא הגיע זמן איסורו מותר בהנאה. שוב בא לידי ס' עונג יו"ט וראיתי שם בסי' ל"ג שהביא ראי' זו לנדון זה. מ"מ יש לדחות דאזלינן לחומרא לעולם בין כשהגיע זמן איסור במקום הבעלים או במקום החמץ וכעין זה במשנה כלים פ"ג מ"א ופ"ח מ"ח בכלי העשוי למשקה וגם לאוכלין וניקב ככונס משקה מטילין אותו תמיד לחומרא עי' בתשובתי סי' נ"ה הבאתי עוד דוגמאות לזה. גם י"ל דאם הוי זמן האיסור מצד האדם ולא מצד החמץ או מצד החמץ ולא מצד האדם הוי כעין ח"ש באיכות ואסור מה"ת כמו ח"ש בכמות דאסור מה"ת וכתבתי ראיות לזה בס' שיח השדה כלל י"א דגם ח"ש באיכות אסור מה"ת ובלא"ה אין לה"ר מדהו"מ לאוקומי אוקימתא רחוקה כזו כמובן. וגם בס' עונג יו"ט כ' שהוא קצת ראי' ובודאי אין להעמיד יסוד להלכה על ראי' כזו. ואם באנו לדון מכח ראי' כזו יכולנו להביא ראי' דאזלי' בתר מקום בעלים מפסחים ז'. דפריך והא דלאחז"א ל"מ מבטל לי' מברייתא דא' שבת וא' יו"ט מבטלו בלבו ויו"ט בתר איסורו הוא. ולכאורה קשה לוקמי' כגון שבמקום הבעלים כבר קידש היום ונכנס ליל פסח ובמקום החמץ עדיין קודם שש וע"כ מבטלו בלבו משום דבמקום החמץ קודם זמ"א ע"כ ברשותי' קאי וע"כ דאזלי' בתר מקום בעל החמץ. אך

לקושטא אין זו ראיה מה שהי' יכול לאוקמי באוקימתא רחוקה כזו ואין להעמיד יסוד להלכה על ראיות כאלה:

ובעיקר נדון דהתם כשהיא במקום שעדיין אין איסור חמץ והחמץ במקום שכבר חל איסורו נראה דלדיעות דחמץ חשוב נ"ט בר נ"ט דהיתרא ולא חל איסור חמץ רק בהגיע פסח מ"מ יותר כיון דהאדם במקום שעדיין לא הגיע חג הפסח לא חל עליו עדיין איסה"נ דחמץ בפסח וכעי"ז כ' הב"ח או"ח סי' תקפ"ה דקודם ר"ה אין חל מצות שופר וכעי"ז רש"י פסחים ס"ט. דקודם חצות אין חל מצות פסח אך לדיעות דחמץ הוי נ"ט בר נ"ט דאיסורא יש להסתפק דאולי חל האיסור קוה"פ א"ד לעולם אין חל האיסור עד הפסח מ"מ כיון דהחמץ לא ישתנה בפסח ומ"מ יאסר אז חשוב נ"ט בנ"ט דאיסורא וכן משמע הלשון חמץ שמו עליו שכתבו הפוסקים:

ולולא דמסתפינא נלע"ד לדמות דבר זה למה שנסתפק בס' מנחת חינוך בהניח פת בשבת עם חשיכה בתוך התנור ונאפה במוצאי שבת אם חייב או לא. ובס' חלקת יואב סי' י' הביא ראי' מירושלמי שבת פ"ק דחייב ובאגלי טל מ' זורע סק"ח אות ח' חולק על דבריו דבירו' ליתא דחייב אלא דאסור ע"ש והתם נמי האדם עומד בתוך השבת ופועל מלאכה חוץ לשבת [ודומה לאדם העומד במקום שאין פסח עדיין ויש לו חמץ במקום שכבר חל פסח והוי כעומד חוץ לפסח ויש לו חמץ בתוך הפסח] ואף שכ' בנימוקי יוסף פ"ב דב"ק דאשו משום חציו חשוב כי עשה הכל בשעת הצתה הי"ד דדנין על האדם הפועל אבל אם דנין על הפעולה הנעשית ודאי ל"ח שנעשה עכשיו אלא אח"כ וכן שמעתי מאדמו"ר זצ"ל מסאכטשוב אהא דתענית כ"ט אלו הוינא התם קבעת בעשירי ואע"ג דהצתת המקדש הי' בתשיעי מ"מ כיון דעיקר התענית על מה שנשרף המקדש ולא על פעולת השריפה של האויבים ימ"ש ע"כ אזלי' בתר שעה שנשרף ע"כ דברי קדשו זצללה"ה וא"כ המניח פת בתנור בשבת ונאפה במוש"ק חשוב כאלו אדם עומד בתוך השבת ועושה מלאכה חוץ לשבת [ולשבר את האוזן דוגמא לדבר העומד חוץ לעזרה ושוחט בסכין ארוכה קרבן שבתוך העזרה] ה"נ בנ"ד האדם עומד בתוך הפסח ומוכר חמצו שבאמעריקא שהוא עדיין חוץ לפסח. והנה שם בשבת אזלי' יותר בתר האדם דהרי מותר להדליק נר בע"ש אף שדולק והולך בשבת הנה האדם עומד חוץ לשבת ופועל בשבת מותר לגמרי ואלו במניח פת בתנור בשבת ונאפה במוש"ק אפי' לאגלי טל איסורא איכא וא"כ יש ללמוד מזה לנ"ד ג"כ דאזלי' בתר מקום האדם ולא בתר מקום החמץ אמנם יש לחלק דשאני שבת דעיקר רצון התורה למען ינוח והאדם נח בשבת וכעי"ז כתבו האחרונים לענין אמירה לנכרי בשבת דהוא שבות והקשה בשו"ת פנ"י לדעת הרמב"ם דיש שליחות לנכרי

לחומרא מה"ת וא"כ יאסר אמירה לנכרי בשבת מה"ת ותי' החת"ס והבית מאיר כנ"ל דעיקר כוונת התורה הי' למען ינוח והרי נח וע"כ ל"ש בזה שליחות [וכעי"ז אמרתי לענין קו' הנימוק"י פ"ב דב"ק שיהי' אסור להדליק נר בע"ש שידלוק בשבת משום אשו משום חציו ותירצתי דבזה ל"ש אשמ"ח דעיקר כוונת התורה שהאדם ינוח בשבת והרי נח] וע"כ אין ראי' מזה לנ"ד.

ולכאורה יש לתלות זה בפלוגתת הפוסקים אם חמץ חשיב נ"ט בר נ"ט דהיתרא או דאיסורא דלשיטות דחמץ חשיב קוה"פ היתרא בלע ואין איסור חמץ חל רק בפסח וא"כ חמץ הוי איסור גברא לא איסור חפצא וכ"כ האחרונים לענין יוהכ"פ דהוי איסור גברא משום דאיסורו תלוי בזמן. ונלע"ד סמך לזה במגילה ט': והצרוע אשר בו הנגע מי שצרעתו תלוי בגופו יצא זה שאין צרעתו תלוי' בגופו אלא בימים. הנה דטומאה שאינה אלא לזמן ל"ח תלוי בגופו ול"ש לכתוב אשר "בו" הנגע ה"נ איסור התלוי בזמן ל"ח האיסור בחפץ. וכיון דהוי רק איסור גברא ראוי למיזל בתר מקום גברא לא בתר מקום החפץ. אבל להשיטות דחמץ חשיב אף קודם הפסח נ"ט בר נ"ט דאיסורא היינו דכל השנה אדם מוזהר שלא יאכל חמץ בפסח ול"ח איסור התלוי בזמן דכל השנה מוזהר ע"ז שלא יאכל חמץ בפסח רק דלא משכח"ל בכל השנה שיאכל חמץ בפסח וה"נ חמץ דומה לכל איסורים דלרוב פוסקים הוי איסור חפצא לא איסור גברא [לבד הריטב"א פ"ב דנדרים] וא"כ ראוי למיזל בתר מקום חפצא. אך כבר כתבתי לעיל דאי"ר מהא דחמץ נ"ט בר נ"ט דאיסורא דמוזהר ע"ז קוה"פ די"ל דאין האיסור חל רק בפסח ומ"מ כיון דהאיסור לא ישתנה וכמו שהוא עתה במצבו העכשוי יחול עליו איסור אח"כ ל"ח נ"ט דהתירא ותו דהר"ן כ' נדרים י"ח. דמידי דהוי איסור חפצא הוי נמי איסור גברא וא"כ ראוי למיזל בתר שניהם בין בתר מקום חפצא בין בתר גברא והוא מתאים עם דברינו לעיל דאזלי' הכא והכא לחומרא. אך ע"ז יש לדון דכיון דהוי איסור חפצא צריך האיסור לחול מקודם על החפץ ואח"כ על האדם כי תמיד צריך להיות הסיבה קודם להמסובב וכאן סיבת האיסור הוא אחפצא וממנו מסתבב איסור אגברא ואם במקום חפצא עדיין לא חל איסור חמץ א"א שיאסר מצד מקום גברא דבהתבטל הסיבה בטל המסובב:

גם מש"כ דלשיטות דחמץ קוה"פ חשיב היתרא בלע הוי א"ג וראוי למיזל בתר גברא סברא זו שייך לומר לקולא דאם במקום גברא עדיין אינו פסח אין החמץ אסור בהנאה אף דבמקום חמץ כבר חל זמן איסור (וכבר כתבתי כזה לעיל אך דשם כתבתי כיון דהאדם אינו מוזהר קוה"פ ואצלו עדיין קודם הפסח וכאן כ' דכיון דהוי איסור גברא אזלי' בתר מקום גברא] אבל להיפך אם במקום האדם חל זמ"א ולא במקום החמץ אין הכרע לזה

די"ל ולהדיעות דחמץ חשיב נ"ט בר נ"ט דהיתרא כמו בב"ח מינה דחמץ בלא פסח הוי כמו בליעה של בשר בלא חלב דהוי היתרא ואין איסור רק בצירוף עם חלב ה"נ אין איסור רק בצירוף חמץ עם פסח וע"כ לית להו הסברא דחמץ שמו עליו שכתבו האוסרין משום דכאן נמי אין שם איסור עליו עדיין רק בצירוף עם פסח וכיון דבמקום החמץ אין פסח נמצא דעדיין ליכא חפץ איסור דהרי אין שם רק חמץ לבדו וחמץ לבד בלא פסח ל"ח חפץ איסור וא"כ מה בכך דחמץ הוי איסור גברא ולא אי"ח והרי עכ"פ צריך שיהיה על החפץ שם האיסור שאסרה תורה ושם האיסור כאן הוא חמץ בפסח ושם באמעריקא אין שמו עליו ודוק היטב.

שוב נתיישבתי דלפ"ז גם להיפך אין ראי' די"ל דאפי' לדיעות דחמץ היתרא בלע מ"מ ס"ל דאיסור חמץ חל קוה"פ היינו דחל עליו תמיד איסור שלא לאכול חמץ בפסח מ"מ חמץ קוה"פ הוי כמו בשר בלא חלב והוי כמו היתרא בלע כיון דעדיין אין שם האיסור עליו ולא בעבור שהאדם אינו מצאה עתה רק בעבור שהחפץ עדיין אין שם האיסור עלי' וכן נראה מלשון החולקין דס"ל דחמץ הוי נ"ט דאיסורא שכתבו הטעם משום דחמץ שמו עליו ש"מ דטעם המתירין משום דאין שמו עליו וק"ל.

ואיך שיהי' נלע"ד להתיר בנ"ד לפמ"ש בנוב"י סי' כ' דלענין חשעעה"פ דרבנן יש לסמוך על הפוסקים כר"ש דחמץ לפני זמנו בלא כלום. והנה לשיטות הפוסקים כר"ש יש ד' דיעות חשבם באבנ"ז סי' שע"ו. א' דעת בעה"מ דלר"ש מותר אפי' באכילה מה"ת בער"פ אחר חצות עד הלילה ובהנאה מותר אפי' מדרבנן. ב' דעת הראב"ד ובעה"ע ורמב"ן ז"ל דלר"ש לפני זמנו אסור באכילה מה"ת ובהנאה מדרבנן [ומדברי הנוב"י סי' כ' משמע דלראב"ד ז"ל מותר בהנאה אפי' מדרבנן והנה מדברי הראב"ד על הרמב"ם פ"א מה.' חו"מ ה"ח אין הכרע אך מדברי הראב"ד ז"ל פ"ק דפסחים בהשגות על הרז"ה משמע קצת כאבני נזר] ג' דעת התוס' דלר"ש מותר בהנאה עד הלילה גם מדרבנן ובאכילה אסור מדאורייתא דתשביתו שלא כדרך הנאה משמע ורמב"ן במלחמות ה' כ' בלשון אחר אין לך שטעון השבתה ומותר באכילה. וכ' אבנ"ז שיש נפ"מ בין הטעמים לענין ח"ש דלטעם התוס' מותר לאכול ח"ש בער"פ אח"צ דבח"ש ליכא תשביתו ולטעם רמב"ן אין האיסור בסבת העשה דתשביתו רק שהוא ראי' מדטעון השבתה ש"מ שאסור באכילה ואף ח"ש אסור כמו בכל מא"ס. ולע"ד יש עוד נפ"מ לדעת רש"י פסחים כ"ט דמשכחת לה שיאכל חמץ של חבירו ומ"מ ישאר של חבירו בשעת אכילה לטעם קמא אין איסור אכילה בע"פ מה"ת אלא לבעלים דמצווין בתשביתו אבל לרמב"ן אסור כ"א:

שיטה ד' הוא שיטת הר"ן ז"ל פ"ק דגם לר"ש אסור בהנאה מה"ת בע"פ והא דאמרי לפני זמנו בלא כלום היינו דלאו ליכא אבל מ"מ אסור מחמת העשה דתשביתו. והנה האבני נזר שם הק' ע"ז דהרי חזי' דתרומה טמאה טעון שריפה ומ"מ מותר בהנאה ונלע"ד דהנה לעיל הובאו ב טעמים לאסור חמץ ע"פ לר"ש באכילה א' דתשביתו שלא כדרך הנאתו [והיינו אכילה] משמע ב' דאין לך דבר שטעון השבתה ושרי באכילה וי"ל דהר"ן ס"ל טעם שלישי ע"ז דאע"ג דבאכילה החמץ עצמו מושבת מן העולם מ"מ לגבי האדם האוכלו ל"ח מושבת דאדרבא הוא נהנה ממנו ומשתמש בהווייתו למה שעיקרו עומד. והרי חזי' דלענין תשביתו אזלי' בתר האדם אפי' לקולא דהרי חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער וכן מפרש ויוצא בשיירא הוי כמבוער ואע"ג דעצם החמץ בכ"מ שהוא יש לו מציאות שלם ואינו מבוער כלל מ"מ לגבי האדם חשוב מבוער כיון דאין יכול לקחתו בקל. הנה דכיון דמושבת "ממנו" חשוב השבתה ודון מינה ומינה דה"ה להיפך כשהחמץ בעצמו מושבת אך לגבי האדם אינו מושבת ל"ח מושבת דידיעת ההפכים א' הוא. וע"כ ל"ק מתרומה דהתם בעי' שהתרומה עצמו יהי' נשרף ונתבער מן העולם ע"כ גם כשנהנה חשיב שמתקיים בו מצות שריפה משא"כ לגבי תשביתו דמצינו דאזלינן בתר האדם כל דמבוער לגבי' חשוב כמבוער וכהיתרו כך איסורו דכל שאינו מבוער לגבי' ל"ח מבוער ולא מקיים בי' תשביתו ע"כ אסור בהנאה מצד תשביתו דלגבי בעלים ל"ח זה מושבת כיון דעיקר הויית החמץ הוא למטרה זו לאכלו או להנות ממנו וכל שמשתמש בו לעיקר מטרת הוייתו ל"ח השבתה לגבי'.

ועתה הבא נבא לנ"ד והנה לא מיבעי' לדעת בעה"מ ותוס' דלר"ש מותר בהנאה אפי' מדרבנן ולנוב"י גם דעת הראב"ד ז"ל כן פשיטא דמועיל מכירה בער"פ אחר חצות דברשותי' קאי אך אפי' לדעת רמב"ן ובעל העיטור [והראב"ד אליבא דאבני נזר] דאסור בהנאה מדרבנן וכן לדעת הר"ן דאסור בהנאה מדאורייתא מ"מ בנ"ד נראה דברשותי' קאי למכור. ואקדים מה שנ"ל מסברא דאפי' נימא דלענין איסה"נ אזלי' בתר מקום האדם היינו משום דהנאה הוא דבר המגיע לאדם ואע"ג דהחמץ מונח במקום שאין פסח עדיין סו"ס האדם נהנה ממנו בפסח אבל ל נין ב"י וב"י ולענין תשביתו ודאי אזלינן בתר מקום החמץ דבזה עיקר מכוון התורה על החמץ שלא יהי' חמץ נמצא בפסח וכיון דהמצוה על החמץ ראוי למיזל בתר מקום החמץ ושם עדיין קודם זמן איסור.

ויש להוסיף ביאור לזה דהרי אין חיוב רק להשבית החמץ אף דהחמץ בעולם כל ששם מושבת עליו אינו עובר עליו כמו דחזינן חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער ואע"ג דהחמץ בעולם תחת המפולת מ"מ כל ששם מושבת עליו שפיר דמי וא"כ גם בנ"ד

הרי החמץ מושבת ומבוער מן הפסח ואף דהחמץ בעצמו נמצא מ"מ אינו נמצא חמץ בפסח דבמקום החמץ אין פסח ובמקום פסח אין חמץ. אך בזה יש לדון לפמ"ש לעיל ביאור הפלוגתא דנ"ט בר נ"ט בחמץ דמאן דסובר דהוי נ"ט בר נ"ט דהיתרא ולית לי' חמץ שמו עליו ס"ל דשם האיסור חמץ בפסח וחמץ לבד בלא פסח הוי כמו בשר בלא חלב וא"כ ה"נ איסור בל ימצא שם האיסור שלא ימצא חמץ בפסח ולפ"ז שפיר צדקו דברינו דאם החמץ במקום היתר הרי לא נמצא חמץ בפסח אבל לדיעה דחמץ חשוב נ"ט בר נ"ט דאיסורא דשם האיסור חמץ לבד לא חמץ בפסח אך דאיסור זה של חמץ תלוי לזמן ואינו אסור אלא בפסח אבל שם האיסור הוא שלא לאכול חמץ וא"כ ה"נ שם האיסור שלא ימצא חמץ [ולא שלא ימצא חמץ בפסח] אך דאיסור זה שלא להמצא חמץ שייך רק בפסח וע"כ בנ"ד דאצל האדם פסח שפיר חל עליו איסור שלא ימצא חמץ לבד ואפי' כשהחמץ במקום היתר אסור ודוק היטב.

אמנם נלע"ד דזה תלוי בפלוגתא לדעת הרמב"ן שבר"ן פ"ק דפסחים דאם אין החמץ בביתו א"ע עליו ואפי' לא קבל עליו הנפקד אחריות עי' שאג"א סי' פ"ג הנה עיקר עבירת ב"י מפאת המקום שמותר בו החמץ. והרי במקום זה אין פסח. אבל לדעת הטור בשם הגאונים דדוקא אם קיבל עליו הנפקד אז אין המפקיד עובר הא לא"ה עובר אע"ג דל"ה בבתיכם הנה דהעבירה מצד עצם החמץ אפשר דעובר ואע"ג דהחמץ מונח באמעריקא שאין פסח מ"מ כיון שאין המקום סיבה לעבירת ב"י י"ל דמחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה דמי וחשוב כאלו החמץ כאן באירופא שכבר חל איסור חמץ משא"כ בענין בבתיכם הנה עיקר העבירה מצד המקום ל"ש לומר מחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה דמי דא"ת דחשיב כאלו החמץ אינו שם באמעריקא א"כ אינו בבתיכם ואינו עובר עליו. וכעי"ז בתוס' שבת פ. ד"ה בהעלם דלענין הוצאה ל"ש לומר דמחוסר קריבה לאו כמחו"מ כיון דכל איסור הוצאה הוא קריבה וא"ת דכליתא חשוב א"כ ליכא מלאכה כלל. וה"נ בנ"ד דעיקר ב"י מפאת המקום ל"ש לומר מחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה דמי. אך לדעת החולקים על הרמב"ן יש לדון והנה בשו"ע הרב ז"ל סי' ת"מ סעי' א' כ' דאם השאיל חמצו לאחר ברשות הנפקד עובר עליו מצד סברת הרא"ש כיון שהשאיל לו ביתו לשמירת ממונו ביתו קרינן בי' אבל אם הניחו לחצר חבירו שלא ברשות הנפקד אי"ע עליו רק מדרבנן ע"ש הנה דאע"ג דלא קיבל הנפקד אחריות אין המפקיד עובר כשאיננו בבתיכם ולפ"ז נכון ההיתר. ותו דנראה דאפי' לדיעות דחמץ חשיב איסורא בלע דחמץ שמו עליו היינו דאע"ג דהאיסור חמץ בפסח מ"מ שם פסח אינו שינוי בגוף החמץ וכמו שהוא יאסר אבל לכ"ע אין שם האיסור רק חמץ בפסח בפרט לענין ב"י

מסתבר טובא דעיקר קפידת התורה שלא יהי' נמצא חמץ בפסח וכאן הרי אין בנמצא בעולם חמץ בפסח כלל דבמקום החמץ אין פסח ובמקום פסח אין חמץ והיא סברא בריאה וטובה ואיך שיהי' הנה הרב ז"ל סי' ת"מ ס"א כ' כרמב"ן דבעי' בבתיכם וכ"כ השג"א סי' פ"ג דכל שאינו בביתו אי"ע אפי' לא קיבל הנפקד אחריות ע"ש ולפי"ז ברור יותר להתיר בזה כמו שנת' לעיל. דכיון דאיסור ב"י תלוי בבית וכיון דהבית במקום שאין פסח אין איסור. שו"ר דבפלוגתא תלי דבשג"א סי' פ"ו כ' דבית השכור לו אי"ע בב"י דל"ח בבתיכם ואליבי' כ' באב"נ סי' שמ"א סק"ה דס"ל דתשביתו חובת בית הוא וע"כ בעי' שהבית יהי' שלו והאבנ"ז חולק וכ' דחובת חמץ הוא והחמץ שפיר חשיב ברשותו כיון שהוא בבית המושכר לו דבית המושכר קונה לו כחצר הנה דחשוב ברשותו ע"ש ובדרבנן הלך אחר המיקל. וק"ק לי על דברי מרן ז"ל דהא דבעי' בבתיכם כדי שלא יהי' החמץ ברשותו וק' לדעת הגאונים והרמב"ן דחמץ המופקד אצל אחר אין המפקיד עובר וק' הא פקדון חשוב ברשותו לענין הקדש כמ"ש התוס' ב"מ ז' וא"ל דסברת התוס' הוא כמ"ש הרא"ש לחלוק על הגאונים משום דהשאיל לו ביתו לשמירת ממונו ביתו קרי' בי' ז"א דבשורש הדבר ב"ב פ"ח (שהביאו התוס' ראי' לדין זה) בהאי גברי דאייתי קארי אתי כו"ע שקיל קארי והקדישם בעה"ב דחל ושם ל"ש סברת הרא"ש דלא ע"ד פקדון לקחו רק לקנות וכמ"ש הרשב"ם שם ותו דדעת בעה"מ ב"ק א דמלו' חשוב ברשותו ואף הרמב"ן לא חלק. עליו רק משום שאינו מבורר ע"ש ושם ל"ש טעם הרא"ש כמובן וע"כ כד' השג"א דהוא מצד הבית דהרי בחמץ אין חסרון דחשיב ברשותו

(ובהאי ענינא נלע"ד מי שהוא בער"פ בעזרה ויש לו חמץ באיראפא ושם במקום החמץ עדיין קודם חצות אם עובר בלאו דלא תשחט על חמץ נראה דתלוי בפלוגתא דלדעת אהעו"ז פסחים מ"ט. דאם משהה חמץ ע"מ לבערו כמו דאי"ע בב"י כך אינו עובר בלאו דלא תשחט ה"נ בנ"ד דאינו עובר בב"י כשהחמץ מונח במקום שעדיין לא חל זמ"א כמ"ש לעיל ה"ה דאי"ע בלא תשחט אמנם בשג"א סי' ע"ח שהוכיח דלא תליא הא בהא ואפי' היכא דאי"ע בב"י עובר בלא תשחט ה"נ בנ"ד עובר בלא תשחט כיון שהחמץ שלו ולעד"נ ראי' לשג"א מתוס' פסחים ק"ח ד"ה נימא דלרמב"ם דשחיטת פסח כשר בבוקר גם בבוקר איכא לאו דלא תשחט אף דהוא קודם זמן איסורו. האמנם כי בירוש')

עוד נראה סעד לזה דהנה בתוס' רי"ד ע"ז ט"ו דאמירה לנכרי בשביעית אסור מדאורייתא משום דהאיסור הוא על הקרקע דכתיב ושבתה הארץ ובודאי מסתברא דאפי מי שדר בחו"ל שאין נוהג שם שמיטת קרקע מ"מ אסור לו לצוות לנכרי לעבוד קרקע שלו בא"י דמה נפ"מ באיזה מקום הוא עומד לענין איסור שעושה הנכרי ואחר החלטה זו יוצא מזה

עוד תולדה דאפי' אם האדם הדר בחו"ל הוא במקום שעדיין לא שקעה חמה בערב ר"ה של שביעית ובא"י כבר קידש היום אסור לו ג"כ לצוות לנכרי שבא"י שיעבוד אז שדהו (כגון שצווהו איזה ימים קודם לכן דגם לפני הזמן אסור אמירה לנכרי כדאיתא באו"ח סי' ש"ז לענין אמירה לנכרי שבות לענין שבת וה"ה לענין איסור תורה בשביעית ואדרבה כאן עדיף מהתם דהאיסור רק משום שליחות י"ל דאזלי' בתר שעת מינוי השליחות כמ"ש במק"א משא"כ בנ"ד עיקר האיסור מה שהארץ אינה שובתת ואפי' בלא שליחות אסור והוי כמו שביתת בהמתו דאסור אפי' כשהוא בלא שליחות) דמה נפ"מ בחו"ל בין קודם ר"ה לאחר ר"ה כיון דבחו"ל לעולם אינו נוהג שביעית והוי לעולם כמו לפני ר"ה אך האיסור מצד א"י ובא"י הרי כבר נתקדשה השנה וז"ב ומוכרח דא"א לומר כלל דמי שדר בחו"ל לא יהי' מוזהר על עבודת קרקע א"י בשביעית דאטו לאו ישראל הוא והתורה לא חילקה במצות התלויות בארץ באיזה מקום האדם עומד רק בענין הקרקע הוא שחילקה תורה בין הקרקע בא"י או בחו"ל. ועוד נלע"ד להכריח זה ביתר שאת דאל"כ מי שיש לו שדה שעומד ממש על גבול א"י אשר תיכף בכלות השדה מתחיל גבול חו"ל יהי' מותר לו לעמוד בחו"ל ולהושיט אתו ומחרשתו לפנים ולעבוד עבודת שדהו שבא"י מחמת שהוא עומד בחו"ל וזה דבר שאין לו שחר וישתקע הדבר ולא יאמר ובע"כ צ"ל דגם במי שעומד בחו"ל מוזהר על שביתת שדהו שבא"י בשביעית וה"ה להיפוך אדם הדר בא"י ודאי מותר לו לחרוש בשביעית שדהו שבחו"ל העומד על הגבול שבא"י. הנה דכיון דהאיסור הוא על הקרקע אזלי' בתר מקום הקרקע וה"ה בנ"ד דעיקר המצוה על החמץ שיהי' מושבת אזלי' בתר מקום החמץ. ומה"ט נלע"ד לענין מה שנסתפק השואל לענין שביתת בהמתו מי שהוא בתוך השבת כאן ויש לו בהמות באמעריקא ששם עדיין אין שבת אם מצווה על שביתת בהמתו ולהאמור נראה דבתר מקום הבהמה אזלי' כיון דהאיסור מצד הבהמה דכתיב למען ינוח שורך וחמורך ודומה ממש לשביתת קרקע בשביעית. ותו דעיקר תכלית כוונת התורה למען ינוח שורך וחמורך בשבת אבל אין רצון התורה שינוח שורו בחול והרי שם באמעריקא עדיין חול כנלע"ד ואע"ג דלא דרשי' טעמא דקרא היי"ד היכא דאין הטעם מפורש בקרא משא"כ בזה דמפורש בקרא למען ינוח וכן מפורש בב"מ קט"ו דהיכא דמפורש הטעם בקרא לכו"ע דרשי' טעמא דקרא. וכ"מ במכילתא הובא בתוס' שבת קכ"ב דבזה אזלי' בתר טעמא דקרא למעבד לה נייח וע"כ מעמיד אדם בהמתו על המחובר ומניחה תולש ומניחה קוצר.

ונשוב לנ"ד דכשהחמץ מונח באמעריקא במקום לא חל איסור חמץ ליכא מצות תשביתו ולא לאו דב"י וב"י וא"כ בער"פ אחר חצות דלר"ש אין איסה"נ לכ"ע רק מצד תשביתו

וא"כ חמץ שלא חל עליו מצות תשביתו גם בהנאה מותר וממילא ברשותיה קאי למוכרו ואפי' לדיעות דאסור בהנאה מדרבנן היינו משום דבאכילה אסור מה"ת משום תשביתו אסרו חז"ל גם בהנאה וה"נ חמץ זה דלית בי' תשביתו ואם הי' אפשר לבעלים דפה לאוכלו בעוד החמץ שם ג"כ הי' מותר ממילא גם בהנאה מותר דלא חמיר איסור הנאה דרבנן מאיסור אכילה דאו' ומש"כ לעיל דלענין איסה"נ אזלי' בתר מקום האדם נפ"מ לר"י דלפני זמנו בלאו ואי"צ לבא לתשביתו או נפ"מ גם לר"ש אם האדם במקום שכבר חשכה ליל ט"ו והחמץ במקום ששם עדיין קודם חצות עכ"פ בזה י"ל דאזלי' בתר מקום האדם דבליל פסח איסור הנאה בעצם וא"צ לתשביתו, דרך אגב נלע"ד דאע"ג דלענין הנאה אזלינן בתר האדם מ"מ יש נפ"מ בין חמץ המונח כאן להמונח במקום היתר לענין אם חרכו קודם זמנו מותר בהנאתו לאחר זמנו ואם נפסל החמץ באמעריקא אחר זמ"א דכאן וקודם זמן איסור דאמעריקא שרי בהנאה גם לבעלים דכאן דעיקר טעם חרכו אחר זמנו אסור משום דחל עליו פעם א' שם איסור ותו לא פקע וכאן הרי לא חל על החמץ איסור עדיין דבמקום שהחמץ מונח שם מותר בהנאה לכל אדם כנלע"ד מ"מ לענין מעשה יש להתיישב עוד בזה ואכ"מ:

הנה התבאר דבנ"ד כיון דליכא תשביתו שרי בהנאה וברשותי' קאי ושפיר חלה מכירתו אפי' כשלא הקנה לו החצר דשם רק בשאר קנינים דלגבי החמץ זה הו"ל בעל החמץ כבעלים גמורים לכל דבר.

עוד יש סניף לדיעות דאיסה"נ הוי שלו אלא שאינו ברשותו ודעת הרשב"א שבועות ל"ג: דללישנא בתרא דגמ' אף דשא"ב יכול למכור והא דגזל ולא נתייאשו שניהם א"י להקדיש גזה"כ הוא ואין למדין הימנו לד"א ע"ש. ואע"ג דרוב הפוסקים חולקין ע"ז סניף מיהו הוי **שו"ר** באבני נזר או"ח סי' של"א שכ' דלרשב"א שבועות הנ"ל דדשא"ב יכולין להקנות ע"כ נצטרך לומר דאיסה"נ חשוב גם אינו שלו דאל"כ למה ל"מ ביטול לאחר זמן איסורו משום דלאו ברשותי' קאי כפסחים ה'. וקשה הא דשא"ב כשלו הוא לכ"ד ורק בהקדש גזה"כ עיי"ש. ולפ"ז אזיל לי' סניף זה. אמנם אפשר לפרש דברי הש"ס פסחים ה'. דהא דלאחז"א ל"מ מבטל ליה היינו משום דבלא"ה לאו ברשותי' קאי אלא דעשאן הכתוב כאלו הוא ברשותו וא"כ מה יועיל ומה יציל מה שיפקירנו ויוציאנו מרשותו עוד הפעם גם ע"ז נאמר עשאן בשלמא כשמפקירו קודם זמן איסורו דעדיין לא חל ענין עשאן הכתוב כאלו הוא ברשותו והרי הוא דומה לגבי חמץ זה לכל אדם ואטו כל החמוצים עלי' דידי' רמיין. אבל אם מפקיר לאחז"א ל"מ דאמרי' גם לענין זה עשאן וכעין סברא זו ממש בב"ק ס"ט. לענין מעשר שני עש"ה דוק ותשכח. וכעין זה ממש כ' הרב ז"ל בשו"ע סי' תמ"ה ס"ג

לענין הוצאה **(ר"פ ערבי פסחים דלריב"ב אסור לאכול בין חמץ בין מצה כל יום ערב פסח ופירשו הפנ"י והק"ע משום לא תשחט על חמץ משום דלדידי' זמן פסח כל היום עיי"ש משמע דמה"ת אסור כמו לדידן דאסור חמץ מחצות משום לא תשחט על חמץ לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים וזמן שחיטה קאמר רחמנא כבפסחים ה'. ה"נ לריב"ב דזמן שחיטה בבקר אסור להיות חמץ קיים מן הבקר אך בדברי התוס' שלפנינו מבואר להיפך דהרי כתבו דלריב"ב אסור לשחוט הפסח לכתחלה בבקר משום לא תשחט על חמץ ומשמע דגם לריב"ב יש חמץ בבית בבקר עד חצות ולפי הירושלמי בבקר ער"פ לריב"ב משמע כמו אחר חצות לדידן דצריך לבער החמץ אפי' בלא עשיית הפסח. וא"כ למה יהי' אסור לכתחילה לשחוט הפסח בבקר כיון דכל בר ישראל כבר ביער חמצו לריב"ב א"כ ל"ל להתוס' הך דהירושלמי, וגם בהירושלמי יש לדחוק דכוונתו לאו מה"ת רח משום דילמא מטריד ולא אתי למיעבד פיסחא כדאי' סברא זו להדי' בש"ס דילן פסחים ק"ח)** מרשותו נאחז"א דל"מ משום דגם ע"ז אמרי' עשאן והא דאמרי' בגמ' דל"מ לקדש את האשה בחמץ לאחז"א היינו משום דאינו שוה עבורה מאומה כנזכר בב"ש סימן כ"ח סעי' כ"א עי"ש. ואע"ג דהאכ"מ שם סק"ד כ' דאע"ג דאין לה הנאה מתקדשת כמו במעמ"ל מ"מ כתב דצריך שיהיה שם ממון עלה וע"כ כ' דאיסור דרבנן חשוב שם ממון עלה מה"ת ע"ש אבל בנ"ד דאסור בהנאה ודאי לאו ממון הוא ואינה מתקדשת ומ"מ י"ל דשם בעלים עלה דסו"ס שלו הוא אע"ג דאין שוה ממון. ומה דמייתי בגמ' ראי' מזה לביטול בשעות דרבנן היינו דלולא זאת הי' מקום לומר דאף דחל איסה"נ דרבנן מ"מ לגבי דאורייתא הוי כקודם זמ"א ועדיין לא חל עשאן ומצי מבטל ליה אבל כיון דחזי' דאפי' מקדש באיסה"נ דרבנן אינה מקודשת דכיון דאסור מדרבנן כדאורייתא דמיא כלשון הש"ס והיינו דמפאת זה חשוב כאלו ל"ה עלה שום שווי ממון כמו באיה"נ דאורייתא וא"כ ה"ה לענין עשאן כיון דהגיע תר איסור חמץ בשעות דרבנן כדאורייתא דמיין וחשוב כאלו כבר חל ענין עשאן הכ' כאלו הוא ברשותו ולפ"ז שוב י"ל דאפי' להרשב"א שבועות חמץ חשוב שלו אלא שאינו ברשותו ויכול להקנותו. אך אכתי יש לפקפק דכיון דבע"כ צ"ל דחמץ אין לו שווי ממון כנ"ל וא"כ אין יכול למכרו כמ"ש תוס' גיטין מ"ג. בד"ה מי איכא עבדא. אך שם יש ב' תירוצים בתוס' ולתי' קמא לית להו סברא זו:

עוד נלע"ד לכאורה לפמ"ש השט"מ בב"ק ל"ג: בהקדיש הנגזל ואח"כ החזיר לו הגזלן חל ההקדש למפרע וא"כ יש לדון דה"ה באיסה"נ אע"ג דא"י למוכרו מ"מ אחה"פ כשנסתלק האיסה"נ חל המכירה למפרע וכיון שכן אע"ג דבפסח עצמו עדיין לא חל המכירה מ"מ

ל"ח חמץ שעעה"פ כמבואר בפסחים ל"א. דאם נעשה של נכרי למפרע מותר בהנאה לאחה"פ. ואין להקשות ע"ז דא"כ יועיל ביטול לאחר זמן איסורו ואע"ג דעתה אינו ברשותו מ"מ אחה"פ יחול הביטול למפרע. לק"מ דהתם אפי' נימא דמועיל הביטול ג"כ אסור בהנאה לאחה"פ כדאיתא בסי' תמ"ח סעי' ה' בשם ירושלמי וא"כ יושאר אסור בהנאה גם לאחה"פ וממילא גם הביטול אינו חל למפרע. אבל בנ"ד אם יחול המכירה יהי' מותר לאחה"פ וכיון דהאיסה"נ יסתלק לאחה"פ שפיר חל המכר למפרע. אך יש לדחות דבשלמא בהקדש שפיר י"ל דמעיקרא בא החפץ לרשותו (היינו קדומה בהכרח) ואח"כ חל ההקדש למפרע. משא"כ בנ"ד מה יחול קודם אם תאמר שהמכר יחול קודם א"א דכ"ז שלא בא לרשותו אין המכר חל למפרע וע"כ צ"ל דמעיקרא בא לרשותו אחה"פ וזה ג"כ א"א דכל זמן שלא חל המכר הוי חמץ של ישראל שעעה"פ ואסור בהנאה וא"א שיבא לרשותו כלל והבן. עוד יש לחלק דשא"ה דמה שאינו ברשות הנגזל הוא נגד התורה מחמת דהגזלן עשה שלא כתורה ועשק את עמיתו ושקר אין לו רגלים ע"כ כשבא אח"כ בחזרה לרשות הנגזל נעשה ברשותו למפרע משא"כ בנ"ד דמה שהוא בפסח אינו ברשותו הוא דבר אמת כדת של תורה ע"כ אע"ג דאחה"פ חוזר להיות שלו מכאן ולהבא מ"מ א"א שיעקר למפרע ענין אינו ברשותו שהי' מעיקרא ע"פ תורה ודוק:

מ"מ נלע"ד להתיר מחמת טעמים ראשונים דחמץ זה חשיב ברשותו וחל מכירתו ול"ה חשעעה"פ אפילו להשיטות דגם בער"פ ליכא בל יראה מ"מ ל"ש כאן לאסור משום דעבר בב"י עד שעת המכירה דהרי ביארנו דבחמץ זה ליכא בל יראה כיון דבמקום החמץ עדיין לא חל זמן איסורו

עוד רחש לבי דבר חדש לפ"מ דאמרינן פסחים ל'. דבתערובת חמץ לא קניס ר"ש וכ' שם הר"ח דחמץ של נכרי שקיבל עליו ישראל אחריות הוי כמו חמץ ע"י תערובות כיון דפתיך בי' צד נכרי אשר מחמתו ראוי שיהי' מותר בהנאה לאחה"פ ואע"ג דבלי קרא דעובר בב"י בקע"א הנה דאזלי' בתר אחריות שמצד הישראל מ"מ כיון דפתיך ג"כ צד נכרי מותר בהנאה לאחה"פ עיי"ש והובא לעיל בקצרה וכן י"ל בנ"ד אפי' נימא דאזלי' בתר מקום האדם לענין ב"י ג"כ ודלא כמ"ש לעיל] מ"מ כיון דפתיך בחמץ זה צד של היתר מצד מקום החמץ שמחמתו ראוי להיות מותר הוי כמו חמץ ע"י תערובות דלא קנס ר"ש ומותר לאחה"פ וגם זה נכון בס"ד [אך זה לא מספיק. רק לענין הסניף שכ' מדברי הרשב"א שבועות ל"ג: הנ"ל דאף איסה"נ יכולין להקנות ואפי' נימא דאסור בהנאה חל מכירתו אך שהי' ראוי לאסור מחמת הזמן שעד המכירה לדיעות דעבר אב"י בער"פ ע"ז יועיל תירוצי דהוי כחמץ ע"י תערובות בשעה זו. אבל אם נימא דאסה"נ א"י למכור א"כ

לא חל מכירתו ועובר בב"י גם בימי הפסח אז גם באמעריקא חל זמן איסורו. אמנם העיקר נלע"ד דחמץ זה חשיב ברשותו משום דלית בי' תשביתו כנ"ל וחל מכירתו. וזה אצלי טעם העיקרי להתיר בנ"ד.

עוד יש סניף בנ"ד דביטל חמצו וגם הי' אנוס על הביעור דהחמץ מונח באמעריקא ואין לך אנוס גדול מזה דא"א לו בשום אופן לבער. ואין לומר מ"מ בידו למכור ז"א דלמכור לא חייבו חכמים רק ביעור הוא שהצריכו ולענין זה אנוס הוא ותו דלא חל חובת ביעור אפי' מדרבנן עד תחלת שש שהוא תחלת זמן איסורו מדרבנן ואז בתחלת שש תו ל"מ למכור ואם נימא דאזלי' בתר מקום האדם דאל"כ אין כאן פקפוק כלל כמובן] גם אין לקנסו בעבור שלא מכר חמצו קודם לכן. דאז אכתי לא רמי חיובא עלי' כמ"ש כעי"ז רש"י פסחים ס"ט: ד"ה ענוש כרת ולדעת כמה פוסקים בביטל וגם אונס יחד החמץ מותר לאחה"פ.

עוד יש סניף דעת הרמב"ן המובא בר"ן רפ"ק דפסחים דחמץ שאינו בביתו אינו עובר עליו מה"ת לפי"ז י"ל דה"ה בבית המושכר לו א"צ מה"ת דשכירות לא קני' כפסחים ו'. ואע"ג דאמרי' התם דחמץ של נכרי שקע"א והניחו בביתו המושכר לנכרי אינו עובר עליו. אין ראיה דלענין חמץ שכירות קניא דהרי אמרי' התם הטעם משום דכתיב לא ימצא וזה אינו מצוי בידו וי"ל דבעי' תרתי שיהי' בביתו וגם שיהי' מצוי בידו ואע"ג דמדרבנן עובר כמ"ש הר"ן שם ובפסחים ל"א. מ"מ קיל איסורא משאר חשעה"פ.

אך נ"ל ראי' להיפך דגם בשכירות עובר עי' רא"ש ריש פסחים שהביא דברי הגאונים דהמפקיד חמץ אצל חבירו וקבל הנפקד אחריות אין המפקיד עובר משום דכתי' בבתיכם עיי"ש וברא"ש חולק ע"ז דכיון שהשאיל לו המפקיד ביתו לשמירת ממונו ביתו קרינן בי' עיי"ש והתם ג"כ לא עדיף משכירות דאין לו קה"ג רק ק"פ (ואדרבא גרע קצת משכירות שהוא בחנם) ומ"מ כ' הרא"ש דביתו קרינן בי' והגאונים שחלקו ע"ז אין ראי' דס"ל להיפך די"ל דלית להו הא דכ' הרא"ש שהקנה לו ק"פ בביתו רק שהרשה לו להעמיד שם חמצו ודומה להא דר"ן נדרים ל"ד: דאזמני' עלי' ל"ח ככרו דנשאר של המזמין רק שהתיר לו לאכול משלו וה"נ דכוותי' אבל בשכירות דיש לו ק"פ בבית חברו י"ל דגם להגאונים עובר בב"י

שוב ראיתי בשאג"א סי' פ"ו דגם בשכירות אינו עובר בבל יראה עיי"ש ובאבני נזר סי' שמ"א סק"ד חולק ע"ז וס"ל דבשכירות עובר עליו דחשוב ברשותו ונלע"ד סמך לזה מפסחים ד'. א"ד על השוכר לבדוק דאיסורא ברשותיה קאי הנה דלענין ב"י שכירות קניא ויותר מפורש כן שם במאירי פסחים ד' דבין השוכר ובין המשכיר א"ע בב"י משום

דלאו ברשות המשכיר קאי הנה דשכירות קני' לענין בל יראה ול"ח ברשות המשכיר. שו"ר במהרש"ל פסחים ד'. על רש"י ד"ה חובת הדר משמע דהמשכיר לבד עובר בב"י עיי"ש הנה דגם בחמץ שכירות לא קניא ויש לדחות דשא"ה דהחמץ של משכיר כדאמרי' שם דחמירא דידי' הוא ע"כ אין השוכר עובר:

מכל הלין טעמי נלע"ד להתיר החמץ של אמעריקא בהנאה לאחה"פ אך אם אפשר בקל למוכרו לנכרי נכון יותר דלענין ס' חמץ שעעה"פ יש דיעות דמותר בהנאה ולא באכילה וכאן עיקר היסוד של ההיתר משום דבחשעעה"פ סמכי' על הפוסקים כר"ש דלפני זמנו בלא כלום כמו"ש נוב"י סי' כ' ואין איסור הנאה רק בסבת העשה דתשביתו ובחמץ זה ליכא תשביתו ואמטו להכי שרי בהנאה והוי ברשותו למכור כמשנ"ת בארוכה והרי רוב פוסקים ס"ל דהלכה כר"י דלפני זמנו בלאו כמ"ש הנוב"י עצמו וא"כ לא עדיף מס' חמץ שעעה"פ. ולכאורה נראה דמותר גם למוכרו לישראל אחר וזה טוב יותר משיאכלם בעל החמץ בעצמו ואבאר טעמי ונמוקי דהנה בחק יעקב סי' תמ"ח סקכ"א דאפשר לומר דחמץ שביטלו לא קנסו בנו אחריו כדאמרי' במו"ק י"ג דדוקא באיסור דאורייתא קנסו בנו אחריו ולא בדרבנן עיי"ש והריט"א פ"ה דבכורות סי' מ"ג דף מ"ו הק' על דבריו דאע"ג דבמו"ק י"ג. אמרי' את"ל צורם אוזן בכור קנסו בנו אחריו דאסור דאורייתא מ"מ מסקנא דשמעתא דבכורות דצורם אוזן בכור לא קנסו בנו אחריו עיי"ש. ולענד"נ ליישב דברי החק יעקב דיש דיעות דבזה"ז ליכא איסור הטלת מום בבכור מה"ת כדאי' בע"ז י"ג: דבזה"ז גרע ממטיל מום בבע"מ משום דל"ח אפי לדמי. והנה בהא דצורם אוזן בכור יש קצת סתירה דבמו"ק יג. אמרי' את"ל הצורם אוזן בכור קנסו בנו אחריו דאיסור דאורייתא משמע דהלכה כן דהרי הרמב"ם פוסק כאת"ל הנה דאת"ל הלכתא הוא וכ"כ הרא"ש פ' השואל בשם הגאונים ואלו בבכורות ל"ד: מסקי' דצורם אוזן בכור לא קנסו בנו אחריו. אמנם יש עוד חילוק בין הסוגיות דבבכורות שם לא הזכירו כלל האי דצורם אוזן בכור הוא איסור דאורייתא, ויש לעשות פשר דבר דהא דמו"ק י"ג. קאי אבכור בזמן המקדש ואז הי' הדין קנסו בנו אחריו משום דאז איסור דאורייתא הוא. אמנם בבכורות ל"ד: קאי אבכור בזה"ז דהוי דרבנן וע"כ מסיק דלא קנסו בנו אחריו וכמו דאמרי' במו"ק י"ג. דהיכא דהוי דרבנן לא קנסו בנו אחריו. והנה הח"י הביא ראי' מר"ן פרק כל שעה שכ' דלאו דוקא לדידי' קנסו רק אפילו לאחרינא אסור עיי"ש והריט"א דחה דאין מזה ראי' היכא דביטלו דהר"ן קאי על סתם חמץ שעעה"פ שעבר מה"ת בב"י דהיינו בלא ביטלו עיי"ש. ולפ"ז יש מקום לומר דבביטלו באמת לא קנסו בנו אחריו. כי מכל הראיות שהביאנו דבחמץ קנסו גם לאחרים [מגזל חמץ ועעה"פ ומחולין ד' מפני שהם מחליפין ומר"ן פ'

כל שעה] מכ"ז אין ראיה דקנסו גם בביטלו דכל זה אפשר דמיירי בלא ביטל אך בשאר חמץ אין נפ"מ כ"כ בזה מתרי טעמי חדא דאסור בהנאה ואסור ו למכור וליתן לאחרים מצד הנאה ואין נפ"מ רק בבניו אחריו וזה ל"ש ועוד דאם תתיר למכור לאחרים אהני מעשיו במה שהשהה חמצו ול"ח קנס וכ"כ הריט"א שם וכה"ג ממש יש ביו"ד סי' צ"ט ס"ה ברמ"א. אמנם בנ"ד ל"ש ב' הטעמים דהרי ס' חמץ שעבר עה"פ מותר בהנאה הנה דלא קנסו בזה אע"ג דאהני מעשיו אפשר דאף לישראל שרי למוכרו וכאמור:

עוד נראה דאע"ג דחמץ שעעה"פ קנסו בנו אחריו י"ל דהיינו משום דע"פ רוב אסור גם לאחרים מצד הנאה דבעלים ע"כ גם בבנו אסרו דל"פ רבנן אבל בספק חמץ שעעה"פ דאפשר דלגמרי שרי לאחרים ול"ש לא פלוג כיון דלעולם מותר לישראל אחר. ע"כ נראה דלכתחלה יש למוכרו לנכרי אך כשלא אפשר בקל יש להתיר גם לישראל אחר ואפי' באכילה. ואם יצא מאמעריקא קודם פורים דהוי כמפרש ויוצא בשיירא ואין דעתו לחזור דבזה יש עוד סניף גדול ומרווח שלא עבר בב"י כלל כמ"ש בראש דברינו יש להתיר ברווחא וא"צ אפי' לאהדורי למוכרו לנכרים כנלע"ד בזה בס"ד והשי"ת יאיר עיני בתה"ק ויהי רצון שלא אכשל בדבר הלכה:

סימן פד

כבוד הרבני החסיד הישיש כש"ת מ' מענדיל ראטענבערג נ"י בן הגה"צ ר' פינטשע זצ"ל אבד"ק פילטץ בזאוויערצע

אשר העיר כבודו היום שהכל מוכרין החמץ מה יעשו אח"כ בביטול ואמירת כל חמירא דנראה כחוכא ואיטלולא לומר שמבטל החמץ שכבר מכרו ואיננו שלו. והנני מוסיף דבבב"ת דף פ"ב. מכדי פסוקי נינהו ליקרי א"ל משום דמחזי כשיקרא פירש"י דכתי' דובר שקרים לא יכון. משמע דאיסור דאוריתא הוא לומר דבר דמחזי כשיקרא ואיך מותר לומר כל חמירא דאיכא ברשותי' שהוא שקר גמור.

הנה דבר זה פליגו בי' הגאון בכור שור והגה"ק הרב ז"ל מלאדי. כי הבכו"ש כ' דאין להתיר למכור בהמות להאכילם חמץ בפסח דלא התירו הערמה רק דרבנן ולהאכיל חמץ לבהמותיו בפסח הוא איסה"נ דאורייתא ומה שמתירין למכור החמץ להציל מבל יראה היינו משום דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי. עכת"ד. משמע דגם החמץ שמוכרין הוא בכלל ביטול. אמנם בשו"ע הרב ז"ל אצל דין מכירת חמץ ונוסח שט"מ כ' להיפך דהחמץ שמוכרין אינו בכלל ביטול. וצ"ל דמה שמוכרין הוא רק חמץ ידוע דלזה ל"מ ביטול

וצריך ביעור ע"כ מוכרין שלא יצטרך ביעור. אבל חמץ שאינו ידוע דסגי בביטול אינו בכלל מכירה ואותו חמץ מבטלין.

ולדעת בכור שור שמוכרין כל החמץ צ"ל דהמכירה, אינו חל רק בתחלת זמן איסורו. וגם הביטול חל רק אז בתחלת זמן איסורו, לא קודם. וראי' לזה דהרי הר"ן כ' הטעם דמהני ביטול בלב ושלא בפני ג' היינו משום דחמץ אינו ברשותו של אדם ועשאן הכ' כאלו הן ברשותו וע"כ בגילוי דעת סגי. ואם הי' הביטול חל בזמן היתרו הרי אז עדיין ברשותו לגמרי ולמה יועיל גילוי, דעת וע"כ דהביטול חל בתחלת זמן איסורו.

הן אמת דקשה לי דכיון דלאחר זמן איסורו ל"מ מבטל א"כ ה"ה במבטל בהיות החמץ ברשותו שיחול לכשיצא מרשותו ג"כ ל"מ דאזלינן בתר חלות כמבואר בירושלמי פ' מי שאחזו בנותן גט לאשה לאחר ל' ואחזו קורדיקוס קודם ל' דפסול. ואע"ג דבש"ס נדרים מ"ב. דאדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו. הנה כ' הב"ח והש"ך יו"ד ס"ק י"ט דהיי"ד כשאוסר שיחול האיסור מיד אנששן גם לאחז"א. משא"כ ברוצה שיחול כשיצא מרשותו ל"מ עיי"ש. ונלע"ד ראי' לדבריהם מש"ס ב"ק ס"ט. דפריך אדר' יוחנן דגזל ולא נתיאשו בעלים שניהם אין יכולין להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו מהא הצנועין מניחין את המעות ואומרים כל הנלקט יהי' מחולל על מעות הללו. והרי בתוס' שם ד"ה כל הנלקט דמנינא המעות קודם לקיטה ואומרים רבעי זה כשיהיה נלקט יהי' נזישב וא"כ האמירה הוא בעודנו ברשותו ומה קו' על ר"י דר"י הרי מיירי כשמקדש בשעה שאינו ברשותו משא"כ בזה י"ל דדמי להא דאדם ימכר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו אבל לב"ח וש"ך א"ש דכיון דתחלת החלות יהי' כשיצא מרשותו ל"מ וא"כ ק' טובא על הר"ן מתי יחול הביטול אם קודם זמן איסורו הרי אז לגמרי ברשותו הוא ולמה יועיל גילוי דעת ואם לאחר שיצא מרשותו הרי לאחר זמן איסורו ל"מ ביטול. עוד ראי' לזה מרמב"ם פ"ז מה' אישות דמקדש אשה לאחר ל' ובא אחר וקדשה בתוך ל' מקודשת לשני ובטלו קדושי ראשון משום דבשעה שקידשה עוד לא היתה מקודשת לראשון ותפסי קדושי שני ונעשית א"א ואח"כ בהגיע ל' כשבאין קדושי ראשון לחול מוצאין אותה א"א ואין קדושין תופסין בא"א עכ"ד. הנה דאף שקידשה בעת שהיא פנוי' מ"מ כיון דבשעת חלות היא א"א ל"מ דחשיב כמקדש א"א וה"נ דבשעת חלות אינו ברשותו חשיב כמבטל דבר שאינו ברשותו. ות"א הראני בנוב"י סי' כ"ט שכ' בפשיטות דלר"ן הביטול חל בתחלת זמן איסורו, ובשו"ת הרי"ם סי' ז' נתקשה על הר"ן דכיון דא"י לבטל אחז"א ה"ה דא"י לבטל קודם זמנו שיחול אחר זמ"א והוא זצ"ל כ' מסברא כן ובענינו הבאני ראיות לסברא זו.

ונלע"ד דלעולם הביטול חל בתחלת זמן איסורו. והא דמבואר בב"ק ס"ט. דאפי' אם האמירה היא ברשותו והחלות לכשיצא מרשותו ל"מ היי"ד כשיוצא לרשות אחר, אבל כשיוצא מרשותו לבד ואינו נכנס לרשות אחר אף דגם בזה ל"מ ביטול כמפורש בגמ' דלאחז"א לאו ברשותו קאי ול"מ מבטל לי' אבל זה דוקא כשמבטל לאחז"א אבל אם הדיבור קודם זמ"א שיחול לאחז"א שפיר מהני וראי' לזה דהנה בר"ן ר"פ כל הצלמים בהא דאמרי' דלמא מגבה לה והדר מבטל לה הק' הא אין זכי' באיסה"נ. ותי' דהא דאין זכי' באיסה"נ היי"ד כשאין לו היתר משא"כ ע"ז של נכרי שיש לו היתר ע"י ביטול יש לו זכי' ואע"ג דע"י הגבהתו נעשה ע"ז של ישראל ואין לו ביטול מ"מ בתר מעיקרא אזלינן עיי"ש. הנה דאזלי' בתר רגע שלפני זכייתו שאז יש בו זכי'. וה"נ במבטל קודם זמ"א שיחול ברגע ראשונה כשיחול איסור חמץ שפיר חל הביטול דאזלי' בתר מעיקרא היינו רגע לפני חלות הביטול שאז הוא רגע לפני זמן איסורו

שו"ר דיש לדחות ראי' זו דלכאורה קשה דהר"ן עצמו כ' בנדרים ס"ט: אהא דאמר רבה המקדש ב' אחיות ל"מ דכל שאינו בזאח"ז אפי' בב"א אינו דכל ב' דברים שחלין בב"א על כ"א אמרי' דמאחר וחייל ומש"ה חשיבי כל קדושין של א' מאחיות כאלו כבר נתקדשה אחותה ואיך כ' הר"ן עצמו לעיל דאזלי' בתר מעיקרא דמשמע דחשבינן כאלו החלות הי' רגע מעיקרא לפני החלות. אמנם התי' פשוט דבהא דר"פ כל הצלמים דכבר כ' חכמי הגיון דכל סיבה קודם למסובב וכ"כ הקצה"ח סי' ע"ה ובגבורות ה' פכ"ב. וכ"מ בנקודה נפלאה שבפיהמ"ש לרמב"ם פ"ב דכריתות. וה"נ הזכי' היא סיבה שיהי' נעשה של ישראל, ומה שנעשה של ישראל המסובב. וא"כ א"א לומר כלל דחשוב כאלו זוכה אחר שנעשה של ישראל דא"א שיהיה המסובב קודם הסיבה ע"כ שפיר אזלינן בתר מעיקרא. משא"כ במקדש ב' אחיות דשניהן שוין ושקולין ואין חלות הא' סיבה לחברו שפיר אמרי' דכ"א מאחר וחייל וז"ב. ולפ"ז נ"ד דמי' יותר להא דר"ן נדרים ס"ט: הנ"ל דאין חלות א' תלי בחברו דיכול לבטל החמץ בלי חלות איסור חמץ וגם יכול לחול איסור חמץ בלא ביטול שלו. ושוב י"ל דכ"א מאחר וחייל ול"ש כאן לומר בתר מעיקרא אזלינן אך בלח"מ פ"ט מה' גירושין ה' כ' דאע"ג דאין גט לאחר מיתה מ"מ בב"א עם המיתה חל. וטעם אין גט לאח"מ משום דפקע כח מגרש כמ"ש רש"י גיטין י"ג. וזה ראיה לדברינו דביחד עם התחלת זמ"א חל ביטול. ותו דגם בלא ראי' י"ל כן דדוקא כאשר הוא בשעת חלות באיזה רשות אז מכריע השעת חלות ועדיף משעת אמירה. אבל אם בשעת חלות אין לו בעלים כלל שוב גם שעת אמירה מילתא היא למיזל בתרה. וכעי"ז בתוס' פ"ק דזבחים דהיכא דליכא בעלים של מקיבעא מועיל גם כפרת קופיא למחשב בעלים.

וכעי"ז בירושלמי פ"א דמעשרות ה"א ומובא ברמב"ם פ"ב דתרומות הלכה י"א דזורע בשדה של הפקר חייב במעשר. ומה שפי' הפנ"מ דזכה בקרקע ע"י הזריעה חמה ע"ז בחלקת יואב סי' יוד מבבב"ת נ"ד. אך הטעם דכיון דאין לשדה בעלים שוב בעל הזרע חשוב בעלים לגמרי ודוקא כשיש גם לשדה בעלים לא אזלי' בתר בעל הזרעים וה"נ כשאין לשעת חלות בעלים חשוב בעל של שעת אמירה בעלים גמורים.

ואתה נשוב לנ"ד דכיון דהביטול חל רק בתחלת זמ"א. כאשר מוכרח מדברי הר"ן ז"ל. וה"ה המכירה חל לאחז"א ממילא שפיר שייך ביטול אף שמכר לנכרי ול"ח פטומי מילי. דברגע שמבטל עדיין לא חל המכר:

אך לכאו' ז"א דהרי הא דבעלמא מהני ביטול קודם זמן איסורו שיחול לאחז"א היינו משום שגם אחר איסורו אינו נכנס לרשות אחר רק שיוצא מרשותו וכ"ז בחמץ דעלמא משא"כ בחמץ שמכרו שיחול לאחז"א א"כ בשעה שהביטול בא לחול כבר נכנס לרשות נכרי ואיך מועיל ביטול. וע"ז י"ל לפמ"ש באבני נזר חאהע"ז סימן רמ"ב סק"ב דבכל קנין בשעת קנין עדיין אינו של קונה [וכתב וכמדומה לי שכן כ' רש"י באיזה מקום ולא ציין מקומו] עיי"ש. וא"כ ברגע ראשונה של זמן איסורו שאז חלות הקנין עדיין אינו של נכרי ושפיר חל הביטול:

אמנם לקושטא ז"א דמש"כ האבנ"ז היינו דהחלות הוא רגע אחר מעשה הקנין אבל אין הכוונה כמ"ש דנעשה שלו רגע א' אחר הקנין ויען הובאו דברי אבנ"ז אלו לידינו נבארם קצת. הנה כ' דנמצא זה באיזה מקום ברש"י הנני לברר מקחו של צדיק להוכיח סברא זו מב' דיבורי רש"י ז"ל:

א) ברש"י עירובין מ"ב: סוד"ה נוטלתו מתחלת ד' וכו' דספינה בכל שעה ושעה היא מהלכת בכל קפיצה וקפיצה יותר מד"א וכו' והנה אם נימא כונת רש"י כמ"ש ריטב"א שם מ"ו. בשם ראב"ד ז"ל דמהלך אינו קונה שביתה כ"ז שלא נח ע"כ יוכל לומר דבכל קפיצה היא מהלכת יותר מד"א והרי אפילו מהלכת לאט אינו קונה שביתה וע"כ דלית לי' לרש"י ז"ל כראב"ד וא"כ מה בכך דבכל קפיצה מהלכת יותר מד' אמות מ"מ רגע א' הוא בתוך הד' אמות ואף שבמהירות גז חיש ונעופה. ואפילו למ"ד קלוטה לאו כמי שהונחה דמיא היינו דל"ח הנחה [וכעי"ז בתוספתא הובא בר"ש רפ"ד דטהרות לענין ספק טומאה שאינה נחה דטהור דתלויין ונגררין חשוב כנח לענין זה ונזרקין חשיב כלא נח] אבל בנ"ד דלא צריך הנחה למאן דלית לי' כדעת הראב"ד ז"ל הנ"ל פשוט וברור דיש זמן מועט שהאדם קלוט בתוך הד' אמות ולמה לא יקנה שביתה. לכן נלע"ד מזה דרש"י ז"ל ס"ל דכל חלות בא רגע א' אחר המעשה שגורם החלות וכיון דקנין השביתה בא

בסבת היותו נמצא בתוך הד"א בהכרח חלות קנין שביתה בא רגע א' אחר זה וכיון דבכל קפיצה וקפיצה הספינה מהלכת יותר מד' אמות הרי אין שהות לחול קנין שביתה ודו"ק.

ב) יש להביא מקור לזה ברש"י ז"ל סוטה דף ל': סוד"ה ונותנת וכו' וקורא שם על החלה ומסלקה עם קריאת השם. [ועי' מהרש"א שם דאע"ג דרש"י כתב זה על פחות מכביצה מ"מ זה קאי על כביצה דמטמא עיי"ש.] וק' מה מועיל מסלקה עם קריאת השם. ממנ"פ אם מסלקה קודם שנגמר קריאת השם הרי לא היה מן המוקף ואם אחר קריאת השם הרי תיכף עם קריאת השם חל שם חלה ומק"ט משני. ולהנ"ל א"ש דחלות התרומה הוא רגע אחר קריאת שם ומוקף לא צריך רק בשעת קריאת השם ושפיר יש עצה לסלקה עם קריאת השם ומ"מ חשוב תורם מן המוקף.

וע"פ הקדמה הנ"ל נלע"ד לבאר ש"ס חולין ק"א: דשבת חשוב איסור קודם לגבי יוהכ"פ משום דשבת קביעא ויוהכ"פ בי דינא מקדשי לי'. ונראה לבאר דהנה בקדושין ע"ח: דאף לר"מ דאדם מקנה דבר שלבל"ע מ"מ בעינן שיהא ראוי להקנות כשיבוא, לעולם מזה נראה דהמקנה לאחר ל' חשוב כאלו הי' פעולת הקנין לאחר ל' וכ"מ להדיא באבני נזר או"ח סי' נ"א וע"כ בעי שיהי' אז ראוי לפעולת קנין כעין שכ' הריב"ש סי' ה' לענין תוכ"ד כד"ד דבעי שיהי' ראוי בפועל להיות בב"א וה"נ דב"ד מקדשי ליוהכ"פ. היינו שבקידוש ר"ח נכלל גם קידוש היוהכ"פ שתלוי בר"ח כמ"ש במק"א. חשוב כאלו ברגע ראשונה של יוהכ"פ קדשו ב"ד את היום וכל חלות בא רגע אחר הפעולה כנ"ל. וה"נ חל קדושת יוהכ"פ רגע אחר רגע ראשונה שאז הי' קידוש הב"ד וע"כ חשוב שבת קודם יוהכ"פ:

ואם כנים דברינו. לאו דוקא בקנין הדין כן. אך בכל חלות כן הוא דהחלות בא רגע אחר הפעולה. ואם נימא דאם מקנה שיחול רגע ראשונה של זמן איסורו הוי כאלו הפעולות קנין הי' אז ממילא החלות בא רגע אח"כ א"כ גם לענין ביטול כן. דפעולת הביטול היא ברגע ראשונה של זמן איסור והחלות ברגע שלאחרי' וסוף סוף הביטול והקנין שניהם באים כאחד:

אמנם באמת אין צריך לכ"ז ובפשיטות יש ליישב דכיון דס"ל לבכור שור דבדאורייתא ל"מ מכירה של הערמה א"כ כל זמן שלא חל הביטול גם המכירה ל"מ מדרבנן כיון דהערמה הוא וממילא מועיל הביטול ול"ח חוכא ואיטלולא דמדרבנן חשוב החמץ כשלו כן הביטול ל"מ מדרבנן מחשש שמא אינו בלב שלם או שמא יחזור מהביטול כמ"ש הרע"ב רפ"ק דפסחים ומ"מ חשש זה אינו רק מדרבנן כמו שאמרו מדאורייתא בביטול בעלמא סגי. וע"כ אף שמבטל צריך גם מכירה. ושניהם כא' טובים:

הן אמת דאיתא בסי' תל"ד סעיף ב' ברמ"א בשם מהרי"ו שיש לשרוף החמץ קודם ביטול כדי לקיים המצוה בחמץ שלו. הנה דאחר הביטול ל"ח ממונו היינו מדאו' דבביטול בעלמא סגי. וגם מדרבנן אינו רק חשש בעלמא שמא לא יבטל בלב שלם או שמא יחזור בו כנ"ל. אמנם סו"ס כיון דחז"ל החמירו שלא לסמוך על הביטול שפיר שייך מכירה:

דרך אגב ק' לי בדברי מהרי"ו הנ"ל לפמ"ש הר"ן דהא דמהני ביטול בלב ושלא בפני ג' היינו משום דחמץ אינו ברשותו אך דעשאן הכתוב כאלו הן ברשותו ע"כ בגילוי דעת סגי. וכתבנו לעיל דלפ"ז צ"ל דהביטול חל בתחלת זמן איסורו. וא"כ אף אם ישרוף החמץ אחר ביטול כ"ז שלא הגיע זמן איסורו שפיר מקיים המצוה בחמץ שלו וצ"ל דמהרי"ו אזיל בשיטת התוס' פסחים ד': ד"ה מדאו' דשם מבואר דאפי' בתחלת זמן איסורו לא חל הביטול דאל"כ לק"מ קו' התוס' שם. וי"ל דהתוס' לשיטתם בב"ק ס"ט. ד"ה כל הנלקט הנ"ל דלפי דבריהם שם יש ראיה מהגמ' דכמו דאין יכול לחלל דבר שאינו ברשותו ה"ה דאין יכול לחלל דבר שברשותו שיחול כשיצא מרשותו כמ"ש לעיל. והר"ן אפשר דלא ס"ל כהתוס' ב"ק ס"ט. וס"ל דאם האמירה הוא בהיות החפץ ברשותו שיחול החילול כשיצא מרשותו חל. וע"כ ס"ל גם בביטול כן. ולפ"ז לק"מ מה שהקשיתי לעיל מהא דב"ק ס"ט על הר"ן [ולעיל הקשיתי זאת מחמת שלא רציתי לעשות פלוגתא בין הפוסקים אבל עתה אחרי רואנו דבע"כ מהרי"ו ותוס' פסחים ד': חולקין על הר"ן ממילא הא דלעיל לק"מ] ולא נפלאת ולא רחוקה היא לומר כן דפליגי בזה התוס' והר"ן דהרי כעי"ז ממש פליגי ר' יוחנן ור"ל בירושלמי פ' מי שאחזו בנתן גט לאחר ל' ואחזו קורדיקוס קודם ל' אם הגט כשר אם אזלינן בתר שעת נתינה או בתר שעת חלות. והרמב"ם פ"ב דגירושין פ' שהגט פסול ולא כ' הגט בטל. משמע דלא פסול אלא מדרבנן כמו שכייל הרמב"ם פ"ב מהל' גירושין ה"ז. וכיון שאינו אלא פסול דרבנן אפשר דדוקא בגט פסלו חכמים. ואין ללמוד מזה לשאר קנינים שלא יועיל כה"ג דהרי אמרו בפ"ד דידים אין דנין דברי סופרים מדברי סופרים:

ואם כנים הדברים יש לחזק שוב מה שכתבנו לעיל דלעולם בין הביטול בין המכר חלים יחד ברגע ראשונה של זמן איסורו וע"כ ל"ח הביטול כחוכא ואטלולא דבשעה שבא הביטול לחול עדיין החמץ שלו. וע"כ יש לשניהם מקום בין להביטול בין להמכירה:

אך יש לדון אם מותר למכור חמץ קודם זמ"א שיחול בתחלת זמן איסורו דהרי אז, אסור בהנאה נמצא נהנה מאיסה"נ דהרי הממון שמקבל מן הלוקח הוא בעד חמץ שיקנה בזמן איסורו. ואף אם נימא דהמקח חל מ"מ אסור מצד איסור הנאה. איברא דיש לדון לפמ"ש בשו"ע יו"ד סי' רצ"ב סט"ו דמותר למכור ערלה קודם שבא לעולם דכיון שעדיין

לא בא לעולם ל"ש איסור הנאה וע' נקודות הכסף שם שדין זה נובע משו"ת הרשב"א. ולענד"נ סמך לזה מתוס' ע"ז ס"ב: ד"ה יאות בשם ר' אלחנן ור"י דאם האיסה"נ כבר אינו ברשותו מותר ליקח בעדו מעות וה"נ בדשלבל"ע דדבר שלבל"ע ודבר שאינו ברשותו בשוין הם כמ"ש הפלתי סימן פ"ד. וה"נ כיון שלוקח מעות החמץ קודם זמן איסורו אפשר דשרי דמותר להנות מאיסה"נ קודם שבא לעולם. דאע"ג דגוף החמץ בא לעולם מ"מ כיון שדנין על איסה"נ ומהות איסה"נ עדיין לא בא לעולם וכמו מקדש א"א אחר שתתגרש חשוב דשלבל"ע כיון דדנין על חלות קדושין ועתה אינה ראוי' לזה ה"נ בנ"ד. ויש לתלות בס' שנסתפק המל"מ פ"ה מה' אישות אם מחוסר זמן הוי דשלבל"ע כיון דזמן ממילא קאתיא. דאם נימא דמחוס"ז ל"ח דשלבל"ע אין ללמוד נ"ד מערלה שלא בא לעולם. ולדיעות דחשיב דשלבל"ע יש ללמדו משם. אך יש לומר דלדיעות דחמץ חשוב איסורא בלע בין לענין נ"ט בר נ"ט דאיסורא בין לענין דצריך ליבון ולא סגי ליה בהגעלה ה"נ בנ"ד חשוב איסור חמץ קודם הפסח כאלו כבר בא לעולם:

עוד יש לדון על מש"כ לעיל דלהר"ן הביטול חל בתחלת זמ"א דהרי הר"ן נדרים פ"ה. כ' דאפי' לר"מ דס"ל אדם מקנה דשלבל"ע היו"ד אם מפרש שיחול לכשיבוא לעולם משא"כ בסתמא מעכשיו משמע וכיון דמעכשיו אינו ראוי לחול אינו חל כלל עיי"ש. וכיון דמבטל החמץ סתם דמעכשיו משמע איך נפרש דכוונתו שיחול בזמן איסורו אך לאו כללא היא. ולדעת הירושלמי פ"ד דחלה משנה ד' פליגי בזה רע"ק וחכמים בנוטל מן הקב חלה רע"ק אומר חלה וחכ"א אינו חלה ופירש הירושלמי דמיירי שהוסיף אח"כ לכשיעור ורע"ק מדמה לאומר פירות אלו מחוברין יהיו תרומה לכשיתלשו ונתלשו דדבריו קיימין הנה דלרע"ק אע"ג דאמר סתמא דמעכשיו משמע מ"מ מפרשי' כוונתו שיחול לכשיתוסף כשיעור. ודעת המרדכי הובא ברמ"א חו"מ סי' ר"ט דאפילו למ"ד אין אדם מקנה דשלבל"ע היינו בסתמא אבל במפרש לכשיבא לעולם מועיל. ומינה דלר"מ אדם מקנה דשלבל"ע היינו בסתמא ומ"מ לא אמרינן דכמעכשיו דמי וזה היפך דברי הר"ן הנ"ל. וברי"ט אלגזי פ"ח דבכורות אות ע"ו ביאר דפליגי בזה רב ושמואל בפודה קודם ל' סתם אם אמרי' דכמעכשיו דמי או לאחר ל' ועיי"ש מה שחילק בין הא דאומר פירות ערוגה זו מחוברין יהיו תרומה סתם דלא מפרשינן לכשיתלשו עש"ה שוב מצאתי כעי"ז בתוס' שבועות י"א. ד"ה מ"מ קשיא דכשאומר יהי' זה קטורת חל קדושה"ג כשיכתוש במכתשת עיי"ש ואע"ג דאמר סתם שיקדש מ"מ לא אמרי' דכמעכשיו דמי. וכעי"ז בב"ש סי' כ"ח סקמ"ד בשם ריטב"א פ"ב דקידושין דאם קידש בגזל ואח"כ קנהו הגזלן מקודשת ואע"ג דמעיקרא לא חיילי הקדושין. וכעין זה כתב בר"ן עצמו בפ"ק דקדושין גבי פלוגתא

אי שיראי צריכי שומא אליבא דרמב"ם דפלוגתתם היא רק אם חיילי קדושין למפרע אבל משעת שומא ואילך לכו"ע חיילי קידושין ע"ש ואע"ג דהוא קידשה סתם מ"מ חיילי אח"כ. וע"כ בנ"ד גם י"ל כן כיון דעיקר תכלית הביטול הוא לענין בל יראה או מצד מצ"ע דתשביתו שהוא רק משעת איסור ואילך סתמו כפירושו דכוונתו שיחול משעת איסור חמץ:

ואציע מענינא. דהנה בפתחי תשובה יו"ד סימן ק"כ הזהיר שלא למכור כלים חמוצים לנכרי כל"מ שצריכין טבילה. אמנם רוב הרבנים היום ומעולם כותבין בשט"מ גם כל"מ וכל"ז החמוצים. והדבר יפלא מאד למה אין מטבילין הכלים אחר הפסח. אמנם לפמ"ש לעיל בביאור דעת הבכור שור דאפי' מה שמוכרין ג"כ בכלל הביטול אך שחוששין שמא לא ביטל בלב שלם ע"כ מחמירין למכור ג"כ. וגם דעת מהרי"ו ותוס' פסחים ד': דהביטול חל תיכף בשעה שמבטל כמ"ש לעיל. ולפ"ז א"ש כיון דבאמת מבטלין החמץ המדובק בכלים חמוצים ולפ"ז א"צ למכור כלל אך מחשש שמא לא ביטל בלב שלם או שמא יחזור מהביטול מוכרין ג"כ והמכירה באמת הוי הערמה דבמידי דאורייתא ל"מ מכירה כזו כמ"ש הבכו"ש אך כיון דמדאוריתא בביטול בעלמא סגי מועיל מכירה כזו. וכ"ז לענין איסור בל יראה מחמירין שלא לסמוך על הביטול דכל עניני פסח חמירי טובא וכמ"ש המג"א בשם רדב"ז דל"מ מתנה ע"מ להחזיר לענין ב"י אף דבכה"ת מתנה עמ"ל שמה מתנה. אבל לענין טבילה סומכין שהביטול הי' בלב שלם ושלא יחזור בו ואם באמת הי' הביטול בלב שלם לא חלה המכירה כלל ואף דהביטול אינו רק להחמץ הדבוק ולא על גוף הכלים מ"מ אנן סהדי דעיקר כוונת המוכר הוא על חלק החמץ שדבוק ולולא זאת לא הי' מוכר הכלים חמוצים כלל [אך כיון שמוכר החמץ מוכר גם הכלי עמו] ולו ידע שאין במכירת חלק חמץ שדבוק בכלי ממש ל"ה חפץ גם במכירת הכלי. והוא גילוי דעת גדול יותר מגילוי דעת דקדושין מ"ט: במאן דזבין נכסי אדעתא למיסק לארעא דישראל שאם לא עלה בסוף בטל המקח] כיון שאין החמץ שלו הא חדא. ותו כיון דהערמה בדאורייתא ל"מ א"כ מכירה כזו מה"ת ל"מ ודומה לשטר מברחת בכתובות ע"ט. דל"מ המכירה כיון דהוא בהערמה. ומ"מ בדרבנן מועיל. וע"כ לענין ב"י דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי מהני מכירה כזו וכעי"ז בגיטין ס"ד: דאף דקטן אינו זוכה לאחרים מ"מ בשיתופי מבואות דרבנן יכול לזכות ע"י קטן ולכאו' ק' כיון דקטן אין זוכה לאחרים א"כ אין העירוב נקנה הם ואיך מועיל העירוב. וצ"ל דלמידי דרבנן חשוב כאלו הי' נקנה להם וה"נ בנ"ד לענין דרבנן חשוב כאלו היה נקנה להנכרי. אבל מה"ת אינו קנוי להנכרי כלל משום דהערמה הוא. וא"כ א"ש דאין הכלים צריכין טבילה אחר הפסח דמעיקר הדין אין הכלים קנוים

לנכרי כלל בפסח מתרי טעמי. א' משום דמסתמא הביטול בלב שלם ואין החמץ שלו ואין בידו למוכרו. השני משום דהוי הערמה ודומה לשטר מברחת כנלע"ד נכון בס"ד:
ולכאורה ק' ע"ד הבכו"ש דבדאורייתא ל"מ מכירה ע"י הערמה והרי סומכין על מכירת בכור בזה"ז אף שהוא דאורייתא והיתר מכירה מבו' בפוסקים ראשונים ואחרונים. י"ל דשאני בכור דסגי במוכר אזנו כביו"ד סי' ש"כ ס"ד ודבר מועט כזה גומר בלבו למכור באמת ואינו מקפיד בכך וגם אפי' למכור כל הפרה המבכרת אפשר שיגמור בלבו למכור ואין בזה הערמה כ"כ דכך דרכן של בנ"א משא"כ למכור כל רכושו לערל עני כמו שעושין קודם הפסח אין דרך, בנ"א בכך והערמה נכרת הוא וכן נראה מלשון הבכ"ש ז"ל:
ולפי האמור יש לדון במה שראיתי בס' אמרי יושר במי שמכר בהמותיו על פסח מחמת שמאכילין אותן שעורין והולידה בכור בפסח ושאל השואל אם מועיל המכירה מצד פסח גם לענין בכור והעלה בפשיטות דמועיל ולהנ"ל יש לדון דדוקא בפסח הוי הערמה בדרבנן משום הביטול משא"כ לענין בכור דאורייתא ולכאורה ז"א כיון דמוכר בהמתו להאכילה חמץ בע"כ דלא ס"ל כבכו"ש רק כהרב ז"ל דאפי' בדאורייתא מועיל הערמה אך אין הכרח לזה דמוכר להאכילה שעורין ע"פ רוב אין בו חשש חמץ רק חומרא בעלמא הוא וגם עיקר החשש שמה שנשאר מתלחלח בהריר של הבהמה ומתחמץ וא"כ עיקר החשש לענין ב"י לא לענין איסה"נ ואכתי הוי הערמה בדרבנן]:
ונשוב לנ"ד דהא דמהני מכירת חמץ בהערמה הוי רק למידי דרבנן אבל בדבר הנוגע לדאורייתא ל"ח קנין כלל. ובזה יש ליישב דברי רמ"א או"א תמ"ו ס"ג ומג"א סקי"א דאפי' הפקיר בפני ג' אין אחר יכול לזכות בה דלא הפקיר אלא משום איסור שבת ולכאורה תמוה מאד דא"כ איך מועיל להציל מאיסור שביתת בהמתו. ונלע"ד לפמ"ש הבית אפרים דל"ש איסור שביתת בהמתו רק כשהמלאכה נעשה לצורך ישראל והסכים עמו החת"ס וכ' שדבריו ברורים כשמש ונלע"ד ראי' לזה ממש"כ הה"מ פ"ו מה' שבת הט"ז לענין שביתת כלים לב"ש דאין אסור רק מלאכתינו בכלי שלנו משא"כ מלאכת הנכרי בכלינו גם לב"ש שרי ע"ש ומדב"ש בשביתת כלים נשמע לדידן בשביתת בהמתו דאין אסור ג"כ אלא מלאכתינו ולא מלאכת הנכרי והוא ראיה נכונה. וכיון דהתם בסי' רמ"ו מיירי שהתנה עם הנכרי שיחזירנה לו בשבת ולא החזירו בודאי אין המלאכה לצורך ישראל ואין בזה שביתת בהמתו מה"ת רק מדרבנן ובדרבנן מועיל הערמה ה"נ מועיל הפקר בהערמה להפקיע מידי איסור שביתת בהמתו דרבנן אבל מה"ת אינו קונה וכהא דגיטין ס"ה: הנ"ל דלענין שתופי מבואות דרבנן מועיל זכייה ע"י קטן אף דאין

הגדול זוכה בפועל מ"מ למידי דרבנן חשוב כאלו היה זוכה הנה בזה למידי דרבנן חשוב כהפקר ומ"מ אם אחר זוכה ל"מ זכייתו כיון דסו"ס הערמה הוא:

ויש להביא סמוכין לזה מב' דבורי תוס' א' בב"מ ס"ג. תוד"ה בשמשך שכתבו ומשיכה דהכא ל"מ לקנות ממש אלא להתיר פיסוק עכ"ל. ב'. בתוס' עירובין ס"ו. ד"ה יפה עשיתם ששכרתם לא דמי למו"מ ליאסר בשבת דל"ה אלא כמתנה בעלמא שאין עושין אלא להתיר טלטול עכ"ל. וזה ממש כהא דגיטין ס"ה: הנ"ל:

ובהא דתוס' עירובין ס"ו. נראה עוד חידוש דאע"ג דנותן מעות בעד השכירות מ"מ אינו כשכירות אלא כמתנה וביאור הדבר נראה דכל קנין פועל ב' דברים א' שמוציא מחשבת בעלים הב' שמכניס לרשות קונה ולפעמים אף שאינו מועיל להכניס לרשות קונה מ"מ מהני להוציאו מרשות מקנה וכן מצינו בבב"ת נ"ד: נכסי עכו"ם הרי הן כהפקר דוק ותשכח [ואף דלהפקר א"צ כסף אם רוצה יכול להפקיר נכסיו בלי כסף מ"מ לפעמים אינו גומר בדעתו להפקיר רק בעד בצע כסף ודומה לאומר לחברו זרוק פרוטה לים ויהיו נכס קנויים לך דיש דיעה אחד בשו"ע דמהני מדין ערב כמו באומר תן מנה לפלוני ואקדש אני לך. הנה דלפעמים ההפקר הוא בעד בצע כסף לא זולת] וה"נ שכירות זה דעירובין ס"ו הוא רק ענין הפקר וסילוק זכות הבעלים ולא הקנאה אף שלוקח בעד זה פרוטה וככה י"ל גם לענין מכירת חמץ דהקנין מועיל רק להוציאו מרשות הישראל ולא שיקנה הנכרי. וראי' לדברי ממג"א סי' תמ"ח שכ' דאף לי"א דכסף בנכרי אינו קונה בחמץ מועיל בדיעבד קנין כסף לבד כיון דבלא"ה אינו ברשותו רק דעשאן גילוי דעת סגי כעין שכ' הר"ן ולכאורה קשה בשלמא לענין ביטול מצד הפקר שפיר כ' הר"ן דבלא"ה אינו ברשותו ומופקר ועומד הוא משא"כ קנין כסף איך יקנה הנכרי הלא מה דאינו ברשותו אינו די לענין שיהי' קנוי לנכרי וכסף בנכרי אינו קונה וע"כ צ"ל כנ"ל דכל קנין פועל ב' דברים וע"כ אף במקום דל"מ לאוקומי ברשות נכרי הקונה מ"מ מועיל להוציא מרשות בעלים ואף דמפקיר חמצו אסור מדרבנן לאחה"פ מ"מ בנ"ד דההפקר הוא באמצעות מעשה קנין של הנכרי מועיל ואין דנין ד"ס מד"ס כדתנן בידים. כן מוכרח מדברי המג"א וכל האחרונים שפסקו כדבריו וכן הלכה רווחת בישראל דבדיעבד סומכין בחמץ על קנין כסף לבד וא"כ י"ל דכל מכירת חמץ מועיל להפקיע מרשות ישראל וע"כ אינו עובר בב"י ומ"מ הכלים א"צ טבילה דלא באו ליד עכו"ם:

סימן פה

שמעתי בשם הרה"ק ר' שלום מבעלז זצ"ל שהורה לאכול פחות מכזית מרור ולברך עליו על אכילת מרור וכן הורו הה"ק ר' נפתלי מראפשיץ זצ"ל והה"ק משיניווא זצ"ל והדבר מפורסם בכל מדינת גאליציא. ולכאו' הדבר תמוה ממשנה פסחים ל"ט. וכולן מצטרפין לכזית ש"מ דצריך כזית דאל"כ למ"ל צירוף. ונלע"ד ליישב הברי הצדיקים ז"ל וראשית אביא ראי' לשיטתם דהנה בפסחים קי"ד: אמר ר"ל זאת אומרת מצות צריכות כוונה וכו' דאי ס"ד לא בעי כוונה למ"ל תרי טבולי הא טביל לה חדא זימנא והק' בס' גבורות ה' פרק נ' קו' עצומה לדיעות דכרפס ל"צ כזית וכן הלכה א"כ לא יצא בטיבול ראשון יד"ח מרור כיון דלא הי' בו כזית עיי"ש. ומזה נלע"ד להוכיח כדברי הצדיקים ז"ל הנ"ל דגם מרור תמכא לא צריך כזית מטעם שיתבאר לקמן וסתם מרור הוא תמכא אע"ג דחזרת מצוה מן המובחר מ"מ אינו מצוי כ"כ ורוב העולם לוקחין למרור תמכא וכ"מ בת"י שמות פ' בא י"ב פסוק ח' עה"פ על מצות ומרורים יאכלוהו על תמכא ועולשין יאכלוני' וכ"ה בתרגום שה"ש קפיטל ב' פסוק ט' דישראל במצרים היו אוכלין את הפסח על תמכא ועולשין ולמה לא חשב חזרת דהיינו חסא שפירושו לאטוגא כמ"ש רש"י ז"ל דהיינו שלאטין או זערזיך] שהוא הראשון השנוי במשנה פסחים ל"ט. והוא מצוה מן המובחר כדאי' בגמ' שם וצ"ל דמ"מ רוב העולם אוכלין תמכא שהוא מצוי יותר וע"כ כתב מרור היינו תמכא וזה לא צריך כזית ע"כ שפיר פריך והא טביל לי' חדא זימנא:

ומה דק' ממשנה דף ל"ט. נלע"ד לפמ"ש המג"א סימן תע"ה סק"י דאם אין לו רק חריין לא יברך עליו בפה"א רק על אכילת מרור דדומה לפלפלין דלא חזי לאכילה ואי"צ ברכת הנהנין כלל עיי"ש ובש"ס שבועות כ"ג: שבועה שלא אוכל עפר בכמה כיון דאמר שלא אוכל דעתי' אכזית א"ד כיון דלאו מידי דאכלי אינשי בכ"ש תיקו. לפ"ז במרור בזה"ז שהוא דרבנן. וגם שכ' הרא"ש פ' ע"פ דמה"ת לא צריך כזית במרור משום דלא כתיב בי' אכילה ועל מצות ומרורים יאכלוהו תיבת יאכלוהו קאי אפסח כמ"ש השאג"א אליבא דרא"ש] רק מדרבנן צריך כזית משום שתקנו לברך על אכילת מרור. וא"כ הוי לענין כזית תרי דרבנן. ואזלינן לקולא בתיקו הנ"ל דכיון דחריין לאו מידי דאכלי אינשי בכל שהוא ג"כ יוכל לומר על אכילת מרור ואף דבלשון תורה מצינו לשון אכילה אפי' על דבר שאינו בר אכילה כמו חרצן דנזיר וגה"נ למ"ד אין בגידין בנו"ט לשון תורה לחוד ולשון חכמים יותר יש לדמותן ללשון בנ"א דבמידי דלא אכלי אינשי שייך לשון אכילה גם בפחות מכזית וע"כ לא ק' ממשנה דף ל"ט. דשם מבואר דצריך כזית די"ל דשם קאי

על אידך משום שהם ראויים קצת לאכילה וטעונין בפה"א ע"כ צריכין כזית משא"כ תמכא שקורין חריין שכ' המג"א שאי"ר לאכילה ולא צריך ברה"נ:

גם י"ל להדיעות דהיכא דאתחזק חיובא גם בסד"ר אזלי' לחומרא וכ' הב"י או"ח סי' ק"ס בשם הר' מנוח היינו היכא דעיקרו מדאורייתא אבל באין עיקרו בדאורייתא אפי' באתחזק אזלינן לקולא. ע"כ בזמן שבהמ"ק הי' קיים הי' צריך כזית כיון דעיקר מרור מה"ת אף דשיעורו דרבנן אמנם בזה"ז דהוי תרי דרבנן א' דמרור בזה"ז דרבנן וגם שיעור כזית דרבנן ותרי דרבנן ל"ח עיקרו מה"ת כמ"ש הרא"ש פ"ב דקדושין וע"כ אפי' באתחזק אזלינן בסד"ר לקולא כנלע"ד ליישב דברי הצדיקים ז"ל שלא יסתרו למשנה מפורשת הנ"ל וליישב מנהג רוב ישראל שאוכלין למרור חריין פחות מכזית ומברכין עליו על אכילת מרור:

סימן פו

להרב החו"ב מו"ה לייביל וואלמאן נ"י מו"צ בסאכאטשוב

ע"ד השאלה בתינוק שנולד בש"ק בקיץ כמו רבע שעה אחר שקיה"ח אם לימול אותו בש"ק או ביום א' וכ"ת כ' הנה בש"ך יו"ד סי' רס"ו בשם שו"ת ר"מ אלשקר דדעת הגאונים מתחיל מיד בתחילת השקיעה לפיכך סילוק כזה אין מלין אותו רק ביום א' אבל המג"א סי' של"א כ' דהתחלת ביה"ש הוא ג' מילין ורביע אחר התחלת השקיעה והוא לערך רבע שעה קודם צה"כ וכו' ואם נולד קודם לכן בשבת נמול בשבת. ואף שי"א שמתחילת השקיעה היא לילה מ"מ הרי במדינות אלו אין אנו חוששין כלל לדבריהם שלפעמים אין מקבלין שבת ועושין כל המלאכות עד רביעית שעה קודם צה"כ א"כ אין לנו לדחות המילה מזמנה בשביל חשש זה עיי"ש. ובחכ"א הביא דעת הש"ך והמג"א ולא הכריע אמנם בשו"ע הרב ז"ל סי' של"א פ' הלכה כדברי המג"א ע"כ נלע"ד לפסוק הלכה כהמג"א וכן הוריתי למעשה למולו בש"ק עכ"ל:

והנה מש"כ כ"ת להכריע כדברי המג"א מחמת שהכריע כן בשו"ע הרב ז"ל הנה הרב ז"ל עצמו בסידור בסדר הכנסת שבת כ' להיפוך דעיקר הלכה כד' הגאונים וכ' ר"ת וסייעתא יחידאי נינהו נגד הגאונים הראשונים רב שרירא ורב האי בנו ואחריהם רבינו חננאל והרי"ף והרמב"ם וראב"ן וסייעתם ור"י בעל התוס' ובעל העיטור ומש"כ נגד הגאונים הראשונים נראה דמתכוון הרב ז"ל לומר דמלבד שהם ז"ל הרוב נגד ר"ת ז"ל עוד אחת שהם ראשונים. ואף דהלכה כבתראי הייד כשהביא דברי הראשונים וחולק עליהם משא"כ בזה דר"ת ז"ל לא הביא כלל דעת הגאונים ז"ל רב שרירא ורב האי ור"ח ז"ל

שהיו לפניו משמע שלא ראם ואפשר שאלו ראה דבריהם היה מודה לשיטתם וכה"ג אין הלכה כבתראי כמ"ש הרמ"א חו"מ סי' כ"ה ס"ב. עוד כ' דשיטת ר"ת ז"ל הוא נגד החוש ופליאה נשגבה וכו' ועוד יש פליאות עצומות מהחוש על דעת זו עיי"ש והנה א' מהפלאות מהחוש על ר"ת ז"ל הוא מש"כ דהחמה מהלכת אחר שקיעה בעובי הרקיע וזה נתברר בחוש שהחמה מהלכת בלילה למטה מהקרקע כידוע [ואני ישבתי דעת ר"ת ז"ל דהרי בש"ס פסחים צ"ד: אמר דחכמי ישראל אומרים דהחמה מהלכת בלילה למעלה מהרקיע וחכמי או"ה אומרים למטה מן הקרקע ונראין דבריהם מדברינו. וכ' בשט"מ כתובות י"ג: בשם ר"ת עצמו [והובא בגה"ש שם] דהיינו שדבריהם נראין יותר בראיות ומ"מ האמת כחכמי ישראל עיי"ש. וכן מצאתי להגאון ר' אברהם בנו של הרמב"ם ז"ל שנדפס בראש ס' עין יעקב שכתב כדברי ר"ת ז"ל הנ"ל עיי"ש וא"כ מה שייך להקשות על ר"ת ז"ל מן החוש כיון דחזינן דר"ת ז"ל עצמו ידע מזה שלפי הראיות נראין יותר דברי חכמי או"ה וזה ג"כ בכלל הראיות שנראה לכאורה בחוש ע"פ חשבון התיכונים שהחמה מהלכת למטה מן הקרקע. ומ"מ האמת כדברי חכמי ישראל ואני הקטן נלע"ד ראי' לשיטת ר"ת ז"ל ג"כ מן החוש דאל"כ קשה כיון דהשמש גדולה הרבה אלפי פעמים יותר מכדור הארץ כאשר נתברר אצל חכמי התכונה האחרונים ואם החמה מהלכת בלילה למטה מן הקרקע היה ראוי שלילה כיום יאיר גם בארצינו כמו באמעריקא כי השמש משלחת פארותי' וקוי אורה [שטראלען] לכל צדדי כדור ארצינו והיה ראוי שיבא אור החוזר מקוי האור ההוא שבכל צד גם אלינו. ואין כדור הארץ שהוא כגרגר חרדל לעומת גודל החמה יהי' חוצץ עלי' מלהגיע קוי אורה אלינו. ואיש א' דחה אותי דזה דומה למי שעומד אצל אילן שאינו רחב יותר מאמת איש ואחורי האילן יש בתים רחבים הרבה יותר מאילן מ"מ א"א לאדם הזה לראותם מחמת שהוא עומד סמוך לאילן ע"כ האילן חוצץ שלא יכול לראותם ואם הי' מרחק עצמו קצת מן האילן הי' רואה אותם. וה"נ בזה מחמת שאנו עומדים סמוכים ותכופים לכדור הארץ ע"כ כדור הארץ חוצץ שלא נוכל לראות אור השמש אף שהוא רחב אלפי פעמים יותר מכדור הארץ עכ"ד האיש הנ"ל ולענ"ד אין הנדון דומה לראי' דהתם א"א לראות בעיני בשר רק עצם גשם הבית ולענין זה האילן חוצץ משא"כ השמש שמשלחת קוי אורה אלפי פרסאות רחוק ממנה א"כ אף דכדור הארץ חוצץ מגוף השמש מ"מ היה ראוי לקוי אור השמש להגיע עדינו מכל ד' צדדים בגדר אור החוזר כנ"ל אבל העיקר נראה כי בגלגלים שהם אינם מד' יסודות רק מגשם חמישי כמו שקראוה החוקרים ועי' רמב"ם פ"ג מה' יסוה"ת הלכה י' א"א לנו לעמוד על אופיי' ועל עומק תכונתה ואין לנו הוגה בזה ואין לנו להקשות בזה מן החוש

כי כל ראיות שלנו בנוים על הקדמות ויסודות של החוש הרגיל תמיד בדברים שלמטה מגלגל הירח ומשם לוקחו ואין להשתמש בראיות אלו על הויות שלמעלה מגלגל הירח וכעי"ז כ' הרמב"ם במו"נ לדחות ד' אריסטו שרוצה להביא ראיות על קדמות העולם ודחהו הרמב"ם שכל ראייתו הרי לקיחות מאחר שנתהווה העולם. כי מה שקודם לכן אין לו השגה ואיך אפשר להשתמש בשרביטן של ראיות אלו של אחר התהוות העולם על שעת הוויות העולם שהי' אז לגמרי מהות אחר והביא משל נפלא לזה עיי"ש דבריו, כי נעמו. וכעי"ז אני קורא בנ"ד כי אין להשתמש בראיות הלקוחות ממה שלמטה מגלגל הירח שהם הד' יסודות אשר באלה שולט כח השגתינו וממנו נקח מופתים על אשר למעלה מגלגל הירח כי אין הנדון דומה לראי' וע' איוב ל"ח פסוק י"ב המימיך צוי' בקר ידעת שחר מקומו עיי"ש ותמצא ראי' לדברינו ולשון המד"ר בראשית פ' ו' סי' י"ג ארשב"י אין אנו יודעין אם פורחין הם הגלגלים באויר או שפין ברקיע ואם מהלכין הם כדרכן הדבר קשה מאד וא"א לבריות לעמוד עליו עכ"ל ואם רשב"י אמר כן מי יאמר זכיתי לבי להתבונן בזה. וזה כוונת ר"ת ז"ל כתובות י"ג. שאף שנראה שיטות חכמי או"ה בראיות [כוונתו בראיות מן החוש] מ"מ האמת כדברי חכמי ישראל. וקורא אני ע"ז כמ"ש בפיהמ"ש להרמב"ם פ' י' מסנהדרין כמו שלא ישיג הסומא עין הצבעים ואין החרש משיג שמע הקולות ולא הדגים יסוד האש ולא הסריס תאות המשגל כן לא ישיגו הגופים תענוגי הנפשות וכו' וכמו כן י"ל על השמש והגלגלים שאינם מד' יסודות של הגוף ושל כל אשר למטה מגלגל חמה וע"כ אין קושיא על ר"ת ז"ל ולע"ד המעיין בחגיגה י"ב: וילון אינו משמש כלום אלא נכנס שחרית ויוצא ערבית ומחדש בבל יום מעשה בראשית פירש"י ד"ה נכנס שחרית לתוך תיקו והאור נראה ויוצא ערבית מתיקו ומתפשט למטה מן האור והרי העולם משוך וזהו חדושו למעשה בראשית בכל יום עכ"ל מבואר להדיא כר"ת ז"ל ובתדב"א פ"ב מה חתן זה נכנס בטהרה ויוצא בטומאה כך גלגל חמה יוצא בטהרה ונכנס בטומאה משמע ג"כ כר"ת דאלו לדעת הגאונים כל השנה כסדר החמה בעוה"ז במקום טומאה וע"כ כר"ת ז"ל דכל לילה נכנס לרקיע למקום טהרה ובכל יום בבוקר יוצא בטהרה ובמד"ר פ' בא פ' ט"ו שס"ה חלונות ברא הקב"ה ברקיע [ובעץ יוסף שהם כנגד שס"ה ימים] וכו' חוץ מי"א שאין הלבנה נכנסת להם עיי"ש משמע דהשמש נכנסת להם בכל יום באה דרך חלון אחר וע"כ הלבנה ששנה שלה שנ"ד אין נכנסת רק בשנ"ד חלונות ומזה מוכח ג"כ דההחמה באה מן הרקיע ובכל יום באה דרך חלון אחר והוא כשי' ר"ת ז"ל כ"ז כתבנו ליישב שי' ר"ת ז"ל בכ"ז מה כחנו להכריע בין הרים גדולים ואין לנו בזה אלא ללמוד דברי רבותינו הפוסקים ז"ל לראות דעתם בזה]

ונשוב לנ"ד דהרב ז"ל בסידור הכריע הלכה כהגאונים ז"ל וכ"כ הגר"א באו"ח סי' רס"א וכ"ד מהר"ל ז"ל בגור ארי' וכ"ד מרן ז"ל באבני נזר או"ח ח"ב סי' תצ"ג סק"ד ע"ש גם מה שכ' המג"א סי' של"א דהעולם עושין כל המלאכות בעש"ק עד רבע שעה קודם צה"כ ואין חוששין כלל לשיטות הגאונים. עינינו רואות כי בזמנינו ת"ל אכשור דרא בענין זה ורובא דרובא פוסקין מכל המלאכות בעש"ק קודם שקה"ח. גם הדלקת הנרות מקדימין זמן מה קודם שקיעת החמה. ומי שמאחר בשאט נפש הדלקה עד אחר שקיה"ח נחשב לקלות גדול בזמנינו וכש"כ מי שמאחר הדלקה עד רבע שעה קודם צה"כ הי' נחשב למחלל שבת במזיד כידוע:

ולפי פסק הרב ז"ל בסידור והגר"א ז"ל והמהר"ל ז"ל ומרן זצ"ל באבני נזר אפי' נולד תינוק ביום חול כה"ג יש למולו למחרתו כדאי' בשבת קל"ז. במשנה נולד ביהש"מ נמול לתשיעי. איברא דלכאורה ק לשיטת הרמ"א ז"ל יו"ד סי' רס"ב ס"ב דבדיעבד אם נמול תוך ח' וביום אי"צ להטיף ממנו דם ברית ונתקיימה המצוה כמ"ש הש"ך שם אליבי' א"כ בס' ז' ס' ח' למה לא נמול אותו מספק ביום ח' ואפי' את"ל שהוא שביעי קיים המצוה בדיעבד ואפשר שהוא בזמנו ומקיים המצוה בשמיני כדינו לכתחלה וגם בתשיעי אינו מקיים המצוה רק בדיעבד רק שהוא ס' שמיני וא"כ מה יתרון ליום התשיעי כיון דגם בשמיני כן. שו"ר בשאג"א סי' נ"ב הק' כן וע"כ כ' דאפי' להדיעות דהמל תוך ח' אי"צ להטיף ממנו דם ברית ג"כ הפירוש שקיים המצוה תוך ח' רק שהוא מעוות שלא יכול לתקן אמנם מלשון הרמ"א פי' רס"ב לא נראה כן. ובשאג"א שם סוף הסי' הביא בעצמו ראי' דדעת הרמב"ם ג"כ דגם תוך ח' איכא מצוה מדמחייב חטאת בטעה ומל של א' בשבת בשבת והרי הרמב"ם פ' מקלקל בחבורה פטור ומה דחייב במילה משום תיקון מצוה וע"כ דגם תוך ח' איכא תיקון מצוה:

והנה השאג"א כ' שם דזה דומה להא דבכורות מ"ט. בפודה תוך ל' ונתאכלו המעות דאם אמר מעכשיו לכ"ע לא קיים המצוה אמנם לענ"ד הקלושה י"ל דזה דומה לפודה קודם ל' ולא נתאכלו המעות ולא אמר מעכשיו דהרי דעת מהר"ח או"ז דמילה ל"ח מעשהז"ג דכל זמנו מקיים מצות מילה הנה דאין המצוה ומעשה מילה לבד רק מה שהוא נימול והרי גם בהגיע ח' הוא נימול וזה דומה להי' לו בנים בהיותו עכו"ם ונתגייר דקיים מצות פו"ר משום דתכלית המצוה נשאר. וה"נ תכלית המצוה נשאר ע"כ אף דעשה המצוה בזמן פטיר שפיר דמי וראיתי בצל"ח פסחים ע"ב שכ' דדעת הרמ"א דאם מל תוך ח' מקיים המצוה בהגיע יום ח' עי"ש והוא כדבריו אך אני הרחבתי הדברים בביאור הטעם. שו"ר באבני נזר יו"ד סי' של"ב סק"י כ' ג"כ כן בקצרה ושמפני זה פ' הרמ"א דנמול תוך זמנו

אי"צ הטד"ב ונימול בלילה צריך הטד"ב דבלילה הוי פסול ע"כ אינו יוצא אח"כ משא"כ תוך ח' אינו פסול אלא שעדיין לא הגיע הזמן עיי"ש:

ובזה יש ליישב קו' הנ"ל בנולד ביהש"מ למה נימול בתשיעי ימול בח' ויוצא ממנ"פ. וי"ל משום דחביבה מצוה בשעתה ודוחין שבת מטעם זה כדאיתא פסחים ס"ח: ובכ"מ ובטור או"ח סי' תנ"ח דאפי' לאחר הזמן אמרינן חביבה מצוה בשעתה וכשיקיים המצוה בח' אם הוא יום ז' ל"ה מצוה בשעתה אמנם אם הוא ביום ט' ממנ"פ הוא בשעתא דאפי' אם הוא היום ט' ג"כ כבר חל חיוב המצוה אלא שלא קיים מצות שמיני אבל לענין חיוב מילה בכלל הוא בשעתה:

והנה השאג"א והצל"ח שם הק' על שיטת הרמ"א משבת קל"ו. דמי שהי' לו ב' תינוקת א' למול אחר שבת וא' למול בשבת ושכח ומל את של אחר שבת בשבת חייב משום דהוי טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה הנה מפורש דהנמול תוך ח' חשוב לא עשה מצוה והוא פליאה עצומה:

ונלע"ד עפי"מ שכ' בחידושיי בדברי הר"ח או"ז הנ"ל דמצות מילה מקיימין תמיד בכל יום ובכל שעה שהנהו נימול. וכתבתי דלע"ד הקלושה יש חילוק בין מילה לפריעה בענין זה. דהנה המהר"ל כ' בתפארת דמצות עשה צריך מעשה וכ"נ באבנ"ז או"ח סי' מ' לענין יורש ס"ת ולכאורה האיך מקיים מצות מילה תמיד הרי אינו עושה מעשה. וצ"ל כתוס' שבועות י"ז. בלובש שעטנז דכיון שבא ע"י מעשה דמעיקרא חשיב מעשה. וכ' הריטב"א ומל"מ דבשעטנז בעינין ב' טעמים א' שבא ע"י מעשה ב' משום דיכול לפשוט הבגד ואינו פושט עיי"ש. ביאור הדברים כעין שכ' התבו"ש סי' ה' דל"ש תוכ"ד כדבור דמי רק אם אפשר בפועל שיהי' בב"א ה"נ דאמרי' דמצרפין לבישה ראשונה וחשוב כאלו לבש גם עכשיו כמעשה ל"ש זה רק אם משכחת לה בפועל שילבוש עתה עוד הפעם במעשה וע"כ בעינן כדי לפשוט וללבוש אז אמרי' דהוי כאלו פשט ולבש בפועל ולא זולת וע"כ לענין פריעה דנשאר עור הפריעה דבוק למטה אך שפורע העטרה וממשיכו למטה. והנה מצינו דמושך ערלתו אין לו חלק לעוה"ב וכן בשבועות י"ג דנקרא מפר ברית בשר ובסנהדרין מ"ד. עכן משוך בערלתו הי' ובסנהדרין ל"ח: אדה"ר מושך בערלתו הי' ולכאורה ק' טובא כיון דמשך אוכל בתרומה ד"ת הנה דאכתי חשוב מהול וא"כ מה קעביד [ועל אדה"ר יש ליישב דאי' דאדה"ר נולד מהול והטו"ז יו"ד סי' רס"ד סק"ט נסתפק לומר דבנולד מהול ומשך ערלתו צריך ע"פ דין לחזור ולמולו דדומה לכסהו הרוח וחזר ונתגלה דחייב לכסות אך בשאג"א סי' נ"ה חולק עליו דגם בזה אי"צ לחזור ולמולו מה"ת] שו"ר בתוס' יבמות ע"ב. נדחקו בזה ולענ"ד ע"פ מהר"ח או"ז הנ"ל דמקיים תמיד

מצות מילה והמושך ערלתו מבטל קיום המצוה ואף דל"ח ערל מ"מ גם המצוה אינו מקיים וזה דומה לנולד מהול. ולכסהו הרוח. שהט"ז יו"ד סימן רס"ד דימה אותם אהדדי דל"ח ערל מ"מ גם המצוה אינו מקיים כמ"ש הט"ז שם וככה הוא במשוך אף שאינו ערל מ"מ המצוה אינו מקיים תו מן הוא והלאה [וגדולה מזו מצינו בירושלמי פ' האורג המביא חטאתו בשבת כיפר וצריך להביא אחרת וביאר רדב"ז דיש ב' מצות בקרבן חטאת א' לכפר הב' גוף המצוה והמביא בשבת פעל פעולת הכפרה ומ"מ מצוה לא קיים. ולע"ד סמך לזה בכריתות ט' אשה שיש עלי' ה' לידות מביאה קרבן ואוכלת בקדשים והשאר עלי' חובה הנה דאף דעיקר קרבן מחוסרי כפרה לאשתרויי בקדשים מ"מ יש בה גם מצות הבאה בעצם אף שכבר אישתרי בקדשים וככה הוא בכל חטאת וכן במצות מילה ב' דברים א' הסרת הערלה שלא יהי' עוד ערל וגם עצם מעשה המצוה] וזה חומר האיסור של מושך בערלתו שהוא מצוה חביבה מאוד על כל איש ישראל כשבת קל. שקיבלו עליהם בשמחה וזה להיפך מכלל ישראל מן הקצה אל הקצה שעושה פעולה בידים לבטל קיום המצוה גדולה וחביבה כזו ופורש מדרכי צבור ע"כ עונשו חמור

(וי"ל עוד דהנה מצ"כ ולכאו' איך הקטן מקיים מצ"ע דמילה כיון דלאו בר כוונה הוא אך י"ל לפמ"ש הב"י בדעת הרמב"ם דאף דיאוש שלמ"ד ל"ה יאוש מ"מ בתרומה מידי דמצוה מועיל כלך אצל יפות דאמרי' מדהשתא ניחא ליה מעיקרא נמי ניחא לי' ה"נ במילה שעושין לקטן שהוא מצוה ואח"כ כשהגדיל ניחא לי' בזה ואמרי' מדהשתא ניחא ליה מעיקרא נמי ניחא לי' והוי ככוונה עוי"ל בלשון אחר כמו דאמרי' כתובות י"א. גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד משום זכיה ופירשו בו דגרות צריך כוונה והב"ד נעשים שלוחיו מצד זכי' לענין שיחשב כוונה לגירות וה"נ המוהל נעשה שליח לענין הכוונה מצד זכיי'. והתם בכתובות י"א. הגדילו יכולין למחות ולהפקיע הכוונה וכעי"ז בב"ב קל"ד. דבכל זכיית ממון לאחר כששמע המקבל וצווח דלא ניחא לי' מפקיע הזכי' למפרע וע' מלחמות גיטין י"א וה"נ המושך בערלתו כשהגדיל אין לך מיחוי גדול מזה ומפקיע הכוונה מן המצוה וממילא מבטל המצוה משום דמצ"כ והוא עוקר הכוונה למפרע [היינו מה שהי' המוהל שליחו לענין הכוונה] ולפ"ז לא יהי' חילוק בין מילה לפריעה:)

וע"כ נלע"ד דדוקא במצות פריעה שאפשר לבטלה ע"י המשכה כי עי"ז מבטל המצוה כנ"ל ממי' בכל משך היותו בעטרה מגולה מקיים המצוה במעשה כריטב"א הנ"ל לענין שעטנז דבא ע"י מעשה וגם יכול לפשוט. וה"נ דכוותה בא ע"י מעשה ויכול להמשיך ערלתו. אבל לענין עור הערלה דזה מסירין לגמרי ודעת החכ"א שאם ירצה להמשיך עור הערלה למטה כמו שעושה בעור הפריעה אינו מקיים המצוה. ואף למש"כ בס' נפש חי'

סי' ע"ג בשם הגה"ק מסאנדז זצ"ל שחולק על החכ"א וס"ל דגם בערלה סגי בממשיכו למטה מ"מ צורת המצוה לכתחילה להסיר עור הערלה לגמרי כמו שכל ישראל עושין ומסתמא כך נמסרה צורת המצוה למשה מסיני אך דס"ל להגה"ק מסאנדז דאי"ז מעכב בדיעבד] וא"כ מצות חיתוך א"א לבטלה ע"כ אין קיום המצוה לעולם רק במצות פריעה ולא במצות חיתוך הערלה. וא"כ גם מש"כ לעיל בנימול תוך ח' מקיים המצוה בהגיע ח' משום דמקיים המצוה לעולם א"כ נשאר תכלית המצוה והוי כפודה קודם ל' ולא נתאכלו המעות. זה שייך לענין הפריעה אבל לא לענין החיתוך כנ"ל:

והנה בנמוק"י פ"ב דבב"מ כיון דמל ולא פרע כאלו לא מל האיך מילה דוחה שבת הא ל"ה בעידנא ותי' דמ"מ אם פרע לבסוף גם המילה עצם המצוה וכ"ז במל בח' אבל מל קודם ח' אין המילה עצם מצוה רק כעין מכשירין (שאפשר לעשותן מע"ש וגם אפשר לעשותן למחר בזמנה] ע' תוס' פסחים ס"ח. וא"כ במל של אחד בשבת בשבת חייב חטאת דחשיב טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה לענין החיתוך:

ויש עוד חילוק בין מילה לפריעה דבמילה תכלית המצוה שלא יהי' ערלה והוא בשלילה. וזה אינו נשאר בגוף האדם. והנה יש ב' דיעות בראשונים אם בגוזז חשוב המלאכה בהבע"ח שגוזז ממנו או המלאכה בשער שגוזז ואפי' לדעת הרמב"ן דחשיב המלאכה בבע"ח היינו בשעת גזיזה שאז פועל בבע"ח ג"כ אבל מ"מ אח"כ לא נשאר בבע"ח רושם המעשה רק בשלילה, משא"כ מצות פריעה תכליתו שיהיה העטרה מגולה וזה נשאר תמיד בגוף האדם בקיום ולא בשלילה בלבד. וא"כ לענין פריעה שפיר יש לומר דמקיים המצוה תמיד דזה נשאר לעולם ודומה להיה לו בנים בהיותו עכו"ם ונתגייר דמקיים המצוה כיון דנשאר המצוה תמיד בקיום [ובחידושיי הוספתי נופך לזה לפי המבואר בקדושין ט"ז בתוד"ה מה לסמוכין דיש חילוק בין עבד לבן דעבד אינו שלו מצד זמן העכשוי רק מצד העבר שקנהו מאז וע"כ שייך נשתנה הגוף לעומת שהי' מקדמת דנא בעת שקנהו משא"כ בן אינו מפאת העבר לבד בעת שהולידו רק בכל רגע חשוב עצם מעצמותיו ובשר מבשרו וע"כ ל"ש בו נשתנה הגוף כיון דגם מצד עכשיו הוא בנו עש"ה ודוק ותשכח:

והנה באבני נזר סי' קנ"ה דעבירה שהוא בגופו חשוב כעושה מעשה ע"ש וכש"כ במדה טובה מרובה דמצוה שהוא בגופו חשוב כעושה מעשה א"כ מצוה פו"ר דחשוב שמקיים המצוה בגופו ממש בעצם מעצמו ובשר מבשרו כתוס' קידושין הנ"ל. וחשוב תמיד כעושה מעשה בקיום מצוה זו ע"כ אף שהי' לו בנים בהיותו עכו"ם ונתגייר קיים פו"ר דחשוב גם עתה כעושה מעשה מחדש בכל משך היות הבן חי וקיים וא"כ ה"נ דכוותה

בפריעה דהמצוה מתקיימת בגופו ממש בגלוי עטרה שפיר י"ל כהמהר"ח או"ז דמקיים המצוה לעולם במעשה ומקיים המ"ע תמיד] משא"כ לענין חיתוך עור הערלה ל"ש זה דזה לא נשאר בגוף האדם מאומה בקיום רק בשלילה שאין הערלה בעולם וע"כ ל"ש בזה שיקיים המצו' אח"כ דפסקה מעשיו כמו במשוך פרה זו ולא תקני אלא לאחר למד משא"כ פריעה דומה לקיימה באגם לאחר למד דבזה ל"ש פסקה כיון שנשאר רושם מן המעשה כמ"ש הר"ן פ' הכותב וה"נ דכוותה כנ"ל:

ולפמש"כ ירווח לן בהא דכ' האו"ז באם האב יכול למול בעצמו אינו רשאי לעשות שליח, הנה דס"ל דל"מ שליחות במילה לענין שיקיים האב המצוה וכן דעת הש"ך סי' שפ"ח. ולפי"ז רוב ישראל שאין בקיאים למול בעצמם אין מקיימין כלל מצות מילה המוטל על האב והדבר ק' לומר כן כעשן לעינים וכחומץ לשינים. אמנם לפמש"כ לעיל יתבאר דאפי' אם אין האב מל בעצמו מ"מ מקיים מצות א' משתים או מצות מילה או מצות פריעה אף לדעת האו"ז כמו שיתבאר לפנינו בס"ד. ואקדים דהנה הדרכי משה ה' מילה תמה על האו"ז למה לא יועיל שליחות במילה הלא בכה"ת ששא"כ. ונלע"ד ב' תי' ע"ז א' לפמש"כ באבני נזר סי' של"ט דקטן עצמו מקיים המצוה ביום השמיני ול"ח חפץ מצוה לבד רק מקיים המצוה ע"ש ולפ"ז האב ל"ח רק כשליח הקטן [וכאן גלתה התורה דמהני שליחות בקטן ומצוותה בכך] ומ"מ גם האב עצם המצוה מקיים כי כך הוא מצות התורה שהויות המעשה יהי' עבור הקטן. ומ"מ עצם המעשה יעשנה האב והנה בגיטין כ"ט: דאם שליח הבעל עושה שליח שני כלהו מכח הבעל קאתו ולא מכח שליח הראשון ע"ש נמצא אם האב יעשה שליח גם שליח זה

(יש לדחות דהקטן מקיים המצוה במה שהוא נמול ולא במעשה המילה של האב ומעשה המילה מוטל על האב ורבו ואין לזרים אתו. ואין זה מתייחס לקטן כלל וע"כ אפי' האב עושה שליח אינו שליח הקטן לענין המעשה רק שליח האב וי"ל דזה טעמו של הרמ"א שחולק על או"ז:) מכח הקטן קאתי שהוא בעל המעשה נמצא נשאר האב קרח מכאן וקרח מכאן כי אין לו לא חלות המעשה ולא עצם המעשה ול"ד לשאר מצות דמועיל שליחות כמו בשחיטת פסח דהתם הוא בעל החלות המעשה והמעשה שעושה השליח הוא עבורו ואף דעצם המעשה עושה השליח מ"מ חלות המעשה הם לבעלים [וכ"מ בירושלמי פ' מי שאחזו דהשליח הוא בעל המעשה לבד והמשלח בעל החלות דבירושלמי דהנותן גט לאשתו לאחר ל' ואחזו קורדיקוס תוך ל' תליא בפלוגתא דר"י ור"ל בעשה שליח לגרש ואחזו קורדיקוס דלר"י דאזלי' בתר חלות בשניהם פסול ולר"ל בשניהם כשר דאזלינן בתר מעשה נתינה הנה דבשליח פקח בשעת נתינה והבעל שוטה

חשוב המעשה בהכשר והחלות בפסול הנה דהשליח הוא בעל המעשה והבעל בעל החלות ונלע"ד עוד ראי' דהשליח בעלים של המעשה אפי' אחר שעשה המעשה ול"א חזרה שליחות אצל הבעל מתמורה דף י' דבשוי שליח לאקדושי חשיב השליח המקדיש לענין להוסיף חומש הנה דפעולת ההקדש נשאר לשליח תמיד ואכמ"ל יותר] משא"כ במילה דחלות המעשה הוא תמיד לרך הנמול אך דהאב מקיים המצו' מצד המעשה לבד ומצותו בכך שהאב יעשה המעשה וכשעושה שליח נשאר האב קרח מכאן וקרח מכאן כי פעולת המילה עושה השליח כמבואר בהא דתמורה יוד. הנ"ל דהמעשה נשאר של שליח וחלות המעשה הרי הוא לקטן ע"כ ל"מ בזה שליחות.

והנה מש"כ אבני נזר דקטן מקיים מצות מילה נלע"ד דדב"ז מישך שייך בדברי הר"ח או"ז דמקיימין מצות מילה תמיד דעיקר תכלית המצוה להיות נמול ע"כ גם הקטן מקיים המצוה בהיותו נמול ולפמש"כ לעיל דברי הר"ח או"ז אמורים רק בפריעה גם ד' אבנ"ז הם רק בפריעה ואף דאבנ"ז מייתי ראי' ממדרש אברהם נצטווה על המילה יצחק חנכה לשמונה וא"כ לכאורה ק' על דברינו דהרי א"א לא נצטוה על הפריעה אמנם לא ק' דהרי כ' תוס' יבמות ע"א. ד"ה לא ניתנה דמ"מ קיים מצות פריעה כמו שקיים כה"ת כולה ולענין זה כתב המדרש דיצחק חנכה לשמונה.

ואם כנים דברינו א"כ למצות מילה שפיר מועיל שליחות גם להאו"ז דבזה האב לבד מקיים המצוה ולא הקטן נמצא זכינו לדון דגם מי שאינו מל בעצמו מ"מ מקיים האב מצות מילה בחיתוך הערלה עכ"פ.

אמנם נלע"ד עוד תי' על קו' הד"מ הנ"ל למה לא יועיל שליחות במילה הא ששא"כ. ונלע"ד דדעת האו"ז דמי שאין לו בן היום למול חשוב כליתא בנפשיה עתה ואינו נעשה שליח כמו דעבד אינו נעשה שליח לקבל גט אשה מיד בעלה מפני שאינו בתורת גיטין וקדושין. ואף שהוא מצווה במצות מילה מ"מ כיון דאין בידו עתה לקיים מצוה חשוב כאמחב"ד. ואף דלכאורה הוא חידוש עצום. אמנם למדתי זה מדברי רש"י יבמות ע"א: בד"ה חבושין וכו' ומצות מילה מוטלת עליהם ולא על אחרים ואיני מבין מה בעי רש"י ז"ל בזה דאפילו היה מוטל על אחרים מ"מ כאן דנין לענין מילת בניו שמעכבין עליו והרי האב אינו בידו. וצ"ל דבאמת בידו לצוות לאחר אך כיון דאין המצוה מוטלת על אחרים ואינם גם בערבות ממילא בידם שלא לציית לו ול"ח בידו. אך אם הי' מוטל גם על אחרים היו נחשבים מחויבים בדבר והי' מצווים גם בערבות. והי' חייבין לציית לו והי' חשוב בידו וסו"ס שמעינן דאדם אחר שאין לו בן חשוב אמחב"ד לענין מילה הן אמת כי ברמ"א יו"ד סי' רס"ה בשם רי"ו דאם אין אבי הבן יכול לברך יכול אחר להוציאו

דאע"פ שיצא מוצא הנה דכל אדם מחשיב מחב"ד לענין מילה והיינו משום דאם הי' לו בן הי' מחיוב מ"מ דעת האו"ז ורש"י דל"ח מחב"ד כיון דאין יכול לקיים המצוה בפועל וקצת ראיה לזה מברכות טו. דחרש חשוב אמחב"ד במגילה משום דאין יכול לקיים המצוה משום דצריך להשמיע לאזניו. הנה דאע"ג שמציווה כל שא"י לקיים המצוה בפועל חשוב אמחב"ד וה"נ דכוותה:

והנה בפמ"ג בפ"כ כ' דהא דאמחב"ד א"מ אחרים יד"ח הוא משום דשומע כעונה מצד שליחות ובאמחב"ד הוי כליתא בדנפשי' ואינו יכול להיות שליח. הנה דב' דברים אלו מישך שייכי אהדדי וכיון דמבואר מרש"י יבמות דמי שאין לו בן חשוב אמחב"ד לענין מילה ה"ה דחשיב ליתא בדנפשי' ואינו נעשה שליח והנה באבנ"ז יו"ד סי' שי"ח סק"ו כ' דמרמב"ן עה"ת שכ' דא"א זימן לו מוהלים הרבה למול את עבדיו ש"מ שחולק על האו"ז דהרי מצוה למול את עבדיו על הרב. ומ"מ מועיל שליחות וה"ה באב ע"ש. ולהנ"ל יש לדון בדברי קדשו ז"ל בקרקע שאני רב לעבד דכ"א חשוב א"י בנפשי' דבכל יומא זמנו לקנות עבדים ולמולן משא"כ בחיוב מילת בן אין בידו בשום אופן להתחייב האב במצוה זו ע"כ חשוב אמחב"ד:

ולפי הנ"ל יש לדון דדוקא במילה שייך טעם זה אבל בפריעה דכל אדם מישראל מקיים לעולם מצות פריעה שפיר חשוב כל בר ישראל הנימול איתא בנפשיה לגבי מצות מילה דבכל רגע ורגע מקיים מצוה זו ואין לך איתא בדנפשי' יותר מזה שמקיים המצוה בפועל בכל רגע ואיתא בדנפשי' חשוב אפי' אם רק ראוי לזה אפילו אינו בפועל וכש"כ כאן שהוא בפועל בכל יום תמיד ובכל עת ובכל שעה ע"כ לענין פריעה שפיר מצי למשויה שליח גם לאו"ז. והא דכ' דא"י לעשות שליח קאי רק על חיתוך העולה מדברינו לענין דמי שעושה החיתוך בעצמו במילת בנו אף שהפריעה ע"י אחר מקיים המצוה גם לאו"ז והש"ך וזה שרצינו לבאר. גם זכינו דאפי' רוב העולם שאין עושים בעצמם גם החיתוך מ"מ יוצאין יד"ח בפריעה שהוא עיקר גמר המצוה גם לדעת האו"ז דעיקר הוא הגמר כמבואר בתוס' שבת ג. ולענין מילה עצמה מבואר כן בע"ז כז. דאף דאשה פסולה למול מ"מ אם הגמר הוא ע"י איש כשר עיי"ש. [הנה מש"כ לעיל דאף לאו"ז מ"מ האב מקיים או מצות מילה או מצות פריעה גם ע"י שליח הא תלוי בב' התירוצים שכתבנו לתי' קמא האב מקיים מצוה בחיתוך הערלה. ולתי' בתרא מקיים האב מצוה בפריעה] נשוב לנ"ד דלדעת הגאונים ז"ל אפי' נולד רבע שעה אחר שקיעה של יום חול צריך למולו בתשיעי וכש"כ בשבת כנלע"ד להלכה:

ומ"מ מה שהורה כ"ת בדיעבד למולו בש"ק כדברי המג"א רבן של ישראל ושו"ע הרב ז"ל כשיטת ר"ת ז"ל ג"כ תורה היא והרבה ראשונים מחזיקים בשיטת ר"ת ז"ל ורוב הרבנים שבזמננו מורין כן. גם אני בעניי ישבתי לעיל שיטת ר"ת ז"ל. ואציע מענינא מה שישבתי דברי תוס' ריש ברכות שכתבו דלר"י דזמן מנחה עד פלג המנחה ואח"ז מתחיל זמן תפלת ערבית וק"ש וכמו דאמרי' התם לענין תפ"ע דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד כן הוא לענין ק"ש ורעק"א וגם השאג"א כן תמהו דמה ענין ק"ש לתפ"ע תפלה דרבנן וס' דרבנן לקולא ע"כ דעביד כמר עביד משא"כ ק"ש דאורייתא אדרבא ראוי למיזל בתר המחמיר. ואני ישבתי עפ"מ שמצאתי בריטב"א יבמות יד. שכ' דהיכי דפליגי תרי תנאי או תרי אמוראי בחתיכה אשר לפנינו אם אסורה או מותרת היה הרשות ביד כ"א מישראל לעשות כדברי מי שירצה וגם כדברי המיקל כיון שיש מ"ד א' שמתיר בכחו להמשיך מהות היתר על אותו חתיכה אף אם אין אמת כדבריו אך זה דוקא באותה חתיכה שהי' לפניהם ועלי' נחלקו אבל אם בא לפנינו פעם אחרת שאלה כזו ממש שאז אין המתיר לפנינו להתירו בפועל אז בדאורייתא הלך אחר המחמיר ע"ש והיא מרגניתא דלית לה טומא

(ובזה נלע"ד לפרש הא דבב"ת ק"ל: אין למדין הלכה וכו' עד שיאמר לו הלכה למעשה שאל ואמרו לו הלכה למעשה ילך ויעשה מעשה ובלבד שלא ידמה מאי ובלבד שלא ידמה והא כה"ת כלה אדמויי מדמינן לה וכו' שלא ידמה בטריפות. והנה הרמ"ע מפאנו והשל"ה ז"ל שני נביאים מתנבאים בסגנון א' דכל הו"א שבש"ס הוא אמת בצד. ונלע"ד דגם כאן הס"ד הוא אמת ע"ד הנ"ל אם פליגי ב' תנאי או ב' אמוראי והמתיר אמר לו הלכה למעשה יכול לסמוך עליו ובלבד שלא ידמה כשיארע שאלה כזו עוד הפעם וכדברי ריטב"א הנ"ל וראי' לדברי דאל"כ ק' מה קמ"ל אם אמר לו הלכה למעשה ילך ויעשה ואם גם בזה לא יעשה מתי יעשה. ולהנ"ל א"ש דמרומז בזה דכל שאמר לו הלכה למעשה אפי' יש חילוק ילך ויעשה אם ירצה. ומ"מ פריך והא כהת"כ דמויי מדמינן משום דבגמ' אין זכר להדיא דמיירי דיש פלוגתא והיכא דליכא פלוגתא מהו הפי' ובלבד שלא ידמה ומשני דהיכא דאין פלוגתא לא ידמה בטריפות:) וע"כ נלע"ד דפלוגתא שהוא בזמן כמו הפלוגתא בזמן ק"ש אם הוא מפלג המנחה או מצאת הכוכבים כיון דמחוסר זמן ל"ח דשלבל"ע כיון דממילא קאתי כמ"ש המל"מ פ"ה מה' אישות חשוב תמיד כאלו הי' כל הזמנים עד סוף העולם לפני בעלי הפלוגתא וכחתיכה שהוא לפנינו וע"כ בפלוגתא כזו שפיר דעבד כמר עביד ודעביד כמר עביד אפי' בדאורייתא כיון דהוי כאלו נחלקו

התנאים בשעה שהחתיכה הי' לפניהם וכ"א המשיך מהות כפי דעתו. דאז יש לסמוך ע"ד המיקל אפי' בדאורייתא

וככה נלע"ד בענין ביהש"מ בפלוגתת ר"ת והגאונים ז"ל נוגע לכמה דיני תורה לענין עש"ק ומוצש"ק ולענין הפסק טהרה. ותפלת מנחה ותפ"ע. והדלקת נר חנוכה. ולענין מילה בתינוק הנולד ביהש"מ. ולענין תענית יוה"כ בכנסתו וביציאתו. ולענין חמץ בפסח במוציו"ט ולענין מילה ולכל המצות שמצותן ביום דלר"ת זמן המצוה עד ג' מילין ורביע אחר שקיעה. ולהגאונים דוקא עד שקה"ח וכן במצות שמצותן בלילה כגון מצה וסוכה וספירת העומר ודומיהן מתי מתחיל זמן מצותן. וכמעט לא מצינו פלוגתא כזו שיהי' מתפשט ומסתעף לכל מרחבי דיני תורה כפלוגתא זו. וכ"א עושה כחפצו כי אין הכרע ברורה בזה ולפעמים אותו אדם עצמו עושה פעם כדיעה זו ולפעמים להיפך] והדבר פלא בהלכתא רבתי כזו שנוגע לכל דיני התורה כמעט יהי' תורת כ"א וא' בידו ולא יהי' לנו הלכה ברורה בזה [כי גם דברי השו"ע סותרין זא"ז באו"ח פ' כר"ת וביו"ד פ' כהגאונים. גם דברי הרב ז"ל סותרין זא"ז בשו"ע שלו פי' כר"ת ובסידור פ' כהגאונים. גם בפוסקים האחרונים שאחר השו"ע פליגי בזה] ואם מצינו שהרב האי גאון נתקשה בענין תקיעות שהוא מצוה יחידית דמ"ס גנוחי גנח ומ"ס ילולי יליל שאין סברא שיהיו אלו מטעים את, אלו וע"כ כ' דלאו פלוגתא הוא כמ"ש בעה"מ ורא"ש ור"ן בשמו פ"ד דר"ה כש"כ שיש להתקשות בפלוגתא עצומה ורחבה כזו שיהי' בזה חלוקת מנהגים וכ"א מטעה דברי חבירו בכל שעל וצעד:

ע"כ נלע"ד בפלוגתא זו ג"כ דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד כיון שהוא פלוגתא בזמן הוי כאלו החתיכה הי' בפנינו בשעת פלוגתא ויש מקום לעשות כדברי מר וכדברי מר כדברי הריטב"א הנ"ל. כנלע"ד ליישב מנהג העולם שיהי' כ"א עושה כדין. אמנם לכתחלה ח"ו לסמוך ע"ז ובודאי צריך למיזל הכא והכא לחומרא ובמקום שיש חומרא וקולא בכל צד יש לפסוק כדברי הגאונים ז"ל שבתשו' מהר"ם אלשקר וכמו שפסק הרב ז"ל מלאדי בסידור שלו והגר"א ז"ל והגו"א ואבני נזר. וכמ"ש הרב ז"ל דשיטת הר"ת יחידאה הוא נגד הגאונים הראשונים ז"ל:

ובהאי ענינא ק' לי בתוס' עירובין דף מ"ו. בד"ה דאמר שמואל דהלכה כדברי המיקל בעירוב ובאבל אפי' בדאורייתא. ולא אבין מה נשתנו ב' אלו מכל התורה דאמרי' בהו ספד"א לחומרא וכדאמרינן בעלמא כל היכא דפליגי ב' תנאי או ב' אמוראי בדאורייתא הלך אחר המחמיר. וצ"ל דשמואל הי' מקובל מרבותיו בכל הפלוגתות שבענינים אלו הוכרע הלכה כמאן דמיקל. אמנם לפ"ז יצמח דהיי"ד בפלוגתא דגמ' שקדמו לדברי

שמואל אבל בפלוגתת הפוסקים שאחר הש"ס ל"ש זה. ומדברי הפוסקים נראה דגם בפלוגתת הפוסקים הלכה כדברי המיקל באבל ובעירוב אך י"ל דאינהו קאי במקום שאין בו רק חשש איסורא דרבנן ובד"ס הלך אחר המיקל בכה"ת ואין בזה כל חדש. ומש"כ התוס' דאפי' בדאורייתא זהו דוקא בפלוגתא דהש"ס. אחר זמן בא לידי סי' חי' הרז"ה להגאון ר' זאב אלעסקער ז"ל) וראיתי שהעלה בהאי דעירובין ו: דאסור לעשות כחומרי דמר ודמר דהיינו אפי' במקום שמסופק הלכה כמאן דאלו ואלו דברי אלקים חיים הן וע"כ אסור לו לעשות כחומרי שניהם משום כסיל בחשך הולך ויבחר לו מ"ד א' לפסוק כמותו בין לקולא בין לחומרא וביאר שכן דעת רש"י ז"ל וסייעתו עיי"ש. ולפ"ז צ"ל דאפילו להדיעות דסד"א מה"ת לחומרא היי"ד בס' במציאות אבל בס' פלוגתא לכו"ע מה"ת יכול לעשות כהמיקל דאלו ואלו דא"ח הן. והא דאמרי' כל היכא דפליגי ב' תנאי או ב' אמוראי בדאורייתא הלך אחר המחמיר זה מדרבנן וע"כ במקום איסור דכסיל בחושך הולך לא העמידו דבריהם וע"כ במקום דסתרי אהדדי אסור לו למנקט חומרי דמר ודמר והוא חידוש גדול. וסו"ס כיון דבס' פלוגתא סד"א מה"ת לקולא. אין קושיא אהא דהלכה כד' המיקל באבל ובעירוב אפי' בדאורייתא דהם אמרו והם אמרו והי' לחז"ל איזה טעם להקל בשני אלו ולק"מ:

אשר הק' על תוס' מנחות מ"א. ד"ה ואפילו לענין הואיל אשתרי אשתרי שנסתפקו אם לילה דומה למדינה לענין בגדי כהונה וע"ז הק' כ"ת דודאי בלילה איכא עבודת אימורין ופדרים דכשרים כל הלילה ושייך ג"כ אז הואיל ואשתרי. נלע"ד לפ"מ דאי' ברש"י פסחים נ"ט: ד"ה שנתותרו דהא דשרי הקטר אימורים ופדרים בלילה וליכא איסור עלי' השלם משום דנראו ביום ובאבנ"ז או"ח סי' רע"ז סק"ג בשם הראב"ן כיון דראוי לנעול כמאן דנעולי דמין וכ' מרן זצ"ל שם דזה דומה לראוי לבילה אין בילה מעכבת בו. והנה דהא דמועיל ראוי משום דהוי כאלו הי' בילה בפועל. וא"כ ה"נ חשוב כאלו היה הקטר חלבים ואימורים ביום וע"כ ל"ש בלילה הואיל ואשתרי אשתרי. וראי' לזה ממש"כ הרא"ש בהלכות ציצית דכסות יום בלילה חייב בציצית ומ"מ חשוב ציצית מ"ע שהזמן גרמא משום דיום גורם החיוב דהרי אם הי' כסות לילה היתה פטורה מציצית נמצא דעיקר חיוב מפאת היותה כסות יום עיי"ש וה"נ בהקטר חלבים ואמורים חשוב היום גורם החיוב דהיינו מה שנראה ביום ע"כ חשוב כאלו הוא מצות היום ול"ש בלילה הואיל ואשתרי אשתרי:

ומה שהק' בהא דפסחים ס"ח: חביבה מצוה בשעתה שהרי הקטר אימורין ופדרין וכו' הק' לפי המבואר בפסחים נ"ט: וברש"י ד"ה שנתותרו דבעי' שיהיה נראים ביום ואל"כ

איכא עשה דעליה השלם וא"כ בשבת אם נימא דאסור גם בלילה לא יכול להקריב משום עלי' השלם גם אני עמדתי בזה והבאתי מזה ראיה לתוס' חגיגה ב'. דמה שאינו ראוי מצד איסור שבת לא חשוב אינו ראוי דארי' רביע עלה ע"ש:
והנני ידידו דוש"ת באהבה

סימן פז

לכבוד חתני היקר הרב החו"ב ר"א לאסקאווסקי שיחי'
ע"ד השאלה מי ששכח יעו"י בר"ח שחרית ולא נזכר עד אחר חצות ולפימ"ש בשע"ת סי' ק"ח ס"ק ז' בשם ברכ"י דאם שכח של שחרית בר"ח ונזכר אחר חצות יתפלל של מנחה ואח"כ מוסף ואח"כ שחרית, ובנ"ד אם יתפלל מוסף לא יוכל עוד להתפלל שחרית כמו"ש מג"א סי' קכ"ו בשם רמ"ע שאם שכח ולא הזכיר של ר"ח ולא נזכר עד אחר שהתפלל מוסף אי"צ לחזור של שחרית משום שכבר הזכיר של ר"ח במוסף, ע"כ:
תחלה ראוי לבאר הטעם של הברכ"י דמוסף קודם לשחרית. והנה בסי' ק"ח דתפלה העכשוית קודם לתשלומין וכ' טו"ז בשם לבוש הטעם משום דתדיר קודם והק' הטו"ז ע"ז דא"כ למה מעכב בדיעבד ע"כ כ' הטעם משום חביבה מצוה בשעתה והנה ב' טעמים אלו שייכים גם לענין מוסף דתדיר יותר מתפלת תשלומין וגם חביבה מצוה בשעתה. ולפי"ז כמו דמעכב לעיל אם התפלל תפלת תשלומים קודם העיקרית כמו כן מעכב אם יתפלל שחרית קודם מוסף וע"כ אין עצה לכאו' להתפלל שחרית דאם יתפלל שחרית קודם מוסף אינו יוצא משום שהקדימה לתפלת מוסף העיקרית ואם יתפלל מוסף קודם לא יוכל להתפלל שחרית כנ"ל:
אמנם טעם הלבוש דחה הטו"ז דאין תדיר מעכב ומש"כ הטו"ז דחביבה מצוה בשעתה גם זה תמיה דלא מצינו דחביבה מצוה בשעתה מעכב ואדרבא על תדיר קודם הי' מקום לומר דאע"ג דבקדשים לא מעכבא היינו משום דבקדשים בעי' שינה הכ' לעכב. אמנם בחולין י"ל דילפי' מקדשים וחשוב כאלו נכתב הדין בחולין ובחולין לא בעי שינה הכ' לעכב ע"כ בחולין מעכב. וכעי"ז יש בתוי"ש יומא ד: בשם ירושלמי מצינו דברים מעכבים למדים מדברים שאינם מעכבים כ"ה גר' השיח יצחק וביותר יובן לפי"מ שמצינו בכ"מ דדבר הלמד מחברו חשוב כאלו ה"נ במלמד הי' כ' בלמד כמ"ש רש"י תענית ב. ובכ"מ ה"נ דין הכ' בקדשים חשוב כאלו הי' כתיב בחולין ואם הי' כתיב בחולין הי' מעכב:

ואמנם באמת מצינו בכ"מ דאין קדימת תדיר מעכב ובודאי אם מברך על היום ואח"כ מברך על היין בדיעבד יוצא יד"ח אע"ג דיין תדיר. גם בתוס' מנחות ל"ט ד"ה ואם דאין סברא דאסדר לבד יקפד הכ' אפילו בדבר שאינו קדשים:

אך גם דברי הטו"ז צ"ע לומר דחביבה מצוה בשעתה מעכב בדיעבד ושורש חביבה מצוה בשעתה היא בפסחים ס"ח חביבה מצוה בשעתה שהרי הקטר חלבים ואמורים כשירים כל הלילה דאין ממתינן להם עד שתחשך ומ"מ בדיעבד אם לא עשה ביום כשרים כל הלילה הנה דאין זה מעכב ויעי"ש בתוספתא סוף פ"ב דעירוכין עוד ענינים כיוצא בזה דחביבה מצוה בשעתה ומינה פשיטא דבכלן אין מעכב בדיעבד:

ואיני כדאי לדון בקרקע לפני הטו"ז וקורא אני עלי כדברי ירושלמי פ"ו דגיטין כשם שבין קדשי קדשים לחולי חולין וכו' חלקי אמרה נפשי הטעם דקדימת התפלה דעכשיו מעכב משום דחז"ל תקנו תשלומין דוקא בזמן תפלה דצריך להתפלל התשלומין תיכף אחר התפלה העיקרית. אך להלכה אין זה מעכב דכל שהתפלל כבר תפלה העיקרית חשוב ג"כ בזמן תפלה עפמ"ש המהר"ל ז"ל בנתיבות פי"ט דכל מצוה זמנית פוטרת כל הזמן ואם קורא ק"ש על מטתו חשוב כאילו קורא כל הלילה. ואני הבאתי ראיה לזה מפ"ק דחגיגה דח"א כולן תשלומין דראשון וח"א תשלומין זל"ז ותשלומין זל"ז אין לו פי' המילות רק כפי דברי המהר"ל ז"ל דמצוה זמנית פוטרת כל הזמן וכאן כל ז' ימים כזמן א' אריכתא דמיא ע"כ בכל יום שמביא הוא תשלומין להשאר ותשלומין פירושו כאלו עשה בהזמן אליו כמו"ש באשכול ה' מגילה ופר"ח סי' תרפ"ח ע"כ חשוב כאלו עושה בכל הזמן. ע"כ כל שהתפלל חשוב כאלו מתפלל גם עכשיו בעת שמתפלל התשלומין. עוד קצת סמך לזה בשבת קל"ג דכל שהוא באותו יום חשוב לא פירש לר' יוסי עיי"ש ולהנ"ל יובן היטב. וע"כ בעי' שיקדים תפלה העיקרית לתשלומין כדי שיהי' כבר בנמצא בפועל תפלה העיקרית בעת שמתפלל תפלת תשלומין [ובפרט להמבואר בספה"ק ובס' שערי אורה דתפלה א' טובה רצויה מעלה כל התפלות שלא הי' בכוונה וככה ראו חז"ל בחכמתם דתפלה הסמוכה יכולה להעלות אותה עמה במחיצתה תפלה הקודמת לה שעבר זמנה וע"כ בעינן דוקא בזמן תפלה שני' ואין להאריך בזה]:

וע"כ לא שייך רק בתפלת מנחה צריכה שתקדם לשחרית אבל לא לענין מוסף דהרי מוסף לבד אין מועיל שיוכל להתפלל תפלת שחרית שקדמה לה כמ"ש הפוסקים וצריך דוקא מנחה ע"כ אין ראיה ממנחה למוסף. וע"כ כל דינו של הברכ"י הנ"ל דמוסף קודם לשחרית לע"ד הקלישה יש לדון בו דמהיכי תיתי ומהא דתפלת העיקרית קודמת לתפלת תשלומין אי"ר לזה כמבואר. ואם בעבור דתפלת מוסף תדירה אדרבא י"ל דתפלת שחרית

תדירה אף שהוא תשלומין סו"ס שם שחרית עלי' וחשוב כאלו מתפלל מנחה בעיקר הזמן כמבואר באשכול ה' מגילה ופר"ח סי' תרפ"ח הנ"ל ואם שאמרו ברכות כ"ו. שכר תפלה בזמנה לא יהבו לי' היינו משום דאף דחלות המצוה היא בזמנה מ"מ המעשה הוא שלא בזמנה ודומה למגרש אשה לאחר ל' דמעשה עכשיו והחלות לאחר ל' וע' ירוש' פ' מי שאחזו פלוגתת ר"י ור"ל וכאן הוא להיפך:

ואע"ג דבלבוש סי' ק"ח מבואר דתפלה העיקרית חשוב תדיר לגבי תפלת תשלומין משמע דהם ב' סוגי תפלות אין דבריו מוכרחין שהטו"ז חולק עליו וא"כ אין לנו ראי' לזה: **עוי"ל** אפי' נודה להלבוש היינו משום דהמעשה שלא בזמנה והחלות בזמן ופליגי ר"י ור"ל בירושלמי פ' מי שאחזו אם אזלינן בתר מעשה או בתר חלות [ואע"ג דהלכה כר"י לגבי ר"ל בירושלמי שם מוחלפת השיטה ויש ב' פירושים מה מחליפין ואפי' לפי המסקנא יש ס' אם ר' יוחנן אזיל בתר מעשה אם בתר חלות וא"כ לא ידעינן הלכתא כמאן ודעת רמב"ם פ"ב דגירושין ידוע דס"ל דמה"ת אזלינן בתר מעשה ושאר פוסקים ס"ל להיפך ומסתמא אלו ואלו דא"ח הן. ע"כ כיון דמצד המעשה הם ב' סוגים אע"ג דמצד החלות הם א' חשובה תפלה העכשוית תדירה לגבי תשלומין מפאת המעשה. וכ"ז היכא דמצד החלות שניהן שוין אבל בנ"ד במוסף ושחרית של תשלומין דאם ניזל בתר חלות אדרבא שחרית תדיר נגד מוסף רק מצד המעשה שחשוב בסוג תפלה אחרת מוסף חשוב תדיר וא"כ מה חזית למיזל בתר מעשה אדרבא זיל בתר חלות ויחשב שחרית תדיר גם סברת הטו"ז דחביבה מצוה בשעתה י"ל דל"ש כאן כיון דמוסף הוא רק תוס' על התמיד כמו"ש רש"י יומא ג. אין סברא לקיים התוס' קודם שמקיים העיקר. וי"ל דזה חשוב יותר בשעתה שיתפלל מוסף אחר שחרית כסדר תמיד:

עתה נבאר לדברי הרמ"ע מפאני שהביא מג"א סימן קכ"ו דיחיד ששכח יעו"י והתפלל מוסף שוב א"נ להתפלל. ולכאורה נראה דזה תלוי בב' דיעות שבתוס' ברכות כ"א לדעת ר"י השוכח יעו"י י"ח גוף השמ"ע רק צריך לחזור בשביל חובת יעו"י בתוך התפלה לבד ולפי"ז יש לומר כרמ"ע דאם התפלל מוסף יצא יד"ח הזכרת ר"ח אבל לדיעה שניה דאם שכח יעו"י כמאן דלא צלי דמי א"כ איך יתקן זה ע"י מוסף:

וצ"ל דבדיעבד אמרינן דהזכרת ר"ח במוסף מועיל גם לשחרית וחשוב כאלו הזכיר בשחרית ולפי"ז י"ל דזה תלוי בכונת האדם כמ"ש הפוסקים דאע"ג דאם בירך בפה"א על בפה"ע יצא מ"מ אם כיון בפי' שלא לפטור. גם כתבו דמותר לכוון בפי' שלא תפטור ולא הוי ברכה שאינה צריכה כיון דאין זה עיקר הברכה לכתחלה ועיין אהעו"ז סי' רי"ב וכ"כ בסדר ברה"ז להרב ז"ל פ"ג הל' י"ד. וא"כ לכאורה אפי' יתפלל מוסף קודם אם יכוון

בפי' שלא תפטור הזכרה זו את תפלת שחרית יהיה מותר לו להתפלל אח"כ שחרית עוה"פ מ"מ סברא זו אין ברורה אצלי כ"כ:

ע"כ נלפע"ד להתפלל מנחה ואח"כ שחרית ואח"כ מוסף לא מבעיא למ"ש דאפשר דאפי' מי ששכח ולא התפלל כלל בשחרית עד זמן מנחה יתפלל מנחה ואח"כ שחרית ואח"כ מוסף רק אפי' ניהוב להברכ"י דיתפלל מוסף קודם ונימא דמוסף חשוב תדיר נגד תשלומין מ"מ זה אין חסרון בגוף התפלה מה שישנה הסדר. משא"כ אם יתפלל מוסף קודם ולא יוכל להתפלל שחרית עוה"פ דזה חסרון בגוף תפלת שחרית מה שלא הזכיר בגופה יעו"ש דהרי לכתחילה אין לסמוך ע"ז ע"כ טוב יותר לשנות הסדר מלעשות גוף המצוה בחסרון:

ולכאו' יש לפקפק ע"ז דחסרון הסדר הוא במוסף וחסרון בגופה היא בשחרית ואין אומרים חטא בעולה כדי שתזכה בחטאת כבמנחות מ"ט. אמנם דבתוס' ר"פ התכלת ל"ט: ד"ה אילימא מבואר דבשינה הסדר אין חסרון במקדם שאיחר רק בהמאוחר שהקדים א"כ בנ"ד אין חסרון לכתחלה במוסף שאיחר רק בשחרית שהקדים וא"כ שפיר כתבנו דטוב יותר לחוש על חסרון בעצם מצו' דשחרית מעל חסרון הסדר:

וראיתי באבנ"ז או"ח סי' רנ"ג סק"ו שהוכיח להיפך מתוס' ברכות ל"ד דאם שליח צבור שכח עננו בין גואל לרופא אין מחזירין אותו כיון שהוא צריך לחזור ולומר על הסדר ואי נימא דאין חסרון במוקדם שאיחר רק באיחר שהקדים א"כ בעננו בודאי אין לומר דיש פסול בברכת רופא שהקדים דהרי לא גרוע מאלו לא אמר כלל דאין מחזירין אותו ואין ברכת עננו מעכב על שאר ברכות וע"כ דס"ל לתוס' דיש פסול בברכת עננו שאיחרה עי"ש ואיני כדאי לדון בקרקע בדברי קדשו לא זכיתי להבין דאף דעננו אין מעכב את התפלה מ"מ מצוה לכתחלה לומר עננו וחיסר מהשמו"ע מצוה לכתחלה זו. והנה אם אומרים עננו באמצע התפלה הוי הפסק לתפלה ואין להתיר בשביל עננו לעשות הפסק בשמו"ע. אך אם היה אפשר להתיר לחזור לברכת רופא א"כ יהיה זה תקנה להלכתחלה שיהיה חסר בשמו"ע הי' נכון. אבל כיון שזה א"א ממילא לא יהיה תיקון לשמו"ע רק לברכת עננו לבד ואין להתיר הפסק בתוך שמו"ע בשביל עננו לבד כיון שהוא דבר שאינו מעכב [ולא דמי ליעו"י לדיעה שני' בתוס' ברכות כו: דהשמו"ע יצא מ"מ מתירין לחזור כל השמו"ע בשביל יעו"י דהתם יעו"י הוא מצוה שמעכבת א"ע וצריכה להיות תוך השמו"ע דוקא במקומה. משא"כ עננו אינו דבר המעכב לא את התפלה ולא את עצמה ע"כ בדיעבד אין מחזירין כל השמו"ע בשבילה ודב"ז צריך לחלק גם בלא דברי הנ"ל כנלע"ד בזה.

ואשר העירות בהא דאו"ח סי' קי"ט דמסיר ברזא בנט"י צריך להסיר בכל פעם שיהי' הכל מכחו ואמרת דבברזות דידן שמדחיק הכפתור למעלה י"ל דחשוב כחו כיון דאם ירפה ידיו יפול למטה ונסתם הנקב. ואני אמרתי דמצמצם ל"ח מעשה כמבואר סנהדרין עח. דאיצטרך קרא לענין רוצח לרבות מצמצם ובנזקין פטור. וממילא בנ"ד דליכא קרא מצמצם ל"ח מעשה. נתעוררתי אח"כ דהנה ברא"ש זבים פ"ד משנה ו' הזב בכף מאזנים ואוכלין ומשקין בכף שניה טמאין וכ' הרא"ש אע"ג דכרעו האוכלין והמשקין מ"מ חשוב כאלו הגביהן הזב דאי לאו זב היו נופלין למטה לארץ וע"י הזב לא הוכרעו כ"כ זה ג"כ חשוב הגבהה ע"ש ולכאורה הא מצמצם ל"ח מעשה וכאן חשוב הזב רק כמצמצם שלא יתן האוכלין ומשקין לירד למטה. ושבת דף צ"ד. מדמי זב לשבת לענין זה יכול וזה א"י וע"כ צ"ל דהא דמצמצם ל"ח מעשה. הי"ד בדבר המוטל על גבי קרקע דגם בלאו דחיקתו וצמצומו היה נשאר מעצמו על גבי הארץ אם לא הי' עושה מעצמו שום מעשה להתעצם לנוע ממקומו וע"כ ל"ח מעשה. משא"כ דבר המונח באויר דלולא צמצומו הי' נופל מעצמו לארץ שפיר גם מצמצם חשוב מעשה ולפ"ז בנ"ד דהכפתור באויר י"ל דגם מצמצם חשוב מעשה ולפ"ז צדקו דבריך. מ"מ עדיין יש לדון דכיון דחזינן דמצמצם ל"ח מעשה כמו מעשה גמור [ואפי' כשהוא באויר חשוב מעשה מ"מ י"ל דמעשה גמור עדיף מינה] וכיון דכל ענין אשקיל בודקא דמיא חידוש הוא שהרי אינו פועל בגוף המים רק בהא שמסלק המניע וכבר כ' המג"א סי' קנ"ט סקכ"א דזה גרע משאר כחו (וע' רמ"א יו"ד סי' של"ט סוף סעיף א' דמסיר המונע ל"ח חציו לענין יציאות הנפש ומבואר שם דאפי' גרמא לא הוי וצ"ע מהא דחולין ט"ז.] י"ל אין לך בו אלא חידושו והבו דלא לוסיף עלה. ודוקא במסיר המונע בידים בפעולה חשוב כחו משא"כ במצמצם המונע שלא יפול. וע"כ לא דמי להא דפ"ב דזבים משנה ו' דשם מצמצם עכ"פ בכחו גוף האוכלין ומשקין משא"כ בנ"ד שאפי' מצמצם אינו במים עצמן רק בברזא ועיין רא"ש ביצה כ"ב. גבי מסתפק בשמן שבנר ותוס' ב"ק מז:]:

סימן פח

להרב החו"ב ר' פישל בארינשטיין מו"צ במעכיו

ע"ד השאלה במי שיש לו מחלה א בעלייגטע צינג וסובל הרבה כאב מזה. אם מותר לו לערב יאדענא במים ולרחוץ פיו ביוה"כ להסיר הכאב. וכת"ר האריך בכחא דהתירא. וגם אני מסכים להתירא. ואוסיף טעם לזה עפמ"ש החכ"צ סי' פ"ו באיסור ח"ש משום אחשבי' וכ"כ הרב ז"ל מלאדי בסי' תמ"ו וא"כ בנ"ד ל"ש למיחש שמא יבלע בשוגג ח"ש

דבשוגג ל"ש אחשבי'. (וכעי"ז יש באו"ח סוס"י תמ"ב לענין דיו. וכעי"ז בריטב"א מכות י"ז אהא דאר"ש כ"ש למלקות ולא אמרו כזית אלא לענין קרבן דטעם כ"ש למלקות משום אחשבי' ובשוגג לענין קרבן ל"ש אחשבי' ע"כ לקרבן בעי כזית] גם י"ל עוד סברא דהאי דאכל אוכלין שאי"ר לאכילה פטור אבל אסור הוא מצד אחשביה וכיון דגם ח"ש הוא מצד אחשביה ממילא בהזדמן שתיהן יחד ח"ש ואוכלין שאי"ר הוי תרי אחשבי' ויש לדמותו להא דחו"מ סי' כ"ב דאף דמהני נאמן עלי אבא לקבל עליו פסולין. מ"מ מי שיש לו ב' פסולין ל"מ קבלו עלי' וקבלו עלי' הוא כמו אחשבי' וש"מ דתרי אחשבי' ל"א. וכת"ר הביא בשם מחנה לוי בח"ש ושלכד"א לכו"ע מותר מה"ת ולפי האמור מצאנו טוב טעם לזה וק"ל. שו"ר בב"י סי' תרי"ב ד"ה אבל שכ' דהא דכ' אבי העזרי דאוכלין שאי"ר פטור ומותר לכתחלה אפשר דהיי"ד בח"ש עיי"ש ולפי דברינו הנ"ל מצאנו טוב טעם גם לזה משום דתרי אחשבי' ל"א. וע"כ נלע"ד דבמקום צורך גדול מאד. יש להתיר לחשאב"ס לשתות מעדעצין שהוא מר פחות פחות מכשיעור ביוה"כ:

אך נלענ"ד דבר חדש בכל עת שמזדמן להתיר ח"ש לחולה בפסח או יוה"כ נכון לחלק השיעור לשתים קודם כניסת פסח וקודם כניסת יוה"כ ואז יהיה דינו כח"ש מתחלת ברייתו. דלדעת ר"י מינץ מותר מה"ת. וה"נ כיון דתחילת חלות אין בו כשיעור הוי כח"ש מתולדה ויהי' עוד סניף להתיר כנלע"ד נכון בעזהי"ת. ונלענ"ד עוד דאפי' כבר עבר על המעדעצין פסח אחד ויוה"כ א' בשנה העברה. והיה בו אז שיעור שלם מ"מ לית לן בה כעין שפ' מג"א ה' סוכה דסוכה שלא ישב בה הוי כצר בי' ולא אזמני' ואפי' ישב בה בשנה העברה בסוכות ל"מ לגבי סוכות דהאי שתא. וכל זמן שלא ישב בה בסכות זה עוד הפעם שרי. ה"נ בנ"ד כל שבכניסת יו"כ זו או פסח, זה ל"ה בו כשיעור. אף דבשנה העברה בפסח ויו"כ היה בו כשיעור מ"מ חשוב ח"ש בתולדה. כנלענ"ד נכון:

וי"ל עוד דהנה באבני נזר או"ח סי' שע"ו חי' דלרמב"ם ח"ש דאסור מה"ת הי"ד ח"ש ממש ולא פחות מזה דאל"כ ל"ש חזי לאיצטרופי בלשון צירוף הי"ד במחצה, כחולין ע"ו: וגם בחי' מהר"מ חלאווה על פסחים חי' כן. [ובענייי אמרתי עוד טעם לזה לפי מה דמבואר בשבת צד: ובתוד"ה אהני דל"ש אהני מעשיו רק בתולש א' מג' שערות שאם יתלוש עוד א' יטהר אבל בא' מד' שערות לכו"ע פטור דהוי כמו חצי זית ממת גדול דל"א אהני מעשיו. הכ"נ בנ"ד דוקא ח"ש אסור דמהני מעשיו אם יאכל עוד ח"ש כזה יהי' איסור שלם משא"כ בפחות מחצי']. אך תמהו ע"ז דברמב"ם עצמו פי"ד ממא"ס ה"ב מבואר להיפך שכ' בפי' דאפי' כ"ג אסור מה"ת האמנם כי יש ליישב. דמצינו כמ"פ לשון כ"ש ויש לו שיעור בתוס' שבת ס"ג: ד"ה אריג כ"ש וכזה עירובין פ. מה משהו נמי

דאמר טפח. ועי' עירובין י. תוס' ד"ה ושני טפחים. וחולין קלז: וכמה כ"ש אמר רבי מנה ופרס ובמשנה ר"פ י"א דאהלות ב"ה אומרים כ"ש כ' הרב בשם תוספתא דהיינו כקו המשקולת. ובבכורות דף י. תפדה כ"ש. ומ"מ שם בדף י"א שאל וכמה. ובתוס' קידושין דף י"א: ושבועות ל"ט: דאף דיצאו כלים למה שהן היינו דל"ב ב' כסף אבל מ"מ בעינן שיהא שו"פ. ועי' ס' קהלת שלמה מערכת כ' אות י"ג בזה. וא"כ גם ברמב"ם נוכל לפרש דכ"ש דקאמר היינו מחצה. מ"מ דוחק הוא כי אמורא צריך לפרש דבריו והנלע"ד ליישב ולקיים דברי רבינו ז"ל דהנה מהר"י מינץ תי' דח"ש מעיקרא מותר. ומשמעות שאר פוסקים אינו כן. ונראה לעשות פשר דבר. דהרמב"ם ס"ל בח"ש מעיקרא בעי' דוקא חצי דאז שייך חזי לאצטרופי אבל כשבא משיעור שלם סגי במשהו. כעין דמחלק כריתות כ"א: בין לאחותי לידי טומאה בין לאפוקי לידי טומאה. וכעי"ז בכ"מ. הכ"נ כשהיה עליו חשיבות שיעור פ"א אינו נפקע לענין איסור גרידא כל שנשאר משהו. אך שיחול עליו איסור בזה בעי' הטעם דחזי לאצטרופי וצירוף ל"ש רק במחצה כנ"ל [ולפ"ז נלענ"ד עוד לחדש במש"כ האחרונים דאם אכל ח"ש יו"כ סמוך לחשיכה. שאין עוד שהות למיכל עוד ח"ש אין אסור מה"ת דל"ש חזי לאיצטרופי. ולהנ"ל י"ל דהיי"ד בחצ"ש מתולדה. דאז בעי' חזי לאצטרופי אבל ח"ש הבא משיעור שלם ל"ב כלל הטעם דחזי לאצטרופי דחשיבות שמצד העבר דומה לחשיבות שמצד העתיד כמבואר רש"י חולין קכ"ט. בד"ה האי מטמא עש"ה. וכ"מ ביבמות נ"ז. דמה שכבר אכלה דומה למשתמרת לביאה כשרה ועומדת לאכול. וכ"מ בק"נ פ"ק דסוכה סי' כ"ו בבאור שיטת המהרי"ל דדבר שקיבל טומאה פ"א אף שנשבר פסול לסיכוך כמו דבר שראוי לקבל טומאה עש"ה והוא חידוש גדול ובה' סוכה כתבתי ראיות לסברא זו] ובזה נלענ"ד עוד ליישב סתירה דבכריתות כ"א קאמר בלב עוף שא"ב כזית מוכח דשיעור דם בכזית ואלו ביבמות קי"ד: מוכח דשיעור דם ברביעית. ולהנ"ל יש לומר דלעולם שיעור דם ברביעית כו'. אך התם מהא דכריתות הוציא מהר"י מינץ והוכיח דח"ש מתולדה מותר דאל"כ אע"ג שאי"ב כזית הי' אסור מה"ת משום ח"ש. ולענין זה י"ל אפי' הי' בו כזית הי' אסור מצד ח"ש דהנה ח"ש אסור מצד אחשבי' כדברי חכ"צ והגה"ק מלאדי ז"ל ואחשבי' הוא כעין לדידי שוי לי וכ' הר"ן בפ"ק דקידושין דדוקא בדבר שיש בו שו"פ מועיל לדידי שוי לי שיחשב כה' סלעים שהוא שיעור גדול יותר. אבל דבר שאי"ב שיעור כלל ל"מ לדידי שוי לי. והנה בכל ח"ש כשיש בו חצי שייך בו חזי לאצטרופי ילפי' מכל חלב שנאמר אחשבי' אע"ג דאין בו שיעור כלל. ואם אי"ב חצי דל"ש חזי לאצטרופי כנ"ל מדברי אבני נזר קים להוא לחז"ל דע"ז לא קאי כל חלב לרבוי ח"ש ושוב מותר מה"ת ככ"ד דאי"ב שיעור כלל דל"מ

לדידי שוי לי, וכ"ז כשאין בו שיעור כלל אבל דם אף אם הי' בו כזית אע"ג שאי"ב שיעור הצריך לדם. דהיינו רביעית וכזית הוא פחות מחצי לגבי רביעית כידוע דרביעית הוא ביצה ומחצה. וכזית לכל היותר הוא חצי ביצה. מ"מ כיון שיש בו שיעור בעלמא שוב לכו"ע אמרי' אחשבי' לעשותו כשיעור יותר גדול. כמו דמשו"פ מועיל לדידי שוי לי למשוי כשיעור ה' סלעים. ע"כ אם הי' בו כזית בדם הלב. הי' עכ"פ אסור מה"ת כמו כל ח"ש ול"ה מועיל מה שאי"ב שיעור מתחלתו, ע"כ הוכרח לומר שאין בו אפי' כזית, דאי"ב אפי' חצי רביעית ל"ש חזי לאצטרופי וגם מתולדה ל"ה בו כשיעור ע"כ מותר מה"ת כנלענ"ד בזה. והנה ברש"י יומא ע"ג: ד"ה חצי שיעור כלומר פחות מכשיעור. ולכאו' קשה מה כלומר ומה חי' על הנאמר בגמ' ונראה שכונת רש"י ז"ל שלא נימא דדוקא חצי ע"כ עשה כלומר פחות מכשיעור דכל פחות מכשיעור בכלל, וסו"ס נרמז ברש"י ג"כ דלשון חצי משמע דוקא חצי. וא"כ קשה למה נקט הש"ס באמת לשון חצי שיעור ולפמ"ש נכון דשניהם אמת דהיכא שהוא בתולדה אז חצי דוקא וכשבא משיעור שלם אז חצי לאו דוקא וכל פחות מכשיעור בכלל ולפי"ז אם מחלק השיעור קודם יו"כ [וקודם פסח בחמץ] וגם אי"ב אפי' ח"ש רק פחות מזה י"ל דלכו"ע מותר מה"ת:

עוד יש סניף קצת שי' החינוך מצו' שי"ג דחשאיב"ס מותר לאכול חצ"ש. והמנ"ח כ' דהוא יחיד בשיטה זו ואין לו חבר. ולענ"ד מצאתי לו חבר. הוא שי' השאלתות שהביא הר"ן ר"פ יוה"כ. דחי' עד ל' יום אסורה להתענות ביוה"כ. והר"ן תמה ע"ז דהרי לענין שבת אמרי' חי' ג' וז' ושלשים. ואחר ז' אפי' אמרה צריכה אין מחללין עלי' את השבת וליישב שי' השאילתות י"ל בכונתו שלא תתענה תענית גמור רק תאכל פחות פחות מכשיעור דחי' כל ל' יום דינה כחולה שאב"ס כדאי' באו"ח סי' תקנ"ד ס"ו. ואין זה דוחק לפרש כן דהרי יולדת תוך ג' דלכו"ע לא תתענה. ובשו"ע סי' תרי"ז ס"ד יולדת תוך ג' ימים לא תתענה כלל ומ"מ כ' המג"א שם דיש להאכילה פחות מכשיעור הנה דזה ג"כ מתאים עם לשון לא תתענה "כלל" וא"כ ה"ה דיל"פ כן לשון השאילתות. והגאון מנ"ח התפלא ונתקשה שם בטעמו של החינוך. ולענ"ד הקלושה מצינו כסברא זו. א' ברמב"ם פ"א מה' רוצח וטוש"ע חו"מ סי' תכ"ה דכמו דברודף גמור מותר להרוג נפש גמור כמו"כ במקצת רודף מותר להרוג מקצת נפש. דו"ק ותשכח שבזה יתיישב תמיהת רעק"א פ"ז באהלות. וכזה בראב"ד ז"ל בס' תמים דעים בשם ירושלמי דמש"ה הקונה בית בא"י כותבין עליו אונו אפי' בשבת משום דבכיבוש א"י כתיב עד רדתה אפי' בשבת. וכיון דכיבוש גמור דוחה חילול גמור ה"נ מקצת כיבוש דוחה מקצת חילול שבת. [הובא באג"ט מ' טוחן סקל"ח אות ו'] וכ"ק להחינוך ז"ל ג"כ דכמו דחולה גמור שיב"ס דוחה יוה"כ באיסור

שלם. עכ"פ בחולה שאיב"ס שהוא מקצת חולי דוחה ח"ש. וקצת כזה מצי' בתוס' סוטה דף מ"א: ע"ב ד"ה אינו דבשררות שלימה דהיינו במלך בעי' שיהי' מקרב אחיך מכל צד ובמקצת שררות סגי כשהוא מקרב אחיך קצת וגם באגדה מצינו סברא זו עי' בסה"ק נועם אלימלך פ' שלח ד"ה וזהו דו"ק ותשכח. וידוע הא בנדה ט' דבדרבנן סומכין על יחיד במקום רבים בשעהד"ח. ה"נ באוכלין שאי"ר דאי"ב רק איסור דרבנן יש לסמוך על החינוך [דלדעתי גם בדעת השאילתות כן כנ"ל] אף דמשמעות רוב פוסקים להיפך. ולענ"ד ראי' לשי' החינוך והשאילתות הנ"ל מהמבואר כ"מ דגם במכא"ס אמרי' עדל"ת וכמו"ש תוס' קידושין ל"ח בשם ירושלמי. ולכאו' קשה הא א"א לצמצם וא"כ אפשר שהוא מעט יותר מכזית ומה שיותר על השיעור אי"ב מצו' ומ"מ אסור מצד ח"ש גם יש ס' אולי הוא קצת פחות מכזית. ואין בו מצו' ואיסור יש בו. דח"ש אסור מה"ת. ולהנ"ל י"ל דכמו בחצי חולה דוחה חצי שיעור כמו"כ חצי מצוה דוחה ח"ש איסור. דגם ח"ש יש בו קצת מצוה. כמו"ש הברכ"י וא"כ יש בו ב' צדדים דאם הוא פחות מכשיעור חצי מצוה דוחה ח"ש איסור ואם הוא כזית כ"ש דשייך עדל"ת. ואין חשש רק מצד אחד שמא יש בו יותר מכזית. והיכא דיש ב' צדדים לקולא אפשר לצמצם כמ"ש תוס' בכורות דף יז: **לעיל** הבאתי דברי ס' החינוך סי' תקי"ג דחשאב"ס מותר לאכול ח"ש ומנ"ח תמה קרא ע"ז. וי"ל עוד טעם לדברי החינוך דכיון דאכילה בכזית ואכילת ח"ש לאו שמה אכילה (ול"ח אלא הנאה לבד כמבואר מדברי ירושלמי כ"ו דתרומות דמודה ר"ל באיסה"נ דח"ש אסור דמ"מ הנאה הוא] וע"כ כל שמכוון לרפואה הוי דשא"מ ואע"ג דהוי פ"ר פ"ר בהנאה מותר כמ"ש הר"ן פ' גה"נ וגם ל"ש בזה מתעסק בחלבים חייב שכן נהנה דבהנאה לבד בלא אכילה ל"ש שכן נהנה כמ"ש הר"ן לענין בת תיהא.

[**ובאמת** נראה דז"כ ירושלמי הנ"ל דמודה ר"ל באיסה"נ דלעולם ח"ש אסור מה"ת גם לר"ל אך באכילה ל"ש ח"ש דבח"ש ליכא כלל אכילה ודוקא בפעולה שלימה רק דהשיעור חצי אז ח"ש אסור משא"כ בזה דליכא פעולת אכילה כלל. ואזדא ירושלמי לשיטתי' דמודה ר"ל באיסה"נ דלא כתיב בי' אכילה ואכמ"ל]:

ולכאו' ק' ע"ז מהר"ן ז"ל עצמו שם שכ' דלמ"ד ריחא מילתא חשיב כשותה וע"כ שייך בי' שכן נהנה וק' מ"מ הא ליתי בי' כשיעור כמ"ש הב"ח או"ח סימן רט"ז דבריח חשיב תמיד פחות מכשיעור וי"ל דכיון דמריח כשותה ואם הי' שותה הי' בזה כשיעור החמירו בו כמו בשיעור שלם. וכעי"ז ממש כתבו התוס' ע"ז י"ב: עי"ש היטב:

ואם כנים דברינו יש לדון על מה שהעיר בס' שיבת ציון באוכל תולעים בשוגג [כידוע כי המכשול רב מאוד בזה בימות הקיץ] יחשב מתעסק ואין בו מכשול דאורייתא כלל אך

דחה דמתעסק בחלבים חייב שכן נהנה ולפמ"ש איפוא נ"ל לפי המבואר בחולין צ"ו: דאפי' ברי' שחייב עלי' פחות מכזית מ"מ אין שם אכילה עלה ע"ש וא"כ אפשר דל"ש בה שכן נהנה דכל שאינה אכילה ממש נ"ש שכן נהנה וא"כ הדרא סברא הנ"ל לדוכתה דכל מכשול תולעים הוי רק בגדר מתעסק:

(ובחי'** כתבת דמ"ש בסה"ק להתפלל קודם כל סעודה שלא יכשל באכילת תולעים שזה מתאים גם ע"פ ההלכה לפמ"ש בס' שיבת ציון דכל מכשול תולעים ראוי שיחשב כמתעסק שאין בו איסור דאורייתא לרוב גדול אחרונים שחולקין על שו"ת רעק"א סי' ח'. אך דמתעסק בחלבים חייב שכן נהנה. ובפמ"ג או"ח סי' תע"ה צידד לחדש דהיכא דמכוון להיפך ל"ש שכן נהנה וא"כ המתפלל קודם אכילתו שלא יכשל באכילת תולעים וגלי דעתי' דלא ניחא לו בזה והוי ככונה בפי' להיפוך ול"ש שכן נהנה:)**

ולפי האמור מקום יש בראש ליישב קו' התוס' למ"ל קרא דכל חלב לרבות חצ"ש תיפ"ל משום דחזי לאצטרופי וי"ל לפמ"ש בס' אבני נזר או"ח סי' קפ"ו כלל במי שעושה מלאכה בח"ש ונמלך ונגמרה אם פטור משום של"ה עשי' משעה ראשונה לכך או לא וכתוב דזה תלוי בדברי המגן אבות שחידש דהמלאכות שמפרש שיעורן במשנה ח"ש מותר מה"ת ושאין שיעורן מפורש במשנה ח"ש אסור מה"ת וכ' לפ"ז דמלאכה שח"ש אסור מה"ת לא בעי' עשי' משעה ראשונה לכך ומלאכה שח"ש מותר מה"ת בעינן עשי' משעה ראשונה על דעת לגמור. והנה רש"י שבת ה': פירש אהא דמפנה חפציו מזויות לזויות ונמלך עליהם להוציאן פטור משום של"ה עקירה משעה ראשונה לכך דהפטור משום דל"ה מלאכת מחשבת ונראה דרש"י ז"ל לשיטתו דל"ח מתעסק רק בנתכוון לדבר מותר זה ועשה דבר איסור בחפץ אחר ואל"כ שהי' מתעסק ע"כ הוצרך לפרש דכאן הפטור משום מחשבת אבל להתוס' דאפי' בחפץ א' שנתכוין שהוא תלוש והי' מחובר חשיב ג"כ מתעסק ה"ה במתכוין לח"ש לבד ובאמת הי' חלק משיעור שלם חשיב ג"כ מתעסק. דח"ש בהוצאה אינו איסור כלל דעקירה בלא הנחה אין אסור מה"ת וחלק משיעור שלם אסור מה"ת כדאי' בירושלמי מודה ר"ל בעתיד להשלים וחשיב כנתכוין לחתוך תלוש ונמצא מחובר:

והשתא דאתינא להכי דאין צריך לבא בזה למלאכת מחשבת רק הפטור מצד מתעסק וזה נוהג בכל איסורים ולאו דוקא בשבת וא"כ ק' לכאו' איך אמרי' בגמ' דח"ש אסור מה"ת משום חזי לאצטרופי כיון דע"כ מיירי של"ה דעתו מתחלה להשלים דהרי מודה ר"ל בעתיד להשלים וא"כ ל"ה אכילה משעה ראשונה לכך ואפי' ימלך אח"כ ואוכל עוד ח"ש פטור כיון דח"ש קמא הי' במתעסק דכיון דכל זמן שלא אסרנו ח"ש מטעם חזי לאצטרופי

הי' ח"ש מותר והיכא דח"ש מותר בעינן עשי' משעה ראשונה לכך ע"כ אצטריך קרא דכל חלב לאסור ח"ש וכיון דכבר אסור ח"ש מצד הדרש דכל חלב שוב איכא גם הטעם דחזי לאצטרופי דהיכא דח"ש אסור מה"ת ל"ב עשי' משעה ראשונה לכך. וכ"ת א"כ מה צריך ר"י לטעם דחזי לאצטרופי כיון דסו"ס צריך ללמוד מכל חלב י"ל דנ"מ כמ"ש תוס' שבועות כ"ג: ב' תירוצים אם שבועה חל על ח"ש ולתי' א' חל משום דחצ"ש ל"ח מושבע ועומד כיון דאין מפורש בקרא כמ"ש הר"ן. וי"ל דתי' השני דהתוס' דס"ל דאינו חל הוא מטעם הנ"ל דכיון דאיכא נמי טעמא דחזי לאצטרופי וסברא דאורייתא הוא כדאמרי' בעלמא למ"ל קרא סברא הוא חשיב כמפורש בתורה ואין שבועה חל עליו ואע"ג דכל יסוד הסברא בנוי ג"כ על הקרא דכל חלב כנ"ל מ"מ השתא דאיכא סברא אזלי' בתר הסברא וכזה ממש יש בתוס' ב"ק כ"ה: בד"ה אמר קרא דוק ותשכח:

ובהאי ענינא במאירי ריש פ"ח דיומא כ' טעם דשבועה חל על ח"ש דכיון דנשבע על ח"ש ש"מ דכוונתו דוקא לחצי ול"ש חזי לאצטרופי וא"כ ביחד עם השבועה ניתר איסור ח"ש שמצד נבילה וממילא ל"ח מושבע ועומד וחיילה שבועה עיי"ש וקשי' לי דהתינח לרבנן דלא חל אח"ש רק במפרש אבל לר"ע דאפי' בסתם חל שבועה אח"ש ובסתם ל"ש טעם הנ"ל וצ"ע ולפמ"ש דהמאירי ע"כ קאי במפרש וכן מפורש בדבריו ז"ל נלע"ד להוסיף ביאור דס"ל דכל ענין חזי לאצטרופי הוא משום דח"ש לאו אכילה הוא ובמשנה שבת דף קמ"ג. דמאכל שאין בו כשיעור חשיב כמאכל בהמה הנה דסתם אין דרך אדם לאכול ח"ש וממילא עומד לאכול לכשיעור כדרך בנ"א ודומה למ"ש בירושלמי מודה ר"ל בעתיד להשלים. אך דלר"ל בעי' שיהי' בפי' דעתו להשלים ולר' יוחנן גם סתמא עומד לכך וכ"ז ח"ש שאין בו חשיבות לאדם זה אבל במפרש דכברי' דמי כדאי' שבועות כ"א: וכיון שיש לו חשיבות לגבי האי גברא שוב אינו עומד להשלים לכשיעור ע"כ ח"ש מותר בו:

אמנם שמעתי כי הרבה גדולים תמהו ע"ד שיבת ציון הנ"ל שכ' דבמאכל שיש בו חשש תולעים יש בו משום מתעסק. דלא מצינו מתעסק רק כשאינו עולה על דעתו כלל שיש ס' שמא הוא מחובר משא"כ בנ"ד שהוא יודע שהוא ס' שמא יש בו תולעים ולכאו' צדקו דבריהם אמנם נלע"ד ליישב דבריו לפמ"ש הרמב"ן בחי' ע"ז בסוגי' דבת תיהא דמיירי במתכוין רק לבדוק היין ולא להנות ומ"מ למ"ד ריחא מלתא אסור דמריח כשותה ובאכילה גם אינו מתכוין אסור דמתעסק בחלבין ועריות חייב שכן נהנה. ומזה משמע דכל מתעסק הוי דשא"מ. וכן הוציא באבני נזר או"ח סי' ר"נ ורנ"א מדברי רמב"ן אלו ובסי' רנ"א סק"א הק' ע"ז באוכל חלב וכסבור שומן הרי לפי האמת שהוי חלב הוי פסיק

רישא ותירץ דרמב"ן לשיטתי' ר"פ כירה דס' פ"ר ל"ח פ"ר עיי"ש. ובסי' ר"נ סק"ד כ' וז"ל ובודאי קסבר רוק הוא ובלעו שאינו מתכוין לאכילה הוי דבר שאין מתכוין. אך אף נתכוין לחתוך תלוש וחתך את המחובר אפי' לפי תוס' נמצא מחובר חשיב דבר שאין מתכוון שלא נתכוון לעקור דבר מגידולו וכן קסבר רה"י ונמצא רה"ר לא נתכוון להוצאה מרשות לרשות. ובכלל שלא נתכוון למלאכה עיי"ש. והנה דבר שאינו מתכוון ודאי מותר אפי' כשעולה בלבו הס' שמא יהי' באופן האסור כמו בגורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוון לעשות חריץ דאף שיודע דאפשר שיהי' חריץ מ"מ שרי. ולפ"ז לכאו' ק' דא"כ יהי' מותר לעשות לכתחלה דבר שהוא ס' אם הוא מלאכה או לאו דהוי דשא"מ. אך ז"א דכיון שהוא יודע שהוא אפשר שיהי' מלאכה ומ"מ עושה חשיב מכוון כיון דמכוון למעשה זו ועושהו מה חזית שיחשב מכוון לגבי צד היתר יותר מלאיסור כיון דצדדי הס' שקולין חשיב מכוון לזה כמו לזה ולא דמי לגורר מטה דהתם עיקר כוונתו לגרירה ולא לחריץ ע"כ הוי לגבי חריץ דשא"מ משא"כ בזה. וכ"ז התם אמנם באוכל מאכל שיש בו חשש תולעים דהדבר ברור דעיקר כוונתו לאכול המאכל לא לאכול התולעים שבתוכה ולא מיבעי' למש"כ תרה"ד ורמ"א או"ח סי' רנ"ג לענין להסיק ע"י שפחה גוי' בזמן הקור דכיון שאין עיקר כוונתה רק לחמם הבית ולא לתבשילין חשיב לגבי תבשילין דשא"מ דבנ"ד חשיב לגבי תולעים דשא"מ אך אפי' לדעת רש"י ביצה ל"ו. שהביא באבני נזר סי' ר"נ סק"ו ובאגלי טל בהשמטות דאם כוונתו לב' דברים אף דכוונתו עיקר לדבר א' מ"מ גם לגבי השני חשיב מכוון הי"ד התם שמכוון בבירור לשניהם אך שאחד יותר עיקר משא"כ בנ"ד הלב יודע ברור כשמש שאין כוונתו ורצונו כלל לאכול עתה תולעים ואפי' בלעדי האיסור כדאי' יו"ד סי' ק"ד ס"ג ועי' רש"י ע"ז נ"ז: ד"ה פרעוש ויתוש וא"כ הוי לגבי אכילת תולעים דשא"מ, וכ"ת פ"ר. פ"ר בהנאה מותר, וא"כ ע"כ צ"ל שכן נהנה כמ"ש השיבת ציון וע"ז שפיר כתבתי דחצ"ש אין דינו כאכילה רק כהנאה ובהנאה לבד ל"א שכן נהנה. וא"ש בעזה"י:

אך יש לדון דאף דח"ש ל"ח אכילה היינו כשאין אוכל רק ח"ש משא"כ במי שאכל מאכל שיש בו חשש תולעים דבאכילה זו יש יותר מכזית אף שהתולע עצמה אין בה כזית מ"מ כיון שהוא חלק מאכילה י"ל דיש על כל משהו שבה שם אכילה. וכעי"ז אי' בזבחים צ"ה אגב אבוהון חשיבי [וכעין סברא זו מבואר בר"ש פי"ח דכלים מ"ז עש"ה]:

והנה הכי איתא שם בזבחים צה. מעיל שנטמא מכניסו פחות משלש על שלש ומכבסו. הנה לכאו' נראה מזה דכמו דבגד שאין בו כשיעור אין מק"ט כן אפי' בגד שיש בו כשיעור אם דנין על חלק פחות מכשיעור ממנו חשיב כאלו אין בו הטומאה, אמנם בגמ' שם

פריך מתיב ראב"א העבין והרכין אין בהם משום שלש על שלש ורק בעי' שלשה על שלשה] ומשני אגב אבוהון חשיבי. הנה נשמע מכאן ב' דברים דדבר שאין בו שיעור כלל אף אגב אבוהון ל"ח אך אם יש בו שיעור שלש על שלש אף דבעי' שלשה על שלשה מ"מ אגב אבוהון חשיבי דכל שיש בו צד שיעור אף דל"מ לגבי דבר זה מ"מ שוב מועיל מה דמחובר לשאר הבגד שיהי' גם לזה חשיבות בגד ועתה יש לומר בנ"ד דיש בו ג"כ צד שיעור דהרי ברי' יש בו חשיבות שיעור אך דאין שם אכילה עלה וא"כ דומה לשלש על שלש דאגב אבוהון חשיבי:

אמנם הנה בכלים פכ"ה משנה ז' הבגד שארג בו שלשה על שלשה ונטמא מדרס והשלים עליו את כל הבגד ואח"כ נטל חוט א' מתחלתו טהור מן המדרס אבל טמא מגע מדרס. והנה גם מכאן נשמע סברא הנ"ל דכמו דשיעור טומאת מדרס שלשה על שלשה טפחים אפי' כשיש בו שיעור הנ"ל אין הטומאה רק בכל השיעור יחד אבל לא בחלק ממנו דאל"כ ק' דאע"ג דשלשה על שלשה שנתמעט טהור ממדרס כדאיתא שם משנה ח' הי"ד התם דהוי כמו כלי שנשבר משא"כ בנ"ד כיון דמעולם לא נפחת משיעורו הנ"ל שיחשב ככלי שנשבר דבשעה שניטל חוט א' מתחלתו ג"כ יש בו בכלו שיעור הנ"ל וא"כ למה נטהר מטומאת מדרס כיון שנשאר בו חלק מהבגד שנטמא במדרס ול"ה בו שבירה המטהרתו מטומאתו וע"כ צ"ל כנ"ל דגם מעיקרא ל"ה בו טומאה רק בכל השיעור יחד לא בחלק ממנו. ממילא עתה שאין בו כל השיעור יחד טהור אע"ג שלא אירע בו דבר המבטל תורת בגד ממנו שהוא כמו שבירה בכלי. וכזה מבואר במשנה ה' שם דבגד שארג בו שלש על שלש. ונטמא ט"מ והשלים עליו את כל הבגד ואח"כ נטל חוט א' מתחלתו טהור מטמא מת אבל טמא מגע טמא מת ונשמע מזה ג"כ סברא הנ"ל ממש כמ"ש במשנה דלעיל. אך ק' תינח במשנה ח' דפחות משלש על שלש אין בו שיעור כלל שייך סברא הנ"ל אבל במשנה ז' בשלשה על שלשה טפחים דאפי' כשביטל חוט א' עדיין יש בו שיעור שלש על שלש א"כ שוב נימא אגב אביהן חשיבי וכל חלק ממנו יחשב טמא מדרס ואפי' נוטל חוט א' ממנו יהי' טמא מדרס וע"כ צ"ל דל"א אגב אביהן חשיבי רק בעודנו מחובר עם כל השיעור שיש בו טומאה זו כמו בהא דזבחים צה. שכל המעיל שקיבל טומאה עדיי מחובר יחד ואז אע"ג דבעינן לקבלת טומאה שלשה על שלשה מ"מ גם בשלש על שלש ממנו שמכניסו חשיב שהוא טמא משא"כ בנדון משנתינו אף דהבגד מחובר יחד ויש בו בכללו יותר משלשה על שלשה מ"מ כיון שלא נשאר ממה שנטמא בפועל שיעור שלם של שלשה על שלשה ל"א אגב אביהן חשיבי ומזה יש ללמוד לנ"ד דכיון דבחצ"ש ל"א

שכן נהנה אע"ג שאוכלו יחד עם שיעור שלם של היתר כיון שאין באיסור כשיעור ל"ש אגב אביהן חשיבי ודוק היטב כי הדמיון נכון מאד כפתור ופרח:

אמנם במים שמצוי בו מכשול תולעים בזה ברור יותר לימוד זכות הנ"ל דאוכלין ומשקין לא מצטרפי דלא שוי שיעורייהו וכיון דבתולעים לבד לית בהו כזית חשיב דשא"מ כנ"ל, ובח"ש ל"ש שכן נהנה כאמור:

ובהאי ענינא הנה באבני נזר יו"ד סי' פ"א במים שיש תולעים קטנים מאד ואפי' סינון אינו מועיל שלא יעברו. וכ' שם סק"ו דבשעה"ד גדול יש לסמוך על הפוסקים דברי' בטילה בתהק"ס דבשעה"ד בדרבנן יש לסמוך על יחיד במקום רבים עיי"ש ובסק"ז תברי' לגזיזי' דניכר וא"א לבררו רוב הפוסקים ס"ל דלא בטיל הטו"ז ופר"ח ופר"ת ומנ"י והרב ז"ל מלאדי סי' תמ"ב סקט"ו בקו"א עיי"ש אמנם עתה יצא לאור ספר המאירי על סוכה וכ' שם דף ט: חידוש גדול דהא דניכר האיסור לא בטיל הוא רק מדרבנן (ובמק"א בארתי דס"ל דכל הטעם דניכר איסור לא בטיל הוא משום דיכול לבררו הוי כמבטל איסור לכתחלה, וס"ל דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא דרבנן, אמנם אם נימא כן ודאי ס"ל להמאירי דניכר וא"י לבררו בטל כיון דאין לו עצה להוציא האיסור א"י לומר דהוי כמבטל לכתחלה, אך אין דבריי מוכרחין] ולפ"ז גם לענין חשש זה דניכר וא"י לבררו שיחשב כניכר שייך היתר הנ"ל דאע"ג דרוב פוסקים מחמירין מ"מ בשעהד"ח בדרבנן סומכין על יחיד במקום רבים גם י"ל דהוי כעין ס"ס בדאורייתא וס' א' בדרבנן. ס' א' שמא כמאירי דניכר איסור רק מדרבנן לא בטיל וא"כ מה"ת מותר ואת"ל לא דלמא ניכר וא"י לבררו ל"ח ניכר כדעת רשב"א שבב"י יו"ד סי' קט"ו. ואע"ג דרוב אחרונים הנ"ל פסקו כרמב"ם מ"מ ל"ח זה רוב דבשורש הפלוגתא הוא הרמב"ם ורשב"א רמב"ם אוסר ורשב"א מתיר חד נגד חד והוא ס' השקול, אך דאחרונים ז"ל הנ"ל פסקו מס' לחומרא [כיון דאז עדיין לא נתגלה ס' המאירי דניכר האיסור דרבנן] דבדאוריי' הלך אחר המחמיר. וא"כ הוי ס' השקול ושפיר יש לצרפו לס"ס [ודעת פנ"י כתובות ט'. דאפי' כשאין הספקות שקולין חשיב ס"ס וס' א' בדרבנן דדלמא הלכה כרשב"א דניכר וא"י לבררו ל"מ ניכר:

והנה באבני נזר שם סק"ט העלה לבשל המים ואז נתיר משום ס"ס א' שמא ניכר וא"י לבררו מתבטל ס' ב' שמא נמוחו ע"י בישול עיי"ש דה"ק ואין לזוז מדברי רבינו זצוקללה"ה לבשל המים:

והנני לגבב עוד צדדי היתר ללמוד זכות לענין דיעבד. הא' שמא כבר עברו על התולעים יב"ח משעת יצירתן וא"כ הו' עפרא בעלמא דברי' שאין בה עצם אינו מתקיים י"ב חודש כבגמ' ומבואר בפר"ח הובא בפמ"ג סי' פ"ד ס"ק כ"ד דהיינו אף שמתקיימין מ"מ הוי

עפרא בעלמא [אך זה דוקא בתולעים שאין רוחשים אבל אם חיים עדיין בודאי הם עדיין תוך ו' חדשים כדאי' בפר"ח שם] עוד יש לספק לפענ"ד לפמ"ש המהרי"ט דמקואות דידן אין דין מעיין עליהם כיון דמדינתינו יש הרבה גשמים י"ל שהם נובעים ממי גשמים שנאספו למעלה בקרקע וא"כ גם בארות דידן י"ל שאין להם דין מים נובעין לפ"ז, וא"כ אין התולעים שבו אסורין עד שיפרשו כיו"ד רסי' פ"ד. ואף דאסור לשאוב מהם בכלי דחיישינן שמא פירשו לדופני הכלי וחזרו, עי' ש"ך שם סק"ד מ"מ הדבר ברור שאין כל התולעים פורשים לחוץ וחוזרים רק איזה מהם מצוי שיפרשו ויחזרו וכיון דרוב תולעים שבמים לא פירשו א"כ אותן תולעים שפירשו וחזרו בטלים. מה"ת ברוב באותן תולעים שעדיין לא פירשו וזה ביטול יפה אף להרמב"ם הנ"ל דאינו ניכר כלל כמובן דדוקא אם באנו לומר דהתולעים בטלים במים הוי ניכר. משא"כ עתה דאומרים דבטלים בשאר תולעים המותרין מחמת שלא פירשו הוא ביטול טוב כמו כל יבש ביבש חד בתרי, ואת"ל שהוא מעיין גמור שמא כהרשב"א דכל שאין יכולין לבררו אף דניכר בטל:

עוד נלע"ד סניף די"ל לרמב"ם דניכר אין בטל אף שא"י לבררו בעינן שיהי' ניכר להדיא בתחילת מראית העין כעין שכ' המג"א בה' אתרוג דל"ח שינוי מראה רק מה שנראה להדיא בתחלת ההשקפה. וכעי"ז כ' אחרונים באו"ח סי' ל"ב סעיף כ"ה דכל שאין ניכר פרידתן להדיא חשיב צורת האות עלי' לענין שלא יחשב שלא כסדרן עיי"ש. והכ"נ כיון דבאמת א"י לברר האיסור רק המראות העין גורם האיסור בעינן שיהי' נראה האיסור בראשית ההשקפה כמו שהוא בקום שבחמאה, ובתולעים דקים כאלו שעוברין דרך המסננת ודאי אין האיסור נראה להדיא רק אחר העיון הדק היטב, וזה ל"ח ניכר האיסור ויש להביא דמות ראי' לזה, דאל"כ תמיד יכולין להכיר תערובות איסור ע"י מיקראשקאפ. וע"כ כמ"ש:

עוד נלע"ד דהנה הפמ"ג בפתיחה לה' תערובות הק' בנטל"פ דבטל ברוב ואמאי והא ניכר האיסור כיון שמרגיש הטעם הרגשתו זו הכרתו כמ"ש הרשב"א חולין (צ"ח:) עיי"ש וראשית אומר דסברא זו דטעימתו הוא הכרתו זה רק לדעת הרמב"ם גבי קום דכל שניכר האיסור אף שא"יל בררו לא בטל אבל לרשב"א ל"ש זה דסו"ס א"א לנו להוציא האיסור מן ההיתר. ואף דרשב"א חולין צ"ח: כ' זה לא כ' כן אליבא דנפשי' רק בשם ס' איסור משהו עיי"ש שהביא באריכות כל לשונו. ובסוף סיים העתקתי לשונו. דוק ותשכח שאין זה מרשב"א ז"ל עצמו כנלע"ד ברור, (וראיתי בס' חלקת יואב תמה מאד ע"ד שכתוב טעימתו זו הכרתו דהרי הרשב"א לשיטתו ביו"ד סי' קט"ו דניכר וא"י לבררו בטל א"כ מה בכך דטעימתו זו הכרתו הרי אין יכול לבררו. ולע"ד לא ק' מידי דדברי רשב"א אילו

העתיק מראב"ד ז"ל בס' משהו וכן נמצא כמ"פ בפוסק שמעתיק דברי פוסק חברו אף שיש בתוכו מקצת דברים שאין עולין להלכה לפי דעתו] אך סו"ס ק' קו' הפמ"ג הנ"ל לדיעה זו שהוא כדעת הרמב"ם. ונראה לפמ"ש המג"א או"ח סי' תרכ"ו דהא דל"מ ביטול באפשר לברר האיסור היי"ד כשרוצה לאכול האיסור עצמו משא"כ היכי שאין כוונתו בהביטול להשתמש באיסור רק שלא יאסור את ההיתר גם בניכר האיסור בטל עיי"ש. והנה הר"ן פ' בתרא דע"ז הק' איך ילפי' נטל"פ מנבלה סרוחה הא שם אי"ר כלל לגר. ותי' דה"ט דמה נבלה שאינה אסורה אלא כשהוא ראוי' אע"פ שנפגמה קצת מפני שנהנה ממנה. משא"כ שאינה ראוי' שאינה נהנה הימנה כלל, וה"ה כאן שאינה נהנה דהא פוגם וכו' עיי"ש נמצא דביטול נוטל"פ אינו כדי להנות מן האיסור דאדרבה מן האיסור אינו נהנה כלל רק אדרבה מצערו רק עיקר תכלית הביטול כדי שלא יאסר את ההיתר וכה"ג גם בניכר האיסור בטל ומודינא דהיכא דיכול לבררו אינו בטל דכיון דאינו מסירו ע"כ דניחא לי' לאכול האיסור אע"פ שפוגם. אמנם בנ"ד דא"י לבררו רק דניכר שפיר בטל גם לרמב"ם וה"ה בנ"ד:

ואציע מענינא מש"כ בחי' לביצה וזה לשוני ביצה יג: פסולת מרובה על האוכל מי איכא מאן דשרי פירש"י דהוי ככולי' פסולת ואסור משום מוקצה. אמנם בב"י סי' שי"ט הביא דעת הרמב"ם דקו' הש"ס מי איכא ס"ד שיהי' מותר לברור הפסולת דאצטריך רשב"ג לאשמעי' דאסור וי"ל דהרמב"ם לשיט' לא היה אפשר שיפרש כרש"י דלכאו' ק' על פירש"י דפסולת מרובה על האוכל הוי ככולי' פסולת דהרי בניכר האיסור ל"ש ביטול מזה ולע"ד ראי' דס"ל לרש"י ז"ל דהא דניכר האיסור לא בטיל היינו כיון דאפשר להסירו חשיב כמבטל איסור לכתחילה וכעין שכ' הרי"ף פ' גה"נ דדשיל"מ בפת שאפאו עם הצלי אסור לאוכלו בכותח דכיון דאפשר לאוכלו עם בשר אם נתיר לאכול עם כותח חשיב כמבטל איסור לכתחילה כן בזה אבל לולא זאת בטל האיסור גם בניכר ונפ"מ דאם בדיעבד אכלו לא עבר על עצם אכילת איסור רק על איסור אין מבטלין, ואל תתמה ע"ז דהרי דעת המאירי סוכה ט': דהא דניכר האיסור אינו בטל הוא רק דרבנן עיי"ש ויש לבאר זה ע"פ דברינו הנ"ל דכל האיסור הוא משום אין מבטלין איסור לכתחילה ומאירי ס"ל באין מבטלין דרבנן וע"כ בניכר האיסור אינו בטל מדרבנן. ובאמת הי' קשה לי מאד לחדש חדשות כזה אמנם מצאתי כמעט ראי' גלוי' ומפורשת לדברייי מדברי הראב"ד ז"ל הובא בר"ן פ' השוכר את הפועל ד' ע"ג. אהא דאר"ד אמר ר' יוחנן המערה מיי"נ מחבית לבור אפי' כל היום כולו ראשון ראשון בטל. וכ' הראב"ד ז"ל ואע"ג דלית הלכתא כר' דימי אר"י לענין יין ביין מ"מ גבי יין במים ומים ביין וכן לכל איסור שנמוח הלכתא כוותי'

שאם יפול איסור לתוך היתר מעט מעט שאין בו כדי נתינת טעם בשעת נפילה מותר דראשון ראשון בטל וכו' דתנן במס' ערלה הערלה מעלה את הכלאים והכלאים מעלין את הערלה וכו' ודוקא בערלה וכה"כ וכו' אבל בתרומה לגבי חולין דישראל שצריך להרים לא וכו' וכן הדין לכל איסורין אחרים שלא נמוחו כגון כזית חלב שנפל לתוך ששים היתר ולא נמוח כ"א חציו כיון שהאיסור קיים שאם יפול לקדרה אחרת יאסור כחלב גמור אם יפול עוד בקדרה זו זית אחר של חלב ונמוחו יצטרפו שניהם לאסור את הקדרה וכו' שהרי מצאו בעין שעדיין ראוי לאסור במקום אחר מש"ה מצטרף עם האחרון כדין התרומה עכ"ל. ולכאורה ק' טובא מה צריך ראי' מתרומה תיפ"ל כיון דניכר האיסור לא בטל. בשלמא בתרומה דכבר נתבטל האיסור רק דצריך להרים משום גזל השבט יש בזה חידוש דחוזר וניעור אף דנתבטל כיון דסו"ס צריך להרים. אבל בניכר האיסור פשיטא וא"צ ראי' וגם אין הנדון דומה לראי'. ולהנ"ל א"ש דגם בניכר הא דלא בטיל הוא משום דיכול להוציא האיסור חייב להוציאו דאל"כ חשיב כמבטל איסור בידים ולראב"ד ז"ל אין מבטלין דאורייתא ע"כ אסור מדאורייתא לאוכלו משום אין מבטלין איסור לכתחילה ולפ"ז דומה לגמרי לתרומה דבאמת כבר נתבטל האיסור רק דצריך להרים משום אין מבטלין. וקמ"ל שפיר דבכה"ג אע"ג דנתבטל חוזר וניעור וא"ש הראי' מתרומה דאף דנתבטל כיון דצריך להרים חוזר וניעור והוא חידוש נפלא אשר מד' רבינו הראב"ד ז"ל משיתהו:

אמנם נראה דדבר זה תלוי' בפלוגתא דרמב"ם ורשב"א שבב"י יו"ד סי' קט"ו בניכר האיסור ואין יכול לבררו אם בטל הרשב"א ס"ל דמבטל בטל ורמב"ם ס"ל דגם כה"ג לא בטיל. ולהרמב"ם א"א לו' כלל דהא דניכר האיסור לא בטיל הוא משום דיכול לבררו דהרי כאן אין יכול לבררו ומ"מ לא בטיל וא"כ גם בנ"ד בפסולות מרובה על האוכל א"א שיתבטל האוכל וחשיב ככלו פסולת דהרי ניכר כ"א לעצמו ע"כ הוכרח הרמב"ם לפרש באופן אחר:

[**בעיקר** ד' המאירי הנ"ל דהא דניכר איסור לא בטל היינו רק דרבנן ופירשנו דאיסורו רק מצד אין מבטלין איסור לכתחילה נלענ"ד דראי' וסעד לגוף הדין [אף לא מטעם הנ"ל] מגמ' זבחים ע"ח דפגול ונותר וטמא שבללן זה בזה ואכלן פטור משום איסורין מבטלין זא"ז וכ' רש"י ותוס' משום דבטל בפיו ומינה דאפי' הי' ניכרין קודם שלקחן לפיו בטלו כיון דבשעת לעיסה מתערבין וכ"מ להדי' שם ע"ט. דמדמה להא למצה ומרור שכורכן ביחד ואכלן דלמ"ד מצות מבטלות זא"ז הי' בטל ואע"ג דשם אינו בוללן חוץ לפיו רק כורכן וכ"א ניכר לעצמו מ"מ בטל בפיו וא"כ ה"ה בכל איסור המעורב ברוב היתר ואע"ג דניכר

ולכתחילה אסור לאוכלו מ"מ בדיעבד אם אכלן א"א לחייב ע"ז דבפיו מתערבין אהדדי ובטל איסור בתוך היתר ומ"מ ליכא בזה רק איסור אין מבטלין ולא יותר. אך י"ל לפמ"ש רשב"א גיטין פ"ג: בשם ירושלמי במגרש ע"מ שתבעלי לפלוני אסורה לפלוני דכשבא לבעלה היא א"א וה"נ כשבא לאכול עדיין אינו בטל מ"מ פשוט דגם בנדון הירושלמי א"א שיהי' בזה רק איסור לכתחילה דסו"ס בשעת בעילה הוא פנוי' וכ"ה בנ"ד אך די"ל דאפי' למ"ד אין מבטלין דרבנן בנ"ד דאורייתא היא כי כן מוכח לכאו' בירושלמי הנ"ל שהוא דאורייתא מ"מ אינו מוכרח כמובן אך אפי' נימא שהוא דאורי' מ"מ אין בזה רק איסור לכחחילה וכמ"ש לענין נדון הירושלמי הנ"ל כנלע"ד בזה:

והנה זה כבר דנתי במי שאוכל מאכל שיש בו תולעים בשוגג לא יהי' בו שום איסור דהוי מתעסק דסבור שהוא תבשיל אחר ונמצא תולעים. אח"כ מצאתי כן בשיבת ציון ודחה דמתעסק בחלבין חייב שכן נהנה, אמנם לפי הנ"ל חוזר היתר הנ"ל למקומו דממנ"פ בשעה שאוכל ונהנה אז בטל התולע ברובו כמבואר בהא דזבחים ע"ח. ואין האיסור רק מצד תחילת לקיחתו לפיו כהא דירושלמי גיטין פ"ג: דכשבא לבעול אותה היא א"א ואז עדיין ל"ש שכן נהנה ושוב שרי משום מתעסק ונכון בעזהשי"ת:

מ"מ נראה דחיוב גמור מה"ת לבדוק עד מקום שידו מגעת משום מ"ע דוהבדלתם דאע"ג דחשיב מתעסק לענין הל"ת מ"מ מ"ע דוהבדלתם לא קיים:

סימן פט

שאלה בענין טבילת ט' קבין אם הטובל צריך להגבי' רגליו כדי שיבאו המים תחת רגליו דאל"כ אין המים באין שמה כיון שאין המים מקדימין ולמה אין נזכר זה שיהי' צריך להגבי' רגליו:

הנה במקואות פ"י מ"ה כל ידות הכלים שהם ארוכים ועתיד לקוצצן מטביל עד מקום המדה ד' ר"מ. והק' הר"ש דלהוי חציצה במקום חתך ותי' דהוי ביהס"ת ובהיס"ת דכלים ל"ב שיהי' ראוי לביאת מים, ובחי' הר"ן פ' בהמה המקשה תירץ דהוי כמיעוטו שאינו מקפיד ע"ש והק' באב"נ יו"ד סי' רס"ז סק"ה דמקום חתך הרי אינו משוקע בתוך המים ויהי' דינו כאילו אצבעו קטנה יוצא מתוך המים. ותירץ דאינו דומה לאצבע דאצבע יוצא הוי רוב צדדיו חוץ למים אבל כלי זה אין מקצתו חוץ למים רק מצד א' היא צד עליון שהיד דבוק עליו וכיון שאפי' חלק מחלקיו אינו יוצא חוץ למים ברובו רק במיעוטו אזלינן בתר רוב וכשר. וכ' שם דבזה לא שייך הגזירה שגזרו מיעוטו אטו רובו וע"כ אפי' מדרבנן אינו חוצץ עיי"ש דפח"ח:

ולפי"ז אם הי' משכחת ששטח העליון של ראשו יהף שו' להמים שבסביביו ולא יצא כלל לחוץ. אי' אם נגוב לגמרי ממים טבילתו כשירה ואפי' מדרבנן, וא"כ מי שעומד ע"ג קרקע ומעין של מ' סאה [לדיעות דבאדם בעינן גם במעין מ' סאה] עוברת עליו אף שתחתית רגליו נשארים נגובים עלתה לו טבילה. וכאן עדיף מנדון דהתם דהתם לרוב המפורשים חשוב מעוטו המקפיד. משא"כ בנ"ד דאין החציצה דבוק להרגל רק שהאדם עומד על הקרקע. ואם נחלט דהוי טבילה בכה"ג ודאי חשוב מעוטו שאינו מקפיד. וא"כ בנ"ד אפשר דלדעת כל המפורשים שרי:

אמנם יש ליישב ק' האבנ"ז באופן אחר דבשלמא ביצא שער א' מן המים הרי נמצא מקצתו לגמרי חוץ מהמים ובתורה כתיב במים יובא והחלק שבחוץ לא חשיב בתוך המים משא"כ בידות הכלים דמטביל עד מקום המה דא"א לצמצם ומסתמא מכניס מעט יותר ממה שצריך לתוך המים. וכל שמשיקין במים חלק הצריך טבילה אף דאין מסובב במים על גבו הוי שפיר בכלל במים יובא כמו דמצינו לענין עובר הניתר בשחיטת אמו דמקום חתך ל"ת בהמה בבהמה כדאי' ר"פ בהמה המקשה מ"מ כל הבשר שלמטה ממקום חתך ניתר בשחיטת אמו דחשוב בהמה בבהמה הנה דאף שאין הרחם מקיפו מכל ששה קצוות מ"מ חשוב בבהמה ה"נ הוי בכלל במים יובא וטהר:

ומ"מ בנ"ד שתחתית רגליו אינו משוקע בתוך המים רק שוה לשפת המים שמתחתיו ודומה למקום חתך דל"ח בהמה בבהמה ה"נ אפשר דל"ח במים וחשוב כשער יוצא חוץ למים. דמה"ת לא עלתה לו טבילה ולא דמי למיעוט המקפיד שאינו אלא מדרבנן דהתם גם מיעוט הזה מוקף מכל צד במים משא"כ זה. אמנם כבר כתבתי דבאבני נזר תי' באו"א ובטלה דעתי נגד דעתו הק' וא"כ בנ"ד כשר:

שו"ר בפמ"ג או"ח סי' פ"ח בנדון זה. ובפת"ש שם עיי"ש שדנו בזה אם צריך להגבי' רגליו אך הם ז"ל דנו משום די"ל דבטבילה כזו אין פוסל חציצה אך לפי המתבאר מדברינו אפי' נימא דפוסל חציצה אפשר דבנ"ד כשר. וקצת ראי' לזה מסוף פ"ז דמקואות מחט שהוא נתונה על מעלות המערה הי' מוליך ומביא במים כיון שעבר עלי' הגל טהורה. וק' הא אפשר שבתחתית המחט לא באו המים דהרי הוליך והביא סתמא הנה משמע אפי' אינו בכח גדול ובזרם שטף ויש לדחות דמחט דק מאוד ובתנועה כ"ש המחט מתנועע ממקומו והמים מסבבין אותו מכל צד. אמנם הרי הרמ"א יו"ד סי' ר"א סנ"ז כ' כלי המונח בצד המקוה מנענע בידו המקוה כדי שיעבור הגל ע"ג הכלי ועולה לו הטבילה ושם ק' כנ"ל דמיירי בכל כלי ולאו דוקא במחט. עוד ראי' מגל שנתלש ונפל על האדם ועל הכלים טהורין ואף שהאדם עומד במקום יבש וע"כ צ"ל כנ"ל:

וח"א רצה לומר דט' קבין ל"צ שיבאו על כל גופו רק על רובו ורובו ככולו דא"א שיתפשט סכום קטן כזה מים על כל שטח הגוף וע"כ דסגי ברוב הגוף עכ"ד ובפמ"ג הנ"ל מבואר להיפך. גם בס' חסידים סי' תתכ"ח מבואר דט' קבין צריכין שיתפשטו על כל הגוף ולא סגי ברובו ונלע"ד ראי' לזה דבשבת י"ד: לענין י"ח דבר שבא ראשו ורובו במים שאובין וטהור שנפלו על ראשו ועל רובו ג' לוגין מים שאובין וע' בברכות כ"ב: לענין טבילת ט' קבין לא תני רובו רק שנתנו עליו ט' קבין משמע דבזה בעינן כולו ולא סגי ברובו:

סימן צ

ע"ד מזוזה שהפתח גבוה הרבה. אם ליתנו בתחילת שליש העליון או כנגד כתפו:
הנה בתוס' מנחות ל"ג: בשם ירושלמי דאם הפתח גדול הרבה ישים המזוזה כנגד כתפו. ודעת הגאון מליסא ז"ל דכל ששליש עליון למעלה מכתפו מניחה כנגד כתיפיו אך התוס' מנחות ל"ג: כתבו דאם הפתח גבוה הרבה מניחה כנגד כתפו משמע דאם גבוה מעט למעלה משליש העליון של הפתח אי"צ להניחה נגד כתפיו. והנה במנחות ל"ג ע"א ילפינן שליש העליון מדכתיב וקשרתם וכתבתם. מה קשירה בגובה אף כתיבה בגובה פירש"י דמתש"ר ילפי' שהוא בגובה. אמנם בב"י יור"ד סי' רפ"ט ובנקה"כ שם מבואר דילפי' גם מתפילין ש"י וכ"כ באשכול הלכות תפילין ומבואר בס' מנחת פתים סי' רפ"ט דירושלמי ס"ל דילפי' בין מתש"י בין מתש"ר. ותש"י בשעת קשירה מגביהין הזרוע באופן שהוא כנגד כתפיו. ע"כ ס"ל לירושלמי דשיעור המזוזה מן כנגד כתפיו מקום תש"י עד גובה ראשו. שהוא מקום תש"ר א"כ כשגבוה רק קצת למעלה מכתפיו א"צ להורידה. דעד מקום תש"ר עדיין מקומה אך כשגבוה הרבה. דהיינו למעלה מראשו אז צריך להורידה עד כנגד כתפיו עכ"ד ודפח"ח:
וי"ל עוד לפמ"ש בס"י כרת לו ברית הלשון בין עשר אצבעות ידיו והוציא מזה הרמב"ן פ' תשא דצורת האדם שיהי' ידיו פשוטים להלאה באופן שפיו יהיה באמצע עשר אצבעותיו ע"כ ס"ל להירושלמי נגד כתפיו דשם חשוב מקום קשירה בתש"י:
אך הנה במשנה דנגעים פי"ד משנה ב' שמזה צפורי מצורע לאחר ידו של מצורע וי"א על מצחו. והנה בתויו"ט שם כ' דמדכתי' על המטהר ילפי' דצריך להיות בגובה מקום על המצורע עיי"ש ונראה דפליגי בזה דת"ק ס"ל דהיד חשוב יותר בגובה ממצחו משום דיכול להגביה ידו למעלה מראשו ולמר חשוב מצחו גבוה יותר דכמו שהוא עתה מצחו גבוה יותר:

וי"ל דס"ל להירושלמי דילפי' הדרש דמה קשירה בגובה בג' אופנים. א) שיהא ידו למטה ומניח תפילין כנגד הלב ומה"ט בעי' בש"ס תחלת שליש העליון דידוע דלב האדם הוא בתחלת שליש העליון וכשימין הפתח גבוה מגובה האדם גם הירושלמי ס"ל כן. ב) שתהי' ידו פשוטה להלאה כנ"ל דאז מקום התפילין ש"י כנגד כתפיו. ג) שיגביה ידיו למעלה כמבואר דעת ת"ק במשנה דנגעים הנ"ל דאז מקום תש"י למעלה מכתפו ע"כ אם הפתח גבוה קצת למעלה מכתפו. עדיין חשוב דומיא דקשירה משום דאפשר לשער באופן השלישי הנ"ל דידו מוגבה למעלה נמצא התש"י למעלה מכתפו. אך אם הפתח גבוה הרבה באופן שאפי' אם יגביה ידו יהיה למעלה ממקום תפילין. אז צריך להורידה כנגד כתפיו דבאופן זה הוא עיקר צורת האדם כמבואר בסי"צ הנ"ל. אך אם פתח הבית שוה לקומת האדם. נותן על תחלת שליש [העליון כיון דגם במקום זה חשוב מקום קשירה אין להעביר על המצות ולהניחה למעלה ממקום זה. אמנם כשהפתח גבוה הרבה דאז אין להורידה הרבה מתחלת שליש עליון של פתח מניחה כנגד כתפיו:

וח"א נסתפק אם אזלינן בתר כתפיו דהאי גברא שדר בו דוקא. או לא ולענ"ד דאזלי' בתר כתפיו של אדם בינוני כעי"ז במשנה פי"ז דכלים. וראי' לזה מיור"ד סי' רפ"ט ס"ב דאפי' איטר צריך ליתן המזוזה בימין כניסה וכ' הש"ך דלא דמי לתפילין דאזלינן בתר ימין דידי' דתפילין הוא מצוה שבגופו משא"כ מזוזה חובת הדר לכך אזלי' בתר ימין של כל האדם וה"נ דכוותה. ולכאו' יש לדון ע"ד הש"ך דכיון דשוכר פטור מה"ת ממזוזה כמ"ש הפוסקים אהא דשוכר בית בחו"ל פטור ממזוזה כל שלשים יום דמה"ת גם אחר ל' פטור דילפי' מביתך דבעי' שיהי' הבית של הדר בו. וא"כ ה"ה ימין דילפינן ג"כ מביתך דרך ביאתך ליבעי נמי שיהי' דרך ביאתו של זה שדר בו ועוד שהוא הוא עיקר החייב במזוזה. ולמה ניזל בתר אנשים אחרים הנכנסים בבית. כיון דהני אינשי פטורי לגמרי ממזוזה:

אך יש לה"ר להש"ך מרש"י מנחות ל"ד. לענין במזוזה הלך אחר הרגיל כ' בפי' השני בשם תשו' הגאונים בני אדם הרגילים לצאת ולבא בו. הנה דאזלי' גם בתר הילוך שאר בנ"א בבית ולא בתר בעלים גרידא הנה דאע"ג דלענין ביתך בעי' דוקא בעלים מ"מ לענין הדרש דדרך ביאתך אזלי' בתר כל אדם וא"כ ה"ה בנ"ד [אך יש לחלק דכיון דמה דבעי' נגד כתיפו ילפי' מוקשרתם וכתבתם מה קשירה בגובה אף כתיבה בגובה כדאי' במנחות ל"ג, ה"ה בתר מקום גובה דעיקר שרשו מקשירת תפילין אזלי' ג"כ בתר דידי']:

ומזה יש לפשוט מה שנסתפקתי במק"א אם מותר לישראל ליכנס לבית ישראל מומר שאין בו מזוזה מי אמרי' כיון דל"ה ביתך לגבי האי פטור ממזוזה א"ד י"ל כיון שדר בו ישראל אחר בקביעות כלהו ישראל חייבים במזוזה כעין שכ' הפנ"י לענין בל יראה

דהא דממעטי' שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה הייי"ד של נכרי אבל חמץ של ישראל אחר כל ישראל עוברין עליו בב"י ה"נ כשיש א' שדר בו [דמזוזה חובת הדר היינו שצריך שיהי' אחד מישראל דר בו] כל ישראל חייבין במזוזה. וע"פ הנ"ל יתיישב קו' הנ"ל דכמו דדרשי' ביתך דידך על הבעלים דוקא למה לא נאמר דרך ביאתך ג"כ דקאי על הבעלים דוקא. ועפ"י האמור יתיישב דביתך קאי על מי שמתחייב במזוזה אבל כיון שכבר נתחייב הבית במזוזה שוב כל ישראל הם בכלל החיוב ושפיר אזלי' בתר דרך ביאתך דכל אדם. ואם כנים אנחנו בזה יהיה ראיה מזה דבית שדר בו ישראל אחר חייבת במזוזה לכל מי שיכנוס בו אפי' עראי:

אך אינו מוכרח דכה"ג מצינו בתוס' תמורה ל"ב ד"ה למעילה לענין הפסוק כל חרם קודש קדשים הוא לה' דאף לרבנן דדרשי קרא זה דוקא אקדשי בה"ב לא על חרמי כהנים וס"ל דחרמי כהנים אין אסור בבית הבעלים מ"מ מודו דפשטא דקרא קאי על חרמי כהני עיי"ש. הנה דמחלקין פי' הפשוט מן הדרש דפי' הפשוט מיירי באופן אחר ופי' הדרש באופן אחר וכעי"ז יש בתוס' מנחות כא: בד"ה כל כהן לריב"ז דדריש כל העובר עובר בים סוף וק' הא כתיב מפורש העובר על הפקודים ותי' דהיינו משום תרומת אדנים הנה דהפסוק מתפרש בתרי גווני לענין תרומת שקלים פירושו כאלו כתיב כל העובר לבד ומפרשי' העובר בים סוף ולגבי תרומת אדנים מתפרש כפשטא העובר על הפקודים וא"כ י"ל בנ"ד דאע"ג דפי' הפשוט של ביתך קאי דוקא על הבעלים מ"מ הדרש דדרשי' דרך ביאתך קאי על כל אדם:

ובהאי ענינא הנה בש"ך סי' רפ"ט סק"ז כ' דדוקא למצוה צריך לקבוע המזוזה במסמרים וכ"מ להדיא בתוס' בב"מ ק"ב. ובמהר"מ לובלין שם על תוד"ה בגובתא דקניא ובס' ערוך השלחן כ' דצריך לקובעה דוקא לעכב:

ואפשר לתלות זה בפלוגתא דמנחות ל"ג דלר"י כל הפתח כשר למזוזה ור' יוסי יליף מוקשרתם וכתבתם מה קשירה בגובה אף כתיבה בגובה וכתב רש"י דמתפילין של ראש יליף ובאשכול כ' דילפי' מתש"י וכ"כ ב"י ונקה"כ סי' רפ"ט. דלר' יהודה דלא ילפי' מקשירה לא בעי קביעות וכן לפירש"י דילפי' מש"ר ג"כ לא בעינן קביעות דתש"ר ל"ב קשירה והידוק כמבואר בעט"ז סימן כ"ז ד"ה ולא יטה. ובשל"ה מס' חולין דף ג' סוד"ה ומיד וז"ל וכ' אבא מארי זצ"ל שרצועות הסובבות סביב ראשו. לא יהיו רפוין אלא מהודקין הידוק גמור בראשו כי מתוך שהם רפוין לא יהיה הקשר מאחוריו ממש מול עורף עכ"ל משמע הא אי לאו מטעם זה ל"ב הידוק וכ"כ להדיא המהר"ל ז"ל בגבורות ה' פל"ט עיי"ש אבל אם ילפינן מקשירה בשל יד דבעי קשירה שהוא חיבור מה"ת ה"ה,

דמזוזה בעי קביעות וחיבור. אמנם השתא דאתית להכי דתש"ר ל"ב קשירה א"כ מוכח מגוף הסוגיא דמתש"י ילפי' מדאמר מה קשירה בגובה והרי ש"ר ל"ב קשירה כלל וקרא דוקשרתם לא קאי רק אשל יד ולפירש"י הנ"ל מה תפילין בגובה אף מזוזה בגובה אבל לא מה קשירה בגובה ומדברי רש"י יש ראיה לבעל דע"ק סי' מ"ד ס"א דגם ש"ר צריך הידוק וא"כ שוב י"ל דגם לרש"י צריך קביעות במסמרים.

אמנם עיקר יסוד דברי בעל ערוך השלחן הוא מחמת הגמ' מנחות ל"ב ע"ב תלאה במקל פסולה וכ' הרמב"ם והטור סי' רפ"ט הטעם משום דאינה קבועה ומזה הוכיח דצריך קביעות במסמרים ומכח זה תמה על הב"ח והש"ך שכ' בהיפך, אמנם אישתמיטתי' דברי הב"ח במקומו במחכת"ה ביור"ד סי' רפ"ט ד"ה תלאה במקל דטעם הפסול דקבעה במקל משום דמתנדנדת ולא נחה עיי"ש וא"כ א"ש ולק"מ דאף דלא צריך קביעות במסמרים מ"מ בעי' עכ"פ שתהיה נחה ולא מתנדנדת וכעי"ז קיי"ל לענין מחיצה דאע"ג דא"צ שתהי' קבועה מ"מ בעי' שלא תהי' מתנדנדת ברוח כדאי' בסוכה כ"ב. ועפי"ז י"ל דבאמת זה טעם דצריכה המזוזה להיות באופן שלא תתנדנד דכתיב וכתבתם על מזוזות וגו' ע"כ צריך שתהיה כמו מזוזת הפתח ממש דמזוזה הוא חלק מצה"פ [כידוע שהוא קנה מכאן וקנה מכאן וקנה ע"ג] שהוא משום מחיצה. וממילא דינה שלא תתנדנד כמו מחיצה וכן הוא דין המזוזה:

עתה נדבר מענין פרוזדור שאין בו דע"ד וראיתי במנחת פתים סי' רפ"ט שהביא בשם חמו"ד שהובא בפת"ש סי' רפ"ט דבית שער לא צריך מקום ד' והשיג עליו מכח דברשב"א סוכה ג: דגם בורגנין בעי דע"ד ומכח זה חולק על החמו"ד, ופלא בעיני כי ברשב"א שם הביא עוד פירוש דבבורגנין ל"ב דע"ד וכ' ע"ז וכן עיקר עיי"ש וא"כ איך חלק על החמו"ד מכח פי' שכ' עליו הרשב"א שאינו עיקר. עוד כ' שם במנ"פ דיש מקום לחייב מכח הגמרא מנחות ל"ג: בב"ש שבין גינה לבית יש שם ב' לשונות ברש"י ללשון קמא פתח הב"ש הסמוך לגינה לכו"ע חייב במזוזה משום דשם התחלת דרך ביאתך לבית ופתח השני שבין ב"ש לבית פטורה משום דב"ש זה פטור במזוזה מצד עצמו משום דדינו כאויר גינה אין חיובו רק מצד היותו פתח לקיטונית ע"כ חשוב כל הב"ש כפתח אחד ארוך וסגי במזוזה בתחלתו. כמו שביאר שם בטה"ק אמנם לתי' השני אדרבא עיקר הוא פתח השני הסמוכה לקיטינות דבדרך ביאתך אזלי' בתר סוף ביאה וא"כ בנ"ד בפרוזדור ג"כ תלוי בהנך ב' לשונות דרש"י ע"כ אי"צ לברך רק בשעה, שקובע המזוזות בב' הפתחים דממנ"פ צריך מזוזה או בתחלת כניסה מרה"ר לפרוזדור לפי' קמא דרש"י או בפתח השני שמפרוזדור לבית ולא זולת דהוי ספק ברכה עכת"ד ודפח"ח. מ"מ אם לדין יש

תשובה כי הן אמת שבטה"ק כ' דלפי' ב' דרש"י אזלי' עיקר בתר סופו של כניסה אבל ברש"י אין הכרע לזה כלל ואך בפירוש קמא שפיר מבואר דאזלי' דוקא בתר התחלה ולא בתר סופו אבל בפי' ב' דמגינה לבית כו"ע ל"פ דמחייב פי' דיש היכר ציר מגינה לבית בזה שפיר י"ל דבעי' על ב' הפתחים בין הפתח שבין גינה לב"ש בין הפתח שבין ב"ש לקיטונית בשניהם חייב דוק ותשכח. וגם בטה"ק לא אמרה רק כלפי מש"כ דלישנא קמא אזלי' בתר תחלתו לבד סיים דללי"ב אזלי' בתר סופו. דבעיקר מקום כניסה ראוי שתהי' המזוזה עיי"ש. מ"מ אין מוכרח דבתחלתו ל"ב מזוזה ואפי' נימא דקצת נוטה לשונו דבתחלתו פטור אין להעמיד ע"ז שום יסוד. כיון שאין לזה שום הכרע בלשון רש"י. ואם אמרו ברפ"ק דהוריות דל"ח הוראה עד שיאמרו מותרין אתם לעשות כש"כ בס' טה"ק שלא עשאו לפסק רק לפרש שאין לפסוק הלכה מתוך דקדוק בעלמא אשר נראה בעליל שלא נתכוון לזה בדיוק כיון שאין נפ"מ כלל לענין הפשט וכיון דרש"י ז"ל כ' על פי' ב' שהוא עיקר ולפי פי' זה צריך לעשות מזוזה בכל הפתחים שפיר מצי לברך טל כ"א בפ"ע, הא חדא. עוד נראה דאפי' נימא דהתם בב"ש שבין גינה לקיטינות אזלי' עיקר בתר סופו ופטור בפתח הראשון היי"ד התם בפתח שהוא התחלה לקיטונית הוא סופו לכניסת גינה וכיון דאזלי' בתר סופו יותר ממה דאזלי' בתר תחילתו ע"כ בזה שהוא לגבי קיטונית התחלת כניסה ולגבי גינה סוף כניסה שייך יותר לגינה מלקטינות ע"כ פטור פתח הזה ממזוזה משא"כ היכא דאין פתח שייכה כלל לגינה רק לבית שפיר י"ל דאע"ג דסופו יותר עיקר מתחלתו מ"מ גם מצד תחלתו חייב במזוזה [ולפ"ז גם לל"ק דאזלי' בתר תחלתו יותר י"ל ג"כ הטעם כן משום דבסופו הוא תחלתו לגינה ע"כ שייך הפתח יותר לגינה מלקיטונית ואמטו להכי פטור ולפ"ז אי"צ לדחוק דכל הב"ש חשוב כפתח א' כדברי בעל טה"ק רק בפשיטות. משום דבפתח השני הסמוך לקיטונית שייך יותר לגינה מלקיטונית ודו"ק] מלבד זה הרי כ' שם הטה"ק דהיי"ד בב"ש שהוא פטור מצד עצמו ממזוזה אז אי"צ מזוזה רק בפתח א' וכאן הרי לדעת חמו"ד פרוזדור אי"צ דע"ד וא"כ חייב בעצמו במזוזה אך שהגאון ז"ל אותיב עלי' מרשב"א סוכה ג' והרי כבר כ' בעניותן דהרשב"א דחה דעה זו:

ולבר מן כל דין הרי כ' הרמב"ם פ"ו מה' מזוזה ה"ח אפי' עשרה בתים זה פתוח לזה וזה פתוח לזה הואיל והפנימי חייב במזוזה כלן חייבין וא"כ פרוזדור הפתוח לבית חייב במזוזה אפי' אין בו דע"ד וכ"ת כיון שאין חיובו רק מצד בית חשוב כולו כפתח אחד. א"כ גם בעשרה בתים הנ"ל יהי' דין כולם כפתח א' או לכה"פ יהיה דין כל בית כפתח א' ולא יצטרך מזוזה רק בפתח א' וא"כ הו"ל לרמב"ם לפרושי דבית פטור הסמוך לבית

המחויב במזוזה אי"צ מזוזה רק בפתח אחד או בפתח הפתוח לרה"ר או בפתח שבינו לבין בית החייב במזוזה ותו דברמב"ם שם ריש ה"ח כ' דלפיכך [משום שכ' בהלכה שלפני' דאם הי' בתים החייבים במזוזה פתוחים למקומות אלו חייבים במזוזה] א' שערי חצרות וא' שערי מבואות וכו' חייבין במזוזה ולהנ"ל לא יצטרך רק מזוזה א' בחצר או בפתח שנכנסין בו מרה"ר או בפתח שממנו לבית והרי הלכה רווחת בישראל שעושין מזוזה בחצר וגם בפתח שממנו לבית וכ"כ בטה"ק מנחות ל"ג: להדיא דב"ש החייב במזוזה צריך מזוזה בב' הפתחים לכו"ע רק דשם בב"ש שבין גינה לקיטונית צריך רק מזוזה א' ובאמת שגם חילוקו זה דחוק מאוד דממנ"פ אם דין ב"ש הזה כאויר גינה יפטר לגמרי ממזוזה ואם חייב מחמת קיטונית ליחייב בב' מזוזות כמבואר ברמב"ם הנ"ל דאפי' מה שחייב רק מחמת הבית לא מחמת עצמי צריך ב' מזוזות וכ"מ בגמ' מנחות ל"ג: גבי בי הרזיקי דבית שער שבין בית לחצר חייב בב' מזוזות ואע"ג דחיוב חצר הוא רק מצד הבית כמבואר ברמב"ם הנ"ל וא"כ כש"כ הב"ש שחייב רק מצד בית ומ"מ צריך ב' מזוזות:

וע"כ המחוור כמ"ש לעיל דכיון דלל"ק אזלי' בתר תחלת ביאתך וכיון שמצד הגינה הוי תחלת ביאתך ומצד הקיטונית סוף ביאתו שייך פתח זה יותר לגינה מלקיטונית וע"כ פטור בפתח שבין ב"ש לקיטונית וא"כ אין זה ענין כלל לנ"ד.

סימן צא

לכ"ק הגאון הקדוש פה"ד וכו' וכו' האדמו"ר מגור שליט"א בירושלים.

מה דבדיק לן כק"ה שליט"א ביומא מ"א: בא לו אצל פרו שנית וסומך דמנלן סמיכה זו הרי בזבחים ל"ט איצטריך קרא לסמיכת פר יו"כ ודי לן בזה ללמוד סמיכה הראשונה ולא השני' וכ"ת מסברא ידעינן כיון שמתודה עליו ב' פעמים בעי סמיכה ז"א דא"כ למ"ל קרא לרבות סמיכה לפר יו"כ תיפ"ל משום ודוי עכד"ק, הנה בפשוט הוא כעין דאמרי' בב"ק ג'. ובכ"מ שקולין הן ויבאו שניהם כי יש מעלה בסמיכה הראשונה בעבור שהוא ראשונה וגם שי"ל שדומה יותר להמלמד שהוא ג"כ ראשונה וי"ל להיפך דשני' דומה למלמד יותר דשניהם תיכף לשחיטה וכעי"ז קצת במגילה ו': ושניהם מקרא א' דרשו בכל שנה ושנה וכו' מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לשבט אף כאן אדר הסמוך לשבט ורשב"ג סבר מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לניסן אף כאן אדר הסמוך לניסן וה"נ דכוותה ע"כ שוין הן ויבאו שניהם:

וי"ל עוד דלעולם כדברי כק"ה דילפי' הראשונה לבד וממילא השניה מותרת ג"כ משום הואיל ואשתרי אשתרי וכעין הא דביצה י"ב מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלל"צ ומ"מ כ' התוס' שם דבעי' צורך יו"ט קצת וא"כ ל"ש מתוך דבעי' שיהי' לו קצת דמיון עכ"פ שורש ההיתר ה"נ בזה א"א להתיר עבודה בקדשים משום מתוך שהותר סמיכה לצורך רק כשהוא צורך הקרבן קצת אבל בדבר שהוא ודוי שני דומה לראשון ממש אמרי' מתוך ובזה יש לבאר פלוגתת בבלי וירושלמי שבתוס' פסחים סו: אם לצורך הקרבן שייך ג"כ איסור עבודה בקדשים דבירו' ס"ל דשרי י"ל שהוא משום מתוך וכיון שהוא לצורך הקדשים הוי כצורך קצת. ובבלי ס"ל דאינו דומה לשורש ההיתר שהוא ממצות הקרבן ומצוותו בכך. משא"כ בנ"ד שהוא סמיכה לצורך ודוי בזה לכו"ע שפיר שייך מתוך דשניהם שוין ובהאי ענינא נלע"ד בהא דאי' בספה"ק טעם היתר תשמיש בזקנה ומעוברת וכדומה שאי"ר להוליד משום דמוליד נשמות למעלה ונלע"ד ג"כ דעיקר ההיתר משום מתוך שהותרה ביאה לצורך הותרה נמי שלל"צ אך כלפי שכתבו תוס' ביצה הנ"ל דמ"מ בעינן צורך קצת ולענין זה מהני סברא הנ"ל שיחשב צורך קצת ולולא זאת ל"ה מותר בשביל טעם של אגדה לבד כנלע"ד בזה ובמק"א כתבתי וז"ל:

ואפשר לומר עוד דהנה בקרא בפ' אחרי כתיב והקריב אהרן את פר החטאת וכפר בעדו וגו' ואח"כ בפסוק י"א כתיב עוד הפעם והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו וגו' ובסוף פרק ב' דמעילה דקריבה היינו נגיעה יעי"ש. ושמעינן מקרא דצריך ליגע בקרבן בשעת ודוי. וא"כ הי' סגי סמיכה באקפי ידייכי כחגיגה ט' בנשים אבל לא סמיכה בכל כחו וע"כ איצטריך קרא בזבחים לט: לפר יו"כ דטעין סמיכה מצד הקרבן ג"כ וע"כ בעי סמיכה בכל כחו וזה באמת אי"צ רק פעם א' ומסתמא סמיכה זו דלצורך הקרבן הי' בודוי שני כדי שיהי' תיכף לסמיכה שחיטה. ובזה מיושב עוד קו' ששמעתי על מש"כ המג"א דודוי צריך להיות מעומד ולא ע"י סמיכה וק' הא ודוי הפר הי' בסמיכה ולא מעומד ולהנ"ל א"ש דהא דודוי צריך מעומד לא מצינו רק בודוי של עצמו:

ואע"ג דביומא פזי אבל אנחנו ואבותינו חטאנו קם מיקם מ"מ עיקר הודוי הי' בעד עצמו כמובן. ותו ידוע מ"ש ברמ"ע מפאנו דאבותינו קאי ג"כ על החוטא שחטא בגלגול הקדום זה נקרא אבותינו וכ"מ בתקו"ז לענין צדיק ורע לו צדיק בן רשע דזה קאי על. הצדיק עצמו שהי' חוטא בגלגול ראשון ע"כ נקרא צדיק בן רשע משא"כ ודוי שני של כה"ג שהי' עיקרו של אחיו הכהנים שכלן קרויים ביתו [כי על עצמו כבר התודה ודוי ראשון] ועל ודוי כזו לא מצינו שצריכה מעומד וודוי כזו לא מצינו בשום מקום רק בכה"ג:

ומסברא ג"כ מסתברא דדוקא ודוי של עצמו צריך להיות בהכנעה יתירה ולעמוד כעני בפתח ע"כ אסור סמיכה משא"כ בעת שמבקש בעד אחרים לא שייך זה כמובן. לפ"ז מה"ת סמיכה ראשונה סגי באקפי ידייכו ורק סמיכה שני' בעי בכל כחו:

אך משמעות הגמ' ורמב"ם משמע דב' הסמיכות היו שוות ואיו לומר דמדרבנן השוו מדותיהם שיהי' הסמיכות שוות ז"א דכיון דמה"ת סגי באקפי ידייכו איך התירו חכמז"ל לסמוך סמיכה ראשונה בכל כחו ולעשות עבודה בקדשים בחנם, ועל קו' הנ"ל צריך לומר דהלימוד בזבחים לט: הוא לגלות ולבאר דמ"ש באחרי גבי פר והקריב קודם ודוי פירושו סמיכה וכיון דבשניהם כתיב לשון והקריב שקולין הם ויבאו שניהם:

סימן צב

עוד להגה"ק הנ"ל

גי"ק הגיעני. ואשר הק' על רש"י ע"ז י"ט. ד"ה ממקום שלבו חפץ לא ישנה לו רבו אלא מס' שהוא מבקש מב"מ צ"ז, דיכול לאשתמוטי ממס' למס'.

כנראה שרש"י ז"ל נתכוון ליישב זה בב"מ צז. בד"ה אתון שאלתין לי למלאכתי שכשאני חפץ להתחיל במס' אחרת שלא תשכח ממני אין אתם יכולים למחות בידי עכ"ל ולמה הוסיף שלא תשכח ממני משמע דבלא"ה הי' צריך ללמוד עם התלמוד במקום שלבו חפץ וכמו"ש תוס' בריש ב"מ בד"ה שנים אוחזין דרבי לא היה לומד אלא כמו שהיה חפצים התלמידים ע"כ שיכל את ידיו הק' דכשירא שלא ישכח הרשות נתונה להרב ללמוד מס' זו משום דבאבות השוכח דבר א' ממשנתו וכו' ויש ע"ז לאו השמר לך ושמור נפשך פן תשכח וגו' ע"כ דבר זה חמור מהא דבמקום שלבו חפץ [אשר לפי הנראה היא רק מדת חסידות ולא מדינא]:

מלבד זה מסתפקנא היכא דהרב חפץ ללמוד במס' זו ותלמידים חפצים באחרת למה יצטרך לעשות כחפץ התלמידים והרי הוא עצמו ג"כ מוזהר ע"ז שילמוד במקום שלבו חפץ ואם אמרי חייך קודמין בחיים גשמיים כש"כ בחיים האמתיים תורה שנקרא חיי עולם למה לא יהי' כן ותו דמצוה דגופיה עדיף כלשון הש"ס קדושין כט:

ואם הי' כדברינו הי' אפשר ליישב בפשיטות דהא דע"ז יט. מיירי כשאין להרב עצמו נפ"מ וחפץ במס' זו כבזו אז חפץ התלמידים מכריע אבל בהא דב"מ צ"ז כשהרב חפץ במס' א' יותר מצי לאשתמוטי ממס' למס' ואולי יש לכוון זה בדברי רש"י ז"ל ב"מ הנ"ל וכעין דאמרי' פסחים מו: משום הפסד ממונו גמר בלבו לאכול כזית ה"נ משום הפסד תורתו שאפשר שישכח [דהפסד מצוה דומה להפסד ממון כמו"ש תוס' פסחים

יא.] גמר בלבו וחפץ ללמוד במקום זה דוקא וכיון שהרב חפץ בזה אין לו להיות נדחה מפני התלמידים]:

אך דאין צורך לדחוק בזה דבפשוטו ניחא כיון דחושש פן ישכח דהוי מתחייב בנפשו אין לו לחוש להא דמקום שלבו חפץ:

מ"מ יש להסתפק כיון דללמד גדול מללמוד כדאמרינן דמאן דתני ומתני לית לי' שיעורא אפשר דראוי לו לחוש יותר לחפץ התלמודים וצ"ע לדינא:

ובהא דרש"י ע"ז י"ט לא זכיתי להבין דבגמ' אי' אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ משמע דקאי על האדם עצמו שלומד ורש"י שינה את טעמו ופי' דקאי על הרב שלומד במקום שהתלמידים חפצים לכאורה אין לזה רמז בגמ' ותו למה נטה מפשטו וה' יאיר עיני שו"ר דכוונת רש"י ז"ל פשוטה דלאדם עצמו למ"ל להשמיענו זה בלא"ה ילמוד במקום שלבו חפץ דלמה יעשה היפך רצונו ומזה ראי' גדולה למ"ש באגלי טל בהקדמה בד"ה ומדי דברי וכו' יש טועין מדרך השכל וכו' כי הלומד ומתענג מלימודו ל"ח כ"כ לשמה וכו' וזה טעות מפורסים יעיי"ש ומרש"י הנ"ל ראי' לזה דאל"כ שפיר איצטריך קרא גם ללומד לעצמו שילמוד במקום שלבו חפץ דס"ד דנכון יותר ללמוד במקום שאין לבו חפץ כדי שלא יתענג בלימודו כ"כ ומחשב יותר לשמה וע"כ כדברי אג"ט:

סימן צג

לידידי ותלמידי הרה"ג חו"ב מ' ישראל יצחק פיעקארסקי שליט"א אבד"ק צירין

ע"ד השאלה אם מותר לכהן ליסע למרחקים על אראפלאן שאפשר שיעבור בדרך ע"ג קברים המטמאים באוהל ואוהל זרוק לאו שמי' אוהל ואינו חוצץ:

הנה יש בזה כמה שיטות דעת תוס' נזיר נ"ה: דעיקר הפלוגתא באוהל זרוק היא במהלכת ע"י בהמה או אדם שמוליכין אותו באויר שרגלי בהמה ואדם שמוליכין נוגעין בקרקע. אבל בשידה הפורח באויר לכו"ע לא שמי' אוהל. ובמונחת ע"ג קרקע לכו"ע שמי' אוהל. וכ' המל"מ פי"א מהל' טו"מ הל"א בד"ה עוד נראה דה"ה במתגלגלת ע"ג קרקע לכו"ע שמי' אוהל ומ"ש התוס' מונחת היינו כל שאינו באויר קרי לה מונחת [אך לע"ד הקלישה לשון התוס' שם ריש ד"ה והתני' דאם היתה מונחת טהורה כיון שאינה זזה ממקומה משמע דוקא מונחת לגמרי דאי מתגלגלת הרי זזה ממקומה]:

ותוס' חגיגה כ"ה: ד"ה אוהל כתבו דפליגי באוהל מתגלגל ע"ג קרקע ובמהלכת ע"י אדם לא כתבו מאומה אם דומה לפורח באויר דלכו"ע לא שמי' אוהל או בזה נמי פליגי ולדברינו לעיל יש להשוות דברי תוס' עם תוס' נזיר כמובן:

ותוס' עירובין ל"א כתבו דפליגי במונח ופירש המל"מ פי"א מהל' טו"מ ה"א דהיינו במונח ע"ג בהמה ואדם שנושאין אותן. אך במהרש"א עירובין ל"ב. משמע שרוצה להשוות תוס' עירובין עם תוס' חגיגה דמיירי במהלך על הארץ. [אך בפי' הר"ח עירובין ל"א. מוכח דפליגי במונח ע"ג קרקע. ולענ"ד כן מוכח. בתוס' עצמן סוד"ה ומ"ס שהביא ראי' דבשורים ודלתות יחד אוהל זרוק שמי' אוהל מנחין ע"ג אבנים עיי"ש ושם מיירי בנח ממש וצ"ל כפי' הר"ח דכל שאפשר להזריק חשוב אוהל זרוק. אך צלע"ג דא"כ כל דבר המטלטל חשב אוהל זרוק כיון דאפשר לו להזרק ולא יחוץ בפני הטומאה וד' יאיר עיני שו"ר ברשב"א שם מייתי דברי ר"ח ז"ל ודחאן:

אמנם משמעות לשון רמב"ם פ"א מהל' טו"מ ה"ה משמע דפלוגתתם דוקא בפורח באויר וע' מל"מ שם הל"א משמע ג"כ קצת כדברינו מ"מ יש לצדד קצת בדבריו איך היא דעת הרמב"ם לפי שיטתו. ובתפארת ישראל פ"ח דאהלות מ"ח אות יוד כתב בשם המל"מ ג"כ כמו שכתבתי דלרמב"ם פליגי דוקא בפורח באויר ממש ולא ע"ג בהמה ומה שהק' שם על המל"מ הק' המל"מ בעצמו דוק ותשכח והנה אינני כדאי להכריע בין ההרים הגדולים מ"מ חלקי אמרה נפשי דלענ"ד ראי' לשי' רמב"ם דע"כ צריך לחלק בין אהל זרוק באויר שאינו נוגע כלל בארץ. לאהל זרוק ע"י אדם ובהמה שרגלם נוגע בארץ דהרי אהל זרוק ע"י אדם ודאי מביא את הטומאה כמפורש בשבת י"ז. האכר עובר ומרדע על כתפו. ואילו אהל זרוק באויר מבואר להדיא פ"ח דאהלות מ"ה בטלית המנפנפת דלא מביא ולא חוצץ וכמו דיש חילוק לענין מביאין מסתמא ה"ה לענין חציצה שייך חילוק זה [ולהתוס' צריך לדחוק ולחלק בין חוצצין למביאין] עתה נבא לנ"ד:

והנה בס' הישר לר"ת כ' דחילוק בין אהל זרוק וטלית המנפנפת שהיא באויר לגמרי לאהל זרוק המתגלגלת ע"י אדם הוא משום דאוהל זרוק באויר ממש ואין בידו לעכבו אחר שזרקו משא"כ בדבר שאדם או בהמה מוליכין אותו יכול לעכבו באמצע הלוכו ולהורידו לארץ א"כ דומה לשידה תיבה ומגדל שע"ג אדם ובהמה. אך דלר"ת ז"ל עצמו אין נפק"מ בזה דהרי באוהל כזה דמתגלגל ע"י אדם ובהמה פליגי רבי וריבר"י אם אוהל זרוק שמיה אוהל והלכה כרבי דלא שמיה אוהל אך דבפורח באויר לכו"ע לא שמי' אוהל ובזה פליגי וסו"ס הלכה גם בזה דלא שמי' אוהל. אך מ"מ נפ"מ לפי דעת הרמב"ם דמשמע מלשונו דדוקא בפורח באויר פליגי ולפי"ז י"ל דרמב"ם מודה לסברת ס' הישר לר"ת דהיכא דמצי לעכבו דינו כמתגלגל ע"י אדם ובהמה ושוב לכו"ע שמי' אוהל:

עוד יש סניף לפ"מ שהקשה המל"מ פי"א מהל' טו"מ הי"א סתירת דברי הרמב"ם דשם פ' אהל זרוק ל"ש אהל ובפ"ה מה' נזירות כ' דאם נכנס לאהל המת בשידה תיבה ומגדל

ובא חבירו ופרע גג השידה חייב ב' משום לא יבא ומשום לא יטמא הנה דקודם שפרע גג השידה לא נטמא. ותי' המל"מ בתי' א' דדוקא במאהיל על המת ממש אמרי' אהל זרוק ל"ש אהל אבל באהל המת גם אהל זרוק חוצץ. ולפ"ז י"ל דה"ה בנוסע על בה"ק אף דטומאה רצוצה בוקעת ועולה וקבר סתם אף שיש בו פו"ט מטמא למעלה נגד הקבר מ"מ אין דינו כמאהיל על המת עצמו רק כאלו הוא בתוך אהל המת ואהל זרוק שמיה אהל:

אך ק' ע"ז דהרי מפורש עירובין ל: דאהל זרוק שע"ג בית הקברות תלוי ג"כ בפלוגתא דאהל זרוק עיי"ש וא"כ אם נרצה להחזיק תי' זה דהמל"מ בע"כ צריך לחלק בין אהל המת לקבר סתום. ויש לדחוק דדוקא בימי הגמ' דרוב ארונות היו בהם פו"ט כדאי' ברכות י"ט דאז דינו כקבר סתום ומטמא כל סביביו בזה כיון דחמור כולי האי אמרי' ג"כ אהל זרוק ל"ש אוהל משא"כ ארונות דידן דע"פ רוב אין בו פו"ט דהוי טומאה רצוצה בוקעת ועולה כנגד המת לבד דינו רק כאהל המת דאמרינן ביה אהל זרוק שמי' אהל אבל אין לחילוק זה ראי' גם העירני ח"א דחוץ למדינתינו הרבה קברות יש שישראלים נקברים בארונות הנקראים טרומנעס שיש בתוכו פו"ט וא"כ יש ג"כ חשש קבר סתום:

שו"ר דאפשר ליישב דברי מל"מ עפ"י תירוץ א' שיש במאירי ל': על קו' התוס' מסוכה פ"ב שדלתות ע"ג שוורים חוצצין בפני הטומאה אע"ג דהוי אהל זרוק ותי' דבעירוב לא רצו לסמוך על טורח זה שיחשב מחמת זה ראוי אע"ג דיש עצה עיי"ש א"כ י"ל דבבה"ק יש עצה ע"י שידה מטעם המל"מ הנ"ל דכל שאינו על מת ממש רק על אהל המת אהל זרוק שמי' אהל אך דלענין עירוב לא רצו לסמוך על תקנה זו. אך לפ"ז ד' המאירי צ"ע דבגמ' מבואר להדיא דבפלוגתא תלוי ולהמאירי אינו תלוי בפלוגתא דאפי' למ"ד ל"ש אהל א"ש דמ"מ ל"ח חזי מחמת טורח זה ותו דבגמ' מוכח דלמ"ד ל"ש אהל א"י לחוץ ולעבור בשידה תיבה ומגדל. וצ"ל דהמאירי נחית לסברת התוס' בשם הרשב"א דדלתות שע"ג שוורים עדיף משידה תיבה ומגדל וע"כ הוי קשיא לי' דאע"ג דלא אפשר בשידה מ"מ אפשר לעבור בדלתות שע"ג שוורים וע"ז תי' דזה טורח גדול יותר משידה וע"כ אין סומכין על טורח זה למשוי חזי זה אמר ח"א ולפ"ז אין ראי' לנ"ד:

היתר ב' אך עוד שם במאירי תי' דבס' טומאה מועיל גם אהל זרוק לחוץ וזה חי' גדול לכאו' דממנ"פ על הצד שאין כאן טומאה אי"צ חציצה כלל ועיקר החציצה צריך עבור החשש דשמא יש כאן טומאה ואם יש טומאה למה יועיל אהל זרוק בשלמא אם היה עצם הטומאה קלה משאר טומאות הי' אפשר לומר דהטומאה קלה סגי בחציצה קלה כמו שהיא וע"כ אפי' אהל זרוק חוצץ בזה אבל הרי הטומאה עצמה דומה בחומר לכל טומאת אהל רק שאצלינו ס' ולמה יגרע בשביל זה שיועיל בו חציצה קלה. מ"מ כיון שהדבר יצא

מפי המלך א' מגדולי הראשונים ז"ל תורה הוא. וכעי"ז מצינו בהה"מ שחידש דבס' גזל מהני גם שינוי החוזר לברייתו ואע"ג דאין בעצם הגזל שינוי משאר גזל רק בזה שאצלנו הוא ספק מ"מ מועיל שינוי החוזר לברייתו ושם יש ג"כ סגנון חי' כנ"ל דעיקר שצריך השינוי היא על הצד שמא יש גזל ואיך יועיל שינוי החוזר לברייתו וצ"ל דמ"מ כיון דלנו הדבר ס' קיל וחשוב כאלו הי' שינוי בעצם הגזל וכאלו הי' בסגנון קל יותר משאר גזל וע"כ אשתני דינא שיועיל בו שנוי קל וככה הוא בנ"ד ומצאנו סגנון חדוש כזה דדנין כפי מה שהדבר אצלינו בתוס' יומא כ"ט: בד"ה כמו שסידרו הקוף עיי"ש חדוש גדול גם ברמב"ם פ"ח מה' ברכות הלכה י"א יש חדשות נפלא מאוד כעין זה לענין פתח בחמרא וסיים בשיכרא]:

ולפי דברי המאירי יש גם בנ"ד היתר חדש דכיון דבשעה שנוסע יש ס' אם עובר על קברים מועיל גם אהל זרוק למשוי חציצה:

היתר ג' עוד נלענ"ד עצה לפ"מ שחידש הריטב"א בעירובין ל: על קו' התוס' משוורים ועליהם דלתות דאע"ג דאהל זרוק ל"ש אהל היי"ד אהל של עץ שאם הי' קטן הי' מק"ט רק מחמת שבא במדה אין מק"ט אז ל"ש אהל אבל דלתות שהם פשוטי כלי עץ שאין מק"ט כלל גם אהל זרוק שמי' אהל וא"כ יש עצה להניח על הרצפה של הארפלאן תחת רגלי הכהן חתיכת עץ דק מפשוטי כלי עץ ושוב חוצץ אפי' בהיותו זרוק:

וח"א הקשה ע"ז דכיון דהדף הנ"ל נעשה למדרס תחת רגליו והיכא דחזי למדרסות אפי' פשוטי כלי עץ מק"ט כמ"ש התוס' שבת מ"ד: ובשאר מקומות. ואמרתי לו ב' תשובות בדבר. א'. כתבו תוס' מנחות דף ל"א בד"ה שידה לענין ספינה דל"ח מדרס כיון דנעשה רק להעביר בנ"א ממקום למקום ולפ"ז גם נ"ד כן. [אך זה רק לתי' השני ובתי' קמא תירצו באופן אחר]:

שנית הנה בש"ס שבת דף סו. אמר מר סנדל של סיידין טמא מדרס והא לאו להליכא עבידא א"ר אחא בר' עולא שכן הסייד מטייל בו עד שמגיע לביתו. מוכח מזה דמה שנעשה שהרגל יעמוד עליו ל"ח מדרס רק כשנעשה להילוכא וכל סנדל דטמא מדרס הוא רק כשנעשה להילוך ודוקא מה שעשוי לישב עליו טמא מושב אבל מה שעשוי לעמוד עליו לא וא"כ מצע זה שתחת רגליו אינו עשוי רק לעמוד עליו ל"ח מדרס ומצאתי ראי' לדברי בש"ך יו"ד סי' קצ"ח סקמ"ה בשם ספר שארית יוסף דמה שעשוי לעמוד עליו ל"ח מדרס:

וי"ל דזה תלוי אי רכוב כמהלך דמי א"כ מה שעשוי לפרוח עליו ממקום למקום חשוב כמו עשוי להלך וכיון דמסקנת הגמ' בקדושין לג: דרכוב כמהלך ה"נ חשיב עביד

להילוכו מ"מ י"ל דל"ש רכוב כמהלך רק ברוכב ע"ג בהמה דשייך אצל האדם הילוך בזה שייך לייחס לאדם הלוך של הבהמה משא"כ דבאדם ל"ש הלוך כזה ה"ה דל"ש לייחס אליו הלוך של הראפלאן. וכעין סברא זו יש בתוס' ב"מ ט: גבי משוך פרה וקני כלים שעלי' עיי"ש:

אך יש מקום לדחות קצת לפמ"ש תוס' שם ד"ה הא לאו להילוכא עבידא דסנדל של סיידין אינו עשוי לנועלו רק לטוח בו את הבית או לשמור מנעליו שלא ישרפו בסיד עיי"ש וא"כ אפשר דקו' הגמ' הוא עיקר בשביל זה ולפ"ז נצטרך לומר דלשון לאו להילוכא עביד לאו בדיוקא נקטי' [הגם שאין לנו לומר כן מעצמינו בלי הכרח ובודאי כל אותיות הגמ' מדוקדקים ומזוקקים שבעתים ומנופים בי"ג נפה] מ"מ גם אם נחוש לדברי המקשה הרי בנ"ד אין העץ נעשה בעצם למדרס רק כדי לחוץ בפני הטומאה ודומה לסנדל של סיידין שנעשה לשמור מנעליו שלא ישרפו בסיד ה"נ נעשה, לשמור גופו שלא יתטמא:

ובתוס' ישנים שבת מד: בשם הרשב"א במשניות דספינה אמ"ט מדרס משום דאין נכנסין לה אלא באקראי בעלמא ע"כ אף דעשוי לישב בה בנ"א לא מטמא מדרס וא"כ גם אראפלאן כן:

ולכאורה יש לדון דלא סגי בפשוטי כלי עץ תחת האדם לבדו רק בעי' על כל הרצפה של הראפלאן והוא לפמ"ש הריטב"א עירובין ל: בשם הר"ת דאהל זרוק פקע מתורת אהל בשעת זריקתו ומק"ט ואינו חוצץ עיי"ש משמע דעיקר הטעם דאהל זרוק ל"ש אהל משום דבשעת פריחתו מק"ט ודבר המק"ט אינו חוצץ ולפי"ז יצמח דין דמ"מ מביאין את הטומאה כמו כ"ד המק"ט דמביאין ואין חוצצין. וא"כ הטומאה נכנס להראפלאן דרך המקום שאין שם פשוטי כלי עץ וכיון שנכנס לתוך אוירו שוב גג הראפלאן שמאהיל על כלי מביא את הטומאה ממקום שאין שם פשוטי כלי עץ למקום שיש שם. וכזה נמצא בהרבה מקומות מאד במס' אהלות. ולפ"ז אין עצה רק שיהי' מונח פשוטי כ"ע על כל הרצפה שלא תוכל הטומאה לכנוס לתוך הראפלאן בשום מקום:

אך ב' תשובות בדבר א' דמפורש בפ"ח דאהלות מ"ה אלו לא מביאין ולא חוצצין הדולג ממקום למקום ועוף הפורח וטלית המנפפת. הנה דאהל זרוק שהוא באויר אין מביא את הטומאה ואע"ג דאהל זרוק ע"י אדם שרגליו נוגעים בקרקע מביא את הטומאה כמבואר מהא דשבת יז. דהאכר עובר ומרדע על כתפו וכו' אע"ג דלדעת התוס' באהל כזה פליגי רבי וריבר"י וע"כ צ"ל דאפי' למ"ד דאהל זרוק כהאי אינו חוצץ מ"מ מביא מ"מ אהל זרוק לגמרי באויר כשם שאינו חוצץ כך אינו מביא:

אך רחש לבי עוד דבנ"ד אפי' הי' מביא את הטומאה אין לחוש כיון דמתחילה הטומאה צריכה לבקוע תוך הארפלאן ואח"כ הגג המאהיל גורם שתתפשט הטומאה בכלו ואינו נעשה בב"א רק בזאח"ז (וכל מסובב צריך שיהי' רגע אחר הסיבה כמבואר ברמב"ם כריתות בנקודה נפלאה] וזה צריך עכ"פ קצת השתהות זמן אך שהוא זמן מועט מאד אפשר דעראפלאן הפורח במהירות גדול שאין בו השתהות זמן כלל א"א שתתפשט הטומאה ממקום למקום כי בטרם שנתפשטה הטומאה כבר גז חיש ונעופה התעיף עיניך בו ואיננו וכעין עירובין מב: לענין ספינה הואיל ונוטלתו מתחלת ד' ומנחתו בסוף ד' עיי"ש ברש"י:

ונפ"מ לענין מסה"ב כשעוברות על בה"ק ודאי דאהל זרוק כזה מביא ואינו חוצץ לתוס' חגיגה כ"ה: הנ"ל בתחלת דברינו דזה דומה לאכר עובר ומרדע על כתפו ואם כהן נוסע בתוכו ומונח פשוטי כלי עץ תחת רגליו דלכאורה לא מהני כיון דהטומאה בוקעת דרך המקום שאין בו פשוטי כל"ע ממילא מתפשטת בכלו. אמנם לפי מה שכתבנו כיון דמסה"ב פורח ורץ במהירות גדול אין בו שהות שתתפשט הטומאה אחר שבקעה לתוכה וצ"ע בזה לדינא:

היתר ד' עוד י"ל דכיון דרוב מקומות שבעולם אינם קברות אזלינן בתר רוב ולכאורה יש לדחות דהוי קבוע וגם הוי קבוע הניכר דבמקומו הוא ניכר לכל אנשי המקום שהוא בה"ק אמנם ברוקח סי' תס"ז הקשה בברכות י"ט: רוב ארונות יש בהם פותח טפח והק' דהא קבוע כמחצה על מחצה ותי' כיון דאפשר דכל ארונות שהם לפניו יש בהם פותח טפח שפיר אזלינן בתר רוב ארונות דעלמא דיש בהם פו"ט עיי"ש למדנו מדבריו זצ"ל דדוקא בזורק אבן לגו דדנין על כל האנשים שהם לפני הזורק שרוב מהם ודאי ישראלים וא' מהם ודאי נכרי והי' לו לחוש שמא יהרוג ישראל ועז"א דקבוע כמחצה על מחצה ול"ח שעשה נגד הרוב אבל אם אין דנין רק על דבר א' לבד שהוא לפנינו ואותו דבר אין קבוע בתוכו ארון שאין בו פו"ט שהוא ודאי טמא שפיר אזלינן בתר רוב דעלמא לומר על דבר זה שהוא בפנינו שהוא ג"כ יש בו פו"ט ולפ"ז גם בנ"ד אין אנו דנין על כל העולם רק על אותו שטח שנוסע בו הארפלאן וכיון דרוב העולם אינם בה"ק שפיר יש למיזל בתר רוב. וידעתי שמדברי הר"ש מקינון בקושיתו דנחל איתן מבואר להיפך אבל מדברי הרוקח נראה כן וח"א אמר דאפשר דהר"ש מקינון מודה להרוקח בסברא זו דאין דנין רק על דברים שהם לפנינו ולא על מה שהוא במקום אחר ומה שהק' מנחל איתן משום דהתם עצם הקרקע אסורה וסדנא דארעא חד הוא עם הקרקע שהוא לפנינו משא"כ בנ"ד אין הטומאה בעצם הקרקע רק במת שקבור בתוכה ויפה אמר:

ולכאו' ק' על הרוקח מקדושין יג. ונזיר יב. דאי אזלה איהו לגבי' חשיב קבוע אימא נמי דאין דנין עתה רק על זה וזה אפשר שכשר אצלה וצ"ל דהתם כיון דאזלא לגבי' ע"ד בעילה. חשוב כאלו התחיל הס' בעת הילוכה וכמו שהולכת לגבי זה כן אפשר לה שתלך לאחרים ע"כ חשיבי כלהו בגדר הס' וכאלו כלן לפנינו והס' על כלן. וזה כביר הן בעודני בבחרותי ישבתי קושיית הרוקח הנ"ל עפמ"ש בספרי זוטא פ' חקת הנוגע במת טמא ואין מת עצמו טמא א"כ ל"ח הטומאה קבוע כיון דהמת עצמו טהור ואין בו טומאה הטומאה מתחדשת רק באדם המדלג עליו ואדם המדלג הרי אינו קבוע והצעתי הדבר לפני הגאון מהר"י ענגיל ז"ל והוטב בעיניו ורשם הדבר בשמי ואח"כ נדפס בגליוני הש"ס ברכות י"ט ולפ"ז גם בנ"ד ל"ח קבוע:

ונלע"ד ראי' לזה מהא' דאמרי' סוף פ"ב דכתובות ובכ"מ דבית הפרס דרבנן ולמה אינו מה"ת דודאי יש כאן מקומות שיש בהם עצמות כשעורה [ודוחק לומר דע"י המחרישה אפשר שנשחקו לגמרי ונתמעטו מכשעורה ואין בשום מקום עצם כשעורה זה דוחק גדול דאין כח המחרישה לטחון עצמות כ"כ כמובן] ואף דרובו של המקום טהור הא כל קבוע כמע"מ ולהנ"ל א"ש דבטומאת מת ל"ש קבוע [וראיתי בתוס' סוף פ' האשה שנתארמלה דהא דטומאת בית הפרס דרבנן הוא משום דס' טומאה ברה"ר טהור [וברש"ל שם הק' דמבואר במשנה דאפי' ברה"י בית הפרס רק דרבנן] ולענ"ד תמי' דמה פיסקא דבית הפרס הוא כרה"ר הרי בקעה בימות החמה רה"י לטומאה כדאי' ברפ"ק דשבת ושדה שנחרש בה קבר סתמא תנן. ומה פיסקא דמיירי דוקא בימות הגשמים וצ"ע:]

היתר ה' עוד י"ל קצת סניף להיתר כעין שכ' תוס' עירובין מ"ג בד"ה הלכה. פסק רשב"ם דמותר לכנוס בספינה מבעוד יום בע"ש אפי' שהספינה הולכת חוץ לתחום בשבת דספינה ממילא אזלא ואיהו לאו מידי עביד וכו' ועוד פי' רשב"ם דאפי' בשבת מותר לכנוס כיון דלאו מידי עבד וכו' [וכעי"ז במג"א סי' ש"מ בשם רמב"ם גדול אוחז בקולמס וקטן כותב פטור הגדול דחשוב עיקר מעשה הקטן אך משם אין ראי' לנ"ד דשאני שבת דכתיב למען ינוח ע"כ כל שאינו עושה מעשה שפיר דמי וכעי"ז ביומא ע"ד: דמלאכה המצוה רק שיהי' שב ואל תעשה אמנם בתחומין דאינו בכלל מלאכה רק איסור בעלמא יש לדמותו לנ"ד. ובמק"א כתבתי דבהא דמג"א שמקורו בתוספתא י"ל דפטור אבל אסור מה"ת מצד עשה דשבתון בשבת י"ח. דאפילו שביתת כלים דלית בי' מעשה אסור לב"ש דאית להו שביתת כלים ומדב"ש נשמע לדידן בגוף האדם דודאי אית בי' עשה דשבתון ועשה דתשבות אסור מה"ת אפילו בלא מעשה כעין זה כ' המרדכי דהחולב בשבת ע"י נכרי יש בו משום שביתת בהמתו ובזה דנתי ע"ד הטו"ז יו"ד סי'

קצ"ט דהניקף בשבת חייב מה"ת כמו ניקף דחייב בלאו דלא תקיפו במכות כ: ובנקה"כ הרבה לתמוה עליו ובחת"ס ביצה כ"ב. כ' דמד' שטמ"ק שם משמע כהטו"ז ולענד"נ פשר דבר דלאו דלא תעשה כל מלאכה ליכא בזה מ"מ איכא עשה דשבתון דבזה ל"צ מעשה ואך בתחומין דלית בי' עשה דשבתון התיר הרשב"ם אפילו לכתחילה ואכמ"ל] והכ"נ כשנכנס לארעפלאן ואראפלאן ממילא אזיל אפשר דלית בי' איסורא ואף התוס' שחולקין שם על הרשב"ם דאסור ליכנס בספינה בש"ק הרי כ' הטעם משום דדומה לשט או מגזרה שמא ינהג הספינה ע"ש וזה ל"ש בנ"ד:

ואם הי' בזמנינו כהן טהור מודינא דלא דמי להא דרשב"ם לפי המבואר בתוס' קידושין מח. גבי תורם מן הרעה על היפה דאפי' למ"ד דכל מילתא דאמר רחמנא ל"ת אי עביד לא מהני ולקי משום דעבר אמימרא דרחמנא הנה דלרבא המעשה בלא חלות ג"כ אסור מ"מ היכא דיש חלות יש תוספות איסור ע"ש וכיון דתכלית האיסור שלא יתטמא הכהן י"ל דאפילו בלא מעשה הכהן אסור דסו"ס הרי נטמא הכהן וגדולה מזו מבואר בשבת קכ"ח: דלמ"ד צעב"ח דאורייתא [היינו שאסור לצער בידים לבע"ח] צריך ג"כ לפרק משא מן הבהמה מצד צעב"ח ודוחה שבות דרבנן וכבר הוציא הרמב"ן חדשות זה בסה"מ שורש א' דאע"ג דאין האיסור צעב"ח רק במעשה מ"מ אפי' כשיש להבהמה צער מעצמה צריך לסלק ממנה הצער ודוחה אפילו איסור דרבנן עיי"ש הנה דכיון דתכלית האיסור שלא יהיה צער לב"ח צריך לעשות מעשה שלא יעשה דבר שהוא נגד רצון התורה ובזה ישבתי קושי' מהרש"א מו"ק ה. מנין לציון קברות מה"ת ח"א מדכתי' ולפ"ע לא תתן מכשול והק' מהרש"א דאסור זה הוא רק שאסור בידים ליתן מכשול אבל מנלן שצריך לסלק מכשול ולהנ"ל א"ש:

וה"נ בנידן דידן דתכלית המכוון שלא יתטמא הכהן אסור להכשיר עצמו לזה אפי' כשיעשה אח"כ מעצמו. אמנם כ"ז בזמן שהי' כהנים טהורים משא"כ בזמנינו דכלנו טמאי מתים ודעת הראב"ד ז"ל דהיום שכלנו טמאי מתים וליכא הוספת טומאה בימים אין חיוב על הכהן שמטמא עצמו אך שכ' הדג"מ סי' שע"א דראב"ד ז"ל מודה דמ"מ אסור מה"ת לטמא עצמו ובח"ס סי' של"ח שמצא כן מפורש בתמים דעים כהדג"מ ובאבנ"ז יו"ד סי' תס"ו סק"ט כ' דבתמים דעים שלו לא נמצא כן אך כתב שכ"כ בשו"ת רשב"א סי' ת"י ובאבנ"ז סי' תס"ח סקי"ד כתב דפליגי בזה הרמב"ן עם חי' הר"ן פ"ב דשבועות ולע"ד הקלושה ורטושה נראה דתלי בפלוגתא דנזיר מ"ג. אם כהן מותר ליגע בגוסס מאן דאסר הנה דאע"ג דאין הכהן נטמא מגוסס אסור כיון דקצת דין מת עליו כש"כ דאסור מה"ת ליגע במת גמור אף כשאין מוסיף טומאה כלל ולמאן דמתיר בגוסס גם בנ"ד י"ל

דשרי מה"ת ולפי"ז כיון דכל איסור טומאה לכהן בזה"ז כשאין מוסיף טומאה אינו רק כעין נגיעה בגוסס דאינו נטמא ומ"מ אסור וא"כ אין בזה חלות טומאה כלל על הכהן רק הפעולה לבד בזה"ז אסורה וא"כ שוב דומה לדברי רשב"ם דמותר ליכנס לאראפלאן כיון דאח"כ לא עביד מידי ואראפלאן ממילא אזיל:

היתר ו' ואם כנים דברינו י"ל עוד היתר בנ"ד דהנה המנ"ח נסתפק לומר דכהן מותר לטמאות עצמו בס' טומאה ברה"ר כיון דאינו נטמא אך באבנ"ז סי' תס"ו סק"י כ' דאסור לטמאות לגוסס אף שאינו נטמא וכעי"ז כ' הצל"ח ברכות יט: דאע"ג דאינו נטמא בס"ט ברה"ר מ"מ גוף הנגיעה אסורה ולפי"ז לפמ"ש באבנ"ז סי' תס"ח סקי"ט דדעת המפרש בנזיר מג. וכן דעת נמוק"י סוף מו"ק דבגוסס אין איסור רק מגע ומשא, ולא אהל א"כ אפשר דה"ה ס"ט ברה"ר אין אסור לכהן רק במגע ובמשא ולא באהל כיון דהטומאה אינו פועל בו דומה לגוסס וא"כ בנוסע על אראפלאן עם עוד אנשים א"כ הוי רה"ר וס"ט ברה"ר ואין איסור רק במגע ומשא ולא באהל ומה שנוסע דרך בה"ק אינו לכל היותר רק כמו מאהיל על המת ושרי בס"ט ברה"ר. ותו כיון דהוי ס"ט ברה"ר ואינו נטמא רק דגוף הנגיעה אסורה א"כ שוב דומה לדברי רשב"ם עירובין מ"ג. דספינה ממילא אזלא ואיהו לאו מידי עביד הכ"נ אראפלאן ממילא אזיל ע"י המוביל והאדם לא בידו להעמידו ותירץ זה השני עולה יפה אף לשיטת הרמב"ם דס"ל דגם בזה"ז אסור לכהן להטמאות למתים מה"ת ולוקה משום תוס' טומאה בחבורין דמ"מ בנ"ד ליכא תוס' טומאה כלל דהרי ס"ט ברה"ר ספיקו טהור ואינו נטמא כלל עי"ז רק דהנגיעה עצמה אסורה וכן בנ"ד מה שמאהיל] וא"כ שוב דומה לנדון רשב"ם דספינה ממילא אזלא:

ואיש א' אמר דכאן ל"מ ס' דאפשר לברר הס' דיש להאראפלאן ליניע קבוע כסדר ואפשר לחקור ולברר אם עוברת דרך בה"ק ולענד"נ אף דיש להם ליניע קבוע אבל כיון שהוא באויר א"א שיהי' בצמצום גמור בקו א' בלי נטות ימין ושמאל ואפי' ספינה המפלגת בים מעיר לעיר אינו הולכת תמיד בקו א' ממש כמובן וגם כי תלוי כפי מרוצת המים באותו זמן וככה הוא בזה תלוי לפי נשיבת הרוח אף שתמיד הוא נוסע באותו שטח אבל לפעמים בצד זה פעמים בצד אחר וא"א לדעת בתחלת הילוכא אם העביר דרך בה"ק אשר על אם הדרך כמובן וע"כ תמיד הוא רק ס':

היתר ז' והשתא דאתינא להכי י"ל עוד היתר דבתחלת נסיעתו הוי דבר שאינו מתכוין שאין כוונתו להאהיל רק לעבור ממקום למקום ואינו פסיק רישא דאפשר שיטה כה וכה לא' הצדדין:

אמנם יש לדון דכיון דמתכוון לעבור ובכ"מ שעובר שם מאהיל וזה פסיק רישא ממילא חשוב ג"כ מכוון להאהיל אך שיש ס' באיזה מקום יעבור וזה הוי ספק בעלמא ול"ד לגורר מטה ואינו מכוון לעשות חריץ דשם יש ב' פעולות מחולקות פעולות הגרירה והחריץ האדם מכוון רק לגרירה וכיון דאפשר שלא יעשה חריץ כלל ע"כ הוי לגבי חריץ דשא"מ משא"כ בנ"ד בע"כ מאהיל בכ"מ דרך הילוכו דכיון דאהל זרוק ל"ש אהל חשוב מאהיל על כל המקומות שעובר דרך שם וחשיב מכוון לעבור ולהאהיל אך שאינו מכוון להאהיל על בה"ק זה אפשר דל"ח דשא"מ מ"מ יותר נוטה כמ"ש מעיקרא דעיקר אנו דנין אם מאהיל על מקום טומאה ומאהיל על הטומאה הוא פעולה אחרת כי הטומאה בוקעת דרך האראפלאן ופוגשת באדם משא"כ במאהיל על מקום טהור אין שום דבר בוקע מתחתיו לתוך המגדל ויש כאן ג"כ ב' דברים מחולקים ההעברה ממקום למקום והפגישה בטומאה הוא מכוון רק לעבור ולענין הפגישה בטומאה הוי דשא"מ וזה ל"ח פ"ר:

אמנם בגוף דמיוני לרשב"ם עירובין יש לפקפק דלכאו' ק' מה בכך דספינה ממילא אזלא ואטו מותר לעבור על איסור בלא מעשה ואפי' נימא דאין מצרפין מעשה ראשונה מ"מ אין מועיל רק לענין שיהי' לאשב"מ ואין לוקין עליו אבל איסורא דאורייתא איכא ואם כוונתו משום דאח"כ יהיה אונס ג"כ ק' דאיך יחשב אונס כיון דתחילתו בפשיעה וכעי"ז כ' הריב"ש סי' קע"ב דהיכא דמכניס עצמו לאונס ל"ח אונס וע"כ צ"ל דלענין זה תחומין דומה למלאכה דאין בו איסור רק בקום ועשה כביומא ע"ד: ואין בו איסור רק שלא ילך חוץ לתחום וכיון שהוא אינו הולך רק ספינה ממילא אזלא לית בי' איסורא אבל לענין טומאה דאסור להתטמאות ואם הי' בשידה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע עליו ראש המעזיבה ג"כ אסור ואפי' לא עשה מעשה כלל כמבואר בתוס' נזיר מג. בד"ה כגון דדוקא לענין מלקות בעינן שיסייע בעצמו ע"ש וראי' לזה ממה דאי' בשו"ע יו"ד סי' שע"ג דצריך להקיץ הכהן שישן אם מת שם מת הנה דאפי' בלא מעשה אסור וע"כ אף דאראפלאן ממילא אזיל אסור ולא נשאר רק ההיתר השני דהוי דשא"מ ולא הוי פסיק רישא וזה נכון ובצירוף דעת השבו"י ח"א סי' פ"ה ופנ"י סוכה דף כ"א דהא דאוהל זרוק ל"ש אהל הוא מדרבנן הי' אפשר לסמוך על כל סניפי היתר הנ"ל להתיר לכהן ליסע על אראפלאן בזה"ז:

אמנם דא עקא כי שמעתי כי הראפלאן מצופה במתכות ובמתכות ל"ש באה במדה ואפי' תחזיק יותר ממ"ס בלח שהם כוריים ביבש מק"ט וא"כ אין החסרון מצד אהל זרוק לבד דאפי' הי' עומד לא הי' חוצץ דדבר המק"ט אין חוצץ בפני הטומאה וכאן אין עצה

להניח תחת רגליו פשוטי כלי עץ דכל שנסמך על כלי המק"ט אינו חוצץ כדאיתא פ"ו דאהלות מ"א אך תלוי בפלוגתא דדעת הרמב"ם פ"ד מה' כלים ה"ד דכל כלי שמצופה במתכות טהור וראב"ד חולק ע"ז:

עוד יש סניף דאם הקבר פו"ט ל"ח לרמב"ם קבר סתום רק בקבר בנין. ולראב"ד ל"ח קבר סתום רק כשיש בו פו"ט זולת המת אך דהמת ממעטו מטפח. וחת"ס בסי' ש"מ סוד"ה ובשיטה זו כ' דשיטת הראב"ד ז"ל היא המחוורת. ואע"ג דבמדינתינו נותנין עפר על גוף המת וא"כ ליכא פו"ט וא"כ אע"ג דל"ה קבר סתום לענין לטמא כל סביבות הקבר מ"מ אפשר שיסע האוירון נגד המת עצמו דשם הוי טומאה רצוצה ובוקעת ועולה מ"מ חוץ למדינה דרובא קוברין בארונות אפי' ישראלים ואיכא פו"ט ול"ה קבר סתום לרמב"ם וראב"ד ז"ל וגם בוקעת ועולה ל"ש כיון דלית בי' פו"ט:

ולענין הלכה יש להתיר בשעה"ד גדול גם בזה משום דבר שאינו מתכוון ול"ה פ"ר כאמור אם יסכים לזה רב גדול מובהק:

סימן צד

להה"ג מעוז ומגדול ידיו לו רב בחקי חורב וכו' כש"ת ר"א ראטענבערג שי' חתנא דבי נשיאה כ"ק מרן השם משמואל זצוקללה"ה.

מה שרצה כבודו לחדש דאם כ' מגילה בב' כתבים מב' לשונות יחשב כמו ב' ספרים הוא רחוק בסברא. אך מלבד זה לא אבין. כ"ת תמך יסודו ע"ד תוס' סוטה י"ח דאפי' במעורה הוי ב' ספרים. והרי במגלה גופה לא קיי"ל כן דהרי כותבים אפי' על ב' יריעות שהם תפורים יחד וכש"כ ב' עמודים על קלף א'. ובנידון דידן אף אם נימא דהוי ב' ספרים הלא עכ"פ הוא מעורה כי ב' הכתבים הם על קלף א':

ולכאו' רציתי להביא ראי' דב' מהותין על חפץ א' לא חשוב מעורה ומחובר. מתוספתא פ"ד דכלים הובא בר"ש פ"ה דכלים מי"א בכלי שיש עליו ב' מהותין כלי מתכות וכלי חרס וקיבל טומאה מגבו אינו מטמא באוירו דדוקא מהות כלי מתכות קיבל טומאה ומהות זה אינו מטמא מאוירו. ואי נימא דחשוב מעורה ומחובר הרי מבואר הרבה פעמים מאד במס' כלים ובשאר סדר טהרות דאם נתחבר פרק להכלי הטמא נטמא פרק זה ממש כמו הכלי עצמו אם אב אב ואם ראשון ראשון ועדיף מנוגע דתמיד נחית חד דרגא. והכ"נ כיון דב' מהותין מחוברין יטמא א' מכח השני וע"כ צריך לומר דב' מהותין בכלי א' לא חשיבי מחוברין הכ"נ לא חשוב מעורה:

אך ב' תשובות בדבר חדא דפ"ק דטהרות משנה ח' מבואר דל"מ חבור רק במקום דאפי' אם לא יהיה חבור יטמא עכ"פ טומאה קלה הימנה אז מועיל החיבור שיהיה ממש כמוהו. אבל במקום דאם לא החבור אז לא מק"ט כלל אז גם החבור לא מהני עיי"ש. ובנ"ד מבואר שם בתוספתא דמיירי במגע שרץ דהכלי נעשה ראשון ואם לא החבור לא יטמא מהות השני כלל דאין כלי מק"ט רק מאב הטומאה. ומהות כלי מסתברא דדינו ככלי ע"כ גם חבור ל"מ שיטמא מהות א' מכח חברו. שנית דאפי' בחבור גשמי מצינו בפ"ב דכלים משנה ז' טבלא שהיא מלאה קערות שנטמאת א' מהם בשרץ לא נטמאו כולן וכן בית תבלין של חרס וקלמרין המתאומות יעו"ש ולא אמרי' דע"י החבור יחשבו לכלי א' וע"כ צ"ל דדוקא כשנעשה פרק מאותה כלי חשוב חבור משא"כ בב' כלים מחוברין יחד וב' מהותין אפשר דדומה לשני כלים מחוברין ולא מהני חבור. ועוד בה שלישי' דע"כ ל"מ חבור רק לענין זה דמגע שנעשה בעיקר יחשב כאלו הי' בהנטפל אליו משא"כ בהא דתוספתא דאם קיבל טומאה מגבו אפי' הי' נעשה זה בכל"ח עצמו ל"ה מועיל ליטמא גם חבור ל"מ. וכעי"ז מבואר בתענית די"ח: יום טריינוס גופי' בטולי בטלי' אנן משום יום נקנור ניקום נגזור ואף דלכאו' יש חילוק גדול דיום טוריינוס גופא כיון שאירע בו אבל דחה את מאורע השמחה שהי' בו ואינו שוב יום שמחה משא"כ מה שהוא סמוך ליום נקנור א"א לבטל דסו"ס הוא סמוך ליום שמחה וע"כ דל"מ הסמיכות רק לענין זה שיחשב כאלו מאורע השמחה שאירע בהסמוך יחשב כאלו הי' מאורע זה ביום זה עצמו אבל כיון דיום טוריינוס כבר הי' מאורע שמחה ומ"מ בטלוה ל"מ מה שהוא סמוך ליום שמחה הכ"נ בנ"ד ודוק וכעי"ז מבואר בסוטה ו. אונס בישראל מישרא שריא ע"ש היטב. וכזה מבואר בנגעים פי"א משנה ו' חזר נגע לבגד מציל את המטלית חזר למטלית שורף את הבגד. והחילוק כנ"ל דא דהמטלית חשוב חבור לבגד ונגע שנולד בבגד חשוב כאלו הי' במטלית אבל הרי במטלית הוא נגע ראשון ולא בעי שריפה אבל אם נולד נגע במטלית חשוב כאלו הוא בגוף הבגד ובגוף הבגד כבר הי' פ"א נגע ועתה חזר ודינו בשריפה. ומבואר ג"כ סברא הנ"ל דל"מ חבור לומר דהמטלית חשוב כגוף הבגד רק דהנגע שנולד בבגד הוי כאלו נולד במטלית וזה הרי אין מצריך שריפה וככה הוא בנ"ד וק"ל אבל לעולם חשיבי מחוברין והכ"נ בנ"ד חשיבי מעורה:

ועתה נבא לענין ב' לשונות שבב"י סי' תר"צ שדן כ"ת דפליגי הריב"ש וב"י להריב"ש אינו יוצא ולהב"י יוצא שדן כת"ר בדבריהם ילה"ע דבחצי בלשה"ק וחצי בלע"ז דומה קצת למה דאי' בשו"ע או"ח סי' ט' בשם תה"ד דחציו בהכנף מין כנף (דאינו פוטר אלא במינו וחציו בצו"פ דפוטר אפי' שלא במינו יש לפסול. הכ"נ לשה"ק דכשר לכל אפי'

למי שאינו מכיר [דדומה לצמר ופשתים דפוטר אפי' שלא במינו] ולע"ז אינו כשר אלא למכיר דומה להכנף מין כנף שאינו פוטר אלא במינו אפשר שאינו מצטרף. ותו דלשה"ק יוצא בגוף הלשון דהרי כשר אפי' למי שאינו מכיר ולעז אינו כשר אלא למי שמכיר ואינו יוצא רק מחמת המשמעות י"ל דהוי ב' סוגי קריאה ול"מ כעין גיטין טו: או כלו בקיום הגט וכו' [וב"ב ג: או כלו בבנין או כלו בפרוכת] וי"ל דזה טעמו של הריב"ש ולפי"ז בב' לשונות לעז שפיר מצטרפי כיון דשניהם סוג א':

ולפי הנ"ל יתורץ ג"כ ההערה שהעיר כת"ר במגלה יש ג"כ מלות של תרגום הנה דלה"ק ותרגום מצטרפין ולהנ"ל א"ש לפימ"ש מהרש"ל ב"ב קפ"ד: על תוד"ה היכא דלשון שבדו להם חכמים דינו כלה"ק לא צריך להבין הלשון א"כ תרגום של המגלה ודאי לא גרע מלשון שבדו להם חכמים כיון דכן תקנו אכנה"ג ואין צריך הבנה וא"כ היא סוג א' של קריאה עם לה"ק] ע"כ מצטרפין ומלבד זה הרי כ' הרמ"א באהע"ז סי' קכ"ו ס"א דאע"ג דגט בב' לשונות פסול מ"מ מקצת בלה"ק ומקצת בלשון ארמי כשר דשניהם נתנו בסיני א"כ גם בנ"ד א"ש וגם תי' כ"ת פשוט ונכון]

ולפי דברינו הנ"ל יש ליישב קו' הרמ"א סימן קכ"ז בתשובה. ובאהע"ז סי' קכ"ו איך כותבין גיטין שלנו מקצת בלה"ק ומקצתו ארמית ולהנ"ל י"ל דכיון דזה נוסח הגט קבוע ומקובל מהגאונים וכל הראשונים ז"ל הר"ז כמו לשון שבדו להם חכמים והוא כלה"ק שכשר אפי' לאינו מכיר וע"כ מצטרף עם לה"ק ונכון:

סימן צה

תשובה שנית בענין הנ"ל

מש"כ כ"ת דא"א לומר דהיכא דלא מק"ט בנגיעה גם חבור ל"ח כהא דטהרות פ"ק מ"ח. דהרי מבואר להיפך בפי"ח דכלים מ"ז וכן פי"ט במזרן ומטה. כבר הק' זה במשנה אחרונה ולענ"ד החילוק דשאה"כ דא' משלים את חברו ואז מועיל החיבור יותר ובספרי שיח השדה הארכתי בסברא זו כמבואר בכ"מ בתוס' שבת מח: ותוס' ביצה לח. ותוס' נדה ז. דאפי' משלים באיכות שגורם חיוב חלה ג"כ מועיל שיחשב חבור ועוד בכ"מ משא"כ בהא דטהרות פ"א מ"ח אין מקצת מאכל זה משלים את השאר שנדבק אליו ולפ"ז גם בהא דתוספתא דכלים שהובא בר"ש פ"ה מי"א ג"כ אין מהות כל"ח משלים את מהות כלי מתכות וכן להיפך ע"כ ל"מ חיבור רק בתנאי הנ"ל ומש"כ דמפ"ב דכלים מ"ז אין ראי' דהתם הטעם משום דתוכו של זה גב של השני כמ"ש הר"ש שם. מי לא ידע מזה. אבל כ"ז אם דנין מצד מגע משא"כ אם דנין מצד חבור מה נפ"מ באיזה מקום

הוא מחובר סו"ס הכל נעשה א' וז"פ מאד ופלא על כ"ת שבא להשיג בזה ותו דבשל עץ דמטמא מגבו נטמא א' נטמא חברו כמבואר שם במשנה והטעם כמ"ש הר"ש והר"ב, דכיון דנטמא א' שהוא גב לחברו ממילא גם חברו יאא דכלי עץ מק"ט מגבו אבל ק' דמ"מ לא יהי' טמא רק אותו חלק כותל שהוא מצד א' תוך לכלי שקיבל טומאה אבל שאר הכלי למה נטמא וע"כ צ"ל משום חבור וזה ראי' לדבריי דכיון שיש חלק גב מכלי זה גופא שנטמא מועיל החבור שיהי' נטמא כלו ודוקא בכ"ח ל"מ דמה שכלי א' מחובר לכלי אחר ל"מ רק כשהחבור באותו כלי וזה מפורש יוצא כדבריי:

ומש"כ דלפי' הרמב"ם פי"ח דכלים מ"ז דכרע לבד ג"כ מק"ט ע"כ אף שנתחבר עם המטה חשיב כלי בפ"ע לא ארי' כלל דאע"ג דכרע לבד חשיב ג"כ כלי מ"מ כל המטה יחד ג"כ ל"ח רק כלי א' וז"פ מאד ואי"צ ראי' [מ"מ אביא זכר לדבר מר"ה כ"ז. דאף דשמע תחלת תקיעה בלא סוף וסוף בלא תחילה יצא מ"מ משך בשני' כשתים אין בידו אלא אחת דפסוקי תקיעותיו מהדדי לא מפסקינן היינו אף דגם חלק מתקיעה חשיב תקיעה מ"מ גם כל התקיעה יחד איננה יותר מתקיעה א' וכזה מבואר ברשב"ם פסחים קח: ד"ה בב"א וכן בתוד"ה בא"א דאם עירה ד' כוסות לתוך כוס א' ל"ח רק כוס א' אע"ג דגם בכוס גדול סגי בשתיית רביעית ממנו כמו"ש תוס' שם ד"ה רובא דכסא. ואפי' למלאות הכוס חי"צ רק למלאות רובו כמ"ש בגבורות ד' פמ"ח מ"מ אם מלאהו אפי' הכוס גדול מאד שיש במיעוטו לבד כמה רביעית אינו עולה רק לכוס א'.]:

סימן צו

ע"ד השאלה אם מותר לעשות זאדע וואסער בש"ק.

הנה בשו"ת מהרש"ם סי' ק"מ אסר ותמך איסורו על ג' יסודות א' משום מוליד והב' משום מכה בפטיש הג' משום דמחזי כמבשל. והנה על מוליד הביא בעצמו בשם גוו"ר הספרדי דדבר שאינו קיים אלא לשעה ל"ח מוליד וכ' דמהאי טעמא מותר לרחוץ ידיו בבורית בש"ק ול"ח מוליד משום דאינו אלא לשעה. והגז"ל הקשה עליו מגמ' ביצה ל"ד. אין מוציאין מן האבנים ובגמ' שם משום דמוליד הנה דאפי' דבר שאינו עומד אלא לשעה חשוב מוליד (ויש לחלק דשאני מוציא אש שעומד להדליק בו נר או עצים מאש זה וכך דרכו של מלאכה זו ובמוליד זה עיקר הוא האש והאש הרי ישאר קיים. וכ"ת שלא ישאר קיים אותו אש רק אש אחר הרי בברכות נ"ג. דכל אש מתחדש בכל פעם ואינו אותו אש דמעיקרא רק עמוד ראשון [ואני הסברתי לי זה עפמ"ש חכמי המחקר דבכל דבר יש ד' יסודות אש רוח מים עפר ואפי' באויר יש ד' יסודות אלו. והמדליק נר עי"ז נדלק

האויר שבמקום זה ויוצא לפועל חלק האש של אויר זה כמו בכל מדליק עצים שמוציא לפועל חלק האש של העצים האלו ע"כ דוקא כל שהשלהבת עמוד ראשון ועומד במקום הראשון ממש הוא אותו אש שיצא מאויר זה שבכאן אבל כל שהשלהבת ניתק ממקום זה למק"א אינו אותו אש רק אש של המקום החדש שיצא לפועל חלק האוירי שבו ואין להאריך בזה יותר):

ולענ"ד לה"ר להגוו"ר דהנה ברמב"ם פ"ד מהל' יו"ט כ' דאין מוציאין אש מן האבנים דלהמציא אש אפשר מעיו"ט והק' הראב"ד ולפי פי' הה"מ ולח"מ] דתיפ"ל משום נולד ותי' הה"מ דל"ש נולד רק בדבר שיכול להנות מגוף הדבר ולא בזה שא"א להנות מגופו רק שמדליק בו כדי לבשל בו. והלח"מ הק' ע"ז מאין מסיקין בשברי כלים. גם ק' לי מביצה דג עצים שנשרו מן הדקל חשיבי נולד אף שא"א להנות מגופן רק לבשל בהם ולאפות בהם גם גוף הסברא של הה"מ תמוה ואינו מובן כלל לכאו'. לכן נלענ"ד דהה"מ נחית לסברת הגוו"ר דל"ח מוליד ולא נולד רק דבר של קיימא [ונלע"ד ביאור הדבר דאפי' לדעת רש"י שבת ק"ב: דל"ב בשבת מלאכה המתקיימת היינו בדבר שהמלאכה מחמת ד"א הוא אבל כאן דשם המלאכה מוליד ומהווה דבר חדש. ומהווה ל"ח רק דבר שיש לו הוי' ומציאות קיים ואל"כ ל"ח מציאות ול"ח מהווה. כעי"ז אמרתי על מה שהק' ח"א בהא דמצינו ההורג את הטריפה פטור דל"ח חי א"כ למה אישתמיטו הפוסקים לומר דטריפה פטור מכהמ"צ משום למתים חפשי וטריפה שקידש לא יהי' קידושיו קידושין דחשוב כמת ולמה מועיל גט של טריפה ואשתו אסורה כמו א"א ועוד כמ"ד דנחשב לגמרי כחי ונלע"ד דאע"ג דגם טריפה חשיב כחי דסגי במקצת חיות להחשב חי מ"מ זה רק אם דנין על האדם חשוב חי אבל אם דנין על החיות עצמו ל"ח חיות ע"כ לכ"ד חשוב כחי אבל ההורג את הטריפה דרוצין לחייבו על נטילת החיות שלו והחיות של טריפה ל"ח חיות כיון שאינו דבר של קיימא. [והנה בב"י או"ח סי' קנ"ט ד"ה חבית דדעת הרמב"ם דלא בעי' כח גברא בנט"י מ"מ כח נותן בעי' עיי"ש ולכאו' הוא דבר תמוה אמנם נלע"ד מקור לזה בירושלמי ר"פ הזורק דבגיטין אויר מחיצות כממשן ולענין שבת קלוטה לאו כהונחה דמיא והק' הירושלמי מה בין גיטין מה בין שבת א"ר אילא בשבת כתיב לא תעשה מלאכה ונעשית היא מאלי' ברם הכא התורה אמרה ונתן בידה ברשותה. ולכאו' הא גם בגיטין בעינן נתינה, ע"י הבעל וטלי גיטך מע"ג קרקע פסול וע"כ צ"ל כדברי ב"י הנ"ל דמעשה ל"ח [וכח גברא הוא מעשה] ומ"מ חשוב נותן והוא מקור נכון לסברת הב"י ז"ל והוא ג"כ כעין דברינו דמעשה ל"ח אבל נתינה [אע"ג דבעינן שיהי' ע"י מעשה] חשוב ודוק היטב]. וכזה הוא בנ"ד אם דנין על מלאכה אחרת מועיל גם קצת

מציאות שיחשב מלאכה אבל אם דנין על המציאות עצמו שהמציא דבר חדש ומציאות כזה שאינו של קיימא ל"ח מציאות ע"כ ל"ח מוליד זהו סברת הגוו"ר וסברא ל נכונה היא. עוד קצת ראי' לזה מתוס' שבת ד"פ. דאע"ג דבכתיבה אמרי' דמחוסר קריבה לאו כמחו"מ דמי היי"ד במלאכה שאינה קריבה אבל הוצאה שכל המלאכה היא קריבה גם מחוסר קריבה כמחו"מ דמי ה"נ בנ"ד אע"ג דמלאכה שאינה מתקיימת לרש"י נמי חשוב מלאכה מ"מ במלאכת מוליד דעיקר מהות המלאכה הוא מציאות ומציאות הוא קיום ודבר שאינו של קיימא ל"ח מציאתו מציאות כלל] וע"כ המוציא אש מן האבנים כיון דא"א להנות מגופו מחמת שתיכף יכבה כי גז חיש ונעופה ל"ח זה מציאות כלל ול"ח נולד. ומה דחשוב מוליד נ"ל כמו שביאר הטו"ז סי' תק"ב דברי הרמב"ם דלעולם עיקר איסור אין מוציאין אש מן אבנים הוא משום מבעיר ואע"ג דאוכ"נ התירה התורה היי"ד כשאינו ממציא דבר חדש אבל אם ממציא, דבר חדש אין בו היתר אוכ"נ. וכעי"ז משמע במאירי ביצה ל"ד. ועיקר איסורו משום הבערה רק שזה תנאי שאם הוא דבר חדש לא התירו בו אוכ"נ וסו"ס כיון דאין האיסור עצם המוליד רק שזה גורם שיהי' אסור משום הבערה ל"ב בזה שיהי' של קיימא:

ובמאירי ביצה ל"ד. נראה ג"כ שלמד הפי' ברמב"ם שאין כאן איסור כלל משום מוליד רק משום דאפשר מעיו"ט שהרי הק' על הרמב"ם דא"כ למה הוצרך י הגמ' לומר משום מוליד. ונלע"ד לתרץ קו' המאירי כעין שכ' הח"ס ביצה י"ב בשיטת הרמב"ם דל"א מתוך מתולדה לאב. ואע"ג דתולדה ג"כ דאורייתא ממש כמו אב מ"מ כיון דאב יותר מלאכה ל"א מתוך מתולדה לאב. וכיון דהבערה שנהנה מגוף האש הוי גוף אוכ"נ כמ"ש הרב ז"ל סי' תצ"ה וא"כ ק' שיהיה מותר להוציא אש מאבנים אע"ג דמאש זה עצמו לא יוכל להנות והוי רק מכשירין מ"מ נימא מתוך שהותרה הבערה באש שנהנה מגופה הותר גם בזה וכדעת האומר דאמרי' מתוך מאוכ"נ למכשירין ע"כ אמרי' בגמ' טעם מוליד דמוליד דבר חדש ממילא הבערה כזו יותר מלאכה משאר מבעיר שמבעיר מאש שכבר הי' מצוי ואין אומרים מתוך מהבערה בעלמא להבערה שמוליד אש מחדש שזה יותר מלאכה אמנם עיקר המלאכה הוא משום מבעיר:

עתה נבא לדעת הראב"ד שכ' הטעם משום נולד היינו שאסור להנות מהאש שמוציא משמע דלא חשוב מוליד רק נולד וכ"מ בלח"מ שם. ולכאו' ק' מה נפ"מ בין מוליד לנולד ואם חשוב נולד ה"ה דיחשב מוליד אבל להגוו"ר א"ש טובא דכאן ל"ח מוליד כיון שאינו דבר של קיימא כמ"ש הגוו"ר וכ"ז על מוליד שרוצים לומר שהאדם חידש דבר חדש ל"ת זה מוליד אבל הדבר עצמו ס"ל לראב"ד ז"ל דחשוב נולד דלענין נולד ל"ב דוקא דבר

חדש דעיקר טעם נולד שלא הי' לו הכנה מבערב וסו"ס לא הי' לו הכנה. זכינו לדין דבין לרמב"ם בין לראב"ד יש ראי' לשיטת הגוו"ר:

והנה בסי' שכ"ו ס"י אסור לרחוץ ידיו בבורית שקורין זייף משום שנמוח על ידו והוי נולד ובבה"ט שם מייתי מגוו"ר שאין למחות בעושין כן והן הן דברי הגוו"ר שהביא הגאון מברעזאן ז"ל דכיון שאינו קיים אלא לשעה ל"ח מוליד. וגם במג"א שם משמע שצידד להיתר ואף שבזה המנהג לאסור מ"מ אין ראי' לזאדע וואסער דהתם עכ"פ קיים זמן מה משא"כ אבעבועות של הזאדע וואסער אינו דבר של קיימא כלל. ובפסוק הושע יוד פסוק ז' נדמה שומרון מלכה כקצף על פני מים הנה היא למשל ולשנינה על כל דבר שאינה של קיימא מדמין לקצף ע"פ מים וקצת ראי' לזה דהרי מבואר בחולין ק"ה: דגם שאר משקה יש לו אופיא שקורין שאהם וביותר אנו רואין בשכר שחור וא"כ יהי' אסור לשפוך שכר שחור בש"ק לתוך הכוס משום מוליד שמוליד קצף למעלה. ואע"ג דהתם הוי דשא"מ הרי דעת המג"א סי' של"ד דפ"ר באיסור דרבנן אסור וע"כ דכה"ג ל"ח מוליד. אך זה תלוי בפלוגתא דבסו"פ במה טומנין אין מרסקין את השלג אבל נותן הוא לתוך הכוס ודעת הרמב"ן ומאירי דההיתר משום דאינו מרסק בידים רק נותן לכוס חשיב ממילא ולפ"ז הכ"נ בשופך שכר ונעשה אופיא חשיב ממילא ול"ח מוליד ואין ראי' שיהי' מותר לערב בכף בידים הזאדע וואסער. אמנם דעת רשב"א ורא"פ ור"ן דדוקא ליתן לתוך הכוס הקילו משום שאינו בעין אבל נגד המדורה אסור משום מוליד ולפ"ז שפיר יש ראי' מדמותר ליתן שכר לתוך הכוס בשבת אף שנעשה אופיא דכה"ג ל"ח מוליד.

עוד העיר ת"א דתיכף כשנותן הזאדע לתוך מים וחומץ אף קודם שמערה בכף מתחיל להרתיח קצת ולעלות אבעבועות [וזה מותר כיון דאינו מערב בידים רק שופך לתוכו וממילא מרתיח ודומה להא דנותן לתוך הכוס וכתבו הראשונים ז"ל משום דאינו מרסק בידים לא תיתסר. וכמו שהוכחתי לעיל מהא דמותר לשפוך שכר בש"ק לתוך הכוס אף שנעשה אופיא למעלה דזה חשיב ממילא. וטעם הדבר י"ל כמו דכחו בכרמלית לא גזור רבנן ה"נ באיסור מוליד דרבנן לא גזרו כשבא ע"י כחו לבד. זה הוספתי אני] ואח"כ אף שבוחש בכף בידים כדי שירתיח היטב ויעשה אבעבועות יותר זה שוב מותר דדומה לביצה כ"ג דמה דמוסיף ל"ח מוליד [וכעי"ז ממש כ' באגלי טל מ' דש ס"ק ל"ז אות ג'. זה הוספתי אני] וזה ג"כ היתר נכון לע"ד.

אך זה תלוי בפלוגתא מה טעמו של נותן לתוך הכוס אם מחמת שהוא ממילא או מחמת שנמוח לתוך הכוס ואינו בעין. ואם נימא דהטעם מחמת שאינו בעין א"כ אין ראי' דנותן לתוך הכוס הוי ממילא וא"כ בג"ד אסור מחמת נתינת הזאדע לכוס דאפשר דאפי' כה"ג

הוי מוליד. אמנם אם נימא כן דאע"ג דאינו מערב בידים אסור משום מוליד שוב יש ראי' מדמותר לשפוך שכר לכוס בש"ק [אף שנעשה קצף] דכה"ג ל"ח מוליד כמ"ש לעיל. ונ"ד ממנ"פ מותר אם נימא דהיתר נותן לתוך הכוס משום דאינו מרסק בידים ל"ח מוליד א"כ שרי בנ"ד משום דבנתינת הזאדע בכוס מתחילין להעלות אבעבועות וזה מותר דהוי ממילא ואח"כ כשבוחש בכף הוי רק מוסיף ול"ח מוליד. ואם נימא דטעם נותן בכוס משום שאינו בעין אבל בלא"ה הי' אסור משום מוליד א"כ יש ראיה מדמותר לשפוך שכר בכוס בש"ק דכה"ג ל"ח מוליד וע"כ צ"ל כהגוו"ר דהוא דבר שאינו של קיימא ול"ח מוליד:

עוי"ל דאין מוליד באוכלין כמו דקיי"ל אין עיבוד באוכלין ובשו"ע סי' ש"ב ס"ב דאין צביעה באוכלין ובחי' ח"ס שבת ע"ה: כ' דמ"ד יש עיבוד באוכלין יש צביעה באוכלין ולמ"ד אין עיבוד באוכלין אין צביעה באוכלין. הנה דמלאכה שלא הי' באוכל אינה באוכלין א"כ י"ל דה"ה אין מוליד באוכלין. ואע"ג דבסי' שי"ח סט"ז י"א בשומן שנמוח שייך מוליד י"ל בהקדם דברי התוס' שבת צ' במוציא קופת הרוכלין אע"פ שיש בה מינין הרבה אינו חייב אלא א' וכ' התוס' דקמ"ל דאפי' לר"י דתמחויין מחלקין אי"ח אלא א' וכתב החי' הר"ן דדוקא במא"ס שהאיסור מחמת הטעם מועיל חלוק הטעם לחלק משא"כ בהוצאה שאין האיסור מחמת הטעם. וזהו הטעם דאין עיבוד באוכלין ואין צביעה באוכלין דבאוכל ל"ח מלאכה רק מה שגורם איזה דבר חדש למהות אוכל משא"כ צביעה ועיבוד אינו משנה מהות של אוכל וכן הוא לענין מוליד אמנם שם בשומן שנמוח דמדרבנן חשיב עתה כמשקה כמבואר שם במג"א דחשוב משקין שזבו וא"כ פעל במהות אוכל שעשה מאוכל משקה ע"כ מוליד כזה שייך גם באוכלין משא"כ מה שמוליד אבעבועות ל"ח שינוי במהות אוכל ושוב דומה לאין עיבוד באוכלין ואין צביעה באוכלין. אך זה יש לדחות דבשעה שמעלה אבעבועות טעמו טוב יותר וע"כ אין דרכו לשתותו רק בעוד שמעלה אבעבועות ושייך בי' מוליד כיון שגורם שינוי בהטעם. אך י"ל כמ"ש הרמ"א סוס"י שכ"א דקולף שומן לאכול לאלתר מותר וכ' באג"ט דאע"ג דדש לאכול לאלתר ג"כ אסור מ"מ מלאכה זו שאין דרכה לעשות רק בשעת אכילה שרי] וי"ל דה"ה מוליד בדבר שדרך לעשות רק לאכול לאלתר שרי.

עתה נבא לטעם השני של מהרש"ם משום מכה בפטיש. הנה שורש הדברים בשבת ל"ט. דבמליח הישן וקוליס האספנין הדחתן הוא גמר מלאכתן ודעת רש"י ורמב"ם דהאיסור משום מבשל. אך דעת הלבוש משום מכה בפטיש. ובאג"ט מ' אופה סקל"ז כ' שיש כמה תשו' על פי' הלבוש משמע דס"ל דאין הלכה כלבוש. אמנם ראיתי בשו"ת מהרש"ם סי'

קס"ד ה"ר להלבוש מהירושלמי הדין דשחיק תומא [ששוחק שום] כד מיפרך ברישיא משום דש כד מברר בקליפייתי' משום בורר כד שחיק במדוכתא משום טוחן כד יהיב משקין משום דש גמר מלאכתן משום מכה בפטיש. הנה דאיכא באוכלין משום מב"פ כדעת הלבוש. ולע"ד הקלושה והרטושה נ"ל דשום דין תבלין יש לו דבפסחים מ"ד. קרי לי' תבלין עיי"ש ותבלין אין לו שם אוכל ובנדה נ"א. דתבלין אמ"ט טו"א. והא דהמקפה של חולין ושום ושמן של תרומה משמע דשום מטמא טו"א היי"ד בצירוף עם מאכל כמ"ש תוס' חולין דף ו' מהש"ס חולין דף ק"כ דתבלין מק"ט רק ע"י צירוף ע"כ ליש בזה אין מב"פ באוכלין. אבל דבר שהוא אוכל גמור שפיר י"ל אין מב"פ באוכלין. ותו דאפי' נימא דבגמר מלאכת אוכלין איכא מב"פ מ"מ הרי לאכול לאלתר שרי כדקיי"ל בסי' שכ"א לענין שום עצמו עיי"ש ומינה דמב"פ לאכול לאלתר שרי. והזאדע וואסער אין עושין רק לשתותו תיכף ומיד בשעת עשייתו ואין לך שום דבר שיהי' נעשה לאכול לאלתר כ"כ כמו הזאדע וואסער והרי מב"פ לאכול לאלתר שרי ופלא על הגז"ל מברעזאן שלא שח לבו לזאת כי הוא זצ"ל עצמו בסי' קס"ד כ' הוכחה זו דמב"פ לאכול לאלתר שרי ואין לך לאכול לאלתר גדול מזה:

עתה נבוא לטעם השלישי דמיחזי כמבשל בזה נלע"ד דאין לגזור גזירות מדעתינו כמ"ש הפוסקים בכ"מ ואין לדמות גזירות חכמים זל"ז וכדתנן פ"ד דידים אין דנין ד"ס מד"ס ולא מצינו בישול רק ע"י תולדות אש כמבו' שבת ל"ט: ואין זה דומה לאש כמו דמותר לבשל בחמה דלא דמי לאש. ואם הי' הלכה כדברי הר"ן פ' השוכר את הפועל דמשמע שם דאפשר דיש במולח בשבת משום מבשל הנה דמצינו בישול גם בדבר שאינו תולדות האש. אולי הי' מקום להחמיר בנ"ד. אבל כבר כ' הג' מברעזאן ז"ל עצמו בהסכמה לס' מגן אבות דכל הפוסקים חולקין ע"ז כמ"ש הפר"ח סי' ס"ח ושעה"מ פ"ה מחו"מ ונוב"י וב"מ ומגן אבות דאין במולח משום מבשל כן נלע"ד ליישב מנהג כל ישראל מעולם להקל בזה:

סימן צז

לכבוד חתני הרב החו"ב וכו' מ' אלעזר נ"י

אשר נסתפק במי שקורא לעלות לתורה אם מותר לקרות לאביו בשמו משום דאסור לקרוא לאביו בשמו כיו"ד סי' ר"מ ואע"ג דבברכ"י שם כ' דאם אומר אבי מותר להזכיר שמו וכן ביד אברהם שם ה"ר לזה מכ"מ בגמ' דאמר אבא חלפתא ועוד כזה. מ"מ הישו"ש פ"ק דקדושין סי' ס"ה כ' דדוקא לרבו מותר לקרות עם תיבת רבי משום דיש לו עוד

רבותיו משא"כ באב דאין לו אלא אב א' וראי' לדברי יש"ש מקדושין ל"א דמייתי דאסור להזכיר שם אביו מהא דמר בר ר"א כי הוי דריש בפירקא הוי אמר אבא מארי ואמורי' אמר הכי אמר ר' אשי הנה דאפי' בלשון אבא מארי אסור להזכיר שמו ע"כ תו"ד:

הנה דברי הברכ"י בשם זקינו הגה"ק חסל"א ז"ל ברורים דמותר להזכיר שם אביו כשאומר אב כמבו' בכ"מ ודברי הגאון איש אלקים זצ"ל הנ"ל אי"צ חיזוק וכן מצאתי בשל"ה פ' ויחי. וגם מבואר שם בשל"ה דאם אביו רבו טוב יותר שיקראנו רבי משיקראנו אבי כי מעלת רבי גדול ממעלת אב עיי"ש.] ובהא דקדושין ל"א: דלא רצה להזכיר שם אביו אפי' עם תיבת אבא מרי צ"ל דזהו רק כעין דחוי' והיכא דאפשר בלא"ה אין להזכיר שם אביו אפי' בכה"ג אך לקרות לאביו לעלות לתורה דצריך דוקא לקרותו בשמו כמ"ש בס' אבני נזר ובס' ישועות מלכו חשוב כלא אפשר לאהדורי וע"כ נכון לקרות לאביו בלשון יעמוד אבי [או אבי מורי] פלוני ב"פ ושפיר דמי. ומ"ש בשם יש"ש קדושין פ"ק סי' ס"ה דדוקא לרבו מותר לקרות ר' פלוני אבל לא לאביו מפני שאין לו אלא אב א' עיינתי ביש"ש וכ' עיקר החילוק משום דרבו אפשר שיש לו עוד ואם יאמר סתם רבי לא ידעו אל מי ירמזון מיליו ע"כ מוכרח לפרש שמו משא"כ באביו שאין לו אלא אב א' ואפי' יאמר סתם אביו ידעו הכל על מי מכוון. וא"כ זה סמך לדברייי דדוקא היכא דאפשר בלא הזכרת שמו אסור אפי' עם תיבת רבי כעין יומא ו': למ"ד דחוי' אם אפשר לאהדורי אטהרה מהדרינן והיכא דלא אפשר שצריך לפרט שמו למען דעת מי הוא שרי:

מה שכתבתי בהא דמבואר קידושין ל"א: דאפי' כשאומר אבא מארי אסור לקרות אביו בשמו היינו משום דהי' אפשר בלא הזכרת שמו. משא"כ בקריאה לעלות לתורה חשוב לא אפשר לאהדורי משום דצריך לקרות לעלי' בשמו כמנהג ישראל וכמ"כ בס' אבני נזר וגם בישיעות מלכו:

לכאו' י"ל דחשוב אפשר דיכול איש אחר לקרותו לתיבה אך י"ל לפי) המבואר בב"ק דף ק"י ברש"י דממשמר למשמר אחר אי"צ לאהדורי אפי' למ"ד דחויה כדי שיתיישב שם ק' מהרש"א על רש"י [אח"כ אמרו לי התלמידים דפה שכבר כ' כן בס' להוציא מדברי רש"י ז"ל כן. וברמב"ם פ"ד מה' ביא"מ הי"ד מבואר להיפוך דאף ממשמר למשמר מהדרינן וכן במאירי יומא ו':]. [וחתני הרב הנ"ל שליט"א ה"ר להנ"ל מרש"י זבחים צ"ט. בהא דמיבעי' לש"ס אי טמא חולק בק"צ פירש"י בק"צ שהקריבו טהורין מיבעיא לי' אי פלגא מיני' להאי טמא הואיל וראוי לחטוי דק"צ דוחה טומאה והקשו האחרונים כיון שהקריבו טהורין א"כ מיירי באיכא טהורין וא"כ אין כהן טמא ראוי לחטוי כזה דכל היכא דאפשר לאהדורי מהדרינן ולהנ"ל א"ש דרש"י לשיטתי' משכחת לה דבאותו

משמר לא היה כהן טהור וא"כ הי' ראוי לחטוי ומ"מ הקריבו טהורין ממשמר אחר ואף שלא הוצרכו לאהדורי ויפה העיר):

הנה דדוקא באותו משמר שהכהן השני ג"כ שייך לעבודה באותו שבת חשוב אפשר אבל לא בכהן שאין לו שייכות לשבת זה אע"ג דסו"ס בידו לעבוד מ"מ ל"ח אפשר ה"נ גבאי הממונה מכל הציבור לקרות לעלות זה חלקו ואין לזרים אתו ואיש אחר חשוב כמשמר אחר וגרע ממנו דהתם עכ"פ גם הכהן ממשמר האחר מיוחד לעבודה בשבת הבאה מש"כ בנ"ד אין זה האחר עומד כלל לזה לקרות אנשים. לתורה:

אמנם יותר נראה דמ"ש הפוסקים דבלשון רבי מותר לקרות לרבו ולאביו בשמם היא בגדר היתרה דאין לחדש מעצמינו על דבר שהתירו הפוסקים לומר דהיא רק דחוי ומ"מ היכא דאין שום צורך להזכיר השם אין להזכיר כמבואר יומא ו': דאפי' למ"ד היתרה באותו בית אב לכו"ע מהדרינן ואפי' לאידך לישנא דבאיכא טהורים באותו בית אב פליגי היינו דס"ל דאפי' זה היא בגדר אהדורי מכהן זה שמוטל עליו העבודה לאיש אחר וע"כ לא מהדרינן אבל דבר שאין לנו שום צורך בו לכו"ע אין לעשות באיסור כל שאפשר בהיתר, וע"כ דוקא כהא דקדושין ל"א: שלא הי' שום צורך בהזכרת שם אביו דהכל יודעין למי ירמזון מיליו לא רצה להזכירו [ואולי גם זה רק ממדת חסידות ומ"מ ה"ר דאסור להזכיר אביו בשמו דדוקא אז שייך מדת חסידות לאסור אפי' בלשון אבא מארי דגדר חסידות היא לעשות לפנים משורת הדין. וכ"ז בדבר שיש בו שורת הדין שייך להוסיף ולעשות לפנים משוה"ד משא"כ אם ל"ה איסור כלל בהזכרת שם אביו אפי' כשאינו אומר אבא מארי לא הי' מקום לעשות לפנים משוה"ד דיש כמה דברים שהחומרא אולת כעין שכ' ירושלמי ביושב בסוכה בשעת הגשמים פטור מהדבר ועושיה נקרא הדיוט וכעין תוס' פסחים דף נ: ד"ה העושה בשם ירושלמי הני נשי דנהיגי דלא למעבד עבידתא באפוקי שבתא לאו מנהגא עד דתתפשט סידרא מנהגא. הנה דלאו כל חומרא חשוב מדת חסידות ויש חומרא שאין דעת חכמים נוחה הימנה משא"כ כל שיש קצת צורך כעין נ"ד שראוי לקרות לס"ת בשם שרי כנלע"ד בזה:

ובעיקר דברי רש"י ב"ק ק"י הנ"ל דממשמר למשמר לכו"ע מהדרין י"ל הטעם לפמ"ש בס' החינוך מצוה שפ"ט דכהן שסייע לעבודת כהן חבירו ג"כ תיי"מ ע"כ ל"ח אפשר לאהדורי [ולפ"ז אין לה"ר מזה לשאר דיני התורה] ודוקא ממשמר למשמר חשוב לא אפשר כי מרע"ה ושמואל הרואה ודהע"ה חלקום למשמרות ואין בנו כח לבטל זה כמ"ש לבד ממכריו על האבות. אמנם מבית אב לבית אב דזה עושה כל ראש בית אב במשמרתו לחלקם לבתי אבות כמ"ש החינוך במצוה הנ"ל א"כ יש לו עצה לראש בית אב לחזור בו

ולסדר באופן אחר דאתי דבור ומבטל דבור ע"כ חשוב אפשר ואפי' לאחר פייס יש עצה לבטל הפייס דהרי ביומא ל"ט. דלמ"ד הגרלה לא מעכבא אין הגורל קובע ויכולין לשנות עש"ה וא"כ פייס דודאי לא מעכב יכול הראש בית אב לשנות ולהפקיע הפייס כעין כה"ג שמתמנה בפה ומסתלק בפה כמ"ש תוס' י"ב כמו כן כל כהן ביומו לגבי משמרתו ועבודתו מתמנה ע"י הראש בית אב או ע"י פייס ע' כס"מ פ"ג מהל' בה"מ ומסתלק בפה כיון דהגורל אינו מעכב אינו קובע ג"כ כאמור וכל זמן שאינו משנה אסור לכהן לסייע למלאכת חבירו מ"מ חשוב אפשר לאהדורי (וריטב"א כתב ביומא ו: ללישנא בתרא דאפי' איכא טהורין בהאי בית אב עבדי נמי טמאין משום דאין ראוי לבטל פייס מ"מ לישנא קמא דמ"מ אפשר לבטל וע"כ חייב לאהדורי אטהורין אבל ממשמר למשמר ל"ח אפשר כאמור]. שוב נודעתי כי בס' דברי ריבות סי' ר"ג דלאיכא דאמרי ביומא ו: דפליג באותו בית אב מבית אב לבית אב גם לרב ששת לא מהדרינן. ואולי גם לפ"ז י"ל כדברינו דלאיכא דאמרי גם מבית אב לבית אב איכא איסור תורה. ולפ"ז יש להשוות שי' רש"י ב"ק ק"י עם שיטת רמב"ם הנ"ל דאפי' ממשמר למשמר מהדרינן למ"ד דחוי' ולהנ"ל י"ל דזה תלוי בב' לישני דיומא ו: רש"י ס"ל כלי"ב ע"כ ס"ל מבית לבית אב לא מהדרינן אפי' למ"ד דחוי' ורמב"ם ס"ל כלישנא קמא וללי"ק י"ל דאפי' ממשמר למשמר מהדרינן למ"ד דחוי' דכיון דגם מבית אב לבית אב איכא איסור דאורי' כאמור וע"כ מהדרינן ה"ה כממשמר למשמר:

וח"א הקשני למ"ד הותרה למה לחד לישנא מהדרינן באותו בית אב וכיון שהוא היתר גמור למה מהדרי' ואמרתי לו דאפשר דזה רק ממדת חסידות וכעין דאיתא בפ"ט דכלאים לענין דבר שאינו מתכוון מ"מ הצנועין הי' מחמירין בזה עיי"ש אך כמו דמצינו לפעמים כופין על ועשית הישר וטוב כמו בשומא הדרא ודינא דבר מיצרא אף דבעלמא אין כופין ע"ז וצ"ל דהדבר נמסר לחכמים וראו בחכמתם שראוי לכוף ע"ז. וכן מצינו לפעמים כופין להיות עין יפה כמבואר חולין קל"ז: דחיוב גמור מדרבנן לתרום א' מארבעים אף שהוא רק בעין יפה דבינוני א' מחמישים. כן בנ"ד ראו חז"ל לכוף ע"ז לקיים מדת חסידות ולאהדורי למעבד בטהרה אע"ג דמעיקר הדין הוא היתר גמור. שו"ר בגבורת ארי יומא ו: דהא דמהדרינן למ"ד הותרה הוא רק מדרבנן:

אשר תירצת קו' המנ"ח מ' קט"ז על רמב"ם פ"ט מהב"מ ה"ה דיוצק ובולל פסול בזר דהרי ברמב"ם פי"א מפסה"מ פוסק כרבנן דצביעה ובלילה כשרים בזר וע"ז תרצת דהרמב"ם ס"ל כר' נחמן במנחות י"ח: דמחלק בין מנחת כהנים למנחת ישראל מנחת ישראל דבת קמיצה הוא מקמיצה ואילך מצות כהונה לימד על יציקה ובלילה שכשרים בזר מנחת

כהנים דלא בת קמיצה הוא מעיקרא בעי כהונה ובפ"ט מהב"מ קאי על מנחת כהנים וע"כ פ' דפסול בזר ואע"ג דרבא פריך עלי' דר"נ מכדי קמיצה מהיכי אתרבי ליציקה ממנחת ישראל מה התם כשרה בזר אף הכא נמי כשרה בזר מ"מ הרמב"ם כר"נ דלא חש לקו' רבא ע"כ דבריך. הנני להוסיף על דבריך וליישב קו' רבא על ר' נחמן עפמ"ש התוס' ב"ק דף ג'. ד"ה לא דהא דממעטין שור ולא אדם לא קאי רק בור י' דכ' בקרא בהדיא אבל בור ט' דלא כתיב בקרא רק ילפינן מבור יוד לא קאי עלי' מיעוט דשור ולא אדם וחייב בנזקין אפי' על אדם [וכעי"ז בתוס' ב"ק ק"א. ד"ה ולא יצבע וכעי"ז בתוס' פסחים ל"ח. בד"ה חלות] שוב ראיתי ממש כעי"ז בגמ' מפורשת יבמות פ"ז חוזרת בשביל בנה חוזרת גם לחזה ושוק וכו' מהיכא קא אתרבי מובת מי עדיפא לה מינה התם כתיבי מיעוטי הכא לא כתי' מיעוטא והוא ממש כדברי תוס' ב"ק ג'. הנ"ל שפה א' ודברים אחדים וכזה י"ל בתו' דמנחות י"ח: הנ"ל דכתיב והביא בני אהרן וקמץ וילפי' מזה מיעוטא דדוקא מקמיצה ואילך מצות כהונה ולא מה שקודם קמיצה ס"ל לר' נחמן דהא מעוטא לא קאי אלא אמנחת ישראל דכתיב בהאי קרא ולא אמנחת כהנים דילפינן מינה ולפ"ז תי' הנ"ל ניתן להאמר דהרמב"ם ס"ל כר"נ (ולולא דברינו הי' מקום לדחות דבתר דפריך עלי' רבא קו' שאין עלי' תשובה ר"נ גופיה הדר ביה כדאשכחן בכ"מ):

סימן צח

בדין ישיבה בסוכה בשמיני עצרת.

בטור או"ח סי' תרס"ח הובא במג"א שם ויש שאין יושבין בה בלילה וביום יושבין בה ואינו מנהג עכ"ל ומג"א כ' ובמדינתנו יש אנשים שנוהגין כך שראו כן מאבותיהם והב"י תירץ מנהגם עיי"ש. ויען שמענו שהיו צדיקים גדולים שנהגו כן נלע"ד לי ליישב המנהג שיתאים גם עפ"י דין ע"פ תורה הנגלית. דהנה בסוכה מ"ג. בסכות תשבו ז' ימים וכו' או אינו אלא ימים בלא לילות וכו' נאמר כאן בסכות תשבו ונאמר במלואים תשבו מה להלן ימים ואפי' לילות אף כאן ימים ואפילו לילות. והנה מצינו סתירה בזה ברפ"ק דיומא ב': מי איכא מידי דגוף היו"ט [דסכות] לא בעי פרישה ואלו [שמ"ע] טפל דידיה בעי פרישה הנה קרי לשמ"ע טפל לסכות. ואלו בסוגיין מבואר להיפך דשמ"ע חשוב עיקר נגד סכות וסכות הוא רק הכנה לשמ"ע דומיא דמלואים שהיו רק הכנה להשמיני דמלואים והוא הי' העיקר וכ"מ בזה"ק ובמדרש דשמ"ע יותר עיקר מסכות. נראה מזה דיש ב' מהותים בסכות מצד מהות א' סוכות עיקר ומצד מהות א' שמ"ע יותר עיקר [וכעי"ז יש בפרדס

להרמ"ק ז"ל באיזהו מקומן שיש ב' מיני מציאות דבר א' ומצד מציאות הא' הוא באופן אחר ממה שהוא מפאת מציאות השני ושניהם אמת]:

אמנם חיוב סוכה דלילה דזה ילפי' ממלואים נראה דלענין זה ודאי סוכה טפל לשמיני עצרת דומיא דמלואים שלמדים ממנו ודומה למה דאמרינן ב"מ קט"ו: דאפי' למ"ד לא דרשי' טעמא דקרא מ"מ היכא דמפורש טעמא דרשינן והכ"נ כיון דמוכח כך מתוך הדרש חשוב לגבי דין הנלמד מדרש הזה כאלו מפורש הטעם בקרא וקצת כזה בנתיבות עולם נתיב האמת פ"א דמה שמושג ומובן מן הדרש חשיב כאלו אמר לו כן בהדיא והנה כבר כתבו שיש טעם שלא לישב בסוכה בשמ"ע כדי שלא יהי' זלזול לשמ"ע וכעין שכתבו תוס' סוכה מ"ז בד"ה מיתב לענין לולב ומ"מ פסקינן דמיתב יתבינן דקצת מצוה שיש בישיבה בסוכה מצד ספיקא דיומא דוחה זה. אמנם כ"ז בישיבה ביום אמנם לישב בסוכה בלילה לענין חיוב זה ודאי שמ"ע עיקר לגבי סכות כאמור ואין סברא לזלזל בשמ"ע שהוא העיקר ולדחות העיקר בשביל הטפל ע"כ בשמיני עצרת אין יושבין בסוכה:

ובזה יש ליישב סתירת דברי המרדכי פ"ב דסוכה שכ' דסוכה שאי"ר לשינה גם לאכילה פסולה והקשה הח"צ הא שיעור סוכה ז' על ז' וא"כ א"א לישן בה ואיך יי"ח באכילה עוד יש להקשות כי שם בפ' זה כ' המרדכי עצמו דבזה"ז אין ישנים בסוכה במדינות אלו מפני הצינה וא"כ ק' דא"כ איך יי"ח באכילה בסוכה ואיך מברכין לישב בסוכה ונראה דכיון דבמקרא מפורש רק ימים דמשמע ולא לילות ולפ"ז ל"ה חיוב לישן בסוכה דעיקר זמן שינה הוא בלילה כמפורש בקרא לענין ק"ש דלילה זמן שכיבה ובש"ס סוכה דאסור לישן ביום כשינת הסוס אך דילפי' ממלואים והלבוש כתב דחיוב שהוא רק מדרשא לגבי חיוב מפורש הוי כאינו מחויבים בדבר וכמו דאין דרבנן פוטר דאורייתא ע"כ א"א דדבר הנלמד רק מדרשא יעכב חיוב המפורש בקרא וגדולה מזו מצינו ברמב"ם פ"ז מה' בכורות הלכה ה' בהא דילפי' מעשר בהמה ממעשר דגן שאין מעשרין משנה לחברתה ומ"מ כ' דיראה לי דאם עישר בהמה משנה זו על שנה זו הר"ז מעשר שהרי לא הקפידה תורה בפי' על מעשר בהמה שיהי' שנה שנה והלח"מ שם הק' כיון דילפי' ממעשר דגן ובמעשר דגן גם בדיעבד מעכב א"ה גם במעשר בהמה ראוי שיהי' כן אמנם בס' החינוך מצוה ש"ס ביאר יותר דברי רמב"ם דכיון דאינו מפורש בגופי' רק דילפי' ממעשר דגן דיו שנלמד לענין לכתחלה ולא לענין דיעבד וע"כ אינו מעכב עיי"ש ונלע"ד מקור לזה בירושלמי פ"ק דיומא מצינו דברים שאין מעכבים למדים מדברים המעכבים הובא בתוי"ש יומא ג: ועיין שיח יצחק שם ואף דודאי לאו כללא הוא ויש כמ"ד דהלמד

דינו לגמרי כהמלמד מ"מ נקוט מיהו פלגא לענין נ"ד דאין הלמד מעכב את המפורש בתורה אך כיון דילפינן נמי ממלואים ובמלואים כתיב פתח אוהל תשבו יומם ולילה הנה בדרשא זו גם נילה כתיב וזה חיוב חדש ולגבי חיוב זה שמפאת דרשה זו שינה יעכב את אכילה ואם אי"ר לשינה אינו מקיים מצות ישיבה בסוכה שמפאת דרשה זו כלל אבל מ"מ נשאר חיוב מפאת משמעותא דקרא דכתי' בסכות תשבו ז' ימים ושפיר יכול לברך לישב בסוכה מפאת זה וע' אדרת אליהו ר"פ משפטים ותמצא סמוכין לדברינו [וכעי"ז יש דעה בתוס' ברכות כו: דמי שלא הזכיר של ר"ח בשמו"ע יי"ח גוף השמו"ע וע"מ מחזירין אותו ולכאו' ק' איך מותר לו להתפלל כל השמו"ע ברכות שכבר יצא יד"ח מהם] בשביל יעו"י לבד וצ"ל דיש ב' חיובים בשמו"ע בר"ח. א' כמו שאר יום חול וא' בתורת ר"ח. ומצד מהות ר"ח באמת אינו יוצא י"ח בשמו"ע בלא יעו"י ומ"מ שם שמו"ע עלה מצד יום חול דיש בכלל מאתים מנה ויום ר"ח יש בו גם מהות יום דעלמא וכע"ז כאן בכל אכילה בסוכה יש ב' חיובים א' מצד המפורש וא' מדרשא דמלואים ומצד דמלואים אינה מעכב ומ"מ הוא ג"כ מצוה מצד חיוב בסכות תשבו ז' ימים:

ות"א הק' ע"ז דא"כ סוכה שאין בה רק ז' על ז' וכן במקום הקור יהי' אסור לברך לישב בסוכה בסעודת לילה דזה הרי ילפי' ממלואים וא"כ שוב בעי' שיהי' ראוי לשינה ובמקום צינה שאי"ר לשינה אין מקיימין מצוה בסעודת לילה. וליישב זה אקדים מה דלכאו' ק'] על מה שקבעו לברך לישב בסוכה דוקא בשעת סעודה ולמה אין מברכין בכל פעם שנכנס לישב בה וע' רא"ש מש"כ בזה ונלע"ד דהנה בסוכה כ"ז. רא"א י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה ויליף מדכתיב תשבו כעין תדורו מה דירה א' ביום וא' בלילה אף סוכה א' ביום וא' בלילה וחכמים מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אף סוכה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל הנה דגדר דירה שלא יהיה מוכרח במעשיו וכעי"ז בפ"ק דיומא דירת בע"כ לא שמה דירה וה"נ מה שאדם הולך לפעמים חוץ לסוכה אין זה מנגד למצוה אדרבא זה משוי שיהי' כעין תדורו מה דירה אי בעי יושב בביתו אי בעי הולך מביתו החוצה ה"נ סוכה וכ"מ להדיא תוס' ישנים יומא יוד: ד"ה ר"י דמש"ה סוכה ל"ח דירת בע"כ משום דכשרוצה הולך לביתו עיי"ש וע"כ אין מברכין בכל פעם שנכנס לסוכה דל"ח הפסק כלל אדרבא מה שהי' חוץ לסוכה פעל וגרם שזמן היותו בסוכה יחשב כעין תדורו ודומה להא דאמרי' הבא מלח הבא לפתן ל"ח הפסק בין ברכת המוציא לסעודה שהוא מצרכי הסעודה מחמת שנותן טעם טוב בפת ה"נ בנ"ד. מה שהוא פעם בחוץ פעם בסוכה כחפצו זה נותן טעם בהמצוה שיחשב כעין תדורו יותר:

וסעד לדבריי מצאתי בפייט לסוכות שכ' דמקיימין מצות סוכה ביציאותי' ובביאותי' ולכאו' תמו' בביאותיה ניחא אבל ביציאותי' מה קיום מצוה יש בזה ולהנ"ל א"ש טובא וק"ל:

עתה נבאר למה מותר לברך על כל סעודה דהנה בסוכה כ"ז. ילפי' ט"ו ט"ו מחג המצות מה התם לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות אף הכא לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות משמע דילפינן מזה ב' דברים א' דלילה הראשון חובה ב' דמכאן ואילך רשות וכ"מ ברמב"ם. והנה ידוע מש"כ הגר"א ז"ל דאע"ג דז' ימים רשות אינו רשות גמור רק מצוה של רשות אך מצוה לגבי חובה רשות קרי לה וכ"כ בחזקוני על התורה. והנה בתוס' קדושין ל"א. דדעת ר"ת ז"ל דאשה יכולה לברך על מ"ע שהזמ"ג וכ' הר"ן משום דאצל אנשים הוא חובה וגם אצלה היא קצת מצוה ומקבלת שכר ע"כ יכולה לומר וצונו משמע דתרתי בעינן א' שיהי' דבר זה אצל אנשים חובה ותו דגם בנשים קצת מצוה וככה י"ל באכילה כל ז' בסוכה נמי תרתי איכא א' דגוף המצוה דישיבה בסוכה מצוה של חובה וא"כ שייך וצונו אך דלענין הברכה ל"ח היסח הדעת וכאלו לא הפסיק דמי ול"ש ברכה אמנם כשאוכל דאז יש קצת מצוה באכילה בסוכה לבד גם זולת מצות ישיבה מפאת דרשה דט"ו ט"ו מחג המצות שהוא מצוה של רשות [ונפ"מ דאפי' בירדו גשמים דאין חיוב ישיבה בסוכה הי"ד ישיבה בעלמא אבל באכילה אע"ג דחובה ליכא מ"מ אם יושב מקיים מצוה כמו בליל ראשון של חג דחייב לאכול בסוכה אפי' בשטת גשמים אך דאז יש חובה ובשאר ימים רשות דלגבי מצוה זו של רשות דילפי' ט"ו ט"ו מחג המצות לא בעינן תשבו כעין תדורו. ולע"ד ל"ש בזה כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט דזה שייך דוקא בלא שעת אכילה דאז בעי' תשבו כעין תדורו אם יושב בשעת גשמים ליכא מצוה כלל משא"כ בשעת אכילה דאיכא מצוה של רשות דלענין זה לא בעינן כעין. תדורו לא נקרא הדיוט ואדרבא מצוה קעביד ובזה א"ש מנהג צדיקים ששמעתי וראיתי דבשעת הגשמים באמצע סעודה אפי' ברבוי גשמים אין יוצאין מן הסוכה ולהנ"ל א"ש] וכיון דבעצם שייך בזה וצונו כיון דמקיים בזה מצוה של חובה וגם לענין הברכה עתה יש קצת שייכות דהרי מקיים עתה מצוה של רשות דלגבי זה הי' הפסק בין סעודה ראשונה לשל עתה ע"כ קבעו הברכה בכל סעודה כנלע"ד בעזהי"ת.

ועתה נבא לנ"ד דאף אם נימא דסוכה שאין ראויה לשינה אין יוצאין בה אפי' באכילה היינו משום שאינו כעין תדורו מ"מ עכ"פ איכא קצת מצוה מפאת הגז"ש ט"ו ט"ו מחג המצות דכל שבעה איכא עכ"פ מצוה של רשות דלענין זה לא בעי כעין תדורו דהרי אפי' בשעת גשמים דל"ה כעין תדורו מקיים מצוה זו וא"כ שפיר מברכין על סעודת הלילה

בסוכה אף במקום שאינה ראוי לשינה ואפשר דגם בזה שייכי קצת ב' טעמים כנ"ל א' דיש מצוה גמורה לאחרים שיש להם סוכה טובה ראוי לשינה וגם אצלו קצת מצוה בישיבה בסכה זו:

עוי"ל בפשיטות דאיכא ס"ס שמקיים מצוה א' דילמא הלכה כח"צ דא"צ שיהי' ראוי לשינה שנית דאולי גם היום ראוי לשינה כאשר עיננו הרואות בכמה אנשים חרדים שישנים בסוכה גם היום בסכות דידן ואין הצינה מונעתם מזה ע"כ מותר לברך לישב בסוכה בסכות דידן גם בסעודת לילה:

ולפי הנ"ל יעלה עוד דאף מי שיושב כסדר בסוכה מ"מ יכול לברך לישב בסוכה בשעת סעודה [וע' ב"ח ומג"א סי' תרל"ט מש"כ בזה דמ"מ לענין מצוה של רשות שיש בסעודה שזה חיוב נוסף על הישיבה גופה לענין זה שפיר הי' הפסק בין סעודה לסעודה ושפיר יכול לברך:

סימן צט

להרה"ג חו"ב אבד"ק טעראספאלי שליט"א.

ע"ד הספק בפירות א"י שיצאו לחו"ל דדעת המל"מ בדעת הרמב"ם דאם נתמרחו בא"י ויצאו לחו"ל חייבין בתרומות ומעשרות מה"ת ודעת הב"ח יו"ד סימן של"א להיפך וכ"כ המנ"ח מ' שצ"ה דדעת הרמב"ם הוא דאפי' באין לחו"ל לאחר מירוח פטורין מה"ת אך כ' שם דדעת הראב"ד ז"ל מפורש כהמל"מ [ולע"ד גם להמל"מ יש להסתפק אם סגי במירוח בא"י או בעי נמי ראיית פני הבית דלא נגמר לטבל רק בראיית פני הבית ופנ"י ביצה י"ג כ' דמירוח מועיל רק לחיוב לתו"מ אבל לא שיהיה אסור משום טבל וכ"כ השאג"א וא"כ י"ל דבמרוח נשאר בחו"ל אותו חיוב שהי' בא"י ולא יותר וחייב בתרו"מ למצוה בעלמא אבל אין אסור משום טבל אמנם משמעות הפוסקים בכ"מ דבלא ראיית פני הבית לא חל כלל חיוב תרו"מ וא"כ י"ל דאפי' מצוה דתרו"מ ליכא אמנם הב"ח ומנ"ח חולקין על המל"מ כנ"ל]:

ונלע"ד דכיון דעיקר החומרא נצמח מחמת שי' הראב"ד והראב"ד ז"ל עצמו ס"ל בפ"ד מה' תרו"מ דהא דבעי' ראיית פני הבית היינו דוקא במידי דלא שייך בי' דיגון אבל במידי דמדגן תלוי בדיגון ולפ"ז ה"ה להיפך במידי דלא שייך בי' דיגון אין שייך בו שום זיקת תרו"מ רק ע"י ראיית פני הבית ולא תלוי בגמר מלאכתו כלל וא"כ ספיקו על פאמעראנצין וכדומה מסתברא שמסדרין אותו בקעסטליך ע"פ השדה ואין רואין פני הבית בא"י. [ואף שמוליכין אותן לסטאציע לבית הבאואזש] ואין טובלין משום דאין רוצה שישאר שם

כמבואר בפ"ב דמעשרות מ"ג וברמב"ם פ"ד מהל' מעשרות הי"א המולך פירותיו ממקום למקום אע"פ שנכנס בהם בבתים ובחצרות בדרך לא יתבעו ובאמת מה"ט הי' מקום לדון לכאורה דאפי' הכניסן לבית בא"י כיון דלקטן ע"ד לשלחן לחו"ל כידוע דרובא דרובא של הפאמעראנצין הן נלקטין ע"ד לשלוח לחו"ל ודומה למעלה פירות מן הגליל ליהודה דפ"ב דמעשרות אע"ג דאוכל מהם עד שמגיע למקום שהוא הולך אך הרי במשנה שם עד שיגיע למקום השביתה וכו' עד שמגיעים למקום הלינה וא"כ כש"כ אם מכניסן לבית במקומו במקום שיעבור עליהם שבת או מקום הלינה דיקבעו גם לשון המפורשים וגם ברמב"ם הנ"ל אפי' נכנס בהם בבתים בדרך משמע דוקא כשכבר הוא בדרך לא חשוב ראיית ני הבית עי"ז אבל בעודנו בביתו אף שדעתו להוליכן לדרך ולא יהי' אלא ספק אם ראו פני הבית בא"י הוי ס"ס בדאורייתא וס' א' בדרבנן א' שמא הלכה כרמב"ם דאפי' נתמרחו בא"י פטורין בחו"ל ואת"ל כראב"ד ז"ל שמא לא ראו פני הבית בא"י דגם לראב"ד ז"ל פטורין ותו דלרוב פוסקים תרומת פירות דרבנן וא"כ הוי ס"ס בדאורייתא וס' א' בדרבנן:

אמנם יש עוד פלוגתא בין רמב"ם לראב"ד דלרמב"ם פירות א"י שיצאו לחו"ל לגמרי פטורין מתו"מ אפי' מדרבנן ולראב"ד חייבין מדרבנן ורע"ק לא פטרן אלא מחיוב דאורייתא וכיון דלראב"ד ז"ל אזלי' לא יועילנו כל הנ"ל דמ"מ חייבין מדרבנן:

ועדיין יש לדון דמ"מ הוי ספק דרבנן דהני פירות ממנ"פ פטורין מה"ת לרמב"ם תרומת פירות דאורי' הרי ס"ל תרומה בזה"ז דרבנן ולראב"ד דתרומה בזה"ז דאורי' הא סבירא לי' כרוב פוסקים דתרומת פירות [חוץ דגן תירוש ויצהר] הוי דרבנן ואיך שיהי' הני פירות אין בזה זיקת תרו"מ רק מדרבנן וכיון דלרמב"ם פטירי ביצא לחו"ל הו"ל ס' דרבנן ולקולא השתא דאתית להכי גם בפלוגתא הראשונה של הרמב"ם והראב"ד אם נתמרח בא"י ויצאו לחו"ל אם פטירי או לא י"ל ג"כ סד"ר לקולא:

אמנם יש לדון לדעת הרשב"א וש"ך סי' ק"י דבאתחזק איסורא סד"ר לחומרא וכאן אם נתמרח בא"י אתחזק איסור טבל בא"י. האמנם כי באבנ"ז או"ח סימן תפ"ט סק"ד דבמידי דאין לו עיקר מה"ת אפילו במקום חזקה סד"ר לקולא מ"מ י"ל בנ"ד חשוב יש לו עיקר מה"ת להראב"ד דפירות האילן תרו"מ דרבנן הרי יש לו עיקר בדגן תירוש ויצהר ולרמב"ם דתרומה בזה"ז דרבנן הרי י"ל דלרמב"ם דקדושת ירושלים ומקדש לא בטלה א"כ הנזרע בירושלים חייב בתרו"מ מדאורייתא. הן אמת כי במנ"ח סי' רפ"ב כ' דרחוק לומר דתרומ"ע בירושלים יהי' לרמב"ם מה"ת מ"מ מסיק שם דקדושת הר הבית קידשה בזה"ז לענין תרו"מ ג"כ ואולי מה"ט חשוב בכל א"י תרו"מ עיקרו מה"ת ואף דתרומת

חו"ל ל"ח עיקרו מה"ת היינו משום דרחוק מן חיוב דאורייתא ואין סברא לגזור במקום רחוק כזה אטו א"י וע"כ דאיסור עצמי הוא ולא משום גזירה אטו א"י וא"כ הוי אין לו עיקר בדאורייתא משא"כ בא"י עצמו י"ל דחשיב עיקרו מה"ת מחמת הר הבית:

אך י"ל כיון דאסור לזרוע בהר הבית כמ"ש מנ"ח שם ולא משכחת לי' חיוב תרומות] ומעשרות מה"ת רק באופן רחוק מאוד אין סברא לגזור כל א"י אטו הר הבית אך שהוא איסור עצמי ול"ח עיקרו מה"ת וכך מסתבר. מ"מ כיון דלראב"ד ז"ל חשוב עיקרו) מה"ת כנ"ל שוב ליכא ממנ"פ הנ"ל שכתבתי דבזה"ז ממנ"פ פטירי מתו"מ מה"ת בין לרמב"ם ובין לראב"ד ז"ל. ומש"כ עוד דהוי סד"ר שמא לא ראו פני הבית ג"כ יש לפקפק דיכולים לברר זה ע"י מכתב לא"י וכבר כ' מהרי"ט דאפי' להרמב"ם ז"ל דסד"א מה"ת לקולא היכא דאפשר לברר אזלי' לחומרא ומסתמא כן הוא לענין ס' דרבנן דהיכא דאפשר לברר לא אזלינן לקולא ולעיל כתבתי עוד דמסתמא כן הוא שכורכין אותן בארגזים על פני השדה ואין רואין פני הבית מ"מ קשה לסמוך על השערה בעלמא בפרט בדבר שיכולין לברר:

ולכאו' הי' מקום לומר כיון דדמאי הוי איסור קל דרוב ע"ה מעשרין אין להחמיר בו כ"כ אמנם בהיותי בא"י נוכחתי לדעת כי בזמנינו בעוה"ר רובא דרובא מהפועלים החפשיים העובדים בקאלאניעס אין מעשרין ואין יודעין כלל מה זה וטובה השתיקה אך לעומת זה הב"ד שולחין שלוחיהן לעשר תו"מ מ"מ איתרע לי' רובא אך אם יתברר שהפירות שמוכרין לשלוח לחו"ל אין רואין פני הבית בא"י נלע"ד להתיר דלראב"ד פירות דלאו בת דיגון עיקר תלוי בראיית פני הבית ואפי' לרמב"ם דתלוי גם במרוח מ"מ כיון דתלוי גם ברפ"ב י"ל דבלעדי זה אין בהם זיקת תו"מ כלל ואפי' נימא כהפנ"י ושאג"א דמרוח לבד גורם חיוב תו"מ רק דטבל ל"ה עד שיראו פה"ב מ"מ י"ל כיון דאיסור טבל ליכא ל"ח אתחזק איסורא שוב סד"ר לקולא בתרומה בזה"ז דלרמב"ם דרבנן ותו דיש לסמוך על ב"ח ומנ"ח דלרמב"ם אפי' נתמרחו בא"י פטורין ע"כ אם יתברר שהפירות אלו אין רואין פני הבית בא"י יש להקל:

שוב כ' אלי החכם השואל הנ"ל דאף בס' אם ראו פה"ב יש להקל מס"ס א' שמא לא ראו פה"ב ספק שני שמא הלכה כב"ח דלרמב"ם אפי' ראו פה"ב בא"י כשיצאו לחו"ל פטורין כדעת הראב"ד. ומה שחששתי לדעת הראב"ד ז"ל דגם לרע"ק חייבין מדרבנן אי"צ לחוש לזה כיון דלא הובא דיעה זו בשו"ע. והטור והשו"ע העתיקו דעת הרמב"ם ז"ל לבד בלי חולק [והכס"מ ורדב"ז מתרצים השגת הראב"ד על הרמב"ם] ויש לנו ג' עמודי הוראה הרמב"ם והטור והשו"ע. וגם הרמ"א ושאר נו"כ השו"ע לא הגיהו עליו מה"ת ניחוש

לשיטת הראב"ד ז"ל כיון שרוב הפוסקים חולקין עליו וכש"כ במידי דרבנן עכ"ד הרה"ג הנ"ל שליט"א וצדקו דבריו:

ומש"כ דס' שמא לא ראו פה"ב אפשר לברר העיר לפמ"ש הנוב"י סי' נ"ז דהיכא דא"א לברר ב' הספיקות אי"צ לברר כלל גם העיר ח"א לעיל מדברי הפת"ש סי' ק"י דרוב פוסקים ס"ל דאי"צ לברר ע"כ להלכה יש להקל גם בס' אם ראו פני הבית:

סימן ק

ע"ד הספק כדת מה לעשות באוכל לעקעך איזה זיתים ואין במה שאכל כזית דגן דיש פלוגתא בין הפוסקים אם לברך על המחי' או בו"נ ובסדר ברה"נ להרב ז"ל פ"ג ה"ב כ' דיש לחוש לזה לאכול עוד כזית שברכתו האחרונה הוא על המחי' בודאי ועוד כזית שברכתו הוא בורא נפשות בודאי עיי"ש וא"כ אם לא עשה כן אין לו עצה לברך כלל כמ"ש הפוסקים אם אכל דבר שהוא ס' אם לברך על המחי' או בו"נ א"א לו לברך כלל משום דבו"נ אינו פוטר מעין שלש ומעין שלש אינו פוטר בו"נ ע"כ:

תשובה נראה [דאפי' מי שרוצה לחוש לדברי הרב ז"ל] דיברך בורא נפשות לא מבעיא לדעת כנה"ג סי' ר"ב דס' על המחי' ספק בו"נ יברך בורא נפשות אך אפי' לדעת המג"א סי' ר"ה דאפי' בס' אין לברך בו"נ מ"מ בנ"ד גם המג"א מודה דהרי כל שאוכל יותר מכזית לעקיך יש בו כזית משאר מינים שהם בו"נ אך דלכתחילה צריך לברך על המחי' דדגן עיקר ומברך על העיקר ופוטר את הטפילה אפי' לענין ברכה אחרונה כדאי' סי' רי"ב ס"א וכ"ז כשמברך על העיקר אבל כל זמן שלא בירך על העיקר אם מברך על הטפל לבד ל"ח ברל"ב:

ולפי"ז האוכל עיקר וטפל ויש לו ס' אם הוא טפל יכול לברך בו"נ תחלה על הטפל כשיש בו כזית ואח"כ יברך גם על העיקר דכל זמן שלא בירך על העיקר כשמברך על הטפל ל"ח ברכל"ב כנ"ל ואח"כ יברך על העיקר כשיש בעיקר לבד כזית ול"ח ברכה שאינה צריכה כיון שעושה לצאת ידי ס' וכע"ז כ' השאג"א דמותר להוציא ביו"ט לצורך ס' מצוה דגם ס' חשוב צורך יו"ט ול"ח הוצאה שלא לצורך ואפי' לתוס' חולין פ"ד: דמצד ס' ל"ח צורך אין בנ"ד חשש רק אם הי' מברך מס' לבטלה משא"כ בזה דודאי אינו לבטלה ואין בזה רק חשש גורם ברכה שאינה צריכה וכיון דהוא לצורך לצאת ידי ס שפיר דמי:

וראי' לזה מתוס' שבת דף ע': ד"ה נודע בקצר וטחן בשגגת שבת וזדון מלאכות ואח"כ קצר וטחן בזדון שבת ושגגת מלאכות ונודע לו על קצירה וטחינה ראשונה דאמרי' קצירה גוררת קצירה וטחינה גוררת טחינה מ"מ כל זמן שלא הפריש יכול להביא קרבן על

קצירה וטחינה שני' וממילא צריך להפריש שנית על קצירה וטחינה ואע"ג דחל מעיקרא חיוב על קצירה וטחינה שלו ואם הי' מביא ע"ז הי' ממילא נפטר השני' מ"מ בידו להביא על השניה ראשונה כדי שלא תפטור את הראשונות וה"נ ממש בנ"ד ודו"ק:

ולכאו' יש להביא ראי' להיפך דהנה בש"ס שבת ע"א: דאפי' לר"י דאמר ידיעות מחלקות מ"מ אם אכל כזית ומחצה ונודע לו על כזית וחזר ואכל חצי זית אחר בהעלמו של שני מהו דתימא ליצטרפו קמ"ל פירש"י דהא חצי זית עם זית קמא שייך בתר ידיעה קמייתא הוי כאלו נודע לו על הכל דהא אי הוי מייתי קרבן הוי מתכפר בהדי' דזית בלא שום ידיעה דפחות מכשיעור לא חשוב אבל כזית לא מתכפר בלא ידיעה הלכך כי לא מתיידע בהדי' אלא זה אח"ז הוי ידיעות מחלקות עכ"ל. ויש להסתפק אם גם זה תלוי ברצונו אם ירצה יביא קרבן על זית אחרון כי אז עדיין לא נתכפר גם חצי זית קמא ואח"כ יביא קרבן על זית ראשון כמ"ש תוס' ע': הנ"ל לענין קצר וטחן כגרוגרות בשגגת שבת וזדון מלאכות וחזר וקצר וכו' ומה דאמרי' בגמ' דבזה אין ידיעות מחלקות היינו דאינו מחויב להביא ב' חטאות ואם הי' הדין שהדבר בידו להביא שתים הי' נכון יותר להביא שתים כדי שירויח כפרה לחצי זית האחרון שאם יקריב על כזית ראשון בלבד ישאר חצי זית אחרון בלי כפרה וא"כ הי' להתוס' לפרש כן דגם בנדון זה אם רוצה מביא ב' קרבנות. ובנדון התוס' בקצר וטחן בשגגת שבת וז"מ ואח"כ קצר וטחן בז"ש וש"מ אין לו שום ריוח ע"י שמביא ב' קרבנות כי סו"ס יתכפרו לו ב' הקצירות וטחינות לגמרי וא"כ ביותר הי' להתוס' לכתוב לענין זה דין הנ"ל דבידו להביא שתים כדי שתרויח כפרת ח"ז השני. ומדלא כ' זה יש להוכיח קצת דלענין זה באמת אין רשות להביא ב' קרבנות דחצי זית בטל לגמרי לגבי כזית ודוקא בקצר וטחן כגרוגרות בש"ש וז"מ וקצר וטחן כגרוגרות בז"ש וש"מ דהם חיובים שנים ושלמים אז בידו. לחלק ולהפריש קרבן על כל אחד בפ"ע משא"כ בזה ואם. כנים הדברים א"כ גם בנ"ד בעיקר ועמו טפילה י"ל דאינו רשאי לחלק דטפל בטל לגמרי לעיקר כמו חצי זית לגבי כזית:

אך לא ארי' די"ל בנ"ד א"י להביא ב' משום גרירה כמבואר לעיל ע"א עמוד א' באכל ב' זיתי חלב בהעלם א' ונודע לו על הראשונה ואח"כ אכל שלישית דהדר בי' רבא לגבי דאביי אפי' הביא קרבן על א' מהם נתכפרו. כלם משום דראשון א' עם השני בהעלם א' והשני עם השלישי וה"נ בנ"ד ממש. האמנם יש לחלק קצת דעל חצי זית שני ל"מ גרירה כיון דאינו מחויב קרבן על חצי זית ואף דח"ז ראשון מתכפר עם הכזית אע"ג דאי"צ קרבן ע"ז שא"ה שהי' עמו בהעלם אחד וזה אינו בגדר גרירה כמ"ש התוס' לעיל ע"א. ד"ה

גרירה ע"כ מתכפר עמו דהוי כדבר א' ממש משא"כ חצי זית השני שהוא רק מטעם. גרירה מ"מ אין חילוק זה מוכרח.

ולכאו' יש לדון לדיעות דאם אכל בש"ק ומברך ברהמ"ז במוצש"ק אומר רצה כמו שנוהגין העולם משמע מזה דבהמ"ז הוא תשלומין לשעת האכילה וגם הרא"ש פ' ערבי פסחים סי' ז' מדמה מי שאכל בע"ש ומברך בליל ש"ק למי שלא התפלל מנחה בע"ש דמתפלל בש"ק שתים, עיי"ש ודבר שהוא לתשלומין חשיב כאלו עשה בעיקר הזמן כמ"ש האשכול ה' מגלה והפר"ח או"ח סי' תרפ"ח דכל תשלומין חשיב כאלו הי' בעיקר הזמן (ולענ"ד ראי' לזה מריש חגיגה דלמ"ד תשלומין דראשון אם הי' חיגר בראשון ל"מ תשלומין דכיון דלא חזי בראשון לא חזי, בשני ונלע"ד. ע"ד הנ"ל דתשלומין חשיב כאלו הי' בעיקר הזמן וממי' אם הוא פטור בעיקר הזמן ל"ש תשלומין דחשוב כאלו עשה בראשון שהי' אז חיגר ומאומה לא נשא בעמלו ובירושלמי פ"ב דחגיגה בעצרת שחל בשבת דיום טבוח אחר שבת עורות הקרבנות למי לכל המשמרות כמו רגל או למשמר זה כמו הקרבן של חול הנה פליגי אם אזלי' בתר המעשה שהוא בחול או בתר החלות שהוא למפרע בעצרת כעין דפליגי בירושלמי פ' מי שאחזו בנותן גט לאשה לאחר ל' ואחזו קורקודייקוס אם אזלינן בתר מעשה הנתינה או בתר חלות וסוף דבר נראה דהחלות הוא בעצרת] א"כ חשוב למפרע כאלו בירך בשעת האכילה על העיקר וממילא נפטר הטפל וא"כ אפי' בשעה שמברך על הטפל חשוב למפרע לבטלה שכבר נפטר ע"י ברכת העיקר ואע"ג דגם ברכת הטפל חל למפרע בשעת אכילה וחשוב כאלו חלות בו"נ ועל המחי' הם בב"א הרי כתב הר"ן נדרים ס"ח: דמדברי רבה דכל שאינו בזאח"ז אפילו בב"א אינו ש"מ דאם עושין ב' דברים בב"א על כל אחד שדנין חשוב כאלו מאחר וחייל וה"נ על כל ברכה שדנין חשיב שהוא מאוחרת מן הברכה האחרת וא"כ חשיב הבורא נפשות אחר על המתי' וכיון דעיקר פוטר הטפל נמצא דברכת בו"נ הוא לבטלה.

ולכאו' יש עצה שיכוון בפי' שלא תפטור ברכת על המחי' את הטפל אך זה תלוי בפלוגתא דפר"ח עם התבו"ש בסי' י"ז עיי"ש. ודעת התבו"ש שאין יכול להתנות שלא תפטור. ואפי' בב' מינים א' עיקר וא' טפל משמע ברב ה' ברה"נ פ"ג הי"ד דאין יכול להתנות דאל"כ למה כ' לטעום תחלה הא יכול להתנות שלא תפטור ע"ש.

אך כמה תשובות בדבר מש"כ מדמזכירין רצה בסעודה ג' כשמברכין בהמ"ז במוצ"ש ש"מ דחשיב כאלו בירך ביום כמו שכ' הפר"ח סי' תרפ"ח לענין תחלת סעודת פורים לאו ראי' הכא דהרי יש דיעות דאזלינן בתר תחלת סעודה כמ"ש המג"א סי' קפ"ח סקי"ח

דאם אכל מקצת בר"ח וסופו בשבת לא יזכיר רק של ר"ח ולא של שבת ושם ל"ש לומר דחשיב כאלו בירך בתחלת סעודה דוקא ולא בסופו דמה סברא היא זו.

וגוף דברינו הנ"ל מבואר להיפך במהרי"ל הובא מג"א סי' קפ"ח ס"ק י"ז דאם הי' רק לתשלומין לא הי' מזכירין של שבת במוצ"ש כמו בתפלה שאם שכח מנחה בש"ק מברך מוצ"ש שתים של חול רק כיון שאינו תשלומין ע"כ מזכירין של שבת הנה כ' היפך דברינו הנ"ל. ובעיקר הדבר לומר דבהמ"ז הוא תשלומין לשעת האכילה אין לחדש כזה בלא ראי' וגם היא נגד הסברא דע"כ לא כ' הפר"ח דכל תשלומין חשיב כאלו עשה אתמול היינו רק בדבר שהי' אפשר לעשותו אתמול משא"כ בזה דמיכל וברוכי בהדי הדדי א"א. וכעי"ז כתב בתבו"ש סי' ה' דל"ש לומר תוכ"ד כד"ד רק בדבר שהי' אפשר לעשות בפועל בשעתו ממש:

גם מש"כ מר"ן נדרים ס"ח: דשני דברים שנעשין בב"א חשוב כ"א כמאוחר לחבירו י"ל דהיי"ד כשמעשה שניהם בב"א משא"כ בזה דבפועל בירך בו"נ קודם ואח"כ חל על המחי' למפרע מהיכי תיתי לומר דבורא נפשות מאוחר גם י"ל כמו דמצינו אין הקדש חל על הקדש ואאחע"א וכן אין טומאה חל על טומאה כמנחות כ"ד: ובגיטין מח. מבואר דאין קנין חל על קנין ככה א"א שיחול על המחי' למפרע על אכילה שכבר נפטרה בבו"נ דאין חלות חל על חלות שכבר קדם לו:

מכל הלין טעמי נלע"ד דאם אכל עיקר וטפל וספק אצלו אם חשוב טפל יברך תחלה בו"נ ואח"כ יברך על העיקר מעין ג' ושפיר דמי:

סימן קא

להרב הגאון הק' האדמו"ר מבאיאן שליט"א בקראקא

גלילי ידיו הק' הגיעני. מש"כ מקור לדעת הרמב"ם דאין שוחטין וזורקין על טבו"י דמת אע"ג דשו"ז על טבו"י דשרץ משום דשמשא ממילא ערבא וכ' כתר"ה משום דאין לחלק בין אם אחרון של הז' ימים דטו"מ בין ימים הראשונים וכעי"ז אי' בירושלמי פ"א דמו"ק ה"ד דחילק בין מועד לשביעית דמועד זמן קצר החמירו ושביעית זמן מרובה לא החמירו ומ"מ גם בז' ימים אחרונים של שביעית לא החמירו שלא לחלק בינם לשלפניהם וככה בנ"ד עכ"ד דפח"ח מ"מ יש לחלק דהתם השקאת מים בשביעית אין אסור מה"ת דתולדות לא אסר רחמנא כדאי' ברפ"ק דמו"ק ע"כ החמירו בזה כדי שלא ליתן דבריהם לשיעורין משא"כ בנ"ד שהוא דאורייתא ואף דמצינו לפעמים לא פלוג גם בדאורייתא ע' תוס' זבחים ז': בד"ה ריצה מ"מ אין לדמות מלתא למלתא מדרבנן לדאורייתא. ומדי

עיוני נתעוררתי ליישב סברת הרמב"ם עפ"מ דאיתא בכ"מ דיש חילוק בין תחילת חלות בין ליפקע חלות כדאי' עירובין ה' וכריתות כ"א: דיש חילוק בין לאסוקי לטומאה בין להפקיע מידי טומאה וכעי"ז בתוס' פסחים ו'. לענין בהמת ארנונא. וכזה חילק הרשב"א לענין נ"ט בר נ"ט דהיתרא דטעם קלוש א"א שיחול עליו איסור חדש מ"מ איסור שכבר הי' אינו נפקע ככה י"ל בנ"ד. דטמא מת שמאתמול ל"ה ראוי כלל ל"מ מה דשמשא ממילא ערבא בשביעי שלו שיחשב ראוי [ואע"ג דאתמול בלא"ה אין זמן פסח עדיין מ"ש יש בזה גרעון נוסף מה דגברא לא חזי כמבואר פסחים ע"ח: לענין ראוי לאכילה ותוס' יבמות דף כ'. לענין ראוי להקמת שם] משא"כ טמא שרץ י"ל דהי' חשוב לעולם ראוי לפסח אף קודם טבילה משום דבידו לטבול וכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי כקידושין ס"ב. ומה דאיו שו"ז על טמא שרץ משום דלענין ראוי ש לאכילה מחוסר ב' דברים א' טבילה והב' הע"ש ואע"ג דשמשא ממילא ערבא לבד ל"ח חסרון מ"מ חסרון שתים חשוב דשלבל"ע כעין תרי רואין ל"א וכעי"ז מצינו קריין סגיאין אבל אם דנין לענין חזי לעשיית פסח אינו מחוסר אלא דבר א' דהיינו טבילה וע"כ שפיר חשוב ראוי וכיון דמעולם לא נפקע ממנו שם ראוי לפסח ע"כ שו"ז על טבו"י דשרץ משום דחזי לאכילה דשמשא ממילא ערבא ואע"ג דלענין אכילה ל"ה חזי לפני טבילה מ"מ אכילה הוא ענף מצות הפסח וכיון שהי' חשוב חזי לעשיית פסח חשיב קצת גם חזי לאכילה אע"ג דבפועל ל"ח חזי לאכילה לפני טבילה וכעי"ז תוס' מנחות ט"ו. ד"ה רבנן דאף דאינו ראוי בפועל מ"מ חשוב ראוי לגבי ד"א שדנין עליו וכעי"ז בכ"מ ועי' מג"א סי' תנ"ב דאע"ג דחמץ חשוב איסורא בלע לענין נ"ט בר נ"ט מ"מ לענין ג' נ"ט גם חמץ חשוב היתרא בלע. הנה דחשוב קצת כאלו צריך לחול עליו שם איסור מחדש אע"ג דבפועל גם עתה חשוב איסור. ה"נ בנ"ד חשוב קצת כאלו צריך לחול שם אינו ראוי לאכילה אע"ג דבפועל גם עתה אינו ראוי לאכילה:

וע"ד אגדה ביארתי דברי הרמב"ם דהנה מצינו פרה מטהר וגם מכפר כמ"ש רש"י ר"פ חוקת ונראה דשניהם א' דהנה בש"ס שבועות ח': פריך דילמא שעירי הרגלים מכפרים על ע"ז וג"ע ושפ"ד דכתיב בהו טומאה יעו"ש. והנה בזוה"ק דבחטא עה"ד הי' פתיך בי' ע"ז ג"ע ושפ"ד והנה שכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה נראה הפי' דשכר המצוה הוא א' עם עצם המצוה [כעי"ז בס' מגיד מישרים להב"י דמלאך שנוצר מלימוד משנה נקרא משנה וכעי"ז תוס' כתובות י"ז. דעמודא דנורא שנוצר ממצוה שזרק הדס לפני הכלה הי' לו צורת הדס [וכן עונש העבירה הוא א' עם העבירה וע"כ כמו דעבירה של עה"ד הי' בו ג' עברות הנ"ל דכתיב בהו טומאה ככה בעונש מיתה שנגזר על חטא זה יש

בו טומאה של ג' עבירות הנ"ל וע"כ פרה מטהר וגם מכפר חטא עה"ד] או חטא העגל שחזרו להחסרון שהי' להם אחר עה"ד] דשניהם א' כי הטומאה מצד החטא כאמור. והנה ברשב"א קידושין נ"ו: דאע"ג דבידו ל"ה דשלב"ע מ"מ היכא דהוי שינוי גמור גם בידו חשוב דשלב"ע וכ"מ להדיא בש"ס קדושין ס"ב: מעיקרא בהמה השתא דעת אחרת: **ונ"ל** לרמב"ם דכל טומאה אינו שינוי גמור באדם ע"כ מועיל שמשא ממילא ערבא דזה הוי כמו בידו כתוס' קדושין ס"ד. דבידו דומה לסופו ליגדל אמנם טומאת מת שהוא מחמת חטא עה"ד דכתיב בי' משנה פניו ותשלחהו ע"כ גם העונש יש בו ענין זה לגרום שינוי באדם דהעונש הוא כמו החטא כנ"ל וע"כ ל"מ בזה בידו ולא שימשא ממילא ערבא לענין שלא יחשב דשלב"ע ע"כ אין שו"ז על טבול יום דמת:

סימן קב

ב"ה פ' תשא תרפ"ד לפ"ק פה זאוויערציע יצ"ו לכ"ק אדמו"ר הגאון הקדוש איש אלקים בעל שם משמואל (שליט"א) זצוקללה"ה זי"ע

דבר מי שקנה שטריימיל עבור בנו החתן על דעת שהמחותן אבי הכלה ישלם לו ואחר שמסרו להחתן שילם לו המחו'. ואח"כ נתפרדה החבילה אם צריך החתן להשיב גוף השטריימיל להמחו' או סגי שישיב לו מחירו שנתן עבורו:

הנה בב"ק (ק"ב:) מחכו עלה במערבא לר' יוחנן אליבא דר"י וכי מי הודיעו לבעל חטין שיקנה חטים לבעל מעות. וכתבו הפוסקים רובם ככולם [לבד התוס'] דלא קיי"ל כחוכא דבני מערבא רק כר' יוחנן דעל בעל חטין להקנות לבעל המעות. אך יש בזה פלוגתא הרא"ש ס"ל דוקא אם המשלח נתן לו מעות אז דעתו להקנות לבעל המעות אבל אם קנה השליח ממעות שלו עבור אחר אין זה האחר קנה. וכן דעת ריי"ו הובא בב"י סי' קפ"ג אבל דעת הרשב"א בסוגיין דדעת בעל חטים להקנות למי שהשליח קונה עבורו אפי' אינו בעל מעות וכן מוכח בסוגיא דפריך גבי צבע מי הודיענו לצבע שיקנה צבעו לאשה משמע דוקא לבני מערבא פריך אבל לר' יוחנן ניחא. אמנם הרא"ש כ' דקו' זו גם לר"י איתא וגם לר' יוחנן צריכין לתירוץ דר' אבא כל המקדיש נכסיו אין דעתו על כסות אשתו ובניו:

והנה הב"י סי' קפ"ג הביא דברי ר"א דבקונה השליח ממעות שלו גם לר"י אינו קונה. והב"י תמה עליו דברא"ש מבואר להיפוך. והש"ך סק"ב תמה על הב"י דאדרבא מפורש ברא"ש כר"א ופסק כוותי'. ואף דאיתא בשו"ע שם ס"ד בשם הרמ"ה דראובן שאמר לשמעון זבין לי האי מידי וזבין לי' סתמא קני' ראובן עיי"ש כ' הש"ך דאין זה סתירה

דשא"ה דאמר לי' זיל זבין לי ובביאור חילוק זה של הש"ך י"ל ב' הסברות. א' משום דשוי' בפי' שליח חשוב כמותו ומה שהמוכר מכוון לגוף זה של השליח חשוב כאלו הי' מכוון לגוף המשלח וכן מבואר להדיא בסוגיא דפריך לבני מערבא אפי' חטין וחטין נמי ומשני שאני חטין וחטין דשליחותי' קעביד. ומה שדעתו להקנות לשליח חשוב כאלו הי' דעתו להקנות להמשלח משום דששא"כ. וקצוה"ח סק"ד כ' באו"א דכיון דאמר ליה זיל זבין והו"ל כמאן דאוזפינהו כיון דעל פיו הוציאו חשוב כאלו המשלח הוא בעל הממון וכ"כ הנה"מ שם וכן מצאתי בברית אחים באבני נזר יו"ד סקנ"א סק"ד שביאר ג"כ כוונת הרמ"ה. עוד כ' הקצוה"ח שם סק"ד דמש"כ רי"ו דאם קונה ממעות שלו גם לר"י אמרי' מי הודיעו לבעל חטין שיקנה חטין לזה האחר היינו שהשליח רוצה ליתן לו המעות במתנה ולא יקח ממנו בחזרה דאל"כ אפי' אם הי' מודיעו לבעל חטין ל"מ דמקח ל"ח זכות דאולי לא יתרצה במקחו ואפי' נתרצה אח"כ ל"מ כמ"ש הרמ"א סי' קצ"ה ס"ג:

ועתה נבוא לנ"ד שקנה השטריימיל עבור החתן בלי ציווי המחותן על סמך שהמחותן ישלם לו קנה המחותן מתרי טעמי א' משום דהמקח ל"ח זכיה כדברי הרמ"א הנ"ל סי' קצ"ה. ולענ"ד כאן גרע ואפילו נימא דמקח חשוב זכות כמשמעות השו"ע סי' רל"ה סעיף כ"ג [וע' נתיבות סי' קצ"ה מה שתי' הסתירה] הייי"ד שקונה עבור עצמו אבל לא כשקונה עבור החתן דלפי הנראה הי' המחותן משתמט אז מלקנות וא"כ ודאי ל"ח זכי' דהוא לא הי' רוצה לקנות עדיין עד לאחר ומן או אולי רוצה לקנות שטריימיל גרוע מזה. ובב"ק ע"ח: הרי עלי עולה והפריש שור ובא אחר וגנב פטר עצמו בכבש לרבנן ובעולת עוף לראב"ע יעו"ש. והכ"נ ל"ח זכי' מטעם זה דאי בעי פטר נפשי' בגרוע מזה, וגם לתירוץ הנתיבות סי' קצ"ה דדוקא בסי' רל"ה דהמוכר אמר זכה לפלוני משמע דדוקא לענין זכותו ע"כ חשיב זכות גמור משא"כ כשל"א המוכר כן יעו"ש וא"כ בנ"ד דל"א המוכר כן ודאי ל"ח זכות הא חדא:

זאת ועוד אחרת דכיון דהשליח קנה ממעות שלו גם לר' יוחנן אמרי' מי הודיעו להמוכר שיקנה השטריימיל לבעה"ב כמ"ש הרא"ש והר"א וכ"פ הש"ך ראש הפוסקים וכ"פ המחנה אפרים סי' י"ב. ועוד נראה דבנ"ד גם הב"י מודה דאין המחותן קונה דכוונת השליח ל"ה לצורך המחותן רק לצורך החתן ולחתן זיכה ולא למחותן דאפוכי מטרתא למה לי לזכות להמחותן ואח"כ ליתן לחתן. ולפ"ז אפילו המחו' הי' נותן מעות לשליח לקנות לחתן ג"כ ל"ה המחותן זוכה בשטריימיל רק החתן:

שו"ר במג"א סי' ת"נ סק"ט דמותר לומר לחנווני ליתן לעבד שלו חמץ בפסח והוא ישלם אחר הפסח דהישראל אינו קונה כלל החמץ. וה"נ אפילו המחו' הי' מצו' להמוכר ליתן

שטריימיל עבור הח' והוא ישלם אח"כ ל"ה המחותן קונה וכש"כ בנ"ד דהשליח קונה משלו והמוכר לא ידע כלל שהמחותן ישלם אח"כ, שו"ר דאין ראי' דשם כ' הרב דהיי"ד כשאינו מקדים לו מעות לנכרי עיי"ש. ומ"מ גם להיפוך אי"ר דהתם אם מקדים מעות לנכרי קונה תיכף החמץ בכסף ועכ"פ אין ראי' לנ"ד. אך יש ה"ר מרמ"א יו"ד סי' קל"ב ס"ד דמותר לומר לעבדו לקנות יי"נ וליתן לנכרי הבא אצלו עיי"ש הנה דאין הישראל קונהו כלל:

עוד י"ל דכאן חשיב החתן בעל הממון כיון שנותנין לו זה בעבור התחייבות המחו' אליו. וכעין שכ' הקצה"ח הנ"ל סק"ד דכיון דהמשלח יהי' צריך לשלם לו חשיב כבעל הממון ה"נ כיון שנותנין על חשבונו חשיב בעל הממון. וקצת ראי' לזה מכל תופס לבע"ח דבמקום שאינו חב לאחרים קנה וק' הא בעינן בזכי' שליחו של בעל הממון וכאן תפוס בע"כ של לוה שהוא בעל הממון. וע"כ צ"ל דכיון שתופס למלוה בעד חוב שמגיע לו חשיב המלוה בעל הממון:

מכל הלין טעמי בנ"ד פשוט דלא קנה המחו' השטריימיל והנה מריש הוי אמינא דאפי' המחו' קנה בעצמו השטריימיל ונתנו להח' ואח"כ נתפרדה החבילה אין הח' צריך להחזיר גוף השטריימיל להמחו' רק דמיו. דבשלמא אם נמצא חסרון בהשידוך שהי' מעיקרא בשעת השידוך אלא שהצדדים לא ידעו מזה באופן דהוי מקח טעות נמצא דגם הנתינה הוי בטעות שפיר צריך להחזיר לו גוף השטריימיל. אבל בנ"ד שנולד חסרון אח"כ בהשידוך אף דגם בזה צריך להחזיר המתנות כדאי' באה"ע סי' נון ס"ד מ"מ לענ"ד אי"צ להחזיר גוף החפץ הנתון לו רק שויו כיון דעד עתה היה קנוי קנין גמור להח' וגם עתה לא עקר הנתינה למפרע. וחילי דהרי שורש הדברים בש"ס ב"ב קמ"ה. לענין כסף קדושין דקדושין לאו לטיבועין ניתנו דאדעתא דהכי לא נתן לה ואפילו למ"ד דקדושין לטבועין ניתנו וכן קיי"ל היינו משום שלא יאמרו קדושין תופסין באחותה. ואי נימא דמשום הך סברא דאדעתא דהכי לא נתן לה מתבטל הנתינה למפרע א"כ יהי' באמת קדושין תופסין באחותה כיון דפקעי קדושין למפרע. וע"כ דהנתינה אינה נפקעת למפרע אך דאמרי' דאדעתא דהכי לא נתן לה שיהי' נשאר שלה לחלוטין שלא תצטרך להחזיר אבל בכל אופן מתרצה שיהי' קנוי לה קנין גמור בשעתו ויש לדון בזה לדעת הרמב"ם דמתנה ע"מ להחזיר בקדושין מה"ת ל"מ א"כ גם בזה יופקעו הקדושין כיון שלא נתן לה ע"ד שישאר שלה לחלוטין. וי"ל דמ"מ כיון דיש צד א' שישאר שלה לעולם דהיינו אם ל"ה מגרשה או אם לא הי' מת גם לרמב"ם מהני] ואף שהוא סברא מחודשת מאד מ"מ כך מבואר בגמ' ואין דרך לנטות. וככה נ"ל בנ"ד במתנות וסבלונות של שדוכין

דאף שנתפרד השידוך וצריכין להחזיר מ"מ אין הנתינה נפקע למפרע וא"כ כי אייקור ברשות החתן אייקר וא"צ להחזיר רק כשעת הנתינה:

עוד סמך לזה דבחי' הר"ן סו"פ המפקיד דמשו"ה הגזלנין משלמין כשעת הגזילה משום דגזלן קונה קצת וכי אייקר ברשותי' אייקור וה"נ דכוותה ואף דבגזלן אם אי' בעינה צריך להחזיר גוף החפץ היינו משום דאינו קונה קנין גמור אבל בנ"ד דקונה קנין גמור לשעתה ודאי אמרי' ברשות החתן אייקור ואי"צ להחזיר רק דמיו:

עוד ראי' מרבית קציצה דיוצאה בדיינין מה"ת ומ"מ אי"צ להחזיר רק דמיו כדאי' בב"מ ס"ה. גלימא לא מפקינן מיני' והיינו משום שהי' קנין גמור לשעתו והראי' דלברי' לא אזהר רחמנא. והשתא קו"ח היא אם בריבית דאיכא מיד חיוב השבה מ"מ כיון דקונה אי"צ להחזיר רק דמיו כש"כ בנ"ד דלא נתחדש חיוב חזרה עד אח"כ ובשעתו קנהו קנין גמור דאי"צ להחזיר רק דמיו:

עוד ראי' מנכסי צאן ברזל דפליגו ביבמות ס"ו. דמכנסת שום לבעלה היא אומרת כלי אני נוטלת והוא אומר דמים אני נותן הדין עם מי ריי"א הדין עמה רא"א הדין עמו וטעמא דמ"ד הדין עמה משום שבת בית אבי' אבל בלא"ה הדין עמו. הנה דאף דעתה נפסק קנין הבעל בנכסי צאן ברזל מ"מ אי"צ להחזיר גופו אלא דמיהן כיון דעד עתה היו קנויים לו קנין גמור וה"נ בנ"ד כנלע"ד. שו"ר דמבואר בש"ס להיפך בב"ב קמ"ו. איבעיא להו מה שישלם שבח סבלונות מהו כיון דאי איתנייהו לדידי' הדרי ברשותי' שבוח א"ד כיון דאלו מגנבי וכו' וסו"ס מבואר דהיכא דאיתנייהו בעיני' הדרי עם השבח והא דמספקא לי' בגמ' היינו בצאן ובקר וילדו כפירשב"ם שהשבח הוא דבר בפ"ע. והנימוק"י פי' דהגמ' מיירי שהשביחו לאחר מכאן ואח"כ בלו אם צריך לשלם לו דמי השבח ג"כ אבל כ"ז שהוא בעין חוזר עם השבח כ"כ להדיא בנימוק"י ואם כן הדין אחר האירוסין כש"כ במשודכת לבד שהחפצים חוזרין בעינייהו אף שנתייקרו:

אך בנ"ד הדבר ברור ופשוט כמ"ש דאין החתן צריך להחזיר גוף השטריימיל. עתה נבוא לדין השני כמה צריך לשלם להמחו' חמש מאות מרק כמו ששילם עבור השטריימיל אז. או כשיווי חמש מאות מרק של אז כי היום ירדה הוואלוטא פלאים לעומת שהי' מקדמת דנא הנה הלכה רווחת בב"ק דף צ"ז. ברש"י ותוס' ורא"ש דהמלו' לחברו ונפסלה המטבע מ"מ אי"צ לשלם לו רק המטבע שהלוה לו וכ"כ הרמ"א בחו"מ סי' ע"ד ס"ו דאם לא התנה בפי' ליתן לו מעות נותן לו מטבע שהלווהו איברא דלענ"ד ל"ש זה רק במטבעות כסף וזהב שגופן ממון משא"כ פאפירען געלד שאין גופן ממון רק שהוא שטר על מעות והוי כנותן לחבירו שטר שישיג עבורו מעות ול"ח ההלואה גוף השטר רק מה שמשיג

עבורו וא"כ ה"ה דצריך להשיב שטר שיוכל להשיג עבורו כ"כ כמו שהיה יכול להשיג בעד השטר שהלוה לו. אמנם מה אעשה כי בחת"ס חו"מ סי' ס"ב נקט בפשיטות דגם בבאנקנאטין הדין כן. וכן מוכח בתשו' הג' מהר"ם בנעט שבחת"ס סי' ס"ה ובטלה דעתי. שו"ר באמרי יושר סי' קנ"א בשם רש"ק סי' ע"ד שכ' בשם הח"ס דבאנקנאטין שנפסלו לכו"ע צריך לשלם דמיהן והגר"מ בנעט חולק ע"ז והג' רש"ק כ' דבשטרות יש חילוק בין נפסלו להוזלו עיי"ש. אמנם י"ל דבוואלוטא שבזמננו גם החת"ס מודה דעיקר טעם החת"ס משום דבאנקנאטין דגזרת המלכות שיצאו דינא דמלכותא דינא וע"כ חשיב גופן ממון. וכ"ז בבאנקנאטין שעכ"פ הי' כתוב עליהן סוממע ידוע של כסף וזהב משא"כ על הוואלוטע דזמננו אין כתיב עליו כלל סוממע ידוע של כסף או של זהב רק כפי אשר יאשרו ויגבילו הוולאדזע הממונה ע"ז וא"כ בודאי ל"ח גופן ממון דעדיין אין המלכות עצמה יודעת איזה סך כסף או זהב ישיגו בעדה ע"כ דעתי הקלושה נוטה דבזה ודאי ל"ח גופן ממון. עוד י"ל סברא דע"כ ל"מ תשלומין במטבע שנפסלה או שהוזלה רק כשעכ"פ מעיקרא בשעת הלואה ל"ה עומד להפסל או שיוזל ואח"כ נתחדש שנפסל ע"כ בתר מעיקרא אזלי' משא"כ בוואלוטא דזמננו דהוא פוחת והולך תמיד וכמעט בכל יום ויום יורדת פלאים א"כ מעיקרא הי' עומד להיות נפחת משויו כה"ג לא אזלינן בתר מעיקרא. ודוגמא לזה בתוס' עירובין ס"ו. דל"א שבת הואיל והותרה הותרה רק אם מעיקרא בכניסת השבת ל"ה עומד שיתבטל המחיצה תוך השבת אבל אם מעיקרא הי' עומד להסתלק באמצע השבת ל"מ מה שהי' מחיצה מעיקרא עיי"ש וכעי"ז דעת ר"ת דל"א מיגו דאתקצי ביהמ"ש אתקצי לכולי יומא רק במקום שעכ"פ בתחלת השבת הי' עומד להיות מוקצה כל השבת אבל אם בתחלת השבת עומד שיתבטל הקצאתו אח"כ ל"א מיגו דאתקצי וכו' אמנם באשר אין זה רק סברא בעלמא ואין ברור שהוא כן וא"א להוציא ממון בזה ומ"מ מידי ספיקא לא נפקא] ע"כ נכון להתפשר עמו בזה:

ולכאו' י"ל דאסור להתפשר עמו דאולי אינו חייב רק חמש מאות מרק א"כ המותר שיתן לו יהיה ריבית. אך ז"א דכאן ל"ח מלוה דהי' קנוי להחתן קנין גמור עד עתה ול"ה אגר נטר. עוד נראה דאפי' בהלואה גמורה מותר בכה"ג שאינו נותן לו רק מצד ספק שמא חייב לו יותר. וראי' לזה דהרי חמשין ידענא וחמשין לא ידענא אמרי' מתוך שאיל"מ וק' דילמא אינו חייב אלא חמשין והוי השאר רבית וע"כ דכשנותן מצד ס' ל"ח רבית לכאו' יש לדחות דשא"ה דהמלוה טוען ברי מנה לי בידך ונאמן לענין איסור ריבית מצד ע"א נאמן באיסורין ואפי' קרוב ואפי' נוגע. אך הרי בחו"מ סי' ע"ה סעיף י"ח טענו שניהם ס' כגון שטענו הלוויתיך ואיני יודע כמה אין הנתבע נשבע אפילו היסת וכו' וי"א דכיון

שזוכר שלוה אינו יוצא יד"ש עד שיתפשר עמו עכ"ל הנה דאפילו כשהמלוה מסופק ג"כ מותר להתקשר עמו ואין בזה משום ריבית. והשתא דאתינא להכי נידון דידן דומה לגמרי לנידון דהתם דשניהם מסופקים בכמות החיוב אלא דהתם הוא ס' במציאות וכאן הוא ספיקא דדינא ע"כ לציי"ש נכון להתפשר כדיעה שני' דסעיף י"ח הנ"ל כנלע"ד בזה:

שו"ר בקצה"ח סי' ס"ו סוף סק"ג דבספק מי שפרע אסור לו לקיים המקח מצד ס' רבית עיי"ש הנה דאע"ג שנותן מצד ס' מי שפרע מ"מ חשיב רבית ולכאו' הוא סתירה לדברינו אמנם נראה לחלק דשא"ה דהלוה מוותר נגד המלוה והמלוה אינו מוותר נגד הלוה מאומה משא"כ בנ"ד שמפשרים בשניהם הוי כאלו שניהם הלוה והמלוה נותנים זה לזה כמבואר בחו"מ סי' ר"ה ס"ג דפשרה דינה כמכר לענין תלו' וזבין דכ"א נותן לחברו ס' זכותו ובעד זה חברו מוותר גם נגדו ס' זכות שלו עיי"ש בנתיבות וע"כ ל"ח רבית דחשוב כאלו המלוה משלם ללוה בעד זה שמקבל ממנו כנלע"ד נכון. אך אפי' כשיפשרו ביניהם נראה לפסוק שהלוה לא יתן זלאטעס רק דולרין דבזלאטעס יצטרך ליתן יותר על מה שהלוה ואית ביה חשש ריבית אף שהוזלו דבתר מעיקרא אזלי' כהא דר"פ איזהו נשך משא"כ בנותן לו דולרין כפי שיעור חובו בשעת הלוה [כגון שלוה ממנו מאה זהובים ואז הי' הדולר חמש זלאטעס נמצא דבשעת הלואה עולה עשרים דולר ואח"כ הזלו זלאטיס ועמדו עשר זהובים לדולר ישלם לו בהתפשרות בדולרין דהיינו למשל ט"ו דולרין ולא מאה וחמשה זהו' אף דשוין ושקולין במחירם] דבזה אפי' ניזל בתר מעיקרא י"ל דאין בו משום רבית כמבואר בארוכה לקמן סי' קכ"א שוב יצא לאור ס' הטהור אבני נזר חחו"מ ושם סי' כ"ג כ' ג"כ דהיכא דנותן משום ס' חיוב ליכא איסור רבית וברוך שכוונתי לדעת קדושים והנה הבאנו ראי' לזה מחו"מ סי' ע"ה סי"ח:

שו"ר בשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קנ"א כתב להוכיח מחת"ס יו"ד סי' קל"ד דבאנקנאטין אין דומין למטבע ואם נפסלו אינן כלום וכן הביא מהגהות ח"ש לרש"ק ז"ל בחו"מ סי' ע"ד בשם ח"ס דבאנקנאטין הוי כמו שטרות ובלוה שטרות ונפסלו לכו"ע צריך לשלם דמיהן והוא היפך המבואר בתשו' ח"ס סי', ס"ב הנ"ל ועיי"ש באמרי יושר מזה] אך שכ' דה"ד בנפסלו לגמרי אבל בהוזלו משלם כמו שהלוהו וסוף דבר העלה ג"כ לפשר ביניהם כי אין בידנו להכריע גם כ' דאם תבעו פ"א ולא רצה להחזיר ו כלל נעשה גזלן ומשלם כשעת הגזילה. ונלע"ד ראי' לזה מירושלמי גיטין פ' הנזקין מלו' שנעשה כפרנית הרי היא כגזל ומשלם מעידית:

עבדו ותלמידו המשתחו' מול הדרת קדשו ביראה. ארי' צבי בן מרים קילא

סימן קג

בעזהי"ת קאזיגלוב תר"פ לפ"ק להה"ג ר' ארי' ליבוש רובין אבד"ק צעשינוב שליט"א **שאלה** ברב א' ששל"ח והי' לו בן קטן וחתנו נוהג ברבנות בחייו כמה שנים בכל הענינים ואחרי פטירת הרב ז"ל נתנו לו כתב רבנות אך התנו שהבן הקטן לא יפסיד חזקתו, ועתה הבן הגדיל וטוען שהרבנות שלו ורבים מאנשי העיר מחזיקים בו ליתן המשרה על שכמו וכתב כ"ת שחתן הרב מסר מודעה שאינו מתרצה לזה. ומסירת מודעה כזו אין לה מקום מה שייך מסירת מודעה שאינו מתרצה ומה טובה עשה לנו שנתרצה. מסירת מודעה שייך כשמוכר או נותן חפץ שלו ומוסר מודעה שאינו מוכר בלב שלם משא"כ כאן הוא לא נתן כלום ואדרבה אנשי העיר נתנו לו הרבנות וז"פ:

והנה בעיקר דין ירושת הרבנות יש מחלוקת הפוסקים. כי דעת הרמ"ע הובא במג"א סי' נ"ג דכתר תורה ליתא בירושה וכך העלה בחת"ס או"ח סי' י"ב אך בס' הבהיר אבני נזר ליו"ד סי' שי"ב הסכים לדעת הריב"ש והמבי"ט דגם כתר תורה איתא בירושה עוד כ' שם דברב שלנו גם הרמ"ע מודה עיי"ש דבריו הנחמדים מפז. וגם אני עני אענה חלקי בזה דלרב שלנו גם הרמ"ע מודה דדוקא בימים הראשונים של"ה מתפרנס מזה כמ"ש הרמב"ם באבות ועיקר הרבנות הוא שיהא הוא ראש לכ"ד וסרים למשמעתו ושלא יהי' רשות לשום אדם לדון ולהורות ולהתנהג ברבנות זולתו וזה כתר תורה שאינו בירושה משא"כ היום דידוע עיקר הרבנות הוא לצורך פרנסה ולפי"ז אין הרבנות גורם כבוד כלל אדרבה מי שהוא ת"ח ואינו רב נכבד יותר מרב יען שאינו צריך לעיר כמשאז"ל נהנה ממנו דומה לקיתון של חרס שאין לו תקנה וא"כ אדרבה הרבנות הוא סיבה שלא יהי' נכבד אך עיקר כוונתו להתפרנס מזה ואפילו מיעוט הרבנים שהם נכבדים לעדתם מ"מ עיקר כוונתם בהרבנות הוא כדי שיתפרנסו במנוחה ובלי בטול תורה. ומעיקר הדין הי' אסור ליטול שכר ע"ז ורק משום שנוטל שכר בטלה וא"כ אין זה בעבור תורתו בעצם רק שכר בטילה ומה ענין זה לכבוד תורה הרי אדרבא מצד תורה אסור לו ליקח שכר והר"ז ככל המינויים כחזן ושו"ב וכדומה שכולם איתנייהו בכלל ירושה כמ"ש הרמב"ם (פ"א) ממלכים וה"נ כיון דאביו הי' לו חזקה שלא להעבירו ממינוי זה שיהי' פרנסתו בכבוד משכר בטילה גם בנו יורש זה נראה לפע"ד:

אך אכתי י"ל דכיון דנוטל רק שכר בטילה ל"ש בזה ירושה כיון שאינו בעבור רשות רק בעבור שלילה ולא מצינו חזקה רק בחזן ושו"ב שיש לו חזקה למינוי זה משא"כ ברב שאם דנין רק על פרנסה הוא רק בעבור בטלה ל"ש חזקה על בטלה וצ"ע:

ועתה נבוא לנ"ד כת"ר כתב בתוך דבריו דכיון דבשעה שמת האב ל"ה ראוי לרבנות ולא ירש אז את הזכות אף שהגדיל אח"כ וראוי לרבנות א"א לו לירש עוד. וכזה מבואר בא"א או"ח סי' נ"ג. בזה יש לדבר והנה י"ל זה בב' אופנים ובב' לשונות הא' י"ל מדכתיב גבי ירושה כי ימות ע"כ ל"ש ירושה רק בשעת מיתה ולא אח"כ וכעי"ז דעת הרמ"ה בטור יו"ד סי' קס"ז בגר שמת והניח עבדים קטנים דלא זכו עצמן בני חורין דה"ה אפילו הגדילו ולא זכה בהם אדם אין יכולין לזכות בעצמן דאין מיתת האדון מתיר רק ברגע מיתה ולא אח"כ וכ"פ בשו"ע יו"ד סעי' ס"ה אך זה נסתר מהא דסו"פ מי שמת (קנ"ט:) בן שירש את אביו בקבר להנחיל לאחין מן האב הנה דגם לאחר מיתה שייך להנחיל דהבן כבר מת ומ"מ יכול עתה להנחיל להאחין. אך י"ל בלשון אחרת דל"ש ירושה רק כשראוי לירש מיד כשהירושה נופלת לפניו אבל כשאין ראוי אז לירש פקע זכותו. וקצת דוגמא מצינו ביבום דתלוי ג"כ במיתה כדאמרי' ביבמות י"ג. מיתה מפלת דכל יבמה שאין אני קורא בשענ"פ יבמה יבוא עלי' הרי היא כאשת אח שיש לה בנים ואסורה ולא חל חיוב יבום רק בשעת מיתה וה"ה די"ל בנחלה דיבום בנחלה תלי רחמנא ושניהם שוין ושקולים אך בתוס' רפ"ק דיבמות מבואר דהא דכל יבמה שא"א קורא וכו' הוא משום דרכי נועם עיי"ש אך ברשב"א ר"פ החולץ הק' לענין החולץ למעוברת דנימא כל יבמה וכו' עיי"ש ובמעוברת ל"ש דרכי נועם כמ"ש התוס' ר"פ ב' דיבמות עיי"ש וע"כ דל"ל להרשב"א הא דהתוס' ולפמ"ש בכללי התלמוד דכמו דאין היקש למחצה ה"ה דכמו שלמדין זה מחברו כך למידין חברו מזה וכן מבואר להדיא בשבועות ל"ד סוף ע"ב בהא דפריך ותיהדר עדות ותגמר לה מפקדון עש"ה דוק ותשכח. וא"כ י"ל דילפינן נחלה מיבום דלא חייל רק בשעה ראשונה ולא אח"כ. ולכאו' יש לדחות דשא"ה משום דחל איסור אשת אח וכן מוכח לכאורה הלשון הרי הוא כאשת אח שי"ל בנים ואסורה אך הרי ברשב"א יבמות מ"א. גבי הא דאמרינן כל יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להיתרה הראשון כי דחיוב יבום וחליצה ליכא הנה דאפילו היכא דליכא איסור אשת אח מ"מ כיון דנפסק פ"א חיוב יבום לא הדר וחייל וה"נ י"ל כן בנחלה. [שו"ר ברשב"א שם מ"א. דזה מצד דרכי' דרכי נועם וכיון שהותרה פ"א לעלמא א"א שישוב עלי' זיקת יבום וא"כ אי"ר לנ"ד. אך גם להיפוך אי"ר דהתם הותרה ונאסרה וחזרה והותרה א"כ חל עלה פ"א זיקת יבום בשעת מיתה אבל בערוה בשעת נפילה י"ל דבלאו ה"ט דדרכי נועם לא חל עלה זיקת יבום וה"ה בנחלה] וסמוכין לזה מהמבואר ברות קפיטל ד' דקנין הנחלה עם קנין היבמה ענין אחד הוא ואף דשם ל"ה מצות יבום מ"מ הי' מעין מצות יבום כמ"ש

הרמב"ן עה"ת פ' וישב ל"ח פסוק ז'. וגם אי' בב"ב ק"ט. כיון דלענין יבום בן ובת כי הדדי נינהו לענין נחלה נמי בן ובת כי הדדי נינהו עיי"ש:

ולכאו' יש לה"ר לזה מגיטין מ"ח בלוקח שדה מאביו והקדישה ואח"כ מת אביו פליגי ר"י ור"ש ור"מ לר"י ור"ש דינו כשדה אחוזה ואינה יוצאה לבעלים ביובל ולר"מ דינו כשדה מקנה ואפילו בלוקח שדה מאביו ומת אביו ואח"כ הקדישה לר"מ צריך קרא ליחשב כשדה אחוזה ואל"כ ס"ד דדינו כשדה מקנה דאין קנין ירושה חל על קנין המקח עש"ה ומריש הוה קשיא לי דהרי מפורש בערוכין כ"ו: במשנה. דהטעם דשדה מקנה אינה יוצאה לכהנים ביובל הוא משום דא"א מקדיש דבר שא"ש ואף דעתה אין קנין ירושה חל מ"מ לאחר יובל כשיכלה קנינו יחול קנין ירושה וכמבואר ביבמות ל"ב לענין אחע"א דכי משכח רווחא חייל ה"נ אף דאין קנין חל על קנין מ"מ לאח"כ דמשכח רווחא חייל:

אבל להנ"ל א"ש דירושה אינה חלה רק בשעת מיתה וכיון דבשעת מיתה לא הי' חל הירושה שוב א"א לחול אח"כ ביובל וכעי"ז כ' באבני מילואים בשו"ת סימן י"ב לענין אין שבועה חלה על שבועה דאע"ג דביבמות ל"ב. לענין אאחע"א דמיתלא תליא וקאי ואי משכח רווחא חייל מ"מ לענין אין שבועה חלה על שבועה אפילו כי משכח רווחא לא חייל דשבועה שהאיסור ע"י דיבורו כל שלא חל הדיבור בשעתו א"א לו לחול אח"כ עיי"ש.

(הנה** ובגוף דברי אבני מלואים הנ"ל יש להעיר לכאורה מירושלמי פ"ק דברכות ה"ו שהביאו הרא"ש בפ' ערבי פסחים סי' ב' דאם הי' שותה בעש"ק מבעוד יום ומשך סעודתו עד שקידש היום אי"צ לברך בפה"ג בשעת קידוש ולכאו' ק' לדעת רש"י עירובין מ':. וראב"ן ומג"א סי' תרכ"א דכל דבר הטעון כוס היינו שצריך לברך בפה"ג על הכוס אפי' אינו שותה עי' ש"ע הרב ז"ל סי' ק"צ ס"ב בארוכה א"כ איך יוצא ידי קידוש על הכוס כשאין מברך בפה"ג ונתקשיתי בזה עד שמצאתי בשו"ע הרב ז"ל סי' ער"א סי"א שכ' וז"ל ואף להאומרים שתקנת חכמים הוא בקידוש וכ"ד הטעון כוס שיברכו עליו ברכת היין תחילה כמ"ש סי' ק"צ מועלת ברכה ראשונה לקידוש כמו שמועלת לברכת הנהנין שאי"צ לחזור ולברך עיי"ש ולכאו' מה דמיון הוא ברה"נ אין צריך לברך דוקא בליל ש"ק ע"כ סגי כשבירך ביום שיוכל לשתות גם בלילה משא"כ קידוש צריך שיהי' דוקא בלילה משקידש היום או עכ"פ אחר תוס' שבת ע' מרדכי פ"ב דמגלה בשם ר' טובי' מווינא ומג"א סי' רס"ז והרי לא בירך בפה"ג משקידש היום והרי לדעה זו ברכת בפה"ג הוא חלק ממצות קידוש ומזה נשמע דכיון דברכת פה"ג מועלת לפטור גם שתיית הלילה

חשוב כאלו בירך בלילה ממש וכעין שיטת רש"י יבמות מ"ט: דחלות קדושין הוא לכל רגע כל זמן היותה מקודשת [העירני לזה ח"א] ולפ"ז י"ל גם, בשבועה דמועלת על כל רגע וחשוב כאלו נשבע על כל רגע מחדש וע"כ אפשר דגם בזה שייך אי משכח רווחא חייל אמנם באמת לא דמי כלל דהתם היא כסדר אשת אח משא"כ בשבועה אע"ג דאם חיילה השבועה חשוב כאלו הדיבור ישנו במציאות גם אח"כ מ"מ אם אינו ראוי' לחול בשעה שמוציא השבועה מפיו בטלה לגמרי ולא חיילה כלל וראיה לזה מקידוש גופא דאם מקדש קודם תוס' שבת לכ"ע ל"מ כמבואר במרדכי ומג"א הנ"ל ולמה לא אמרי' ג"כ דהדיבור של קידוש חל על כל רגע וחשוב כאלו מקדש גם אח"כ כשקידש היום וע"כ דז"א דכיון דלא חל הקידוש בשעתו פקע דיבורו לגמרי ודוקא בפה"ג דחל בשעתו בע"ש עכ"פ לענין ברה"נ שיפטור את היין וכיון דהדיבור חל כל זמן שמותר לשתות על סמך ברכתו חשוב כל פעם כדיבור מחדש וכאלו מברך מחדש בפה"ג בהתקדש היום משא"כ לענין ברכת הקידוש:

עוד יש לחלק דהתם כיון דפוטר השתי' של עכשיו ממילא חשוב ג"כ כאלו בירך עכשיו דכיון דחלות הברכה הוא עכשיו מושכת גם עצם הברכה לעכשיו וראי' לזה ממשנה ח' פ"י דמקואות אכל אוכלין טמאין ושתה משקין טמאין טבל והקיאן טמאין שאין טהורין בגוף מים טמאים טבל והקיאן טהורין שהם טהורין בגוף ולכאו' ק' דבמים טמאים הרי ל"מ טבילה רק השקה כעין זריעה וכאן הגוף מפסיק ותו דביבמות ע"ח: דהיכא דאיכא חציצה בכלו אפי' אינו מקפיד חוצץ וצ"ל כיון דהטבילה במים מטהר כל הגוף מעבר לעבר חשוב כאלו המים עצמן היו עוברין בכל הגוף דחלות הטהרה של המים מושך אחריו המים עצמן וחשוב השקה הכ"נ חלות הברכה ממשיך אחרי' את גוף הברכה וחשוב כאלו בירך בלילה משקידש היום ובמק"א הבאתי דוגמא לזה משיטת הפרישה שבט"ז יו"ד סי' רס"ו סקי"א דמזוזה שהוא בין ב' פתחים ולגבי פתח א' הוא בימין מועיל גם לגבי פתח הב' שהוא בשמאל. ולפי הנ"ל יבואר היטב דכשהמזוזה פוטרת כל הפתח חשוב כאלו היתה בכל הפתח בב' עברים ממילא הוא גם בימין פתח השני ואכמ"ל:

ובהאי ענינא הנה דעת רמב"ם פי"ג מה' נדרים ה"ב דבעל עוקר הנדר מעיקרו ועיי"ש בכס"מ ובהגהות מהר"מ פאדווא ליישב מה דלכאו' הוא נגד הגמ' נזיר כ"א: דשם] מפורש בעל מיגז גייז. ונלע"ד ראי' לדעת הרמב"ם ממקרא מפורש בפ' מטות ל' פסוק ט' והפר את נדרה אשר עלי' ומבטא שפתי' אשר אסרה וגו' ולכאו' קשה כיון דבעל מיגז גייז א"כ אינו עוקר גוף דבור הנדר רק משך חלות הנדר מכאן ולהבא הוא שמיפר ואיך א"כ כתי' שמפר גם את מבטא שפתי' הרי אינו פועל כלל במבטא שפתי' ואינו מזיזו ממקומו

כלל בשלמא והפר את נדרה לחיי דזה)** אמנם לקושטא דמילתא ע"כ זה ליתא. ואדרבא משם מוכח להיפוך דא"כ אם קנה שדה מאביו ואח"כ מת אביו אפי' לא הקדישה כלל יהי' הדין כשיגיע יובל יהיה הפקר וכל הקודם לזכות זכה בו דקנינו פקע ביובל וקנין ירושה שלא חל אז א"א לחול ביובל ודין זה בודאי אינו ושם במקומו מבואר ג"כ להיפך דלר"מ חוזר השדה אליו ביובל כמ"ש רש"י ולמה חוזר אליו תהי' הפקר וע"כ דביובל חל ירושה אע"ג דבשעת מיתה ל"ה חל ירושה. ומה שהקשתי דא"כ אמאי חוזרת לבעלים ביובל הרי כאן לא שייך טעם המשנה דערכין דא"א מקדיש דשא"ש דהרי כאן גם אחר היובל הוא שלו. וצ"ל דכל שלא הי' שלו בשעת הקדש אלאחר היובל א"א שיועיל דיבור פיו להשים עליו הקדש לאחר יובל ואף שאח"כ נעשית שלו מ"מ עיקר הקדש בא מצד דיבור פיו ובשעת דיבור ל"ה שלו רק עד היובל:

ולכאו' יש לשדות נרגא בזה דהרי מבואר בכתובות נ"ט. ובכ"מ דאומר שדה זו לכשאקחנה ממך תקדש הא דל"מ הא דהוה דשבל"ע ואל"כ הי' חל וכאן כיון דעתה ג"כ שלו ל"ח דשבל"ע ושוב יועיל גם אלאחר יובל. אך אחר העיון דיחוי זה חוזר ונראה דהרי ברשב"א קדושין ר"פ האומר בהא דנותן לאשה ב' פרוטות באחת תתקדש לי עכשיו ובא' לאחר שאגרשך דחשיב דשבל"ע אע"ג דבידו לקדשה עכשיו אלעולם מ"מ אותן קדושין שניים א"א לקדש עכשיו ואף דבכלל היא עכשיו בת קדושין עיי"ש וה"נ דכוותה אע"ג דבת הקדש היא מ"מ אם דנין על חלות ההקדש דלאחר היובל חשוב עכשיו דשבל"ע דאינו ראוי להקדיש עתה אלאחר יובל כיון דעדיין אינו שלו אלאחר יובל ודו"ק. והכי הוא בירורא דהאי מילתא בעזהשי"ת. ולכאו' ק' ע"ז ממה שהכריח בס' חלקת יואב חאו"ח סי' כ"ג דהמקדש ב' אחיות לאחר ל' ומתה א' תוך ל' מקודשת השני' בהגיע ל' אע"ג דבשעת האמירה ל"ה ראוי לחול מ"מ כיון דקודם החלות נסתלק החסרון חייל [וכ"ק אדמו"ר מסאכטשוב זצוקללה"ה הגיד לי פ"א על תשובה זו שזה הוא המובחר מן המובחר שבכל ספר חלקת יואב] אך י"ל דשא"ה בב' אחיות דהחסרון רק מצד הנפעל מצד שהם ב' אחיות ולא מצד הפועל והנפעל אין לו שייכות להאמירה רק להחלות וכל שבשעת חלות נסתלק חסרון הנפעל שפיר חייל משא"כ בנ"ד דעיקר חסרון מצד המקדיש שאינו שלו דעצם השדה אין לו חסרון כלל וכיון דחסרון מצד הפועל כל שהי' לו החסרון בשעת אמירה ל"מ חייל. ועוד י"ל דדוקא כשנתקן קודם תחילת החלות מועיל דכל משך החלות לעולם הוא נמשך מצד התחלתו וכיון דבתחלת החלות הי' ראוי שפיר דמי משא"כ בנ"ד דבתחלת חלות הקדש עדיין ל"ה שלו לאחר היובל א"א שיחול הקדישו אלאחר היובל אף שאח"כ ניתקן וסו"ס מבואר מזה דאף למ"ד ק"פ כקה"ג דמי ול"מ קנין

ירושה לחול על הקנין הקדום מ"מ כשמגיע יובל נעשה שלו וע"כ דחייל ירושה ביובל אף של"ה חל בשעת מיתה מ"מ אינו ראי' גמורה לנ"ד דשם לא נפסק כח היורש משדה זו אף של"ה שלו מצד ירושה מ"מ היתה מוחזקת לו אבל כשנפסק כחו בשעת מיתה לגמרי לא שמענו. אך גם בזה יש להוכיח מש"ס יבמות (ס"ז.) דלמ"ד המזכה לעובר לא קנה אפילו ירושה מ"מ כשנולד זוכה בעבדים כמבואר שם להדי' דמעיקרא ל"ה העובר פוסל העבד לתרומה ואח"כ כשנולד פוסל אותו מתרומה מחמת חלקו. הנה דאף דבשעת מיתה ל"ה ראוי לירש מ"מ אח"כ כשנולד יורש. וכן נקט בפשיטות בספר הטהור אבני נזר יו"ד סי' שי"ב סק"ה. [שכל דבריו הם קלורין לעינים בענינים אלו כאשר יראה הרואה שם כי כלו מחמדים וכלו ממתקים]. לענין רבנות עצמו דאם הי' שני בנים והקטן הי' גדול בחכמה מן הבכור דיורש אז הרבנות משום דגדול ממנו כמ"ש רש"י בכתובות ק"ג: ד"ה האי ממלא מקום אבותיו הי' דכשאחיו הקטן חכה ממנו יורש הרבנות. מ"מ אם לאח"כ ברבות הימים נתחכם הגדול יותר מהקטן חוזר לחזקת הרבנות עיי"ש. ולפ"ז אפילו אם לא הי' מתנין בפירוש שישאר להבן חזקת הרבנות הי' לו טענה כשהגדיל וכ"ש שהבטיחו לו בפירוש שאין מפקיעין חזקת הרבנות שלו והו' כאילו התנו בפירוש שאין נותנין הרבנות לחתן הרב ז"ל עד שיגדיל ויהי' ראוי לאותה איצטלא:

אמנם כ"ז כ' באבנ"ז ליישב דעת הרמב"ם דס"ל דדוקא מחלוקת שבתוך בני המלך עצמם מסלק ירושה אבל לא מחלוקת שמחוץ. וע"ז הק' בסקנ"ג עיי"ש וע"ז תי' כנ"ל. אמנם לרש"י החולק על הרמב"ם וס"ל דאפילו מחלוקת שבחוץ מסלק ירושה אין הכרח לזה. ומה שהוכחתי מיבמות ס"ז. יש לחלק לפמ"ש לעיל בראש דברינו דיש ללמוד נחלה מיבום דכל שאין אני קורא בשענ"פ וכו' תו לא חייל חיוב יבום וה"ה בנחלה כל שאין ראוי לירושה בשעת נפילה אינו יורש. והנה בנדה כתבו הראשונים ריש יבמות דל"ש כל יבמה שא"א קורא וכו' כיון דעומדת להטהר וה"ה בנ"ד יש לחלק כן בעובר דעומד ליולד ל"ח **(מותב על חלות הנדר משא"כ מבטא שפתי' קאי על הדבור. ומזה נלע"ד מקור וראי' לדעת הרמב"ם דבעל עוקר נדר מעיקרו ופועל גם בהדבור ובמבטא שפתי' דמעיקרא:

ולכאו' יש לדחות ראי' זו דהרי בשבועות דף כ' אמרי' מבטא שבועה וילפי' לה מדכתי' ונדרי עלי' או מבטא שפתי' הנה דמבטא ג"כ שבועה עיי"ש וא"כ א"ש גם סיפא דקרא דמפר את נדרה ואת מבטא שפתי' היינו שקבלה עלי' בלשון נדר בין שקבלה בלשון מבטא. מ"מ נראה כעין שכ' רש"י בכ"מ דהדרשה תדרוש ומ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו כ"ה בזה דהא דמבטא שבועה הכי סגי במבטא לבד וא"צ לומר מבטא שפתי'

ואילו בקרא הכי כתי' מבטא שפתי' נראה פשוטו דקאי על דיבורה ממש לא על לשון מבטא לבד [דא"כ הול"ל נמי נדר שפתי'] וע"כ דהדרש' הוא ממבטא לבד ופשוטו הוא מבטא שפתי' וכעי"ז יש בתוס' מנחות כ"א: ד"ה כל לענין כל העובר על הפקודי' דאמרי' בירושלמי כל דעבר בימא יתן ואע"ג דכתיב על הפקודים זה קאי על תרומת אדנים הנה דמחלקינן הפסוק ומפרשינן לי' בב' אופנים לענין השקלים נדרש כל העובר דעבר בימא יתן ומתפרש כל העובר לעצמו ואין לו צירוף עם על הפקודים דבתר הכי ולענין תרומת אדנים פירשו העובר על הפקודים וכעי"ז הוא בנ"ד לענין הדרש דרשינן תיבת מבטא לעצמו ולענין פשוטו של מקרא יש חבור לתיבת מבטא עם תיבת שפתי' וא"כ לפי פשיטו הוא ראי' ברורה לדעת הרמב"ם ז"ל ולדעת רוב ראשונים ז"ל בנזיר כ"א: דס"ל כפשוטו דבעל מיגז גייז ואינו עוקר מעיקרא ק' שוב הא כתי' דמפר את מבטא שפתי' משמע דעוקר גם הדבור צריך לומר דנדר חל הדבור בכל רגע כהא דמבואר בשו"ע הרב ז"ל הנ"ל דברכת בפה"ג חשיב כאלו מברך בכל רגע מחדש ע"כ שפיר שייך הלשון שמפר מבטא שפתי' אע"ג דאינו עוקרו רק מכאן ולהבא:

והנה בגבורות ד' למהר"ל ז"ל פ' מ"ח חולק על התוס' שכ' דכמו דמותר לקדש בתוס' שבת כך מותר לעשות הסעודה בתוס' שבת ומהר"ל ז"ל חולק וז"ל וצ"ע דהא סעודת שבת צריך לעשות בלילה דצריך לאכול סעודה א' בלילה וא"כ איך יאכל ביום קודם הלילה ולא דמי לקידוש אע"ג דצריך לקדש בלילה מצי לקדש ביום כשמוסיף מחול על הקודש דהתם הקידוש מוכיח שהוא מוסיף על הלילה [ולע"ד אפשר דצ"ל שהוא מוסב על הלילה] ולכך יכול לקדש ביום דהקידוש קאי על השבת וכו' עיי"ש ונלע"ד לבאר דבריו ז"ל בהקדם דברי רמ"א חו"מ סי' ר"ט בשם המרדכי דאע"ג דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם הייי"ד כשהקנה סתמא אבל אם אמר לכשיבא למולם חל. ולכאו' אין מובן הטעם כלל דאפי' למ"ד אדם מקנה דשלב"ל אינו חל עד שיבא לעולם כדאי' ב"מ ס"ו: וא"כ למ"ד אין אדם מקנה דשלב"ל אפי' לכשיבוא לעולם אינו חל ומאי נפ"מ במה שפירש. [וער"ן נדרים פ"ה דאפי' למ"ד אדם מקנה דשלב"ל הייי"ד כשפירש כשיבא לעולם. ומהמרדכי משמע להיפך דאפי' סתמא כפירושו כשיבא לעולם וסו"ס ק' מאי נפ"מ בין פי' לכשיבא לעולם או לא פירש] ונלע"ד דהנה בירושלמי פ' מי שאחזו פליגי ר"י ור"ל במגרש אשה לאחר ל' ואחזו קורדיקוס אם אזלינן בתר נתינה וכשר אי אזלינן בתר חלות ופסול ואי אזלי' בתר חלות היינו דחשיב כאלו מעשה הנתינה הי' לאחר ל' בשעת חלות וכ"כ באבני נזר או"ח סי' נ"א. וס"ל להמרדכי פשר דבר בזה דאי מקנה סתמא שיחול לאחר שיבא לעולם חשיב האמירה עתה והחלות לבד לאחר ל' וס"ל דאזלי'

בתר אמירה כמבואר ברמב"ם פ"ב מ"ה גירושין דס"ל דמה"ת אזלינן בתר נתינה ואם נתן לאחר ל' ואחזו קורדקוס אינו בטל רק פסול ומה"ת כשר הנה דאזלי' בתר נתינה ולר"י שהנתינה אח"כ ה"נ ל"ח שהאמירה אח"כ בעת שיבא לעולם ע"כ אינו חל דהוי דשלב"ל אבל במפרש לכשיבא לעולם ס"ל דאזלי' בתר חלות היינו דאז חשיב כאילו גם הדיבור וההקנאה הי' אח"כ וע"כ חשיב כאילו הקנה דבר שבא לעולם כנלע"ד ביאור ד' המרדכי ולפ"ז יבוארו דברי מהר"ל ז"ל דכיון דהקידוש מורה שמוסב על הלילה הוי כמפרש שיחול כשיבוא השבת וכה"ג חשיב כאילו הדיבור של קידוש הי' אח"כ ושפיר יוצא:

ויש להוסיף דמהר"ל ס"ל דאפי' נימא בכל דשלבל"ע דלא כמרדכי דאפי' אמר לכשיבוא לעולם לא חייל הייד התם דדיבורו לכשיבא לעולם אינו נצרך אל החלות ואין לו שייכות להחלות והוא דבר בפ"ע ואינו יכול לפעול ולחדש בחלות הקנין דבר משא"כ בנ"ד דכך הוא נוסח הקידוש ומצותו בכך לומר בנוסח זה שמורה שמוסב על הלילה ע"כ כחו יפה לפעול על החלות וחשיב לכו"ע כאלו הי' דבור הקידוש בלילה כעין דס"ל להמרדכי בכל מקנה דשלב"ל לכשיבוא לעולם אך דשם המרדכי יחיד בדבר וכאן לכו"ע ס"ל כן:)** שא"ר בשעת נפילה לירש. וכ"ז בעובר דאין חסר רק לידה משא"כ ברבנות דאינו עומד לירש הרבנות דשמא לא יגיע להוראה ורובא דרובא הנכנסין לתלמוד אין יוצאין להוראה. ותו דע"פ רוב קרוב יותר שיקחו רב אחר שלא יתרצה להשאיר הזכות להבן ויהי' מוכרחים ליתן לו הרבנות לחלוטין כי א"א להם להיות בלי רב עד שיגדיל. ומסתמא אותו הרב לא יסכים בשום אופן להיות רב לזמן כי מי פתי יסור הנה להשתמש חדא יומא בכסא דמוקרא והדר ליתבר ואין זה דרך העולם. ושוב י"ל דכל שאינו ראוי לירושה בשעת נפילה אינו יורש ועוד דשאני ירושת ממון דזוכה בו ממילא ואינו מחוסר גובייא בקנין משא"כ ירושת הרבנות דאפילו כששלום בישראל אינו זוכה ברבנות עד שימנוהו כמ"ש שם סקי"א מש"ס רפ"ק דר"ה עיי"ש ושפיר י"ל דכל שנפסק הירושה פ"א אינו חוזר ונראה. דדוקא ירושה דממילא לא פקע אבל החיוב שיהי' על הקהל למנותו כיון דפקע פקע. ותו דאין סברא שיהי' חיוב על הקהל להמתין עליו עד שיגדיל או לקבל רב לזמן עד שיגדיל דל"ש שימצאו איש שיתרצה לזה דלישתמש חדא יומא בכסא דמוקרא והדר ליתבר. ועוד דלא דמי כלל להא דיבמות (ס"ז.) דהתם שאר יורשין אין באין רק מכח ירושה ולפי הירושה אין בכחן לירש עד לידת העובר. אבל בנ"ד הרבנות של הקהל הוא בעצם רק דכל זמן שהרב חי הוא או בנו וראויין לאותה איצטלא יש להם חזקה שלא לדחותם אבל אם אין ראויין לכך הדרא סודרא למרי' והרבנות בעצם לאנשי העיר. ממילא יש כח בשלהם להמנות מי שירצו. ותו דבאבנ"ז שם סק"כ הביא דאח"כ חזר בו

מכל זה וס"ל כהכני"ח דבעינן בירושת רבנות רוב בנין או רוב מנין. ולפ"ז כ' שם סקכ"ג אליבא דרש"י דכשיש מחלוקת בישראל אף שאח"כ השלימו אין לו חזקת ירושה עוד דכבר פסקא ירושתא לגמרי. וא"כ פשוט דה"ה בנ"ד כל שלא הי' ראוי לרבנות בשעת מיתת האב פסקה ירושתי' לגמרי ותו אין לו זכות ברבנות דהואיל ופסקה פסקה. ועי' תוס' גיטין י"ג. דמצוה לקיים דברי המת משום דמכחו יורשין עיי"ש. ביאור הדברים נראה דברגע המיתה שאז חל הירושה. אז חשיב עדיין בעלים ויש לו עדיין קנין בנכסיו. וראי' לזה הלח"מ פ"ט מה' גירושין דאף דאין גט לאחר מיתה מ"מ ביחד עם המיתה יכול הגט לחול. וטעם אין גט לאחר מיתה משום דאז פקע לי' רשותא דמגרש כרש"י גיטין י"ג. הנה דביחד עם המיתה עדיין לא פקע כוחו וקנינו ע"כ הו' הירושה מכח המוריש וא"כ כאן דבשעת מיתה ל"ה ראוי לירש ל"ש ירושה דליכא אח"כ כח מוריש. ואף דביבמות (ס"ז.) מבואר דעובר יכול לירש אחר שנולד אף של"ה ראוי בשעת מיתה אמנם הרי בתוס' יבמות ס"ז. מבואר דעובר כשנולד זוכה למפרע בירושה ואף מעשה ידיו דמעיקרא זוכה בהם אח"כ ע"ש. וזה ראי' דס"ל סברא זו דכל שנפסק פ"א הירושה א"א לירש ע"כ כתבו דזוכה למפרע וגדול א' הביא סעד לדברי מרשב"א יבמות ר"פ החולץ דמעוברת שהפילה נעשית זקוקה למפרע ליבום דאל"כ הא כל יבמה שא"א קורא וכו'. ולעיל דמיתי נחלה ליבום שאם א"א קורא בשעת נפילה יבמה יבא עלי' אין חל עלי' חיוב יבום וה"נ בירושה אם אינו ראוי לירושה בשעת מיתה אינו יורש. וכיון דמבואר ברשב"א דהיכא דחל אח"כ זיקה למפרע שפיר דמי ה"נ בירושה דכוותה. ודפח"ח ויפה העיר. וכ"ז התם אבל בנ"ד ל"ש כלל לומר דזוכה למפרע ברבנות דכיון דבשעתו ל"ה מגיע לו זכות הרבנות מחמת של"ה ראוי לזה מאין יבא לו אח"כ הזכות למפרע. ובודאי דאין לחדש מעצמנו דבר כזה בלא ראי' שיחול ירושת הבן למפרע רק היכא דאיתמר בהדי'. ועוד יש חילוק דבשלמא בירושה דהממון של הירושה לפנינו שייך לומר שזוכה בו למפרע וחשיב הממון למפרע שלו ונפ"מ דכל השבח של הממון שהי' מעיקרא והוא נעשית ג"כ שלו כמבואר בתוס' יבמות (ס"ז.) במעשה ידיו של עבד דמעיקרא דהוא ג"כ של העובר כשנולד. משא"כ בנ"ד אין שום דבר בעולם לזכות בו רק מה שמתנהג ברבנות ואם עבר זמן של"ה רב הוא מעוות שלא יוכל לתקון:

ובזה יובן הא דמבואר בריש ר"ה דאע"ג דמלכות איתא בירושה מ"מ אין מונין לו אלא מעת שמנוהו ע' אבנ"ז סי' שי"ב סקי"א ובאבנ"ז יו"ד סי' ה' בזה. ולענ"ד הקלושה כמש"כ לעיל דכ"ז שלא מנוהו ולא נהגו בו כבוד מלכות שתהי' אימתו עליך ממילא אינו מלך ואף שעפ"י דין יורש וחייבים תיכף להמליכו מ"מ אם לא המליכו אותו הרי נגזל ממנו

זכותו לזמן ול"ש למנות מלכותו מעת שמת אביו אף שעפ"י דין מגיע לו מ"מ סו"ס הרי ל"ה מלך. בשלמא בירושת ממון אף אם יאונה שגזלו ממנו ממון הירושה בשעת מיתת האב מ"מ חשיב יורש דאף שאין הממון ברשותו מ"מ הוא שלו. וקנין שלו א"א להפקיע ע"י גזילה [ותו דבכל רגע מחויב הגזלן להשיב הגזילה וכשישיב יהי' למפרע שלו וברשותו כמ"ש בשטמ"ק ב"ק ל"ג.] משא"כ בנ"ד כשלא המליכו אותו תיכף אין לו כלום בזמן הזה ומאומה לא נשא בעמלו. וא"כ מה בכך שעפ"י דין מחוייבין למנותו סו"ס כיון שלא מנוהו אינו מלך וגם ל"ש לומר דאח"כ כשממנין אותו זוכה במלכות למפרע דאין כאן במה לזכות וחסרון לא יוכל להמנות.

עוד יש סברא דכאן ל"ש לומר שזוכה בהרבנות למפרע דדוקא עובר שהי' עומד לבוא לכלל ירושה כשיולד שייך לומר דאח"כ יורש למפרע משא"כ בנ"ד ל"ה עומד לירש כנ"ל דאולי לא יגיע להוראה כעין המבואר בחולין י"ד. דאם נעשה אח"כ דבר של"ה עומד מעיקרא להיות כן ל"א הוברר הדבר למפרע. וכ"מ בתוס' ביצה יוד. דאם נפתח פתח חדש ל"ש לומר ברירה ע"ש ה"נ ל"ש לומר שזוכה אח"כ למפרע רק בדבר שהי' עומד לכך מעיקרא. עוד י"ל דדוקא לענין ירושת ממון דכתיב ובן אין לו ודרשי' עיין עליו כדאי' בב"ב קט"ו. דאפי' בן הבן יורש וכן לעולם וה"נ לענין זה אף שעכשיו אינו ראוי כל שיהי' ראוי לאחר זמן הוא בכלל עיין עליו שלא להפקיע זכות ירושתו. וכ"ז בירושת ממון אבל בירושת מלכות ל"כ אין לו ול"ש לדרוש עיין עליו שפיר י"ל דכל שא"ר בשעת מיתה תו אינו יורש וג"ז נכון:

ולכאו' יש עוד להוכיח דל"ש ירושה רק בשעת מיתה מהא דאמרי' בכ"מ האחין שחלקו לקוחות הן למ"ד אין ברירה ול"א הוברר הדבר למפרע שבשעת מיתה עלה לו חלק זה. וק"ל לכאו' מה ענין זה לברירה ולמה צ"ל כאן הוברר למפרע. הרי מבואר בתוס' רפ"ק דב"מ דף ב'. בד"ה וזה נוטל רביע דבשעת נפילת הירושה חשיב כולו לזה וכולו לזה וכ"מ בחולין כ"ה: במשנה הפטורין מקלבון חייבין במע"ב. ע' שטמ"ק כתובות ל': בד"ה ואי דלא מצי לאהדורי אמאי חייב שכ' דבכל קנינים כך הוא דאם ב' הגביהו מציאה יחד כל אחד זוכה בכולו רק אח"כ חולקין משום דא"א שיקח כ"א כולו וזה רק דרך פשר בעלמא. אבל בשעת קנין כל אחד קונה קנין גמור בכולו עש"ה. [ובירושלמי סוף בב"מ. כותל שבין ב' חצרות כלו לזה וכלו לזה והדברים עתיקין] וככה הוא בירושה בשעת מיתה כ"א זוכה בכל הירושה ואח"כ חולקין

(ולכאורה** יש סתירה לזה מש"ס ב"ב קכ"ו. בכור ופשוט שהניח להם אביהם ענבים ובצרום זיתים ומסקום בכור נוטל פי שנים אפילו דרכום. דרכום מעיקרא עינבי והשתא

חמרא אמר מר עוקבא בר חמא ליתן לו דמי היזק ענביו. פרשב"ם דקו' הש"ס הי' דקניא בשינוי כיון דדרכום וגזלן משלם רק כשעת הגזילה. ומינה דחשיב עוד בשעת מיתה דחציו להיורש השני דאל"כ למה יחשב גזלן כיון עדיין הכל שלו. אך דיחוי זה חוזר ונראה דהרי בחולין קל"ה. ומייתי לה בב"ק ס"ו. לענין ראשית הגז דלא הספיק ליתן עד שצבעו פטור דקני' בשינוי ואע"ג דאכתי לא מטו לידי' דכהן [דמה"ט אינו מחוייב לשלם לו דמים כשאר גזלן כמ"ש רש"י ר"פ הגוזל עצים צ"ג: ד"ה פטור] רק שיש עליו חיוב נתינה מ"מ חשיב גזלן לקנות בשינוי א"כ ה"ה בחלק ירושה אף דחשיב גם שלו מ"מ הרי עכ"פ מחוייב ליתן המחצה לחבירו ע"כ חשיב גזלן לקנות. בשינוי. ואין להקשות לפמ"ש רש"י ב"ק צ"ג. הנ"ל בלא הספיק ליתן לו עד שצבעו פטור אפי' מדמים משום דאכתי לא מטי ליד כהן. א"כ נימא דאם אח א' דרך הענבים יקנה בשינוי ולא יצטרך לשלם כלל ולמה צריך ליתן לו דמי ענביו. לק"מ דשאני הכא דגם לחבירו שייך כל הירושה ושפיר חשיב כמטא לידי' לענין זה שיצטרך לשלם לו הדמים. ובב"ק ס"ו. כ' רש"י ט"א אהא דלא הספיק ליתן לו עד שצבעו פטור מדמים משום דהי' ממון שאי"ל תובעין:

ובגוף ד' רשב"ם ב"ב קכ"ו. הנ"ל בטעם ענבים ודרכום משום שינוי התוס' שם ד"ה אבל חולקים ע"ז, ולא נהירא להו פירוש רשב"ם עיי"ש. ונראה דהתוס' מפרשים דדוקא בענבים ובצרום דל"ה שינוי וא"כ אם הי' שבח בזה ממילא לכו"ע הי' בכור נוטל פי שנים כדאי' שם קכ"ד. דיקלא ואלים ארעא ואסיק שרטון דכו"ע לא פליגי דבכור נוטל פי שנים כיון דהוא שבחא דממילא וליכא שינוי. וא"כ עיקר החסרון כאן משום שהיורשין השביחו וע"ז מועיל מחיית הבכור שלא ישביחו וכיון דשלא כדין השביחו דינו כשבח דממילא וננטל פי שנים. אבל ענבים ודרכום דאיכא שינוי ודומה לחפורה והר שובלי שלופפי והא תמרי דלעיל קכ"ד. דלרבנן אף דהשבח ממילא אין בכור נוטל בו פי שנים ל"מ מחאה דהמחאה ל"מ רק לסלק מעשה היורשים שיחשב כשבחא דממילא והיכא דאיכא שינוי אפי' בשבחא דממילא לא שקיל בכור פי שנים וז"ב וע' בשט"מ עוד פירושים בהא דענבים ודרכום ולכולם אין התחלה לקושייתנו. ולפי דברינו דקודם חלוקה חשיב כולו לזה וכולו לזה יש ליישב קצת קו' התוס' ב"ב קכ"ו: סוד"ה לא עשה כלים וכו' וכי על חלק אחין הוצרכו לישאל, ולהנ"ל י"ל דזה ה' שאלתם כיון דחשיב כולו גם לזה שמכר ממילא הועילה מכירתו:)** וא"כ למ"ל לומר הוברר למפרע נימא דהחלוקה הוא רק מכאן ולהבא וא"כ לא תלי מידי בברירה. וע"כ צ"ל דאם נימא דהחלוקה רק מכאן ולהבא כש"כ דל"ח ירושה רק לקוחות. ודוקא אם אמרי' הוברר למפרע דכך הי' בשעת מיתה חשיב ירושה אבל אם החלוקה רק מכאן ולהבא ל"ח ירושה

רק לקוחות וחוזר ביובל. ומה שפרש"י דמש"ה חשיב לקוחות משום דדילמא נפל חלק השני בחלקו ועתה מחליפין חלקיהם. זה אם נרצה לומר שיחול החלוקה למפרע ורש"י לשיטתי' בחולין י"ד. דלמ"ד אין ברירה חיישינן שמא תרומה שתה [ואף שהוא אמר ב' לוגין שאני עתיד להפריש יהיו תרומה ומה ששתה לא הפריש מ"מ כיון דאי"ב אפשר שמה ששתה הי' עומד להפריש. ורעק"א נתקשה בדברי רש"י אלו הרבה, דהרי אמר בפי' מה שאני עתיד להפריש יהי' תרומה ואיך א"כ אפשר לומר על מה שלא הפריש שהוא תרומה. ובספרי שיח השדה סי' ד' כתבתי שדברי רש"י הם ש"ס ערוך בזבחים ג'. דלמ"ד אי"ב ל"ח סתמא רק של"ש והתם שייך ג"כ קו' הנ"ל כיון שאמר לאיזה שארצה אגרש איך אפשר לומר על זו שלא רצה שהגט נכתב לשמה וע"כ צ"ל דלמ"ד אין ברירה אמרי' דאפשר דמעיקרא הי' עומד לחפוץ לגרש את זו והכ"נ אמרי' מעיקרא הי' עומד לב' לוגין אחרים שבאו לכלל הפרשה ואכמ"ל] וה"נ אם נימא דהחלוקה חל למפרע וכיון דאי"ב אפשר שיהי' מעיקרא ממש היפך ממה שהם ביררו עכשיו ממילא עכשיו מחליפין החלקים והו' לקוחות, אבל אם נרצה לומר דאין חל החלוקה רק מכאן ולהבא איצ"ל דהוי לקוחות משום שהחליפו חלקיהם רק דכיון דהחלוקה אחר מיתה אין עלי' דין ירושה רק לקוחות ומינה דל"ש ירושה רק בשעת מיתה ולא אח"כ. וזה ראי' להתוס' יבמות ס"ז. לענין עובר דאח"כ זוכה למפרע דאל"כ ל"ה לי' לזכות אח"כ אך כשזוכה למפרע חשיב כאילו ירש בשעת מיתה כמו למ"ד יש ברירה דאחין שחלקו יורשין הן אע"ג דבשעת מיתה הי' כולו לזה וכולו לזה מ"מ כיון דאח"כ חל החלוקה למפרע חשיב כאלו הי' קנין החלוקה מיד בשעת מיתה. ויש לדחות דלעולם גם אחר מיתה שייך חלות ירושה. אך גדר ירושה שיהי' נעשה מאלי' כדאי' ב"ב קמ"א: דירושה באה מאלי' ולא שיהי' על ידי מעשה אדם. ע"כ חלוקה שהוא ע"י מעשה א"א שיהי' עלי' שם ירושה. אך אם אמרי' ברירה והוברר למפרע שכך חל בשעת מיתה חלק פלוני לזה וחלק פלוני לזה וכיון דנעשה בשעת מיתה דומה לירושה ואף שבא בסיבת מעשיהם שלאח"כ מ"מ בשעת מיתה עדיין ל"ה מעשה אדם בזה. וחשיב בא מאלי'. ומעשיהם של אח"כ גרמא בעלמא הוא אבל אם נימא דהחלוקה חל מכאן ולהבא א"א שיהי' שם ירושה עלה דל"ש ירושה רק מאלי' ומ"מ מחוורתא כדשנינן מעיקרא:

ולפ"ז נסתייעו ד' אשל אברהם סי' נ"ג שהביא כת"ר דשו"ב שמת והניח בן קטן ומינו הקהל שו"ב אחר והגדיל הקטן ותובע חזקתו אין טענתו טענה. וראיתי לכת"ר שהעיר ע"ז מיומא י"ג: באירע פסול בכה"ג ומינו אחר תחתיו ראשון חוזר לעבודתו ול"א הואיל ואידחי אידחי עכ"ד. ולפי האמור לק"מ דשאני ירושה דבעינן שיהי' מיד בשעת מיתה.

אך לענ"ד בלא"ה לק"מ דהתם לא העבירוהו כלל אפילו לשעתו דודאי אפילו בו ביום שמינו אחר תחתיו הוא אסור באלמנה ושם כה"ג עליו רק מפני ההכרח מינו עוד כה"ג שיוכל לעבוד עבודת היום וא"כ שפיר ראשון חוזר לעבודתו דזכותו קודם אבל אה"נ דאם היו מעבירין אותו לגמרי לשעתו [דבכה"ג מסתלק בפה כתוס' יומא י"ב:] והיו ממנים כה"ג אחר דתו ל"ה ראשון חוזר לעבודתו וז"ב. ולמדן א' העירני דבתוס' הרא"ש הוריות י"ג ובתוס' נזיר מ"ז. דהא דראשון חוזר לעבודתו היי"ד בהפסיקו השני זמן מועט אבל אם הפסיקו כמה שנים אינו חוזר. שו"ר בס' אור המאיר סי' ל"ב העיר בזה:

עוד יש לדון לפמש"כ הרא"ה הובא בר"ן פ' המגרש דהמוכר לחברו שדה גוף ופירות ליום א' אמרי' הואיל ופסקה פסקה וקונה השדה לעולם א"כ גם כאן כיון שזכה חתנו ברבנות לזמן הואיל ופסקה זכות הבן פסקה. ואפילו הדיעות שחולקין שם על הרא"ה ע' אב"מ סי' כ"ח שכ' דהר"ן נדרים כ"ט. חולק ע"ז. [וכ"נ ממשמעות הפוסקים בכ"מ דאם מקנה קנין לזמן חל רק לזמן המוגבל] י"ל דהיי"ד בממון דהר"ן לשיטתי' בנדרים שם דקנין לזמן הוה רק קנין פירות וא"כ אם אומר שנותן גוף ופירות לזמן הו' תרתי דסתרי דכיון דנותן רק לזמן הר"ז כאומר שאינו נותן אלא פירות וע"כ ל"א הואיל ופסקה פסקה כיון דל"ח קה"ג כלל אף בשעתו. וכ"ז בממון אבל בנ"ד דל"ש קנין פירות ובשעה שהי' חתן הרב ז"ל רב בעיר הי' לו קה"ג ופירות וי"ל דלכו"ע הואיל ופסקה פסקה:

ואף אם נימא דגם בנ"ד שייך הפלוגתא דרא"ה ור"ן מ"מ י"ל דמצד ס' א"א להוציא חתן הרב מחזקתו כמו בכל ס' ממון דלקולא לנתבע. ולכאו' יש לפקפק בזה דא"כ ה"ה בנידון הרא"ה בנותן לחבירו גוף לפירות יקנה אלמולם וסוגיין דעלמא ומשמעות הפוסקים אינו כן בכ"מ וע' טואו"ח סי' רמ"ו בשם הר"פ משמע ג"כ דלא כהרא"ה ע"ז אשיב דאין ראי' מזה די"ל דלעולם דין זה ספיקא דדינא מ"מ בשדה שפיר מוציאין מן המוחזק ול"א בזה ס' ממון לקולא לנתבע, ואקדים ב' הקדמות הא'. דבאב"מ סי' כ"ח ס"ק נ"ג כ' דאף לרא"ה אין הפירוש דקנין הלוקח חל אלעולם זה אינו רק דנפסק קנין המוכר ונעשה הפקר ממילא הלוקח שמוחזק זוכה מן ההפקר ע"ש בסוף הס"ק נ"ג. הקדמה ב' דהרא"ש רפ"ב דב"מ פי' בכל האיבעיות דהתם אי חייב להכריז או לא דמצד ספק חייב להכריז וק' הא ספק ממונא לקולא וצ"ל דהא דס' ממון לקולא היי"ד בספק אם מגיע לו מן הדין או לחבירו משא"כ במציאה דשלו ודאי אינו ואף דאם הוא אבידה רשאי לזכות בו מ"מ כיון דלחבירו הוא ספק הפסד ממון שלו ואצלו הוא רק ספק ריוח זכות חבירו קודם וכן מבואר להדי' ברמב"ם פט"ז מה' מלו' ולו' לענין חנוני על פנקסו שאם מת פועל או בע"ח נוטל החנוני שלו בשבועה מפני שאין בעה"ב מפסיד כלום ואינו משלם אלא תשלום א'

ע"ש ולכאו' ק' מה בכך סו"ס ספק הוא אם חייב לו וספק ממונא לקולא לנתבע ואיך חייב שלא בשבועה. וע"כ כמ"ש דל"ש ס' ממון לקולא רק כשהוא אצל הנתבע ספק הפסד דאולי אינו חייב נמצא מפסיד שלא כדין משא"כ בזה דודאי חייב תשלום א' וכיון שבודאי לא יפסיד כלום משלו כה"ג ס' ממון לחומרא כיון דלחבירו התובע הוא ספק הפסד ואצלו אינו ספק הפסד. וא"כ א"ש מה דמבואר בכ"מ בפוסקים דקנין לזמן אינו קונה לעולם דכיון דהו' ספיקא דדינא. ואצל הלוקח אינו ספק הפסד דאפילו להרא"ה אין הקנין רק לזמן רק דזוכה מההפקר וא"כ דומה לנידון הרא"ש רפ"ב דב"מ הנ"ל דאצל הלוקה הו' רק ספק ריוח אם מותר לזכות מו ההפקר או לא ואצל המוכר הוא ספק הפסד ממון שלו. דאולי אין הדין כהרא"ה וא"כ הוא של המוכר ממילא בלא קנין חדש. וכה"ג ספק ממון לחומרא ע"כ צריך להחזיר השדה בכלות הזמן שקנה. וכ"ז בממון אבל בנ"ד ברבנות כיון דכ"ז שלא מניהו לבן הרב אין לו הרבנות כמ"ש באבני נזר כנ"ל. וכ"ז שאין הבן זוכה ממילא נשאר חתן הרב בחזקתו. וא"כ צריך להוציא הרבנות מחתן הרב שפיר י"ל דמצד ספק א"א להוציא מחזקתו כיון דחזקתו לא פקע בכדי עד שימנו לבן הרב ואי"צ זכי' חדשה בכלות הזמן שפיר אמרי' ספק ממון לקולא לנתבע:

עוד יש לחלק בין הא דיבמות ס"ז. לנ"ד עפ"י האמור דאמרי' הואיל ופסקה פסקה וי"ל דשם ביבמות ל"ש הואיל ופסקה פסקה כיון דגם בהיותו עובר לא אפסקי' אחר רק שאר היורשין וכיון דבירושה הוא להם עדיין לא פסק ראשית האב לגמרי מממון זה כמבואר בש"ך יו"ד סי' שד"מ וסי' שמ"ח סק"ה דאם ירשו ממון מאביהם מוציאים מהם בע"כ לצורך קבורתו והספידו. ובהג"א פ' הכותב דהא דמטלטלי דיתמי לבע"ח לא משתעבדי מ"מ מצו' איכא הייד כשירש מאביו אבל בלא ירש כלל אפי' מצוה ליכא דאינו חייב לכבדו משלו. יעו"ש וק' הא אפי' בירש מטלטלי ג"כ עתה הוא של יתומים ואכתי נימא דאינו חייב לכבדו משלו. וצ"ל דכיון שירש מאביו חשוב עדיין של אביו. עי' בזה שו"ת רע"א סו"ס ס"ח. וכן מבואר ברי"ף פ' הכותב דס"ל דאפילו קדמה הודאה לשעבוד ל"ח הודאת בע"ד כמאה עדים דמי דחשיב חב לאחרים מ"מ לגבי יורשין מועיל נאמנות עש"ה דוק ותשכח. הנה דליורשין ל"ח חב לאחרים והיינו כיון דיורשין רק מכחו חשיב כאלו הי' הודאתו נגד עצמו לבד ולא נגד אחרים. וכעי"ז בסופ"ק דחולין כ"ה: כשחייבין במע"ב פטורין מקלבון שממון אביהם בחזקתו עומד וע"ש

**(ועי' סנהדרין מ"ו: דדבר שהוא ליקרא דשכבי מפקינן מיורשין בעל כורחייהו [ומשמע אפי' יורשין שאינם בניו ואין מצווין בכיבוד] ואף דתיכף כשמת פקע זכותו מממונו וחייל קנין היורשין ואיך נחייבם ליתן לכבודו משלהם והרי מבואר בכתובות נ"ח: דאי

לאו קרא דעמך הי' יכול לומר לעבד עברי עשה עמי ואיני זנך ע"ש ואף דמעשי ידיו הן, מ"מ כיון דשורת הדין שהם לאדון אי"צ ליתן מממונו מזונות להעבד. וא"כ אף דגלי קרא גבי עבד עברי עמך וילפינן מינה נמי לאשתו מ"מ מת א"א למילף דשאני עבד עברי ואשה דחייבים במצוות משא"כ מת דלמתים חפשי מנ"ל שיצטרך ליתן את שלו עבורו וע"כ דלעולם גם אחר מיתה הממון שלו רק משום שאי"צ לו וסו"ס לא יהי' לו תועלת מממונו ע"כ גזרה התורה דכל הקרוב קודם ליורשו וכ"מ להדי' בס' החינוך מצו' ת' שהוא כרעי' דאבוה דבזה יושלם יותר רצון המוריש מכל אופני השתמשות שאפשר להשתמש בממון. וע' דרשות הר"ן דרוש בטעם ירושת הבכור ב' חלקים ע"ש וכ"ז בממון הנשאר שאין בו צורך למת אבל מה שהוא צורך למת הוא מן הדין גמור למת דהוא קודם לכ"א ע"כ מפקינן מינייהו בע"כ. וסו"ס הוא סמך לדברינו דגם בהיות הממון ברשות יורשין עדיין לא פקע זכות המוריש ואדרבה כל הטעם שיורש הוא משום דהוא כרעי' וחשיב כאלו הוא המשתמש בו [זכר לדבר יבום שהוא להקים לאחיו שם וחשיב כאלו אחיו הי' המוליד] וע' סמ"ע סי' רנ"ג סק"ע דאפילו נתן מתנות הרבה לאחרים ומת נקבר משל יורשים משום דנקרא על שמו ושלו הוא ע"ש. עוד ראי' לזה מתוי"ש יבמות נ"ב: ד"ה וכסבור שהן שלו לא קנה וכו' וי"ל דהתם בקנין מטלטלין דלא אלים חזקת הבעלים עליהם אי"צ כוונה לקנות אבל בקרקע אלים חזקת הבעלים וצריך כוונה לקנותה ע"ש. וק"ל דהא התם בנכסי הגר מיירי דלית להו בעלים וצ"ל דמ"מ חשובי עדיין קצת ברשות בעלים וצריך כוונה לקנותה אך בני מר אברהם דוד נ"י העיר דמ"מ לא אלים חזקת בעלים דגר בקרקע ממטלטלין שיש להם בעלים גמורים מ"מ אי"צ כוונה לקנותם וצ"ע]:)** וע"כ לא פסק עדיין כח האב וע"כ כשנולד שפיר יכול לירש מאביו אבל באפסקי' אחר י"ל דפסק לגמרי כח האב ושוב א"א לבן לירש אח"כ. וכן מבואר להדי' בבכורות נ"ו: דאם נימא האחין שחלקו יורשין הן כשחזרו ונשתתפו חזרה תפיסת הבית למקומו אבל למ"ד לקוחות הן ופסקה תפיסת הבית ואפילו חזרו ונשתתפו. הנה דהחלוקה שהי' ירושה לא חשיב הפסקה לענין תפיסת הבית וה"נ דכוותה. שו"ר באבנ"ז או"ח סי' מ"ח סק"י דכ' טעם הדין דעובר כשנולד זוכה אח"כ בנכסים אף דכבר חל רשות שאר יורשין משום דחשיב שהוא בחזקת אביהם עדיין והביא ג"כ ראיות לזה עיי"ש:

ולכאו' יש לדון דגם כאן הרי חתן הרב בא מכח ירושה דכיון דאין הבן ראוי שוב חתנו יורש כמו שהעלה בס' הבהיר אבנ"ז יו"ד סו"ס שי"ב. אך יש לדחות דכיון דמנוהו שוב אי"צ לבוא מכח ירושה ולא גרע מאחר [דהקהל היו יכולין למנות גם אחר כיון דהקטן

אינו ראוי עתה] וכיון דאי"צ לבא מצד ירושה רק מצד מינוי גרידא שפיר אמרי' הואיל ופסקה פסקה:

ולכאו' יש לדון לפי המבואר בגיטין דף מ"ח. דשדה שיש לו בה ב' קנינים קנין ממון וקנין ירושה דינו כשדה אחוזה ולא כשדה מקנה. וה"נ בחתן הרב שיש לו הרבנות מתרי רכשי א' מצד ירושה וא' מצד המינוי לבד בלעדי ירושה דינו כירושה גרידא [ולכאו' י"ל דכיון דירושה זו ממילא הוא רק ע"י מינוי יכול להתנות עלי' שלא יירשנה והא דמבואר ר"פ הכותב בראשונים דבירושה דאורייתא אינו יכול להתנות היי"ד בירושה הבאה מאלי' משא"כ בזה דצריך מינוי דוקא. אך כ"ז אם הי' ממאן לגמרי מלקבל הרבנות אך כיון שנתרצה וסבר וקיבל המינוי רק דתאמר שלא נתרצה בתורת ירושה רק בתורת מינוי גרידא בזה יש לדון לפמ"ש הנמוק"י בפ"ק דב"מ דהא דאמרי' גלי אדעתי' דבנפילה ניחא לי' דליקני בד"א לא ניחא לי' דליקני היי"ד בקנין דרבנן אבל בקנין דאורייתא ל"מ זה. והנה ודאי יודה הנימוק"י דאפילו בקנין דאורייתא אינו קונה בע"כ. וצ"ל דשא"ה דרוצה לקנות רק שאינו רוצה לקנות באמצעיות קנין זה רק באמצעית קנין אחר בזה אמרי' דל"מ תנאי זה רק בדרבנן לא בדאורייתא. ובמחצית השקל סי' תמ"ח כתב דלנימוק"י אפילו נתכוין בפירוש שלא לקנות כלל ל"מ בקנין דאורייתא וקונה בע"כ אך בחת"ס לביצה דף ל"ט: כתב כדברינו. וא"כ דומה ממש לנ"ד שרצה לקבל הרבנות רק בירושה לא ניחא לי' דליקני אלא במינוי גרידא בזה יש לדון דכיון דדאורייתא הוא ל"מ תנאו]. ואבאר דברייי יותר דהנה לעיל הקשתי דהא בערכין כ"ו: במשנה איתא טעם דשדה מקנה אינה יוצאה לכהנים ביובל משום דא"א מקדיש דשא"ש. וא"כ בקנה שדה מאביו ואח"כ מת אביו אף למ"ד דאין קנין הירושה חל מ"מ יועיל ההקדש לאחר יובל דסו"ס שלו הוא גם לאחר יובל ותירצתי דכיון דבשעת ההקדש ל"ה שלו רק עד היובל א"א להקדש לחול מכח דיבורו אחר היובל. ולפ"ז לכאו' קשה להיפוך אף למ"ד דירושה חל על קנין הקדום מ"מ בהקדישה ואח"כ מת אביו סו"ס בשעת דיבור ההקדש ל"ה עדיין שלו רק עד יובל ולמה דינה כשדה אחוזה לצאת לכהנים ביובל וצ"ל דלא חילקה תורה בשדה אחוזה דלא דרשי' טעמא דקרא לשנות הדין מחמתו ע"כ כל ששמה שדה אחוזה יוצאה לכהנים ביובל ולפ"ז נתחזקה ראייתי דהתינח אם נימא דשדה שהיא מקנה וגם אחוזה הוי כשדה אחוזה גרידא א"ש דדינה כשדה אחוזה משים דלא חילקה תורה בשדה אחוזה אבל אם נימא דהוי ג"כ שדה מקנה א"כ מאי חזית שיהי' דינה כשדה אחיזה נימא דדינה כשדה מקנה משום דלא חילקה תורה בשדה מקנה וכיון דאין לנו הכרעה מצד השם ושוב ראוי למיזל בתר הטעם ולפי הטעם כיון דל"ה שלו בשעת ההקדש אלאחר היובל ראוי שלא

יחול ההקדש רק עד יובל ולמה דינה כשדה אחוזה וע"כ כמ"ש דשדה שהיא מקנה וגם אחוזה דינה כשדה אחוזה גרידא. וה"נ ברבנות שהיא באה עלי' מצד ירושה ומצד מינוי דינה כירושה גרידא ודו"ק היטב:

אך אחר העיון בהא דגיטין מ"ח. נראה דלעולם שם אחוזה אינו דוחה מהות שדה מקנה אך אם הוא שדה מקנה גרידא אף שעומד לאחר היובל להיות גם שדה אחוזה מ"מ כיון דברגע שקודם היובל יופסק קנין העכשוי ויפקע גם ההקדש עמו אף דברגע שאחרי' יחול קנין חדש של הירושה מ"מ אין ההקדש יכול לחול מחדש אז כיון דההקדש הראשון כבר פסק רגע א' שלפני'. ושוב צריך מעשה הקדש מחדש ע"כ למ"ד דאין ירושה חל על קנין חשיב כשדה מקנה. משא"כ למ"ד דירושה חל על קנין וא"כ קודם היובל חשיב שהוא שלו מצד ירושה ג"כ וזה לא יופקע בהגיע יובל וממילא לא יופסק הקנין כלל ע"כ גם ההקדש אינו נפסק. והכי הוא בירורא דמילתא. אבל לעולם אין הירושה דוחה הקנין. [ונפ"מ בזה לרב ושמואל דס"ל סוף ב"ב מלו' ע"פ אינו גובה מן היורשים והנה בודאי מצוה איכא דלא גרע ממטלטלי דיתמי דלכו"ע לא משתעבדו מ"מ מצוה איכא ואם קנה מאביו שדה בשעה שהיובל נוהג ואח"כ מת אביו למ"ד ק"פ לאו כקה"ג דמי דקנין הירושה חל כמבואר בגיטין מ"ח יש להסתפק אם איכא בזה מצוה על יתומים לפרוע חובת אביהם מי אמרינן כיון דקנה הקרקע מאביו ה"ה שלו ואינו חייב לכבדו משלו א"ד כיון דחשיב ירושה דינו כירש מאביו מצוה לפרוע ממנו חוב אביו. ולפמ"ש מעיקרא דאחוזה דוחה הקנין הי' הדין דצריך לפרוע מזה חוב אביו אבל למה שהעליתי דאחוזה אינה דוחה קנין אפילו מצוה ליכא דאינו חייב לכבדו משלו כד' הג"א בפ' הכותב כנלע"ד עיקר]:

אמנם בכ"ז בנ"ד עדיין יש לדון דכיון דחתן הרב זכה ברבנות מצד מינוי ומצד ירושה שוב ל"ש הואיל ופסקה פסקה כיון דבחלק הירושה חשיב שהוא גם לאביו ואף דאם הי' נותנין הרבנות לאיש זר אשר לא מזרעו הי' שייך הואיל ופסקה פסקה כיון דנפסק כח האב לגמרי מ"מ בזה דיש בו גם צד ירושה לא נפסק עדיין כח וזכות אבות בשדה זו ול"ש הואיל ופסקה פסקה לפי תי' זה. וצ"ע בסברא זו כי יש לצדד לכאן ולכאן ואין לי הכרע:

מ"מ אף אם הוא ספק אם שייך הרבנות להבן או לחתן הרב כבר מלתי אמורה דמצד ספק א"א להוציא חתן הרב מחזקתו כיון דאין זכותו נפקע עד אשר ימנו את הבן ע"כ מספק הממע"ה:

איברא דאחרי כל מש"כ עד כה עדיין יש לדון דכיון שהתנו הקהל בפירוש שישאר חזקת בן הרב אחר שיגדיל א"כ אפי"ל דאינו יורש כיון של"ה ראוי בשעתו מ"מ הרי זה כהתנו בפירוש שהרב יהי' רק עד שיגדיל הקטן ואח"כ יזכה בן הרב ברבנות. ואף שכתב בשו"ת חת"ס חו"מ סי' כ"ב דאף כשכותבין כתב רבנות לזמן ג' שנים מ"מ לא שמעט מעולם לדחות רב מחזקתו הי"ד כשלא ימנו בפירוש רב אחר בכלות הזמן אבל כאן הרי מינו בפירוש את בן הרב לאחר שיגדיל. אמנם נראה דהקהל לא מינו את הקטן לכשיגדיל רק שהשאירו לו חזקת ירושתו וכיון דבירנו עפ"י דין שאין שייך כאן ירושה ממילא אין לו שום טענה הא חדא:

עוד י"ל דבשלמא אם תנאי זה שישאר הבן בחזקתו הי' בהסכמת רוב אנשי העיר הי' מקום לדון בזה אבל ודאי ל"ה אז אסיפת הקהל ע"ז רק איזה אנשים עשו הכתב רבנות וכתבו כן. ולענין מינוי הרבנות אף של"ה בפירוש הסכמת רוב העיר ע"ז מ"מ היו לוקחין אותו סתם הדבר פשוט של"ה אפשר להוציאו מחזקתו וכל שלא מיחו בזה איתחזיק ברבנות כמ"ש הריב"ש סי' ער"א דאפי' מי שהחזיק בעצמו ברבנות אין יכולין להעבירו וכיון דלענין מינוי אי"צ בפירוש הסכמת אנשי העיר. ואלו לענין התנאי כל של"ה בציווי רוב אנשי העיר. וגם הוא אמר שאינו מסכים לזה רק שאינו רוצה עתה למחות בפירוש כדי שלא תזיק לו חמותה אם הבן לעורר מחלוקת נגדו ע"כ תנאי זה לית בי' מששא. עוד העירנו א' מגדולי דורנו שליט"א בעובדא זו יען שהי' מוכרח לנסוע מעירו מחמת המלחמה ואח"כ לא רצה לקבוע דירתו בעירו מחמת שנשרף כל העיר אך אחרי הפצרת מאנשי העיר הסכים להם לשוב ולקבוע דירתו בעירו כמ"ש כ"ת במכתבו. יש לומר דאז נפסק מינוי הראשון שמנוהו על תנאי ואח"כ כשבקשו ממנו לבוא בחזרה ולהתנהג ברבנות הלאה חשוב זה כמינוי חדש דמינוי זה הרי הי' בלא תנאי ע"כ דפח"ח. ודבר גדול דיבר, כי בודאי בשעה שלא הסכים לשוב לעירו אם היו רוצים אנשי העיר לקבל רב חדש הי' רשות בידם כיון שהוא לא רצה לשוב וא"כ ודאי נתבטל מינוי דמעיקרא:

עוד יש טענה לחתן הרב ז"ל יען שנהג הרבה שנים הרבנות בחיי חמיו ואז לא התנו הקהל כלל שיהי' רק לזמן. ובס' אשל אברהם סי' נ"ג כ' בשם תשו' ד"מ דכה"ג חשוב חזקה מה שנהג הרבנות בחיי הרב ואף דשם בבנו קאי מ"מ נראה מלשונו דס"ל דאין ברבנות משום ירושה דאל"כ ל"ה צריך למה שנהג הרבנות בחייו וא"כ בנו כאחר דמי מ"מ מועיל מה שנהג ברבנות בחייו וה"נ בנ"ד,

עתה אעבור פרשתא דא ואתנייי' מה שיש לפקפק בדברי מש"כ לעיל דל"ש ירושה רק בשעת מיתה וכתבתי הטעם משום דהתוס' בגיטין י"ג. כתבו דירושה הוא מכח המוריש, הנה ברשב"א נדרים ל"ד: כ' להדיא להיפך דירושה אינה מכח המוריש עש"ה:

מש"כ דהיכא דהוא ספק אם הרבנות מגיע לו או להבן מספיקא לא מפקינן לי' מחזקתי' דמומע"ה בזה יש לדון די"ל דדנין לגבי בני העיר אם הם מחוייבים להמנות את הבן או לא ולגבי בני העיר ל"ה חתן הרב מוחזק דאדרבא הם מוחזקים בעצמן [כעין שכתבו התוס' גיטין י"ז. דעבד חשוב מוחזק בעצמו] והוא בא להוציא מהם שיהיו כפופים תחתיו בכבוד הרבנות ובזה"ז גם בממון מספק א"א לו להוציאו מהם. אך יש לדחות דכיון דאין הבן יורש ממילא עד שמנוהו כמ"ש באבנ"ז מש"ס רפ"ק דר"ה א"כ כל זמן שלא מינו להבן בודאי שייך הרבנות לחתן הרב ושפיר יש לו עתה חזקה נגד אנשי העיר ג"כ ואף דאם ימנו את הבן יפקע חזקת חתן הרב מ"מ מועיל חזקתו שלא ימנו את הבן וממילא ישאר בחזקתו כך היה נלע"ד לכאורה:

שוב עיינתי בזה עוד ומצאתי בב"י או"ח סימן קנ"ו בסוף הסימן בד"ה כ' המרדכי פ' חזקת הבתים נשאל רבינו מאיר על אדם שהי' רגיל בשום מצוה ואירעו אונס או עוני ונתנו הקהל המצוה לאחר וכו' אבל אם בשעה שנתנה לישששכר ל"ה סיפק ביד שמעון ועתה שיש בידו רוצה לחזור ולזכות במצותו וליתן עשרה דינרין כבתחלה נ"ל שחוזר למצותו כדאמרי' פ"ק דיומא אירע קרי לכה"ג ומינו אחר תחתיו וכו' מק' הר"י הילכתא למשיחא ותירץ דנפ"מ לפרנס שעבר מחמת האונס ומינו אחר תחתיו שראשון חוזר לעבודתו כשיעבור האונס ועוד דלא גרע מרוצח שגלה לערי מקלט שחוזר לעירו במיתת כהן שחוזר לעבודה ולשררה [במכות י"ג.] שהוחזקו אבותיו לר"מ וכו' עיי"ש ולפ"ז נראה דה"ה בבנו אף של"ה ראוי בשעה שמת אביו מ"מ אח"כ כשנעשה ראוי חוזר למעלות אבותיו כי בס' החינוך מ' ת' שזכות היורש כמוריש כאלו הגופים דבוקים זב"ז עיי"ש והיינו כאלו כל הדורות הם שלשלת א' ארוך וירושה נשארת בחזקתה באותה השלשלת ואין זה דבר חדש. וראי' לזה מד' הגמ' פ' בתרא דב"ק דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי ול"ח שינוי רשות. עוד שם בחינוך משרשי המצוה שמתנת ה' ראוי שתמשך לעולם לאשר נתונה לו ומפני סילוק גופו אינו בדין שיהי' הפסק למתנת ה' המבורכת אבל תתפשט מאלי' בגוף המשתלשל ממנו שזה בנו או בתו עיי"ש. וא"כ כמו שאין הזכות נפסק מהאדם כשנעשה בעצמו אינו ראוי וכשחוזר להיות ראוי לזה חוזר למעלתו. ככה ממש בבנו היורשו אף שאינו ראוי בשעתו כשחוזר אח"כ ונעשה ראוי חוזר למעלתו. וזה מתאים עם דברי הרמב"ם פ"א מה' מלכים ה"ז. הניח לו בן קטן ממתינין לו המלוכה עד

שיגדיל, אך דבזה הי' אפשר לחלק דשאני בנ"ד דאפסקי' אחר. אך מדברי המרדכי אנו למדין דאפילו באפסקי' אחר חוזר למעלתו אף שבאמצע ל"ה ראוי וה"ה בבן. וידעתי כי בא"א סי' קנ"ג כ' היפך מזה לענין שו"ב שמת והניח בנים קטנים והחזיק אחר וכשהגדילו תבעו חזקת אביהם אין טענתם טענה עיי"ש מ"מ לענ"ד ד' המרדכי הנ"ל הוויין תיובתי. גם כבר הבאתי לעיל ראי' מיבמות ס"ז. לענין עובר דאפי' כשאינו ראוי בשעת מיתת אביו מ"מ יורש אח"כ אפי' באפסקי' אחר. ואף שכתבתי לחלק דשאני עובר שהי' עומד לירש משא"כ ברבנות ל"ש זה מ"מ כל אלה סברות בעלמא בלי מקור ולא בשביל שאנו מדמין נעשה מעשה. ע"כ נלע"ד עיקר כמ"ש כאן מכח דברי המרדכי דאפילו באינו ראוי ואפסקי' אחר מ"מ כשנעשה ראוי יורש אח"כ והוא המחוור לענ"ד לדינא שוב נודעתי שכן פ' גם בס' ד"ח להרה"ק מסאנדז זצ"ל ח"א סי' נ"ג:

סימן קד

להרב החריף ובקי וכו' אבד"ק וואשניאוו שי'

דבר העופות הנעשין ע"י מאשין שבס' אמרי יושר ח"א סי' קמ"ה אסרן מכח דברי תוס' נדה כ"ג. ד"ה לאתסורי דבהמה במעי אשה כיון דכל המין אינו חי יב"ח הוי כטריפה וה"נ בזה כיון דעופות הנעשין ע"י מאשין אין חיים יב"ח עיי"ש ובס' שו"ת מהרש"ם ח"ג חלק עליו ופירש ד' התוס' באו"א:

וגם לע"ד הקלושה נראה לאוסרן מחשש נפל ומ"ש באמ"י שם דכיון שחיים ח' ימים יצאו מכלל נפל דלא חמורי מבהמה לע"ד לא ארי' דהרי ביבמות דף פ' ברש"י ותוס' דלפעמים נפל חי פחות מכ' שנים וא"כ ה"ה בבהמה ואף דבבהמה ודאי אין השיעור כ' שנה דשיעור זה דוקא באדם שהוא שיעור גדלות מ"מ גם בבהמה ועוף מיעוטא דמיעוטא חי יותר מח' ימים ואנחנו לא נדע עד כמה] אך דאין לחוש לזה דהוי מיעוט שאינו מצוי וכ"ז בסתם בהמה ועוף משא"כ בזה שהוא מין חדש שלא כטבעו של עולם א"א למיזל בתר רוב בפרט שאנו רואין בכלן ריעותא שאין חיים י"ב חודש דא"א למיזל בתר רוב דרוב עופות הרי חיים יב"ח ומין זה הואיל ואין חי יב"ח אתרע להו רובא וכעין דאי' ר"פ האשה שנתארמלה לענין רוב נשים בתולות נשאת ורוב הנשאת בתולה יש לה קול וזו הואיל ואין לה קול אתרע לה רובא וקרוב הדבר לומר שלא נגמרה יצירתן כראוי והוי כעין נפל שלא כלו לו חדשיו שלא נגמרה יצירתו. וגם י"ל דזו נגמרה יצירתו יותר מנפל ומ"מ לא נגמרה יצירתו לגמרי והוא ממוצע בין נפל לבע"ח שכלו לו חדשיו וע"כ אינה נבילה כמו נפל רק טריפה בערך ממוצע בין נבילה לחי' דכפי הנראה טריפה

הוא במקצת באיכות מנבילה כמ"ש בס' החינוך להדיא וכמבו' ברמב"ם שכ' דנבילה וטריפה מצטרפין הנה דהם סוג איסור א'. וכמו דע"י שלא נגמרה יצירתו נעשה נבילה כמו כן במין זה שיש קצת ריעותא בגמר יצירתו הוא טריפה. וזה נראה טעם תוס' נדה כ"ג. הנ"ל. ונראה דאפי' לדעת רשב"א ודעימי' שבתבו"ש סי' ט"ו דבעוף אין חשש נפל היי"ד בעוף שנולד כמנהגו של עולם משא"כ באופן יצירה כזו שע"י מאשין שודאי אין לדמות מעשה בו"ד למה שנעשה בכח אלקי טבעי ובולד במעי אמו בודאי נשפע לכל אבר ואבר מדת לח ויובש וקור וחום ושאר איכיות לפי צורך האבר ההוא למשל המוח הוא קר והלב חם והלב צריך יותר חמימות בהתהוותו מהמוח. ומה שנעשה בכח אלקי טבעי נשפע לכל אברי הולד חום במשקל ובמדה כמסת הצריך לה באמצעית ורידין דקין היוצאין מן המוח אל הרחם ומי יודע בסתרי הטבע כמו השי"ת יוצר הטבע שיוכל לשער לכל אבר מדת חום ומדת קור ומדת לח ומדת יבש ושאר איכיות כפי ערך הצריך לה לפי מזגה ומהותה משא"כ בנעשה ע"י מאשין שמקיף כל האברים בשוה בשיעור א' של חום ושיעור אחד של לחות. ואף בעוף דל"ש זה כי אין הביצה מונחת ברחם רק התרנגולת מחממה מ"מ אפשר דאף בלי ורידין. מ"מ מוח של טיפה הזרעיית מקבל התפעלות ממוח העוף מחמת השיוי שבהם וכן כל אבר מאברים השייך כ"א לחבירו וכבר כ' במדרש שה"ש ה' סי' ג' בב' אחין תאומים שא' מרגיש מרחוק בצערו של חברו מחמת השיווי והיחוד שבהם וככה י"ל בנ"ד. ע"כ ברור שא"א שיהי' נגמר יצירת העוף בשלימות ע"י מאשין כמו הנעשה בטבע ומנהגו של עולם:

עוד נראה לפמ"ש החוקרים כי בטיפה הזרעית של כל ברי' חקוקים כל האברים ואם רואים ע"י כלי המגדיל הראות הנקרא מיקראסקאפף רואין כל צורת הולד על הטפה הזרעית עינים ואזנים חוטם וראש וגוף וידים ורגלים הכל כאשר לכל ואח"כ נוצר מכל חלק היולי האבר הראוי להיות ממנה. [ואע"ג דבש"ס חולין ס"ט. דסומא מוליד פקח דמבלבל זרעי' היינו דאע"ג דהאדם סומא מ"מ טיפה הזרעיית יש בה ג"כ עינים אבל אם יחסרו חלקי עינים בטיפה הזרעיות עצמה בטח יהי' הנולד סומא כי א"א שיהי' עינים מחלק אחר ממנה וז"ב] והנה הנעשה במעי אמו ביד"ש נשתער לכל חלק ממנה מדה מצומצמת וממוזגת של קור וחום לח ויבש ושאר איכיות כפי טבע אותו אבר ממילא נוצר מכל חלק היולי האבר השייך לה וסמך לזה ממד"ר פ' תזריע פי"ד סי' ו' רשב"ל אומר אף אינו מאבד את הטיפה אלא זורה מטיפה למוח ומטיפה לעצמות ומטיפה לגידין והמדרש נקיט הכלליות ומן הכלל נלמוד גם על הפרטיות של כל אבר שכ"א נוצר ממשהו השייך אליו. משא"כ הנעשה ע"י בו"ד במדה מקפת וכוללת לכל הולד

יחד מי ערב לנו שכל אבר נוצר כולו מחלק היולי השייך לו ואפשר שמתערב בכל אבר מחלק הטפה השייך לאבר אחר [אך מחמת שהרוב הוא מהשייך לאותו אבר ע"כ יש לה צורת אותו אבר] ואפשר שמזה הטעם אינו חי יב"ח כי יש בכל אבר שהנשמה תלוי' בו חלקים מטפה הזרעית השייכים לאבר אחר. כיון שנעשה ביד"א ולכוין שיהי' כל אבר נוצר רק מחומר היולי שלו ולא יתערב בו מאבר אחר זה א"א בלתי השי"ת לבדו והוא עפ"ד הש"ס בב"ת דף ט"ז ע"א שאמר לו הקב"ה לאיוב הרבה נימין בראתי באדם וכל נימא ונימא בראתי לה גומא בפ"ע שלא יהי' ב' יונקות מגומא א' שאלמלי שנים יונקות מגומא אחת מחשיכות מאור עיניו של אדם בין גומא לגומא לא נתחלף לי וכו' מי פלג לשטף תעלה וגו' הרבה טיפין בראתי בעבים וכל טפה וטפה בראתי לה דפוס בפ"ע כדי שלא יהי' ב' טיפין יוצאין מדפוס אחד מטשטשית את הארץ ואינה מוציאה פירות בין טיפה לטיפה לא נתחלף לי וכו' מבואר דאף דנברא לכל נימא ונימא גומא בפ"ע צריך השגחה פרטיית שלא יהי' ב' נימות יוצאות מגומא אחת וכן אחר שנברא לכל טפה דפוס בפ"ע אך אעפ"כ צריך השגחה שלא יתחלף וחשיב לה רבותא כלפי שמיא שלא נתחלף לו בין גומא לגומא ובין טיפה לטיפה וה"נ בנ"ד אף אחר שנולדו כל חלקי חומר היולי של הטפה השייך לאותו אבר עדיין צריך השגחה פרטיות שלא יתחלף בין טיפה לטיפה. ומי הגבר אשר מדד בשעלו וכל בשליש כל חלקי הטיפה היוליים] שלא יתפשטו בגוף הנולד יותר ממקום השייך אליהם ושלא יתחלף בין טיפה לטיפה. ונחזור לנ"ד דלכך אינם חיים יב"ח עיון שאפשר נתחלף בין טיפה לטיפה א"כ הו"ל כנקב במקום זה שנתחלף למשל בושט אפשר שיש באמצעותו חלק קטן מאבר אחר והוי אותו מקום כניקב הושט דאף לדעת ט"ז סי' מ"ג דנקב בתולדה אינו פוסל היינו כשנולד כך בטבע משא"כ בנעשה ע"י אדם הוי כנקב הבא ביד"א דהרי אם הי' נוצר בטבע ולא שלטו בו יד"א ודאי ל"ה בו נקב הזה. גם אין לדמות למ"ש רש"י חולין מ"ח דסתימה מעיקרא הוי סתימה דהייד כשהוא סתימה בדבר טבעי משא"כ סתימה זו שהוא ע"י תחבולה במאשין. גם ברמ"א סי' מ"ו ס"א ואינו סותם אלא באותו אבר שהשומן דבוק בו בתולדתו אבל אם סתם נקב של אבר אחר ל"מ סתימה וטרפה עכ"ל וכאן ל"ח שדבוק בו מתולדה ואדרבה הוא של אבר אחר ונתחבר לכאן ע"י קונסט ואופן מלאכותי. ותו כיון דחלק יש בושט מאבר אחר דל"ש בו שחיטה א"כ אינו מועיל כלל שחיטה דהוי כשהי' באמצע שחיטה וכעי"ז כ' הפוסקים לענין בן פקועה הבא על בהמה דעלמא דאין לו תקנה משום דהחלק דאי"צ שחיטה הוי כמו שהי' וע' תוס' חולין ל'.:

עוד יש לדון דהנה בחולין כ"ז. בהמה שנבראת מן היבשה הכשרה בב' סימנים [פירש"י לפי שיש לה חיות בריא וחזק] וכו' ועוף שנברא מן הרקק הכשירו בסי' א' ולפ"ז עופות הנ"ל שחיותן יותר קלוש מעוף דעלמא אפשר דסגי לענין חיותייהו בחצי סימן והנה הכשר שחיטה כזו לא מצינו בתורה פחות מסי' א' ובוודאי גם הני צריכין שחי' סי' א' ואפשר דל"מ בהו כיון דבשחיטת חצי סימן נפסק חיותא אידך לא שם שחיטה עלה דוכי מתה עומד ושוחט והוי כשחט חצי סימן לבד ומתה דודאי ל"מ כמו במסוכנת דל"מ שחי' בלא פירכוס דאמרי. נשמתה ניטלה ממנו קודם גמר שחיטה הנה דאפי' הכא דחיותה חלוש ומקצת שחיטה מועיל להוציא חיותה מ"מ ל"מ וחשיב נבילה דאורי' וה"נ בזה אף דחיותה קליש ונפיק חיותה בשחיטת חצי סימן הוי נבילה דאורי' ואין לומר דהא דמסוכנת אסורה בלא פירכוס הוא משום דחיישי' דנשמתה נטולה קודם לכן מצד שהגיע זמנה למות אז ולא מפאת השחיטה כי אפילו לולא השחיטה הי' מתה אז באמצע השחי' אבל אי ידעי' דמיתתה הי' מצד השחיטה מסבת חולשתה הי' סגי מקצת שחיטה למיפק חיותה כשרה זה דוחק גדול. ותו דברמב"ם ושו"ע סי' י"ז מבואר דמסוכנת שלא פירכסה הוי ודאי נבילה משום שנשמתה נטולה קודם לכן עי' פרמ"ג סי' י"ז משב"ז סק"ב וק' דילמא הא דנשמתה נטולה קודם לכן הוא בסיבת השחיטה ומשום חולשתה ואכתי ליהוי רק ספק נבילה וע"כ דאפי' כה"ג הוי ודאי נבילה וז"פ וברור. וא"כ ה"ה בנ"ד אע"ג דמפאת חולשתה סגי לה בשחיטה מקצת סימן מ"מ הוי נבילה דלא מצינו שחיטה פחות מסימן אחד.

(ובפרט** לפי הידוע ע"פ חכמת הקבלה האמתיית. איך כל דברים התחתונים קשורים בעליונים ע"י כמה אמצעיים וכ"א נושא לחבירו. הגשמי הוא נושא אל גשמי אחר יותר דק ממנו עד נושא היותר דק מן הדק וזה נושא אל הרוחני והרוחני אל רוחני יותר דק ממנו וככה הוא עד אין שיעור וחקר הכל בקצב מיד ד' עליו השכיל שיהיה לבוש גשמי זה מתאים להרוחני אשר על גביו לקבל שפע קיומו וחיותו וזה מתאים לגבוה מעל גבוה וגבוהים עליהם ובודאי אין זה מסור לבו"ד להפריד הנושא הגשמי שיהי' מתאים ומקביל אל כח הרוחני אשר למעלה לקבל שפע חיות)** ותו דברש"י חולין ע"ב בד"ה שיש במינה שחיטה הלכך לא נפקא מכלל בקר וצאן אבל בן שמנה חי שנולד מבהמה חי' אין לנו במה לטהר אפילו נשחט לפי שאינו בכלל בקר וצאן עכ"ל וא"כ ה"ה בנ"ד אפשר שאינו בכלל עוף [ושחיטת עוף הרי ילפי' חולין כ"ז: מזאת תורת הבהמה והעוף] והרי גם נפל בן ח' חשיב חי ואינו מטמא משום נבלה עד שימות כמבואר בב"ת כ', ורש"י נדה מ"ד: [ובשבת קל"ו. אליבא דאביי יש פלוגתא בזה עיי"ש] ומ"מ כיון דאין לו

חיות שלם אינו בכלל בקר וצאן ואין לו היתר שחיטה א"כ י"ל דה"ה עופות אלו הנעשין ע"י מאשין אין עליהם שם עוף דחיותו קלוש וספד"א לחומרא כנלע"ד בזה:

סימן קה

להרבנים הגדולים וכו' וכו' הבד"צ דק"ק בענדין שליט"א:

דבר הכ' בולד שנולד בש"ק ס' קודם שקה"ח ס' אחר שקה"ח דיש כאן ג' ספיקות להקל למולו בש"ק א) דילמא כשיטת ר"ח דביהש"מ מתחיל ג' מילין אחר שקה"ח שנית דלמא נולד קודם שקיעה ואת"ל נולד לאחר שקה"ח וגם הלכה כהגאונים שהביא ר"מ אלישקר בתשובה דביהש"מ מתחיל בשעת שקיעה מ"מ הרי ביהש"מ רק ס' וא"כ אפשר שעדיין] יום הוא:

הנה ידוע דהמג"א סי' של"א סק"ב פסק לענין מילה כר"ת וכ"כ הרב ז"ל שם בשו"ע אך בסידור הרב ז"ל כ' כהגאונים וכ' דדברי ר"ת ז"ל הם נגד החוש היינו מש"כ ר"ת ז"ל דהחמה מהלכת בלילה למעלה מן הרקיע ובמק"א כתבנו דלענ"ד לא ק' על הר"ת ז"ל דהנה בפסחים צ"ד: חכמי ישראל אומרים ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע ובלילה למעלה מן הרקיע וחכמי או"ה אומרים ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע ובלילה למטה מן הקרקע א"ר ונראין דבריהם מדברינו וכ' בגה"ש שם בשם השמ"ק כתובות י"ג בשם ר"ת ז"ל עצמו דנראין היינו בראיות אבל סו"ס האמת כדברי חכמי ישראל ע"ש וכן מצאתי בתשובה לר' אברהם ז"ל בן הרמב"ם ז"ל כ' ממש כדברי ר"ת ז"ל וא"כ מה שייך להקשות בזה מן החוש כיון דבגמ' עצמו אמרי' נראין דבריהם בראיות מדברינו ומסתמא גם זה בכלל הראיות שנראה לחוש להיפך וזה ראי' היותר גדולה ומ"מ האמת כדברי חכמי ישראל כמ"ש ר"ת ז"ל עצמו וא"כ איך אפשר להשיב את הארי ר"ת ז"ל בדבר שהוא עצמו העיר בזה ומ"מ הכריע כדברי חכמי ישראל ואינני בא להכריע בין הרים גדולים כי אין יתוש כמוני כדאי לפתוח פיו ולהכריע בין תקיפי קמאי אך עיקר דברי הם שעכ"פ יהי' ספק כי לכאו' כיון ששי' ר"ת ז"ל הוא נגד המוחש א"כ אפי' ספק ליכא אבל לפי דברינו הועלנו דנשאר ספק וממילא שפיר חזי לאצטרופי לס"ס ובתשובה אחרת כתבתי עוד ראיות מכמה דחז"ל לשי' ר"ת ז"ל וסו"ס מידי ספיקא לא נפקי וא"כ שפיר יש לסמוך על ס"ס:

ולכאו' יש לדון לפימ"ש התוס' סוף פ"ב דכתובות דאע"ג דס"ט ברשה"ר ספיקו טהור מ"מ לענין בית הפרס לא סמכו ע"ז כיון שהדבר נוגע לעולם ה"נ לפימ"ש מהר"ח או"ז דמצות מילה מקיימין כל שבעים שנים וכיון שהמצוה נוגע לעולם אפשר דאין לסמוך על

ס"ס אמנם הנה דעת הרמ"א יו"ד סי' רס"ב דאם מל תוך ח' אי"צ לחזור ולהטיף ממנו דם ברית ומבו' בש"ך שם דמקיים מצוה בדיעבד ובשאג"א הרבה לתמוה ע"ז אמנם בצל"ח פסחים ע"ב. כתב דגם לדעת הרמ"א ז"ל אינו מקיים מצוה תוך ח' רק כשיגיע ח' והוא נימול מכחו אז נעשה מזה מצוה עי"ש וא"כ אין הדבר לכל ע' שנה דאיך שיהי' יהי' אחר ח' מזה מצוה מלבד זה הא דתוס' סופ"ב דכתובות אין זה סברא דאו' דהרי בית הפרס דרבנן וכיון שהוא רק דרבנן אין ללמוד מזה למק"א דאין לדמות גזירות חכמים זל"ז וכעי"ז כתב הרה"מ דאין מדמין בשבותין וכעי"ז במשנה ב' פ"ג דידים אין דנין ד"ס מד"ס:

גם כ' בסידור הרב ז"ל דמן שקיעה הנראית לשקיעה האמיתות יש שהות ד' מינוטין וא"כ מה שהמילדת אומרת שאפשר שהי' לאחר שקיעה מסתמא כוונתה על שקיעה הנראית וא"כ אף לפי ספק זה אפשר שעדיין לא הי' שקיעה האמיתית ע"כ נלע"ד לסמוך בזה על ס"ס:

אגב אכתוב פלפלת כ"ש דלכאו' יפלא מאד בפלוגתא כזו דר"ת והגאונים ז"ל שהוא מתפשט בכל מרחבי התורה לענין שבת ויוה"כ ולענין נדה בהפס"ט ולענין מילה ועוד ועוד ונשארה הלכה זו עמומה ובלתי מבוארת וכמה רבנים עושין כר"ת וכמה מורין כהגאונים ז"ל ואיך אפשר בהלכה כזו שיהי' אלו מטעין את אלו ולדברי הא' חברו עושה שלא כדין בדבר הנוגע לאיסורי כרת והדבר מתמי' ורב האי גאון ז"ל תמה לענין פלוגתא דגנוחי ויולילי דאיך אפשר שיהי' אלו מטעין את אלו וקו"ח שיש להקשות כזה על פלוגתא הנוגע לכמה איסורי כרת וסקילה ר"ל:

ונלענ"ד עפימ"ש הריטב"א ר"ה י"ד: בהא דהלכה כדברי ב"ה והרוצה לעשות כדברי ב"ש עושה ואמרי' כאן קודם ב"ק כאן לאחר ב"ק ולכאו' ק' דהא כל היכי דפליגי ב' תנאי או ב' אמוראי בדאו' הלך אחר המחמיר כדאי' בפ"ק דע"ז ואיך נתנו חז"ל הרשות ביד כל אחד לעשות כדברי ב"ש או ב"ה וכ' הריטב"א ז"ל דכיון דב"ה רובא וב"ש מחדדי טפי ויש לכ"א מעלה נגד חבירו ע"כ בכל פלוגתא כי האי הרוצה לעשות כד' הא' עושה ע"ש והוא חידוש עצום. והנה כבר כתבו הפוסקים המנ"כ והרב ז"ל בסידור דהגאונים ז"ל הם רובא נגד ר"ת ז"ל ולעומת זה כ' המנ"כ להכריע בראיות כר"ת ז"ל וי"ל דזה כעין ב' מעלות הנ"ל הגאונים רוב והראיות המכריעות כר"ת הם כעין ב"ש מחדדי טפי דמסתמא מעלת החידוד הוא ג"כ מחמת שראיותיו יותר נכונות ומרובות ע"כ אפשר דבזה ג"כ הרוצה לעשות כדברי ר"ת ז"ל עושה כדברי הגאונים ז"ל עושה דומי' דהרוצה לעשות כדברי ב"ש עושה וכו' כנלענ"ד ליישב מנהג ישראל וחלוקי המקומות בהוראה זו זה בכה וזה בכה שיהי' לכ"א מקום והשי"ת יאיר עיני בתה"ק ויה"ר שלא אכשל בדבר הלכה:

והנה לדעת הגאונים ז"ל ח"י מינוט אחר תחלת שקיעה הוא לילה גמור לכל דבר ואסור אז להתפלל מנחה וכמעט כל העולם מתפללין מנחה בזמננו בכל יום אחר זמן הנ"ל. ונוטלין ידיהם לסעודה ג' דש"ק אחר זמן הנ"ל דוק ותשכח, וא"כ א"א לומר כלל דלדידן הלכה בודאי כהגאונים ז"ל כיון שאנו עושין להיפך בכל יום ובכל עת ובכל שעה [הגם דמש"כ המג"א סי' של"א סק"ב וסי' רל"ה סק"ג להוכיח דאנן קימ"ל כר"ת ז"ל ממנהג העולם שעושין מלאכה בעש"ק זמן רב אחר שקה"ח ולפעמים אין מקבלין שבת עד רביעית שעה לפני צה"כ. הנה לענין **(כפי מסת קיומו. וע"כ אפשר דעופות אלו הנעשים ע"י בו"ד באופן מלאכותי איז מוכשרים ומסוגלים לקבל שפען וקיומן מכח רוחני אשר על גבן כי אינו נערך בהערכה מתאמת להכח אשר על גבו. ואולי מזה הטעם אינו חי יב"ח ומי בא בסוד ד' כי לפעמים ע"י חסרון נקודה דקה מן הדקה שאינה מושגת כלל לבו"ד מתקלקל כל הסדר האלקיי השייך לזה ואיו רצוני להאריך בזה שלא לערבב דברי אגדה בדברי הלכה אך גם דברים אלו ברורים ואמתיים:)** זה היום אכשור דרא כאשר עינינו הרואות דשום אדם כשר אין עושה מלאכה היום אחר שקה"ח ומי שפורץ גדר בזה נחשב אצל העולם לעבריין וא"כ אין ראי' מהמנהג שאנו מחזיקין שיטת ר"ת ז"ל להלכה ברורה. מ"מ מזה שמתפללין כעת תפלת מנחה בכל יום זמן רב אחר שקה"ח ונוטלין לידים לסעודה ג' אז מזה יש ראי' דעכ"פ גם שיטת הגאונים ז"ל לא קבלו להלכה ברורה ועכ"פ מידי ספיקא לא נפקא וע"כ מתפללין אז מנחה מס' דסד"ר לקולא כמ"ש בסידור הרב ז"ל] וכיון דהדבר ס' שפיר חזי' לאצטרופי לס"ס כאמור:

ובגוף פלוגתת ר"ת והגאונים ז"ל שיש לכ"א מהשיטות ראיות מדברי חז"ל יש לע"ד עוד דברים בגו לפמ"ש המהר"ל ז"ל בהקדמה לס' גבורות ד' ובפרק מ"ג מספרו הנ"ל לענין מאמר חז"ל שנעשה להם נס ונבלעים בקרקע ואח"כ היו מבצבצין כצמח וכו' וכ' דיש לפעמים בענין א' ב' מציאות מציאות טבעי ובלתי טבעי ושניהם אמת ואע"ג דבטבע א"א שיהיו ב' הפכים בנושא א' מ"מ כיון דמציאות הא' בלתי טבעי אפשר ואפשר היא ע"ש שכ' שהם דברים אמתיים וברורים ואם שייך זה בדבר גשמי קו"ח ששייך לומר כן בענין השמש שאינו מד' יסודות הגשמיים והוא ממוצע בין גשמי לרוחני ומה"ט קראו' החוקרים גשם חמישי דיש לה ב' מציאות טבעי ובלתי טבעי הטבעי הוא המושג לחכמי או"ה שהשמש יורדת בלילה למטה מהארץ והבלתי טבעי שבלילה הוא למעלה מהרקיע וזה להיותו בלתי טבעי אינו מושג רק לחכמי ישראל בסוד ד' ליריאיו וע"כ אמר בש"ס נראין דבריהם מדברינו כי בראי' המוחשות הטבעית נראין דבריהם אבל לא זהו כל האמת כמ"ש השט"מ כתובות י"ג: ואין להאריך יותר בזה:

סימן קו

הרב הגאון המפורסם ערוגת הבושם וכו' וכו' ר"א ווינבערג שליט"א רב בווארשא **מה** דבדיק לן כת"ר שי' בתפילין שאין הפרשיות מונחות כולן בתוך גוף הבתים רק מקצתן מונחין תוך התיתורא שהשל"ה ז"ל כ' דכל הפרשיות צריכות להיות בתוך הבתים דוקא לא בהתיתורא וכת"ר חיזק דברי השל"ה ז"ל מכח דברי הרב ז"ל בשו"ע סי' ל"ב סעי' נ"ט וסעי' ע"ז דתיתורא לא אקרי תפילין רק תיתורא של תפילין עכ"ד והנה באב"נ סי' י"ד ס"ק א' כתב דלא מצא מקור לדברי הרב ז"ל אלו דתיתורא לא מקרי תפילין ולענ"ד קצת מקור לזה מדברי המרדכי שהביא הב"י או"ח סי' ל"ב דף ל"ה: מדה"ס ד"ה תפילין מרובעות מבואר שם דהבתים הם עיקר התפילין עיי"ש מ"מ אפי' לדברי האב"נ דתיתורא נמי מקרי תפילין מ"מ המקום המיוחד להניח בהם הפרשיות הם הבתים עצמן ותיתורא אינו עשוי לקבלת הפרשיות רק לסתום פי הבתים ומצינו לענין נט"י דכלי שאינו עשוי לקבלה פסול לנט"י. וכן לענין שאובין כלי שאינו עשוי לקבל אינו פוסל משום שאובין כמבואר בשו"ע יו"ד סי' ר"א סעי' לז וגדולה מזו מבואר בב"י סי' רא דף ק"ה: מדה"ס בשם שער המים דבעינין עשוי לקבל מים ואל"כ לא חשיב כלי וכן בנ"ד אין התיתורא עשוי לקבל תפילין ואף דשם תפילין עלה אין שם בית עלה דשם בית שמו מורה עליו שעשוי להכניס בו התפילין:

מה שדן כת"ר דדבר הצריך מחיצות לא אמרי' רובו ככולו קצת סתירה לזה מסוכה יוד: ורש"י ד"ה וקורא ק"ש שכ' להיפך עוד ראי' מדסגי מה"ת שיהי' ראשו ורובו בסוכה אף שמעוטו חוץ לסוכה הנה דאפי' במחיצה אמרי' רו"כ:

אשר כתב כת"ר דל"ש רובו ככולו כיון דאינו ראוי שיכנס כולו לתוך הבתים יש לדון דראוי לקפלן ולכרכן ואז יכנסו הפרשיות לתוך הבתים עצמן ג"כ וגדול א' שאלני ע"ז כשהבתים קטנים מהכיל הפרשיות אם מותר לקפל הפרשיות ממעלה למטה ולשומם בבתים והחכם השואל רצה לומר דקיפול מבטל הכתב כיון דאותיות עצמן נכפלין ואין האות עומד בשו' וגם דכמאן דגייז דמי כעין זבחים יח: מרושלין ע"י אבנט וכן בשבת כ"ט: פתילות הבגד שקיפלה ולא הבהבה למ"ד דקיפול מבטל מתורת בגד הנה דממעט השיעור עכ"ד הנה מ"ש דקיפול מבטל הכתב נלע"ד להוכיח להיפך ממש"כ הפוסקים לקפל הגט כדי שיכניס כולו לתוך יד האשה דאל"כ הוי בגדר הגבהה ושאר קנינים לא מהני בגט הנה דקיפול אינו מבטל הכתב וגם ל"ח כמאן דגייז דא"כ הי' נפסל משום שנים ושלשה ספרים והוא קו"ח ממ"ש הטו"ז סי' ש"מ לענין אותיות הכתובים על דפי הספר דאין חשש לפותחן משום מוחק משום דגם כשהן פתוחין שם אותיות עליהן דמחוסר

קריבה לאו כמחוסר מעשה דמי וקו"ח דאין מחוסר רק לפשטן מן הקיפול ואף לדעת הלבוש שחילק וס"ל דבזמן שהם פתוחין אין שם כתב עליהם שאני התם דהאותיות נפרדין לגמרי חציין מחצי האחר [ובאמת יש לדון ע"ד הלבוש דאפי' בשעה שהספר סתום י"ל דאין שם אות עליו כיון דכל כף חלוק לעצמו חשוב האות כמופסק וקצת דוגמא לזה ממשנה ו' פ"ח דנגעים דאם הי' נגע מקצתו בשפתו העליונה ומקצתו בשפתו התחתונה אין מצטרף לכגריס דהאי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי וכן בב' אצבעותיו ובב' ריסי עיניו וצע"ק] ומה שדן משבת כ"ט: דקיפול ממעט השיעור א"א לומר כן דא"כ בזבחים צה מעיל שנטמא מכניסו פחות פחות מגע"ג ומכבסו משום שנא' לא יקרע ושם במשנה שלפני' בגד שיצאו חוץ לקלעים נכנס ומכבסו במקום קדוש נטמא חוץ לקלעים קורעו ונכנס ומכבסו במקום קדוש וק' קריעה למה יקפלו בפחות מגע"ג וישאר מקום הדם בלתי מקופל כדי שיוכל לכבסו ועצה זו יכול להיות גם במעיל וע"כ דלא מהני קיפול למעט השיעור והא דשבת כ"ט: הבגד שקפלה כ' רש"י כמו שגודלין פתילות משמע להדי' דדוקא מחמת שרצה לעשות ממנה פתילה וגדלה כעין פתילה בטלה מתורת בגד אבל לא בקיפול לבד וביותר מבואר כן בלשון הרב ז"ל סי' רס"ד סט"ו הערני לזה חתני נ"י ומש"כ בסידור הרב ז"ל לענין ט"ק דמה שנתקפל אינו עולה לשיעור אמה על אמה פשוט דשא"ה דצריך להיות לבוש בכל הבגד והמקצת שנתקפל אף דשם בגד עליו מ"מ אינו לבוש בו וזה דומה להיוצא בטלית מקופלת על כתפו חייב חטאת דמה שמקופל אינו לבישה ואינו בטל להאדם והא דזבחים יח מרושלין שסילקן ע"י אבנט צ"ל דקים להי להגמ' דעיקר פסול מרושלין משום שאינו לכבוד ולתפארת וכל שסילקן ע"י אבנט היא לכבוד ולתפארת ועל כיוצא בזה אמרי' מסרו הכ' לחכמים כעין שכ' הפוסקים לענין מלאכת חוה"מ וכעין שכ' הר"ן לענין שאר ענויים ביוה"כ ועי' ריטב"א ר"ה יב: סוד"ה תנן התם דרוב דינין של תורה מסרן הכ' לחכמים ואין זה ענין לנ"ד ומודינא דלכתחלה אין לקפל הפרשיות ממעלה למטה דהרי אי' בשו"ע סי' לב סמ"ה דהפרשיות צריכין להיות זקופים בבתים ואם יקפלן נמצא מקצתן אין זקופין מ"מ הרי כ' המג"א שם דבדיעבד כשר אפי' אין זקופין י"ל דבשעהד"ח מותר לקפול הפרשיות ממעלה למטה דשעהד"ח כדיעבד דמי':

ולכאו' אכתי יש לדון דדוקא כשאין זקופין רק מושכבים כשר בדיעבד משא"כ בנ"ד דמקצתה הפוכה לגמרי ראש האות למטה וסוף האות למעלה וכה"ג י"ל דגם בדיעבד לא יצא. אך יש להביא ראי' דגם זה אין לפסול דהנה ידוע דמלפנים בישראל הי' המנהג להתפלל בהגבהת הידים למעלה וכבר האריך בזה הבאר שבע וא"כ כשהי' תפילין ל

זרועו והגביה ידיו למעלה נמצא הפרשיות ש"י מהופכין בשעת ק"ש ותפלה וע"כ דגם כה"ג לית לן בה. שוב הראני ת"א בד"ט או"ח סי' ל"ב סק"כ משמע להדי' דאין קפידא בזה להניח הפרשיות בבתים באופן שמקצת הפרשה מהופך דוק ותשכח:

מ"מ לדינא מצינו כמ"ד דל"א רובו ככולו ומי שטובל במקוה ומעוטו חוץ למים לא עלתה לו טבילה. ורמב"ם כתב אפי' שערו חוץ למים ול"א רו"כ שיחשב כאלו כולו במקו' וכ"כ הפוסקים דכל התפילין צריכין להיות למעלה מעקרי שערות ואפי' מקצתו לא יהי' למטה מזה הנה דל"א רו"כ ואם מקצת אימורין חוץ לעזרה ודאי נפסלין ביוצא ול"א רו"כ שיחשב כאלו הי' כולו בפנים ובשבת ח' א"א לקרומית של קנה שלא יעלו למעלה מעשרה והוי אגודו במקום פטור ול"א רו"כ שיחשב כאלו כולו למטה וכן בשבת צ"א באגד פנים ואגד כלי ל"א רו"כ שיחשב כאלו כולו בחוץ גם לענין מזוזה כ' בספר דעת קדושים החדש דצריך שתהא כולה בטפח הסמוך ואפילו מקצתה לא יצא חוץ מהטפח וכ' דאע"ג דאפשר לומר רו"כ מ"מ ספד"א היא וספד"א לחומרא וגם לענין חציצה דמצינו בגמ' חילוק בין רובו למעוטו דרובו המקפיד חוצץ מה"ת ולא מעוטו מ"מ אינו דומה לגמרי לכלו דכלו אפי' אינו מקפיד חוצץ כביבמות ע"ח: הנה דהאי דרובו ככלו לאו כללא הוא וע"כ הוי ספד"א כדברי דע"ק זצ"ל לענין מזוזה שמעוטה חוץ לטפח הסמוך לפתח:

עוד יש לדון דהנה דעת רש"י חולין ל: דשהי' במיעוט בתרא פוסל ולכאו' ק' מתוספתא פ"ק דקרבנות דמחשבה שלא לשמה במיעוט בתרא אינו פוסל ומ"ש ולענ"ד ע"פ המבואר בתוס' נזיר דף ז' דל"ש מקצת יום ככולו רק כשלא נעשה בשאר היום דבר המתנגד לטהרה שבמקצת היום רק שהי' בשלילה שהי' חסר שאר היום אז מקצת היום ככולו משא"כ כשהי' אח"כ ראי' שהוא דבר המתנגד לטהרה נפקע למפרע ענין מקצת היום ככולו ע"ש וה"נ ל"ש רו"כ רק כשלא אירע דבר המתנגד להיתר השחיטה רק שלא שחט המיעוט אבל אם הי' אח"כ שהי' שהיא דבר הפוסל את השחיטה נפקע ענין רו"כ למפרע [ומזה שאמרנו דשהי' אינו שלילת שחיטה בלבד רק פסול בפועל וכעין דברי התוס' מנחות ט' דבלל חוץ לעזרה גרע מלא בלל כלל מזה יש ללמוד דשנים ששחטו בב' סכינין וא' שחט בלא שהי' ואחד עשה שהי' ג"כ פסול כמבו' בש"ך יו"ד סי' ב' סק"ל דפסול שא' עושה בפועל א"א שיוסר הפסול ע"י שהשני שוחט כהוגן ודוק ואכמ"ל יותר] ולפ"ז הייי"ד בשהי' במיעוט בתרא שהיא, דבר הפוסל את כל השחיטה אבל שוחט שלא לשמה דאין זה פסול בשחיטה דאפי' היכי דשל"ש פוסל הקרבן מ"מ מטהר מידי נבילה וכיון שאינו מתנגד אל השחיטה נשאר למפרע ענין רו"כ וכיון דרו"כ חשוב כאלו

מחשבת של"ש הי' אחר השחיטה ואינו פוסל כנלע"ד בזה וככה י"ל בפרשיות שמקצתן חוץ לגוף הבתים ומזוזה שמקצתה חוץ לטפח הסמוך לפתח ותיתורא שלמטה מעקרי השערות כל אלו כיון שהם חוץ למקומן חשוב כפסול בפועל כעין המבואר בתוס' מנחות ט' הנ"ל דבלילה חוץ לחומת העזרה גרע מלא בלל כלל הנה דבלילה חוץ למקומה חשוב פסול בפועל לא פסול בשלילה לבד וכל שיש פסול בפועל בהמיעוט דומה לשהי' במיעוט בתרא ול"ש רובו ככולי. ואיך שיהי' כיון דמצינו בכמ"כ דל"א רו"כ א"א להקל מעצמינו במידי דאו' והוי ספד"א. ולחומרא:

סימן קז

לידידי הרבני החו"ב כש"ת מ' פישרל זאבורסקי נ"י בפילץ.

מה שנסתפק בקראנא על השן שהשן מתנדנד מהו. דבאבנ"ז סי' ר"ס כ' דשן המתנדנד אי"ח דגופה הוא וכאן הקראנא אינה גופה י"ל דחוצץ מי אמרי' כאן דהקראנא אין סופה להנטל מן השן כגוף השן נחשב א"ד כיון דסוף הקראנא להנטל מן האדם הקראנא לאו גופא וחוצץ עכ"ד:

הנה יש לחקור אם הקראנא שאינו חוצץ היינו מחמת שבטל להגוף ולא סגי מה שבטל להשן כעין שכ' המהר"ל ז"ל בס' בה"ג באר א' דטפל לטפל לא שמענו וכזה כ' בס' קסת הסופר לענין נטפלין בס"ת דנטפלין לנטפלין לא קדישי וקרוב לזה כ' בריטב"א פ"ב דנדרים דנדר שחל מצד יד אינו יכול להתפיס בו דהתפשטות להתפשטות ל"מ וע' תמורה י"א] או סגי מה שהקראנא בטל להשן והראי' מס' בה"ג הוא להיפך דכיון דטפל לטפל לא שמענו א"כ אא"ל דהקראנא בטל להגוף דלגבי גוף הוי טפל לטפל וע"כ דסגי מה שטפל להשן עצמו דאם נימא דבעי' שיהי' בטל להגוף י"ל דכאן אינו בטל להגוף כיון דעומד להנטל מן הגוף ואע"ג דשן אי"ח אפי' עומד לינטל שאני שן דגופי' הוא אבל אי"נ דסגי בזה שבטל להשן והרי מהשן אינו עומד להנטל:

ולפשוט זה אקדים דעת הגאונים דשער נדון לענין רובו המקפיד וכ' הר"ן טעמו ע"ז משום שנדרש מפסוק בפ"ע ולכאורה תמוה דהרי ילפי' מאת בשרו את הטפל לבשרו וא"כ אדרבא משמע שהוא א' עם הבשר ולא שהוא דבר בפ"ע ונלע"ד סברת הגאונים דהנה הא דמעוט אינו חוצץ הוא משום דבטל להגוף וכשיש חציצה על השער אא"ל דבטל לגוף דטפל לטפל לא שמענו כנ"ל אך דצ"ל דבטל להשער ודי בכך ומצד השער אינו טפל לטפל כנ"ל וכאן דאינו בטל להגוף רק להשער בעי' שיהי' כנגד מקום החציצה רוב בשיער עצמו דכמו בחציצה במעוט הגוף בעי' שיהי' נגדו רוב גוף בלא חציצה

כן כשיש חציצה במעוט שער בעי' שיהי' כנגדו רוב בלא חציצה בשער לבד זה סברת הגאונים וטעמן ובזה יובן סברת הר"ן על הגאונים דכיון דמרבינן להו מתרי קראי כל חד באפי נפשי' הוא עיי"ש בר"ן סופ"ב דשבועות ולהנ"ל כונתו דאם ל"ה מצריכין קרא מיוחד ע"ז ל"ה בגדר טפל היה אפשר לומר דחציצה שעל שער בטל לגופי' ממי' סגי כשיש כנגדו רוב גוף בלא חציצה אבל השתא דאצטריך קרא מיוחד לשערו מאת הטפל לבשרו א"כ אא"ל דחציצה שעליו יהי' טפל לגופו רק דטפל לשיער ממי' בעינן כנגדו רוב בלא חציצה בשיער עצמו ואם כנים דברינו יש ללמוד מזה לנ"ד בקראנא שאינו חוצץ אינו מחמת שבטל להגוף רק מחמת שבטל לשן וכיון דמהשן אינו עומד להנטל אינו חוצץ:

עוד י"ל היתר בנ"ד ואקדים דהנה בהש"ס ילפי' דחציצה פוסל בשיער מואת הטפל לבשרו או מהילכתא ע' ריש סוכה ועירובין ולכאורה ק' טובא למ"ל ילפותא לזה תיפ"ל משום בשר שתחתיו ואם יש חציצה על השיער הרי מפסיק החציצה בין מים לבשר ואף דבשר שתחת השיער הוי בהס"ת הרי עכ"פ ראוי לביאת מים בעי' וחציצה פוסל בו וצ"ל דכאן דהשיער עצמו אינו חוצץ בין מים לבשר לא איכפת לן בחציצה שעל השיער רק אם הי' כל השיער מכוסה בחציצה הי' מקום לפסול מצד חציצת בשר אבל כיון שנשאר משהו שיער בלא חציצה יש למים חבור עם הבשר באמצעית אותו משהו שיער דכיון דמים אין חוצצין תשוב כאלו הי' מגולה מקום מקצת שיער זה שהוא בלתי חציצה וכאלו מים הי' מפלשין ומגיעין עד הבשר דרך מקצת זה וכעין סברא זו יש בכס"מ פט"ז מטו"מ הלכה ה' ד"ה כ' הראב"ד דכיון דקיי"ל אין כלי טמא חוצץ אעפ"י שטומאה תחתי' הו"ל כאלו הוא מגולה ותוס' יו"ט פ"י דאהלות מ"י העתיק דברי הכ"מ משמע שמסכים לסברא זו ובב"י יו"ד סי' כ"א דף ק"ה גבי טבילת שלג משמע דאויר אינו חוצץ בטבילה וכאן חשוב כאלו הי' אויר מגולה בין מים לבשר שתחת השיער ואף לפמ"ש בחי' להוכיח ממשנה א' פ"י דמקואות כלי שהי' טבלו דרך פיו כאלו לא טבל דמשמע שם דאויר פוסל בטבילה י"ל דכאן עדיף מאויר דיש למים חבור עם הבשר באמצעת השער שטפל לבשר. אבל השתא דגלי הלכתא דגם בשערו פוסל חציצה שפיר חשיב חציצה מחמת אותו מקום שבחציצה אף שמיעוטו בלא חציצה ודוק:

ואם כנים דברינו יש ללמוד מזה דאם יש רובו שאינו מקפיד על האדם הטובל ועל זה החציצה מונח דבר המקפיד כל שמיעוט של האינו מקפיד בלי חציצה המקפיד אף שגם אם נסלק מיעוט זה ישאר רובו בחציצת המקפיד מ"מ אינו חוצץ דכיון דאינו מקפיד אי"ח משום דבטל לגוף וחשוב כגופו כמ"ש רש"י פ"ב דסוכה וערובין ובשבת נ"ז חשיב

שיש למים חבור עם גופו באמצעות אותו מקצת המגולה של האינו מקפיד שאין עליו חציצת המקפיד ודוק ולפי"ז י"ל כן גם בנידן דידן כיון דשן עצמו המדולדל אינו חוצץ אף אם נימא דהקראנא שעליו חוצץ מ"מ כיון שהוא שן מדולדל יש מקצת למטה [המקצת שנשאר אחר שנעשה הקראנא] שאינו מכוסה בזהב ממילא אינו חוצץ דחשיב כאלו המים הגיעו להבשר באמצעות מקום הגלוי שבשן מה תאמר מ"מ יחשב חציצה מצד גוף השן שצריך ג"כ שיהי' ראוי לביאת מים ופוסל בו חציצה. ע"ז שוב אהני סברתו דהרי אין הזהב עתיד להפרד מן השן ועיקר ספיקו דמ"מ הרי עומד להפרד מן הבשר וכיון שאינו גופו יחוץ והרי מצד הבשר הוכחתי שאינו חוצץ ודו"ק:

אך באמת ז"א דבדבר שאינו מקפיד וכן בכ"ד שאינו חוצץ. צ"ל אחת משתים או דהחציצה חשיב כליתא או דחשיב כגוף הבשר. וכאן ממנ"פ לא א"ש. א"ת דחשיב כאויר הרי הוכחנו ממשנה פ"י דמקואות דאויר חוצץ בטבילה. וע"כ צ"ל דחשיב כאלו נתארך גוף הבשר וחשיב גם השער כגופו וא"כ פוסל בו חציצה כמו בגוף הבשר א"כ ליתא לתי' הנ"ל:

ועדיין י"ל דלעולם חשיב כגוף הבשר ומ"מ ל"צ טבילה וכעין אין לבוד להחמיר ה"נ ל"ח כגוף הבשר רק לענין שלא יחשב חציצה ושיתחברו באמצעיתו המים עם גוף האדם. אבל ל"ח כגוף האדם ממש לחומרא לענין שיצטרך טבילה. מ"מ אין סברא זו מוכרחת:

ומה שהקשיתי למ"ל ילפותא לשיער תיפ"ל משום בשר יש ליישב בשנקדים לדקדק בהא דעירובין ד': דפריך חציצין דאורייתא נינהו וכו' ומשני לא נצרכה אלא לשערו וכדרבה בר"ה דאמר נימא א' קשורה חוצצת וכו'. ולכאורה תמי' טובא דאטו מי לא ידעינן באיזה אופן הוי חציצה ול"ל להר"ר מהא דרבה בר"ה הרי עיקר התי' דאיצטריך הילכתא דגם בשערו פוסל חציצה דע"ז ליכא קרא אטו לא ידעינן דמשכחת חציצה בשערו כגון שיש עליו טיט דבוק וכדומה, עכ"נ דהגמ' נתכוין ליישב זה שלא תקשה תיפ"ל משום חציצת בשרו. אמנם כ"ז שייך אם הי' עליו טיט דבוק או ד"א. אמנם כאן צריך קרא לנימא קשורה דאז ליכא חציצה בין בשר למים רק השיער עצמו והרי השיער אינו חוצץ מה נפ"מ לגבי בשר בין קשורה לאינה קשורה ולזה אתיא הלכתא דאע"ג מצד בשר ליכא חציצה מ"מ פוסל החציצה מצד שיער עצמו וצריך שיבואו המים על כל שטח השער מכל הצדדין וע"כ בנימא א' קשורה איכא חציצה בין מים לשיער מצד הנימא עצמה כנלע"ד נכון:

ולפ"ז שפיר י"ל דהקראנא הוא חציצה בין המים לבשר [לא מן המים לשן בלבד] ומן הבשר הרי עומד להנטל וכיון דלאו גופי' חוצץ כדברי כ"ת:

והנה זה כביר הקשיתי בביצה ל"ז: בשנים ששאלו חלוק א' בשותפות זה לילך בו שחרית וזה ערבית זה עירב עליו לצפון וזה לדרום זה שעירב לצפון מהלך לצפון כרגלי מי שעירב עליו לדרום וכו' ואם מצעו את התחום הר"ז לא יזיזנה ממקומו, וקשה לי כמו דבגד בטל לגוף לענין הוצאה כמ"ש רש"י שבת קמ"ב. ותוס' חולין ע"א: ה"נ יבטל לגוף לענין תחומין. אח"ז ראיתי כי בעירובין צ"ז: מדמה הגמ' עצמה תחומין להוצאה לענין כזה דכמו דהמוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי שהכלי טפילה לו הנ"מ בתחומין בטל הכלי למה שבתוכו לר"י [והריטב"א שם הקשה למה לענין הוצאה אין חולק ע"ז ואלו לענין תחומין חכמים חולקין על ר"י ותי' דגם בהוצאה פטור אבל אסור ע"כ ס"ל לחכמים גם בתחומין דפטור אבל אסור] וה"נ כיון דבגד בטל לגוף והגוף הרי עירב לצד זה יחשב כאלו גם עירוב הבגד הי' לצד זה.

(שוב** עיינתי בש"ס עירובין צ"ז: וראיתי דיש ליישב לפי המבואר שם דדוקא בחבית שקנתה שביתה ומים שלא קנו שביתה בטל החבית למים אבל בשניהם קנו שביתה לא ולאביי דוקא בשיירא הקילו אף ששניהם קנו שביתה אבל שלא בשיירא לא הקילו רק במים שלא קנו שביתה עיי"ש וא"כ בהא דביצה ל"ט: דשניהם יש להן שביתה בין האדם בין הבגד ל"ש לומר שיתבטל הבגד אל האדם וזה החילוק בין תחומין להוצאה דבאדם לא שייך איסור הוצאה בגוף האדם עצמו רק בהבגד ודומה האדם למים שלא קנו שביתה דאז בטל החבית למים וה"נ בטל הבגד לאדם שאין בו משום הוצאה משא"כ איסור תחומין שייך באדם ג"כ ודומה למים שקנו שביתה אין הבגד בטל לאדם [ומ"ש דמים)** ותירצתי דשאני הוצאה מתחומין דהוצאה ל"ש רק בדבר שחוץ לגופו אבל בגוף עצמו ליכא איסור הוצאה וכיון דבגד בטל לגוף חשיב כאלו נתארך הגוף כשיעור מדת הבגד ממילא גם בחלק הניתוסף לית בה איסור הוצאה כיון שהוא ג"כ חלק אדם משא"כ תחומין דגם באדם שייך איסור תחומין ואדרבא עיקר איסור תחומין באדם הוא ובכלים יש דיעות דאפי' תחומין די"ב מיל דרבנן ואין היתר ללכת לצפון רק מחמת דעירב שמה ואותו חלק אדם שנתארך וניתוסף מפאת הבגד לא עירב לצפון וע"כ אסור ודו"ק:

ולפי"ז צ"ל דכלי שטפל לאוכל שבתוכו יותר מבגד לאדם וחשוב כאילו הוא נכלל באוכל עצמו ולא שנתוסף על האוכל וראי' לזה דאלת"ה א"כ מוציא אוכלין מכשיעור בכלי למה פטור הרי אדרבא ע"י הכלי נוסף ונתרבה שיעור האוכל וא"כ יש בו כשיעור באוכל וע"כ דל"א שנתארך האוכל כמדת הכלי וע"כ שפיר מדמי לה הש"ס עירובין צ"ז: לתחומין ומצינו דוגמא לסוג ביטול כזה והוא כדיני ברכת הנהנין להרב ז"ל פ"ב דין ג' [אחר שכ' שם דין ב' באוכל פת הבא בכסנין מן ד' ביצים עד ששה ביצים פחות משהו אה

שבע ממנו צריך לברך המוציא וברהמ"ז ואם אינו שבע ממנו מברך בומ"מ ועל המחיה ופחות משיעור ד' ביצים ושבע הימנו וכן יותר מששה ביצים ולא שבע ממנו הוי ס' ברכה וצריך לברך על לחם אחר עיי"ש] דאם לא שבע ממין לחם זה לבד אלא שאוכלו עם לפתן המשביע כגון שמלפתו בבשר או דגים וכיוצא בזה עד ששבע הר"ז כאלו שבע ממנו לבדו לפי שהלפתן טפלה לו ונתחייב בברהמ"ז מה"ת ולפיכך האוכל כד' ביצים ממין לחם זה עם לפתן כזה עד ששבע מברך המוציא וברהמ"ז ופחות מכאן מברך על לחם אחר תחלה עכ"ל הנה דאם אכל פת כזה פחות מד' ביצים אף שבצירוף הלפתן יש יותר מד' ביצים ל"ח כאלו אכל פת כזה יותר מד' ביצים ואף דהלפתן הוא טפל לפת וחשוב כמוהו מ"מ ל"ח שנתוסף על שיעור הפת רק הכל נכלל בשיעור הפת וחשוב כאלו אכל פחות מד' ביצים פת ושבע ממנו דמה דלפתן בטל אל האוכל הוא באופן אחר ממה שהבגד אל האדם. [עוד ראי' לזה ממ"ש נוב"י סי' א' להכשיר בתים שטוחין עליו טוח עבה דבטל להעור וחשוב ככלו של עור ומ"מ הרבוע צריך להיות בגוף הבתים ולא בהטיח עיי"ש ולכאורה ק' ממנ"פ אם חשוב כעור עצמו יהי' הרבוע כשר בו ולהנ"ל א"ש דאף דבטל להעור מ"מ לא חשוב שנתוסף על מדת העור רק כלו נכלל בעור עצמו הנה דמצינו דוגמת ביטול כזה ויש להעיר מתוי"ט סופ"ק דר"ה דהמוציא חי במטה חייב אף על המטה שהמטה טפלה לו כי דוקא חי במטה דפטור על החי פטור גם על המטה אבל מוציא חפץ אחר חייב גם על המטה ומזה נראה דס"ל להתוי"ט דמה דהכלי טפל למה שבתוכו אינו נכלל במה שבתוכו רק שנתוסף עליו כמו גוף הדבר וע"כ מוציא חי במטה חשוב גם המטה כחי ע"כ פטור אבל מוציא חפץ אחר חשוב כאלו נתוסף עוד חפץ וחייב גם עליו דאלת"ה רק דהכלי חשוב כאלו נכלל במה שבתוכו א"כ סו"ס ליכא רק מה שבתוכו ולמה יחייב שתים. והנה בשבת צ"א לר"י איגוד כלי שמי' איגד ואם הוציא קופה מלאה חרדל אפי' הוציא כל החרדל כל שנשאר הכלי גם בפנים פטור ולכאו' ק' כיון דכלי בטל למה שבתוכו ואם נימא דנכלל לדבר שבטל אלא א"כ הוי כאלו גם הכלי בחוץ כמקום החרדל וא"כ ליכא איגוד כלי כלל ומזה ראי' ג"כ להנ"ל דמה שבטל ל"ח כנכלל בגוף הדבר רק כאלו נתוסף עליו ובהאי ענינא יש לבאר דברי רמב"ם פי"ב מה"ש הי"א קופה שהיא מלאה חפצים והוציא רובה מרשות זו לרשות זו פטור עד שיוציא את כל הקופה שהכלי משים כל מה שיש בו כחפץ א' עכ"ל ולפי טעם זה משמע דדוקא כשמקצת חרדל בפנים אבל כל מה שבכלי בחוץ רק הכלי עצמה בפנים חייב וק' דהרי בש"ס שבת צא: מפורש דגם כה"ג פטור וע"כ צ"ל משום דהכלי בטל למה שבתוכו וא"כ למ"ל לומר כלל טעם משום דהכלי משים מה שבתוכו א' ולהנ"ל

י"ל דהוי ק' לי' להרמב"ם דכיון דהכלי נעשה כמה שבתוכו כמבואר בתויו"ט הנ"ל א"כ הוי כאלו יש עוד חרדל ומה בכך שיש מקצת חרדל גם בפנים הלא יש גם בחוץ חרדלים שלמים וע"כ צ"ל קודם דהכלי עושה כל מה שבתוכו א' וא"כ אי"ח על מקצת חרדל כל שמקצתו בפנים וממילא אפי' כל החרדל בחוץ ג"כ פטור דדין הכלי כדין החרדל עצמו וכמו שעל החרדל שבפנים לא חייב על מקצתו כמו"כ אינו חייב כשמקצת כלי בחוץ דמקצת כלי זה דינו כאלו הי' מקצת גוף החרדל בפנים]:

ועתה נבא לנ"ד ויש להסתפק בדבר שאינו חוצץ כגון שיער ושינים וצפורן ודבר שאינו מקפיד אם בטל לגוף לגמרי כמו חבית למים וחשוב כאלו שן הוא הבשר עצמו או ענינו שנתארך הבשר כמדת השינים ע"ד התבטלות בגד לגוף כאמור ואם נימא דשן חשוב כגוף הבשר שפיר י"ל כמ"ש כ"ת דכיון דסוף הקראנע להנטל מהבשר וחשוב ג"כ כאלו סופה להנטל מהשן דהרי השן עתה שבה כבשרו ממש וחוצץ אבל אי נימא דחשוב כאלו נתארך הבשר כמדת השן אבל מ"מ מקום השן חתיכה בפ"ע הוא מהגוף וא"כ מאותו חלק הגוף דהיינו השן אין הקראנע עומד להפרד כלל ואינו חוצץ ודו"ק:

ומסברא נראה כיון דשן חשוב כגופי' כמ"ש האבני נזר סי' ר"ס לא בטיל כ"כ כמבואר תוס' עירובין נ"ה ד"ה עיר העשוי' כקשת דדוקא עיבורה של עיר בטל לעיר אבל ב' ראשי הקשת שהם מעיקר העיר אין נבטלין לגבי עיר ודיו שיהי' כבגד הבטל לגוף דאמרי' שנתארך הגוף כפי מדת הבגד ולא שנכלל מדת הבגד בתוך הגוף וה"נ נתארך הגוף כפי מדת השן וסו"ס השן דבר בפ"ע הוא וכיון דהקראנע אין סופה להתפרד מן השן אינו חוצץ:

ועדיין יש לדון ע"פ הגמרא שבת מ"ח: מספורת של פרקים ואזמל של רהיטני דבר תורה בשעת מלאכה חיבור בין לטומאה בין להזאה שלא בשעת מלאכה אינו חיבור לא לטומאה ולא להזאה והיינו משום דבשעת מלאכה צריכין זל"ז ומשמשים זל"ז כמ"ש תוס' שם ד"ה אי וה"נ י"ל בקראנע שעל השן בשעה שהם בתוך הפה שהקראנע משמש להשן אז חשיבי מחוברין אבל כשינטל השן מתוך הפה עם הקראנע יחד אז יחשבו כמפורדין זמ"ז דבשלא בשעת מלאכה ל"ח חבור וממילא חשוב כאלו גם הקראנע עומדת להנטל מן השן. אך י"ל כמ"ש הרא"ש והר"ן פ"ק דסוכה לענין תבן וביטלו דבסכות סגי בביטול לז' ימים של סכות וזה חשוב כמו לעולם כיון דאחר סוכות אין נפ"מ בסוכה וכזה לענין עירוב חצרות סגי בביטלו ליום השבת וזה חשוב כמו לעולם וה"נ בביטול הקראנע להשן סגי בכל משך היות השן בתוך הפה וזה חשוב כמו לעולם **(שלא קנו שביתה דומה לאדם שאין בו איסור הוצאה צ"ל דלא נתכוין האדם לזכות

בהן דאל"כ הרי אפי' מעיינות הנובעין שאין קונין שביתה מ"מ הם כרגלי הממלא. אך בלא נתכוין הממלא לזכות בהן יכול להוציאן כל מאי דבעי ע"י נותנו לחבירו וחבירו לחבירו. וכזה כ' המג"א סי' שמ"ט סק"כ ובמה"ש שם בשם תו"ש וכ"ה בשו"ע הרב ז"ל שם ס"ד לענין חפצי הפקר שאינן קונין שביתה דאם אין האדם מכוין לזכות בהם יכול להוציאן כ"מ שירצה ע"י נותנו לחבירו וחבירו לחבירו ומסתמא הוא בעצמו יכול לזורקן אפי' חוץ מתחומו כל שאין הוא הולך לשם ומה דבעי נותנו לחבירו הוא מחמת דא"א לו ללכת חוץ לתחום שלו]:

אך יש לדחות דלכאורה צריך להבין החילוק בין מים שקנו שביתה ללא קנו שביתה ונלע"ד דמים שקנו שביתה הם כרגלי הבעלים וא"כ קנין שביתה שלהם אינו מפאת עצמם רק מפאת הבעלים וע"כ אין החבית בטל לגבי המים דלא מצינו טפל לטפל. כעי"ז כ' בס' קסת הסופר סי' י"א סק"ט לענין נטפלין להשם הק' דנטפל לנטפל לא שמענו. וכעי"ז כ' מהר"ל ז"ל בס' באר הגולה באר א' ד"ה השלישי דלא מצינו טפל לטפל [וכעי"ז בריטב"א עירובין ס"ט: דאע"ג דנראה בחוץ ושו' מבפנים נדון משום לחי היי"ד כשיש לחי בפועל אבל אם הלחי הוא רק ע"י גוד אסיק ל"מ רק לגופי' ולא לחברו והוא ג"כ מטעם הנ"ל דהאי דנראה בחוץ ושו' מבפנים נדון משום לחי הוא משום מגו ע')** דאחר שינטל השן מהפה אין לנו נפ"מ בחיבור הקראנע עם השן [ודוקא בחציצה של גוף האדם בעינן בטל לעולם [אי לחצי השנה כמ"ש האבנ"ז] דנוגע לענין הדין טבילה לעולם משא"כ בחיבור הקראנע עם השן] וכיון דחשיב כאלו הקראנע בטל להשן לעולם ל"ח עומד להפרד ואי"ח. הא למה זה דומה כאלו תאמר דקראנא לא חשיב חיבור לשן כיון דאחר מיתה אין צורך ותועלת בהקראנא להשן ויחשוב שאינו ביטול לעולם דבודאי לא ניתן להאמר דאחר מיתתה גם הוא לא תהי' בעולם ואין זה ממעט הביטול דלעולם. וה"נ כיון דהשן ג"כ גופה הוא אע"ג דמדולדל וכל ימי היות השן בפי הקראנע משמש ומחוברת אלי' חשוב זה ביטול לעולם:

וזה כביר אמרתי ליישב קו' הרשב"א רפ"ק דביצה על ר"ת דל"ח בסיס לדבר האסור רק כשינוח שם כל השבת והק' מנר שמן ופתילה דהוי בסיס לשלהבת כשבת מ"ז ואף שעומד לכבות בשבת ולא יהי' בסיס כל השבת ואמרתי כנ"ל דדוקא אם המקצה נשאר בהווייתו כל השבת ומ"מ הוסר מן הבסיס הזה אז ל"ח בסיס [דענין בסיס לר"ת הוא ג"כ כדין ביטול דבעינין שיבטלו לכל השבת וזה חשוב כמו לעולם כמו לענין סוכה וערובי חצרות אבל בהוסר באמצע השבת ל"ח ביטול] אבל השלהבת דכל משך היותו במציאות הוי' הוי נר שמן ופתילה בסיס אליו אין לך ביטול לעולם גדול מזה, ומה שהק' הרשב"א

אין זה סתירה לדברנו די"ל דהרשב"א ז"ל לית לי' דטעם בסיס משום ביטול הוא. ולענין דינא אם הוא שעהד"ח גדול דהיינו שיש לה צער גדול בנטילת השן המדולדל יש להקל שהקאראנע שעלי' אינו חוצץ במיעוט שינים שא"ב אלא חשש דרבנן מיעוט המקפיד: **מה** שחקרתי דבר שבטל אל הגוף אם חשיב כעצם הגוף או כדבר נוסף על הגוף נלענ"ד לתלות זה בפלוגתא דלבוש והט"ז דהנה בט"ז סי' תר"ל סק"כ כ' וז"ל וכתוב בלבוש על אותן שקובעין עצמן אחר בהמ"ז ואחר השתי' זמן מה נמשך שחוזרין ואוכלין סעודה שני' בלי הפסק ומברכין שנית לישב בסוכה ונ"ל שטעות גמור הוא בידם שהרי לא הסיחו דעתם מישיבת סוכה שכבר ברכו עלי' בסעודה הראשונה ומה שנהגו לקבוע ברכת לישב בסוכה על האכילה היינו משום שמסיחין דעתם מן האכילה יוצאין מן הסוכה כמה פעמים וחוזרים לתוכה אבל הכא שישבו בתוכה כל היום למה יברכו עלי' פעם אחרת עכ"ל והט"ז חולק וז"ל דאף את"ל דשתי' בעי סוכה מ"מ טפלה הוה לגבי אכילה כמ"ש הרא"ש בפ' לולב וערבה וז"ל ור"ת אומר לפי שעיקר קבע שאדם עושה בסוכה הוא האכילה אבל שאר טיול ושינה שהם מפורשות לחיוב סוכה בגמ' אפ"ה חשבינן להו לטפל גבי אכילה שתי' שהוא לא נזכרה בגמ' וכו' עיי"ש ולכאורה קו' הט"ז תמי' דמה בכך דשתי' טפל לאכילה מ"מ כיון דשתי' חייב בסוכה ומקיים בה מצות סוכה למה יחשב הפסק בין סעודה לסעודה ולהנ"ל י"ל דכמו דאמרינן לענין המדה דאין הטפל מוסיף על המדה כלל רק נכלל במדה של העיקר כמו"כ אם דנין לענין הזמן אין הטפל מוסיף על מדת הזמן כלל כי הוא נכלל בהזמן של העיקר וכיון דשתי' טפל לאכילה חשוב כאלו קיים גם מצוה זו דשתי' בשעת הסעודה ולא אח"כ ע"כ חשוב הפסק בין סעודה לסעודה ודו"ק ובזה א"ש שיטת בה"ג שבתוס' פסחים ק"ה: דכוס של ברכה ל"צ ברכה אחרונה ונפטרת בברהמ"ז ולכאו' תמוה איך תפטור בהמ"ז הכוס שישתה אח"כ ולהנ"ל יובן היטב וק"ל וי"ל עוד באו"א דס"ל להט"ז דמברך על העיקר ופוטר את הטפלה אין הכונה דהטפל בעי ברכה אלא שיפטר בברכת העיקר רק דהטפל ל"ב ברכה כלל ולפ"ז יובן ג"כ שיטת בה"ג הנ"ל דס"ל דטפל ל"ב ברכה כלל. וכעי"ז רש"י ב"ק ב' דאי עביד אב ותולדה דידי' התולדה אין בה חיוב קרבן כלל ודוקא אאב מחויב ואתולדה לא מחויב. וסמוכין לזה מהריטב"א מו"ק בי דאי עביד פעולה א' שיש בה ב' מלאכות אעיקר מחייב ולא על מלאכה השני' שאינה עיקרית כ"כ ע"כ ס"ל להט"ז דהשתי' חשוב הפסק בין אכילה לאכילה כיון דהשתי' ל"צ ברכה לישב בסוכה ודעת הלבוש דגם הטפל בעי ברכה אלא שיפטר בברכת העיקר ע"כ לא ח' שתי' הפסק לענין ברכה וכ"נ להדיא

ממלחמות פסחים קי"ד. דגם הטפל צריך ברכה אלא במה שבירך על העיקר חשיב כאלו ברך על הטפל עיי"ש:

גם יש לתלות בפלוגתא שהובא באחרונים חם דבר הבטל ברוב משלים לכשיעור כגון לענין כזית מצה וכדומה רש"י מנחות כ"ז ע"ב דהבטל כמאן דליתא ואינו משלים ויש בזה סתירות ודברים עתוקים והוא ג"כ כחקירה הנ"ל אם הביטל לחברו מוסיף על המדה או דלמא שבטל ונכלל בתוך השיעור של הדבר שבטל אליו:

ובהאי ענינא נלע"ד ליישב קו' המאירי שבת ג': דידו לאו בתר גופי' גרירא להחשב כרה"י, כמקום שהגוף שם ולמה אמרינן לקמן ד': שדי נופו בתר עיקרו להחשב כרה"י וי"ל דלכאו' ק' אע"ג דאמרי' שדי נופו בתר עיקרו מ"מ החפץ לא יחשב מונח ברה"י כעין שכ' תוס' ר"פ איזהו מקומן דאם הכלי רובו בדרום ומעוטו בצפון אע"ג דלענין הכלי חשוב שעומד כולו בצפון מצד רובו ככולו מ"מ הדם שבתוכו חשוב בדרום וה"נ אע"ג דאם דנין על הנוף חשוב שהוא ברה"י כמו העיקר מ"מ החפץ שעליו יחשב שהוא ברה"ר במקום שהוא בטבע [אולי העירני ח"א לזה בילדותי לא אזכור בבירור] וי"ל כמ"ש הרשב"א בשם רמב"ן שבת צ"ט: דתל גבוה י' ורחב ד' ל"א רה"י עולה עד לרקיע ול"ח רה"י רק גב העמוד לבד מ"מ הזורק עליו חפץ מרה"ר חייב אף דכל החוב נקלט באויר מקום פטור מ"מ כיון שמונח על רה"י חייב וי"ל דתלוי בפלוגתא דר"א וחכמים פ"ו דפרה משנה ג' קלל של חטאת שנגע בשרץ טהור נתנו על גביו ר"א מטהר וחכמים מטמאין [שהבאתי בפנים] דר"א ס"ל כיון דמקום גוף הכלי טהור חשוב מקום טהור ולא משגחינן במה שתחתיו וחכמים ס"ל כיון דתחתיו טמא חשוב מקום טמא דעיקר מקום נקרא מה שתחתיו ה"נ בהוצאה דכתיב אל יצא איש ממקומו ופירושו מקום החפץ כמ"ש התוס' שבת ד'. אזלי' ג"כ בתר המקום שתחת החפץ וכיון דהלכה כחכמים חייב כשמונח על רה"י אף דכל החפץ קלוט באויר מקום פטור] וכן בנ"ד כיון דהנוף חשוב רה"י מצד שדי נופו בתר עיקרו ממילא החפץ על רה"י. אמנם זה תלוי במש"כ בפנים שיש דבר שבטל לחברו ונכלל בחברו ויש דבר שבטל לד"א וחשוב כאלו נתארך העיקר גם במקום הטפל דאם נימא דשדי נופו בתר עיקרו היינו שנכלל בהעיקר וממילא חשוב כאלו הוא במקום העיקר והחפץ אינו מונח ע"ג רק בצדו ממילא ל"ח מונח על רה"י וצדו **(מהרש"א עירובין כ"ה: וכשהוא רק מצד גו"א ל"א מגו דהוי כעין תרי פשטה] וע"כ דוקא במים שלא קנו שביתה שאז אין בטלים להבעלים אז החבית בטל אליהם לדין תחומין שיש להם מצד עצמם לא זולת. וא"כ בהא דביצה לח: דהאדם יש לו תחום מצד עצמו ואינו טפל לשום דבר שפיר שייך לומר שהבגד יתבטל אליו אה שיש לו תחום

עצמו והדק"ל:)** של חפץ ודאי לא נקרא מקומו כמבואר בהא דפרה הנ"ל דאם נגע בשרץ לכו"ע חשיב המקום טהור ואולי זה טעמו של רש"י ז"ל שבת ד': דאע"ג דשדי נופו בתר עקרו ל"מ אלא למשוי מקום ד' ולא לענין רה"י הטעם כנ"ל דמ"מ חשיב שגוף החפץ באויר רה"ר או כרמלית והנוף בצדו נכלל בהעיקר ומ"מ לענין מקום ד' מועיל גם בצדו כמ"ש תוס' לעיל ז"י גבי פני לבינה. ותוס' ס"ל דנופו דומה לבגד שבטל אל האדם ומ"מ חשיב כאלו נתארך האדם ה"נ חשיב כאלו נתארך העיקר גם במקום הנוף והנוף נשאר במקומו ודינו כרה"י ושפיר חייב כיון שתחתיו רה"י אבל ידו בתר גופו גרירא י"ל דהיד בטל לגמרי לאדם וכאלו נכלל בו ולא נתארך מדת האדם במקום היד ע"כ אע"ג דידו בתר גופו גרירא מ"מ לא נחשב שהחפץ על רה"י רק שהרה"י בצדו ודוק:

סימן קח

ע"ד השאלה שנשבע שבתו לא תתפור בגדים ג' שבועות [ומלאכתה שתופרת בגדים בשכר] אם מותרת לתפוח או מחיוב למחות בידה שלא תתפור כי יש בידו למחות ואם יוכל לשאול על שבועתו כי היא צורך גדול ודבר מצוה כי הבטלה מביאה לידי שעמום ע"כ השאלה:

תשובה

ברמב"ם פ"ה מה' שבועות ה"א וכל מי שנשבע על אחרים שיעשו כך וכך. או לא יעשו אפי' הי' בניו או אשתו אינו חייב בשבועות בטוי. שהרי אין בידו לא לקיים ולא לבטל ומכין אותו מכות מרדות שהרי אין בידו לקיים שבועה זו ונמצא גורם לשבועות שוא ובהלכה ב' ולמה אינו לוקה משום שבועות שוא שהרי אפשר שאותן אחרים שישמעו ממנו ותתקיים שבועתו ונמצא כשמתרים בו בעת שנשבע התראת ספק הוא ואין אותן אחרים נזקקים לקיים שבועתו אא"כ ענו אמן. ובהלכה ג' ואם קיימו דבריו הרי אלו משובחים שלא הרגילו להוציא שבועה לשוא עכ"ל נראה מזה דאם אחרים מקיימים שבועתו גורמים לו למפרע שלא יהי' שבועתו לשוא וכן מפורש שם בכ"מ בשם ריב"ש שחיוב זה תלוי ועומד שאם יזרוק פלוני נתקיימה שבועתו למפרע ואם לא יזרוק נתבטלה למפרע משעה שיצאה מפיו. וכן מבואר ברמ"א יו"ד סי' רל"ו ס"ב על מה שכ' המחבר ויש דברים שאפי' שיקר בשבועתו אינו חייב קרבן וכו' ונשבע שיעשה חבירו דבר פלוני כגון שיזרוק פלוני צרור לים או לא יזרוק וכ' הרמ"א וכש"כ שנשבע עצמו צריך לקיים שבועתו אם אפשר אע"פ שבתחלה הי' שבועת שוא כגון שנשבע לישא אשה פלוני ושמא לא תתרצה ואיכא שבועת שוא מ"מ כשהוא רוצה צריך לקיים שבועתו. ולכאו' יש

לומר שהרמ"א לא קאי רק אסיפא בנשבע לישא אשה פלונית שהשבועה הי' על עצמו לישא רק דלא סמיא בידו עז"כ דמ"מ אם אפשר לו צריך לקיים אבל ברישא שנשבע על חבירו שיזרוק י"ל דאינו מחיוב להשתדל אצל חבירו שיזרוק. אמנם מדהעמיד דבריו על דברי המחבר ע"כ דכש"כ שהנשבע עצמו צריך לקיים שבועתו והמחבר לא דיבר כלל משבועה זו לישא אשה פלונית משמע דאפי' בנידון המחבר שנשבע שיזרוק פלוני כל טצדקי דמצי ליעבד שיקיים חבירו שבועתו צריך לעשות. וגם מסברא כן הוא דכיון ששבועתו מתלי תלי וקאי ואם יקיימנו חבירו יחשב למפרע שאינו שבועות שוא או שקר כמש"כ הריב"ש וכ"כ הגר"א ז"ל שם סק"ו וכן מורה להדיא לשון הרמב"ם כנ"ל א"כ למה לא יצטרך להשתדל שלא יעשה איסור למפרע לזה העירני ח"א הא למה זה דומה למניח פת בתנור דצריך לרדותו קודם שמביא לידי איסור סקילה כמסקנת הש"ס שבת ד' ואע"ג שכבר עבר האיסור מ"מ פשוט דצריך למעבד כל טצדקי להנצל נפשו מעבירה. וכן במגרש אשתו ע"מ שלא תעשה כך וכך ונשאת לאחר דפשיטא דאסור לה לעבור על תנאי ולגרום למפרע שיהי' בעילתה לאחר באיסור א"א. ואע"ג דהתם הדבר הוי בידה וכאן אין הדבר בידו מ"מ כל הטצדקי דמצי למעבד ולהשתדל אצל האחר שתתקיים שבועתו למפרע צריך למיעבד מ"ט צל"ע למה לא כתב הרמב"ם והשו"ע דין זה להדיא דצריך הנשבע לפעול אצל חברו בכל האפשרי לקיים שבועתו ואפי' לפנותו בממון הרבה דהרי על ל"ת צריך ליתן כל ממונו. והפרמ"ג מסתפק אם הי"ד כשעובר על הלאו בקום ועשה וכאן יש להסתפק אם תשוב קום ועשה כיון דעובר למפרע באיסור שבועות שוא [או שקר כמו שכתב הריב"ש שהובא בכס"מ] ועי' אבנ"ז או"ח ח"ב סי' שכ"ה סק"ב לענין דין זה דנצרך ליפו כל ממונו כשעובר במעשה גם עקימת שפתיו הוי מעשה ע"ש. א"ד כאן דהאיסור כבר עבר וממילא יגמר ל"ח עתה מעשה שיהי' צריך ניתן עלי' כל ממונו וכעי"ז בתוס' שבת ד' אמנם אפי' נימא דא"צ ליתן כל ממונו מ"מ צריך ליתן עישור נכסיו כמו על מ"ע כמ"ש הר"א הובא במג"א סי' תרנ"ו סק"ז. איברא דבמג"א שם סק"ח כ' עביו"ד סי' רל"ב סקי"ב דגבי שבועה מקרי אונס ממון אונס דאדעתא דהכי לא נדר אמנם אינו דומה לנ"ד דהתם בשעה שנשבע הי' סבור שיוכל לקיים שבועתו ואח"כ אירע לו אונס שיוכל לסלקו בממון אמד' לדעתו דאדעתי' דהכי לא נדר. משא"כ בנ"ד שמעיקרא ידע שאין בידו לקיים ומ"מ נשדע ותו דאפי' נימא דאי"צ ליתן ממונו ע"ז מ"מ הו"ל לאשמעינן דצריך להשתדל אצל חברו שיקיימו וכעי"ז ברמ"א יו"ד סי' רל"ב ס"ב מ"מ אם בנקלה יכולין להשתדל לא מקרי אונס. והרי הרמב"ם והשו"ע כתבו ואם אותן האחרים קיימו דבריו הרי אלו משובחים. ואם השמיעוני דבר זה שאינו חייב כלל

כמפורש ברמב"ם ושו"ע ואינו אלא דבר הגון קו"ח שהי' להם לכתוב דין זה על הנשבע עצמו דצריך להשתדל בכל עוז ולראות שתתקיים שבועתו. אשר ע"כ נראה לפמ"ש הרדב"ז על הרמב"ם שם פ"ה מה"ש ה"א וז"ל אפי' הי' בניו ואשתו וכו' קשי' לי' וכו' אמאי יוכל לכוף את בניו הקטנים או לנעול עליהם את הדלת שלא יזרוק צרור לים ואמאי אינו חייב משום שבועות ביטוי כיון שיוכל למנוע אותן ולא מנע וניחא לי' דבשלמא אם הי' נשבע שאמנע את בני שלא יזרוק צרור לים. והי' יכול למנעו ולא מנעו דין הוא שיהי' חייב אבל אם נשבע שלא יזרוק והוא זרק אע"פ שיוכל למנוע פטור דלאו מידי קעביד וכו' עוד י"ל דעיקר קושיין ליתא כאן שהוא מונע את הבן שלא יזרוק נמצא הוא גורם שלא לזרוק והבן הי' חפץ לזרוק והוא לא נשבע אלא שלא יזרוק הבן מדעתו עכ"ל הנצ"ל ובזה א"ש קושיין דאי"צ להשתדל אצל חבירו שיזרוק דבאופן זה לא נתקיימו שבועתו כלל דהוא לא נשבע אלא שיזרוק מדעתו ורצון עצמו. וכ"ת דל"כ הרדב"ז רק כשמכריחו ונועל עליו את הדלת אבל כשמשתדלו בדברי ריצוי מתקיים שבועתו א"כ הדרא קו' הרדב"ז דהו"ל להשתדל אצל בניו ואשתו בדברי רצוי ותחנונים שיקיימו שבועתו וע"כ דגם בזה שייך תירץ הרדב"ז דבאופן זה לא תתקיים שבועתו שהוא נשבע שחבירו יזרוק מצד התעוררת עצמו ולא שיבוא הדבר בסבת הנשבע. ובזה א"ש לשון הרמ"א שכ' מכש"כ שהנשבע עצמו צריך לקיים שבועתו אם אפשר לו כגון שנשבע לישא אשה וכו' ומתיבת כגון נראה בעליל דדוקא בכה"ג הוא צריך לקיים שבועתו דהרי נשבע לישא אשה והרי נשא אשה ומה בכך שפעל אצלה שתנשא לו הרי לא נשבע עלי' רק על עצמו. ומש"כ לעיל דכיון שהעמיד דבריו על דברי המחבר והמחבר דיבר רק שבועה שיזרוק אינו ראי' דהמחבר כ' וז"ל כגון שיזרוק פלוני צרור לים או שלא יזרוק וכיוצא בו עכ"ל ובתיבת כיוצא בו נכלל כל אופני שבועה בדבר שאין בידו וע"ז כ' הרמ"א ומכש"כ וכו' כגון שנשבע לישא וכו' ולזה נכלל בתיבת כיוצא בו של השו"ע וע"כ ל"כ הרמב"ם ושו"ע שיהי' צריך הנשבע להשתדל רק שאם קיים חברו בעצמו הוא משובח דדוקא אי קיים בעצמו גרם שתתקיים השבועה:

ולפי"ז בנ"ד אין האב צריך להשתדל אצל בתו או לצוות עלי' שלא תתפור ואע"ג דשבועתו מתלי תלוי וקאי ואם לא תתפור תתקיים שבועתו ואם תתפור תתבטל שבועתו מ"מ במה שלא תתפור מחמת צווי של אבי' לא תתקיים השבועה דכוונתו הי' שלא תתפור מעצמה. וכיון שלא יועיל כלל בזה לקיים שבועתו א"צ להשתדל שלא תתפור אמנם זה תלי בתירוצי הרדב"ז דלתי' קמא דהרדב"ז י"ל דאף כשמקיים ע"י השתדלות הנשבע נמי מתקיים שבועתו ומ"מ אינו חייב בזה כיון שלא נשבע להשתדל אמנם מסתימת לשון

הרמב"ם והשו"ע גם משמעות דברי הרמ"א משמע לי יותר כתירוץ בתרא דהרדב"ז. ויש להסתפק לתי' ראשון דהרדב"ז דמחויב הנשבע להשתדל שתתקיים שבועתו אם שייך שאלה ע"ז שלא יצטרך להשתדל כמו דמועיל שאלה לחכם בכל נדר ושבועה א"ד ל"ש שאלה רק בקיבל עליו בנדר ושבועה איזה דבר דחל איסורא אחפצא או אגברא משא"כ בזה דלא חל שום חלות וחיוב עליו בעצם. רק דאם לא יעשה חבירו כן יגרום שיהי' שבועתו למפרע לשוא או שקר ובשבועות שקר ל"מ שאלה להפקיע איסורא:

ולכאורה יש לתלות זה במה שנסתפק המנ"ח והקצה"ח בשבועות שקר על עבר אם מועיל חזרה תוכ"ד להפקיע האיסור והעלו דמועיל והראי' מנדרים פזי דמגדף ועוע"ז ל"מ חזרה תוכ"ד להפקיע האיסור משמע דדוקא הני משום חומרייהו אבל שאר איסורין כעין אלו מועיל שאלה אע"ג דליכא חלות אלהבא רק תיכף בדיבורו עבר האיסור מ"מ אם חוזר תוכ"ד אהני מעשיו לתקן האיסור שעבר בשבועתו לשקר. והנה בנזיר ט. מבואר דלמ"ד אין שאלה בנזירות ה"ה דל"מ חזרה בתוכ"ד בנזירות דבשניהם הדיבור של עכשיו עושה טעות ומינה דכאן דבשבועות שקר מהני חזרה תוכ"ד ה"ה דמהני שאלה אמנם ז"א דע"כ כל הקנינים דל"ש בהו שאלה איך מועיל חזרה תוכ"ד וע"כ דדוקא בנזירות דלמ"ד אין שאלה בנזירות ה"ה דחל נזירות בטעות כמבואר שם והיכא דחל בטעות ל"ש חזרה תוכ"ד משא"כ בקנינים וכן בשבועות שקר דבטעות אינו חל ולא שבועות שקר הוא כדילפי האדם בשבועה פרט לאונס ה"ה דמהני חזרה תוכ"ד למשוי כי טעות. ובודאי ברור דלא מהני שאלה לשבועות בטוי לשעבר ואי"צ ראי' וליתר שאת אבוא ראי' דבגיטין ל"ה: שתהי' נודרת ליתומים פרכי' ודילמא אזלא לגבי חכם ושרי לה משמע דאי הוי נשבעת כדינה ל"ש פירכא זו דאשבועות שקר ל"ש שאלה. וכ"כ להדיא ברדב"ז על הרמב"ם רפ"ו מה"ש ולפנינו יתברר בס"ד:

ובעיקר דברי המנ"ח והקצה"ח הנ"ל דגם בשבועות בטוי לשעבר שייך חזרה תוכ"ד לתיקון האיסור שעבר ק' לי מב"מ ה'. זה ישבע שאין לו בה פחות מחצי' וכו' על דאית לי' משתבע או על דלית לי' משתבע אר"ה דאמור שבועה שיש לי בה ואין לי בה פחות מחצי' וק' הא הנשבע יוכל להערים בשבועתו שמה שאומר ואין לי בה פחות מחצי' מוזר משבועה שיש לי בה ואומר שאין לי בה פחות מחצי' שמשמעותו שאין לו כלל כקו' המקשן. וניחא לי דכיון שיש לפרש דבריו במשמעותו הפשוט שיש לו ומה שיש לו אינו פחות מחציו אף שהוא מכוון דרך חזרה חשיב דברים שבלב ואינם דברים וכיון שלשון שבועות הוא לשון מבורר ל"מ חזרה בלשון כזה דמשתמע לתרי אפי רק בלשון ברור:

ונשוב לנ"ד דאע"ג דהדבר ברור דבשבועות בטוי לשעבר ל"ש שאלה הוא משום שלא נשאר שום חלות לא לאיסור ולא לחיוב ודומה לאכלה כלה שאין נשאלין [כמו אין מתירין נדר עד שיחול וכאן ליכא חלות כלל כמדומה שזה העיר אדם א':

אמנם בנ"ד דנשאר עליו חיוב להשתדל שתתקיים שבועתו יש להסתפק אם מועיל שאלה דהרי איכא מ"ד דאפי' אכלה כלה נשאלין משום דנשאר מלקות ואע"ג דעצם השבועה ל"ה למלקות רק לאיסור מ"מ כל שנשאר רושם מן האיסור מהני שאלה וה"נ מה שמחויב להשתדל שתתקיים שבועתו אף שאין זה עצם השבועה מ"מ הוא רושם מן השבועה עכ"פ ואפשר דמכח זה מועיל שאלה:

והנה ברמב"ם פ"ו מה' שבועות מי שנשבע שבועות בטוי וניחם על שבועותו וכו' ה"ז נשאל לחכם וכ' הרדב"ז לאו בכל שבועות בטוי אמרו אלא בנשבע להבא משעה שיצאה יצאה לשקר ומה מועיל החרטה לשעבר ומ"מ כבר נהגו להתיר אפי' לשעבר כדי להקיל מעונש וכו' עיי"ש. ולפי"ז יש לדון דדוקא היכא דתיכף בשעה שיצאה השבועה יצאה לשקר אז ל"מ שאלה משא"כ בנ"ד דעדיין לא יצאה לשקר דאפשר שתתקיים אפשר דמועיל שאלה [ואף דברי רדב"ז חידוש דאף בשבועות בטוי לשעבר מועיל שאלה עכ"פ להקל מהעונש ומזה יש לפשוט ס' הקצה"ח והמנ"ח אם מועיל תוכ"ד לחזור בו משבועות שקר לשעבר לפוטרו מעונש. דהרי בנזיר ט'. דשאלה דינו כחזרה תוכ"ד וכמו דמועיל שאלה בשבועה לשעבר להקל מעונש ה"ה תוכ"ד מועיל להקל מעונש אבל לא להפקיע האיסור לגמרי]. ויש לה"ר לזה דבשבועות כ': אר"ד אר"י אוכל ולא אוכל שקר ואזהרתי' מהכא לא תשבעו בשמי לשקר ולית לי' פר' אבהו אמר ר"י שם כ"א דאוכל ולא אוכל עובר בלא יחל דברו וא"כ ק' איך מועיל שאלה כיון דאם עובר על השבועה בסוף גורם למפרע לעבור בלא תשבע לשקר וא"כ אם יאכל בסוף אגלאי למפרע שכבר עבר בשעת הדיבור בשלמא לר' אבהו אר"י דעובר בלא יחל א"כ עיקר העבירה הוא בשעת אכילה ושפיר מועיל שאלה אבל לר' דימי א"ר דגורם למפרע לעבור בלא תשבע הנה דמ"מ כיון דעדיין אפשר לשבועה שתתקיים מועיל שאלה וה"נ דכוותה:

עוד נ"ל לחזק ראי' זו דהנה בתוס' שבועות ד'. דהנשבע לאכול ככר וזרקו לים חשיב לאו שאב"מ שאין עצם הזריקה איסור רק מה שאין אוכלו. ואלו בירושלמי פ"ג דשבועות ה"ד מבואר דהוי לאו שיש בו מעשה. ונלע"ד להשוות הדיעות דבנשבע שאוכל ככר יש לפרש בב' אופנים או שהוא דרך קבלה שמקבל ע"ע בחיוב שבועה לאכול [בל"א איך שוועד איך זאלל עסטן] ויש לפרשו שהוא דרך סיפור שמספר שיאכל ככר ונשבע שהאמת כדבריו [בל"א איך שוועד איך וועל עסטן] ובאופן זה הוא דומי' דשבועות שקר

לשעבר אכלתי ולא אכלתי שאין בזה קבלה וחיוב על עצמו כלל רק סיפור דברים. אך שנשבע שמה שמספר שאכל או לא אכל הוא אמת. והנה בלה"ק שאין חילוק בלשון תלוי בכוונתו ודעתו עד"ש סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל ואם הי' כוונתו באופן הראשון [איך שווער איך זאלל עססין דאס ברויט] וזרקו לים עז"כ הירושלמי דהוי לאו שיש בו מעשה כמו דבאכילת הככר הוא מקיים השבועה בעצם ולא דרך גרמא ממילא כשזרקו לים הוי ביטול מעשה כיון שנתעסק בחפץ שבו תלוי קיום השבועה בעצם. אבל באופן השני שסיפר שיאכל ככר ונשבע שהסיפור היא אמת [איך שווער אז איך וועל. עססן דיא ברויט] דומיא לשבועה שעבר בזה אינו מקיים השבועה בעצם אכילת הככר רק דאם יאכל גורם למפרע שהשבועה שנשבע הי' אמת ואם לא יאכל יגרום למפרע שנשבע לשקר וכיון דאפי' יאכל הככר לא יקיים השבועה באכילה עצמה רק בגרמא בעלמא שגורם שלא יאכל למפרע נשבע לשקר בזה כ' התוס' דאם זרקו לים הוי לאו שאב"מ כיון שלא נתעסק כלל בהחפץ שבו קיום השבועה בעצם ודו"ק ועי' היטב ברמ"ה סנהדרין ע"ז: במה שחילק בין נטילת התריס לאשקול בידקא דמי' ותמצא סמוכין לדברייי:

וראי' לדברי דבתוס' יבמות צ: הק' למה סדין בציצית יחשב שוא"ת הרי עובר המצוה במעשה הלבישה והשאג"א דחה קו' דאין איסור עצם לבישת הבגד רק מה שאינו עושה ציצית כמ"ש המרדכי דבשבת מותר ללבוש בגד בלי ציצית דלא כתיב אל תלבש בגד בלא ציצית רק מצוה לעשות ציצית ובשבת דא"א ליכא מצוה עכ"ד ולכאו' ק' על התוס' דקארי לה מה קארי לה הרי הם ז"ל בעצמם ס"ל כסברא זו בתוס' שבועות ד' הנ"ל דנשבע על ככר וזרקו לים הוי לאו שאב"מ דאין האיסור עצם הזריקה רק מה שאינו אוכל אבל לדברייי א"ש דהתם אם יעשה ציצית יקיים מצוה עצמיית באותה לבישה. וכשלובש בלא ציצית הרי נתעסק בדבר שתלוי בו ביטול המצוה וקיומה בעצם חשוב שפיר מעשה. איברא דיש לדון דאפי' יעשה ציצית לא יקיים המצוה בהבגד רק בהציצית. מ"מ י"ל כיון דא"א לעשות המצוה בלא בגד חשוב גם הבגד מן המצוה כדדרשינן שבת קל"ג: ואנוהו התנאה לפניו במצות ס"ת נאה לולב נאה טלית נאה כ"ה גירסת רש"י ב"ק ט: הנה גם הטלית מן המצוה ושייך התנאה לפניו במצות. והוא מטעם שכ' הר"ן ר"פ האיש מקדש לענין מצוה בה יותר מבשלוחה דכיון דא"א לקיים המצוה בלעדה חשיב גם אצלה מצוה אע"ג דאשה אינה מצוה אפו"ר וה"נ בטלית כיון דא"א לקיים מצות ציצית בלעדי הטלית גם הטלית מן המצוה [ובמק"א הקשיתי דלמה לא מצינו ג"כ שיהיה מצוה לדור בדירה נאה מצד התנאה לפניו במצות מחמת המזוזה כמו שמצוה לילך בטלית נאה בשביל הציצית דלכאורה הבית לגבי מזוזה דומה ממש לטלית לגבי ציצית. וניחא לי

דשאני בית שמחוברת לקרקע עולם של רשות כמו שמחוברת למזוזה ע"כ ל"מ חבורה למזוזה שיתקדש הבית [ע' רשב"א שבת מ"ד: לענין מוכני שיש עלי' מעות תמצא סמוכין לדברינו] משא"כ בגד שאין לו חיבור לד"א רק להציצית ואכמ"ל]:

ובזה הי' נלע"ד בדברי הרמב"ם הנ"ל פ"ה מה"ש שיזרוק פלוני צרור לים נסתפק הגר"א ז"ל אם הוא שוא או שקר ובריב"ש כ' דהוי שקר ולענ"ד הקלישה נראה פשר דבר דאם כוונתו שנשבע שיזרוק בחיוב [ער זאל ווארפען] הוי שבועת שוא דאין לזה ענין כלל דאין בכחו לחייב את חבירו אבל נשבע שמה שמספר פלוני יזרוק הוא אמת וכוונתו [ער וועט ווארפען] הוי שבועת שקר ומתלי תלי וקאי אם יזרוק פלוני נמצא למפרע שבאמת נשבע ואם לא יזרוק הוי למפרע שקר, ובזה היה אפשר להשוות דעת רש"י ורמב"ם שבכס"מ רפ"ה מה' שבועות דרש"י כ' דיזרוק פלוני צרור חייב משום שבועות שוא והרמב"ם כ' דפטור ולהנ"ל רש"י קאי בנשבע בחיוב ולרמב"ם נשבע על הסיפור שלו שהוא אמת וע"כ ל"ה שוא אלא שקר וכמו שביאר הריב"ש דברי הרמב"ם ז"ל:

ואחר שביארנו זה הנה הנשבע שלא יאכל יש בו ג"כ ב' משמעות א' דרך קבלה שלא יאכל וא' דרך סיפור דברים שמספר שלא יאכל אך שנשבע שאמת הוא כן כמו שמספר שלא יאכל. והנה ודאי בשניהם מועיל שאלה לחכם אפי' באופן השני ואע"ג דאין בעצם האכילה איסור שבועה רק גורם למפרע שיחשב נשבע לשקר. הנה דאפי' דכה"ג מועיל שאלה. וא"כ ה"ה בנ"ד שיש עליו חיוב להשתדל שתתקיים שבועתו אף שאין זה חיוב עצמי של שבועה רק כדי לגרום למפרע שלא תהי' שבועתו שקר מהני שאלה כן הי' נלע"ד לכאורה. אמנם אחר העיון אינו ראי' דודאי אפי' בשבועה שלא יאכל במשמעות השני שכתבתי מ"מ עיקר האיסור עובר בשעת האכילה דאלת"ה א"כ עיקר האיסור בשעת שבועה ועיקר התראה צריך להיות בשעת האיסור כמ"ש רש"י שבועות כח. וא"כ בזה עיקר התראה בשעת שבועה וא"כ משכח"ל בשבועה שלא יאכל ואכל שיהי' התראת ס' דבאופן זה השני לעולם הוי בשעת שבועה התר"ס ובש"ס ורמב"ם מבואר שבשבועה שלא יאכל ואכל לכו"ע חייב מלקות. ותו דא"כ שלא אוכל ואכל יחשב לאו שאב"מ כיון דאין עצם האכילה האיסור רק גרמא שעי"ז הוי למפרע שבועת שקר ואילו בש"ס שבועות כא. מפורש בשלא אוכל ואכל לא משכח"ל שיהי' לאשב"מ וע"כ צ"ל דגם באופן השני מ"מ האיסור בשעת האכילה דכיון דע"י שבועה שלא יאכל אסור לאכול ממילא חל איסור אכילה. ונראה דזה סברת הפלוגתא דר' דימי ורבנן אליבא דר"י בשבועות כ: וכא. דלר"ד אוכל ולא אוכל שקר ואזהרתו מלא תשבע בשמי לשקר ולרבנן אוכל ולא אוכל עובר בלא יחל דר' דימי ס"ל דכל שבועה שלא אוכל פירושו ע"ד השני הנ"ל

שנשבע שסוף דבר יהי' שיאכל או שלא יאכל דרך סיפור דברים וא"כ עובר בלא תשבע לשקר דאם אוכל גורם למפרע שנשבע לשקר ואפי' כשנשבע ע"ד הראשון שמקבל עליו לאכול בשבועה מ"מ אין הקבלה ההוא חלה רק באופן זה מחמת שנשבע שסוף דבר יהי' שיאכל או שלא יאכל ממילא מוכרח לקיים שבועתו כדי לאמת דבריו. ולרבנן ביאור שבועתו הוא שמקבל על עצמו שיאכל ואפי' באופן השני מ"מ כיון שמוכרח ע"י שבועתו שיאכל או שלא לאכול חשוב כמקבל בשבועתו לאכול או שלא לאכול וצריך לקיים שבועתו. וע"כ עובר בלא יחל דברו ומ"מ גם לר' דימי צ"ל דעיקר העבירה הוא בשעת אכילה דאל"כ אוכל ולא אוכל חשיב הת"ס או לאשב"מ לר' דימי אד לענין לאשב"מ יש לדון] עוד לפמ"ש לעיל בשם הירושלמי בנשבע שאוכל וזרקו לים דהוי לשאב"מ אף שהוא רק גרמא שמתבטל שבועתו ה"נ וכש"כ בנשבע שלא יאכל ואכל דאע"ג דל"ה אלא גרמא חשוב יש בו מעשה [ואע"ג דלעיל כתבתי דירושלמי בנשבע שיאכל באופן הראשון אבל באופן השני דרך סיפור דברים הוי לאשב"מ התם הוי גרמא דגרמא משא"כ בלא אוכל ואכל]. מ"מ יש ראי' לדברינו דכ"ז אם נימא דאיסור נעשה עתה בשעת זריקה שוב שפיר י"ל דהוי יש בו מעשה אבל אם נימא דכל האיסור נעשה בשעת שבועתו אא"ל דבשעת זריקה יחשב יש בו מעשה וה"נ בלא אוכל ואכל צ"ל דהאיסור נעשה בשעת אכילה ואל"כ ודאי הוי חשוב לאו שאב"מ. אבל בנ"ד באומר שיזרוק פלוני ודאי אין העבירה בשעת זריקה רק שגורם למפרע שהשבועה תהיה לשקר וא"כ אין ראי' דמועיל שאלה לר' דימי בשבועה שלא יאכל דה"ה בשבועה שלא יזרוק פלוני:

אך יש לדון לפימש"כ לעיל לרבנן דאף שנשבע שהאמת יהי' שיאכל או שלא יאכל ומ"מ עובר בלא יחל כיון דמחמת דיבור זה צריך לאכול א"כ ה"ה בנ"ד שנשבע שפלוני יזרוק אע"ג דבעצם אין חל עליו חיוב מ"מ כיון דמחמת דבורו צריך להשתדל שיזרוק פלוני לתי' קמא דרדב"ז ממילא איכא לא יחל גם על החיוב זה שמסתבב מחמת שבועתו אע"ג שלא הי' שבועתו בפרט ע"ז נמצא שיש בדבר זה ב' חיובי אם נשתדל אצל חבירו שיזרוק ולא פעל אצלו עובר למפרע בשעת שבועה על שבועת שקר ואם לא השתדל עובר איסור אחר על מניעת השתדלות ועבירה זו עובר שפיר אח"כ ושייך בה שאלה. ואף אם נימא דאין בזה איסור שלם כמו בשבועה שאוכל ולא אכל מ"מ כיון שיש בו קצת עבירה ובסיבת השבועה אפשר דמועיל שאלה דהרי בנערה המאורסה דאביו ובעלה מפירין נדרי' אמרי' בנדרים סח. דבעל מקליש קליש ולא נשאר בו איסור שלם מ"מ ודאי יועיל גם אח"כ שאלה לחכם ה"נ באיסור זה אף שמתחילתו מקליש קליש מ"מ כל שהוא מסובב משבועתו אפשר דמועיל בו שאלה:

עוד נשיב לדעת ר' דימי אמר ר' יוחנן דאוכל ולא אוכל שקר וכתבתי דמ"מ עובר בשעת אכילה וראי' דאל"כ הוי הת"ס אמת שהראי' טובה מ"מ גוף הדבר צריך ביאור כיון דהלאו ולא תשבע בשמי לשקר ואח"כ הרי אינו נשבע עלי' ורש"י פירש לא תשבע כדי לשקר אח"כ וכ"ז לא משמע איסור רק בשעת שבועה וצ"ל דלר' דימי אה"נ דאינו עובר רק בשעת שבועה והא דלקי היינו משום דס"ל לרבנן התר"ס שמה התראה. וגם ס"ל דלאשאב"מ לוקין עליו. והא דמבואר בש"ס דבאוכל ולא אוכל ל"ה התראות ס' ולא לאו שאי"ב מעשה היינו משום דהלכה כרבין אמר ר"י שהוא לישנא בתרא וכ"כ בכס"מ פ"א מה"ש ה"ג דהלכה כרבין א"ר אבהו אר"י וגם כ' שם דסוגיין דעלמא כוותי' ע"ש:

ואם כנים דברינו יש מזה ראי' לענ"ד דכמו בכל שבועה שאוכל ולא אוכל אין האיסור בעצם האכילה ומ"מ מועיל שאלה כיון דסו"ס אסור לאכול כדי שלא יגרום למפרע שבועות שקר ה"נ בנ"ד שיזרוק פלוני כיון דחיוב רמי' עליו להשתדל שיזרוק פלוני כדי שיתקיים שבועתו מהני שאלה לחכם:

ולכאורה יש לדון דלר' דימי אר"י אה"נ דל"מ שאלה בשבועה שאוכל ושלא אוכל דהא דמועיל שאלה לחכם ילפינן מקרא דלא יחל דברו הוא אינו מיחל אבל אחרים מוחלין לו וכ"ז לרבין אר"י דעובר בלא יחל וכן בקונמות דלכו"ע עובר בלא יחל אבל לר"ד דבשבועה ליכא לעולם לא יחל רק לא תשבע בשמי לשקר וע"ז אין לנו רמז שיועיל שאלה. אמנם ק' לר' דימי ממשנה נדרים טז. זה חומר בשבועות מבנדרים וליתני נמי דבנדרים מועיל שאלה לחכם ולא בשבועות. ותו דבנדרים כח. בש"א אין שאלה בשבועה ובה"א יש שאלה בשבועות וא"כ קשה אטו ר' דימי כב"ש אמר לשמעתתי' והרי ב"ש במקום ב"ה אינו משנה ובנדרים כ"ב: מבואר דלכו"ע מהני שאלה בשבועה ואפי' למ"ד דל"מ היי"ד לאלקי ישראל וגם זה מדרבנן כמ"ש הר"ן ז"ל שם ותו דבחגיגה יוד במשנה היתר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמוכו ובש"ס שם רמ"א יש להם על מה שיסמוכו שנאמר כי יפליא כי יפליא ב' פעמים א' הפלאה לאיסור וא' הפלאה להיתר רי"א יש להם על מה שיסמוכו אשר נשבעתי באפי נשבעתי וחזרתי בי ר' יצחק אמר כל נדיב לב חמי בן אחי ר"י אומר יש להם על מה שיסמוכו שנאמר נשבעתי ואקיימה הנה בין לדברי המשנה בין לכל הני דרשות התנאים משמע דאין לחלק בין שבועה לנדר ואע"ג דבתר הכי אמר שמואל אי הוי התם אמרו להו דידי עדיפא מדידכו לא יחל דברו אבל אחרים מוחלים לו ומסיק דלכלהו אית להו פרכא לבר מדשמואל מ"מ לא משמע שיהי' שום נפק"מ בין דרשת התנאים לדרשת שמואל. ותו כיון דלכל התנאים ולסתמא דמתניתין מועיל שאלה בשבועה ודאי לא פליג ר' דימי ע"ז:

והנה יש לפרש עוד דעת ר' דימי דלעולם עובר אח"כ והא דכ' לא תשבעו בשמי לשקר ופירש"י כדי לשקר אין כוונת רש"י שהשבועה הי' ע"ד לשקר דז"א אך בשעת שבועותו הי' דעתו לקיים השבועה ואח"כ נמלך ועבר על השבועה ג"כ עובר לר' דימי וכוונת רש"י ז"ל שלא ישבע וישקר וקאי הלאו גם על מה שמשקר לבסוף ומצינו בזה כמה פעמים בתורה דכתיב "למען" שפירושו כעין סיבה אל המסובב ומ"מ הוא דבר בפ"ע ואינו מסובב מן הקודם כמו למען ינוח עבדך ואמתך כמוך כמ"ש הרמב"ן עה"ת בכמה מקומות וה"נ יל"פ דברי רש"י ז"ל שאע"פ שכ' לא תשבעו "כדי" לשקר כוונתו לא תשבעו ותשקרו בפרט דכאן בע"כ צ"ל דדברי רש"י לאו דוקא דאל"כ אם נשבע ע"ד לקיים יהי' מותר אח"כ לעבור על השבועה וזה ודאי אינו כאמור ולפי פירוש זה בדברי ר' דימי אמר ר' יוחנן אין ראי' לנ"ד. אך לעיל כתבתי ראי' לדברי מרבין דכל חיוב שנסתבב מחמת השבועה חשוב כאלו הי' השבועה ע"ז האמנם כי קשה לסמוך ע"ז להלכה כיון שאמרו חכז"ל היתר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמוכו והוא חידוש גדול אצל חכמז"ל אין לדמות בזה מלתא למלתא ולהוסיף חידוש על חידוש בלא יסוד ברור:

אמנם נלע"ד ממשמעות הרמב"ם והשו"ע והרמ"א דהעיקר כתי' בתרא דרדב"ז דאין עליו חיוב כלל להשתדל שיזרוק פלוני משום דאפי' ישתדל לא תתקיים השבועה עי"ז וא"כ ה"ה בנ"ד. ואפי' נימא דכאן עדיף מהתם דכאן הי' תיכף כוונת האב ע"ז שהוא יכוף אותה שלא תתפור בגדים באותו זמן ונימא דאע"ג כשלא אמר כן בהדיא מ"מ חל נדר [וכעי"ז יש ב' לשונות ביו"ד סי' רל"ב ס"ב ברמ"א] ואמנם אם נימא כן דחל נדר שיכוף את בתו שלא תתפור כאלו אמר כן בהדיא א"כ בודאי מועיל שאלה לחכם. ועד כאן לא נסתפקנו רק אם נימא דעיקר שבועתו לא הי' כלל על עצמו רק על בתו רק כיון דשבועתו מתלא תלוי וקאי שאם בתו לא תתפור תתקיים שבועתו ואם תתפור תתבטל שבועתו וממילא צריך למעבד כל טצדקי דמצי למעבד שלא יעבור למפרע איסור שבועות שקר. וכיון דאין זה עיקר שבועתו רק גרמא בעלמא שתתקיים שבועתו למפרע בזה נסתפקנו לומר דל"מ שאלה אבל אם נימא דחל שבועתו בעצם על עצמו ודאי מועיל שאלה:

אמנם עדיין יש לדון דלעולם אף שכוונתו בעצם על עצמו הי' שיכוף אותה מ"מ לא חל שבועה על עצמו כיון שלא נשבע כן בפירוש אך כלפי שכ' הרדב"ז בתי' בתרא דא"צ להשתדל שיזרוק פלוני משום דאפי' יזרוק ע"י השתדלותו לא תתקיים השבועה שכוונתו היה שיזרוק מעצמו וכ"ז התם. אבל בנ"ד שדעתו הי' שיכוף אותה שלא תתפור ממילא תתקיים השבועה אף שמה שלא תתפור יהי' ע"י כפייתו והשתדלותו כיון שלכך נתכוון מתחילתו. וא"כ אזדי לה ב' צדדי היתר דשאלה ל"מ כיון שלא היה שבועה ע"ז ומ"מ כיון

דגם כשלא תתפור ע"י פעולתו והשתדלותו תתקיים שבועתו ממילא מחויבין למעבד כל טצדקי שלא יעבור למפרע על לאו דלא תשבעו בשמי לשקר ע"כ נראה בנידון כיוצא בזה שאם הי' כוונת הנשבע בשעת שבועתו להשתדל אצל האחר שיעשה כשבועתו אין להתיר, אך אם אמר שלא נתכוון לזה יש להתיר ע"י שאלה כיון דמעיקר הדין הוא א"צ כלל להשתדל כתי' בתרא דרדב"ז וכמשמעות רמב"ם ושו"ע ורמ"א ז"ל והשאלה רק לרווחא דמילתא ולחומרא בעלמא דאינו שייך שאלה בשבועה כזו ויהי' עוד סניף להתיר כנלע"ד להלכה ולא למעשה עד שיסכים לוה רב מובהק ויהי רצון שלא תבוא תקלה ע"י ושלא יאמר פי דבר שלא כרצונו יתב':

סימן קט

תשובה לסאסנאווצע

ע"ד השאלה אם מותר להעריך בעש"ק כלי שיהי' נבער בש"ק אש העלעקטרי ויחוממו התבשיל שעליו:

תשובה ראיתי בענין זה אריכות בקונט' גרם המעלות ועיקר דבריו הם להוכיח דאפי' אם יעשה כן בשבת לא יהי' בו אלא איסור דרבנן דגרמא בעלמא הוא וע"כ אין לגזור ע"ש אטו שבת. ואמנם כי הוא קונטרס יקר בחריפות ובקיאות אבל לענין השאלה אינו ענין. דדוקא ב"ש גזרו ע"ש אטו שבת בשבת י"ז: אבל ב"ה לא גזרו בזה אפי' באיסור דאורייתא כמפורש שם ובכלן ב"ה מתירין עם השמש [לבד במקום א' בשבת מ"ז: ועיי"ש בתוס' שנדחקו למה גזרי' שם ע"ש אטו שבת יותר מבכל המלאכות וסו"ס לא גזרו ב"ה ע"ש אטו שבת רק במקום זה ואין דנין ד"ס מד"ס כדתנן במס' ידים] ואטו טעמא דב"ש אתי לאשמעינן. והא דאין צולין בשר בצל ביצה וחררה אלא כדי שיצולו מבעו"י הוא משום שמא יחתה וכן כל איסור שהיה וחזרה וכ"כ רמב"ם פ"ג מה"ש הי"ז הא למדת שכ"ד שאנו אוסרין בענין זה אינו אסור משום שהוא נעשה בשבת אלא שמא יחתה בגחלים והדבר פשוט בש"ס] הן אמת כי בטור סי' רנ"ג כ' להאוסרין חזרה גם בע"ש סמוך לחשיכה דטעמו משום גזרה שמא יבא להחזיר גם בשבת. אמנם בתשובה הנ"ל לא דיבר מחזרה סמוך לביהמ"ש. ותו דכ' הרא"ש והטור סי' רנ"ג דאיסור חזרה סמוך לביהש"מ אינו רק בנתבשל לגמרי [ותו דאפי' בנתבשל כ"צ ובמחזירו סמוך לחשיכה א"א להתיר בנ"ד מטעם הנ"ל דאפי' עביד לה בשבת אין בה איסור דאורייתא דהרי בכל חזרה סמוך לביהש"מ אי עביד בשבת ליכא חיוב חטאת כיון דאיסור חזרה בע"ש הוא רק בנתבשל לגמרי כנ"ל ומינה דבזה אסרו בע"ש אפילו היכא דאי עביד לה בשבת ליכא

אלא איסור דרבנן ומ"ש שם בקונ' הנ"ל דבנ"ד פשוט דל"ש שמא יחתה אינו מוכרח דמ"מ שייך שמא יקרב הקדרה אל האש יותר וזה דומה לשמא יחתה דאין נפ"מ בין מקרב הדבר אצל האש בין מקרב האש אצל הדבר כתוס' ב"ק נ"ו. וסנהדרין ע"ז. ואדרבא בנ"ד חשוב יותר כחו כשמקרב התבשיל כמבואר בתוס' ב"ק י"ז: לחלק לענין בתר מעיקרא אזלי' בין זורק אבן על הכלי לזורק גוף הכלי. והרי גזרינן גם שמא יגיס בשבת י"ח: הנה דבכלל שמא יחתה הוא ג"כ שלא יקרב הבישול באיזה אופן שיהיה וא"כ אפילו דגם נ"ד בכלל הגזרה:

עוד יש לדון דזה תליא באיבעיית הש"ס ר"פ כירה אי לשהות תנן או להחזיר תנן אבל לשהות משהין אע"פ שאינה גרופה ואינה קטומה דאם נימא לשהות תנן א"כ משמע דאפי' בלא שום מעשה אסור להניח הקדרה ע"ג כירה וצריך להסירה אפי' הועמד שם ע"י קטן ונכרי שלא מדעתו. וא"כ ל"מ היתר גרמא. דעיקר היתר משום דל"ח מעשה כשבת ק"כ: עשי' הוא דאסור גרמא שרי (ובריטב"א רפ"ק דמכות כאשר זמם לעשות ולא לגרום] והרי בנ"ד אפי' בלא מעשה כלל אסור:

אך לשון השו"ע סי' רנ"ג אסור ליתן עליו תבשיל מבעו"י כדי להשהותה משמע דאין איסור רק במעשה נתינה מ"מ אין ברור בעיני. דלפ"ז אם העמיד הקדרה ע"ג כירה בע"ש בשוגג שלא ידע שהיום ע"ש או במתכון שלא ידע שיש בו תבשיל או שלא ידע שיש בהתנור אש בוער או שסבור שהי' נגמר הבישול קודם חשיכה באופן דלאחר חשיכה יהי' מצטמק ורע לו ואח"כ ראה שעדיין לא נתבשל כ"צ יהי' מותר להשהותו הלאה ע"ג כירה ואי"צ להסירו כיון שאינו עושה שום מעשה ולא אשתמיטו הפוסקים לכתוב חידוש כזה. שו"ר דמבואר להיפוך בש"ס שבת ל"ח. שכח קדרה ע"ג כירה ובשלה בשבת מהו אם מותר לאכול התבשיל עיי"ש ומינה דלהשהות לכתחלה ודאי אסור אע"ג דבשעת העמדה הי' שוגג גמור ששכח הקדרה ע"ג כירה גם מפורש שם בגמ' דאם העמיד קדרה בע"ש שיתבשל בשבת חשוב לא קעביד מעשה הנה דאין האיסור ההעמדה של ע"ש רק השהי' וע"כ חשוב לא קעביד מעשה וכיון שזכינו לדין דאפילו בלא מעשה אסור השהי' ממילא אין מועיל היתר גרמא דגרמא לא גרע מאילו הוא בלא מעשה כלל:

עוד יש לדון לפמ"ש רעק"א להסתפק אם מותר להקנות בע"ש שיחול הקנין בשבת ולכאו' קשה הא מותר להתחיל כל המלאכות מע"ש שימשך מעשיו בשבת וכתב במים חיים דשא"ה שהתחיל המעשה מע"ש משא"כ בקנין דכל התחלות החלות הוא רק בשבת [ועי' אבני נזר סי' נ"א שכתב דהמקנה בע"ש שיחול בשבת חשוב כאלו פעל בשבת וה"ר מירושלמי פ' מי שאחזו עיי"ש ונראה ג"כ כוונתו ז"ל כנ"ל דכיון דעיקר הוא

החלות כמבואר בירושלמי הנ"ל וכיון דהחלות אינו מתחיל עד למחר חשוב כאלו פעל למחר. ודון מינה דה"ה בכ"ד שאין הפעולה מתחלת עד למחר חשוב כאלו פעל בשבת] וראי' לסברא זו בירושלמי פ"ב דשבת על המשנה לא יקוב אדם שפופרת של ביצה ויתננה ע"פ הנר בשביל שתהי' מנטפת כ' מפני שלא הותחל בכל טיפה וטיפה הנה דאם לא הותחלה המלאכה בע"ש אסור לעשות מע"ש שתעשה בשבת. עוד קצת ראי' ממג"א סי' ר"ס דאין ליטול הצפרנים ביום ה' משום דמתחילין לצמוח בשבת ולכאורה ב' תשובות בדבר א' דהא מותר להתחיל כל המלאכות מע"ש. שנית דא"כ גם ביום ג' וביום ד' לא יטול צפרניו דהרי נמשך גידולו גם בשבת. אך להנ"ל תרתי קושיין איתרצו דאין איסור רק כשההתחלה בשבת וע"כ אין איסור רק ביום ה' אך כבר העלו האחרונים דזה חומרא בעלמא] ולפ"ז גם בנ"ד י"ל דכיון שאין נפתח השאלטער רק בשבת ואז נבער העלעקטרי וכיון שלא הותחל מע"ש אסור ולא דמי למעמיד קדרה על הכירה מע"ש דאפי' בקדירה חייתא שרי אף שלא הותחל מע"ש דהתם עכ"פ כבר ישנו לאש וזה ג"כ חשוב התחלה ודעת הרמב"ם דא' הביא את האש וא' נתן הקדרה וכו' כלן חייבין משום בישול משא"כ בנ"ד לא הותחל כלל מע"ש וע' רשב"א שבת י"ט: בשם רב האי דקדרה חייתא לאו דוקא דצונן אסור להניחו ביהש"מ רק מיירי שחמה ולא התחילה לבשל עיי"ש נראה דעתו ז"ל ג"כ כסברא זו דהיכא דלא הותחל מבעו"י אסור אפי' היכא דל"ש שמא יחתה וע"כ בעינן שהותחל לחמם עכ"פ:

אך בזה שוב יועיל לנו סברת הרה"ג הנ"ל דהוי גרמא. לפמ"ש באבנ"ז סי' נ"א דהמקנה בע"ש שיחול בשבת הוי כזה עוקר וזה מניח דמקצת בחול ומקצת בשבת וכיון דכל קנין אינו אלא שבות דרבנן דומה לדברי אהע"ז דזה עוקר וז"מ מותר בכרמלית עיי"ש. ולפ"ז גם בנ"ד כיון דאפי' יעשה בשבת אינו אלא דרבנן משום דהוא גרמא בעלמא ממילא כשמתחיל בע"ש הוי כזה עוקר וזה מניח בכרמלית דשרי:

מ"מ כבר כתבתי טעם לאיסור דאפשר דגם בג"ד שייך שמא יחתה ועוד טעם דבשהי' דל"צ מעשה כלל אין להתיר מצד גרמא וע"כ צ"ע לדינא:

אמנם לפי האמור דכל האיסור משום דאסור להשהות ואיסור זה הוא רק בלא גרופה וקטומה. ומג"א סי' רנ"ג סקל"א דאם מניח דבר מפסיק בין תנור לקדרה חשוב כגרופה וקטומה א"כ גם בנ"ד אם מניח בלעך על התנור תחת הקדרות והקדרות מונחות שם מע"ש שרי:

אמנם נראה דלהניח הקדרות בשבת אפי' לפני הבערת העלעקטרי אסור דכיון דעומד מעצמו שיהי' נבער העלעקטרי אח"כ חשוב כמבעיר בידים כדאמרי' בב"ק ג': דהמניח

אבנו סכינו ומשאו בראש גנו ובא רוח מצויה והפילו חשוב אשו. וכ' תוס' סנהדרין ע"ז. דה"ה אם הניח סכין בראש הגג ונפלה ושחטה חשוב שחיטה בכח גברא וכשר הנה דס"ל דחשוב כח האדם ממש וה"נ אין לך רוח מצוי' גדול מזה שהדבר ברור אחר שנערך העלעקטרי בע"ש שיהי' נדלק בהגיע התור וחשוב כמחמם בידים בשבת ודומה לחזרה ולא לשהי' ולענין חזרה ל"מ גרופה וקטומה רק בעודן בידו ולא הניחן ע"ג קרקע:

מ"מ נראה דבפלוגתא תליא דלכאו' צע"ג מ"ש תוס' סנהדרין ע"ז. הנ"ל דמניח סכין בראש גגו ונפל ברוח מצוי' חשוב כח גברא דהרי בב"ק כ"ב. פריך למ"ד אשו משום חציו טמון דפטר רחמנא היכא משכחת לה פירש"י כיון דהוי ממש אדם המזיק ל"ש לפטור טמון ומשני דמיירי כשהי' גדר בשעה שהדליק ונפל גדר שלא מחמת דליקה ואז ל"ח אדם המזיק ממש ופטור טמון. והנה בב"ק ג: אהא דפריך תולדותיהן כיוצא בהם אמאי קאי אילימא אתולדה דמבעה וכו' אי לרב דאמר מבעה זה אדם מאי אבות ומאי תולדות אית בי' וכו' אלא כי קאמר ר"פ אתולדה דאש תולדה דאש מה ניהו אילימא אבנו סכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו וכו' ומזה למדו התוס' דזהו תולדה דאש אבל תמוה דכיון דכאן ע"כ מיירי בתולדה דאש שאינו משום חציו דהרי אשו משום חציו היינו אדם כמפורש בב"ק כ"ג. הנ"ל דמה"ט חייב בו טמון דהוי אדם המזיק ממש והרי כבר דיבר ממבעה זה אדם וע"כ דעתה מדבר מאש שאינו משום חציו דהיינו דכלו לי' חציו. וא"כ אבנו סכו"מ שנפלו ברוח מצוי' הם תולדה לאש כזה שאינו משום חציו וא"כ אדרבה מזה ראי' לסתור שאין זה כח גברא והוא תמי' עצומה. וצ"ל דהתוס' ס"ל כשיטת הרמב"ם שכ' סתם דטמון פטור בכל אשו אפי' כשהוא חציו וכמ"ש הה"מ. וס"ל דאפי' כשהוא חציו מ"מ אינו ממש כאדם המזיק, ולפ"ז שפיר י"ל דאבנו סכו"מ שנפלו ברוח מצוי' הוי תולדה דאשו משום חציו. ושפיר כ' התוס' דשחיטה כשרה בכה"ג. ולפ"ז יש לאסור בנ"ד:

אמנם לפ"ז כיון דקימ"ל בטוש"ע חו"מ סי' תי"ח דאשו דפטור טמון היי"ד בכלו לי' חציו שוב יש לנו ראי' דנדון הנ"ל אינו חציו דאינו תולדה רק לאשו שאינו משום חציו. ולפ"ז בנ"ד אפי' בשבת שרי:

[**ובזה** יש ליישב קו' התוס' ב"ק ס'. בליבה וליבתה הרוח דאם אין בלבויו כדי ללבות פטור הקשה התוס' דמ"מ לא גרע מאבנו סכו"מ שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצוי' והזיקו דחייב ולהנ"ל י"ל דנפ"מ לענין טמון דפטור ומ"מ היכא דאשו משום חציו חייב ואם יש בלבויו כדי ללבות חייב אפי' על טמון אבל אם אין בלבוי כדי ללבות הוי רק כאשו שאינו חציו ואז פטור על הטמון]:

ולכאו' י"ל דהא דפ' בשו"ע סי' תי"ח דאפי' באשו משום חציו פטור טמון הוי רק מס' דס' ממון לקולא אך אין נראה כן מסתימת הלשון. דמשמע דהוא פטור גמור ואפי' תפיסה ל"מ אך י"ל דהא דפ' בשו"ע כן הוא משום שחשב דעת הרמב"ם לדעה יחידית אמנם הלום ראינו דגם דעת התוס' כן. וכ"מ בחי' הר"ן סנהדרין שם דאף שחולק על התוס' דל"א אשו משום חציו רק לענין ממון ולא לענין מיתה ושחיטה אבל משמע דלולא זאת הי' זה נחשב חציו ממש וכיון שיש לנו דעת התוס' והר"ן והרמב"ם עכ"פ מידי ספיקא לא נפקא. ע"כ אין להקל רק במעמיד התבשילין מע"ש וע"י גו"ק או שיהי' טס על התנור תחת הקדרות אך ע"י נכרי יש להתיר להעמיד התבשילין גם בש"ק (כיון דגם ע"י ישראל יש צד להתיר) ודוקא קודם שיבער העלעקטרי כמובן. הנלע"ד כתבתי:

ולכאו' י"ל דבנ"ד איכא איסורא אפי' במעמיד הקדרה מבעו"י לפמ"ש בירושלמי פ"ב דשבת על המשנה לא יקוב אדם שפופרת של ביצה ויתננו ע"פ הנר בשביל שתהי' מנטפת ואמר בירושלמי טעם ע"ז לפי שלא התחיל בכל טיפה וטיפה. וכן בסופ"ק דשבת אין נותנין חטים לריחים של מים יש טעם א' בירושלמי לפי שלא התחיל בכל חטה וחטה. וה"נ לא התחיל עדיין הבישול מבעו"י כלל עד למחר שיבער העלעקטרי. וי"ל דאפי' לאידך מ"ד בירושלמי דס"ל טעם אחר לדינים הנ"ל ולית לי' הך דלא התחיל בכל טיפה וטיפה הייי"ד התם דעכ"פ ישנו לאש בעולם שהתחיל לפעול פעולתו אך שלא התחיל לפעול באותו שמן משא"כ בנ"ד דהאש לגמרי אינו בעולם עדיין ול"ה שום התחלה וכל דליכא התחלה כלל מבעו"י אפשר דאסור לכו"ע:

אך בתוס' סנהדרין ע"ז. כתבו להיפך מן הקצה אל הקצה גבי ארס נחש מעצמו מקיא דכיון דאין הארס בעולם ל"ח חציו. וא"כ ה"נ כיון דהאש אינו בעולם כלל בשעת העמדתו יש סברא לומר דאפי' בשבת ל"ח חציו ודברי תוס' אלו הם סניף גדול להתיר בנ"ד עכ"פ בע"ש, ותו דש"ס דילן נראה דלית לי' הא דירושלמי דהרי קדרה חייתא מותר להעמידו על התנור סמוך לחשכה כשבת י"ח: וסתמא תנא אפי' לא התחיל כלל להתבשל מבעו"י. ואדרבא המג"א כ' דאם מעמיד קצת לפני' באופן שאפשר שיתחיל להתבשל קצת תו ל"ח קדרה חייתא ואסור הנה דאפי' הותחל מבעו"י ג"כ שרי. מלבד זה נראה דגם אש העלעקטרי הותחל מבעו"י בהצענטראלע רק שמחוסר קריבה וא"כ אינו ענין להא דירושלמי:

ובגוף דברי ירושלמי הנ"ל שלא הותחל בכל טיפה וטיפה יש לבאר לפמ"ש בירושלמי פ' מי שאחזו דהנותן גט לאשה שתתגרש לאחר ל' ונשתטה בנתים אזלי' בתר חלות ופסול הגט וכ' באבנ"ז סי' נ"א דס"ל דחשוב כאלו עשה המעשה ג"כ לאחר ל' בשעה שהחלות

בא לפ"ז י"ל דה"ה הנותן שמן בשפופרת ולא נדלק עד ש"ק חשוב זה ג"כ כאלו החלות בש"ק כי החלות חשוב כמעשה הנעשית מחמת פעולתו כמ"ש המהרש"א קידושין נ"ט: בשם תו"י ועיין תוס' בב"ק דף ק'. וכן להיפך המעשה הנעשית מחמת פעולתו שזה הי' עיקר תכלית המכוון ופעולתו דינו כמו חלות ופעולתו בהתחלה בטרם נעשה מאומה חשוב כמעשה הנתינה בלא חלות וכמו דאמרי' התם דחשוב כאלו המעשה הי' בשעת חלות כן בנ"ד מחשבים כאלו נתינת השמן בתוך השפופרת הי' בשבת בשעה שנפעלת הפעולה של ההדלקה וע"כ חשוב כמדליק בשבת. וי"ל באו"א דהנה הנימוק"י הקשה האיך הותר להדליק נר בע"ש שידלק בשבת נימא אשו משום חציו. וי"ל בפשיטות דהירושלמי דרש בספ"ק דשבת דהא דבכלן ב"ה מתירין עם השמש דכתיב ששת ימים תעשה מלאכתך וביום השביעי דלפעמים מותר לעשות גם ביום השביעי כשהותחל בששת ימים וא"כ התורה התירתה וכיון דכתיב ששת ימים תעשה מעשיך בעי' שיהי' נעשה מאומה בע"ש. ואז מותר לגמור ביום השביעי משא"כ כשלא התחיל בכל טיפה וטיפה לא הוי בכלל ששת ימים תעשה מעשיך ממילא ליכא היתרא דיום השביעי. וגם יש לצרף לזה דברי ירושלמי הנ"ל פ' מי שאחזו דאזלינן בתר חלות וחשיב תמיד שהמעשה בשעת חלות [ודבר הנעשה מחמת פעולתו חשיב כמו חלות כנ"ל] וא"כ כיון שלא הותחל בבל טיפה וטיפה ל"ה בכלל ששת ימים תעשה מעשיך וממילא לא הותר ביום השביעי לגמור:

ולפ"ז לפמש"כ הרמב"ם פ"ב מה' גירושין דמה"ת אזלינן בתר מעשה הנתינה לא בתר חלות שכ' בנדון הנ"ל פסול ולא בטל כידוע א"א לפסוק כהא דירושלמי דאפי' לא נעשה בחול שום דבר כל שהאדם התחיל לעשות בחול הוי בכלל היתרא דששת ימים תעשה מעשיך וממילא מותר לגמור ביום השביעי:

ובקצה"ח כ' דגם דעת רש"י ז"ל כרמב"ם מדפירש בגיטין י"ג. דטעם אין גט לאחר מיתה משום דפקע כח הבעל ותיפ"ל דמת לאו בר גירושין היא וע"כ דס"ל דאזלינן בתר נתינה וכיון דבשעת נתינה חי הוא ובר גירושין הי' ראוי שיחול לאחר מיתה ע"כ הוכרח לפרש משום דפקע אישות הבעל לאחר מיתה עכ"ד:

ונלע"ד להביא עוד הוכחה לזה דגם דעת רש"י בזה כרמב"ם דלכאו' ק' לדעת רש"י יבמות פ"ו. דכל איסור טבל משום תרומה דפתיך בה וא"כ למ"ד יש ברירה למה צ"ל ב' לוגין שאני עתיד להפריש יהיו תרומה אפי' אם אכל טבל יועיל אח"כ כשמפריש תרומה מהכרי הנשאר על מה שאכל משום הוברר הדבר למפרע שזה שמפריש הי' מעיקרא חלק תרומה של הטבל שאכל [ובאמת דעת התוס' יו"ט סוף פ"ג דגיטין דיכולין להפריש

תרומה על טבל שכבר אכל אך דבריו תמוהין כמ"ש שעה"מ] דכל הדין דב' לוגין שאני עתיד להפריש הוא למ"ד יש ברירה ולדידי' למה צריך לומר כן ליסגי בלא אמירה. וניחא לי לפמש"כ בירושלמי פ"ב דפסחים דכל שאין יכול להפריש מיני' ובי' גם ממקום אחר עליו א"י להפריש וא"כ הטבל שכבר אכל אם ירצה להפריש תרומה חלק מהנאכל לא יועיל כיון שאינו בעולם ול"ש שיחול למפרע כחולין דף ע'. במחתך ומשליך ל"ש לומר למפרע הוא קדוש וכיון דמיני' ובי' ל"מ גם ממק"א א"י להפריש:

אמנם לפ"ז לכאו' ק' דא"כ למה יועיל כשאומר ב' לוגין שאני עתיד להפריש הרי בשעת חלות א"י להפריש ממה שאכל. וצ"ל דמ"מ כיון דבשעת אמירה הו"מ להפריש מני' ובי' שפיר יכול להפריש ומזה ראי' דדעת רש"י ז"ל ג"כ כהרמב"ם דאזלינן בתר אמירה ולא בתר חלות וכאן האמירה במקום מעשה נתינה כמו שדימה ירושלמי מנוי שליח לשעת נתינה אע"ג דבנתינה ליד השליח כשר גם טלי גיטך מע"ג קרקע (ודעת מהר"ח אלפנדרי דבשלל"ה ג"כ פסול טלי גטך מעג"ק אבל תמוה מגיטין ס"ה. כל הני דאם אמר כתבו כותבין ונותנין ואע"ג דאין כאן בעל שיתן ליד השליח. וכבר הוכיח כן בס' ד"ח] הנה דאמירה שיחול אח"כ הוא במקום נתינה וז"פ:

מש"כ לעיל דאיסור שהיי' הוא אפילו בלא מעשה כן נראה גם מדברי חי' הר"ן שבת ל"ז: ד"ה אפי' בשבתא נמי שרי למעבד לי' פי' ע"י נכרי כש"כ עכשיו לשהות אפי' בשאינה גרופה כדי שיהי' המאכל חם וטוב ומתוקן ומכאן נ"ל כיון דאמרי' דבשבתא שרי למעבד ע"י נכרי דמיירי באינו מסוכן דאי מסוכן גמור אפי' ע"י ישראל שרי עיי"ש משמע דמדמי שהיי בע"ש אפי' ע"י ישראל לחמום בשבת ע"י נכרי דאידי ואידי הוו שבות דלית בי' מעשה. הנה דעיקר האיסור בע"ש הוא השהיי' שהוא מעצמה ולא ההעמדה על התנור דאל"כ הרי שבות דאית בי' מעשה לא שרינן לחשאב"ס:

סימן קי

א] **ע"ד** השאלה בבתי כסאות שעל הוואגאן אם דינם כבה"כ לענין היוצא מבה"כ דצריך נט"י יש כמה צדדי קולא א' מחמת שאין מיוחד לבה"כ לבד כי נעשה ג"כ לרחוץ פניו וידיו כי יש שם וואסער לייטונג מיוחד לדבר זה וכעי"ז כ' המג"א סי' פ"ז סק"א לענין גרף דאם הכלי מיוחד גם לתשמיש אחר כגון לשפוך לתוכו שופכין שאין בהם ריח רע מותר. וכעי"ז כ' הטו"ז סי' פ"ג סק"א לענין מחיצת בה"כ שאם הוא נעשה גם לבית ל"ח מחיצת בה"כ:

אמנם מנדון הטו"ז יש לחלק דשא"ה במחיצה דמצינו לענין מזוזה דפתח הנעשה בין ב' חדרים אזלי' בתר היכר ציר ומ"מ אם חדר א' יותר חשוב אזלי' עיקר בחר חדר החשוב כמ"ש הש"ך ביו"ד סי' רפ"ט סק"ו ועי' שם בבית מאיר ב' פירושים בדברי הש"ך] ה"נ בנ"ד במחיצה שמיוחד לבה"כ ולחדר אחר חשוב אזלי' בתר חדר החשוב וחשוב כאלו המחיצה נעשה עיקרו לבית ולא לבה"כ אמנם מדברי המג"א יש ראי' לנ"ד:

וראיתי לא' ממחברי זמננו שרצה לומר דדוקא דבר המיוחד לב' דברים בב"א ל"ח מיוחד לדבר מגונה משא"כ דבר שמיוחד פ"א לתשמיש מגונה ופ"א לתשמיש נכבד אינו מוצא מכלל בה"כ וראי' ממש"כ בשו"ע הרב ז"ל מלאדי דאפי' כשמשתמשין בו פ"א לתשמיש בזוי סגי לאסור. עוד הביא ראי' מדעת ב"ח ופרישה סי' פ"ד דחדר הפנימי שבבית המרחץ שעומדים שם ערומים ולבושים אסור ללמוד בו אפי' כשאין שם אדם הנה דאפי' מיוחד לב' דברים שם בית המרחץ עליו וה"ה לבה"כ עכ"ד. והנה הרב ז"ל כ' כן בסי' פ"ג לענין בה"כ מיוחד שנעשה לשם בה"כ ואז די כששמשו בו פעם א' לענין שיחשב בה"כ ישן. וא"כ אין ראי' כלל לנ"ד דהתם הוא מיוחד לעולם לתשמיש זה אך דהזמנה גרידא ל"מ ולגבי זה מועיל שנשתמש בו פ"א וכעי"ז קיימ"ל לענין תשמישי קדושה דבעינן אזמני' וצר בי' וכל שנשתמש בו פ"א חשוב אזמני' וצר בי' משא"כ בנ"ד שנתייחד לעולם להשתמש בו פעם לגרף ופעם לתשמיש נקי ומעולם לא נתייחד לבה"כ לבד ל"ח יחוד. ומה שה"ר מחדר האמצעי שעומדים בו ערומים ולבושים ומ"מ דינו כבית המרחץ לע"ד שא"ה דעיקר תשמישו הוא לעמוד ערום ולרחוץ בו ומה שעומדין בו לבושים הוא משום דא"א לפשוט עצמו ערום בחוץ ע"כ נכנסין שמה לבושים ע"ד לפשוט מלבושיהם ולעמוד בו ערום ואינו דומה לתשמיש ב' דברים דתשמיש א' אין משמש לחברו. משא"כ בנ"ד עמידתו שם כשהוא לבוש הוא משמש לעמידתו ערום. [וכזה מבואר בתוס' שבת דף מ"ד: בד"ה ומה נר דל"ח יחוד למוקצה רק כשנתייחד לתשמיש מוקצה לבד ולא לתשמיש אחר ע"ש]:

היתר ב' משום דאין הצואה נשארת שם רק נופלות תיכף לחוץ. וזה שגור בפי הלומדים. אך יש וואנאנען שאין פי הבה"כ פתוח למטה לצאת תיכף לחוץ רק אחר עשיית צרכים דוחקין בבית יד הקבוע שם סמוך לבה"כ ועי"ז נפתח החור למטה ויוצא לחוץ וגם יחד עם זה המים מדיחין את הבה"כ מצואה וא"כ לכאורה אינו דומה לבתי כסאי דפרסאי דהתם הצואה אין לה הנחה כלל במקום הזה רק שעוברת. ומצינו בגמ' מ"ד דצואה עוברת מותר לקרות ק"ש כנגדה ואע"ג דלא קימ"ל כן רק כרבא דאסור לקרות ק"ש כנגדה היינו דמ"מ שם צואה עלי' אבל לענין המקום שיחשב המקום קבוע לבה"כ לכו"ע

ל"מ בצואה עוברת (ומה"ט דנתי במק"א דאפשר שמותר לברך ברכת על הטבילה על השליבות סמוך להמקוה [כל שיש שם מחיצות גבוהות עשרה] דכמ"ש הפוסקים דמותר לברך בתוך המקוה כיון שאינו עשוי לרחיצה רק לטבילה וגם ל"ח מקום שעומדים ערומים כיון שהוא בתוך המים ה"נ על השליבות ל"ח מקום שעומדים ערומים כיון שאין עשוי לעמוד שם רק לעבור ערומים ואע"ג דודאי אסור לברך גם נגד ערום אף שעובר ואינו עומד מ"מ שיהי' נעשה המקום קבוע לעומדים ערומים ל"מ רק אם משוי לעמוד שם ערום ולא בעשוי לעבור שם ערום דומה לבה"כ דפרסאי דאע"ג דצואה עוברת חשוב צואה לאסור לקרות ק"ש כנגדו מ"מ אין המקום נעשה בה"כ ע"י צואה עוברת כנלע"ד [בבית המרחץ שנעשה רק לטבילה לבד ואין בה זוהמא להלכה ולא למעשה עד שיסכימו לזה גדולי דורנו] משא"כ בנ"ד דהצואה מונח שם זמן מה רק שאח"כ מסירין אותה ע"י הדחה אפשר דנעשה בה"כ עי"ז:

אמנם שמעתי מפי איש אמונים בשם הגאון הג' מטארנא ז"ל שכל בתי כסאות שיש בהם קאנאל זאציע להדיח המקום אחר עשיית צרכים אין עליהם דין בה"כ ע"כ שמעתי ולענד"נ דתליא בפלוגתא דהנה באו"ח סוסי' פ"ג בספסל נקוב ונפנין עליו מותר לקרות ק"ש כנגדו וכו' שאין הגרף תחת הנקב משמע דבכל פעם שצריך לפנות מעמיד שם הגרף ואח"כ מסלקו משם וכתב בה"ט בשם בה"ט שלפניו עוד היתר דדומה לסעי' ד' בתי כסאי דפרסאי שהצואה נופלת למרחוק אין לה דין בה"כ ובה"ט כ' שהוא רחוק כרחוק מזרח ממערב נראה טעם החילוק דשם הצואה חולפת ועוברת תיכף ואין לה מנוח כלל כאן משא"כ בספסל דהצואה מונח זמן מה אלא שאח"כ מפנהו וא"כ גם נ"ד כן דמונח זמן מה ואח"כ מדיחו:

אך גם לבה"ט החדש יש להקל לענין היוצא מביה"כ כזו דאי"צ נט"י דהרי לשו"ע שם לפי פי' הפרישה קיל בה"כ זו משאר ביה"כ דאי"צ להרחיק אפי' לפניו רק ד"א עיי"ש בפמ"ג א"א סק"ה דמן הדין ספסל כבה"כ חדש ובה"כ חדש ס"ל דאי"צ להרחיק רק ד"א גם לפניו והמג"א חולק על הפרישה וס"ל דדעת הב"י דדינו כבה"כ ישן שאין בו צואה רק דס"ל דגם בה"כ ישן יש בו קולא זו וע"ז תמה המג"א] וסו"ס קיל זה מביה"כ שיש בו צואה וא"כ י"ל דהא דיוצא מבה"כ צריך נט"י היי"ד בה"כ שיש בו צואה שאז יש עלי' כל חומר בה"כ אבל לא בזה גם בטו"ז שם לפי פי' הלבושי שרד יש קולא בספסל לענין אם הנקב מכוסה וי"ל ג"כ כנ"ל דכל שאין עלי' כל חומר בה"כ אי"צ נט"י:

ולכאו' יש לחלק דשאני ספסל דהגרף עומד לינטל משם ואינו קבוע משא"כ בנ"ד דהגרף נשאר תמיד קבוע בבה"כ אך דהצואה עומד לינטל משם. אמנם ז"א דכיון דהגרף עומד

לנקותו אין שם גרף עלה דהרי קיימ"ל דגרף של מתכות וזכוכית מהני הדחה לענין שיהי' מותר לקרות ק"ש נגדה והקערה של הבה"כ דידן הוא של פארצעלאן ודומה למ"ש בשו"ע סי' פ"ז ס"א דכל"ח המצופה זכוכית מועיל ג"כ הדחה לקרות ק"ש נגדה [ובמ"ב שם נסתפק בגרף של פארצעלאן אם מועיל הדחה כיון דלענין בליעת איסור יש מחמירין ונוטה להקל אך למעשה כ' דראוי להחמיר ולענד"נ דהיי"ד בשהה בתוכו מעל"ע לענין זה דינו ככל"ח דכיון דל"מ הדחה אבל גרף שדרכו להדיחו תדיר ואין שוהה בתוכו מעל"ע אפילו לענין איסורין אין דינו ככל"ח כמ"ש הפמ"ג יו"ד סי' ק"ה דכל"ח חדש בולע מיד ואילו כל"ח גלייזירט אינו בולע מיד עיי"ש וכיון דדרך בה"כ דידן להדיחם בכל פעם אחר עשיית צרכים אין עליו שם גרף כלל וא"כ ל"ח שמיוחד לגרף:

והשתא דאתית להכי מזה עצמו יש ראי' לדברי הגאון מטארנא זצ"ל דכמו דגרף שדרכו להדיחו אין שם גרף עליו ועי' א"ר סי' פ"ז בשם של"ה דגרף של מתכות ושל זכוכית די שידחוהו מע"ש לע"ש ה"ה בה"כ שדרכו להדיחו אין שם בה"כ עליו. עד שקשה לי על בה"ט החדש למה תמה על בה"ט שלפנינו בסי' פ"ג ס"ה הנ"ל בדין ספסל נקוב שבביתו דלכאו' היינו נ"ד דמה לי אם מדיחין הגרף בכל פעם או מסירין הגרף בכל פעם ער שמהכרח קו' זו נלע"ד דספסל נקוב מיירי שאין מסירין הגרף רק שאינו עומד תחת הנקב רק מרחוק והצואה נופל בו באלכסון דדומה לבה"כ דפרסאי אך דבתי כסאות דפרסאי הגומא הוא רחוק ד"א וכאן אינו נופל למרחוק ד"א אך לעומת זה יש לו מעלה שהנקב מכוסה בדף וע"כ חמיר קצת מבתי כסאי דפרסאי אבל אם מסירין הגרף תדיר אה"נ דמותר וכן בנ"ד שמדיחין הגרף תדיר אין שם בה"כ עליו כנלע"ד בזה.

סימן קיא

תשובה בענין הנ"ל להרב הגאון ר"א ווינבערג שליט"א

מכתבו דמר הגיעני. מה שהעיר כתר"ה דבה"כ שבוואגאן ל"ח מיוחד לב' דברים לעשיית צרכיו ולרחיצה דעשיית צרכיו קודם בהכרח להרחיצה לא איריא דהוואדאטשאנג לתשמיש רחיצה נעשה גם לצורך גוים שהם רוב. והם אי"צ נט"י אחר עשיית צרכים וא"כ לגבי דידהו שני התשמישים שוים. ואין א' סיבה לחברו. ואפי' בישראל יש כמה הולכים לשם לרחוץ ידים בבקר אחר קימם משנתם. או ביום אחר אכילה לרחוץ ידים מזהמת המאכל וא"כ אין תשמיש רחיצה טפל לתשמיש צרכים:

אשר כ' עוד כת"ר שליט"א דתשמיש בה"כ חשוב יותר עיקר משום שהוא יותר הכרחי מתשמיש רחיצה דברים של טעם הם. מ"מ יש מעלה ברחיצה לעומתו דרחיצה הוא

תשמיש יותר תדירי כי אחר עשיית צרכים רוחצים ידים ועוד רוחצים בבקר או באמצע היום אחר שינה ואחר אכילה. ותו דהוואדאטשאנג נעשה גם לקחת ממנו מים לשתי' לאינם יהודים. וא"כ ממנ"פ תשמיש רחיצה תדיר לעומת תשמיש צרכים בישראלים שרוחצים ידים אחר עשיית צרכים א"כ הרחיצה של אחר עשיית צרכים הוא שוה ממש לעשיית צרכים ועוד שתי עליו נוספות אחר שינה ואחר סעודה ונכרים שאין רוחצים אחר שינה [הגם די"ל דמ"מ רוחצים ידים אחר אכילה] משתמשים משם מים לשתי'. [ותו דאם יתברר הלכה דל"ח בה"כ גם ישראלים ישתמשו משם מים לשתי'] ואולי תלוי בסברת הש"ס יומא ל"ב: מה עדיף יותר מה שנכנס לפני ולפנים או מה דכפרתן מרובה או בבעי' דזבחים צ"א. תדיר ומקודש איזהו קודם אם יתרון מעלה קודם או יתרון של רבוי הזמן קודם וכיון דתדיר ומקודש איזה שירצה יקדים כמ"ש רמב"ם וכן בהא דיומא ל"ב: משמע דשניהם חשובין מעלה ואין לא' יתרון על חברו, א"כ ה"ה בנ"ד י"ל דחשוב שעשוי לשני הדברים בשוה:

ומה שפקפק כת"ר על היתר הב' שאין הצואה נשארת ודמי לבתי כסאי דפרסא וע"ז כ' כת"ר דכמה פעמים נשאר הצואה דבוקה על דופני הספסל נלע"ד דמ"מ כיון שיש שם חור שיצא לחוץ אף שבמקרה נשאר דבוק ל"ח בה"כ קבוע דבה"כ קבוע היינו שעשוי לכך שיהיה קבוע משא"כ בזה לא נעשה על דעת שישאר שם צואת אדרבא נעשה באופן שלא ישאר בתוכה מאוס:

אך מש"כ דכיון דדרכו להדיחו תמיד ע"י המשכת מים לתוכו דמי' לגרף של זכוכית דמועיל בו הדחה ע"ז העיר כת"ר מפמ"ג סי' פ"ז סק"ח דחילוק בין ספסל נקוב לכל"ז דספסל נקוב צורתו מוכחת עליו שמיוחד לכך משא"כ כלי זכוכית אף שמיוחד אין צורתו מוכחת ע"ז וע"כ בכל"ז מועיל הדחה וכ"כ הגאון מליסא ז"ל בדה"ח סי' כ"ו וא"כ גם בנ"ד צורתו מוכחת שהיא נעשה לבה"כ ואין ראי' מכלי זכוכית שיועיל הדחה גם בזה. היטב אשר דיבר:

מ"מ קשה לי לפ"ז בזמננו שיש כלי מיוחד לגרף וניכר לכל שנעשה רק לזה (ואין שום ס' שלא ייחדו אותו לעולם לתשמיש נכבד] אף שהוא של מתכות לא יועיל בו הדחה ותו דגם בימי הגמ' נראה דגרף של רעי היה ניכר צורתו שמיוחד לזה ושמו מוכיח עליו שאינו סתם כלי רק שנעשה לדבר זה. מ"מ הלכה רווחת שנינו דגרף של מתכות מועיל הדחה וגם בזמננו נוהגין קולא בזה ולא רפרף בה אדם מעולם. וגוף החלוק בין צורתו מוכחת עליו או לא אין לו זכר בגמ' וראשונים ז"ל:

ולענד"נ לחלק בין ספסל נקוב לגרף בהקדם דברי הפרישה ריש סי' פ"ז שהביא לשון רמב"ם דגרף של רעי ועביט של מ"ר אסור לקרות ק"ש כנגדן ואף שאין בהם כלום מפני שהם כבה"כ ואילו בטור כ' הלשון שהן כצואה. וכ' הפרישה דיש נפק"מ דלרמב"ם אפי' של זכוכית ושל עץ ומתכות אפי' מודחין אסור לקרות ק"ש כנגדן ואילו להטור דדינן כצואה היינו דוקא בגרף של חרס שיש בהם זוהמא משא"כ בכלי מתכות וזכוכית והם מודחים שרי. והעתיקן הפמ"ג ר"ס פ"ז. וצריך להבין החילוק בין בה"כ לגרף. ונראה בהקדם מש"כ במק"א אהא דביצה ט"ז: בשנים ששאלו חלוק בשותפות זה לערבית וזה לשחרית זה עירב לצפון וזה לדרום זה שעירב לצפון מהלך לצפון כרגלי מי שעירב עליו לדרום וכו'. ולכאו' קשה כמו דמותר לצאת בבגד בשבת משום שבטל להאדם כתוס' חולין ע"א כמ"כ יהי' מותר להוליכו חוץ לתחום הבגד משום שבטל להאדם [אח"כ מצאתי הקו' בירחון בית אברהם בשם מרן הק' בעל אגלי טל זצוקל"ה] וישבתי דשאני הוצאה מתחומין דהוצאה ל"ש באדם עצמו ע"כ בגד שבטל לאדם עצמו ג"כ לית בי' איסור הוצאה משא"כ תחומין גם באדם שייך ע"כ גם בבגד שבטל להאדם שייך איסור תחומין ומ"מ יש לו תחומין של הבגד אף שבטל להאדם. אך קשה הא בעירובין צ"ז: דכמו דהמוציא אוכלין פחות מכשיעור פטור אף על הכלי שהכלי טפלה לו הכ"נ בתחומין יבטל הכלי למה שבתוכו. הנה דכלי בטל לאוכל ויש לו תחום האוכל לא תחום עצמו וצ"ל דשאני כלי מבגד דכלי בטל לגמרי למה שבתוכו וכאלו נכלל באוכל עצמו ואין לו מציאות של עצמו כלל משא"כ בגד אינו בטל כ"כ והוי רק כאילו נתארך האדם כמידת הבגד ואותו חלק שנתארך יש לו תחום עצמו. ומצינו ביטול כנ"ל שנכלל לגמרי בהעיקר ואין לו מציאות עצמו כלל בדיני ברה"נ אשר בסידור הרב ז"ל פ"ב דין ג' דוק ותשכח. ועתה נבא לנ"ד דכעי"ז הוא החילוק בין בה"כ לגרף. דגרף של רעי דומה לכלי שיש בו אוכלין שבטל לגמרי לאוכל ונכלל בו וכאילו ל"ה לו מהות עצמו כלל וממי' כשאין בו עוד צואה ויש לו מציאות לעצמו אין בו איסור כלל דמהות עצמו מעולם לא הי' לו דין צואה משא"כ בית המיוחד לבה"כ בית אינו בטל כ"כ למה שבתוכו כמו כלי וראי' מירושלמי פ"ג דפסחים הכלי מצרף הבית אינו מצרף. ואינו נכלל בגוף מה שבתוכו רק יש לו מציאות עצמו ומ"מ אסור ע"כ אסור אפילו כשפינו ממנו הצואה. וראי' לדברינו משבת קט"ז מקום הכתב לא קמבעיא לי דכי קדיש אגב כתב הוא דקדיש אזלה כתב אזלה קדושתי' כי קמבעיא לי בין שיטה לשיטה וכו' ולפי דברינו יובן היטב וידיעת ההפכים א' הוא:

ולפי האמור גם בה"כ שיש בו קאנאליזאציע להדיחו תמיד דינו כבה"כ ודומה לספסל אף שמוציאין ממנו תמיד הגרף שזה דומה למוציאין ממנו הצואה [דגרף עצמו דינו כצואה לשיטה זו] מ"מ אסור ה"נ בזה. אמנם י"ל עוד חילוק בין ספסל לגרף דכתיב והי' מחניך קדוש ועיקר מחניך נקרא המקום דהיינו החלל שהצואה מונח בו לא הכלי שתחתיו וראי' לזה ממשנה ג' פ"י דפרה קלל של חטאת שנגע בשרץ טהור נתנו על גביו ר"א מטהר דאע"ג דכתיב והניח במקום טהור ותחתיו טמא. מ"מ כיון דהטומאה אינו מפולש לתוך הכלי חשוב מקום טהור [ר"מ ור"ב] וחכמים מטמאין. והנה דברי ר"א הם ראיה לדברינו ומחכמים אין ראי' להיפוך דהם רק מוסיפין על דברי ר"א דאפי' מה שתחתיו ג"כ חשוב מקום החפץ מ"מ עיקר המקום הוא החלל המחזיק את הכלי דזה לכו"ע מקומו הוא. ע"כ דוקא בה"כ קבוע במקום זה דוקא והחלל הזה קבוע לפנות בו חשוב בה"כ. ועיקר שם בה"כ הוא החלל] ואע"ג דאם מייחד לו מקום לפנות עליו ע"ג קרקע בלא מחיצות אין שם בה"כ עליו לענין שיהי' אסור אפי' אין בו צואה כמ"ש בא"א לבעל דע"ק זצ"ל ר"ס פ"ג [וכ' עוד יותר חדוש דאפי' יש לו ב' מחיצות ל"מ רק שיהי' מוקף בג' מחיצות עיי"ש וזה חדוש] היינו משום דהוא אחד עם חלל העולם ואין בו הפסק כלל ונפרץ במילואו לחלל העולם א"א לחלק ולומר כאן בה"כ וכאן אינו בה"כ משא"כ כשיש לו מחיצות והוא מקום לעצמו אז החלל נחשב בה"כ. וע"כ גרף של רעי דאינו מייחד מקום להגרף והוא פעם כאן במקום זה ופעם במק"א א"א לומר דהחלל שבו נעשה בה"כ. כיון דאין החלל קבוע ע"כ אין אסור אלא כשיש בו ריח או ממשות צואה אבל אם רחצוהו היטב שפיר דמי. וספסל קבוע תמיד במקום אחד ע"כ דינו כבה"כ דתמיד יש לו חלל אחד ואותו חלל מיוחד לבה"כ. ולפי חילוק הזה יעלה דבה"כ שבבית אפי' יש בו קאנאליזאציע להדיחו אסור לקרות בו ק"ש ושם בה"כ עליו אבל בתי כסאי שעל הוואגאנען שאין עשוי לפנות בו רק בשעת מסע כידוע ואז אין לו חלל קבוע וכדאמרי' עירובין מ"ב: הואיל וספינה נוטלתן מתחילת ארבע ומניחתו בסוף ארבע ועי' תוס' עירובין ל"ד: ד"ה ה"נ. אין לו דין בה"כ ודינו רק כגרף של זכוכית דמועיל בו הדחה:

ונתיישבתי דגם לטעם הראשון מ"מ בבה"כ שעל הוואגאנען י"ל דמהני הדחה ולא דמי לספסל דבספסל י"ל דהגרף שבתוכה של חרס דל"מ ביה הדחה ממילא הספסל בטל לגבי' ודינו כמוהו משא"כ קלאזעט שיש בו גרף של פארצעלאן שמועיל בו הדחה דמלבד שהוא מקום לצואה הרי הוא ג"כ גרף שבטל לגמרי למה שבתוכו ונכלל בו. ולפי"ז אפשר

שאפי' בה"כ שבבית דידן שהם של פארצעלאן ויש בה קאנאליזאציע להדיחו תדיר אין שם בה"כ עליו:

כ"ז כתבתי על יסוד שהאחרונים פסקו דספסל דין בה"כ עליו. אח"ז ראיתי לח"ס לאו"ח סי' פ"ג דספסל שבשו"ע שם מיירי שהצואה נופל לגוף הספסל אבל אם הספסל הוא דבר בפ"ע ומעמידין גרף בתוכה אין אסור רק כל זמן שהכלי תחתיו וכיסוי הספסל ל"מ משום שהוא כליין אבל כשמסירין הגרף מותר ע"ש. ולפי"ז אין כל חדש בזה דספל של עץ שנפנים עליו ממש דינו כגרף של עץ דל"מ בי' הדחה כדאי' ריש סי' פ"ז. ולפי"ז נפל לי' כל יסוד הנ"ל. ולפי"ז אין צריך לחלק כלל בין בה"כ לגרף אדרבא כל חומר בה"כ הוא משום דדינו כגרף כמ"ש המג"א וגר"א ז"ל ר"ס פ"ז לענין מחיצות בה"כ והא דבה"כ שאמרו אפי' אין בו צואה משום דסתם בה"כ הצואה נופלת על הקרקע ועפר הקרקע דינו ככ"ח וגרף של חרס ל"מ אפי' הדיחו היטב שלא נשאר בו שום ריח רע משום דנפיש זוהמתה כמ"ש הפוסקים ע"כ גם בה"כ אסור אפי' כשפינו ממנו הצואה דעפר הוא כחרס וגרוע ממנו כמובן כי חרס נתייבש בכבשן ועפר נשאר בלחותו ובולע יותר. אבל בזמנינו שנתחדש בה"כ שנפנין על כלי פארצעלאן ומדיחין אותו תדיר שפיר י"ל דלא חמיר מגרף של פארצעלאן דמהני בי' הדחה היטב. וכיון דהגרף שבו לאו שם גרף עליו גם הבה"כ לאו שם בה"כ עליו. דלא יהי' טפל חמור מן העיקר. ואף דלעיל כתבתי שיש סברא לומר דבה"כ חמיר מגרף כ"ז כתבתי מחמת הכרח הקו' מהא דספסל נקוב אבל הלום ראיתי אחרי רואי דברי רשכבה"ג החת"ס ז"ל ואין לנו הכרח לזה אין לבנות דינים על סברות כאלה [ועל דמיונות מרחוק אפי' כשהם טובים ונכונים] אשר לא שערום הפוסקים ז"ל במקומן וסברות כאלה טובים הם להסביר דברי הראשונים ז"ל בדינים שכבר חדשו אבל לא לבנות ולחדש דינים על יסודות כאלו [מלבד זה בשו"ע סי' פ"ג ס"ה לא העתיק כלל מש"כ בב"י דספסל זה דין בה"כ יש לו וצריך להרחיק ממנו ד"א דוק ותשכח ואפשר שחזר בו בשו"ע ממה שפי' בב"י דברי המרדכי או אפי' לא חזר בו מ"מ לא ס"ל כן להלכה מטעם שכ' בה"ט הראשון. או מטעמא דידן דכיון שמסירין הגרף תמיד דומה להדחה דמועיל וגם זה לא נפלאת ולא רחוקה היא לומר שכן דעת השו"ע] ולפ"ז צדקו דברי הג' מטארנא ז"ל דבה"כ שיש בהם קאנאלזאציע אין שם בה"כ עליו וכן נלע"ד עיקר אך בבה"כ שבבית שיש בהם קאניליזאציע אני כותב זה רק להלכה ולא למעשה ובבה"כ שעל הוואגאנען [שיש עוד סניפין להקל כנ"ל] נלע"ד כן להלכה ולמעשה:

סימן קיב

לתלמידי הרה"ג רי"י פיעקארסקי רב בזענעווא.

ע"ד המכונה חדשה שאצל האופים שיש על התנור כעין חבית גדולה מלאה מים מחוברת להצנורות של הוואדעטשאנג והמים שבחבית מתבשלים ע"י מיחם אשר במרחץ. וכשפותחין הקראהן ויוצאין מים מהחבית באין לעומת הנחסר מים חדשים מן הואדעטשאנג לתוך החבית ומתבשל מחדש אם מותר לפתוח הקראהן בש"ק להוציא ממנו מים חמין כיון דגורם עי"ז שיכנסו מים חדשים צוננין להחבית ויתבשלו בשבת אך הוא אינו מכוון שיתחממו המים החדשים רק לקבל מים שכבר הוחמו והוי דשא"מ אך דהוי פ"ר וכו' עכ"ד השאלה:]

לכאורה יש להתיר דהנה בחולין ט"ז. האי מאן דאשקיל אחברי' בידקא דמיא ומית חייב מ"ט דגירי' דידי' הוא וה"מ בכח ראשון אבל כח שני גרמא בעלמא הוא ופירש"י ב' פירושים א' המים היוצאין אח"כ הוי כח שני. פי' השני אותן מים עצמן שיצאו מיד מ"מ אחר שנתרחקו ממקומן הוי כח שני והנה במג"א או"ח סימן קנ"ט סקכ"א דהא דמחלקינן בין כח א' לכח ב' היינו דוקא בזה שאפי' כח ראשון אינו כחו ממש רק הסרת המונע אבל דבר שהוא כחו ממש אין חלוק בין כח ראשון לכח שני הנה דהסרת המונע אע"ג דחשוב כחו מ"מ גרוע משאר כחו

ולפי"ז נלע"ד דנ"ד הוא קו"ח מכח שני דהתם דהרי כאן גם המים שיוצאין מהחבית ועי"ז נעשה מקום ריק שיכנסו מים העליונים הוי ג"כ רק הסרת המונע ואפי' דבר זה ג"כ אינו עושה בידים רק ע"י הסרת המונע דהיינו ע"י פתיחת הקראהן למטה ולא דמי להא דחולין ט"ז. דעכ"פ פעולת הסרת המונע הוא בגופו משא"כ בנ"ד פעולת הסרת המונע דלמעלה אינו עושה בגופו רק ע"י הסרת הקראהן דלמטה. והוא הסרת המונע ע"י הסרת המונע והוי כח כחו שכל א' כח קלוש וגרוע משאר כחו כמג"א סקכ"א הנ"ל ובירושלמי גיטין ר"פ הזורק דבגט אויר מחיצות כממשן ובשבת קלוטה לאו כהונחה דמי' משום דבשבת כתיב לא תעשה מלאכה ונעשית הוא מאלי' ובגט כתיב ונתן. הנה דאע"ג דגם בגט בעי' מעשה הבעל וטלי גיטך מע"ג קרקע פסול מ"מ כיון דלא כתיב תעשה לא בעי' מעשה גדולה כ"כ כמו בשבת. א"כ הסרת המונע בכח שני דל"ח מעשה בשחיטה ורציחה דלא כתיב בהו תעשה כש"כ דל"ח מעשה לענין שבת ואע"ג דבב"ק דף ס'. אמרי' דאף מידי דהוי גרמא לענין נזקין מ"ט בשבת חשוב מעשה דמלאכת מחשבת אסרה תורה צ"ל כמ"ש הרא"ש שם דדוקא לענין זורה אמרי' כן דדרך מלאכה כך הוא או דוקא נגד תשלומי נזקין שהוא דין ממון אמרי' חלוק זה דאיסורא מממונא לא גמרי' כב"מ כ'.

ומש"כ שם תוס' ד"ה איסורא, נ"ב דבב"ק כ"ז: כתבו תוס' להיפך. ובהעמיק יותר נראה דנדון ירושלמי הוא ממש נדון הגמ' ב"ק דף ס'. דהנה התוס' ב"ק שם הק' בהא דליבה וליבתה הרוח אם אין בלבוי כדי ללבות פטור דמ"ש מאבנו סכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצוי' דחייב משום אשו ותירצו דהתם אפי' לא יבא הרוח מצוי' מיד רק אחר זמן יוכל ג"כ להזיק משא"כ בליבה וליבתה הרוח דמוכרח סיוע הרוח תיכף בשעת פעולתו וכה"ג ל"ח גירי דילי'. וכן זורה ורוח מסייעתו ג"כ הוא כה"ג שמוכרח סיוע הרוח בשעת פעולתו. וע"ז משני הש"ס דשאני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה ע"כ אפי' כה"ג שמוכרח סיוע הרוח בשעתו חשיב כחו. ובהא דירושלמי ג"כ הוא כן דבשבת ל"ח אויר מחיצות כממשן משום דכ' תעשה מלאכה והכא נעשית הוא מאלי' וע"כ הפי' דענין קלוטה כמי שהונחה הוא פעולת התורה ודומה להא דאמרי' שבת ה', מה לי הטעינו חברו מה לי הטעינו שמים ה"נ מה לי הניח חברו מה לי הניחו שמים. והתם ג"כ מוכרח פעולת התורה להיות דוקא בשעת פעולתו בשעה שבא החפץ לרה"ר דאם ישתהה כרגע החפץ גז חיש ונעופה ממקום זה ולא יועיל מה שנעשה אח"כ אויר מקום זה כממשו כיון שכבר אין החפץ במקום זה. וא"כ דומה ממש להך גרמא דב"ק. ובב"ק מתרץ דשבת עדיף. ובירושלמי מתרץ להיפוך מן הקצה אל הקצה דשבת קיל לענין זה משום דכתיב תעשה וע"כ צריך לשנויי כדאמרן:

ואציע מענינא דהנה בשבת ק"י אמר רבא תוך ג' לרבנן צריך הנחה ע"ג משהו. ולכאו' ק' ממנ"פ אם אמרי' לבוד והוה כמונח ע"ג קרקע א"כ גם משהו לא יצטרך ואם לא אמרי' לבוד לגבי הנחה א"כ יצטרך הנחה ע"ג מקום ד' ולכאורה יש לומר בפשיטות דכל זמן שהולך לא אמרינן לבוד ועל כן בעי הנחה על גבי משהו כדי שלא יתנועע ויהי' שייך לבוד וממילא יחשב כמונח ע"ג קרקע ואיכא מקום ד'. אך לקמן יתבאר דכמה ראשונים ע"כ לית להו תירוץ זה] ונראה בהקדם דברי ירושלמי פ' הזורק דרבי אית לי' גבי גיטין אויר מחיצות כממשן ולא לגבי שבת ומ"ש גבי שבת כתי' לא תעשה כל מלאכה אבל נעשית היא מאלי' אבל גבי גיטין ונתן כתי' נראה דקלוטה הוא פעולת התורה ודומה לזה עוקר וזה מניח וכן בנ"ד לבוד הוא פעולת התורה ול"ח פעולת האדם ודומה להאי דשבת ה'. מה לי הטעינו חברו מה לי הטעינו שמים:

אך כ"ז כשאין לו הנחה כלל לולי הלבוד. אמנם אם מונח ע"ג משהו א"כ חשיב האדם המניח. אך דאינו מניע על מקום ד' רק מצד לבוד. ולענין שתעשה מקום ד' ע"י התורה בזה לא מצינו שיחשב זה עוקר וזה מניח עי"ז שנעשה מקום ד' ע"י אחר:

ובזה יש לדון על מ"ש תוס' לעיל ג' בשם ירושלמי דמושיט הוא דוקא ע"י שנים וע"ז הק' ירושלמי בכל אתר את אמרת שנים שעשאו פטורים וכאן אמרת חייב ומשני שכך הוא עבודת הלוים. והק' התוס' דכיון דחברו עומד במקומו ומקבל ל"ח זה עוקר וזה מניח כשבת ה. עמד במקומו וקיבל חייב. וע"ז כ' המהרי"ט דכיון דלא סגי כאן במניח על איזה מקום שתהי' רק בעינין דוקא אדם ע"כ אפי' בכה"ג חשיב זה עוקר וזה מניח. ולהנ"ל י"ל דגם התוס' לא פליגי על סברא זו דמהרי"ט. ומ"מ כאן כיון דגוף ההנחה נעשית גם באיזה מקום שהוא רק דבמושיט בעינן דוקא מקום כזה שיהי' מונח על יד אדם וא"כ גורם רק המקום של ההנחה לא עצם ההנחה ולענין המקום לא מצינו חסרון זה עוקר וזה מניח כאמור:

והנה לעיל צ"ב דלמטה מג' איגד יד לא שמי' איגד והק' הראשונים ז"ל דהא רבא אמר דגם למטה מג' צריך הנחה ע"ג משהו ותירצו דבמעביר בידו ל"ב הנחה ע"ג משהו כדלעיל פ' ולכאו' תמו' טובא דקארי לה מה קארי לה [הא בפשיטו כל הטעם דבעי הנחה ע"ג משהו כדי שנוכל לומר לבוד ושוב יחשב כמונח ע"ג קרקע] והרי כשמונח בידו מונח ע"ג משהו. אבל לדברינו א"ש דלעולם ל"מ לבוד למשוי הנחה. אך כשמונח ע"ג משהו איכא הנחה רק דמקום ד' ליכא וע"ז מועיל לבוד דע"ז לא מצינו חסרון של זה עוקר וזה מניח. והראשונים ז"ל הנ"ל ס"ל דהא דלמטה מג' ל"א איגד יד היינו דדוקא כשצריך הנחה מצד היד אז איגד יד מבטל הנחה משא"כ למטה מג' דל"צ הנחה דחשיב כמונח ע"ג קרקע ע"כ ל"מ אגיד יד לבטל הנחה שהוא ע"ג קרקע. וע"כ הק' שפיר לרבא הרי בעי' גם למטה מג' הנחה ע"ג משהו. וא"כ בעינן דעיקר הנחה יהי' מצד היד וא"כ שוב נימא איגד יד שמי' איגד לבטל הנחה. אבל לפי שלומדים בפשוט דהא דבעי' הנחה ע"ג משהו היינו כדי שנוכל לומר לבוד אבל באמת חשיב כמונח ע"ג קרקע א"כ אין מובן קושייתם כלל. וזה ראי' גדולה לדברינו:

אך לפ"ז לכאו' קשה תירוצם דבמעביר ל"צ הנחה ע"ג משהו כדלעיל דף פ. הרי לעיל כ' רש"י הטעם משום דמונח בידו וא"כ ע"כ צריך לבא לידו וי"ל דהם ז"ל ס"ל כתוס' עירובין צ"ח: דטעם מעביר ל"ב מקום ד' אינו משום שמונת על היד רק משום שמעולם ל"ה למעלה מג' וס"ל דגם שם דף צ"ב. מיירי באופן כזה ותי' זה העירני ח"א:

אך לפ"ז ק' לרבא דס"ל בכלי פטור ביד חייב וכיון דטעמא דביד חייב למטה מג' הוא משום דאמרי' דל היד הרי החפץ מונח ע"ג קרקע וכיון דאי"צ שיהי' מונח על היד ל"ה אגיד יד לבטל ההנחה א"כ גם בכלי נימא הכי כיון דאי"צ להכלי לענין הנחה לא יועיל אגיד כלי לבטל ההנחה וי"ל דשאני כלי דבטל למה שבתוכו כמו שאמרו המוציא אוכלין

פחות מכשיעור בכלי פטור על הכלי שהכלי טפלה לו. וחשיב כאלו מקצת החפץ הי' אגוד ברה"י. ואם כנים דברינו יש לנו ראי' מזה דגם ש"ס דילן ס"ל הא דירושלמי פ' הזורק:

ונשוב לנ"ד ויש לדון עוד דאפי' ל"ה כאן רק הסרת המונע פעם א' ג"כ אין בזה מלאכת מבשל דכל מבשל ל"ח רק כחו כמבואר מנחות נ"ו: הניח שאור ע"ג עיסה וישב לו ונתחמצה מאליו חייב עליו כמעשה שבת [דחייב באופה ומבשל] הנה דמדמי לה להניח שאור ע"ג עיסה וישב לו ונתחמצה מאלי' וכיון דקרי לי' מאלי' משמע דעכ"פ לא עדיף מכחו וא"כ כשעושה זה לא ע"י גופו ממש רק ע"י הסרת ברזא בזה גופא ל"ה רק כח קלוש אפשר דחשיב כח כחו ופטור:

ולכאו' יש ראי' להיפך מתוס' שבת ל"ח: ד"ה מעשה משמע להדי' אם פותח הנקבים שבסלון שיצאו המים ונתערבו בחמי האור אסור מה"ת משום מבשל הנה דאפי' במלאכת מבשל חייב אף כשאינו עושה בידים רק ע"י הסרת המונע דהיינו פתיחת הנקבים אך דיחוי זו חוזר ונראה דשא"ה דהמים כבר הוחמו ותיכף כשמתערבין המים צוננין בחמין מתחממין אפשר דבכה"ג חשוב יותר מעשה מהמעמיד מים צוננין על האור שיתחממו דקרי לה הש"ס שנעשית מאלי' מ"מ אין חילוק זה ברור. ואיך שיהי' מ"מ בנ"ד דהוי הסרת המונע ע"י הסרת המונע נראה דחשיב כח כחו. ולכאו' יש סתירה לזה מתוס' שבת צ"ט: ד"ה א"ד דאפי' כח כחו חייב בשבת ואך היכא דעבר דרך מקום פטור עיי"ש. אך דברי התוס' צע"ג מסנהדרין ע"ח: דזרק צרור למעלה והלך לצדדין חשוב כחו גמור ולמה יחשב שם כח כחו וצ"ל דל' התוס' אינו מדוקדק מש"כ דהוי כו"כ ועיקר הפטור התם הוא משום דאזיל דרך מקום פטור:

גם יש לומר כמ"ש כת"ר אף אם נימא דבשבת חייב בזה אף דלאו כחו גמור משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה כבב"ק ס' לענין זורה ורות מסייעתו א"כ שוב יש להתיר משום דהוי דבר שא"מ ופסיק רישי' לא שייך בזה ופסיק רישא ל"מ למחשב גרמא כמעשה כמ"ש אבני נזר סי' קצ"ד סק"ב ונראים דבריו. ולכאו' ילה"ע ע"ז משבת ע"ג מאן דקטל אספסתא חייב משום קוצר ומשום נוטע משום שחוזר וצומח ושם הוי לגבי נוטע כאשקיל בידקא דמיא שאינו רק מסלק המונע וצמיחת האספסתא אינו נעשה מיד רק אחר זמן ודומה לכח שני וגם בפשוט אינו מכוון רק לקצירה ול"ה לגבי נטיעה רק דבר שא"מ הנה דאפי' באשקל בידקא דמיא חייב ע פסיק רישא אך שתי תשובות בדבר א' י"ל דדוקא התם דקודם שקוצר כל האספסתא א' הוא ונעשה מעשה בגופו וא"כ במה שנשאר חשיב מעשה בגופו כעין סוכה קציצתן זו עשייתן וחשוב מעשה גם בהנשאר

על הסוכה משום דמעיקרא הי' כל האילן א' וכזה מבואר סוכה ט"ו. דנוטל א' מבנתים מפקיע פסול תעשה ולא מן העשוי גם מן הנשאר. וה"נ בזה והקציצה הרי הוא מעשה גמור ולא דמי לדף שאינו א' עם המים. ועי' רמ"ה סנהדרין ע"ז לענין הסרת המונע שיש חילוק בין עושה המעשה בגופו עיי"ש. שנית דכבר העלה באג"ט מ' זורע סק"ח דזורע נגמרה המלאכה תיכף בשעת זריעה ואפי' לקט הזרע קודם שקלט חייב וא"כ נעשה מיד המלאכה כשנעשה מוכן לצמוח ודמי לכח ראשון דחשיב כחו באשקל בידקא דמיא. ואין ראי' לנ"ד דהוי כח שני וכח שני קלוש דהסרת המונע בא ע"י הסרת המונע כנ"ל:

ולכאורה יל"ע מהפורס מצודה דמבואר בשבת י"ז: דאי עביד בשבת חייב חטאת. ואף דהתוס' שם כ' דמיירי דוקא כשבשעת פריסתו ניצוד היינו משום דאל"כ ס' הוא. אבל משמע דאי הי' ברור שיציד אף אם ל"ה ניצוד תיכף חייב וק' הא כל צידת מצודה הוא כעין אשקיל בידקא דמיא דע"י שהעוף נכנס לתוכה מסיר דבר המעכב את סתימת המצודה ועי"ז נסגר והעוף ניצוד. וכיון דכל הצידה בסופה הוא רק ע"י הסרת המונע דבכח שני פטור דהיינו כשאינו נעשה מיד הכ"נ אם אינו ניצד מיד יפטר כמו אשקיל בידקא דמיא בכח שני. ומינה יש ללמוד דלגבי שבת חייב בכה"ג אפילו בכח שני:

אמנם אחר העיון לק"מ דהמניח אבנו סכינו ומשאו בראש גגו ובא רוח מצוי' והפילן חשיב אשו משום חציו. וכ' תוס' סנהדרין ע"ז. דאם הניח סכין על הגג ונפל ברוח מצוי' ושחט חשיב כח גברא. ואע"ג דאין זה מעשה שלו כלל רק פעולת הרוח רק דחשבינן תחלת הנחתו למעשה כיון שעומד ליפול ברוח מצוי' ה"נ כיון דע"י העמדת המצודה עומד להיות ניצוד יהי' באיזה אופן שיהי' חשבינן למעשה העמדת המצודה כמעשה צידה וחייב ואינו דומה לאשקיל בידקא דמיא דהתם כל מעשיו ל"ה רק הסרת המונע משא"כ בזה דהי' מעשה גמורה והסרת המונע של אח"כ לא גרע ממעשה רוח מצוי' וז"ב ע"כ אין מכ"ז ראי' לנ"ד:

אמנם יש עוד דעת הרמ"ה סנהדרין ע"ז שכ' דכח שני דאשקיל בידקא דמיא היינו דוקא דפסקי מיא והדר אזלי כעין סוף ב"מ דף קי"ז וכן משמע בלשון הר' יונתן המובא ביתה יוסף ריש סי' שנ"ז בהא דמבואר רש"י עירובין פ"ח. ד"ה שופכין דהשופך מים ברה"י ויוצאין לרה"ר אין בזה איסור הוצאה דאורייתא דהיי"ד כשנחין מעט בטרם יצאו החוצה, הא אם הולכין כסדר בלי הפסק אין חילוק בין כח ראשון לכח שני. אך בשו"ע או"ח סי' קנ"ט לענין הנוטל ידיו ע"י ברזא משמע כפי' רש"י וכ"מ בר"ן ע"ז ס. לענין כח עכו"ם ביין דבהסרת ברזא יש חילוק בין יין היוצא ראשון להיוצא אח"כ ומדברי הר"ן יש ללמוד עוד חידוש דלכאורה הי' מקום לומר דהא דמחלקי באשקיל בידקא דמיא בין כח א' לכח

ב' הי"ד כשדנין על חפץ אחר שהמים פועלין בו כגון ההורג נפש ע"י המים או שוחט בהמה ע"י סכין שהמים מסבבין וכן באו"ח סי' קנ"ט דנין המים שפועלין הנטילה בידיו אבל אם דנין על הילוך המים עצמם חשיב הכל מכח האדם אפי' המים היוצאין אח"כ. ולפ"ז בנ"ד דדנין על המים עצמם המתבשלים ע"י הסרת המונע אפשר דחשיב כחו מה שהמים באים להקעסעל כיון שהמים אינם פועלים [בד"א] רק מתפעלים. אמנם מדברי הר"ן הנ"ל בע"ז ס. מבואר דגם חילוק זה ליתא דהרי התם ג"כ דנין על היין עצמו אם הולך מכח הנכרי או לא ומ"מ כתב הר"ן לחלק בין כח ראשון לכח שני ומזה ראי' לנ"ד דאפי' בכה"ג יש חילוק בין כח א' לכח ב' והדרין לסברתין דקו"ח בנ"ד דכ"א מב' כחות הוא רק הסרת המונע דלא חשיב כחו:

מ"מ למעשה אין להתיר דוכי בשביל שאנו מדמין נעשה מעשה להקל בשל תורה ותו דאף דאיסור דאורייתא ליכא איסור דרבנן מיהא איכא עי' ב"י סי' תקי"ד בשם מרדכי פ' כל כתבי שיש מתירין גרם כיבוי ביו"ט אבל רבינו יואל כ' דאפי' ביו"ט אין מותר גרם כיבוי רק במקום הפסד ע"ש משמע דבשבת לכו"ע אין מותר גרם כיבוי רק במקום הפסד וא"כ ה"ה לכל גרמא אע"ג דדרשינן שבת ק"כ עשי' הוא דאסור גרמא שרי מ"מ מדרבנן אסור וכ"מ ברש"י עירובין פ"ח. ד"ה שופכין לענין הוצאה דאפי' גרמא אסור מדרבנן ואכתי יש לדון ולומר דהיי"ד במתכוון משא"כ בנ"ד דהוי דשא"מ אך דהוי פ"ר ודעת תה"ד דבדרבנן פ"ר שרי ואף למג"א סי' שי"ד החולק ע"ז מ"מ בנ"ד דל"ה אלא גרמא י"ל דשרי דלפמ"ש הגו"א שבת ע"ג דמותר ליטול ידיו בשבת על זרעים דפ"ר בדבר שאין נעשה מים שרי הנה בדבר שאינו בגופו ממש שרי וה"נ בנ"ד. ואע"ג דבטוש"ע סי' של"ז מבואר להיפוך מהגו"א דאסור ליטול בשבת על זרעים אין ראי' שחולקין על גוף הסברא דמהר"ל ז"ל די"ל דשא"ה בזורע דהחיוב על הזריעה עצמה כנ"ל אף שאין צומח אח"כ וע"כ חשיב גופו דתיכף דבנטילת ידיו על הזרעים הוכן לצמיחה אבל אבל במקום שאין המלאכה נעשה מיד י"ל דלכו"ע אין אסור בזה פ"ר ובספרי הקטן שיח השדה ה"ר למהר"ל ז"ל מריטב"א עירובין פ"ח. ומלשון רש"י שבת י"ז. ד"ה הנושכות וכיון דעבד בידים ולא אפשר בלא סחיטה מכשר משמע דפס"ר ל"מ רק בעביד בידים [דגם בהכשר מים מועיל פ"ר כמ"ש הרא"ש פ"ד דמכשירין] ובמידי דרבנן יש לסמוך ע"ז בצירוף דעת התה"ד דפ"ר בדרבנן שרי:

מ"מ כבר כתבתי דלא בשביל שאנו מדמין נעשה מעשה להקל לכתחלה בזה. גם מה דפשיטא לי' דהוי דשא"מ לע"ד צריכה רבה ומאן מפיס שאין כוונתו גם לזה שיתחממו מים חדשים. ואפי' נימא דזה השואל עכשיו כוונתו רק להוציא המים שכבר נתבשלו

מ"מ כיון דהוי דשא"מ א"כ גם מה שיתבשל אח"כ בש"ק בגרמתו יהי' מותר כיון של"ה בו איסור בבשולו ואז מכשילין אותו לעתיד לבא שבשבת השני אפשר וקרוב שיכוון גם שיתבשלו מים הבאים לתוך היורה מחדש. ותו דאם יצא הדבר בהיתר מפי ב"ד כל אנשי העיר ינהגו היתר וכיון דסו"ס גם המים שיתבשלו בש"ק מותר אפשר שיהי' ביניהם הרבה שיכוונו גם לזה ע"כ לע"ד לכתחילה אין להתיר זה:

אך אם אפשר לצוות להם שיעשו ע"י נכרי נכון להורות להם כן כי בזה נראה פשוט להתיר לכתחלה דכיון דהנכרי ודאי אינו מכוון רק לעשות שליחות הישראל המצוהו להוציא המים שנתבשלו ולא שיבואו מים חדשים הו"ל פ"ר באמירה לנכרי דשרי כמ"ש רמ"א או"ת סי' רנ"ג בשם תה"ד לענין חמום התבשילין בתנור בית החורף בעת שהקור גדול ואפי' להטו"ז שכ' שם שאין לבעל נפש לסמוך על היתר זה מ"מ בנ"ד כיון דאפי' ע"י ישראל קרוב הדבר דל"ה אלא איסור דרבנן משום גרמא ואפשר דשרי לגמרי כנ"ל פשוט להתיר ע"י נכרי:

עוי"ל דהנה בשבת ג. דמפיס מורסא פטור ומותר משום דהוי מלאשאצל"ג ובמקום צערא לא גזור רבנן והק' אג"ט טוחן ל"ח אות ל"א דהא לא הותר במקום חשאב"ס רק אמירה לנכרי שהוא שבות דלית בי' מעשה ולענ"ד דמפיס מורסא דומה לאשקיל בידקא דמיא שמסיר המונע והמים יוצאין והכ"נ מסיר העור והליחה יוצאת וכל זמן שלא יצא הליחה ל"ח פתח דפתח היינו חלל כמובן ואין הפתח נעשה רק אחר יציאת המוגלא. ודומה לכחו בכרמלית לא גזור הכ"נ כח קלוש כזה במלאשאצל"ג דרבנן ל"ג רבנן. ולפ"ז גם אנו נאמר בנ"ד דכח קלוש כזה באמירה לנכרי לא גזור רבנן. וזה לרווחא דמלתא אבל טעם ראשון מספק להתיר:

ואציע מענינא מש"כ המג"א סי' רנ"ב דהמניח חטים ברחים של מים בשבת אין חייב חטאת ורוב אחרונים חולקין עליו דחשיב חציו, נלע"ד דהיי"ד אם נפל כגרוגרות חטים בכח ממש לבין האבנים הטוחנים אבל אם נתן חטים לתוך הכלי שמשם נפלו החטים בזאח"ז לתוך הרחים היינו אחר שנטחנים מעט ונתרוקן שם נופלים עוד חטים אז תלוי בפלוגתא דלדעת חי' הר"ן סנהדרין ע"ז. דהא דאבנו סכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצוי' חשיב אשו זה דוקא לענין נזקין ולא לשאר דיני התורה כאן פטור דכיון דבשעה שנותן החטים יש תחתיהן דבר המעכב שלא יוכלו לירד עתה לתוך הרחים דהיינו החטים התחתונים רק אחר שהוסר המעכב נופלים שאר החטים העליונים לכשיעור. והסרת המעכב דומה לאשקיל בידקא דמיא דל"ח כחו רק בכח ראשון דהיינו סמוך לפעולתו ממש וכיון שהוסר המעכב מאליו ואף שהסרה זו נצמח

ג"כ מכחו ע"י שהוא נתון מעיקרא שמה. מ"מ כיון דאין מוסרין תיכף לפעולתו רק אחר שנטחנין דומה לכלי שני ול"ח כחו. אמנם לשיטת התוס' סנהדרין ע"ז. דבכה"ת חשוב זה חציו א"כ בשעה שנותן החטים המשלימין לכשיעור עומדים ליפול אחר שיטחנו החטים הראשונים דומה זה לרוח מצוי' וא"כ אין שייך כאן לדון מחמת דהסרת המונע ל"ח מעשה דמ"מ לא גרע מרוח מצוי' דסו"ס עומדין ליפול משם וחייב אמנם בגוף דברי מג"א הנ"ל לכאו' מבואר להיפך בירושלמי סופ"ק דשבת דאפי' מניח החטים בע"ש אסור משום שלא הותחל בכל חטה וחטה. אך נראה דסברא זו הוא רק מדרבנן:

ונלע"ד ראי' לזה מירושלמי פ' במה מדליקין על המשנה לא יקוב אדם שפופרת של ביצה ויתננו ע"פ הנר בשביל שתהי' מנטפת. ח"א שמא יערה וח"א מפני שלא הותחל בכל טיפה וטיפה מה נפיק מן ביניהון וכו' משמע דאפי' לטעם מפני שלא הותחל בכל טיפה ג"כ אינו אלא דרבנן דאל"כ נפ"מ טובא דמשום גזרה אין אסור אלא מדרבנן ואילו לטעם זה אסור מה"ת וע"כ דאינו אלא דרבנן:

סימן קיג

להרב החריף ובקי היקר ורב פעלים וכו' ר' יו"ט נעטל נ"י בלאדז

דשאילנא קדמיכון שהדפיס לוח לשנת תרצ"ט ואח"כ ראה שזמני ההדלקה בערש"ק הם איזהו מינוט לפני פלג המנחה דהיינו שעה ורביע קודם צאת הכוכבים [זה דוקא בימים שהיום והלילה שוים אבל בימי החורף הקצרים הוא פחות מזה לפי ערך כמובן] ובסידור יעב"ץ ובסי' דה"ח ובמ"ב סי' רס"ג ס"ד בבה"ל ד"ה מבעוד בשם ס' עולת שבת דאם הדליק קודם פלג המנחה צריך לכבות ולהחזיר ולהדליק בברכה א"כ היא מכשול גדול של ברל"ב ונסתפק אם צריך לחזור ולהדפיס הלוחות כדי לתקן הטעות הנ"ל עכ"ד:

לענ"ד אין בזה מכשול של ברכה לבטלה מכמה טעמים הנה ברמ"א סי' רס"ג ס"ד ואם היה הנר דולק מבעוד היום גדול יכבנו ויחזור וידליקנו משמע בהדיא דדוקא אם הי' דלוק שלא לשם מצות הדלקת נר שבת אבל אם הדליקו לשם ש"ק אי"צ לכבותו וכ"כ שם רעק"א ומשמע דאפילו הי' עוד היום גדול הדין כן והיינו אפי' קודם פלג המנחה וכן מוכח בהדיא מלשון רעק"א ז"ל ומה שסיים לבסוף דתיבת "גדול" לאו דוקא היינו דהיכי דהדליק שלא לשם שבת אפי' הי' סמוך לחשיכה צריך לכבות ולחזור ולהדליק אבל אם הי' לשם שבת כ' בהדיא בתחילת דבריו דאפי' הדליק בעוד יום גדול שפיר דמי דלא כמו שנדחק בס' מ"ב להסב דברי רעק"א דקאי דוקא על אחר פלג המנחה. ולענ"ד דברי רעק"א ברורים ודברי המחמירים אין להם על מה שיסמוכו ואין בזה רק מצוה לכתחילה

ובלבד שלא יקדים כמש"כ שם בשו"ע בס"ד דלכתחלה אין להדליק קודם פלג המנחה וכן במקור הדברים בתוס' ברכות כ"ז. ורא"ש שם הכל הוא רק לענין ובלבד שלא יקדים. אבל לענין דיעבד שיהא צריך לחזור ולכבות אין לנו. ומש"כ בסי' דה"ח ראי' לזה מהתו' שבת כ"ה: ותוס' ברכות כ"ז. סתירת ראייתו מבואר ברעק"א שם עיין עליו:

וכד נעיין בה פורתא נראה שאין שום מקור לדברי אחרונים ז"ל המחמירים בזה גם בדיעבד דלכאורה קשה על הפוסקים שאסרו להדליק נר שבת קודם פלג המנחה ולמדו זה מתפילת ערבית ולכאורה לא דמי כי אוכלא לדנא דהתם עיקר זמן תפילת ערבית הוא בלילה אחר צה"כ ע"כ אין שייך ללילה רק מפלג המנחה ואילך כן מש"כ הפוסקים לענין נ"ח דבשעהד"ח מותר להדליק מפלג המנחה ולא קודם לכן גם כן א"ש לדעת השו"ע סי' תרע"ג ורמב"ם דזמן הדלקת נ"ח הוא מצה"כ וכשרוצין לעשות מיום לילה צריך שיהי' עכ"פ מפלג המנחה ואינך משא"כ הדלקת נר שבת עיקר המצוה שיהא ביום דבלילה א"א ואפי' ביהש"מ א"א משום איסור שבת וכיון שמצותה ביום מאין הרגלים שיהי' אסור להדליק קודם פלג המנחה אך הדבר נכון מאוד דכיון דאמרינן ובלבד שלא יקדים ואין מותר להדליק רק באופן שתיכף אחר הדלקה יקבל שבת כמש"כ תוס' ורא"ש ברכות כ"ז. וכיון דלא חל קבלת תו"ש רק מפלג המנחה ואילך כמש"כ תוס' ורא"ש ומרדכי שם וזה שפיר דומה לתפ"ע דעיקר זמנה בלילה ה"נ עיקר שבת הוא בלילה אחר צה"כ ולפני' הוא רק בגדר תוס' שבת ולא עיקר ע"כ שפיר כתבו דל"ש להוסיף מהיום על הלילה רק מפלג המנחה ואילך לא לפני זה וממילא גם ההדלקה אסור לפני זה משום ובלבד שלא יקדים ולפי האמור נלע"ד דאם הי' אפשר לצמצם להדליק רגע לפני פלג המנחה באופן שתיכף אחר ההדלקה בשעת ברכת להדליק נר של שבת שאז זמן קבלת שבת יהי' פלג המנחה מותר גם לכתחילה להדליק אז אף דההדלקה עצמה היא לפני פלג המנחה כך נראה לענ"ד ברור:

ולפ"ז לפמש"כ הפוסקים דלצורך מותר להדליק ולברך אפי' כשאינו מקבל שבת בשעת הדלקה כמ"ש רמ"א סי' רס"ג ס"י ומג"א סק"כ והיינו דבשעה"ד לא חיישינן להא דבלבד שלא יקדים א"כ גם קודם פלג המנחה מותר להדליק ולברך ומש"כ האחרונים לחלק דדוקא אחר פלג המנחה מותר להדליק אפי' כשאינו מקבל שבת עכשיו משא"כ קודם פלג המנחה זה פשרה ואין לו שום בית אב בראשונים ז"ל:

וגדולה מזו נראה דאפי' כשמקבל ש"ק בהדלקה ג"כ ל"ח הברכה עובר לעשייתן להמצוה מתרי טעמי חדא דאפי' לאחר פלג אין נאותין לאורו דשרגא בטיהרא למאי אהני ובמס' סופרים פ"כ הובא במג"א סי' תער"ב לענין נר חנוכה אין מברכין על הנר עד שיאותו

לאורו. וא"כ מה מועיל מה שמקבל שבת. שנית. דמצות הדלקת נר שבת הוא מצד עונג שבת ובתוס' כתובות מ"ז דבתוס' יו"ט ליכא חיוב שמחה ומסתמא ה"ה דבתוס' שבת ליכא חיוב עונג וא"כ אכתי לא חל המצו' עד שיגיע שבת. שלישית דהרב ז"ל כ' סי' רס"ג בקו"א סק"ב דאף דצריך לקבל שבת מיד אחר הדלקה משום ובלבד שלא יקדים מ"מ אי"צ שיהי' מיד ממש ויכול לשהות כדי צליית דג קטן וכה"ג ודאי ל"ח עובר לעשייתן דאיכא הפסק טובא וצ"ל דכאן תקנו הברכה על פעולת המצו' לבד אף דתכלית המצוה אין עדיין עד ש"ק [והא דבלבד שלא יקדים כ' המפרשים הטעם כדי שיהא ניכר שהוא לשם שבת] וא"כ גם קודם פלג המנחה שייך שפיר לברך על מעשה המצו' [ועי' תרה"ד סי' רס"ט מבואר שם בפודה בע"ש שיחול בשבת הי' ג"כ שייך לברך בע"ש [אף דהמצו' אינה מתקיימת רק בשבת שהוא יום השלשים] אלא דחיישינן שמא יתאכלו המעות עי"ש הנה דשייך לברך על המעשה מצוה לבד אע"ג דקיום המצוה לא יהי' עד למחר וזה סעד וסמך גדול לדברינו:

ועי' בשל"ה מס' שבת בד"ה ולענין זמן הדלקה מבואר דאחר שהתפללו מנחה מותר להדליק לכתחילה אפי' קודם פלג המנחה דאז ל"ש לומר שאינו ניכר שהוא לשם שבת דאז כבר הכינו הכל לצורך שבת. דוק ותשכח. הנה דאפי' קודם פלג המנחה אין אסור רק משום ובלבד שלא יקדים כדי שיהי' ניכר שהוא לכבוד השבת וזה סמך גדול לדברינו **(והנה בש"ע הרב ז"ל סי' רס"ג ס"ה ואם הדליק הנר בעוד היום גדול ולא קיבל שבת מיד צריך לכבותו ולחזור ולהדליקו לצורך שבת כדי שתהי' הדלקה ניכרת שהיא לצורך שבת עכ"ל. וזה לכאו' היפך דברינו. אמנם אחר נשיקת עפרו של הגה"ק ז"ל הנני דן בקרקע בד"ק. דמדקאמר בעוד היום גדול ולא קיבל שבת ע"כ מירי אחר פלג המנחה דאי קודם פלג המנחה אפי' קיבל שבת ל"מ ולא מידי כמ"ש שם ב"י רס"א ס"ה באם קיבל שבת קודם פלג המנחה אין בקבלתו כלום, וא"כ קשה כיון דלצורך מותר להדליק בברכה אחר פלג המנחה אפי' אינו מקבל שבת כיון שכבר בירכה על הנרות ואם תכבה ותחזור ותדליק תהי' ברכתה הראשונה לבטלה ואין לך צורך גדול מזה להציל מהיות ברכתה לבטלה. שוב מצאתי דהרב ז"ל עצמו שיכל את ידיו ליישב זה שכ' בסי' רס"ג סו"א במוקף דבמקום שמתירין שתתנה שאינה מקבלת שבת בהדלקה בעינן עכ"פ שהבעל שקבל שבת אחר הדלקתה ואז חשיב עובר לעשייתן מצד הבעל. ע"ש. ודייק כן ממג"א סקי"א מדלא כ' מזה זו שתתנה וכו' אבל אכתי קשה למה לא כתב המג"א עצה זו באופן זה שהאשה תתנה והבעל יקבל שבת וכ"ת דהמג"א לית לי' כלל עצה זו אפי' כשהבעל ירצה לקבל שבת זו"א דהרי המג"א סק"כ כ' דבשעת הצורך יש עצה להתנות שאינה

מקבלת שבת בהדלקה ותו דהרמ"א והמג"א סק"ה כ' דבמקום צורך יכולה להתנות ולא אשתמיטו לפרש דבאופן זה בעינן שהבעל יקבל שבת, ותו דהיכא דהבעל מקבל שבת צריך להתפלל מנחה תחילה כדאי' בשו"ע סי' רס"ג סט"ו וכל כי האי מילתא הוה להו לפרושי דהרי מנהג כל ישראל שמתפללין מנחה אחר הדלקת נרות כידוע וכיון דבנדון הנ"ל צריך הבעל להתפלל מנחה קודם הדלקת הנרות היפך הנהוג הוי להו להפוסקים לפרש כן ולא למיסתמא כולי האי. מ"מ לענין דינא יש קולא בדברי הרב ז"ל בשו"ע שהרי כ' בסי' רס"ג בקו"א סק"ב דאי"צ לקבל שבת מיד אחר הדלקה. ויש שעות להפסיק כדי לצלות דג קטן בין הדלקה לקבלת תוס' שבת וכ' דשיעור זה פחות הרבה מרבע שעה משמע דעכ"פ הוא שמינית שעה או יותר [דאל"כ לא הוה שייך לשון הנ"ל פחות הרבה מרבע שעה) וא"כ אין קפידא אם מדלקת קודם פלג המנחה כשיעור צליית דג קטן כשאינה מקדמת יותר משיעור זה אך בזה אפשר דצריך לקבל שבת בפי' בהגיע פלג המנחה:

אמנם כל דברינו הם לפי דברי הרב ז"ל בשו"ע. אמנם לפמ"ש הרב ז"ל בסידור אדרבא יוצא הדין מפורש כדברינו דהרי כ' שם דבגמ' אמרו אתון דלא קים לכו בשיעורא דרבנן אדשימשא בריש דיקלא אדליקו שרגא וכ' בעוה"ר אין אתנו יודע עד מה לומר קים לי בשיעורא דרבנן וע"כ צריכין אנו להדליק אדשימשא בריש דיקלי. ושיעור זה הוא הרבה לפני פלג המנחה היינו לפני שעה ורביע קודם צה"כ כמ"ש המ"כ וא"כ מפורש דלדידן לאו דוקא מותר אלא חיוב להדליק לפני פלג המנחה ועי' לקמן.])** אך אפי' ניהוב להגאונים ז"ל הנ"ל דאפי' בדיעבד יש להחמיר כשהדליק קודם פלג המנחה הדבר תלוי בפלוגתא דתה"ד ולבוש מתי נחשב פלג מנחה התה"ד ס"ל שהוא שעה ורבע לפני צה"כ ולבוש ס"ל שהוא שעה ורבע קודם שקעה"ח והגר"א ז"ל סי' תנ"ט הכריע הלכה כהלבוש וכן בס' מנחת כהן כ' דעיקר הלכה כלבוש. אך דראוי להחמיר גם כהתה"ד לחומרא בעלמא עיי"ש וא"כ לדעת הלבוש שעיקר הלכה כמותו מותר להדליק לכתחילה תוך שעה ורביע לפני שקה"ח. (כבר כתבנו בראש התשובה דזה דוקא בימים הבינונים אבל בימות החורף הקצרים הוא פחות מזה וכש"כ להלבוש שחושבין היום מנה"ח עד שקה"ח נמצא היום מתקצר הרבה ממילא פלג המנחה הוא פחות הרבה משיעור הנ"ל כמובן]

והנה המנחת כהן מאמר שני פ"א] הקשה קושי' עצומה לדעת תה"ד דפלג המנחה הוא שעה ורבע קודם צה"כ א"כ לדעת הגאונים ז"ל דמשקה"ח ואילך והוא ביהשמ"ש איך מצאנו ידינו ורגלינו בהדלקת נר בע"ש בתחילת שקיעה הוא ע"ב מינוט לפני צה"כ,

ופלג המנחה הוא ג' מינוט לפני זה ואיך אפשר לכל העולם לצמצם ולהדליק בג' מינוטין אילו לא קודם ולא אח"כ, עוד הקשה אפי' לשי' ר"ת דזמן הדלקה ג' מילין ורבע אחר שקיעה מ"מ הרי אמרינן בגמ' אתון דלא קים לכו בשעורא דרבנן אדשימשא בריש דיקלא אדליקו שרגא וזה הרבה לפני ג' מינוטין שיש בין פלג המנחה לשקיעה. וקו' הראשונה לא, תירץ כלל רק קו' השני' תי' בדוחק דכיון דמחמת דלא בקיאי עבדי כן התירו להדליק לפני פלג המנחה עיי"ש והנה מתירוצו זה נראה בעליל דמה דאסור להדליק קודם פלג המנחה הוא רק לכתחלה משום ובלבד שלא יקדים כדי שיהא ניכר שהוא לכבוד שבת דאם הי' בזה איסור מן הדין איך התירו ברכה לבטלה בשביל דלא בקיאי והי' ראוי שידליקו בלא ברכה דברכות אין מעכבות וס' ברכות להקל וע"כ כמו שכתבנו. שנית נשמע מזה דלדעת הגאונים ז"ל דזמן ביהש"מ מתחיל עם שקיעת החמה א"א לומר כלל דפלג המנחה הוא שעה ורביע לפני צה"כ דא"כ צריך לזה אצטגנונית גדולה לצמצם ההדלקה בג' מינוטין שבין פלג המנחה לשקיעה"ח והנני מוסיף להקשות לפימש"כ הרב ז"ל בסידור דיש ד' מינוט בין שקיעה הנראית לשקיעה האמיתית וא"כ כל זמן שרואין השמש אפי' סמוך לשקיעתה ממש עדיין הוא קודם פלג המנחה וכיון שא"א להדליק רק אחר שקיעה הנראית ודאי א"א לצמצם לכל העולם להדליק אחר מינוט אחר שקה"ח ולצמצם ההדלקה קודם שכלו ד' מינוטין משקיעה הנראית, ותו דבזמן קצר כזה קרוב מאד לבא לידי מכשול ח"ו וא"כ שפיר שייך ההיתר שכ' המנ"כ הנ"ל דהיכא דיראים שלא לבא לידי מכשול מותר להדליק קודם פלג המנחה. מלבד זה רחוק מאד לומר דלהגאונים אסור להדליק נר שבת כל זמן שהחמה נראית וצריך להמתין עד אחר שקה"ח דוקא ודבר זה לא ניתן להאמר כלל וראי' זו היא גם לר"ת דלר"ת מותר לאחר יותר אבל לענין להקדים לפני פלג המנחה אין חילוק כמובן. והיתכן לומר דבין להגאונים בין לר"ת אסור להדליק כל זמן שהשמש לא שקעה והרי ד"ז היפך מנהג כל ישראל מן העולם והיפך כל סדר הלוחות כידוע כי הלוחות אשר מעולם הי' נדפס בהם זמן הדלקה לפני שקה"ח ואם באנו לקיים דברי המחמירים ז"ל לא מצאנו ידינו ורגלינו בביהמ"ד ברוב זמני השנה. [כתבתי ברוב זמני השנה כי קשה לי מאוד כחומץ לשינים לומר שאין מציאות כלל לקיים דברי הגאונים בעל דה"ח ויעבץ ועולת שבת בשום פעם וע"כ צ"ל דלהגאונים ז"ל או דלית להו כלל הא דתוס' ורא"ש ברכות כ"ז דאין להדליק לפני פלג המנחה ואי אית להו ע"כ צ"ל דס"ל כשיטת הלבוש ז"ל דפלג המנחה היינו שעה ורביע קודם שקה"ח וא"כ כל האחרונים שהחמירו להדליק דוקא אחר פלג המנחה דהיינו תוך שעה ורביע לצה"כ היינו משום דאזלי בשיטת ר"ת ז"ל דביהש"מ מתחיל ג' מילין ורביע

אחר שקה"ח וכן פסק השו"ע באו"ח סי' רס"א והמג"א והרב ז"ל בשו"ע שלו וע"כ בשו"ע הרב ז"ל סי' רס"א ס"ה החמיר ג"כ דפלג המנחה היינו כשיעור שעה ורביע קודם צה"כ משום דבשו"ע שלו פסק כר"ת ז"ל. אמנם לפמ"ש הרב ז"ל בסידור דעיקר הלכה הוא כהגאונים ז"ל שהביא בשו"ת ר"מ אלשקר דביהש"מ מתחיל מתחילת שקיעה וחזר בו ממה שפירש בשו"ע שלו וכ"פ בשו"ע יו"ד ה' מילה כידוע וכ"פ הגר"א ז"ל סי' רס"א וכ"פ רבינו הגדול רשכבה"ג מסאכאטשוב זצ"ל ולפי"ז ע"כ צ"ל כדעת הלבוש דזמן פלג המנחה הוא שעה ורביע קודם שקה"ח וא"כ אפי' לכתחילה מותר להדליק אז. ותו דהרי כ' המנ"כ דהיכא דמדליק במוקדם משום שירא דלא יתאחר מחמת שלא בקיאי מותר להדליק קודם פלג המנחה וכאשר הוכיח מהא דאדשימשי בריש דיקלי אתלי שרגא וגם כבודו מקדים הזמן מטעם זה כדי שלא יבא לאחר יותר מדאי ושפיר דמי:

מלבד זה יש שיטת רא"ם דביהש"מ מתחיל ג' רבעי מיל לפני שקה"ח. והב"ח החמיר כמותו. מלבד זה דעת ר"י מאוריילינוש הובא ברבינו יונה ברכות דכמו דחטה אחת פוטרת כל הכרי מ"מ אם מוסיף לתרום כולו נעשה תרומה מה"ת הכ"נ בתוס' שבת אע"ג דסגי בכ"ש מ"מ כל מה שמוסיף נעשה שבת מה"ת ומשמע להדיא דאפילו מוסיף כמה שעות לפני הזמן מועיל וזה היפך דעת תוס' ורא"ש ברכות כ"ז הנ"ל. עוד יש דעה א' הובא בד"מ סי' רס"א דשיעור תוס' שבת הוא ב' שעות חלק י"ב מכל השבת כעין תוס' שבועות ל' יום שהוא אחד מי"ב בשנה. עיי"ש. וכיון שביארנו דליכא בזה חשש ברל"ב ואין הדבר נוגע רק לענין מצוה לכתחלה ובלבד שלא יקדים וכבר כ' הפר"ת ביו"ד סי' ח' דבמידי דלכתחילה ספיקו לקולא וכש"כ בנידון דידן שיש כמה וכמה סניפין שכל א' כדאי לעצמו להקל בזה. ע"כ לע"ד אין צריך לחזור ולהדפיס הלוח שלו אך כשידפיס הלוחות הלאה על יתר השנים מהיות טוב אל תקרי רע נכון להדפיס באופן שיהי' זמן הדלקה אחר פלג המנחה של תרה"ד דהיינו תוך שעה ורביע קודם צה"כ אף שהוא חומרא בעלמא ולא מן הדין הגם כי ברוב זמני השנה א"א לתקן זה לפמ"ש הרב ז"ל בסידור דשקיעה האמתית הוא ד' מינוט אחר שקיעה הנראית ואנו הרי מדליקין קודם שקיעה הנראית לזה ע"פ רוב הוא אחר פלג המנחה כנ"ל מ"מ כל מה שאפשר לתקן יתקן. כנלע"ד בזה. ידידו דו"ש וש"ת:

סימן קיד

לכבוד ידידי הרבני החו"ב מ' יצחק מאיר ווייינטרוב

אשר נסתפק ביין צמוקים שהחמיץ עד שאינו ראוי לשתות מחמת חמיצתו ואח"כ מתקינין אותו ע"י שמשימין בו סאדע שמחליש חמיצותו ואז ראוי לשתות וטעמו יין וריחו יין אם מותר לברך עליו בפה"ג. דלכאורה י"ל דכיון דבשעה שהחמיץ ולא הי' ראוי לשתות מחמת חמיצותו נתבטל טעם יין ומהות יין ממנו. ונתהוה משקה אחרת ואיך יחזור לברכת בפה"ג ע"י תיקון עכת"ד:

נראה דיש לפשוט זה מזנגביל יבש דמבואר בגמ' ובשו"ע ק או"ח סי' ר"ב סעי' ט"ז דאין מברכין עליו ומ"מ פ' בשו"ע סי' ר"ג סעיף ו' דאם מרקחים אותו ועי"ז נעשה ראוי' לאכילה מברכין עליו בפה"א. וכזה כ' שם הטו"ז סק"ב דאינגבער שאין ראי' לאכילה ומערבין בו דבש וצוקער ועי"ז ראוי' לאכילה חשיב האינגבער עיקר ומברכין עליו בפה"א וכ"פ הרב הק' מלאדי ז"ל בסדר ברה"נ פ"ו דין כ"א ושם יותר חדוש דהרי הרוב הוא צוקר ודבש וגם דדבש וצוקער הי' ראוי' לאכילה גם לפני התערובות והי' מקום לומר דאזלינן בתר רוב ויברך שהכל מ"מ כיון שהם באו לתקן הזנגביל ולא הזנעביל בא לתקן אותם חשיב הזעביל עיקר ומברך בפה"א וכש"כ בנ"ד דהסאדע אינו בר אכילה כלל ואין שם מקום ס' שיברך עליו ברכת הסאדע לא כש"כ שצריך לברך עליו בפה"ג אחר שנתקן ע"י סאדע. ואין לחלק דדוקא זנגביל דלא נתקלקל ממה שהי' דבתחלת בריאתו הי' אינו ראוי' לאכילה ע"כ מועיל בו תיקון משא"כ יין זה שהי' מעיקרא יין טוב ונפגם אח"כ ל"מ בי' תיקון ז"א ואיפכא שמעינן בע"ז דף ס"ח דאפי' לר"מ דס"ל דאפי' נבילה שאינה ראוי' לגר נמי קרוי' נבילה מ"מ מודה בסרוחה מעיקרא דמותרת כיון דלעולם לא חל שם אוכל עלה. ולר"ש נמי אמרי' דסרוחה מעיקרא לא צריכה קרא דעפרא בעלמא הוא וכי איצטריך קרא לנסרחה אחר שנתנבלה. הנה דמה דלא חזי' מתחלת בריאתו גריעותא הוא וכיון דבזה מהני תיקון כש"כ בנתקלקל אח"כ:

ולכאו' יש לחלק דשאני זנגביל דנטעי אינשי אדעתא דהכי שיאכל ע"י טגון בדבש כמ"ש בסידור הרב בבה"נ פ"ו סכ"ב משא"כ יין זה אין נטיעתו ע"ד לשתותו אחר שיתחמץ ויתקנו אותו רק לשתותו בעוד לא נתקלקל כ' הרז"ל שם דמיני תבלין שאין דרך לאכלן אלא כשמבשלין בהם התבשיל ואז התבשיל הוא עיקר ואין האכילה נקראת על שם התבלין כלל וכאלו אין עומדין לאכילה אפי' כשמתקנין אותו אין מברכין אלא שהכל כיון שאין נוטעין אותו ע"ד לאוכלו כלל אלא ע"ד ליתנו בתבשיל עיי"ש. אמנם בקל יש לחלק דהתם לא הי' עליו שם אוכל כלל משא"כ בזה שכבר הי' יין אלא שנתקלקל ועתה חזר ונתתקן חוזר וניעור שם יין שהי' עליו תחלה [וכעי"ז מבואר בתוס' נדה כ"ב. לענין

מה שהי' לח ואפשר לחזור ולשרותו וישוב להיות לח] ותו כיון דדרך יין צמוקים להחמיץ ואז הדרך לתקן אותו מסתמא נוטעין אותו גם ע"ד כן שאם יתקלקל יחזרו ויתקנו אותו: [**ובהאי** ענינא הנה בחוו"ד סי' ק"ג כתב לחדש דאכילה שאינה ראוי' לגר אפי' תיבלה בתבלין וחזרה להיות ראוי' לגר מ"מ פטור עלי' כיון דכבר נפקע שם נבילה ממנה פ"א. וא"כ יש לכאו' לה"ר לנ"ד דל"מ תיקון. אמנם ז"א דשם כ' שהוי גזה"כ לגר אשר בשעריך תאכלנה דעכצ"ל דמיירי בתיבלה בתבלין דאל"כ תיפ"ל דהוי שלכד"א עיי"ש וא"כ אין ראי' לנ"ד דליכא גזה"כ. ובעיקר דינו של החוו"ד מבואר באבני נזר או"ח סי' שמ"ט סק"כ להיפך כי לפמ"ש שם לק"מ קו' החוו"ד דכיון דאין לך דרך אכילה אחר טוב מזה חשיב זה כד"א עיי"ש ובהתבטל הסיבה בטל המסובב דתו אין לט הכרח לומר דקרא קאי בתיבלה בתבלין וק"ל]:

ועדיין יש מקום לבע"ד לחלק ולומר דדוקא דבר שהקלקול אינו דרך תולדתו כי כל מינו אין לו קלקול זה כמו נבילה סרוחה מעיקרא דאין זה טבע כל המין שיהי' לו קלקול זה אז אין עליו שם אוכל משא"כ זגגביל יבש שכך הוא דרך תולדתו ואין זה קלקול יוצא מן הכלל במין זה ע"כ חשיב יותר אוכל ומש"ה מהני לי' תיקון וא"כ אין מזה ראי' ליין שהתחמץ שהוא קלקול והפסד במין זה. אמנם אחר העיון נראה דגם חלוק זה ליתא וראי' לזה מהא דפליגי הרשב"א בתוה"ב במשמרת הבית] עם הרא"ה בבה"ב בית ד' שער א' דף י"ט: דדעת הרא"ה דכל שרצים שפגומים מעיקרא בטבעם מותרים כמו נבילה סרוחה ולא אסרה תורה רק שרצים שטעמן מושבח והרשב"א כ' דכיון דאסרה תורה שרצים סתם חשיב כאלו מפורש דכל השרצים אסורים אפי' אותן שאין טעמם מושבח עיי"ש ואי נימא כחילוק הנ"ל למה לי קרא ע"ז תיפ"ל כיון דטבע כל המין להיות טעמם פגום אין ללומדם מנבילה שאין ראי' לגר דהתם חשיב קלקול והפסד מחמת שאין כל המין כן ומה דמות יערוך לזה שרצים שבטבעם הם כן וע"כ דליתא לחלוק זה:

ויעוי' תוס' עירובין כ"ח: בד"ה הואיל וחזי למתקן ע"י האור וקור אע"ג דחזי ע"י שליקה וטגון לא מטמא טו"א משום דהוי כעץ בעלמא אלא דחזי ע"י שליקה כמו עור דבסמוך אבל הכא דבקל יוכל למתקן חשיב אוכל וכו' עיי"ש הנה דמה דיכול למתקן בקל מילתא הוא ולפ"ז איכא עוד קו"ח בנ"ד מזעביל דשימת הסאדע ביין קל יותר מלרקח זנגביל ואם התם חוזר להיות אוכל כש"כ בנ"ד:

עוד יש לה"ר מתוספתא הובא בר"ש פ"ג דטהרות מ"ב מים טמאים שהגלידו טהורים חזרו ונימוחו חזרו לטומאתן הישנה. ויעוי' אג"ט דש ל"ז סק"ב מ"ש בזה. הנה דאע"ג דפקע שם אוכל מ"מ כשחוזר ונעשה ראוי חוזר למעיקרו ול"ח שנעשה עכשיו אוכל

מחדש דא"כ לא הי' חוזר לטומאתו ישנה דפנים חדשות בא לכאן, וה"נ יין שהחמיץ ונתתקן ל"א שנעשה עתה משקה מחדש [ואם הי' כן לא הי' עליו שם יין דמשקה דעכשיו לא בא מענבים] רק דחוזר למהותו הקדום וממילא חוזר עליו שם יין:

ועדיין יש לדון דכמו דמצינו דפרי שנתקלקל אף שעדיין ראוי לאכילה מברכין עליו שהכל הנה דאף דנשאר עליו שם אוכל כלל, מ"מ שם פרטי פרי הארץ נפקע ממנו. וכן מצינו דגרעיני הפרי י"א דמברך עליו בפה"א ולא פה"ע כיון דאינו עיקר חשיבות הפרי נשאר עליו שם פה"א עכ"פ מ"מ אין עליו שם הפרטי פרי העץ. ואף אנו נאמר דפרי שנתקלקל ומתקנין אותו אף דחוזר לשם אוכל בכלל או אפי' לשם פרי בכללות מ"מ שם יין בפרט אין עליו דשם יין הוא יותר פרטי [ומחמת דאישתני לעלויא יוצא מכלל ברכת בופה"ע וקבעו עליו ברכה בפ"ע בפה"ג כדאי' בגמ'.] ומצאתי דוגמא לסברא זו מלשון הראב"ד ז"ל שהעתיק בס' תוה"ב ה' יי"נ דף ס"א. מדה"ס לענין תערובת מים ביין דבעי שלא יהי' במים יותר משיעור מזיגה ע"כ וז"ל כדי שיהי' המים ראוים לשתות על ידו "בתורת יין" עכ"ל משמע דבאמת יש בו עדיין טעם טוב ומושבח אפי' כשהוא יתר על שיעור מזיגה והוי משקה טובה אבל מ"מ אין ראוי לשתותו בתורת יין. וכזה י"ל בנ"ד אע"ג דחוזר לשם משקה מ"מ תורת יין אין עליו. מ"מ הוא סברא בעלמא בלא ראי' ברורה ואין לבנות דינים חדשים על סברא כזו. ותו דכיון דהמנהג להקל בזה יש לצרף לזה דברי הירושלמי במקום שהלכה רופפת הלך אחר המנהג:

עוד יש סניף דהרי דעת רבינו יונה דאפי' על חומץ חזק שמבעבע כשמשליכין אותו על הארץ מברכין שהכל. וא"כ אפי' לפני התקון לא הי' נפסל לגמרי ולדעתו ז"ל מסתברא טובא לומר דמועיל תקון לענין לברך עליו בפה"ג כיון דלא נתקלקל לגמרי ולא פקע לגמרי שם משקה ממנו. ורבינו יונה מייתי הגמ' יומא פ"א: אימור דאמרי אנא פורתא טובא מי אמר דבטובא גם ביוה"כ חייב וע"כ צריך לברך אפי' אפורתא. והנה עיקר מקור דחומץ חי אין מברכין עליו הוא מהרא"ש ברכות דף מ': ורא"ש למד זה מיוה"כ. והרא"ש עצמו גורם ג"כ ביומא פ"א: אימור דאמרי אנא פורתא טובא מי אמר ואף דבב"י או"ח סי' תרי"ב כ' דרמב"ם לא גריס לה] וא"כ משמע לפ"ז דגם להרא"ש אטובא צריך לברך שהנ"ב ואף דהרא"ש לא פירש כן היינו משום דלא ידעינן כמה הוא טובא [כעין שכ' הב"י סי' תרי"ב אליבא דהטור שם] ואם כנים דברינו א"כ גם לדידן שם משקה עליו לענין טובא אך דלא פירשו כן הפוסקים משום דלא ידעינן כמה טובא וס' ברכות להקל וסו"ס כיון דמעיקר הדין עדיין שם משקה עליו לענין טובא ולא פקע מינה לגמרי שם משקה מסתבר דמועיל תקון וכמ"ש אליבא דרבינו יונה:

מלבד זה הרמב"ם פ' בפי' מ"ה תרומות דמגמע חומץ משלם קרן וחומש הנה דחשיב שתי' וכבר הק' בס' תוס' יוה"כ סתירת דבריו דלענין יוה"כ פ' דפטור על חומץ חי ולענין תרומה פ' דמשלם קרן וחומש ומביא בשם מהר"ש סרלני"ו דיש חלוק בין מגמע לשותה. ובאג"ט מ' טוחן ס"ק ס"ב תי' באופן אחר וסו"ס כיון דלענין תרומה שם שתי' עלה ולא פקע מינה שם משקה לגמרי להחשב כעפרא מסתברא דמועיל תקון כאמור:

מלבד זה כתבתי בחידושי דאפי' היינות שיש בהם מים יותר מכדי מזיגה בדיעבד יוצאין בברכת בפה"ג וג"כ מטעם הנ"ל דאע"ג דאין שם יין עליהם מ"מ שם משקה עלי' ודומה לסחיטת שאר פירות שדרכן לסחטן דלדעת הרשב"א מברך עלי' ברכת הפרי וממילא לפ"מ דאי' בשו"ע סי' ר"ח סט"ו דאם בירך על ענבים בפה"ג יצא ה"ה ביין זה דטכ"ע דאוריתא ואמרי' נתהפך לדעת ר"ת וחשיב כאלו כלו מיץ הפרי ויוצא בדיעבד בברכת בפה"ג ואפי' לענין ברכת על הגפן לאחרי' נטיתי קו להקל וכש"כ בנ"ד ע"כ לע"ד הנח להם לישראל אם אין נביאים בני נביאים הם. נלע"ד יש לסמוך ע"ז להלכה:

סימן קטו

נשאלתי מבחור א' שהי' חולה ומונח בשפיטאל דפה ובדקו הרופאים ומצאו שהלב מונח אצלו בצד ימין היפך הרגיל ונסתפק אם יניח תפילין בימין דהרי בעי' שימה נגד הלב:

נראה דכיון דלא מצינו בגמ' מנחות דף ל"ז. שידרשו דהנחת תפילין הוא מדבעי' שימה כנגד הלב רק שם עמוד ב' דרשו כן לענין מקום הנחת תפילין בגובה הזרוע ואם איתא דגם שמאל ילפינן מזה הו"ל לאתויי בעמוד א' במקום דמייתי הדרשות לענין יד שמאל. וע"כ דדרשה זו הוא רק לענין גובה הזרוע שיהי' באותו גובה של הלב ולא יותר. עוד ראי' מאיטר דקימ"ל דמניח תפילין בשמאל דידי' שהוא ימין ואע"ג דמסתמא לבו בשמאל ככל אדם. הנה דלא בעי' שימה סמוך ללב:

אך המאירי שבת ק"ג דאיטר יניח תפילין בשמאל משום דבעי' שימה כנגד הלב ובמרדכי הל' תפילין מייתי ג"כ תחלה ראי' זו [לרש"י שכ' המרדכי אליבי' שם דלר' נתן איטר יניח תפילין בשמאל כרוב בנ"א וע"ז מייתי המרדכי ראי' מדבעינן שימה כנגד הלב והלב היא בשמאל ג"כ אצל האיטר] ודחה המרדכי ג"כ דבגמ' לא מצינו זה רק לענין איזה מקום בהיד יניח אבל לא לענין יד שמאל ש"מ דבכ"מ שמניח באותה גובה חשיב נגד הלב:

וראיתי באחרונים תמהו על המאירי דבגמ' מבואר דאיטר מניח בימין שלו אבל המעיין במרדכי יראה לעינים דלק"מ שכ' דפליגי בזה ר' יוסי ור"נ והגמ' קאי אליבא דרי יוסי ומאירי פ' כר' נתן הא חדא. שנית דכיון דהמאירי למד זה מהא דאמרינן מנחות ל"ז: על

לבבכם וקשרתם דבעינן שיהי' קשירה נגד הלב וס"ל דגם שמאל ילפי' מזה (וזה חולק על ר' יוסי ור' נתן דשם עמוד א' ובעמוד א' אזיל הש"ס לשי' ר"י ור"נ דלית להו הא דבעינן שימה נגד הלב:

וגדול א' כ' אלי בענין זה וז"ל י"ל דאפי' אי נימא דשימה נגד הלב דוקא היא שיהי' ממש בצד הלב מ"מ (בכה"ג י"ל דאינו מעכב דהא הקשה הר"ן חולין פ' גיד הנשה באיבעיא אי אזלינן בתר דידי' או בתר מיני' ואמאי באיטר מניח בשמאל שלו נימא ג"כ דאזלינן בתר רובא דעלמא ויניח ככל אדם ותי' דכתיב ידכה והוא יד כהה משמע יד כהה שלך וכ"ז ניחא לענין ידכה אבל לענין שימה נגד הלב שפיר אזלינן בתר רובא דעלמא עכת"ד ויפה העיר:

ויש סמוכין לחילוק וה ממרדכי אליבא דרש"י דדין איטר תלוי בפלוגתא דר' יוסי ור' נתן. לר"י דדריש מידכה יד כהה איטר מניח בימין שהוא שמאלו אבל לר"נ דדריש וקשרתם וכתבתם אזלינן בתר רוב בנ"א. משמע דזהו החילוק דידכה לשון יחיד לנוכח אזלינן בתר דידן כמו"ש הר"ן משא"כ וקשרתם וכתבתם לשון רבים אזלינן בתר רוב:

ובגוף דין אטר הנה בשע"ת סי' כ"ז מייתי בשם ס' שלמי צבור ג"כ דאיטר מניח תפלין בשמאל כל אדם וכן מצאתי אני עני בפע"ח שער התפלין פ"ז. וכדי שלא יקשה מהגמ' צ"ל א' מב' תירוצים שכתבתי ליישב דברי המאירי או דס"ל כהמרדכי דתלוי בפלוגתא דר"י ור' נתן לר' יוסי דדריש שמאל מידכה אזלינן בתר דידי' כמ"ש הר"ן חולין. אבל לר"נ דילפינן מוקשרתם וכתבתם אזלינן בתר רוב העולם. או דס"ל דר' יצחק דדריש במנחות ל"ו: דבעינן שימה נגד הלב לענין גובה ה"ה דילפינן מינה שמאל ור' יוסי ור' נתן דילפי שמאל מקראי אחריני לא דרשי כלל דבעינן שימה כנגד הלב ואינהו ילפי מקום הנחת תפלין בגובה הזרוע כת"ק דרי"צ אמרה תורה הנח תפלין ביד והנח תפלין בראש מה להלן בגובה שבראש אף כאן בגובה שביד או כר"א דיליף והי' לך לאות ולא לאחרים לאות:

אמנם כיון דקימ"ל להלכה בשו"ע סי' כ"ז דאיטר מניח בשמאלו שהוא ימין של כל אדם וצ"ל א' משתים או דסבירא לן דלא ילפינן דבעי' שימה כנגד הלב כר' יוסי ור"נ וכת"ק דרי"צ ור"א. או דאפי' לרי"צ לא ילפי' זה רק לענין באיזה מקום בזרוע יניח התפלין אבל לא לענין יד שמאל. וא"כ בנ"ד אפי' נתברר שהלב שלו הוא בימין צריך להניח תפלין בשמאל:

סימן קטז

לכבוד הרב הגאון ר' ישראל פראווירטה מפרמישלאן

ע"ד הס' בתל המתלקט עשרה מתוך ד' אם חשיב גם למטה רה"י או דוקא למעלה מיוד ובס' כוכב מיעקב סי' ב' נסתפק בזה לענין פירצת עשר ויש במקומו תל המתלקט אם מועיל לסתום הפירצה וכ' דתלי בזה אם נימא דגם למטה רה"י מועיל לסתום הפירצה כיון דיש מקצת מחיצה במקום הפירצה ואם ל"ח רה"י רק אחר שפוע עשרה ל"מ, ולע"ד לא תלי זה בזה דלסתום פירצה לא צריך רה"י רק מחיצה. ומחיצה ודאי חשיב גם למטה אפי' נימא דל"ח רה"י והרי שבת צ"ט: מיבעי' להש"ס כותל גבו' יוד ואין רחבו ב' שהקיפו לכרמלית וזרק ונח ע"ג הכותל אם חשיב רה"י ומסיק לאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כש"כ וע"כ לא נסתפק אלא. ע"ג הכותל אבל תוכו ודאי חשיב רה"י הנה דאפי' אינו רה"י חשיב מחיצה וז"פ מאד ואם תאמר מ"מ כיון שאין המחיצה סותם הפרצה למעלה ל"ח מחיצה א"כ אפי' נימא דהוי למטה רה"י יש להסתפק דמ"מ למעלה פרוץ. דאין לומר גוד אסיק מחיצתא רק אחר שהגיע לגובה עשרה דאלו כל זמן שהוא למטה ולא הגיע לעשרה לאו גוד איכא ובחלק מחיצה לבד ודאי ל"ש גוד אסיק ובמקו"א כתבתי דאפשר דאפי' בהגיע השפוע לגובה י"ט ל"א גו"א דל"א גו"א רק בסגנון שגוף המחיצה עומדת וכיון דגוף המחיצה עומדת בשפוע גם הגו"א אומרים הלאה בשפוע לא באופן ישר וחילי מדברי תוס' שבת ק"א. ד"ה מתקיף עש"ה דמבואר שם כן לענין גוד אחית דמצד גוד אחית רואין כאילו דופני הספינה עקומין ומסבבין הנסרים ולכאו' תמו' דאיפוא מצינו גו"א כזה. וצ"ל דס"ל בזה כרש"י דגם דפנות הספינה עקומים רחבים למעלה וקצרים למטה וע"כ גם הגו"א אמרי' בסגנון כזה שעקומים הלאה ומסבבים הנסרים ויש ללמוד מזה לגוד אסיק, מ"מ י"ל דכיון דחז"ל שיערו דתל המתלקט עשרה מתוך ד' לא ניחא תשמישתי' וע"כ ל"ח כארעא סמיכתא אפשר דל"ח פרצה. אך ז"א דהרי מחיצה שאין גבו' עשרה ג"כ לא ניחא תשמישתי' לעבור עליו מ"מ אין מבטל פרצת עשר ואכמ"ל:

ובס' הנ"ל כ' דתלי בפלוגתא אם חורי רה"י למטה מעשרה ג"כ כרה"י דמי דאם נימא חורי רה"י כרה"י דמי כל התל מרגליו חשיב רה"י. ולע"ד לא אריא דלא מצינו חורי רה"י רק כשהפלוש הולך ישר לרה"י לא באלכסון. ובנ"ד מעבר הא' פילוש ישר לרה"ר וכן הפלוש ישר למעלה ג"כ רה"ר ולצד התל הרי ע"ז אנו דנין אם למטה מעשרה חשיב התל רה"י או לא וע"כ צ"ל דהפלוש הוא באלכסון למעלה לצד הגובה למעלה מיוד ופלוש כזה לא שמענו שיחשב חורי רה"י. והתלמידים העירו מדף צ"ט: דאית לי' מורשה פירש"י דאית לסלע מורשא נמוך מי' וכיון דכלה גבו' יוד בר מהאי מורשא ואיהו לא הוי מקום חשוב

הו"ל חורי רה"י עכ"ל ושם כיון דנמוך מן התל ע"כ צ"ל דהפלוש לרה"י הוא באלכסון ומ"מ הוי חורי רה"י ע"כ דבריהם. אמנם בדברי רש"י ז"ל עצמו יש סתירה לזה שהרי כ' "ואיהו לא הוי מקום חשוב" הא לא"ה לא הי' חשוב חורי רה"י. וא"כ כל תחתית התל הוא מקום חשוב לעצמו י"ל דל"ח חורי רה"י:

ויש להביא סמוכין לדברינו ממשנה א' פ"ו דמקואות כל המעורב למקו' כמקו' וכו' [וכ' התוס' יו"ט בשם מהר"ם [שהוא מהר"ם מרוטענברג] שזהו כעין חורי רה"י כרה"י דמי] עוקת המערה אין מטבילין בה אא"כ היתה נקובה כשפופרת הנוד אר"י אימתי בזמן שהוא מעמדת עצמה אבל אם אינה מעמדת עצמה מטבילין בה כמה שהוא וטעם עוקת המערה דל"ח כמקו' כ' במשנה אחרונה משום שהוא חדר בפ"ע תחת המקו' ומה שסיים ואינה מעורבת עם המקו' לא ידעתי פירושו דאפי' מעורבת עם המקו' לא סגי עד שתהי' מעורבת כשפה"נ וצ"ל כוונתו דאינו א' עם המקו' לא כמו חורי המערה רק הוא נראה כחדר בפ"ע. הנה דחורי מקו' כמקו' מ"מ כשהוא מקום בפ"ע אינו נדון כמקו'. וכיון דמהר"ם ז"ל דמהו לחורי רה"י יש ללמוד מזה דהיכא דנראה דבר בפ"ע ל"ש חורי רה"י כרה"י דמי:

ובס' הנ"ל מביא ראי' לזה מירושלמי פ"ו דכלאים ה"ב בהא דתנן שם במשנה הנוטע א' בארץ וא' במדרגה אם גבו' עשרה טפחים אינה מצטרפת ונסתפק בירושלמי גבו' שורה או גבו' מדרגה אין תימר גבו' שורה שפוע המדרגה כלמטן אין (תימר גבו' המדרגה שפוע המדרגה כלמעלן וכו' תמן תנינן הזורק ד"א בכותל למעלה מעשרה טפחים כזורק באויר למטה מעשרה טפחים כזורק בארץ רח"א במודד לוכסן ואין סופן לירד. ר"ח בשם ר"י תיפתר בדבלה שמינה רי חגי בעי קומי ר' יוסי לית הדא אמרה שפוע המדרגה כלמטה אמ"ל תמן זרעין נהנין מן המדרגה ברם הכא דרך בנ"א להיות שפין בה והיא נופלת אילו אמר שהי' שם חור והוא נהנה מן החור כשר שהזרעים נהנין מן המדרגה יאות פי' הפני משה כלומר ודאי אילו הוי מוקי ר"ח בשהי' שם חור וזרק ונח בחור שבמדרגה וא"כ הוא נחה בחור כשם שהזרעין נחין ונהנין במדרגה יאות הוי דמיא ממש לדינא דהכא ושפיר הוא דחייב שם אבל השתא דמוקי דנחה במקום מדרון סתמא והלכך פרכינן דלא דמי' להא דלעיל עכ"ל הנה דאם נחה בחור אפי' למטה מיוד חייב הנה דחשיב כרה"י אפי' למטה מיוד עכת"ד הגאון ז"ל וכ' ע"ז שהוא ראי' ברורה מאד שאין להשיב עלי' ובגוף דברי ירושלמי כ' הגר"א ז"ל בפירושו פי' אחר. שאין לה שייכות כלל לזה. עיין עליו. אך גם אם נרצה לפרש כהפ"מ אין הכרח לומר דהוי רה"י במקום השפוע. רק דלא הוי רה"ר ולענין כלאים סגי בזה כל שאינו רשות א' עם הזרעים שבקרקע ל"ח כלאים. וראי'

לזה דאי נימא כמ"ש הפני משה דשפוע הכותל דלמטה מיוד רה"י א"כ כש"כ למעלה מיוד דהוי רה"י וא"כ למאי דס"ד דירושלמי דהמשנה מיירי במודד לוכסן ומש"ה פריך הירושלמי דא"כ למה למטה כזורק בארץ הרי שפוע הוא כלמעלה [וע"ז משני שאין נהנה מן המדרגה היינו שאין יכול לנוח שם] וק' אלמעלה מיוד נמי תקשי דא"כ למה תנן במתני' למעלה מיוד כזורק באויר ופטור ולמה פטור הרי למעלה מיוד רה"י גמור אע"כ דעיקר קו' ירושלמי הי' עכ"פ כרמלית או מקום פטור וזה"פ שפוע המדרגה כלמעלה שיחשב רה"ר גמור כמו למטה וזה סגי לענין כלאים. וע"כ למעלה מיוד פטור דהוי מקום פטור. וא"כ אדרבא אם נרצה לפרש כהפנ"מ להיפך שמעינן מירושלמי דאפי' למעלה מיוד כל זמן שהוא משופע ל"ח רה"י רק על גבו ממש כפשטות לשון הגמ' דף ק'. וזרק ונח על גביו. ובר"ח שם עמוד ב' מפורש יותר דדוקא על גביו ממש חשיב רה"י [לדברי הר"ח ז"ל העיר ח"א] ומהרש"ל ז"ל הוכיח מלשון רש"י ז"ל דף ק'. דממקום שפוע יוד ולמעלה הוי רה"י ומדברי ירושלמי הנ"ל מבואר להיפך. אך כ"ז לפי' הפ"מ אמנם לפי' הגר"א ז"ל אין קושי' על שיטת רש"י ז"ל:

והנה ז"ל הרש"ל שבת דף ק'. ברש"י ד"ה תל המתלקט כו' ונ"ב פי' מקום שיגיעו שפועו לעשרה משם והלאה אם יש דע"ד הוי רה"י אבל מהרמב"ם משמע כפשוטו שהתל גופו נעשה רה"י וצ"ע עכ"ל. ולכאו' משמע דכוונת רש"ל דלרמב"ם כלו הוי רה"י אף בהשפוע שלמטה מיוד. אמנם אאל"כ דאין רמז לזה ברמב"ם דהרמב"ם נקיט לשון הגמ' דתל המתלקט עשרה מתוך ד' וזרק ונח על גבו חייב ולא דיבר כלל ממקום השפוע ודוחק לומר דעל גבו היינו השפוע. ואולי מחמת שהרגיש הרש"ל ז"ל חולשת הראי' מרמב"ם ע"כ סיים וצ"ע:

ואפשר דגם בתחלת דבריו כוונתו לזה דדעת הרמב"ם דכולו [יחד] חשיב רה"י וע"כ דוקא על גבו חייב וכדעת הר"ח ז"ל הנ"ל דשם יש לנו כל המחיצה של גובה התל. ומה דסיים וצ"ע היינו לענין הלכה צ"ע אם כרש"י אם כרמב"ם. ואיך שיהי' נלע"ד דהשפוע שלמטה מיוד ודאי ל"ח רה"י וכ"מ לעיל ה': בכותל משופע וכתבו התוס' דמיירי ברבים מכתפין ורמב"ן ס"ל אפי' אין רבים מכתפין חשיב אויר רה"ר עד י"ט כמו בפני כותל. הנה ברמב"ן מפורש דלמטה מי' ל"ח רה"י רק אויר רה"ר. אך אפי' להתוס' דל"ח רה"ר היינו דס"ל דכיון דמשופע אין דינה כפני כותל רק כגב וכל משהו שפוע שבו חשיב כגב באותו מקום וכיון דלמטה מעשרה הוי כתל פחות מעשרה העומד ברה"ר דאם אין רבים מכתפין חשיב כרמלית. והוא קרוב לפלוגתת רש"י ורמב"ם הנ"ל דלרש"י למעלה

מגובה י"ט חשיב רה"י דהשפוע דשם חשיב כעל גבו. ורמב"ם ס"ל דל"ח רה"י רק על גבו ממש אבל משך השפוע אין דינו כעל גבו רק כפני התל ול"ח רה"י:

והרה"ג ר' ישראל פראווירטה שי' מפראמישלאן ה"ר לדברינו מריטב"א עירובין צ"ח. שכ' ג"כ כד' רמב"ן שבת ה': דכותל משופע דינה כפני כותל וע"ז הק' הריטב"א דבשבת ז': הק' למ"ד חורי רה"ר כרה"ר דמי לוקמי' בנח בחור וליקשי לנפשי' דנוקמה בכותל משופע. וע"ז הק' הרב הנ"ל דא"כ ק' רישא למעלה מיוד כזורק באויר וק' הא בתל המתלקט עשרה מתוך ד' הוי שם רה"י וע"כ צ"ל כדברינו דלרמב"ן דשפוע דינה כפני ע"כ ס"ל כרמב"ם דאפי' למעלה מיוד כל זמן שהוא משופע ל"ח רה"י רק על גבו ממש וראי' נכונה הוא:

ודוחק גדול מאד לאוקמי שמשופע כ"כ עד שאין מתלקט עשרה מתוך ד' ותו דאי משופע כ"כ אי"צ רבים מכתפין דהוי כארעא סמיכתא [ובחי' נסתפקתי דבכותל אפי' משופע כ"כ שאין מתלקט עשרה מתוך ד' כל שהוא גבו' עשרה הוי מחיצה גמורה כמו דשפוע אוהלים כאוהלים לענין טומאה וכן לענין סוכה בסופ"ק דסוכה. בסוכה שעשאוהו כמין צריף ושם לא התנו כלל שיהי' מתלקט עשרה מתוך ד' וע"כ לא הוצרכו מתלקט עשרה מתוך ד' רק בקרקע עולם דאם אינו מתלקט עשרה מתוך ה' הוי כארעא סמיכתא אבל לא במחיצה בפ"ע. אמנם בירושלמי פ"ק דעירובין הלכה א' משמע לכאו' להיפך שכ' הי' שם גדר אם מתלקט עשרה טפחים וכו' אך הק"ע הגיה הי' שם תל נראה דס"ל דבגדר לעולם מועיל אפי' משופע הרבה [ולענ"ד דאפי' נימא כגירסא שלפנינו לא מיירי בגדר המקיף רה"י מכל צד שחללן י"ט ברוחב ד' רק מיירי בגדר דומי' דתל כהא דשבת ו'. איזהו רה"י גדר שהוא גבו' י"ט ורחב ד' וכיון שאין בו רה"י רק הגדר עצמו רה"י הוי דומי' דתל ובזה אפשר לומר דהוי ג"כ כארעא סמיכתא ובעינן מתלקט עשרה מתוך ד' אבל בגדר המקיף רה"י נראה ברור ופשוט דלא בעי' מתלקט עשרה מתוך ד'] ומינה דל"ח רה"י רק למעלה על גב הכותל דאם הי' כל הכותל רה"י ודאי ל"ה מועיל רבים מכתפין לעשות מרה"י רה"ר ובשבת ט' עמוד ט' ורבים מכתיפין הוי רה"ר דעת הרא"ש וטור דאפי' יותר מט' עד יוד כן ומ"מ ביוד טפחים גובה הוי רה"י אע"ג דרבים מכתפין [דאין סברא לומר דע"י] אותו משהו המשלים לעשרה נעשה אינו ראוי לכיתוף]:

וע' תוס' שבת צ"ט: ד"ה זרק דף ומהר"ם לובלין שם כיון דלמטה מדף רה"ר אף דלמעלה רה"י ל"ח מונח ברה"י וע"כ דל"ח הכותל רה"י רק על גבו ולכאו' מבואר להיפך בתוס' שבת צ"ט: ד"ה ואמאי וכו' דבמקום הדבילה נתבטלה מרה"ר דבטל לכותל והרי הוא ככותל עב הנה דגם פני הכותל החיצון הוי רה"י. אך לא איריא דאע"ג דל"ה רה"י מ"מ

גם רה"ר ל"ה כיון דאינו ראוי לכתף עליו ואין מכתפין עליו ואפי' בכותל משופע כ' תוס' ה': דבעינן רבים מכתפין וכיון דהחפץ בטל אל הכותל והוי ככותל עב ל"ח גם מקום החפץ רה"ר אבל אי"ר דהוי רה"י ואדרבא מדברי תוס' שם ראי' לדברינו שפי' קו' הש"ס בזרק דבילה שמינה ד"א ונח על פני הכותל למה חייב משום מעביר ד"א הרי בטל לכותל והוי ככותל עב ואי נימא דהכותל רה"י א"כ גם החפץ דבטל לכותל הוי מונח ברה"י וא"כ אדרבא ק' להיפך למ"ל שיזרוק ד"א אפי' זורק משהו ליחייב משום מכניס מרה"ר לרה"י ודומה לזורק על התל גבו' י' ורחב ד' דחייב אף דלרמב"ן [בשבת צ"ט:] אין האויר שלמעלה רה"י רק גבו לבד הנה דאע"ג דגוף החפץ במקום פטור כיון שמונח על רה"י חייב ה"נ כיון שמונח על הכותל שהוא רה"י ליחייב וע"כ דהכותל ל"ה רה"י על שטחו החיצון. ויש לדחות ראי' זו ע"פ המשנה דפרה פ"י משנה ג' קלל של חטאת שנגע בשרץ טהור נתנו על גביו ר"א מטהר וחכמים מטמאים פירש הר"ב משום דמונח במקום טמא והתורה אמרה והניח מחוץ למחנה במקום טהור. הנה דברישא בנגע בשרץ שבצדו לכו"ע חשיב המקום טהור. דמקום החפץ חשיב רק למטה לא בצדו. וזה החלוק בין תל גבו' יוד ורחב ד' דחייב המניח עליו אע"ג דאין החפץ מונח באויר רה"ר מ"מ כיון שמונח על מקום שהוא רה"י חייב דבשבת כתי' אל יצא איש "ממקומו" ודרשי' אל יוצא לענין הוצאה תלוי עיקר בהמקום. משא"כ דבלה הטוח על פני הכותל אף דהכותל כולו רה"י, מ"מ ל"ח שמקומו של החפץ הוא רה"י דמה שבצדו ל"ח מקומו של חפץ. אך יש לדחות דדוקא הנוגע בצד השרץ ל"ח מקומו של כלי כיון שאינו מונח שם ואח"מ לנוח שם משא"כ דבלה שמינה הטוח על פני הכותל שפיר חשוב הכותל מקומו של החפץ:

ונראה דזה תלוי בפלוגתת ר"ת וריב"א לעיל ז' תוד"ה וטח בפני' דר"ת ס"ל דבעי' שיהי' בפני הלבינה ד' כדי שיחשב הנחה במקום ד' וריב"א ס"ל כיון דרואה את הקרקע חשוב כמונח על הקרקע. דלר"ת ז"ל מוכרחין לומר דמקום הנחה של החפץ הוא על פני הלבינה וא"כ ע"כ צ"ל דפני הלבינה חשיב מקומו של חפץ דאל"כ ל"ה נחשב הנחה דכל עקירה והנחה ילפי' מאל יצא איש ממקומו כמ"ש תוס' לעיל ד'. אמנם להריב"א אין הכרח לזה דהנחת החפץ הוא מחמת הקרקע ואין ראי' דפני לבינה יחשב מקומו של חפץ:

אמנם כיון דאנן אליבא דרמב"ן דנין ומרמב"ן עצמו משמע דמקום ההנחה חשיב פני הלבינה לא הקרקע שכ' על קו' התוס' שבת צ"ט בד"ה ואמאי הא קממעט לי' מד' אמות וכו' ואטו אם זרק אדם רומח וכל דבר ארוך כ"ש יתחייב כיון שראשו א' יצא חוץ לד"א וע"ז כ' הרמב"ן ז"ל וז"ל ולדידן לאו מילתא דהרוב כולו מונח ואינו מונח בתוך ד' אבל הכא כיון שהוא מונח על פניו המודבקות בכותל והכותל ההנחה שלו חוץ לד"א הוא

מונח וכו' הילכך בדין הוא דמחייב עכ"ל הנה מפורש איפוא דהנחת החפץ הוא על הכותל ומינה דכותל חשיב מקומו של חפץ ואף שהוא בצדו לא למטה:

ויש לדחות דלעולם טעם ההנחה משום דרואה את הקרקע מ"מ כיון דמה שמחזיק עתה את החפץ הוא הכותל שהדבילה טוחה עליו חשוב כאלו ההנחה הי' על הכותל וכזה מבואר קצת בגור ארי' עירובין צ"ח: דכיון דהאדם עומד למעלה מיוד ומחזיק את הספר שנפל למטה לתוך ג' לארץ חשיב כאילו לא נח ע"ג משהו כיון דסיבת ההנחה אינו למטה מג' רק למעלה העירני לזה ח"א:

ותו דמה שהבאתי מתוס' לעיל ד'. דעקירה והנחה מע"ג מקום ד' ילפי' מלא יצא איש ממקומו וקאי נמי אחפץ ממקומו של חפץ יש שם ב' תירוצים בתוס' ולתי' קמא לא קאי מקומו אחפץ וא"כ אין זה ענין לנ"ד. ומלשון חי' הר"ן שבת ח'. ד"ה רבא אמר פי' דהוי כלי ולא רה"י ובטילה לגבי רה"ר וכו' ואגדו במקום פטור ולא בטיל לגבי רה"ר וכו' מוכח דכל ענין הנחה היינו שיהי' בטיל לגבי הרשות וענין עקירה היינו שיהי' נעקר מהתבטלותו להרשות ולפנינו יתבאר פי' אחר לדברי חי' הר"ן ולפ"ז י"ל עוד טעם אהא דבעינן הנחה ע"ג מקום ד' דאם אינו מקום חשוב אין החפץ בטל אליו ובמק"א הארכתי ואכ"מ:

והנה לעיל כתבנו דפלוגתת רש"י ורמב"ם אם למעלה מיוד השפוע חשוב רה"י או על גבו דוקא דזה קרוב לפלוגתת תוס' ורמב"ן ה': בכותל משופע אם דינה כפני או כגב. ולפי דברינו הנתנין למעלה דפני כותל ל"ח מקומו של חפץ נתחזק יותר דבר זה דהרי לרמב"ן בתל ל"א רה"י עולה עד לרקיע ול"ח רה"י רק על גבו ממש לא למעלה מזה אך כיון שמונח על גבו חשוב כמונח ברה"י וכ"ז על גבו ממש אבל בשפוע אם נימא דחשוב כפני א"א שיתחייב המניח שם כמניח ברה"י דהאויר הרי חשיב אפי' בתל מקום פטור לרמב"ן ואין החיוב רק מחמת שמונח על רה"י וכאן אינו מונח על גב רה"י רק על פני רה"י ופני רה"י ל"ח מקומו של חפץ ול"ח רה"י וא"כ רמב"ן דס"ל לעיל ה': דשפוע הכותל דינה כפני כותל וגם ס"ל לקמן צ"ט: דתל ל"ח רה"י רק על גבו ממש בע"כ צ"ל דס"ל כר"ח ורמב"ם דתל המתלקט ל"ח רה"י רק על גבו:

אמנם בעיקר דברי רמב"ן דתל ל"ח רה"י עד לרקיע ומ"מ הזורק על גביו חייב והק' הרשב"א הרי בשבת ח'. דהיכא דאגודו במקום פטור וכש"כ כאן דכל החפץ מונח במקום פטור ונלע"ד ואקדים דהנה במשנה דף ק'. הזורק ד"א בכותל למעלה מעשרה טפחים כזורק באויר למטה מעשרה טפחים כזורק בארץ, הזורק בארץ ד"א חייב וק' למ"ל למימר כזורק בארץ תיפ"ל דאויר רה"ר תופסת עד עשרה א"כ כל גובה העשרה

טפחים מצד עצמן גורמים חיוב [בשלמא לדעת ריב"א לעיל ז'. דעיקר חיובו משום שרואה את הקרקע י"ל דהיינו דקמ"ל דהוי כזורק בארץ על מקום ד' וכן מצאתי אח"כ בחי' הר"ן לעיל ז'. אבל לר"ת דעיקר חיובו משום דפני כופל יש בהם ד' למ"ל למימר כזורק בארץ] וביותר קשי' סיפא הזורק ד"א בארץ חייב למ"ל בארץ. וצ"ל דזה פי' אריש דתוך ד"א כזורק בארץ וזורק בארץ ד"א חייב אבל למ"ל זה והרי סתם שנינו מעביר ד"א ברה"ר הלכתא גמירי לה ול"א המעביר ד"א בארץ הלכתא גמירי לה. ותו דאפי' המניח שלא בארץ חייב אם מניח על ידו של אדם דחשובה כד' על ד' או על בע"ח רחבים ד' כמ"ש הראשונים בפ"ק דמכלתין וא"כ לא בעינן דוקא בארץ וגם רישא קשיא הזורק ד"א בכותל למעלה מי"ט כזורק באויר דאטו הפטור משום זורק באויר הלא הפטור משום דלמעלה מיוד הוא מקום פטור לכן נלע"ד דהנה בסוכה דף ה'. ילפי' דמחיצה עשרה מדכתיב ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת ותניא רי"א מעולם לא ירדה שכינה למטה ולא עלו משה ואלי' למרום ופירש"י וקרא כתיב דעל כפורת ירד ש"מ למעלה מעשרה מיפסקא רשותא. והנה שם עוד חדוש דהרי ארון וכפורת עמדו בתוך המשכן ורה"י עולה עד לרקיע ומ"מ יש חלוק בין למעלה מעשרה למטה מעשרה דלמטה מעשרה כארץ דבטל לגבי ארץ ולמעלה מעשרה מפסקה רשותא ול"ח ירידה למטה. וככה י"ל לענין רה"ר דתופסת עד עשרה אין הפי' דבעצם אויר רה"ר הוא עד עשרה רק דאויר עד עשרה כיון דלא מיפסקא רשותא בטל לקרקע רה"ר והמניח עליו חשוב כמניח על הקרקע וע"כ תנן במתני' הזורק ד"א בכותל כזורק בארץ דעיקר חיובו משום ארץ וכן מה דתנן הזורק ד"א בארץ חייב וכן הא דתני' המעביר ד"א ברה"ר חייב אף דסתמא תני' מ"מ עיקר חיובו משום ארץ. אך דאפי' מפסיק חפץ ג"כ בטל לארץ דכל המונח באויר רה"ר תוך יוד כיון דלא מפסקא רשותא בטל לארץ וא"ש נמי רישא הזורק ד"א ברה"ר למעלה מעשרה כזורק באויר דעיקר פטורא משום דהוי זורק באויר כלומר שאינו כארץ דכל למעלה מיוד מיפסקה רשותא:

ויש להוסיף דהנה בזבחים כ"ה: דאויר כלי ככלי דמי אפי' מה שלמעלה מהכלי, ומבואר ברש"י זבחים צ"ב: יותר חדוש דאפי' על הבגד שאין שם תוך נמי אמרי' אויר כלי ככלי. גם מבואר ברא"ש ה' מקואות סי' י"ב דאפי' בקרקע אמרי' אויר מקו' כמקו'. ובהצטרף דברי רא"ש אלו עם ד' רש"י זבחים צ"ב: יוצא מזה דאפי' בקרקע שו' אמרי' אויר קרקע כקרקע. ולפ"ז שפיר י"ל דמה"ט דרה"ר תופס עד עשרה משום דאויר רה"ר כרה"ר כמו אויר מקו' כמקו' ומ"מ דוקא עד עשרה דלמעלה מזה מיפסקא רשותא כרש"י סוכה ה' הנ"ל:

ואון מצאתי לי בחי' הר"ן שבת ח'. ד"ה רבא אמר פי' דהוי כלי ולא רה"י ובטילה לגבי רה"ר. הנה דהטעם דזורק רשות פטור הוא משום דאז אינה בטילה לרה"ר עוד כ' שם הלאה באו"ד ואוגדו במקום פטור ולא בטיל לגבי רה"ר. הנה דטעם אוגדו למעלה מעשרה דפטור הוא ג"כ משום דלא בטל לרה"ר ולפני זה בד"ה אמר אביי זרק כוורת וכו' דלא חייבה תורה אלא בזורק כלי לא בזורק רשות דלא חשובה הנחה ברה"ר כי היכי דלא חשובה בזורק למעלה מעשרה ברה"ר דהוא מקום פטור. הנה דימה זורק למעלה מיוד לזורק רשות דפטור ובשניהם הטעם משום דלא בטיל לגבי רה"ר כמ"ש בד"ה אמר רבא הנ"ל. ולמ"ל לומר בלמעלה מיוד דלא בטל לגבי רה"ר תיפ"ל דאויר מקום פטור הוא. וע"כ דס"ל דהא בהא תליא דמה דלמעלה מעשרה מקום פטור משום שאינו בטל לרה"ר. משא"כ למטה מעשרה בטל לקרקע רה"ר דלא מפסקה רשותא והנה מבואר להדיא כדברינו:

עוד ראי' לזה משבת דף ק': סד"א הני מילי היכי דהוי ד' אבל היכא דל"ה ד' מפסע פסעי לי' וכ' רש"י ד"ה חייב דמ"מ חשוב רה"ר משום דאיכא טובא דעברי עלי' משמע להדיא דהא אי הוי כלהו מפסע פסעי עלה למעלה ל"ה רה"ר [ובמחהש"ק סי' שמ"ג סקי"א כתב דפליגי בזה רש"י ורמב"ם והמעיין יראה לעינים דאין הכרח כ"כ לומר דהרמב"ם חולק על רש"י בזה] ומזה ראי' להנ"ל דעיקר רה"ר הוא רק בקרקע ממש וע"כ בעינן שיהי' תשמיש הרבים דוקא על הקרקע דאל"כ הוי סגי מה דפסעי עלה תוך יוד למשוי רה"ר:

ובזה יתיישב שיטת רש"י ז"ל דס"ל קלוטה כמי שהונחה בארץ וא"כ ק' לעיל דף ד' דיליף דרע"ק לא בעי הנחה על מקום ד' מדס"ל קלוטה וק' מה ראי' הא הוי כמי שהונחה בארץ ובארץ יש מקום ד'. ולהנ"ל דלעולם בכל זורק תוך יוד לארץ צ"ל דהוי כמונח בארץ לענין שיחשב כרה"ר כנ"ל ומ"מ בעינן מקום ד'. וככה לרע"ק כמי שהונחה פירש"י כמי שהונחה בארץ דלולא זאת ל"ה נחשב אויר רה"ר רק משום דהאויר בטל לארץ אבל מ"מ אי הוי בעי מקום ד' הי' פטור ושפיר ש"מ דרע"ק לא בעי מקום ד':

ועתה נבא לשיטת רמב"ן ז"ל. והנה הרמב"ן נראה דלא ס"ל כמו שכתבתי דאויר תוך יוד ל"ח בעצמו רה"ר רק משום דבטל לארץ [דא"כ בכל ד"א ברה"ר הי' שייך לומר ממקום פטור קאתיא לפי שיטת הרמב"ן כאשר יבואר לפנינו. ובאמת נלע"ד דסברא הנ"ל שכתבתי תלוי בפלוגתא דשבת ז': אם חורי רה"ר כרה"ר דמי דלמ"ד חורי רה"ר לאו כרה"ר דמי ס"ל כדברינו הנ"ל דאויר רה"ר ל"ח רה"ר מצד עצמו רק מחמת דבטל לארץ ממילא חורי רה"ר לאו כרה"ר דמי דטפל לטפל לא שמענו כמ"ש מהר"ל בבאר הגולה באר א'. וכעי"ז כ' בס' קסת הסופר לענין נטפלין בס"ת דנטפלין לנטפלין לא

שמענו. ולע"ד מבואר כן להדיא ברש"י חגיגה ב': ד"ה הניחא ודוק היטב ולמ"ד חורי רה"ר כרה"ר דמי י"ל דס"ל דאויר רה"ר חשוב בעצם רה"ר וכשיטת הרמב"ן ז"ל וכל עצמי לא הבאתי הקדמה הנ"ל רק להסביר שכן ס"ל להרמב"ן לענין תל דאע"ג דל"ח רה"י רק על התל ממש והאויר שעליו מצד עצמו מקום פטור הוא מ"מ חייב דבטל לקרקע התל והוא א' עמו כמבואר בסוכה ה'. הנ"ל דכל תוך יוד דלא מפסקה רשותא חשוב כדבר א' עם הקרקע וס"ל דכה"ג חייב אע"ג דהאויר בעצם מקום פטור הוא אך כיון דממקום פטור קאתיא ועדיין מונח במקום שהוא מקום פטור מצד עצמו מיבעי' לי' להש"ס אם פטור וא"כ לק"מ מהא דדף ח'. דקרומית של קנה הוי אגודו במקום פטור דהתם הכוורת מקצתו למעלה מעשרה של הקרקע שזה אין בטל אל הקרקע הוי שפיר אגודו במקום פטור משא"כ בסוגיין דכל החפץ תוך יוד ובטל לקרקע התל וממילא לא ק' נמי מדבילה שמינה הטח על פני הכותל דאינו חייב מצד שמונח על רה"י דכאן ל"ש לומר דאויר שבצדו יהי' בטל לכותל דלא מצינו זה רק באויר שהוא תוך יוד לקרקע שתחתיו וא"ש בעזהי"ת:

ונשוב לפלוגתת רש"י ור"ח הנ"ל אם למעלה מגובה יוד השפוע דינו כרה"י או לא וכתבנו שזה תלוי בפלוגתא דתוס' ורמב"ן לעיל ה': אם שפוע דינו כגב כותל או כפני כותל. הנה בענין זה מצאתי חדוש בחי' הר"ן שבת ק'. ד"ה תל המתלקט עשרה מתוך ד' פי' דכשהוא גבוה עשרה אין בו אלא ד"א מצומצמות לא פחות ולא יותר דאי פחות אין זה רה"י אע"פ שהוא רחב יותר מארבע בקרקעיתו ואי יותר מד' הוי רה"ר כיון שהוא משופע וניחא תשמישתי' לרבים עכ"ל נראה דהוא ז"ל מוקי לה שאין לה גב למעלה כלל שיהי' רחב ד' על ד' או אפי' מיירי ביש לה גב אך הגמ' לא דיבר מזה רק במניח על השפוע וקרי לי' על גבו וזה קצת דוחק] ע"כ ס"ל דאפי' פחות אין זה רה"י דשפוע אין דינה כגב אלא כפני כותל וס"ל כר"ח ז"ל בצד א' דאינו חייב רק על גבו אך בזה חולק על ר"ח ז"ל דלר"ח אפילו מתלקט עשרה מתוך ד' ג"כ אינו חייב על השפוע והר"ן ס"ל דאם הוא מתלקט עשרה מתוך ד' בצמצום דינו כגב ג"כ וחייב על השפוע כאלו מניח על הגב אך אם מתלקט עשרה בפחות מד' אז אין דינו כגב ופטור דהוי כמו פני כותל. ולפ"ז גם מש"כ רמב"ן לעיל ה': דכותל משופע דינה כפני כותל י"ל דמיירי במתלקט עשרה מתוך פחות מד' דלמה נוקי בדוחק דמיירי דוקא בכותל משופע בצמצום עשרה מתוך ד' וע"כ כ' דלא בעי' רבים מכתפין ולפ"ז יש להשוות דברי התוס' עם ד' רמב"ן. אך התוס' רצו ליישב שיהי' א"ש בכל אופן אפי' כשהוא מתלקט עשרה מתוך ד' בצמצום דנראה אצלם

דוחק לומר דמיירי דוקא במתלקט עשרה מתוך פחות מד' [ובשלמא מתלקט עשרה מתוך יותר מד' זה חשוב כארעא סמיכתא ע"כ אין לדבר
(ובהאי ענינא נלע"ד ליישב דברי רש"י ע"ז ע"ח: ד"ה מדמטא לאוירא דמנא קנייי' נכרי בהגבהה עכ"ל וכבר תמה הריטב"א שם דמה ענין אוירא דמנא להגבהה ויש לבאר ע"פ הנ"ל דגם אויר קרקע כקרקע דהנה כבר הוכיחו האחרונים מדברי רש"י אילו דהגבהה אי"צ מעשה הגבהה כמ"ש טו"ז סי' שס"ו אך דסגי שהחפץ מונח על ידו המוגבה למעלה וחשיב הגבהה בכה"ג. והנה כשאינו מגבי' בפועל אינו עושה מאומה רק מצמצם החפץ שלא יוכל ליפול למטה [עי' סנהדרין ע"ח.] וא"כ גם בנ"ד הוא מצמצם דאם ל"ה מחזיק הכלי תחת היין הי' חשיב ניסוך היין כאלו הוא ע"ג קרקע דאויר קרקע כקרקע. ועתה חשיב רק כמונח על שולי הכלי מצד אויר כלי ככלי אבל לא כמונח על הקרקע ע"כ חשיב הגבהה ונכון בס"ד ואולי יש לכוון הדברים בדברי הריטב"א שם עיי"ש:) מזה ע"כ כתבו דמיירי ברבים מכתפין. אבל אם הוא מתלקט עשרה בפחות מזה אפשר דמודה להרמב"ן:
ובזה הי' אפשר ליישב לשון רש"י דף ק'. ד"ה תל המתלקט וכו' הוי רה"י במקום גובהו [ומכאן הוכיח הרש"ל דתיכף אחר גובה יוד חשוב רה"י] וסיים ואם זרק ברה"ר ונח על גביו משמע קצת דוקא על גביו ולהנ"ל י"ל דלצדדין קתני דאם מצומצם מתלקט עשרה מתוך ד' גם על שפועו חייב כל שהוא גבוה יותר מעשרה ואם הוא פחות מזה בעינן דוקא על גבו כדברי חידושי הר"ן:

סימן קיז

ע"ד השאלה בענין כבוי העלעקטרי בש"ק ע"י נכרי דיש נוהגין בזה איסור ויש נוהגין היתר כדת מה לעשות לענין הלכה למעשה:
נלע"ד דראוי לצוות להנכרי מע"ש לכבות בש"ק ובזה יש להתיר ברווחא. א' כי הגאון ישועות יעקב סי' ש"ז כ' דאמירה לנכרי מע"ש מותר לצורך מצוה אפי' באיסור דאורייתא עיי"ש טעמו כי טוב:
ונלע"ד עוד טעם לזה דהנה ברא"ש בב"מ צ': משמע דפליג עם ר' סעדי' גאון אם מותר לומר בע"ש לנכרי שיקנה חפץ עבורו בשבת דרס"ג אוסר וראי"ש ז"ל כ' דאפשר דכיון דאומר לו בשעת היתר ליכא איסורא ונראה דפלוגתתם תלוי בפלוגתת ר"י ור"ל בירושלמי פ' מי שאחזו בנתן גט לשליח כשהבעל פקח ובשעת נתינת השליח נשתטה אם אזלינן בתר מנוי וכשר דאז הי' הבעל פקח או אזלינן בתר חלות. דאם אזלינן בתר

מנוי ע"כ צ"ל דשלוחו של אדם כמותו היינו כאילו עשה המשלח בשעת מנוי לא בשעת עשיית השליח דאז הרי הבעל שוטה ואינו ראוי לגרש ואיך יועיל אז נתינת השליח מחמת ששא"כ וע"כ צ"ל דחשיב כאלו עשה הבעל בשעת מנוי. ולמאן דאזיל בתר חלות ס"ל ששא"כ בשעת חלות היינו כאלו הבעל עשה בעת עשיית השליח. ולמ"ד דאזלי' בתר מנוי האומר לנכרי בע"ש שהנכרי יעשה בשבת אע"ג דאמירה לנכרי אסור מדרבנן משום שליחות כמ"ש רש"י ר"פ מי שהחשיך מ"מ כאן אפי' הי' שייך בזה שליחו כמותו חשוב כאלו המשלח עשה בשעת מנוי ואז הרי חול ומותר לישראל לעשות מלאכה. ורס"ג ס"ל כמ"ד דששא"כ הוי כאלו עשה בשעה שהשליח עושה ע"כ חשוב מדרבנן כאלו עשה בשבת:

ורמב"ם פוסק פ"ב מה' גירושין דמה"ת אזלי' בתר מנוי וידוע מש"כ הקצה"ח דגם דעת רש"י ז"ל כן בגיטין י"ג. ולעיל סי' ק"י כתבנו עוד ראי' לזה דדעת רש"י כרמב"ם בזה ונלע"ד עוד סיוע לפסק הנ"ל דהנה המעיין בזבחים ל'. יראה בעליל דפליגי בזה אביי ורבא לענין תפוס לשון ראשון דאיבעי' לן לחצות מאי אביי אמר בהא ודאי מודה ר"מ רבא אמר עדיין הוא אמחלוקת ופי' הר"ח שאמר שיחולו שניהם בחצות ואביי אזיל בתר חלות ע"כ חשוב כאלו אמר שניהם יחד כיון דחלות שלהם יחד ורבא אזיל בתר אמירה כמ"ש התוס' פסחים ס"ג. בד"ה לימא. וכיון דהלכה כרבא לגבי דאביי בר מיע"ל קג"ם מזה ראי' לרמב"ם ורש"י דאזלינן בתר אמירה:

עוד סמוכין לזה דהנה בקדושין נ"ט: פריך לר"ל דס"ל לא אתי דבור ומבטל דבור מהא דביטל אם עד שלא תרם ביטל אין תרומתו תרומה אמר רבא הב"ע כגון שקדם בעה"ב ותרם את כריו דכי מעשה דמי. ולכאורה תמוה למ"ל למימר דכי מעשה דמי (דמשמע משום דמעשה ודאי מבטל דבור) תפ"ל כיון דקדם בעה"ב ותרם את כריו א"א לשליח לתרום שנית דא"א לתרום ב' פעמים כיון שכבר יצא הכרי מידי טבל. ומזה נראה להדיא דאחר שנתן רשות לשליח לתרום מסר כל רשותו לשליח ואין לו עוד כח לתרום בעצמו כיון שמסר כחו לשליח אך דבידו לבטל השליח ואז ישוב כחו אליו וע"כ הוכרח לומר דאע"ג דלר"ל לא אתי דבור ומבטל דבור מ"מ אתי מעשה ומבטל דבור ופקע כח השליח וממילא חל תרומתו וכן נראה להדיא ברש"י קדושין ע"ח: ד"ה אם שלו קדמו קדושיו קדושין דבטלי' לשליחותי' דשליח וכן בגמ' שם רש"י ד"ה משום וד"ה לא איכפת לי'. [הערה זו שמעתי מהגאון הגדול בעל חלקת יואב זצ"ל] והקשני ח"א דהרי אמרינן שליחו של אדם כמותו ואם הבעלים אין להם כח אז לעשות איך יועיל מעשה השליח משום שהוא כמותו ולהנ"ל א"ש דרבא לשיטתי' בזבחים ל'. דאזלינן בתר אמירה לא בתר

חלות ומאן דאזיל בתר אמירה ס"ל דהנותן גט לשליח ונשתטה אח"כ הגט כשר כמבואר בירושלמי פ' מי שאחזו וא"כ עכצ"ל דשלוחו של אדם כמותו היינו ככח הבעלים בשעת מנוי ובשעת מנוי הי' לו כח למשלח ע"כ שפיר מועיל מעשה השליח וזה ראי' גדולה לדברינו:

והנה לפי האמור הי' ראוי להיות הדין דמותר לומר בע"ש לנכרי לעשות מלאכה בש"ק דחשוב כאלו הישראל עשה מערב שבת. אמנם באו"ח סי' ש"ז ס"ג קיי"ל דאסור לומר לנכרי מע"ש לקנות בשבת. וי"ל כיון דפ' הרמב"ם פ"ב מה' גירושין דהנותן גט כשהוא פקח ונשתטה קודם חלות הגט פסול מדרבנן. הנה דמדרבנן אזלינן בתר חלות ה"נ מדרבנן חשוב כאלו עשה המשלח בשבת ואמטי להכי אסור. וכיון דאפילו במצוהו בשבת ליכא רק שבות דאמירה לנכרי. במצוהו מע"ש דכה"ג אפי' במידי דשייך שליחות מה"ת ל"ח מה"ת כאלו עשה בשבת א"כ בנכרי שאיננו בר שליחות הוי כמו שבות דשבות דמותר במקום צורך גדול:

אך י"ל דהא דהותר שבות דשבות במקום צורך גדול הי"ד כשב' השבותין הם משתי שמות לא בזה שהכל סוג א' משום דמה"ת ל"א בזה ששא"כ וכעי"ז כ' רמ"ה סנהדרין כ"ד. לענין נאמן עלי אבא דאם קבל עליו מי שיש עליו ב' פסולים ל"מ קבלה וכ' הרמ"ה ז"ל דהי"ד כשהם מב' סוגי פסול אבל משם א' חשוב פסול אחד. וכעי"ז כ' הפוסקים בחו"מ סי' כ"ב. מ"מ אין חילוק זה מוכרח ואין לחדש חומרא בדרבנן בלא ראי' כדתנן בידים:

עוי"ל דהא דאסור לומר מע"ש לנכרי שיעשה אע"ג דאזלינן בתר מנוי הי"ד אם אמר לנכרי סתם שיעשה דאז חל המנוי מיד משא"כ כשאומר לו שיעשה בשבת המנוי גופה יש לה חלות וחלות המנוי אינו חל עד שבת ואם יעשה בע"ש איננו עדיין שלוחו ול"ח כמותו וכעי"ז כ' הנמוק"י פ"ג דבב"ח ורמב"ן ורשב"א גיטין על קו' התוס' גיטין ס"ג: האשה שאמרה התקבל לי גטי צריכה ב' כתי עדים א' שיאמרו בפנינו אמרה וא' שיאמרו בפנינו קבל וקרע והק' תוס' הא הוי חצי דבר ותירצו הראשונים ז"ל הנ"ל דמנוי השליחות הוא דבר שלם בפ"ע מה שיעשה שליח ע"כ ל"ח חצי דבר. וכזה מבואר בשו"ת הרשב"א דאשה שעשתה ק' שלוחין לקבלה לא תלי בברירה דכלן שלוחין אך שהא' יעשה השליחות. הנה דחלות מנוי השליחות הוא דבר בפ"ע. ע"כ המנוי גופא ג"כ יש לה דבור וחלות ואם אומר שיעשה השליח בשבת החלות של המנוי הוא בשבת ע"כ אע"ג דאזלינן בתר שעת מנוי אסור דחשוב שעשה בשבת ודעת הרא"ש ב"מ צ': שמתיר נראה משום דבירושלמי פ' מי שאחזו דמ"ד בנתן גט לשליח ונשחטה בין מנוי לנתינה כשר ס"ל נמי דאם נתן גט לאשה שיחול לאחר ל' ונשתטה ג"כ הגט כשר דאזלינן בתר נתינה

ולא בתר חלות א"כ ה"ה לענין חלות של המנוי ג"כ אזלי' בתר שעת המנוי ולא בתר חלות המנוי וממי' חשיב גם בזה כאלו עשה בע"ש. ודעת ר' סעדי' גאון ושו"ע סי' ש"ז נראה דזה הוי כעין תרין רואין שנחשב מעשה שעשה השליח כאילו עשו בעלים בשעת מנוי ושיחשב חלות המנוי כאילו הי' בשעת מעשה המנוי וכולי האי לא אמרי'. ולפ"ז יצמח דאף לרמב"ם דהעושה שליח לגרש ונשתטה הבעל כשר מה"ת הייד כשעשאו שליח סתם דחל השליחות תיכף אבל אם עשאו שליח אלאחר ל' ונשתטה קודם ל' אפשר דהגט בטל מה"ת דאע"ג דאזלינן בתר מנוי כאן גם המנוי הי' אחר שנשתטה:

והנה ברש"י ע"ז ט"ו. דאמירה לנכרי אסור משום מצוא חפציך ודבר דבר וכ' כל גדולי האחרונים דהיי"ד אם אמר בשבת אבל אם אמר בע"ש שיעשה בנכרי ע"כ א"א למיתי עלה משום ודבר דבר וכ"כ בישויע"ק סי' הנ"ל ולפי האמור אין זה מוכרח דכמ"ש רעק"א במקנה מע"ש שיחול בשבת אסור מדרבנן כיון דהחלות של הקנין הוא בשבת כן י"ל לענין ודבר דבר אם יאמר בע"ש שיחול המנוי בשבת אית בה ג"כ משום ודבר דבר דחשיב כאלו מדבר בשעת החלות כמו דאמרי' דחשיב כמקנה בשעת החלות:

ולפ"ז לפמש"כ רש"י בשבת ג'. דעוקר בחול ומניח בשבת דומה לזה עוקר וזה מניח א"כ דומה למש"כ אהעו"ז דבמקום מצו' זה עוקר וזה מניח מותר בכרמלית וה"ה בשבות דאמירה דנכרי וכש"כ הוא דאמירה דנכרי קיל משאר שבות משום דלית בי' מעשה כדאי' עירובין ס"ח.:

אך לכאו' יש לפקפק ע"ז דודאי גם גוף השליחות שהנכרי עושה בשליחות הישראל ג"כ אסור מדרבנן אפי' בלעדי האמירה וראי' לזה דהרי אפי' נכרי העושה מעצמו מלאכה בשביל ישראל צריך למחות בידו כדאי' סי' רע"ו ודבר זה נעשה בשבת לבד. אמנם גם הא לא תברא ואקדים לשון תוס' רי"ד פ"ב דקדושין שהעתיק גם בקצה"ח סי' קפ"ב ז"ל יש מקשים א"כ לכל דבר מצוה יועיל השליח ויאמר אדם לחבירו שב בסוכה עבורי הנח תפלין עבורי ולאו מלתא הוא שהמצו' שחייבו המקום לעשות בגופו האיך נפטור הוא ע"י שליחו והוא לא יעשה כלום ודאי בגרושין וקדושין מהני כי הוא המגרש ולא השליח שכותב בגט אנא פלוני פטרית וכו' עיי"ש ונלע"ד להוסיף ביאור לזה לפמ"ש הרב ז"ל סי' רס"ג בקו"א דענין שליחות היינו כאלו המשלח אחז בידי השליח ועשה המעשה עיי"ש. והנה במג"א סי' ש"מ בשם רמב"ם דגדול אוחז בקולמס וגדול כותב חייב גדול אוחז בקולמס וקטן כותב פטור הנה דל"ח כלל מעשה האוחז הקולמס רק מעשה הקטן שאוחז בידו ופועל ה"נ חשיב מעשה המשלח ולא מעשה השליח:

והנה יש פלוגתא בין רש"י ותוס' רי"ד בקדושין בהא דפרכי' שליח ביד פקח הפקח פירש"י ויתחייב שולחו ולא השליח הנה ס"ל לרש"י ז"ל דאם ששא"כ ל"ח מעשה השליח רק מעשה משלח לבד ותוס' רי"ד ס"ל דחשיב גם מעשה השליח. ולכאו' לדברי הרב ז"ל הנ"ל דחשיב כאחז ביד השליח, א"כ יחשב מעשה המשלח לבד אמנם הדבר נכון לפמ"ש התבו"ש סי' ג' בפסול שאחז סכין וכשר שחט בו דדוקא אם לא אפשר לפסול לשחוט בעצמו באופן שהכשר אוחז עכשיו בידו אז חשיב מעשה הכשר אבל אם עתה אפשר לפסול לשחוט בעצמו חשיב גם מעשה הפסול א"כ מובן שיטת תוס' רי"ד דכיון דאפי' עתה אחר מנוי יוכל השליח לעשות המעשה בעצמו בלעדי צווי המשלח חשיב גם מעשה השליח. ובזה יובן היטב החלוק של התוס' רי"ד בין עושה שליח לקדש ולגרש לעושה שליח למצו' שבגופו. דשליח לקדש ולגרש א"א לשליח עצמו לעשות מאומה לולא המשלחו ע"כ חשיב כל המעשה של המשלח לבד [מלבד זה אפי' הי' חשיב שנים שעשאו ג"כ מועיל דאין זה מצו' שיצטרך שיעשה כל המעשה בעצמו רק דא"א לשום אדם לקדש ולגרש רק הבעל. וכל שיש גם מעשיו מהני וז"פ. אך כתבתי קושטא דמלתא דל"ה מעשה השליח כלל רק של משלח וזה מדוקדק היטב בלשון תוס' רי"ד דודאי בקדושין וגירושין הוא המגרש ולא השליח. משא"כ במצו' דדנין על המעשה לבד דצריך לעשות המעשה מצו'. והמעשה יכול השליח עצמו לעשות גם בלעדי מנוי המשלח וממי' א"א לשלול המעשה מן השליח וכיון דגם השליח עושה אין המשלח מקיים מצו' כיון דאינו עושה כל המעשה בעצמו וכבר כתבו האחרונים דכמו דשנים שעשאו באיסורין ל"ח עבירה לחייב עלי' כן במצו' ל"מ:

ולפ"ז בכל אמירה לעכו"ם יש ב' חלקי איסור א' גוף האמירה מצד ודבר דבר כרש"י ע"ז ט"ו. שנית דמדרבנן חשיב עשיית העכו"ם כמותו. והנה חלק השני הוא בגדר שנים שעשאו אך האמירה עושה הישראל לבדו:

אמנם כ"ז כשהאמירה בשבת אמנם אם אומר לנכרי בע"ש שיעשה בשבת דחשיב האמירה בחול והחלות של האמירה בשבת דהוי כמו זה עוקר וזה מניח כנ"ל ומסתמא כמו דזה עוקר וזה מניח מותר בכרמלית במקום מצו' או במקום צורך גדול שדינו כמו במקום מצו' כמבואר בסי' ש"ז ס"ה ה"ה ב' שעשאו מותר בכרמלית. וא"כ הדר היתר הנ"ל לדוכתי':

וכעי"ז כ' הגאון רבינו משולם ז"ל ליישב קו' הנמוק"י פ"ב דב"ק איך מותר להדליק נר בע"ש שידלוק בשבת נימא אשו משום חציו ותי' הגאון ז"ל דהוי כמו עוקר בחול ומניח בשבת דחשיב זה עוקר וזה מניח כמ"ש רש"י שבת ג'. ה"נ במדליק בחול ודולק בשבת

הוי כשני שעשאו. אך בנ"ד אפשר גם הנמוק"י יודה לפמ"ש הרב ז"ל דחשיב כמו אוחז בידי השליח ופועל על ידו כאמור:

ובעיקר קו' הנמוק"י נלע"ד ע"פ שיטת הרמב"ם שפסק סתם דטמון באש פטור משמע אפי' לא כלו לי' חציו ותמו' מב"ק כ"ג. דלמ"ד אשמ"ח אין טמון פטור רק בנפל גדר שלא מחמת דליקה דכלו לי' חציו ותי' הה"מ דהרמב"ם ס"ל דכמה סתמי דש"ס דאמרו סתם טמון פטור לית להו הא דב"ק כ"ג. ובמק"א הוכחנו שגם דעת תוס' סנהדרין ע"ז. כרמב"ם מדכתבו דהמניח סכין בראש גגו ונפל ושחט חשיב כח גברא משום דאשו משום חציו כב"ק ג'. ולכאו' ק' הא בש"ס ג'. מחלק לשנים תולדה דמבעה זה אדם ותולדה דאש עיי"ש ולמ"ד אשו משום חציו היינו ממש אדם המזיק כמבואר דף כ"ג, והא דאש הוא אב בפ"ע היינו בכלו לי' חציו וא"כ ה"ה מה דאמרי' התם דתולדה דאש היינו אבנו סו"מ שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצוי' היינו ג"כ תולדה דאשו שאינו משום חציו וא"כ מה ראי' מזה דכה"ג חשיב חציו ואדרבא הוא ראי' לסתור וע"כ דתוס' ס"ל כרמב"ם דהך סוגי' דדף כ"ג. הוא דלא כהלכתא. אמנם ק' מה יענה הרמב"ם על קו' הש"ס ב"ק כ"ג. למ"ד אשמ"ח טמון דפטר רחמנא היכא משכח"ל הא חשיב אדם המזיק. וצ"ל דהא דאשו משום חציו אינו סברא רק נלמד מקרא כדאמרי' התם לפני זה אמר רבא קרא ומתניתא מסייע לי' לר' יוחנן כי תצא אש מעצמה ישלם המבעיר את הבערה ש"מ אשו משום חציו הנה מפורש איפוא דאדרבא חשיב מעצמה ומ"מ גזה"כ שיחשב כמבעיר את הבערה וא"כ לא ק' מטמון דהפה הק' שאמר בגלוי אשו משום חציו הוא הפה הק' שאמר דבטמון ל"א אשו משום חציו. זכינו לדין דלרמב"ם ותוס' מה דטמון פטור משום דבטמון ל"א אשו משום חציו:

ועתה אקדים ש"ס ב"ק נ"ו. דהכופף קמתו של חברו בפני הדליקה דשוי' טמון באש כדי שיפטר המדליק פטור בד"א וחייב בד"ש. ולכאו' ק' לרבה דס"ל לעיל י"ז: בזרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברה במקל פטור דבתר מעיקרא אזלי' וה"נ כיון דבשעה שהדליק הי' גלוי ליחייב אע"ג דאח"כ נעשה טמון. וניחא לי דכל ענין בתר מעיקרא אזלי' הוא טמון דעדיין אין נראה לעין שנשבר הכלי וע"כ א"א לחייב באש מטעם זה דכמו דפטרה התורה טמון באש כשהחפץ טמון כן הוא כשהנזק טמון וא"כ א"א לחייבו רק מצד סופו ובתר תבר מנא אזלי' בזה. וע"כ כשבסוף הוא טמון פטור, ומצאתי ראי' ברורה לסברא זו מפסחים פ"א: דשומרת יום חשיב טומאת התהום משום דעתה אין ידוע אם תראה אח"כ ותסתור למפרע או לא. ולמה דאמרי' שם עמוד ב' הכיר א' בסוף העולם אין זה טומאת התהום מצאו טמון בתבן בעפר ובצרורות הרי זה טומאת התהום. מבואר דכיון

דעתה עדיין לא ראתה רק אח"כ תראה ותסתור חשיב ג"כ טמון בתבן ובעפר וגו' הנה דמה שהזמן עדיין טמון חשיב טמון:

ולפ"ז יש ליישב קו' הנמוק"י דבטמון ל"א אשמ"ח וכל זמן שהש"ק לא בא עדיין חשיב טמון כנ"ל ע"כ אין לאסור להדליק נר בע"ש שידליק בשבת משום חציו:

ועפ"ז ישבתי דברי הר"ש על קו' התוס' חולין ע"ג. כל ידות הכלים שהם ארוכין ועתיד לקצצן מטביל עד מקום מדה דהא הוי חציצה ותי' הר"ש דבהס"ת דכלים לב' ראוי לביאת מים. ותמו' דהרי כיון דעתיד לקצצן וכקצוץ דמי א"כ ל"ח בית הסתרים דכשיקצץ יהי' מגולה ולהנ"ל א"ש דזה עצמו לומר כל העומד לקצוץ כקצוץ דמי חשיב בית הסתרים כי עיני בשר אין רואין זאת וזה גדר בית הסתרים שאין עיני בשר רואין זאת רק עיני השכל. ואף דשם מבואר דלענין טומאה מה שעומד לחתוך ל"ח בית הסתרים. זה ישבתי במק"א ואכ"מ:

ואציע מענינא דהנה בעירובין ל"ב: תוד"ה ולא ליעבד וכו' ואור"י דיש לחלק בהא דהדביק [פת בתנור בשבת ד.] לפי שפשע שהדביק סמוך לחשיכה וכ"כ תוס' גיטין ל"ח: והדבר פלא דהרי שם מיירי בהדביק בשבת עצמו דאי בהדביק בע"ש סמוך לחשיכה אין בו חיוב חטאת ואין בו אלא איסור דרבנן אין נותנין פת בתנור אלא כדי שיקרמו פני' מבעו"י כשבת דף י"ט: ויש נדחקו בכוונת התוס' שהוא סבור שהוא סמוך לחשיכה אבל באמת כבר הי' חשיכה ואין זה במשמע הלשון. ותו דבין יממא ללילא לא טעי אינשי כפסחים י"ב: ומזה נ"ל ראי' למה שאמרתי מאז ליישב קו' רמב"ן על ר"ת ז"ל דס"ל דג' מילין ורביע אחר שקה"ח עדיין יום גמור א"כ למה לעיל י"ח. ובכלן ב"ה מתירין עם השמש הרי אפי' אחר שכבר בא השמש מותר לעשות כל המלאכות ותרצתי בהקדם קו' הנמו"י פ"ב דב"ק איך מותר להדליק נר בע"ש שידלוק בשבת נימא אשו משום חציו ותרצתי לפמ"ש תוס' בב"ת י"ז: דל"ח גירי דילי' רק כשהניזק בעולם בשעת פעולתו אבל לא כשאין הניזק בעולם וכעי"ז בתוס' סנהדרין ע"ז. להיפך דכשאין המזיק בעולם עדיין ל"ש חציו וע"כ ארס נחש למ"ד מעלמו מקיא ל"ח גירי דילי'. קיצור הדבר דל"ש אשו משום חציו רק כשהמזיק בעולם וגם הניזק בעולם אלא שמחוסר קריבה משא"כ בזה. ע"כ בנ"ד דבשעה שעושה המלאכה אין השבת בעולם [וכאן השבת חשיב הניזק כמ"ש מחללי' מות יומת] ל"ח מחלל השבת במה שעושה לפני השבת ולפי"ז לפ"מ דאמרינן קדושין ס"ב. כל שבידו ל"ח דשלבל"ע ומשקה"ח ס"ל לר"ת ז"ל דיכול לקבל תוס' שבת מה"ת כדאיתא בשו"ע או"ח סי' רס"א ע"כ משקה"ח ואילך כבר חשיב כאילו השבת בעולם אפי' עדיין לא קיבל שבת ע"כ אע"ג דמותר לעשות אז המלאכה מ"מ אסור לעשות

מלאכה שנמשך לתוך השבת משום אשו משום חיציו וע"כ כיון דכל הני דתני במתני' דלעיל י"ז: מיירי שמתחיל בע"ש שיהי' נעשה בשבת אסור לעשות אחר שקיעה משום אשו משום חיציו ואמטו להכי תנן עם השמש ולפי"ז צדקו דברי התוס' הנ"ל דמיירי שהדביק ע"ש סמוך לחשיכה אחר שקה"ח והי' סבור שיאפה קודם שיעברו ג' מילין ורביע שעדיין יום אבל כיון שסוף דבר נאפה בלילה חייב משום אשו משום חיציו:

ובהאי ענינא הנה במג"א סי' שי"ח סק"ח במניח על התנור דבר יבש שאח"כ יהי' נמוח ויעשה לח דהמג"א מתיר כיון דעתה בשעה שמעמיד הקדרה הוא יבש חשיב שמבשל דבר יבש וביבש אין בשול אחר בשול והלבוש אוסר. ולכאו' מדברי הנמוק"י פ"ב דב"ק ראי' למג"א שכ' דכל מה שעושה אח"כ חשיב כאילו פעל מעיקרא ומעיקרא הרי הי' יבש. אך לא דמי דרק מה שנעשה אח"כ יכולין לומר דחשיב כאלו עשה מעיקרא אבל לא לומר שבישל מעיקרא דבר יבש. זה הוי לא נעשה אח"כ כלל. עוד נלע"ד עיקר כוונת הנמוק"י דכמו דמצינו במקום שיכול לעמוד חוץ לעזרה וישחוט בעזרה בסכין ארוכה כן הוא במקום חשיב שהאדם עומד חוץ לשבת ופועל בתוך השבת וזה לא אסרה תורה רק כשהאדם פועל בשבת וה"נ חשיב שעומד עתה ומבשל אח"כ דבר לח כמו שנעשה אח"כ אבל לא לומר שמבשל דבר יבש אמנם לפי הנ"ל יש לומר טעם להיתר דכיון דעתה אינו לח ואין בפנינו דבר לח רק אח"כ יעשה לח א"א לומר אשמ"ח דהמהות שאינו עתה במציאות חשיב טמון ובטמון ל"א אשמ"ח או כמ"ש מתוס' ב"ק י"ז: דהיכא דניזק אינו בעולם ל"ח גירי דילי' ה"נ שאין עתה במציאות דבר לח ששייך בו בישול ל"ש אשמ"ח. ובאמת י"ל דהכל הולך אל מקום א' וגם סברת תוס' סנהדרין ע"ז. דכיון שאין הארס בעולם ל"ש חציו הוא ג"כ מטעם שכתבנו דכל שאשו עדיין בעולם הוי כמו טמון. ולדעת רמב"ם ותוס' בטמון ל"ש אשו משום חציו:

ונשוב לנ"ד דלומר לנכרי מע"ש לכבות העלעקטריא יש להתיר דהוי שבות דשבות באמירה לעכו"ם דמותר במקום מצו' או במקום צורך גדול וכאן תרתי איתניי הוי במקום מצות עונג שבת דאם לא נתיר לכבות ויצטרך להיות דולק כל השבת לא ידליק מע"ש והתירו סופו משום תחלתו וגם דהוי הפ"מ דהוי כצורך גדול ואפי' ל"ה ככל שבת בפ"ע הפ"מ כיון דאם נצרף כל השבתות יהי' הפ"מ חשיב כהפ"מ כעין שכ' הדע"ק לענין ביצים קרושות וכיון דהוי דבר מצוי מאד דינו כהפ"מ. וקצת כעי"ז במג"א סי' תקמ"ה סקי"ז. וגם דכבוי מלאשאצ"ל ואף שכ' הר"ן דמלשאצ"ל חמור משאר שבות היינו בכבוי ששייך בו עכ"פ לעשות פחמין משא"כ בכבוי זו דלא משכח"ל צל"ג.:

עוד יש סניף היתר דהרי פליגי רמב"ם וראב"ד פי"ב מה"ש ה"ב במבעיר מתכות לרמב"ם חייב משום מבעיר דגחלת של מתכות חשיב אש ולראב"ד פטור דלאו אש הוא כ"מ בהה"מ שם וא"כ מאן יימר דאש של עלעקטריא אש הוא ע"פ תורה. זה כתבתי רק לסניף:

סימן קיח

לכבוד תלמידי היקר החריף ובקי וכו' כש"ת מ' יחיאל מאיר נ"י בלאקאווסקי בסאסנאווצע

אשר השכיל להעיר ע"ד שט"מ ביצה ל"ט. אהא דגחלת של אשירה אין נהנין דהא בפסחים אמרי' בשלה ע"ג גחלים ד"ה מותרת וע"ז העירות דשא"ה דקאי אערלה דאפרו מותר משא"כ באשירה אפרו אסור. הנה בשו"ע יו"ד סי' קמ"ב ס"ו פ' דאם בישל ע"ג גחלים של עצי ע"ז התבשיל מותר. וזה עפמ"ש בב"י שם דהא דגחלת של ע"ז אסור הי"ד לכתחלה ומדרבנן אבל בדיעבד מותר וטו"ז וש"ך תמהו ע"ז דהא ע"ז אפרו אסור. ובשעה"מ פ"ז מהע"ז ה"ר להשו"ע מדברי השט"מ ביצה הנ"ל. והנה בתוס' סוף תמורה הק' כיון דהנשרפין אפרן מותר משום דנעשה מצותן א"כ גם ע"ז יהי' אפרו מותר ותירצו משום דכתי' ולא ידבק בידך מאומה וגו' ודרשה זו לא מצינו בש"ס על אפר ולא נפלאת ולא רחוקה שיטת השט"מ הנ"ל דבאמת אפר ע"ז אין אסור אלא מדרבנן משום חומרא דע"ז:

וי"ל עוד דהנה בפסחים כ"ז: בעי מיני' רב"ח מר"ח תנור שהסיקו בעצי הקדש ואפה בו את הפת מהו אמר לי' הפת אסורה והק' הרש"ל הא הקדש אפרו אסור וא"כ אפי' אין שבח עצים בפת יאסור דהרי כל ההיתר דאשעב"פ משום דחשוב שנהנה ממשהו הנשרף כמ"ש התוס' ברישׁ סוגיין. ומהרש"א תי' דאכתי לא מסיק אדעתי' דאפר הקדש אסור. וק' לי דא"כ ש"מ דרבא ור"כ דאכתי לא אסקו אדעתי' דאפר הקדש אסור מ"מ ניחא להו דהפת אסורה ולמה זה ומה בכך דהקדש לא בטיל כיון דההנאה בא ממשהו הנשרף א"כ מהיתר הוא נהנה ומה צריך בטול:

וי"ל דמצד קו' זו נד השט"מ מדברי התוס' כ"ו: דטעם אשעב"פ משום דהנאה בא ממשהו הנשרף. אך ס"ל דעיקר ההיתר משום דהנאה בא משלהבת שאי"ב ממש. וידוע דכ"ד יש בו ארמ"ע. וכל זמן שיש בדבר יסוד האש דולק מחמת יסוד אש שבו. וכשכלה יסוד האש נעשה אפר וא"י לבעור ולהיות דולק. ע"כ כל שהוא יותר בעין חשוב יותר שלהבת שיש לו עיקר כי עיקר קישור השלהבת בגחלת הוא באמצעית חלקי יסוד האש שישנם עוד בהעצים ע"כ באבוקה כנגדו אסור וכל שנעשה גחלים וקרוב להיות אפר שאז חלקי

יסוד האש מועטים מאד וקצת שלהבת שבגחלים שזה עיקר הפועל הבשול ואפיי' אין לו רק קצת קישור עם הגחלת חשיב כאלו הי' השלהבת נפרד לעצמו וכששלהבת נפרדת מן הגחלת בכל איסורים מותר כמ"ש הטו"ז סי' קמ"ב סק"ג:

ודאתינן עלה להא דביצה ל"ט. הנה שם בתוס' דמוצא שלהבת בכלי חייב ול"א דהכלי בטל לשלהבת כמו מוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי שהכלי טפלה לו משום דשלהבת אין בו ממש [וכעין זה בשבת ס"א: דריח לית בי' ממשא כלל וע"כ אין הכלי טפל אליו] ושמעתי שגדול א' הק' לכ"ק רבינו הגדול בעל אג"ט ז"ל מגמ' שבת מ"ז. הנח לנר שמן ופתילה שנעשה בסיס לדבר האסור ואמר שהוא תמי' עצומה, ומצו' ליישב ונלע"ד הקלושה לפמ"ש הרשב"א ביצה שם דמש"ה אין הכלי בטל לשלהבת משום דא"א לשלהבת בלא כלי כוונתו דא"כ אא"ל דהכלי כליתא חשוב דהרי אם לא יהי' כלי לא יהי' שלהבת וכעין סברא זו ממש מבואר בתוס' סוכה י'. ד"ה פירש עלי' סדין מזה משמע דענין כלי טפלה לו הפירוש דחשיב כליתא. וי"ל בזה סברת התוס' ג"כ דכיון דשלהבת אי"ב ממש א"א שיהי' לו מציאות בלעדי כלי ע"כ א"א לומר על הכלי דהוי כליתא. אבל בסיס ענין אחר הוא לגמרי דכיון דמשמש למוקצה חשיב ג"כ מוקצה וכיון דאנן רוצין לומר דחשיב כליתא שפיר י"ל דהכלי בסיס לשלהבת דלגבי זה אין מתנגד הסברא דא"א לשלהבת בלא כלי אדרבא סברא זו מסייע ומחזק שיחשב הכלי בסיס מחמת זה. וק"ל ונכון בס"ד:

ובעיקר החקירה מה ענין ביטול הכלי לחפץ אם הוא כמאן דליתא או דחשיב כגוף החפץ יש לתלות זה באבעית הש"ס שבת ה: אגוז בכלי וכלי עץ ע"ג מים מהו, דאם נימא דהכלי בטל לאגוז וחשיב כלי כחפץ א' וכאגוז אריכתא פשוט דל"ח הנחה, אבל אם נימא דהביטול חשיב כליתא וכעין המבואר בנוב"י סי' א' לענין משיחת הגלאנץ בתפילין דאפי' נימא דכשר דל"ח כצפהו בזהב משום דבטל להבתים מ"מ אינו מועיל לענין הרביע אם אין בגוף הבתים רביע הנה דס"ל דבטל כמאן דליתא וכעין שכ' רש"י מנחות כ"ג. לענין בטול ברוב וכ"מ להדי' בסידור הרב ז"ל בסדר בה"נ פ"ב דין ג' לענין לפתן עיש"ה דוק ותשכח א"כ אין דנין רק על האגוז אז י"ל דחשיב כנח, ובמק"א הארכתי בזה:

סימן קיט

להרה"ג חו"ב וכו' כש"ת מ' ברוך לאזנאווסקי שליט"א רב בק"ק אויאזד כעת מו"ץ בפאביאניטיץ

ע"ד מי שנשא אשה ואח"כ נודע לו שאין לה נקבות כלל רק קצת עומק ברחם ובשעה שמטלת מים יוצא כעין טבור ששם יש נקב השתן ואינו יכול לבוא עלי' כדרך כל הארץ וכאשר שאל אותה למה רמיתני ענתה לו הלא בנים יש לך ותוכל להיות אצלי ותשפוך הזרע למקום שתרצה ועוד דברים מכוערים ונתקוטט עמה עד שרצתה מביתו וכו' וכו' אם מותר לבעל לישא אשה על אשתו זו בלא היתר ק' רבנים, וכת"ר מייתי מדברי חו"י סי' רכ"א דהא דכ' הרמב"ם טמטום וסריס קדושיהם ס' היינו בדידעי קודם קידושין וסברו וקבלו אבל בלי נודע להם בשעת קידושין אי"צ גט דהוי קידושי טעות דכיון דאי"ר לביאה כלל ליכא אינש דמחיל כה"ג וסיים שכן נ"ל להלכה ולא למעשה אך השבו"י סי' ק"מ חולק ע"ז בחזקת היד עיי"ש וי"ל דהיי"ד לענין להתירה בלא גט אבל לענין זה מודה השבו"י דיש להתיר לישא אשה על אשתו בלא היתר ק' רבנים עכ"ד:

לענ"ד יש לט פה עסק עם אנדרוגינוס כי באבני נזר יו"ד סי' שכ"ב צייר צורת אנדרוגינוס שיש לו נקבות כאשה וכשמתקשה יוצא הגוד לחוץ עיי"ש. ומסברא נראה כיון שמשונה משאר אנשים אין הנקב עמוק כ"כ כמו באשה ואין הבליטה כ"כ כמו באיש. וא"כ יש לה קצת עומק וקצת בליטה ומ"מ שייך גבי' בעילה אע"ג דאינו עמוק דהרי אתרבי הראה לענין עריות והראה שייך גם בקצת עומק [ובזה יתיישב קו' דמר ע"ד הה"מ פ"ד מה"א דמש"כ הרמב"ם שם דטמטום ואנדרוגנוס שנתקדשו ה"ז ס' קידושין דנפ"מ לענין הבא עליהם דרך נקבותן. וכ"ת הק' דהתינח באנדרוגנוס משא"כ בטומטם הרי אין להם זכרות ונקבות ולהנ"ל א"ש דמ"מ שייך הראה] אמנם פליגי הטו"ז וב"ש סי' כ' דהנה קימ"ל הראה זו הכנסת עטרה ולטו"ז שם כל שמכניס מקצת אבר חשיב הכנסת עטרה ולפ"ז גם בנ"ד שייך זה אך הב"ש כ' דצריך להכניס כל העטרה. אך אפשר דגם בנ"ד יש עומק כ"כ כדי להכניס כל העטרה ומה שאומר הבעל שיש קצת עומק מסתמא כוונתו שאין יכול להכניס שם כל האבר כדרך תשמיש ע"כ לע"ד קרוב הדבר מאד שהמתקדשת היא אנדרוגנוס. ובאנדרוגנוס יש פלוגתא אם הוא כזכר גמור לכ"ד. ודעת הר"י דהלכה כמ"ד שהוא כזכר. ובדעת הרא"ש וטור יש סתירות ע' ב"ח יו"ד סי' רס"ה. ועכ"פ מידי ספיקא לא נפקא ואם הוא כזכר לח חיילי קדושין כלל וכש"כ דל"ש בי' איסורא שלא לישא אשה עלי'. ואת"ל כהפוסקים דאנדרוגנוס ס' [ג"כ איכא ס' הנ"ל שמא הוא איש ולדעת הרמב"ם דס"ס משם א' הוי ג"כ ס"ס גם זה חשוב ס"ס] ותו אכתי איכא עוד ס' דדילמא הוי קדושי טעות דהרי בכתובות ע"ג: בכנס אשה ומצא בה מומין הוי ס' ומש"ה תצא בלא כתובה דס' איסורא לחומרא ס' ממון לקולא וא"כ הוי ס"ס א' דילמא הלכה כמ"ד שהוא כזכר ואפי' למ"ד ס' עכ"פ הוא ס' זכר ואת"ל נקבה דילמא הוי קדושי טעות ואי"צ

גט כלל. וזה אפי' בשאר מומין וכש"כ במום זה שדעת החוו"י להלכה שאי"צ גט כלל דבמום כזה ודאי לא מחיל אינש הא חדא:

ותו דהה"ע פ"א מהא"ב כ' בדעת רמב"ם דאע"ג דאנדרוגינוס ס' הוא מ"מ לענין משכב זכר דינו כזכר וכן לענין נשים מסוללות זו בזו דאיכא איסורא משום כמעשה ארץ מצרים לא תעשו ליכא באנדרוגנס כיון דיש בו מהות זכר לענין משכב זכר ל"ח כאשה נושאה אשה עי"ש א"כ י"ל לענין חר"ג דרבנן אזלי' בתר מהות זכרות ול"ח נושא ב' נשים דמצד זכרות שבה לא שמה אשה ע' שבת פ"ד: דבדרבנן היכא דאיכא למימר לקולא ולחומרא לקולא אמרינן:

ובתוספתא פי"א דנגעים דכמו דס' נגעים טהור ה"ה מחצה למחצה טהור הנה דמחצה דומה לס'. וה"נ כמו דסד"ר לקולא מחצה דומה לס' ואזלינן לקולא. ומחצה איכות דומה למחצה כמות כמבואר בר"ח פסחים ל'. לענין חמץ ע"י תערובות לא קניס ר"ש. וכ' הר"ח דחמץ של נכרי שקע"א חשוב כמו ע"י תערובות כיון דפתיך בי' צד נכרי שגורם היתר. וכעי"ז כ' הלח"מ בה' חגיגה לענין טופל דכשלוקח חגיגה ממעשר בהמה חשיב כמו טופל מעות למעות משום דמע"ב יש בה צד חולין לענין שנאכל במומו לבעלים. וכיון שיש מקצת איכות חולין ומקצת איכות קדשים הוי כטופל מעות חולין עם מעות קדשים. וגוף הסברא דמחצה איכות דומה למחצה כמות מבואר בגמ' יבמות נ"ב: בנותן גט למאמרו ולא לזיקתו אי נימא דמאמר ע"ג זיקה קא רמי הוי כמגרש חצי אשה. וכעי"ז בירושלמי הובא ברשב"א ר"פ המגרש דכמו דערו' פוטרת צרתה ה"ה באשה עצמה שיש בה ב' מהותין מהות ערו' ומהות יבמה צד ערו' שבה פוטרת צרתה ע"כ כל יבמה שאין כלה לפנים צד הקנוי שבה נדון משום ערו' וערו' פוטרת צרתה. וע"ע בחי' הר"ן ב"מ מ"א לענין שליחות יד צריכה חסרון דמקצת איכות דומה למקצת כמות:

ותו דבס' ישועות מלכו חאה"ע סי' ג' כ' דמעיקר הדין בכל מום שלא הכיר בה יש להתיר בלא מאה רבנים כיון דהוי רק ס' מקודשת ובחדר"ג בזה"ז הוי סד"ר ולקולא. אך כ' דמאחר שלא ראינו לרבנן קשישאי דעבדי הכי אין להתיר דבר התמו' לרבים ע"כ יש ליקח היתר מק' רבנים אך בדלא אפשר יש לצרף ב' רבנים לזה ולהתיר עיי"ש ובמום גדול כנ"ד דלא שכיח כלל ואין ע"ז ראי' מרבנן קשישאי דלא עבדי הכי וגם אינו דבר התמו' לרבים להתיר במום גדול כזה היוצא מגדר המציאות כדאי הוא הגאון האדיר ז"ל לסמוך עליו ולהתיר בלא ק' רבנים גם הסניף שכ' כת"ר דכיון דמסרבת לבא לד"ת הרי כעוברת על דת כמ"ש ח"ס ח"ב סי' קס"ז ובשו"ת ד"ח אהע"ז סו' נ"א טוב הוא:

סימן קכ

לכבוד ידידי היקר החריף ובקי מאוד נעלה שה"י מ' אברהם ראטענבערג נ"י נכד כ"ק אדמו"ר בעל שם משמואל זצוקלה"ה

מה שהקשית על קו' הש"ס ר"ה לד. אלא ר"א מאי אתקין וכו' מספקא לי' דילמא גנוחי גנח ויילולי ייליל. משמע דהמקשן לא ס"ל כן וא"כ הו"ל למחזי כמה שיעור תקיעה דתקנת ר' אבהו ואם תיקן י"ח טרומייטין ממילא ש"מ דמספק"ל דילמא גנוחי ויילולי. הנה פשוט דר"א תיקן כסדר חשר"ת ח"י טרומייטין כשיעור תרועה מסדר זה שהיא שברים תרועה ובגוף הדין אין כל ס' אפי' להמקשן דהרי שפתיו ברור מללו לתקוע תקיעה שברים תרועה ותקיעה הנה דכך שיעור תרועה דסדר זה וא"א לומר אחרת וכיון דשיעור תקיעה כתרועה ממילא תקיעה דסדר זה ח"י טרומיטין. אך המקשן הוא גופי' קשי' לי' למה לי לעשות תרועה כפולה וארוכה כ"כ אף שידע וראה בעליל דעת ר"א בסדר זה מ"מ פריך להבין טעמא של דבר כי לא ידע מאי היא. וקו' זו תסוב בין אגוף התרועה בין אתקיעה שתלוי' בתרועה כי הכל א'. וע"ז משני דמספק"ל דילמא גנח ויליל יחד:

ובגוף דברי תוס' ר"ה ל"ג: דצריך להאריך בשל תשר"ק יותר משל קש"ק וכו' והמהרש"א והג"א הקשו סתירה דבריהם כי לפני זה כ' להיפוך שאין להאריך בשבר רק כג' טרומיטין אף דבאותו סדר עומדין בתש"ת דשיעור תקיעה דידי' ארוך יותר, לעד"נ בזה דהנה ידוע דעת רב האי גאון ז"ל דאין בזה ספק כלל דכלם יוצאין לכו"ע בין מאן דגנח בין מאן דיילול בין מאן דעביד גנוחי ויילול יחד משום דהכל בכלל תרועה שיש עושין כן ויש עושין כן [וע' ריטב"א דתרועה תלי' לפי מנהג אנשים כד איתרע מילתא באיזה ענין הם עושין כך הוא התרועה של תורה ע"ש. ואולי יש לתלות זה באיבעי' דחולין צ': באית לי' ולא עגיל אי אזלינן בתר דידי' או בתר מיני']. אך המלחמות ה' חולק עליו דאינו יוצא רק בכלם יחד וכ"א ספק הוא. מ"מ נלענ"ד אליבא דר"א דאין ס' זה דומה לכל ס' דדינא דשייך בי' קמא שמיא גליא שהוא ס' אולי יוצא בו לגמרי אולי אין יוצא ז"א רק היא כעין ס' דביהשמ"ש שכ' המהר"ל בגו"א שהוא ספק בעצם וא"א לפשוט ס' זה וכעין זה בריטב"א יומא מז: ואביא קצת דוגמא לזה המקדש א' משתי אחיות למ"ד קידושין שאמס"ל הוו קידושין דחלין הקידושין. מ"מ ל"ש בס' זה לומר קמי שמיא גליא לומר שזו מקודשת ולא זו רק בשניהם הם שוין ושקולין וכמו שאפשר שזו המקודשת כן אפשר בהיפוך ומאי חזית ומ"מ הבא על אחת מהן א"א לחייבו כבא על א"א דסו"ס ס' הוא רק כשבא על שתיהן חייב למ"ד התראת ס' שמה התראה ה"נ בנ"ד מי שתקע תש"ת לבד ל"ש קמי

שמיא גליא שיצא או שלא יצא כי באמת הכל שוה בין גנוחי בין ילולי בין שניהם כי כ"א מהן יש עלי' קצת מצוה מפאת אותן בנ"א שנוהגין כד איתרע בהו מילתא שעושין כן. והוא כעין ח"ש מצוה באיכות ומ"מ שלימות המצוה הוא רק כשעושה השבר בכל האופנים מתאים לפי כל המנהגים נמצא גם לדברי רמב"ן אין אלו מטעים את אלו אך זה החילוק דלרה"ג בין מי שעושה גנוחי בין מי שעושה ילולי וכו' יי"ח בודאי ולרמב"ן בין מי שעושה כן בין מי שעושה כן בודאי איי"ח בשלימות עד שיעשה כדברי כולן. ודבר שאינו בשלימות נקרא ג"כ ס' כמו דמצינו במשנה יבמות דף ל': דגירושין שיש להם קצת פסול נקרא במשנה ס' גירושין עיי"ש ע"כ אמרי' בגמ' ע"ז לשון מספקא לי'. ואולי הרמב"ן לא ס"ל כן מ"מ י"ל דהתוס' ס"ל כן וע"כ ס"ל ואפי' בשעת תקיעות דתש"ת צריך לדקדק שלא יהא עלי' שם תקיעה כלל דכיון דשיעור תקיעה כתרועה וכיון דגם על ילולי לבד יש קצת שם תרועה מ"מ בתקיעה דשיעור זה יש עלי' שם תקיעה בצד מה אצל כל הסדרים. ואולי יל"פ דברי התוס' בסוף דבור הנ"ל שאם אינו בקי רק בגנוחי גנח לא יתקע כלל וק' למה לא יתקע כלל מס' כמו שהבאת בשם כ"ק מרן בעל שמ"ש זצוקללה"ה ולהנ"ל י"ל דכאן לא דמי לס' דבס' בעלמא נ"ל דקמי שמי' גליא שיצא ע"כ צריך לקיים המצוה מס' משא"כ בנ"ד דבודאי אין בו שלימות המצוה. וי"ל דס"ל להתוס' דבחצי שיעור מצוה אין בו מצוה כלל וה"ה בחצי שיעור באיכות אי"ב מצוה כלל. ועי' חי' הר"ן סו"פ המפקיד לענין ש"י צריכה חסרון דאיכות דומה לכמות וכעי"ז מבואר ביבמות נ"ב: דאי מאמר ע"ג זיקה רמי חשוב כמגרש חצי אשה. וע' ר"ח פסחים ל'. גם כי קניס ר"ש בחמץ אבל ע"י תערובת לא קניס:

ובעיקר קו' השמ"ש זצ"ל הנה בפמ"ג בפ"כ נסתפק לומר דהא דסד"א לחומרא וס' קרא ק"ש חוזר וקורא היי"ד במקום שאם עשה בודאי יקיים מצו' אבל אם אחר שיעשה עדיין נשאר בס' כגון שאין יודע רק ברכה א' מבהמ"ז דאפשר שיניחה כלל אי"צ לעשות מספק. וי"ל דתוס' ס"ל כפן השני של הפמ"ג וע"כ אי"צ לעשות. וידעתי דהר"ן סוכה מ"ז: כ' להיפוך גבי אי מתרמי לולב בהש"מ. מ"מ התוס' אפשר דס"ל כפן השני של הפמ"ג. ואולי י"ל דבפלוגתא תלי דלמ"ד מצאצ"כ צריך לקיים גם בכה"ג אך למ"ד מצ"כ ובבב"ת קמ"ב. דהיכא דרפויי מרפי' בידי' ל"ח כוונה ע"כ במקום שישאר ס' אי"צ לעשות כיון דגם אם יעשה מאומה לא ישא בעמלו:

ומה שתירצת קו' השמ"ש ז"ל הנ"ל בהקדם דברי אבני נזר סי' ת"מ דאם עושה מצו' שיש עלי' ס"ס אם שם מצו' עלי' אי"צ לעשות כלל וע"ז הק' מתשר"ת תש"ת תר"ת דעל כל סדר יש ס"ס שאין בה מצו', ותירצת דדנין על כל הסדרים יחד. וא"כ היי"ד כשיודע

כל הסדרים הא אינו יודע רק א' שוב אי"צ לעשות כלל משום דעל מעשה זו יש ס"ס אולי אינו יוצא בה לכאו' הוא עצה מושכלת. אמנם לדין יש תשובה דפשטות הסברא הוא להיפך דדנין על כל מעשה בפ"ע ואם על כל מעשה בפ"ע יש ס"ס אין תקיעה שני' מצלת אותה מידי מתעסק, אך דכירנא כי בחדושיי כ' על פסחים ס"ה. דפליגי ר"א ורבנן במכבד דפלוגתתם הוא אם דנין על כל כיבוד וכיבוד בפ"ע דאז הוי דשא"מ ולא הוי פ"ר. אמנם מאן דאוסר ס"ל דדנין על כל הכיבוד של כל הבית יחד ואז יש פ"ר ולפ"ז סברתך תלוי בפלוגתא דר"א ורבנן. דמתעסק ודשא"מ בני רקתא חדא אינון כמ"ש רמב"ן ע"ז ס"ו. ור"ן פ' גה"נ. וכמו דדנין על כל הכיבודים להוציא מידי דשא"מ כמ"כ י"ל דדנין על כל התקיעות יחד להוציא מידי מתעסק:

אמנם בעיקר קו' הנ"ל על תוס' ל"ג: יש ליישב בפשיטות [ואי"צ לבא להקדם דברי אבני נזר סי' ת"מ דהתם מיירי בטמטום דחייב מס' לשמוע מזכר ודאי. והק' הטו"א דגם טמטום יוכל להוציאו מצד ס"ס א' שמא הוא נקבה ואת"ל זכר שמא גם המוציא זכר וע"ז חידש באבני נזר דאע"ג דאחר שישמע מטמטום יהי' פטור מס"ס מ"מ כיון דיש ס' על המעשה אם הוא מצו' פטור לגמרי] אבל בנ"ד הדבר פשוט מאד כיון דאין בקי רק שהחי וא"כ הוי ס"ס אם יקיים בזה מצו' ואף אחר שיתקעסוה ישאר חיוב גמור מצד ס"ס בזה י"ל בפשיטות דפטור מס"ס כמו בכה"ת דס"ס לקולא וזה תירוץ פשוט ונכון:

סימן קכא

להרבני החו"ב ר' שלמה נ"י מזאוויערצא

אשר התפלא כל מה שאני נוהג להדליק נ"ח במוקדם נגד הכתוב בשו"ע ס' תרע"ב דצריך להדליק עם סוף שקיעתה דהיא צה"כ כמ"ש המג"א שם הנני לבאר טעמי ונמוקי הנה אף לדעת השו"ע וכהבנת המג"א דזמן הדלקה הוא אחר צה"כ מ"מ לאחר שעברו ח"י מינוטין לכל היותר אחר תחלת השקיעה חשיב צה"כ לדעת הגאונים שהביא בשו"ת ר"מ אלשקר דהא דאמרי' שבת לד. דמשקיעת החמה עד צה"כ איכא ג' רבעי מיל הוא מתחלת השקיעה, דהנה בתוס' שם לה. הקשו סתירת הסוגיות דבשבת שם אמרי' דמשקעה"ח עד צה"כ איכא ג' רבעי מיל ואלו בפסחים צד. דמשקה"ח עד צה"כ איכא ד' מילין. ותי' ר"ת דבפסחים מיירי בתחלת שקיעה וכאן מיירי בסוף שקיעה שכבר נכנסה חמה בעובי הרקיע אמנם הר"ם אלשקר הביא בשם הגאונים ר' שרירא ורב האי. ורבנו חננאל. והרי"ף. והרמב"ם. וראב"ן וכו' דלעולם מתחלת שקיעה מתחיל ביהש"מ וג' רבע מיל אחר תחלת שקיעה היא צה"כ והוא לילה ודאי לכ"ד [והא דפסחים צ"ד. דמשקיעת

החמה עד צה"כ ד' מילין היינו יציאת כל הכוכבים אבל כאן בשבת מירי בצה"כ ע"פ תורה דלזה סגי בג' כוכבים בינונים להחשב לילה ע"פ תורה וזה אינו משתהה רק ג' רבעי מיל) והנה יש פלוגתא בין הפוסקים אם שיעור מיל הוא כ"ד מינוט או ח"י מינוט כמו שהאריך בזה הח"י באו"ח סי' תנ"ה ולדיעה דמיל הוא כ"ד מינוט שיעור ג' רבעי מיל ח"י מינוט ולדעה השני' שיעור ג' רבעי מיל י"ג מינוט וחצי. ואחר שעבר שיעור זה מתחלת השקיעה הוי לילה גמור לדעת הגאונים ז"ל וזה חשוב צה"כ נמצא דאם מדליקין ח"י מינוט אחר תחלת שקיעה מקיימין המצוה לדעת הרמב"ם והשו"ע:

הן אמת דלדעת ר"ת ז"ל הנ"ל ל"ח צה"כ רק ד' מילין אחר תחלת שקיעה והרב בשו"ע פי' כר"ת. אמנם הרב ז"ל בעצמו בסידור שלו כ' דהעיקר כדעת הגאונים וכ' דשיטת ר"ת ז"ל הוא נגד החוש ופליאה נשגבה. וכ' עוד דר"ת ז"ל וסייעתו יחידאי נינהו נגד הגאונים הראשונים ז"ל רב האי ור' שרירא ור"ח והרי"ף והרמב"ם והראב"ן ור"י בעל התוס' ובעל העיטור ואינהו בתראי נינהו נגד הר"ת. גם הגר"א ז"ל באו"ח סי' רס"א האריך מאוד לברר הלכה כהגאונים ז"ל ותמה מאוד על שיטת ר"ת ז"ל שהוא נגד החוש. שכ' דהחמה אחר השקיעה הולכת למעלה לצד כיפת הרקיע יע"ש וכן בעל השו"ע אף דבאו"ח פי' כר"ת מ"מ ביו"ד חזר בו ופ' כהגאונים כמ"ש הרב ז"ל בסידור והגר"א ז"ל. והש"ך ביו"ד בה' מילה גם באבני נזר או"ח סו' תצ"ו סק"ד כ' וז"ל וכבר הכריע כן הרב מלאדי ז"ל בראיות ברורות ומוכרחות כשיטת הגאונים וכפסק השו"ע ביו"ד שחזר בו ממה שכ' באו"ח כשיטת ר"ת וכן הגר"א ז"ל מווילנא וכן דעת מהר"ל ז"ל בגור ארי' למס' שבת עכ"ל נמצא לפי פסק הרב ז"ל בסידור והגר"א ז"ל ומרן זצ"ל באבני נזר כרוב הגאונים וכמו שהעיר הרב ז"ל דר"ת וסייעתו יחידאי נינהו נגדם הדין ברור להדליק נ"ח ג' רבעי מיל אחר תחלת שקיעה דהיא או י"ג מינוט וחצי אחר שקיעה או ח"י מינוט אחר שקיעה כנ"ל:

ואף דלכאורה ק' על שיטה זו דהרי עינים הרואות דח"י מינוט אחר שקיעה עדיין ליכא ג' כוכבים בינונים [דאלו כוכבים גדולים ל"מ] כבר תירץ הרב ז"ל בסידור וז"ל שאז הוא זמן צאת ג' כוכבים בינונים וכו' דהיינו שאז "כשהרקיע בטהרתו" "והאויר זך" נראים אז ג' כוכבים בינונים "וזכי הראות" מאצטגנינין הבקיאים בגודל גוף הכוכבים "ברקיע" "ובגודל אורם" ויודעים שאלו ג' הנראים הם בינונים בגודל גופן ברקיע וגם באורם וכו' עי"ש. הנה כ' כמה תנאים א' שיהי' הרקיע בטהרתו והאויר זך והרואה יהי' מזכי הראות גם שיעור בינונים אינו לפי מראיהן למטה רק להיודעים באצטגנינות גודל גופן ברקיע גם בינונים באורה. ואין אתנו בקיאים כאלה והנה לשון השו"ע סי' תרע"ב הנ"ל הוא

מועתק מלשון הרמב"ם והרמב"ם הרי ס"ל כהגאונים כמ"ש הש"ך ביו"ד סי' רס"ו והרב ז"ל מלאדי בסידור הנ"ל וא"כ הדבר ברור שכונת הרמב"ם והש"ך היינו ג' רבעי מיל אחר תחלת שקיעה [או י"ג מינוט וחצי למאן דאית לי'] מקיים המצוה ממש כמ"ש הרמב"ם והשו"ע. והמאחר מזמן הזה עובר על דברי הרמב"ם והשו"ע שכתבו אחר שכתבו שיעור הנ"ל לא מאחרים ולא מקדימים עיי"ש ואח"ז כ' השו"ע ויש מי שאומר שאם הוא טרוד יכול להקדים מפלג המנחה למעלה ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק עכ"ל. נמצא דהמקדים על זמן הנ"ל אינו עובר על דברי השו"ע עכ"פ להיש מי שאומר [ואף דיש מי שאומר כתב דוקא בשעה"ד מ"מ המקדים כדי לחוש לדעת ר"ן ובה"ג דס"ל דזמן הדלקת נ"ח מתחילת שקיעה או שמקדים מזמן ר"ת מחמת שחושש לשיטת הגאונים חשוב ג"כ כשעה"ד כמ"ש הרמ"א ז"ל בכ"מ ביו"ד ובאו"ח דלכבוד שבת דמי כשעה"ד וכעי"ז בתוס' פסחים י"א. דצורך מצוה חשוב כמו פסידא ע"ש] משא"כ מי שמאחר מזמן הנ"ל ודאי עובר על דברי השו"ע ואין לו פתחון פה. ואם עובר מועד הנ"ל חצי שעה מכניס עצמו בס' ברכה לבטלה כי לדעת הר' פורת דאחר שעבר זה הזמן גם בזה"ז אין עוד זמן הדלקה ואין מקיים המצוה אז ואף דהר"י ז"ל כתב דבזה"ז אין להקפיד מ"מ כ' הב"י דהוי ס' דדינא והמג"א סק"ו כ' דלפ"ז אין לברך אך מהשו"ע משמע דעתו שיברך. אמנם המהר"ל ז"ל בס' נר מצוה האריך לברר דגם בזה"ז זמן הדלקה דוקא משתשקע חמה עד שתכלה רגל מן השוק ולא יותר. נמצא דלדעת הר' פורת ומהר"ל אם עבר חצי שעה ממועד הנ"ל אינו מקיים מצוה לדעת הגאונים ז"ל שדעתם עקרית להלכה כמ"ש הרב ז"ל והגר"א ז"ל ואבני מר ז"ל כנ"ל:

והנני מוסיף לבאר דלו יהיבנא דאין ההלכה מוכרעת כדברי הגאונים ז"ל אך שהיא ס' השקול אי הלכה כהגאונים או כר"ת וסייעתו [ומה שתמהו הרב ז"ל והגר"א ז"ל על שיטת ר"ת ז"ל דהחמה מהלכת בלילה למעלה מן הרקיע שהוא נגד החוש לענ"ד אין בזה תימה כ"כ על ר"ת ז"ל דהנה בפסחים צ"ד: חכמי ישראל אומרים חמה מהלכת וכו' בלילה למעלה מהרקיע וחכמי או"ה אומרים חמה מהלכת בלילה למטה מן הקרקע אמר רבי ונראין דבריהם מדברינו וכ' השט"מ כתובות י"ג: בשם ר"ח (והובא בגליון הש"ס שם] דאע"ג דנצחו חכמי או"ה לחכמי ישראל היינו נצחון בטענות אבל האמת הוא כחכמי ישראל עי"ש הנה אנו רואין כי גם ר"ת ז"ל ידע דיותר נראין דברי חכמי או"ה בראיות וטענות דהחמה מהלכת בלילה למטה מהקרקע ומ"מ האמת כחכמי ישראל וא"כ אין מקום להק' על ר"ת ז"ל מן החוש כי ר"ת ז"ל בעצמו ידע מזה כי לפי מראות עינים נראה כן מחמת ראיות וטענות וגם זה הוא בכלל הראיות מה שנראה כן לכאו' בחוש אבל

האמת אינו כן הא חדא. ותו אף אם ניהב דהאמת כחכמי או"ה דחמה מהלכת בלילה למטה מקרקע. מ"מ י"ל דביהש"מ מתחיל ג' מיל ורבע אחר תחלת שקיעה שאז נתרחקה החמה הרבה מאופק שלנו אבל קודם לכן עדיין קוי האור מגיע לכאן מן החמה ע"כ חשוב יום כמ"ש ויקרא אלקים לאור יום ומה דנקט ר"ת ז"ל דהחמה מהלכת למעלה מהרקיע משום דלשיטתי' אזיל בשטמ"ק כתובות הנ"ל וכיון דלר"ח ז"ל קושטא דמלתא כן הוא נקיט הכי אבל עיקר שיטתו אינו תלוי בזה ואפי' נימא דהחמה מהלכת בלילה למטה מקרקע אפשר לומר כר"ת ז"ל בענין שיעור ביהש"מ [שוב הראני בתוס' רי"ד שבת ל"ה: כ' כן דאף אם נימא דבלילה החמה מהלכת למטה מן הקרקע ג"כ י"ל כר"ת וברוך שכוונתי לדעת קדושים]. מ"מ נכון יותר להדליק בזמן הגאונים ז"ל דהוא ג' רבעי מיל אחר תחלת, שקיעה מתרי טעמי א' דכ' הר"ן פ"ק דמגלה בעיירות המסופקות אם הם מוק"ח מימות יב"נ או לא א"א לפוטרן לגמרי מקריאת מגלה משום ס' דרבנן לקולא דא"כ בודאי לא יקיימו המצוה והיכא דהוי תרתי דסתרי ל"א סד"ר לקולא ומש"ה קורא בראשון ופטור משני ע"ש וה"נ כיון דלהר' פורת ומהר"ל ז"ל אינו יוצא יד"ח רק בזמן המפורש בגמ' משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק נמצא דלר"ת ז"ל אין זמן מצוה רק ד' מילין אחר שקיעה. ולגאונים ז"ל אין זמן המצו' רק חצי שעה הראשונה המתחלת ג' רבעי מיל אחר תחלת שקיעה ולא יותר. וכיון דלפוטרו בב' הזמנים מהדלקת נ"ח מצד סד"ר לקולא א"א דא"כ בודאי לא יקיים המצו' ע"כ יקיים המצוה בזמן הבא ראשון ופטור בזמן השני כמו התם דקורא בראשון ופטור בשני. טעם שני דבשלמא אם מדליק בזמן הראשון שהוא זמן הדלקה להגאונים ז"ל אע"ג דלר"ת ז"ל אין זמנה אז [אף שאי"ז אמת דהרי בשעה"ד יוצא מפלג המנחה כנ"ל. מ"מ לו יהיבנא גם זה דגם לר"ת אינו ייד"ח בזמן הגאונים] מ"מ כיון דס' השקול הוא אם כר"ת ז"ל אם כהגאונים ז"ל דאין לומר דהלכה ברורה כר"ת ז"ל דפוק חזי מה עמא דבר לענין הדלקת נרות בעש"ק שממהרין להדליק קודם שקה"ח ואם מי מישראל ידליק נר חצ"ש אחר שקה"ח בעש"ק ודאי נחשב למחלל ש"ק אם הוא במזיד וגם הבא לשאול אחר שקה"ח אם מותר להדליק את הנר בודאי כל רב ומורה יורה לו שאסור להדליק בעצמו רק ע"י נכרי כידוע ואם הי' הלכה כר"ת הרי עדיין יום גמור ג' מילין ורביע אחר שקה"ח שהוא זמן רב אח"כ ולדיעה א' הוא תשעים מינוט שהוא שעה ומחצה ולדיעה א' הוא שעה א' חסר מינוט ומחצה דוק ותשכח. והאמור יאמר שום בר ישראל בזמננו שמותר להדליק נר בעש"ק שעה ומחצה אחר שקיעה או שעה חסר מינוט ומחצה אחר שקיעה. ודאי לא. א"כ לפנינו דעכ"פ אין ברור דהלכה כר"ת ז"ל רק דאפשר לומר שהוא ס' השקול אם כהגאונים ז"ל אם כר"ת

ז"ל וכיון דהוא ס' א"כ יוצא אז ידי מצות הדלקת נ"ח מצד ס' דרבנן להקל. ומותר לברך עלי' ג"כ כמבואר במג"א סי' קנ"ט סקט"ו דהעושה מצוה מצד סד"ר לקולא ג"כ יכול לברך. וכן מבואר להדיא בתוס' מנחות סו. דמותר לספור ספירת העומר ביהש"מ ולברך משום דספירה בזה"ז דרבנן הו"ל סד"ר ולקולא. הנה דמצד סד"ר לקולא מותר לברך ג"כ וה"נ דכוותה. אמנם אם נעשה המצו' בזמן דר"ת ז"ל נלע"ד הקלושה דל"ש לברך אז מצד סד"ר לקולא דאדרבא כיון דסד"ר לקולא א"כ פטור אז לגמרי ממצות הדלקה מצד סד"ר לקולא דאולי כבר עבר הזמן. בשלמא אם מדליק בזמן הראשון ל"ש לפוטרו מצד סד"ר לקולא דאכתי חייב ממנ"פ רק דס' אם צריך להמתין עד אח"כ או לא ע"ז שפיר הוי קולא דאי"צ להמתין ויוצא גם עתה וזה דומה ממש להא דתוס' מנחות סו הנ"ל דמותר לספור ביהש"מ מצד ס' דרבנן לקולא ואי"צ להמתין עד שיהי' ודאי לילה. משא"כ אם עבר זמן א'. עתה יש לפוטרו לגמרי ממצו' מצד סד"ר לקולא וא"כ אין רשאי לברך ומה"ט פקפק המג"א סי' תער"ב סק"ו איך מותר לברך אחר שעברה חצי שעה הראשונה מצד שסומכין ע"ד הר"י דבזמנינו זמנה כל הלילה. והא מצד ס' אינו רשאי לברך. ונלע"ד ראי' ברורה לדבריו ממש"כ הר"ן סוכה מזי דמי שלא נטל את הלולב ביום ז' דסוכות כל היום והובא לפניו לולב ביהש"מ פטור לגמרי משום דנטילת לולב בשאר ימים דרבנן וסד"ר לקולא הנה דבעבר הזמן מצוה אזלינין לקולא וה"נ דכוותה וכיון דע"פ דין פטור לגמרי אז אפי' ירצה להחמיר על עצמו ולהדליק מ"מ איך יכול לברך מספק

ובחידושי ישבתי מנהג העולם שמדליקין אחר הזמן ומברכין מס' שמא הלכה כר"י וכתבתי דגם בזה שייך לברך מצד סד"ר לקולא שהרי הרב אומר כן. הרב ז"ל בסידור דמתפללין מנחה בהש"מ מצד ס' דרבנן לקולא. וק' אדרבה כיון דבהש"מ הוא וס' שמא כבר עבר הזמן א"כ יהי' פטור לגמרי מצד ס'. וע"כ דגם בכה"ג אמרי' סד"ר לקולא ומותר לברך מס' שהרי מתפלל שמונה עשר ברכות בבהש"מ שהוא ספק וראי' לדברי הרב ז"ל מהא דר"פ תפלת השחר דאמרי' לענין תפלת מנחה עד פלג המנחה או עד הערב דפליגי ר"י ורבנן ואמרי' דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד והטעם משום דסד"ר לקולא וק' דאחר שעבר פלג המנחה לר' יהודה פטור מתפלה לגמרי וא"כ איכה מותר לו להתפלל מצד ס' אדרבא כיון דסד"ר להקל פטור בודאי לגמרי כנ"ל וע"כ דאפי' בס' אם עבר הזמן מצוה מ"מ מותר לעשות המצו' ולברך מצד סד"ר לקולא. וצ"ל דלא דמי לדברי הר"ן סוכה מז. דהתם מעיקרא לא הי' לו לולב ולא נתכוין להמתין עד שיעבור הזמן ע"כ פטור אח"כ מצד סד"ר לקולא משא"כ כאן במנחה שהוא מעביר הזמן במזיד ואם בא לשאול אם מותר לו להמתין עד בהש"מ מורין לו דמותר משום סד"ר לקולא וכיון דמעיקרא

המתין במזיד עד ביהש"מ על סמך ס' דרבנן לקולא ממילא א"א לפוטרו אח"כ מתפלה מצד ס' דרבנן להקל דא"כ הוי תרתי דסתרי דמעיקרא התרת לו להמתין עד ביהש"מ מצד סד"ר לקולא והיינו ס' שמא גם ביהש"מ זמן מנחה. ועתה תפטרנו ג"כ מצד סד"ר ולהיפך ס' שמא כבר עבר זמנה. והיכא דתרתי סתרי אהדדי ל"א סד"ר לקולא כמ"ש הר"ן פסחים קח. וכן פ"ק דמגילה, ותוס' ביצה יד. ע"כ שפיר מותר לו להתפלל גם ביהש"מ מצד סד"ר לקולא דכיון דמעיקרא הי' מותר לו להמתין מצד ס' דרבנן לקולא ממילא א"א לפוטרו אח"כ לגמרי מצד סד"ר לקולא ושפיר מדליק ומברך:

אמנם לענ"ד י"ל דשאני תפלת מנחה דשם ל"ש לפטרו לגמרי ביהש"מ מצד סד"ר לקולא דאכתי יש לו תשלומין בלילה להתפלל ב' תפלות דטעה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית ב' כדאיתא בגמ' ובש"ע סי' ק"ח [ואע"ג דבמזיד ופושע אין לו תשלומין כאן ל"ח מזיד כיון דמעיקרא התרת לו להמתין מצד סד"ר לקולא ואח"כ אתה פוטרו משום סד"ר לקולא, וא"כ מה שלא התפלל ביהש"מ הי' ברשות ב"ד] וכיון דבע"כ אין בידינו לפוטרו לגמרי שוב יכול להתפלל עתה משום סד"ר לקולא כעין דעת תוס' מנחות סו. דיכול לספור ביהש"מ מצד סד"ר לקולא דכל שעדיין נשאר החיוב עליו שפיר יכול לקיים המצוה מצד סד"ר לקולא. אבל בהא דר"ן סוכה דאין לו תשלומין שפיר פטור ביהש"מ מצד סד"ר לקולא (ואם כנים דברינו יצמח חידוש דבר"ח במנחה אין להתפלל ביהש"מ דא"כ לא יוכל להזכיר של ר"ח מצד סד"ר לקולא דלענין יעלה ויבא בתפלת מנחה ל"ש תשלומין בלילה עי' תוס' ברכות כו: עוד יצמח דאשה שמתפללת תפלת מנחה כפשטא דמתני' ברכות כ': דחייבות בתפלה אין לה להתפלל ביהש"מ משום סד"ר לקולא ולגבה ל"ש תשלומין כיון דמתפלת ערבית ודאי פטורה דתפ"ע רשות ונשים לא קבלינהו חובה וכיון שאין אצלה זמן תפלה בערבית ל"ש תשלומין וכיון דל"ש תשלומין בלילה שוב פטורה ביהש"מ מצד סד"ר לקולא. ויש לדחות דכמו דשייך תשלומין באנשים בערבית אע"ג דתפ"ע רשות וצ"ל משום שכ' התוס' בר"פ תפה"ש על הא דטעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית ב' והק' הא תפ"ע רשות וכן בהא דטעה ולא הזכיר של ר"ח בערבית דאין מחזירין אותו משום דאין מקדשין החודש בלילה תיפ"ל דתפ"ע רשות ותי' דמ"מ מצו' להתפלל ערבית שהרי יעקב תקנה וגם הוא כנגד איברין ופדרין שאין מעכבין ומ"מ מצו' איכא ה"נ בתפ"ע מצו' ואין לבטלה בחנם וא"כ ה"ה בנשים אין להם לבטל תפ"ע בחנם לאותן שרוצין לקיים דברי המשנה כפשטה [ואין רוצות לסמוך על הקולא שכ' המג"א סי' ק"ו דנשים חייבות בתפלה סגי בתפלה כ"ד ולא קאי על שמנה עשרה] אך רבינו יונה ר"פ תפה"ש בשם בה"ג כ' תי' אחר דהא דטעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית

שתים משום דקבלוהו חובה עיי"ש וא"כ נשים דלא קבלו חובה פטורין לגמרי ואה"נ דאפשר דאם לא התפללו מנחה ל"מ תשלומין בערבית ולענין הלכה אם נשים חייבות בתפלת ערבית [לאותן שרוצות לקיים המשנה דברכות כ' כפשטה וכפסק השו"ע סי' ק"ו] תלי בב' תירוצים הנ"ל. לתי' התוס' ר"פ תפה"ש ברכות כ"ו. ושבת ט': דמצו' איכא ואין לבטלה בחנם גם בנשים מצו' ואין לבטל בחנם. ולתי' רבינו יונה בשם בה"ג ר"פ תפה"ש דקבלוהו חובה א"כ נשים דלא קבלוהו חובה דרובא דרובא אין מתפללות כלל אפי בשחרית וסומכות על המג"א סי' ק"ו. ממי' מתפ"ע פטורות לגמרי וי"ל דגם להתוס' תלי בב' טעמים שכתב תוס' שבת ט': וכ' משום דיעקב תקנו ע"כ איכא מצו' י"ל גם בנשים כן. טעם שני דכנגד אימורין ופדרין תקנו' דאין מעכבים כפרה ומ"מ מצו' ה"נ תפ"ע. ונשים ל"ה להם חלק בק"צ ואין מצוות בזה כמבואר סנהדרין נא. א"כ אין לחייבן מחמת טעם זה. ולפ"ז גם בנ"ח דאין לו תשלומין שפיר י"ל דמשעבר חצי שעה ראשונה פטור לגמרי מצד סד"ר לקולא. וממילא אפי' רוצה להחמיר אינו רשאי לברך כיון דאינו מדינא רק חומרא בעלמא, ולפ"ז מי שרוצה להדליק ולברך בלי שום פקפוק אין לו עצה רק להדליק ג' רבעי מיל אחר תחלת שקיעה. וכ"ז אפי' אם ניהב דאין הלכה כהגאונים ז"ל אבל כבר הבאנו דהרב ז"ל מלאדי והגאון ז"ל האריכו בראיות ברורות ומוכרחות לברר הלכה כהגאונים ז"ל ואחריהם מרן שר התורה מסאכטשאב זצוקללה"ה שהסכים לזה שהעיקר הלכה כהגאונים ז"ל רב האי ור' שרירא. ור"ח ז"ל. והראב"ן. והרי"ף. והרמב"ם. והר"י. ובעל העיטור. ומהר"ל מפראג ז"ל וא"כ ברור דצריך להדליק במוקדם דהיינו לכל היותר ח"י מינוט אחר תחלת השקיעה [ולדיעה א' היינו י"ג מינוט וחצי אחר תחלת שקיעה]:

אמנם כ"ז כשנותן בנר שמן בצמצום על חצי שעה לא יותר. אמנם אני מורה לכל שואל להדליק נ"ח ח"י מינוט אחר תחלת שקיעה וליתן עכ"פ בנר א' מהשמנה נרות שמן הרבה שיהי' דולק חצי שעה אחר צה"כ ואז יוצא ידי חובת המצו' ברווחא דאז י"ח אף לדעת הר"ת ז"ל כמו שנתבאר לעיל מהשו"ע סי' תרע"ב דבשה"ד מותר להקדים מפלג המנחה ואין לך שעת הדחק גדול מזה שרוצה לציי"ח לדעת הגאונים שהם הרוב. ולענין שאר נרות שאינם חיוב רק למהדרין מן המהדרין הדבר ברור שיש לסמוך על דעת הגאונים ז"ל. והרי לעיל ביררתי דאפי' לא הי' הלכה מוכרעת כדברי הגאונים מ"מ הוי נכון לעשות המצו' בזמן הגאונים ז"ל ולסמוך ע"ז אפי' לענין עיקר המצו' וכש"כ כאן שאין דנין רק לענין הידור מצו' דמהדרין מן המהדרין וכש"כ קו"ח בן קו"ח שעיקר הלכה כהגאונים ז"ל נמצא דמי שעושה כן מקיים המצו' ברווחא בלי שום פקפוק:

ולענ"ד אם נותן בנר כשיעור שידליק ערך בד מינוט הוא דולק חצי שעה אחר צה"כ כי בצירוף ח"י מינוט אחר שקיעה הוא יותר משעה ומחצה ואע"ג דלדעת ר"ת ז"ל צה"כ הוא ד' מילין אחר שקה"ח הוא דוקא בימים השוין דהיינו לילי ניסן ותשרי משא"כ באמצע החורף הזמן פחות הרבה מזה לפי חשבון. ושעה א' אחר שקה"ח הוי צה"כ בימים האלו כאשר עינינו רואות וא"כ אם דולק שעה ומחצה הרי דולק חצי שעה אחר צה"כ הא חדא. ותו דאפשר דר"ת ס"ל כבה"ג וכן ר"פ במה מדליקין דזמן הדלקה בתחילת ביהש"מ לא בסופו נמצא דזמן הדלקה הוא ג' רבעי מיל קודם צה"כ וכיון דמה שנותן שמן יותר יי"ח גם לדעת ר"ת ז"ל אינו אלא חומרא בעלמא ודאי אין לגבב בזה חומרא על חומרא. ולומר דגם ר"ת ס"ל כהשו"ע ומרדכי דזמן הדלקה בסוף שקיעה דהוא צה"כ. ותו דאין סברא להפליג מחלוקתן כ"כ בדבר שתלוי במציאות כי במס' סופרים פ"כ איתא אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו הובא במג"א סי' תער"ב. ולגאונים ז"ל צ"ל דתיכף ג' רבעי מיל אחר שקיעה נאותין לאורו. ואם נימא דלר"ת ז"ל ג"כ אין זמנה רק בצה"כ דהיינו ד' מילין נמצא שיש חילוק גדול בין השיטות בטבע ובמציאות דלהגאונים ז"ל נאותין לאורו ג' רבעי מיל אחר תחלת שקיעה. ולר"ת ז"ל אין נאותין לאורו עד ד' מילין אחר סוף שקיעה והוא דחוק ורחוק לומר כן. ע"כ יותר נכון לקרב השיטות בכל האפשרי ולדעת ר"ת ז"ל זמן הדלקה נ"ח בתחלת שקיעה האחרונה כדעת ר"ן ובה"ג דמשתשקע החמה השנוי' בשבת כא: לגבי נ"ח פירושו מתחלת שקיעה והיינו למר כדאיתא ולמר כדאית לי' להגאונים ז"ל אליבא דר"ן ובה"ג פירושו תחלת שקיעה ראשונה. ולר"ת ז"ל פירושו תחלת שקיעה האחרונה דהיינו ג' מילין ורביע אחר תחלת שקיעה הראשונה] ע"כ נלע"ד דכשעושה כדברינו מקיים המצוה ברווחא:

ע"כ אני נהגתי שכל הנרות יהיו דולקין חצי שעה אחר צה"כ ברווחא. ולא מחמת שאני חושש לזה לדינא כי לדינא אין מקום לגבב כל החומרות במידי דרבנן בפרט בדבר שאינו אלא למהדרין מן המהדרין כאמור] אך באשר שאיני רוצה לפרוש ממנהג רוב ישראל שרובן אין מדליקין רק אחר צה"כ. וזאת למודעי כי הרב ז"ל בסידור כ' כי תחלת שקיעה האמתית הוא ד' מינוט אחר שקיעה הנראית עיי"ש נמצא דכל מה שכתבנו בסימן הזה ח"י מינוט אחר שקיעה האמיתית:

והנה לכאו' הי' מקום להדליק תיכף בתחלת שקיעה כדי לקיים המצוה גם לדעת הבה"ג שכל דבריו דברי קבלה שמבואר מדבריו שזמן הדלקה דוקא בתחלת שקיעה וכ"מ בר"ן ריש פ' במה מדליקין שהביא דבריו ופלפל עליהם ע"ש ואף דהרמב"ם והשו"ע פסקו דזמן הדלקה סוף שקיעה דהיינו צה"כ מ"מ אם יתן שמן כשיעור בנר א' עכ"פ]

שידלק חצ"ש אחר ח"י מינוט מתחלת שקיעה יוצא עכ"פ לכו"ע דלהשו"ע יוצא עכ"פ בדיעבד. ולר"ן ובה"ג מקיים המצו' לכתחלה משא"כ אם מדליק אחר שעברו ח"י מינוט מן השקיעה אינו מקיים המצו' לר"ן ובה"ג אפי' בדיעבד וא"כ נכון יותר לעשות המצוה ולקיימה אליבא דכו"ע. והרי כ' הר"ן ז"ל הובא דבריו בשו"ת הריב"ש סי' ש"צ דאף דאם יש להקל ע"פ דין במגלה הכתובה בלשון לעז מ"מ מאחר שיש בידינו להוציאם בלשון הקודש איך נכניס עצמנו במשעל הכרמים שאפי' בעניני העולם כל משכיל בורר לנפשו הדרך היותר בטוח ומשומר כש"כ בעניני המצות שהן כבשונו של עולם עכ"ל היקר וכן בנ"ד אף דנימא דהלכה כשו"ע מ"מ מאחר שבידינו לקיים המצוה ברווחא גם להר"ן ובה"ג בפרט שהפוסקים כתבו על בה"ג שכל דבריו דברי קבלה למה לא נעשה כן:

אמנם אחר העיון נלע"ד ברור שאין שום מקום להחמיר בזה וכל שמדליק תוך חצי שעה מתחלת שקיעה יד"ח גם לדעת ר"ן ובה"ג בלי שום פקפוק כלל וכלל. ואקדים לשון הר"ן שבת כא: בד"ה מצותה משתשקע החמה לאו למימרא שלא יהי' רשאי להדליק קודם זמן זה. דשבת יוכיח דצריך להדליק קודם שקיעת החמה לרבה דאמר בשלהי פרקין משתשקע החמה הוי ביהש"מ אלא עיקר מצותה קאמר ואי רוצה להקדים מקדים. אבל דברי בעל הלכות ז"ל נראה דדוקא נקיט משתשקע החמה ובערב שבת נמי מדליק אחר שקיעה וכר' יוסף דאמר משתשקע החמה עד שהכסיף התחתון והשו' לעליון יום עכ"ל הנה שני נביאים מתנבאים בסגנון א' דזמן הדלקת נ"ח הוא בתחלת ביהש"מ ולא בסופו כמבואר להדיא בדבריהם. אך לכאורה ק' על שיטתם דאיך יפרנסו הדלקת נ"ח במוש"ק דא"כ א"א להדליק בתחלת שקיעה דהיא ביהש"מ וס' כרת ואין לומר דשאני מוש"ק דלא אפשר יש לו זמן מאוחר דא"כ מה קשי' להו מערב שבת. וע"כ ס"ל דכיון דחכמז"ל קבעו זמן לח' ימי חנוכה מסתמא ראוי לקיים המצוה בכל השמונת ימים באותו זמן וא"כ ק' איך מצאנו ידינו ורגלינו בהדלקה במוש"ק:

ונראה דהנה תוס' שבת כא: ד"ה דאם לא אדליק מדליק אבל מכאן ואילך עבר הזמן ואומר הר"י פורת דיש ליזהר ולהדליק בלילה מיד שלא יאחר יותר מדאי ומ"מ אם איחר ידליק מס' דהא משני שנויא אחריתא. ומזה נראה דס"ל לר' פורת דהני תרי שינויי דאם לא ידליק מדליק א"נ לשיעורא פליגי אהדדי דאי נימא דס"ל כדעת הרמב"ם דלשני התרוצים בעינן חצי שעה וגם דוקא אותה החצי שעה א"כ מה כתבו שלא יאחר יותר מדי אפי' מאחר מעט מתחלת הזמן הרי חסר לו מקצת מן השיעור חצי שעה, ע"כ נראה דהני לישנא פליגי וללישנא קמא דאי לא אדליק מדליק. ל"ב כלל חצי שעה רק בהדלקה סגי רק דזמן הדלקה הוא באותה חצי שעה. ולתי' ב' בעי חצי שעה אבל לאו דוקא באותה

חצ"ש רק שיעורא קמ"ל דמשך הדלקה יהי' כשיעור הזה אפי' בסוף הלילה סגי וזה דומה אהא דאמרי' בעלמא כמה שיעורו מיל כמחמתן לטבריא. ה"נ שיעור הדלקה כשיעור שיש משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק אבל זמנו כל הלילה. וכמו בזה"ז דלר"י זמנו כל הלילה. ומ"מ שיעור ג"כ חצי שעה אע"ג דל"ש השתא טעם שכ' רש"י ז"ל דעד דכליא רגלא דתרמודאי יוצאים אנשים לקנות עצים וכבר העיר המהר"ל ז"ל כן בנר מצו' [ומצד א' זמן זה מדוקדק ג"כ דכיון דהתחלת זמן נ"ח משתשקע החמה וזמנו חצ"ש. וזריזין מקדימין למצות ממילא אצל כל מי שהוא זריז ומקיים המצו' מן המובחר זמנה דוקא משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק אמנם זה למצו' ולא לעכב ולענין לעכב פירושו שיהי' שיעורו כ"כ כהשיעור שיש משתשקע החמה עד שתכלה וכו' יוכללו בזה ב' פירושים אשר חז"ל כוונו לשניהם א' בדקדוק לזריזין וא' רק לשער בכמו זה הזמן כהא דלעיל כמחמתן לטבריי מיל] ע"כ ס"ל להר"י פורת דגם בימי הגמרא שיעור חצ"ש אינו מחמת טעם זה וע"כ סגי בשיעור זה בכל שעה מן הלילה. ולפי"ז אם אינו מאחר יותר מדאי דהיינו כל שנשאר עדיין קצת מן החצי שעה ומדליק אז ונותן בה שמן כשיעור חצ"ש יוצא לב' התירוצים דלתי' קמאי סגי במקצת זמן הזה והא איכא ולתי' הב' לא בעי אפי' מקצת מאותו זמן כנלע"ד ביאור דעת הר"י פורת. ולפי"ז י"ל דגם בעל הלכות גדולות והר"ן ז"ל ס"ל כשיטת הר"י פורת דכל שמדליק בתוך חצ"ש אפי' בסופה יוצא לב' התרוצים אפי' לכתחלה וא"כ גם במוש"ק יש עצה להדליק בצה"כ שהוא אחר התחלת ביהש"מ ג' רבעי מיל (דהיינו י"ג מינוט וחצי או י"ח מינוט. ותלי בב' הדיעות שבחק יעקב סי' תנ"ה כמה שיעור מיל] ועדיין נשאר לו לכה"פ י"ב מינוט להדלקת נר חנוכה: **ונלע"ד** עוד ראי' לזה דאל"כ ק' לבה"ג איך תוכל לקיים מצות הדלקת נ"ח כיון דלרמב"ם בעי' דוקא אותה חצ"ש ולבה"ג אינו יכול להקדים מאומה וגם לאחר אין רשאי דא"כ יחסר מקצת מן השיעור ואיך אפשר לבשר ודם לצמצם כ"כ להדליק ברגע ראשונה של שקה"ח והרי לא ניתנה תורה למה"ש ע"כ נראה מוכרח דבה"ג ס"ל כר"י פורת:

עוד נראה לע"ד דגם הר"י פורת ס"ל כבה"ג ור"ן ז"ל דזמן הדלקת נ"ח בתחלת שקיעה דלכאו' ק' טובא בלשון הר"י פורת שכ' דיש ליזהר ולהדליק "מיד" שלא יאחר "יותר מדאי" דלכאורה הוא תרתי דסתרי דמעיקרא אמר שידליק מיד ואח"כ כ' דוקא יותר מדאי לא יאחר אבל מיד ג"כ אי"צ להדליק. עכ"נ דהר"י פורת ס"ל כהר"ן וכה"ג דזמן הדלקה מתחלת שקיעה והר"י פורת כ' להדליק מיד בלילה דהיינו צאת הכוכבים דהיינו ח"י מינוט אחר שקה"ח דאו ב"א מצוין בבתיהם כדאיתא פסחים ד'. אך ע"כ דיבר הר"פ כפי דרך העולם שמדליקין אחר צה"כ שאז כבר עברו יותר מח"י מינוט מתחלת שקיעה

ע"כ הזהיר להדליק מיד כי בעוד זמן מעט יעבור כל החצי שעה כיון שלא נשאר לו רק שלישית השיעור או פחות מזה וכיון שזמן ביאת אדם לביתו הוא ח"י מינוט אחר שקה"ח ואם לא ימהר להדליק מיד. עד שיסדר הנרות ויעשה הפתילות וישפוך השמן ויעבור הזמן אבל מה שכ' שלא יאחר יותר מדאי לא קאי על צה"כ רק על שיעור הנאמר בש"ס דהיינו משתשקע החמה שפירושו להר"ן ולבה"ג תחלת שקיעה ועל שיעור זה שפיר כ' שלא יאחר יותר מדאי מהשיעור הנאמר בגמ' אבל מעט יכול לאחר כיון שיש לפניו חצי שעה שלימה שיש בו די והותר להמתין ושישאר לו עדיין עת לעשות לד' מצות הדלקת נ"ח בזמנה דלהר"י פורת כל שמדליק תוך חצי שעה שפיר דמי כאמור כן נלע"ד נכון בביאור דברי הר"י פורת ודקדוק לשונו ז"ל:

פירות הנושרין מדברינו דלבה"ג ור"ן ז"ל דזמן הדלקת נ"ח מתחלת שקיעה ע"כ צ"ל כהר"י פורת דתרי שינוי דגמ' פליגי אהדדי וללישנא קמא ל"ב שיעורא כלל וכ"כ הגה"מ וסמ"ג בשם ר"מ דללישנא קמא ל"ב שיעורא כלל והובא בב"ח סי' תער"ב. וללישנא בתרא ל"ב דוקא חצי שעה זו נמצא דמי שמדליק נ"ח בתוך חצ"ש לתחלת שקיעה ראשונה יוצא יד"ח לב' התרוצים נמצא דאין מקום כלל להחמיר לבה"ג ולר"ן להדליק דוקא בתחלת שקיעה מחמת צירוף דעת הרמב"ם דס"ל. שנינין חצי שעה ודוקא אותה חצי שעה. כיון דהני חומרא סתרי אהדדי. ודומה להא דאמרי' בש"ס בשדרה וגלגולת דמאן דנקיט חומרי ב"ש וב"ה הוי כסיל בחושך הולך. ונלע"ד של דמי שמדליק נ"ח י"ח מינוט אחר שקיעה לכה"פ יראה שידליק ערך ג' רבעי שעה דהיינו מ"ה מינוט דהנה הרב ז"ל בסידור כ' דהא דלילה מתחיל ג' רבעי מיל אחר שקיעה היי"ד בא"י אבל במדינתו הוא חצי שעה אחר שקה"ח ובלילי טבת מעט יותר מזה ע"ש וכ"כ בס' משנה ברורה סי' רס"א דבמדינתו שנוטה יותר לצפון הוא מתארך יותר. והנה מדינתו סי' רוסיא רחוק מאתנו מ"מ כיון דודאי כללא הוא א"כ אפשר דגם במדינתינו זמן צה"כ מבואר מהנ"ל, ומ"מ כיון דאפשר דזמנו כמו בא"י נכון להדליק בזמנה [מתרי טעמא חדא דשמא אז לילה גמור ואסור לו לאחר דכל רגע פסידא דלא הדר לדיעות דתרי שינוי דגמ' לא פליגי. ותו כיון דלכה"פ הוא ביהש"מ לדעת הגאונים והוא ס' לילה א"כ יוצא יד"ח במצות נ"ח דרבנן דס' דרבנן לקולא כמ"ש תוס' מנחות סו. לענין ספירה ביהש"מ] אך יתן בה שמן כשעור שיהי' דולק חצי שעה אחר כלות חצי שעה מתחלת שקיעה. ויהי' דולק עד סוף שעה מתחלת שקיעה. וכשנותן בה שמן כשיעור מ"ה מינוט בצירוף הי"ח מינוט שקודם הדלקה נמצא שמסיים הזמן אחר שעה מתחלת שקיעה. ויותר נכון שידליק חצ"ש אחר

יציאת ג' כוכבים קטנים כי אולי י"ל דכיון דלדעת הגאונים לאו כללא הוא בכ"מ בשוה כמ"ש הרב ז"ל לענין מדינתו וא"כ אפשר דבמדינתינו מתאחר יותר:

קיצור לדינא דהדרך היותר בטוח ויותר נכון הוא להדליק נ"ח י"ח מינוט אחר שקיעה ראשונה האמתית דהיינו כ"ב מינוט אחר שקיעה הנראית ויתן שמן כשיעור מ"ה מינוט [או שידליק ח"ש אחר יציאת ג' כוכבים קטנים וזה הנכון] ואז י"ח לדעת הרמב"ם והשו"ע והמרדכי וגם לבה"ג ור"ן דזמן בתחלת שקה"ח. מ"מ כל שמדליק בטרם יעבור חצי שלימה מתחלת שקיעה מקיים המצו' אלייהו. ואפי' מי שאינו יכול לצמצם להדליק י"ח מינוט אחר שקיעה מ"מ יזהר שלא יאחר יותר מי"ב מינוט מזמן הנ"ל הוא שידליק נ"ח בתוך י"ב מינוט שהם מח"י מינוט אחר שקיעה עד חצי שעה אחר שקיעה. ולרווחא דמלתא יתן בנר א' כשיעור שידליק בבירור חצ"ש גם אחר צה"כ לר"ת ז"ל והמהדרין מן המהדרין יתן בנר א' שמן שידליק ערך צ"ב מינוט דהיינו חצי שלימה אחר שיעור ד' מילין. ובזה מקיים המצו' ברווחא בלי שום פקפוק ובמוצש"ק יזדרז שיהי' ההדלקה עכ"פ תוך חצי שעה אחר צה"כ ממש לא יאוחר. ומי שאינו יכול להקדים כ"כ עכ"פ יראה להדליק תיכף בצה"כ דהוי עכ"פ תחלת זמן הדלקה לר"ת ולכה"פ לא יאחר מחצי שעה אחר צה"כ דאז י"ח לר"י פורת ובצירוף שיטת ר"ת ז"ל. אבל המדליק אחר חצ"ש מצה"כ מכניס עצמו בפרצה דחוקה לענין ברכה דלדעת המהר"ל בנר מצוה אינו יוצא ידי חובתו אז וגם המג"א פקפק דהוי ס' ברכות ולהקל ואף שכ' דמשמעות השו"ע לברך מ"מ לא כ' טעם ע"ז ודוחה דבריו כנ"ל ע"כ כ"א יראה ויתאמץ שיהי' הדלקה לכה"פ תוך ח"ש אחר צה"כ לא יאוחר כנלע"ד הקלושה בדינים אלו והש"י יאיר עיני בתוה"ק ויהי' רצון שלא אכשל בדבר הלכה. ובעיני ראיתי אצל כ"ק מרנא ורבנא שר התורה מסאכאטשאוו זצ"ל בעל אגלי טל שלפעמים הדליק עוד לפני זמן הנ"ל:

לעיל הבאתי דברי הר"ן רפ"ק דמגילה בעיירות המוקפות אם הם מוק"ח ל"ש סד"ר לקולא דהרי תרתי דסתרי ע"כ קורא בי"ד ופטור בט"ו. עפ"ז אמרתי ליישב בהא דשבת כ"ג. דדמאי מפרישין אותו ערום דס' דדבריהם לא בעי ברוכי ופריך הא יו"ט שני דס' דדבריהם ובעי ברוכי ומשני רבא רוב ע"ה מעשרין הן. ומשמע מזה דהא יו"ט שני ליכא נגדו רוב [וברש"י ר"ה י"ח. דבר"ה איכא רוב דיום א' יו"ט דרוב פעמים אין אלול מעובר. צ"ל דוקא ר"ה ולא שאר ימים טובים וכ"כ בטו"א ר"ה שם איזה פעמים] וק' דא"כ אמאי מקילין ביו"ט שני של גליות לענין מת ולענין מיכחל עינא וכיון דהוי ס' השקול מה קולא בשני מראשון. וראיתי בטו"א סופ"ק דר"ה דף י"ח ד"ה על ניסן ודף כ"א ד"ה כל היכא ושם עמוד ב' ד"ה על ניסן דמה שמקילין ביו"ט שני היי"ד לדידן דבקיאין בקביעא

דירחא ואין עושין יו"ט שני רק משום גזרה שמא יחזור דבר לקלקולא. משא"כ כשקדשו ע"פ הראי', הי' שני שו' לראשון. וק' לי ע"ז מביצה ו. דרבא הוא דקאמר לה במת ביו"ט שני יתעסקו בו ישראל ובית רבא עדיין קדשו ע"פ הראי' כמבואר בר"ה כ"א הנה דאפי' אז הקילו ביו"ט שני. ואף דבימי רבא בטלה הסמיכה דוחק לומר דמימרא דרבא בביצה ו קאי דוקא לאחר שבטלה הסמיכה בימיו, ע"כ נראה בהקדם שיטת הרמב"ם דספד"א מה"ת לקולא ומדרבנן לחומרא וחידש הפר"ח ביו"ד סי' ק"י דהיכא דסתרי אהדדי גם לרמב"ם סד"א מה"ת לחומרא ואם נצרף דברי הר"ן הנ"ל לדברי הפר"ח יעלה דבס' יו"ט אם הוא בראשון או בשני בראשון הוא מה"ת לחומרא דומי' דהתם דקורא בראשון ופטור בשני. ומסד"ר לקולא אפי' מדרבנן נשמע לסד"א שהוא מה"ת לקולא שדינו ג"כ כך דבראשון צריך להחמיר מה"ת ולא בשני. ומ"מ בשני אסור מדרבנן דהרי אפי' בלא תרתי דסתרי סד"א מדרבנן לחומרא ע"כ א"ש דמקילין ביו"ט שני לגבי ראשון אפי' בס' השקול דביו"ט ראשון ספקו מה"ת לחומרא ובשני רק מדרבנן וא"ש בעזהי"ת:

ויען דברנו מזמן מצו' שדרך העולם לאחר הרבה. אציע מענין לענין ע"ד מנהג רוב ההמון ששולחין משלוח מנות אחר צה"כ שאין לו שום מקום ע"פ ההלכה דכבר עבר זמן המצו'. אמנם יען כמה אלפים מישראל נוהגין כן הנני לכתוב קצת לימוד זכות ונלע"ד דלדיעה א' יוצאין בזה ודרך אגב יתיישב בזה עוד מנהג שהביא הרמ"א שמתחילין סעודת פורים סמוך לחשיכה ורוב הסעודה אוכלין בליל ט"ו:

ואמנם שיש מקום למנהג הזה ע"פ שהגיד היהודי הק' מפשיסחא ז"ל למוד זכות על המתחיל להתפלל בזמן תפלה אף שנמשך אחר הזמן חשוב כאלו התפלל כל התפלה בזמנה מדברי התוס' ברכות ז. ד"ה שאלמלי דאם התחיל לקלל באותו רגע אף שגמר אח"כ מזיק וכש"כ במדה טובה מרובה דאם התחיל להתפלל בזמן תפלה וגמר אח"כ דחשיב כאלו התפלל כל השמו"ע בזמנה עכדה"ק וככה הוא בנ"ד. מ"מ ק' למה לנו להכניס עצמנו בפרצה דחוקה כזה הלא טוב יותר לקיים כל המצו' בזמנה. ונלע"ד דחדא באידך תלי' דמחמת שהי' המנהג לשלוח משלוח מנות באיחור ע"כ הנהיגו כן. דהנה יש פלוגתא בין בעל מנות הלוי ותרה"ד בטעם משלוח מנות בעל מנות הלוי כ' הטעם כדי להרבות אחו' וריעות ובתה"ד כ' כדי שיהי' לו בריוח לסעודת פורים. והנה הרא"ש כ' דהיום שאין לומדים מתוך ס"ת אין מצו' בכתיבת ס"ת רק בכתיבת ספרים שלומדים מתוכם וכן דעת הש"ך. דאין היום מצו' בכתיבת ס"ת רק בקניית ספרים. הנה דעיקר הוא שיהי' מתקיים תכלית המצו' ואף שגוף המעשה אינה כ"כ בטוב שפיר דמי. וכיון שמנהג העולם שממשיכין סעודת פורים זמן הרבה בלילה נמצא דהמקבל אז משלוח

מנות עדיין יוכל לקיים בו סעודת פורים שהרי נמשך אחר התחלת הסעודה כנ"ל וכל שמתקיים תכלית המצוה שפיר דמי. אף שהמעשה אינה בזמנה, ומצינו כזה ביבמות ס"ב. הי' לו בנים בהיותו נכרי ונתגייר קיים פו"ר אף דהמעשה הי' בפטור דמ"מ נתקיים התכלית של המצו' דשבת בעינן והאיכא:

אך זה שייך לדעת תה"ד. אבל לפי טעם בעל מנות הלוי ל"ש זה גם בדין הש"ך יו"ד הנ"ל, הטו"ז וב"י וב"ח חולקין ע"ז [ובמק"א כתבתי דזה תלי' בפלוגתא דאביי ורבא בפ"ק דתמורה אביי אית לי' כ"מ דא"ר ל"ת אי עביד מהני דאי לא אמאי לקי הנה דבמעשה עבירה לבד בלא התכלית ליכא עבירה ה"נ במעשה מצו' בלא תכלית ל"ח מצוה וזה כדעת הש"ך ופרישה. ולרבא דס"ל דל"מ ומ"מ לקי הואיל ועבר אמימרא דרחמנא ה"נ במצוה בלא תכלית נמי איכא מצוה דקיים מימרא דרחמנא] ע"כ נכון לכל רב להזהיר בעירו לפני פורים לקיים מצות משלוח מנות בעוד יום בעיקר זמן המצו'. גם להזהיר ולהודיע שזה חיוב גמור על כל א' מישראל ומצ"ע מדבר קבלה לא כמו שעושין היום בכמה מקומות שאין מקיימין מצו' זו רק מתי מספר ומצו' גדולה להחרדים על דבר ד' להזהיר ע"ז:

סימן קכב

לאהובי תלמידי הב' החו"ב וכו' כ' לייביל נ"י שיידוואסער מחעלים.

ע"ד השאלה שאיש כפרי בא לעיר עיו"ט הסמוך לחשיכה ושכח לעשות ערובי תבשילין ואינו יכול לחזור לבית כדת מה לעשות להציל אנשי ביתו מאיסור בישול בלא עירוב תבשילין ואם הי' עומד לבא לביתו ביו"ט הי' עצה כמ"ש התפא"י להתנות שמה שיניח אח"כ ביו"ט יהי' למפרע הע"ת. משא"כ בזה שאין סופו לבא לביתו. דהרי הרש"ל כ' הטעם דאי"צ להקנות העירוב תבשילין עבור ב"ב משום דכלם בטלים לגדול הבית וכ"ז כשמועיל הע"ת עבור עצמו משא"כ בזה דאין מועיל עבור עצמו. וכיון שאין לו עתה פה הע"ת א"א להקנות. וע"ז יעצת לעשות שט"מ על דירתו ולזכות לביתו ע"י אחר השט"מ ואגבה להקנות לה הע"ת עכת"ד. ולענ"ד להוסיף ע"ז [כי לעשות שט"מ הוא דבר קשה, גם לפעמים אין הזמ"ג לזה] להקנות הבית פה לא' ע"י קנא"ס שזה דבר קל. ועי"ז להקנות לאשתו הע"ת כי כקדושין כ"ז. קרקע לא' ומטלטלין לא' איבעיא דלא אפשטא וכ' הר"ן דמועיל תפיסה. וא"כ הוי סד"ר. ובשעה"ד גדול כנ"ד יש להקל לעשות סד"ר לכתחלה. אמנם לכאו' אם בבואו לביתו אחר יו"ט לא ימצא מאומה ל"ש זה. וי"ל שיאמר בפי' שכל התבשילין שישארו ממאכלו אחר יו"ט עד אחר שיבשל לצורך לשבת כלם יהיו

ערובי תבשילין ובודאי ישאר קצת פת ותבשיל אז. ממילא אפי' אם כשיבא לביתו לא ימצא מאומה שפיר דמי. [ונלע"ד דיכולין להקנות גם הע"ת עצמו לב"ב ע"י שיקבל סודר מאחר כמבואר בתוס' קדושין כז. ולכאו' יש לדון בזה לפי המבואר חולין פג. דמכר ל"ח זכיי' רק חוב. וא"כ בנ"ד דהוי ההקנאה ע"י ק"ס דינו כמכר כמבואר ב"מ י"ב ע"א דק"ס דרך מו"מ הוא ול"ח נתינה. וכל שאינו במתנה רק במקח אין חבין לאדם אלא בפניו. אך ב' תשובות בדבר חדא דכל הטעם דמכר חשוב חוב משום דנתחייב ליתן מעות כמ"ש רש"י חולין פגי וכאן לא נתחייבו בביתו ליתן דמים. שנית דמבואר שם בחולין דבד' פרקים בשנה גם מכר חשוב זכות דמסתמא ניחא לי'. וגם נ"ד להא דמיא דודאי ניחא להו כדי שיהא מותר להם לבשל על שבת:

האמנם יש לדון דהרי ל"מ ע"ת לזכות לאחרים רק כשהם בתוך התחום לעיר של המערב. י"ל דהיי"ד כשמערב בעירוב תבשילין שהתבשילין הם כאן במקום במקום העירוב דאז בעי' שיהי' בתוך התחום כדי שיוכלו לאכול מהע"ת בשבת ויחשב התחלת הכנה מערב יו"ט. משא"כ בנ"ד שמערב בתבשילין שהם בבית אשתו אפשר דשפיר דמי. אך יש לדון דכיון דע"ת ל"ה זכיי' כמ"ש בשטמ"ק ביצה ט"ז: ד"ה דעת. ומה"ט ס"ד דעת מי שהניחו לו בעינן ואף דלמסקנא לא בעינן. מ"מ י"ל דקולא הוא דאקולי רבנן בע"ת] וראי' לזה דהרי בהאי סמיא אמר לי' פושע את. ואם הי' זה היתר גמור מה פשיעות הוא שסמך על הזכיי' וע"כ דאינו ע"פ דין רק הקילו בזה וא"כ היכא דהוי פושע לא אקילו] וא"כ י"ל דלא אקילו רק במי שמערב גם לעצמו אבל לא בנ"ד שאינו מערב לעצמו כלל רק לב"ב אפשר דלא הקילו. א"כ לכתחילה ודאי אין לסמוך על זה. אך כשהוא במקום שא"א לו לחזור לביתו יעשה כנ"ל בלא ברכה דהצלה פורתא מיהא איכא להציל את ב"ב ממכשול:

סימן קכג

ב"ה ג' דעשי"ת ה' וילך תפר"ח לפ"ק זאוויערצע יצ"ו גמח"ט ושובע שמחות ליקרת אחי הרבני המופלג החסיד וכו' כש"ת מו"ה ראובן שיחי' בנעימים.

יקרתך הגיעני ואשר הקשית בהא דאמרינן דהקב"ה החזיר התורה על כל אומה ולשון ושאלו מה כתיב בה והשיב הש"י לעשו לא תרצח ולישמעאל לא תנאף ולא רצה לקבלה והקשית דהרי ע"ז וג"ע הוא מז' מצוות שנצטוו ב"נ קודם מ"ת ולמה הזכיר להם דברים אלו והרי העיקר רצה ליתן להם עתה שאר התורה לא שבע מצות והוא קושיא עצומה. ולחומר הנושא נלע"ד לפמ"ש בס' הקדוש שפע טל שער ח' סוד נ' שער בינה פ"ג וז"ל דהא דראה ויתר גוים היינו שראה שכל חלקי קדושה הם אצל ישראל בעמדם על הר

סיני ולא נשאר שום חלק קדושה אצל האומות [כי מתחלה שהי' באו"ה חלקי קדושה צו' לתת להם ז' מצות] התיר להם ז' מצות כדי שלא יהי' להם חלק בקדושה עכתדה"ק. והנה לכאורה ק' דא"כ למה החזיר התורה על האומות אז כיון דאז כבר פלטו כל חלקי קדושה ואפי' לז' מצות ל"ה ראוים כש"כ לקבלת כל התורה וצ"ל דמ"מ החזיר עליהם התורה כדי שלא יהי' להם פתחון פה וטענה כמבואר בזה"ק [ותו דבזה עצמו נתברר שאין עוד בהם שום לחלוח קדושה מחמת שלא רצו לקבל התורה ואם באמת הי' רוצין לקבל הי' נותן להם כי אם הי' רוצין לקבל התורה זה לאות שעדיין בהם קצת קדושה כי לולא זאת א"א שיהי' להם רצון לקדושה וע"כ שאל אותם כדי שיתברר הדבר לפני הכל ולא יהי' מקום למדת הדין לקטרג ועד"ז והאלקים נסה את אברהם כידוע] ועי' ע"ז דף ב'. שעדיין יהי' לאו"ה תרעומות וטענה מדוע לא כפה עליהם ההר כגיגית והקב"ה ישיב להם תשובה הראשונות ישמיענו שבע מצות שקבלתם היאך קיימתם עי"ש ושוב לדברי השפע טל דעיקר צווי שבע מצוות הי' לחלק הטוב שנתערב באו"ה שזה אינו מנקודת עצמותם רק שהם חלקי קדושה של ישראל שהם בשבי' אצלם. [וכעי"ז פי' הה"ק רד"ב ז"ל ממעזריטש הפסוק ויאהב יצחק א' עשו כי ציד בפיו היינו שהי' מרגיש שיש לעשו נשמות קדושות וגבוהות שהי' אצלו בשבי' אבל לא הי' זה מעצמותו כלל] והנה מה שהחזיר הקב"ה התורה על כל אומה ולשון כ' בזה"ק פ' בלק קצ"ב: דהיינו להשר של כל אומה. והנה השר בודאי ידע את אשר לפניו כי לחלק האוה"ע האמתי עדיין לא נתנו אף השבע מצות רק לחלק ישראל שהוא בשבי' אצלם אך שעתה רוצה ליתן להם גם הז' מצוות בכלל כה"ת וע"כ שפיר אמר להם מה כתיב בה לא תרצח לא תנאף:

ובהאי ענינא כתבתי בחידושי עה"ת בפ' בא בהא דצוה הש"י לישראל וישאלו איש מאת רעהו וגו' דמשמע לכאורה שהוא ערמה כי בסוף לא החזירו להם. ולכאורה הוא דבר מתמי' כי ממנ"פ אם הי' שוה"ד שמגיע לישראל כסף וזהב ושמלות של מצרים לא יפלא מד' דבר שיקחו בחזקה ולא דרך ערמה. וגדולה מזו אמרו בב"ק כ"ז: בן בג בג אומר אל תכנס לחצר חבירך ליטול את שלך שלא ברשות שלא תראה עליו כגנב אלא שבור את שיניו ואמור לו שלי אני נוטל. ונלע"ד דכל ענין דגזל עכו"ם אסור הוא ג"כ מצד חלקי קדושה שנמצא באו"ה ולולא זאת כבהמות נדמו ול"ש בהם איסור גזל [וכעין שכ' בסה"ק שפע טל הנ"ל דכל צווי שבע מצות לב"נ הוא מצד חלקי נצו"ק שבהם וסמך לזה מב"ק ל"ח. דר' אבהו דרש ראה ויתר גוים. ראה ז' מצות שנצטוו ב"נ ולא קיימום עמד והתיר ממונם לישראל ור' מתנה דרש עמד והתירן ע"ש וכמו שביאר בשפע טל טעם מ"ד עמד והתירן משום שנפרדו מהם כל נצו"ק ככה יל"פ כן טעם הסיר ממונם לישראל

ג"כ בשביל זה משום שפלט מהם כל לית קדושה ויגד עליו רעו] וע"כ קודם ששאלו מהם עדיין הי' במצרים חלקי קדושה והי' בהם איסור גזל ע"כ מעיקרא כ' וישאלו ולא דרך ערמה רק כי באמת לאמיתו לפי שוה"ד לא הי' אז עדיין היתר ליקח בחזקה דגזלם אסור אך תיכף אחר ששאלו מהם כתיב וינצלו את מצרים ודרשו חז"ל שעשאו כמצולה שאין בה דגים ופירש האר"י ז"ל שהוציאו ממצרים כל חלקי קדושה ונשארו ריק וערום מכל לחלוח קדושה וא"כ ברגע הזו [ששאלו מהם ועי"ז פלט כל ניצו"ק כי כ"ד רוחני צריך שיהי' מלובש באיזה פועל דמיוני גשמי] הותר להם איסור גזל אצלם וע"כ ל"ה חיוב אח"כ שיחזורו להם וכ"א בעתו הי' כדין מעיקרא הי' מוכרח שיהי' דוקא בשאלה ובסוף הותר להם לגמרי איסור גזל וע"כ לא החזירו ודוק:

וי"ל עוד דע"פ דין הוצרכו לשאלה כעין שכ' הרשב"א ר"פ המגרש דהמגרש את אשתו ע"מ שתיבעל לפלוני אסורה להבעל לו דבשעה שבא לבעול אותה עדיין היא א"א ואע"ג דעם המעשה יהי' ניתר איסור א"א. וכעי"ז מבואר בריטב"א בב"מ דף ח'. לענין שבועה שאין לי פחות מחצי' דהיכא דלפני השבועה עדיין אינו שלו אע"ג דביחד עם השבועה נעשה שלו חשיב שבועת שקר ואסור לישבע [ודבר זה יובן ביותר לפמ"ש המקנה ובאבני נזר דכל חלות קנין הוא נעשה רגע אחר מעשה הקנין וכ"מ ברמב"ם בכריתות בנקודה הנפלאה דכל מסובב הוא חל רגע אחר הסיבה ודבר זה מתאים עם דברי הרמב"ם בבאור מלת הגיון דיש קדימה בזמן וקדימה בהכרח והיינו קדימת סיבה למסובב] וא"כ כיון דקודם שהשאילום החפצים עדיין הי' בהם איסור גזל אף דביחד עם השאלה יותר האיסור הי' אסור להם לקחת בחזקה אם לא ע"י שאלה:

ואציע מענינא שהקשני ת"א בדברי התוס' דלא אמרי' מוקצה מחמת יום שעבר דהרי רש"י ביצה כ"ו: כ' טעם מוקצה מגו דאתקצי בהש"מ אתקצי לכולי' יומא משום דבעינן הכנה מבעוד יום וא"כ כל שהי' מוקצה בסוף היום הרי לא הי' לו הכנה מבעוד יום. ונלע"ד בהקדם דברי הרמ"א סי' ר"ט בשם המרדכי דהא דאין אדם מקנה דשלב"ל היי"ד במקנה סתם אבל במקנה בפי' לכשיבא לעולם חל ולכאו' תמו' דאפי' במקנה סתם ג"כ אינו חל רק כשיבא לעולם כמבואר ב"מ ס"ו: דאפי' למ"ד אדם מקנה דשלב"ל יכול לחזור בו. וא"כ מה בצע במה שמפרש לכשיבא לעולם. ותירצתי לפמ"ש בירושלמי פ' מי שאחזו פלוגתא במגרש אשה לאחר ל' ובנתיים נשתטה הבעל אם הגט כשר דאזלי' בתר נתינה או בטל דאזלינן בתר חלות ורמב"ם פ' פ"ב מה' גירושין דמה"ת כשר דאזלי' בתר שעת נתינה, ונלע"ד לחדש דהיי"ד בנותן סתם שיחול לאחר ל' דעכ"פ הדבור חל עכשיו אבל במתנה בפי' שגם אמירתו לא יחיל רק לאחר ל' לכו"ע הגט בטל דמעשה

נתינה בלא אמירת הבעל ודאי לאו מידי הוא וחשיב שלא נעשה עדיין מאומה בהיותו פקח. וזה החלוק דבמקנה דשלב"ל סתם עכ"פ הדבור עכשיו קודם שבא לעולם אבל אם אומר בפי' שיחול לכשיבא לעולם מפרשינן כוונתו שהדבור יחול לכשיבא לעולם ואמטו להכי חייל:

ועתה נבא לדברי רש"י ביצה הנ"ל ולכאו' ק' למה לא יוכל להכין מבעו"י אפי' דבר שאינו ראוי בתחלת שבת מ"מ יכינהו מבעו"י על אח"כ כשיהי' נעשה חזי באמצע שבת. וצ"ל כיון דאח"כ לא יוכל להכינו דבתוך השבת ל"מ הכנה אינו יכול להכינו גם עכשיו על אח"כ דהוי דשלב"ל. וכ"ז בדלא אחזי בתחלת שבת אבל אי אחזי בתחלת שבת שפיר יוכל להכינו מבעו"י על רגע ראשונה כשיגיע שבת שהדבור יחול בסוף היום ממש ותיכף ברגע שלאחרי' יחול הכנה וכאן ל"ש לומר דהוי דשלב"ל דזה ל"ש רק כשרוצה שיחול אח"כ איזה זמן אחר אמירתו משא"כ בזה שרוצה שיחול רגע אחר דבורו הרי כל חלות כך הוא שחל רגע אחר הדיבור כנ"ל וזה ל"ח כלל שאומר על אח"כ כיון דכך דרכו של כל חלות שיחול תיכף אחר הדבור ושפיר שייך הכנה מבעוד יום ע"כ במוקצה מחמת יום שעבר לא אמרי מגו דאתקצאי ודו"ק:

אחיך דושה"ט באהבה מברכך בגח"ט ובשנה טובה ומבורכת ופרנסה טובה בריוח ובהיתר ובנחת וכט"ס.

סימן קכד

להרה"ג חו"ב זקן ההוראה וכו' כש"ת ר' אברהם מאיר גיטלער שליט"א [ז"ל] אבד"ק סאסנאווצע יצ"ו.

דבר דשאילנא קדמיכון שאיש אחד מעיר קשונז נשא אשה בדאמבראווע שהחזיקה עצמה לפניו לגרושה ודירת האשה הי' בוויגוויזדאוו וכאשר בא האיש למקום האשה לדור עמה הרעישו עליהם יושבי המקו' שהיא א"א גמורה והאשה טענה שנתן לה גט בע"כ שבא לחנותה והושיט לה תיבה של גילזען ואמר לה דא האסטו אגט וכששמעה זאת זרקתו לארץ והוא חטפו ונעלם ממנה וכשבא הדבר לפני המו"צ דשם אמר שהאמת כדברי' לאשר שזמן רב מקודם בא שם בעלה והי' לו קטטות עם אשתו הנ"ל ואמר שהפעם עזרו ה' שנתן לה גט בערמה כנ"ל והכין בחנותה שני אנשים מקודם שיהי' לעידי הגט והמו"צ אמר לו שהוא לא חקר מבעלה זה אם העידי הגט הללו ראו וידעו שזה גט ואם הי' כשר וכעת נעלם הבעל ועקבותיו לא נודעו וגם העדים לא נודע מי הם

ואי' המה לזאת בא האיש הנ"ל ניתן לה גט והיא אינה רוצית לקבל רק אם יתן לה הון רב שאין בכוחו כלל לזה:

הנה בשו"ע סי' קנ"ב דהבעל שאמר גירשתי את אשתי היא ספק מגורשת וא"כ האשה הנ"ל הי' ס' א"א קודם נישואי השני וכיון דיש ספק י"ל דלענין חדר"ג דלכמה פוסקים הוא דרבנן בפרט לאחר אלף החמישי הוי סד"ר ולקולא דאולי אין קידושיו חלין כלל וא"כ ל"ח כלל נושא אשה על אשתו אמנם יש לדון דכיון דאם דנין עלי' אם מותרת לעלמא סד"א לחומרא וחשבי' לה למקודשת חשובה כודאי גם לאיסור חדר"ג דרבנן וחשיב כודאי נושא אשה על אשתו כעין שכ' שו"ת הר"ן סי' כ"א דמצד ספד"א לחומרא חשיב כאלו ודאי חל הנדר ואזלי' אח"כ לקולא שיוכל להתיר ול"ח קודם שיחול הנה דאפי' להקל בספד"א סמכינן אסברא זו דמצד ספד"א לחומרא נעשה ודאי. וכש"כ דסמכינן אסברא זו להחמיר כשנצמח אח"כ סד"ר מזה מ"מ חשבי' לי' כודאי. אך ז"א דמאי חזית למיזל בתר ספד"א לענין לאשתרוי לעלמא ולחשבה עי"ז ודאי א"א של בעלה השני. אדרבה אם דנין לגבי בעלה השני אם מותרת לו אמרי' ספד"א לחומרא וחשבי' לה א"א מבעלה הראשון א"כ נימא אדרבא מצד ספד"א הוי כא"א ודאי קודם שנשאת לשני ואם קידשה חשובה כודאי א"א של ראשון ולא חיילי קידושי השני כלל וא"כ בודאי ל"ח נושא אשה על אשתו:

וזו"ז מבואר ביבמות ל'. דלענין ס' א"א ל"א סברת שו"ת הר"ן הנ"ל דאיתא התם כלן שהיו בהם ס' קידושין צרתה חולצת ולא מתייבמת ול"א דמצד ספד"א לחומרא הוי כודאי מקודשת ותפטור צרתה אפי' לקולא כדברי שו"ת הר"ן וע"כ דבס' א"א ל"א כן. והטעם כנ"ל דמה חזית למיזל בתר היותה אסורה לעלמא אדרבה דנין בתר מהותה לגבי בעלה אם מותרת לו מ"מ בלא קידושין אחרים ודאי אזלי' לחומרא וצריכה קידושין אחרים לבעלה ואל"כ אסורה משום לא תהי' קדישה. ותו אם בעלה יקדש קרובותי' ניזיל להיפך לחומרא ונימא דאולי אין קידושי הראשונה קידושין וחלו קידושי הקרובות וכיון דסתרי אהדדי הספיקות א"א לומר בזה דספד"א בודאי לחומרא כעין שכ' התוס' בחולין ט: לענין ב' שבילין דאע"ג דס' טומאה ברה"י ודאי טמא מ"מ היכא דסתרי אהדדי א"א ליחשב כודאי טמא עיי"ש ודוקא בנדון שו"ת הר"ן בס' אם חל נדר חשיב ספד"א ודאי לחומרא ואף דשם ג"כ סתרי אהדדי דאם נדון אם מותר להתיר הנדר אם חשיב עד שיחול נימא להיפך לחומרא דעדיין לא חל נדר ואינו יכול להתיר אמנם ז"א דהתם בע"כ צריך לדון על האיסור קודם להתרת הנדר דל"ש היתר רק אחר שחל הנדר וחשיב האיסור קודם בהכרח להתרת הנדר רק אחר שחל הנדר ע"כ צריך לדון מקודם על האיסור וכיון

דאמרי' ספד"א לחומרא על האיסור חשיב חל נדר בודאי ושוב אזלי' גם לקולא על סמך זה משא"כ בנ"ד אין כאן קדימה לא' על חבירו ואדרבא הס' לגבי בעל קודם למה שנוגע לעלמא דעיקר איסור א"א לעלמא הוא מצד היותה מותרת לבעל עיי' ריטב"א נדרים כ"ט. **אך** י"ל גם להיפך דאדרבא עיקר חלות קדושין לבעל הוא מפאת היותה אסורה לעלמא כמ"ש הר"ן בשם הרא"ה ר"פ המגרש דקדושין דלא אהני למיתסרה אעלמא ל"מ גם לגבי בעל הנה דגדר קדושין שתהי' אסורה לעולם וכ"ז שאינה אסורה לעלמא אינה מקודשת לבעלה א"כ י"ל דאדרבא איסורא לעולם קודם לחלות הקדושין לגבי בעל וכן בתוס' רפ"ק דקדושין שפירשו הרי את מקודשת לי מקודשת לעולם בשבילי. ולכאורה קשה מה בשבילי מה נפ"מ לבעל בזה אך להרא"ה א"ש דזה צורך לחלות הקדושין לגבי בעלה שתהי' אסורה לעולם ושפיר כ' מקודשת לעולם בשבילי ודו"ק אמנם בודאי גם דברי הריטב"א נדרים כ"ט אמתים דעיקר איסורה לעלמא הוא מפאת היותה מיוחדת לבעלה ולולא יחודה לבעלה ל"ש כלל למיסרה אעלמא א"כ יחודה לבעלה ואיסורה לעלמא שוין ושקולין ובאין כא' וכ"א תלוי בחבירו ואין לא' דין קדימה על חברו. ע"כ שפיר חשיב סתרי אהדדי כאו"א למיזל לחומרא בודאי בא' מן הספיקות כדברי תוס' חולין ט': הנ"ל לענין ס"ט ברה"י:

והנה במשנה חלה פרק א' משנה ד' הובא פסחים ל"ז. הסופגנין והדובשנין וכו' והמדומע פטורין מן החלה פירש"י דכתי' תרימו תרומה ולא שכבר הי' תרומה. וע' ר"ש שכ' דמיירי בחלה בזה"ז דרבנן דחל"ה לא אתי דימוע דרבנן ופוטר טבל דאורייתא. וב' הרא"ש דמה"ת מבעי' בטל ברוב וע"כ חשיב דימוע דרבנן. ונראה מזה להדי' דאם הי' כה"ג במבשא"מ כגון שנתערב קמח של חטין תרומה בקמח שעורין דהוי מבשא"מ כמ"ש תוס' פסחים מ"ה. פטורה מדאורייתא מחלה ולכאו' ק' טובא דאע"ג דנימא נהפך היתר להיות איסור וחשיב כולו תרומה היינו לחומרא אבל לא לקולא דאטו מי אפשר לומר על הרוב קמח שעורין שהוא טבול לחלה שהוא כמי שאינו ונגרר כולו אחר המיעוט לקולא להקל עליו ולפטרו מחלה והשתא ק"ו הוא אם אמרינן דהמיעוט תרומה מהפך הרוב להחשב כולו תרומה לחומרא כש"כ דהרוב טבל מהפך המיעוט להחשב כולו טבל לחלה. וצ"ל כעין ד' שו"ת הר"ן הנ"ל דאם אמרי' על הס' הראשון ספד"א לחומרא אף שנצמח אח"כ מכח זה קולא קם דינא וחשוב כודאי חל נדר ה"נ לענין זה כיון דבראשונה חל אי' תרומה קודם אי' טבל וחלה דהרי הר"ש כ' בשם הירוש' דהא דתרומה פטור מחלה הי"ד כשחל שם תרומה עליו קודם לישה קודם שחל חיוב חלה. אבל אם נילוש ואח"כ קרא שם תרומה חייב בחלה עיי"ש וא"כ דמדומע פטור מחלה ע"כ שחל התרומה

קודם לישה ואז עדיין אין כאן טבל דחלה ואין החולין אסור רק התרומה וא"כ נהפך אז החולין להיות תרומה ולא להיפך כיון דאז ליכא מהשיעורין שום איסור ושוב אח"כ כשנילוש פטור ג"כ מחלה אף דאז נצמח קולא דעיקר אזלינן בתר החומרא שהי' מעיקרא וק"ל. וזה ראי' לשו"ת הר"ן הנ"ל וכפי מה שביארנו דעיקר אזלינן בתר החומרא בס' שנופל לנו תחלה ואם במיעוט נגד רוב אמרינן כן כ"ש בס' שקול וא"כ בנ"ד אדרבא הס' הראשון הי' בשעה שזרק הבעל הגט ולא ידעה כלל אם הוא גט או לא ואז חל ספק אם מותרת לזה השני להתקדש לו ואמרי' ספד"א לחומרא והוי כודאי א"א דבעל קמא. וא"כ אדרבא זה סניף להתיר דחשיב כאלו ודאי אינה אשת השני ול"ח נושא אשה על אשתו וכמש"ל או"ב:

עוד יש להתיר דהרי פ' הרמ"א דהיכא דשהה י' שנים ולא ילדה ל"ג ר"ג וכ"ש כאן דאינו יכול לדור עמה מצד ספד"א וא"א שתבא לכלל היתר וא"כ כיון שא"י להוליד ממנה בנים וגרע משהה עשר שנים ולא ילדה דשם יש אפשרות רחוק אולי יבנה עוד ממנה משא"כ בנ"ד בודאי לא יוליד ממנה:

עוי"ל דאי' ביו"ד סי' קכ"ז דעד א' אינו נאמן לאסור א"כ אין הבעל הראשון נאמן לומר גרשתי את אשתי לאסור להשני ליקח אשה על אשתו דלהחמיר בלא"ה אין סומכין עליו כדאי' סי' קנ"ב הנ"ל וכל אנשים מווי- גוויזדאוו יודעין שהיא א"א ואין אמירת הבעל נוגע לנו עתה רק לאסור לישא אשה על אשה זו ולאסור אין ע"א נאמן כלל ואפי' ס' מגורשת לא חשובה דהכא דאין ע"א נאמן אפי' ספק לא משוי:

ואף דבסי' קכ"ז דהיכא דבידו נאמן היום ל"ח גירושין בידו דאיכא חר"ג לגרש בע"כ. לבר מכל דין נלע"ד מסברא דכיון דהבעל חטף אח"כ התיבה של גילזען וברח ולא הראה אח"כ להמו"צ שהוא גט נ' שהי' הערמה בעלמא מן הבעל כדי להניח אותו לישא אחרת ואל"כ למה חטף [בחזרה] התיבה של גילזען אדרבא הי' לו לברוח ולהשאיר הגט אצלה. אך שירא שלא יתברר שקרו כשנפתח התיבה אח"כ ונראה שאי"ב גט או שאינו נכתב כדין ובפרט כיון דאתרי' דהמ"צ מוויגוויזדאוו הוא ולא שאל את פיו כלל ולא נתייעץ עמו כלל בהכשר הגט היפך המנהג בזמנינו דכל דמגרש בב"ד מגרש (אף דבימי הגמ' ל"ה כן כדאי' בש"ס סוף גיטין מזה נ' שהכל שקר. ותו דכיון דפסק הרמ"א סי' קמ"א סעי' ל' דהיכא דניכר דמסדרי הגט היו ע"ה הגט פסול ובזמננו כשאין הגט נסדר אצל הרב חשיב כע"ה לגבי גיטין כי רחוק מאד דסופר בעלמא יהי' בקי בה' גיטין היטב:

גם י"ל דאף אם נימא בעלמא דבעל שאמר גירשתי את אשתי נאמן או עכ"פ להיות ס' מגורשת היינו כשאמר שגירשה כדין בלי עבירה משא"כ בזה דלדבריו עבר אחדר"ג י"ל

דא"נ דא"א משים עצמו רשע וזה סניף גדול. ע"כ נלע"ד ברור שנוכל להתיר לו ע"י ק' רבנים לישא אשה על אשתו. גם בפת"ש סי' ל"ט דבס' קידושין לא תיקן ר"ג וע' אמרי יושר סוף סי' קנ"ט ע"כ נ' להתיר ע"י ק"ר:

בד' השו"ת הר"ן סי' נ"א הנ"ל דסד"א לחומרא מצד ודאי וחשוב חל נדר יש לי הערה מש"ס כריתות ד' י"ח. המקריב אשם תלוי בחוץ ר"מ מחייב אשם תלוי וחכמים פוטרין דבעי חתיכה מב' חתיכות. וסו"ס לכו"ע אי"ח רק אשם תלוי הנה דכל אשם] תלוי הוא ס' קרבן ס' חולין וכן מבואר להדיא בנזיר כ"ט ריש ע"ב עיי"ש. ואף דהתורה רה חייבה על הספק ולקמן כ"ג: דנודע לו שלא חטא אחר שנזרק הדם הבשר יאכל הנה דאפי' לפי הצד שלא חטא הוא זריקה כשירה. היינו דגזה"כ דכל שהי' לו ספק הזריקה כשירה אף שהוא רק ספק קרבן אבל סוף דבר שאינו רק ספק קרבן וא"כ גם בנדר נימא כן אף דספד"א לחומרא מ"מ ליכא רק ספק נדר רק דגזה"כ דצריך לחוש לספק נדר ג"כ אבל סו"ס אינו רק ס' נדר וא"כ ל"ח חל נדר בודאי וצ"ע:

גם הקשו על שו"ת הר"ן מחולין פ"ה. דאם שוחט ספק נבלה צריך כיסוי הנה דל"ח כודאי וכן ק' מיבמות ל': ונלע"ד כוונת הר"ן דכל ס' חשוב מקצת כן ומקצת להיפך כמ"ש בספרי שיח השדה סי' י"א מתוספתא פי"א דנגעים הואיל וס' נגעים טהור מחצה על מחצה טהור הנה דספק חשוב כמקצת באיכות עוד הבאתי שם כמה ראיות וכ"מ להדיא מלשון המשנה יבמות ל': דמקצת גירושין נקרא ס' גירושין עיי"ש וידיעת ההפכים א'. וה"נ חשוב במקצת חל נדר וע"כ שפיר יכול להתיר ודוקא כשעדיין ל"ח כלל א"י להתיר דאין להיתר על מה לחול משא"כ בזה ות"א ה"ר משבועות כ"ח. דכל שנשאר מקצת יכול לשאול וה"נ לפני החלות כל שחל מקצת כבר יכול לשאול. וראי' לזה ממקדש מעכשיו ולאחר ל' יום דשיורא הוי ל"מ נקרע השטר ולא חזרה ואע"ג דעדיין לא נגמרו הקידושין לגמרי רק דמתחלי השתא וגמרי לאחר ל' וא"כ יועיל חזרה על המקצת שעדיין ל"ח וע"כ צ"ל דכל שחל מקצת חשוב כאלו כבר חל הכל וה"נ בנ"ד חשוב חל נדר לענין שיועיל התרה. ומ"ש דחשוב כודאי חל היינו דלא תימא דכל ס' חשוב ס' אולי יש נדר או אולי אין כאן נדר כלל כמו שלומדין בפשיטות. אך דחשוב קצת חלות בודאי ולענין זה דומה לודאי אבל פשוט דל"ח לגמרי כודאי דא"כ למה אין עונשין על הספק. ולפ"ז לק"מ על הר"ן מכל מקומות הנ"ל דס' נבלה ודאי ל"ח בודאי רק במקצת וא"כ יש גם צד שאינו נבלה וכל שיש צד כשרות בשחיטה טעון כיסוי וכן הא דיבמות ל': והכי ברירא דמילתא בס"ד. ולפ"ז גם בנ"ד כיון דאסורה מצד סד"א לחומרא חשוב כודאי איסור אף דלא חשיבה א"א גמורה מ"מ לענין אי' גרידא דאורייתא חשוב כודאי וא"כ י"ל דל"ח

נושא אשה על אשתו וכיון דיש צדדים להתיר לו לגמרי שישא אשה על אשתו ברור להתיר עכ"פ ע"י ק' רבנים:

ואשר הק' כת"ר במש"כ התוס' חולין ח'. ד"ה מותר לשחוט בה דבשבת חייב אף בתקונו יתר על קלקולו דכל שיש תיקון פורתא חשוב מלאכת מחשבת שלכך נתכוון ואיך איתא בחגיגה י' ע"א החופר גומא ואי"צ אלא לעפרה פטור אפי' לר"י דס"ל מלאכה שאצל"ג חייב הכא מקלקל הוא. הא כיון דצריך לעפרה ולכך נתכוון אף דקלקולו יתר על תקונו יהי' חייב דהא לא מיקרי מקלקל לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה עכת"ד. ונראה כיון דבגופה הוי מקלקל ל"מ תיקון פורתא שחוץ לגופה והתוס' כ' רק בשניהם בגוף המלאכה. כגון שוחט שבשחיטה עצמה שהוא שם המלאכה יש קלקול ותיקון סגי בתיקון כל דהו משא"כ בגומא דשם המלאכה הוא הגומא ובעיקר המלאכה הוא מקלקל אף דיש תיקון מן הצד חוץ לגופה ל"מ והיינו דחדית לן הש"ס חגיגה דאף דל"ב צריך לגופה מ"מ בעי שלא יהי' מקלקל בגופה. ויש לבאר עוד לפמש"כ באבנ"ז סי' קפ"ט סקט"ו וסקי"ז חידוש בשם חי' הר"ן והוא הריטב"א שלפנינו בהא דמחייב ר"ש לכ"א מקלקל בחבורה אף דמשאצל"ג פטור לר"ש אף בחבורה דכיון שצריך לדבר שאינו לגופה הרי נתבטל המלאכה לאותו צורך ונעשה טפלה לו ופטור עיי"ש ושם ס"ק י"ז דאפי' התוס' והרמב"ן דל"ל הא דהר"ן מ"מ ס"ל סברא זו אך דלענין דל"ג ס"ל ל"ש טפילה כיון דאין נצרך שיהי' צורך בהמלאכה עיי"ש ולפ"ז כיון דזה ודאי בעינן לכה"פ שלא יהי' מקלקל וכיון דבגופה הוא מקלקל ושלא בגופה מתקן שוב מתבטל המלאכה אל מה שאינה מגופה ופטור גם לר"י ודו"ק:

סימן קכה

בעזה"י תשובה לטריעסט יצ"ו. להרה"ג החו"ב מ' בנציון שי' [ז"ל] גראספעלד רב בטריעסט [שהי' אח"כ ראב"ד בשטעקאטשין].

ע"ד השאלה שאין לו שום עצה לעשות מקוה רק להביא שלג בסלים ע"י נכרים ואח"כ להביא טסי ברזל מלובנים ולהניח על השלג שיפשר. אך שהגאון מביטשאטש ז"ל וגם הבית שלמה מחמירין בזה ובעל לחו"ש הצריך המשכה וכאן א"א לעשות המשכה כי המקוה גבו' מקרקע הבית וגם אין שם קרקע וא"א להמשיך, ע"כ השאלה:

תשובה. הנה הגאון חת"ס בסימן ר' הכשיר מקו' כנ"ל ע"י הפשר בטסין מלובנין. ובשו"ת ב"ש סי' ע"ו פקפק ע"ז משום דאיכא תפיסת יד אדם וכ"כ באבנ"ז יו"ד סי' ער"ב סק"ט דמפשיר המים ע"י חימום חשיב שנעשה המקו' ע"י אדם. וכיון דלראב"ד אין שלג כשר

רק להשלים לרוב מים נמצא שרובה של המקו' דהיינו כ"א סאה רובה של מקו' שזה צריך להיות דוקא מים] זה פעל האדם ע"ש. ולכאורה יש לתלות זה בפלוגתת הלבוש והמג"א סי' שי"ח סק"א בהא דקיי"ל דדבר לח יש בישול אחר בישול ובדבר יבש אין בישול אחר בישול ואם מעמיד אינפנדא קרושה על התנור בשבת שיהי' נימוח ונעשה לח ס"ל להלבוש דאסור דחשיב כמבשל דבר לח ובלח יש בישול אחר בישול. והמג"א מתיר כיון דבשעה שמעמיד הוא יבש חשיב כמבשל יבש ביבש ואין בא"ב. הנה דלהמג"א כיון שפעל ביבש א"א לחשב שמבשל דבר לח. והנה בשעת פעולתו הוא קרוש א"א ליחשב פעל במים שנעשה אח"כ. ולכאו' נראה דליתא דדוקא התם דדנין על מעשה הבישול [ואין דנין על עצם עשיתו מיבש לח רק מפעולה אחרת] אם חשיב פעולתו בלח או ביבש ס"ל למג"א דחשיב פועל בדבר יבש כמהות החפץ בשעת פעולתו. אבל בנ"ד דדנין על עצם פעולה זו שעשה מיבש לח ודאי מייחסין מעשה זו אליו כמו בכל מבשל שפעל בדבר חי שאינו מבושל ומייחסין אליו מעשה הבישול שעשה מחי מבושל. ואם לא תאמר כן לא יתחייב כל מבשל דחשיב עודנו חי ולא מבושל ככה ממש בנ"ד שעשה מיבש לח ודאי מייחסין מעשה זו אליו שחשיב האדם פעל זה:

אמנם אחר העיון לא איריא כלל דבכל מבשל הרי גם בחי שייך בישול ואדרבא עיקר מלאכת הבישול הוא בדבר חי דמבושל אין בישול אחר בישול וע"כ אף דאמרינן דפעל בדבר חי מ"מ חייב על מלאכת בישול ומה שהקשיתי דכל מבשל לא יתחייב דחשיב עודו חי לק"מ דל"כ המג"א דחשיב עתה עדיין יבש רק דחשיב פעל הבישול ביבש וביבש הרי אין שייך בו מלאכת מבשל משא"כ בכל מבשל אף דאמרינן דפעל בחי חייב בו משום בישול שהרי בישל דבר חי. וא"כ בנ"ד דלדעת הראב"ד ז"ל קיימינן דבשלג אין פוסל בו שאובין משום דאין עושין ממנו מקו' לכתחילה וכ"ד רוב הפוסקים לבד הרז"ה. וא"כ ה"ה דאין פוסל בשלג תפיסת יד אדם וכאן הרי פעל בשלג ולא במים וא"א שיחשב תפי"א במים. הגה ומצאתי ראי' לזה ברש"י ע"ז מ"ו. ד"ה ומאילן יבש דאילן שנטעו גרעין ל"ח תפיסת יד אדם לענין ע"ז משום דהאי שעתא שנטעו לא הי' אילן אלא גרעין ותוס' שם מ"ה: ד"ה והכא כתבו דלכו"ע ל"ח זה תפיסת יד אדם [ולרש"י תלי בפלוגתא דרבנן וריבר"י ולרבנן ל"ח תפ"א] ולמ"ש באגלי טל מ' זורע סקכ"ד אות ו' דהנוטע אילן כל מה שגדל הכל חשיב חציו א"כ דומה ממש לנ"ד. הנה דכה"ג ל"ח תפיסת יד אדם. ע"כ הגה. ודומה ממש לנדון המג"א דחשיב פעל הבישול בדבר יבש כמו שהוא בשעת פעולתו ואין חייב בו משום בישול. וה"נ חשיב תפי"א בשלג ולא במים כיון דבשעת פעולת האדם הוא שלג:

וכעין דברי הלבוש הנ"ל כ' בתוס' ע"ז דף נ"ה. ד"ה ירד לבור בשם רשב"א הובא באבני נזר או"ח סי' תק"ב סק"ז דנכרי שדרך ענבים בגת חשיב כחו של עכו"ם ביין אע"ג דבשעת דריכת הנכרי עדיין אינו יין דאין שם יין עליו עד שימשך. הנה דלא אזלינן בתר שעת פעולת האדם רק בתר שעת התפעלות בהחפץ וזה ראי' לדברי הלבוש דחשיב שפעל הבישול בדבר לח כמו שהוא אח"כ בשעת הבישול:

וקצת ראי' לזה נלע"ד מבב"מ צ"א: דפועלים משהלכו שתי וערב בגת שותין יין וק' הא פעולתו אינו ביין רק בענבים והעושה במין זה לא יאכל במין אחר וע"כ צ"ל דחשיב פעולתו ביין וכדברי רשב"ם:

אמנם ראיתי בר"ן ע"ז דף ס'. אהא דאמרי' שם מעצרא זיירא ר"פ שרי ור"א ואיתימא ר' שימי בר אשי אסר וכו' וכ' הר"ן דהא דר"פ מתיר בכחו משום דבשעה דקעצר ענבים הוא דקעצר בלא יין ובשעה שהיין זב לאו כחו איכא וכו' אבל למסקנא אסרי' כיון דסו"ס מכחו דעכו"ם נמשך היין עכ"ל. הנה דפליגי אמוראי בסברא זו. ואף דלמסקנא אסרו אין ראי' להלבוש די"ל דהתם אסרו חכז"ל אף בכה"ג אף שאין כחו ממש והרי התם איכא מ"ד דאסרו אפי' בכח כחו ואע"ג דכח כחו לאו ככחו דמי [ועי' ב"ק י"ח ותוס' ב"ק כ"ב ד"ה ור"י וביאור הגר"א ז"ל שם] לענין מיתה כמבואר בתוס' סנהדרין ע"ז. סוד"ה סוף חמה:

ונלע"ד סמוכים להמג"א מהא דכ' התוס' סנהדרין ע"ז דהשיך בו את הנחש דפטור משום דארס נחש מעצמו מקיא ול"ד לסוף חמה לבוא דהתם החמה בעולם וע"כ חשיב חציו כשמקרב לחמה כמו מקרב דבר לאש דחשיב חציו משא"כ הארס אינו בעולם בשעה שמשיך בו הנחש ע"ש. הנה דלא שייך אשו משום חציו רק כשהאש בעולם בשעת פעולתו. וכעי"ז בתוס' בב"ת י"ז: דל"ח גירי דילי' רק שהניזוק בעולם בשעת פעולתו עיי"ש וכיון דאינו חייב בישול אחר בישול רק בדבר לח ובשעת פעולתו עדיין אינו בעולם דבר לח ל"ש בזה אשו משום חציו שיחשב כמבשל דבר לח ודוק:

עוד הבאתי ראי' לזה מכריתות ט"ו: בזב וטמא מת שהי' מהלכים וירדו עליהם גשמים אע"ג שסוחטין מצד העליון לצד התחתון טהורין שאין מחשבין עד שיצאו מכולן. פירש"י שאין חשובין שעומדין ליבלע בשפה התחתונה של בגד. יצאו מכולן הרי אלו מכשירין. פירש"י אבל לא מטמאין, וק' מדוע לא נטמאו כיון דאח"כ נעשה משקה חשובה ועדיין הולך מכחו של זב ואף דכחו של זב ל"ח היסט כדאיתא ב"ק י"ז: וע"ז דף ס'. דצרורות לא מטמאו בהיסט האי לאו צרורות כיון שפעל בגוף המשקה ודומה לדרסה על הכלי ולא שברתו ונפל למק"א ונשבר דבתר מעיקרא אזלינן לרבה כדאיתא

ב"ק י"ז: וכ' התוס' דשאני צרורות שלא עשה המעשה בגוף הכלי הנשבר רק באבן. אבל להמג"א א"ש דכיון דבשעת פעולתו ל"ה שם מים עליו עדיין ואינו ראוי אז לקבל טומאה ל"ח כחו של זב והיסטו במשקה חשיב וכ"מ להדי' בר"ש פ"ק דמכשירין משנה ה' גם הרב ז"ל בשו"ע שלו פסק כהמג"א [אך בסידור הרב ז"ל החמיר כשיטת הלבוש]:

עוד יש לענ"ד לדון לדעת חי' הר"ן בסנהדרין ע"ז דל"ש אשו משום חציו רק בנזיקין דאיתרבאי שוגג כמזיד ואונס כרצון לפ"ז לענין תפיסת יד אדם דלדעת הראב"ד ז"ל הובא בט"ז סי' ר"א סקכ"ז דאין פוסל רק בכוונה וכן דעת הב"ח שם א"כ ל"ש בזה אשו משום חציו אמנם דעת התוס' בסנהדרין שם דבכה"ת אשו משום חציו ואפי' לקולא לענין שחיטה ע"ש. גם בנימוק"י פ"ב דב"ק מבואר דאפי' בשבת אמרי' אשו משום חציו. אך י"ל דשאני שבת דכך דרך מלאכתו באופה ומבשל גם במדליק נר זה דרך מלאכתו ודומה למש"כ הרא"ש ב"ק דף ס'. לענין זורה דחייב עליו אף דרוח מסייעתו משום דזה דרך מלאכה. אך צ"ע ממנחות נ"ז: הניח שאור ע"ג עיסה והלך וישב לו ונתת ונתחמצה מאלי' חייב עלי' כמעשה שבת. וק' דילמא שאני שבת דזה דרך מלאכתו וע"כ דבכה"ת אשו משום חצו. וכ"מ פסחים פ"ד: דאם הניח אש על עצם דפסח ונפקע העצם עובר משום שבירת עצם. הנה דגם בשאר איסורין אשו משום חציו:

ונלע"ד ראי' לדברי חי' הר"ן דהנה זה כביר הקשני בני מ' דוב בעריש נ"י מהא דאמרי' ר"פ כיצד הרגל דצרורות ח"נ משלם משום דכחו כגופו דמי ואתי הילכתא לגרוע. דאינו משלם רק מ"נ וק' הא בסנהדרין ע"ז דהזורק צרור למעלה ונפל לצדדין חייב דחשיב כחו אבל בנפל לתחת ל"ח גירי דילי' ופטור וא"כ למה לא מחלקינן גם לענין צרורות חילוק זה בין נפלו הצרורות לצדדין בין נפלו לתחת דבנפלו לתחת דלאו ככחו דמי א"כ מן הדין פטור לגמרי אפי' מה"ת עכ"ד והוא הערה נכונה, ולדברי חי' הר"ן א"ש דדוקא לענין מיתה דל"א אשו משום חציו ובעי' כחו ממש נופל לתחת ל"מ כחו משא"כ לענין ממון דאמרי' אשו משום חציו ואפי' בבהמה אמרי' אשו משום חציו כמבואר ב"ק כ"ב שפיר חייב אפי' בנפל לתחת ולדעת התוס' ז"ל דאין דרך שיפול לתחת רק כשמגבי' החפץ ע"כ דוקא באדם שדרכו להגבי' החפץ לפני הזריקה מחלק הש"ס בין נפל לצדדין לנפל לתחת משא"כ בבהמה שמנתזת צרורות דרך הלוכה דצרורות תולדה דרגל הוא שההיזק להלך כדרכה ולשבר שלא בכוונת נזק ובאופן כזה נופל לצדדין. ונצמח לפ"ז חדוש דאם נימא יש שנוי לצרורות לרביע נזק שאם בהמה הגבי' צרורות ברגלי' בכוונה להיזק וזרקתו מלמעלה למטה ונפל למטה פטור לגמרי דל"ח גירי דילה כלל. וצ"ע לדינא:

שוב ראיתי באבנ"ז או"ח ח"ב סי' שפ"ט סק"א דיש חילוק בין אשו לאופה ומבשל ומניח שאור ע"ג עיסה וחימצה משום שלא עשה בגופו שהאש הולך הלאה למקום אחר ושורף הגדיש והאדם לא פעל במקום הגדיש עיי"ש [ובזה הבנתי ש"ס ב"ק כ"ב. במסכסכת כל הבירה חשיב גופה ממש אפי' למאן דלית לי' אשו משום חציו עיי"ש ואף דודאי א"א שישרף כל הבירה ברגע א'. עוד שם עמדה וסכסכה משמע אף שנשרף אח"כ חייב כמו אדם המזיק, ולדברי אבני נזר כאן יובן כיון דהאש יכול לשרוף במקומו ואי"צ לילך הלאה חשיב כגופו ועדיף מאשו משום חציו]:

וי"ל עוד כוונת מרן זצ"ל בא"א דמניח האור ע"ג עיסה חשיב כאלו פועל בעיסה ושאור שבידו כידו אריכתא דמי משא"כ באש שהאדם לא הגיע האש אל הגדיש ולא פעל בגדיש רק באש ודומה לחילוק התוס' ב"ק י"ז: בין זורק אבן על הכלי בין זורק כלי על האבן. וכעי"ז במג"א סי' שכ"ח לענין עלוקה שיובא לקמן. ומשמע דמניח שאור ע"ג עיסה חשיב שפועל בעצמו בעיסה במה שמניח עליו השאור וכן באופה ומבשל שמעמיד התבשיל ע"ג התנור, ולפ"ז לק"מ על חי' הר"ן מהא דמנחות נ"ז: דהלא שאור ע"ג עיסה עדיף מאשו. וכן בהא דפסחים פ"ד: שהניח הגחלת ע"ג עצם דומה למניח שאור ע"ג עיסה שפעל בהעיסה וכה"ג בכה"ח תשיב חציו גם לר"ן. אמנם לפ"ז אזיל ההיתר בנ"ד דבמניח טסין מלובנין ע"ג השלג חשיב כפועל בשלג וא"כ גם לחי' הר"ן חשיב זה חציו. אך י"ל כיון דכל קורט וקורט של שלג חשיב דבר בפני עצמו כמבואר בנדה י"ז. א"כ לגבי שאר השלג שנמוח אחר הסרת ידו שייך היתר זה מצד ד' חי' הר"ן ז"ל:

אך יש לפקפק דכשמפשיר בטסין מלובנין מקום הטסין שנפשר חשיב כמעשיו ממש ולא כחשו כי כן מתבאר להדיא בב"ק כ"ב. דמקום גחלת הוי גופו ולא צרורות ואפי' לר"ל דלית לי' אשו משום חציו מ"מ מקום גחלת חשיב גופו. עוד שם במסכסכת כל הבירה כולה הוי כל הבירה כמקום גחלת וחשיב גופה ולא צרורות ע"ש. עוד שם בעמדה וסיכסכה עש"ה משמע דברגע ראשונה של עמידתה עדיין לא סיכסכה רק ע"י שעמדה קצת מ"מ חשיב פעולת הגמל. וזה יותר חידוש דבשלמא מה שנשרף תיכף בהגעת הבהמה לפני הבירה אפשר לומר דהוי כגופה דהוי כמקרב הפשתן אל האש בידים. משא"כ מה שנשרף אח"כ ע"י עמידתה. וצ"ל כיון דמחזקת הפשתן על גופה והפשתן הולך ושורף את הבירה הוי כמעשה בידים ועי' מג"א סי' שכ"ח ס"ק נ"ג במעמיד עלוקה ועלוקה מושך הדם חשיב מעשיו דכלי משחיתו בידו וקצת כעי"ז מצינו בשבת י"ז: דהיורה שמונח בתוכה הצמר ליצבע והתנור שמונח בתוכו האונין של פשתן הוי בכלל שביתת כלים ואדרבא גרע מגוף הצמר כמ"ש התוס' שם י"ח: דבגד המתלבן אינו בכלל

שביתת כלים כלל ואפי' בגדר שביתת כלים דלא עביד מעשה ואלו הכלי שהצמר מונח בתוכו והנר שמונח בתוכו שמן ופתילה דולקח הוי בכלל שביתת כלים. אך התם קרי לי' שביתת כלים דלא עביד מעשה וכאן הרי חשיב חציו היינו משום דהתם כלי דומם אינו מחזיק בכח רק כעין מעשה איצטבא וכאן בע"ח שמחזיק בכח וגם שנתקרבה לכאן במעשי' חשיב חציו ועדיין צ"ע:

ונשוב לנ"ד דמקום הנחת הטסין מה שנפשר תיכף בשעת הנחת הטסין הוי כמעשה גוף האדם והוי כמו אזיל מיני' ומיני' ב"ק י"ח. ומ"ד: דחשיב גופו ולא צרורות ול"ש בזה כל היתרים הנ"ל:

אך י"ל דכיון שכ' הראב"ד ז"ל הובא בט"ז סי' ר"א סקכ"ח דבתפי"א אינו פוסל רק ברובו וכאן מקום הנחת הטסין מה שנפשר תיכף אחר הנחתו ודאי אין בו שיעור כ"א סאה רובו של שיעור מקו'. אמנם הרי הרמ"א סט"ו פ' דבתפי"א פוסל בג' לוגין. עוד יש לדון דאף שהכשיר הראב"ד ז"ל במיעוט מקו' ע"י תפי"א היי"ד כשהי' רוב מים כשרים במקו' קודם לכן כעין שכ' הרמ"א סי' ר"א סמ"ד לענין שאובים שהמשיכו. גם י"ל דמה שנפשר תיכף אחר סילוק ידו מן הטס חשיב ג"כ כגופו ממש דהרי בהא דמסכסכה כל הבירה כולה הדבר רחוק לומר דברגע א' נשרפה כל הבירה עד תומה וכן שם בב"ק כ"ב: בהצית בגופו של עבד רחוק לומר שברגע הצתה תיכף מת וע"כ דאפי' נשתהה קצת כל שהצית בגופו של עבד חשיב ממית בידים. ה"נ במניח על גוף השלג ותיכף אחר זה נמוח חשיב כגופו הפועל. אך יש לחלק דכל העבד גוף א' וכן כל הבירה. ע"כ במסכסך בכל הבירה או הצית בגופו של עבד ותיכף מת חשוב גופו משא"כ בשלג דכל קורט וקורט חשוב דבר בפ"ע כמבואר בנדה י"ז. ודומה לכלב שנטל חררה והדליק הגדיש דאף באדיי אדויי, מ"מ אינו חייב נ"ש רק על מקום גחלת והשאר חשיב צרורות והיינו משום דכל שבולת ושבולת דבר בפ"ע וה"נ כל קורט וקורט דבר בפ"ע. אך דכשנמוח נעשה גוף א' דמים חשיבי גוף א'. ע' מאירי עירובין ס"ח. והדרן לחקירה הנ"ל אם אזלינן בתר שעת הפעולה או בתר שעת התפעלות. ע"כ לענ"ד נכון יותר להסיק הקעסיל של המקו' וזה אינו דומה למקום גחלת כי בשעת הסקה עדיין הקעסיל שבתוך המקוה קר לגמרי כידוע ואח"כ כשמתחמם כבר הסיר האדם ידו מזמן כביר וזה ודאי לא עדיף מאשו משום חציו. וטוב מזה ומזה להעמיד אייזרן אייוועלע בתוך חדר המקו' [לא בתוך גומת המקו' ממש] ולהסיק הרבה עד שיתחמם השלג ויהי' נמוח ובזה אפשר דגרע מאשו ודומה לכח כחו. או לאשקיל בידקא דמיא בכח שני בחולין ט"ז. ובסנהדרין ע"ז: דפירש"י דאם הוא רחוק ממקום פעולתו חשיב כח שני. ואף שכ' המג"א סי' קנ"ט סקכ"א דבמטה חבית כיון

שהוא בכחו ממש אין חילוק בין רחוק לקרוב. י"ל דאשו ל"ח כחו כ"כ כמו במטה חבית כמובן דשם פתיך בי' כח האדם משא"כ אשו אף שע"פ דין חשיב חציו מ"מ כחו ממש ל"ח ושוב יש לחלק בזה בין כח א' לשני. ואע"ג דבשבת מ': דהמעמיד קדירה כנגד המדורה ג"כ חייב משום מבשל התם איירי בסמוך לאש דאל"כ א"א שתתבשל וכ"מ בר"ן שם. ודומה לאשקיל בידקא דמיא בכח ראשון דהיינו במקום קרוב דזה חשיב כחו משא"כ לענין שיפשר השלג לא בעי' בסמוך כ"כ וברחוק חשיב כח שני. ואם א"א שיפשר ע"י תנור א' יוכלו להעמיד שם ב' אייזערנע אייוועלעך ולהסיק שניהם עכ"פ עד שיפשר שיעור כ"א סאים מים והשאר יכול להפשיר ע"י הסקת הקעסיל אשר בתוך המקו' או ע"י טסים מלובנים מכמה טעמים א' דלכל הדיעות שלג שלא נמוח כשר עכ"פ להשלים כמפורש ברפ"ז דמקואות אלו מעלין ולא פוסלין השלג וכיון דאיכא רוב מים כשרים א"צ להפשיר השאר כלל וכיון דאין ההפשר צורך להכשר המקו' ל"ח תפי"א לענין הוויית המקו' כיון דגם בלעדי זה כשר, שנית דדעת הראב"ד ז"ל דתפי"א אין פוסל רק ברוב המקו' וכאן רוב בהכשר. ואפי' לדעת רמ"א הנ"ל דגם בזה פוסל בג' לוגין מ"מ כיון דפסול ג' לוגין דרבנן שוב יש לסמוך על החת"ס דמותר להכשיר ע"י טסין מלובנים:

והנה בתוספתא הובא בר"ש פ"ב דמקואות משנה ט' לגיון העובר ממקום למקום וזלפו בידיהם ורגליהם ג' לוגין למקו' כשר ולא עוד אלא עשו מקו' בתחילה כשר ופי' הר"ש דמיירי שהמשיכן עם הקרקע, והב"י למד הפירוש דההיתר משום המשכה. והק' שאובה שהמשיכו' כולה פסולה והט"ז סקכ"ח תירץ דכיון דלראב"ד תפי"א אין פוסל רק ברובו הנה דל"ח שאובין ע"כ כשר גם בהמשכה בכולה. ובס' נפש חי' קונט' גולת עליות סעיף מ הביא בשם מרי"ט סי' י"ז דהמשכה עם הקרקע כשר משום שלא נתלשו ונלע"ד הפי' דכל פסול שאובין ותפי"א הכל הוא משום שנעשה עי"ז תלוש דהרי מים שנתלשו שלא לרצון אימק"ט כדאיתא רפ"ק דמקואות. הנה דבנתלשו שלא ע"י אדם עדיין חשיבי מחוברין. וברמב"ם פי"ב מטו"א דמים שנתלשו שלא לרצון אין מכשירין דחשיבי עדיין כמחוברין ע"כ דוקא במים תלושין פוסל שאובין ותפי"א דעי"ז חשיבי כתלושין אבל אם לא נתלשו והוא גוררן ע"ג קרקע אין בהם פסול שאובין ולא פסול תפי"א:

ואם כנים דברינו י"ל דגם בנ"ד כיון דהשלג מונח ע"ג קרקע הוי כהמשיכן עם הקרקע ואין נפסל בתפי"א ושפיר יכול לחממן בטסין מלובנים:

אך יש לחלק דשם לא ותלש מעולם ונשאר עליו שם מחובר עדיין משא"כ בנ"ד בשלג דשלג אינו לא אוכל ולא משקה כ"ז שאינו מחשיב עליו למשקה כדאיתא נדה י"ז. וכיון שאין עליו שם מים ממילא ל"ח מחובר לקרקע וצריך שיהי' עליו שם מחובר בשעה

שנפשר ונעשה מים ואפשר דתפי"א מעכב עליו שלא יחול עליו שם מחובר אף בהיותו מונח ע"ג קרקע וכעין דמחלק הש"ס כריתות כ'. בין לאחותי לידי טומאת בין לאסוקי מידי טומאה וכעי"ז קריין סגיאין. כידוע, וכזה כ' בכוזרי ח"ג פ' ס"ה דיש חילוק בין נבואה הנקנית לנבואה הנמשכת עיי"ש בפי' קול יהודה. אך יותר נראה דאף דשלג אינו משקה מ"מ חשיב מחובר דהוי כמו עפר ועי' ב"י יו"ד סי' כ"ח ממרדכי בשם גאון דמכסין בשלג דכתיב בי' לשלג יאמר הוי ארץ ואף שחולק עליו לענין כיסוי דמ"מ לא נקרא עפר מ"מ כיון דנקרא ארץ לפי פי' גאון הנ"ל י"ל דהוא מינא דארץ. ותו דהמהר"ל ז"ל בנתיבות עולם נתיב עבודה פי"ט כ' דאדמה אפי' תלוש משמע אבל ארץ קאי רק על כלל הארץ ומקצת עפר לא מקרי ארץ עיי"ש [וש"ב ותלמודי מ' אברהם זילבערבערג נ"י מוואלבראם ה"ר לזה ממקרא פ' קרח י"ז פסוק ל"א ותבקע האדמה אשר תחתיהם ותפתח הארץ את פי'. הנה אשר תחתיהם קרי אדמה כיון דפירש והגביל המקום ובסיפא אמר ותפתח הארץ דמשמע כלל הארץ שהרי לא הגביל מקום כמו ברישא] וכיון דשלג נקרא ארץ משמע דחשוב מחובר לכלל הארץ. והנפש חי' ביאר עפמ"ש הר"מ והרא"ש פ"ב דמקואות מ"ז בשם תו"כ דתפיסת יד אדם במקצת אינו פוסל וכ"כ בשם לבוש וע"כ בהוליכן עם הקרקע כשר כיון דמונח גם על הקרקע הו' תפי"א במקצת כשגוררו וע"כ כשר יעיי"ש. וא"כ י"ל גם בנ"ד כיון דלא הוי מעשה גמור של האדם אף דאשו משום חציו זה סברא תוריית אבל בטבע ל"ח זה מעשיו [וכעין סברא זו מבואר בירושלמי ר"פ הזורק לענין קליטה] וע"כ ל"ח רק תפי"א במקצת וכשר:

ונלע"ד ראי' דאפי' במידי דחשוב חציו וגירי דיליה בכה"ת מ"מ לענין מקוה ל"ח תפי"א מפ"ב דמקואות משנה ז' המניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים רא"א אם עונת גשמים הוא אם יש בו במעט מים בבור ישבר ואם לאו לא ישבר. וכעי"ז שם במשנה ח' ובמשנה טית דאם שובר הכלי שהמים ירדו לבור שפיר דמי, וק' הא בחולין ט"ז. ובסנהדרין ע"ז. דאשקיל אחברי' בידקא דמיא [פירש"י שסילק הדף המעכב מרוצת המים] אם הוא בכח ראשון חייב מיתה משום רציחה וגם שחיטה כשרה בכה"ג דחשוב כח גברא. וכן קיי"ל בש"ע או"ח סי' קנ"ט דהמסלק ברזא מן החביות חשיב כח גברא לענין נט"י. וכזה בר"ן ע"ז ס"פ ר' ישמעאל לענין כחו של נכרי ביין להעשות יי"נ. וכזה מבואר בתוס' שבת ל"ט. גבי סילוק וה"נ מה ששיבר הכלי ומסלק המניעה שיוכלו המים לרדת לתוך המקוה יחשב תפיסת יד אדם. וע"כ דלענין תפי"א לא סגי בכחו וחציו גרידא רק בעינן מעשה גמור בטבע וא"כ שפיר י"ל דאע"ג דבכה"ת אשו משום חציו לדעת תוס' סנהדרין ע"ז. מ"מ ל"ח תפיסת יד אדם:

עוד ראי' לזה מהמשכה דמועיל לסלק פסול שאובין. ומעיקר הדין סגי בכ"ש ומש"כ בשו"ע סי' ר"א סמ"ה דבעינן ג"ט כ' באבני נזר סי' רע"ו סק"ג דהיא חומרא בעלמא. וכה"ג ודאי חשיב כחו לכ"ד. ק"ו מאשקיל אחברי' בידקא דמיא. וראיתי באבנ"ז סי' ער"ב סק"י שכ' דמש"ה מועיל המשכה משום דל"ח כחו כמ"ש רש"י עירובין פ"ח. דהשופך מים ברה"י ויוצאין לרה"ר פטור ע"ש. אמנם ראיתי בשו"ע הרב ז"ל סי' שנ"ז כ' דהא דעירובין פ"ח. שאין המים הולכין ממש מכחו ששופך ברחוק מעט והוא כעין החילוק דמחלק בחולין ט"ז. הנ"ל בין קרוב לרחוק כפירש"י שם. ומלשון הר' יונתן המובא ב"י רסי' שכ"ז נראה בעליל דאפי' רחוק מעט מרה"ר ל"מ רק צריך שינוחו מעט בטרם שיצאו לרה"ר. ונראה שדעתו ז"ל כרמ"ה סנהדרין ע"ז: בהא דאפליג באשקיל בידקא דמיא בין כח א' לכח שני וכ' שם דהמחוור שבפירושים דכח שני היינו שנפסק מעט ודחה שחילוק בין מקום קרוב לרחוק וי"ל דבזה גם רש"י מודה להרמ"ה דהרי במג"א סי' קנ"ט סקכ"א דבכחו ממש אין לחלק בין כח ראשון לכח שני רק באשקיל בידקא דמיא שלא פעל במים רק שסילק המונע וא"כ בנ"ד ששופך המים בזה אין לחלק בין קרוב לרחוק וע"כ כ' הרבינו יונתן דבעי שיניח מעט וא"כ הדרא קו' לדוכתה למה יועיל המשכה הא חוזר ונופל בהמשכה עצמה ע"י תפי"א ול"ד להא דמהרי"ט סי' י"ז הנ"ל דבמשכן עם הקרקע ל"ח תפי"א דהתם לא נתלשו מעולם משא"כ בזה. וביותר ק' למ"ד תמורה י"ב: שאיבה שהמשיכהו כולה כשירה וק' אדרבא עתה נפסל מה"ת להראב"ד ז"ל מצד תפיסת יד אדם. וראיתי בב"ח סי' ר"א דק"ח ד"ה מקו' שיש בו כ"ב סאין שיכל את ידיו ליישב זה שכ' דמיירי שלא נשפכו המים למקו' עד שסילק ידיו ע"ש הנה דס"ל ז"ל דלא חשיב תפי"א לפסול המקו' רק באזיל מיני' ומיני' עי' ב"ק י"ח ומ"ד: דאז הוי כגופו ממש ולא צרורות ע"ש הנה דכחו לבד ל"ח תפי"א אע"ג דבכה"ת כחו כי האי כגופו דמי אף שנעשה המעשה לאחר סילוק ידיו כמו הזורק סכין ושחט בה מפורש בגמ' דחשיב כח גברא. וכן בשבת ע"ג: שדי פיסא לדיקלא ואתר תמרי וכן זורק ד"א ברה"ר ולענין רציחה בסנהדרין ע"ז. בזרק צרורות לתחת וגם כל חץ הורג אחר סילוק ידיו. ופשוט דבכה"ת חשיב כה"ג כחו. מ"מ לענין תפי"א ל"מ זה רק צריך גופו ממש וכ"ז סמוכין לסברא הנ"ל דאשו משום חציו ל"ח תפי"א. ונסתייעו דברי הגאון חת"ס ז"ל דמותר להכשיר השלג ע"י טסים מלובנים:

ונשוב לענין דינא אם אפשר להפשיר רוב שיעור מ"ס ע"י היסק בתנור שבחדר המקו' [לא בתוך גומת המקו'] זה נכון עצהיו"ט כי בזה שייך גם היתר מכח שיטת החי' הר"ן סנהדרין ע"ז דבכל התורה ל"א אשו משום חציו רק בממון וכאן שאינו מניח האש על

השלג עצמו ולא דמי להא דמנחות ע"ז: הניח שאור ע"ג עיסה והלך וישב לו ונתחמצה מאלי' חייב עלי' כמעשה שבת דשם חשיב שפעל בעצמו בעיסה כמשכ"ל מאבני נזר סי' שפ"ט משא"כ כאן ושייך היתר החי' הר"ן ברווחא:

ואם א"א בזה עכ"פ טוב יותר להסיק הקעסיל שבתוך גומת המקו' עצמה דבזה ליכא מקום גחלת כיון דבשעה שמסיק עדיין התנור קר וגם בזה אפשר דשייך היתר החי' הר"ן הנ"ל כמו לעיל דזה ג"כ ל"ח שפעל בגוף השלג אף דהקעסיל עומד בתוך גומת המקו' אצל שלג מ"מ כיון דהקעסיל הקר מפסיק בין האש שמסיק בין השלג א"א שיחשב פעל בשלג [וע"ז ק"ק מהא דביצה לד' דגם באייתי אור בסוף חייב משום מבשל. שו"ר דלק"מ דשם אין מבואר דהאחרון חייב משום מבשל ואולי חייב משום מבעיר. ואפי' נימא דחייב נמי משום מבשל אפשר דהיינו במניח האור אצל הקדירה דדומה למניח שאור ע"ג עיסה. אך זה חידוש ופלא גדול לומר דהמניח אש בתוך תנור קר שיש עלי' תבשיל אינו חייב משום מבשל לדעת תי' הר"ן דל"א אשו משום חציו גבי שבת כיון דבשעת פעולתו תנור קר מפסיק בין האש לתבשיל וגם לא עשה הפעולה בתבשיל אך בזה י"ל דשאני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה כדאמרי' בב"ק ס'. לענין זורה ורוח מסייעתו] ואם גם זה לא אפשר בשום אופן יש להתיר גם באופן שכ' החת"ס להניח טסין מלובנין ויש לסמוך בשעה"ד על הגאון חת"ס ז"ל אשר חיזקתי שיטתו מכח דברי המג"א סי' שי"ח דבמעמיד דבר יבש על האור חשיב מבשל דבר יבש אם שנימוח אח"כ ה"נ חשיב תפי"א בדבר יבש. וגם מכח דברי מרי"ט דבלא נעקר מן הקרקע אין פוסל בו תפי"א וגם מכח ראיות הנ"ל מפ"ב דמקואות משנה ז' ח' ט' וגם מדברי הב"ח סי' ר"א לענין המשכה דלענין תפי"א בעי גופו ממש ולא סגי בכחו וגם בזה שייך קצת היתר הנ"ל מכח דברי חי' הר"ן הנ"ל די"ל דכל קורט וקורט של שלג הוא דבר בפ"ע ושוב דומה לכל אשו משום חציו דל"א כן אלא בממון:

והנה באבני נזר יו"ד סי' ער"ב סקכ"א אחר שכ' דאסור להפשיר השלג ע"י אדם משום תפי"א כ' וז"ל ואין להקשות ע"ז מפ"ז משנה ג' הי' בו מ"ס ממלא בכתף עד שיחזרו מימיהן למראה מים הנה מתחילה הי' כל המים נפסלים בשינוי מראה והוא מכשירם בידים ואעפי"כ ל"ח ביד"א לק"מ ל"מ לדעת הרא"ש פ"ה מ"ד דבמה שהמק"ט מועיל שלא יפסל בזוחלין ל"ח עושה בדבר המק"ט ה"נ במונע פסול שינוי מראה ל"ח בידי אדם עיי"ש וכוונתו דאבל במפשיר שלג אין מים בעולם כלל והוא מהוו' דבר חדש. ולע"ד הקלושה י"ל לפי"מ דאיתא בנדה י"ז. דשלג שיחשב עליו למשקה דינו כמשקה ואם רוצה להפשירו הרי חישב עליו למשקה. וח"א דחה דחישב עליו למשקין היינו

שחישב לשתות השלג עצמו כמו שהוא משא"כ בזה שרוצה להפשירו אדרבא הרי מראה שאין שלג נחשב בעיניו למשקה. ולע"ד א"א לפרש חישב עליו למשקין שרוצה לשתותו כשהוא שלג דגדר שתיי' שיבלענו בלא היפוך לשון כמ"ש בשו"ע הרז"ל סי' קנ"ח ס"ח עיי"ש ושלג א"א לשתות באופן זה בלי סיוע הלשון, ותו דא"כ מה הפי' חישב עליו לאכילה אם הפי' שחישב לאכלו וק' ממנ"פ אם אכילת שלג נחשב שתי' איך יכול לחשב לאכילה ואם הוא אכילה איך יכול לחשוב עליו לשתי' וע"כ הפי' שחישב לעשות ממנו משקין ומיד שם משקה עליו [והמחשבה עצמה ודאי ל"ח תפי"א]:

אך דמ"מ פסול לטבילת מקו' לדעת הראב"ד וסייעתו וסו"ס ל"ה דבר חדש כיון דגם מעיקרא שם מים עליו ול"ח רק מסלק פסול כמו בזוחלין. ובמרדכי פ' במה טומנין הובא ב"י סי' ר"א דקה"י בשם הר"א ור' שמחה דאין לטבול בשלג שאינו מפושר שא"א שכל השלג יגע בבשרו ועוד דאין מטבילין בכיפין עיי"ש וכוונתו בטעם הראשון שא"א שלא יהי' שום הפסק אויר בכל שטח גופו בין גופו לשלג. [ובחנם נדחק בס' שירי טהרה פ"ז מ"א בכוונתו ע"ש] ומ"ש ב"י ע"ז דמזה נשמע דאי"צ שכל מ"ס יגעו בבשרו תמי' לי' ממשנה פ"י דמקואות כלי שהטבילו דרך פיו כאלו לא טבל הנה דאויר חשיב חציצה בטבילה אף דליכא דבר ממשי ואכמ"ל יותר. ולפי"ז הא דצריך להפשיר השלג אינו מצד פסול רק כדי שכשיפשר יגע על כל שטח בשרו בלי הפסק אויר כלל בשום מקום מגופו. וא"כ לא נחשב בזה תפי"א כמו במסלק פסול זוחלין הנ"ל וכאן י"ל דאפי' החולקין שם מודו כאן דכאן ל"ת מסלק פסול דאם הי' אפשר שיתפשט על כל חלקי גופו בלי הפסק אויר גם עתה כשר הוא. וטעם השני של המרדכי משום שאין מטבילין בכיפין פ' בס' שירי טהרה פ"ה מ"א משום דכל קורט שלג נחשב בפ"ע והשלג שלמעלה חשיב כאלו הוא באויר ע"ש וא"כ זה ג"כ אין פסולו בגופו רק מחמת שמונח באויר ובזה י"ל דלכו"מ ל"ח מהוו' ועדיף ממה שכ' הרא"ש דבמסלק פסול זוחלין ל"ס מהוו' בדבר המח"ט. וכאן י"ל דכו"ע מודו דכאן אין פסול בגופו כלל כאמור. מכל הלין טעמי לענ"ד נראה להקל להפשיר השלג ע"י טסים מלובנים באין עצה אחרת:

מ"מ אם אפשר לעשות המשכה אין להתיר בלי המשכה ומש"כ דהמקו' גבו' מקרקע הבית וע"כ א"א לעשות המשכה. לענ"ד אפשר לעשות המשכה ע"י שיניח עצים לפני גומת המקו' עד שיגבי' אותו מקום למעלה מן המקו' ע"י עצים ואח"כ יניח על העצים השלג ואח"כ יניח הטסים מלובנים על השלג כדי שאח"כ יהי' נמשך אל גומת המקו' ואף שכ' הרמ"א סי' ר"א סמ"ו דבעינן המשכה על קרקע הראוי לבלוע אבל הרי סיים שם דטוב להחמיר לכתחלה משמע שאינו מעיקר הדין. וא"כ בנ"ד שאין עצה שפיר יש

לסמוך על המשכה ע"ג עצים שאין עשויין כלי. וגם מ"ש בשו"ע סי' מ"ה דבעי המשכה ג' טפחים כ' באבני נזר סי' רע"ו סק"ג דאינו אלא חומרא ע"כ בנ"ד עכ"פ יעשה המשכה כזו ע"ג עצים ואפי' המשכה משהו סגי בזה. ואם אפשר לעשות המשכה כזו אינני מתיר באופן אחר כי מלבד מה שהגאון בית שלמה והלחו"ש פוסלין באופן הנ"ל מצד תפיסת יד אדם עוד יש בזה חשש מחמת דעת האשכול להראב"ד ז"ל שהובא בנחל אשכול שם [שהוכיח שכן דעתו] דאפי' אחר ההפשר אין כשר לטבול בו לדידן דלא קיי"ל כר"י ואנשי מידבא מטעם דבשעה שבא השלג לכאן הי' פסול וא"כ אין כשר לשיטה זו רק אם נותן למקום אחר אחר ההפשר וכ"כ הגאון מטארנא ז"ל בס' שירי טהרה סוף פ"ו דמקואות דמטעם זה ג"כ נכון לעשות המשכה בשלג שנפשר. וגם באבני נזר סי' רפ"ד חש לה לשיטה זו לכתחלה ע"ש. ע"כ אם אפשר לעשות המשכה באופן שכתבתי אין להתיר באופן אחר. ואם א"א בשום אופן יש להתיר גם בלא המשכה כי מלשון האבנ"ז סי' רפ"ד סק"ד נראה דרק לכתחלה חש לשיטה הנ"ל דגם אחר ההפשר פסול כשהוא באותו מקום וע"כ באין ברירה יש להתיר זה והנלע"ד כתבתי:

סימן קכו

להגאון ר' ואלוויש ז"ל מטשענסטאכאוו.

ע"ד השאלה אם מותר לסבב כותלי המקוה בדראהט כדי לתקנם דהוי מעמיד בדבר המק"ט לדיעה א' ביו"ד סי' ר"א סעיף נ' א"ד שאני הכא דהוי מעמיד דמעמיד כעין שכ' הר"ן סוכה דאע"ג דאסור להעמיד הסכך במק"ט מ"מ מעמיד דמעמיד מותר [ויעויי' אבנ"ז יו"ד סי' ער"ה סק"ב ראי' להתיר בנ"ד] ולכאו' יש סמך לזה מהא דזבחים סה: דאי אויר כלי לאו ככלי דמי אינו פוסל משום מהו"ו בדבר המק"ט הנה בדמפסיק אויר בין האדם המק"ט למקו' שפיר דמי וה"נ בדמפסיק כותל בין הדראהט להמקוה והוא קו"ח דאם אויר חשיב הפסק כש"כ דבר ממשי שהוא חוצץ יותר מאויר דהרי בזבחים י"ט מספקא לן אויר מה שיחוץ. [וכת"ר שיחי' הק' מרא"ש פ"ה דמקואות דסומך בעלי קנים צריך להסיר ידו וכ"כ בטוש"ע סי' ר"א סמ"ח ויישב בטו"ט ומתוך דברינו יתבאר ג"כ ישוב לזה] אך נתישבתי דלאו ראי' הוא די"ל דשאני בזבחים כ"ה: משים דמפסיק זמן בין פעולת המק"ט לביאות המים למקו' [ולא משום הפסק אויר] וכה"ג הוי כוחו ואין פוסל משום מהוו' בדבר המק"ט משא"כ בנ"ד דאזיל מיני' וכה"ג חשיב גופו כב"ק יח. ושם י"ז: כ' שבזב טמא בנגעים משלם נ"ש וב"ק כב. במקום גחלת ל"ח צרורות וכ"מ ב"ק מ"ד: הנה דאפי' הפועל ע"י ד"א מ"מ חשיב גופו ממש [וכ"מ במג"א סי' ש"מ בשם

רמב"ם ותוספתא דקטן אוחז בקולמס וגדול כותב חייב וגדול אוחז בקולמס וקטן כותב פטור וכ"מ ברדב"ז על הרמב"ם פ"ה מה' שבועות ה"א בנשבע שיזרוק פלוני אינו חל דאע"ג דבידו לאנוס אותו שיזרוק [היינו שיקח בידו של חברו ויזרוק אבן כנלע"ד] מ"מ ל"ח חברו הזורק רק הוא ונמצא שלא קיים השבועה עיי"ש, ותוס' יוטא פב: אך משם יש לדחות דאפי' הוי כוחו חייב לענין רציחה דהרי אפי' אשקול אחברי' בידקא דמיא חייב. וכן לענין שבת מצינו דאפי' בעושה מלאכה שכוחו חייב בשדא פיסא לדיקלא ואתר תמרי שבת עג: ועוד בכמה מקומות:

ויש להביא עוד ראי' דהפועל באמצעות ידי חבירו חשיב הוא לבדו הפועל ממש"כ תוס' ורא"ש ב"ק צח. דאדיי' אדיי' חשוב הגבהה ונעשה גזלן ואף דהמטבע ביד הבעלים ואם הי' נחשב גם מעשה הבעלים הוי כמו שנים שהגביהו דל"מ רק מצד מגבי' מציאה לחבירו כב"מ ח. וכאן אין אדם זוכה בשלו לאחר כמבואר ובהאי ענינא ראיתי לכ"ק מרן זצוקללה"ה באבני נזר סי' קל"א סק"א יו"ד וז"ל בענין שפ"ד דיהרג ואל יעבור מ"מ כ' התוס' דאם אומרים לאדם הנח לזרוק עצמך על התינוק ואם לאו נהרג אותך יעבור ואל יהרג דאמרי' להיפוך מה חזית ובחי' הר"ן מבואר דלא נחשב כלל שהוא הורג אותו ויל"ע בזה בסוג' דנתקל פושע בנפל על האדם אם אדם חשיב מזיק בידים או חשיב רק בור עכ"ל הטהור. ולענ"ד הקלושה והרטושה יש להוכיח דלגבי ש"ד בנפל על האדם והרגו חשב מעשה ממלקות יא: בא' שהרג בשוגג וא' במזיד הקב"ה מזמין לפונדק א' זה עלה על הסולם וזה למטה וזה נופל עליו והרגו זה נתחייב גלות וזה נהרג. וק' לי למה נתחייב זה גלות אי נתקל לאו פושע הוא א ול"ח מעשיו כלל וע"כ דזה חשיב מעשה לענין שפ"ד ומש"כ חי' הר"ן דלא נחשב כלל שהורג אותו היינו כשאדם זורקו על התינוק דאז מיחסין המעשה לזורק והוא חשיב כגרזן ביד החוצב בו כמש"כ הנמוק"י ב"ק יוד: והתוספתא שהוא במג"א סי' ש"ס הנ"ל בקטן אוחז בקולמוס וגדול כותב חשוב מעשה הגדול וכ"כ התבו"ש בסכין ביד פסול וכשר שוחט עיי"ש וכ"ז כשיש פועל אחר ליחס אליו פעולה זו אבל בנפל שאין ליחוס המעשה לפעל אחר שפועל יותר ממנו שפיר חשיב גם הוא כפועל גמור וכעי"ז בפנ"י בב"ק כב: על רש"י ד"ה ורי"א אפי' שלהבת נמי עי"ש:

ועי' ראב"ד סו"פ י' מהל' נזקי ממון שחידש דהגורם היזק לחבירו באופן שהבעלים עצמן יעשו ההיזק פטור. אף שהוא הי' הגורם יע"ש ולפענ"ד ביאורו כנ"ל דלגבי בעלים שעשו מעשה גמורה א"א ליחס המעשה להגורם כיון שהם עשו ופעלו יותר ממנו וכסברת הפנ"י הנ"ל.

מ"מ נראה דהיי"ד באדם בר דעת אז מיחסין המעשה להאדם לבדו משא"כ בחפץ דומם אפשר דהכותל חשיב מעמיד המים והדראהט מעמיד הכותל. וחילי מתוס' ב"ק ו. דאדם בר דעת שהזיק באמצעות חפץ חבירו מייחסין כל ההיזק אל האדם אבל אדם שלא בכוונה או בהמה שהזיקו באמצעות חפץ של אדם אחר מייחסין ההיזק לשניהם ועיין ב"ק י"ט בתרנגול שהזיק בדליל של אחרים כאדיי אדיי חייב בעל התרנגול רביע משום דהוי צרורות ובעל הדליל ג' חלקים כר"נ דאי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי ולכאורה ק' דהא לקמן נ"ג מבואר דל"א כל היכא דליכא לשתלומי מהאי משתלם מהאי רק היכא דהאי סלא עביד והאי כלא עביד עיי"ש תוס' ד"ה לעולם ולעיל נ"ג תוסד"ה אי וכאן הרי המעשה מתייחס אל התרנגול כהאי דמג"א סי' ש"מ הנ"ל וע"ב צ"ל דהיינו דוקא באדם בר דעת הפועל אבל לא בתרנגול:

והנה בנ"ד יש לחקור לענין מהוו' בדבר המק"ט איך הדין בשנים שעשו המק"ט ומי שאינו מק"ט כגון אדם וקוף שסמכו העלים [לדיעה א' שבשו"ע ר"א סט"ו דבהמה אין דינה כאדם] והקנים שיעברו עליהם המים אם המקו' כשירה או לא. ולכאורה נראה דפלי בב' דיעות ביו"ד סו"ס ב' בכשר ופסול ששחטו אך יש לחלק דהתם כל הפסול של פסול ששחט היינו בשלילה משום שחסר מתיר כמבואר בש"ך שם וע"כ בשנים ששחט כשר ופסול הרי יש כאן מתיר כמש"כ ש"ך סק"ל משא"כ בנ"ד אא"ל דטעם מהוו' בדבר המק"ט משום שחסר מהוו' טהור ז"א דאפי' מקוה הנעשה מאלי' כשירה ואי"צ מהוו' כלל וע"כ דהפסול אינו בשלילה רק משום דהמקבל טומאה פוסל בפועל וא"כ ל"מ מה דגם טהור מהוו' מ"מ סו"ס איכא פסול מצד המק"ט וכמ"ש הש"ך סק"ל שם לענין שנים שאחזו בסכין וא' שחט לשם א' מכל אלו דלכו"ע פסול יעו"ש דבריו הנחמדים. ולפי"ז בנ"ד אף אם נייחס המעשה גם להכתלים הטהורים מ"מ כיון שמייחסין המעשה גם להדראהט חשיב מהוו' בדבר המקבל טומאה. שו"ר באבני נזר סי' ער"ה סק"ד דהא דילפי' דמהוו' בדבר המק"ט פסול משום דגלי קרא מה מעיין בידו"ש אף מקו' ביד"ש נמצא הטהרה מחמת שבא למקו' וע"כ פוסל במק"ט עיי"ש שכ' דאם ל"ה צריך ביאה למקו' כלל ל"ה שייך לפסול במהוו' בדבר המק"ט. ולפ"ז שפיר דומה לכשר ופסול ששחטו ולמאן דמכשיר התם [משום דאין הפסול פועל פסול רק שחסר הכשר כמו שביאר הש"ך שם סק"ל] גם בנ"ד כשר מהאי טעמא כיון דבא גם מחמת הכשר:

וכ"ת כתב דלכאורה מפורש ברא"ש פ"ה דמקואות דאדם הסומך ידיו תחת עלי קנים כדי שילכו המים למקו' חשיב מהוו' בדבר המק"ט אף דעלים עצמן אינם מק"ט רק האדם וצריך לסלק ידיו קודם בוא המים הנה דאפי' כשמפסיק דבר שאין מק"ט בין ידיו למים

נמי אסור אך יש לחלק בין אדם הסומך בעי' כוחו נסמך הוי כמו אדם ממש וכהאי דב"ק יוד. בהדי דסמוך בהו תבר דהוי כאדם המזיק כמ"ש בנמוק"י אבל דבר המחזיק כותלי המקו' שפיר י"ל דהוי מעמיד דמעמיד עכת"ד והם כעין דברינו ואני רק כמוסיף ע"ד כת"ר ואין ביהמ"ד בלא חידוש:

ולענ"ד יש להוסיף עוד דלכאורה ק' בהא דמעמיד הזחילה בדבר המק"ט למה נאסר הא הוי רק מצמצם ובסנהדרין ע"ז. מבואר דמצמצם ל"ח מעשה וברציח' איצטריך קרא לחייב מצמצם אע"ג דכחו ודאי חייב ברציחה כמפורש בתורה ונשל הברזל מעצו הנה דמצמצם ל"ח כוחו כלל ה"נ דבר המק"ט אינו רק מצמצם המים שלא יצאו. וי"ל דשאני מצמצם דאדם הי' עומד במקומו מעיקרא [דאם מביאו לשם ל"ח מצמצם כמ"ש התוס' שם ד"ה סוף חמה לבוא] ואינו מחדש בו תכונה חדשה רק שמעמידו הלאה משא"כ בנ"ד שהמים הי' זוחלין והוא מצמצם ועושה אותן נחים. ולפי"ז ל"ש איסור זה רק אם כבר התחיל המים להיות זוחלין ואח"כ סותם הנקב. משא"כ בנ"ד דמעיקרא כורכין הדפנות בדראהט לחיזוק ואח"כ נותנים שם המים ואין המים מתחילין כלל להיות זוחלין וזה ל"ח מהוו' במק"ט דאז ודאי ל"ה רק מצמצם. אך יש לדחות דכיון דשעת שפיכת המים לתוך המקוה הם זוחלין שבאים למקוה בזחילה ולולא סתימת הדראהט המעכב זחילתן הי' מתפשט זחילתן גם לחוץ דרך נקבי הכותלים והדראהט מעכב זחילתן דומה להא דלעיל שעושה זוחלין אשבורן ולא חשיב מצמצם אך כ"ז אם הוא באופן שכשיסתלק הדראהט יהי' זוחלין אבל אם הוא באופן שאפי' בהסתלק הדראהט ל"ה ניכר הזחילה רק דגורם שלא יתמעט המקוה מס' ברבוי הזמן בזה נראה דל"ח מצמצם:

ובזה א"ש מה שהק' כת"ר על הר"ש מפ"ז דמקואות אם הי' רגליו של ראשון נוגעת במים אף השני טהור. והק' כת"ר דהא מהו' בדבר המק"ט וכ"ת הוכיח מזה כרא"ש דמעמיד ההכשר בדבר המק"ט כשר ודלא כר"ש דאפי' לסתום הזחילה בדבר המק"ט אסור עכ"ד ואני שמעתי ולא אבין דק' כת"ר לא על הר"ש לבד תסוב דאפי' להרא"ש דסותם הזחילה בדבר המק"ט לית לן בה היינו משום דל"ש פסול מהוו' במק"ט רק אם כל המים באו לכאן מחמתו משא"כ בסותם הזחילה דהמים הי' קודם לכן כאן והוא רק מעכבין שלא יצאו משא"כ ברגליו של ראשון נוגעת במים דאדם הוי המחזיק המים כאן אין לך מהוו' בדבר המק"ט גדול מזה אך לפימש"כ י"ל דהכ"נ הוי רק מצמצם. אך עי' בשי"ט על מקואות פ"ה מ"ה ד"ה והנה נראה בשם רא"ש דאם המים על כבר המק"ט הוי כמהוו' במק"ט:

אך לענ"ד בלא"ה לק"מ דהא דרגליו ש"ר נוגעת במים דכ"ז שלא נפסקו המים מן המקו' אין נפסלין משום מהוו' בדבר המק"ט דנכשרו בהשקה ואע"ג דבמקוה עצמה ליכא שיעור רק בצירוף המים שע"ג האדם מ"מ מועיל השקה שלא יחול שם פסול עליהם כיון דמעולם לא חל שם פסול עליהם וכמו טובל כלי במקו' מצומצמת דאין המים שבכלי נפסלין בשאובים אע"ג דאין במקוה מ"ס בלעדי המים שבכלי מ"מ מועיל השקה שלא יחול שם שאובים עליהם ובט"ז ר"א סקמ"ז כ' גדולה מזו דאף בליכא מ' סאה מועיל החיבור למים שלא יחשב תפיסת ידי אדם עיי"ש שהרי כ' זה על מה ששאובין המקו' בכלי מנוקב ושם שואבין כולה וא"כ נשפך מן הכלי למקו' יותר שנחסר מן השיעור עיי"ש וזה באמת חידוש גדול וכבר השיג עליו בבית מאיר בזה אך בנ"ד כשיש מ"ס בצירוף מה שע"ג האדם י"ל דלכו"ע מועיל החיבור לענין שלא יחול שם פסול עליו. שו"ר בב"י סי' ר"א דף צ"ט: מדה"ס בשם ריטב"א מלקות דאפי' אם יש מ"ס בצירוף המים שבכלי ל"מ השקה ובעי' דוקא שיהי' מ"ס לבד מה שבכלי. וכ"מ להדי' בשער המים לרשב"א מובא בב"י סי' ר"א דף ק"ז עיי"ש אך מסתברא דכ"ז שייך לענין פסול שאובין אבל לענין פסול בא מכוח אדם ל"ש רק בבא למקו' מכח אדם משא"כ בזה דלא נתלש עדיין מן המקו'. וחשיב גם קודם זה שהי' במקו' מ"מ ל"ח שבא למקו' מכוחו. גם במק"א בארתי כוונת הריטב"א דמירי שאי"ב מ"ס אפי' בצירוף מה שבכלי עיי"ש:

אך לפימש"כ בש"ך ר"א סקמ"ו בשם רוקח דאם סחט בידים אפי' מחובר למקו' פוסל משום שאובין וכ' באבני נזר סי' רפ"ו דס"ל לרוקח דלענין פסול בא ע"י אדם ל"מ השקה ולפי"ז הדרא ק' לדוכתא:

ועדיין י"ל לא מיבעי' אי נימא טעמא דר"י משום גוד אחות א"כ חשיב כל המים שהם במקו' ולא על האדם אך אפי' נימא טעמא דר"י משום גוד אסיק כחגיגה י"ט. דמספיק"ל אם מטבילין מחטין וצנורות בראשו של ראשון מ"מ ל"ח מהוו' בדבר המק"ט דגם קודם פועלת האדם הי' כאן מקו' כשירה ומה דעביד שקלי':

ובהאי ענינא הנה הש"ך והט"ז סי' ר"א סקמ"ז נתקשו בהא דמותר לשאוב המקו' בכלי מנוקב דהא המים נשפכים למקו' דרך הנקב ע"י אדם וא"כ מהוו' בדבר המק"ט. ולולא דמסתפינא איננו רואה קושיא דל"ח בא ע"י אדם רק כשהאדם הי' סיבה שיבאו מים למקו' ולולא האדם לא הי' באין למקו' וכאן אינו כן דגם אם האדם הי' מסלק כוחו ופותח את ידיו [דזה ל"ח כוחו כתבו"ש סי' ג' בשם רשב"א] ג"כ הי' המים נופלים למקו' ואדרבה הי' נופלים יותר מהרה כי כל הכלי המנוקב הי' נופל למקו' עם המים שבה נמצא שאין האדם סיבה כלל שיכנסו המים להמקו'. ואפי' נימא דפתיחת ידיו חשיב

כמעשה כמש"כ בספרי שיח השדה כלל ב' והבאתי ראי' מרשב"א עצמו שבת דף ז'. גם מצאתי ברמ"ה סנהדרין ע"ז: ד"ה ואר"פ זרק צרור בסה"ד דמי שהיתה אבן בידו ונתכוין להניחה כדי שתפול מל האדם חייב דאע"ג דלאו כוחו הוא גירי דילי' ול"ג מאשקיל אחברי' בידקא דמיא עיי"ש הנה נראה בעליל דלא מיירי בזרק בכוחו למטה דא"כ כוחו הוא ממש אך דמיירי שפתח ידו ונפל האבן וע"כ כ' דלאו כוחו הוא רק גירי דילי' ואייתי ראי' מאשקיל בידקא דמיא דג"כ ל"ה כוחו גמור רק סילוק המונע וה"נ בפתיחת ידו חשיב מסלק המונע שמסלק כוח ידו שעיכב האבן מליפול ומ"מ כ' דחייב דהוי גירי דילי' הנה דחשיב כמעשה] מ"מ כאן איצ"ל אם הי' פותח ידו בכח עצמו דאפי' הי' מסתלק כחו ע"י ד"א כגון אם הי' נקטע ידו ג"כ הי' המים נופלים למקו' וא"כ כוחו אינו סיבה כלל לביאת המים אל המקו':

הן אמת כי בשו"ת הרשב"א המיוחסת לרמב"ן סו"ס רל"א מבואר להיפך דאין לנקות המקו' בכלי מנוקב משום שהמים חוזרין להמקו'. אבל מזה יקשה גם על תי' הש"ך וצ"ל דכיון דבשו"ע סעי' ע' מפורש דמותר לנקות המקו' בכלי מנוקב והוא נובע מרא"ש ומרדכי וצ"ל דהרא"ש והמרדכי לית להו כשו"ת הרשב"א הנ"ל ושפיר עביד הש"ך להסביר לן שיטת השו"ע שהוא שיטת הרא"ש והמרדכי ולענ"ד נראה לבאר שיטת הרא"ש ומרדכי כדאמרן:

ונשוב לנ"ד ולכאורה יש להביא ראי' דאפי' מעמיד דמעמיד אסור במק"ט לפמ"ש באבני נזר יו"ד סי' רפ"ו סק"ז וסי' ער"ב סק"ב וסק"ז דפסול מהוו' ע"י המק"ט אין פוסל בג' לוגין רק ברובו וא"כ בכל הזוחלין שסתם זחילתן בדבר המק"ט הרי המים הסמוכין לסתימה ודאי אין בהם רוב שיעור מ"ס וא"כ באותן מים לא איכפת לן הוו' בדבר המק"ט רק שאותן מים מעמידין המים הסמוכים להם והסמוכין להם מעמידים שאר המים והוי כמו מעמיד דמעמיד. ואין לומר דכל המים יש להם חיבור וחשובין כדבר א'. דהרי באשקיל אחברי' בידקא דמיא מחלקינין בין המים הסמוכים לדף להרחוקים ממנו דהמים שאין סמוכין לדף חשיב כוס שני ול"א דכל המים כחפץ א' אך י"ל דשא"ה דבשעה שהמים יוצאין הם זוחלין ואין להם חיבור כמ"ש הרמב"ם שאין הזוחלין מערבין משא"כ בנ"ד שהמים עומדים ונחים במקום א' חשובים כחפץ א' דמים הם מז' משקין שמחברין כמ"ש תוס' זבחים קה: וכש"כ שהם בעצמן חשובים כדבר א' מחובר. ועי' מאירי עירובין ס"ח. דמים חשיבי מחוברין יותר מחתיכה א' של בשר:

ולענין דינא הנה בפת"ש ס"ק כ"ב בשם נודע ביהודה מבואר דאפי' במעמיד דמעמיד בדבר המק"ט פסול להר"ש וכן נראה פשיטות דברי ר"ש פ"ה דמקואות שהביא כת"ר

שיחי' דבסמך בעלי קנים צריך להסיר ידו ואף שכתבנו תירוצים לחלק מזה לנ"ד אנן אשינויא לא ניקום ונסמוך. ע"כ למעשה אין להקל רק באופן שהקיל הנוב"י שגם אם יוסר הדראהט לא יהי' ניכר זחילתן ואינו רק גורם שלא יתמעטו המים מכשיעור בזה יש להקל כאשר כבר הורה זקן הגאון נוב"י ז"ל. ויש להביא סמוכין עוד לזה דכמו בזבחים כ"ה: דאי אמר כלי לאו ככלי דמי ל"ח מהוו' בדבר המק"ט וכתבנו לעיל דהיינו משום דמפסיק זמן פעולתו לביאת המים למקו' הנה דבמפסיק זמן ל"ח מהוו' בדבר סמק"ט וה"נ מה דגורם שיעמדו המים במקומן אינו גורם על זמן ההו' רק על זמן העתיד דאפי' אם יסלק הדראהט לא יצאו המים עכשיו רק אחר זמן נמצא שאינו מהוו' בדבר המק"ט תיכף רק בעתיד. עוד יש לה"ר מאשקיל אחברי' בידקא דמים דאותן מים שאין יוצאין תיכף חשיב רק כח שני ה"נ מה שמעמיד המים אחר זמן ל"ח רק כח שני דידיעות ההפכים א' הוא ואף למג"א סי' קנ"ט סקכ"א שכ' דדוקא דבר שאינו בכוחו ממש רק מסלק המונע הוא דיש לחלק בין כח א' לכח ב' משום דכוחו גמור וגם התבו"ש בה' שחיטה העתיק דברי המג"א מ"מ י"ל דגם בנ"ד ל"מ פח גמור דל"ה אלא מצמצם כמ"ש לעיל:

ובהאי ענינא שכ' המג"א סי' ש"מ דגדול אוחז בקולמוס וקטן כותב פטור דחשיב מעשה הקטן הפועל וכעי"ז בתבו"ש לענין שחיטה ובחי' הר"ן סנהדרין הנ"ל נסתפקתי בראובן שדחף את שמעון על נבילה והזיזה אם שמעון טמא טומאת משא לטמא בגדים או"ד ל"ח רק מגע ולא משא כיון שלא הזיז הנבילה בכח עצמו והי' כגרזן ביד החוצב בו ועיקר הכח הוא של ראובן דהרי בשבת צ"ד מדמה היסק למלאכת שבת לענין שנים שעשאו וככה יש ללמוד משא ממלאכת שבת דהא דמג"א סי' ש"מ הנ"ל ולכאו' מסתבר כפן השני דל"ח משא אך ק לי מריש פ"ק דכלים משנה ב' וחשוכי בגדים במגע ופי' הגר"א ז"ל עפ"י תוספתא זבחים דבמים ל"ש מגע בלא משא בע"כ מזיזים קצת עיי"ש דפח"ח [ואני הבאתי ראי' לזה ממשנה ג' פ"א דכלים למעלה מהן זובו של זוב ורוקו וש"ז ומ"ר ודם הנדה שהם מטמאין במגע ובמשא וכו' למעלה מן המרכב מושכב ששוה מגעו למשאו [היינו ששניהם מטמאים אדה לטמא בגדים] ולמה שינה את טעמו דברישא אמר שהם מטמאין במגע ובמשא [וברישא ג"כ הפירוש כנ"ל] ובסיפא אמר ששוה מגעו למשאו ולגר"א ז"ל א"ש טובא דברישא דמיירי במשקין דל"ש בהם מגע בלא משא ולעולם איכא מגע וגם משא ע"כ אמר להם מטמאין במגע ובמשא שבאמת איכא תרתי מגע ומשא משא"כ בסיפא דמיירי בדבר גוש ומשכחת לה מגע בלא משא עכ"א ששוה מגעו למשאו כנלע"ד נכון בס"ד] אך ק' לי לפי הנ"ל שפיר משכח"ל במים מגע בלא משא שא' דחף את חבירו על המים והזיזום דחשיב מגע בלא משא דמגע אינו תלוי בכח ופשיטא דבכל ענין

חשיב מגע משא"כ משא עיקר חלי בכוחו וכיון שהי' בלי כוחו ל"ח משא. ויש ליישב דמ"מ כשמסיר ידו מן המים שאז פועל בעצמו אז ג"כ מזיז המים מחדש ואז כבר נסתלק כח האדם שדחפו על המים ושפיר נטמא במשא מחמת אז כנלע"ד בזה:

אשר הקשה כת"ר בהא דמטבילין בעינו של דג דהא מק"ט אוכלין ול"ה הווייתו ע"י טהרה י"ל דמיירי שלא הוכשר דמחובר לא הוכשר ובתלוש י"ל שלא נתלש לרצון ולרמב"ם דבעינן הכשר ברצון בעלים י"ל שלא נתכוון לזכות בו וליכא בעלים ממילא אינו יוכל לקבל הכשר. גם י"ל דמיירי בדג חי שאמק"ט ואף שומן שבעיניו י"ל דהוי כאבר המדולדל שאמק"ט אך בזה

עוד י"ל דמיירי בציר שיצא מעצמו דאז אינו מקבל טומאה ע' צל"ח פסחים סוגיא דרחסה"כ אות פ"א בשם הראב"ד ולענ"ד דזה כוונת רש"י בכורות כב. אהא דאמרינן בציר לאו בר קבולי טומאה הוא ופירש רש"י שיצאה מן הדגים כשמולחין אותן וכ"ת נתקשה מה בעי רש"י בזה ולענ"ד דכוונת רש"י ז"ל דדוקא ביצאה מעצמה הוא דאמקמ"ט משא"כ בציר שסחט בכוונה כמ"ש בצל"ח שם בשם הראב"ד ז"ל:

סימן קכז

ב"ה ד' עקב תרפ"ד לפ"ק פה זאוויערציע יע"א לכבוד ידידי הרב הגאון הגביר יקר הערך וכו' כש"ת מו"ה נתן שפיגעלגלאס ג"י.

הנה במכתב כת"ר הראשון כ' וז"ל ותיכף "ד' שבועות" אחר החתונה התנצל לפני שאין לה אורח כנשים ולא הי' לה וסת מעולם ורק הפצירו שיעשה רפואות וכו', ובכל המכתב לא נמצא שום סימן איילונית כי בגמרא יבמות פ': ובשו"ע סי' קע"ב נמצא ד' סימני איילונית ולא נמצא שם כלל סימן זה שאין לה אורח כנשים ואין לה וסת. גם לפלא בעיני איך בד' שבועות אחר החתונה תיכף התנצל שאין לה אורח כנשים. ואיך הי' אפשר לו לדעת זה ד' שבועות אחר החתונה. והרי אחר ביאה ראשונה צריך לפרוש ממנה בלא"ה. ואינה מותרת עד קרוב לב' שבועות אח"ז. וא"כ לא עבר אח"כ רק ב' שבועות אחר טבילת מצו'. ואיך ידע תיכף שאין לה אורח כנשים. והנה בחלקת יואב סי' כ"ד חשב שם (ד"ה סוף דבר] ששה התרים, וכאן לא שייך היתר הראשון והד' והה' יעו"ש. גם מה שהעתיק כת"ר שליט"א משו"ת עין יצחק שם מיירי באילונית. וכאן ליכא סימני איילונית שו"ר במכתבו השני שכ' שיש לה ג"כ דדים קטנים אמנם בגמ' ובשו"ע איתא שאין לה דדים. ולא ידעתי אם דדין קטנים הוי אפי' ס' איילונית וראיתי בחלקת יואב שם ריש סי' כ"ד שכ' שיש לה קצת סי' איילונית קול עבה קצת ודדים קטנים קצת. הנה מסברא נראה

דקול עב קצת הוי ס' איילונית דסו"ס הוא בכלל קולה עבה אבל דדים קטנים אינו בכלל לשון אין לה דדים וכל ישר הולך לא יתעקש בזה. ובודאי גם הגאון מקונצק זצ"ל סמך עיקר על קולה עבה קצת, והא דדדים קטנים אייתי רק לסניף בעלמא, מחמת דקולה עבה קצת אין הסי' ניכר היטב עי' תוס' ריש יבמות ע"כ אייתי דדים קטנים שהוא כעין רגלים לדבר להא דקולה עבה קצת שהוא מחמת היותה איילונית עי' רש"י ר"ה כ"א:

עתה נבא להאי דאין לה וסת כלל. שכ' בחלקת יואב סי' כ"ד. היתר הו' מחמת שאין לה דמים כלל וחכמי הטבע שבזה"ז אומרים שאינה ראוי' להוליד וכו' עיי"ש משמע שבדעתו להתיר בזה ג"כ כעין איילונית דאיתא ביבמות ס"א. וסוטה כ"ד. דאינה ראוי' לקיימה משום פו"ר. ככה בזה שאינה ראוי' להוליד אסור לקיימה אבל פליאה דעת ממני על הגאון חלקת יואב ז"ל דנהירין לי' שבילי הש"ס איך יפרנס ש"ס ערוך בכתובות דף י': ההוא דאתי לק' דר"ג הזקן א"ל רבי בעלתי ולא מצאתי דם אמרה לו ממשפחת דורקטי אני שאין להם לא דם נדה ולא דם בתולים בדק ר"ג בקרובותי' ומצא כדברי' אמר לו זכה במקחך וכו' נתחייב במקחך אמר לי' פרש"י ע"כ תקבל חובה הבא לך במקחך ואי נימא דאסור לקיימה כש"כ דנאמן לאסרה עליו כמו איילונית. ובאהע"ז סי' ס"ח ס"ה קימ"ל כר"ג הזקן. הנה מפורש בזה דאשה שאין לה דמים ראוי לקיימה. וצ"ל דאינה דומה לאיילונית דודאי א"א לה שתלד משא"כ בזה אינו ברור שלא תלד. ואיך שיהי' הטעם הדבר מפורש ואין דרך לנטות:

ולא נשאר רק ההיתר מחמת שהרופא נאטאנזאהן הביע שאין לה עוד תקו' להבנות ממנה. אמנם הנה ביו"ד סי' קפ"ז דאין לסמוך באיסורין על רופא נכרי. ורופא הנ"ל אף שהוא ישראל לא ידעתי טובו ומהותו ואם הוא מחלל שבת בפרהסי' במקום שאין לו הכרח לזה דינו כנכרי. וע' פת"ש ליו"ד סי' קפ"ז סק"ל שחשב הרבה מאד מספרי אחרונים המדברים מענין נאמנות הרופאים ואכמ"ל. [אמנם לע"ד בלא"ה יש לפקפק בנ"ד בנאמנות הרופא הנ"ל די"ל דאין נאמנים רק על דבר שהוא בזמן ההו' כגון ברואה מחמת תשמיש ואומרים שנתרפאת המכה. אבל לומר על העתיד שא"א לה עוד להבנות אין לנו שנאמנים. והרי כ' האבן עזרא פ' משפטים שאין הרופאין יודעין בחולי שבפנים כלל רק בחולי שבחוץ. ומי לנו גדול בכל חכמה כהראב"ע ז"ל ושמעתי מכ"ק אדמו"ר רשכבה"ג זצ"ל מסאכאטשאוו שהגיד בשם הה"ק הרבי ר' בינם זצ"ל מפשיסחא שאינו מבין איך האבן עזרא הי' יכול לחיות ה' מינוטען מחמת גודל הפחד ויראת שמים שהי' לו עכ"ל הקדוש. וכש"כ מה שאומרים על העתיד שא"א להם עוד להבנות בפרט שהוא מג' מפתחות שהם ביד הקב"ה ולא נמסרו ליד שליח מפתח של חי' ושל גשמים ושל

תחה"מ. ממילא אינו דבר טבעי כלל דומי' דאידך מפתח של תחה"מ שהוא למעלה מהטבע כן מפתח של גשמים ניכר לעין כל משכיל שאינו טבעי כלל כמ"ש מהר"ש יפה הובא בפר"ד דרוש כ"א עיי"ש טעמו כי טוב. ומפתח של חי' היינו ג"כ להפקד בהריון כדמוכח מקרא דמייתי ברחל ויפתח את רחמה ואע"ג דהתוס' נדה ט"ז: ד"ה מלאך משמע לכאו' דמפתח של חי' היי"ד לידה ולא הריון אבל ע"כ אין כוונת התוס' כן כמבואר בגמ' הנ"ל במקומו הגם דזה שכתבו התוס' דגם מפתח של לידה ביד הקב"ה מבואר כן גם בזה"ק וירא קי"ח: ובמדרש הנעלם שם אבל גם של הריון בכלל מפתח של לידה]. אמנם כיון שלא נשאר לנו כ"א סניף זה אין בכחי להתיר כיון שלא מצאתי לא' מגדולי האחרונים שיתיר בנדון כזה. מה כחי איש רש ונקלה כמוני לחדש היתר בזה וא"א לי להדר פני גדול להתיר בזה. וכעי"ז כ' הגה"ק בשו"ת הרי"ם סי' ל"ו להרב הגה"ק מסאנדז זצ"ל בד"ה עוד נראה לפע"ד עיי"ש מש"כ כת"ר דבשו"ת הרי"ם כ' רק לענין להתיר בלא ק' רבנים. בשהה עשר שנים. הנה המעיין שם בסי' ל"ו סוד"ה גם הטו"ז וז"ל גם יכול להיות לע"ד מה שהסכימו בנשתטית להתיר ע"י ק"ר אף שלא שהה י"ש ובשהה ולא קיים פו"ר נתייראו וכו' משמע להדיא דאפי' בק' רבנים נתייראו להתיר בשהה י' שנים דומיא דנשתטית שהסכימו להתיר ע"י ק' רבנים ואל"כ מה קושיא וק"ל:

סוף דבר אין לי בסיס חזק עדיין ליתן היתר ויען כתב לי כת"ר כי רב א' מוואַרשא כבר נתן היתר יסלח להעתיק לי לשון הרב הנ"ל בהיתרו. ואם יכונו דבריו בעיני אסכים ואולי אוסיף מילים בעזהי"ת כאשר יחנני השי"ת ברוב חסדיו. אולי ימצא כת"ר לדחות דברי ולהעמיד ההיתר על מכונו בדברים נכונים אקבל באהבה וברצון ועוד אחזיק לו טובה בהמצא היתר לתלמידנו האברך היקר נ"י מכבלי העגון:

סימן קכח

לכבוד ידידי וידיד ישראל הרהגה"צ שה"י וכו' כש"ת ר' צבי חנוך הכהן שליט"א [זצ"ל] הגאבד"ק בענדין

יקרתו ע"י ידידנו ר' איטשע נ"י ערליך הגיעני. אשר נסתפק כת"ה בהקדש שוה מנה שחלל' על שו"פ מחולל אם צריך להשלים עי' תוס' בב"מ נ"ז. ד"ה ומר סבר וכו' דיש פלוגתא בזה וחד מ"ד ס"ל דהכא שנתכוון לחללו פחות מדמיו א"צ להשלים מדאורייתא. ומ"ס דאפי' סבר שמותר לחללו לא ישלים אלא מדרבנן יעו"ש. וסברת מ"ד קמא יל"פ בב' אופנים א' דכיון שלא ידע שאסור לחללו בפחות משוי'. ואי הוי ידע ל"ה מחללו באיסור הוי חילול בטעות ול"מ ועי' רמב"ם וראב"ד רפ"א מה' איסור המזבח ועי' קדושין

נ"ג: עוד י"ל דבר חדש דכל דיעבד ל"מ רק בשנתכוון להפקיע לכתחלה וכעי"ז כ' בר"ן חולין קל"א: לענין מזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור דהיי"ד כשנתכוון להפקיע המצו' אז נפטר מהחיוב אבל אם לא נתכוון להפקיע המצו' נתינה גם בדיעבד צריך לשלם יעי"ש לענין אנס המלך גרנו דצריך לעשר משום דאשתרשי לי' והק' התוס' א"כ גם באכלן למת"כ אשתרשי לי' ותי' דהי' בידו להתענות, והר"ן כ' דאכלן רצה להפקיע המצו' משא"כ באנס המלך גרנו:

וזה כביר חידשתי כן ואמרתי מקור לזה מסנהדרין דף ה'. דאע"ג דשנים שדנו דיניהם דין מ"מ היכא דיתבו מעיקרא אדעתא דתלתא אף בדיעבד אין דיניהם דין בשנים יעו"ש ומזה למדתי לכל דיעבד דל"מ רק כשנתכוון להפקיע הלכתחלה ובזה יתיישב קו' הר"ן פ"ג דר"ה שנהגו להבדיל בבית אף ששמעו הבדלה בבהכ"נ ומצאצ"כ יעו"ש ולהנ"ל י"ל עפימ"ש רבינו יונה ריש ברכות דלכתחלה לכו"ע מצ"כ ולפ"ז י"ל דגם בדיעבד אינו יוצא רק כשנתכוון להפקיע הלכתחלה, משא"כ בזה שלא רצה לציי"ח ולהפקיע הלכתחלה אף שלא נתכוון גם שלא לצאת א"י אך שם אאל"כ דהא עובר אחורי בהכ"נ ושמע קול שופר או קול מגילה דיצא וכן התוקע לשיר וכדומה כלם לא נתכוונו להפקיע הלכתחלה דהרי לא נתכוונו כלל למצו'. מ"מ אין זה סתירה לדברנו די"ל דהטעם דלכתחלה מצ"כ הוא כמ"ש החרדים מלעבדו בכל לבבכם. וא"כ אין זה חלק ממצו' זו ע"כ יצא יד"ח במצו' אף בלא כוונה אף שלא נתכוון להפקיע החיוב כוונה דחיוב זה חיוב בפ"ע הוא, אח"כ ראיתי בחי' הר"ן ובחי' הרמ"ה שכתבו בהא דסנהדרין ה': הנ"ל פירוש אחר ולפ"ז אין ראי' לנ"ד. ויעיין עוד בנדון הנ"ל בתוס' בב"מ נ"ה. בד"ה טלית זו ובשיטה מקובצת שם:

אשר הוסיף להסתפק בנדר ולפ"ז לדעת כת"ה הא דש"מ שחללו על שו"פ מחולל היי"ד בנדבה אבל בנדר חוזר חיוב מצד נדרו הקדום לשלם הכל. והנה בתוס' חולין כ"ב: ד"ה והביא דכשהביאן ליד הכהן יצא והק' המל"מ מרפ"ק דזבחים כל הזבחים שנזבחו שלל"ש כשרין אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה. וק' הא הביאן ליד כהן ובענייי תירצתי דזה דומה לנ"ח דכבתה אין זקוק לה כיון שהדליק פ"א ועשה את שלו יצא אף שנתקלקל. מ"מ מבואר ברשב"א הובא בר"ן שם דאם כיבה במזיד זקוק לה וכעי"ז כ' בס' הקנה לענין הי' לו בנים ומתו דלא קיים פו"ר משום דהאדם עצמו יושב בזה. ה"נ בזה אף דבמסר ליד כהן יצא היינו כשנתקלקל מעצמו. אבל אם שחט שלל"ש דבשחיטה כהנים שלוחי דידן נינהו כרשב"א קדושין כ"ג: ותוס' כ' דאפי' בזריקה הם גם שלוחי דידן וגם שלדר"ח כתוס' שם. וחשיב כאלו הבעלים קלקלו בידים ע"כ זקוק לה לחזור ולתקנו. ואם כנים דברי א"כ גם בנדבה אף דאי"ח באחריות. מ"מ אם חילל על שו"פ וקלקל

בידים המותר הי' ראוי' שישלים. וע"כ צ"ל דכבר קיים נדבתו. והא מלתא אחריתי היא ותו דכל הקדושה נתחללה על פרוטה זו וחשיב כאלו כל ההקדש איתא בעין עדיין וא"כ גם בנדר כן הוא:

בענין הפלוגתא דכל העומד זה כביר ביארתי דמ"ד דל"א כה"ע היינו משום דיותר ראוי' למיזל בתר המהות שהוא כבר בפועל מלמיזל בתר המהות שעדיין איננו בעולם רק עתיד להיות. ומ"ד כה"ע ס"ל דהמהות העכשיו הרי עומד להתבטל ואיני רק לשעתו. משא"כ המהות העומד ישאר כך לעולם כגון עומד לזרוק. מהות הבלתי זרוק הוא רק עכשיו. ומהות זרוק ישאר עליו לעולם ע"כ ס"ל כל העומד. דיותר ראוי למיזל בתר המהות שישאר קיים לנצח מלמיזל בתר מהות העכשיו ודו"ק:

והנני ידידו הדושת"ה באה"ד מברכו בכ"ט ורוב נחת והרחבה כנפשו ונפש תדרשנו לטובה.

סימן קכט

להגאון המובהק פאה"ד ר' מאיר אריה שליט"א [זצ"ל] הגאבד"ק טארנא

בשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קפ"ג בתשובה אלי דבר שרציתי לחדש בנשפך חלב תחת קדרת בשר או להיפך יוכל להגעיל ע"י עירוי על מקצת כלי לבד במקום שנשפך עליו החלב משום דבהיתרא בלע מועיל הגעלה במקצת כלי כטו"ז יו"ד קכ"א סק"ז. ובב"ח שנבלע בזאח"ז חשיב היתרא בלע כמ"ש בשו"ע הרב ז"ל תנ"א סכ"ה. וע"ז דחה כג"ה דהא הבלוע הי' בכולו דהקדרה היתה חמה בכ"ר וכו' ועירוי אינו מפשיט רק כדי קליפה והיאך יפליט ע"י עירוי מה שבלע בפנימית הכלי עכת"ד. מ"מ יש נפ"מ במה שחידשתי אם יבשל בתוך הקדרה מים עד שירתיחו ואח"כ יסירנו מעל האור וישפוך עליו מים רותחין מכלי אחר על מקום הבלע לבד שפיר דמי דבהיתרא בלע אף שנבלע בהיותו כ"ר שעומד על האש יוכל להגעילו בכ"ר שהוסר מעל האש כמ"ש בשו"ע הרז"ל תנ"א סכ"ה. [ואולי י"ל דאפי' באיסורא בלע מועיל כה"ג דדוקא במקום הבלע ממש בעי' שיהי' ההגעלה ממש באותו צד שנבלע האיסור דכבולעו כך פולטו אבל בשאר חלקי הכלי שנתפשט הבלע אין נפ"מ בין מבחוץ בין מבפנים כיון דסו"ס לא בא הבלע לאותו מקום בעצמו רק דרך התפשטות. וכעי"ז ממש ראיתי לאותו גאון בס' מנחת פתים ליו"ד בשירי מנחה סי' קכ"א עיי"ש והוא סברא נכונה גם יש לצרף לסניף מה שהביאו שם באמרי יושר סי' קפ"ג הנ"ל מאו"ה דאם נשפך חלב תחת קדרה כשר או שאר איסור מבחוץ יכול להגעילו מבפנים עיי"ש והוא חידוש גדול. ולכאו' ק' ע"ז מש"ס ערוך פסחים ל'. זה

היסקו מבחוץ וזה היסקו מבפנים עיי"ש דמפורש דבעינן שיהי' הפליטה דוקא במקום הבלועה והרב ר' ישראל אברהם פראווירטה שיחי' מפרימישלאן הערני דבמגן האלף סתנ"ב כ' דהא דפסחים ל': הוא דוקא בכל"ח ולא בכלי מתכות. והגז"ל עצמו מביאו באמ"י סי' קמ"ד וגם במנפ"י על או"ח] וצ"ל דהאו"ה ס"ל לחלק בזה בין ליבון להגעלה דדוקא ליבון שאינו מפליט האיסור רק שורף במקומו בעי' שיהי' באותו מקום משא"כ בהגעלה שמפליט האיסור לחוץ. וכעי"ז דעת הרא"ה הובא בטו"ז יו"ד קכ"א סק"ז לחלק בין הגעלה לליבון לענין הגעלה במקצת כלי]:

עוד יש נפ"מ בדברי בנשפך חלב רותח על קדרה של בשר צונן. דאז לא נבלע רק כ"ק יוכל להגעילו ג"כ במקצת כלי. ואע"ג דבלא"ה עירו אינו מבליע רק כ"ק. וכמו שאינו מבליע בעובי הדופן של הקדרה בעומק רק כ"ק ה"ה שאינו מבליע בצדדין של מקום השפיכה רק כ"ק. וא"כ פשיטא דמועיל הגעלה ע"י עירו שמפליט כל מקום הבלוע [וא"א לצמצם לשפוך דוקא במקום שבלע לבד זולת כ"ק שבצדדין סמוכין וע"כ צריך לשפוך קצת יותר ממקום שבלע ממילא נכשר כ"ק בצדדי מקום שבלע] מ"מ נפ"מ לדעת תרה"ד הובא בפמ"ג סוסי' צ"ב דאם חם ע"י האור ממש גם עירו מבליע בכלו:

עוד נלע"ד בנשפך קצת חלב על טשיניק שהוא פארווא אפי' כשעומד על האש. יש להתיר הגעלה ע"י עירוי על מקצת כלי שישאר פארווא דבלא"ה יש כמה סניפי היתר המנ"י הובא בחכ"א כלל מ"ד ס"ג מתיר לעולם בכלי דתשמישו בשפע שנשפך נגד הרוטב דסומכין בזה על השו"ע ססי' צ"ט דתשמישו בשפע אי"צ הגעלה. וכאן יש עוד ספק דהוי נ"ט בר נ"ט דהיתרא. ובזה מתיר החכ"א שם בבינת אדם אפי' באין ס' עיי"ש. וגם יש ס' אם הבלע מתפשט ועד היכן מתפשט כמבואר בטור סי' צ"ב בענין ס' פעמים ס' דאמרי' שמא נתפשט עד פחות מס' הנה דאין ברור עד כמה מתפשט. ממילא כשמגעיל מקום הבלע וא"א לצמצם וצריך להגעיל קצת יותר כנ"ל] יש עוד] ס' אולי לא נתפשט מעיקרא הלאה ממקום ההגעלה ע"כ נלע"ד בטשיינעק להורות כן. להגעילו כשאב"י במקצת כלי (ויש עוד סניף דבאב"י רק סד"ר ע"י גלגול דמבואר בש"ך סי' ס"ו דהיכא שיש דיעה להתיר אף שאין מורין כן מ"מ סומכין ע"ז להתיר סד"ר ע"י גלגול וכאן הרי לפנינו דעת המנ"י. עוד נלע"ד די"ל דבהיתרא בלע אין להחמיר בסד"ר ע"י גלגול דעיקר הטעם משום דכבר חל עליו שם איסור לגבי דאורייתא נעשה חתיכה דאיסורא ובהיתרא בלע הרי עדיין היתר הוא ולא חל עליו שם איסור. וחילי ממש"כ הנקה"כ יו"ד סי' צ"ג על מ"ש תוס' ורא"ש פ' כה"ב דלענין קדשים אוקמו' אדאוריי' דמב"מ בטל ברוב וכ' הש"ך דהיי"ד כ"ז שהוא היתר עיי"ש ולכאו' אין מובן החילוק אמנם נ' סברת החילוק דלעולם

בקדשים עצמן ל"ה גוזרין דמב"מ ליבעי ס' אך כיון שגזרו לגבי חולין דהוי כאיסור אינו מינו גם בקדשים הוי כן וכ"ז באיסורא בלע אבל כשעדיין היתר ל"ש לומר שכבר חל עליו שם איסור לגבי חולין דהרי עדיין לא חל עליו שם איסור כלל וחשיב כאלו הדבר נוגע לקדשים לבד כיון שאירע הבלוע בקדשים ובקדשים הרי לא רצו לגזור. וה"נ בנ"ד באיסורא בלע אמרי' כיון דכבר עליו שם איסור ודאי לגבי דאורייתא אסור גם בדרבנן משא"כ כ"ז שהוא היתר עדיין אין שם איסור עליו כלל חשיב כאלו הס' בדרבנן לבד כיון דעתה באב"י א"א עוד שיהי' דאורייתא וחשיב כאלו אירע הס' לגבי דרבנן לבד וסד"ר לקולא גם יש לצרף לסניף דעת הרא"ה דבכל היתרא בלע לא גזור רבנן כלל באב"י הובא בפמ"ג צ"ג בשפ"ד סק"ג] כנלע"ד נכון. וגם בנשפך מקצת חלב תחת כלי של בשר, דהמנ"י מתיר בכלי שתשמישו בשפע כשיש בו ס' והחכ"א מתיר אפי' בס' אם יש בו ס' בזה נלע"ד ג"כ להגעילו במקצת כלי ע"י עירוי אחר מעל"ע דזה דבר קל לעשות ומהיות טוב וגו':

והכלי שמערה באמצעותו המים על הכלי שצריך הגעלה נראה דאי"צ הגעלה אף שכ' הרא"ש פ"ז דחולין והובא ברז"ל תנ"ב סכ"ב דהכלי שמגעיל בו צריך הגעלה י"ל דהיי"ד כשמגעיל בתוכו ולא כששופך בו. אך בשו"ע הרז"ל תנ"א סנ"ט כ' דהמנהג שלא להשתמש בכלי שעירו ממנו רותחין תחת האבן עיי"ש. מ"מ י"ל דהיי"ד כששופך על אבן מלובן ומטעם שכ' הרז"ל שההבל עולה מתחתון לעליון. אבל במערה על כלי צונן דתתאי גבר והכלי שעומד במקומו חשיב תתאה כש"ך סי' צ"ב ס"ק ל"ו י"ל דאין בזה חשש הבל וכיון דהטו"ז סוסי' תנ"ב כ' על מנהג זה שאין בו טעם ולא ריח. אף דהח"י תנ"א סוס"ק נ"ה מיישב המנהג אין לך בו אלא חידושו והבו דלא לוסיף עלה. ותו דבנ"ד דיש הרבה מתירין בלא הגעלה כלל וההגעלה היא חומרא אין להחמיר לאסור הכלי שמגעיל בו:

שוב בא לידי ס' או"ה סי' נ"ח דין הגעלת כלים. וראיתי שלשון או"ה שם סעי' ס"א אטעי' להגאון בעל אמרי יושר שכ' בתו"ד ואפי' יורה שנאסרה רק מבחוץ מטפת חלב נגעלת שפיר בכה"ג כשמרתיח בתוכה ואי"צ לתוחבה ביורה אחרת וכו' ומלשון זה משמע לכאו' דסגי בהגעלה בפנים אע"ג שנבלע מבחוץ. אבל המעיין שם לפני זה יראה לעינים דבכל הדיבור מבואר להיפך דבעינן דוקא הגעלה באותו מקום בחוץ ואשר צריך ליתן לתוכו אבן מלובן כדי שישפך מי הגעלה גם לחוץ או לצרף עליו מי היורה עש"ה. ואח"כ כ' לשון הנ"ל ואפי' יורה שנאסרה מבחוץ נגעלת שפיר "בכה"ג" וכו' ותיבת בכה"ג מיישר כל קשה דכוונתו בגווני דלעיל דהיינו ע"י נתינת אבן מלובן לתוכה ועי"ז ישפכו הרותחין

לחוץ למקום הבלע ועיקר הקולא שאי"צ דוקא לתוחבה ביורה אחרת באופן שהמים יהיו נחים גם מבחוץ דזה ודאי עדיף קמ"ל דלא צריך וסגי בנתינת אבן מלובן כנלע"ד ברור שאין האו"ה חולק על מש"כ כל הפוסקים בסי' תנ"א דבעינן שיהי' ההגעלה במקום בליעת האיסור:

סימן קל

ב"ה פורת לפ"ק פה זאוויערצא. שוכ"ט לרום מעלת ידי"נ היקר הרב הגאון המפורסם ערוגת הבושם איש אשכולת פאר המעלות רב פעלים כש"ת מהר"מ שפירא שליט"א [זצ"ל] אבד"ק פיעטרקוב ולובלין.

אשר הק' כת"ר על אבנ"ז יו"ד סי' ת"ב סקי"א דבזה"ז קדושת בכור מה"ת דכיון דאין מעשר נוהג כלל בזמה"ז ל"ש היקישא למעשר וע"ז הק' כת"ה מס' המצוות מ' ע"ט דגם דזמה"ז יש חילוק בין א"י לחו"ל עכ"ד כת"ה הלא באבנ"ז שם כ' להדיא וז"ל ומה שלא קבלו בכורות בזמן בית שני מחו"ל [וכוונתו ז"ל לתמורה כא. ע"ש] היינו משום דמדרבנן נוהג מעשר בא"י אבל מדאוריית' יש בכור אפי' בחו"ל עכ"ל הנה כ' מפורש דמדרבנן גם בזמה"ז יש חילוק בין א"י לחו"ל וכ"כ בסי' תי"ד סק"ט וכ"ה גם כוונת הרמב"ם בסהמ"ד דבא"י קדושת בכור נוהג בזה"ז גם ליקרב ונפ"מ שאם במהרה יבנה המקדש יקרבו כל הבכורות אף שנולדו קודם בנין המקדש משא"כ בכורות חו"ל אין קדושים מדרבנן ליקרב רק להאכיל במומן וע"כ אפי' יבנה המקדש לא יקרבו:

ובעיקר ד' אבנ"ז אליבא דהרמב"ם נלע"ד לבאר דעת החולקים על הרמב"ם וס"ל דבכור בזה"ז ג"כ דרבנן לפמ"ש רמב"ן פ' אחרי דעיקר המצות הם בא"י משפט אלקי הארץ [ומסתמא עיקר המצוות הן בזמן שביהמ"ק בקדושתו שהוא שורש לקדושת א"י] ובזמה"ז הוא רק ע"ד הציבי לך ציונים וה"ר לזה ממד"ר וא"כ א"א לומר דבכור בחו"ל יהי' עדיף בזמה"ז מזמן שביהמ"ק קיים דלא יהי' טפל חמור מהעיקר כבזבחים מ"ט וכעי"ז ברש"י זבחים יט. דאין לומר דעבודת לילה יהי' חמור מעבודת היום אף שיש סברא גדולה לחלק וכעי"ז יש בתוס' יומא יד. ד"ה ומזה וכעין סברא זו יש בבעה"מ משבת כה: דא"א לומר ב' היפכים אף במקום שיש סברא שיהי' כן וכעי"ז בחולין לג. מי איכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסור ולפ"ז י"ל דהרמב"ם לשי' דקדושת המקדש לא בטלה בזה"ז ע"כ חו"ל בזה"ז דומה לזמן שביהמ"ק קיים דגם אז ל"ה בחו"ל חיוב מצות רק מצד המקדש שורש קדושת א"י וגם היום כן ע"כ ל"ש לא יהי' טפל חמור מהעיקר ע"כ שפיר אפשר שיהי' בכור בזה"ז חמור מבזמן שביהמ"ק קיים. משא"כ למ"ד דגם קדושת המקדש וירושלים

בטלו בזה"ז א"כ עיקר חיוב מצות בזמה"ז היא רק מצד זמן שביהמ"ק קיים ואין סברא שיהי' בכור בזה"ז חמור מזמן המקדש כיון דכל חיוב מצות בזה"ז הוא רק מפאת הזמן שביהמ"ק קיים ובזה יתיישבו ד' הרמב"ם ז"ל מכל המקומות שנמצא סתירה לזה דשם קאי למ"ד דאפי' קדושת המקדש בטלה בזמן הזה:

וכעין סברת האבנ"ז הנ"ל יש לבאר הא דר"ה כ"א: על שני חדשים מחללין את השבת על ניסן ועל תשרי וכו' וכשהי' בהמק"ק מחללין אף על כלן מפני תקנת הקרבן ודעת רש"י ותוס' דמה"ת מחללין גם בזה"ז על כלן ותמה בחי' הר"ן דבגמ' אמרי' בראשונה הי' מחללין רק על כלן משחרב בהמ"ק אמר להם ריב"ז וכי יש קרבן ואם מה"ת מחללין על כלן א"כ הוא קו' קיימת אליבא דאמת על דינא דאורייתא וכי יש קרבן וע"כ דהתורה לא השגיחה בחילוק זה וא"כ מה קושי' ע"כ כ' דמה"ת כן הוא דדוקא בזמן שבהמק"ק מחללין על כלן וריב"ז דריש טעמא דקרא דמחללין שהוא או מפני תקנת המועדים אם משום קרבן א"כ בזה"ז שאין קרבן אינו דוח"ש, וק' לי הא קיימ"ל כר"י דלא דרשינן טעמא דקרא היכא דלא מפרש טעמא דקרא. ותו דעכ"פ הו"ל לתלות בגמ' דין זה בפלוגתא דר"י ור"ש. ונלע"ד בהקדם הגמ' כ"ה: סד"א תהוי חקירת עדים כתחלת דין ומקודש מקודש כגמ"ד ולקדש קמ"ל ותמה הטו"א ופנ"י ממנ"פ אם יכולין לקדש ביום ל"א למפרע את יום ל' אכתי ק' אמאי הר"ז מעובר לקדשו למחר ביום ל"א ואם לאו א"כ אפי' נימא דיכולין לקדש בלילה ק' הא כבר הוא ליל ל"א ואיך יכולין לקדש עתה את יום ל' שעבר ולולא דמסתפינא נלע"ד מלתא חדתא ואקדים מה שתי' הטו"א על קו' הנ"ל דמיירי שראו' ביום כ"ט וקדשו בטעות בליל ל' וסברו שהקדוש חל ואח"כ ביום ל"א באים לשאול אמרי' להם שהקדוש פסול משום שהי' בטעות שסברו שעדיין הוא יום כ"ט אך אם הי' להם שהות ביום כ"ט לקדש הי' יכולין לקדש על אח"כ את יום ל' עיי"ש וק' דא"כ דיכולין לקדש גם לפני ר"ח שיחול בר"ח א"כ גם בלילה יוכלו לקדש את יום ל' דלמחר דאזלי' בתר חלות וחשיב כאלו הקידוש הי' בזמנו ביום. ומזה יש ללמוד דאע"ג דיכולין לקדש קודם הזמן את יום ר"ח שיבא מ"מ אם מקדש בלילה פסול אף דהחלות ביום ואע"ג דאזלינן בתר חלות בדין זה [עי' ירושלמי פ' מי שאחזו] מדחזינין דיכולין לקדש לפני הזמן שיחול בהזמן. דלענין פסול לילה לא אזלי' בתר חלות אלא בתר מעשה הקדוש. ויש לה"ר לזה דאל"כ לא משכחת לה האי דינא דילפי' מקרא דאין מקדשין החדש בלילה דתמיד חשיב עיקר חלות ביום דעיקר קדושת ר"ח הוא ביום כמבואר בסו"פ תפה"ש ובמק"א קבענו מסמרות לזה וע"כ דכאן כך הוא גזה"כ דכל שמעשה הקדוש הי' בלילה פסול אך שגוף תי' הטו"א דחוק מאד כאשר יראה המעיין. אך העתקתי דבריו ללמוד דין

הנ"ל. ולפ"ז יש ליישב קו' הנ"ל לפמ"ש הריטב"א סוכה ט'. דכתיבת ס"ת דינו כקדשים ובעי לשמה ואבנ"ז כ' לפ"ז דה"ה דכתיבת סת"ם בעינן שינה הכ' לעכב ואף אנו נאמר לפמ"ש במד"ר פ' בא דטעם שישראל מקדשים חדשים משום דישראל הם קודש וכמו דכלי שרת שהניחו לתוכן קודש ה"נ יש לישראל כח בקדושתן לקדש חדשים ולפ"ז י"ל דדין קדוש החדש דינה כקדשים כיון דבא מכח קדושת ישראל שקדושתן כקדושת ס"ת כדאי' בשבת ק"ה: וברפ"ד דמגלה ובסנהדרין ס"ח. ובכ"מ וקדושת ס"ת דינה כקדשים כדברי ריטב"א הנ"ל, והרי המדרש עצמו מדמה קדושת ישראל לכל"ש והלילה הולך לענין זה אחר היום וחשוב בליל ל"א כאלו עדיין הוא יום שלשים לענין מעשה הקדוש [ואף דכשנתקדש החדש היום הולך אחר הלילה מ"מ לענין הקדוש הוא דבר בפ"ע ובזה עיקר הוא המעשה לא החלות ע"כ שפיר אפשר שיהי' חלוק מן החלות] וסד"א שיועל מקודש מקודש בליל ל"א אע"ג דאין קידוש למפרע דזה ל"ח למפרע כיון דהוא עדיין אותו יום לענין מעשה הקדוש:

הגה וחוץ לענינינו יש ליישב קו' הטו"א לפמ"ש רש"י ר"ה כ' ד"ה חצות לילה דלר"ל ילפי' קדוש החדש ממצות דעד חצות לילה נגרר אחר ערב פסח הכ"נ לענין ראיית הלבנה הישנה בליל שלשים נגרר עד חצות הלילה ליום שלפניו וא"כ א"ש טובא מה דס"ד שיועיל קדוש בליל ל"א קודם חצות דלגבי מעשה הקדוש חשיב עדיין כיום שלשים ול"ח קדוש למפרע וזה תי' נכון בעזה"י. וסוף דבר הוא ראי' גם לתי' קמא דאין לדמות הקדוש לענין הזמן להר"ח עצמו שנתקדש דהרי ר"ח לכו"ע מתחלת הלילה חשיב ר"ח ונגרר ליום שלאחריו ומ"מ לענין ראיית הלבנה הישינה שנוגע לענין הקדוש נגרר עד חצות ליום שלפניו ע"כ הגה. עתה נבא להא דלעיל כ"א: והנה התוס' הקשו כיון דאמרי' בגמ' שאין מחללין את השבת דכתי' אלה מועדי ד' א"כ לא שמעי' אלא ניסן ותשרי ומנ"ל שאר חדשים ובפי' הר"ח שם ראיתי שכ' דכמו דגוף הקרבן דוח"ש כן דוחה הלוך העדים לצורך הקרבן. וק' הא מכשירין אין דוחין שבת וצ"ל דס"ל דמכשירין שא"י לעשותן מע"ש דוחין דלא כמ"ש בירושלמי ר"פ אלו דברים דאפי' נולד יבלת בשבת אין דו"ש ובצל"ח שם נסתפק בזה] וי"ל דבזמן דאיכא קרבן ילפי' כלהו מקרבן במה מצינו דקדוש החדש דינו כקרבן וכי איצטריך קרא לניסן ותשרי היינו לזמן שאין בהמק"ק דליכא קרבן ול"א לאקושי לקרבן כעין דברי אבני נזר הנ"ל דל"ש ללמוד בכור ממעשר רק בזמן המקדש דאיכא מעשר ובזה ידוקדק לשון ריב"ז וכי יש קרבן:

ונלע"ד ראי' לדברי הרמב"ן פ' אחרי שהבאתי לעיל דעיקר המצות הם בא"י מירושלמי רפ"ק דמגלה דהא דתלו קריאת ט"ו במוקפין חומה מימות יהושע בן נון כדי לחלוק כבוד

לא"י ולכאו' מ"ש במצוה זו שרצו לחלוק כבוד לא"י ועי' ר"ן רפ"ק דמגלה מש"כ בזה ואף אני אתנה חלקי דבכל המצות שעיקרן הוא רק בא"י אין לך כבוד לא"י גדול מזה. אך מצות קריאת מגלה שנתקן בסוף גלות בבל שלא הי' אז בא"י [וידועין דברי הרה"ק מקאצק זצ"ל על קו' המרדכי ריש מגלה למה לא תקנו ב' ימים פורים משום ספיקא דיומא והגיד הה"ק זצ"ל דיו"ט של גליות הוא רק בשאר ימים טובים שעיקרן נתקנו בהיות ישראל שרויין על אדמתן בא"י שהיו אז במהות מאד נעלה ע"כ כשגלו הוצרך יו"ט של גליות שיהי' מתאים לפי מהותן בגלות משא"כ פורים נתקן מעיקרא בגלות והיתה מתאמת לבני גליות לא הוצרך אח"כ ליו"ט של גליות עכד"ק] ועיקר התקנה הי' לבני גלות ע"כ הוצרכו לחלוק כבוד לא"י:

וראיתי בס' אגודת אזוב הוכיח דירושלמי ס"ל דבמגלה לא אמרי' אע"פ שיצא מוציא עיי"ש. ולכאו' תמו' מה נשתנה מצו' זו מכל המצוות דאמרי' בהו אע"פ שיצא מוציא ולהנ"ל י"ל דהא דאע"פ שיצא מוציא הוא מצד ערבות כמ"ש רש"י ר"ה כ"ט. ולא נתערבו ישראל עד שעברו את הירדן פי' מהר"ל ז"ל משום דא"י מחברת ישראל יחד וכ"מ בירושלמי סו"פ מרובה עה"פ כעיר שחוברה לה יחדו עיר המחברת את ישראל זה לזה והק' באבנ"ז דא"כ למה שייך ערבות בחו"ל ותי' דמ"מ עיקר מקומן של ישראל בא"י ובפרט לדברי רמב"ן הנ"ל דעיקר המצות הם בא"י ובחו"ל הוא רק בגררא דא"י ע"כ המצוה בחו"ל כמו בא"י ששם ערבות. וכ"ז במצוה אחרת משא"כ במגלה דעיקר מצותה בחו"ל ל"ש בה ערבות. ואסיים בשלום הש"י יזכנו בקרוב לשוב לארצנו ולחזות בבנין ירושלים עיר המחברת את ישראל זל"ז. ד' עוז לעמו יתן ד' יברך את עמו בשלום:

השמטות

שייך לדף ב' ע"ב **(הדף נחלק לד' עמודים.)** שורה ט"ז.

עוד סמך לזה דהרי ברא"ש סוף הל' חלה דכמו דילפינן טעם כעיקר לענין איסור (וכן לענין מצוה) כן מועיל טעם כעיקר לחייב בחלה הנה דכמו דילפי' מצו' מאיסור לענין טעם כעיקר כמו כן ילפי' שיחול חיוב ע"י טעם כעיקר ה"נ בנ"ד יש ללמוד מהא דמרבינן ח"ש לאיסור או למצוה דה"נ מחיוב ח"ש לחייב:

שייך לדף ד' ע"א שורה כ"ד.

שוב הראוני דגוף החידוש כ' בס' לחם שמים רפ"ה דיומא דבכזית לכ"ע ח"ש אסור מה"ת אך שם קאתי עלה מטעם אחר:

שייך לדף ו' ע"ג שורה ו'.

ולפ"ז אפילו טלית קטן שאינו מכסה רק ראשו ורובו של קטן עד החזה. חייב בציצית מדרבנן. ולפ"ז רוב הט"ק של ההמון יש בהם כשיעור הזה. ומה שהחמיר הרב ז"ל בסידור. שיהי' בו אמה על אמה מלפניו וגם מלאחריו. י"ל דזה כדי שיהי' בו כשיעור עיטוף לגדול עד החזה כדי לקיים מצוה דאורייתא:

שייך לדף ו' ע"ד שורה א'.

וע' כלים פט"ז מ"ו ופכ"ד מט"ז ודע"ב:

שייך לדף ו' ע"ד שורה ל"א.

וכ"**מ** להדיא בע"ח ד' לבוב ד' נ"ד: סוד ט"ק א"מ בתי' ו' בלתי ראש ג' גו ג' ות"ג אחר התפשטות:

שייך לדף ז' ע"ד שורה ל"א.

זמן רב אחר שכתבתי זה נודע לי שהרה"ק ר"ש מבעלז זצ"ל צוה לעשות עטיפה א' לגלות הפנים משום שאין דרך לבישה לכסות העינים לגמרי שלא יוכל לראות וזה ראי' לדברנו ועכ"פ ראוי ליזהר שלא ימשיך הטלית רק עד למטה מפיו כי גם באופן זה עדיין יכול לראות סביביו כמ"ש בפנים:

שייך לדף י"ג ע"ג שורה י"א.

שוב נאמר לי שסברא זו כתובה בס' ר' משולם איגרא ובסגנון זו ישבתי קו' אשר שמעתי על דברי רא"ש רפ"ק דב"מ דעד המסייע פוטר משבועה ק"ו מדמחייב שבועה כ"ש שפוטר. וע"ז הק' אדרבא מדמחייב שבועה ומועיל שבועה לדחות ד' העד ש"מ דשבועה כחה גדול יותר מעד וא"כ איך עד פוטר משבועה כיון דהוא צריך בירור יותר גדול מעד דהיינו שבועה איך יפטר בדבר שהוא קל מזה ע"כ הקושיא. ונלענ"ד ע"ד הנ"ל דהן אמת דעד כחו פחות מכח השבועה מ"מ כיון שמקליש קצת כא החיוב ואין במה שנשאר שיעור לחייבו שבועה כנלענ"ד בזה. ועיקר הקו' נראה דתלוי בפלוגתא אי אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם דלמ"ד מתוך כ' הר"ן בשבועות דשורש החיוב היא ממון אך השבועה פוטרתו מממון ולפ"ז שפיר ש"מ דכח השבועה גדול מכח העד המחייב ממון אבל למאן דל"ל מתוך ומעיקרא אינו מחייב ממון רק שבועה לק"מ כמובן:

שייך לדף י"ג ע"ד שורה כ"ב.

ויש לבאר הדבר דהנה מצינו פלוגתא בגמ' לענין מצ"כ גם מצינו פלוגתא לענין מתיר אי צריך כוונה כמו שחיטה וטבילה ולהלכה קיי"ל דמצ"כ כמ"ש מג"א סי' ס' ואלו לענין מתיר קיי"ל דלא צריך כוונה דשחיטה אי"צ כוונה וציצית יש בה ב' דברים א' שהוא מצוה כמ"ש במק"א וגם הוא מתיר ע"כ כשהוא בלא כוונה המצוה שבה לא קיים דמצ"כ

אבל מ"מ חלק המתיר פעל פעולתו וע"כ נהי דמצוה לא קיים מ"מ אהני מעשיו שלא יחשב לובש בגד בלא ציצית. ובזה י"ל במה דנתקשיתי בהא דמושך ערלתו א"ל חלק לעוה"ב וק' הא משוך אוכל בתרומה ומבואר בירושלמי פ' הערל אפי' מושך בידים ג"כ אוכל בתרומה דלאו ערל הוא וא"כ מה קעביד ולהנ"ל דאע"ג דלאו ערל הוא לענין תרומה דנשאר חלק המתיר מ"מ קיום מצוה ליכא ואכמ"ל:

שייך לדף י"ג ע"ד שורה נ"ד.

ומצאתי סמך לזה בירושלמי פ' האורג על המשנה דקורע בחמתו. דהמביא חטאת בשבת כיפר וצריך להביא אחרת ופי' רידב"ז דבחטאת יש ב' דברים כפרה ומצוה ואף שפעל הכפרה מ"מ מצוה ל"ק עיי"ש. ולע"ד יש קצת סמך לזה בכריתות ט' אשה שיש עלי ה' לידות מביאה קרבן ואוכלת בקדשים והשאר עלי חובה הנה דאף דעיקר הקרבן אתי לאשתרוי הקדשים מ"מ משכח"ל שאע"פ שמותרת בקדשים מ"מ נשאר חיוב מצד המצוה גרידא:

שייך לדף י"ז ע"א שורה י"ד.

ודמיון לשיטת הרמב"ם מצינו עוד באהלות פי"ב מ"א אליבא דריב"נ עש"ה, עוד דמיון לזה מתוי"ט פ"ה דפרה מ"ט דוק ותשכח:

שייך לדף י"ז ע"א שורה מ"ז.

שו"ר שכ"כ שט"מ מנחות ל"ג: וזה ראי' לדברינו:

שייך לדף כ"ג ע"א בהג"ה שורה ט"ז.

וראי' לזה מדעת הב"ח או"ח סי' ל"ב הובא בטו"ז סק"ן עיי"ש עוד ראי' לזה מט"ז שם ס"ק ל"ד שהק' מציצית על תפילין עיי"ש:

שייך לדף כ"ד ע"ב שורה ל"ה.

וסמך לדברינו מדברי הש"ס יבמות י"א אי אלים קו"ח למדחי צרה שאין לזה שום ביאור לכאו' ולהאמור יובן היטב וק"ל:

שייך לדף כ"ט ע"ב שורה י"ז.

ונלע"ד מקור לרמב"ם מזוה"ק בשלח מ"ז. וקראת לשבת מבעוד יום ופסוק זה קאי על קידוש כמ"ש הרשב"ם פ' ערבי פסחים דקידוש במקום סעודה ילפי' מהאי קרא וקראת לשבת עונג במקום קריאה שם יהי' עונג:

שייך לדף ל' ע"ב שורה י"ב מלמטה.

וראי' לזה מר"ה כח: דזכרון תרועה משמע כוונה ואף דבגמ' הוא רק ס"ד בזוה"ק שאומרים לפני התקיעות בסדרא בתראה מפורש כן הוא דזכרון תרועה קאי על כוונת

מצוה וממילא שכחה מורה על שלא כיון דידיעת ההפוכים א' הוא. ע"כ ולא שכחתי הפי' שלא חיסר מלכוון:

שייך לדף ל' ע"ד שורה כ'.

וכ"מ להדיא בהשגות הראב"ד פ"ח מה' ברכות הי"ד וכ"מ בכלבו שהביאו ב"י סימן קס"ז עיי"ש:

שייך לדף ל' ע"ד בסוף העמוד.

וכעי"ז מצינו בברכות ד"נ: ג' שבאו מג' חבורות אין רשאין לחלק וכו' ולא אמרן אלא דלא אקדימו הנך ואזמון עלייהו בדוכתייהו אבל אזמון עלייהו בדוכתייהו פרח זימון מינייהו וכ' רא"ש ורבינו יונה בשם ר' יהודא דמיירי שהי' בכל חבורה ד' בנ"א וג' מכל חבורה זימנו אף שהוא לא זימן מ"מ כיון שכבר נתקיים בכל חבורה מצות זימון בהשאר פרח זימון מינייהו והוא חידוש גדול דרבים שאכלו כאחד אין חיוב זימון על כל א' בפרט וסגי שיתקיים באותו חבורה מצות זימון:

שייך לדף ל"א ע"ד שורה ט"ז.

מש"כ דברה"ת דומה לציצין שאין מעכבין שאם פירש אינו חוזר במג"א סי' קל"ט סקי"ד מבואר להיפך:

שייך לדף ל"ה ע"ד שורה י"ח.

ובההוא ענינא נשאלתי אם מותר לגרור נקודה א' מן הגראמאפאן שבאותה נקודה טמונה ההברה של השם. אם כיון שאין כתוב שם שם רק שגורם שלא יהי' כאן קול הברה של השם ל"ח מחיקה דמחיקה לא מצינו רק בכתב ולא בקול. ויש לפשוט קצת מנתיבות עולם נתיב השלום פ"ג דמשו"ה התירה תורה למחוק השם כדי לעשות שלום בין איש לאשתו משום דשמו של הקב"ה שלום כשבת ד' י': וכשמוחק שם לעשות שלום הרי חוזר וכותב שם בהשלום שעושה הנה דמה שנותן מציאות לשלום חשוב ככותב שלום שהוא שם ה"נ במסלק מציאות [שהיה כאן במציאות שיהי' נבלע הברת השם] חשוב כמוחק השם דידיעת ההפכים א' הוא. אך באמת לא דמי כלל דהתם מהווה מציאות השלום אבל כאן אינו מסלק המציאות ח"ו לומר כן כי זה דבר שא"א כמובן רק מוחק מציאות קול ההברה מהשם ואינו היפך הנ"ל ול"ש בזה ידיעת ההפכים א' כי אינו דומה כלל בהפוכו ודו"ק:

שייך לדף ל"ח ע"ג שורה כ'.

ונלענ"ד מקור לדברי רח"ו ז"ל דברה"נ דאורייתא מירושלמי פ"ק דע"ז ה"ו יין ושמן לא ימכור לו מפני שהוא מוציאו מן הברכה משמע שהוא מדאורייתא דעל דרבנן לא חששו

במכירה לנכרי דהרי בן בתירה מתיר בסוס משום דחי נושא א"ע ואין בו רק משום שבות, ונלענ"ד להשוות הפוסקים בענין ברכת הנהנין אם הוא דאורייתא או דרבנן] עפמש"כ רמ"ה סנהדרין נ"ט ע"ב אדה"ר לא הותר לו בשר לאכילה והק' התוס' הא לא הי' אסור רק באבר מן החי ותירץ הרמ"ה וז"ל דכי אמרי' לא הותר לו בשר לאכילה לאו דאצטוה עלי' בפירוש קאמרי' אלא לא הותר לו דמסתמא כל הנבראות שהיו בעולם היו אסורות לו כעבד זה שאין לו רשות להנות משל רבו עד שיטול רשות מיהו אזהורי לא אזהרי' אלא מאמה"ח וע"כ לא מקטיל רק על אמה"ח עיי"ש:

וכעי"ז הוא בנ"ד כיון דכתיב לד' הארץ ומלואה וילפי' מקרא דמיירי קודם ברכה סברא הוא דאין ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה משום דאין ד"א לקחת מבית רבו בלא רשות מ"מ מה שאמרו "אסור" ליהנות מעוה"ז בלא ברכה דבר זה הוא רק מדרבנן דמה"ת הוא רק שלא הותר אבל לא שיהי' אסור דומיא דהא דלא הותר בשר לאכילה לאדה"ר:

שייך לדף ל"ט ע"ב שורה ט"ו.

וח"א הקשה ע"ז מכריתות כ"א: דם של בין השינים מוצצו ובולעו ולהנ"ל מה רבותא כיון של"ה לקיחה לתוך פיו מותר בכל האיסורין ולענ"ד אדרבא גם משם יש להביא ראי' לדבריי דהרי מחלקינן שם בין פירש ללא פירש וק' הא חשוב תמיד פירש בפיו ולדברינו א"ש דכיון דנולד האיסור בפיו שרי:

ובהאי ענינא כ' בחידושי על ד' רשב"א סוכה ל"ה דאייתי פלוגתא דבבלי וירושלמי דבירושלמי פוסל מצה גזולה ולבבלי ס"ל דיוצא משום דמכי לעסי' קנייי' בשינוי ולכאו' ק' לירושלמי למה אינו יוצא מטעם דקני' בשינוי ונלע"ד לפמ"ד במשנה תרומות פ"ח דאשת כהן שהית' תרומה בתוך פי' ר"א אומר תבלע ר"י אומר תפלוט ולא מיבעיא לר"א דס"ל דכיון דלקיחה לפיו הי' בהיתר מותר לבלוע דל"ח אכילה רק בצירוף הלקיחה לתוך פיו ה"נ במצוה ל"ח אכילת מצוה רק בצירוף לקיחה לפיו. וע"כ בעינן שבשעת לקיחה לפיו יהי' לכם וע"כ לא סגי מה שקונהו ע"י לעיסה בהניחו בפיו דמ"מ הלקיחה לפיו הי' בפסול. אך אפי' לר' יהושע דס"ל תפלוט וחשיב אכילה אפי' כשהלקיחה לפיו הי' בהיתר. הי"ד כשהי' עכ"פ לקיחה לפיו אבל אם ל"ה לקיחה לפיו כלל ודאי ל"ה אכילה כמ"ש בפנים והנה בתוס' ב"ק ס"ה: כ' דהא דשינוי קונ' משום דחשוב כחפץ אחר ולא זהו שגזל עיי"ש. וע"כ א"א לומר בזה דיוצא משום שקונה בשינוי דא"ת שינוי קונה ע"כ צריך אתה לומר שהוא כחפץ אחר וא"כ חשוב כאלו ל"ה לקיחה כלל לפיו באותו מאכל ובלא לקיחה לפיו לכו"ע ל"ח אכילה כנלענ"ד נכון בעזה"י:

שייך לדף מ"ד ע"ד שורה ל"ו.

ובזה יובן המשנה ברכות ט': הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה ולהנ"ל יל"פ דכיון דאפי' בלא מצות ק"ש שם מצוה עלה כקורא בתורה שוב נעשה מזה מצות ק"ש ג"כ כיון דפרחה לעילא מצד מצות תורה ושם אין שייך זמן:
שייך לדף ס"ג ע"א שורה כ'.
ובמק"א כתבנו עצה לקיים שיטת האו"ז וש"ך ז"ל דס"ל דל"מ שליחות לענין מילה לפמ"ש באבני נזר יו"ד דמציצה הוא ג"כ חלק ממצות מילה ואינו לפקו"נ לבד רק גם מצו' עצמיית לפ"ז יש לכל אב לקיים בעצמו מצות מציצה אצל בנו הנמול כי זה דבר קל לכל אדם לעשות. ובע"ז כ"ז. פריך למ"ד אשה פסולה למול הכתי' ותקח צפורה צור ותכרות את ערלת בנה ומשני אתי איהי ואתחלה ואתי משה ואגמרה הנה דאם הגמר ע"י איש חשוב כאילו כל המילה הי' ע"י איש ה"נ י"ל כיון דהגמר ע"י האב חשיב כאילו כל המילה הי' ע"י האב. הגם דיש לדחות דדוקא התם שנשאר מקצת ערלה שמעכבת ועדיין חשיב ערל ע"כ חשיב האב כאלו עשה הכל משא"כ מציצה אע"ג דהוא ממצות מילה מ"מ אינה מעכבת מ"מ יש להסתפק אם אתי משה ואגמרה מיירי דוקא בנשאר ציצין המעכבין דאפשר אפי' נשאר ציצין שאין מעכבין מועיל דהרי חזינן דדוחין כל זמן שלא פירש הנה דעדיין הם חלק ממצות מילה [ותו דכמו דמצינו דשהי' במיעוט בתרא פוסל הנה דאע"ג דרובו ככולו כשעושה בפועל כולו חשיב גם המיעוט בתרא כחלק מעצם השחיטה ה"נ במילה אע"ג דמעוט גובה עטרה אינה מעכבת מ"מ אם מל אח"כ גם זה מן המצו' ומציל למפרע כל המילה] ואף שדוחק לומר כן. אבל ת"א ה"ר לזה מקרא דכתי' ותכרות את ערלת בנה ותגע לרגליו וגו' וירף ממנו משמע דרק אחר כריתת הערלה ותגע לרגליו וירף ממנו א"כ ק' איך אמר ואתי משה ואגמרה הרי כבר נכרתה הערלה ודוחק גדול לומר שנשארו ציצין המעכבין דא"כ ל"ה קרי לי' בקרא ותכרות ערלת בנה ולהנ"ל א"ש טובא שהוא כרתה רוב גובה העטרה ולא נשאר רק ציצין שאין מעכבין ע"כ שפיר כתי' ותכרות את ערלת בנה ותגע לרגליו כי אז בשעתו הי' זה מילה שלימה ומ"מ שייך אתי משה ואגמרה במה שגמר ציצין שאין מעכבין. ע"כ דברי תלמיד בתוס' ביאור משלי. ויפה העיר. ואיך שיהי' הצלה פורתא איכא. ואפי' נימא דאינו מתקן כל המילה למפרע מ"מ כיון דמציצה חלק מעצם המצו' מילה מקיים בזה שפיר מ"ע המוטל על האב במציצה גופה. ומי שאוהב מצות ובמצותיו חפץ מאוד נכון לו לעשות כן:
שייך לדף ס"ג ע"ב שורה ז'.
[**ולולא** דמסתפינא אפשר ליישב בזה דברי התוס' חולין ד': ד"ה שמתו אחיו דאם ידוע שנבלע בהם דמם אין מלין אותן לעולם שזה היפך דברי הרמב"ם ושו"ע יו"ד סי' רס"ג

כמ"ש בשו"ת הרי"מ. גם דקדק בשו"ת הרי"מ עמ"ש הרמב"ם אשה שמלה וכו' ומת מחמת מילה "שהכשילה כחו" הנה הוסיף ב' מלות אלו שאינם בגמ'. עוד הק' כיון דמבואר ברש"י ותוס' פ"ב דזבחים דיש ערל שמתו אחיו מחמת מילה שאפי' בגדלותו אי"צ למול א"כ הי' להפוסקים לפרש כן. ויש להשוות דברי הפוסקים דיש חלוק בין מת מחמת מילה מיד בשעת מילה דאז אי"צ למול לעולם באבל אם לא מת מיד רק שהמילה הכשילה כחו ועי"ז מת אח"כ בזה צריך למול כשיגדיל ויחחזק כחו לפ"מ שאמרתי קצת טעם בהא דלא מצינו שום מצו' שהקטן נצטו' עליו רק מצות מילה וי"ל דעיקר מעלת גדלות משום דאז בא אל האדם הנשמה כי התורה ניתנה לנשמה. ולגוף יחד ולא לגוף לבד אשר כבהמה נדמה כמ"ש החינוך מצו' ת"ל וע"כ אין חל עליו חיוב מצות עד שיגדל ויאיר עליו הארת נשמתו. אמנם אי' ברח"ו ז"ל דקטן הנמול בשעת מילה כל נר"ן שעתידין לבא עליו בגדלותו באין עליו אז ואחר המילה מסתלקין ממנו עכד"ק וע"כ שייך חיוב מצות מילה גם בקטן ובזה יש ליישב קו' הב"י יו"ד סי' רס"ה על הכלבו שכ' להטעים הכוס לתינוק והק' דהא קטן כזה לאו בר חיוב מצות הוא ולהנ"ל י"ל דהברכה שייכה למצות מילה וכ"ז שלא נגמרה כל המצו' עוד בו נשמתו ודינו בבר מצות] ולפ"ז מי שאחיו מתו בשעת מילה ממש בעוד בו נשמתו שגורם הדבוק האלקי וההשגחה יתירה אסור למולו גם כשיגדל כיון דאיתחזיק דאפי' בשעת הארת נשמתו לא זכה להנצל אבל מי שבשעת מילה מיד לא מת רק אח"כ ע"י שנכשל כחו באמצעות המילה וסו"ס כבר נסתלקה הארת נשמתו שפיר צריך למול כשיגדיל ותבא בו נשמתו דאפשר דאין ראי' ממה שמת בקטנותו שימות גם עתה בהיות נשמתו בקרבו שגורס הדבוק האלקי והשגחה יותר פרטית וכיון דאין הולכין בפקו"נ אחר הרוב הצריך הרמב"ם ב' דברים שיגדל וגם שיתחזק כחו שיהיו ב' שינויים לטובה לעומת שהי' בקטנותו דאז כמעט ברור גמור שיצא מחזקתו הראשונה שמתו אחיו מחמת מילה ותוס' תולין ד':

קאי במתו מיד בשעת מילה דזה מדוקדק יותר בלשון מתו מחמת מילה וע"כ ס"ל דאפי' בגדלות אי"צ למול. ואע"ג שקשה לומר שהרמב"ם ז"ל נתכוון לזה אמנם ידוע דדבריו ברה"ק נאמרו ושכינה מדברת מתוך גרונו ע"כ אפשר שדבריו יתאימו ע"פ סוד אע"פ שלא נתכוון לזה וכזה כ' בפע"ח שער השופר פ"ה בד"ה בענין השינה על מש"כ הרמב"ם על השופר שהוא רמז עורו ישנים מתרדמתכם שנרמז בזה מ"ש המקובלים בענין הדרומיטא והנסירה שהוא בר"ה שמתעורר הז"א ע"י השופר עיי"ש ואם כי כ' שם ונלע"ד שהיא מדרש חז"ל שכוונו לדבר זה. אבל נראה שאין לנו מדרש הזה דא"כ הי' הרח"ו ז"ל מביאו וא"כ גם בנ"ד י"ל כן כי ידוע שרבינו הרמב"ם ז"ל לא כ' שום דבר של"ה

לו מקור ע"ז מדברי חז"ל ואם ריק הוא מאתנו ריק. וכן מצינו בכמה דוכתי ברמב"ם שדבריו יש להם מקור בזה"ק אע"פ שלא דאה ס' הזהר כידוע ואביא איזה מהם. א', מ"ש הרמב"ם פ"א מה' תשובה עד שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישיב לכסלו. ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם למצוא מקור לזה ולע"ד מקור מקומו טהור בזה"ק פנחס ר"מ. זבחי אלקים רוח נשברה וכו' דרעותא דקוב"ה לא אתרעי בקרבן דב"נ על חובוי אלא רוח נשברה וכו' וע"ד מאן דמאן דמתבר לי' כדקא יאות להוי האי גברא באבטחותא דלא יתיב לגבי' לעלמין הה"ד ולא ישוב. הנה הדבר מפורש. ב', מש"כ רמב"ם בס' המצות מצו' ד' במ"ע דיראה להאמין ביראתו [ולע"ד דבר גדול דיבר האדון ז"ל דלכאו' ק' מה שייך מצו' ליראה הרי תלוי ברגש הנפש ומה יעשה לזה כעין קו' הראב"ע על לא תחמוד ע"כ שיכל את ידיו הק' וכ' דעיקר המצו' הוא להאמין דאית דין ואית דיין וממילא ירא] ויש לו מקור בזה"ק עה"פ אין יראת אלקים במקום הזה יראת אלקים דא מהימנותא. גם מש"כ ברמב"ם דהדלקת המנורה גם ביום יש לו מקור טהור בזה"ק באיזה מקומן כידוע. גם מש"כ במורה דמה שנקרא בלשון מחקר שכל נקרא בלשון חז"ל נשמה מצאתי בעזה"י מפורש בזה"ק וירא דף ק"ט. עיי"ש.] וע"פ האמור י"ל טעם על מש"כ הרמ"א בה' מילה דסנדק קודם למוהל ולכאו' יפלא דמוהל מקיים עיקר המצו' ובכלל מה רבותי' דסנדק ומאי קעביד. וי"ל לפ"ד רח"ו וצ"ל דבשעת מילה באין להילד כל חלקי נר"ן שלו. וידוע שאילו הם המוחין ומלובשים בנה"י דאמא שיש בפנימיותן נה"י דאבא כמ"ש בע"ח ד' לבוב דף נ"ב. ודף נ"ג. ובשאר מקומות. ופועל דמיוני לזה הוא מה שהילד מונח על ברכי הסנדק שהם נה"י שלו. וזה לבוש וצנור שיבאו על ידו הנר"ן לתינוק שמפאת זה שייך מצות מילה בתינוק קטן כנ"ל והיינו רבותי' דסנדק. ומה שהקשיתי דמ"מ המוהל עושה עיקר המצו' יש ליישב לדעת רוב פוסקים דמהני שליחות במילה ומוהל שליח האב וחשיב האב העושה ולא השליח לדעת רש"י קדושין מ"ב: ד"ה נימא שליחו של אדם כמותו ויתחייב שולחו ולא השליח. ואפי' לדעת תוס' רי"ד שחולק על רש"י דגם השליח חייב מ"מ עיקר הוא האב ובזה עדיף הסנדק מהמוהלים דהסנדק מצו' דילי' קעביד ואין לזרים אתו וי"ר שלא יאמר פי דבר שלא כרצונו ית':

לא כתבתי זה בפנים כדי שלא לערב דברי אגדה בהלכה.

שייך לדף ס"ה ע"א שורה י"ז.

והנה בתו"י יבמות כ"א חילקו דשניות הוא משום סייג ועירובין ונט"י הוא חכמה עיי"ש ולכאו' אין מובן אם אינו לסייג א"כ מ"ט לתקנם ומה חכמה יש בזה לתקן דבר בלא טעם ונלענ"ד הפי' כנ"ל דאף שהוא גזירה רחוקה ומשום סייג לבד ל"ה אוסרין מ"מ תקנו

עירובין ונט"י כדי שיגרום שמירה לשבת ולתרומה וראו חז"ל בחכמתם שדברים אלו הם סגולה לזה ע"כ קרי לה חכמה:

שייך לדף ס"ו סוף עמוד א'.

ונלענ"ד ראי' דיכולין לקבל תוס' שבת על תנאי דלכאו' קשה במשנה שבת לד. ס' חשיכה ס' אין חשכה מערבין וטומנין את החמין ובשו"ע סי' רס"א דהיי"ד אם לא קיבל שבת. עוד אי' שם בשו"ע ד"א דחייב מה"ת לקבל תוס' שבת ובר"ן הובא ב"י שם דצריך להוסיף מה שהוא ודאי יום דאל"כ בלא"ה אסור משום ס' בהש"מ וא"כ היכא משכח"ל דין המשנה דס' חשכה מערבין וטומנין את החמין הרי כ"א צריך לקבל תוס' שבת לפני זה וא"כ אסור מצד תו"ש ודוחק לאוקמא כל דין המשנה והשו"ע בעבריין לבד שעבר ולא רצה לקבל תוס' שבת וכזה ק' בהא דקיי"ל סי' שמ"ב דבמקום מצוה ל"ג על השבות בהש"מ ובתוס' שבת גזרו וק' הא לעולם איכא תוס' שבת אז למי שרוצה לעשות כדין. וע"כ צ"ל דיכול לקבל תוס' שבת על תנאי. שאם בהש"מ יום יחול תוס' שבת קצת זמן לפני לילה ודאית ואם ביהש"מ לילה יחול תו"ש קצח זמן לפני ביהש"מ וא"כ גם התוס' עצמו ס' הוא ושפיר מותר אז לערב ולהטמין את החמין:

שייך לד' ס"ו ע"א שורה ל"ג.

עוי"ל דהנה במה שמתפלל מנחה אחר קבלת שבת יש ב' דברים א' שבש"ק אסור להתפלל י"ח ברכות שנית שאינו מזכיר של שבת ונשוב על ראשון ראשון מה שמתפלל י"ח ברכות הרי אמרי' בברכות י"ח דבאמת הי' ראוי להתפלל גם בשבת י"ח ברכות רק משום כבוד שבת לא אטרחי' רבנן ולפ"ז י"ל דכמ"ש תוס' כתובות מז. דביו"ט ליכא חיוב שמחה ה"נ בתו"ש ליכא חיוב כבוד ועונג עדיין ומותר אז להתפלל י"ח ברכות ולענין השני שאינו מזכיר של שבת י"ל דהנה בברכות מ"ט. דאם שכח יעלה ויבא בברהמ"ז אין מחזירין אותו כיון דאי בעי לא אכיל ה"נ כשקיבל שבת אי בעי ל"ה מקבל וע"כ ברור דבדיעבד אין מחזירין אותו וכיון שאין הדבר רק לענין לכתחלה שפיר י"ל לסמוך על עצה הנ"ל כנלענ"ד:

שייך לדף ס"ז ע"ד שורה ל"ד.

מ"מ נלע"ד דנכון ללמד להמברך ברכת אירוסין שיכוון בפירוש שלא יפטר את החתן וכלה בברכת בפה"ג רק לגבי כוס זה ולא על שום השני כדי שהמברך ברכת נשואין יצטרך עוה"פ להוציא את הח' וכלה בברכת בפה"ג על כוס השני לדעת הפר"ח ביו"ד סי' י"ז שייך תנאי כזה שלא יפטור רק פירי זו ולא יותר. ובמק"א כתבנו דאפי' להתבו"ש שחולק שם דל"מ תנאי היי"ד במברך לעצמו אבל המוציא אחר יכול להתנות שלא יועיל

רק על פירי זו ולא יותר וכעין דאי' בקידושין ז'. דאע"ג דפשט' קדושה בכולה מ"מ כשיש דעת אחרת ל"א פשטה. ובתוס' רי"ד שם דכל שצריך ב' דיעות ל"א פשטה ה"נ אע"ג דהברכה מתפשטת לכל הפירות כשאחר מוציאן דעת אחרת מעכבת דלא נימא פשטה:

ונלענ"ד להוסיף דאפי' א"נ דגם במוציא את חבירו א"י להתנות היי"ד כשמוציא גם את עצמו אבל במוציא את חבירו לבד יכול להתנות ואבאר טעמי ונימוקי דהנה הא דא"י להתנות שלא תפטור הברכה רק פרי א' היינו משום דא"צ לפטור שאר הפירות כל שדעתו לאכול כל הפירות ממילא נפטרים כל שאינו נמלך וכיון שא"צ כוונה לפטור ל"מ תנאי שלא לפטור והנה הרמב"ן במלחמות סופ"ג דר"ה כ' דהתוקע גם עבור עצמו ומוציא אחרים אי"צ שיתכוון להוציאם רק להשמיעם אבל אם אינו מוציא א"ע צריך שיתכוון להוציאם עיי"ש וא"כ המברך לעצמו ולאחרים דאי"צ להוציאן רק להשמיעם אפשר דא"י להתנות שלא יפטור רק פרי א' כיון דאי"צ שיכוון לפוטרו משא"כ במברר לאחרים לבד דאז צריך שיכוון דוקא להוציאם יכול לכוון שלא תפטור רק פרי א'. ובד' תוס' רי"ד הנ"ל דהיכא דצריך ב' דיעות דעת אחרת מעכב דלא נימא פשטה. ע"כ נכון שהמברך ברכת אירוסין יכוון שלא יפטור הח' וכלה רק מברכת בפה"ג דכוס זה ולא יותר:

שייך לד' ע"א ע"ב לסוף התשובה.

שו"ר להגאון ברוך טעם בהג' לפנ"י ביצה י"ב תוד"ה השוחט מייתי פלוגת' דראב"ד פ"ק דכתובות הובא באס"ז כ' דהא דאמרי' מתוך ילפי' מלכם לכל צרכיכם וע"כ דינן כמכשירין דבעי שלא יהי' אפשר מעיו"ט ורשב"א בתשו' סי' ע"א מבואר להיפך ושי' הראב"ד הוא סיוע למש"כ לעיל דמה דמותר מצד מתוך הוא רק דחוי' וממילא בעינן שלא יהי' אפשר בהיתר:

שייך לדף ע"ז ע"ג שורה ה'.

נלענ"ד לפמ"ש הב"י או"ח סי' תרי"ב דאע"ג דאוכלין שאין ראוין פטור אבל אסור מ"מ ח"ש אוכלין שאין ראוין פטור ומותר ונלע"ד ב' טעמים ע"ז א' דח"ש מטעם אחשבי' כמ"ש ח"צ. ומה דאוכלין שאי"ר אסור מדרבנן הוא מטעם אחשבי' כעין שכ' הרא"ש פ"ב דפסחים גבי אלמורי ותרי אחשבי' ל"א כעין שכ' תוס' סנהדרין כ"ב דבתרי פסולי ל"מ קבלו עליו. עוי"ל לפמ"ש מהר"י מינץ דח"ש בתולדה מותר ואין אסור רק כשבא משיעור שלם ועפ"ז חדשתי דכמו דאמרי' מנחות נז. דכמאכל בן דרוסאי מצד א' לאו כלום הוא ה"נ בח"ש דכיון דצריך לדון על הזמן שהי' בו כשיעור ואל"כ הי' מותר ובזמן שהי' מחובר לשיעור שלם אף אם הי' מבשל החצי לבד כמאב"ד לאו כלום הוא כן הוא עתה וכל שלכד"א דאסור מדרבנן מ"מ לא עדיף מבישול כמאב"ד דאסור מה"ת מ"מ

כיון שאינו כאורחי' לגמרי כשהוא מצ"א מותר מה"ת וכ"ה בח"ש. כ"כ כלאח"י בח"ש מותר גם מדרבנן דכעין דאו' תקון ע"כ י"ל דכלאח"י בח"ש פטור ומותר:

שייך לדף פ"ד ע"ב שורה כ"ח.

וב"ח עצמו הוכיח זה מד' ב"י בשם בעה"ת דהא דעבד ואשה אין משלמין לאחר זמן אם יש עדות שמעות עצמן או מה דאתי מחמתי' בעין אי"ב ספק שנפרע מהם המלוה וע"ז כ' הצ"צ דשא"ה דליכא בע"ח אחרים אבל אין זה דחוי כלל דסו"ס שמעינן דחשוב עדיין של מלוה אע"ג דמלוה להוצאה ניתנה מ"מ לענין גובייא חשוב עדיין של מלוה וממילא דה"ה שגובה משאר בע"ח:

שייך לדף פ"ה ע"א שורה ל"ט.

וראי' לדברינו משבת צ"א. דאם הי' כזית תרומה בשעת עקירה וכגרוגרת בשעת הנחה חייב ולכאו' תמו' דבשעת עקירה הרי ל"ה בו כשיעור כמו שהק' הרשב"א ולהנ"ל א"ש דטעם שיעור כגרוגרת בשבת כ' רשב"ם ב"ב נה: שהוא משום מחשבת וכיון דסגי מחשבת בשעת גמר המלאכה סגי נמי במה שהי' כשיעור בשעת גמר. ות"א הק' ע"ז דהרי שם שבת צ"א הוציא חצי גרוגרות לזריעה וכו' משמע דל"מ מה שיש בו כשיעור בשעת הנחה לבד נומתי לו דמש"כ רשב"ם דשיעור כגרוגרת דהוצאה הוא משום מחשבת ולכאורה מאין הרגלים כמ"ד בתורה דצריכין כשיעור אע"ג שאינו בדיני שבת ול"ש בהו מחשבת:

ע"כ נ' דעיקר כוונת רשב"ם כיון דכל האוכלין שיעורין בכזית בכה"ת ושבת דאזלי' עיקר בתר סוף התכלית של המלאכה כמבואר בתוס' שבת קו. ד"ה מה לי ע"כ גם בהוצאת אוכלין שעיקר תכליתן הוא אכילה הי' ראוי להיות השיעור כזית ולא כגרוגרת ומה דצריך בשבת כגרוגרת הוא רק מצד מחשבת וע"כ דוקא בהא דכזית תרומה דבשעת עקירה הי' בו עכ"פ כזית סגי מה שי"ב כגרוגרת בשעת הנחה משא"כ בהא דמוציא חצי גרוגרת לזריעה דחצי גרוגרת הוא פחות מכזית ושיעור כזית גם בשעת עקירה צריך. ות"א הוסיף ליישב בזה קו' התוס' שם ד"ה כגון. למה נקט כזית תרומה עיי"ש ולהנ"ל א"ש ויפה העיר:

שייך לדף פ"ח ע"ב שורה כב.

אך נלענ"ד ראי' לאבני נזר ממקרא מלא פ' מסעי ל"ה כ"ג ופ' שופטים לענין גלות מבואר להדיא דאפי' נתכוון לחטוב עצים ונדחה ידו בגרזן חייב גלות ואין לך מתעסק גדול מזה ואי נימא דמתעסק בכה"ת אין בו אי' כלל ואי"צ כפרה למה יתחייב גלות שהוא כפרה וגם למה הותר דמו לגואה"ד כיון דאין בו שום עון אשר חטא. וי"ל לפמ"ש חי'

ר"ן סנהדרין פד: דבשגגת חנק לא הותר דשא"מ רק בשגגת כרת א"כ ה"ה דלא הותר בו מתעסק דמתעסק ודשא"מ בני בקתא חדא אינון כנ"ל וע"כ ברציחה שהוא שגגת סייף ג"כ לא הותר בו מתעסק:

שייך לדף פ"ט ע"ד שורה י"א.

וכדי לברר הדבר נראה עצה לצוות שינסה בעצמו לכתוב אותיות יחידות זה למטה מזה ולא כסדרן וגם גוף כל אות לא יכתוב כדרכו מימין לשמאל רק להיפך משמאל לימין ובלשון פולנית יכתוב האותיות מימין לשמאל ואם גם באופן זה יקל אצלו לכתוב עברית בשמאל ופוילישׁ בימין זה לאות שאין הסיבה מפאת זה שהוא מימין לשמאל וא"כ אין להוכיח מזה באיזה אופן יכתוב כתב אשורית חשיב שולט בשני ידים ומניח בשמאל של כל אדם:

שייך לדף צ' ע"א לסוף סי' ע"ט.

ועפ"י הנ"ל יש לחדש דבט"ב שנדחה אם עבר ואכל בהיתר או באיסור שוב מותר לאכול כל היום דבנדחה שהוא מצד תשלומין ולא מצינו תשלומין על איסור שעבר אתמול רק על מצוה שהי' עליו לעשות ולא עשה אז אמרינן דמה שעשה היום כאלו עשה אתמול משא"כ אם עשה איסור א"א לומר דע"י שנזהר היום יחשב כאילו גם אתמול לא עבר העבירה וכיון דתשלומין הוא רק על חלק המצוה של התענית ושוב דומה לתענית ע"פ דכל שעבר ואכל תו הוי מעוות לא יוכל לתקן וממילא מותר לאכול כל היום כנלענ"ד להלכה ולא למעשה:

שייך לדף קי"א ע"ד שורה ל"א.

יש לפקפק ע"ז מכח ד' הרמב"ם בפי' המשניות פ"ב דערלה ה"י גם הראו לי תלמידים בירושלמי שם דגם בחיטין שייך מכה בפטיש. גמר מלאכתן משום מב"פ עיי"ש אך אינו מובן שם כלל מה גמר מלאכתן שהרי כבר חשב שם כל המלאכות [ובשם חשב מלאכה אחרונה כד יהיב משקין משום לש גמר מלאכתן משום מב"פ י"ל דהיינו שטרפו בכף לערבן היטב] ע"כ אין ללמוד מזה. שו"ר במרה"פ דכל שיש איזהו מלאכות חייב על האחרונה משום מב"פ אה היפך ד' המאירי ר"פ הבונה שכ' דאם יש עלי' שם מלאכה ל"ח מב"פ:

שייך לדף ק"ב ע"א שורה י"ד.

ונ' עוד דבדיעבד יצא לגמרי ולא נשאר עליו עוד חיוב כלל אפי' לדיעות דעל לעקעך מברך על המחי' דכשיש כזית בכא"פ אמרי' להפך וחייב לברך על המחי' על כל זית שבו מ"מ אין ספק דנשאר עליו גם מהות צוקער ובידוע שיש בו רוב נגד דגן ממילא כשמברך

בו"נ נפטר חלק התערובת ולא נשאר חיוב ברכה אחרונה רק על דגן לבד והרי בדגן לבד לית בי' שיעור ברכה אחרונה:
שייך לדף קי"ד ע"א שורה י"ז.
דכבר כ' המחה"ש סי' ר"ה סוף סק"ו דכשרוצה לצאת מידי ספק אין חייב להקדים ברכה חשובה לברכה שאינה חשובה כ"כ וקרוב לזה כ' ר"ת בסוגיא דסדר תקיעות מוטב שניחוש לספיקות ולא ניחוש להפסקות:
שייך לדף קי"ח בסוף ההג"ה,
אך ק' ע"ז מיו"ד סי' רנ"ג וסי' רמ"ג הובא בסמ"ע חו"מ סי' ק"ז סקי"א דגר שמת וזכה א' בנכסיו אי"צ לקוברו, וק' מה שהוא צורך המת יחשב שנשאר עדיין ברשותו ולא יוכל אחר לזכות בו וצ"ע:
שייך לדף ק"כ שורה ז' מלמטה,
ול"ח ס"ס משם א' דס' א' מוסיף על חבירו דספק א' נוגע רק לילד זה וס' ביהש"מ נוגע לכל הילדים שנולדו אז שימולו ביום ודומה לד' ש"ך דיני ס"ס או"ח דכל שס' א' מוסיף על חברו אע"ג דאין נפקותא לדינא לא חשוב משם א':
שייך לד' קכ"ו ע"ב שורה י"ב מלמטה.
ונ' עוד דבזה פליגי אביי ורבא בזבחים ל' לענין תפיס לשון ראשון לחצות מהו אביי אמר בהא ודאי מודה ר"מ רבא אמר עדיין הוא מחלוקת ופי' הר"ח שאמר שיחולו שניהם בחצות ואביי אזיל בתר חלות ורבא בתר אמירה כמ"ש התוס' פסחים ד' ס' וכיון דהלכה כרבא לגבי אביי מזה ראי' לרמב"ם ולרש"י דאזלי' בתר אמירה:
שייך לדף קל"ז ע"ג.
דלבה"ג והגאונים זמן הדלקת נ"ח תחלת שקה"ח ולר"ת ז"ל דזמן בהש"מ מתחיל ג' מילין ורביע אחר שקה"ח ס"ל כבה"ג דזמן הדלקה תחלת שקיעה ונלע"ד דמות ראי' לזה דהנה בני מ' משה'לע שיחי' הקשני בהא דשבת כ"ב. דנ"ח שהניחה למעלה מעשרים פסולה דלא שליט בה עינא. ובריש סוכה דבדפנות מגיעות לסכך שליט בה עינא וכ' התוס' שם דלא דמי לנ"ח וקורה שאין רחבה רק טפח ולא שליט בה עינא וק' דנ"ח שהוא אור המאיר ודאי שליט בה עינא בלילה אף למעלה מעשרים אמה יותר מסכך שהדפנות מגיעות לסכך כי קוי אור נראים בחשך יותר מהכל כמובן ויפה הק'. ומזה נראה לע"ד ראי' לבה"ג ולהגאונים ז"ל דלפ"ז יתיישב הקו' ברווחא דאם נצרף ב' הדיעות יחד נמצא דהדלקת נ"ח תחלת שקיעת החמה ואז עדיין יממא הוא ואין ניכר אור הנר כמבואר פסחים ד'. דביום אין אור הנר יפה לבדיקה. וכיון דשעת הדלקה לא שליט בה עינא

פסול ואפי' לר"ח ז"ל דזמן הדלקה בתחלת שקיעה שני' כמ"ש בפנים. יש ליישב קצת דאז עדיין אינו נרגש וניכר אור הנר. אבל אם נימא דזמן הדלקה לר"ת ז"ל הוא בסוף שקיעה שני' שאז לילה גמור הדרא קו' לדוכתא. ומזה ראי' למ"ש בפנים דלכו"ע אין זמן הדלקת נ"ח בסוף שקיעה שני':

שייך לדף קל"ח ע"ג שורה כ"ט.

וכעין סברא זו כ' ברשב"א ופנ"י ר"פ ראוהו ב"ד בהא דאמרי' סד"א תהוי חקירת עדים כתחלת דין ומקודש מקודש כגמר דין וליקדשי בלילה והק' ממנ"פ אם מועיל קידוש למפרע א"כ יקדשו ביום ל'. ואם ל"מ לקדש למפרע א"כ מה פריך וליקדשי בלילה הא סו"ס כבר הוא ליל ל"א. ותירצו רשב"א ופנ"י דאם גמ"ד הי' פשר בלילה הי' חשיב כאנו מקדשים ביום דהגמר נגרר אחר ההתחלה:

שייך לסי' כ"ב.

נלע"ד למוד זכות על כמה מהמון ששוכחין ואומרים בקיץ טו"מ ובחורף להיפך או שוכחין יעו"י, ואין חוזרין ומתפללין נלע"ד דדיעבד יוצאין דבסוף ר"ה דעם שבשדות דאניסי וטרידי יוצאין מהש"ץ בלי שמיעה, ובברכות כ"ח: בתוס' דמי שהתפלל ושכח יעו"י דינו אז כמאן דאניס וטרוד ויוצא בברכת הש"צ א"כ ה"ה דיוצא אפי' כשאינו שומע א"כ כל ש"צ שבעולם שמתפלל כהוגן מוציא כל אילו. ויש להוסיף ללמד זכות לפי הנ"ל דאפי' מה שהתפללו בעצמן ל"ח ברכה לבטלה כיון דזה גרם שיהי' יוצאין אח"כ בלא שמיעה:

לוח המפתחות

סימן א

ליישב מנהג המון שלובשין ט"ק וצ"ק שאין בו כשיעור.

סימן ב

אם נפסקו ציצית אם מותר לקשרן.

סימן ג

להרה"ק מגור שליט"א, בשיעור ט"ק ובשיעור פיאות ובענין לא תחמוד.

סימן ד

עוד. בענין הנ"ל.

סימן ה

בענין מאשין ציצית.

סימן ו

אם מותר להשאיל תפילין למגדלי בלורית.

סימן ז

על המנהג ששואלין התפילין ומקטינן הקשר.

סימן ח

להגאון ר"א ווינבערג שליט"א במי שנקטעה ידו הימנית ונשאר הקבורת אם יניח תפילין בזרוע ימין או בשמאל.

סימן ט

עוד בענין הנ"ל. ולימוד זכות על חלושים וזקנים שקורין ק"ש אחר זמן.

סימן י

בתפילין ש"ר דצריך שיהי' ד' בתים מעור א' אם סגי במחוברין ע"י דבק.

סימן יא

בבתים של תפלין ש"ר שבפנים עושים ד' מחיצות אבל עור העליון הוא עור א' ממש רק שבסכין רושמין מלמעלה באופן שיהי' נראה ד' בתים.

סימן יב

תפילין שנתקלקל הריבוע מהבתים קצת, גם בבתים פרודות על איזה אופן חושבין הרבוע

סימן יג

אם הוציא הפרשיות מן הבתים לבדקן אם צריך לחזור ולעשות הקשר אחר שחוזר ומניח הפרשיות לתוכן משום תולמ"ה.

סימן יד

בתפילין שראש אות למד נכנס באות ריש שלמעלה בשיטה שעלי' ונשתנה צורת האות.

סימן טו

אם אשה כשרה לקבוע מזוזה

סימן טז

קטן שנעשה בר מצוה אם חייב בלילה לחזור ולומר ברכה"ת.

סימן יז

עוד בענין הנ"ל.

סימן יח

מי שנעשה באמצע היום אונן ב"מ ואח"כ נקבר המת יהי' צריך ברה"ת עוד הפעם.

סימן יט

בניעור כל הלילה איך יעשה עם ברכת התורה

סימן כ

טעם המנהג לומר בבוקר אחר ברה"ת פ' של ברכת כהנים.

סימן כא

ליישב המנהג לומר ק"ש בבוקר אצל אתה הוא גם ליישב המנהג שתוקעין בר"ה תשר"ת למלכיות תש"ת לזכרונות תר"ת לשופרות דסותרין אהדדי.

סימן כב

מי שלא כוון בתחלת ברכת אבות בתיבת בא"י ואח"כ כוון אם יצא.

סימן כג

אם שומע ברכה דרך גראמאפן אם יוצא יד"ח.

סימן כד

בתענית ציבור אם שכח טו"מ וצריך לחזור התפלה אם צריך ג"כ לומר עננו

סימן כה

להרה"ק מגור שליט"א אם התפלל מערב של ר"ח ביום אי"צ יעו"י משום דאין לר"ח תוס'.

סימן כו

עוד בענין הנ"ל.

סימן כז

בנידון הלכות א"י דשחט ולא בירך שחיטתו פסולה ובדין ברה"נ אי מדאו' אי מדרבנן.

סימן כח

בחולה שתוחבין לי שפופרת לגרונו ודרך שם מורידין לו מזון אם צריך לברך לפניו ולאחריו.

סימן כט

במה שיש נוהגין לברך עם קטן אחר אכילת פת בורא נפשות.

סימן ל

דבר המנהג היום שלא לישא את כפיו בכל יום

סימן לא

אם מותר להתפלל בהשטיבעל שנעשה קלאזעט ע"ג.

סימן לב

ליישב המנהג מה שאין נזהרים בנטילת ידים לדבר שטיבולו במשקה רק בליל פסח בלבד.

סימן לג

בהא דקורין ק"ש לצי"ח בלא תפילין:

סימן לד

דבר המנהג שאין נשים מתפללות בכל יום גם דבר המנהג שאין קטן מניח תפלין עד שיהי' בן י"ג שנה.

סימן לה

ע"ד שנהגו לקנח ידות הכלים קודם נטילה אם זה חומרא בעלמא גם מה שנוהגין שלא ליגע באמצע סעודה ביד איש שלא נטל ידיו אם יש מקום לחומרא זו.

סימן לו

ליישב מה שהעולם מתפללין אחר ד' שעות.

סימן לז

להרה"ק מגור שליט"א למה אין מזכירין ברית ותורה בברכות מעין ג' לדיעה שהוא דאורי'.

סימן לח

אי כבוד ס"ת עדיף מטרחת ציבור לענין טילטול ס"ת מבית לבית.

סימן לט

לעלות לתורה ב' אחין זאח"ז היכי שאין קורין אותו בשמו ובספר אחר.

סימן מ

עוד בענין הנ"ל.

סימן מא

לכ"ק אדמו"ר שליט"א מסאכטשוב בענין אם עבר ותקנו מתוקן ובענין הקאלאניעס החדשות.

סימן מב

להרה"ק ר' אלתר מירושלים בענין יו"ט שני לחזור לא"י

סימן מג

להרה"ק מסאקאלוב שליט"א נידון אבני נזר או"ח סי' תקכ"ח.

סימן מד

בענין מקום התחלת החשבון לענין שבת ויו"ט.

סימן מה

בענין שומע ברכה ואינו מכוון ופונה לבו לדברים אחרים.

סימן מו

אם הקדישים מהתפלה מצטרפים במנין החלוקה להקדישים של יתומים.

סימן מז

על דרישת הרה"ק מאמשינאוו זצ"ל דבר עצה להנצל מאיסור טבל של חלה במקום שיש לחוש פן לא הפרישו הנתתומים חלה.

סימן מח

עוד בענין הנ"ל.

סימן מט

מדיני חלה בעושה ע"ד לחלקה בצק.

סימן נ

חיוב חלה בשאור.

סימן נא

בענין הפרשת חלה בלי דעת בעל הבית,

סימן נב

בענין לומר מודה אני במקום שאינו נקי.

סימן נג

בענין שיעור מים ביין.

סימן נד

בדבר היינות שלנו שיש בהם הרבה מים. אם מותר לברך עליהם בפה"ג.

סימן נה

אם שכח לכבוש הצמוקין ביום ג'. איך לעשות שיהי' היין כשר בלי שום פקפוק.

סימן נו

להרה"ק מגור שליט"א בדין תינוק שמתו אחיו מחמת מילה.

סימן נז

נידון מנהג העולם ליתן צוקער על הענבים לעשות יין.

סימן נח

אם מותר ליתן מים על הצמוקים אחר שנסחטו.

סימן נט

להרה"ג הצדיק מבענדין ז"ל התוס' ע"ז (כ"ט:).

סימן ס

להרה"ק מגור שליט"א, בענין קבלת שבת ותפלת מנחה.

סימן סא

לעיר ציעשין. דבר הוצאת הפשעפוסטקא בשבת:

סימן סב

בענין ברכת אשר קידש ידיד מבטן, ובענין מי שהדליק בש"ק עלעקטרא בשוגג

סימן סג

אי שרי למול בשבת ע"י ב' מוהלים.

סימן סד

אם מותר להעריך מכונה של ראדיא בעש"ק ולשמוע ע"י בש"ק.

סימן סה

בדין נוטל מצוה מחבירו דצריך לשלם י' זהובים

סימן סו

להרה"צ ר' מאטעלע שליט"א מירושלים. בתשו' הרשב"א (סי' ע"א) בענין שריפת קדשים ביו"ט.

סימן סז

בענין היסק תנור שיש עליו תבשיל בש"ק בחורף.

סימן סח

עוד בענין הנ"ל.

סימן סט

בענין זרעים מבטלים מחיצות בעיר המוקפות לדירה.

סימן ע

אם מותר להכין מי בורית מערב ש"ק לרחוץ בהם בש"ק.

סימן עא

אם מותר ליתן "פינגער אבדריקען" בצבע על מיליטעריש ביכעל בש"ק.

סימן עב

בענין שאין לכבות עלעקטרי בש"ק.

סימן עג

בדין היוצא מהמקוה בלא ניגוב זקנו בש"ק.

סימן עד

בענין בציעה. על שתי ככרות בש"ק בשו"ע או"ח (סי' רע"ד ס"א).

סימן עה

לימוד זכות על המנהג להוציא ע"י קטן.

סימן עו

בדין מחיצות בה"כ, ובדברי ב"ח חו"מ סי' צ"ו. ובדין מי ששכח והוציא חפציו לרה"ר.

סימן עז

בענין כוונה בברכות דברהמ"ז

סימן עח

בענין איטר. שכותב עברית בשמאל. אך פולנית כותב בימין על איזה יד יניח תפילין.

סימן עט

בענין סיום בע"פ. ובהימים שקודם ט"ב.

סימן פ

בענין זרעים שמבטלים המחיצות מה דינם בחורף

סימן פא

להרב אבד"ק קאטאוויץ. מי שלא מכר חמצו בער"פ קודם חצות, אם יש איזה עצה

סימן פב

להגאון ר"א ווייגבערג שליט"א בענין הנ"ל

סימן פג

במי ששכח ולא מכר חמצו שיש לו באמע- ריקה עד אחר זמן איסור דפה. ובאמעריקא הוא קודם זמן איסורו.

סימן פד

בענין ביטול חמץ לאחר שכבר מכרו,

סימן פה

בענין אי מרור צריך כזית.

סימן פו

בנולד רבע שעה אחר שקה"ח מתי מלין

סימן פז

בששכח יעו"י בשחרית ונזכר אחר חצות.

סימן פח

אי מותר לערב יאדינע במים ביוה"כ לרחוץ פיו.

סימן פט

בטבילת ט' קבין אי צריך להגביה רגליו.

סימן צ

בענין מזוזה אי ליתנו בשליש העליון או כנגד כתיפו.

סימן צא

להרה"ק מגור שליט"א בענין סמיכה.

סימן צב

עוד להרה"ק הנ"ל בענין אין אדם לומד אלא במקום שלבו חפץ.

סימן צג

להרב אבד"ק ציריך אי מותר לכהן ליסע על עראפלאן.

סימן צד

במגילה שכתובה בב' כתבים.

סימן צה

בענין הנ"ל.

סימן צו

אי מותר לעשות זאדע וואסער בשבת.

סימן צז

אי מותר לקרות לאביו בשמו לעלות לתורה.

סימן צח

בדין ישיבה בשמ"ע בסוכה.

סימן צט

בפירות א"י שיצאו לחוץ מהו לענין מעשר.

סימן ק

באוכל לעקעך כמה זתים ואין בהם כזית דגן.

סימן קא

בדין דאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ.

סימן קב

לכ"ק אדומו"ר בעל שם משמואל זצוקל"ה במי שקנה שטריימעל עבור החתן ואח"כ נתפרדה החבילה אי צריך שיחזיר גוף השטריימעל או סגי בממון.

סימן קג

בדין חזקת הרבנות גב' בן קטן.

סימן קד

בדין העופות הנעשין ע"י מאשין.

סימן קה

בנולד ספק קודם שקה"ח ספק אח"כ אי מלין בש"ק.

סימן קו

להגאון ר"א ווייבערג שליט"א בתפילין שאין הפרשיות מונחות כולן תוך הבתים רק מקצתן.

סימן קז

בדין קאראנע על השן אי תנצל.

סימן קח

בדין מי שנשבע שבתו לא תתפור אי מחויב למחות בידה.

סימן קט

אי מותר להעריך בע"ש מכונה שיהיה נבער בש"ק ויתחממו התבשילין.

סימן קי

בבתי כסאות של הבאהן אי דינן כביה"כ קבוע.

סימן קיא

להגאון ר"א ווייבערג שליט"א בענין הנ"ל

סימן קיב

להרב אבד"ק זשענעווע בדין] מכונה שאצל האופים אי מותר לפתוח הקראהן שעיד"ז ימשכו לשם מים ויתחממו.

סימן קיג

בענין זמן הדלקת גרות בעש"ק.

סימן קיד

ביין המתוקן ע"י סאדע אי מותר לברך עליו בפה"ג.

סימן קטו

במי שיש לו הלב על צד ימין על איזה יד יניח תפילין.

סימן קטז

בתל המתלקט עשרה מתוך ד'.

סימן קיז

בכיבוי העלעקטרי ע"י הגוי בש"ק.

סימן קיח

בדין אפר ע"ז.

סימן קיט

במי שנשא אשה ונמצאת בעלת מום לענין חדר"ג.

סימן קכ

בר"ה ל"ד.

סימן קכא

בזמן הדלקת נ"ח, וע"ד מנהג ההמון ששונאין משלוח מנות בלילה.

סימן קכב

במי שנסע מביתו ולא עירב ערוב תבשילין

סימן קכג

דבר מאמחז"ל שהחזיר הקב"ה התורה על כל האומות וכו'.

סימן קכד

להרה"ג ראב"ד סאסנאווצע ז"ל בענין ספק א"א אם יש בו חדר"ג. ובתוס' חולין ח'.

סימן קכה

לטריעסט. אם מותר לעשות מקוה בשלג שמפשירין אותו.

סימן קכו

להגאון ר"וו מטשענסטכאוו זצ"ל אם מותר לכרוך המקוה.

סימן קכז

להרה"ג ר"ל שפיגעלגלאס בדין חדר"ג בספק איילונית

סימן קכח

להרה"ג אב"ד בענדין ז"ל בדין הקדש שוה מנה שחללו על שו"פ.

סימן קכט

להגאון ר"מ אריק זצ"ל אב"ד טארנא בכלי שנשפך תחתיו חלב.

סימן קל

להגאון ר"מ שפירא זצ"ל אב"ד לובלין בדין בכור בזה"ז.

לוח התקון

דף ב ע"ב שורה מב: חשובא, צ"ל חשובה.
ע"ג בהגה' שורה ג: לחול. צ"ל לחול כדאי' פסחים ק"ד.
שם: וכש"ס, צ"ל ובש"ס.

שורה ט: ל"ג, צ"ל נ"ג.
שורה כו: כ"ז, צ"ל ר"ז.
שורה לד: א"ש. צ"ל א"א.
שורה לט: המקום, צ"ל המקור.
שם: כאילו, צ"ל אך.
דף ג' ע"א שורה נב: עצמיית, צ"ל עצמיית וכן מפורש במהרש"א מנחות מ"א.
ע"ב שורה לז: בסוכה. צ"ל במזוזה.
ע"ד שורה ז: אדרבא, צ"ל אפשר.
דף ד ע"ג שורה לג: י"ל, צ"ל י"ל כמש"ל.
דף ה ע"א שורה לח: דבריי, צ"ל דברייו ע' שטמ"ק מנחות ס"ז. כ' דאם מירחה בבית תו א"א לבא לידי טבל.
דף ח ע"א שורה יד: הט"ז, צ"ל הט"ז כנלע"ד להלכה ולא למעשה.
דף ט ע"ב שורה ה: סידור, צ"ל סודר.
שורה כג: תשע, צ"ל תשע וכזה הק' תוס' ערכין ב': שורה לה: וסובר, צ"ל וסודר.
דף י ע"א שורה ב: נתיישבתי, צ"ל נתיישבתי די"ל.
שורה כ"ז: שלוף, צ"ל שלעף.
שורה לג: ל"ז, צ"ל ל"ג.
ע"ב שורה לז: ז"ל, צ"ל ז"ל שוב מצאתי מפורש כדבריי בב"ח או"ח סופ"י קצ"ז עיי"ש.
דף יא ע"א אחר ההגה': צ"ל ותו דמ"מ אסור ממדת חסידות כמ"ש רבינו יונה.
דף יג ע"א שורה יז: ל"ד, צ"ל ל"צ.
דף יד ע"א שורה לה מפורש, צ"ל מפורש בתוס'.
דף יד ע"ב שורה ל: זה פירוש, צ"ל זכר.
דף יז ע"א שורה מה: ש"א צ"ל כש"א.
ע"ג שורה ט: להכביר, נ"ל להסביר.
דף כב ע"ג שורה ג: מל"ב אלף וששה עשר, צ"ל מע"ח אלף ושל"ו.
שורה יט: מקשה, צ"ל נוקשה.
דף כג ע"ד שורה אחרונה לקולא, צ"ל לקולא ובס' מנחת פתים הביא ראי' לזה מירושלמי פ"ק דשבת.
דף כה ע"א שורה יד: ד"ה. צ"ל דס'.
דף כח ע"א שורה נ: רמ"ז, צ"ל י"ח.
דף כט ע"א שורה יב: עוד, צ"ל עוד שאין.

ע"ג שורה כז: א"כ, צ"ל יוה"כ.
דף ל ע"ב שורה מו: מצוה, צ"ל מצוה כמ"ש טו"ז יו"ד סי' קכ"ד סק"א דזכירה היינו כוונה וממילא שלילת כוונה נקרא שכחה.
דף לא ע"ג שורה ב והני, צ"ל דהיינו.
ע"ד שורה ט מלמטה: דוקא, צ"ל דוקא עי' ברכות י"א.
דף לב ע"ג שורה ט: וזכרונות, צ"ל וזכרונות ושופרות.
דף לז ע"ד שורה לב: חמו, צ"ל חמור.
דף לט ע"ד שורה י' מלמטה: בכלל, צ"ל שולל.
דף מ ע"ב שורה יב: מאוד, צ"ל מאוד וע' ישויע"ק סי' קכ"ח דאפי' שכור משאר משקין אסור לישא את כפיו.
דף מא ע"ג שורה לח: מהת', צ"ל מה"ת.
שורה ח: מהגה' תדש צ"ל חדש.
דף מב ע"ד שורה א: מ"א, צ"ל מ"ט.
שורה יג: ס"ג, צ"ל י"ג.
דף מה ע"א שורה ג' מלמטה: וכעין, צ"ל וביאר.
שורה אחרונה: הכתובין, צ"ל הנתנין.
דף נא ע"ג שורה ה מתחלת סימן: ויצא, צ"ל לצאת.
דף נח ע"א שורה ב: סי', צ"ל סי' קפ"ד.
ע"ד שורה יג: מאחד במים, צ"ל משה מים.
דף נט ע"ב שורה כא: שהעתיק צ"ל שהעתיק בס' תה"ב.
דף סא ע"ג שורה כה: מהיום צ"ל מהאב.
שורה מא: דהרי, צ"ל דברי.
שורה מב: דאם, צ"ל דאב.
דף סב ע"ב שורה לא: ואישות. צ"ל ולעשות.
דף סח ע"א שורה כב: יומר, צ"ל יימר.
דף ע"ב ע"ג שורה כ מלמטה: גא"ר, צ"ל. גוו"ר.
דף עד ע"א שורה יז: שרי, צ"ל שרי כמבואר תוס' חולין ל"ד.
שורה כב: ל"ג, צ"ל ל"ג משא"כ בנ"ד דח"ש אסור מה"ת.
דף עו ע"ג שורה מ: הי', צ"ל לא הי'.
דף עט ע"ב שורה לב: ודוק, צ"ל ובנך.
דף פז ע"ב שורה כא: עיקר, צ"ל עיקר הראי'.

דף פט ע"א שורה " מלמטה: שחלא, צ"ל שלולא.
שורה ח מלמטה: שהי', צ"ל שיהי'.
דף צג ע"ב שורה מ: ה"נ, צ"ל וכ"ה בירושלמי סוף בב"מ ה"נ.
דף ק ע"ד בסוף הסימן צ"ל כ"ז כתבתי רק דרך למוד זכות מחמת שרוב ההמון ונשים נוהגין כן אבל לכתחלה אין להורות כן וכ"מ באבני נזר, סי' שפ"ג.
דף קא ע"א שורה לה: הוגה, צ"ל השגה.
דף קג ע"א שורה ג: ולא אבין, צ"ל ע' אב"נ אהע"ז סי' י"ט סקי"ג בזה ולא אבין דברי קדשו.
שורה יא: ובעירוב, צ"ל ובעירוב וכ"מ בראש"ש פ"ה דעירובין סי' טו כמ"ש הק"נ שם.
ע"ב שורה ד מלמטה: דצריך, צ"ל וי"א דצריך.
דף קז ע"א שורה ח: נשא, צ"ל תשא.
דף קח ע"ב שורה ה מלמטה: באנלי, צ"ל באגלי.
דף קיא ע"א שורה טז: ורא"פ, צ"ל ורא"ש.
ע"ב שורה טז: באג"ט, צ"ל הפוסקים.
דף קטו ע"א שורה: דעל, צ"ל דדע"ת.
דף קכ ע"א שורה לז: ואפשר, צ"ל ופ"מ בנדה ל"א. צבע נותן סממנים ליורה כלם עולין לצבע א' ואלו הקב"ה צר העובר במעי אמו כל א' וא' עולה למינו ואפשר.
ע"ב שורה יא: הכ', צ"ל הס'.
דף קכג ע"ג שורה יז: לתפוח, צ"ל לתפור.
דף קכט ע"ב שורה אחרונה לכלי, צ"ל לכח.
דף קלט ע"ג שורה ג אחרי תיבות דהוי דשלב"ל צ"ל [לבד דיושב ומצפה או במוקצה מחמת איסור דמועיל תנאי לדעת ירושלמי הובא בר"ן פ' כירה ובפ' אין צדין).
בהשמטות לדף ו ע"ד שורה לא ודע"ב, צ"ל וצע"ק. לדף כ"ט ע"ב, צ"ל ע"א. לדף סו ע"א שורה לג, שורה י מלמטה י"ח ד"ל כ"ח שורה יז דביו"ט, צ"ל דבתוס' יו"ט.